Claudij Galeni Pergameni, medicorum facile principis, aliquot opera,

A LEONHARTO FVCHSIO TVBINGENSIS scholæ professore publico, Latinitate donata, & Commentariis illustrata.

De Inæquali intemperie Liber	I.
De Differentiis & causis morborum, symptomatumque Libri	VI.
De Iudiciis Libri	III.
De Curatione per sanguinis missionem Liber	I.

PARISIIS,

Apud Iacobum Dupuys, via ad D. Ioannem Lateranensem, è regione collegij Cameracensis, sub signo Samaritanæ.

Cum Gratia & Priuilegio.

1549

PRIVILEGII CAESAREI
Regiique ſumma.

Autum eſt Arnoldo Birckman & Iacobo Dupuys bibliopolis, Caroli quinti Imperatoris, & Henrici ſecundi Galliarum regis Chriſtianiſsimi priuilegiis, ne quis intra ſex annos proximos, hoſce Galeni libros, de Inæquali intemperie I. & de Differentiis & cauſis morborum ſymptomatumque VI. & de Iudiciis III. & de Curatione per ſanguinis miſſionem I. à Leonharto Fuchſio Tubingẽſis ſcholæ profeſſore publico, latinitate donatos, & commentariis illuſtratos, temerè in ſuis imperio & regno, aut imprimat, aut vendat iniuſſu dictorum Arnoldi & Iacobi, interminatione confiſcationis id genus voluminum, contra principale interdictum impreſſorum, & mulctæ arbitrariæ: vt apertè in diplomatis ea de re apud vtrunque principem diſertè conceptis videre eſt.

Imperatoris edicto ſubſignabat Ioannes Obernburger.

Regis verò Guyneau.

Amplissimis, ornatissimis, & prudentissimis VIRIS D. IOANNI, ET GEORGIO Fuggeris, singularibus studiorum omnium Mecænatibus ac patronis, dominis suis plurima obseruantia colendis, Leonhartus Fuchsius medicus. S. P. D.

Ectissimè M. T. Cicero Romanæ eloquentiæ parens memoriæ prodidit, nos à Græcis philosophiam, omnesq; alias ingenuas disciplinas accepisse. Quippe nullum est in vniuersum doctrinæ genus, quod illi non primi inuenerint, aut saltem ab aliis acceptum, non expolierint, & multò quàm anteà fuerit, melius, auctiusque reddiderint. Nam, vt de philosophia (vtpote omnium artium, eodem Cicerone teste, matre & procreatrice) tantùm dicamus, constat hanc à Mercurio illo, qui propter virtutem, & multarum artium scientiã Græcis τρισμέγιστος, hoc est, ter maximus, est nominatus, primùm excultã esse. Is enim, vt veterum monimenta abundè testantur, non modò Platone, sed & Pythagora, septemque illis Græciæ sapientibus antiquior fuit, ac Græcis Aegyptiorum mysteria communicauit. Quanquam igitur originem suam philosophia à primis hominibus, qui Armeni & Chaldæi fuerunt (ibidem nanq; ante diluuium duntaxat homines vixisse, literis proditum est) traxit, tamen ab illis ad Hebræos, ab iis rursus ad Aegyptios, & ab illis tandem ad Græcos peruenit. Siquidem vt hanc rectè & accuratè discerent, non piguit in Aegyptum proficisci Orpheũ, Musæum, Melampodem, Homerum poëtam, & Spartanũ Lycurgum, deinceps Solonem Atheniensem, Platonem philosophum illum planè diuinum, Samium Pythagoram, aliosque multos, quos nominatim percensere nihil attinet. Quum itaque omnibus perspicuum sit, veteres illos homines, tardos ac segnes, parumque posteritatis memores fuisse, siue quòd literarum vsus non esset vbique receptus, siue quia consuetudo scribendi, & per literas ad posteritatem res mandandi nondum esset vsitata: denique magna veterum monimentorum naufragia facta esse constet, vniuersum certè philosophiæ genus intercidisset, nobisque priorum cognitio nihil planè profuisset, nisi Græcorum industria ac sedulitate hoc totum quod ab Aegyptiis acceperunt conseruatum, & subinde auctum fuisset. Quòd igitur hodie aliqua philosophiæ, & ea quidem melior, pars reliqua est, hoc Græcis, Mercurio præsertim, & post hunc Platoni & Aristoteli, viris excellentissimis, debemus. Etsi itaque à Barbaris sapientiæ studium peruenit ad Græcos, tamen quum primi illam per literas posteritati mandarunt, atq; ab aliis acceptã plurimũ excoluerunt auxeruntq;, meritè apud illos Cicero, & alij grauissimi viri natã esse scripserunt. Vt aũt philosophiæ originẽ, progressum, & consum[illegible]tionẽ debemus Græcis, ita etiã omniũ aliarũ artiũ, & potissimũ medicinæ, de

Græci omnis doctrinæ auctores.

Philosophiæ initia.

Græci in Aegyptũ discendi philosophiã gratia profecti.

qua vna iam dicere constitui. Quum enim reliquæ artes horum industria atque sagacitate factæ auctæ & excultæ sint, vna tamen medicina tota illis accepta referenda erit. Antiquissimi enim medicinæ autores non solùm à Poëtis, sed & alijs compluribus historiæ scriptoribus Græci celebrantur, Apollo, Aesculapius, Machaon, & Podalirius, vt qui rudem adhuc & inertem paulò subtiliùs excolere cœperunt. Post hos ab omnibus laudatus Hippocrates, in Coo insula Græciæ in primis clara natus primus omniũ hãc disciplinã ad certiorẽ rationẽ, & in artem redigere conatus est, neque tamen, quod metipse fatetur, perfecit. Hippocratem sequuti sunt Diocles Carystius, Praxagoras, Chrysippus, Erasistratus, Herophilus, Asclepiades, aliique complures, qui quanquam omnes artem auxerunt, nullus tamen horum hanc ipsam absoluit: imò plerique ex iis multis & pudendis erroribus illam contaminauerunt. Nam hisce temporibus, quod è Plinio satis liquet, plurimi passim impostores, medicos se mentientes, exoriebantur, qui artẽ, non modò sinistrè eam exercendo, quod omnibus sæculis accidit, deprauabant: sed etiã in docendo nouas præstigias ostentabant, artemque absurdis ac portentosis dogmatis multis, non solùm odiosam, sed & exitiosam reddiderunt, vt nisi paulò pòst diuinitus excitatus fuisset in omni genere disciplinarũ exercitatissimus, veritatisque amantissimus Galenus, in Pergamo Asiæ oppido natus, vera & legitima medicina haud dubiè tota intercidisset. Is enim numine quodam afflatus diu multúmque iã laboranti medicinæ auxiliares manus præbuit, ac vniuersam ita illustrauit & excoluit, vt nullã illius partẽ prætermiserit, quã nõ posteris absolutã ac perfectã post se reliquerit. Quare absolutæ medicinæ speciem, quã vix inueniri posse Hippocrates affirmauit, & in nullo se vnquam vidisse testatus est, medicorum omniũ vnus expressit Galenus. Quum itaque is in terris ageret, in medicina primas obtinere creditus est. Postquam verò è mortali hac vita excessit, nullus vnquam liuor, nulla calumnia, nulla denique obliuio nomen eius obscurare potuit, adeò vt in hodiernum diem apud omnes gentes splendor & gloria illius vigeat, nec vlla eius laudibus æternitas finem est allatura. Viuit enim omnium in animis, sempiternamque sibi tot extra omnem aleam positis scriptis, & post se relictis monumentis memoriam parauit. Sed in anatomicis fortè quispiam aliquid requiret, vt quæ ad vnguem ab eo tradita nõ sint. Verùm quisquis hic fuerit qui ea in parte sibi satisfactum per omnia non putabit, is secum memoria repetat quàm multa & egregia planè eius de dissectione corporum, iniuria temporum, atque prioris sæculi medicorum negligẽtia amissa sint, quæ si extarent, fortè non esset quod desiderare posset. Quum itaque Græcos medicæ artis inuentores esse iã ostenderimus, adeoque fontes eius apud illos, Galenum præsertim ipsum, esse constet, non aliunde profectò, quàm ab ipsis artificibus primisque inuentoribus huiusce artis institutio petenda erit. Quapropter in hanc curã & cogitationem medicinæ studiosos incumbere oportet, vt in vniuerso suorũ studiorũ cursu Græcos, maximè Galenũ, vt qui reliquos oẽs industria et dexteritate excelluit, lõgè valere iussis Arabibus, et id genus alijs parũ aptis ac sordidis scriptoribus

Galeni laus.

Galeni anatomica.

Artis institutio à Græcis, & potissimùm Galeno petenda.

ſcriptoribus, quos ſequantur ſibi proponant, & certo iudicio quibus ſe formãdos dent deligant, ac in eorundẽ aſsidua lectione, optimæ frugis pleniſsima, omnes neruos, & ingenij vires intendant. Et ſi verò fatendum eſt Arabicis ſcriptoribus nõ defuiſſe neq; in deligendo iudicium, neque in imitando induſtriam, vt hoc nomine prioris ætatis hominum animos ita in ſe cõuerterint, vt alios autores vix agnoſcerent: quod ſcilicet ambitioſè à Græcis ad ſe ſe vniuerſa traduxerint, atq; latinis hominibus tanquam ſua propoſuerint. Qua de cauſa factum eſt, vt nihil vſquã eſſe putaretur, quod ex Arabum libris non rectè peteretur. Ac horum ſcripta illi non iudicabant, ſed colebant & venerabantur, adeò vt ex eorundem cœtu Auicennas ab iis numinis inſtar cultus ſit, principiſque medicorum nomen meruerit. Quàm verò homines illi falſi ſint, vel hinc palam fit, quòd etſi pares fuiſſe eos Græcis autoribus damus, tamen quum ab iis omnia mutuati ſint, dici non poteſt, quanto deteriora ſint facta, quæ toties in aliam atq; aliam linguã tranſlata ſunt. Nam vt vinum ſubinde in aliud atq; aliud vas transfuſum aceſcit, ita etiã ſcripta veterum in varias mutata linguas deteriora redduntur. Quis enim ambigat dum hæc primùm à Græcis ſcribuntur, ac toties à librariis, ſæpe imperitis admodum, deſcribuntur, dein ab ea gente ad Arabes deriuantur, ab iis rurſus ad latinos traducuntur miris modis inuerti, deprauari, inuolui, & peiora reddi? Et ſatis quidem ex collatione Græcorum conſtat, in Arabum libris innumera deprehendi tum inter ſertum etiam cum illis pugnantia diſsidẽtiaq;, alia falſò, aut ineptè, aut ambiguè, aut omnino obſcurè adiecta. Id quod verum eſſe comperiet, qui Galeni libros de curandi ratione ad Glauconẽ inſcriptos ex veteri cõuerſione, quæ Arabico reſpondet, cum Græcis conferre voluerit. Non ſunt igitur tyronibus Arabũ proponenda ſcripta, vt quæ illorum animos præpediunt atque peruertunt. Sed ſi legenda ſunt, ab exercitatis in arte hominibus, acriq; iudicio præditis cognoſcenda eſſe iudico. Cæterùm ignoſcendũ eſſe prioris ſeculi hominibus cenſeo, quòd in ſumma Græcorum inopia, quos denſiſsimæ barbarorum cohortes penitùs oppreſſerãt, ad Arabum ſcripta, qui ſoli tum in Scholis regnabãt ſe ſe conferre quadam neceſsitate, quum vnde diſcerent meliores autores non haberent, compulſi ſint. Poſtquàm enim Romani Imperij maieſtas barbarorũ armis concidiſſet, Sarracenica verò res maximè floreret, optimæ quæq; artes non ſolùm in Germania, ſed & in Italia, artium tum altrice, à ſtirpe interciderunt, vt iam nihil niſi Gotthicum & Sarracenicũ ſonarẽt vniuerſæ Scholæ. Nã cũ Imperij amplitudine, graui me hercle iactura, artes ipſæ ad Arabes trãſlatæ fuerunt. Qui quũ philoſophiæ ſtudio, & potiſsimùm medicina flagrarent, vt quæ vitæ mortalium præcipuè prodeſſet, ad eam conſequendam omni ſtudio & labore contenderunt. Proinde factum eſt vt ſoli Arabes, & inter hos maximè Auicẽnas, in Scholis medicorũ principatũ obtinerent. Oppreſsis itaq; hoc tempore Græcis omnibus ſcriptoribus, ad Arabes eius ætatis medici cõfugere coacti ſunt. Atqui in iſta veritatis luce, quæ nobis optimos quoſq; autores reſtituit, Galenumq; nobis ſua loquentem lingua exhibuit,

Arabes medici quales.

Græcorũ ſcripta Arabum operã deteriora facta.

Arabum ſcripta tyronibus non ſunt proponẽda.

Prioris ſeculi medici excuſantur.

Huius ætatis medicis veniæ locus relictus non eſt.

iis qui Arabum lacunas, & infinitis contaminatos erroribus riuulos consectantur, veniæ locus nullus erit. Quin modis omnibus exhortadi, & vbi admonitionibus nullus est relictus locus, acriter increpandi sunt, quòd neglecto ac contempto Galeno, optimo methodi magistro, aliisque Græcis autoribus, vniuersum vitæ suæ curriculum in legendis Arabum scriptis terunt. Sed hic nobis insultabunt Mauritanorum assertores, multa esse apud Arabes scriptores dicturi, quorum nulla apud Galenum extat memoria, vt si nullo alio, hoc saltem nomine Galeno meritò sint anteferendi. Quibus ex aduerso respondeo, nihil esse quod ad præcepta artis, ac rectè curandi morbos methodum attinet, quod ab illo non sit perfectissimè traditum, adeò sanè vt ad medendi rationem consequendam ne tantillum Arabum scriptis opus sit. Imo quum in multis morbis rectam curãdi rationem perturbauerint, præstat illorum libros prorsus nõ attingere, quàm citra iudiciũ ad perdiscendum medendi methodum adhibere. Medicamentorum quidem tum simpliciũ, tum compositorum numerum auxisse Arabes inficias ire non possum, vt qui Galeno posteriores fuerint, aliaque in regione quàm ille vixerit. Tamen non est cur ob id concedamus, vt rejectis Galeni, aliorumque veterum monumentis, ex Arabum libris institutio quærenda sit. Nam si hæc valebit ratio, Arabes quoque esse reijciendos ipsi fateantur necesse est. Siquidem complura sunt simplicia, hodie etiam vsitatissima, quæ Arabibus incognita fuerũt. Accedit quod Arabes in iis quæ ipsi inuenisse creduntur describendis varij & incõstãtes admodum sunt, vt ferè semp quid id sit quod ab illis depingitur ignores. Id quod luce clarius patebit ei qui capita de Caphura, lacca & nonnullis aliis, de quibus in nostris paradoxis disseruimus, apud Serapionem cæterosque Arabes diligentiùs excutere voluerit. Proinde quanquam donamus Arabibus quædam esse inuenta, tamen quum illa negligentiùs descripserunt, parum eorundem hac in re opera nobis proderit, præsertim quum constet posteriores Græcos, Trallianum, Actuarium, Psellum, Simeonen Sethi, & Nicolaum Alexandrinum hæc omnia exactiùs, ac veriùs multò quàm illos posteris delineasse: adeò vt istis iam renatis facillimè Arabum libris carere liceat. Verùm rursus alius quispiam μισόπονος, ac compendij affectator ita Arabibus patrocinari volet, Galeni quidem scripta optima & lectu dignissima esse concedendo, tamen quum sint admodum prolixa ac supra modum verbosa, fieri non posse vt ab vllo sine magno tædio, ac sudoribus multis percurrãtur. Mirum autem cur ille eandem rationẽ non prætexat in legendo Rasis continẽte, prolixissimis in Auicennam Gentilis, Iacobiq; de partibus cõmentariis, & vastissimis Nicoli cẽtonib⁹, ad quos perlegẽdos vniuersa hominis vita vix sufficiet, nisi quòd cum suibus mauult in sterquilinio & volutabro lati per vniuersam suã vitã versari, quàm in amœnissimo viridario, iucũdissimo rosarum aliarumq; optimè redolentium herbarum odore nares pascere. Præterea is pulchrè suã prodit ignauiam, vt qui per compendium, quod Arabes secuti esse videntur, artem vniuersam, Thessaliorum more asinorum, consequi se posse arbitratur. Quasi verò ea sit

Nũ apud Arabes sint quędam Galeno incognita?

Arabes in suis describẽdis varij & inconstantes.

Aduersus eos qui Galenum verbositatis ac prolixitatis insimulant.

ea sit compendiorum ratio, vt singula ad artis tractationem necessaria ob oculos discentium ponant, quum earundem rerum non nisi capita quædam, nec tamen omnium, sed paucarum tantum attingant. Quocirca quum succincta compendiorum doctrina non omnia complectatur, demonstrationibusque destituatur, fit vt horum affectatores ad frugem nunquam perueniant. Quippe certißimum est aut ingenij tardioris, aut fugitantis laborum, aut ad sordidum tantum quæstū aspirantis, si quis ista ratione, ac planè per compendium ad artis fastigium peruenire cupit. Quòd si igitur ille qui Galenum verbositatis insimulat secum expenderet, quanta ex hac copia ad se vtilitas peruenire posset, longè secùs erga illum afficeretur, malletque ex limpidißimo ac largißimo hoc fonte, quàm ex turbidißimus Arabum, & id genus aliorum ineptißimorum autorum riuulis satiari, nec pateretur vlla ratione se à Galeni lectione ad alios parum idoneos traduci. Quòd verò Galeni scripta sunt paulò prolixiora, non est cur aliquis miretur. Nam quomodo is artem, quæ Hippocratis etiam testimonio, longa est, paucis ac breuibus cōplecti voluminibus potuit. Præterea quum id vnicum eius fuerit studium vt sua scripta ad docendum essent maximè idonea, profectò vt paßim demonstrationes adhiberet, exemplisque precepta illustraret necesse fuit. Quapropter quum omnia exquisita quadam methodo docere in animum induxisset, nihilque quod ad plenam artis cognitionem spectat prætermittere constituisset, quomodo breuior esse potuit? Atqui demus hoc docendi genus tædio ac vitio haud carere, tamen præstat multorum commodo ac fructu quidem maximo esse copiosum & redundantem, quàm immenso lectoris detrimento ieiunū & breuiloquum. Sed hic obganniunt alij, saltem Auicennam ex Arabum ordine propter methodum amplectendum, primāque institutionem ex eiusdem monumentis esse petendam vel hoc saltem nomine dicentes, quòd eius liber, quem Canonem appellauit, totius artis medicinalis epitome sit, ex optimis medicis antiquioribus, imprimis autem Galeno, cuius ille se fatetur esse interpretē, atque Paulo Aegineta decerptus. Verū si diligēter multa quæ Auicennas conscripsit capita ad amussum examinare velint, non methodum, non ordinem & lucem, sed confusionem ac densißimas tenebras in illis esse fatebuntur. Quanquam enim ille compendiariam scribendi rationem secutus fuisse videtur, tamen capita rerum pro quaque materia congeßit solùm, neque adhuc in suum ordinem singula digeßit. Quippe præceptum quod proximum, scilicet à primo, esse debebat, in medio aut vltimo capite apud illum sæpe locum habet. Quum itaque ille capita rerum tantùm congesserit, nondum tamen in suum ordinem vnumquodque digesserit, id quod in primis ad perfectam docendi rationem requiritur, quid emolumenti ex huius lectione tyrones consequi poßent? Accedit prædictis hoc etiā quòd quū ille totis viribus hoc agit, amplißima Galeni volumina vt in compendiū cogat, bone Deus, quàm plurimis in locis turpiter impingit, ac interim friuolis ac nullius momenti rationibus aduersus eum cuius se, si Diis placet, esse fatetur interpretem, temerè disputans, suam in rebus medicis inscitiam prodit. Præterea

Cōpendiaria docendi ratio non omnia artis necessaria cōplectitur.

Cur Galeni scripta prolixiora.

Auicennæ methodus qualis.

multa, imaginatione peruersa ductus, fingit, quæ nunquam in rerum natura fuerunt, neque unquam futura sunt, vt vix Vtopia plura quam Auicennæ Canon monstra habeat. Quàm crebro vero de re vna tanquã diuersa diuersis capitibus agit, alibi à nobis copiosè est demõstratum. Quid multa? quàm innumeris erroribus suum illũ Canonẽ farserit Auicẽnas, omnium nostræ ætatis eruditorũ hominum de re medica scripta abunde testãtur, vt non sit opus omnes hoc loco cõsectari. Auicennæ Epitome obscura. *Denique modũ illo Epitomes, multitudine ac varietate rerũ planè excessit, quod tamẽ ferẽdum erat, si nõ in plerisque locis adeo obscura esset, vt à nullo possit intelligi. Atque hinc est quòd nobis tã prolixos Gentilis & Iacobi de partibus, & aliorum quorũdã, quibus perlegẽdis nulla hominis vita sufficere potest, cõmẽtarios pepererit. Neque enim ab vllo vnquàm hæc compẽdiaria Auicennæ doctrina, nisi vastissimis iis ac spinosis, rancidisque cõmentariis adiutus fuisset, assequi potuit. Quare rectissimè olim Guilielmus Copus scriptum reliquit, multo plus solidæ doctrinæ biẽnio ex Galeni lectione discipulum reportaturũ, quàm si decẽ perpetuis annis Auicennæ Canonẽ reuoluat. Atque nũc nos abunde mõstrasse iudico quam confusa sit Auicennæ docẽdi ratio, & quòd plurimùm decepti sint qui illum methodi nomine tyronibus proponendum esse putauerint. Prudenter itaque fecerint, suisque studiis rectissimè prospexerint, qui spretis Auicennæ nugis ac tenebris, ex Galeni lympidissimis ac purissimis fontib^9 saluberrima medicinæ præcepta deinceps haurire voluerint. Restat hìc hominum genus superciliosum, inertissimum tamen, &* Practicorum nominatorũ libellorũ admiratores. *ab omnibus humanitatis studiis alienissimum, quod quum vniuersam suã vitã in legẽdis Arabum aliorũque barbarorum medicorum scriptis triuerit, nihil quod barbariem & inscitiam summam non redoleant probare potest. Quapropter & illi non desinunt medicinæ tyrones à Galeni lectione ad suorum magistrorum, quos practicos appellant, deliramenta traducere, quòd, vt illi nugantur, Galeni scripta ad faciendam medicinam ne tantillum conferant. Quin esse potius ad practicos suos respiciendum, vnde breuissimo tempore artis tractationem discere possint. Sed quis Thessaliorum istorum asinorum, & impostorum pessimorum stultitiam ac summam cæcitatem non execretur? vt qui cæteros omnes è suo æstimãt ingenio. Nã quum ipsi curandi indicationes, quas tamen Galenus exquisitissimè in iis quos de medendi ratione posteritati reliquit libris tradidit, non didicerint, neque si discere vellent, præ nimia ruditate, inscitia, & ingenij crassitie, adde etiam densissima cæcitate, consequi possent: iudicant alios quoque omnes pari ratione inertes esse, et ad ea quæ recta sunt discenda similiter vt ipsi sunt ineptos. Quibus igitur hos re-* Simile elegans. *ctiùs cõparem, nisi sutrinæ tyronibus, nemo occurrit. Vt enim ij suere calceũ nesciunt, nisi aliquis præiuerit, & corium in calcei formam anteà redegerit: ita illi nullum genus morbi curare possunt, nisi alius quispiam eos præeat, & curandi rationem ad amussim præscribat. Miseri sanè multis nominibus homines, vtpote qui suam ignorantiam ac cæcitatem non animaduertentes, aliorum tamen magistros se esse posse existimant. Hincque adeò fit vt cristas mirum in modum tollant, præsertim*

sertim vbi apud sui similes, hoc est indoctissimos asinos, se esse intelligunt. Quòd si verò in eruditum aliquem hominem inciderit Seriphia rana magis muti sunt. Desinant igitur ignauissimi illi imitatores suorum magistrorum, libellos experimentis quibusdam, aut exorcismis, aut omnino anilibus fabulis, & infinitis erroribus refertos magni facere, aut saltem ipsi tantùm iis nugis delectentur, nec cæteros qui meliùs sibi ac suis studiis consulere cupiunt prohibeant, atque ab optimorum medicorum scriptis ad istas practicorum cloacas traducant. Quod nisi fecerint, futurum haud dubiè est, vt lampsacenum illum rudentem quem multis annis texerunt sint proderituri, ac nemo nõ intelliget quàm perfidè hactenus multis imposuerint. Porrò quum iã Galeni ac solidiorũ medicinæ osorum calumniis abundè responsum sit, quamque futiles ac parum efficaces sint ostenderimus, nihil restat nisi vt medicinæ tyrones hortemur, vt posthabitis Arabum aliorumque barbarorum putidissimis lacunis, ex purissimo fonte Galeno artis præcepta alacriter discere pergãt, quũ constet illum vnũ esse ex quo omnia reliquorum medicorum scripta fluxerunt, neque extare apud illos quicquam, quod huic non sit acceptum referendum. Quorũ sanè conatus vt & nos iuuaremus, illorumque animos ab Arabum & barbarorum lectione ad longè optimum autorem Galenum conuerteremus, non piguit eũ subire laborem, vt in aliquot eius opera cõmẽtarios ederemus, ea præsertim quæ præ cæteris ad artis tractationem maximè conducere videtur, & in scholis medicis ad discendum proponi debent. Nam quum anteà in compendiaria nostra ratione modum perueniendi ad veram solidamque medicinam monstrassem, viãque aliquam ad intelligenda Galeni scripta præstruxissem, operæ pretium me facturum putaui, si tandem ad ipsum fontem medicinæ studiosos deducerem, ac Galeni libros mea opera explanatiores factos ipsis legendos proponerem. Atque vt hoc ipsum maiori illorum fructu fieret, volui ipse vniuersos hos libros quos commentariis meis illustrare constitui, de nouo è græcis in latinum conuertere, vt passim legitima, & cum Græcis non dissidentia autoris verba quibus tuto inniterentur haberet. Quod vt facerem me impulit quorundam latinorum interpretum oscitantia, qui multis in locis à genuina Galeni sententia deuiasse videntur. Quanquam neque nostram conuersionem eiusmodi esse velim, vt ab eius fide omnes pendere oporteat. Quin ex animo potius cupio, vt Græcorũ codicum collatione singula examinentur & cognoscãtur, & si fieri potest ex ipsis fontibus omnia petatur. Optimum enim esse scio vt graues disciplinæ, qualis nostra est, in sua lingua legatur & perdiscantur. Igitur nostra conuersione iis tantùm inseruire voluimus, qui aut per ætatem, aut per otium Græcas literas cognoscere non possunt. Reliqui quos non piguit Græca, ad artis tractationem summè necessaria, ita cognoscere, vt Galenum aliosque Græcos sua lingua illis loquẽtes ipsimet intelligãt, nostrã aut aliorum interpretum conuersionem non requirant, sed ex ipsis fontibus artis præcepta potius hauriant. Neque enim satis tutum est passim interpretum fidem sequi, vtpote qui sæpenumerò conuersiones suas præcipitant, aut non ea qua decet diligentia ador-

Occasio scribendorum cõmentariorum.

Graues disciplinæ in sua lingua legendæ.

Non satis tutum fidere interpreti.

nant. Sunt etiam qui insigni arrogantia, aut improbitate nonnulla immutant, aut imprudentia, aut artis ignorantia lapsi non pauca falsò reddunt. Meum quidem hoc vnicum ea in re studium fuit, vt optima fide, & quàm possem perspicuè, citra vllam gloriæ aut eloquentiæ affectationem, Galeni sententiam exprimerem. Adiecimus etiam commentarios nulla quidē alia de causa, quàm vt si quid in nostra conuersione esset non satis explicatum, illis magis illustraretur, & ad amussim explanaretur. In summa, obscuritatem, quàm potuimus maximè, euitare curauimus, omniaque nostra talia esse voluimus, vt à nullo non, nisi artis omnino rudis sit, aut totus saxeus, intelligi possent. Dici enim non potest, quàm cane & angue peius oderim istos obscuritatis ostentatores, quibus hoc vnum in votis est, vt res ipsas inuoluant, & affectata quadam loquendi & scribendi ratione ea etiã quæ per se plana sunt, omnium maximè obscurent. Dedimus denique strenuam operam, vt nostri commentarij modum non excederent, atque iis tãtum, quæ in Galeno obscuriora sunt lucem aliquam afferrent. Quippe satis constabat Galenum, vtpote redundantem, non rarò sibiipsi commentarij vice esse. Hinc pleraque paraphrasticōs tantùm, propter vnius & item alterius voculæ obscuritatem, explicare studuimus. Quod verò in aliquot nunc Galeni operibus enarrandis præstare conati sumus, id quoque, Deo annuente, & conatus nostros iuuante, in nonnullis aliis quæ partim nũc absoluimus, partim cepta adhuc in manibus habemus, faciemus.

Nũcupãdi ratio. *Cæterum quum in more vulgarique consuetudine positum sit, vt quemadmodum Agricolæ Diis suis terræ fructus olim dicare soliti sunt, ita etiam hodie scriptores lucubrationes suas iis nuncupent, quos literarum fideles patronos cognouerint: eodem ego sanè studio & consilio in præsentia adductus, vobis duobus Germaniæ nostræ clarissimis Heroibus has meas qualescunque vigilias consecrare constitui. Nam quum de multorum eruditorum hominum prædicatione cognouerim vos ita erga optimorum studiorum cultores esse affectos, vt vix repertantur qui illos maiori beneuolentia & fauore prosequantur, non dubitaui & ipse fore, vt in vestrũ patrocinium ac tutelam hos meos labores haud grauatim essetis recepturi. Qui enim fieri posset vt vobis, qui multiplici tum linguarum, tum rerum cognitione, singularique prudentia ornati estis, illorum opera qui hanc artem, quæ ad vitam humanam rectè degendam, sustentandam, ac prorogandam vnicè vtilis est, illustrare & indefesso studio iuuare conantur, non esset futura gratissima? Vt enim à vobis magnifiunt studia ipsa, ad quæ etiam opibus, diuitiis, & rerum omniũ copia affluentes respicere voluistis, ita etiã eorundem cultores omni officiorum genere prosequi studebitis, eorumdemque patrocinia libenter in vos suscipietis.*

Fuggerorum in egenos & studiorum omnium cultores liberalitas. *Plurimum igitur laudis egregiæ vestræ virtutes merentur, nempe immensa illa in omnes egenos misericordia & clementia, studiososque omnes mirificus amor, ac propensa voluntas. Quis enim quàm Fuggerorum hactenus solita est familia, suas opes vnquam largius in pauperes effudit? Nã illis nõ tãtum quæ ad vitæ huius sustentationẽ necessaria sunt suppeditatis, sed et* νοσοκομεῖον *amplissimũ construxistis, in quod ij qui*

morbis

morbis afflicti sunt commigrantes, neque medicorum etiam opera, quibus ipsi stipēdia hoc nomine persoluitis, destituuntur. Sed quum hæc vestra in pauperes liberalitas toti iam orbi sit notissima, non est cur prolixiori mea cōmendatione egeat. Ad alteram itaque virtutem vestram priore non minus laudandam venio, prolixam scilicet in eruditos ac studiosos omnes beneuolentiam & humanitatem, qua vna vobis omnium eruditorum hominum animos cōciliatis, ac perpetuam immortalemq́; famam & gloriā comparatis, in hac præsertim paucitate eorum quos studiorū conseruandorum cura tangit. Quotus enim quisque est, vel Principum, vel Episcoporum (ad quos tamen præ cæteris hæc cura pertinet) qui bonas disciplinas magnifaciat saltem, tantùm abest vt foueat, iuuet, tegatq́ue, quum tamen sine illarum conseruatione, neque reipublicæ tranquillitas consistere possit. Quin omnes propemodum, venationes, aleas, choreas, & id genus alias voluptates & delitias consectantur. Atque in has res momentaneas ac fluxiles, mirum dictu, quantum operæ ponant, impensásque faciant, parum intereà quomodo literis ac bonis studiis prospectum sit curantes. Vos contrà pro summa vestra prudentia, pulchrè in quanto nunc, propter rerum omnium perturbationem, omnes bonæ artes versentur periculo intelligentes, illas iuuare, fouere, ac tegere modis omnibus studetis. Quo sanè nomine fit vt earundē cultores, ad vos duos clarissimos Heroas, tanquam ad studiorum optimorum Mecænates confugiant: atque id eo maiori confidentia, quòd illis perspectum sit, vos non à limine, quod dicitur, tantùm literas salutasse, sed profectum etiam in iis haud contemnendum fecisse. Nec dubito quin diuinitus hoc tempore, quo fastigium suum consecutæ optimæ disciplinæ iterum vilescere incipiunt, impellamini, vt propediem collapsuras iamiam literas, ne prorsus corruant, sustenteris, illisq́ue suppetias feratis. Vt Deo maximo ea de causa sint agendæ gratiæ, quòd in isto etiam literarum contemptu, aliquot tamen esse vult Mecænates, & studiorum assertores. Has itaque & alias cōplures, quas studio, ne in κολακείας suspicionē veniam prætereo, vestras virtutes quum mecū subinde memoria repeto, committere non possum quin meam erga vestram amplitudinem, obseruantiam, animiq́ue propensionem declarem. Quos igitur nuper in Galeni libros aliquot exarauit cōmētarios, hos vestris nūc dominationibus tāquàm mei erga vos amoris & obseruantiæ testes nuncupo, maiorē in modum orans, vt eosdē hilari ac læto animo accipere dignemini. Deus optimus Maxi. vos ad promouenda bona studia quàm diutissime incolumes seruet. Valete, Tubingæ Nonis Iulij, anno M. D. XLIX.

INDEX.

Indicis huius ratio.

Numerus folium indicat.p.1. partem mediam ſuperiorem anterioris paginæ,p.2.partem inferiorem eiuſdem paginæ.p.3.partem item mediam ſuperiorẽ paginæ verſæ.p.4.inferiorem ſic, Abolitio actionis principis.137.p.4. hoc eſt,folio. 137.parte quarta.Vt intelligas ſingula folia velut in quatuor partes diuiſa.

A

animi-

B

bilis.

F

flatus

INDEX.

G

H

Hippocratis

INDEX.

inftrumen-

M.

N.

O

P

παρά-

princi-

refrige-

S

ô v

T

V.

vene-

INDEX.

Finis indicis.

Claudij Galeni pergameni de inæquali INTEMPERIE LIBER, LEONharto Fuchsio interprete.

CAPVT I.

NAequalis intemperies nonnunquam fit in vniuerso animalis corpore, veluti in ea hydropis specie, quæ anasarca dicitur, & febribus iis quas hepialas vocant, fereque reliquis omnibus, exceptis quas hecticas nominant. Fit verò & in vna qualibet parte, quum ea vel œdemate, vel phlegmone, vel gāgræna, vel erysipelate, vel cancro laborat. Huius generis est, & qui elephas appellatur, & phagedæna, & herpes. Verum hæc omnia cum fluxione consistunt. Citra verò materiæ affluxum inæquales intemperies fiunt, solis qualitatibus particulis ipsis alteratis, refrigeratis scilicet, aut à sole deüstis, aut immodicè exercitatis, aut feriatis, aut aliquid id genus perpessis. Quinetiam ex iis quæ foris corpori nostro occurrunt, plurimæ inæquales intemperies gignuntur, dum id calefit, vel frigefit, vel siccatur, vel humectatur. Hæ nanque simplices intemperies sunt, veluti in commentariis de temperamentis est monstratum. Compositæ vero ex iis aliæ quatuor sunt, quum vel calefit simul & siccatur, vel calefit simul & humectatur, vel frigefit simul & siccatur, vel frigefit pariter & humectatur. Quòd autem eiusmodi intemperies ab æqualibus differant, quia in omnibus partibus corporis intemperanter affecti haud similiter insint, omnino manifestum est.

Inæqualis intēperies in vniuerso corpore.

In vna qualibet parte, & cum affluxu humoris.

Citra materiæ affluxum.

Simplices.

Compositæ.

COMMENTA.

Omissa inæqualis intemperiei definitione, vt quæ omnibus ex ipso statim nomine perspecta est, ab ipsa diuisione torditur Galenus. Nam quid sit intemperies, quam Græci δυσκρασίαν nomināt, in libris de temperamentis, quos sanè ille qui de inæquali intemperie inscriptus est, vt metipse Galenus lib. 2. ther. metho. cap. 6. & cap. vltimo artis medicę, & in libro cui titulū fecit de ordine suorū librorū, testatur, ordine sequitur, abundè dictū est. Quare malitiosè Hieremias Thriuerus Brachelius Galenum hoc loco notat, quasi satis incondito ordine vtatur, eo quòd inæqualem intemperiem diuidat, priusquam definiat. Nam constat neminem esse post Aristotelem ita ordinis ac methodi obseruantem, atque Galenum. Inequalis autem intemperies non est nisi ea, vt Galenus cap. 6. libri de morborum causis testatur, in qua vnum & idem corpus, simul & calidius & frigidius, aut simul & humidius & siccius, quàm pro naturali habitu, redditur, vt in Hepiala, de qua infrà latiùs dicemus, accidit. Vel, vt hic definitur, quæ partibus corporis intemperanter affectis, inæqualiter inest. Quod tamē nō ita intelligendum venit, quasi Galenus putet diuersarum tantum particularum, vt illi falsò Brachelius tribuit, diuersum temperamentum esse inæqualem intemperiem. Nam hic disertè ait inæqualem intemperiem etiā in vna qualiber parte fieri, vbi tumore aliquo præter naturam laborat. Si igitur inæquali intemperie pars vna tantum afficitur, necesse est vt in vna & eadem etiam parte diuersum sit temperamentum, eaque inæqualiter sit alterata. Proinde ex iis erit vnum quod secūdum naturam est, & alterum quod iam est præter naturam, & nō illud tantum quod præter naturam est. Vt Galeno etiā ipsi, inæqualis intemperies non sit, nisi eiusdem partis temperamentum, quod ex naturali affectu, & eo qui præter naturam compositum est, vt euidenter, ex iis quæ infrà capite

Galenus definitionem inæqualis intemperiei cur omisit.

ſeptimo huius libri ſcribit,patebit:vt merito Brachelij enarrationes omnibus ſtudioſis ſuſpectæ eſſe debeant, tãquam hæ quæ paſſim malitioſè,& falſò Galenum inſectẽtur. Atque hinc eſt quòd barbaram ſectantes medicinam homines, malam complexionẽ diuerſam appellauerint.Hæc itaque intemperies bifariam fit.Primò cum affluxu materiæ calidæ,frigidæ,humidæ,vel ſiccæ.Secundò,quando abſque materiæ affluxu ſolis qualitatibus particulæ alterãtur.Hanc intemperiem nudæ qualitatis,nominant recẽtiores intemperiem ſine materia, ſicut priorem intemperiem,cum materia,vel cum humoris affluxu.Quæ certè interim in toto animalis exoritur corpore,veluti in ea hydropis ſpecie,quam Græci ἀνασάρκαν vocant.Ea ſiquidem tertia eſt aquæ inter cutem ſpecies,& alio nomine ὑποσάρκα & λευκοφλεγματία dicitur.A carne verò, & albo humore omnes appellationẽ habent. In ea enim ſpecie crudus ac pituitoſus, aut veriùs aquoſus ſanguis toti corpori diſtribuitur:ex quo ſolidæ partes ab aduentitio frigore alteratæ,in aquæ naturã reſoluuntur,adeoq́; vniuerſum corpus inæqualiter temperatum redditur. In toto præteteà corpore inæqualis intemperies fit, vbi quis febribus quas iidem ἠπιάλας nominant,corripitur. Siquidem in illis vno & eodem tempore in toto corpore ægrotus frigeſcit, & calefit, maximaque inæquali intemperie vexatur. Quippe partes quę non putruerunt,horrores,quæ vero putruerunt,febrem admittũt. vt infrà copioſiùs dicemus. Præterea in omnibus reliquis febribus, hecticis tantùm exceptis,vtpote in quibus calor vniuerſum corpus æqualiter occupat,inæqualis incidit intemperies,eo quòd calor vel frigus,vniuerſas corporis partes,plus,minúſue iuſto depaſcitur. Accidit vero nonnunquam in vnaqualibet parte inęqualis intemperies, vbi œdemate,vel phlegmone, vel gãgræna,aut,in ſumma,aliquo alio tumore præter naturam laborat. Quod etiam breuiſsimè cap.5.libri de curandi ratione per ſanguinis miſsionẽ iis innuere verbis voluit.Fit autem,inquit, & vna aliqua in parte nonnunquam præter naturam tum caliditas,tum frigiditas. Quæ iterum Brachelium erroris cõuincunt. Vt autẽ diligẽs lector vniuerſum hoc caput,quod modo citauimus, legat plurimùm hortor,eſt enim veluti epilogus ferè omnium quæ in hoc toto libello de inæquali intemperie traduntur. Qui vero ac quales ſinguli hîc à Galeno commemorati tumores ſint,alibi eſt à nobis expoſitum,vt nihil opus ſit hoc loco referre. Hi tumores omnes,ex aliqua humorum fluxione cõſiſtunt,neque certam ſibi in corpore ſedem depoſcunt:modo enim in hanc,modo in illam,pro loci & corporis natura, & opportunitate decurrunt. At vbi eorum quiſpiam partem aliquam occupauerit, eã vel frigore,vel calore,aut humore,aut inſolenti quapiam ſiccitate tẽrabit,ex quo inæqualis intemperies neceſſariò conſequetur,cuius cauſa,particulę actio vel lędetur,vel omnino interibit. Verbi gratia. Si pars phlegmone affecta fuerit, primò vt ab inæquali intemperie afficiatur neceſſe eſt: neque enim ſtatim quod frigidum eſt calidum euadit, ſed duntaxat in quadam via ad calidum conſiſtit. Procedente dein morbo, naturali partis ipſius facultate deuicta, ad æqualem tandem intemperiem perducitur. Porrò mirabitur fortè quiſpiam,quî fiat vt hoc loco Galenus elephantem malum, quod ad vniuerſum corpus pertinet,inter ea quę in vna dũtaxat parte fiunt connumeret. Sed facilè ſe ex hac difficultate explicabit qui Galeni verbum rectè expendet. Nam huius generis,ſcilicet tumorum qui modo partem,modo corpus totum occupant,elephantum,phagedænam,& herpetem eſſe dicit.Elephas enim vbi primùm ſe manifeſtat, vnam duntaxat partem quam depaſcitur, occupat. Vbi verò progreditur, eadem vniuerſum inuadit corpus. Prædictę igitur intemperies inæquales omnes, cum humoris affluxu conſiſtunt.Cæterũ intemperies inæquales nudæ, & citra humoris ſeu materiæ affluxum fiunt,quando particulæ ipſæ ſolis qualitatibus:nulla prorſus affluente materia,ſeu ſubſtantia, alterantur, vt accidit iis qui ſub vehementi frigore iter aggreſsi,in extremis partibus plurimùm refrigerãtur. Item iis qui æſtiuo tempore vel in parte, vel in vniuerſo corpore immodicè à ſole incaleſcunt. Prętereà iis qui vehementer, & pręter conſuetudinem ambulauerunt,aut manus remigãdo,fodiendo,aut quippiam huiuſmodi

Brachelij enarrationes quales.

Epialus.

iusmodi faciendo exercuerint. Hi enim omnes manifestè calidiores redduntur. Sicuti contrà, qui in ocio ac longa quiete, crapula, & somno prolixiore vitam trāsigunt, frigidior, quemadmodū fusius in libro de morborum differentiis Galenus docet. Fiunt insuper inæquales intēperies ab iis quæ foris incidunt, Græci ἔξωθεν προσπίπτοντα nominant, E quorum sane numero, vt lib. 1. de tuenda sani. cap. vltimo attestatur Galenus, primus est ambiens nos aër, qui immodicè calefacit, aut refrigerat, aut siccat, aut humectat, aut copulā quauis harum qualitatum afficit. Deinde aqua quā lauamur, vel vnctiones quæ cuti propinquant, & quibus inungimur. Præterea medicamenta omnis generis quæ foris corpori adhærent, & immodicè calefaciendi, aut refrigerandi, aut humectandi, aut siccandi vim obtinent, veluti sinapi, thapsia, sal, myrta, nitrum, & aquarum aliquæ sponte natarum, & calentium. Porro manifestum quoque est, ex iam dictis intemperiebus aliquas esse simplices & impermixtas, in quibus scilicet pars, vel totum corpus calefit, vel frigefit, vel humectatur, vel exiccatur. Aliquas vero compositas: in quibus prædicta calefiunt simul & siccantur, vel calefiunt simul & humectantur, vel refrigerantur simul & humectantur, vel refrigerātur pariter & siccantur. In fine tandem capitis Galenus, quod sit discrimen inter æqualem & inæqualem intemperiē aperit, ac quasi easdem definit, inquiens. Inæquales intēperies eo ab æqualibus distant, quòd omnibus intemperanter affecti corporis partibus inæqualiter insunt. Proinde æquales erūt, quæ omnibus intemperanter affecti corporis partibus æqualiter insunt. Hoc est, in quibus particulæ corporis omnes aut frigidiores iusto, aut calidiores sunt redditæ, aut ficciores, aut humidiores, vt in hectica euenit febre, in qua immodicus calor ex æquo, id est, secūdum proportionem, omnes corporis partes occupat. Atq; hæc pro capitis primi, quod per se satis patet, explicatione sufficiant.

[Margin: ἔξωθεν προσπίπτοντα. — Discrimen inter æqualem & inæqualem intemperiem.]

CAPVT II.

IGitur quis sit omnis inæqualis intemperiei generandæ modus, in hoc libello statutum est exponere. Quo verò clarior sermo fiat, in memoriam reuocare oportet omnes corporis particulas, initio à maximis sumpto, quæ scilicet vulgò etiam notæ sunt. Siquidem manus, & pedes, & ventrem, & thoracem, & caput nemo est qui ignorat. Diuidatur autē rursus vnaquæque earum in sibi cōtinuas particulas. Crus quidem, verbi gratia, in femur, tibiam, & pedem. Manus verò in brachium, cubitum, & summā manum. Iam summæ manus propriæ particulæ sunt brachiale, & postbrachiale, & digiti. Digitorū autem particulæ sunt ossa, cartilagines, ligamenta, nerui, arteriæ, venæ, membranæ, carnes, tendines, vngues, cutis, & adeps. Has verò in aliā speciem diuidere non licet, sed sunt similares ac primæ, exceptis arteriis & venis. Hæ enim ex fibris & mēbranis constant, veluti in administrationibus anatomicis est dictum. Quinetiā complura esse spatia inter iā dictas similares & primas particulas: atq; iis etiā plura maioráque inter instrumentales & compositas: aliquādo vero & in vna qualibet similari particula, veluti osse & cute: hæc omnia in libris de administrādis dissectionibus dicta sunt. Ac quæ mollia quidem sunt corpora, quoniam ea sibi inuicem incumbunt, interposita spatia sensum latere faciunt. Quæ dura, siccáq; sunt, ipsorū spatia sensū planè deprehendere licet, quemadmodum in ossibus cauernulas. Continent aūt hæ naturaliter in se humorē crassum & album, in id cōparatum vt ossa nutriat. Qua verò ratione foramina quæ in cute sunt fiant, in libris de temperamētis est expositum. Atq; hæc monuisse necessariū erat perspicuitatis causa eorum quæ deinceps dicentur.

[Margin: Partium corporis diuisio. — Similares partes — Ossa vnde nutriantur.]

COMMENT.

Principio huius capitis de qua re in hoc libello sit dicturus proponit, népe de modo ac ratione generandæ inæqualis intéperiei. Preterea quũ dictũ sit in eo quod præcedit capite, inæqualé intemperié in vnaqualibet fieri particula, ideo, vt clarior euadat sermó (neq; enim scire facile est, qua ratione inæqualis intéperies in particula posit generari, nisi primò partis illius natura exactè cognoscatur) generalé omniũ particularũ corporis diuisionem subiungit, initio à maximis, & vulgo notis sumpto, quæ numero quidem quinq; sunt. Primæ duæ, manus nimirum & pedes, Græcis ἀκρα μέρια, latinis extremæ partes vocatur. Preter has, tres adhuc sunt vniuersi corporis partes, caput, thorax, & venter. Caput animaliũ partiũ est domiciliũ, thorax vitaliũ, venter aũt naturaliũ. Totũ itaq; hominis corpus generali quadã diuisione in manus, pedes, caput, thoracẽ, & ventrẽ distribuitur. Diuiditur aũt vnaquæq; iã cõmemoratarũ partiũ rursus in sibi cõtinuas particulas: id quod cruris & manus exẽplo Galenus perspicuè mõstrat. Crus enim vniuersum in tres partitur particulas, femur, tibiam, & pedẽ. Femur, quod Græcis μηρὸς dicitur, os est quod à coxis incipit, & ad genua finitur. Tibia verò, Græcis κνήμη dicta, pars cruris à genu ad talum vsq; protensa est: duobus cõstat ossibus, quorum alterũ, népe interius & grãdius, totius mẽbri nomine vocatur: alterũ verò quod exterius locatũ est, interiori, crassitie cedit, Grecis περόνη, latinis fibula nuncupatur. Pes autẽ sex donatur ossibus, talo, calce, nauiculari osse, tarso, planta, & digitis, queadmodũ videre licet apud Galenũ cap.24.&.25. libri de ossibus. Manus itidẽ, quæ à brachij articulo incipit, & in digitorũ extremã aciẽ desinit, in tres dirigitur partes, brachiũ, cubitũ, & summã manũ. Brachiũ seu humerus, est id os quod scapulæ articulo copulatur. Cubit⁹ pars est vniuersæ quæ inter brachiũ & brachiale consistit. Constat vero duobus ossibus inuicẽ incũbentibus, & coarticulatis: quorũ inferius, quod & longius est, totius nomine Græcis πῆχυς, latinis cubitus appellatur: seor sim tamẽ vlna etiã vocatur. Superius aũt, Græcis κερκίς, latinis radius dicitur. Summa siue extrema manus, quæ Græcis ἀκρόχειρ nominatur, pars est ea quæ à cubito ad extremũ vsq; digitorũ progreditur. inq; tres diuiditur particulas, brachiale, postbrachiale, & digitos. Brachiale, quod Græcis καρπὸς nũcupatur, pars est cubito articulata, ex octo cõstãs ossibus. Postbrachiale, quod illis μετακάρπιον vocatur, à brachiali ad radicẽ vsq; digitorũ deducitur. Digiti autẽ, vt omnes ferè aliæ corporis partes, ex multis constituũtur partibus, ossibus nimirum, cartilaginibus, ligamẽtis, neruis, arteriis, venis, membranis, & id genus aliis à Galeno hîc cõmemoraris, quæ primę (quod ex iis omnes aliæ cõponãtur quæ instrumẽtariæ dicũtur & similares, quod eas in aliã & diuersam speciẽ diuidere haud liceat) appellantur. Sed mirabitur fortè quispiã qui fiat, vt hoc loco Galenus à censu similarium arterias & venas summoueat, quũ tamen cap.3. libri de diffe. morb. easdẽ disertẽ inter similares partes numeret. facile aũt se ex hac difficultate explicabit, qui Galeni verba accuratè expendere, atque quas ille similares hîc appellet partes, animaduertere voluerit. Quum enim duæ sint partium similarium differentiæ, vt in cõmentariis nostris in eum quẽ iã citauimus Galeni locũ ostẽdimus, hîc duntaxat de iis loquitur, quæ reuera, & vt ad vniuersas suas partes, non sensus iudicio, sunt similares. Id quod ex ipsius verbis satis conuincitur. Similares enim partes esse ait, quæ in aliã speciẽ, hoc est, in partes alterius naturæ & rationis, diuidi nõ possunt. Qua sunt ratione venę & arterię, similares partes dici nõ possunt. Siquidẽ ex fibris & mẽbranis, partibus diuersę tum naturę, tũ speciei, cõstant. Similares autẽ sunt sensus iudicio, & ad se totas, quemadmodũ loco nunc citato, & in annotationibus nostris in librũ primũ Galeni de tuẽda sanitate, mõstrauimus. Ad hos itaq; locos lectorẽ ablegamus, ne vnã rẽ sępius inculcando illi fastidiũ cõcitemus. Atq; ita loca Galeni quę prima facie pugnare videntur cõciliari possunt. Cæterũ caput, thoracem, & ventrem in suas partes Galenus non digerit, quòd satis fuerit vno aut altero extremarũ partiũ, vtpote in oculos omniũ occurrentiũ, exẽplo, rẽ demonstrasse. Reliqua ex anatomicis libris, vbi illa ex professo traduntur petẽda veniũt. Quòd aũt multa & va-

Generalis particularum corporis diuisio.

Femur. Tibia.

Fibula.

Brachium. Cubitus.

Vlna. Radius. Summa manus. Brachiale. Postbrachiale.

Primæ partes. Similares.

Num venæ & arteriæ sint in cẽsu similarium nec ne?

& varia sint spatia inter partes similares, verbi causa, inter cutẽ & mẽbranã, interiacentia, atq; iis etiã plura maioraq; inter instrumẽtales & cõpositas, inter musculũ & musculũ, in anatomicis libris abũdẽ est dictũ. Neq; sanè mirũ inter diuersas similares partes hæc inueniri spatia, quũ interdum in vna duntaxat similari illa reperiantur, vt in cute, & osibus. Cutis siquidẽ foraminibus plena est, per quę perpetuò excrementa corporis fumosa perspirãt. Verũ quũ cutis ipsa mollis sit, adeoq; eius partes própè in se concidãt, fit vt eius spatia ac foramina sensum planè lateãt. Cõtra ossa, quia dura, siccaq; sũt, suas cauernulas liquidò ostendũt. In iis aũt cõtinent humorẽ crassum & albũ, medullã nominãt, in id natura cõparatum, vt ossa nutriat. Medullã aũt esse osiũ familiare nutrimentũ Galenus etiam alibi, nẽpe lib.3. de naturalibus facult. iis sanè verbis docet. Qualis carnibus, inquit, sanguis, talis osibus medulla, scilicet in iis quæ exigua sunt sinusq; expertia, cauernulis eorũ inspersa. In magnis verò, & quib⁹ sinus nõ desunt, vtiq; in ipsis collecta. Atqui huic Galeni sententiæ refragatur Arnoldus de villa noua, atque medullã nõ esse osiũ nutrimentũ cõtendit, hac motus ratione, quod os sit corporis particula sicca, & dura, medulla verò mollis ac humida. Nõ nutritur igitur id quod frigidũ & siccũ est, ab eo quod calidũ & humidũ existit. Nã quũ actio nutritoriæ facultatis sit adsimilatio, fieri nõ potest, vt adsimilẽtur mutenturq; inter se vlla, nisi societatẽ aliquã cognationẽq; in qualitatibus habeãt. Nõ potest igitur à medulla, quę cũ osse in qualitate dissidet, os nutriri. Hæc est ridicula me hercle Arnoldi ratio, quã vel puer euertere posset. Nã eadẽ ratione colligere liceret à pane nõ ali corporis partes molles & humidas, quòd is sit siccus. Sed quis non videt medullã nõ esse osium nutrimentum propriè dictũ, nisi prius aliqua intercedat mutatio? Si enim, vt comprehensum est, medulla talis est osibus, qualis carnibus sanguis, nõ fit aũt ex sanguine caro, nisi eatenus naturę opera crassescat, vt cõstantem substantiã habeat, nec etiã sit fluidus, necesse est vt etiã ex medulla nõ fiat os, nisi prius crassescat, & solidã ac durã nanciscatur substantiã. Quod enim mollisimũ est, non potest vno statim impetu durũ fieri. Eadẽ sanè ratione ex pane nõ fit sanguis, nisi multa intercedat alteratio, & paulatim deponat alborẽ, & sensim rubotẽ accipiat, quemadmodũ fusiùs lib.1. de naturalibus facultatibus Galenus ostendit. Atq; hinc est quòd natura osibus, quæ amplius alteratã eã qua nutriuntur medullã desiderant, veluti pœnum, sinus & cauernulas præparauerit. Quo verò pacto foramina & spatia in cute formata sint, Galenus lib.2. de tẽp. cap.6. explicat, ĩ eũ scribens modũ. Quibus humida est cutis, & planè mollis, qualis paulò ante concrescens caseus, in iis eorũ quæ exciderunt, viæ per cutẽ nõ manent, partibus scilicet eius, quæ prius dissidebant, rursus inter se vnitis. Ac in quibus dura est, nõ absimilis caseo iã coacto, perforatur quidẽ eorũ quę exeunt transfluxu. Quũ aũt rursus vniri per siccitatẽ nequeat, meatus ipsos immutatos seruat: qui etiã perpetuò trãsfluentiũ ictu assiduè magis fistulantur. Hæc ille. Quæ ideo produximus, quod etiã lucẽ aliquã iis quæ paulò ante dixit, nempe quòd in mollioribus corporibus, quoniam ea sibi inuicem incumbant, interposita spatia sensum latent, afferant.

Spatia multa & varia inter partes similares.

Ossium nutrimentum.

Foramina cutis vt formata.

CAPVT III.

De inæquali verò intemperie nunc dicendum, tum quanam eius natura sit, tum quot eius generandæ modi. Quod vtique in omnibus corporis, quod ita laborat, particulis, vnica temperies nõ sit, prius est dictum: verum id omnis intemperiei inæqualis commune est. Differentiæ autem eius, laborantium corporum naturas sequũtur. Nam aliter simplex caro, aliter vniuersus musculus in inæqualem temperiem incidit. Quippe vbi calida fluxio in musculum procubuit, primùm maiores arteriæ venæq; implentur, ac distenduntur: ab iis minores, atq; ita res procedit, donec ad minimas sit peruentũ.

Calidæ fluxionis ratio

In iis ubi valenter impacta fuerit, nec adhuc firmatur fluxio, pars eius per ipsarũ ora, pars per tunicas veluti colata, foras transmittitur, atq; tum spatia quæ inter prima sunt corpora fluxione implentur. Proinde omnia ab humore incalescunt, omniáq; ex parte perfunduntur. Ea verò sunt nervi, mẽbranæ, ligamenta, & carnes ipsæ: anteq; hæc arteriæ, & venæ, quæ scilicet & primò ac potißimum, variè dolore afficiuntur. Siquidem interiùs à fluxione tum excalefiunt, tum distenduntur, ac divelluntur, exteriùs autem non modo excalefiunt, sed etiam premũtur, ac degravantur. Reliquæ verò particulæ, aliæ quidem quia incalescunt solùm, aut comprimuntur, aliæ autem utroq; modo laborãt: vocaturq; morbus ipse phlegmone. Est verò inæqualis musculi intemperies. Quippe fervet iam qui in eo est sanguis, isq; secum excalefacit primùm & maximè arteriarum, & venarum tunicas: mox verò omnia quæ extra has sunt, quibus scilicet circunfunditur.

Phlegmone.

COMMMENTA.

Initio quid in hoc libello sit tractaturus Galenus proponit, nempe quænam sit inæqualis intemperiei natura, & quot eius generationis modi. Quòd ad primum attinet, hæc est omnis inæqualis intemperiei natura, quòd in ea non sit unica temperies. Unica enim si esset, non diceretur inæqualis. Nam particula quum ab aliquo humorũ genere corripitur, in ea pro materiæ ratione mala qualitas introducitur, calida scilicet, frigida, humida, vel sicca: quæ nativum eius temperamẽtum manifestißimè alterat. Et eousq; procedit alteratio ipsa, donec vel ex toto à particulæ facultate fortiori discutiatur, vel eam partis facultatem prorsus corrumpet. Nõ est itaq; in particula fluxione tentata una tantùm intemperies. Si autẽ unica non est temperies in particula quæ fluxione laborat, duæ igitur sint oportet, quarum una est secũdum naturam, altera verò præter naturam. ut hinc etiam constet Galenum inæqualem intemperiẽ non ex diversarum tantum partium, ut Brachelius opinatur, diversis temperamẽtis finire, sed unius & eiusdem etiam particulæ, ut suprà quoq; est ostensum. Sunt itaq; in una & eadẽ particula duo temperamenta, nempe adventitium sive præter naturam, quod alterat, & naturale, quod pro virili adversatur. Modi verò generatiõis eius varij sunt, atq; pro natura laborantium corporum sive particularum, quæ fluxionem admittunt, inter se differunt. Aliter enim simplex caro, aliter universus musculus inæquali intẽperie tentatur. Caro aũt simplex est quę revera pars est similaris, adeoq; propriè, Galeno lib. 2. de tẽpe. cap. 4. teste, caro appellatur. Hęc nusquã in corpore per se invenitur, sed est perpetuò musculi pars, & fibris circũhęret. Quod si igitur hæc sola inęquali tẽperie laborat, alia fit, quàm si universus musculus, cuius illa tantum pars est, eiusmodi intemperie afficiatur, necesse est. Nã ubi calida fluxio in musculum procumbit, non solùm caro, sed aliæ etiam eiusdem partes naturalem temperiem amittunt. Dolorem itaq; maiorẽ, & vehementiorẽ intemperiem in musculo quàm simplici carne experiemur. Ut aũt singula hæc certiùs intelligantur, à calida fluxione exorsus Galenus, quę huius sit planè ratio exponit. Primũ enim in calida cũ humoris affluxionis intẽperie, maiores quæ sunt in hoc musculo venę & arterię, utpote capaciores opplentur, atq; oppletę subinde distenduntur. Post has minores, & ita deinceps donec ad minimas sit perventum. Ubi autẽ iam venis & arteriis valenter impacta est fluxio, nec tamen adhuc firmatur, sed in assiduo est motu, pars eius fluxionis per vasorum prędictorum ora, pars per earundem tunicas, terrę exemplo, transcolatur, & foras transmittitur, atq; tum spatia quę inter partes sunt similares sive prima corpora, fluxione implentur, omnia ab humore incalescũt, omniáq; ex parte supervacua illa fluxione perfundũtur. Quę verò sint prima illa corpora Galenus statim subiicit inquiens. Ea sunt nervi, membranæ, ligamenta, &

Caro simplex.

caro.

caro. Quippe musculus ex ligamento in fibras plures diuiso, & carne has cōtinente firmáteq; constat, neruorum venarum, & arteriarum in se surculos recipiens, qui vtique præ cæteris musculi particulis (vtpote primæ fluxionis receptacula) variè dolore afficiuntur. Nam intus à fluxione in musculum procumbente, tum excalefiunt, tum ob eius copiam summopere distendūtur, ac diuelluntur. Distensos enim necesse est subinde diuelli & ex continui solutione, dolore cruciari. Exteriùs verò non solum excalefiunt, sed etiam ab ipsa fluxione, & partibus adiacentibus premuntur; ac grauantur. Reliquæ partes extra venas & arterias, vtpote nerui ligamenta membranę & caro, alię quidem vel solum incalescendo præter naturam, vel quia comprimuntur, aliæ vtroq; modo, quia scilicet incalescunt & simul comprimuntur, laborant. Quippe membranæ quum non facilè à quoque comprimi possint, à calore tantùm corripiuntur. Ligamenta vero quòd sensus expertia sint, ab aggrauantibus: tantùm causis iniuria afficientur. Neruus autem & caro, vtraq; noxa caloris scilicet ac compressionis tentātur. Atq; morbus qui ex fluxione illa nascitur phlegmone appellatur. Est autē inæqualis intemperies, non quidē nudæ qualitatis, sed, vt capite primo dictum est, eius quæ fit cum humoris affluxu, musculi. Quippe in eo sanguis præter naturam calet ac feruet. Is secum calefacit primùm ac maximè venarū & arteriarum, in quibus ille continetur, tunicas. Mox vbi præ sua tenuitate per tunicas illas sudat, ac veluti colatur omnia etiā quæ extra has, & quibus circunfunditur, calefacit. Hæc quidē est phlegmones generādę ratio. Phlegmone.

CAPVT IIII.

IAm verò duorū alterum necesse est sequi, vt si vtriq; fluxio vicerit, corruptio sequatur eorū quæ victa sūt corporū: sin fluxio sit victa, vt ad naturalē statū redeat musculus. Esto aūt priùs victa fluxio (rectiùs enim à melioribus incipitur) duplex tū erit curationis modus, quòd vel discutietur quicquid humoris in particulam procubuit, vel concoquetur. Verū discußio optanda maximè curatio est. Concoctionem verò hæc duo necessariò sequuntur, puris generatio, & abscessus. Abscedit autem aliquando in cauitatum quæ propinquæ sunt tū maximam, tum summè ignobilem. Qui sanè abscessus optimus est, Nonnūquam verò in maximam, non tamen ignobilem. Aut in ignobilem, non tamen maximam. Quibus igitur in ventrem incidūt, optimus est abscessus qui in capacitatem eius internā abit, in quam etiam plerunq; se effundit. Malus verò qui sub peritonæū. Pari modo quibus in cerebro fiunt, bonus est qui in priores eius ventriculos abscedit: malus verò qui sub eius mēbranas, & in posticum eius vētrem se recipit. Qui autem in caustas abscedunt, hi in thoracis capacitates erumpūt. Ac musculorum quidem abscessus sub cutem: viscerum verò, vel in arterias & venas quas in se continent, vel sub membranam qua operiuntur, quæ ipsis visceribus pro cute est. Quid phlegmonesgenerationē sequatur. Abscessuum inter se collatio.

COMMENT.

Quid phlegmones ac inæqualis intéperiei cū affluxu humoris in musculis generationē necessariò sequatur, hoc capite Galenus disertè exponit. Quippe duorū alterū, vt vel fluxio ipsa vincatur, vel vt ipsa potiùs vincat, sequi necesse esse ait. Orditur aūt à fluxione victa, vtpote à meliore, & quid hanc comitetur mōstrat. Si enim fluxio victa fuerit, musculus ad naturalem statū redit. Id quod duplici ratione accidere potest. Primò, quādo quicquid humoris in particulā procubuit discutitur & insensibiliter absumitur. Hanc curādi rationē Græci διαφόρησιν, latini digestionē, discussionē aut euaporationē nominant. Fit enim quū humores in aliqua corporis parte collecti, citra suppurationem soluuntur & euanescunt. Atque hæc quidem maximè optanda est curatio, vt quę omni vacet periculo. Accidit autē iis potissimū quę ex tenuiore cōstāt sanguine Discussio. διαφόρησις.

Concoqui.

phlegmonis. Secundo, quando sanguis qui in musculum procubuit concoquitur, hoc est, alteratur, & à natura ipsa euincitur. Concoctio enim hoc loco in altera eius significatione vsurpatur, pro ea scilicet alteratione quæ partim naturalis est, partim præter naturam. Tres enim in animantium corpore fiunt alterationes. Vna planè secundum naturam est, quum videlicet in ventriculo cibus concoquitur, aut in visceribus, & vasis quæ inibi generatur succus, vnde corporis partes aluntur. Altera prorsus cõtra naturam est. in omnibus scilicet quæ putrescunt eueniens. Tertia ex vtraq; mista, adeoq; media est, partim primæ ac naturalis aliquid obtinens, partim eius quæ est præter naturam. Hæc est quæ suppurationes comitatur. Nam ab ingenito quidem fit calore, sed non planè vincente: neq; enim ex materia peragitur quę prorsum benigna sit, quẽadmodum nec ex omnino aliena. De tertia vero Galenum hic loqui alteratione ex ipsius verbis satis colligitur, ait enim: Concoctionem phlegmones hæc necessario sequũtur, puris generatio, & abscessus. Phlegmone nanq; in pus cõuersa, pus ipsum subinde protruditur in aliquod spatium in quo veluti in aliquo sinu colligitur, adeoq; abscessum efficit. Neq; enim abscessus, quem Greci ἀπόστασιν & ἀπόστημα vocant, Galeno lib. 2. ad Glauconẽ teste, aliud est nisi affectus in quo ab inuicẽ distant quæ prius se cõtingebãt corpora. Cæterum pus aliquando abscedit in maximam, & valde ignobilem cauitatẽ earum quæ propinquæ sunt. Et hoc quidem abscessus genus optimum est, eo quòd in satis amplam cauitatem, vnde promptè expurgari potest, & quæ maxime ignobilis sit, & à principibus partibus plurimùm distet adeoq; nihil periculi adferat, abscedat. Interdum vero in maximam cauitatem, nõ tamen ignobilem. Nonnunquam in ignobilem, non tamen maximam. Quare prior abscessus etsi cauitatis ratione, quæ satis magna est, non sit malus, tamẽ quia in parte est quę principatum aliquem in corpore obtinet, ideo malitia non caret. Alter quanuis in partem ignobilem abscedat, tamen quia in cauitatem quæ vniuersum pus capere nõ potest, ideo damnandus etiam. Quod plane in exemplis planiùs cognoscetur. Quibus nanq; in ventrẽ inferiorem abscedit pus, optimus est sane abscessus qui in internam eius cauitatem abit, quod scilicet hæc maxima sit, & summæ ignobilis, vtpote in qua omnia ferè corporis excrementa continentur. Maxima vero quũ sit, ex amplo ipsius sinu, & meatus laxitate pus commodius expurgatur. Malus autem est, qui sub peritonæum abit, quod is locus etsi etiam sit ignobilis, tamen cauitatem in quã pus recipiatur nõ satis amplam habet, nec ab ea pus ipsum commodè expurgari potest. Pari modo iudicandũ de abscessibus cerebri. Bonus enim est qui in priores eius vẽtriculos abscedit, vt qui maximi sint, & minus quã alius ventriculus periculi afferant: quòd scilicet ex iis pus facile expurgari queat. Quippe excretionibus quę per nares & palatum fiunt, quemadmodũ lib. 8. de vsu part. Galenus copiosius mõstrat. Bonus itaq; est collatione eius abscessus qui in aliis ventriculis cerebri fit. Hinc ait. Malus vero est, qui sub cerebri membranas, & in posteriorem eius ventriculũ abit: eò quòd hę partes minorem cauitatem habeant, & puris excretioni minus idonea sit. Abscessus qui in costas abscedunt, serosa membrana succingẽte costas, in thoracem erumpunt, ac subinde ex ampla ista cauitate per asperam arteriã expurgantur. Musculorum abscessus sub cutem erumpũt locum valde ignobilem, & eruptionibus maximè patentem. Viscerum in venas & arterias, quæ in iis sunt, vel in mẽbranas quæ viscera tegunt. Hactenus de fluxione quæ à natura deuicta est diximus. Nunc de ea quæ naturam vincit differet Galenus.

Tres in animantum corpore alterationes.

Abscessus generatio.

ἀπόστασις ἀπόστημα.

Si partes à fluxione fuerint victæ.

Dolores quando fiunt.

At si victæ à fluxione fuerint particulæ, in tantam deueniẽt intemperiem, vt tum earum actio pereat, tum ipsæ spatio temporis corrumpantur. Desinent autẽ tum primum dolere, quum et quod transmutat, fuerint assimulatæ. Nõ enim quũ iam mutatum est temperamentum, sed dum mutatur, particulæ dolent. Quemadmodũ etiam mirus dixit Hippocrates. His quibus alteratur & corrumpitur natura,

natura, dolores fiunt. Alteratur autem ac corrumpitur cuiusque natura, quum calefit, vel frigefit, vel siccatur, vel humectatur, vel vnitas eius soluitur. In inæqualibus quidē intēperamentis, eò quòd calefiat, aut refrigeretur maximè: quippe efficacissimæ hæ sunt qualitates: tū verò quia exiccatur, & humectatur. In esuriendo verò ac sitiēdo, quia deficit hic quidem humida, illic verò sicca substantia. In vulnerando autem, & erodendo, & tendendo, & premendo, & conuellēdo, vnitate ipsa soluta.

COMMENTA.

Nunc quid accidat si à calida fluxione particulæ fuerint deuictæ, Galenus exponit. Duo autem accidere inquit, nempe vt propter immensam copiam fluxionis in eam intēperiē phlegmone obsessæ particulæ incidāt, vt actionē earū amittāt: & vt progressu tēporis corrūpātur. Nā omnis vehemēs intēperies, vt lib. 3. de sympto. causis cap. 1. attestatur Galenus, vires deiicit. Viribus autē prostratis, vt actiones pereāt necesse est. Siquidē causa vnde actio procedit sit ipsa facultas. Vbi autē supra modū increscit intēperies, fit vt propter magnitudinē ardoris & inflāmationis, pars emori ac corrumpi, adeóq; gangræna vocata corripi incipiat, donec tandē in totū corrūpatur. Tum autē partes sic affectæ dolere desinēt, quū ei, quod trāsmutat, fuerint assimilatę. Nā particulæ non dolent quando iam ipsorum temperamentum est ex toto mutatum, sed dum adhuc à naturali statu mutatur. Quòd Hippocrates etiam in libro de homine confirmat, vbi ita scriptum reliquit. His quibus natura mutatur ac corrumpitur, dolores excitantur. Quam quidem sententiam Galenus etiam lib. 1. de sympto. causis ca. 6. citat, & nos ibidem hanc ipsam luculenter admodum explicauimus. Alteratur autē & corrūpitur cuiusq; natura, quū calefit, vel frigefit, vel siccatur, vel humectatur, vel vnitas eius soluitur. A calido autem & frigido, vtpote in agendo efficacissimis qualitatibus, natura siue temperamentum violenter ac confertim alteratur, ac tandem corrumpitur, hocque nomine dolor excitatur. Ab humido autem & sicco, veluti minus efficacibus qualitatibus, natura alteratur, sed sensim & citra violentiam, ideòque hæ duæ qualitates nullum dolorem excitare possunt, quemadmodum idipsum copiosiùs lib. iam citato primo de sympto. causis cap. 1. demonstrauimus. Hîc rem obiter tātum attingere placuit. Atque hoc est quod Galenus ait. In inæqualibus intemperamentis alteratur natura, quādo calefit, refrigeratur, humectatur, & exiccatur. De postrema vero alteratione, nempe exiccatione, exempla duo subiicit, famem & sitim. In esuriendo enim & sitiendo alteratur natura nostra, eò quòd in fame deficit sicca, in siti verò humida substantia. Nam animalium moles in perpetuo fluore est, & certe tota dissiparetur, nisi altera substantia similis pro ea quę defluxit, restitueretur. Quo factum est, vt natura non animalibus modo, verumetiam stirpibus insitas quasdam vires deficientis ac desiderari, nēpe famem & sitim, statim ab initio dederit. Cibo igitur quicquid siccioris substātiæ effluxit restituimus, potione quicquid humidioris. Vnitas autem substantiæ, vt hic testatur Galenus, quinq; modis soluitur. Primo vulnerando, vt omnibus constat. Secundo, erodendo. Tertio, tendendo. Quarto, comprimendo. Quinto, conuellendo. Sequi verò vnitatis solutionem dolorē, notius est quàm vt hic longius à medici debeat. Vt hinc etiā pateat primas, & maxime generales doloris species esse duas, quúm scilicet confertim temperamentum alteratur, & quum soluitur continuitas, veluti fusius lib. 2. de laborant. locis cap. 1. Galenus docet. Nos harū rerū capita duntaxat attingere voluimus, quòd alibi à nobis plenissimæ sint excussæ.

Quando particulæ dolent. Hippocrates.

Natura cuiusq; vt alteretur, corrumpatur.

Vnitas substantiæ quinq; modis soluitur.

CAP. VI.

Quomodo à particula phlegmone obsessa intemperies in totum propagatur corpus.

Gitur si calor sanguinis in particula quæ phlegmone laborat mitis est, & qui in toto animalis est corpore mediocriter temperatus, non admodum facilè vnà cum laborante particula calefit. Si verò vel vehementiùs feruet, vel qui per totum animalis corpus spargitur sanguis biliosior est, illico totus incalescit. Multo autẽ magis sicubi ambo cõcurrunt, vt & qui in phlegmone habetur sanguis admodum calidus sit, & qui in toto est animante biliosus. Porro calefit primùm qui in arteriis est, quòd scilicet is natura calidior, & magis spirituosus sit: post hunc verò etiã qui in venis est. Quòd si phlegmone obsessa particula visceri, cui plurimus sit sanguis, propinqua fuerit, etiam celeriùs cum hoc qui est in vniuerso animali sanguis calefit. Vnoque verbo, quicquid facilè alteratur, aut calidum natura est, id à quouis quod calefacit, primùm excalefit. Non secus, quicquid facile alteratu est, vel naturâ frigidum, id ab eo quod frigefacit, primum refrigeratur. Promptus igitur ad alterandũ est spiritus, propterea quòd ex tenuissimis constet partibus. Calidissima verò natura, flaua bilis. Frigidissima autem, pituita est. Reliquorum humorum sanguis post flauam bilem calidus est, nigra autem post pituitam frigida. Quinetiam facilè alteratur flaua bilis, à quouis quod in eam agit. Nigra verò, ægrè. In summa quicquid tenuium est partium, id promptè alteratur: quod verò crassarũ est partium, difficulter alterascit.

Cur sanguis in arteriis primùm calefit.

Spiritus ad alterandũ promptior.

COMMENTA.

Hactenus inæqualis intemperiei modum qui vnicam tãtum particulam afficit Galenus exposuit. Nunc de ea acturus intemperie quæ totum corpus occupat, principio hæc ipsa quo pacto à particula quæ phlegmone obsessa est, in totum animantis propagetur corpus, hoc loco monstrat Galenus. Nam si calor sanguinis in particula quæ phlegmone afflicta est, nequaquam acris, sed mitis, & qui in vniuerso est animalis corpore mediocriter temperatus est, non facilè vnà cum laborante particula calefit. Manet itaque tum intẽperies in afflicta parte, nec in vniuersum trãsfertur corpus. Si verò sanguis in particula phlegmone obsessa, vel vehementer feruet, vel is qui per totum spargitur animalis corpus, biliosius est, dico incalescit, adeòq; intemperies illa inæqualis in vniuersum propagatur corpus, febrisque excitatur. Id quod magis accidit, vbi ambo concurrunt, hoc est, si is qui in phlegmone cõtinetur sanguis admodũ calidus sit, ac maximè ferueat, & qui in vniuerso est animalis corpore biliosus sit. Primùm autem, quum intemperies à particula phlegmone affecta in totũ trãsfertur corpus, calefit, feruoremque admittit sanguis qui in arteriis est, quòd is natura calidior, vtpote à leuo cordis ventriculo ortus, & magis spirituosus sit, quemadmodum lib. 6. de placitis Hippocratis & Platonis copiosiùs Galenus ostendit. Post sanguinem arteriarum, is qui in venis est calefit. Quod si vero phlegmone obsessa particula visceri quod plurimo præditũ sit sanguine, verbi gratia iecori, aut cordi, vicina fuerit, tũ multo etiam celeriùs cum hac particula vniuersi corporis sanguis calefit. Quid multa? quicquid promptè alteratur, & naturâ calidũ est, id à calida intẽperie, & quouis alio quod calefacit, primum calefit. Idem de eo quod refrigerat statuendum. Hinc omnibus perspicuum est, spiritum esse ad alterandum à calore promptissimum, quòd scilicet maximè tenuiũ sit partium. Omnis siquidẽ substantia tenuis, vt lib. 1. de diff. feb. ca. 1. Galenus etiam testatur, faciliùs quàm crassa alteratur. Post spiritũ, quòd media horum sit

Saguis in arteriis naturâ calidior,

Spiritus ad alterandum promptissimus est.

ſubſtantia,humores. Ab humoribus,quia craſsiſsima ſunt,ſolida corpora alterantur. Quæcunq; igitur in corpore noſtro craſſarum ſunt partium, ea promptè alterari nequeunt. Cæterùm calidiſsima naturâ eſt flaua bilis,at frigidiſsima pituita. Proinde hæc à frigido aduentitio, illa verò à calido facilè ac primùm alteratur. Verùm quod hoc loco Galenus ait flauam bilem eſſe calidiſsimam,videtur pugnare cum eo quod idem tradit lib.1.de temperamẽtis cap.vltimo,vbi ſcribit calidiſsimum in corpore eſſe ſanguinem. facilis autem eſt horum duorum locorũ quę prima facie ex diametro pugnare videntur,conciliatio,modo quis vtrunque locum rectè expendat. Hoc ſiquidem loco ſimpliciter de humoribus quatuor Galenus loquitur, ac quis illorum altero ſit calidior ac frigidior docet. In libro autem de temperamentis primo, Galenus non ſimpliciter de calidiſsimo & frigidiſsimo in corpore noſtro loquitur,ſed de iis quę ſimul humida ſunt. Hac itaque ratione ſanguis meritò calidiſsimus dicitur. Inter ea enim quæ humida ſunt,ſanguis calidiſsimus exiſtit. Nihil itaque repugnat quod hîc calidiorem ſanguine flauam bilem eſſe dicit,vtpote quæ nequaquam humida,ſed natura ſicca ſit. Atque hæc eſt haud dubiè germana horum locorum explicatio. Inter humores autẽ poſt flauam bilem,ſanguis calidus eſt:nigra autem poſt pituitam frigida. Quomodo autem ſit intelligendum quod hoc loco,& in multis aliis ait, ſanguinem,qui tamen reuera temperatus eſt,calidum eſſe,in Compẽdio noſtro medicinæ cap. de tẽperamen. fuſiſsimè expoſuimus,vt nihil attineat hanc diſputationem hîc cum faſtidio repetere. Ad eum itaque locum lectorem ablegamus, vtpote in quo cõplura ad inſtitutũ ſuum iure conducentia ſit offenſurus. Reliqua patent.

Conciliatio duorum Galeni locorũ prima facie pugnantiũ.

CAP. VI.

Rotinde neceſſe eſt multifarias incidere phlegmones alterationes, propterea quòd etiam multifariam afficiuntur corpora. Principiò nanque, humor qui phlegmonem efficit, magis minúſve calidus eſt. Deinde putrefactio eius, pro ipſius natura incidit: non minimum etiã pro ut is magis minúſve eſt impactus. Quippe quæ perſpiratu carent, celeriùs putreſcunt, veluti & in externis euenit omnibus. Quũ verò calida & humida ſunt temperamento, tum vtique potiſsimum. Quinetiam ipſa phlegmone laborãs particula, vel prope, vel longè ſita eſt à multi ſanguinis viſceribus. Totus deniq; ſanguis vel bilioſus eſt, vel melãcholicus, vel pituitoſus vel ſpirituoſus, atq; hæc omnia magis minuſq;. Quare neceſſe eſt multiformes fieri alterationes, ſiue alterum alteri ſit collatum, ſiue idem aliquod ſibi.

Multifariẹ phlegmones alterationes.

Quæ perſpiratu carent celeriùs putreſcũt.

COMMENT.

Cauſas cur multifariẹ phlegmones alterationes fiant hoc loco exponit Galenus, nempe quia corpora ipſa in quibus phlegmone excitatur multifariam afficiũtur. Primùm enim humor qui phlegmonẽ efficit,aut magis, aut minus calidus eſt,ideóq; pro caloris ſui ratione magis vel minus particulã,ac ſubinde totũ corpus calefacit. Si igitur ſanguis excitans phlegmonẽ bilioſus fuerit,calor & dolor vehemẽtior particulã occupabit,totũq; corpus magis ſubinde incaleſcet. Sin pituitoſus fuerit,minor in parte phlegmone affecta calor, & deinde in vniuerſo excitabitur corpore. Secũdò,putrefactio illi⁹ humoris,naturę ipſius reſpõdet. Neq; enim ęgrè omnis in phlegmone humor putreſcit. Sed ſi naturâ calidus admodũ fuerit,facilè putreſcet. Sin pituitoſus,difficiliùs. Putreſcit etiam celeriùs aut tardiùs,prout is magis aut minùs eſt impactus. Nam ſi valde eſt impactus,perſpiratu caret,ideóque celeriùs putreſcit. Quod externis etiã in rebus omnibus quæ non perflantur ac ventilantur,accidere videmus,Putreſcunt autem maximè ea corpora quæ calida & humida ſunt, quemadmodum etiam fuſius lib.11.the.

metho.cap.4.& in lib. de tumoribus præter naturam, multisq; aliis locis Galenus mõstrat. Præterea phlegmone laborans particula si prope viscus multo sanguine præditũ, vtpote cor & iecur, posita est, vt præcedenti diximus capite, celeriùs incalescit: sin longiùs distat, tardiùs. Quocirca ab omnibus illis quæ citiùs putrescũt, calor etiam celeriùs in vniuersum corpus transfertur. Humore enim in particula quæ phlegmone laborat putrescente, calor præter naturam in ea accenditur, simul quidem calefaciens eas quæ primæ tangunt phlegmone obsessas partes, deinde illis continuas, ex quibus rursus aliæ ratione vicinitatis calefactæ, rursusque aliæ ab illis vsque ad ipsum cor deferunt calorem, qui tandem à corde in vniuersum distribuitur corpus. Citiùs autẽ sanguis qui est in vniuerso corpore accẽditur, si biliosus est, vel spirituosus: tardiùs si pituitosus, aut melancholicus. His igitur de causis multifarias fieri phlegmones alterationes necesse est, siue alterum iam dictorum alteri fuerit collatum, aut idem aliquod sibi ipsi. Exempli gratia sanguis biliosus pituitoso, vel biliosus huius corporis cũ bilioso alterius corporis: item particula hæc cum alia, aut cũ seipsa. Quippe phlegmone pro varietate ipsorũ humorum, & particularum in quibus nascitur, variè alterat.

CAP. VII.

Vnde inæquales corporis intemperies fiunt.

HAE omnes inæquales corporis intemperies fiũt, maximè quidem inflammato eo qui in phlegmone est sanguine, deinde eo qui in visceribus habetur, & in corde, & huius maximè qui in sinistro eius ventriculo est. In quem si viuo etiam animante, nec adhuc febre tentato, dimittere digitos velis, vt in opere de administrandis dissectionibus scriptum est, vehementissimum senties calorem. Quò magis consentaneum est, vbi totũ corpus præter naturam incalescit, hunc ad summum peruenire calorem: quippe tenuissimum maximeque spirituosum sanguinem continet, ac perpetuò mouetur.

COMMENT.

Nũc vnde omnes inæquales corporis intemperies, quæ propter varias phlegmones præcedenti capite expositas alterationes fiunt, oriantur, Galenus docet. Incidunt enim potissimum propter sanguinem in phlegmone obsessa parte accensum & inflãmatum. Hic enim, vt comprehensum est, primò accenditur. Deinde etiam propter sanguinem qui est in visceribus quæ sunt prope laborantem partẽ sita. Nam & is ob vicinitatem inflammatur, ac supra modum incalescit. Tertiò, propter sanguinem qui in corde habetur. Quippe & is tandem accenditur, præsertim qui in sinistro eius est sinu. Is enim dextro est calidior, quod experietur, si quis viuo etiã animante, nec adhuc febre correpto, in hũc sinum dimittere digitos velit, vt in libro septimo de administrãdis dissectionibus est scriptum. In eo enim opere quomodo in viuo etiam animãte sit nudandum cor, Galenus docuit. Quòd autem sinus cordis sinister calidior sit dextro, Galenus itidem lib.2. de tempe. cap.4. in eum scribẽs modum testatur. Calidior verò, ait, non modò his, sed etiam omnibus planè corporis particulis. Quod etiam sensu clarè depræhẽndas licet, in pectoris animalis dissectione, si digitum in sinistrum eius sinum immiseris. Inuenies enim locum hunc omnium, quæ in animali sunt, non paulò calidiorem. Si igitur is qui in corde est, dum animal secundum naturam se habet, sanguis, eo qui in venis continetur feruentior ac calidior est, vt etiam lib.6. de Hippocratis & Platonis placitis demonstrauit Galenus, quanto magis incalescet, vbi totum corpus præter naturã afficitur & febre laborat? Vt autem ad summum calorem perueniat duæ sunt etiam aliæ causæ. Vna, quòd is sit tenuissimus & maximè spirituosus, vt loco iam citato fusiùs Galenus monstrat. Altera, quòd cor sit in perpetuo motu. Huius siquidem motus, vt etiam arteriarum, nunquam sanè intermittitur. Motum autem calorem excitare quis est qui ignorat? Nemo sanè præter Brachelium, quem aduersus sen-

Sinus cordis sinister dextro calidior.

sus

sus iudicium, omnemque rationem, hoc in loco cor ex motu potius refrigerari afferere nihil pudet. Praeterea Brachelius, ne id silentio transeam, hic quoque Galenum inaequalem intemperiem diuersitate particularũ definire putat, quum tamen illi ne per somnium quidẽ hoc in loco in mentẽ venerit. Quin id potius docet, quo pacto phlegmone ita alterare possit ordine quodam particulas, vt eius calor tandem ad cor vsq; deriuetur: ac febrem excitet. Ita nusquam peruniuersum hunc librum, vt aliàs etiã, Brachelius Galeni assequitur methodum, ac sensa.

Caeterùm in omnibus id genus febribus, calefit quidẽ aliquãdo vniuersus sanguis, & calorem illum praeter naturam, qui ex humoris putrescentia est obortus, concepit: non tamen arteriarum, aut venarum tunicae, aut aliud vllum vicinorũ corporum prorsus iam temperamentum suum mutauerunt, sed adhuc mutantur atq; alterantur incalescẽtiã. Quòd si longiore tẽpore hoc patiuntur, etiã vincẽtur aliquãdo, prorsusq; mutabũtur, ita vt nõ amplius calefiãt, sed iam sint praeter naturã calefacta. Terminus autẽ alterationis cuiusq; particulae, actionis eius est laesio. Ad quẽ vsq; terminũ latitudo, via est in id quod praeter naturã est, veluti mixta, cõmunisq;, ac media ex vtrisq; cõtrariis composita, eo scilicet quod est exquisitè secũdũ naturã, & eo q̃ iam est praeter naturã. Toto autẽ hoc tẽpore corpus incalescens, pro quãtitate alterationis, proportione etiam respondentem dolorem obtinet. Quum verò omnes corporis solida particulae prorsus excalefactae fuerint, eiusmodi febris hectica vocatur, ceu quae non amplius iam in humoribus & spiritu solùm, sed etiam in corporibus, quae habitus rationem habẽt, comprahẽsa sit. Hectica febris. *Haec doloris expers est, putantque qui ita febricitant, omnino se febre carere: neque enim eius calorem sentiunt, omnibus scilicet eorum partibus aequè excalefactis.* Hectica febris doloris expers. *Et sanè congruunt haec cum iis quae naturae periti viri in disputationibus de sensibus tradũt. Neq; enim sine alteratione est sensus, neque in iis quae iam perfecta sunt alterata, dolor. Quocirca etiã hecticae febres omnes, tũ sine dolore sunt, tum ab iis qui ipsis laborant prorsus non sentiuntur. Non enim ex eorum particulis, haec agit, haec verò patitur, quum omnes inter se iam similes sint redditae, ac vnicam habeant consentientem temperaturam. Quòd si autem haec quidem calidior est, illa verò frigidior, at eatenus calidior, vt vicinam nihil offendat, neque sic dolebunt: alioqui sic vtique partes quae secundum naturam se habent, vt quae temperamentis dissideant, mutuò se offenderent. Caro nanque calida particula est, os verò frigida. Caeterùm tam harum partium, quàm reliquarum omnium, doloris expers est inaequalitas, ob excessus mediocritatem. Sic igitur nec aër qui nos ambit, prius offendit, quàm ad immodicum frigus, aut calorẽ est immutatus. Huius verò quae in medio sunt differentias, tametsi numerosas, & manifestũ excessum obtinentes, citra molestiam sentimus.*

COMMENT.

Quòd non statim in febribus à phlegmone ortis, de iis enim duntaxat hoc loco Galenus loquitur, etsi vniuersus interdum sanguis calefit, & calorẽ illum praeter naturã, qui ex humoris putredine, putrescit enim impactus in partẽ phlegmone affectã influẽs

humor, vt li.1.de diffe.feb.cap.3.fusiùs docet Galenus, quia nõ bene difflatur, ortus est, concepit, arteriarum & venarũ tunicæ, aut vllum aliorum vicinorum corporum suum temperamentum omnino mutauerint, sed adhuc mutentur & alterentur, magis atque magis subinde incalescẽtia, hoc loco Galenus docet. Quòd si tamen longiore tempore ita incalescant, & iam in substantiam partium plurimùm debacchetur calor, acidit vt prorsus vincantur, & mutentur, iamque non ampliùs calidiora reddantur, sed iam ex toto præter naturam sint calefacta.

Terminus alterationis præter naturam.

Terminus autem alterationis præter naturam cuiusque particulæ est, actionis eius læsio. Hoc est: nulla particula per alterationem in morbosam intemperiem incidit, nisi actio eius lęsa fuerit. Tantisper igitur intra sanitatis terminos particula etiamnum alterata consistit, dum nulla eius actio manifestè est adhuc læsa. Latitudo igitur ad eum vsque terminum, via est in id quod præter naturam est. Quæ sanè veluti mixta, communis, ac media est, quòd scilicet ex vtrisque contrariis, eo nimirum quod est exquisitè secundum naturam, & eo quod est iam præter naturam, sit composita. Vt hinc etiam sole clarius sit Galenum inæqualem intemperiem non vocare illud tantum temperamentum quod à morbosa causa in variis partibus variè excitatur, vt illi mendaciter imponit Brachelius, sed id potiùs quòd ex naturali affectu, & eo qui præter naturam est, vt supra quoque capite primo diximus, cõponitur. Quare mendaciter, & non sine magna calumnia Brachelius in suis ineptis cõmentariis Galeno tribuit, quod is inæqualem intẽperiem diuersarum partium, dispar tẽperamentum appellauerit.

Brachelij calumnia vindicatus Galenus.

Idipsum enim ne per somnium quidem illi venisse in mẽtem, tum ea quæ præcedunt, tum ea quæ sequuntur, manifestè demonstrant. Vnde in inæquali intemperie duos contrarios motus videre licet, vnum caloris præter naturã, & alterum naturalis. Hic siquidem resistendo plurimùm laborat, alter verò noxam inferendo contendit. Cæterûm toto hoc tempore quo vniuersum corpus calefit, pro modo ac quantitate alterationis, proportione etiam respondentem dolorem obtinet. Adeò vt si vehemens ac magna sit alteratio, magnum quoque ac vehementem habebit dolorem. Sin contraria fuerit alteratio, mitiorem etiam dolorem obtinebit. Quum verò iam omnes solidæ corporis partes, omnino siue perfectè, τελέιως enim est in codice Galeni, excalefactę fuerint, tum febris eiusmodi ἑκτικὴ hectica vocatur, ceu quæ iam nõ amplius in spiritu & humoribus solûm, sed etiam in corporibus, quæ habitus, quẽ Gręci ἕξιν vocant, rationem habent, hoc est, solida sunt, sit comprehensa. Quòd autem habitus corporis interdum idem quod pars eiusdem solida significet, satis testantur quæ scribit idem Galenus lib.1.de differen.feb.cap.7.inquiens.

Habitus idẽ interdũ quod pars solida significat.

Febres hecticas appellant, vel quia stabiles sunt, ac solutu difficiles, quemadmodum habitus: vel quia ipsum corporis habitum occuparunt. Ita nanque nominare solent solidas partes, humoribus ex aduerso distinguentes. Non temerè autem à Galeno dictum est, in spiritu & humoribus solùm. Nisi enim μόνον dictionẽ adiecisset, imperitus quispiam putare potuisset, in febre hectica, de Galeni sententia, spiritum & sanguinem caloris febrilis esse expertia. Quanquam Linacrus hanc dictionem in sua conuersione, non sine maximo incommodo omisit, multisque, præsertim Brachelio, vt Galenum temerè reprehenderint, occasionem præbuit.

Linacrus cæteris errãdi occasionem præbuit.

Nihil autem tale Galenum cogitasse, pręcedentia satis conuincũt, in quibus disertè dixit, primum spiritum, vtpote tenuissimum, dein verò humores & postremò solidas corporis partes alterari.

In hectica febre spiritus & sanguis etiam calefiunt.

Nequeunt igitur solidæ corporis partes perfectè calefieri, nisi priùs spiritus & sanguis fuerint calefacta. Porrò hectica febris doloris est expers, arbitranturque ea laborantes se omnino febre carere. Quod non alia de causa fit, quàm quòd calorem illum non sentiant.

Hectica febris cur doloris expers.

Nõ sentiunt autem, eò quòd earum partes æque sint calefactæ. Sed hoc loco Brachelius suo more ineptit, & molestus esse Galeno pergit, inquiens: Non videtur mihi eius ratio esse, quia calor omnes ex æquo partes obtinuit, sed potiùs quia opposita temperatura ferè omnis explosa est, ac propemodum euicta. Hæc ille.

Brachelius notatus.

Quasi verò æque excalefactę esse possint partes, opposito

temperam

remperamento omni priùs non explofo,ac euicto? Quî enim ex æquo poffent effe calidæ,nifi omnis frigiditas priùs fuiffet expulfa? Subiicit Brachelius. Iam neque illud certum eft,quòd hectica omni dolore careat. Nam hecticam dicimus,cuius calor in corporis habitu fedet. Talis eft qui ab ira fubinde occepit. Et quomodo ergo primis diebus omni dolore vacabit,priufquã natura eiecta fuerit? Hactenus Brachelius. Nõ primis diebus Bracheli,neq; priufquam natura eiecta fuerit, Hecticam doloris effe expertem Galenus ait,fed quũ iam omnes folidæ corporis partes τελέως i. prorfus,funt calefactę. Quũ igitur cõftet duo effe Hecticę pręcipua genera, Galeno lib. 1. de diffe. feb. cap. 8. tefte, vnum quod ftatim ab initio inuadit,fimilem primam fui generationem diariis faciens,ex triftitia,& ira,& multa lafsitudine,cum folis vftione contractum: & alterum quod iam diu durauit,& abfolutũ eft: de poftremo rantùm in pręfentia loqui Galenũ, ex iã dictis abũdè conftat. Quinetiam ipfemet Brachelius paulò poft fatetur verum effe quod diximus,dũ inquit,nõ in omnibus hecticis ftatim ad extremũ calorẽ peruenire folida corpora,fed paulatim promouere. Verifsimũ igitur eft quod hoc loco affirmat Galenus, hanc hecticam in qua omnes folidę corporis particulę perfectè fiue extremè calefactæ fuerint,doloris expertẽ effe. Quę à Galeno dicta funt,ea congruunt ac conueniunt cũ iis,quę à philofophis, Platone & Ariftotele fcilicet, de fenfibus tradita funt. Hi enim neque fenfum fine alteratione fieri,neque dolorem in iis quę perfectè plenè, ;; prorfus,omnino: id enim Galeno,vt iterũ repetamus, τελέως fignificat,alterata funt,vt „ copiosè admodum libro fecũdo de fymptomatum caufis,capite fexto; vbi Platonis & Hippocratis ea de re verba citat Galenus, demonftrauimus. Prædictis duobus fubfcribit etiam Ariftoteles,qui libro fecundo de anima capite quinto ita fcriptũ reliquit: Fit,inquit,fenfus: quum mouetur atque patitur aliquid. Nam ipfe fenfus alteratio quædam videtur. Quapropter quum in paulò antè dictis hecticis nulla ampliùs fiat alteratio,nec ex particulis eorum qui iftis correpti funt,hæc agit, illa verò patitur, fed omnes iam alteratæ,& inter fe fimiles redditæ funt, vnicamq; confentientem tẽperaturã habeãt,confequitur has omnes tum fine dolore effe,tum ab iis qui ipfis laborant prorfus non fentiri. Atque planè ridiculum eft quod Brachelius hîc Galenum iterũ ad fuã opinionem alludere dicit,iuxta quam inæquale intemperamentum definit, diuerfarũ partium diuerfum intemperamentum: non intelligens hîc Galenũ loqui de febre quæ inęqualis eft totius corporis intẽperies,in qua diuerfas corporis partes diuerfa etiã haberet tẽperamẽta neceffe eft,aliàs nobis dolorem nullũ inferret,nec molefta effet. Vbi autẽ ęquale cõfecutę omnes fuerit intẽperamẽtũ,vt in hectica perfecta,tũ nihil moleftiæ inferunt,& doloris,vt comprehenfum eft,expertes funt. Ita nufquam non temerè Galenum calumniando Brachelius turpiter impingit. Quanquã verò hæc quidẽ corporis pars verè calidior eft,vt caro,illa verò frigidior,veluti os,at eatenus calidior,vt fibi proximã nihil offendat,neq; tamẽ fic dolebũt: alioqui neceffe effet,vt partes in homine diuerfæ naturæ quæ fecundum naturam fe habent,vtpote quæ tẽperamentis diffident: caro nanq; calida corporis particula eft,os verò frigida,mutuò fe offenderent. Quòd igitur iam dictæ partes,caro videlicet & os, ac reliquæ omnes tam in hectica febre,quàm in fano corpore inæqualiter tẽperatæ,doloris expertes funt,nihil aliud caufari oportet. quàm exceffus in calore & frigore mediocritatem. Quippe intemperamẽtum harum partium nondum eò peruenit vt actiones lædat, ideoq; intra fanitatis terminos hæret,minimeq; dolorem excitat. Licet igitur caro calida fit,os verò frigidum, quum tamen in calore & frigore mediocritatem habeãt, mutuo dolore non afficientur. Eadem quoq; ratione,cæteræ animalis partes,ficut neruus,membrana, mufculus, vena & id genus aliæ,licet inter fe diuerfę fint naturæ,inæqualitas tamen ipfa cum indolentia erit. Mufculi enim calor,membranæ frigiditatem non alterat, quoniam eałum partium qualitas in fummo gradu non eft. Vt iterum hîc pateat,Galeno duplicem effe intemperiem, vnam fanitatis,de qua nunc illi fermo eft,& morbofam,de qua pau-

Duo hecticæ præcipua genera.

τελέως

Brachelii maledicentia vindicatus Galenus.

Duplex intemperies.

Mediocris à media tẽperie exceffus nullũ nobis infert moleftiã.

lò suprà est locutus. Quòd verò mediocris à media temperie excessus nullam nobis inferat molestiã aëris exemplo monstrat Galenus. Nam neque is nos, etiamsi à mediocritate recedit, lędere solet, nisi immodicè immutatus ad vehemẽtem calorem, aut frigiditatem peruenerit. Quare omnes aëris quę in medio sunt immodici tum caloris, tum frigoris, tametsi numerosæ sunt, & manifestum à media temperie excessum habent, tamen nullum nobis inferunt molestiam. Verum sciendum hoc in loco, Aldinũ Græcum codicem esse mutilum. sic enim legit εἰ δὲ ἀλλήλων, τὸ μὲν εἴη θερμότερον αὐτῶν, τὸ δὲ ψυχρότερον, ἀλλὰ τοσούτῳ θερμότερον, ὡς μὴ λυπεῖν τὸ πλησιάσαν, ἢ οὕτως ἂν ἦν ἀλλήλοις λυπηρὰ &c. Quem secutus Linacrus, mutilam etiam nobis obtrusit suam conuersionem, quæ tamen Brachelium, vtpote, quemadmodum ipse è multis coniicio, græcæ linguæ planè imperitum, nihil offendit. Complebitur autem Galeni sententia, si post τὸ πλησιάζον inserantur hæc verba: οὐδὲ οὕτως ὀδυνήσεται. Eritq; tum verborum Galeni is sensus, quẽ in nostra conuersione expressimus. Ea verò esse inserenda ex antiquo colligitur interprete, qui præsentem locum ita est interpretatus. Si verò & hæc quidem fuerit calidior earum, hæc verò frigidior, sed non in tantum calidior vt contristet vicinam, neque ita dolebunt: ita enim essent sibi inuicem contristatiuæ, quæ secundum naturam habent vniuersæ particulæ. Hactenus antiquus interpres, qui nostram conuersionem planè comprobat. Quòd si autem pro εἰ δὲ, legas εἰ καὶ, id est, quanuis, optimus emerget sensus. Nam tum erit veluti quædam occupatio, qua tectæ cuidam obiectioni respõdet Galenus. Posset enim quispiam instare, in hectica febre non esse vnicã consentientem, quemadmodum Galenus ait, temperaturam, quum vna pars solida, verbi gratia caro, alia parte, osse nimirum, in hectica etiam febre calidior fit. Quippe carni ad febrilem calorem, naturalis, qua neruus, os, & id genus alia destituũtur, etiã accedit, vt hoc nomine caro in hectica febre promptiùs à calore tẽtetur, quàm neruus & cartilago, hæcq; citius quàm ossa colorem recipiant. Igitur ab hecticæ calore, æqualis intemperies in vniuerso corpore minimè consequetur. Si autem æqualis intemperies in hectica non est, sed vna pars altera calidior, vt inæqualitas illa dolorem excitet necesse est. Sed respondẽdum cum Galeno, inæqualitatem illam doloris expertẽ esse, propter excessus mediocritatem, qui vicinam partem haud offendit. Quanquã enim hecticæ febris calor vniformiter per omnes animalis partes non decurrit (nã calidiores partes, sicuti caro, magis caliditati patent, quàm ossa, quæ frigidiora ac duriora) tamen hæ ita ad portionem, & tam æqua mensura sensim alterantur, vt nihilominus æqualem iam calorem in hectico adesse fatendũ sit. Præterea hæc lectio est veluti quædam explicatio eius quod dixit, eorum qui hectica laborant partes æquè esse calefactas, calore videlicet præter naturam, quanuis iuxta proportionẽ. Magis enim calidas, esse in hectica febre partes naturã calidas quàm frigidas, cõsentaneum est. Ad calorem enim præter naturam, quem quæuis particula pro sua portione habet, accedit etiam, vt diximus, naturalis. Is quia vicinã partem non offendit, ideo in hecticis etiam dolorem nullum excitare potest. Hãc lectionem secutus est Arnoldus de villa noua, qui ita conuertit. Etsi sunt quædã maioris calefactionis, & quædã maioris refrigerationis. &c.

Aldini codex grecus restitutus.

Brachelius linguæ græcæ imperitus videtur.

Obiectio.

Responsio.

CAPVT VIII.

EX iis igitur fortasse & illud probabiliter dici videtur, quod alicubi Hippocrates ait, omnes morbos esse vlcera. Quippe vlcus vnitatis est solutio. Immodicus verò calor ac frigus proximè accedũt, vt vnitatẽ soluant. Plurimus nanq; calor, eò quòd segregat ac diuidit substantiæ continuitatem: Summum verò frigus, eò quòd stipando, & introrsus pariter trudendo, hæc quidem exprimit, illa verò conquassat. Atque hunc quispiam immodici caloris ac frigoris terminum statuens, fortasse non absurdè sentiat. Seu

vero is, siue alius quispiã immoderationis terminus est, certè omnem moderationẽ ad aliquid referri iam liquet. Non enim pari ratione à calidis, aut frigidis omne corpus afficitur. Quocirca fit vt aliqua animalia, conuenientes inter se humores habeãt, aliqua non solùm conueniẽtes, sed etiã qui corrũpant, veluti homo atq; vipera. Vtriusq; enim saliua alteri est perniciosa. Ita vtiq; & scorpium necaueris, si ieiunus illi inspueris. At homo non interimet hominem morsu, nec vipera viperam, nec aspis aspidem. Quod enim simile est, id familiare amicumque esse solet: quod verò cõtrarium est, inimicũ ac molestũ. Augetur igitur quidq; & nutritur à similibus, perimitur autẽ ac corrũpitur à cõtrariis. Quapropter etiã sanitatis tutela per similia pficitur, morborũ verò sublatio p cõtraria. Verùm de iis alius est sermo. Hecticã verò febrẽ quæ iã habitũ animatis occupauit, eã qui laborat non sentit. Reliquarũ autẽ febriũ nulla est quæ nõ sentiatur, sed aliæ magis, aliæ min⁹ ægrotãtibus sunt molestæ. Sunt ex iis & quæ rigorem inferant, fit enim id quoque symptoma, veluti alia multa, ab inæquali intemperie. Modum tamen generandi eius in proposito libro tradere nõ licet, priusquàm de naturalibus facultatib⁹ demonstratum fuerit, quot hæ, qualesque sint, tum quid agere quælibet sit nata. Verùm in libro de symptomatum causis de omnibus dicetur.

COMMENTAR.

Galenus hoc capite, memor eius quod lib. 2. de sympto. causis cap. 7. dixit, nempe veterũ placita nõ esse hostiliter redarguenda, sed amicè magis interpretãda; Hippocratis dicto (omnis morbus vlcus est) ἐπιείκειαν ac cõmodã interpretationem adhibet. Locus autem vbi idipsum affirmat Hippocrates, est in lib. 5. de fracturis apho. 34. vbi ita scriptum reliquit, εἰμή τις φήσειε καὶ τ᾽ἄλλα νοσήματα ἕλκεα εἶναι, ἔχει γὰρ τινα καὶ οὗτος ὁ λόγος ἐπιείκειαν. Hoc est, nisi quis alios quoq; morbos vlcera esse dixerit. Nam hinc etiã sermo quandã habet credulitatem, siue, vt ita dicam, probabilitatem. Quę autem sit ista probabilitas, Galenus iis ostendit verbis. Vlcus est cõtinui solutio. Immodicus autem calor ac frigus proximè accedunt, vt vnitatem soluant, igitur sunt vlcera. Minorem hac ratione probat. Plurimus calor vnitatem soluere videtur, propterea quòd segregat ad diuidit substantiæ cõtinuitatem. Nam penetrando, & quasi erodendo substantiã, eius continuitatem soluit. Summũ verò frigus contrahendo, & introrsùs trudendo, hæc quidem exprimens, illa verò contundens, vnitatẽ soluit. Quid multa? immodicus calor secando, dirimendo, diuidendo, & erodendo continuũ soluit, & dolorem infert. Summũ verò frigus, coarctando, constringendo, diuellendo, & exprimendo. Tenuibus enim humiditatib⁹ expresis, simul partes diuelli est necesse, vt fusiùs lib. 4. de simpli. medica. facult. cap. 1. Galenus monstrat. Nõ autem temerè dictũ est proximè accedunt vt continuitatem soluant. Nam vt in cõmentariis etiam suis in citatã Hippocratis sententiam testis est Galenus, vehemens & immodica intemperies, continui solutionem efficit, etsi non sensui euidentem, at rationi certè contemplabilem, adeóque veram. Quippe similem sensum ei, quam solutio continui affert, excitare solet, & continuum diuellit. Quod sanè pathos, non est nisi continui solutio. Atq; hũc quidem terminum, continui nimirum solutionem, si quis esse immodici caloris & frigoris statuat, nõ ineptè sentiet. Nã is certè immoderationis terminus, non est nisi actionis læsio, adeóque dolor, quemadmodum copiosiùs libro secundo de temperamentis, capite quinto, Galenus monstrat. Siue verò is, siue alius quispiam, immoderationis sit terminus, liquet tamẽ, omnem immoderationem ad aliquid referri. Excedens nanque ille caloris & frigidi terminus qui dolorem excitat actionemque lædit, vnifor-

Veterũ placita non sunt hostiliter redarguẽda

Omnis morbus vlcus est.

Calor quomodo vnitatem soluit.

Frigus.

mis perpetuò non est, sed pro subiecti, hoc est, corporis, diuersitate variatur. Nam pituitosum, vtpote temperamenti frigidioris, non æquè ac biliosum, ab immoderato illo calore alterabitur. Neque biliosum, vtpote calidioris temperamenti, æquè ac pituitosum ab immoderato frigore mutabitur. Hoc siquidē à calore citiùs vexabitur, illud verò tardiùs. Atq; hoc est quòd Galenus iis verbis innuere voluit. Nō enim pari ratione à calidis, aut frigidis omne corpus afficitur. Quāobrē cōplura inter animalia inueniuntur, quę ob eorū vniformē excessum caloris, vel frigoris tēperiem, conuenientes inter se humores habent, adeóq; sibi ipsis familiaria nulliusq; nocumēti sunt. Aliqua non solùm cōuenientes (Græcè enim est τινὰ δ' ὃ μόνον οἰκείους) sed etiā corrūpentes. Hīc est φ hominis saliua homini nō noceat, ideoq; homo, morsu hominē haud interimet. Pari ratione vipera, ab alterius viperę morsu non perimitur, nec aspis ab aspide. Quod si verò vipera hominē momorderit, eū ex saliua illa venefica inficiet & intoxicabit, tādemq; iugulabit. Ita sanè hominis saliua vicissim viperā īterficiet, quòd vtriusq; saliua alteri sit perniciosa. Sic Scorpionē quoq; necabit homo, si ieiunus illi inspuat. Cęterùm saliuā hominis viperę, scorpioni, & omnibus propemodū venenatis aduersari, Nicāder etiā in theriacis, iis attestatur verbis. πολλάκι καὶ βροτέων σιάλων ἐξαπέτρεσαν ὀδμήν. Sæpe etiā humanarū saliuarū odore virulē tas subtimuisse bestias. Et Plinius lib. 7. naturalis historiæ cap. 2. Omnibus, inquit, hominibus, cōtra serpētes inest venenū, ferūtq; istas saliuā, vt feruētis aquę contactu, fugere. Vnde sanè omnibus liquet cuilibet animantis corpori, proprietatē quandā tēperamenti esse, quę huic quidē naturę sit consentiēs, ab hac verò sit dissentiēs. Quapropter meritò existimandū, id quod simile est, amicū esse & congruū: quod verò contrariū est, inimicū ac noxiū. Hinc est quòd omnia nutriantur ac augeantur à similibus, à dissimilibus verò & contrariis perimātur ac corrūpantur, vt fusiùs lib. 3. de tēpe. cap. 5. Galenus docuit. Eadē de causa bona corporis valetudo per similia cōseruatur, morbus autē per cōtraria profligatur, vt in lib. de tuēda sanitate, & de medēdi methodo fusissimè est demōstratū. De iis itaq; copiosiùs disputare alterius est negotii, nobisq; ad hecticas febres, vnde digressi sumus, redeūdū. Dictū verò de ea est, quia eius calor vniuersas corporis partes solidas occupauit, illisq; adeò iā familiaris est, ideo illā nec dolorē parere, nec ab ęgrotāte percipi. Cęteras verò febres, quādoquidē in cōtinua alteratione versentur, inæqualē adducere intēperiē, adeóq; dolorē, sed aliâs maiorē, aliâs minorē. Ex his febribus sunt nōnullę, veluti tertiana, & quartana, quę rigorē ingerūt, quod quidē symptoma, vt cōplura alia, ab inæquali fit intēperie, vt lib. 2. de sympto. causis cap. 7. & 8, fusiùs Galenus tradit. Quē iterū hoc loco Brachelius notat, quasi is, dolorē qui in inęquali intēperie percipitur, diuersę partis opposita qualitate fieri autumet, quum tamen hoc, vt iam sępe diximus, ne per somnium quidem illi in mētem venerit.

Ratio familiaritatis & corruptionis.

Saliua hominis venenatis aduersatur.

Brachelius falsò Galenū pstringit

CAP. IX.

Inequalis intemperiei differētiæ.

Ed reuertor ad inæqualis intēperiei differētias. Nā quēadmodū ex phlegmone febris nascatur, tū φ omnis febris, et oīs phlegmone, præter hecticas nominatas, ex morbis inæqualiter tēperatis sint, iā à me est expositū. Porrò accenditur etiā febris citra plegmonē, ex humorū putredine. Neq; eni ea solùm quæ impacta sunt, et perspiratu carēt, putrescunt, verū ea quidem celeriter, et maximè: cæterùm putrescunt et alia multa, quæ putredini sunt opportuna. Dicetur autem de horum opportunitate alio loco. Quinetiam alio quoque modo inæqualis in toto corpore oritur intemperies, modò quidem fuliginoso vapore detento, modò ab excercitationibus pluribus, aut laboribus adauctis, modò ab ira, sanguine immoderatiùs feruente, modo ex Solis quadā vstione incalescēte. Quòd verò etiā in eis oībus febribus, quēadmodum etiam in iis

in iis quæ à phlegmone excitatur supra est dictũ, tum pro effectricis causæ robore, tũ pro corporis ipsius affectu, alij magis febricitent, alij minus, alij haudquaquã, manifestum esse arbitror. Aeque verò & quòd intemperies ipsa nonnunquã spirituosam tantùm inuadit substantiam, nonnunquam etiam humores ipsos, clarũ esse reor. Sed nec minus illud, quòd in omnibus huiusmodi si diu durauerint, hectica succedet. Iamque sermo noster propemodum ostendit, inæqualem hanc intemperiem aliquando ex calida, frigidáve substantia, quæ in particulam aliquã influit accidere, veluti in iis, quæ phlegmone infestantur, dicebatur. Sæpe non ita, sed ipsa corporis temperie in qualitate mutata: tum quòd alterantium eam, quædã ab ipso corpore ortum habeant, quædã extrinsecùs. Ab ipso quidẽ corpore, quum ex putredine tantum aliqua, vel phlegmone excitatur febris. Extrinsecùs autẽ à Solis vstione, vel exercitatione. Dicetur autẽ de iis fusiùs in libro de morborũ causis.

COMMENTA.

Reuertitur hoc capite Galenus ad inæqualis intẽperiei differẽtias. Nã quũ superiùs, quẽadmodũ ex phlegmone nascatur febris, & quòd omnis febris, hectica excepta, sit totius corporis inæqualis intẽperies, expositum sit. In pręsentia de febre, & inęquali totius corporis intemperie, quæ citra phlegmonen ex humorũ putredine accenditur, differit. Nã si interdum pręcrassitie, vel copia, vel lentore excrementi, vel stipatione meatuum, vel sua ipsius debilitate natura nequaquã possit excernere vniuersum humorẽ prauũ, immorãtem diutiùs in ipso corpore animalis, putrescere necesse est. Nullus enim alius humor permanere qualis extitit ab initio, potest, nedum qui adeò vitiosus est, vt ab ipsa natura cultũ amplius suscipere nõ possit: sed aut cõcoctus apponitur atq; assimilatur solidis animalis partibus, aut corrumpitur atq; putrescit. Ipso autẽ putrefacto calor quidam præter naturã accenditur, adeoq; febris putrida nominata excitatur. Porrò quòd ea quæ impacta sunt, & perspiratu carent, & item quæ calida & humida sunt, celeriter & potissimũ putrescũt, lib.11.the.metho.cap.3.& cap.1.& 2.de morborum causis, inq; lib. de diffe.feb.abũdè est mõstratum. Accenditur etiã nõnunquã febris, quę inęqualis, vt diximus, totius corporis est intẽperies, fuliginoso vapore detẽto, vt accidit huic, qui in aquis aluminosis, Albulis vocatis, est lauatus, vt lib.8.the. metho.ca.2. Galenus fusiùs narrat. Interdum ab exercitationibus immodicis, aut laboribus supra modum auctis, modò ex ira, quæ est veluti feruor quidã eius qui circa cor est sanguinis, nõnũquã etiã ex Solis vstione, quę sanguinẽ ĩcalescere facit. Quòd verò in iis omnibus febribus quę à iã dictis excitantur causis, veluti etiã in iis quę à phlegmone excitãtur, tũ pro efficiẽtis causę robore.i. humoribus ipsis. tũ pro corporis ipsius laborãtis affectu & natura, aliis maiores, aliis minores, aliis nullæ prorsùs febres accẽdẽtur, manifestũ est. Siquidẽ ex bile putrefacta, intẽsior planè febris gignitur, quàm ex pituita, & atra bile. Maior præterea febris in bilioso, quàm in pituitoso corpore accendetur. Manifestum verò est, ex iis quæ lib.1.de diffe. feb. dicta sunt, quòd tria sint prima febrium genera. Vnum genus, quando sola spirituosa siue aërea substantia (neque enim quicquam refert in præsenti loco, spiritum vel aërem appelles) admodum incaluerit, humores autem & solida corpora adhuc quidem incalescunt, sed nondũ incaluerunt, vocaturque hæc febris Gręcis ἐφημέρα, latinis diaria. Alterum genus est, quando spiritus & humores simul incalescunt, & nominatur putrida. Tertium, vbi calor, temporis progressu solida occupat corpora, appellaturque hectica. Hæc igitur calida totius corporis intemperies, quam febrem appellamus, alias ex alio de prędictis incipit. Spargitur enim & quasi serpit; transitque è spiritibus ad humores, & contrà, atque hinc etiam, processu temporis, ad solida corpora vadit. Atque id ea qui-

Quę perspiratu carent putrescũt

Febris variæ causę.

Tria prima febrium genera.

Diaria.

Putrida.

Hectica.

dem de causa, quòd omnis tenuis substantia faciliùs quàm crassa alteratur. Tenuissimus autem aër, crassima verò solida corpora sunt, humores medio genere ambigunt. Atque nunc quidem ostensum est, duplicem esse intemperiem: vnam cum humoris calidi aut frigidi affluxu, vt in phlegmone, & oedemate, alteram ex nuda qualitate Prætereà causas intemperiem excitantes esse duas, vnam internam, putredinem ac phlegmonen. Alteram externam, exercitia, & Solis vstionem. De quibus omnibus copiosè admodum cap. 5. libri de morborum diffe. dictum est.

CAP. X.

Frigida intemperies.

Vemadmodum autem ex Solis vstione accēditur febris, alterato videlicet corporis temperamento: sic in frigore, nōnulli sæpe toto corpore vehementer sunt refrigerati, aliqui etiam horum perierūt. Iam quòd hi omnes etiam doleāt, ne id quidem latet. Porrò dolēt & qui ex frigore ingenti vehementer perfrigerati, sese celeriter excalefacere properarunt. Et multi eorum, quū confertim manus igni admouēt, ingentem circa vnguium radicem sentiunt dolorem. Atque quisquam, quum tam euidenter videat inæqualem intemperiem doloris esse causam, etiam de internis doloribus dubitet, aut miretur quo pacto citra phlegmonem sæpe vel colo intestino, vel dentibus, vel alia quauis particula homines doleant?

COMMENTA.

Hactenus de calida intemperie abundè est dictum. Nunc itaque ad frigidam intēperiem progreditur, docetq; illam interim ab externa, interim quoq; ab interna causa, perinde atque calidam, posse oriri. Nam eos qui sub vehementi frigore iter agressi sunt, cōstat, vniuerso corpore, natiuo scilicet calore prorsus extincto, refrigeratos esse. Hinc etiam horum aliqui, vt cap. 5. lib. de diffe. morborum attestatur Galenus, in ipso statim itinere mortem obierunt. Manifestum verò quòd omnes qui ita afficiuntur, doleant. Quum enim vehementer refrigerentur, fieri non potest quin doleant. Siquidem frigida, vt dictum est suprà, diuellendo continuum, molesta sunt, doloremque inferunt. Videntur autem corpora non solùm quum in naturalem habitum confertim aguntur, tristem grauemque mutationem sentire: sed etiam in ipso ad naturalem statum suum reditu, nisi eum paulatim accipiant, obiter cruciari. Hinc est, quòd ii qui in vehementi frigore iter fecerunt, quum sese non sensim, sed confertim calefacere properarunt, dolore circa vnguium radices adeò vehementi affecti sint, vt illum ferre nō possent. Quum itaq; dolor nō generetur in radicibus vnguiū, nisi quia in eadem particula varium & inæquale sit temperamentū, ideò clarū est, Galenum etiam inæqualē in eadē particula intemperiē statuere. Id quod fateri conatur Brachelius, qui in huius loci cōmētariis ita scriptū reliquit. Vides igitur & hic rursum, potiùs eiusdē particulæ, q̄ diuersarū variū temperamentū, inæqualē intemperiē, ac dolorem efficere. Si igitur hoc ex verbis Galeni apparet Bracheli, quæ impudētia falsam Galeno in superioribus ausus es effingere interpretationē? Cęterùm quū iā meridiano Sole clarius sit, inæqualē intēperiē ac dolorē ab externa procreari causa, quis dubitare aut mirari saltē audebit, quo pacto citra phlegmonē in colo intestino, vel dentibus, vel vētriculo dolor excitari queat? Si enim externa causa tantùm in corpus potest, vt dolorē cōcitet, quanto hac potentior erit interna? Sed in re manifesta non est cur longiores esse debeamus.

Frigida intēperies dolorē infert

Brachelii impudentia notatur.

Aliqui ægrotantes simul rigent & febricitant.

Neq; enim talium affectuū vllus mirabilis est, nec quēadmodū aliqui ægrotātiū simul rigeāt & febricitēt. Nā si pituitosus humor frigidus, quē Praxagoras vitreū appellat, & amara bilis humor calid⁹, simul abūdēt, & p sensibilia corpora moueātur, nihil mirū est vtrūq; ab ægrotāte pari modo sentiri. Neq; enī si hoiēm

ſub Sole calido ſtatuas, & aquam illi frigidam infundas, fieri poteſt, vt non ſimul & à Sole calorem, & ab aqua frigus ſentiat. Verùm hoc caſu ambo extrinſecùs ſunt, & magnis portionibus incidunt. In febribus autem hepialis, tum intùs, tum exiguis portionibus, adeòque vniuerſum corpus, ambo ſentire videntur. Quippe minimis portiunculis aſperſum eſt tum calidum, tum frigidum, neque licet vllam ſenſibilem eius partem deſumere, in qua nō alterutrū inſit. In ipſa quidem acceſsionis inuaſione, aliqui febricitantium, tum rigent, tum ſitiunt, tùm ambo ſentiunt, frigus immodicum, & calorem, verum non eodem loco: quippe poſſũt quæ excalefactæ ſunt partes, manifeſtè à refrigeratis diſcernere. Nam intus, & in ipſis viſceribus calorem, in externis verò partibus omnibus frigus ſentiũt. Tales perpetuò ſunt febres, quæ lipyriæ vocantur. Præterea genus ardentium febriũ perniciofum. Quod igitur in iis maioribus portionibus accidit, hoc in hepialis paruis contingit. Inæqualis nanque eſt, & harum febrium intemperies, ſed nec minus reliquarum omnium, exceptis tamen hecticis.

Hepiala febris.

Lipyriæ.

COMMENTA.

Hactenus de inæqualibus intemperiebus, in quibus vel calor tantùm, aut frigus ſentitur, Galenus egit. In præſentia verò de ea tractat intemperie, in qua æger vno & eodē tēpore cōtraria, hoc eſt, calorē & frigus ſimul ſentit. Nam ſi pituita, quę à Praxagora vitrea vocatur, quòd vitri liquefacti, vt lib. 2. de diffe. feb. cap. 6. aliiſq; locis multis Galenus teſtatur, ſimilitudinem referat, & frigida admodũ eſt, ita ſanè, quemadmodũ lib. 2. de laborant. locis cap. 1. Galenus etiam tradit, vt neq; ab excretionis violentia quum excidit, calida euadat: & bilis amara, quæ calidiſſima eſt, in corpore ſimul abundant, & per ſenſibiles partes ij humores à putredinis calore agitati moueantur, æger vnò eodemq; tempore, ac loco, calorem & frigus ſimul percipit. Vocaturq; id genus intemperiei inęqualis, Grecis ἠπίαλος πυρετὸς, latinis Hepiala febris. In ea enim intùs eodem tēpore, in quauis corporis parte vtrũq;, & calorē ſcilicet ac frigus, ſentiũt. Minimis enĩ particulis aſperſum eſt tũ calidũ, tũ frigidũ, neq; licet vllã ſenſibilē eius partē deſumere, in qua nō alterutrũ i. quoduis è duobus, inſit, hoc eſt quę nō alterutrũ admittat. Quod quũ factu per quã difficile ſit, ideo ſimili aliquo Galenus hoc ipſum demōſtrare pergit. Si enĩ homo ſub Sole ſtatuatur, illicq; morã trahat, & aqua ſimul frigida perfundatur, fieri nō poteſt, quin ſimul calorē Solis, & aquę frigus percipiat. Nec in eo aliquod eſt diſcrimē, niſi quòd in hoc caſu ambo extrinſecùs ſentiantur, & magnis portionibus incidant. In hepiala verò febre, intùs, vt cōprehēſum eſt, & paruis portionibus, ac proinde in vniuerſo corpore, percipiuntur. Accidit autem hepiala febris, quando vitrea pituita non tota æqualiter, ſed ex dimidio ipſius putrida fuerit, aut aliquæ ipſius partes, nonnullæ verò non putruerint. Particulæ enim humoris eius putredinem necdũ expertæ, omnibus venis, vel etiam reliquo corpori cōmunicatæ, & ſparſæ, rigorem creant, putrefactæ verò calorem accendunt. Hæc itaque pituita, vbi modicè putreſcit, per omnes ſenſibiles partes, in quibus mouetur, calorē ſimul & frigus inducere poteſt. Sed dicet quiſpiam alienum certè à ratione eſſe videtur, vt vno & eodem tempore in quauis corporis parte calidũ ſimul & frigidũ ſentiatur. Quũ enim in cōfeſſo ſit calidũ & frigidũ cōtraria eſſe, nequaquã eodē in ſubiecto ſimul erũt. Suapte enim natura circa idē ſubiectũ, ſe inuicē expellunt contraria. Atqui breuiter reſpondendũ, calidũ & frigidũ in hepialis febribus eodē ſentiri tēpore, non velut cōtraria graduũ excellētiũ, ſed ſicut contraria in remiſsis gradibus, adeoque alterantia quæ in ſenſilem partem agere videntur. Nam & anteà dictum eſt, inæqualem intemperiem non fieri niſi vbi adhuc mutantur atque alterantur partium temperamenta. Quocirca etiam ex contrariis eſſe compoſitam, eo ſcilicet quod ſecundum naturam eſt, & eo quod eſt pręter naturã.

In hepiala febre æger vno & eodem tempore, vnoq; in loco, calorem & frigus ſentit.

Hepiala febris vnde generatur

Obiectio.

Reſponſio.

Non igitur à vero alienum est, sensibilem partem, eodem tempore, & loco, & à cōtrariis qualitatibus alterari. Nam quemadmodum oculus eodem tempore albū & nigrū facilè videt, ita & in sensibili parte, calidi & frigidi alterationem simul esse apparet. Cęterùm in accessionis inuasione, aliqui febricitantiū, qui scilicet intermittentibus febribus laborant, tum rigent, tum sitiunt, tum ambo, frigus nimirum immodicū, & calorē sentiunt: quòd in principio accessionum calor natiuus vniuersus, & humores, in profundum corporis vergunt. Sed vtrunq; in iis febribus, ambo simul sentiunt, non tamē eodē in loco ea percipiunt. Nam possunt metipsi ęgrotantes, eas quę excalefactæ sunt partes, manifestè à refrigeratis discernere. Quippe in īterioribus, calor, in exterioribus tantùm frigus percipitur. His prætereà intermittentibus febribus similes etiam sunt febres, quas Gręci λειπυρίας vocāt, in iis διάπαντος, hoc est, vniuerso tēpore quo durāt, & semper, non tantùm in principio inuasionis, vt intermittentes, interna, calore, externa, frigore tentātur. Simile quoq; iam dictis febribus genus est ardentium perniciosarum & exitialium. Nam & in iis interiora peruruntur, externa verò frigent, vt sect. 4. apho. com. 48. Galenus testatur. Est autem febris perniciosa vel maligna, vt idem Galenus lib. 2. de iudiciis, cap. 7. autor est, quæ pulmonis, aut iecoris, aut ventriculi erysipelata sequitur. Proinde harū febrium est inęqualis intēperies, sed nec minus reliquarū omnium, exceptis tamen hecticis, in quibus est ęqualis intemperies, vt dictū est, calida.

Λειπυρίαι

Febris perniciosa & maligna.

Rigor sine febre.

Quinetiam inæqualis est intemperies iis qui rigent, nec tamen febricitant. Rarum tamen id est symptoma. Incidit verò omnino mulieribus, tum quibusdam aliquando viris. Oportet autem omnino desidem ac ociosam præcessisse vitam, aut ciborum copiam longiore tempore hominē sumpsisse, ex quibus, tardus, frigidus, crudus, & pituitosus nascatur humor, qualē Praxagoras vitreū existimauit. Olim, vt consentaneum erat, nemo ita laborauit, quòd nullus adeò ociosè, & in tanta saturitate viueret. Quapropter à veteribus medicis scriptum est, rigorem sequi febrem. Verùmtamen tum nobis ipsis, tum multis aliis iunioribus medicis sæpenumero visus est rigor, quē nulla secuta sit febris. Porro Hepialus cōponitur ex hac intēperie, & ea quæ est febricitantiū. Sic autem appello febrem illam, cui ambo semper accidunt. Verū in qua rigor quidem præcedit, febris autem sequitur, veluti in tertianis & quartanis, hāc hepialā nō voco. Proīde ex duplici inæquali intēperie hepialus cōponitur, & reliquæ propemodū febres oēs, præter hecticas nominatas.

Hepialus.

COMMMENTA.

Rigor sine febre.

Rigorem qui sine febre fit, ex numero inęqualium intemperierū esse, hoc loco Ganus ostendit. Cōtingit enim in quodā genere hominum rigor sine febre, nēpe in mulieribus omnino, & nonnunquā in viris. Rarum tamē admodum symptoma, & quòd non nisi vitam admodum ociosam, & victus rationem licētiosissimam, in iis præsertim cibis, ex quibus lētus, frigidus, crudusq; humor, qualis est pituitæ species, quā Praxagoras vitream appellauit, gignitur. Hæc enim sola, & præ aliis humoribus, sua immēsa frigiditate, dum per sensibiles corporis partes mouetur, rigores quos non cōsequuntur febres, parere solet. Quocirca quum veteres, crapulæ, & longi ocii expertes erāt, nemo illorum hoc genere rigoris laborauit, ideóque à veteribus etiā medicis scriptum est, rigoribus semper succedere febres. Simili sanè ratione, veteres medicos excusat, lib. secundo de sympto. causis capite 7. vbi ita etiam scriptum reliquit. Non igitur est mirandum, superioris seculi medicos, huiusmodi rigoris speciem nunquam vidisse, vtpote minus aberrantibus tunc, q̄ modò, à salubri victus ratione hominibus, neq; etiā tam crebrò se lauantibus. Id quod etiā aliis in locis facit, quēadmodū copiosiùs in nostris in

Cur veteres rigorem sine febre haud viderint.

eum

eum librum conscriptis commentariis diximus. Estque is rigor qui à praua victus ratione originem ducit,horror potius quàm rigor dicendus,vt qui tantus non sit,vt to-tum concutiat corpus.Cæterùm Hepialos componitur ex hac intemperie,hoc est, rigore,& ea quæ est febricitatiō,id est,calore. In hepialo enim ambo , calor nimirum & frigus semper,hoc est.vniuerso tempore quo durat,accidunt.Sed febris in qua ad rigorem febris calórve sequitur,sicut in tertiana & quartana,non vocatur Hepialus.Ex duplici itaque intemperie inæquali,hepialus componitur, quarum vna rigor est,altera febris.Nam & paulò ante dixit,quinetiam inæqualis est intemperies iis qui rigēt. Febrē autem esse inæqualem intemperiem in superioribus abundè est monstratum.Nō autem hepialus tantùm,sed & omnes ferè aliæ febres,præter hecticas,ex duplici intemperie inæquali componuntur,frigore nimirū quod præcedit,& calore qui sequitur. Aut certè intelligendum hoc erit de ipsa accessionis intermittentium febrium inuasione, in qua intùs & in visceribus,vt dictum est,calorem sentiunt:in externis verò partibus vniuersis,frigus:liquet igitur inæqualem intemperiem in hepiala febre totum corpus occupare,quando à duplici intemperie calida & frigida,eodem tempore & loco tentatur.In aliis verò febribus,non vno,sed diuersis locis calor & frigus sentitur. Hepialos.

Similiter & qui particulæ alicuius cùm tumore morbi sunt,ij quoq; omnes perinde ac phlegmone cū inæquali intēperie consistunt, cācer,erysipelas,carbūculus, herpes,œdema,phagedæna gangræna:quippe cōmune iis omnibus est, vt ex fluxione humorum sint orta.Dissident autem in eo,quòd alij ex pituitoso humore, alij ex bilioso,vel melancholico,alij ex sanguine,vel calido & tenui, feruenteque, vel frigido & crasso,vel alio quopiam modo affecto,fiant. Manifestabitur enim alio loco de horū particulatim differentia diligenter.Quòd verò ad præsentē sermonē attinet,hoc tantùm dixisse sufficit, ꝙ qualiscunq; est fluxio, eadē ratione quodq; prædictorum malorum creabitur, qua priùs ex calida & sanguinea,phlegmonē gigni monstrauimus. Et quòd similarium ac simplicium corporū singula,à fluxione affecta,ad inæqualē intemperiē deuenient. Cæterùm extrinsecùs calefacta, aut refrigerata,aut exiccata,vel humectata,qualiscunq;fuerit fluxio, ad profundum vsq; nondum similiter sunt affecta. Quòd si verò tota per tota mutata & alterata fuerint,dico quidem doloris expertia fiunt:in difficiliori tamen sic constituentur affectu.Hæc prænouisse iis qui opus de medicamētis sunt percepturi, & post id medendi methodum,abundè mihi satis videtur. Intemperies in vna quauis particula.

COMMENTA.

Quòd similiter & in vna duntaxat particula inæqualis intemperies accidat,quando ab aliquo tumorum præter naturam corripitur,hoc loco Galenus monet. Sunt autem hi,phlegmone,erysipelas,cancer, œdema, carbūculus,& id genus alii hîc,& capite primo commemorati. His omnibus tumoribus commune est, vt ex alicuius humoris fluxione fiant.Cæterùm dissident,quòd alii ex pituitoso humore,vt œdema, alii ex bilioso,vt herpes,vel melancholico,sicuti cancer,alii ex sanguine,vt phlegmone,fiant. Vitiari autē particulæ, ab humore qui in eam præter naturam decumbit,temperamētum, omnibus est notum. vt mirari satis nequeam Brachelium,qui dicit sibi apparere, quòd parum,hoc quod à Galeno hîc dicitur, ad diuisionem inæqualis intemperaturę conferat:quum tamen constet Galenum,initio statim huius libelli,inæqualem intemperiem,in eam quæ fit in toto animalis corpore, & eam quæ fit in vna duntaxat parte Brachelij liuor notatur.

digeſsiſſe. De quibus omnibus quum in libro de tumoribus præter naturã,& in ſecundo ad Glauconem,atq; in lib .13.& 14. therap.metho. abũdè ſit ſcriptum, non eſt cur in pręſentia de iis lõgiùs diſſeramus, pręſertim quũ hęc poſtrema huius libri pars, epilogi tãtùm rationẽ habeat. Quod itaq; ad propoſitã diſputationẽ pertinet, ſat erit dixiſſe, ꝙ pro fluxionis natura, tumores alium atque alium modum,& naturam accipiant. Et ea planè ratione procreentur, qua priùs ex calido & feruente ſanguine phlegmonen gigni diximus. Præterea ſi fluxione ſimilaria & ſimplicia corpora fuerint affecta, ad inæqualem deueniant intemperiem, quòd ſcilicet humor qui in eas decubuit, proceſſu temporis, natiuum eorundem temperamentum vitiet. Cęterùm ſi prædicta corpora ſimilaria extrinſecùs duntaxat calefacta, refrigerata, ſiccata, vel humectata fuerint, qualiſcunque tandem fuerit fluxio, ad profundum vſque, nondum ſimiliter, vti contingit quando in ipſa corpora fluxio irruit, ſunt affecta. Hoc eſt, quando tantùm extrinſecùs partes ſimilares calefiunt, aut refrigerantur &c. tunc nondum calor aut frigus præter naturam, ad profundum, vt ſi fluxio aliqua in eas decũbat, penetrauit. Quid multa? citiùs à cauſa interna, quàm externa, naturale partium ſimilarium temperamẽtum alteratur atque mutatur. Hæc certè genuina eſt verborum Galeni explicatio, quæ nullus, quod ſciam, aliorum interpretum rectè intellexit. Ita vt Brachelius etiam ex iis patere verbis putet, quòd Galenus inæqualem intemperiem vocet, diuerſam diuerſarum partium intemperiem. Quum contrarium potiùs ex illis verbis conuincatur, nempe Galenum hîc diſertè de vnius duntaxat ſimilaris partis intemperie loqui: ait enim τῶν ὁμοιομερῶν τε καὶ ἁπλῶν σωμάτων ἕκαστον. Id quod ſequẽtia etiã verba luculẽter demõſtrant. Statim enim ſubiicit. At cum tota corpora ſimplicia per tota mutata fuerint, vt in hectica febre iam perfectè accidit, tum ad æqualem intemperiem, natiuo iam prorsùs deuicto temperamento, deueniunt,& omnis doloris expertia fiunt. Tamen ita in difficiliori, ac magis periculoſo conſiſtent affectu. Extremo tandem huius partis loco, Galenus mõſtrat hũc libellum, & tres alios quos de temperamentis ſcripſit, iis fore vtiles, qui ſimplicium medicamentorum doctrinam,& medendi rationem acuratiſsimè pertractare molientur: atque adeo prædictos libros ante eos quos de ſimplicibus inſcripſit,& medendi methodum, iuſto ordine legendos eſſe.

Citiùs à cauſa interna, quàm externa naturale partium temperamentum mutatur.

Brachelij calũnia vindicatus Galenus.

Ordo legendi hunc libellum, & eos quos de temperamentis inſcripſit.

FINIS.

Claudij Galeni pergameni, De morborum differentiis liber, Leonharto Fuchsio interprete.

CAPVT I.

Rimùm quid morbum appellamus exponere oportet, vt dilucidè, quæ in hoc libro tractantur, intelligantur. Secundo loco, quot sint vniuersi simplices primique morbi, & qui reliquorũ veluti elementa sunt. Deinceps verò, quot sint qui ex iis componuntur. Propositio.

COMMENTARIVS.

Primum huius libri caput, propositionem continet, breuem quidem, vt esse debet, & dilucidam: in qua sanè tria præcipuè, per vniuersum hunc de morborum differentiis librum, se esse enarraturum pollicetur. Primùm quid ipse morbum appellet. Prudenter autem de morborum differentiis tractaturus Galenus, ab ipsius morbi natura & definitione explicanda, orditur, ratus nimirum cum Cicerone, omnem quæ ratione de aliqua re suscipitur institutionẽ à definitione debere proficisci, vt intelligatur quid id sit, de quo disputatur. Quantam enim confusionem pepererit olim morbi ratio nõ satis intellecta, facilè qui ea quæ lib. 1. ther. methodi, aduersus Thessalum & Olympicũ Galenus disputat, legere haud grauatur, cognoscet. Et hodie etiam, nullo alio nomine quidam causæ continentis assertionem mordicus retinent, quàm quòd morbi rationẽ non satis teneant, quod infrà multis in locis luculenter demonstrabimus. Non igitur meliori ac congruentiori via vniuersam de morbis tractationem aggredi poterat Galenus, quàm à morbi explicatione, vtpote sine qua, nemo quæ in hoc opere traduntur, dilucidè intelligere posit. Cæterùm quum non sufficiat nobis nosse quid sit morbus, sed vt illum etiam in suas secemus differentias necesse sit, ideo rectißimè Galenus secundo loco, quot in vniuersum sint simplices, primique morbi, & qui aliorum veluti elementa sunt, expositurum se pollicetur. Dialectica itaq; & planè methodica ratione rei substantiæ, definitione comprehensæ, diuisionem subiungit. Neque enim vnquam quispiam vel dicendi vel docendi artifex erit, nisi omnia de quibus dicendum & tractandum est, diuidere ac partiri, appositaq; & certa definitione comprehendere sciat. Orditur autem diuisionem à simplicibus morbis, quòd illi ordine, & natura, & dignitate compositis sint priores, tum etiam potiores. Adde quòd qui simplices impermixtique sunt, ob eorum substantiæ puritatem & synceritatẽ quandam, intellectui prom ptius sese produnt, adeoque compositis & confusis notiores sunt. Præterea quum simplices morbi compositorũ veluti elementa sint, meritò Galenus secundo loco, de simplicibus, & tertio subinde, de compositis agit. In summa, Galenus in hoc capite veluti præludio quodam totius libri, morbi se primò definitionem, abhinc simplicium mor borum numerum & naturam, demùm verò compositorum traditurum profitetur. Ac sequitur quidem hoc in libro compositiuum vocatum docendi ordinem, tanquam eum qui ad disciplinam aliquam exquisitè tradendam omnium sit accõmodatißimus.

A definitione morbi cur exorsus Galenus.

Causæ continentis assertio vnde nata.

Cur à simplicib. ordiatur morbis.

Ordo compositiuus ad docendum accommodatißimus.

CAPVT II.

Vmendum sanè & hic principium consensu omnium approbatum, quòd omnes homines, partium corporis actiones (quum officus, quæ vitæ vsibus inseruiunt, citra quærelam funguntur) sanas esse arbitrantur.

Quòd si verò cuiuspiam partis actio læsa sit, illam ægrotam esse putant.

COMMENT.

Galenus passim demonstrandi methodo vtitur. Axioma.

Vt passim in suis operibus, demonstrandi methodo vsus est Galenus, ita in hoc ipso etiam libro eandem perpetuò sequitur, probè sciens eam doctrinam quæ demonstrationibus vtitur, certissimam, & ad docendum efficacissimam esse. Orditur itaque ab axiomate seu principio, cui omnes homines assentiũtur, vniuersam de morbis tractationem, quod eiusmodi est. Omnes homines se sanos esse arbitrantur, quum actionib⁹ partium corporis, quæ vitæ vsibus inseruiũt, citra noxam fungi possunt. Contrà verò ægrotos se esse existimant, quando pars aliqua corporis munus suum obire nequit. His enim principiis, statim vbi fuerint audita, nemo non fidem habet, suntque apud medicos tam certa, quàm est hoc, totũ est maius sua parte, apud Geometras. Quod clariùs lib. 1. therap. metho. cap. 5. in hunc scribens modum docuit. Quum omnis morbi, inquit, curationem inuenire propositum est, morborũ numerum priùs sciri necesse est. At quoniã fieri nequit, vt aut differentias generis vllius, aut species inuenias, ipso quod diuiditur non planè explorato, oportet profectò nunc etiam quid morbus sit, narremus, quò sic diuisionem eius ritè adeamus. Qua igitur ratione, id methodo inueniamus? Quanam alia, nisi ea quam in libris de demonstratione præcepimus? Nempe vt de notione ipsa priùs conueniat, quum sine hac, propositæ rei substantiam inuenire non liceat. Ipsam verò notionem, quæ omnibus in confesso sit, sumẽdam diximus, vt quæ aliâs iure principium non dicatur. Quæ igitur est de ægrotando omnibus hominibus confessa notio? Et de qua maximè subiecta re verbum hoc ægrotare enunciant? Nunquid vbi citra offensam omnium corporis partium actiones obeunt, & valere se dicunt, & minimè medicis egere putant: vbi verò naturalium corporis actionum senserint quampiam, vel malè geri, vel prorsus non geri, & ægrotare se illa parte corporis existimant, cuius actionem læsam esse vident, & medicum de remedio cõsulunt? Ego sanè omnes homines ita video tum morbi, siue ægritudinis, tum verò sanitatis, siue valetudinis nomen vsurpare. Hæc ille. Quæ quidem verba, etsi prolixa sunt, tamen hoc nomine producenda esse existimaui, quòd mirificam præsenti loco lucẽ afferre, videãtur. Galenus itaque demonstrandi de morbis omnibus methodum, hoc in opere, vt comprehẽsum est, traditurus, rectissimè ab iis duobus principiis seu notionibus exorsus est. Quibus, tanquam iis quæ omnibus nota & confessa sunt, assumptis, ad reliquum quod superest tractationis progreditur.

Si autem hæc sic se habent, in duobus iis sanitas quærenda erit, aut in actionibus secundum naturam, aut in constitutione instrumentorum, quibus actionem perficimus. Proinde etiam morbus, vel actionis, vel constitutionis vitium est. Verũ quum & dormientes, aut alioquin in vmbra & ocio degentes, aut discumbentes, sæpe neque vllam partem mouemus, neq; omnino vllam externam rem sentimus, nihilominus tamen sani sumus, manifestum, quòd sanitas non est actio, sed potentia. Agere autem possumus à naturali constitutione: in hac igitur sanitas consistit. Vnde constitutio ipsa, actionis respectu, causæ rationem obtinebit. Quocirca siue omnium corporis partium naturalem constitutionem, siue actionum causam, sanitatem appellare volueris, in idem vterque sermo incidit. At si hoc sanitas est, manifestum quod eius contrarium, morbus erit, nempe vel constitutio præter naturam, vel vitiatæ actionis causa. Liquet autẽ quòd si & affectum præter naturam dixeris, nomine vsus fueris antiquo, & idem significaueris.

COMMENT.

Ex iacto paulò antè fundamento,& principio ab omnibus hominibus concesso,Galenus sanitatem aut in actionibus secundum naturam,aut in constitutione instrumentorum,quibus actio perficitur,quærendam esse hoc modo colligit.Si sani tum esse, & probè valere dicimur,quum citra offensam omnium corporis partium actiones obimus,sanitas certè aut in actionibus secũdum naturam,aut in cõstitutione instrumentorum,vnde actiones illæ prodeunt,sit,necesse erit.Quòd si verò sanitas vel actio,vel constitutio naturalis erit,consequitur,morbum,vt qui sanitati cõtrarius est, vel actionis,vel constitutionis esse noxam ac vitium.Hoc enim vel quiuis deprehendet, non oportere in altero sanitatem,in altero morbum,sed in vno omnino genere ambo constitui.Siquidem contraria,vt in categoriis testis est Aristoteles,sunt,quę in eodem genere plurimũm inter se dissident.Ideóq; si contraria inter se sunt sanitas atq; morbus, vt certè sunt,in quocũq; genere eorũ quę naturaliter se habẽt,statuetur sanitas,in ipsius generis non naturali habitu ponetur morbus.Quare si sanitas actio est quæ secũdum naturam se habet,omnino,morbus præter naturam actio fuerit. Sin autem cõstitutio naturaliter se habens,sanitas est,& morbus constitutio præter naturam fuerit. Cæterũ anteà quàm in vtro borum rectiùs ac congruentiùs reponatur sanitas,pleniùs explicemus,priùs nonnulla cognoscenda erunt,sine quorum animaduersione,nihil eorũ quę hîc à Galeno traduntur,intelligi potest.Primum autem sciendum est,actionem,Galeno lib.1.tber.metbo.cap.6 autore,non esse nisi motum partium actiuum:hoc est,quo quid efficitur.Alij actionem definiunt esse motum qui ab efficiẽte procedit , sic visio, est oculorum actio:locutio,linguę:crurum,incessus:concoctio,vẽtriculi, quòd nimirum motus sit facultatis in eo concoctricis in alimentum procedens. Actio autem secundum naturam.Græci κατὰ φύσιν nominant,est quæ vi & impulsu facultatis corpus nostrum gubernantis fit.Hinc Galenus eam facultatem sæpe,præsertim infrà lib.2. de sympt.causis,cap.1.naturam vocat.Atque bæc quidem actio duplex est,naturalis, siue voluntatis expers,& animalis seu volũtaria,vt alibi copiosè admodum diximus . Dein animaduertendum instrumentum,vt loco iam citato Galenus testis est,quamlibet animalis partem , quæ perfectam edere actionem potest,dici. Sic lingua loquelam,crura itionem,crystallinus humor visionem efficiens,instrumenta sunt.Ad eũdem modum vena,arteria,& neruus,quòd scilicet perfectam edunt actionem,sanguinem siquidem & spiritum deferunt,ac partibus distribuunt,instrumenta esse satis constat . Vt hinc omnibus perspicuum fiat,inter se differre instrumentum,& partem instrumentalẽ, vel vt Græci loquuntur,ὄργανον,καὶ μόριον ὀργανικόν.Siquidem partes similares aliquot, instrumenta sunt,nõ tamen partes instrumentales.Vt parum circumspectê faciant aliquot Galeni latini interpretes,qui in suis conuersionibus ὄργανον nunc instrumentum, nunc partem instrumentalem,nullo discrimine,interpretantur.Porrò constitutio instrumentorum secundum naturam,est partium corporis natiuã temperatura & structura,vnde omnes actiones citra offensam prodeunt. Contrà, vitiosa constitutio est, quæ à naturæ integritate,& perfectione lapsa est , ac deficit, & vnde actiones malè geruntur, aut prorsus non geruntur.His prælibatis,ad id vnde digressi sumus redeamus, nempe vt ostendamus num in actionibus secundum naturam,aut in cõstitutione instrumẽtorum,quibus actio perficitur,quærenda sit sanitas.Hanc autem non in actionibus , sed constitutione naturali esse quærendam, Galenus hoc modo demonstrat. Sanitas non est actio, sed potentia, siue agendi facultas. Verũm agendi facultas à naturali constitutione dependet,igitur in constitutione sanitas consistit.Quòd verò sanitas non sit actio,hoc modo Galenus ostendit.Quum dormimus,aut in vmbra & ocio degimus,aut discumbimus,fit vt sępe nullam partem moueamus, nullamq; externam rem sentiamus, nihilominus tamen sani simus,quod certè fieri haud posset , si in naturali actione sanitas consisteret.Reliquum igitur est vt in constitutione naturali

Quando sani sumus.

Sanitas & morbus in vno cõstituuntur genere.

Contraria.

Actio quid.

Actio secundum naturam.

Natura.

Instrumentum.

Differunt instrumentum & pars instrumentalis.

Interpretes Galeni notantur.

Constitutio naturalis.

Vitiosa.

Sanitas in constitutione,nõ actionibus quærenda.

Sanitas non est actio.

Sanitas naturalis est constitutio.

multò congruentiùs reponatur, atque in hunc quidem modum definiatur. Sanitas est omnium partium corporis naturalis constitutio, cuius adminiculo, actiones secundū naturam obimus. Hinc palam fit constitutionem ipsam, actionis respectu, causæ rationem obtinere. Quocirca nihil refert vtrum sanitatem, omnium corporis partium naturalem cōstitutionem, siue actionum naturalium causam, appellaueris, in idem enim vterque recidit sermo, At si hoc, id est, constitutio naturalis, vel actionum naturalium causa, sanitas est, manifestum quòd sanitatis contrarium morbus erit, nempe vel con-

Morbus est constitutio pręter naturam.

stitutio præter naturā, uel vitiatæ seu læsæ actionis causa. Sanitas enim, vt suprà ostensum est, morbo ex diametro pugnat & contraria est, erūt igitur amborum contrariæ rationes, atque sub eodem planè genere ambo collocabuntur. Porrò in fine huius loci, Galenus monstrat nihil referre, etiam si quispiam morbum esse affectum præter na-

Morbus est affectus pręter naturam.

turā dixerit, sic enim nomine antiquo vtetur, & idem significabit. E quibus verbis sole clarius fit, Galenum, constitutionem & affectum, vel vt Græci loquuntur, κατασκευὴν

Affectus vox trifariam accipitur.

ϗ διάθεσιν, pro vna & eadem re vsurpare. Affectus autem seu διαθέσεως vox, trifariam vsurpatur.

Generatim.

Primùm generatim, pro omni eo à quo corpus nostrum quomodolibet afficitur. Atq; in ea significatione, affectus ad omnes tum sanos, tum ægros, tum neutros transfertur. Nam quicquid est, id aliquo modo afficitur, siue sanum, siue ægrum, siue neutrū fuerit. vt infrà, cap. nimirū. 1. libri de diffe. sympt. copiosiùs ostēdetur.

Contractè.

Secūdò magis cōtractè affectus accipitur pro omni, in id quod præter naturā est, mutatione. In ea quidem significatione sumitur, quādo dicimus esse tres affectus præter naturam, morbum nimirum, causam morbi, & symptoma. Ad eum etiā modum per vniuersum librum de curandi ratione per sangui. miss. vox affectus, vt metipse cap. 3. eius libri testatur, à Galeno vsurpatur.

Propriissimè.

Tertiò ꝓpriissimè, pro eò quòd permanet in re aliqua quæ patitur postquam alterans quieuit. Sic certè affectus idem quod constitutio significat, atque ad ea tantùm transfertur quæ ex permanentium cōstantiumque numero sunt, vt fusiùs lib. 2. ther. metho. cap. 5. Galenus monstrat. Vnde omnibus constare puto, διάθεσιν vocem à Galeno aliter ac Aristotele vsurpari.

Vox διάθεσις aliter à Galeno ac Aristotele vsurpatur.

Hîc enim pro qualitate tantùm quę facilè à subiecto dimouetur accipit διάθεσιν seu affectum, Galenus verò, pro constitutione, vt comprehensum est, sumit. Nam nisi ita ab ipso sumeretur, non rectè in iis libris, & in libro. 2. therap. methodi. cap. 5. causam morbificam inter affectus præter naturam connumeraret, vtpotè quàm non raro esse substantiam constat, vt in sequentibus latiùs ostendemus.

Constitutio & affectus duplex.
Naturalis.
Præter naturam.

Proinde vt constitutio duplex est, ita etiam affectus, nempe naturalis, & præter naturam. Naturalis affectus, est partium corporis natiua temperies & structura, adeoque sanitas. Præter naturam verò affectus siue morbus, est omne id quod natiuam partium temperaturam ac structuram turbat, & demolitur, siue idipsum qualitas, siue substantia fuerit.

Morbus non est perpetuò qualitas.

Hinc est quòd Galenus non tantùm immodicum calorem actionem lædentem siue febrem, sed & lapidem in vesica, suffusionem, & pterygium, octauo huius libri capite, morbos appellat. Quod certè facere haud posset, si morbus, vt plærique falsò putāt, perpetuò qualitas esset. Nemo enim rationis cōpos, lapidem vesicæ structuram turbantem, qualitatem nominabit. Neque erit qui suffusionem humorémve lentum, ac glaciei modo inter corneam & crystallinum cōcretum, visumque remorantem, qualitatem appellabit. Aut quem tam stupidum inueniemus, qui pterygium, siue neruosam adnatæ membranam visum impedientem, qualitatem vocare audeat? Neminem arbitror. Vt hinc omnibus palàm fiat, de Galeni sententia, affectum præter naturam esse, quicquid naturalem corporis temperaturam & structuram immutat ac destruit, siue hoc ipsum qualitas, siue substantia sit. Quod diligenter considerandum erit medicinæ studiosis, vt habeant quo iugulent eos, qui tantùm qualitatem morbum esse contendunt.

Affectus seu constitutio, actionis causa est.

Cæterùm quum ex iis quæ iam diximus abundè pateat, affectum in tertia acceptione idem quod constitutionem significare, omnibus etiam hinc perspicuum fit, hunc, haud secus atq; cōstitutionem, actionis esse causam.

causam. Quod luculenter admodū Galenus lib. I. ther. metho. cap. 8. iis verbis innuere voluit. Affectus, inquit, cum actione vnà consistit, nec potest vsquam aut proba actio „ esse sine corporis naturali affectu: aut vitiosa, nisi quum corpus sit vitio affectum. Pro- „ inde non temerè à nobis paulò antè dictum est, naturalem affectum non esse nisi sanitatem, & præter naturam affectum non nisi morbum. Hunc enim vitiosæ actiones, illum verò probæ & illabefactatæ comitantur. Naturalis affect° & sanitas haud distant.

Si itaque quot modis corpora, quum à naturali recedunt cōstitutione, in actionibus suis impediuntur, inuenerimus, sic sanè omnium simplicium morborum numerum reperiemus. Principium verò & hic omnium confessione constans est, moderatū esse, non in animante solùm, sed & in stirpibus, & seminibus, omnique instrumento, id quod naturale existit: contrà autem non naturale, immoderatum. Erit igitur sanitas moderatio quædam, morbus autem immoderatio. Quarū itaq; rerum morbus immoderatio sit, deinceps considerandum, num scilicet, quarum sanitas moderatio est, earundē morbus immoderatio. Quòd si igitur in meatuū moderatione sanitas est, in eorundē immoderatione quoq; morbus erit. Si verò in calidi, & frigidi, & humidi, & sicci temperie sanitas consistit, in horū intemperie morbus necessariò cōsistet. Eadem autem ratione si in alio quopiam genere sanitas fuerit, quòd etiam morbus in immoderatione eiusdē generis cōsistat, manifestū est. Moderatū quid. Immoderatum. Sanitas, moderatio. Morbus, immoderatio.

COMMENTA.

Quoniam primum quod initio huius libri propositum est, nempe morbi definitionem, Galenus plenè absoluit, ideò nunc ad alterum progreditur, ac viam rationemque generalem, qua simplicium morborum numerum inuenire liceat, ostendit. Ea autem huiusmodi est. Si quot modis corpora, vbi à naturali habitu constitutione verecedūt, in suis actionibus impediri inuenerimus, vnà etiam omnium simplicium morborum numerum reperiemus. Quot enim sunt actiones quæ impediuntur, tot sunt etiam simplices morbi. Nam morbus nihil aliud est, quàm affectus actionem vitians. Tot igitur sunt morbi, quot actiones vitiatæ. Pergit deinceps ex quodam principio, quod apud omnes homines in confesso est, ostendere, quòd sanitas moderatio quædam sit, morbus autem immoderatio. Principium autem quo Galenus vtitur est tale. Moderatum est, non solùm in animantibus, sed & in stirpibus, ac seminibus, omnibusq; instrumentis, id quod naturale est. Contrà immoderatum, quod non est naturale. Quum autem in confesso sit, sanitatem esse naturalem, morbum verò non naturalem, igitur vt illa sit moderatio quædam, hic verò immoderatio, est necesse. Siquidem id quod moderatum est, nullum planè excessum admittit, sed iustam quandam & conuenientem contrariorum mixturam retinet, ideoque naturale sit oportet. Contrà, naturę rerum repugnat, vt id quod immoderatum est, adeoq; excessum aliquē admittit, sit naturale. Quum itaque sanitas sit naturalis, consequitur vt etiam sit moderatio. Contrà quum morbus sit præter naturam, vt immoderatio quædam sit, necesse est. Quòd si concesserimus, vt certè concedendum erit, palàm fit sanitatem & morbum in eodē genere consistere. Nam quum contraria, vt suprà cōprehensum est, sub eodem genere posita sint, necesse est vt in quo genere eorum alterū reponitur, in eodem ipso etiam alterum reponatur. Quarum itaque rerum sanitas moderatio est, earundem morbus est immoderatio. Quòd si igitur in meatuum moderatione sanitas est, in eorundem immoderatione quoque morbus erit. Si verò in calidi, & frigidi, & humidi, & sicci temperie sanitas consistit, in horum intemperie morbus cōsistet. In summa, in quocunque genere sanitas erit, in eiusdem etiam generis immoderatione morbus statuetur. Quo sanè loco animaduertendū erit Galenum duplicem statuere hypothesin. Vnam ex eorū sen- Via & ratio generalis simplicium morborum numerū inueniēdi. Moderatū quid Immoderatum. Sanitas moderatio quędam. Morbus immoderatio. Duplex Galeni hypothesis. Prima.

Democriti & Epicuri de elementis sententia. tentia, qui meatus esse corporis humani elementa dixerunt. Siquidem Democritus & Epicurus corpora animantium ex corpusculis & meatibus, quos illi ὄγκους καὶ πόρους, vt lib. 1. de simpli. facul. cap. 1. Et lib. 1 de tuen. sani. cap. 5. testis est Galenus, concreta esse dixerunt. Quare de illorum sententia, sanitas non est, nisi meatuum & corpusculorum moderatio. Quum enim meatus per corpusculorum admotionem eam quam à natura susceperunt constitutionem de integro seruassent, homines sanos esse arbitrabantur. Contrà vbi ab hac deflexissent, adeoque laxiores aut arctiores redditi fuissent meatus illi, ægrotos. Alteram hypothesin de sua & Hippocratis sententia statuit, qui calidum, frigidum, humidum, & siccum, corporum animantium esse elementa affirmant, vt copiosè admodum lib. 1. de elementis Galenus monstrat. Altera.

Atqui rursus hoc ipsum efficaciore ratione consideremus. Si quod sit corpus simplex atque exquisitè vnum, id nunquam magis & minus susceperit, neque in hoc genere alterum altero melius deteriúsve fuerit. Verùm si ex pluribus cõstet, plurimi sic quoque in ipso compositionis modi, alij meliores, alij peiores fient. Erunt autem sic & ipsa composita meliora & deteriora. Id verò quod optimè fuerit constitutum, inter omnia quæ eiusdem generis sunt, optimum erit. In corporibus itaque animantium magis & minus est, vt aliud quidem summè boni habitus sit, aliud autem simpliciter boni, non tamen summè boni habitus. Et quoddam quamuis sanum, non tamen boni habitus. Aliud quoddam parum firma valetudine præditum, quoddam verò etiamnum ægrotans. Et huius quidẽ ægrotatio interim leuis, interim perniciosa: & hac ipsa quandoque mediocriter, nonnunquam vehementer. Neque enim omnes eos qui ægrotãt, aut sani sunt, æqualiter affici dicendum est. Nequaquam igitur animãtium corpus vnum est, quemadmodum Epicuri atomus, aut incompacta Asclepiadis corpuscula: compositum igitur omnino. Quòd si ex atomis, aut ex incõpactis corpusculis, aut omnino ex quibusdam, quæ pati non possunt componitur, in compositionis qualitate maioris minorisque rationem habebit, instar domus, quæ ex lapidibus, qui nihil patiuntur, cõstructa est, non tamen quòd ad compositionem attinet rectè facta. Si verò & lapides ipsi aliquid pati possent, multifariam vtique hoc modo domus, magis & minus susciperet. Quòd si autem & ipsa corporum nostrorum elementa suapte natura & alterari, & pati possunt, non solùm in compositione, & partium conformatione, verumetiam per se tota maioris minorisque rationem admittent. Et sanè manifestũ est, quòd per se tota, tot morborũ speciebus simplicibus ac primis, & veluti aliorũ elementis infestabuntur, quot fuerint hæ quæ compositionem ipsam perficiunt. Verùm quod per hæc verba per se tota alterari intelligimus, id elementis quæ nihil patiuntur nequaquam accidit. Neque enim fieri potest vt insectile corpus quicquam patiatur, sed in compositione ac conformatione vitium est.

In corporibus animantium magis & minus.

Animãtium corpus vnũ non est.

COMMENTARIVS.

Hactenus Galenus sanitatem moderationem esse, morbum verò immoderationem ostendit. Nunc verò moderationem non esse vnam, sed variam, perinde atque immoderationem, ex eo quòd animantium corpora non sint simplicia, & exquisitè vnum, demonstrare in eum quidem modum pergit. Si, inquit, corpus aliquod simplex & exquisitè vnũ fuerit, id nunquam intendi ac minui potest. Vt enim aliquid magis & minus

Moderatio non est vna, sed varia.

minus suscipiat, hoc est, intendatur & minuatur, necesse est vt non vnũ & simplex sit, sed ex pluribus constet, & compositum sit, vt scilicet vnum agat, aliud verò patiatur. Quod enim simplex & vnum est, neque habet in quod agat, aut à quo vicissim patiatur, ideoque immutabile est, quum non sit necà quo, nec in quod permutetur. Quod autem immutabile est, id etiam nec intendi, nec minui potest. Si verò non intenditur, nec minuitur, non erit in hoc genere alterum altero melius, aut deterius. Vt enim vnũ altero sit melius, aut peius, non alio nomine accidit, quàm quòd maioris ac minoris rationem suscipiat. Verùm si corpus ex pluribus constat, & non vnum atque simplex est, plurimi sic quoque in eo compositionis modi erũt, alij meliores, alij deteriores. Vt autem compositionis modi variant, ita etiam composita ipsa, nunc meliora, nunc deteriora euadunt, prout scilicet elementa ex quibus componuntur meliùs aut deteriùs inuicem miscentur. Quod verò optimam nactum fuerit elementorum commixtionem, inter omnia corpora eiusdem generis optimum erit. Verbi gratia, in genere bominum optimus erit, qui optimam & humano corpori maximè cõuenientem nactus est constitutionẽ. Ex iis igitur perspicuũ est, in corporibus animantiũ esse magis & minus, vt hoc quidẽ summè boni habitus, illud verò simpliciter boni, nõ aũt summè boni habitus. Præterea vt quoddã quãuis sanũ est, nõ tamen boni habitus sit: aliud verò parum firma valetudine, quoddã autem etiamnũ ægrotans. Et huius sanè qui ægrotat morbus interdũ leuis, nonnunquã perniciosus, idque bifariam, vel enim mediocriter periculosus, vel vehementer perniciosus, existit. Neque enim omnes qui sani sunt, aut ægrotant, æqualiter afficiuntur, sed vtrorumque multiplex est varietas. Pro quorum omniũ clariori intelligentia, animaduertendũ initio erit, Galenum hoc loco, vbi dicit corpora animantium, quæ esse substantias nemo ignorat, magis & minus suscipere, non aduersari Aristotelis sententiæ, qui cap.5. libri de prædicamentis inquit, substantiam non suscipere magis & minus. Nam Aristoteles iis verbis non aliud innuere voluit, quemadmodũ seipsum interpretatur, quàm quòd quęuis substantia idipsum quod est, non dicitur magis & minus esse. Veluti si substantia ipsa homo est, non est magis ac minus, aut seipso, aut alio, homo. Non enim alius alio magis homo est, perinde atq; album aliud alio magis ac minus est album. Corpus enim album magis album nunc, quàm priùs, & calidum, magis nunc calidum, ac minus esse dicitur. Substantia verò non magis dicitur, neque minus, neque homo magis nunc homo quàm priùs dicitur esse, neque cæterorum quicquam omnino quæ substantiæ subeunt rationem. Galenus verò substantiam suscipere magis ac minus docet, hoc est, alterari, seu intendi ac remitti, idque per qualitates quæ subiectam substantiam alterant. Hæ enim solæ, vt lib.1. de elementis attestatur idem Galenus, subiectam substantiam alterantes, mutuæ inter se elementorum transmutationis causę sunt, & stirpium animãtiumque opifices. Proinde vt prima vocata elementa inter se meliùs, deteriùsve transmutantur & miscentur, ita etiam hoc corpus summè boni habitus euadit: Illud verò simpliciter, nõ tamen summè boni habitus, Galenus non tantùm ἄκρως εὐεκτικόν, sed etiam εὐεκτικώτατον appellat. Est autem id in quo summa est symmetria & commoderatio elementorum, aut summa & consummata sanitas: Vel in quo æqua prorsus contrariorum ac elementorum portio existit. Galenus libr.1. de temper. cap.6. temperatum simpliciter & absolutè nominat. Alij summè bonum habitum vocare solent temperamentum ad pondus. Is sanè habitus cogitatione potiùs, Galeno lib.1. de tuen. sani. cap.4. teste, quàm solidè subsistit. Et si cui vnquam optima natura prædito, hoc temperamentum contigit, vt cap.6. eiusdem libri ait, ne momento quidem durauit. Simpliciter autem bonus habitus non est, nisi optima, Galeno ipso in lib. de optima corporis constitutione, & bono corporis habitu, attestante, corporis constitutio. Optima verò cõstitutio corporis, eodem Galeno lib.1. de tuen. sani. cap.5. authore, est quæ optimo temperamento existit, & quę figuram partium egregiè ad functiones comparatam habet, ad hęc quę omnem

Pro compositionis varietate, cõposita ipsa, nunc meliora, nũc deteriora euadunt.

Sanorũ & ægrotantiũ multiplex varietas.

Substantia non suscipit magis & minus, quomodo intelligendum.

Substantia suscipit magis & minus, quomodo accipiendum.

Corpus summè boni habitus quod?

Temperatũ simpliciter.

Temperamentũ ad pondus.

Simpliciter bonus habitus.

Optima constitutio.

rum numerum, tunm magnitudinem, tum omnium partium inter se contextum ad actiones idoneum exhibet. Corpus simpliciter boni habitus, Galenus libro primo de tempera. capite sexto, alio nomine temperatum in singulis generibus appellat. Cæterùm corpus sanum, non tamen boni habitus, est id in quo sanitatis intemperies existit. Ea verò talis est, vt propter hanc aliquis sibi nondum displiceat, nec adhuc de valetudine quæratur. Corpus autem parum firma valetudine præditum, id est, in quo sanitatis ea existit intemperies, ob quàm aliquis sibi iam displicet, & de valetudine quæritur. Ideo Galenus idipsum hoc loco δυσαρεστούμενον rectißimè nominat. Quocirca eò præditos corpore, lib. 8. therap. method. cap. 2. δυσαρεστουμένους nuncupauit, & Linacrus, qui de valetudine quæruntur, vocem hanc est interpretatus. Proinde hic notandum venit, duplicem esse, Galeno lib. 2. de tempe. cap. 5. teste, intemperiem. Vnam sanitatis, quæ paululum à media temperie abest, & in qua nulla adhuc animalis functio læsa est. Sub ea prædicti iam duo corporum sanorum gradus complectuntur. Alteri morbi, quæ longißimè à media temperie abest, & in qua animal temperamenti vitio ægrotat. Ea intemperie prædita corpora sunt, quæ hîc Galenus ægrotãtia vocat. Quæ itidem vt sana, suos gradus habent. Aegrotant enim aliqua leuiùs; aliqua verò perniriosiùs. Quæ autem pernitiosiùs ægrotant, horum aliqua mediocriter pernitiosa sunt, nonnulla verò vehementer pernitiosa: Proinde vt omnes qui sani sunt, aut ægrotant, æqualiter afficiantur, dicendum non est. Ex quibus omnibus manifestum est, corpus animantium non esse vnum. Si enim vnum esset, vt Hippocrates in lib. de humana natura ait, nullo vnquam genere morbi afficeretur, neque enim esset vnde doleret, si vnũ tantummodo foret. Neque enim aliud esset quod in ipsum posset agere. Neque etiam vnum illud corpus ex seipso pateretur. Nũc quum multa sint morborum genera, constat etiam plura esse in corpore, quæ quum plus iusto inter se calefiunt, aut refrigerantur, aut siccescunt, aut humectantur, morbos pariunt: compositum igitur corpus est. Disertè autem Galenus dicit non esse vnum animantis corpus, quemadmodum Epicuri atomum, aut incompacta Asclepiadis corpuscula. Epicurus enim & Democritus ex insectilibus, quæ illi ἀτόμους vocabant, animantium corpora, & alia omnia cõstare affirmabant. Quod in primis autor libri de historia philosophica (quem ego Plutarchum, aut alium quendam qui illum è Plutarcho compilauit, non Galenum esse censeo) testatur iis verbis. Democritus, inquit, & Epicurus insectilia corpora, principia omnium rerum arbitrantur. Quorum certè sententiam lib. 1. de elementis Galenus, ita scribens, clariùs explicat.

Temperatum in singulis generibus.

Corpus sanum, non tamen boni habitus.

Corpus parum firma valetudine præditum. δυσαρεστούμενον.

Duplex intemperies. Sanitas. Morbi.

Corpus ægrotãs. Aegrotãtiũ corporum gradus.

Corpus animantium nõ est vnũ.

Asclepiadis & Democriti de cõstitutione corporum animãtium opinio.

Autor libri de historia philosophorum.

,, Omnes igitur, ait, atomi, quum sint exigua quædam corpuscula,
,, qualitatibus vacant. Vacuum verò quædam regio est, in qua dum huiusmodi corpora
,, perpetuò sursum ac deorsum feruntur, vniuersa vel inuicem quodammodo compli-
,, cantur, vel ex mutuo impulsu dimouentur. Habent autem dũ sic congrediuntur con-
,, cretiones mutuas, & rursus dißipationes. Atque hinc tum aliorum, tum nostra corpo-
,, ra, eorumque vitia, & sensus conflari Democritus autumat. Et paulò ante. Porrò specie
,, & potestate vnum esse omnia dicere poßit aliquis, sicuti Epicuri & Democriti sectato-
,, res, atomos. Necnon in libro de artis constitut. vbi ita scriptũ inter alia reliquit. Quo-
,, niam igitur caro dum secatur, calescitque vehementer, dolore afficitur, vnum specie
,, elementum esse non potest, cuiusmodi Epicurus atomum statuit.

Quæ singula eò à me producta sunt, vt rectiùs, quæ fuerit Epicuri de elementis omnium rerũ opinio, cuius hoc loco meminit Galenus, intelligeremus. Cæterùm Asclepiades Bithynus, & Heraclides Ponticus, vt idem etiam Plutarchus in lib. de philosophica historia attestatur, ἀνάρμους ὄγκους, id est, incompacta corpuscula, rerum principia esse opinati sunt. Vtranque autem opinionem, Epicuri scilicet, lib. 1. de elementis copiosè admodum, hîc verò breuißimè iis confutat verbis. Si corpus animantiũ, inquit, ex atomis, aut incompactis corpusculis, aut omnino ex iis quæ pari non possunt componitur, in compositionis qualitate maioris minorisque rationem habebit, instar domus quę ex lapidibus,

qui

qui nihil patiuntur, constructa est, non tamen quòd ad compositionem attinet, rectè facta est. Quibus vtique verbis liquidò demonstrat, corpus animantis non esse vnum, vt Epicuri atomum, aut incompacta Asclepiadis corpuscula. Nam quum constet, corpus animantis mille morborum generibus esse obnoxium, fieri non potest vt instar elementorum, quæ isti ponunt, ac statuunt, sit vnum. Quod enim ægrotat, adeoq; patitur, & dolet, hæc duo habeat necesse est, puta, vt sit alterabile, ac sensile. Si enim alterationis expers fuerit, eandem constitutionem quam iam inde ab initio obtinuit, seruabit, neque quicquam patietur. Sin sensu destitutum fuerit, quomodo dolebit? Patitur autem & dolet corpus animantis, igitur non est vt atomi, & incompacta corpuscula, vnum. Quod enim insectile & incompactum est, hoc nec alterari quia (vt paulò antè dictum est) qualitatibus vacat, nec sentire potest. Si non alteratur nec sentit, impatile sit oportet. Erunt itaq; Epicuri & Asclepiadis elementa impatilia. Non esse autē corpus animantis ex elementis quæ pati nō possunt compositum, Galenus hoc modo demonstrat. Si corpus animantis ex impatilibus elementis componitur, in compositionis qualitate, maioris minorisque rationem habebit. Id est, si corpus animantis ex elementis quæ nihil patiuntur, & alterationis expertia sunt, componitur, tunc non habet maioris & minoris rationem, nisi in qualitate compositionis, hoc est, non dicitur magis aut minus rectè esse compositum, nisi quòd insectilium & incompactorum corpusculorum non sit concinnè in vacuo loco facta latio Perinde atque domus, quæ etsi ex lapidibus qui nihil patiuntur, constructa est, tamen nihilominus rationem maioris & minoris habet, in compositionis qualitate, id est, magis aut minus cōcinnè composita esse dicitur, prout lapides rectè aut temere in eius constructione fuerint congesti, inuicemque adaptati. Si verò etiam etiam lapides ipsi aliquid paterētur, tunc multifariam, ea ratione, domus magis & minus susciperet. Et hoc loco monendus nobis lector erit, in græco codice Aldino, non rectè scriptum esse θέσεως pro συνθέσεως, legendumque ὃ μὴν ἐν τῇ συνθέσει γε πάντη κατορθουμένης: hoc est, in compositione tamen nō omninò rectè facta. Quod si autem corpus nostrum, ex elementis, quæ suaptè natura & alterari & pati possunt, est compositum, vt certè est compositum, non solum in compositione, & conformatione partium, vt Epicuri & Asclepiadis elementa, magis & minus admittunt, ita nimirum vt magis aut minus concinnè sint inuicem commixta: sed per se tota maioris minorisque rationē obtinent, id est, per se tota alterantur, ac transmutantur, adeoque in se mutuo agunt. Proinde quod agant non habent ex concretione mixtionéve, sed quòd substantia eorum per se totam patiatur & alteretur. Mutuæ verò inter se elementorum transmutationis causæ, sunt quatuor qualitates, quas summas elementa obtinent, subiectam substantiam alterantes. Ex alteratis igitur transmutatisque, & per tota commixtis, animantium corpora constant, non tantùm ex inuicem commixtis, & sic qualia sunt remanentibus elemētis, veluti domus ex lapidibus nihil patientibus, & quales sunt remanentibus, aut aceruus ex tritici, hordei, eruorum, & fabarum concretione constans, quemadmodum fusiùs lib. I. de elementis, Galenus docet. Proinde hinc manifestum est, quòd corpora animantium per se tota tot morborum generibus simplicibus, ac primis, & veluti aliorum elementis infestabūtur, quot fuerint hæc quæ corporum compositionem perficiūt. Sunt autem quatuor, ex quibus corpora animantium, Galeno etiā, initio libri primi de temperamentis, teste, constant, nempe calidum, frigidum, siccum, & humidum, igitur etiam tot erunt morbi primi & simplices, calida scilicet tantùm intemperies, frigida tantùm, humida tantùm, & sicca tantùm. In fine capitis Galenus monet, elementa quæ nihil patiūtur, vt insectilia & incompacta corpuscula, per tota non alterari. Quum enim diuisionem in se haud recipiant, nec alterationem recipere possunt. Si non alterantur, impatilia etiam sint oportet. Quare si aliquod vitium aut pathema ex impatilium elementorum concretione nascitur, in compositione tantùm, & conformatione, vt comprehensum est, erit.

Quod dolet, alterabile ac sensile sit necesse est.

Corpus animantis non est ex elemētis impatilib. compositum.

Corpus nostrum ex elementis patilibus: & alterabilibus compositum.

Mutuæ inter se elementorū trāsmutationis causæ.

Quot corpora animantium simplicibus morborum generibus infestantur.

Quatuor sūt ex quibus corpora animātium constant.

Elementa impatilia per tota nō alterari.

CAPVT III.

COmpoſitio autem & conformatio in corporibus animantium triplex eſt. Prima quidem earum partium quæ ſimilares appellantur, arteriarum, venarum, neruorum, oſsium, cartilaginum, ligamentorum, membranarum, & carnium. Secunda verò inſtrumentalium, cerebri, cordis, pulmonis, iecoris, ventriculi, lienis, oculorum, & renum. Tertia autem totius corporis. Singulæ enim harum partium inſtrumentalium, ex aliis quibuſdam, quæ ſenſus iudicio ſimplices videntur, conſtitutæ ſunt. Singulæ verò illarum ex primis conſtant elementis. Carnis igitur, quatenus caro eſt, in compoſitione tantùm primorum elementorum differentia eſt. At quatenus menti alicuius pars eſt, in formatione & magnitudine. Nam & ipſorum inſtrumentorum in iiſdem ſunt differentiæ.

COMMENTAR.

Triplex humani corporis eſt compoſitio.

Prima.

Vt variam à ſymmetria & legitima cõmoderatione declinationem, ac quot ſint prima morborum genera Galenus commodiùs oſtendere poſsit, priùs in hoc capite, triplicem humani corporis eſſe compoſirionem tradit. Prima quidem compoſitio, eſt parrium ſimilarium nominatarum: hoc eſt, corpus humanum prima ratione ex partibus ſimilaribus appellatis, nempe arteriis, venis, neruis, oſsib⁹, cartilaginibus, ligamentis, membranis, & carnibus componitur. Similares autem, ſeu græcè ὁμοιομερεῖς, id eſt, vnius rationis, dictæ ſunt, quòd ſcilicet, in partes alterius naturæ ac rationis diuidi nequeant. Harum nanque vna eſt natura & ratio, ideo alio nomine ſimplices vocantur, vt certè ſunt, quum nullam in ſe diuerſitatem rationis admittant: quòd quamcunque ſingularum harum ſumpſeris partem, hæc toti, & natura, & ratione communicat. Quęlibet enim pars nerui, neruus eſt, & quęlibet pars oſsis, os. Atqui hîc fortaſſe aliquis imperitior, aut calumniandi ſtudio flagrans, ſtatim ſibi ex diametro pugnare clamabit Galenum, vt qui hoc in loco arterias & venas inter partes ſimilares numeret, capite autem ſecundo libri de inæquali intemperie, eaſdem à ſimilarium cenſu ſubmoueat. Idque ex eius verbis, quæ ſic habent, luculenter admodum demonſtrare perget. Digitorum verò, inquit, particulæ ſunt oſſa, cartilagines, ligamentum, arteria, vena, membrana, caro, tendo, vnguis, cutis, adeps. Has autem diuiſiſſe in aliam ſpeciem non eſt, ſed ſunt ſimilares ac primæ, exceptis tamen venis & arteriis: hæ nanque ex fibris & membranis ſunt conditæ. Hæc ille. Ad hanc verò commodê diluendam obiectionem animaduertendũ, duas eſſe partiũ ſimilariũ differentias. Aliæ enim ſunt, quarũ vniuerſæ particulæ, eiuſdem inuicẽ ſpeciei ſunt. Et hæ quidem reuera ſunt primæ & ſimilares, id eſt, vt ad vniuerſas ſuas partes. Neque enim in partes alterius naturæ, & rationis ſpeciéve diuidi poſſunt, neque aliæ iis ſunt priores. De quibus certè locutus eſt lib. 1. de elementis, in eum ſcribens modum. Homo, inquit, ex primis & ſimplicibus, ſenſilibus elementis, ſimilaribus nominatis, conſtat, fibris, membranis, carne, adipe, oſſe, cartilagine, ligamento, neruis, medulla, & aliis vniuerſis, quarum vniuerſæ particulæ eiuſdem inuicem ſpeciei ſunt. Aliæ partes ſimilares, & ſimplices ſunt, ſenſus duntaxat iudicio, non naturâ. Atque hinc eſt quòd in libro de optim. conſtitution. corporis humani, partes ſimilares ita definierit Galenus: Similares, ait, partes vocantur, quæ ſenſu ſimplices ſunt: hoc eſt, ſunt partes, quas ſenſus, etſi reuera compoſitæ ſunt, iudicat eſſe ſimplices. Hac quidem ratione venæ & arteriæ etiam partes ſimilares dici poſſunt. Quanquam enim reuera, id eſt, vt ad vniuerſas ſcilicet ſuas partes, ſimilares non ſunt: ſiquidem ex fibris & membranis, quæ diuerſæ ſunt naturæ & ſpeciei, conſtent, adeoq; compoſitæ ſint, tamen ſenſus iudicio, ſimplices, & ſimilares exiſtunt. Non ſunt igitur venæ

Similares partes.

Simplices partes

Obiectio.

Reſponſio.

Duæ partium ſimilarium differentiæ.

Venæ & arteriæ qua ratione ſint ſimilares partes.

&

& arteriæ prima quidem ratione, hoc est, vt ad vniuersas suas partes, similares & simplices. Altera verò ratione, id est, sensus iudicio, & ad se totas, similares & simplices existunt. Omnes enim venæ & arteriæ partes, toti venæ & arteriæ, sibique mutuo similes sunt. Vt hinc manifestum sit, non vno simpliciter modo, vbique de similaribus loquutum esse Galenum. Hoc enim loco, vbi venas & arterias inter similares recenset partes, ad sensus magis iudicium, quàm rei naturam respexit. Quod & ipsum in sequentibus fecisse constat, vbi inter cætera ita scriptū reliquit. Singulæ porrò instrumentales partes ex aliis, quę sensus iudicio simplicia videntur, constitutæ sunt. In libello autem de inæquali intemperie, vbi è numero similarium partium venas & arterias excludit, ad rei potiùs naturam respexit. Si enim propiùs, & altiori indagine, venarum & arteriarū naturam perquiras, nec sensus iudicio contentus sis, ex dissimilaribus, fibris nimirum, & membranis, coalitas esse, vt comprehensum est, deprehendes. Quocirca partes similares, rectissimè Aristoteles lib. 1. de histo. animan. cap. 1. ita definiuit: Similares partes sunt, quæ in similes sibi partes diuiduntur. Hæc enim finitio, vtriusque differentiæ similares partes complectitur. Alij contrà, minùs rectè in eum definiunt modum. Similares sunt, quarum omnes partes eiusdem inuicem speciei sunt. Quippe hæc definitio alteram tantùm, primam nimirum, similarium differentiam, & eas duntaxat quæ verè similares sunt, comprehendit. Secunda corporis humani compositio, est instrumentalium, id est, earum partium quæ ex similaribus constant, ideoque compositæ, alio dicuntur nomine, & dissimilares, iecoris, verbi gratia, ventriculi, renum, & aliarum quæ à Galeno recensentur. Tertia, est totius corporis, quod ex similaribus, & instrumentalibus constat. Cæterùm singulæ partes instrumentales, ex aliis, quæ sensus iudicio simplices esse videntur, constitutæ sunt, vt, verbi gratia, caput, ex ossibus, membranis, venis, arteriis, neruis, carne & id genus aliis. Singulæ autem rursus similares ex primis elementis, calido, frigido, humido, & sicco: siue igne, aqua, aëre, & terra constant, vt copiosiùs libro primo de elementis, Galenus tradit. Carnis igitur quatenus caro est, id est, quatenus pars est similaris, in compositione tantùm primorum elementorum, differentia est: Hoc est, caro quatenus est pars similaris, ex quatuor elementorum commixtione, suæ compositionis differentias obtinet. Nam pro diuersa calidi, frigidi, humidi, & sicci commixtione accidit, vt caro alia mollior, alia durior sit: neruosior aliqua, & plusculùm coacta, alia rarior & laxior. Hinc alia est caro musculorum, alia pulmonis, alia cordis, alia iecoris, alia renum, alia lienis, quæ certè viscerum caro, Erasistrato peculiari nomine παρέγχυμα, vt capite vltimo lib. 10. ther. metho. Galenus testis est, vocata est. At quatenus caro instrumenti alicuius pars est, in formatione & magnitudine differentiam habet. Aliam enim formam & magnitudinem, in partibus iis quibus accedit, creat. Nam & ipsorum instrumentorum in iisdem, magnitudine nimirum & formatione, sunt differentiæ. Hoc enim instrumentum hanc, illud verò aliam formam & magnitudinem obtinet, quod anatomes ratio pulchrè docet. Per instrumentum autem hic partem intellige dissimilarem, & reuera, non tantùm iudicio sensus, compositam. Neque sanè mirum si per ὄργανον seu instrumentum simpliciter, partes duntaxat compositas intelligat. Plures enim partes sunt compositę quibus instrumenti definitio conuenit, id est, quæ perfectam edere actionem possunt, quàm simplices. Vox autem indefinitè posita, pro significato communiore accipitur.

Galenus nō vno simpliciter modo, vbique de similaribus loquutus est.

Similarium partium definitio.

Altera cōpositio.

Tertia.

Carnis differentia vnde.

παρέγχυμα.

CAPVT IIII.

Bi itaque quot numero, & quales sint, iudicio prioris sectæ, omnes similarium partium morbi, dixerimus, deinceps ad alteram progrediemur, quæ totam substantiam per totam alterari & transmutari

Similarium partiũ morbi prioris sectæ.

statuit. Sunt autem duo prima vitia, vnum quidem latitudo meatuum, alterum verò angustia. Nam si prima elementa statuantur impatibilia, in sola compositione vitia erunt. Omnis autem compositionis differentiæ iam dictæ sunt. Quare necesse est quamlibet similarium partium rectè valere, vbi suorum meatuum moderatio seruata est. Hâc verò corrupta, à naturali habitu deflecti. Verùm quoniã omnis moderatio bifariam corrumpitur, nempe excessu, & defectu: liquet quòd primi simplicium corporum morbi duplices erunt: hic quidem latitudo meatuum, ille verò angustia. Igitur & os, & carnem, & singula, alia sensus iudicio, simplicia corpora, si iusto densiora, vel rariora fuerint, malè esse affecta pronunciabimus. Si verò in vtrusq; excessus medio fuerint, quatenus vsibus ipsorum maximè confert, tunc summè sana esse dicemus. Exiguas autem vtriq;, ab exquisita moderatione, declinationes, nondum esse morbos, donec sensilem alicuius actionis noxam inferant, censebimus. Plurima verò in iis maioris minorisque ratio est, ita vt morbosa immoderatio, magno interuallo ab exquisitæ sanæ omnes moderatione distet. Atq; in hac tota latitudine, sanorum consistunt differentiæ. In ea autem quæ ab hoc sequitur, nempe sensibili immoderatione, morbi: donec ad eam immoderationẽ perueniant, quæ iam particulæ corruptionem afferat. Neque enim animalium corpora quomodolibet constringi & laxari solent, sed est in hac re quidam terminus, vltra quem, citra dissolutionem ac corruptionem progredi nequeunt. Atque ita se habet elementorum, quæ nihil patiuntur, hypothesis.

COMMENTARIVS.

Principio huius capitis, Galenus argumentum totius futuræ tractationis subiicit. Quippe se demonstraturum, quot numero, & quales sint omnes similariũ partiũ morbi, de vtriusque sectæ, eius nimirum, quę impatibilia, & eius, quæ alterabilia esse corporis humani elementa statuit, sententia pollicetur. Dein exorsus ab ea secta, quæ ex atomis & incompactis corpusculis ac meatibus, hominis cõpositionem esse affirmat, duo, de illius iudicio, esse morborum genera docet, vnum quidem latitudinem meatuum, alterum autem eorundem angustiam. Nam si in horum moderatione, vt eius sectæ autores faciunt, sanitatem reponas, vt iis vel iusto plus patentibus & reseratis, vel occasione aliqua supra iustum modum stipatis & constrictis, hominem iam ægrotare dicas, necesse est. Non erunt itaque, de illorum sententia qui impatibilia elementa statuunt, vlla, nisi in sola compositione, vt secundo huius libri capite mõstrauimus, vitia. Bifariam autem vitiosam fieri compositionem contingit, primùm vbi meatus sunt patentiores & laxiores, dein quando angustiores ac magis constricti, nõ erunt igitur nisi duo, de illius sectæ iudicio, morborum genera, nempe latitudo meatuum, & eorũdem angustia. Atque hoc est quod Galenus iis verbis innuere voluit. Omnis autem compositionis differentiæ iam dictæ sunt. Vel enim compositio ex plus iusto patentibus, vel angustoribus quàm conueniat meatibus constat, non erunt igitur huius, nisi duæ differentiæ, latitudo nimirum & angustia. Id quod Galenus in contextu fusiùs iis demonstrat verbis. Quare, inquit, necesse est quamlibet similarium partium rectè valere, vbi suorum meatuum symmetria seruata est. Contrà vbi hæc ipsa corrumpitur, à naturali habitu, adeoque meatuum moderatione deflecti oportet. Verùm quum omnis moderatio bifariam corrumpatur nempe excessu, & defectu, liquet quòd primi simplicium

Quot genera morborum, ex priore hypothesi.

Compositio bifariam fit vitiosa.

Moderatio bifariam corrumpitur.

simplicium corporum morbi duplices erunt, vnus, latitudo, siue excessus meatuum, alter verò, angustia, seu defectus. Atque hîc monẽdus nobis lector erit, in græco Aldino codice malè scriptũ esse διαφορὰ pro διαφθορά. Quæ lectio Copo fuit occasio, vt hũc locum perperam ita redderet. Symmetria duabus discriminatur differentiis. Neque enim excessus & defectus symmetriæ seu moderationis, sed eius potiùs contrarij, puta, immoderationis, sunt differentiæ. Quippe neutrum borum duorũ, moderatio, sed immoderatio existit. Igitur & os, & carnem, & singula alia, quæ sensus iudicio simplicia sunt corpora, si iusto densiora vel rariora fuerint, malè esse affecta pronunciabimus. Atque ea quæ sunt rariora, latitudine meatuum: quæ verò densiora sunt, angustiã eorundem laborare dicemus. Propter venas autẽ & arterias, quas paulò antè inter similares partes recensuit, dixit: quæ sensus iudicio simplices sunt. Si verò in vtriusque excessus, nempe latitudinis & angustiæ meatuum, medio fuerint, quatenus vsibus ipsorũ maximè confert, tunc summè sana esse dicemus. Quibus vtriq; verbis, Galenus duplicẽ esse sanitatẽ, siue moderationẽ, symmetriãmve & eucrasiã innuit. Vnã quam lib. 1. de tuen. sani. cap. 3. summã, exactã, absolutã, & optimã simpliciter, hoc est, citra vllam adiectionẽ appellat. Atq; ea quidem fuerit, in qua elementorum, contrariũmve paritas, adeoque in vtroque excessu mediocritas existit. Hac qui præditus est, Galeno lib. 1. de tempe. cap. 6. temperatus simpliciter: & lib. 1. de tuen. sanita. cap. 5. optimè temperatus vocatur, ideóq; cum summè bono habitu coincidit, ac cogitatione potiùs vsurpatur, quàm solidè subsistit. Præterea Galeno lib. 1. de tuen. sani. cap. 4. teste insectilis est, & latitudine destituitur. Alteram deficientem nominant, eam scilicet quę à prioris absolutione perfectionéve paululùm declinat ac deficit, nõ tamen eatenus, vt animali grauis sit. Atq; hæc magnam latitudinem, ac diuersitatem obtinet. Est enim quædam intensa, absoluta, & optima, vitióq;, quò ad functiones, carens. Hæc enim, etsi ab exacta & summa sanitate parum declinat, nulli tamẽ vitio, quod saltem sensu percipiatur, obnoxia est, sed perfectissimè functiones edit, quòd in hac ipsa scilicet, ea sit vtriusque excessus mediocritas, quæ vsibus seu functionibus partium maximè cõfert. Quod diximus, Galenus lib. 1, de tuen. sani. cap. 5. iis confirmat verbis. In quibus, inquit, ab eo quod absolutissimè temperatum est diuersitas quædam existit, minor tamẽ quàm quę sensu discerni queat, hæc certè quòd ad vsum pertinet, pro absolutissimis accipimus, mediíque sunt temperamenti, nec vlli vitio obnoxia, quod saltem sensu percipiatur. Atq; hinc est quod lib. 1. de tempe. cap. 6. ita etiã scriptum reliquerit. Optimè verò se habere aliquid ꝓ sua natura ex ipsis functionibus intelligitur. Quippe animal ac stirpem quamlibet, tum optimè se habere dicimus, quum optimè suã functionem obeũt. Ficum, dum optimos plurimósque ficus affert. Equum, quum velocissimè currit. Hæc ille. Quapropter etsi reuera hac præditus sanitate, est intẽperatus, tamen quia sensus iudicio hæc intemperies haud percipitur, temperatus, nõ quidem simpliciter, sed in singulis generibus Galeno loco iam citato, quòd scilicet cuiuis naturæ stirpis, aut animãtis cõueniat: nominatur. Quod luculenter etiã demõstrant quę idẽ lib. 2. de tẽpe. cap. 1. in eũ scribit modũ. Cuius rei gratia, inquit, omniũ mediũ ad vnguem redditũ: vt est in quo cõtrariorum paritas existit, temperatũ & moderatum dicitur. Reliqua quæ in singulis generibus tẽperata appellantur, propriis corporũ functionibus vsibusq; indicantur. Cæterũ hæc sanitas quæ vsuum ac functionũ respectu, absoluta dicitur, cũ simpliciter bono habitu, & optima corporis cõstiturione coincidit. Præterea est quędã sanitas remissa, quæ Galeno δύσκρατος, μεμπτὴ, καὶ φαύλη. hoc est, intemperata, vitio exposita, & deprauata dicitur: idq; bifariã, minus scilicet ac magis. Minus, est ea in qua aliquis sibi nondũ displicet. Hac præditos suprà, capite nimirũ tertio, sanos, non tamẽ boni habitus, nominauit. Magis remissa, est in qua aliquis sibi displicet, & parũ firma prȩditus est valetudine. Ideò illa affectos, loco iam monstrato, δυσαρεστουμένους vocauit. Atque hæc quidem quæ diximus hoc schemate complexi sumus.

Codex Galeni græcus emaculatus.

Copi erratum.

Duplex sanitas siue moderatio.

Summa, exacta, absoluta, & optima simpliciter.

Deficiens.

Intensa.

Temperatus in singulis generibus.

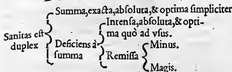
Remissa.

Intemperata.

Deprauata.

Minus.

Magis.

Ad morbū esse, requiritur sensibilis actionis læsio.

Porrò exiguas vtrinque ab exquisita moderatione declinationes, nōdum esse morbos censebimus, donec sensibilem alicuius actionis noxā inferant. Quod etiam in lib. 2. de tempe. cap. 5. iis verbis innuit. Cæterum, ait, intemperamenti quod intra sanitatē habetur sufficiens nota est, quòd nulla animalis functio manifestè sit adhuc læsa. Et » clariùs in libello de constit. artis, vbi ita scriptum reliquit. Quum sanus quispiam im- » becilliores quidem, quàm alius secunda valetudine præditus functiones obit, nōdum » verò læsas, intemperantior sanè est, sed nondum ægrotat. Et rursus lib. 1. de tuen. sani. » cap. 4. facultas, ait, ad necessarios vsus minimè impedita, sanitatem determinat. Plurima verò in iis qui adhuc sani sunt maioris minorisque ratio est. Id quod lib. etiam. 1. de tuen. sani. cap. 5. iis verbis significauit. Mihi verò, inquit, sicuti album corpus, aliud magis, aliud minus album cernitur: ita quod sanum dicimus magis minusq; tale videtur. Proinde immoderatio ipsa quæ morbos affert, magno interuallo ab exquisitē sana moderatione distat. Atque in ista tota latitudine omnes sanorum differētiæ paulò antè à nobis expositæ consistunt. Quantum enim interuallū est inter id quod perfectissimè functionem obit, & id quod manifestè actionem aliquā oblæsam habet, tanta est profectò & sanitatis; & intemperantiæ, quæ intra sanitatem consistit, latitudo. Et nisi latitudinem aliquam sanitatis statuamus, ἀειπαθείαν, id est, perpetuam inualetudinem inuehamus necesse est. Quod pluribus loco paulò antè citato, & in libello de ar- » tis constitutione iis verbis monstrat Galenus. Quòd si, inquit, ex sanis alios tempera- » tos, alios intemperatos statuere cuipiam non placet, is alterum duorum dogmatum e- » ligere cogetur, vel omnes semper ægrotare, vel vnam esse omnium temperiem, viro- » rum, mulierum, iuuenum, senum, puerorum, athletarum, priuatorum, operariorum, in » ocio degentium, valentium, imbecillium. Sed vtrunq; absurdum est, igitur tertiā quan » dam latitudinem sanitatis esse oportet: vt plurimæ in ea sanorum corporum differen- » tiæ, in maioris minorisque ratione comprehendantur, sic vt in aliis omnibus habet. » Etenim domus, nauis, lectus, arca, vestimentum, calceus, currus, vel melius, vel peius ha » bet priùs quàm ægrotet. Hæc ille. Quæ etsi prolixa sunt, tamen quum magnam lucem præsenti loco afferant, non piguit nos illa recitare. Atque hactenus Galenus sanitatis latitudinem ac differētiam explicauit. Habet autem & morbus suam latitudinem, quæ qualis ac quanta sit, Galenus iis verbis indicat. In ea autem latitudine, quæ sanitatis latitudinem sequitur, puta sensibilis immoderationis, morbi consistūt. Atque hæc quidem tanta est, vt perueniat quidem ab eam immoderationem, quæ iam particulæ corruptionem affert. Quantum igitur est interuallum inter hoc quod iam sensibiliter ac manifestè in suis functionibus læditur, & id quod iam corruptionem aliquā induit, tāta est profectò morbi, & immoderationis, quæ actiones lædit, latitudo. Neque enim quomodolibet animalium corpora constringi & laxari solent, sed est in hac re terminus quidam constitutus à natura, vltra quem citra particularum dissolutionem, & corruptionem omnimodam, progredi nequeunt. Hinc omnibus perspicuum esse puto, Galeno nullum esse, vt Herophilo visum fuit, corpus neutrum, quod scilicet inter sanitatem & morbum, Aristotelis etiam illi suffragāte testimonio, nullum sit medium, & quod neutrum propriè dictum, sub sanitate complecti possit. Est enim duplex imbecillitas ac intemperies vna, in qua nulla adhuc animalis actio est imbecilla, atq; adeò sensibiliter læsa. Hāc sanè imbecillitatē, qui ex morbo conualescunt, & senes obtinent.

Sanorum plurima maioris minorisq; ratio est.

Sanitatis latitudo.

Morbi latitudo qualis, ac quāta.

Galeno nullum esse neutrū corpus.

Altera est, in qua penitùs est amissa actio, aut sensibiliter lęsa. Atque hęc, morbi planè nomine censenda venit. Atque ita quidem se habet impatibilium elemētorum hypothesis. Quæ tamen de vtraque latitudine, tum sanitatis, tum morbi iam dicta sunt, ad alteram etiam hypothesin ac sectam, de qua mox dicturi sumus, referenda sunt.

Qui verò elementa pati, & in se inuicem agere, ac per se tota commisceri statuūt, ij necessariò tot esse primos morbos fatebuntur, quot esse prima elementa dixerint. Age enim quatuor sint prima elementa, calidum, frigidum, siccum, & humidum, quibus inter se moderatè mixtis, sanum sit animal, immoderatè autē, ægrotum, erūt etiam primi morbi quatuor: Vnus quidem calor, qui naturalem moderationem excesserit, alter frigiditas, tertius humiditas, quartus siccitas. Hi quidem secūdum alterius sectæ hypothesin eorum quæ similaria nominantur corpora, & quæ omninò simplicia videntur, morbi sunt. Morbi similariū partiū ex altera hypothesi quot.

COMMENTAR.

De alterius sectæ, quę elementa pati, & in se mutuò agere, totaq̀ne totis misceri autumat, sententia, simplicium morborum numerum inquirit. Elementa autem in se mutuò agere, totaque totis cōmisceri Hippocrates primus, & post hunc Peripatetici omnes, ac Galenus ipse censuerunt. Horum itaque iudicio tot prima erunt morborū genera, quot sunt prima corporis nostri elementa. Ea autem quatuor esse affirmant, vt liquet legenti librum primū Galeni de elementis, & eos quos idem de temperamentis inscripsit: nempe calidum, frigidum, siccum, & humidum. Quæ vbi inter se moderatè, mixta sunt, sanum euadit animal, si verò immoderatè, ægrotum. Erunt itaque tot primi morbi, quot sunt de illorum sententia, elementa, nempe quatuor. Vnus calor immodicus, tantus nimirum qui naturalem commoderationem eousque excedit, vt iam manifestè actioni incommodet. Alter, immodica frigiditas. Tertius, humiditas. Quartus, siccitas. Atque hi de iudicio alterius sectæ, earum partium quæ similares vocātur, & omnino simplices iudicio sensus sunt, morbi erunt. Elementa in se mutuò agūt, totaq; totis commiscentur. Quatuor prima morborum genera.

Compositorum verò in nobis instrumentorū morbi, vtrique sectæ cōmunes sunt. Percurramus igitur & hos paucis, si priùs quomodo sint communes demonstrauerimus. Quum omne corpus sensus iudicio compositum, quod dissimilare vocāt, si munere suo probè fungi debeat, neq; ex quibuslibet, & vt sors tulit, simplicibus particulis, neque ex numero aliquo, aut magnitudine indecēte constitui, neq; quēuis modum compositionis habere oporteat, in iis quatuor generibus, omnium instrumentorum morbi consistent. Quatuor instrumentalium partium morbi.

COMMENTAR.

Hactenus quæ in similaribus simplicibúsve partibus fiunt, morborum genera mōstrauit Galenus. Nunc autem compositorum in nobis instrumentorum morbos simplices, vtrique sectæ esse communes, ac numero quatuor ostendit. Non autem temerè dixit Galenus compositorum instrumentorum, sunt enim instrumenta etiam simplicia, vt sunt partes similares, quæ perfectam edere actionem, vt capite secundo huius libri est monstratum, possunt. Composita igitur instrumenta sunt partes corporis quæ sensus iudicio compositę sunt, & ob id Gręcis ἀνομοιομερῆ Latinis dissimilares, id est, diuersarum partium, & ἑτερογενῆ, hoc est, non vnius rationis dicuntur. Non verò ab re dictum est, sensus iudicio, hac enim ratione excluduntur è numero compositarū partium venę & arterię, vt quæ sensus iudicio similares, & minimè, vt supra est ostensum, compositæ sunt. Proinde vt has à censu cōpositarū summoueret Galenus, omne cor- Compositū instrumentum. Compositę partes. Dissimilares. Diuersarū partium.

Morbi compositarum partium vtriq; sectæ communes, quatuor. Pus sensus iudicio compositum dixit. Neque enim, vt metipse paulò post fatebitur, exquisito de simplicibus & compositis partibus sermone in hoc libro opus est: sed satis est, si consideretur, num pars aliqua sensus iudicio simplex, vel cōposita sit. Cæterùm, morbos compositarum partium vtrique sectæ esse cōmunes, & numero quatuor, hûc in modum Galenus demonstrat. Quum, inquit, omne corpus sensus iudicio compositum, vt functiones suas probè exerceat, quatuor indigeat rebus, primò quidem, vt nō ex quibuslibet, & vt fors tulit, simplicibus particulis sit cōstitutum. Hoc est, necesse est vt conformatio ipsa compositi corporis sit decens & idonea: id quod fiet, vbi congruentes & maximè idoneas figuram, cauitatem, asperitatem & leuitatem hăbuerit. Habebit autem hæc omnia, si ex iis, quæ illius functioni maximè congruunt, partibus fuerit conformatum. Secundò, vt non constet ex numero partium simplicium indecēti. Indecens autem erit, si aliqua pars abundet, aut deficiat. Tertiò, vt non habeat indecentem magnitudinem: id est, non sit supra modum auctum aut minutū. Quartò, vt non quemuis cōpositionis modum obtineat: hoc est, positum situmve, & consensum naturalem sit nactum: palam omnibus est, in iis quatuor generibus, nempe indecenti conformatione, numero, magnitudine, & compositione, omnium instrumentorum compositorum morbos contineri, quòd iis quæ sequuntur, per singula horum genera ac differentias gradiens Galenus, luculenter admodum demonstrabit.

Differētiæ verò per singula genera hæ sunt. In primo quidē, quod dictū est, quū decēs particulæ forma corrūpitur, quòd vel figuram indecentē, vel concauitatem, vel meatum accipiat, vel aliquid horum, quæ adesse debeăt, amiserit. Ex hoc etiā genere est asperitas eius, & leuitas, quando non commodè permutantur. In altero autē genere quod in numero simplicium & primarum particularum est, duplex erit morborum differentia, aut quia deficit aliquid, quod adesse oportebat, aut abundat quod non erat necessarium. Et in tertio quoque genere, quod in magnitudine consistit, itidem duplex est differentia. Quippe si maius fiat, quod minus esse decebat: aut è diuerso minus sit, quod maius esse expediebat, vniuersum instrumentum non rectè se habebit. In reliquo autem genere morborum, in compositione, aut naturali positu variato, aut partiū inter se consensu, differentiæ constituētur.

Differētiæ formæ. Numeri. Magnitudinis. Compositionis.

COMMENTAR.

Cōformationis differentiæ. 4. Compositorum seu instrumentalium morborum in singulis quatuor prædictis generibus differentias Galenus hoc loco recēset. In primo enim genere, quod fit quando decens particulæ forma corrumpitur, adeoque indecens conformatio appellatur, quatuor sunt differentiæ. Prima, figura indecens, quando scilicet natiua particulæ forma deperit, aut aliorsum quàm pro naturæ modo mutatur atque peruertitur. Secūda cauitas indecens, quando meatus seu concauitas aliqua immodicè patet, aut in arctū cogitur. Tertia, asperitas indecens, quum particula naturâ lęuis, fit aspera. Quarta lęuitas indecens, quando particula natura aspera, lęuis fit. In altero genere quod in simplicium partium indecenti numero consistit, duæ sunt differentiæ. Prima, quādo deest quidpiam, quod adesse oportebat. Secunda, quādo abundat, quod abesse erat necesse. In tertio genere, quod in parum conueniente magnitudine cōsistit, similiter duę sunt differentiæ. Prima auctio, vbi maius fit, & ad maiorem molē assurgit, quod minus esse decebat. Secunda diminutio, quando minus fit, quod maius esse oportebat. In quarto genere, quod non est nisi indecens compositio, duæ quoque differentiæ reperiuntur. Vna indecens positus, vbi à naturali situ euariat membrū, ita vt sursum spectet, quod deorsum sisti, ac nutare debeat, & contrà. Altera, indecens consensus, quum partes in-

Figura indecēs. Cauitas. Asperitas. Leuitas. Numeri indecētis differētiæ. 2. Defectus. Abundantia. Magnitudinis indecentis differentię duæ. Auctio. Diminutio. Cōpositiōis indecētis differentię duæ. Positus.

ter se non rectè cohærent. Exempla singularum differentiarum infrà, capite nimirum septimo & sequentibus, Galenus multa proferet.

Quemadmodum verò primorum instrumentorum singula ex simplicibus corporibus, vel rectam, vel vitiatam compositionem sortiuntur, atque ex ipsis, vt vel sana sint, vel ægra obtinent: ita rursus ex iis ipsis primis instrumentis, secūdа coalescunt. Musculus enim, vena, & arteria ex primorum instrumentorum numero sunt: digitus autem ex secundorum, atque hoc magis etiā pes, & pede crus. Nā in vniuersum, quæ ex similaribus partibus coalescentibus, vnius actionis gratia, creata sunt, inter prima instrumenta censentur. Quæ verò rursus ex iis cōponuntur, tametsi quàm maximè vni totius instrumenti actioni deputata sunt, inter secunda connumerantur. Iidem verò tum horum instrumentorū, tum primorū morbi erunt. Verùm de instrumentorum differentiâ in alio libro disputatum est, quæ quidē exquisitè prima sunt, & quæ ab iis secūda, & tertia, & quarta statuere conueniat. Quippe sunt aliqua quæ ambiguas vtrinque notas habent, vt videantur tum prima, tum secunda esse. Atqui præsens sermo eiusmodi exquisitam disputationem non requirit. Id verò vnum considerare oportet, simpléx ne, sensus iudicio, an cōposita sit particula. Simplicis enim, primi, quos diximus, morbi, naturalium elementorum differentiā sunt distincti. Compositæ autem, reliqui, qui vtriq; hypothesi sunt communes. Nullū verò est morbi genus, neque in simplicibus corporibus, neque in compositis, quòd vtrisque sit proprium. Diuidendi enim methodus, id fieri non posse demonstrat.

Prima instrumēta.

Secunda.

COMMENTAR.

Quanquam instrumentorum plurima est differentia, sunt enim quædā primi, quædam secundi, & quædam tertii & quarti ordinis: tamen eorundem omniū esse eosdem morbos, hoc loco Galenus ostendit. Per instrumenta autē hîc, haud secus quàm in capite tertio partes dissimilares, & reuera compositas intelligit. Exquisitam enim hoc loco instrumentorum rationem, ac legitimas eorundem, vt dictum est, differētias ostendere conatur. Atque ea quidē ratione vena & arteria, etsi sensus iudicio simplices sunt, compositæ, adeoque instrumenta appellantur. Primi autem ordinis instrumenta sunt quæ ex simplicibus partibus coalescentibus, vnius actionis gratia creata sunt. Secundi ordinis instrumenta sunt, quæ ex primis iam dictis instrumentis componuntur. Tertii ordinis, quæ ex secundis inuicem nexis constituuntur. Id quod testantur etiam ea quæ idem Galenus in fine libri primi de elementis scribit, inquiēs. Partibus similaribus, " inuicem coeuntibus, primum & simplicissimum instrumentum, quòd vnius actionis " gratiâ, natura creauit, perficitur. His rursus inuicem compositis, alterum instrumentū " maius efficitur. Atque illis iterum inuicem connexis, totius corporis constitutio perficitur. " Verbi gratia, musculus, vena, & arteria, ex primorū instrumētorū sunt numero. Quippe musculus ex carne simplici, & fibris, quæ sunt ligamentorū & neruorū; Galeno etiā lib. 2. de tempe. cap. 4. teste, exclusis, tamen venarū & arteriarū surculis, quæ reuera simplices partes non sunt, cōstat. Vena autē & arteria, ex mēbranis & fibris composita sunt. Singula itaq; tria iam cōmemorata instrumenta ex similaribus simplicibúsve partibus, vel rectā, vel vitiatā cōpositionē sortiūtur, atq; ex ipsis, vt vel sana, vel ægra sint, obtinent: vniusque actionis gratia, creata sunt, musculus scilicet voluntarii motus, venа distributionis sanguinis, arteria autē spiritus vitaliū causa. Digitus autē ex secūdorum instrumentorū numero est, quòd scilicet ex primis instrumentis, musculis, venis, & ar-

Instrumentorū plurima differentia.

Primi ordinis instrumenta.

Secundi ordinis.

Tertii.

& arteriis coaluerit. Ex tertii instrumenti ordine sunt, pes, & , manus, quòd scilicet ex secundis instrumentis, digitis nimirum, brachiali, tarso, & pedio cōstent. Ex quarti ordinis instrumentorum numero, crus est, quòd scilicet ex tertiis instrumentis, nēpe pede, & aliis constituatur. Quod significare iis verbis voluit Galenus. Digito verò magis pes, & pede crus, quòd nimirum pes digito maior sit, & pede crus gradius existat. Quātò igitur maius fuerit instrumentum, tanto magis à primis abest. Cæterùm iidem sunt, secundorum, qui primorum morbi, quatuor scilicet, conformationis, numeri, magnitudinis, ac compositionis. Verùm de instrumentorum differētia, alio in libro, nempe vt metipse in lib. 1. de elementis testatur Galenus, de administrationibus anatomicis, non tamen in iis, quod sciam, nouem, qui hodie extant, sed in aliquo sex, qui sequuntur, & temporum iniuria amissi sunt, disputatum est. Ibidem enim dictum est, quę sint exquisitè prima instrumenta, & quę ab iis secūda, quę item tertia, & quarta. Sunt tamen aliqua quæ ambiguas vtrinque notas habent, vt videantur, tum prima, tum secūda esse instrumenta, vt est musculus: is enim ex primorum instrumentorum numero erit, si illum, vt ex reuera similaribus, fibris nimirum & carne simplici, est compositus, consideraueris. Ex secundorum autem instrumentorum ordine erit, si vt ex primis instrumentis, venis scilicet & arteriis, constat, hunc consideramus, Venę enim atque arterię, vt suprà ostensum est, non sunt reuera partes simplices, sed ex similaribus, nēpe fibris & membranis compositę, ideoque prima instrumenta. Proinde si musculum prout in se venarum & arteriarum surculos recipit, expendas, ex secundorum instrumentorum ordine erit. Sed pręsens tractatio tam exquisitam de instrumentis disputationem nō requirit. Quippe hoc vnum hîc consideraste satis erit, num sensus iudicio simplex, aut composita particula sit. Simplicis enim, hoc modo, partis morbi, naturalium elementorum, calidi, frigidi, humidi, & sicci differentiā, sunt distincti. Vt enim quatuor sunt naturalia elementa, ita etiam quatuor sunt primi partiū, sensus iudicio, similariū morbi. Reliqui autem morbi, qui vtrique hypothesi sunt communes, nempe in cōformatione, numero magnitudine, & compositione incentibus, sensus iudicio compositę particulæ proprii sunt morbi. Nullum verò est morbi genus, neq; in simplicibus partibus, neq; compositis, quod vtrisque, simplicibus scilicet & compositis, sit proprium. Habet enim quælibet harum partiū, proprios sibi tantùm, & nulli alteri, morbos. Verbi gratia, similaris ex prima hypothesi, latitudinem & angustiam. Ex altera, calidū, frigidum, humidum, aut siccum morbum. Composita verò pars, quatuor genera paulò antè recitata, vtrique sectæ & hypothesi communia. Nullus est itaq; morbus, qui simplicibus & compositis partibus proprius sit, id enim diuidendi methodo aduersatur. Nam inter alia præcepta quæ diuidendi methodū perficiunt, Aristotele & Boetio in lib. de diuisionibus, testibus, hoc haud postremum est, quòd solæ quæ per se sunt, siue proprię differentię, ad diuisionem legitimam sint assumendæ, quòd scilicet illæ vnius eiusdemq; rei substātiam cōpleant. Hoc est, per proprias differentias diuisio facienda est, quoties per differentias genus distribuendum erit. Propriæ autem sunt, quæ suapte natura, ea quæ sub eodem genere sunt separant, vt rationale, & irrationale, hominem & equum. Hinc omnibus palam fit, differentias eas, quæ inter se oppositæ sunt, genus ipsum commodissimè diuidere posse. Quare rationale & bipes, quanquā animalis differentiæ sunt, tamen ad diuisionem ineptissimæ sunt, quòd sibiinuicem nullatenus opponantur. Vt igitur rectè procedat diuisio, primùm necesse est, vt differentiæ per quas genus in species diuiditur inter se oppositæ sint. Quocirca omnibus hinc constare puto, differentiis genus aliquod diuidentibus, vtpote inter se oppositis, nihil esse propriū posse. Proprium enim est quòd omni, & soli, & semper inest. Si soli inest, iam certè illius contrario seu opposito inesse nequit. Si enim risibile rationali propriū est, adeoq; omni rationali, & soli rationali, ac semper eidē conuenit, irrationali conuenire & inesse nequit, alioqui idem duobus contrariis propriū esset quod non solùm dictu absurdum

Iidem sunt secūdorū qui primorum instrumentorū morbi.

Ambigua instrumenta.

Simplicis sensus iudicio, partis, morbi proprii.

Compositę, sensus iudicio, particulę proprii morbi.

Diuidendi methodus.

Diuisio per proprias differētias facienda.

Propriæ differētiæ quę.

Proprium.

surdum est,sed etiam rerum naturæ aduersatur.Quum itaque pars genus sit, eius veræ ac propriæ,& per oppositionem distantes,differentiæ,simplex & composita:rectissime hoc loco Galenus ex diuidendi methodo,simplicibus & compositis partibus, vtpote differētiis sibiinuicem contrariis ac oppositis,nullum genus morbi propriū esse posse affirmat. Nam contra naturam ac rationem proprii est,vt idipsum pluribus inter se contrariis insit. Atque ea est legitima huius loci,quòd & præcedentia, & sequentia testantur,enarratio. Errant itaq; toto cœlo,& adulterinū Galeni verbis sensum accersunt,qui pro ἑκατέρῳ,id est,vtrisque ἑκατέρῳ,id est, vltra legendum esse contendūt. Nam quis erit horum verborum sensus? Genus autem morbi nullum est, neq; in simplicibus corporibus,neque in compositis,quod vltra propriū sit. Nullus sanè, nisi absurdissimus. Vnus tamen vtrisque cōmunis est morbus,népe vnitatis solutio, vt mox ostendemus.

Nūllum genus morbi vtrique partibus, simplicibus nimirū & cōpositis, propriū.

Error quorūdā notatur, Galeni legitimā lectionem turbātium.

Atqui vnum est simplicium & compositorum corporum commune morbi genus, siue ex ordine primorum, siue secundorum, siue tertiorum sint, quod nunc dicemus. Methodus verò inueniendi etiam hunc morbum, est commune quod omnibus prædictis partibus inest. Si enim quum secundum naturam se habent, aliquid ipsis inest commune, quod actionem, vel vsum aliquem animali præstat: omnino vtique si idipsum corrumpitur, cōmunis quidam ipsis morbus constituetur. Quid verò hoc est, quód omnibus commune existit? Singularum partium vnitas, qua vnaquæque si prædita fuerit, vna esse, & vnam actionem vel vsum perficere dicitur. Si verò hæc ex aliqua occasione soluatur, ipsa illius partis morbus est. Quam autem in singulis partibus appellationem sortiatur hic morbus, paulò post, vbi iā dictorum generum differentias in particulares species dissecuerimus, dicemus.

Cōmune simplicium & cōpositorum corporum morbi genus.

COMMENTAR.

Morbum quedam esse vtrisque partibus, simplicibus nimirum & compositis, cōmunem, hoc loco demonstrat. Atque methodum hunc morbum inueniendi, commune aliquid, quod omnibus iam dictis partibus inest, esse affirmat. Quippe priùs inuestigandum erit, sit ne quippiam vtrisq; partibus commune, quàm quid sit morbus ille communis indicetur. Quare optima ratio inueniendi hunc morbum erit, si principio, quod vtrisque est commune, intellexerimus. Esse autē quidpiam vtrisq; commune, hoc principio, quod omnibus in confesso est, ostendit. Quum partes corporis secundum naturam se habent, aliquid commune ipsis inest, quod actionem, vsúmve aliquem animanti præstat, igitur eo corrupto, communis quidam illis morbus accidet. Commune verò quod functionem animali præstat, omnium consensu, est singularū partium vnitas. Hæc enim est, qua vnaquæque pars vna existit, vnamque actionē perficit. Hac itaque vnitate soluta, necesse erit eius quoque actionem lædi. Erit igitur solutio continuitatis morbus vtrisque partibus communis. Quam verò appellationem continuitatis, solutio in singulis partibus sortiatur, paulò pòst, capite nimirum vndecimo, vbi iam dictorum generum differentias priùs in suas species dissecuerimus, ostendemus.

Methodus inueniendi morbum vtrisq; partibus communem.

Commune omnibus partibus quod?

Continuitatis solutio morbus vtrisque partibus communis.

CAP. V.

Iam itaque hoc aggrediamur, rursus à priori hypothesi exorsi. Duo itaque in hac similarium corporum erant morbi, in meatuum moderatione consistentes. Vnus, eorundē latitudo, alter verò angustia. Vtriusque verò horum, duplex differentia. Angustiæ quidem, corporis vndique in seipsum confessus, & ipsorum meatuum obturatio. Latitudinis autem, corporis

Simplicium morborum ex priori hypothesi numerus, ac differentiæ.

corporis ad omnem partem extensio, ac ipsorum meatuum veluti expansio, ex elementorum, quæ propriè corpora simplicia, & prima appellari asseuerant, concidentia facta. Namque ex illis compositasunt, concretiones vocant.

Concretiones.

COMMENTAR.

Principio huius capitis simplicium morborum, qui in similaribus accidunt partibus, numerum ac differentias ex priori hypothesi, seu de prioris sectæ sententia, colligit. Dictum enim suprà est, iudicio eorum, qui hanc sectam excolunt, duo esse similarium corporum prima, morborum, qui in meatuum immoderatione consistunt, genera, latitudinem, & angustiam. Vtriusque autem horum generum duæ sunt differentiæ. Angustiæ, corporis vndique in seipsum consessus, & ipsorum meatuum obturatio siue obstructio. Græcè enim est ἔμφραξις. Necesse enim est si meatus angustiores fiant, vt idipsum accidat bifariam. Primò, quando corpus vndiquaque in seipsum cõsidet. Quæcunque enim in se resident, hęc, meatus, si quos babent, amittant, aut saltē quàm priùs babuerint angustiores nãciscuntur. Quod in spongia maximè videtur, quæ etsi foraminulenta admodum est, tamen pressa in sese residet. Secundò, vbi meatus obturantur. Si enim obturantur, angustiores quoq; fiant, oportet. Differentiæ verò latitudinis itidem duæ erunt prioribus planè contrariæ, nempe corporis ad omnem partē extensio, & meatuū expansio: neque enim melior nobis vox occurrit, quã reddamus dictionem ἀναστέιεσαι, qua hoc loco vtitur Galenus. Extensio itaque, ἔκτασιν vocat Galenus, corporis consessui nisi contractionē appellaremus, contraria est. Nam vt in cõsessu in se residet corpus, ita in extensione partes quę resederunt iterum extenduntur, & à seinuicem disiunguntur, adeoque earundē meatus, latiores fiunt. Expansio autem meatuum, obturatui seu occlusioni contraria existit. Vt enim in obturatione, meatus qui sunt in partibus simplicibus & primis, quæ elementa vocantur, angustiores redduntur: ita quando prædictę partes in se concidunt, meatus expãdũtur, latioresque fiunt. Cæterùm simplices, primæ, siue similares partes, Galenus etiam elementares, & sensibilia elementa lib.1. de naturalibus facultatibus, & lib.2. de elementis, propria hominis elementa appellat, quod etiam hîc innuit dum inquit: elemẽtorum, quæ propriè simplicia & prima appellari corpora asseuerant. Quasi dicat, expansio fit, de prioris sectæ sententia, non quando omniũ rerum communia elementa cõcidunt, sed ea potiùs quę propriè vocãtur similaria corpora. Appellantur enim & illa elemẽta, sed, vt dictũ est, sensibilia. Porro corpora animantium quæ ex illis elementis cõposita sũt, συγκρίματα id est, concreta, vel concretiones nominant. Quod clariùs lib.5. de simpli. medi. facul. cap.24. vbi ita scriptum reliquit, Galenus monstrat. Methodici animantium corpora appellant, quasi miscellas seu cõcretiones ex corpusculis insectilibus, aut minimis, aut partitionis expertibus, vel similibus. Hinc μετασύγκρισις hoc est, exiguorum meatuũ status immutatio. Et μετασυγκριτικὰ medicamẽta, quæ meatuũ miscellę, corporis statum præter naturam se habentem immutant. Porro nõ solùm μετασύγκρισις sed etiã μεταποροποίησις, & μεταποροποιία Galeno lib.4. metho.cap 4. dicitur. Ποροποιία autem exiguorum meatuum, status vocatur.

Meatuum angustiæ differentiæ.

Latitudinis meatuum differentię

ἀναστέιεσαι. Extensio. Expansio.

Simplicium partium nomina. Sensibilia elemẽta quæ.

Συγκρίματα.

Μετασύγκρισις. Μετασυγκριτικὰ. Μεταποροποίησις. Ποροποιία.

In altera hypothesi duæ etiam morborum sunt differentiæ, interdum enim similaria corpora solis qualitatibus alterantur, interdum verò substantia quædam prædictas qualitates obtinẽs, ad ipsa confluit. Atque hic secundus modus, qui tumorē in corporib⁹ excitat, à nullo medicorũ ignoratur. Etenim erysipelata, phlegmonæ, œdemata, phymata, phygethla, strumæ, elephãtiases, scabies, lepræ, alphi, & scirrhi, huius sunt generis, ac neminem latere possunt. At morbi qui in sola qualitatum intemperie consistunt, deprehensu sunt difficiliores, nisi quum pars ipsa

Intemperies nudæ qualitatis. Intemperies cũ affluxu humoris

ipsa plurimùm in id quod præter naturam est, deflexerit. Tunc enim facilè ab omnibus deprehenduntur.

COMMENTAR.

Quæ sint alterius hypotheseos seu sectæ, quæ elementa alterationi esse subiecta statuit, simplicium morborum in similaribus partibus natorum differentię, hoc loco recenset Galenus. Duas autem esse monstrat, vnam quidem in qua similares partes solis qualitatibus, citra humoris alicuius influxum, alteratur. Hæc solius qualitatis alteratio, intemperies nuda vocatur, à recentioribus verò immaterialis, & sine materia. Alteram autem, quando substantia quædam, prædictis qualitatibus prædita, ad similares partes confluit. Hæc intemperies cum affluxu, à neotericis autem materialis, aut cum materia vocatur. Atque hæc secunda differentia, quum in corporibus excitet tumorem, à nullo medicorum ignorari potest. Ad eam itaque intemperiem cũ affluxu humoris, omnes tumores præter naturam pertinẽt: erysipelata, phlegmonæ, œdemata, phymata, phygethla, & alii eius generis, qui à Galeno hoc in loco commemorãtur, qui & ipsi, substantię vitiosæ in laborante parte affluxum indicant. De iis verò omnibus Galenus in libro de tumoribus præter naturam, & lib. 13. the. metho. & lib. 2. ad Glauconẽ, scribit. Et nos etiam in compendio nostro & lib. quinto de medendis morbis, de iisdem copiosè admodum egimus, vt non sit opus, hic eos prolixiùs explicare. Cæterũm quũ omnes morbi à Galeno hîc commemorati, sint tumores, adeoq; substantiæ, Sole meridiano clariùs est, non omnes morbos esse, vt quidam, Aristotelis rationem secuti, arbitrãtur, qualitates. Quî enim aliâs hoc loco phlegmonem, (quàm esse substantiã nemo nescit, tumor enim pręter naturam est ex sanguine copiosiore ac calidiore factus) Galenus inter morbos similarium partium recensere potuisset? Et mirũ certè est, cur hunc errorem suum non animaduerterit barbara medicorum turba, quũ tamen hanc intemperiem, quam morbum etiam esse fatentur, ipsi materialem nominarint. Si materialis est, quomodo qualitas esse potest? Sed in re manifestissima, ac suprà etiam nonnihil explicata, non est cur longiùs immoremur. Omissis itaque omniũ à Galeno hîc enumeratorum tumorum, propterea quod alibi, vt comprehensum est, abundè à nobis expositę sint, descriptionibus, hoc tantùm in præsentia monebimus, perperam in Aldino Gręco exemplari legi ἔστιν ὅτε δὲ ῥύησις τινὸς εἰς οὐσίας αὐτὰ τὰς εἰρημένας scribendũ enim erat. ἔστιν ὅτε δὲ ἐπιρρυείσης τινὸς οὐσίας εἰς αὐτὰ, τὰς εἰρημένας ἐχούσης ποιότητας. Quam quidem lectionem sequentia satis confirmant. Cæterùm morbi qui in sola qualitatum intemperie consistunt, non ita facilè, quia nullum excitant tumorẽ, cognosci possunt, nisi pars laborans plurimùm in id quod pręter naturam est, deflexerit. Tunc enim facilè ab omnibus deprehenduntur, vt sunt ambusta, & vehementes refrigerationes, de quibus mox dicemus.

Intemperies nuda.

Intẽperies cum affluxu humoris

Nõ omnes morbi sunt qualitates.

Quippe vbi calor in vniuerso corpore exuperat, febris nominatur: qui & in partibus nonnunquam haud obscurè apparet. Nam & crura iis qui vehemẽter, & præter cõsuetudinem, ambulauerint, & manus, si quis eas plurimũ, remigando, aut fodiendo, siue aliquid tale faciendo, exercuerit, calidiores & ipsis laborãtibus, & iis qui extrinsecùs eos tetigerint, manifestè apparent. Quòd si quispiam magnus tumor in partibus, ob affluentem aliquam substãtiam calidam, oriatur, ad secundam morborum differentiam pertinebit. Ad primam autem, & illi omnes quos iam diximus, & affectus qui ex adustione Solis, aut ignis calefactione, vt sunt incendia & ambusta, in vnaquauis parte, vel in toto animalis corpo-

Febris

re relicti fuerint, referuntur.

COMMENTAR.

Calidam intemperiem interdum totum occupare corpus, in eoque sic exuperare, vt eius functiones lędat: interdum non totum corpus, sed tantùm aliquas eius partes inuadere monstrat. Si in vniuerso corpore consistit, actionesque eius impedit, febris nominatur. Si verò in partib⁹, verbi gratia, cruribus & manibus, labore aliquo fatigatis, calor immodicus excitatur, vt accidit iis qui vehementer, & præter consuetudinẽ ambulauerunt, aut manus plurimùm, remigando, aut fodiẽdo, aut aliquid tale faciẽdo exercuerunt: siquidem prædictæ partes, & illis qui laborant, & iis qui eos extrinsecùs contingunt, calidiores videntur: tum illi nomen febris haud competit, sed calida tantum intemperies, eaque nuda, nominatur. Nam omnes illi, quos iam diximus, affectus, ex nimio labore excitati, & qui ex Solis adustione, aut ignis calefactione, vt sunt incendia, & ambusta, in vna quauis particula, aut toto animalis corpore relinquuntur, ad primam morborum partium similarium differentiam referuntur: quòd scilicet similares partes, in iis omnibus solis ac nudis qualitatibus, sint alteratæ. Cæterùm notandum hoc loco venit, quod vbi nos conuertimus, vt sunt incendia & ambusta, Græcè sit: οἷαι καὶ αἱ τυφώδεις καὶ πυρατώδεις διαθέσεις Quare eos affectus, quos Galenus τυφώδεις nos incendia: & quos ille πυρατώδεις nos ambusta vocauimus, idq; sanè, vt putamus, non ineptè. Nam Græcis τυφεῖν, idem quod καίειν id est, incẽdere, cõburere, & ardere significat. Hinc τυφώς, τυφών, καὶ τυφωεύς, Typhos, typhon & Typhoeus igneus, siue ardẽs Dęmõ, Poetis dicitur. Fuit is terrę filius, gigantũ omniũ ferè maximus ac immanissimus. Quo nomine factum est, vt hunc Pindarus 4. Olympiorum ode, ἑκατοντακέφαλον ὄβριμον, hoc est, centum capitibus horrendum, & prima Pythiorum, ἑκατοντακάρανον, id est centicipitem, & ibidẽ ode octaua πολυκάρανον, id est, multorum capitum nominet. Latini poetæ eadem de causa Centimanum vocãt. Hic quum fratres à Ioue fulmine percussos vlcisci voluisset, & hoc nomine Iouem in certamen prouocare ausus esset, Iouis fulmine sub Aetnam Siciliæ montem detrusus est, quemadmodum locis paulò antè citatis Pindarus, & lib. 3. Car. ode 4. Horatius, & elegantissimè lib. 5. Metamorpho. iis versibus Ouidius indicauit.

Febris. Calida nuda intemperies.

τυφώδης. τυφεῖν. τυφών.

Centimanus.

Vasta giganteis iniecta est insula membris
Trinacris, & magnis subiectum molibus vrget,
Aethereas ausum sperare Typhoëa sedes.
Nititur ille quidem, tentatque resurgere sæpe,
Dextra sed ausonio manus est subiecta Peloro.
Leua Pachyne tibi Lilybæo crura premuntur.
Degrauat Aetna caput sub qua resupinus arenas
Eiectat, flammamque fero vomit ore Typhoeus.

Quum autem satis ex historiis constet, Aetnam montem, igneos globos, & flãmas euomere, factum est vt Typhonem gigantem ei substratũ, & sub illo humatum esse, Poetæ finxerint, quasi ipse incendii illius esset causa, ac veluti reniteretur suggerenti flammas Vulcano, vnde fiat vt inter luctandum, tanti globi flammarum in altum surgãt. Prætereà τυφών Gręcis, Suida teste, idẽ quod κεραυνὸς βίαιος id est vehemens, siue violentũ fulmen significat. E quibus omnibus abundè patere arbitror, Galenum per affectus τυφώδεις seu, vt nos conuertimus, incendia, intelligere flammas succensionésve, quę à Solis calore oriuntur, siue sint fulmina, siue aliæ flammæ ardẽtes. Id quod aliqui Græci codices satis ostendunt, in quibus pro τυφώδεις legitur καύματα, id est incensiones. Quanquam hæc vox non sit legitima Galeni, vt quę ab imperito aliquo temerè in contextum sit rapta, quod hanc sibi aliquis, interpretationis tantũ causâ, in margine libri adscripsisset. Quinetiam Galeni verba satis conuincunt, τυφώδεις non esse nisi

Incẽdia quid appellet Galenus.

τυφώδεις

nisi à Solis adustione procreatos affectus, quemadmodum πυρκατώδεις, qui ab ignis ca lore fiunt: ait enim affectus qui ex adustione Solis, vel ignis calefactione relinquitur, veluti sunt incendia, & ambusta, vt scilicet incendia, sit exemplum eorum affectuum qui ex Solis vstione fiunt: & ambusta, eorum qui ab ignis calore procreantur. Proinde vt Galenus, per τυφώδεις affectus, intelligit flamas succensionésve Solis calore excitatas: ita per πυρκατώδεις, idem, eas quę ab igne factę sunt cõbustiones intelligit. In summa ea quæ alio nomine Græcis πυρίκαυτα, Latinis ambusta dicũtur, Quod itidẽ aliqui codices Græci demonstrant, in quibus πυρκαυτώδεις legitur, quæ dictio Græcis cõbustiones significat, πυρκαυτέω, enim, Græcis comburo sonat. Est autem & hæc vox, quæ itidem interpretationis causa margini adscripta fuit, temerè contextui ab imperito aliquo librario inserta. Hæc copiosiùs de significatione prædictarum duarum vocũ dicere placuit, quòd τυφώδεις dictio nusquam aliâs, quòd sciam, neque in Galeno, neque in Aristotele occurrat. Aristoteles enim lib. meteor. 3. cap. 1. Typhonem, ventum esse impetuosum tradit, qui per gyros irruit, suaque impetuosa rotatione, quandoque arbores eradicat, turresque deiicit. Gellius etiam lib. 16. cap. 1. figuras quasdam nubium metuendas, τυφῶνας Græcis vocari scribit. Si itaque depresso sinu arctiùs rotati venti effregerint nubẽ, sine igne verticem faciũt, qui aristoteli typhon appellatur. At spiritus qui è nube detrahitur, ardens accensúsque dum fuerit, quod quidem accidit si tenuior efficiatur, eidem πρηστὴρ nominatur, quòd vniuersa cõburat, & aërem incendat. Plato etiã in phędro, Typhona non flammã ex aëre, sed ab exhalatione, verticẽ prinsquàm incẽdatur, esse tradit. Typhonis igitur voce, philosophi aliter atque Galenus vsi sunt. Cæterùm si magnus aliquis tumor propter affluentem aliquam substantiam calidam, in particula excitatur, tum ad secundam differentiam morborum, qui in similaribus partibus oriuntur, pertinebit.

πυρκατώδεις. πυρκαυτέω. Typhon quid Aristoteli, & alius. πρηστὴρ

Eius verò morbi qui calido contrarius est, nempe frigidi, in extremis partibus adeò subinde manifestus est affectus, vt & ipsæ emortuæ deciderint. At in vniuerso corpore, qualis est is qui in vehemẽti frigore iter agentibus accidit. Plurimi enim horum in ipso itinere mortem obierunt, alij verò prinsquàm domum reuersi essent, diuersorium nacti, semimortui gelidique apparuerũt. Huiusmodi verò affectus etiam sæpe iis qui comitiali morbo laborant, & tremulis, & conuulsis accidit. Porrò eorum qui in itinere propter frigus mortui sunt, alij emprosthotono, alij opisthotono, alij distentione, alij congelatione correpti sunt, alij apoplexiæ quidpiã simile perpessi sunt.

Frigidus morb.

COMMENTAR.

Frigidam intemperiem perinde atque calidam nunc in extremis tantùm corporis partibus, nunc verò in toto corpore consistere, hoc loco Galenus docet. In extremis autem partibus ideò maximè accidit, quòd à caloris fonte, corde nimirum ipso, longissimè absint. Ea autem frigidæ intemperiei species, ita manifesta est, vt & ipsa extrema, manus nimirum & crura, valido frigore emortua, nonnullis deciderint. Quod ipse cuidã in vinculis detento, lictoris, qui illius deperibat vxorẽ, maliciã & scelere, accidisse, noui. De industria enim, miserũ hominẽ, nec vestibus nec alia ratione à frigoris inclementia, munitum, frigidissimo in carcere, inscio magistratu, tam diu detinuit, quoad carnes vniuersæ frigore emortuæ illi è cruribus deciderunt. Nulla verò alia de causa hominẽ ita duriter tractauit, quàm vt subinde huius vxore liberiùs abuti nebulo ille posset. In vniuerso autem corpore accidit hæc intemperies, iis qui in valido frigore iter faciunt. Plurimos enim horum Galenus in ipso itinere, mortem, propter spirituum extinctionem, sanguinisque refrigerationem, obiisse memorat. Alios ve-

In extremis partibus cur frigida intẽperies cõsistat. Historia. In vniuerso corpore.

rò priusquàm domũ reuersi essent, diuersorium nacti, semimortuos gelidosque planè apparuisse, idq; nullo alio nomine quàm quòd prę viarũ, à nimio frigore, coarctatione corporis calor natiuus spiritusq; animales diffundi ad omnes partes nequiuerint. Ceterũ huiusmodi affectus etiam iis qui morbo comitiali corripiũtur, sępe accidit. Nã principio inuasionis morbi, semimortui ac gelidi planeq; rigidi esse vidẽtur. Itẽ tremulis & cõuulsis. Per tremulos autem, siue vt Galenus appellat τρομώδεις, non eos, qui ex quauis occasione, tremunt, hoc loco intelligit, sed eos tantũm qui ob terrorem, aut metum incussum tremunt. Vt tremuli non sint hîc nisi timidi, & trepidantes. Terrorem enim, vt in Tusculanis ait Cicero, pallor & tremor, & dentium crepitus consequitur. Quippe per terrorem & metum, spiritus, vt Galenus lib. 2. de symptomatũ causis cap. 8. testatur, & sanguis, intrò & ad scatebram suam reducuntur retrahunturq; quo fit, vt partes in superficie positę, algeant. Porrò qui frigidioris cœli inclementia in itinere mortui sunt, alii emprosthotono, id est, conuulsione ad anteriora, alii opisthotono, hoc est, cõuulsione ad posteriora, alii tetano & à distẽtione, (hęc enim tria sunt, cõuulsionis, vt alibi diximus, genera) correpti sunt. Alii congelatione, quàm πῆξιν Galenus vocat, laborauerunt. Propriè autem Græcis πῆξις, idem quod ἑδραίωσις, hoc est, firmitas, stabilitas, & fixio, significat. Quumverò ila quæ frigore coucrescunt, & congelant firma quoque fiant ac stabilia, factum est vt medicis etiam, malum hoc in quo partes corporis præ frigore rigent, adeoque stabiles sunt, πῆξις, id est, congelatio, dicatur. Alii etiam ex iis qui per frigoris vehementiam iter fecerunt, apoplexiæ simile aliquid perpessi sunt. Prædicta verò mala omnia, aut refrigerato neruorum principio, aut obstructis viis ac meatibus, per quos spiritus animalis in corporis partes diffunditur, obstructis, accidunt.

Tremuli qui

Congelatio. πῆξις

Porro in iis omnibus quibus symptoma aliquod succedit, multorum distrahit intelligentiam, vt symptoma putent morbum esse, & morbum ipsum symptomatis causam. Quippe qui actionum noxas, morbos esse arbitrantur, ij non ab re conuulsionem, sensum abolitum, torporem, & id genus alia, morbos vocant. Atqui nos ab initio, de nominibus diximus, vt in iis omnibus intelligeres, non de rebus ipsis, sed de nominibus esse controuersiam. Illos tamen solos quispiam reprehendet, qui suam in omnibus haud seruant hypothesin. Quanquam verò errant, tamen sapienter se quippiam agere putant. Quippe audire licet eos, quum interdum distingunt, dicentes. Si ex phlegmone nascatur conuulsio, ipsam esse phlegmonis epigenema succedens, & symptoma. Si verò ex sola intemperie, morbum. Idem de febre quoque faciunt: quum enim sensibilem alicuius partis affectum sequitur, symptoma esse arbitrantur, alioquin morbum, & pathema appellant. Hi igitur accusandi sunt, quòd alienam confutationem non expectantes, ipsi in seipsos incurrunt. Qui verò actionum noxas, morbos vocari statuunt, sicque perpetuò faciunt, & si tale quid negligunt, in nominibus deceptos esse illos, in rebus autem ipsis, nihil errare existimandum. Verùm de medicis nominibus omnibus, abundè alibi diximus. Et quisquis ipsis rectè vti voluerit, eum librum legat. In præsentia verò, (de rebus enim considerare consilium est, sequentes prædictum de nominibus pactum) ad eas quæ sequuntur, progrediamur.

Error quorundam symptoma morbum esse putantium.

Com-

COMMENTAR.

Obiter nūc reprehēdit plerosq;, qui symptoma esse morbū, & cōtra morbū symptomatis causam putāt, vt, verbi gratia, eos qui cōuulsionem dixerunt esse morbum, frigidam verò intemperiē vnde nata est conuulsio, morbi causam: quum contra intemperies potiùs sit morbus, vt quæ primò & per se actionem lædat: cōuulsio verò quòd hanc, veluti vmbra corpus, sequatur, actioque sit deprauata, symptoma. Cæterùm is quem hoc loco Galenus taxat error, ad nostra vsque promanauit secula, ac nobis causæ continentis, siue, vt ipsi loquuntur, coniunctæ in morbis, assertionem peperit, quod infrà copiosiùs demonstrabimus. Quanquam medici qui actionum noxas arbitrantur esse morbos, vt faciunt qui appellantur Methodici, ii sanè non ab re conuulsionem, abolitum sensum, torporem, & id genus alia, quòd scilicet noxæ sint actionum, morbos vocant. Præterea quum actiones non sint res permanentes, sed essentiam suam habeant in fieri, meritò etiam suis morbis causas attribuunt continentes. Nostri contrà, de sententia sui principis Auicennæ, morbum, perinde ac Galenus, definientes, esse affectum à quo primùm vitiatur actio, nequaquam illi causam continentem, vt quæ non sit rerum permanentium, qualis affectus, assignare possunt. Sed ea de re fusiùs capite primo libri de symptomatū differentiis dicemus. Porrò num morbus sit in actionibus, aut affectibus corporis quærendus, initio huius libri dictum est. Quare non de rebus, sed de nominibus potiùs est controuersia. Res enim non mutantur, siue affectui, siue actioni nomen morbi accommodes. Quod clariùs libro primo therapeuticæ methodi, capite septimo, iis verbis Galenus significauit. Illud, inquiens, omnino fateberis, aut morbū ipsum causam actionis læsæ esse, aut siquidem morbus est ipsa actionis læsio, affectum qui huic officit, morbi causam esse.

Error symptoma morbum appellantiū, ad nostra vsq; promanauit tempora.

Methodicos rectè suis morbis tribuere causam continentem, nostros nequaquā.

Disputare num morb^9 in actionibus, aut affectibus corporis sit quærēdus, de nominibus, non de rebus est cōtrouersia.

Existitque hoc loco rursus de nomine controuersia, ipsúm ne oculorum affectum »
à quo visus læditur morbum vocemus: an ipsum actionis vitium. Verum siue quis »
actionem vitiatam morbum dici velit, vtique multo priùs statuat necesse est, sani- »
tatem esse naturaliter se habentem actionem: siue affectum qui actioni incommo- »
dat, multo quoque antè qui secundum naturam est, siue hunc affectum, siue con- »
stitutionem dici velit, sanitatis vocabulo appellet. Hæc ille. Quæ ideò citaui, vt huic præsenti loco aliquid accederet lucis. Est itaque verborum Galeni is sensus. Etsi illi qui actionum noxas morbos esse dicunt, quòd in nominibus tantum à nobis dissentiant, modo hypothesin hanc perpetuò seruent, à nullo meritò reprehendi possint: tamen non est cur illi reprehensionem effugere queant, qui suam in omnibus non seruant hypothesin. Atque illi quidem, eo magis sunt reprehendendi, quòd quum maximè errent, tamen se putant sapienter agere. Non seruant autem suam hypothesin qui ita de conuulsione distinguunt. Si ex phlegmone nascitur conuulsio, ipsam esse phlegmones ἐπιγένημα, id est, succedens, & symptoma, dicunt. Si verò ex sola intemperie oritur, morbum. Nam nunc symptoma, nunc verò morbum conuulsionem esse affirmant, idque contra suam hypothesin, quæ actiones læsas, perpetuò esse morbos statuit. Hanc itaque si seruarent, nunquam conuulsionem, vt quæ sit actio deprauata, dicerent esse symptoma. Quòd in conuulsione fecerunt, idem etiam in febre facere solent. Hanc enim quum sensibilem aliquem affectum, verbi gratia, pleuritin, peripneumoniam, erysipelas, & id genus alios affectus, sequitur, symptoma esse arbitrantur, alioquin morbum, & pathema appellant. Sed hoc loco fortè quispiam secum ita cogitabit, qui fit vt prædictos Galenus reprehendat, quum ipse haud secus ac illi, libro primo ad Glauconem capite quarto febrem symptoma nominet, dum ita scribit. Febres quæ ex phleg- »
mone ortum habent, phlegmone laborantium partium veluti symptomata quædam »
sunt, morbusque à parte laborante denominationem ferè accipit, vt phrenitis, peri- »
pneumonia, pleuritis, & alii id genus. Quæ verò ex humoribus accēduntur, & eo ipso »

Qui suam hypothesin nō seruēt.

Obiectio diluitur.

„ nomine febres vocantur,& sunt,non autem morborum symptomata,sed ipsæ morbi. Hactenus Galenus. Sed facilè se ex hac dubitatione explicabit, qui Galeni verba rectè expendet. His enim nihil aliud significare voluit, quàm aliquam esse inter febres quæ ex phlegmone nascuntur,& humorum putredine accenduntur, differentiam. Siquidē hæ alios morbos haud sequuntur, ideoque nullam prorsus symptomatis rationē obtinent: illæ verò aliis morbis, nempe phlegmoni succedunt, ideóque, vt hîc etiam ait Galenus, veluti symptomata quædam sunt. Propriè autem loquendo, febres perpetuò, quum actiones lædant, morbi sunt. Et non rarum est, vt subinde morbus, vt infrà fusiùs ostendetur, ex morbo nascatur. Quapropter prædicti medici in seipsos incurrunt: id enim est αὐτοὶ ἑαυτοῖς περιπίπτουσι, hoc est, ipsi sibi cōtrarii sunt: nec expectant donec alii eos confutent, dum ipsimet sibi pugnēt,& hypothesin suā haud retineant. Reliqua sunt clarissima, nec explicatione vlla egent.

Morbus ex morbo nascitur.

αὐτὸν ἑαυτῷ περιπίπτειν.

De affectibus itaque tum calidis tum frigidis sine materiæ affluxu, iam dictū est. Eodem verò modo & humidi & sicci morbi fient, quum tota corporum natura, nullam extrinsecùs suscipientium substantiam, alteratur. Exiguæ autem mutationes deprehensu difficiles sunt, magnæ verò manifestè patent, præsertim in partibus quæ iam emortuæ sunt. Nam quædam harum veluti sale conditæ, & valde exsiccatæ videntur: id quod rariùs euenire solet. Quædā verò adeò mucidæ, & laxæ non solùm tangentibus, sed & inspiciētibus apparent, vt si particulas ipsarum manibus tractare tentaueris, ilico effluant, & è digitis, haud aliter quàm aqua, excidant. Sic ossium quoque marcidorum quædam instar sabuli apparent, lignis quæ vetustate corrupta sunt similia. Quædam autem veluti mucida. Quæ sanè omnia propter immoderatam intemperiem, ab humiditate ac siccitate procreatam, emortua sunt. Reliquæ verò omnes partium intemperies exiguæ, quæ multos latent, ab iisdem imbecillitates appellantur. Nā si phlegmone, vel vlcus, vel aliquid huiusmodi vētriculum infestet, nullam aliam cruditatis causam quærunt. Si verò nihil horū sit, ventriculi imbecillitatē esse aiūt, tanquā aliquid aliud dixerint ab eo quod est manifestū, puta cibos nō probè concoqui: Quid enim aliud eos imbecillitatē dicere existimaret, nisi actionis infirmitatem? Verùm hoc non est quod quæritur, sed quæ huius imbecillitatis sit causa. Cur enim ventriculus in suo munere obeundo imbecillus est, vbi neq; phlegmone, neque vlcere, neque scirrho, neque huiusmodi alio infestatur? neque enim sine causa probè concoquendi facultate priuatus est. Itaque omnino vel meatuum immoderationem, vel intemperiem causari oportet. Hinc etiam fit manifestum, nullū primorū morborū, qui similaribus partibus proprii sunt, posse ratione curari, sine primorū elementorū contēplatione. Sed aduersus hos, prout res expostulabat, alibi disputatū est. Id verò in præsentia cognoscere oportet, ventriculi imbecillitatem, & venæ, & arteriæ, & musculi, atque, vt simpliciter dicam, cuiuslibet instrumēti, tum vitalis, tum animalis, vel ob meatuū immoderationem, vel intemperiem necessariò euenire. Quo autem pacto huiusmodi ipsorum affectus agnoscere oporteat, non est præsentis libri. Non enim indicia explicare sed ipsos primos morbos enumerare nobis propositum est.

Humidi & sicci morbi generatio.

Exiguę mutationes deprehensu difficiles.

Imbecillitates Methodicorum.

Nullus primorū morborum qui similaribus partibus proprii sunt, sine primorū elementorum contemplatione curari potest.

COMMENTARIUS.

Quum hactenus de calida & frigida intemperie nuda, ac sine materiæ affluxu, abūdē sit disputatum, reliquum est vt de humida & sicca agatur. Nam fiunt etiam humidæ & siccæ intemperies nudæ, soliūsue qualitatis, vbi tota corporum partiūmue natura, nulla extrinsecùs affluente substantia alteratur. Cæterùm intemperies humidæ & siccæ vbi exiguæ sunt, non ita facilè deprehenduntur, magnæ verò manifestè sese sensibus offerunt, præsertim in partibus quæ iam emortuæ sunt. Nam harum aliquæ eousque exiccantur, vt sale fuisse conditas putares, quod tamen rarius accidit. Quædā contrà adeò mucidæ, & laxæ siue præhumidę, non solùm tangentibus, sed & inspicientibus apparent, vt si particulas ipsarum manibus contrectare tentaueris, præ nimia, vt sic dicam, muciditate ac humore, haud aliter, atque aqua è digitis elabatur. Quod non tantum in carnosis partibus, verumetiam in ossibus accidere videmus. Quædam enim horum, arenę siue sabuli instar, lignis quæ vetustate cariem cōtrahunt & corrumpuntur similia, marcida redduntur. Quædam verò præhumida ac veluti mucida, id enim per βρυώδη innuere voluit Galenus. Atque hæc quidem omnia, ob immoderatam intemperiem ab humiditate & siccitate, nudis qualitatibus, procreatam, emortua sunt. Nunquā enim tantā humiditatē aut siccitatē contrahere possunt, nisi postq̄ iā emortua sunt. Reliquę autē omnes partiū corporis intemperies exiguæ, quę non ita, vt magnæ, patent, adeoq; multos latent, à Methodicis imbecillitates vocantur. Si enim phlegmone, vel vlcus, vel aliquid huiusmodi effatu dignum, ventriculum infestet, nullā aliā causam cur non concoquat quærunt, quàm iam habeant affectus manifestos, in quos huiusmodi vitiatæ functionis causam reiicere possint. Quum verò nihil horum affectuum apparet, & nihilominus parum suo munere ventriculus fungitur, imbecillitatē causam esse dicunt, tanquam aliud quidpiam dicerent ab eo, quod omnibus est manifestum, nempe cibos non rectè concoqui. Nemo enim est etiam plebeiorum quin statim vbi aliquis cibum non concoquit, ventriculum imbecillum esse dicat. Quòd iis etiam verbis lib. 7. therap. metho. cap. j. Galenus significare voluit, inquiens. Porrò ostensum est non intelligere ea quæ dicunt, nonnullos eorum qui rationales se nominant, quoties imbecillitatem esse dicunt, vel ventriculi, vel intestinorum, vel alterius cuiuslibet. Si nanque infirmitatem impotentiamque ad naturale opus, ita nominant, nihilo plus plebeio intelligunt: quippe quem dicere audias, imbecillum sibi ventriculū esse, non enim concoquere eum, vel leuissima, minimaque quæ sumpsit. De imbecillitate autem Methodicorum, quæ non est nisi, vt hoc in loco Galenus ait, actionis infirmitas, pluribus etiam lib. 2. thera. metho. cap. 4. agit. Meritò autem à Galeno irridentur Methodici, vt qui, dum quæritur quare ventriculus non rectè concoquit, aliud quàm plebeij non respondent, nempe propter imbecillitatem, quum tamen non hoc quæratur, sed quæ sit huius imbecillitatis causa. Nempe vbi ventriculus nullo manifesto affectu laborat, & tamē nihilominus in suo obeundo munere, imbecillus est, quæritur quæ eius rei causa sit, neque enim temerè & sine causa probè concoquendi facultate priuatus est. Quare vt vel meatuum immoderationem, vel intemperiem causemur, necesse est. Quippe non solùm ventriculi, venæ, arteriæ, musculi, verumetiam omnis instrumēti tam animalis, quàm vitalis imbecillitas, ob meatuum immoderationem ex priori hypothesi, vel intemperiem, de alterius sectæ sententia, necessariò accidit. Proinde ex iis manifestum fit, nullum primorum morborum, de quibus hactenus Galenus egit, qui similaribus partibus proprij sunt, posse ratione ab vllo curari, qui nullam habent primorum elementorum cognitionem. Id quod copiosiùs lib. 2. ther. metho. cap. 6. est demonstratum, vbi aduersus Methodicos paulò longiùs quàm hoc loco disputat. Sunt tamen codices in quibus non πρὸς μὲν τούτους, sed περὶ μὲν τούτοις legitur. Quam lectionem si secutus fueris, necesse erit vt ad elementa referas, vt is sit sensus. Sed de elementis, alibi, in libris nimirū de iis editis, disputatum est. Quo autem

Intemperies humidæ & siccæ exiguæ non facile cognoscuntur.

Βρυώδη.

Imbecillitas Methodicorum.

pacto instrumentorum affectus agnoscere oporteat, non est præsentis libri explicare, sed spectat ad eos quos de laborantibus locis inscripsit Galenus.

CAPVT VI.

HActenus omnes similarium partium morbos mihi videor recensuisse. Consequens est vt qui instrumentalium sunt morbi dicamus. In istis itaque esse vnam aliquam omnino particulam quæ sit actionis causa, reliquas verò omnes, vt huic vsum quendam præstent, fuisse creatas, alibi demonstratum est. Totius autem instrumenti functio, maximè ac præcipuè vitiabitur, vbi pars ipsa, quæ actionis est causa, ægrotauerit. Sed & reliquarum partium omnium vehementiores affectus, actionem impediunt. Quicunque igitur affectus non per se ipsos, sed quatenus primo actionis instrumento nocent, actionē impediunt, morborum causæ, non morbi sunt. Vbi verò primæ functionis parti nihil incommodant, possunt tamen functionem impedire, iam huiuscemodi affectus morbi sunt appellandi.

COMMENTAR.

De instrumentalium partium morbis tractaturus Galenus, principiò singulis instrumentis vnam inesse simplicem particulam, quæ actionis instrumenti præcipua sit causa, memorat, idque non alio sanè nomine, quàm vt inde discamus, quis affectus in partibus instrumentalibus, sit appellandus morbus, & quis morbi causa. Esse verò in instrumētalibus partibus vnam aliquam omnino particulam quæ actionis præcipua sit causa, reliquas verò omnes, vt huic vsum quendam præstent fuisse creatas, in libris de vsu partium, primo præsertim & decimo, necnon in lib. 2. therap. metho. cap. 2. est demonstratum. Ibi enim inter cætera, sic scriptum reliquit Galenus. A similaribus partibus functiones eduntur, ideoque cuiusque instrumenti vna tantùm est similaris. Reliqua verò quæ cùm hac quoduis instrumentum perficiūt, ea vsus alicuius gratiâ facta sunt, illius quod prima actionis est causa. Eius rei subiiciemus aliquod exemplum. Oculus est pars instrumentaria, cuius pars similaris præcipua actionis causa, vel vt Galenus loco citato ait, visus instrumētum, est crystallinus humor, reliquæ oculi partes, eius causa sunt factæ, quemadmodum lib. 10. de vsu. par. copiosissimè Galenus mōstrat. Nam aliæ, visionis species intro ad crystallinum deferunt, aliæ ipsum circumsæpiunt, ac ceu munimentum quoddam tutantur, alimentum aliæ subministrant, sicque singulæ partes vsum quendam præstant, & quasi coadiuuant. Cæterùm totius instrumenti actio maximè & præcipuè læditur, vbi pars ipsa, quæ actionis est causa, ægrotauerit. Verbi gratia, visio tum præcipuè læditur, quum crystallinus humor ægrotat. Sed & reliquarum partium omnium quæ vsum tātummodo præstant, affectus vehementiores, actionem impediunt. Neque temerè adiectum est vehementiores, si enim leuiter tantùm laborant, actionem haud vitiant. Quicunque igitur affectus non per se ipsos, sed quatenus primo actionis instrumento nocent, actionem impediunt, morborum causæ sunt, non morbi. Quippe morbo id maximè conuenit, vt primò & per se, nulloque alio interueniente, actionem lædat. Si itaque affectus aliquis, non per se ipsum, sed alio quopiam, qui scilicet est in primo actionis instrumento, affectu interueniente, actionē impedit, non morbus, sed morbi causa sit oportet. Exemplo res clarior euadet. Gurgulio exectus, respirationem quidem impedit, atqui non per se ipsum, sed interueniente alio quopiam affectu, qui est in primo respirationis instrumento, nempe pulmone, frigida nimirum intemperie, causa igitur est, & non morbus. Nam quum gurgulio, ad aëris attractionem, ne scilicet iusto frigidior in pulmonem statim feratur, accommodatus sit, manifestum est hunc præsectum, esse causam, cur respirationis organum iam

In singulis instrumētis vnam aliquam esse particulam, quæ actionis sit præcipua causa.

Quando totius instrumēti actio.

sit ob frigidum attractum aërem refrigeratum. Vbi verò affectus citra vllam primæ actionis particulæ læsionem, impedire actionem possunt, morbi sunt appellandi. Verbi gratia, pterygium oculi, est morbus instrumentarius, nempe in numero addito, videndi enim actionem primò & per se, crystallino humori, primæ actionis parti, nihil incommodans (quum nulla in eius substantia, ex eiusmodi affectu, sequatur noxa, aut læsio) impedit. Quocirca quum totius oculi, vt instrumentalis partis, actionē impediat, meritò morbus instrumentalis appellatur. Rectissimè igitur à Galeno dictum est, eos affectus qui non per se ipsos, sed quatenus primò actionis instrumento nocent, actionem impediunt, morborum esse causas, eorū scilicet qui in primò actionis instrumento ab iis procreati sunt. Qui verò primæ actionis parti nihil incommodāt, possunt tamen per se ipsos actionem lædere, ij sanè morbi sunt. Quæ diximus, confirmant quæ infrà, capite videlicet octauo, in eum scribit modum. Quæcunque actionē impediunt in morborum numero collocabuntur. Quę verò partē actionis opificem vel refrigerant, vel non satis illi alimenti transmittunt, morborum causæ dicendæ sunt.

Nascentur autem, vt diximus, vbi vel naturalis conformatio permutatur, vel decens particularum numerus, vel vniuscuiusque conueniens magnitudo, non seruatur, vel non, vt oportet, ipsæ compositæ sunt. Quoniam igitur demonstratum est, naturam, nullam harum temerè fecisse, sed ad eum finem omnes, vt totum instrumentum, vel commodiùs, vel tutiùs, suo fungeretur munere: necesse omnino est noxas earum, quæ actionem vel penitùs prohibent, vel impediunt, morbos putari. Quæ verò ad primæ partis, quæ actionē efficit, noxam conferunt, morborum causas, vt paulò antè dictum est, appellari. Vnde instrumentarij morbi nascantur.

COMMENTAR.

Vnde instrumentariarum partium morbi nascātur, & quòd horum in vniuersum prima genera quatuor sint, ostendit. Nam, vt capite quarto dictum est, primum sit, vbi naturalis, siue cōnata nobis in materno vtero conformatio, permutatur. Alterum, vbi conueniens particularum numerus perit. Tertiùm, quando decens earundem magnitudo haud seruatur. Quartum, vbi partes non eo quo decet modo sunt compositæ. Singulorum exempla in quatuor mox sequentibus capitibus ostendent studiosi. Porrò quum in libris de vsu partium copiosè sit demonstratum, naturam nullam corporis partem frustrà fecisse, sed in eum finem omnes esse formatas, vt instrumentales partes vel meliùs, vel tutius agerent, necesse est certè, noxas earum partium, quę actionem vel penitùs abolent, vel impediunt, morbos putari. Per noxas verò hoc loco nō actiones læsas, sed affectus particularum noxam inferentes, intelligit. Quæ verò ad primæ partis, quæ actionem efficit, noxam, aliquid cōferunt, morborum causas, vt paulò antè dictum est, appellare oportet. Verùm iis, quæ hoc loco à Galeno dicuntur, quispiam in hunc fortasis modum aduersabitur. Constat morbum viciatæ actionis esse causam, qui igitur fieri potest, vt id quod actionis pręcipuum instrumentum nequaquam lędit, morbus dici debeat? quū nullam actionem lædi, Galeno lib. I. de labo. locis, cap. 2. teste, cōtingat, nisi pars, quę ipsam efficit, laboret. Si itaque actionis effectrix particula non lęditur, quomodo eius āctio impediri potest? Sed huic respondendum hoc pacto erit. Verùm quidem esse, morbum, viciatę actionis causam esse, tamen vt aliquid in instrumentariis partibus morbus dicatur, non oportet vt primæ actionis parti noxam inferat, quum citra hanc impediri actio, vt de pterygio est demōstratum, possit: sed abundè satis est, si totum instrumentum cui actio tribuitur, ab eo affectu lędatur. Etsi enim in pterygio, crystallinus humor, primum visionis instrumentum, nō læditur, totus tamen oculus noxam inde, propter partes, quę illi aliquem præstant vsum, adnatam nimirum & corneā membranas, in quibus affectus ille consistit, contrahit. Proinde nō

Naturā nullam corporis partem frustrà fecisse.

Noxę.

Obiectio.

Responsio.

pugnant hæc cum eo quod alibi Galenus scribit, nullius scilicet partis actionem lędi, illęsa, quæ ipsam efficit, parte. Nam etsi per eos affectus, prima pars quæ actionem efficit non lędatur, tamen tota instrumentalis pars læditur. Quare Galeni verba non tantùm de similaribus, sed & instrumentalibus intelligenda veniunt. Aut si ad similares tantùm referas, ad eas solùm similares referre oportet, quæ extra instrumenta sunt.

Quamobrem & valgi & vari, & planci, cruribus deteriùs incedunt, quòd
Morbi in figura aduentitij. *conueniens horum figura vitiata sit. Itidem quibus fracta ossa, malè reconcinnata fuerunt, ne ipsi quidem hoc membro rectè agunt. Perperam quoque agunt, quibus, ob articularis morbi vehementiam, membra distorta sunt: aut vbi disruptis superciliis, quæ iuxta articulos sunt, articulus promptè exiliens luxatur, aut vbi plurimo in ipso articulo excrescente callo, totus articulus per huiusmodi affectus, ob*
Natiui. *spacij angustiam, non facilè mouetur. Atqui hæc quidem figurarũ vitia aduentitia sunt. Nata verò quæ iis, qui adhuc in vtero gestantur, prima statim conformatione, accidunt. Hæc in quacunque corporis parte euenerint, ex eadem animal ægrotũ efficiunt. Oportet enim cordis, pulmonis, vẽtriculi, cerebri, linguæ, lienis, renum, & aliarum omnium partium figuram conseruari. Nã si aliqua in ea noxa facta fuerit, totius instrumenti propriam actionem deteriorem fieri necesse est.*

COMMENTARIVS.

Primi generis morborum instrumentalium, nempe indecentis conformationis, differentias explanaturus Galenus, principiò qui in prima differentia, hoc est, figura, acci-
Aduentitia figura. dunt morbi, exponit, eosque partim aduenticios, partim natiuos esse ostendit. Aduen
Βλαισοί. ticiam figuram vitiatam habent ij, qui Græcis βλαισοὶ, latinis valgi & vaciæ dicuntur.
Valgi. vaciæ. Sic verò appellãt eos, quorum crura in exteriorem partem obtorta sunt, & Λ literę for
ῥαιβοί. mam atque effigiem referunt. Item qui Gręcis vocãtur ῥαιβοὶ, latinis vari. Ita verò no-
Vari. minãtur, qui introrsum crura obtorta obtinent, ignauorũ instar, quibus talia maxima
Planci. ex parte crura cõtigerunt. Præterea vitiata figura sunt prędicti Plãci, id est, qui pedes suprà modum planos obtinent. Sic autem nominati sunt, quòd pedes ceu planas ta-
Plauti & Ploti. bellas, quæ plancæ latinis dicuntur, habeant. Alio nomine Plauti & Ploti nuncupantur. Sic Marcus Accius Sarsinates poëta comicus, à pedum planitie primũ Plotus, posteà verò Plautus dici cœpit. Hi certè omnes pedibus, quòd conueniens eorum figura vitiata sit, malè incedunt. Itidẽ quibus ossa fracta formæ suæ non rectè restituta sunt: id enim Galenus per hoc verbũ διεπλάσθησαν innuere voluit: Quippe διαπλάττειν vox illi de membris fractis, quæ sanata reconcinnantur, & formæ suæ restituuntur, dici solet. Nequeunt enim illi, quibus hoc accidit, huius membri, in quo ossa eiusmodi sunt, officio rectè fungi. Malè etiam cruribus agunt, quibus ob vehementes articulorum do
ἐκστρέφω. lores membra distorta sunt: id enim hoc loco est Galeno ἐξεστράφησαν. Quippe Græcis,
διαστρέφω. ἐκστρέφω idem quod διαστρέφω καὶ μεταβάλλω significat. Διαστρέφω autem sonat per-
διεστραμμένα. Distortio. uerto, distorqueo, & ex rectis flexuosa facio. Hinc διεστραμμένα κῶλα, membra distorta, obliqua, & flexuosa. Μεταβάλλω verò, deprauo ac degenero significat. Distortionem etiam & deprauationem membrorum Cicero, de finibus bonorum, nominat huiusmodi figuræ vitium. Præterea figura vitiatur, vbi disruptis quæ iuxta articulos sunt, superciliis, articulus promptè exiliens luxatur. Animaduertendum verò hoc loco erit,
ὀφρύς. Galenum, aliosque medicos gręcos ὀφρύας, id est, supercilia vocare processus ad sinuum osium orbem, instar labrorum prominentes, & sinus profunditatem augẽtes. Aliono
ἴτυς. ἄμβωνες. mine ἴτυες & ἄμβονες nominãtur. Sic autem metaphoricῶς dicta sunt à superciliis oculorum, quæ etiam græcis ὀφρύες vocantur. Sic verò appellant vltimam frontis partem pilis vestitam, quæ quasi geminis aggeribus munimentum quoddam oculis, ne quid

superne incidat, præstant. Homerus etiam ὄφρυν nominant, interdum τραχηλον ἐξοχον, id est, collem, cumulúmue. Ruptis itaq; superciliis & processibus illis qui sunt ad sinuum orbem, os facilè è suo articulo exilit, ac luxatur. Vitiatur denique figura, vbi in ipso articulo, plurimus excrescit callus. Tum enim ob loci angustiã, callo scilicet vniuersam cauitatem, aut magnam eius partem explente, totus articulus nõ facile mouetur. Atq; hæc omnia vitia sunt aduentitia seu acquisita, hoc est, quæ in vtero materno non cõtrahuntur. Natiua cõtra sunt, quæ iis qui adhuc in vtero gestantur, prima statim con formatione, eueniunt. Hæc in quacunque corporis parte acciderint, vt ex illa ægrotet animal efficiũt, Proinde siue pulmo, siue cor, siue ventriculus in ea cõformatione parùm rectè factus fuerit, eius actionem deteriorem fieri necesse est. Oportet igitur harũ & aliarum partium omnium naturales conseruari figuras. Natiua figuræ vitia.

Iam tum magnitudo, tum multitudo omnium quæ partibus debentur concauitatum, nisi seruetur, necessariò ipsarum occasione actio lædetur. Sed multi sunt huiusmodi morbi. Alij coalitu quodam, alij lentorum & crassorum humorum obstructione consistũt. Alij verò exiccatis corporibus, aut ab aliqua parte proxima ipsis incidente ac comprimente, angustioribus effectis. Interdum quoque ipsorum corporum, quibus huiusmodi sunt meatus, essentia indurata, & phlegmone prædita, & syderata, & suppurata, & tumescens, quocunque modo aduentitiam adepta magnitudinem, ac deinceps ad internas cauitates tumorem refundens, meatus obstruit. Qui quidem ab iis meatibus differunt, quos prioris sectæ principes, ex primorum & impatibilium elementorum concursu fieri statuerunt. Nam intestinorum, venarum, arteriarum, ac omnium huiuscemodi instrumentorum meatus, hos inquam magnos & manifestos omnes perspicuè videmus. Quòd si verò aliquis meatus ob suam paruitatem sensum subterfugiat, non tamen huiuscemodi eiusdem est generis cum iis, quos prior secta statuit. Indecentis cauitatis morbi.

COMMENTAR.

Alterius conformationis differentiæ, nempe indecentis cauitatis, morbos recenset. Nisi enim tum magnitudo, tum multitudo omnium, quæ partibus debentur, cauitatũ, seruetur, necesse est vt harum occasione, actio totius instrumẽti lædatur. Nõ seruatur aũt bifariã, vel quũ obstruũtur, vel immodicè patent. Obstruuntur verò primùm quũ coalescunt, hoc est, vbi partes naturã distantes coniunguntur conglutinantúrue, vt si pudendi muliebris labra, quod ipse chirurgi cuiusdã inscitiã accidere vidi, coalescunt. Vocatur hæc partium coagmentatio Græcis medicis σύμφυσις. Secundò meatus obstruuntur à crassis & viscidis humoribus, quemadmodum in libris de medendi ratione Galenus fusiùs demonstrat. Tertiò, corporibus ipsis exiccatis. Quippe meatus qui partibus insunt exiccati, angustiores redduntur, chordarum instar, quæ siccatæ in se contrahuntur, vt latiùs Galenus lib.9. thera. metho. cap.1. docet. Quartò, fit obstructio meatuum à parte aliqua vicina quę partibus in quibus meatus sunt incidit, easq; comprimit, adeoque meatus angustiores reddit. Quintò, vbi essentia partium quibus meatus insunt, induratur. Id quod accidit, quando mollior ipsarum substantia, vel motu, vel calore nimio dissoluitur: aut frigore, vel alio quopiam contrahente, & duritiam inducente densatur. Vel per σκιρρουμένην essentiã intellige simpliciter eam, quæ scirrho, duróve aliquo tumore affecta est, quæ interpretatio, Galeni menti magis consona videtur. Sextò si plegmone prædita sit essentia partium, aut alio quouis tumore præter naturam. Hi enim singuli, mole sua cauitates occupantes, meatus obstruunt. Septimò si essentia fuerit syderata, id enim Galeno σφακελίζουσα significat. Est autem σφάκελος Cauitates quando obstruuntur. σύμφυσις. Essentia. σφάκελος.

Syderatio. Græcis, syderatio latinis, malum, in quo laborans pars, propter phlegmones vehementiam, in totum & perfectè emortua est, ac sensu vndique destituta, vt lib. 7. apho. comme nt. 51. testis est Galenus. In libello de tumoribus præter naturam, solidarum partiū esse corruptelam scribit. Siue autem corruptelam dicas, siue syderationem, necesse est etiam perire vnà cùm particula meatus ipsos. Ocΐauò, vbi pars aliqua meatibus prædita tumescit. Tumor enim meatus occupans, eos aut obstruit, aut angustiores reddit. Cæterùm meatus, de quibus hoc loco loquimur, differūt ab iis quos prioris sectæ principes, ex primorum & impatilium elementorum concursu oriri statuunt. Nam ex elementis quæ patiuntur constant, & visui sunt expositi. Nemo enim est, qui non videat perspicuè, & intestinorum, & venarum, & aliorum omnium instrumētorum meatus: quum contrà, quos prioris sectæ autores confinxerunt, nusquam appareant, sed imaginatione seu cogitatione veriùs, quàm re ipsa consistant. Neque obstat quòd aliqui ex meatibus, de quibus nobis sermo est, ob suam paruitatem, sensum subterfugiant. Nam etsi, quia exigui admodū sunt, haud videantur, tamen reuera sunt, & ex patibilibus elementis constāt, ideoq; cū iis quos prioris sectę autores statuunt, diuersi generis existūt:

Meatus vtriusq; sectæ differunt.

In omnibus verò eiusmodi affectibus, in quibus corporum ipsorum in tumorem sublatorum meatus occludi, angustioresq; fieri cōtingit, nōnunquàm vnius duntaxat est morbus, obstructio scilicet, quæ actionem lædit: nōnunquam verò præter hunc morborum, alius etiam corporum affectus instat, qui obstructionem efficit: Quod si igitur corpus quod tumore præditum est, nullam propriam habeat actionem, vnus quidem erit morbus, nempe obstructio: corporis verò, cui tumor inest, affectus eius causa, nōdum morbus est. Si enim, exempli causa, tunica venæ quæ in cauo iecoris est, quodcunque huiusmodi vitiorum fuerit, obstructa sit in meatu, per quem vasa quæ in gibbis iecoris sunt sanguinem recipiunt, duo, hac ratione, morbi erunt, alter quo vena ipsa laborat, alter meatus obstructio. Siquidem venæ affectus, boni sanguinis generationem impedit: obstructio verò, per corpus diductionem. Vtraque autem harum actionum animali est necessaria. Etenim manifestū est, eos affectus qui primò actiones lædūt, dici morbos. Si verò nihil laborat vena, crassi autem & viscidi humores aliqui, meatibus impacti, diductionem per corpus impediunt, vnus tantùm visceris morbus erit, puta obstructio. Sic quoque in intestino, si sola fuerit obstructio, vnicus etiā erit morbus. At si phlegmone ipsum quoq; infestetur, atque ob id internum ipsius occludatur spatium, excrementorumq; descensus prohibeatur, duo vtique morbi erunt. Sæpe enim ex morbo nascitur morbus, vt in iis, quos diximus, videre licet, & vbi in phlegmone, erysipelate, herpete, carbunculo, vel tali quopiam morbo febris generatur. Nonnunquā verò id quod effectum est, actionis noxa existit, & ipsum oportet tum pathema, tum symptoma nominare, eiusdem autem causam, morbum: veluti obstructio causa est quo minus alimenta per corpus digeratur. Refrigeratio autem, difficilis sensus causa est, atq; ita morbus symptomatis. Vbi verò ipse affectus actionē primò lædit, eius autem causa non lædit, affectum quidem, morbū, id verò quod ipsum efficit, morbi causam nominare oportet: veluti in lētis humoribus & obstructione accidit. Ipsa siquidem obstructio, morbus est, humores autem, morbi causa. Quicunque igitur morbi in concauitatibus fiunt, quum vel obstruuntur, vel immodicè patent,

Sæpe ex morbo nascitur morb⁹.

patent, ad conformationis genus omnes reducuntur. In iis enim omnibus naturalis conformatio impeditur.

COMMENTAR.

Exemplis aliquot monstrat, ꝙ in omnibus affectibus in quibus corporũ in tumorẽ sublatorũ meatus occluduntur, & angustiores fiunt, nonnunq̃ vnus duntaxat morbus sit, puta obstructio: nonnunq̃ verò præter hũc morbũ, id est, obstructionẽ, alius adsit affectus, tumor scilicet præter naturã, illã efficiẽs, qui interdũ causę, interdũ verò morbi rationẽ habebit. Causæ, si is tumor qui obstructionẽ efficit, actionẽ primò nõ lędit: Morbi verò, quum is tumor qui obstructionẽ creat, actionẽ primò & perse etiã vitiat.

Corporũ in tumorem sublatorum meatibus occlusis, interdũ vnus interdum duo sunt morbi.

Cęterũ, vt rectiùs intelligamus, quãdo obstructio in corporum cauitatibus ex tumore nata, vnus dũtaxat sit morbus, & quãdo aliũ sibi adiunctũ habeat, Galenus eius rei aliquod præceptũ subiicit, hoc nimirũ. Si corpus quod tumore pręditũ est nullã propriã actionẽ habeat, vnus quidẽ morbus erit, puta obstructio: corporis verò cui tumor inest, affectus, obstructionis causa, nondum verò morbus erit. Sed hic certè Galeni locus obscur⁹ admodũ, & explicatu difficilis, ac à nemine, quod sciã, rectè est enarrat⁹. Quippe absurdũ esse videtur, affirmare aliquã inueniri corporis partẽ quæ nullã prorsus actionẽ habeat, quũ omnibus constet, singulas, aliquã seorsim actionẽ, nactas esse, aut saltẽ actionis alicuius gratia à natura creatas esse. Atq; hinc est quod Frãciscus Valleriola, vir sanè doctissimus ac humanissimus, in suis super hunc locũ commentariis de actione quæ ad indiuidui, vel speciei conseruationem facit, qua plærasq; partes carere contingit, Galenũ loquutũ esse existimet. Nã, inquit, membrana venæ, de qua Galenus in exemplo, ad alterius horũ conseruationẽ, nullũ vsum habet ad id primò ordinatũ. Sed quã aliena hęc sit à Galeni mẽte explicatio, ex iis quę sequuntur, omnibus palàm, vt speramus, fiet. Cæterũ locũ hunc difficilem & obscurũ reddit, quòd nõ satis omnibus constet, quid per proprias actiones Galenus intelligat. Eo autẽ perspecto ac cognito, statim loco præsenti lux maxima accedet. Quid autẽ per proprias actiones intelligat Galenus, metipse, lib. 2. de labo. locis, cap. 3. iis exponit verbis. *λέγω δ' ἰδίας*, inquit, *ἐνέργειας, ἃς δι' οὐδενὸς ἄλλου μορίου ποιεῖται, καθάπερ δι' ὀργάνου*. Hoc est, Proprias actiones dico, quę à nulla alia parte, vt instrumento, fiunt. Hanc definitionem exemplo partis, in qua princeps animæ vis residet, id est, cerebri, illustrat. Siquidem hæc pars reuera videt & audit, id enim nequaquã negãdum est, sed videt oculis, & audit auribus, adeoq́; has actiones per alias partes veluti instrumenta efficit. Atqui vt cogitet, ac reminiscatur, & existimet, eligatq́;, neq; oculis, neq; auribus, neq; alia quapiã parte vt instrumento vtitur: sed per se actiones illas obit. Cogitatio igitur, & reminiscẽtia, ac electio, propriæ cerebri sunt actiones. Atq; hæc propria actio singulis partibus instrumentariis ex propria specie substãtię inest, quemadmodum luculenter admodum lib. 6. de placitis Hippo. & Platonis Galenus in eũ scribens modũ in dicat. Quum singulę instrumentales animantis partes ex aliis simplicioribus partibus, compositæ sint, omnino propriũ quiddã in substantia obtinent, quale aliud in vniuerso animalis corpore nõ reperitur. Ventriculi igitur corpus propriũ quoddã, ab omnibus aliis diuersum est. Sic verò etiã lienis, cerebri, renum, linguæ, oculorũ, uesicæ, & vteri. In propria igitur specie substantiæ, propriã esse actionẽ necesse est. Quale enim est pulmonis corpus in substãtia, nullum aliud inuenies, neq; quale est cerebri corpus vllum aliud reperies, quemadmodum neq; quale est cordis corpus in substãtia, vllum aliud exquisitæ tale est. Renes quoque & lien, vtrũq; illorũ aliis dissimile. Quocirca in singulis propria actio, à substãtiæ proprietate existit, vt in cerebro cogitatio, in pulmone respiratio, in ventriculo cibi concoctio, iecore sanguinis generatio, renibus aquei humoris in sanguine attractio, & sic in aliis omnibus seorsim propria actio, vt liquet legenti libros Galeni de vsu partium, inest. Arteriæ autem, nerui, & venę instrumentis communis vtilitatis causa insita sunt, sicuti nonnullis ipsorum membranæ, & ligamenta. Proprietas verò cuiusque corporis sine illis consistit, vnde etiam præcipuam pręter alia actionem nacta sunt.

Quomodo cognoscendum nũ vnus, aut alii sunt morbi.

Franciscus Valleriola.

Propria actio.

Vnde propria actio partibus insit.

Nam in parte multis communi, communem etiam actionem esse oportet. Habent itaque venæ, arteriæ, & nerui, in quacunq; corporis parte instrumentaria consistant, actionem communem, nullam autem propriam, quòd scilicet illis à substãtiæ proprietate, vt infrà fusiùs docebimus, eorundem actio non insit, sed communis vtilitatis tantùm gratia. Neque enim fieri potest, inquit idem Galenus libro iam citato. 6. de Hippo. & Plato. placitis, vt in locis corporis, aut venæ, aut nerui, aut arteriæ, actio immutetur: sed siue in calce, siue in cerebro arteriam consideres, confestim cum ipsa communem omnium arteriarum actionem considerabis. Similiter verò in neruo, & vena, & osse, & cartilagine, & membrana, & ligamento, & adipe. Atque hactenus quid sit propria actio, quibusq; partibus insit, perspicuè puto nos demõstrasse. Vt autem quædam propriæ, quędam verò communes sunt partium actiones, ita etiã vnde hę prodeunt facultates. Verbi gratia, propria facultas iecoris est ea quæ sanguinem generare potest. Communis verò attractrix, retẽtrix, & expultrix, quòd hę omnibus etiam aliis nostri corporis partibus communes sint. Quarta enim generatim quidem alteratrix, speciatim verò sanguifica vocatur, adeoque iecori propria est, vt fusiùs lib. 5. de labo. locis, cap. 7. Galenus monstrat. Nunc ad Galeni præceptum explicandum progrediemur. Si, inquit, corpus quod tumore præditum est, nullam propriam habeat actionẽ, exempli causa, vena extra partem instrumentalem, vnus duntaxat morbus erit, nempe obstructio, quę actionem, omnibus venis in quacunque corporis parte constitutis communem, lædit, atque impedit. Corporis verò cui tumor inest, hoc est, tunicæ venæ affectus, qui nihil est in præsentiarum nisi tumor præter naturam, morbi causa est, nondum autem morbus, quia is actionem primò, & per se non lędit, sed obstructione ipsa interueniente. Si verò tunica venæ in parte aliqua instrumentali, cauo nimirum iecoris, consistens, quodcunque huiusmodi vitiorum, hoc est, quicunq; tumor um præter naturam fuerit: legendum enim hoc loco erit, ὅλως οὐ τοιοῦτον πάθος εἴη, vel οὐ ἂν εἴη τοιούτων παθῶν, & non, vt habet Aldinus codex, ὅλως οὐ τοιούτων παθῶν: obstructa sit in meatu, per quem vasa, quę in gibbo iecoris sunt, sanguinem recipiunt, duo hac ratione morbi erunt, alter quo vena ipsa laborat, & alter meatus obstructio. Morbus quo vena ipsa laborat, est tumor qui in venæ tunica existit, is enim est affectus qui boni sanguinis generationem, quæ est propria iecoris actio, impedit. Nam etsi is tumor primùm venæ morbus sit, ex accidente tamen etiam iecoris, ceu partis instrumentarię cui hæc vena inest, ideoque fit vt etiam eius actionem, nempe sanguificationem, lędat. Quod Galenus quoque exemplo intemperiei, lib. 2. ther. metho. cap. 6. pulchrè ostendit. Meatus autem obstructio, quę tumorem comitatur, itidem morbus est; quia communem venarum actionem, puta sanguinis in corpus vniuersum diductionem remoratur. Quũ itaque ij affectus, qui primò & nullo interueniente, lædunt actiones, morbi dicantur, duo hac ratione adsint morbi necesse est, vnus qui sanguinis in corpus distributionẽ: alter qui boni sanguinis generationem, quarum actionum vtraque animãti necessaria est, impedit. Est autem sanguinis generatio, propria iecoris actio, quandoquidem illud sit primùm, Galeno etiam lib. 4. de vsu par. cap. 13 teste, sanguificationis, vt dicã, instrumentum. Quippe venarum tunicę, sanguinis nequaquam sunt creatrices. Nulla enim sanguificationis vis, membraneo & coriaceo venæ corpori assignari potest. Et si quã esset, illa profectò album, & nõ rubrum pararet sanguinem, non secùs quàm à ventriculo emutata, lacteum colorem refert. Quod etiam testatur Galenus, qui lib. 6. de placitis Hippo. & Plato. in hunc modum scribit. Nonnulli, inquit, ipsas venarum tunicas sanguinem procreare arbitrantur. Quanquam si ipsas vacuaueris, à membranea, aut neruosa substantia nihil differre conspicies. Quemadmodum igitur si quispiam à neruis, aut membranis; aut ossibus, aut cartilaginibus, aut adipe, aut omnino ab ab exangui corpore fieri sanguinem dicat, facilè ipsum redargueremus: eodem arbitror modo, si etiam venarum tunicis, quò ad earundem naturam, sanguinis genera-

Propriæ facultates.

Communes.

Aldinus græcus codex emendatus.

Sanguinis generatio propria iecoris actio.

Venarum tunicæ sanguinem haud creant.

generationem tribuat. Non enim rubrum illę humorem, sed album & viscidum procreare solent: ex quo nimirum & ipsæ procreatæ sunt, & augentur, & aluntur. Hæc ille. Verùm hîc calumniator quispiam in mediũ se proripiet, ac sibi ex diametro pugnare Galenum exclamabit, quòd scilicet lib. 4. de vsu par. cap. 12. contrarium planè de venis statuat, illisque manifestè sanguinis generandi vim tribuat, ita scribens. Caro itaq; iecoris, quę est proprium ipsius corpus, primum gignendi sanguinis instrumentũ existit, & venarũ principium. Propter quod & venis quę ad ventriculum, & vniuersa intestina proueniunt, inest facultas quędam sanguifica, qua succum eum qui ex cibis distribuitur, venę in sanguinem permutare natę sunt, priusquàm ille ad iecur perueniat.

Obiectio.

Solutio.

Hactenus Galenus. Atqui facilis est, vt mea fert opinio, horum duorum locorum, qui prima quidem facie inter se pugnare videntur, conciliatio. Nam in libro sexto de placitis Hippo. & Platonis, vbi aduersus Aristotelem, & alios, qui alentis sanguinis (cor enim alterius sanguinis, nempe spirituosi ac feruentis existit principium) non iecur, sed cor esse principium contendunt, disputat: rectissimè sanguinis, creatricem facultatem venis ipsis adimit: vtpote quę per se, & citra iecur, ex quo tamen, quod sectio manifestè demonstrat, oriuntur, considerat, vt Aristoteles, & alij nonnulli fecerunt, nullam talẽ, propter adductas paulò antè rationes, facultatem obtinent. In libro autem. 4. de vsu partium, vbi sanguificam venis inesse facultatẽ concedit, de iis quidẽ loquitur nõ absolutè & simpliciter, vt scilicet per se, & citra iecur considerantur: sed vt sunt ex iecore, tanquam suo principio, natæ, & vnde aliquid facultatis nactę sunt. Hac enim ratione considerata venæ, aliquam sanè generatricem sanguinis facultatem habent, non tamẽ propriam, & quæ illis proprietate suæ substãtię insit, sed à iecore in se deriuatã, adeoq; aliunde acquisitam. Atq; eam certè Galeni in iis duobus locis fuisse sententiã nihil dubito. Porrò si vena in cauo iecoris nihil laborat, crasi autem & viscidi humores meatibus impacti, sanguinis per corpus diductionẽ impediunt, vnus tantùm iecoris morbus erit, puta obstructio. E quibus sanè verbis perspicuum fit, obstructionem non esse hoc loco, nisi humores lentos & crassos, meatib⁹ venæ impactos, disertè enim dicit Galenus hos impedire distributionẽ in corpus. Si impediunt distributionẽ, quæ est actio, igitur morbus sint oportet: nõ verò alius, q̃ obstructio, aliàs nanq; non vnus tantùm iecoris morbus, quod tamen hîc constanter affirmat Galenus, sed duo morbi essent, nẽpe impacti humores, & obstructio. Sed dices, si impacti humores sunt morbus, quæ igitur obstructionis causa erit? Respondeo, itidem humores lenti & crasi, non tamen qui iam impacti sunt venis, sed qui adhuc affluũt. Id quod etiam euidenter admodum testãtur, quæ lib. 11. ther. metho. cap. 10. Galenus scribit, vbi inquit. Obstructionis ipsius quod iam occupauit, curandum est: quod futurum est, propulsandũ. At curabitur quidem quod obstructionis iam factum est, per ea quę obstructa liberant. Propulsabitur quod futurum est, si affluxum obstruentium humorum compescas. E quibus vtriq; verbis, Sole meridiano clarius est, humores obstruentes, id est, crassos & lẽtos, affluentes, obstructionis esse causas. Quippe curatio morbo, propulsatio autem causæ debetur, quod abundè ex iis quæ idem Galenus lib. 4. ther. metho. cap. 3. scribit, liquet. Cæterũ quod de obstructione, quę in cauo iecoris fit, diximus, idem etiam accidit in ea quę in intestinis fieri solet. Si enim sola citra alium morbum in iis fuerit obstructio, vnicus etiam morbus erit. At si phlegmone quoq; intestinum infestetur, atq; ob id internum ipsius occludatur spatium, excrementorumq; descensus prohibeatur, duo vtriq; morbi erunt, nempe phlegmone, & obstructio. Sæpe enim ex morbo morbus nascitur, vt ex calculo vesicę, qui per se morbus in numero existit, alius nascitur morbus, nempe obstructio. Quod etiam in iis quos iam diximus, tumore scilicet venæ in cauo iecoris, & phlegmone intestini, accidit, ad vtrũq; enim morbũ, alius, puta obstructio, sequitur. Itẽ vbi phlegmonas, erysipelata, herpetas, carbũculos, & id genus alios morbos, febris comitatur, quæ & ipsa, quia actionem lædit, morbus est. Quare si phlegmonen quæ

Cor feruentis ac spirituosi sanguinis principium existit.

Iecur propriam procreandi sanguinis facultatẽ.

Venæ non propriam, sed ex iecore in se deriuatam sanguinis procreatricẽ facultatem obtinent.

Obstructio quid?

Obstructionis causa?

Morbus ex morbo nascitur.

obstructionem parit, febris etiam sequitur, tres iam morbi erunt, vt omnibus est manifestissimũ. Cæterùm nonnunquã id quod effectũ est, exempli causa, claudicatio à phlegmone cruris facta, actionis noxa est, deprauata enim cruris actio existit. Quare pórtet illam tum pathema, tum symptoma appellare. Pathema, quòd sit actio, adeoq; motus rei quę afficitur. Symptoma, quia sequitur morbum. Causam autem claudicationis, phlegmonen nimirum, morbum nominare oportet. Aliud exemplum in contextu Galenus affert, nempe impeditam aliméti per corpus digestionem, quæ facta est ab obstructione, hęc quum sit noxa actionis, pathema & symptoma rectè vocabitur. Obstructio autem, huius causa, morbus. Item refrigeratio causa est difficilis sensus. Refrigeratio itaq; morbus est symptomatis, puta difficilis sensus. Postrémò, Galenus duas indecentis concauitatis species, iterum quasi nobis in memoriã reuocat, dicens. Quicunque morbi in concauitatibus fiunt, duplici ratione accidere solent, quum scilicet cauitates immodicè patent, vel quum obturantur. Quippe cùm naturalis conformatio impeditur, vt nulli non est perspicuum.

Clau-dicatio est { Pathema. Symptoma.

Leuitas & asperitas.

Atqui nec leuitas, nec asperitas frustrà à natura conformante partes, facta est, Consistent igitur hac ratione per singulas partes morbi, nempe exasperata ea parte, quæ suapte natura leuis esse debuit, leuigata verò ea, quam opotuit esse asperã. Euidentissima autem in hoc genere medicis sunt, quæ in ossibus tum exasperatis, tum leuigatis fiunt: neq; non faucium asperitates, quæ tusses efficiunt. Ac scire in præsentia oportet, quòd sæpe particulæ figurã læsa, simul cum ipsa meatum aliquem vitiet, veluti in naso videre est, qui quum ob ictum violentum, simus est factus, internum meatum adeò cõstringit, vt per ipsum vel nullo modo, vel ægrè fiat respiratio. Cõstat igitur quòd in huiusmodi affectibus, angustia meatus, est morbus. Ipsa enim primò respirationis functionẽ impedit. Causa verò quæ ipsam præcedit, resima nasi figura, quæ naturalis figuræ ipsius noxa est. In genere igitur conformationis eousque naturali habitu aberrante, vt iam actionem lædat, prædictæ morborum differentiæ oboriuntur.

Particulæ figura læsa, sæpe simul cum ipsa meatũ aliquem vitiari.

COMMENTAR.

Quæ in tertia & quarta conformationis specie, nempe in indecenti asperitate, ac leuitate, morbi accidunt, hoc loco Galenus monstrat. Neque enim leuitas & asperitas frustrà à natura partes conformante, facta est, vt ex anatome, & vsu partium abundè liquet. Consistent igitur hac ratione per omnes partes morbi, vbi scilicet pars quæ naturâ leuis esse debuit, exempli causa, fauces, & lingua, exasperatur. Aut contrà, vbi pars quæ aspera esse debuit, vt intestina, leuigatur. In hoc autem morbi genere, ij sunt medicis notissimi, qui fiunt in ossibus leuigatis supra modum, aut exasperatis. Item asperitas in faucibus, quę tussim excitat. Porrò in fine huius capitis Galenus quędã adiicit, quę ad superiora, vbi de vitiata figura dictum est, referenda sunt. Sunt autem eiusmodi, quòd nonnunquã, propter particulæ figurã lęsam, simul cum ipsa meatus etiam aliquis vitietur. Exempli causa, si nasus ob violentum aliquem ictum, simus factus est, internum eius meatum per quem aër inspiratur, adeò constringit, vt per ipsum nullo modo, aut saltẽ ægrè subinde respiratio fiat. Proinde in huiusmodi affectibus, meatus angustia, morbus est: quòd scilicet primò & per se respirandi actionem impediat. Nasi verò, vt sic sic dicam, simitas, causa est antecedens. Cætera patent.

Asperitas.

Leuitas.

CAPVT VIII.

Differẽtiæ morborum in numero.

IN numero autem partium simplicium, ex quibus singula instrumenta consistunt, duplices quidem primæ inueniuntur morborum differentiæ: aut

aut enim pars aliqua deest, aut abundat. In harum verò vtraque, rursus aliæ deprehenduntur differentiæ. Nam earum quæ abundant, aliæ ex genere sunt eorum quæ secundum naturam se habent, vt si cuipiam sextus adnascatur digitus, aut in oculo vnguis, aut in naribus germen aliquod carnis, aut in alio quopiā meatu, id genus aliud. Sed horum aliqua, morbi erunt, veluti vnguis: nam quum plurimū increuerit, visum impediet, pupillam obtenebrando. Alia verò morborum causæ sunt, vt germina quæ meatus obstruunt. In primis enim obstructio morbus est, quòd primò actionem offendat. Quædam autem toto genere præter naturam sunt, vt lumbrici, ascarides, lapis in vesica, grādo in oculo, suffusio, pus, acrochordones, melicerides, atheromata, steatomata, alphi, lepræ, leuce, calli, & omnia quæ in abscessibus reperiuntur. Quòd verò etiam ex iis, quæ primò actionem impediunt, morbos esse dicimus, vt suffusionem: quæ verò non talia sunt, morborum causas, omnibus constat. Abundantes partes. Secundum naturam. Præter naturam.

COMMENTAR.

Primò genere morborum instrumentalium simplicium absoluto, nimirum indecenti conformatione, ad alterum, vitiatum videlicet numerum, progreditur, atque in eo duplices primas esse differentias ostendit. Aut enim pars aliqua deest, aut abundat. Atque harum vtraque, rursus in alias differētias digeritur. Principio autem primæ differentiæ, eius nimirum in qua partes abundant, differentias prosequitur, easque duplices esse monstrat. Aut enim partes quæ abundant, ex genere sunt eorum, quæ secundum naturam se habent, vt si cuipiam sextus adnascitur digitus. Is enim est è numero partium, quæ natura esse in corpore debēt, nempe reliquis digitis naturalibus per omnia similis. Ita in oculo vnguis, πτερύγιον Græcis vocatur, ex genere est eorum quæ secundum naturam se habent, nimirum membranarum. Neque enim aliud est vnguis, quàm neruosa (Paulo lib. 3. cap. 22. attestante) adnatæ tunicæ eminentia, exuperantiave, quæ ab angulo maiori orta, ad coronam vsque, seu irim oculi, progreditur, au&aqꝫ; pupillam tegit. Item carnosum in naribus germen eiusdem est generis. βλάστημα verò, qua voce hoc loco Galenus vsus est, germen arborum, & stirpium, propriè dicitur. Cæterùm metaphoricῶs medicis accipitur pro omni tumore, seu tuberculo, ex quacunqꝫ parte pullulante, ac erumpente. Hoc quidem loco Galenus pro carnis in naribus excrescentia, quę alio nomine, & magis propriè σάρκωμα dicitur, vsurpauit: aut certè pro polypo vocato malo, de quo alibi satis multa diximus. Et horum quidē iam dictorū, aliqua morbi sunt, vt vnguis, quippe vbi plurimùm augetur, visum impedit, obtenebrando pupillam. Alia verò morborū causæ sunt, vt germina quæ meatus obstruunt. Hæc enim obstructionem pariūt, quæ primò & per se actionem lædit. Atque hæc prima est eorum quæ abundant differentia. Quædam verò eorum quæ abundant, toto genere præter naturam sunt, hoc est, nunquam homini qui secundum naturam se habet insunt, sed vt primùm constiterint, suapte natura lædunt, & partium actionibus incommodant, vt sunt lumbrici, ascarides, lapis in vesica, & alia quæ à Galeno hîc commemorantur, & quorum nomina in Compendio nostro medicinæ abūdē sunt explicata. Præterea omnia quæ in abscessibus reperiuntur, vt sunt vngues, pili, ossa, testæ lapides, ligna, carbones, arenę, limus, & id genus alia, quæ à Galeno lib. 14. therap. metho. cap. 12. Et lib. 2. ad Glauconem cap. 12. recensentur. Ex iam dictis, morbi quidem sunt quæ actionem primo impediunt, vt est est lapis in vesica & suffusio. Quæ verò non primò, sed morbo quodam interueniente actiones lædunt, morborum causæ sunt. Abundantes partes secundū naturam. πτερύγιον. Vnguis. Βλάστημα. Germen. Quæ abundant & toto genere, præter naturam sunt.

Deficientes partes.

Earum verò partium quæ deficiunt.quædam radicitùs perierunt,quædam aūt veluti ex dimidio sunt amputatæ ac mutilatæ. Atqui omnibus manifestum est complura talia in prima statim generatione fieri. His verò qui iam in lucem editi sunt,auferuntur sæpius ossa integra, & ex digitis,& membris, & capite, & lateribus. Nonnunquam verò aufertur etiam digitus,pes,summa manus,tibia,cubitus,item venæ varicosæ, glandulæ induratæ,& dentes exesi. Eximitur pariter gurgulio,omentum,præputium, & pudendi pars aliqua, ac subinde totū pudendum,similiter & testes. Nuper autem quidam in magna vniuersi corporis conuulsione,linguæ anteriorem partem mordicùs abscidit:qui deinceps à conuulsione quidem reualuit,sed loqui vt anteà non potuit. Huius generis sunt labiorum,aurium, & narium vocatæ detruncationes,& quæcunque partes carnosæ, aut violenter auulsæ,aut putrefactæ,funditus exectæ sunt. Nam per huiusmodi calamitates omnes, siue vna pars,siue duæ,siue plures desint,quæ vel omnino perierint,vel partim sublatæ fuerint, naturalis partium numerus haud completur.

COMMENTARIVS.

Hactenus quæ sint differentiæ morborum, qui ad auctum numerum pertinent, recensitæ sunt. Nunc quæ sint differentiæ eorum morborum qui ad deficientem spectant numerum commemorabuntur. Quippe earum partium quæ deficiunt,quędam radicitùs,& omnino perierunt:quędā verò ex dimidio tantùm sunt amputatæ,& mutilatæ. Et hæc quidem bifariam corpori accidunt,vel in prima statim sua,quæ in vtero fit,conformatione,vel tum postquàm in lucem æditum est. Verbi gratia,si quis nascitur quatuor digitis,aut digitis quidem sex,quorum tamen aliqui suis articulis sunt destituti. Aut vbi ossa iam natis ex digitis, aut aliis partibus corporis,auferuntur. Aut vbi integer digitus,pes, aut alia pars corporis radicitùs aufertur. Item gurgulio,omentum, & alia quæ hîc à Galeno recensentur. Quæ quū omnia sint clara, explicationem nullā desiderant. Meritò autem hæc omnia ad deficientem numerum referuntur. Nam siue vna pars,siue duæ,siue plures desint,quæ funditùs perierunt, vel partim sublatæ sunt, per omnes has calamitates naturalis partiū numerus haud completur. Rectissimè autē Galenus detruncationes illas partium πηρώσεις, hoc est, calamitates siue afflictiones appellauit,quòd ad alias hominis infœlicitates,quę sanè multę sunt,nulla maior accedere queat,quàm si illis sit membris destitutus,quibus ad vitæ necessaria comparanda, maximus esse vsus debet.

Calamitates. πηρώσεις.

Quæcunq; sanè horum actionem impediunt,eadem ratione in morborum genere collocabuntur. Quæ verò partem aliquam aliam actionis opificem refrigerant,aut ei non satis alimenti transmittūt,morborum causæ sunt. Quædam autem vtriusque,tum causæ,tum morbi rationem habent:veluti gurgulio,quum radicitùs fuerit exectus, & vocem lædit, & pulmonem thoracemque refrigerat. Quum enim ex iis libris,qui & functionum & vsus ratiocinationes docent,didiceris,quòd omnium animantis partium,hæ quidem actionem aliquam toti animali vtilem perficiunt,hæ verò nihil agūt,sed vsum quendam iis quæ agunt præbent,liquet quod earum partium animantis noxas,quæ actiones planè offendunt, morbos primò appellabis:eas verò quæ vsum aliquē subtrahunt, morborū causas. Proinde quæcunq; particulæ,duplicem actionem,aut duplicem vsum obtinent,ex

vnica quandoque noxa, duplicem, vel morbi, vel causæ habebunt rationem. Quòd si pars aliqua sit, quæ vtrunque, nempe functionem & vsum, simul præstet, veluti gurgulio esse videtur, huius quidem functionis abolitio, vna quidem ratione, morbus erit, altera verò, morbi causa.

COMMENTAR.

Quæ ex iis quæ paulò antè commemoratæ sunt, in morborum numero collocari debeant, & quæ causarum rationem obtineāt, hoc loco Galenus docet, inquiēs. Quæcunque anteà numeratorum functionem impediunt, in morborum numerum collocantur. Ea enim est morbi natura, vt actionem primò vitiet. Erunt igitur calculus in vesica, lumbrici, ascarides, suffusio, & grādo, morbi: quòd primò partiū actionibus incommodent. Ita etiam dentis abolitio oris, morbus erit, quòd scilicet mandēdi munus in ea parte quæ dentem amisit per illum læditur. Quæ verò partem, aliquam aliā actionis opificem refrigerant, veluti si gurgulio funditùs exectus, pulmonem ac thoracem, respirationis organa, vt dictum est, refrigerāt: aut non satis alimenti distribuūt, vt si vena, aliqua parte, alicui nutrimētum suppeditat, morborum causæ sunt. Gurgulio enim exectus, intemperiei pulmonis & thoracis frigidę, causa erit: vena autem, partis quæ non alitur, siccitatis causa est. Gurgulio itaq; exectus morbum creat, frigidam nimirum pulmonis intemperiem, vena autem quæ satis alimenti non suppeditat, siccam partis atrophia laborantis, intemperiem efficit, vtrunque igitur, morbi causa sit, oportet. Quædam verò vtriusque, causę nimirum & morbi, rationem obtinent, veluti gurgulio radicitùs exectus. Is enim, ea ratione qua vocem lædit, morbus est: qua verò pulmonem & thoracem refrigerat, morbi, frigidæ scilicet intemperiei, causa existit. Hoc autem facilè intelliget qui libros de vsu partium diligenter leget, nam illic docetur, quòd partium animantium sunt nonnullæ, quæ actionem aliqnam toti animanti vtilem perficiunt, vt cerebrum, cor, & iecur. Quippe harum partium actiones, vniuersis animalis partibus sunt vtiles. Quædam verò partes nihil agunt, sed iis quæ agunt, vsum quendam præbent. Exempli causa, oculus pars est instrumētalis, ex multis aliis similaribus partibus composita, ex quibus vnā tantùm est quæ visionem edit: reliquæ verò omnes, quæ cum hac oculū perficiunt, nihil agunt, sed vsus alicuius tātùm gratia facta sunt, crystallini humoris, qui prima est actionis causa. Quocirca nemo miretur, quòd Galenus hoc loco dicat partes aliquas nihil agere, de partibus enim loquitur quæ instrumentum aliquod perficiunt, inter quas certè nihil agere dicuntur, quæ functionem instrumentalis partis non edunt, sed vsum tantùm illi parti quæ agit præstant, quos omnes lib. 10. de vsu partium Galenus diligenter narrauit. Quòd autem de iis partibus, Galeni dictum veniat intelligendum, tractationis ratio manifestè conuincit. De morbis enim hoc loco tractat, qui in partibus instrumētalibus accidūt. Et nisi ad partes instrumentales referas quod hîc à Galeno dictū est, manifestè falsum erit. Siquidem singulæ partes similares seorsim, hoc est, extra instrumenti actionem, aliquam etiam actionem nactæ sunt. Quod Galenus oculi exēplo, quo etiam nos paulò antè vsi sumus, luculenter admodum lib. 2. the. methodi cap. 6. in eum scribēs modum, ostendit. Cæterùm, inquit, quanquam crystallini maximè causa, omnia sunt facta, singula tamen eorum aliquam seorsum actionem sunt nacta, ac vena quidem & » arteria, & neruus, toti animanti communem. Membranulæ oculi omnes, quū sint nu- » trimenti participes, omnino facultatibus sunt prędita, ac perinde etiā actionibus quę » ab iis proficiscuntur. Sed vt ad id vnde digressi sumus, redeamus, noxas partium animantis quæ actiones planè offendunt, id est, affectus actiones partium lædentes: per βλάβας enim Galen⁹ hoc loco διαθέσεις τὴν ἐνέργειαν βλαπτούσας intelligit: morbos appellare oportet. Eas autē noxas quæ partium vsum quendam subtrahunt, morborum causas. Exemplum paulò pòst metipse Galenus de gurgulione subiungit. Cæterùm

Quæ ex prædictis morbi.

Quæ morborum causæ.

Quædā vtriusq; rationē obtinēt.

Partes nonnullæ actionē toti animanti communē perficiunt.

Partes quædam nihil agunt.

Noxæ partiū quæ actiones offendunt.

Aldinus Græcus codex emẽdatus.

animaduertendũ hîc erit codicẽ Græcũ aldinũ ita pręsentẽ legerelocum. δῆλον ὡς καὶ τὰς βλάβας αὐτῶν, τὰς μὲν εἰς ἐνέργειαν ἄντικρυς διαφερούσας, νοσήματα ἐρεῖς πρώτως τῶν τοῦ ζώου μορίων. τὰς δὲ εἰς χρείαν τινὰ, νοσημάτων αἰτίας. mea verò ſententia rectiùs, τὰς δὲ εἰς χρείαν τινὰ, vel ita certè legeretur ὡς ἁπάντων τῶν τοῦ ζώου μορίων, τὰ μὲν εἰς ἐνέργειαν τινα συντελεῖ τῷ παντὶ ζώῳ χρησίμην, τὰ δὲ αὐτὰ μὲν οὐδὲν ἐνεργεῖ, χρείαν δὲ τινα τοῖς ἐνεργοῦσι παρέχεται, δῆλον ὡς καὶ τὰς βλάβας αὐτῶν τῶν τοῦ ζώου μορίων, τὰς μὲν εἰς ἐνέργειαν ἄντικρυς διαφερούσας, νοσήματα ἐρεῖς πρώτως. τὰς δὲ εἰς χρείαν τινὰ, νοσημάτων αἰτίας. Sic nanque & præcedentia, & ſequẽtia omnia ad partes corporis referrentur, nec opus eſſet βλάβας, hoc eſt, noxas, pro affectibus nocentibus interpretari, optimusque is, & expeditiſsimus Galeni verborum ſenſus emergeret. Quum dixeris quòd omnium animantis partium, nonnullæ quidem actionem aliquam toti animanti vtilem perficiunt, nonnullæ verò nihil agunt, ſed vſum quendam iis quæ agunt præbent, manifeſtum etiam quòd noxas earũ partiũ animantis, quę ad actionẽ planè cõferunt, primò morbos appellare oporteat, quæ verò ad vſum conducunt, morborũ cauſas. Hac quidem ratione aliquẽ, nulla opus erit detorta interpretatione noxæ, ſed dicemus diſertẽ, noxas earum partiũ quæ ad actionem conferunt, eſſe morbos, noxas verò partium quæ ad vſum aliquem conducunt, morborum cauſas. Exempli cauſa, gurgulio eſt pars corporis, quæ ad actionem planè vocis & ſermonis confert, vſumq; aliquẽ pulmoni & thoraci prębet, quòd ſcilicet impediat ne iuſto frigidior aër, ſtatim in pulmonẽ, & thoracẽ feratur. Huius igitur gurgulionis noxa, vt eſt pars ad actionẽ conferens, morbus appellabitur. Noxa verò eiuſdem, vt eſt pars vſum aliquem præſtans, morbi cauſa. Exectus itaq; gurgulio morbi rationem habebit, quatenus vocem & ſermonem vitiat, quatenus verò pulmonẽ & thoracem refrigerat, cauſæ morbi obtinebit rationem, frigidam enim intemperiẽ in iam dictis partibus efficit. Proinde quarum partium duplex eſt actio, vel vſus, ex vnica interdum noxa, duplicem ſortiuntur, vel morbi, vel cauſę, rationem. Si enim duplicem actionem, earundem noxa vitiauerit, duplicis etiam morbi rationem habebit. Si verò duplicem vſum noxa illarum ſubſtraxerit, duplicis cauſæ rationem habebit. Reliqua gurgulionis exemplum ſatis explicat.

Atqui manifeſtum eſt quòd reliquæ partis quæ adhuc manet & ſeruatur, morbus eſt, non eius quæ iam non eſt: Nam & columellam, & gurgulionem appellatum, particulam eſſe lati oris ſpatij, in quo pars quæ nunc laborat ſita eſt, dices. Quod ſi igitur hæc abolita fuerit, aliquid huic ſpatio deeſt, atque ita totum quòd remanet, morbum ſuſtinebit, manente eo quod ab initio in cõfeſſo fuit, nempe quamlibet actionẽ à morbo lædi. Vel igitur vocem ipſam, & inſpirationem, & expirationem non eſſe aliquam animantis actionem oſtendere oportet: aut ſi hoc ita ſe habet, manifeſtum erit quòd columellæ abolitio, morbũ in palato efficit. Simili ratione & dentis abolitio, oris morbus eſt. Qui ſi vtique vnus fuerit ex iis qui ad mandendi munus idonei ſunt, ea parte mandendi munus offendit. Si verò ex iis qui inciſorij appellantur, & edendi & loquendi munus impedit. Sic vbi linguæ dimidium abſciſſum eſt, reliquæ partis mutilatio, præter naturã erit. Idem etiã in omento, & pudẽdo, & omnibus ita laborantibus partibus euenit. Quòd ſi quis hoc ipſum non morbum, ſed pathos, aut pathema appellare voluerit, is de nomine, non de re contendet.

COMMENTAR.

Morbũ ad eã partẽ ſpectare q̃ remanet ac ſeruatur.

Monet hoc in loco Galenus, morbum, ad eam quæ remanet ac ſeruatur, & nequaquã ad eam quæ ſublata eſt, partem, referendum eſſe, idque columellæ, & dentium exẽplo, oſtendit

ostendit. Quippe gurgulio siue collumella, omnium consensu, lati oris spatij, palatíue particula est. Quòd si igitur hæc abolita & execta fuerit, aliquid palato, & huic oris spatio deest: legendum enim, veteris etiam interpretis nobis suffragante testimonio, λείπει τι τῷ χωρίῳ: atq; ita totum quod remanet oris spatium, morbum sustinebit, modo illud in confesso sit, morbum esse quod actionem lędit. Lædi autem execta columella vocem ipsam, & respirationem, quas esse actiones constat, omnibus est manifestissimum, igitur columellę abolitio, morbum in palato efficit. Pari ratione fatendum erit, dentis abolitionem esse morbum oris. Si enim ex eorum numero fuerit, qui mandendo cibo inseruiũt, & Græcis μυλῖται, μύλαι, & γόμφιοι, id est, molares dicuntur, ea parte qua exemptus est mandendi munus offendit. Si verò ex iis qui à diuidẽdo cibo Græcis τομεῖς, hoc est, incisorii nominantur, simul & edendi, & loquendi munus impeditur. Nam horum vsus non atterendo cibo, Galeno lib. II. de vsu partium teste, sed & locutioni, atque sermonis dearticulationi idoneus est. Ita etiam vbi linguæ dimidium abscissum fuerit, reliquæ partis linguæ quæ remanet, præter naturam mutilatio erit. Similiter iudicandum erit de omento exciso, pudendo, & aliis omnibus corporis partibus mutilatis, morbum nimirum ad id quod remanet nobis referentibus. Si quis verò pathos, seu pathema, id quod actionem lædit, malit appellare, is de nomine, non de re cõtendet. Nam rem quam Galenus morbum vocat, ipse pathos nominat. Quæ verò pathematis sit propria significatio, in enarratione lib. de diffe. sympto. dicemus. Molares dentes. Incisorii.

Liquet autem quòd in lingua, omento, pudendo, & in vniuersum, omnibus huiusmodi instrumentis mutilatis, per omnes iam dictos morbos, erit aliqua magnitudinis minutio. Non tamen ipsius animalis diminutio, necessariò adeò manifesta erit, vt ob hoc mutilum esse videatur, sed partium quidam numerus auferetur: tametsi per huiusmodi affectus, & arteriæ, & venæ, & nerui, & cutis, interdum etiam adeps, membranæ, & caro auferuntur. Atqui gurgulione, & varicosis vasis excisis, numerus quidam partium ab ipsis instrumentis aufertur. Atqui hæc omnia ad immutatum partium numerum sunt referenda. Quodcunque verò instrumentorum aufertur, non tamen eximuntur partes, huiusmodi ad vtrunque quodammodo genus referuntur. Nam animanti deest simplicium partium numerus, & compositi instrumenti magnitudo: totum enim instrumentum mutilatum est. Neque obscurum est vtrunque genus, tum id quod ad numerum, tum id quod ad magnitudinem pertinet, in superiori prædicamenti genere, nempe quantitate, comprehendi posse. Siquidem quantitatis, alia discreta, quæ & numerus propriè nominatur: alia continua, quæ magnitudo appellatur. Verum in præsentia, manifestioris doctrinæ gratia, libuit hoc pacto distinguere, vt alteram quantitatis differentiam ad numerum, alteram ad magnitudinem referrem. Quantitas duplex.

COMMENTAR.

Qui ex prædictis morbis ad numerum tantùm vitiatum, & qui ad vtrunque genus, hoc est, tum numerum, tum magnitudinem, referuntur, iam ostẽdere pergit Galenus. Ad numerum tantum referuntur, vbi pars dũtaxat aliqua de instrumẽto sublata est, vt si linguæ, aut omenti, aut pudendi aliqua duntaxat pars abscinditur. Neque obstat quòd per iam dictos morbos aliqua magnitudine fit imminutio: sæpe enim per eos arteriæ, venæ, nerui, adeps, mẽbrana, & caro auferuntur: tamen quum imminutio non sit tam magna ac manifesta, vt propterea animal mutilum videatur, hic morbus veriùs ad numerum, quàm ad magnitudinem refertur. Ad eundem modum, gurgulione, Qui morbi ad numerum tantùm referũtur.

Qui ad numerū & magnitudinē referuntur.

Quantitatis species.
Numerus.
Magnitudo.

πόσον Grecis bifariam accipitur
Generatim.
Propriè.

aut varicosis excisis vasis, numerus quidam partium ab instrumentis aufertur, quare itidē ad numerum refertur morbus. Ad vtrunque verò genus, nēpe numerum & magnitudinem, refertur morbus, quando totum instrumentum aufertur, nempe, vniuersum crus, aut integer oculus. Quippe tum simplicium partium instrumentum constituentium numerus, & compositi instrumenti magnitudo, deest. Cæterùm vtrunq; genus morbi, tum id scilicet quod ad numerum, tum id quod ad magnitudinem pertinet, in prædicamento, vt vocāt, quantitatis collocantur: quod scilicet numerus & magnitudo, Aristotele etiam in categoriis teste, quantitatis sint species. Numerus enim nihil aliud est, nisi quantitas discreta, magnitudo verò, nihil nisi quantitas continua. Animaduertendum verò hoc loco erit, quòd vbi nos conuertimus, quæ propriè numerus appellatur, Græcè legi, ὃ δὴ καὶ πόσον ἰδίως ὀνομάζεται. Vnde manifestum omnibus fit, πόσον dictionem apud Græcos bifariam accipi, nempe generatim, & propriè. Generatim idem quód ποσότης, id est, quantitas significat. Propriè verò idem quòd ἀριθμὸς, hoc est, numerus, seu, vt ita dicam, quotitas denotat. Generatim sumpta, genus est ad quantitatem discretam, quam ἀριθμὸν alio nomine appellant, & ad quantitatem continuam siue magnitudinem, quam Græci propriè πηλίκον καὶ πηλικότητα nominãt. Sic etiam Aristoteles in categoriis, quantitatem omnibus iis quæ diuidi possunt, tribuit, adeoque proprium esse quantitatis, vt diuidatur, tradit. Numerus enim in vnitates, magnitudo verò in spatia diuiditur.

CAP. IX.

Morbi in magnitudine.

Posteaquàm huius generis morbi explicati sunt, de iis qui ad partiū magnitudinem, aut quomodocunq; eos nominare placuerit, pertinent, differamus. Differunt autem ab eo quod prædiximus, genere. Si enim natiua partis figura manet, magnitudo autem corrumpitur, vbi aliqua læditur actio, hoc ipsum quod accidit, particulæ morbus erit: veluti si in prima statim conformatione lingua tanta fiat, vt propter magnitudinem, ad nullam oris partem se deflectere possit, aut propter paruitatem, omnes eius partes attingere nequeat.

COMMENTAR.

Morbi in magnitudine differūt, ab iis qui in numero sunt.

De morbis qui in vitiata magnitudine consistunt, hoc capite acturus, principio eos qui in magnitudinē sunt, ab iis qui in numero consistunt, differre, & alterius esse generis monet. Differre autem inter se hinc patet, quòd morbi qui in numero consistūt, ad quantitatem discretam: qui autem in magnitudine, ad quantitatem continuam referātur. Prætereà qui ad numerum vitiatum spectant, particulæ laborantis propriam & natiuam figuram vitiant. Fieri enim non potest, vt mēbri figura illæsa maneat, vbi numerus partium eiusdem vitiatur. Veluti si in manu digitus, aut desit, aut abūdet, manus quoque figuram corrumpi necesse est. Magnitudo autem vitiari potest, figurâ manente illesa, vt Galeni exemplum de lingua supra modum aucta luculenter monstrat. Nam tum natiua linguæ figura manet, & sola magnitudo eius corrumpitur, & quidem adeò, vt linguæ actio lædatur. Quippe ob magnitudinem suam ad nullam oris partem sese deflectere potest. Id quod etiam accidit, vbi lingua plus iusto minor fuerit, tum enim etsi natiua figura manet, tamen nihilominus quum ob suam paruitatem omnes oris partes attingere nequeat, actio eius læditur. Cæterum admonendus nobis hic lector erit, quòd vbi nos conuertimus: partium magnitudinem, aut quomodocunque eos nominare placuerit: Græcè scribi, περὶ τῶν κατὰ τὸ μέγεθος, ἢ τὸ πηλίκον τῶν μορίων, ἢ ὅπως ἄν τις ὀνομάζειν ἐθέλει. Nā quod nos vna voce magnitudinem, hoc illi vel μέγεθος, vel πηλίκον nominant, vt præcedenti etiam capite dictum est.

Adultis verò iamque perfectis, non ita crebrò partes ad magnitudinem præter naturam increscere solent. Atqui minuuntur frequenter, appellaturque morbus hic nonnullis alimenti defectus, ab aliis verò, partis ipsius tabes. Immodica autem partium incrementa, in vlceribus, in quibus caro supercrescit, & in eo malo quòd priapismum vocat, fieri solent. Nicomacho sanè Smyrnæo vniuersum corpus adeo immodicè auctum est, vt ne mouere quidem seipsum posset, atque hunc sanitati restituit Aesculapius. Vidimus verò linguam cuiusdam plurimùm auctam, idque citra omnem dolorem, vt neque œdema, neque scirrhus, neque phlegmone esse videretur: neque enim prementibus cauabatur, neque sensu destituta erat, neque dolebat: sed hoc malum duntaxat immodicum incremētum erat, substātia ipsius partis nequaquam vitiata. Sic & testiculi, & mammæ, aliis vterque, aliis alter duntaxat immodicè increuit. Ad hoc genus pertinet etiam struma, quæ vbi immodicè aucta est, haud exiguam actionibus incommoditatem affert. Huius quoq; generis sunt angulorum oculi immoderationes. Immodica verò horum auctio Encanthis nominatur. Diminutio autem rhœas. Atque huiusmodi sunt in hoc genere morborum differentiæ.

Nicomachi Smyrnæi magnitudo corporis immodica.

Struma.

Encanthis. Rhœas.

COMMENTAR.

Quum duas esse constet magnitudinis differentias, nempe indecentem auctionem, & diminutionem, tamen iis qui iam in lucem sunt editi & adulti, partes non ita crebrò ad magnitudinem prçter naturam increscere, sed frequentiùs imminui ostendit. Atque morbus per quem partes corporis imminuuntur Græcis ἀτροφία, Latinis verò alimēti defectus à nōnullis etiam φθίσις, Latinè tabes nominatur. Est autē atrophia propriè, quando alimenti penuriâ, pars, aut totum corpus imminuitur, ac consumitur. Quæ sanè alio nomine vocatur phthisis, vt quæ generatim omnem corporis maciem ac diminutionem, adeoq; idē quòd ἀτροφία, significat. Eam enim quæ insanabilia pulmonis vlcera comitatur externuationem, Græci præsertim Athenienses, vt sect. 7. apho. com. 16. Galenus testis est, φθόην appellant. Animaduertendum autē hoc loco erit, magnitudinem propriè esse quæ propter alimenti ad particulam delati, immodicam copiam fit. Quç enim propter congestum aliquem excremēticium humorem, ac fluxionem aliunde manantem, fiunt in corpore magnitudines, propriè tumores præter naturam vocantur. Galenum autem hoc loco de vtroque augmenti genere fuisse locutum, sua ipsius exempla, Nicomachi nimirum, mammarum, testiū, & strumarum abundè ostendunt. Cæterūm immodicum partium incrementum fit, quando in vlceribus caro supercrescit: id quod accidit, si alimētum copiosiùs quàm par sit, ad exulceratam partem defertur, vt fusiùs lib. 3. the. metho. cap. 6. Galenus mōstrat. Item in priapismo vocato malo, quod accidit quum genitale membrum & in longitudine, & latitudine totum augetur, nullo excitante ad libidinem aut desiderio, aut acquisito calore. Appellationem autem suam à Priapo, cui tale fuisse pudendū pictores, poetæq; finxerunt, malum hoc sumpsit, quemadmodum lib. 6. de labo. locis cap. 6. Galenus attestatur. Præterea vbi totum corpus immodicè augetur, veluti accidit Nicomacho Smyrnæo, cuius corpus ita auctum esse constat, vt seipsum non posset mouere, quem tamen Aesculapius sanitati restituit. Vidisse etiam se testatur quendam Galenus, cuius lingua plurimùm erat aucta, atque citra omnem quidem dolorem. Non fuisse autem tumorem præter naturam per sufficientem diuisionem partiumque enumerationem colligit. Neque enim œdema fuit, quòd sub premētibus digitis non sit cauata lingua. Neq; scirrhus, quia sensu non erat destituta. Est enim scirrhus, Galeno lib. 2. ad Glauconem

ἀτροφία. φθίσις.

φθόη.

Magnitudo propriè quid.

Immodicū partium incrementum quando fit. Priapismus.

Scirrhus.

conem attestante, tumor præter naturam durus, sensuque priuatus. Neque phlegmone, siquidem dolore vacabat. Erat itaque hoc malum duntaxat immodicum incrementum, substantiâ linguæ nequaquam vitiata. Sic mammæ, & testiculi interdum immodicè augentur. In viris nonnullis vterq; testis, in aliis alter dūtaxat. In mulieribus verò, nunc vtraque, nunc altera tantùm mamma increscit. Ad hoc genus morbi quod in magnitudine cōsistit, struma etiam pertinet, quæ haud exiguam etiam noxā actionibus affert. Strumam verò Galenus lib. 14. the. metho. cap. 11. inter tumores præter naturam commemorat. Libro etiam 13. cap. 5. scirrhosiorem glandularum phlegmonen strumam esse scribit. Quum igitur struma sit è genere tumorum præter naturam, euidentissimum fit, Galenum magnitudinis indecētis nomine, complecti etiam tumores præter naturam, quòd paulò antè à nobis quoque dictum est. E genere magnitudinis sunt etiam anguli oculorum immoderationes. Immodica enim horum excrescentia ἐγκανθὶς Græcis nominatur, vt eorundem imminutio, ῥοιὰς, quemadmodum alibi fusiùs docuimus.

Struma.

ἐγκανθὶς. ῥοιὰς.

CAPVT. X.

Morbi in compositione. In positu. In consensu partium.

CAEterùm ea quæ secundum naturā est compositione immutata, morbi fiunt. In positu quidem, per luxationes, & commotiones articulorum, item per intestinorum, ac omenti ramices. In non naturali verò vicinarum partium consensu, si vinculum alicubi laxum, aut intentum, aut abruptum fuerit, in ea parte motum articulorum impedit. In hoc genere sunt, linguæ, & pudendorū immodica vincula: quippe à quibus lingua in loquēdo mandendoque non parum impeditur, Pudendum autem, quòd semen genitale, ob distortum meatum, minus procul, & recto tramite in mulieris vterum inijcere possit. Ad hanc differentiam attinent labiorum exulceratorum, vel palpebrarū, vel digitorū, vel sedis, vel alterius huiusmodi partis præter naturā coalitus. Atq; hæ quidem sunt generis in partium præter naturam compositione species.

COMMENTAR.

In hoc capite, ad quartum, adeoque vltimum genus morborū, qui in partibus instrumentalibus oriuntur, nempe indecentem compositionem, progreditur Galenus, eiusque duas esse differentias, monstrat. Vnam, vbi positus, alteram, vbi vicinarum partium consensus à naturali habitu euariat. Ad primā differentiā spectat luxatio, quæ Græcis ἐξάρθρησις dicitur. Hæc fit vbi propter violentum aliquem motum, ossa & articuli extra proprium locum, in totum excidunt, & abeunt. Hæc Hippocrati, vt libro 1. de fracturis Galenus, cōm. 1. testis est, non solum ἐξάρθρησις, & ἐξάρθρημα sed & ἔκπτωσις & ἐκπτωμα vocatur, quasi dicas exarticulatio. Sub hac etiā differentia cōplectitur articulorū cōmotio, quæ Græcis παράρθρημα καὶ παράρθρησις nominatur. In ea articuli tantùm præter naturā cōmouentur, ideoque per hanc articulatio ipsa labefactatur, aut verius contorquetur, aut peruertitur, permutatúrve, non tamen eousq; diducitur, vt proprio loco articuli in totum, veluti in luxatione, abeant, aut è propria sede ossa ipsa omnino exiliant. Fit enim, vt lib. 6, cap. 101. testatur Paulus, vbi aliquatenus duntaxat emotus est articulus, aut vsque ad supercilium cauitatis elapsus. Ad hoc præterea genus spectant omenti, & intestinorum rupto peritonæo in scrotū deuolutiones, quas Græci ἐπιπλοκήλην καὶ ἐντεροκήλην, Latini ramices, iuniores harniam, & rupturā nominant. Porrò ad alteram indecentis compositionis differentiam pertinet vinculum, partem parti colligans, laxum, aut intentum, aut abruptum, quòd nimirum in ea parte articulorum motum impediat. Ex hoc genere sunt vincula linguæ immodicè laxa, vel intenta,

In positu morbi. Luxatio. ἐξάρθρησις. ἔκπτωσις. παράρθρησις.

ta,eò quòd ab iis lingua in loquendi ac mandendi munere plurimùm impediatur. Malum linguæ in quo eius vinculum nimium intẽtum eſt,Grecis ἀγκυλόγλωσσον,Latinis ligatio linguæ dicitur.Hæc verò,Paulo lib.ſexto capite viceſimo nono atteſtãte,bifariam accidit.Naturaliter,vbi à prima ſtatim origine ligamenta linguam continentia duriora & breuiora facta ſunt.Ex acquiſito, quando ob quãpiam cicatricem duriorem ſub lingua contractam,breuius fit ligamentum.Item vinculũ pudendi eius, quod ſemen genitale,ob diſtortum meatum,procul & recto tramite in muliebrem vterum iniicere nequit.Hi verò quibus pudendi meatus per quem ſemen eiaculatur, propter vinculum quod ad virgam habent,cõtortus eſt,Galeno libro decimoquinto, de vſu partium capite tertio autore,Grecis ὑποσπαδιαῖοι appellantur.Iidẽ alio nomine iiſdem σπάδωνες dicuntur,ἀπὸ τοῦ σπᾶν hoc eſt,conuellendo: quòd ſcilicet vinculũ quod ad virgam eſt,ita conuellatur,vt pudẽdi meatus contortus ſemen intus retineat, nec extra ferri ſinat,adeoque ne procul, & recto inceſſu in fœminę vterum eiaculari queat,pudendum impediat.Spadones itaque tum Grecis,tum Latinis vocati, generare ac procreare liberos nequeũt,non certè quòd ſemẽ fœcundũ non habeãt,ſed quòd illis in virgæ flexibus hęrens,ferri prorſum nequeat.Hinc eſt quòd in Grecis inſtitutionibus lib.1.de adop.ſpadones rectiſsimè eſſe definiũtur, qui propter aliquod vitiũ mẽbrorũ genitaliũ,liberos procreare nõ poſsunt,ſed eo ſublato liberos generãt. Hinc etiã meritò ibidẽ ſpadonibus adoptionis ius cõceditur. Adoptio enim,vt Iuriſcõſultus.ff.de adopti.ait,in iis perſonis locũ habet,in quibus natura poteſt. Quocirca quũ ſpadones,vitio quo laborant ſublato, ſe poſſe generare, ſperare queant, igitur etiam adoptare poſſunt. Caſtrati verò adoptare nequeunt, vtpote quibus ſpes omnis procreandi adempta ſit. Nam quibus natura negauit liberos poſſe gignere, his neque ius ciuile, quod naturæ veſtigia ſequitur, conceſsit. Ex quibus omnibus fit, locum in Latinis inſtitutionibus de adoptionibus eſſe prorſus deprauatum,vbi ita legitur. Hi qui generare non poſſunt, quales ſunt ſpadones, adoptare poſſunt. Legendum enim erit: hi qui generare poſſunt, exempta negatione, quod ex iam dictis ſatis conſtat,& errorem ſatis teſtãtur inſtitutiones Grecè,quę ita habent. ἀλλ᾽ ὁ σπάδων, ἐπειδὴ ἔστω ἐλπὶς, εἰκὸς γὰρ τοῦ πάθους ἀπαλλαγέντος, δυνάσθαι παιδοποιεῖν, εἰς θέσιν λήψεται. Vt hinc etiam perſpicuum fiat quanta ſit Græcarum inſtitutionum commoditas ad emendandos plurimos in Latinis inſtitutionibus deprauatiſsimos locos. Vt mirum ſit non in maiori pretio, & honore apud noſtræ ætatis Iuriſperitos haberi quàm Latinas,pręſertim quum in illis omnia ordinatiùs, planiùs,ac preſsiùs quàm in his ipſis enucleari conſtet.Sed quum hoc commune ſit vitium,vt ea quæ ignoramus non magni faciamus, ac fortiter contemnamus,magna autem pars Iuriſconſultorum non tantùm Græcæ,verumetiam Latinæ,& in ſumma, omnis humanioris literaturæ imperiti ſint, cur non Græcas etiam inſtitutiones, vtpote à ſe non intellectas contemnerent?Malunt enim in cœno ac luto barbariſsimorum commentariorum,ſuum inſtar, volutari, quàm limpidiſsimos Græcorum deguſtare fontes. Digni vt cum Grillo repertis iam frugibus, perpetuò veſcantur glandibus. Cæterùm ex iam dictis etiam fit euidentiſsimum.Iuriſconſultos recentiores, & alios quoſdam, non rectè ſpadones interpretari pro iis,quibus execta ſunt virilia.Hi enim, vt loco anteà citato apertè Græcæ teſtantur inſtitutiones,propriè caſtrati vocantur. Vt falſos eſſe verſiculos illos,in ſcholis Iuriſperitorum tritos,neceſſe ſit.

Caſtratos natura facit,violenta ſpadones
Improbitas,amor Eunuchos & fœda libido.

Sed huic errori occaſionẽ prębuiſſe videtur Vlpian⁹ q.ff.de verb.ſig.L. Spadonũ,minùs ꝓpriè,& pręter medicorũ,veterũq; oĩm ſententiã,ſpadonũ appellationẽ eſſe generalẽ tradit, ad caſtratos,thlibias & eunuchos.Quũ cõtrà,ita Grecis atteſtãtibus inſtitutionib⁹ Eunuch⁹ generale ſit nomẽ ad ſpadões,caſtratos,& thlibias.De q̄ re alibi quo

ἀγκυλόγλωσσον. Ligatio linguæ bifariam fit.

σπάδωνες. ὑποσπαδιαῖοι.

Spadones generare nequeũt.

Adoptio vbi locum habeat.

Caſtrati adoptare nequeunt.

Locus in inſtitutionibus emendatus.

Grecarũ inſtitutionũ commoditas.

Cauſa cur Grecę inſtitutiones à Iuriſconſultis contemnantur.

Caſtrati.

Vlpianus notatur.

Eunuchus generale nomen.

que copiosiùs diximus. Atqui hîc longiùs ab instituto nostro sumus digressi, idque Iurisconsultorum gratiâ, quo scilicet eosdem moneremus, ne in iis rebus quarum nullã habent cognitionem temerè suam inscitiam prodant, sed medicis, vtpote quibus bas esse cognitas, constat, excutiendas relinquant. Vt itaque eò vnde digressi sumus redeamus, ad hanc etiam alteram indecentis compositionis differentiam pertinent labiorum exulceratorum, vel palpebrarum, vel digitorum, vel sedis, & labiorum etiam vteri coalitus. In omni enim hoc coalitu indecens partium est consensus. Coaluerunt nanque inter se partes, quæ distare ab inuicem deberent.

CAPVT XI.

Vnitatis solutio

Eliquum est quintum genus morbi, nempe vnitatis cõtinuitatisve solutio, siue illa alicui simplici particulæ, quæ similares vocãtur, siue cõpositæ adueniat. Quare paulò ante inter communes vtrarunq; partium morbos, eius mentionem fecimus. Quũ enim diuellitur ligamẽtũ, vel arteria: & totius instrumẽti, & diuulsæ particulæ cõmune pathema erit. Nã vtriusq; soluta est cõtinuitas: tot⁹ quidẽ, quod neq; partes sibiinuicẽ cohæret, neque vniũtur: partis verò diuulsæ, quia non manet vna, sed in duas dissecta est. Quod si nõ omnino, sed ex parte aliqua diuellatur, nõ est iam totius instrumenti morbus, nisi ex accidẽte, quòd scilicet pars eius aliqua dũtaxat perpessa sit: sed solius partis quæ perpessa est proprius ac peculiaris morbus est. Vocatur autẽ continui solutio, in osse quidẽ fractura, in carnosis verò omnibus, communiter vlcus. Ruptio autẽ, & cõuulsio ex eodẽ sunt genere. Consistit verò hoc quidẽ in neruosis, illud autẽ in carnosis partibus, diuulsis in ipsis fibris, à violenta aliqua attritione collisionéve, aut repẽtina & cõfertim facta tensione. At quæ auulsiones nominãtur, instrumentaliũ duntaxat partiũ sunt propria pathemata. Hæ quidem sunt omnes simplicium morborum differentiæ.

Fractura. Vlcus. Ruptio.

COMMENTAR.

Hactenus morborum simplicium & compositarum partium naturam, ac differentiam omnem exquisita quadam ratione exposuit Galenus, nũc ad alterũ genus, quod vtrisq; partibus, simplicibus nimirum & compositis, vt dictum est cap. 4. huius libri, commune est, vnitatis scilicet solutionem progreditur. Principiò autem docet quando continuitatis solutio totius instrumenti, & diuulsæ particulę simul pathema sit, & quando partis duntaxat. Vtriusq; simul, si ligamentum, aut arteria diuellatur. Siquidẽ diuulso ligamento, vtriusq; soluta est cõtinuitas. Totius quidẽ instrumẽti, quòd partes neque sibiinuicẽ cohærent, neq; vniũtur, adeoq; ipsum in se diuisum, & vnũ non est. Partis verò diuulsæ, quia nõ manet vna, sed in duas disse&ta est, adeoq; ei⁹ integritas soluitur. Sic arteria quoq; soluta, nõ tã ipsiusmet cõtinuitas, quàm totius instrumẽti, cuius ipsa est pars, coherẽtia soluitur. Secũdo huius capitis loco, quòd duplex sit solutionis vnitatis ratio mõstrat. Interdũm enim totũ ligamentũ, vel tota arteria, interdum verò aliqua tantùm ex parte soluitur. Ideoque fit vt morbus tum vel ad totum instrumẽtũ, vel ad eius dũtaxat partẽ, aliquã similarẽ referatur. Si ligamẽtũ vel arteria, nõ omnino & ex toto diuulsa fuerit, non est iã totius instrumenti, quòd videlicet eius partes adhuc coherẽt, & vniũtur: sed solius partis quę ꝑpessa est morbus ꝓprius & peculiaris. Ex accidẽte tamen etiã partis instrumentarię est morbus, quod scilicet pars eius aliqua simplex laborat. Cuius rei exemplum est apud Galenum lib. 2. the. metho. cap. sexto de iecore & venis. Quippe si iecoris venæ intemperie laborant, primùm morbus erit venarum, ex accidente verò etiam iecoris, vtpote cuius venę partes sunt. Tertio loco

Cõtinuitatis solutio pathema est totius instrumenti & partis.

Solutionis Vnitatis duplex ratio.

tio loco, quod se factur $\tilde{u}$ suprà cap. 4. est pollicitus, quas appellationes in singulis partibus solutio vnitatis sortiatur, exponit: id quod copiosiùs lib. 4. & 6. the. metho. cap. 1. docuit. Cōtinui enim in ossibus solutio, Gręcis κάταγμα Latinis fractura dicitur. Rectissimè aūt nomē fracturæ ossibus accōmodarūt Medici, quod ea rei duræ peculiaris sit. Quippe ea frangi propriè dicūtur, quę in magnas partes diuidi ac distrahi possunt: queq; essentiam solidam & durā nacta sunt, teste etiam lib. 4. metho. cap. 9. Aristotele. Si in carnosis partibus vnitas soluitur, Gręcis communiter ἕλκος, Latinis vlcus dicitur. Communiter autem vox non temerè adiecta est, ita enim sub se vulnus etiā, quod Gręcis Galeno lib. 3. the. metho. cap. primo teste, τραῦμα propriè vocatur, complectitur. Est autem hoc nihil aliud nisi solutio vnitatis ex vulnerando, in carnosa parte relicta. Ruptio verò & conuulsio ex eodem genere solutionis continuitatis existunt. Ruptio, Græcis ῥῆγμα, est carnosæ partis citra vulnerationem diuisio, diuulso nimirum ipsa à violenta aliqua attritione collisioneve, aut repentina, & confertim facta tésione. Cōuulsio verò, σπάσμα Græcè, est neruosæ partis sine vulneratione facta diuisio. At auulsiones, ἀποσπάσματα Gręci nominant, instrumentaliū duntaxat partium propria sunt pathemata: quod scilicet ligamenta earundem, Galeno libro quarto therapeuticæ methodi capite primo attestāte, soluuntur ex toto. Vel, quod partes similares prius cohærentes ab instrumento auulsæ sunt.

κάταγμα. Fractura. ἕλκος. Vlcus. τραῦμα. Vulnus. ῥῆγμα. Ruptio. σπάσμα. Conuulsio. ἀποσπάσματα. Conuulsio.

CAPVT XII.

Nunc tempestiuū est ad compositos progredi morbos, à similaribus rursus exorsuri corporibus. Erit igitur de sentētia prioris sectæ ex latitudine & angustia meatuū morbus quidā compositus, nō quòd singuli particulatim meatus vtraque sustineant, sed quòd vicissim alij angustiores, alij verò latiores reddantur, vt non magis latitudinem meatuum, quàm angustiam in toto similari corpore accusare queas, nec liceat sumere sensibilem aliquā eˀ particulā, cui alterū tātùm adsit, sed quācūq; sumpseris, semper tota vtrisq; obnoxia erit. In altera verò hypothesi, solis qualitatibˀ à naturali habitu egressis, in singulis similaribˀ corporibus quatuor erūt cōpositi morbi, calidus simul & siccˀ, calidus simul & humidus, frigidus simul & siccus, frigidus simul & humidus. Affluente aūt ipsis aliqua substātia, itidē alij quatuor morbi, cōiugationes qualitatum obtinentes, nascentur.

Cōpositi morbi. Prioris sectæ. Alterius.

COMMENTAR.

Rectissimè Galenus post simpliciū morborū explicationem ad cōpositos progreditur. Siquidē is est naturæ ordo, ea via ac ratio, vt à simplicibus ad cōposita progressus fiat. Ex cognitis enim simplicibus, nullo sanè negotio cōposita dignoscūtur. Recēset aūt vtriusq; sectę cōpositos morbos, exorsus à priori, quę in meatuū immoderatione morbos statuit. In hac enī morbus quidā cōpositus est ex latitudine, & angustia meatuum, non quòd singuli meatus vtraque, hoc est, latitudinem & angustiam sustineant: neq; enim fieri potest vt idem meatus simul contrariis affectibus laboret, id est, laxetur simul & constipetur: nam contrariorū eam esse constat naturam, vt eidem simul inesse subiecto minime possint, vbi enim latitudo est, ibi esse nequit angustia: sed quòd vicissim alii angustiores, alii verò latiores reddātur, vt nō magis latitudinē meatuū, q̄ angustiā in toto similari corpore accusare queas, nec liceat inuenire aliquā eius particulā, cui alterū tātùm adsit, sed quācunq; sumpseris, semper tota vtrisq;, hoc est, latitudini & angustię, obnoxia erit. Alterius sectę seu hypotheseos, eius nimirū quę in qualitatibus primis morbos cōstituit, quatuor in similaribus particulis cōpositos esse morbos cōstat. Quatuor nimirū nudis dūtaxat qualitaribus modū naturę egressis, quos recentiores immateriales nomināt, calidum scilicet simul & siccū, calidum simul & humidū,

A simplicibˀ ad composita progrediendum. Morbi cōpositi prioris sectæ. Alterius sectæ

frigidum simul & siccum frigidum simul & humidum. Totidem etiam affluente illis materia seu essentia quadã calida simul & sicca, calida simul & humida, frigida simul & sicca, frigida simul & humida, fieri morbos necesse est.

Quia verò continui solutio non solùm in compositis instrumentis, sed etiã in simplicibus quoq; fit corporibus, implicabitur, ipsa nõnunquã iã dictis de vtriusq; sectæ sententia, morbis, & simplicibus, quos statim ab initio libri descripsimus. Quippe fieri potest vt pars vlcere laboret, ac simul siccior, aut humidior, aut frigidior, aut calidior præter naturam sit: aut vnà cũ vlcere, & siccior & calidior sit. Partes igitur quæ simul & vlcere, & phlegmone laborant trifariam a naturali habitu recedunt: propter vlcus quidem, suarum partium vnitatem amittunt, ob phlegmonen autem plus iusto calidiores & humidiores fiunt. Denique tumor in ipsis si ad tantã magnitudinẽ attollatur, vt ob hanc ipsam actio lædatur, iã morbus censeri debet, alioqui symptoma & pathema dũtaxat, quemadmodũ & dolor, existit. Omnes igitur partes phlegmone simul & vlcere laborantes tripliciter necessariò, nonnunquam, ægrotant etiã quadrifariã. Phlegmonen verò in præsentia nominamus, non, vt veteres consueuerunt, partium veluti quandam inflammationem feruorémve, sed rubentem, & renitentem, dolorificúnque tumorem, Sic & erysipelatis nonnunquam vlcera accidũt. Carbunculi enim aliter consistere nequeunt. Herpetes & cancri mediam inter hæc naturam obtinent: nam magna ex parte cum vlceribus, nonnunquam verò sine iis consistunt.

Continui solutio vtriusq; partium morbis implicatur.

Phlegmone quid.

COMMENTAR.

Quum vnitatis solutio cõmunis sit tum similariũ, tum instrumẽtalium partiũ morbus, ideo hanc ipsam vtrarunq; morbis posse connecti & cõmisceri, hoc loco Galenus mõstrat. Vocat autẽ hîc partes instrumentales, cõposita instrumẽta, idq; nõ temerè, quòd etiã quædã sint instrumenta simplicia, népe oẽs partes similares quæ perfectam edere actionẽ possunt, quemadmodũ suprà, cap. 4. copiosiùs docuimus. Ceterùm quũ prioris sectæ placita Galenus haud sequatur, iis sanè relictis, quo pacto solutio vnitatis cum simplicibus alterius sectæ, quę veritati consona est, morbis copuletur, ostẽdit. Quippe accidere sæpe, inquit, vt pars aliqua corporis vlcere laboret, & simul etiã siccior, aut humidior præter naturã sit, aut intẽperie aliqua frigida simul, aut calida infestetur. Vel vt vnà cum vlcere, & calidior & siccior sit. Fieri etiã interdum solet, vt pars simul & vlcere, & phlegmone laboret, atque tum trifariã à naturali habitu recedit. Nã primò quidem propter vlcus, suã vnitatẽ amittit. Secũdò propter phlegmonẽ plus iusto fit calidior & humidior. Tertiò tumore corripitur in tãtã magnitudinẽ sublato, vt ob hanc ipsam actio lędatur. Tres itaq; tum simul in vna & eadẽ parte morbi sunt, vnus quidem vlcus, alter intemperies calida & humida, & tertius tumor. Nam, vt iam diximus, si tantus fuerit tumor vt actionem per se impedire possit, in morborum numero censeri debet. Sin minus, phlegmones symptoma, aut pathema erit, perinde atq; dolor. Porrò phlegmonẽ in pręsentia Galenus nõ generatim, veterũ more medicorũ, pro omni partiũ feruore & inflãmatiõe, vt scilicet idẽ Gręcis φ hęc vox φλόγωσις significet, sed speciatim potiùs pro rubẽte, ac renitẽte, dolorificoq; tumore, quemadmodũ fusiùs lib. 13. the. metho. Galenus docet. Sæpe etiam vlcus cõiũgitur erysipelatis, adeoq; solutio cõtinuitatis cũ cõposito aliquo morbo cõplicatur, & connectitur. Non aũt ab re dixit Galenus nõnũquã, siquidẽ interdũ etiã sine vlcere, vt testis est li. 14. the. meth. cap. 1. idem Galen⁹, accidit erysipelas. In carbũculo itidẽ vnitatis solutio cũ cõposito

Composita instrumenta.

Solutio vnitatis cum simplicibus morbis cõiũcta.

Tres simul in vna & eadẽ parte morbi.

Tumor quando morbus, & quãdo symptoma.

Phlegmone. Generatim.

Speciatim.

Solutio cõtinuitatis cũ cõpositis morbis cõiũcta.

Carbunculus.

fito copulatur morbo, quod carbunculus fine vlcere haudquaquam cōſiſtere poſsit. Qui enim hoc malo correpti ſunt, particulam omnino ſcahunt, vnde puſtula rumpitur,adeoque vlcus cum cruſta gignitur. Herpes & cancer,inter hæc,nempe eryſipelata & carbunculos,mediam obtinent naturam,quòd ſcilicet non ſemper,vt carbunculi,neque raro,vt eryſipelata,ſed magna ex parte, cum vlceribus conſiſtant. De quibus omnibus fuſiùs Galenus libro ſecundo ad Glauconem tractat. Herpes & cācer inter eryſipelata & carbunculos mediam obtinēt naturam.

Cæterùm omnes huiuſmodi morbi,etiamſi citra vlcus conſiſtūt,compoſiti ſunt. Vna quidē ratione,quòd oēs ex redūdāte humore vel calido,vel frigido naſcūtur, à flaua bile eryſipelas, ab atra cancer,à ſanguine phlegmone, à pituita œdema. Alia verò,quòd oēs iā dicti humores,quāquā ſpecie ſunt humidi,facultate tamē nō ſunt humidi.Nā atra bilis frigida & ſicca eſt,flaua verò,calida & ſicca,pituita frigida & humida,ſanguis calidus & humidus.Tertio autē modo,ꝙ oēs ij morbi ſibiinuicē cōmiſcentur,atq; raro admodū aliquis eorū ſyncerus inuenitur. Nā phlegmonæ magna ex parte miſcetur aliquid vel eryſipelatoſum,vel œdemaſum,vel ſcirrhoſum.Eryſipelati autem,aliquid vel phlegmonoſum,vel œdematoſum,vel ſcirrhoſum,& ſimiliter ſingulis aliorum.Itaq; multiformiter omnes huiuſcemodi morbi compoſiti ſunt.Dicemus autem de iis copioſius in libro de morborum cauſis inſcripto,& in eo qui illum ſequitur de ſymptomatis morborū,neq; non in tractatu de medendi ratione,cuius gratiā hæc omnia ſcribuntur. Non omnes humores ſunt humidi. Morbi frequenter ſibiinuicem miſcentur.

COMMENTAR.

Monſtrat hoc loco Galenus,morbos prædictos omnes,ſuaptè naturâ, etiamſi citra vlcus conſiſtunt,triplici quidem ratione eſſe compoſitos.Vnâ,quòd omnes ex redūdante aliquo humore vel calido,vel frigido naſcuntur, vt eryſipelas à flaua bile, ab atra cācer,à ſanguine phlegmone,à pituita œdema. Nam quia cum intemperie calida,frigida,humida,vel ſicca,vnum aliquem ſibi adſciſcunt humorem calidum,vel frigidum,ideo compoſiti ſint,neceſſe erit. Atque is vnus eſt horum compoſitionis modus.Alter, quòd omnes iam dicti humores quanquam formâ ſeu ſpecie eſſe humidi videantur,tamen facultate non ſunt humidi,neque vnam aliquam ſimplicem habent temperaturam.Atræ enim bilis humor frigidus & ſiccus eſt,flauę verò calidus & ſiccus,pituitæ frigidus & humidus,ſanguinis calidus & humidus. De quaquidē quatuor humorum temperatura copioſiſsimè ſcripſimus in poſtrema noſtri compendii editione.Quare non eſt cur longiùs de ea hîc diſſeramus. Tertius compoſitionis modus eſt,quòd omnes ij morbi ſibiinuicem commiſcentur,atque rarò admodum accidit,vt aliquis eorum ſyncerus inueniatur.Quippe phlegmonę plurimùm aliquid quod vel eryſipelatis,vel œdematis,vel ſcirrhi naturam refert, cōmiſcetur. De qua quidem poſtrema compoſitionis ratione plura dicentur capite ſexto libri de morborum cauſis. præterea lib.13.& 14.the.methodi,& libro ſecundo ad Glauconē Galenus pleniſsimē de iiſdem agit. In fine huius capitis oſtendit quātùm referat,ſi quis rectè curare morbos velit,vt quæ in iis libris traduntur,perſpecta habeat. Vſus igitur maximus horum librorum eſt,ad plenè intelligenda quæ in medendi ratione à Galeno docentur. Morbi prædicti ſuaptè naturâ cōpoſiti. Primus cōpoſitionis modus. Alter. Tertius. Vſus horum librorum.

CAP. XIII.

Oſtquàm compoſitionis modū in ſimplicibus partibus diximus, nunc ad inſtrumentorū morbos trāſeamus,oſtendentes quomodo ipſi quoq; cōpoſiti fiāt. Primū aūt ei⁹ quod ab initio dictū eſt meminiſſe oportet, ꝙ alij ſunt primorū ſimilariūq; corporū morbi, alij iſtrumētariorum, Cōpoſiti inſtrumentorum morbi.

& compositorum. Phlegmone quidem primorum, luxatio verò instrumentariorum. Quum itaque mebrum aliquod simul & luxatur, & phlegmone laborat, luxatio quidem primò totius instrumenti morbus est, phlegmone autem neque primò, neque propriè, sed ex accidenti: quia enim phlegmone singularum ipsius partium morbus est, erit vtique ex accidenti totius quoque instrumenti morbus. Et quidem lippitudo phlegmone est membranæ quæ corneæ adhæret tunicæ, ex accidenti verò oculi morbus est. Atque euenit nonnunquam, vt cornea tunica profundum habeat vlcus, & deinde tota exesa, aliquid ex tunica quæ sub ea sita est, vuea nominata, procidat, & distorqueatur pupilla. Et horum trium quodlibet oculi vitium existimatur, quanuis vlcus, & erosio ad solam corneam pertineat, procidentia verò ad vueam, & distortio ad pupillam. Verùm, vt dictum est, similarium corporum morbi, ex accidenti sunt totius instrumenti.

Lippitudo.

COMMENTAR.

Quum in eo quod præcedit capite, qui qualesque sint in primis ac similaribus partibus morbi compositi abundè exposuerit, nunc qui instrumentariis proprij & peculiares sint compositi morbi, ac quomodo earundem partium morbi inter se commiscentur, ostendit. Sunt autem alii, quod ab initio huius libri dictum est, morbi partium similarium, alij item instrumētalium. Primarum seu similarium partium morbus est phlegmone, quòd inæqualis m usculi, Galeno cap. 5. libri de inæquali intemperie teste, intemperies sit. Feruet enim iam qui in eo est sanguis, isque secū excalefacit, primùm quidem & maximè arteriarum venarumque tunicas, mox verò omnia quæ extra has sunt, quibus scilicet circunfunditur, nempe neruos, ligamenta, membranas, & carnem ipsam. Vt rectissimè hoc loco à Galeno dictum sit, phlegmonen singularum ipsius instrumenti partium morbum esse, eo quòd singulas eius partes sensim occupare, vt dictum est, incipiat: vel quòd in singulis instrumenti partibus, venis nimirum, arteriis, carne, & neruis fieri possit. Luxatio verò instrumentariarum partiū morbus est, vtpote qui figuram naturalem earundem vitiet ac corrumpat. Quū igitur mēbrum aliquod corporis, manus videlicet aut crus, simul & luxatur, & phlegmone corripitur, luxatio quidem totius instrumēti, propter causam iam expositam, primò morbus est: phlegmone verò neque primò, neque propriè, sed ex accidente, hoc est, secundò: ita enim infrà cap. 1. de sympto. diffe. hanc vocem interpretatur. Primò enim, vt comprehensum est, & propriè phlegmone partium similarium est morbus. Secundò autem instrumentalium, quod nimirum partem aliquam totius instrumenti occupet. Quòd primùm exemplo lippitudinis Galenus luculenter admodum demōstrat. Quippe lippitudo, ὀφθαλμίαν Græci nominant, phlegmone propriè est eius mebranæ quæ corneæ tunicę adnascitur, quam ob id Gręci ἐπιπεφυκότα, Latini autem adnatam, alij adhærentem, alii albam, barbari coniunctiuam appellant. Adnatam & adhærentem, quòd oculū totum ferè cōtineat, & vicinis partibus committat. Albam autem à colore, vt alibi fusiùs docuimus. Cornea verò, vt & id obiter dicamus, nomen suum à cornu similitudine quam gerit, assumpsit. Hæc enim tunica ea sede qua oculi nigrum, seu iris consistit, in cornu imaginem degenerat, quod in laminas diuisum, & exactę leuigatum, vitri alicuius loco lucernæ accommodatur, pellucidumque est. Ex accidēte autem totius oculi, quòd nimirum aliquam eius partem, nempe adnatam, occupet, morbus est. Deinde exemplo vlceris corneæ idipsum Galenus ostēdit. Euenit enim interdum vt cornea tunica profundo laboret vlcere, dein tota ab eo exesa, aliquid ex tunica quę sub ea sita est, & Gręcis ῥαγοειδής, Latinis Vuea, quòd vuę folliculo, à quo pedūculus quo firmatur extractus est, simillima sit, procidat, & distorqueatur pupilla. Quæ

Phlegmone similarium partiū morbus.

Phlegmone singularum ipsius instrumenti partiū morbus est.

Luxatio instrumentariarū partium morbus.

Ex accidente.

Lippitudo.

Adnata.

Cornea.

Iris.

ῥαγοειδὴν.

non

non eſt niſi foramen vueę. Hæc enim in medio foramine peruia eſt, quòd minimum in oculo apparentem efformat circulum, & pupilla nominatur. Meritò aūt vueæ procidentiam, ab eroſione corneę factam, pupillę comitatur diſtorſio. Fieri enim nequit vt vuea procidat, niſi mox pupillæ ſequatur diuulſio. Horum verò trium vitiorum, quodlibet oculi ex accidente vitium eſt, quòd aliquam totius oculi partem ſimilarem occupent. Vlcus enim & eroſio corneam, procidentia vueam, & diſtortio pupillam. Pupillę diſtortio

Vnus itaque compoſitionis in inſtrumentariis partibus morborum modus eſt, quum duo, ſimul miſcentur morbi, quorum alter primò ad ſimilarem, vt phlegmone, alter verò ad inſtrumentalem vt luxatio, pertinet. Alter compoſitionis modus, in quo plures quidem miſcentur morbi, ſed neuter niſi ex accidente ad inſtrumentalem partem refertur, vt eſt vlcus, & eroſio corneæ, procidentia vueæ, & diſtortio pupillæ. Compoſitionis morborū in inſtrumētariis partibus modi.

Quòd ſi itaque vnamquampiam ex ipſis compoſitus infeſtauerit morbus, is quoque totus inſtrumenti ex accidenti morbus erit. Vbi verò complures, ſed ſingulæ ſingulis morbis laborauerint, & ſic quoq; totius inſtrumenti compoſitus morbus erit. Nam, fac eſſe, ſi ita ſors tulerit, vt in oculo, neque enim impoſſibilis eſt hypotheſis: ſit pterygion, & lippitudo, & eroſio corneæ, & procidentia vueæ, & ſuffuſionis aliquod initium, quòd neque vnus, neque ſimplex ſit morbus, omnibus manifeſtum eſt. Appellabit autem hunc quiſpiam compoſitum oculi morbum. Alius verò non vnum compoſitum, ſed plures dicet eſſe in oculo morbos, in diuerſis ipſius partibus conſiſtentes. Nihil autem refert quatenus ad curandi indicationis varietatem pertinet, cuius gratia hæc omnia inquirimus, ſiue vnus fuerit compoſitus morbus, ſiue plures, pugnanti curatione indigentes. Pleniùs verò de iis in libris quos de medendi ratione inſcripſimus diſſeremus. In præſenti autem ſermone, hoc tantùm demonſtraſſe & indicaſſe ſufficiat, probabilem vtroſq; habere ſententiam, & qui plures eſſe in oculo morbos arbitrātur, & qui, vt vnū eſt inſtrumentum quod laborat, ita vnum quoque morbum eſſe compoſitum autumant: quando, vt dictū eſt, plures in ipſo particulæ laborent.

COMMENTAR.

Pergit Galenus in explicatione eius, vt ſciamus qui morbi compoſiti ex accidenti, & qui primò & propriè ſint totius inſtrumenti, inquiens. Si vnamquampiam ex ipſis ſimilaribus inſtrumentalem partem conſtituentibus. compoſitus morbus infeſtauerit, vt vlcus & eroſio corneam, tum is totius inſtrumenti ex accidenti, propter cauſam iam ſæpe expoſitam, morbus erit. Vbi verò complures infeſtauerit partes, ſed ſingulæ tamē ſingulis morbis laborauerint, & ſic quoque totius inſtrumenti, oculi nimirum, compoſitus morbus erit. Verbi gratia, ſi pterygion, & lippitudo in adnata oculi tunica, in cornea eroſio, in vuea procidentia, & initium ſuffuſionis (quæ non eſt niſi lenti humoris in cornea iuxta pupillam concretio) fuerit, neminem latebit, tum neque vnum, neq; ſimplicem eſſe morbum. Hinc eſt quòd alius quiſpiam hunc compoſitum oculi morbum vocabit. Alius verò paulò curioſior, nō vnum compoſitum, ſed plures dicet eſſe in oculo, in diuerſis ipſius partibus, vt iam eſt expoſitum, conſiſtentes morbos. Nihil tamen refert, quatenus ad curandi indicationis varietatem pertinet, cuius gratia hæc omnia inquiruntur, ſiue vnum compoſitum, ſiue plures, pugnantibus remediis indigentes, dixeris morbos. Quippe ſiue vnus compoſitus, ſiue plures eſſe morbi dicantur, eadem tamen erit communis medendi indicatio, nempe eius quod lædit per contrarij admotionem ablatio. Perpetuò enim verum eſt hoc tritum in ſcholis medicorū axioma, Contraria contrariorum ſunt remedia.

Quādo morbus compoſitus primò ſit totius inſtrumēti, & quādo ex accidente.

Suffuſio quid.

Communis curandi indicatio.

Quemadmodum igitur simplicium morborum alius quidem primò totius instrumenti morbus erat, veluti suffusio: alius verò ex accidente, vt corneæ exulceratio: ita & compositorum morborum proprij quidem totius instrumenti erũt, qui complures eius particulas simul infestant: ex accidente verò, qui in vna quapiam ipsius particula compositi morbi consistũt, veluti lippitudo quæ adnatæ membranæ phlegmone est. Etenim phlegmonen esse compositum vitium demonstratum est. Quòd si in eadem etiam membrana vlcus suboriatur, sic profectò multò magis compositum morbum particula ipsa sustinebit. At nihilominus totus ipse oculus composito morbo laborare dicendus est. Et huiusmodi quidem ex accidenti totius instrumenti sunt compositi morbi. At ij per quos vno tẽpore multæ particulæ laborant, ipsorum instrumentorum primò sunt compositi morbi, atq; eo magis, si particulatim quiuis simplicium, nõ ex accidenti, sed primò totius instrumenti morbus fuerit, vt in oculo pterygium, suffusio, rhœas. Nam horum quilibet proprius est oculi morbus. At quum omnes simul concurrunt, compositum morbum proprium oculi efficiunt. Hac si quis vtatur methodo, omnes instrumentorum morbos compositos facilè inueniet. Mihi verò omnes persequi & componere superuacaneum videtur. Si enim quispiam simplices omnes morbos cognouerit, & eorundem compositionis modum, satis idoneus erit qui in iis particulatim se exerceat. Proinde si semel duntaxat quæ in hoc libro scripta sunt quis legerit, nihil vtilitatis reportabit, nisi plurimum in illis se exercitauerit.

Phlegmone cõpositum vitium.

Medicus in iis libris plurimùm se exercitabit.

COMMENTARIVS.

Quod paulò antè obscuriùs, hoc nunc clariùs ab oculos ponit Galenus, nempe ꝙ ex compositis morbis nonnulli primò totius instrumenti sunt morbi, aliqui verò ex accidente, inquiens. Quemadmodum simplicium morborum alius quidem primò ac propriè totius instrumẽti est morbus, veluti suffusio, quæ morbus est in numero: alius verò ex accidente, vt corneæ exulceratio: hic enim morbus vni alicui, nempe adnatæ, instrumentum constituenti parti, primò: dein per eam toti etiam instrumento inest, ideoque non totius oculi per se morbus est, sed ex accidenti: ita etiam compositorum morborum proprij totius instrumenti sunt, qui complures eius partes vno eodemque tempore infestant, idque eò magis, si particulatim quiuis simplicium non ex accidenti, sed primò totius instrumenti fuerit morbus, vt pterygium, suffusio, & rhœas seu angulorum imminutio. Singuli enim horum quum sint morbi in numero, totius instrumenti primò sint morbi necesse est. Ex accidente autem totius instrumenti compositi sunt morbi, qui in vna quapiam ipsius particula consistunt, vt lippitudo quæ adnatę membranæ phlegmone est, adeoque compositus morbus. Phlegmonen autem esse compositum morbum capite pręcedenti demonstratũ est. Quòd si verò in eadem adnata, vlcus etiam fiat, sic profectò multo magis, quàm si sola phlegmone laboraret ipsa particula, compositum sustinere morbum dicetur. At nihilominus totus oculus composito morbo, sed ex accidenti, infestari dicendus est. Cæterũ hac methodo si quis vtatur, facilè omnes compositos instrumentorum morbos deprehendet. Quapropter omnes percensere ac persequi, meritò & rectissimè Galeno visum est superuacaneum forè. Si quis enim omnes simplices morbos cognouerit, & deinde quo pacto inter se componantur didicerit, satis idoneus erit, qui in particularibus se exerceat. Expeditissima igitur via, & ratio compositos morbos deprehendẽdi est, vt primum simplicissimos quosque morbos adamussim cognoscamus, dehinc va-

Proprij totius instrumẽti morbi compositi.

Ex accidente.

Expeditissima via compositos morbos deprehendendi.

rios compositionis ipsorum modos contemplemur, quibus scilicet copulari, quibus minimè possint. Quapropter Galenus hoc loco nos non temerè diligentię, & strenuè nauandæ operæ adhortatur. Qui enim obiter, & veluti per transennā, vt dicitur, hunc & alios sequentes libros inspexerit, & semel duntaxat legerit, nec se exacta diligentia assiduè in ipsis exercitare studuerit, nullum certè ex horū lectione fructū reportabit.

Galeni de morborum differentiis libri Finis.

Claudii Galeni pergameni, de morborum CAVSIS LIBER, LEONHARTO Fuchsio interprete.

CAPVT I.

Vot quidem qualesque sint omnes morbi per genera ac species diuisi, tum simplices, tum compositi, priore iam libro explanauimus. Reliquum est vt singulorum causas persequamur, sumpto initio à simplicibus, & similaribus nominatis animalis partibus, deinde ad compositas, & instrumentales transibimus. Epilogus. Propositio dicendorum.

COMMENTAR.

Breuissimè quid superiore libro docuerit, & quid in eo qui sequitur sit traditur, Galenus hoc loco mōstrat. Proinde epilogum & dicendorum propositionem in se complectitur. Nam quum in eo qui præcedit libro quot, qualesque sint per genera ac species digesti omnes tum simplices, tum compositi morbi declarauerit, in eo qui hunc sequitur ad eorum morborum qui diuisione inuenti sunt inquirendas causas, idq; eodem quo supra ordine, progreditur. A primis enim & simplicibus orsus particulis, deinde ad compositas transit, & vniuersam de causis tractationem ea lege absoluit.

Posteaquàm igitur demonstratum est de sententia eorum, qui substantiam generationi ac corruptioni obnoxiam vnitam esse, alterarique arbitrantur, omnem similaris simplicisque sensus iudicio corporis morbum, vel intemperiem quandam esse, vel partium continuitatis diuisionem: de illorum autem sententia qui non vnitam esse, sed vacuum quoddam spatium omni corporum concretioni intextum putant, immoderationem meatuum, & sensibilis vnitatis solutionem: incipiamus & nunc singulorum morborum prioris hypotheseos, quam nos veram esse credimus, causas considerare. Erant autem, vt arbitror, quatuor quidem simplices, & quatuor compositi, increscente nimirū aliquando immodicè vel calore duntaxat, vel frigore, aut in altera oppositione vel humiditate, vel siccitate. Accidit verò nonnunquam vt duabus simul qualitatibus auctis, morbus calidus simul & siccus, vel frigidus & siccus, vel calidus & humidus, vel frigidus & humidus sit. Morborum in simplicibus accidentium partibus genera ex vtraque hypothesi.

COMMENTAR.

Morborum quę in simplicibus similaribúsve partibus accidunt genera de vtriusque sectæ seu hypotheseos sententia enumerat. Prioris quippe sectæ viri, qui substantiam ortui & interitui obnoxiam vnitam esse, alterarique arbitrantur, omnis similaris simplicisve sensus iudicio partis, duo tantùm genera morborum esse statuunt, nempe intemperiem, & partium continuitatis diuisionem. Eius autem sectæ autores fuerunt ex Prioris sectæ autores.

philosophis Plato & Aristoteles, ex medicis Hippocrates, Galenus, Paul⁹, Aetius, & cæteri ferè omnes. Hinc est quòd Galenus, lib. 3. de diffe. pulsuum ita scriptum reliquerit. Quidam, inquit, in quorum etiam nos sumus sententia, aërem vnū esse corpus vndiq; sibi continuum, quod nusquam habet quicquam intextum, censent. Hi itaque sanitatem in similarium partium temperie ac vnitate statuētes, meritò duo in iisdem etiam morborum genera esse affirmarunt, intemperiem nimirum, & vnitatis diuisionē. Cæterùm quum duplices esse constet partes similares, vt præcedentis libri capite tertio copiosè à nobis expositum est, alias quæ reuera sic vocātur, alias quæ sensus duntaxat iudicio tales esse videntur, non temerè factū est, vt Galenus hoc loco adiecerit, hęc verba πρὸς αἴσθησιν, id est, sensus iudicio. Alterius sectæ homines qui substantiam non vnitam esse, sed vacuum quoddam spatium omni corporis concretioni intextum censent, duo itidem in similaribus partibus morborum genera esse dicunt, meatuum scilicet immoderationem, & sensibilis vnitatis solutionem. Neq; ab re dicit αἰσθητῆς, hoc est, eius quæ sensu percipitur vnitatis. Nam de illius sectæ hominum sententia nulla est reuera vnitas quæ soluatur, sed partes substantiæ vacui cuiusdam interclusione separantur. Huius autem sententiæ autores, vt lib. 1. de elemētis, & lib. 1. de simplicium medi. facul. cap. 13. Galenus attestatur, fuerūt Epicurus, Democritus, Asclepiades, Leucippus, & Mnesitheus, qui corpora nostra esse diuisa, & nequaquā vnita, propter vacuum & inane spatium quoddam illis interspersum, & insertum dixerunt, per quod sanè atomos, & insectilia corpuscula vagari ac volare crediderunt. Quapropter apposita admodum hîc Galenus vsus est dictione συγκρίσει, hoc est, cōcretione. Nam animantiū corpora, vt cap. 5. præcedentis libri dictum est, prędicti autoris συγκρίματα, quasi concretiones quasdam ex corpusculis insectilibus & tumoribus, nominabant. Atque hæ quidem fuerunt, vt etiam lib. 1. de naturalibus facultatibus Galenus testis est, tū in medicina, tum in philosophia eorum qui aliquid de natura tradiderunt, quique saltem quod dixêre intelligerent, & sequelam eorū quę proposuerunt, non modò intueren-tur, sed etiam seruarent, duæ sectæ. Nempe altera sectarum substantiam eam quæ generationi, & internecioni est subiecta, totam tum vnitam esse, tum alterari posse proponit: altera immutabilem, inalterabilemque, & in tenui dissectam, tum vacuitatibus quibusdam interceptam statuit. Cæterùm quum priorem sectam veriorē, vt reuera est, Galenus credat, altera neglectā & pręteritā, quot de prioris sectę placitis sint tum simplices, tum compositi similariū partium morbi, memoriā repetit, breuiterq; recenset.

Alterius sectę homines substantiā non esse vnitam dicentes.

συγκρίσις. συγκρίματα.

CAPVT II.

QVæ nam igitur singulorum dictorum morborum generationis sint causæ iam consideremus, sumpto ab eo morbo initio, qui in immodici caloris intemperie consistit. Apparet autem & in reliquis omnibus corporibus quæ seipsis plus satis incalescunt, vel ex motu quodā augeri calorem, vel ex putredine, vel ex vicinia alterius corporis calidioris, vel ex constipatione, vel ex alimento ad calefaciendum idoneo.

Quot de causis calidi morbi accendantur.

COMMENTAR.

Simplicium qui in similaribus consistunt partibus morborum causas expositurus Galenus, ab eo qui & qualitate, & potestate sua cæteris omnibus prestat, immodico nimirum calore, tractationem exorditur. Nam vt inter primas qualitates caliditas, Galeno in libello de artis constitutione, & Aristotele. 4. meteo. cap. 1. & 2. de generatione testibus, omniū est efficacissima: ita etenim qui ab ipsa proueniunt morbi, omniū sunt perniciosissimi, maximamq; inferunt noxam. Huius autē hoc in loco Galenus quinq; præcipuas causas recenset, nempe motum, putredinē, calidioris alicuius corporis viciniam, constipationem, & idoneum alimentum. Atque ob eas quidem causas nō solùm

Inter primas qualitates caliditas efficacissima.

Calido morbi quinque causæ.

nostra, sed & omnia alia seipsis plus iusto incalescunt, vt ex sequentibus dilucidè admodum patebit.

Ex motu quidem, veluti in iis qui quouis modo exercitantur, & in lapidibus, aut lignis inter se mutuo attritis, & flamma ventilata, Ex putredine autem calesiunt tum reliqua corpora omnia, tum maximè semina, aut stercora. Ego quidẽ vidi aliquando columbarum fimum putrefactum arsisse. Quòd verò ex calidiorum corporum vicinia proxima quæque calescant, omnibus patet, qui balneas, & Solem æstiuum, & omnem flammam ad memoriam reuocant. Ita quoque si brumæ tempore in ampla domo ignem succendas, obstruens omnia ipsius spiramenta, intus calorem colliges. Si verò vbique aperta liqueris, nihil amplius effeceris. Atque eodem sanè modò & balneæ atque camini, suum intus coaceruant calorem. E quibus euidens est, constipationem nonnunquam adaucti caloris causam esse. Manifestum verò quòd à materia quoque calor augeatur. Nam calami aridi facilè maximam flammam excipiunt. Ligna verò viridia, præsertim si plura illi inieceris, aliquandiu quidem flammam tum grauant, tum suffocant, demùm verò augent.

Motus. Putredo. Calidorum corporum vicinia. Constipatio. Alimentum siue materia.

COMMENTAR.

Quum ea quæ per exempla fit doctrina, Galeno etiam ipso lib. 9. the. metho. cap. 4. teste, omniũ sit optima & expeditissima, ideo hoc in loco, qua ratione prædictę quinque causæ externæ in corporibus immodicum excitent calorem, familiaribus admodum atque à philosophis demonstratis, & experientia cognitis exemplis comprobat. Principiò autem motum esse caloris causam tribus ostendit exemplis, exercitio, lapidum aut lignorum mutuo attritu, & flamma ventilata. Singula nanque horum calorẽ excitare possunt. Quę enim exercitantur corpora, spiritu & sanguine, vt libro secũdo, de tuenda sanitate, capite secundo, fusiùs Galenus docet, per vniuersum corpus diffusis, seipsis calidiora redduntur. Ex attritu autem lapidum aut lignorum aër qui intercipitur attenuatur, atteuatusq; vehemẽter calefit, quod copiosiùs sectione prima, problemate. 59. Alexander Aphrodyseus, tradit. Flamma verò sufflando excitata, quę in ea partes igneæ sunt difflantur magis, sibique mutuo occurrunt, sicque vehementiùs calefaciunt. Sed causas horum omnium philosophis & ociosis hominibus disquirendas relinquamus, quum medico satis sit experientia cognouisse motum, prædictorum trium exemplo, calorem in corporibus excitare posse. Atque hactenus de motu. Ex putredine calefieri corpora, semina & stercora abundè testantur, hæc enim putrefacta ita incalescunt, vt instar fumi, Galeno lib. 1. de diffe. feb. cap. 5. attestante, multam euaporationem in sublimè emittant non parum mordacem ac dolorificam, & si quis proximè accedat, nares oculosque lædentem. Ipsa etiam stercora tangentibus adeò calida sentiuntur, vt qui longiori tẽpore manus & pedes admoueat, exuratur. Calidiora autem quæ sic putrescunt corpora ideò fiunt, quòd extraneus calor vniuersam substantiam eorundem occupet. Sed de putredine paulò pòst plura dicemus. Quòd verò aliquando columbarum stercus putrefactum arsisse uiderit Galenus, id clariùs libro. 3. de tempe. cap. 2. iis exponit verbis. In Mysia, inquit, quæ Asie pars est, domùs hâc aliquã- »
do ratione cõflagrauit. Erat proiectum columbinum stercus, cui iam putri & excale- »
facto ac vaporem ędenti, & tangentibus admodum calido, in propinqua fenestra fue- »
rat, ita vt iam contingeret eius ligna quæ largè nuperresina illita fuerunt. Media igi- »
tur ęstate quũ Sol plurimus incidisset, accendit tum resinam, tum ligna. Hinc autem »
& fores quædam alię, quæ propè fuerant, & fenestræ nuper etiam resina illitæ, facilè »

Doctrina quæ per exempla fit omnium optima & efficacissima. Motus caloris causa. Putredo. Columbinũ stercus arsit.

ignem conceperant, atque ad tectum vsque summiserant. Vbi autem excepta semel à tecto est flamma, celeriter in totam domum grassata est. Hæc ibidem Galenus. Porrò ex calidiorum corporum vicinia proxima quæque calefieri, omnibus, qui balneas, æstiuum Solem, & flammam in memoriam reuocat, patet. Siquidem ab iis omnibus vicina quæque incalescunt. A constipatione autem augeri calorem hypocausta, & caldaria nostra abundè docent. Si enim hyberno tempore ignis accensus fuerit, obstructis omnibus quæ in illis sunt spiramentis, necubi frigidus aër permeare queat, intus ptotinus excitari ac colligi calorem comperies. Si verò spiramenta nõ obstruxeris, sed aperta, liqueris, nihil sanè profeceris. Calor enim difflabitur, ac frigidi aëris ingressu abolebitur. Materiam verò calorem augere posse, stipulæ ac aridi calami satis testatur, ij enim promptè in se flammam excipiunt, atq; adeò flammę materiã præbent, illamq; augent. Id quod etiam faciunt ligna arida, imò etiam viridia. Quanquã enim aliquandiu hæc ipsa flammam grauant, ac suffocant, tamen tandem calefacta flammam in se suscipiunt, eamque augent.

"
"
Calidiorum corporum vicinia.
Constipatio.
Materia.

Quo igitur pacto singula horũ in animantis corpore perficiuntur? Vbi quispiã immodica exercitatione vsus, fatigatus est, is immodicũ calorem, hoc est, maiorem quàm pro naturali habitu, tũ in musculis, tũ in articulis sustinet. Hi enĩ sunt qui primò motum excipiunt. Et si calor illic manserit, nec vltrà progressus fuerit, & priusquã per totũ animãtis corpus spargatur, solutus fuerit, lassitudo duntaxat id quod est genitũ, erit. Si verò in totum extendatur corpus, morbus ipse febris nominatur, quæ totius animantis immodicus quidã calor est. Ita & ira quoq;, quæ caloris qui in corde est feruor quidã existit, ob immodicũ motũ interdũ per totũ corpus dispersus, febrẽ accendit. Iam ea etiã quæ putrescunt in animãtis corpore, calorem quẽdam immodicum in iis partibus in quibus putrescunt, efficiunt: quemadmodum & erysipelata, herpetes, carbunculi, phlegmone, & phygethla. Hæc quidem vniuersum corpus quia simul calefaciunt, febrem excitare solent. Porrò quonam pacto tertia causa in animantibus immodicum calorem excitet, ex iam dictis manifestum est, & ex iis quæ adustiones appellantur. Nam in bubonibus, phlegmone, erysipelais, & omnibus adeò calidis morbis, semper pars contingens ac continua in primis calorem suscipit, deinceps verò etiã vicinæ parti tradit, atq; hæc rursus illi quæ ipsam sequitur: & ita ad principiũ insiti caloris perueniente intemperie, totum corpus celeriter principij pathema percipit. Cæterùm diuturna in locis apricis mora, nudis quidem, vniuersam aliquando cutem immodicè calefacit: at iis qui vestiti sunt, caput duntaxat, atque hoc malum adustio vocatur. Si verò totum corpus occupet, tunc febris accenditur. Quartum verò genus causæ quæ insitum calorem immodicè succẽdit, in refrigerationibus & adstrictionibus fieri videtur. Quippe si quispiam immodicè frixerit, aut in aqua quæ aluminis naturam, vel aliam huiusmodi facultatem habet, natauerit, constringi ac densari cutem continget, & quæ transpirare consueuerunt intus cohibebuntur. Quòd si fuliginis speciem referunt quæ ibi sunt cumulata, febrẽ procreabunt. Quinta species causarum quæ immodicum calorem inducere possunt, sunt esculentorũ acres, & calidæ qualitates, veluti alliorum, porrorum, ceparum, & id genus aliorum omnium.

Motus seu exercitatio.
Lassitudo.
Febris.
Ira quid.
Putredo.
Vicinia.
Adustio.
Febris.
Constipatio.
Alimenta.

omnium. Nam & horum immoderatior vsus, febrem nonnunquam concitauit. Et quidem calidæ potiones, veluti vini veteris, & acris imbecillo corpori liberaliùs oblati, & medicamenta acria, siue amuleta, siue venena fuerint, homini febrem attulerunt.

COMMENTAR.

Hactenus Galenus quòd quæuis prædictarum causarum externarũ in omnibus corporibus calorẽ excitare queat ostendit. Causas tamen cur hũc ipsum excitent, philosophis discutiendã & inquirendã reliquit. Nunc verò quomodo iam dictę causæ in animantium corporibus calidos excitant morbos demonstrat, à motu exorsus. Si enim quispiã immodica exercitatione vsus, fatigat⁹ est, is certè calorem maiorem quàm pro naturali habitu, tum in musculis, tum in articulis sustinet. Hi enim sunt, vtpote motus voluntarij instrumenta, qui motũ plus cęteris partibus sustinent. Quòd si calor exercitatione immodica excitatus, in musculis, & articulis manserit, nec vltrà progressus fuerit, sed priusq̃ in totũ animantis corpus spargatur solutus fuerit, Græcis κόπος, latinis lassitudo nominabitur, vt lib. 3. de tuen. sani. cap. 4. & lib. 4. cap. 1. copiosiùs ostẽdit Galenus. Quòd si verò calor in totũ spargatur corpus, febris morbus ipse appellabitur, quæ nõ est nisi immodicus animãtis calor: vel, vt sect. 1. apho. commẽ. 16. ait, natiui caloris in igneum immutatio. Sic sanè ira interdum, vbi mirum causa quę hanc concitauit, magna & vehemens fuerit, ac spirituũ in nobis cõmoderationem euertere poterit, febrem accendit. Quippe ira, vt hîc & lib. 2. de tuen. sani. cap. 11. eam definit Galenus, nõ est nisi feruor quispiã caloris in corde. Nec aliter etiã à Platone in Cratylo describitur. Aristoteles lib. 1. de anima. cap. 1. physicè definiẽs: iram itidẽ sanguinis, aut caloris eius qui in corde est feruorẽ esse tradit. Ibidem tamen etiam dialecticè candẽ definiẽs ὄρεξιν ἀντιλυπήσεως, id est, appetitionẽ molestiæ vicissim aduersario inferendę, aut doloris reponendi cupiditatem, aut concitationem animi ad vindictã, esse ait. Qua de re copiosiùs in annotationibus nostris in librum secundum Galeni de tuen. sani. scripsimus. Atq; hactenus demum, qui calorem in animãtium corporibus excitare potest, hæc dixisse satis sit. Porrò alterũ genus causarũ immodicũ calorem in corpore animantis excitans, putredo existit, quæ Galeno lib. 11. ther. metho. cap. 8. teste, non est nisi mutatio totius putrescentis corporis substantię ad corruptelam, à calido externo. Nõ enim profectò à proprio calore corrumpitur quicquã: imò contrà prorsus quicquid in rebus subsistit, id gliscit, roboratur, sanũ est, ac viuit, dũ ꝓprio calore regitur. Hinc est quòd Aristoteles etiam lib. 4. meteo. cap. 1. putredinẽ proprij natiuiq; caloris in vnoquoq; humido existentis, ab externo calore corruptionẽ esse scribat. Adeò vt de vtriusq; Galeni nimirum & Aristotelis sententia, putredo ab alieno calore oriatur. Alienum autẽ cũ Galeno nostro, vocamus externũ, non natiuum atq; proprium in quocunq; rerum genere. Nã hic coquere, externus autem corrumpere, quod est, putrefacere solet. Quid multa? calor externus internum ac natiuũ superãs, putredinis per se causa existit, quod Aristoteles etiã loco paulò antè citato, iis innuere verbis voluit. Abeũte, inquit, calore proprio, natiua vnà cũ illo humiditas difflatur atq; euaporat. Ex iis igitur quæ dixim⁹, omnibus perspicuũ fit ad putrefactionem externũ requiri calorẽ. Præterea ex Aristotelis definitione abundè quoque patet quòd putredo humidis potiùs quàm siccis accidat corporibus. Siquidem humidum ipsum quod in nostris putret corporibus, Galeno etiam sect. 3. apho. cõmen. 11. subscribente, quædam veluti materia est, à vi caloris patiens. Hinc est quòd febres, humidiores naturas magis inuadãt. Proinde quibus corporibus, vt idẽ lib. 11. de simpli. medi. facul. capite de sale, testatur Galenus, nulla prorsum est humiditas superuacua, ceu melli optimo, & quibus est corp⁹ solidũ & cõpactũ, ceu lapidibus, ea vt putrescant est impossibile. Quapropter quæ putrescunt excrementitium humorem continent, substantiamque tum dissolutam, tum minimè compactã

Motus.

κόπος. Lassitudo.

Febris quid.

Ira quid.

Putredo.

Nihil à proprio calore corrumpitur.

Alienus calor.

Corrũpere quid.

Putredo humidis magis quàm siccis accidit.

Quæ putrescũt excrementũ humidũ cõtinent.

Quæ putrescūt excrementū humidū continēt. An humidū externum putrefaciat.

habent. Atque hinc est quod sal, eò quòd quicquid in corporibus humidum inest, id quodammodo absumat, & quod reliquum est substantiæ solidæ, adstrictione sua contrahat, sua conditura carnes seruat, & à putredine tuetur. Cæterùm ambientis aëris humiditas, adeoque externa, quatenus exiccari non sinit humorū in corpore redundantiam, eatenus, Galeno vbi supra etiam attestante, putrefaciētem vim adiuuat. Iuuat igitur externum humidum putrefactionem, non autem efficit saltem per se, sed ex accidente, quatenus scilicet humiditatem excrementiciam, quæ putredinis veluti materia est, fouet ac conseruat. Vnde palam fit omnibus, medicamenta quibus putrefaciendi vis inest necessariò esse calida & humida: Calida, vt substantiā mutent ac putrefaciant: humida autem, ne putredinis materiam exiccent, sed humorū redūdantiam foueant, ac tueantur. Proinde verissimè à Galeno lib. 4. the. metho. cap. 5. dictū est: omnia quæ putrefaciunt, ex calido & humido hoc patiūtur. Externum autem calorem ac humidum putredinis esse, ad eum quem diximus modum, opifices, experiētia ipsa omnium maximè conuicit. Videmus enim aëris cōstitutionem calidam & humidam non solùm omnis generis putredines, sed & magnas procreare pestilentias. Contrà à frigido & sicco aëris temperamento, nihil putrefieri experimur quotidie. Borea siquidē flante, qui naturā frigidus & siccus ventus est, omnia quàm diutissimè imputria durant. Austro autem, qui calidus & humidus est, spirante, omnia facillimè putrescunt. In summa, ea quæ putredini sunt obnoxia, durare in temperamentis aëris frigidis diutissimè, neminem præterit, atque id magis, vbi eiusmodi ventis ventilātur. Contra, in humidis ac pluuiis tēpestatibus facillimè putrefieri nemo est qui ignorat. Vt hinc omnibus sit euidentissimum, humiditatem externā, de Galeni sententia, putredinem nō per se efficere, sed ex accidente, quòd scilicet putrefacientē vim iuuet. Quocirca iniurij, ac planè contumeliosi sunt inanes Galeni nonnulli, qui illum, quòd nihil nisi à calido & humido & id quidem per se, putrefiat, statuere falsò affirmant. Hanc enim nō esse eius sententiam, quæ sect. 3. apho. commen. 11. scribit, & quæ paulò ante citauimus, luculenter conuincunt, vt prolixiori ad impudentis huius mendacij confutationem sermone nō sit opus. Cæterùm ea quæ putrescunt in corporibus animātiū posse efficere immodicū calorē in iis partibus in quibus putredinē cōcitant, erysipelata, herpetes, carbūculi, & id genus alia in cōtextu à Galeno recitata, euidenter admodū ostendunt. Nā febrē quū hæc omnia excitent, vniuersum corpus calefaciat necesse est. Vnde etiā constat quonā pacto tertia causa, vicinia nimirū, immodicū excitare in animātibus calorē queat. Siquidē ab ea parte in qua prædicta mala consistunt, in proximas semper deriuatur calor, donec vniuersum incalescat corpus. Quod etiam in adustionibus Solis propriè vocatis, accidere solet. Nam quū hæc ipsa, vt capite quinto prioris etiam libri mōstratū est, nō sit nisi permanens in capite ex æstiuo Sole excitatus calor, facilè subinde in vicinas diffunditur partes, quēadmodū luculēter in contextu Galenus ostēdit. Quartum genus causarum calorem immodicum accendens est constrictio, & refrigeratio. Nam vtraque cutem densans difflationem humorum prohibet, intúsque fuliginosa excrementa detinēs, febrē succendit, id quod accidit crebro iis qui in aluminosis se lauant aquis, quemadmodum de Albulis lib. 8. ther. metho. cap. 2. vbi ex professo de febribus ex constipatione natis agit, historiam recenset Galenus. Quintum causarum genus immodicum calorem inducens est esculentorum acris, & calida qualitas, veluti alliorum, porrorum, ceparum, & id genus aliorum, de quibus in libris de alimē. facul. & de boni & mali succi cibis copiosè tractauit Galenus. Potest autem horū immoderatior vsus febrem excitare. Calidæ præterea potiones sicuti veteris vini & acris, liberaliùs imbecillo corpori ingesti. Hoc enim vinum calefacere, tum experiētia, tum Galenus alibi copiosè admodum demonstrat. Postremò acria etiam medicamenta, vt sunt amuleta, vel vt Græci vocant ἀλεξιτήρια. Sic autē appellant propriè, Galeno lib. 5. de Simpl. medi. facul. autore, medicamēta, quæ aduersus venena & fascinationes valēt.

Humiditas externa putredinem non per se efficit, sed ex accidenti.

Putrescentia in corporibus animātium immodicum calorem excitat.

ἔγκαυσις. Adustio Solis.

Constrictio.

Alimenta.

ἀλεξιτήρια. Amuleta.

Item

Item venena, vel vt Græci nominant δηλητήρια. Talia autem sunt quæ latinis venenata & pestifera nuncupantur medicamenta. De quibus lib.3. de tempe. cap.4. Et libr.3. cap.18. & sequentibus aliquot abundè Galenus agit.

δηλητήρια. Venenata.

Cur igitur, inquiunt, non semper ob quamlibet dictarum causarum succenditur febris? Tum quia effectricis causæ quantitas inæqualis est, tum etiam quia affectus quem ipsa corpori infert, magnam in maioris minorisque ratione differentiam admittit: præterea quod vniuersum animantis corpus alterum ab altero plurimùm differt in eo, quòd vel promptiùs, vel ægriùs à naturali habitu deflectat. Quemadmodum igitur haud dubitas, quamobrem non omnis motus laßitudinem efficit, sed tibi planè constat neque musculos, neque articulos vnquam fatigari, nisi ipsorum natura à multo, & fortiori motu vincatur: ita cogitare oportebat, neque laßitudinis affectum, nisi magnitudinem, & effatu dignam moram habuerit, totū corpus vitiare posse. Vel exiguus quidem motus laßitudinem efficere nequit, exigua verò laßitudo succendet omnino febrem? aut motus quidem effectus cum aliquo confertur, laßitudo autē minimè? Quòd verò athletarū corpora diuturnos simul & vehemētißimos motus citra fatigationē sustinere possunt, & quòd nos priuati, si paulò supra consuetudinem laborauerimus, statim ægrè feramus, omnes, etiamsi rudißimi sint, intelligunt. Proinde nihil mirum est, si fatigatus aliquis haudquaquam febricitauerit, aut enim leuis fuit laßitudo, aut non ita diu durauit, aut corporis robore inferior: vel si exercitatio ipsa breuioris temporis fuerit, neque vehemens, atque imbecillior quàm pro exercitata natura, nunquam sanè laßitudinem efficiet. Id verò in igne, re omnium efficacißima, videre est, Neq; enim refrigeratos calefacere potest, nisi & tempus, & robur obtineat. Siquidem redeuntes aliquando ex gelido aëre, manus per maximam flammam sine molestia transferimus. Neq; etiam quamlibet materiam promptè accendit. Nam aridi calami primò protinus occursu accenduntur: at humida viridiaque ligna vt accendantur, longiori tempore, fortioreque flamma indigent. Quo pacto igitur nihil horum in igne mirum tibi videtur, miraris tamen in laßitudine quòd indigeat magnitudine, & tempore, & corpore quod facile queat accendi? Verùm satius fuerit te nulla huius rei admiratione capi, sed quodnam animantis corpus suapte natura facilè calefiat, & quod non ita facilè, considerare. Sed de hoc posthac audies. In præsentia verò nequaquam mirum tibi videatur, si quod facturum est quidpiam, indiget & tempore, & magnitudine, ac præterea vt proximum sit ei, quod vt patiatur sit idoneum. Sine enim iis, nec ignis comburere, nec gladius secare potest: nec aliud quidpiam vel efficacißimū, in id quod ipso sit validius, aut si non suppetat tempus notatu dignum, agit. Lucernæ igitur flammæ nunquam confertim oleum affundes, nedum aquā; neq; gladio lapides secare tentabis, tantùm abest vt Adamantem aggrediaris. Laßitudinē autem, calorem, & frigus, ac id genus alia, febrem semper posse accendere putabis, etiamsi exigua sunt, & breui durant tempore, & siue vniuersum corpus ad suscipiendum ca-

Quare à prædictis quinque causis non semper succendatur febris.

Ignis nō quamlibet materiam promptè accendit.

Quod facturum est quidpiā, indiget tempore, magnitudine, & vt propè patiatur.

lorem ineptum sit, siue non? Quod enim tam calidum est, vt immodicè calescat magis pronum est, quemadmodum & frigidum, vt immoderatiùs refrigeretur. Quod verò econtrario se habet, ineptum est, vsque adeò stupida, & rudis est eorum qui huiusmodi perquirunt dubitatio. Qui autem nihil dubitant, sed promptè ac proteruè pronunciant, nihil eorum quæ tam dicta sunt febrem vnquam excitare posse, horum stupiditas quidem miserationem, contentio verò odium meretur. Verũ illorum sophismata soluta sunt in altero volumine, quod de procatarcticis, id est, euidentibus seu, vt hodie loquuntur, de primitiuis causis scripsimus. Neque nunc errores refutare, sed vera duntaxat docere instituimus.

Stupiditas miserationẽ, contentio odium meretur.

Galenus in iis libris aliorum errata nõ refutat.

COMMENTAR.

Tacitę obiectioni hoc loco Galenus occurrit. Quippe cur à prędictis quinq; causis non perpetuò accendatur febris, longa & dilucida enarratione vsus, rationem reddit. Tres autem eius rei causas, vt breuiter quod copiosissimè Galenus agit explicemus, affert, nempe effectricis causæ imbecillitatẽ, affectus quem ipsa corpori infert paruitatem, & corporis vt à habitu naturali deflectat. Nã vt nõ omnis motus lassitudinem inducit, sed necesse est vt sit multus & vehemens: ita etiã lassitudinis affectus, nisi magnus sit, & moram effatu dignam habeat, febrem nunquam excitare poterit. Proinde vt motus affectus cum aliquo confertur, ita etiam lassitudo. Vtraq; enim vt Græci dicunt τὰ πρός τι, & ad aliquid referuntur. Corpus autem alterum altero promptiùs aut ægriùs à naturali habitu deflectit, hinc fit euidentissimum, quòd nos priuati si paulò supra consuetudinem laborauerimus, statim molestè feramus. Contrà athletę diuturnos simul & vehementissimos motus citra fatigationem ac lassitudinẽ, sustinere possunt. Porrò quòd propter tres causas à Galeno commemoratas non semper excitetur febris, ignis, qui ad agendum est efficacissimus, satis confirmat. Siquidem is refrigeratos calefacere nequit, nisi & robur, & tempus obtinuerit. Neque etiam quamlibet materiam accẽdit, sed eam duntaxat, quæ vt accendatur, ac flammam in se suscipiat, apta est. In summa, vt res aliqua quidpiam faciat tribus opus erit, vehementia, tempore, & habilitate ad patiẽdum, quemadmodum exemplis aliquot in contextu luculenter demonstrat Galenus. Notandum verò hoc loco erit ante ignis exemplum in Gręco Aldino codice inserta esse hęc verba. κόπος δ' ἀνάψει πυρετὸν, κἂν τὸ τῷ πόχο:ῦς σώματος ἰσχυος ἀσθενέστερος. Quæ temerè sunt repetita, ideoque ab antiquo interprete, & à nobis etiã omissa & præterita. Quòd si verò in cõtextu esse relinquenda hęc verba quis præfractè admodum contendat, hoc ei minimè permittendum erit. Nam manifestè falsum asserunt, nempe, quòd lassitudo febrem accendat etiamsi exigua, & breuis temporis est, ac robore corporis laborantis imbecillior, nisi per interrogationem legantur, eumque verborum sensum exprimant. Si exercitatio ipsa quę nec diuturna sit, nec vehemens, excitare febrem nequit, quomodo lassitudo febrem accendet, quæ exigua est, & minimè diuturna, & robore laborantis corporis imbecillior? Atque hactenus de iis qui dubitant de causis febrem excitantibus. In fine Galenus ad eos diuertit qui nihil omnino dubitant; sed promptè & proteruè pronunciant, nihil eorum quę dicta sunt vnquam febrem excitare posse: fuerunt enim Sophistę aliquot, qui constanter negabant à causis externis febrem, aliosque morbos vllos fieri posse. Quorum absurdam opinionem in libro de causis procatarcticis, seu vt hodie loquũtur, primitiuis, Galenus copiosè admodum confutauit. Quàm ignari autem omnium rerum fuerint, facilè vulgatum hoc dictum declarat, Qui nihil scit, nihil dubitat. Nam hoc hominum genus, quibus omnes bonę artes, ac ingenij perspicuitas & acrimonia desunt, arrogans, temerarium, & impudens admodum est, ideoque ad inscitiam suam velandam,

Tres causæ cur à prædictis quinq; rebus non perpetuò accendatur febris.

Vt res aliqua quidpiã efficiat tribus opus est.

In Aldino codice locus expensus.

Sophistæ à causis externis non posse fieri morbos negantes.

Qui nihil scit, nihil dubitat.

In temerarios, & audaculos quosdam.

dam,& ad ſe oſtentandum,plurimis fucis,& technis vtuntur, quóque ſunt imperitiores,& ſolidæ doctrinæ minus hauſerunt,eo ſunt audaciores, & ad ſe vēditandos magis appoſiti.Quocirca de omnibus,quód verè Galenus hîc teſtatur,promptè & proterue pronunciant,nec ſunt alij ſui confidentiores,ac loquaciores,vt qui iiſce artibus & popularem auram,& potentum,ſi Diis placet,gratiam ac beneuolentiam venari ſtudeāt. Horum certè ſtupiditas,vt rectiſsimè Galenus ait,miſerationem,contentio verò odiū meretur.

Rurſus igitur ad id quod nobis propoſitum erat redeamus.Erat autem,vt arbitror,nobis propoſitum ſingulorum ſimplicium morborum cauſas tum præcedentes,tum euidentes explicare.Non enim fortaſſis inutile fuerit eos qui ita perſpicuitatis gratia appellationes diſtinxerunt,imitari.Eos igitur qui in animali conſiſtunt,ſiue affectus ſiue motus præter naturam ſint, cauſas præcedentes nominant. Qui verò extrinſecus adueniunt, & vehementer corpus alterant immutantque, euidentes præincipientesque cauſas appellant.

Duæ tantū morbificæ cauſæ.

Pręcedentes.

Euidentes.

COMMENTAR.

Vniuerſum morbificarum cauſarum numerum in duo tantùm redigit genera, atq; alterum earundem genus quod in animalibus conſiſtit, cauſam præcedentem, vel vt hodie loquuntur,antecedentem,ſiue internam vocat. Alterum autem quod extrinſecus aduenit, externam cauſam,ſeu more recētiorum,præincipientem, primitiuámue nominat. Verùm non hoc duntaxat loco,vbi ex profeſſo de cauſis morbos procreantibus agit,ſed multis etiam aliis locis,duo tantùm eſſe morbificarum cauſarum genera teſtatur Galenus:nempe lib.primo therap.method.cap.8.& lib.4.de tuen.ſanitate, cap.4.Item in commentariis in librum ſecundum de natura humana Hippocratis in 1.&.5.commentario aphoriſmi.Vt hinc plurimùm errare palàm fiat omnes medicos recentiores,qui tertium genus morbos procreantium cauſarum,quam illi continentem,vel,vt illorum more dicam,coniunctam nominant,de Galeni ſententia confinxerunt.Nam ſi vllam cauſam in morbis cōtinentem ſtatuiſſet Galenus, certè res ipſa, imò neceſsitas, & tractandi ſeries,vt hoc loco eius,perinde atque aliarum duarū,mentionem faceret,poſtulaſſet.Quū verò ne vno quidem verbo huius meminerit,nullam prorſus eſſe in morbis huiuſmodi cauſam,omnibus eſt notiſsimum. Quod certè aliis in locis,nempe capite primo libri ſecundi paradoxorum, item in apologia aduerſus Montuum,& annotationibus noſtris in primum,& quartum Galeni de ſani. tuenda libros,fuſiùs à nobis eſt demonſtratum.Omiſsis igitur iis omnibus quæ locis iam citatis de continente cauſa è morbis tollenda diximus, in præſentia eas tantùm obiectiones,quas pro tuenda continente in morbis cauſa Franciſcus Valleriola, ſingularis eruditionis & candoris vir,in ſuis doctis ſanè commentariis affert, diluemus,quarum hæc prima eſt.Nos,inquit Valleriola,credimus ex internis cauſis vnam aliquam inueniri,quæ affectui ipſi functiones lędenti proxima,& immediata ſit, quam cōiunctam rectè nominari liceat,nec id Galeni ſenſis repugnare.Hæc ille. Cōcedimus autem tibi doctiſsime Franciſce aliquam reperiri cauſam,quæ affectui actiones lędenti proxima, & immediata ſit,dici verò hanc ipſam cōiunctam,minimè tibi permittimus. Nā cauſa quæ affectui actiones lędenti ſeu morbo proxima & immediata eſt,Galeno nequaquā coniuncta, ſed pręcedens appellatur.Id quod palā oſtendit eiuſdē locus qui eſt in cap. 88.artis medicæ,vbi ita ſcriptū reliquit.Iam factum atque exiſtentem morbum curare oportet: ſed eum qui nondum eſt,at futurus eſt, ne fiat, ab eo qui eſt in corpore affectu,prohibere decet.Eius aūt qui adhuc fit, quod quidē factū eſt,curare, quod autem futurū eſt,ne fiat prohibere.Prohibetur verò ſublato eo affectu, à quo fieri conſueuit. Huiuſmodi autē affectus cauſa pręcedēs nominatur. E quibus ſanè verbis primū luce

Duæ tantū cauſæ morbiferæ.

Pręcedens,antecedens,ſiue interna.

Externa,euidēs, pręincipiens,ſeu primitiua

Error eorū qui in morbis continentem cauſam eſſe ſtatuunt.

Franciſci Valleriolæ argumenta de continente in morbis cauſa ſtatuēda diluuntur.

Primum.

Reſponſio.

Cauſa quæ affectu actiones lædēti proxima eſt, Galeno præcedens appellatur.

meridiana clarius est Galenũ proximam & immediatam affectui qui lædit actionem, siue morbo causam, non coniunctam, sed præcedentem vocare. Deinde hinc etiã manifestum fit, causam coniunctam nõ ideò ita appellari, quia proxima sit morbo, aut quia inter hanc, & morbum nihil interueniat: hanc enim Galenus προηγουμένην, non συνεκτικὴν appellat: sed quòd essentiam rei, vt lib. 1. de causis pulsuum cap. 1. idem Galenus attestatur, contineat, ita nimirum, vt hac ipsa sublata, simul etiam rem ab eo productã sublatũ iri necesse sit. Hinc rectiùs latinis continẽs, quàm coniuncta vocabitur, quod etiam eiusdem definitio satis confirmat, quæ eiusmodi est. Continens causa est, quæ quum præsens est, morbus quoque adest, quum tollitur, morbus etiam vnà aufertur. Sic igitur morbi essentiam continet hoc genus causæ, vt ea non presente, morbus adesse nequeat. Quod quum manifestè falsum sit, ex permanentiũ enim numero rerum, morbus est: hoc est, earum quæ sublata etiam ea vnde natę sunt causa, permanere ac durare possunt, quandoquidem affectus sit, vt fusiùs cap. primo libri de symp. diffe. demonstrabimus: consequitur nullam planè in morbis esse continentem causam. Atque inde etiam perspicuum fit, quantùm ad euitandos errores conferat, propriis vti vocibus. Nisi enim hoc genus causæ coniunctã recentiores appellare voluissent, nunq̃ eò demẽtiæ peruenissent, vt aliquam talem esse in morbis sibi temerè persuasissent. Continentis enim nomen ne id facerent eos pulchrè monuisset. Sed de primo Valleriolæ argumento satis. Alterum quo in afferenda continente causa vtitur argumentũ, eiusmodi est. In phlegmone, ait, is humor qui propiùs laborantem locum abscedit, & à quo protinus affectus functiones lædens sequitur, coniuncta illius causa meritò dici poterit. In pleuritide, exempli causa, vitiosus succus membranæ costas vestienti inhęrens, pleuritidis continens causa erit. Siquidem quum pręter naturam sit, aut morbum esse oportet, aut morbi causam, aut symptoma. Morbũ autem esse nemo, nisi insanus, dixerit, quum nõ ab eo humore, primò membri functio lædatur, sed ab affectu potiùs quem is concitauit humor, nempe oborta phlegmone. Hactenus Valleriola, cui vt dilucidè respondeamus, animaduertendum erit, neutrum quod in producto ab eo argumento assumit veritati consonum esse. Neq; enim humor qui laboranti loco adhæret in phlegmone, in pleuritide, verbi gratia, vitiosus succus membranæ costas succingenti inhærens, continens causa, sed morbus est. Et morbum quidem esse nemo, nisi insanus negauerit, quòd nimirum illi morbi definitio optimè quadret. Quippe humor is, siue sanguis qui parti laboranti affixus est, ac vestientem costas membranã obsedit, feruet, distendit, grauat, adeoque phlegmone est, vtpote quæ, Galeno, etiam cap. 3. de inæquali intemperie, non nisi calida cum affluxu humoris intemperies existit. Hæc autem, quod experientia ipsa confirmat, functionem primò, & per se, nulloq; alio interueniente lædit, morbus igitur sit, & minimè causa morbifica, necesse est. Quippe causa per se, & primò functionibus haud incommodat. Humores autem partibus laborantibus affixos & inhærentes esse morbos, lib. 11. therap. metho. cap. 10. obstructionis exemplo luculentissimè Galenus ostendit. Nam ibidem obstruentes humores, aut id quod ab illis factum est, morbum, adeoque obstructionem nominat. Obstruentium autem humorum affluxum, seu adhuc affluentes humores, causam præcedentem, vel, vt hodie vocant, antecedentem. Sed instat Valleriola, humor, inquiens, laboranti parti infixus, morbus esse nequit, propterea quod affectus siue morbus ipse qualitas quædam sit, vti in prædicamentis Aristoteles asserit, humor autem morbum inferens, inhærens, impactúsve, substantia, igitur vt morbus sit fieri haud potest. Hęc ille. Sed notandũ initiò erit, Valleriolam non rectè humorem inferentem morbum, & laboranti parti inhęrentem impactúmque inter se confundere, quum diuersi sint, diuersásque appellationes, quod obstructionis exemplo iam manifestè ostendimus, sortiantur. Quippe morbum inferens humor, causa pręcedens seu antecedens, impactus autem, & laboranti parti inhærens, morbus est, & nuncupatur. Nunc

Causa cur coniuncta dicta.

Continens causa quid?

Morbus ex permanentium numero.

Secundum.

Responsio.

Humor vestientem costas membranam obsidẽs est morbus.

Tertium.

Responsio.

Humor inferẽs morbum, & humor laboranti parti impactus differunt.

ad rationem Valleriolæ respiciamus. Hæc quidem si procedit, & firma est, tum neque pterygion, neque calculus in vesica, neque suffusio morbi erunt: quod tamen capite octauo præcedentis libri Galenus disertè affirmat: sunt enim substantiæ, hoc quidem membrana, ille lapis, hæc autem humor. Quocirca fallitur hoc loco plurimùm Valleriola, & cum eo magna recentiorum medicorum turba, qui non animaduertunt hanc vocē διάθεσιν seu affectum, secùs à Galeno ac Aristotele vsurpari. Hic enim pro qualitate quæ facilè à subiecto amoliri potest, accipit. Ille verò pro omni eo, quod natiuā corporis temperaturam & structuram turbare ac destruere, actionesque lædere potest, siue idipsum qualitas, siue substantia sit, vt fusiùs capite secundo prioris libri diximus. Cæterùm quæ de spiritu flatuoso ad continentem in morbis stabiliendam causam deinceps Valleriola producit, sect. sept. apho. comm. tricesimo abundè cōfutauimus, nō est igitur cur hoc loco reperamus. Pergit Valleriola, & Galenum in morbis continētem causam statuisse ex primo de pulsuum causis libro probare conatur, vbi ille sic scriptum reliquit. Tertium quidem est causarum genus non in pulsibus modo, sed in " aliis cunctis, vnum quod primum & præcipuum est, quod quidem continens appellāt: " cuius inde appellatio deducta est, quòd illorum essentiam contineat, quæ, vt modo di " ximus, generationis est causa. Hæc Galenus. Vnde constat, ait Valleriola, non in pulsibus modo, sed & in cunctis aliis generationis causas habentibus, quod Galeni verba apertissimè sonant, causas inueniri continentes, & primas, quibus eius quod fit, generatio adscribatur. Si itaque in cunctis aliis, cur non & in morbis tales erit assignare causas? Respondeo verum quidem esse quod Galenus asserit in cunctis quæ generationis causas obtinent, inueniri continentes, quibus eius quod fit generatio, adscribatur, causas. Nulla nanque res est quæ in ipso fieri essentiam suā possidet, vt sunt pulsus, actiones, pathemata, quę recentioribus, vt alibi demonstrauimus, morbi fientes nominantur, & symptomata, quin causam etiam continentē obtineat. Morbus igitur qui est, in generatione, siue fiens, qui tamē morbus dici non debet, sed pathema, vt capite primo lib. de simpl. diffe. clariùs & copiosiùs dicemus, habet certè causam continentē, quòd scilicet non sit affectus, & ex numero permanentium constantiúmve. Sic certè febris quæ adhuc in generatione est, causam habet continentem, quòd scilicet, vt etiam libro octauo the. metho. capite secundo testatur Galenus, dum aufertur causa, ipsa vnà intereat. Non tamē inde rectè colligitur a Valleriola morbum etiam factum, qui est affectus, atque adeò res constans, & verè morbus, vt loco iam citato fusiùs demonstrabimus, habere continentem causam, quòd nimirum morbi essentiam causa sua non cōtineat, quandoquidem ea sublata, quod putredinis exemplo Galenus in libris de curādi ratione inscriptis manifestè docet, morbus adhuc maneat. Verùm ad diluēdā hāc Valleriolæ rationem quintam, in præsentia quæ adduximus sufficiant, quòd alibi illā copiosiùs confutauerimus, & infrà latiùs diluemus. Cæterùm quòd Valleriola subinde symptomatis quæ sunt actiones læsæ, continentes causas adscribit, nulla cōfutatione eget, quòd nimirū idipsum libenter illi concedamus. Non est tamē cur ob id morbos etiam habere causas continentes fateamur: neque enim instar symptomatum fluxiles, mobiles, instabiles, & imperfectę sunt, atque in ipso fieri duntaxat essentiam suā possident: sed fixi, stabiles, constantes, & perfecti. Quum itaque fateamur symptomata, aliasque res quæ adhuc in generatione sunt, & inconstantes, habere causas continentes, non debebant hæc ita à Valleriola produci, quasi in vniuersum negaremus Galenū nusquam causæ continentis meminisse, quum nobis probè constet eius etiā in sequētibus libris aliquoties mentionē fieri, nec ignoramus illum peculiarem de continentibus causis librum exarāsse. Ridiculum autem est, pace tanti viri dixerim, quod in fine commentarii sui attexuit Valleriola, sic inquiens: Quę externę sunt, & præcedētes causę, etsi ad cuiusque rei productionem non minimum operentur, eius tamen quod fit proprię & adequatæ causæ non sunt, quum productæ rei essentiam non contineant,

Morbi nonnulli sunt substātię.

διάθεσις aliter à Galeno ac Aristotele sumitur.

Quartum.

Quintum.

Responsio.

Sextum.

Symptomata quæ sunt actiones læsæ habēt causas cōtinētes

quod coniunctæ causæ proprium esse vult Galenus. His sanè verbis Valleriola omnes reliquas, vna excepta continente, è propriarum causarum numerò deturbat, atq; adeò quicquid in iis libris à Galeno de causis externis, & præcedentibus scriptum est labefactat, non tamen sine multorum risu, qui satis intelligunt nullam esse in morbis causam continentem, ideoque à Galeno hîc meritò omissam & præteritam. Si enim morbus, vt lib. 2. the. metho. capite tertio attestatur Galenus, & nos iam sæpiùs diximus, ex permanentium, & constantium numero est, quomodo rogo continentem causam habebit, quum hęc ipsa morbi essentiam ita contineat, vt sine illa esse nequeat? Præterea si externa & præcedens, causæ non sunt propriæ, quod asserit Valleriola, cur igitur hîc & alibi has duas solas, continente prorsus omissa, inter morbificas causas recéset Galenus? Adhęc cur lib. vndecimo the. metho. capite decimo, putredinis, quę vt ibidem palàm testatur, febris est causa antecedens, curationem febris sanationi præmittendā esse docet, si eius causa propria non est? Cur denique eodem loco obstruentium humorū affluxum, vt obstructionis causam antecedentem, priùs quàm obstructionē sanet, cōpescendum, & inhibendum esse præcipit, si non sunt è propriarum causarū numero? Ita sanè ab iis causis pendere morbos manifestissimè videmus, vt illis pręsentibus adhuc, morbi quos creant, curari nulla ratione possint, tantùm abest, vt propriè dici nō debeant. Atque hæc puto pro argumentorum quæ pro tuenda in morbis causa continente affert Valleriola confutatione sufficere. Verùm quum ille de nobis eo in loco sit honorificè locutus, hoc illi reponemus laudis. Nos certè Valleriolæ eruditionē magnificamus & admiramur, eiusque animi insignem cādorem agnoscimus, optamusq; vt omnes ea dexteritate & modestia, qua ille fecit, nobiscū de veritate eruēda cōtendāt.

Putredo febris causa antecedēs.

Valleriolæ loc°.

CAPVT III.

Alidi sanè morbi causas in vniuersum diximus: Transeamus itaq; nunc ad frigidum. Sunt verò & huius multæ numero causæ, veluti refrigerantiū vicinitas, ciborū potuumq; qualitas, et quātitas, constipatio, & raritas, ac præterea ociū, & immodicus motus. Huiusmodi enim occasiones, ignem quoq; ipsum extingunt. Nam si exiguæ prunæ plurimā niuem aut glaciem imponas: aut frigidā aquam infundas, ipsam ilico extingues. Item si ambiens nos aër summè sit frigidus, qualis potissimum hyberno tempore apud Istrum est, non solum lucernam sub dio expositam, verumetiam omnem ignē exiguum protinus extingui videbis. Atque ita quidem à prægelidorum vicinia, ignis vincitur. Ab eorum autem quæ ipsum nutrire solent excessu, vel defectu, vel aliena qualitate ad hunc modum læditur. Si ligna multa confertim supra exiguam coaceruaueris flammam, ob immodicæ quantitatis excessum, ipsam suffocabis. Quòd si nihil omnino, aut pauca admodum suppeditaueris, tabescere videbis, idque ob alimenti defectum, vel paucitatem. Sic lucernæ flammam & minui, & in periculo esse, ne extinguatur videmus, propter proprij ipsius alimēti immoderationem. Siue enim ei oleum non liberaliter adhibeas, siue confertim infundas, vtroque plurimùm offendes modo. At si largam illi exhibueris materiam, sed quæ suapte naturâ nequaquam ardeat, vel non nisi difficulter, ilico ipsam flammam minorem reddes, veluti si oleum aqua mixtum in ignem effundas. Porrò si etiam aërem qui flammam circūdat obturaueris ac nimium rarum effeceris, videbis sic quoque flammas confestim diminui, & ne extinguatur periclitari. Obturatur au-

Frigidi morbi causæ.

Refrigerantium vicinitas.

Alimentorum quantitas & qualitas.

Constipatio.

tem si medicam cucurbitulam, vel furnulum in quo carbones extinguntur, aut aliud eiusmodi circumponas. Sic etiam si camini foramina obstruxeris. Quòd si sub plurimo Sole, & æstiuo, & aprico loco ignem accendas, aut maiorem alteram flammam admoueas, videbis etiam tum minorem flammam tabescere, eò quòd ab externa flamma, vtpote fortiore, rarior fiat, & vehementer discutiatur. Neque hoc in obscuro est, si eam ventilaueris, hoc est, moueris, (siquidem modicè id feceris, augebis: si verò immodicè ventilaueris, dissolues, ac dißipabis. Ita & ventos, si quid illam iuuare debent, flammæ semper magnitudine respondere oportet. Si verò maiores sint quàm illa queat sustinere, ipsam dispergunt, non ventilant. Hinc manifestum est flammam aduentitio motu indigere, vt increscat, non tamen immodico. Nam quæ omnino nō ventilatur, elāguet: quæ verò ab externo motu immoderatiùs irruente agitatur, ea dißipatur, & discutitur.

Raritas. Motus. Otium.

COMMENTAR.

Simili planè methodo frigidorum hoc capite morborum causas, qua superiore, calidorum inuestigaturus Galenus, principio sex causas frigidas ignem extinguentes, nēpe frigidorum vicinitatem, alimentum, constipationem, raritatem, immodicum otiū. & immoderatum motum, esse ostendit. Ignem verò frigidorum vicinitate extingui, exemplis aliquot ab experientia desumptis demonstrat, quæ cùm plana & perspicua sint, explicationem nullam requirunt. De Istro hoc tantùm annotandū esse duximus, celebrem hunc Germaniæ nostræ fluuium, ea maximè parte qua Illyricum alluit sic appellari, vt Plinius autor est, Alio nomine Danubius dicitur. Alimenti autem excessum & defectum ignem extinguere, exempla à Galeno producta luculentißimè declarant. Diminuitur tertiò ignis & in periculum ne extinguatur deuenit, si aër qui flammam circundat medicâ cucurbitula, aut furno in quo carbones extinguntur (id enim Græcis πνιγεὺς, ἢ πνιγέα Phauorino, & Suida testibus significat) circunposito obstruitur. Pari modo si fornacis, & camini foramina paßim obturaueris, ignem extingui necesse est. Raritatem verò ignem extinguere inde patet. Si quis in multo Sole, & æstiuo, aut aprico aliquo loco ignem accēdat, aut alteram maiorem flammam adhibeat, tunc minor tabescet, quòd à maiore rarior fiat, & vehementer dißipetur. Quòd immodico motu ignis extinguatur, itidem manifestè satis explicat Galenus. Ab otio verò immodico extingui hinc palam fit. Si enim omnino non ventilatur, & sufflando excitatur, elanguescit. Quę quum omnia sint perspicua, & intellectu facilima, in iis enarrandis vt plus operę ponamus necessarium esse non censemus.

Sex causę frigidæ ignem extinguentes. Frigidorum vicinitas. Ister. lib.4.cap.12. Alimenti excessus & defectus. Constipatio. πνιγεύς. Raritas. Motus.

Per primam sanè causæ speciē, ab omni frigido quod extrinsecùs tum solo contactu, tum potentia occurrit, frigidus morbus procreabitur. Sic aliquis in frigida aqua natans læsus est, aut perperam lotus, aut per frigus iter faciens. Quosdam verò priusquàm domum reuerterentur, mortuos esse noui. Ob secundam autē causam nonnulli apoplexia, aut morbo comitiali correpti sunt, aut motus sensúsve noxam subierūt, aut alio quopiam pacto ex ebrietate refrigerati sunt. Quanquā vinum si moderatè sumatur insitum calorem auget, vt quod sit maximè familiare alimentum. Quinetiam optimi succi cibus, & qui plurimum alimēti animali præbet, si immoderatiùs ingeritur, frigidorum morborū causa erit. Præterea quæcunque vel comeduntur vel bibuntur naturâ frigidiora, inter frigidorum morborum

Vicinitas frigidorum. Alimenti excessus.

rum causas numerantur, cuiusmodi sunt papauer, mandragora, hyoscyamus, cicuta quæ vtique nimio frigore interimunt.

COMMENTAR.

Vicinitas.

Hactenus ignis exemplo, & philosophico planè more, de frigidis causis disseruit Galenus. Nunc medici functurus officio, qua ratione prędictę sex causę in hominũ corporib⁹ frigidos procreare morbos possint, optima sanè methodo, explicabit. Et quòd ad primam quidem attinet causam, hoc est, vicinitatem, frigidi morbi ab omni re frigida quæ extrinsecùs occurrit, siue id solo contactu fiat, siue potentia, procreabuntur. Contactu frigidi lęduntur ac refrigerantur, qui in frigida aqua natãt. Item qui hyberno tempore iter faciunt. Quorum nonnullos ita lęsos esse scribit Galenus, vt in ipso sanè itinere, priusquam domum reuerterentur, quod capite quinto etiam prioris libri testatus est, mortui sint. Potentia frigidi læduntur, partim illi qui iam dicti sunt, partim illi qui perperam & intempestiuè se in frigida aqua lauant. Magna enim diligẽtia opus est, multa prætereà iis qui rectâ ratione frigida natatione vti volunt, quæ ab Hippocrate in aphorismis sunt breuiter ostensa, obseruanda erunt. Porro ob alteram causam, id est, alimentorum immodicam copiam, nonnulli apoplexia, morboque comitiali correpti sunt, multis nimirum crudis, hoc est, frigidis & crassis ex iis alimentis in cerebro coaceruatis humoribus. Qua quidẽ ratione multi sensus aut motus noxam, hoc est, resolutionem, & stuporem, contraxerunt. Pari modo accidit, vt pleriq; ex crebra bibacitate ac temulentia frigidis accumulatis humoribus, refrigerentur. Quod clariùs lib. 3. de tempe. cap. 3. Galenus iis ostẽdit verbis. Nec vinum, inquit, semper calefacit, æquè vt nec oleum flammam accendit, tametsi aptissimum est ignis nutrimentum. Imò si imbecillæ flammæ cõfertim multum oleũ infundas, suffocabis eam, prorsúsque extingues, potiùs quàm augebis. Sic igitur & vinum, vbi plus bibitur, quàm vt vinci possit, tantùm abest vt animal calefaciat, vt etiam frigidiora vitia gignat. Quippe apoplexiæ, paraplegiæ, cari, comata, resolutio neruorum, comitialis morbus, conuulsio, & tetanus immodicum vini potum comitantur. Atque hæc sanè sunt eximia temulentiæ & ebrietatis detestandę præmia. Cęterùm prędicta omnia vitia vinum ex accidente, quòd scilicet immodicè sumatur, procreat. Si enim moderatè ingeratur, innatum calorem potiùs auget, quòd scilicet maximè familiare sit homini alimentũ. Neque est cur aliquis miretur qui fiat vt vinum quod familiare est hominis alimentum, frigida possit procreare vitia? Quippe hoc idem etiam faciunt cibi optimi succi, & qui plurimũ alimenti animalibus præbent, vbi ĩmodicè ingeruntur. Natura enim immensam illorum copiam vincere, & concoquere nequit, ideoque crudis inde humoribus corpus impletur. Prætereà quęcunque suapte naturâ frigidiora vel comedũtur, vel bibuntur, vt sunt papauer, mandragora, & alia quę à Galeno recensentur, frigidos morbos excitare possunt, quum nimio etiã frigore interimere queant: id quod accidit, vbi immodicè sumuntur. Neque enim genere lętalia sunt, sed sola quantitate, quod copiosè admodum Galenus libro simpli 5. cap. decimooctauo & libro tertio de temperamentis capite quarto demonstrat. Non igitur semper accidunt, sed tum solùm, quum copiosa quantitate vel comeduntur, vel bibuntur.

1. apho. 20.
Alimentorum immodica copia
Sensus & motus noxa.
Vinum nõ semper calefacit.
Quur vinum frigida procreet vitia?

Constipatio.

Summa autem constipatio, hanc enim tertiam frigidorum morborum causam statuimus, caros, & comata, & apoplexias afferre solet. Atque hoc est quod ab Hippocrate dictum est: Si derepente quis obmutuerit, venarũ interceptiones corpori molestiam inferunt. Ipse verò sicuti & alij vetustiores, duo vasorum genera in quibus sanguis continetur, venas nominat, non vti recẽtiores, qui alterum duntaxat quod pulsu destituitur venas appellant. Vbi verò quæ in animãte sunt arteria

Hippocrates venarum nomine etiam arterias complectitur.
Intercipi arterias quid.

teriæ intercipiuntur, hoc est, adeò implentur ſanguine, vt nullum in ipſis vacuum relinquatur ſpatium, in quod inter dilatandum externum aërem illicere queant, tunc calor innatus ſuffocatur, & extinguitur: ac qui ita laborant, ſubitò ſenſum & motum totius corporis amittunt. Demonſtratum enim eſt à nobis in libro de vſu pulſuū, ideò pulſare arterias vt ſeruetur in omnibus animantis partibus qui ſecundum naturam eſt calor. In opere verò de vſu reſpirationis, quòd ipſa quoque moderatum qui in corde eſt, calorem ſeruet, ſcriptum eſt. Quemadmodum igitur ſi externam flammam, communicatu ambientis aëris priuaueris, aut furnuculo in quo carbones extinguntur, aut cucurbitula, aut alio huiuſmodi circumpoſito, confeſtim extingues: ita quoq; ſi calorem qui in animalibus eſt cohibeas, ac includas, vt nullam cum ambienti aëre habeat communicationem, ſtatim perdes. Igitur calor qui eſt in corde, ambienti aëri per faucium meatum communicat: & ſi hunc occluſeris, ilico ipſum præfocabis, & animal enecabis. Calor verò qui eſt in iis quæ per vniuerſam corporis molem ſunt arteriis, tum per cor ipſum: quatenus faucibus communicat: tum per vniuerſam cutem in ambientem nos aërem reſpirat, ventilatus quidem quum attolluntur, purgatus autem à fuligine quum contrahūtur. Ab vtriſque verò naturalis ipſius mediocritas conſeruatur. Et ſiquidem arteriæ conſtipantur, aut à plurimo, vt paulò ante dictum eſt, ſanguine, aut quibuſdam obſtructionibus in earum oſculis factis, vt haudquaquam trāſpirare poſſint, extingui calorem neceſſe eſt, corpus verò ita effectum emori.

Arteriæ cur pulſant.

COMMENTAR.

Expeditis duabus frigidiorū morhorū cauſis, nēpe vicinitate & materia, ſeu alimētis, tertiā Galenus nunc aggreditur, conſtipationē nimirū ipſam, quæ ſi ſumma fuerit, id eſt, vehementiſsima maximáve: id enim hoc loco ἐσχάτη ſignificat: caros, comata, & apoplexias parit, quorum omnium rationes alibi copioſê admodum explicauimus. Cæterùm ἔσχατον Græcis idē quòd σφοδρότατον, καὶ μέγιστον ſignificare, ex 1. ſect. apho. 6. abundè liquet, vbi Hippocrates ἐς τὰ ἔσχατα νοσήματα τὰς ἐσχάτας θεραπείας ἐς ἀκριβείαν κρατίστας εἶναι ſcribit. Porrò conſtipationem prædictos morhos poſſe procreare, Galenus Hippocratis teſtimonio, quod ex 4. lib. vict. acut. morbo. apho. 20. eſt deſumptum, oſtendit: vbi ille vocis derepentè abolitionem, venarum interceptionē ſiue conſtipationem eſſe docet. Hæc enim intimum in nobis calorem præfocat, & extinguit, ſi valida fuærit, nullo tum in arteriis relicto ſpatio vacuo, in quod inter dilatandum externū extrahere aerem queant. Quapropter qui ita laborant ſubitò ſenſum & motum amittunt, atque obmuteſcunt. Vt hinc palàm ſit venarum interceptionem non eſſe, niſi immodicam earundem repletionem, qua tranſpiratione ad refrigerationem deſtituuntur, quemadmodum fuſiùs in explicatione iam citatæ Hippocratis ſententiæ, & in libello de bono habitu corporis Galenus oſtēdit. Hippocratem autem & alios veteres venarum voce arterias etiam complexos fuiſſe, hîc & in multis aliis ſuorum monumētorū locis Galenus indicauit. Quod ad pulſus verò rationem ſpectat, ſatis conſtat hūc ex ſublatione arteriȩ, quam διαστολὴν Grȩci nominānt, per quam frigidus aër attrahitur: & ex ſuhmiſsione, quam iidem συστολὴν appellant, per quam totum quod ex deuſtione humorum in toto animante cōtractum eſt excrementum, expellitur, perinde atque ſpirationē, ex inſpiratione, quæ frigidi aeris attractatione perficitur, & expiratione, qua fuliginoſa excrementa expelluntur, compoſitum eſſe. Hinc rectiſsimê à Gale-

Conſtipatio.

Venarum interceptiones.

Veteres venarū voce, arterias etiā ſūt cōplexi.

Pulſus ex quib᷑ eſt cōpoſitus.

no hoc loco dictum est, ideò pulsare arterias, vt seruetur in omnibus animantis partibus caloris natiui commoderatio ac temperies, quod in libro de vsu pulsuum, & respirationis copiosiùs monstrauit. Similitudo externæ flammę cum innato animantibus calore, perspicua & manifesta est, ideoque explicatione longiore haud eget. Quòd autem hîc ait calorem qui est in arteriis per vniuersam cutem in ambientem nos aërē rispirare, hoc clariùs lib. 1. de simpl. facul. cap. 12. mōstrauit, ita scribēs. Multę venę, arteriæq; mutuis in se se osculis aperiuntur, tum ad cutis meatus, eiusque superficiem, ac meatuum perforationes, haud pauca pertingere venarum arteriarumque oscula existimandum est, nihiloque seciùs ad extimam superficiem quasi osculis finiri. Hæc ille. Quid multa? venarum & arteriarum munere caloris innati fouetur, & conseruatur substantia, eodem etiam cordis calor moderatur ac temperatur. Hôc autē, per interceptionem aut obstructionem earundem, pereunte, & calorem, vitę fontem, extingui, & corpus emori, est necesse.

Calor in arteriis per vniuersam cutē in ambientē nos aerē respirat.

Quòd si modica fuerit constipatio, non necessariò natiuus calor, hoc pathemate laborabit. At si in animantis corpore veluti fuliginosum quoddam, & fumosum excrementum constiterit, tum aliud natiui caloris pathema erit, aliud verò si vaporis suauis & boni naturā referet. Horū verò vtrunq; bifariam hoc modo discriminatur. Vbi enim optimus in corpore sanguis fuerit, nullo inquinatus vitioso excremēto, vapor ex eo calefacto bonus excitatur, qui nihil secum fert igneum, aut acre. Huiusmodi sanè corpus si modicè constipetur, breui aut plethoricum erit, aut suprà naturalem habitum calidius. Plethoricum quidem, vbi vita deses est, & exercitiis minimè dedita, intus manentibus, quæ laborātibus excerni oportebat. Calidius verò, quum exercitatur, vtpote aucto ex motu natiuo calore, non transpirante autem ob corporis densitatem. At si corpus fumoso excremēto refertum constipetur, aut febris accendetur, ob clausam intus fuliginosam exhalationem: aut præfocabitur extingueturque natiuus calor. Vtrunque verò horum consequetur & excrementi multitudinem, & constipationis quantitatē. Si enim fumosum excrementum quod vacuatione indigebat, plurimum fuerit, & constipatio vehemens, ne innatus calor sub excremento præfocetur periculū est. Si verò paucum sit excrementum, & non ita vehemens constipatio, febris accendetur. Atq; hinc perspicuum est, quòd & naturales & aduenticios corporis affectus, per quos vel fuliginosum, vel fumidū, vel vaporosum sit id quod trāspirat, cognoscere oportet. Sed hoc in hoc tractatu de medendi ratione dicetur, nunc verò ad institutum reuertemur.

Non quæuis cōstipatio calorē natiuum extinguit.

COMMENTAR.

Ab instituto nōnihil digressus, prolixa orationis serie Galenus docet, nō posse quāuis constipationem corpus ita omnino refrigerare, vt natiuus eius calor ab ea extinguatur, & animal pereat: sed alia atque alia ad medio crem quidem constipationē sequi pathemata, pro excrementorum intus redundantium natura. Si enim optimus in corpore sanguis, & nullius vitiosi excrementi permixtione turbatus fuerit, quum calefit, vaporem reddit optimum, qui nihil secum fert igneum aut acre, breui autem corpus ipsum, si constipabitur, vel plethoricum, vel calidius fiet. Plethoricum quidem, vbi per ignauiam vitæ exercitatio neglecta fuerit, ita enim in corpore retinentur ea, quæ per labores, & exercitia excerni oportebat. Expelli autē exercitiis & laboribus excrementa,

Nō quāuis cōstipationē posse natiuū calorem extinguere.

ta, Galenus copiosè libro primo de tuend. sanitate capite secundo, docet. Calidiùs autem fit corpus, quum exercitatur, vtpote aucto ex motu, & mutuò instrumétorum qui in exercitando fit attritu, natiuo calore: ob densatum verò corpus, haud potente trãspirare. At si corpus fumoso excremento refertum cõstipetur, tum aut febris excitabitur, ob clausum intus fuliginosum vaporem: aut præfocabitur, & extinguetur natiuus calor. Atque vtrunque horum consequitur & excrementi multitudinem, & constipationis fortitudinem, quod perspicuè hîc, & multo copiosiùs lib. 1. de diffe. feb. cap. 3. & lib. 8. the. meth. cap. 2. demonstrat Galenus, vt lõgiore horum verborum enarratione non sit opus.

Sicuti igitur constipatio refrigerationis sæpius causa est, eo quo dictum est modo: ita et raritas si plus iusto discutiat, dissipetq; natiuũ calorẽ, corpus frigidᵘˢ reddit. Atq; hæc interĩ in vniuerso animali, interĩ in singulis partibus, aut cõstipatis, aut rarefactis. Si enĩ qualẽ totũ corpus per arteriarũ tũ obstructionẽ, tũ plenitudinẽ habet effectũ, talẽ pars quæpiã ob arterias in ipsa solũ laborãtes, obtineat, necesse erit hanc toti corpori similiter ægrotare. Et quidẽ ea quæ extrinsecùs adhibẽtur tũ medicamẽta, tũ aquæ media vi prædita & frigidæ, & aër nos ambiẽs, aut constipationẽ, aut raritatẽ immodicã in ipsa parte efficere possunt. Præterea violenta quædam vincula vel ipsi nonnunquã particulæ iniecta, vel interim superioribus circunligata, & vita priuant partẽ, & refrigerant, propterea quòd eam priuat cõmunicatione quam cum principe animalis parte obtinet, ex qua in illam natiuus manat calor, & facultas arterias mouens suppeditatur. Raritas.

COMMENTAR.

Quartam frigidorum morborum causam, nempe raritatẽ, aggreditur. Quippe hæc ipsa discutiendo & dissipando natiuum calorem, corpus refrigerat. Id quod æstate potissimùm accidit, in qua calor natiuus ad sibi affinem extrinsecùs circunstantẽ aëris calorem, protenditur, qui substantiã natiui dissoluit atq; dissipat, vt fusiùs sect. 1. aphor. commentario decimoquinto Galenus monstrat. Porrò constipatio & raritas interim in vniuerso corpore, interim in singulis animalis partibus euenit. Constipantur enim nõnunquã arteriæ totius corporis vel per plenitudinẽ, vel obstructionẽ. Interdũ solùm quæ in parte aliqua sunt arteriæ, propter easdẽ cõstipantur causas. Constipãt autẽ medicamenta frigida, vel vniuerso corpori, vel vni dũtaxat parti admota, Balnea, itẽ aquæ frigidæ & aluminosæ. Aër frigidus, & vincula violẽter iniecta, quæ certè superioribus partibus circuniecta, partem inferiorem vita priuant, atque adeò refrigerant. Rarefaciunt contra medicamẽta calida adhibita, Balnea aquæ dulcis calidæ, vel medicã vim citra adstrictionẽ sortitæ, & aër calidus. Duarũ verò postremarũ causarum, immodici scilicet motus & ocii, hoc loco non meminit, quòd de iis primo huius capitis loco abundè dictum sit. Vtranque autem refrigerare constat, immodicum quidem motum, quia calorem dissoluit: otium verò, quia per id calor elanguet. Raritas quomodo refrigerat. Constipationis causæ.

CAPVT IIII.

DE morbis tũ calidis, tũ frigidis satis dictũ est, de siccis verò deinceps disseramus. Si quis igitur plurimùm transpiret, sed parcè nutriatur: idq; alimẽtis facultate siccioribᵘˢ, facilè in siccũ icidet morbũ, præsertĩ si curis, aut vigiliis imodicis torqueatur. Itidẽ aëris nos ambiẽtis siccæ constitutiones, animantiũ corpora aridiora reddũt. Præterea natationes in aqua quæ nitri aut sulfuris, aut aluminis, aut bituminis, aut alterius id genus qualitatis Sicci morbi, cau sæ.

naturā participat. Itē medicamēta q̄ exiccādi facultatē habēt: siue intrò assumātur, siue extrinsecùs adhibeantur, ipsa quoque exiccant. Atqui de iis abundè dictum est in libris de medicamentis. Hæ quidem sunt siccorum morborum causæ.

COMMENTAR.

Sicci morbi qui? Siccorum morborum causas breuiter admodum hoc capite Galenus ostendit. Sicci Causę exiccātes. autem morbi sunt, quibus corporis humidior substantia in dies absumitur, ac vniuersi corporis habitus, aut vnius alicuius duntaxat partis extenuatur. Hoc autem accidit, vbi aliquis plurimùm transpirat, sed parcè nutritur. Si enim nihil, aut non satis alimenti in locum eius quod transpirauit & effluxit, succedit, corpus siccari necesse est: idque potissimùm si cibis quibus siccādi facultas inest, vtitur, vt sunt salsa, acria, amara, & id genus alia, quorum catalogus est in libris Galeni de alimentorum facultatibus. Exiccant etiam vigiliæ, & solicitudines tristitię, & id genus aliæ animi perturbationes, quæ, vt Galenus capite 85. artis medicæ testatur, alterant, & à naturali statu auertunt. Siccant præterea aëris constitutiones siccæ, balnea nitrosa, sulfurea, aluminosa, & alia quę à Galeno hîc recensentur, vt patet ex iis quæ idem in libris de medica. simpli. facultatibus docet.

CAPVT V.

Humidi morbi causæ. *HVmidorum autem morborum causæ omnes sunt contrariæ, veluti ciborum quibus humidior est facultas copia, potus plurimus, & omnis delicatior viuendi ratio, & animi tranquilitas, & creber balnearū dulcium aquarum vsus, præsertim à cibo. Sic & tota vita ociosa, & omni vacans labore, plurimi imbres, omnis constitutio humida, & medicamenta quæ idem efficere possunt.*

COMMENTAR.

Humidorū morborum causas hoc capite breuissimè exponit, quę collatione siccorum cognitu faciles sunt. Oppositorum nanque, vt tritum est in Dialecticorum scholis verbum, eadem est disciplina. Humectant enim alimenta humectādi facultate prędita, plurimus potus, mollior ac delicata victus ratio, animi securitas, plurimus balnearum ex aquis dulcibus vsus, præsertim à cibo. Nam vt in fine libri de marasmo testis est Galenus, huic qui nuperrime cibos ingessit, balnea adhibita, crudis corpus humoribus implent. Humectare pręterea alia, quæ à Galeno in contextu commemorata sunt, nemini non notum est, ideoque explicatione nulla egent.

CAPVT VI.

Compositorum morborū compositę causæ. *LIquet autem quòd compositorum morborum, compositæ quoq; omnino sunt causæ. Si enim calida causa simul cum sicca aliquando conueniat, calidum & siccum morbum oriri necesse est: si calida & humida, calidum & humidum. Ita in reliquis quoque duabus coniugationibus, nempe frigida & humida, & frigida & sicca euenit. Quòd verò huic sermoni necessariò adiungitur, ac definitur, id nunc dicamus: nēpe quòd corpus subinde alteratur à causis quæ omnes inter se sunt vniformes, subinde verò ab iis quæ facultatibus contrariæ sunt. Atque interim ex ipsis vincunt quæ vel numero plures sunt, vel tempore diuturniores, vel potentiores, interim ab vtrisq; noxam corpus ex æquo suscipit. Et si verò fieri nō posse videtur, vt vnum & idē corpus simul et calidius et frigidius, aut simul et humidius et sicci°, q̄ pro naturali*

Corpus nunc ab vniformib° nūc contrariis causis alteratur.
Inæqualis intemperies.

habitus, reddatur, tamen & hoc ipsum vsu contingit, & meritò inæqualis nominatur intẽperies. De qua seorsim in alio libro, prout res ipsa postulauit, à nobis dictum est. Verùm non est cur nunc de iis protrahamus sermonẽ sed ad reliqua morborum genera, ipsorum causas consideraturi, veniemus.

COMMENTAR.

Hactenus simplicium partium similarium morborum causas Galenus perspicuè, & optima sanè methodo, exposuit. Nunc ad compositas earundem partium causas progressus, initiò quòd compositorum morborum compositæ etiam sint causæ ostendit. Calida enim & sicca causa, calidum & siccum morbum procreabit. Frigida verò & humida, frigidum & humidum: sicque de reliquis. Dein quòd corpus à compositis causis variè alterari possit, extraque naturam propriam duci monstrat. Quippe interdum alteratur à causis quæ omnes inter se sunt vniformes, & eiusdem speciei. Sic autem appellat Galenus, quę omnes simul ad vnam tantùm intẽperiem corpus immutant, calidam scilicet duntaxat, aut frigidam, aut humidam, aut siccã, pro causarũ varietate. Vt si immodicus motus, stipatio, putredo, & calefacientium vsus simul concurrunt, atque vni & eidem corpori negotium facessunt, tum ab iis omnibus in vnum coeuntibus, quòd scilicet sint vniformes, corpus immodicè incalescet. Nonnunquam verò corpus alteratur à causis quæ facultatibus contrariæ sunt, ita vt vna sit calida, altera verò frigida. Quod si accidat, vnum idemque corpus vnà sit calidius & frigidius, intemperiesque generatur quæ medicis inæqualis nominatur, quòd scilicet in omnibus intemperanter affecti corporis partibus æqualiter non insit. Vel quòd in ea omnes partes non æqualiter, hoc est, à calido, vel frigido, vel humido, vel sicco tantùm: sed à cõtrariis qualitatibus, id est, calido & frigido simul alterantur. In harum verò causarum complexu euenit, vt interim vincant ex ipsis quæ vel numero plures sunt, ut si duæ sint calefacientes, vna autem quæ refrigerat: vel vel quę sunt diuturniores, vt si frigidior diutiùs, quàm calida durauit: vel quæ robore sunt validiores, vt si accidat calidas & frigidas causas numero, & tempore esse ęquales, calidas tamen robore frigidis potentiores. Interim autem fit, vt corpus ab vtrisque qualitatibus quæ inter se facultatibus contrariæ sunt, ex æquo noxam suscipiat, vbi scilicet & numero, & tempore, & robore æquales fuerint. Cæterùm vnum, idemque corpus frigidum simul & calidum euadere posse, atq; adeò contrariarum simul qualitatum vim sentire, febres vocatæ hepialæ euidenter admodum demonstrant. In iis nanque tum ab interno, tum exiguis portionibus vniuersum corpus ambo, frigus nimirũ & calorẽ, sentire videtur. Quũ enim tenuissimis portiunculis aspersum per corpus tum calidum, tum frigidum sit, nullam sensilem alterius portiunculam ita paruam desumas, in qua non alterutrum sit compreben sum. Quocirca fit vt tum vno in loco contraria sentiant ægrotantes, frigus scilicet atque calorem. Nam pituitosus humor qui frigidus est, quemq; Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis quæ calida est, simul redundant, ac per sensiles corporis partes mouentur: ideoque mirum non est quòd vno eodemque in loco tum contraria sentiantur, quemadmodum capite decimo libri de inæquali intemperie, copiosè & luculenter demonstrat Galenus. Quem sanè libellum, quicunque ea quæ hîc obiter à Galeno attinguntur adamussim intelligere cupit, diligenter legat, necessẽ est. Ne igitur quę illic traduntur de inæquali intemperie vniuersa in hunc locum trãsferenda nobis sint, ad eum libellum quem nos commentariis etiam illustramuius lectorem ablegamus.

Corpus à cõpositis causis variè alteratur. Causæ vniformes quę?

Inæqualis intẽperies quæ?

Vnũ & idẽ corpus frigidum simul & calidum euadit.

Hepialæ febres.

Contraria vno eodemq; in loco sentiri.

Rursus verò hîc eorum quæ in libro de morborũ differẽtia dicta sunt recordari oportet, quòd corpora interdum solis quatuor qualitatibus, nulla alia extrinsecus ipsis affluente substãtia, à naturali recedũt habitu, interdũ verò fluxione implẽtur, humida quidem omnino, si formam, nõ humida autẽ, si facultatẽ ipsius consideres.

Duplex intemperies. Nuda. Cũ affluxu humoris.

De huiusmodi igitur humorum facultate dictum est à veteribus tum medicis tum philosophis: & à nobis tum in aliis quibusdam, tum in iis quos de medicamẽtis inscripsimus commentariis, demonstrata est. Dicetur verò & nunc quantum ad præsentia expedire videbitur, nempe quòd flaua bilis facultate calida & sicca est: atra verò frigida & sicca, sanguis calidus & humidus, pituita frigida et humida: & quòd nonnunquam horum humorum singuli influunt synceri, nonnũquam verò sibiinuicem commixti: & quòd partium quæ vel ædemate, vel scirrho, vel phlegmone laborãt affectus, hac ob causam plurimùm variat. Nã et carbunculus, et cãcer, et herpes, et erysipelas, et gãgræna, et phigethlon, phagedæna, et satyriasis huius sunt generis. Præterea alphi, atheromata, achores, meliccrides, ganglia, steatomata, morbi sunt à fluxionibus orti. Differũt autẽ inter sese tum hi, tũ omnes alij quos prædiximus, quòd alij ex sola pituita fiunt, alij ex sanguine, alij ex flaua bile, alij ex atra, alij ex alio quodam, qui non omnino sit præter naturam, humore. Verum quisquis fuerit hic humor, omnino ex prædictorum aliquo genere erit. Fieri enim haudquaquã potest, quin ipse sit calidus & siccus, aut calidus & humid⁹, aut frigid⁹ & sicc⁹, aut frigid⁹ & humid⁹. At quatenus admodũ crassus & frigidus est, à naturalis pituitæ specie excidit, atque alius humor esse videtur, qui toto genere præter naturam sit. Sed non ita reuera est: quicunque enim facultate frigidus & humidus fuerit, sub pituitæ genere cõtinetur. Eadem ratione quicunq; calidus & siccus fuerit, eiusdem cum flaua bile generis est. De iis verò alibi plenius dictum est, ideoque de iis nunc longiùs nõ erit disserendum, nã copiosè etiam de iis omnibus in libris de curandi ratione dicemus.

Humorum facultas.

Quatuor duntaxat humores.

COMMENTAR.

In memoriã reuocat, & repetit obiter quæ capite quinto prioris de diffe. morborũ libri dicta sunt, nempe corpora nonnunquam solis ac nudis quatuor qualitatibus, nulla alia extrinsecus affluente substãtia, à naturali statu recedere: interdum verò fluxione impleri, quæ etsi forma & specie est humida, tamen facultate talis non est. Nam humores oẽs actu seu forma humidos esse cõstat, facultate verò minimè. Sunt enim ex iis aliqui sicci, sicut vtraq; bilis. Sic sanè aquam omnem, si formam & prout apparet consideramus, humidam esse dicimus; cõtrà verò, si facultatem eiusdem inspiciamus. Ita enim marinã, eò quòd exiccandi facultate prædita sit, siccã esse dicimus. De huiusmodi verò humorũ & medicamẽtorũ facultate copiosè admodũ tractat Gale. lib. 5. de temp. cap. 1. Et lib. 1. de Nat. facul. Itẽ li. 1. de medi. simpl. facul. cap. 1. aliisq; locis librorũ de curã. ratione multis. Et nos in cõpẽdio nostro medicinę cap. de humoribus hac rem diffusè admodum tractauimus. Quare non est, vt hîc longiùs de ea agamus. Cæterùm accidit nonnunquã vt horũ quatuor humorũ singuli synceri influant, nõnunquã verò sibiinuicẽ mixti, adeoq; fit vt affectus seu morbi ex iis procreati, plurimùm inter se variẽt. Alii enĩ ex sola pituita, vt œdema, alii ex sanguine, vt phlegmone, alii ex flaua bile, vt herpes, alii ex atra bile, vt cãcer. Alii ex sibiinuicẽ mixtis, vt erysipelas, ex sanguine & flaua bile calidiorib⁹. In summa oẽs tumores pręter naturã ex iis quatuor humoribus generãtur, quorum multos in contextu Galenus recenset, alibi à nobis adũdè explicatos, ita vt opus nõ sit in iis enarrãdis nos diutiùs immorari. Vnũ tamẽ vt moneamus, necesse est, nempe per Satyriasin hîc vel elephantiam, vel prominentẽ iuxta aures glandularum tumorem, vtrunque enim significat, vt sect. tertia apho. cõm. 29.

Humorum facultas.

Morbi ex humoribus procreati varij.

Satyriasis.

ostendimus, intelligi posse. Ganglia, vt obiter etiam id dicamus, tumores sunt neruorum ex ictu, aut lassitudine orti. In extrema huius loci parte, Galenus quorundam opinionem, qui plures quàm quatuor esse omnes humores existimarunt, confutat, nec esse vllum humorẽ, qui non ad aliquẽ prædictorũ quatuor reduci queat, ostendit. Notandum etiam hoc loco venit in Aldino Græco codice nõ rectè legi ἔςιν ἂν, pro ὅςισ ἂν, vt is sit sensus quẽ in nostra cõuersione expressimus: quicũq; enĩ facultate frigidus. &c.

Ganglia.

Aldinus codex Græcus emendatus.

Rursus verò ad id quod ad præsentẽ tractationẽ pertinet redeamus. Omnes igitur huiusmodi morbi, depellẽte semper natura id quod redũdat ad ignobiliores partes, nascũtur. Id quod cõplures ex iis qui nos ætate præcesserunt licet dixerint, trãsmissionis tamẽ quis esset modus, nõ etiã explicarũt. Rationẽ enim quandam ac mentẽ naturæ tribuemus, si ita simpliciter eam quicquid inutile est, ex principibus ad ignobiliores depellere pronũciauerimus. Sed quòd quidem in morbis bonæ indicationes ab huiusmodi aliqua facultate fiãt, manifestè apparet. Quis verò sit harum indicationum generationis modus, maiores nostri non satis accuratè explicauerũt, ideò neq; naturales facultates, quas nos in aliis cõmẽtariis persecuti sumus, exquisitè demõstrare potuerũt, quot, & qualesq; sint, & quod singularum opus. Verùm nũc haud difficile est de oĩbus his disserere ei qui hypothesibus quas in illis cõmentariis demõstrauimus, vti voluerit. Etenim quũ quatuor sint facultates, quibus quælibet pars tũ animalis, tũ stirpis prædita est, & alia quidẽ id quod familiare est attrahat, alia retineat, alia alteret, alia id quod redundat excernat: quũ etiã id quod redũdat genere duplex sit, aut enim quãtitate, aut qualitate redundat: quum deniq; omniũ corporis partium non æquale sit robur, sed principes partes statim ab initio natura robustiores effecit, cõsentaneũ vt in impuris, & iis quæ excremẽtis redũdant corporibus aliquid in ignobiliores partes defluat. Quũ enim ex oĩbus robustioribus partibus excrementũ propellatur, & nusquã cõsistere possit, in partẽ omniũ maximè imbecillã delabitur. Hæc verò alia atque alia est, aut quia statim in prima formatione animalis, error ei aliquis accidit, aut posteà læsa fuit, aut suapte naturâ talis esse debuit, quẽadmodum cutis. Hæc enim quum nullius actionis, sed vsus duntaxat gratiâ creata sit, nõ ab re iis quæ actionem obtinent imbecillior facta est. Est enim veluti velamẽtũ quoddã, & natiuũ animalis tegumentum. Neque igitur cõcoctionem, neq; alimenti distributionem neq; sanguinis generationem, neq; pulsum, neq; respirationem, neq; voluntariũ motum, neq; vllam omnino actionem animali præbet. Præterea quum sit omniũ partium extrema sita, meritò vniuersi corporis excremẽta excipit. Multa enim protinus ab initio natura expurgandorum excrementorum gratiâ instrumenta fabricata est. Atq; hæc sola ad sanitatem sufficiũt, vbi neq; ex ambiẽte noxa anili infertur, neq; ob errorem in victus ratione, totum corpus immodicè excrementis redũdat. Quod si verò talis aliquis acciderit error, tũ naturalia instrumẽta sola, ad excremẽti multitudinẽ expurgandã nõ sufficiũt: proinde tũ fluxiones à robustioribus partibus depulsæ, ad imbecilliores cũ impetu irruũt. Atq; euenit interdũ vt cõstipatis meatib⁹, per quos expurgari cõsueuerãt, ad alia cõfluãt loca, Hu-

Tumores pter naturã quomodo generantur?

Quatuor naturales facultates. id quod redundat, genere duplex est.

Cutis nullius actionis, sed vsus duntaxat gratiâ creata.

iusmodi quidē exordia sunt generationis omniū prædictorū morborū. Malū verò in ipsis mēbris augetur, quū impacta ipsis excrementa putrescentia, atq; ita deteriora facta, eum qui posteà affluit humorem, si bonus fuerit, simul corrumpunt.

COMMENTAR.

Quomodo prædicti omnes à fluxione humorum orti morbi nascantur, hoc loco Galenus prolixè admodum ostendere pergit, vt nimirum eo perspecto, quæ qualesq; sint horum omnium causæ liquido appareat. Nascuntur autē quādo natura id quod redundat, ad ignobiliores partes depellit. Id quod etsi priscis etiam aliquot medicis cognitum fuit, modum tamen transmissionis non satis accuratè explicarunt. Qui tamen nequaquam illis prætereundus erat, propterea quòd si simpliciter naturam, quic quid inutile est, ex principibus partibus ad ignobiliores detrudere pronūciauerimus, rationem ac mentem naturæ tribuemus. Per naturam enim hîc Galenus intelligit facultatem gubernantem corpus nostrum, que nequaquam ratione & mente, vt quibusdam videri posset, prædita est, nec consilio voluntatisque ductu, non animali deniq;, qui per cognitionem fit, sensu: sed natiuo quodam, & insito illi instinctu agit. Quod in primis confirmat Hippocrates libro sexto Epide. sectione quinta, aphoris. secundo, in hunc scribens modum. Natura ipsa, inquit, non per rationem ad suas actiones instinctum inuenit, vt sunt nictare, & aliæ quibus lingua subseruit. Siquidē natura à nullo edocta, ea quibus opus est, efficere haud didicit. Hæc ille. Non igitur ratione aut mente natura agit, sed natiuo quodam potiùs, vt comprehensum est, instinctu, tot in corpore, admiratione sanè dignas, actiones efficit. Vnde etiam liquidò apparet, hanc ipsam non esse inertem, quod tamen non sanè summa temeritate Asclepiades affirmare ausus est, quum fieri non posit vt tot, ac tam variæ, & quas non sine maxima admiratione intueri licet, actiones, ab inerti natura fiant, vt libro primo, & decimoquinto de vsu partium & libro sexto de laborantibus locis, capite sexto, Galenus copiosè, & eleganter, aduersus Asclepiadem disputans, demonstrauit. Quæ singula sanè loca, nos etiam in enarratione iam citatæ Hippocratis sententiæ produximus. Cæterum quòd in morbis bonæ & laudabiles indicationes ab huiusmodi quadam facultate, quæ scilicet superuacua & inutilia expellit, non quæ mente & ratione prædita est, fiat, manifestum est. Fiunt enim vel per excretionem aliquam notatu dignam, vel per abscessum, quorum duorum neutrum euenit, nisi quæ redundant & inutilia sunt natura excernat, aut à nobilioribus ad ignobiles partes detrudat. Atque sic quidem hunc Galeni locum esse enarrandum, hinc palàm fit. Neque enim de Galeni sententia, naturæ mentem & rationem tribuere licet, quum aliàs etiam reliquorum animantium naturis (quæ tamen constat ratione carere, atque ob id Græcis ἄλογα, Latinis bruta esse dicta) rationē tribuamus necesse sit, quū easdem in illis, quas in homine actiones edāt, concoquunt enim & immutant alimentum, idemq; in vniuersum corpus distribuunt, excrementa denique naturales facultates in brutis, perinde atque in homine excernunt. Præterea quū Galenus hoc in loco de expulsione eorum quæ redundant & inutilia sunt agat, expulsio autem non fit nisi naturalis facultatis actio, quæ ratione vt dictum est, omnino destituitur: euidentissimum est, Galenum hîc affirmare bonas indicationes ab excretrice facultate, queq vna est ex iis quę naturales appellãtur, fieri. Quid multis? Galenum naturę adimere rationem & mentem, locus qui est in primo de vsu partium libro manifestè ostēdit, vbi ita scriptum reliquit. Cætera animalia naturâ magis quàm ratione artem aliquam exercent. Hæc Galenus. Quo sanè in loco disertè rationem à natura distinguit, quod facere neutiquam potuisset, si natura ratione præditam esse putasset. Quanquam itaque ex Galeni dogmate naturā ratione carere, neq; consilio vti certum est, tamen ita hæc ipsa agit, ac singula dispensat, vt illa si ratione vteretur meliùs efficere haud posit. Atq; hinc est quòd hanc Galenus, de diuini illius Hippo-

Natura quid?

Natura nequaquam ratione & mēte prędita est

Natura non est iners.

Indicationes in morbis laudabiles vnde fiant?

Natura singula optimè dispēsat

Hippocratis sententia, passim, presertim verò in lib.5. de vsu par. tanquam iustam, artificiosam, peritam, prouidam, & solicitã, laudibus in cœlum vsque euehar. Porrò quũ modus generationis iudicationum, atque excrementorum expulsionis veteres latuerit, atque saltem illis non sit exquisitè explicatus, ideò hypothesibus aliquot aliunde desumptis, hunc ipsum hoc in loco luculenter admodum, atqui breuiter Galenus monstrat. Nam quomodo principes partes, vtpote robustiores, quicquid alienum est à se repellant, & ad ignobiliores detrudant, copiosissimè lib.3. de naturalibus facul. cap. 13. & lib.13. ther. metho. cap.5. item cap.8. libri de curan. ratione per sang. miss. & lib.6. de tuen. sanit. cap.11. demonstrauit. Alienum autem est omne excrementum quod vel supra modum naturæ auctũ, vel qualitate sua molestum est, vel vtroque simul modo. Præterea hic etiam tribus modis partem aliquam infirmam imbecillámve fieri ostendit. Primùm, quia statim in prima formatione animantis aliquis ei error accidit. Secundò, quia postquam in lucem editum est animal, aliquam noxam contraxit. Tertiò, quia suapte natura imbecilla esse debuit, vt scilicet hac de causa promptè in se quæ redundant reciperet, vt sunt glandulæ, & cutis, vt perspicuè in contextu monstrauit Galenus. Cæterùm natura protinus ab initio multa instrumenta excrementorum gratia fabricata est, vt eorum quæ in capite sunt, nares, & palatũ: quæ in thorace, fauces: quæ in ventriculo, & in primis venis, aluum: quæ in renibus, vesicam: quęin vniuerso corpore, cutem. Et hæc quidem instrumenta ad sanitatis cõseruationem sufficiunt, quòd singularum partium excrementa probè expurgent, nisi aliqua ab ambiẽte aëre frigido in iis obstructio facta sit, aut ob errorem in victus ratione, tanta excrementorũ copia nascatur, cui expurgandæ naturalia instrumẽta sufficere nequeãt. Quod si acciderit, tũ fluxiones à robustioribus ad imbecilliores partes impetu ruũt. Mala verò hæc in ipsis partibus augentur, quando excrementa illis impacta, perspiratuq; destituta putrescũt: tum enim humores qui deinceps ad has ipsas confluunt, etiamsi boni natura sunt, simul corrumpunt eorumque in naturam vt mutentur, cogunt.

Modus generatiõis iudicationũ, & expulsionis excremẽtorum.

Alienum excrementum.

Pars aliqua tribus modis fit infirma.

Multa instrumẽta excremẽtorum gratiã creata.

CAPVT VII.

Verùm quoniam similarium corporum proprios morbos recensuimus, reliquũ est, vt de instrumentariis dicamus, à primo horum genere, quod in conformatione consistit, exordientes. fit autem hic morbus interdum naturali figura immutata, interdum leuitate, vel asperitate, vel meatu corrupto. Causarum autem ob quas naturalis figura immutatur, prima est, eorũ quæ adhuc in vtero gestantur vitiosa formatio, impedito naturali seminis motu, vel ob materiæ multitudinem, vel qualitatem non idoneam. Altera verò causa est, error vel inter pariendum, vel quum infans fasciis inuoluitur commissus. Quum enim nuper genitorum puerorum corpora mollia sint, ac propemodum fluxibilia, facilè contorquentur quum inter pariendum non rectè ab obstetricibus excipiuntur, aut non cõmodè fasciis inuoluuntur, aut deinceps à nutricibus temerè eriguntur, vel reponuntur, dum vel lac præbent, vel lauant, vel fasciis inuoluunt. In iis omnibus nisi quis commodè ipsos tractauerit, facilè singulorum membrorum naturalis figura cõtorquetur, & deprauatur. Et quidem in vniuersa ea quæ sequitur educatione, partim ab immodica satietate, partim à vitiato motu, vel vbi ante tempus, ipsis standi & ambulandi libertas permittitur, aut vehementiùs mouendi, multa membra distorqueri contingit. Siquidẽ satietas, actiones naturales impedit: intempestiuus verò, aut vehementior motus, aliorsum atque decet membra contorquet distrahitque. Crura enim

Quibus de causis morbus in conformatione nascatur.

Causę immutationis naturalis figuræ.

ob innitentium corporum grauitatem, aut ad exteriorem, aut interiorem partem distorquentur, pro natiua prima've tibiæ inclinatione. Nam quibus rectiora sunt, quàm naturæ conueniat, blæsa magis efficiuntur quibus verò magis sinuosa, vara redduntur. Voco autem blæsa, quæ ad exteriora vergunt: vara verò, quæ in contraria. Et thoracis quidem partes, subinde à nutricibus vitiantur, vbi in prima educatione ipsas extrinsecus perperam stringunt: id quod apud nos maximè ac assiduè fieri in virginibus videmus. Nutrices enim partes ipsarum quæ circa coxas, & ilia sunt, augere studentes, vt iis, quæ iuxta thoracem sunt maiores reddãtur, fasciis quibusdam totum circumligant, vehementer stringentes omnes tum scapularum, tum thoracis partes. Quum verò plerunq; non æqualiter omnes fasciæ partes tendantur, accidit vt vel in anteriorem partem pectus promineat, vel quæ illi iuxta spinam opponuntur partes, gibbæ, reddantur. Accidit autem nonnunquam vt veluti perfractum, & in latus perductum videatur dorsum, adeò vt altera scapularum diminuta, parua, ac valde contracta, altera verò prominens, tumida, ac omnino maior appareat. Atque omnia hæc figurarum vitia in thorace consistunt, ob errorem & imperitiam nutricum, quæ æqualiter deligare ignorãt. Sic medici quoque plerunque haud probè deligantes, fractaque membra conformantes, ipsa inuerterunt quemadmodum rursus eo qui curat nihil errante, ægrotus ipse si priusquam callus exquisitè firmetur, membrum ad vsum accommodare conetur, sibi inuersionis autor fit. Sed & collisæ partes, vt nares, & confracta, vt supercilia sinuum. Interdum etiam excisa ossa, aut plurima caro, quæ posteà non æqualiter succrescit, naturalem figuram perdunt.

Vara } crura
Blæsa }

COMMENTARIVS.

Exorditur hoc in capite Galenus tractationem causarum eorum, qui in instrumentariis consistunt partibus morborum. Initiò autem de primi horum generis, quod in conformatione consistit, causis agit. quòd scilicet instrumentariarum partium actioni figura maximè necessaria sit. Morbus verò is quadrifariam accidit, nempe vel naturali figura immutata, vel leuitate, vel asperitate, vel meatu, id est, cauitate partis corrupta. Causarum autem ob quas naturalis figura vitiatur & immutatur prima, est fœtus in vtero vitiosa formatio, quæ bifariam accidit. Primò, quando naturalis seminis motus propter materiæ multitudinem impeditur. Tum enim formatrix facultas, seminis copia impedita, singulas corporis partes rectè digerere, ac effingere nequit. Secundò, propter seminis qualitatem non idoneam. Atq; hæ quidem figuræ non naturalis connatæ causæ existunt. Altera verò causa, est error qui vel inter pariendum, vel post partum admittitur. Et is quidem figuram nõ naturalem aduenticiam efficit. In ipso quidem statim partu: hoc enim Galenus per hæc verba κατὰ τὴν ἀποκύησιν, significare voluit, quum ἀποκύησις Græcis idem quod τόκος, id est, partus, non puerperium, vt lexica quędam exponunt, denotet, quod Phauorinus & Suidas, qui ἀποκυηθὲν, τεχθὲν, & ἀποκυίσκω, γεννῶ καὶ τίκτω interpretantur, satis docent: quum fœtus ab obstetrice non rectè excipitur. A partu, quando parum aptè à nutricibus fasciis inuoluuntur, aut temerè eriguntur, vel reponuntur, dum illę infantibus lac præbent, vel lauant. facile enim iis omnibus modis infantiũ, & nuper genitorum puerorum corpora, quum mollia adhuc sint, ac propemodum fluxibilia, contorquentur. Hinc est quod Galenus lib. 2. de tempe. cap. 2. ex ista mollitudine, quæ non solùm carnosis infantium partibus, sed & ossibus

Morbus in conformatiõe quadrifariã accidit.

Naturalis figurę vitiatę causę.

ἀποκύησις.

Nutricũ errata.

Infantium corpora humida.

bus, quæ ficcifsima funt omnium quę in nobis funt partium,ineft,corpora eorundem effe humida pulchrè colligit.Quum igitur,vt ibidem ait,membra infantium veluti cęrea fint,&ofsium genus vniuerfum,cafeo qui modo fit coagulatus adfimile, pro arbitrio hæc nutrices fingunt formantque,ac facillimè,vbi ea minus rectè tractant, contorquent atque inuertunt.Cęterùm non tantùm prædictis rationibus naturalis figura partium à nutricibus deprauatur,fed & in vniuerfa quæ fequitur educatione,vel ab immodica fatietate,vel deprauato motu.Quippe fatietas, naturales actiones impedit, in quarum numero funt nutritio,& auctio. Vtraque autem actio partium figuram immutare poffunt,vbi minus rectè fiunt,& impediuntur.Intempeftiuus autem,& vehemens motus aliorfum atque decet membra diftorquet, quemadmodum crurum exemplo luculenter in contextu Galenus oftendit. Quum igitur nutricum culpa quàm plurima pueris incommoda,quæ partim hîc,partim libro primo de tuen.fani. Galenus commemorat,accidant,fummam certè in earundem delectu curam ac diligentiam adhibere parentes oportet,vt quæ fi non fint honeftæ,& fatis peritæ,vfuque edoctæ,multam,& fæpe immedicabilem noxam,pueris adhuc tenellis & mollibus adferant. Sed funt hac in parte, prò dolor, tum patres, tum matres mirè negligentes, vt rectifsimè hoc loco Valleriola in delicatulas aliquot matres,imò nouercas veriùs,inuehatur,quòd propriũ lac,quod tamen illis abundè natura fuppeditauit,fuis liberis fubtrahant, & alienis nutricibus,atque iis plerunq; improbis,impudicis,temulentis,iracundis, & intemperatis, ablactandos & educandos committunt.Qui mos quum principum,& magnatum aulas præcipuè inuafetit,quid mirũ fi pauci fint,ac fuerint hactenus principes boni,pietatis,honeftatisq; amantes? Verùm de iis hactenus. Pergit Galenus,& qui fint blæfi variùque oftendit,de quibus etiam capite feptimo præcedentis libri diximus. Et in hunc quem commemorauimus modum artus & extrema corporis,manus & crura, contorquent ac vitiant nutrices. Simili autem ratione thoracis partes ab iifdem deprauantur, vbi in prima educatione ipfas extrinfecus arctioribus vinculis circumligant. Quod illis maximè in virginum educatione eft ftudium. Vt enim fcapulas,aliasq; iuxta thoracem attenuent partes,ilia verò & coxas auctiores,& obefiores reddant,quæ illis forma venuftior effe iudicatur,vniuerfum thoracem fafciis quibufdam vehemētiùs vinciunt ac conftringunt, vt fcilicet illis alimentũ adimant,in has autem partes protrudant. Quem fanè morem Terentius etiam in Eunucho fua notauit,dum inquit. Haud fimilis eft virgo noftrarum virginũ,quas matres ftudent demifsis humeris effe, vincto pectore,vt graciles fiant. Si qua eft habitior paulò,pugilem effe aiunt, deducunt cibũ, tametfi bona eft natura,reddunt curatura iunceas,itaque ergo amantur. Hæc ille. Sed interea dum fatagunt,nefcio quam formam,elegantem fanè,illis conciliare,non rarò deformes reddunt. Nam fafciis inæqualiter iniectis,vel pronum in anteriorē partē pectus redditur,vel in pofteriorem fedem,quę iuxta fpinam funt,partes vergunt, adeóq; diftortę,et ex inequali fpinæ compage,gibbofæ reddūtur. Interdum etiam ex hac inęquali deligatura euenit,vt dorfum in latus,veluti perfractum effet,deducatur, ita vt altera fcapularũ imminuta,exigua & admodũ cōtracta, altera vero prominens, tumida, & maior habitiórve appareat. Hæc enim in quā arctior incidit fafciarũ iniectio,minor & contractior: illa vero in quam laxiores fafciarũ ductus ueniunt ,maior & tumidior, ob caufam paulò antè expofitam,efficitur. Hæc igitur vitia accidere folēt, vbi nutrices non ἰσοῤῥόπως, vt Galenus ait, hoc eft,æqualiter: ἰσοῤῥοπέω enim eft in neutram partem vergo,& inclino,æquilibriumq; facio: fafciis thoracem conftringūt. Cęterum non nutrices tantùm,verùetiam medici plerunq; dū fracta mēbra conformant atq; deligāt, ea inuertunt & diftorquent, quemadmodū quotidiana idipfum experientia fatis mōftrat. Quod etiam nonnunquā eorū qui laborāt,nihil errante illo qui curat,accidit peccato; dum priufquàm callus firmatur, mēbrum ad vfum accōmodare conantur, quēadmodum copiofiùs lib.6. de curā. ratione Galenus monftrat. Porrò naturalem figuram de-

In nutricum delectu curam ac diligentiam adhibere oportet.

Valleriola.

Studium nutricũ in educatione virginum.

ἰσοῤῥοπία.

Medicorum delicta.

Aegrotantium.

ἄμβων. Supercilia. κοτύλαι.

prauāt partes collisæ, vt si hac de causa nasus simus fiat. Item partes confractę, vt supercilia, ἄμβωνες Græci nominant, sinuum. Est autem ἄμβων Græcis montium cacumen, ollarum summitas, & labrum. Hinc metaphoricῶs pro quacunque summitate, & eminētia ponitur. Sunt igitur medicis in ossibus supercilia seu labra, processus, ad sinuum, quos Gręci κοτύλας vocant, orbem, instar labrorum prominentes, ac sinus cauitatem, & profunditatem augentes. Si itaque supercilia illa franguntur, ossis illius formam vitiari nemo est qui nesciat. Ossa præterea excisa, & plurima caro sublata, quæ subinde non succrescit, partium figurā, eò quòd cauitatem aliquam in iis efficiant, deprauant. Quæ quum omnibus notissima sint, copiosiorem explanationem haud requirunt.

Internæ causæ figuram deprauantes. Notę elephanticorum. Tabidorum.

Alter verò modus noxæ figurarum est, qui ob immodicam satietatem, aut defectum accidit, vti in iis qui nimis obesi sunt, aut admodum contabuerunt, siue in vna tantùm aliqua parte, siue in toto idipsum fiat corpore. Nam & morbus qui elephas appellatur, & tabes, manifestè formā immutant. Etenim nasus simus fit, labra crassa, aures exesa videntur, atq; in totum, qui Elephantiasi laborant, Satyris similes sunt. Nares autem acutæ, collapsa tempora, oculi concaui, scapulæ, & brachia veluti alæ extra prominent tabidis. Atque in iis omnibus naturalis figura prima ratione deprauatur. Ex accidente verò in iis qui neruorum resolutione, vel conuulsione, vel phlegmone, vel scirrho laborant: item quibus nerui, aut tendines dissecti sunt, aut quibus prædura cicatrix inducta est. In iis siquidem omnibus, aliàs ob aliam causam, in alteram partem membrum declinat. In iis quidē qui altera parte resoluti sunt, à musculis qui agunt tractum. Sic etiam in conuulsionibus quæ in alteram partem conuellunt, à conuulsis musculis. Phlegmone quoque, & scirrhi, & duræ cicatrices, & reliqua omnia huiusmodi pathemata, proximam ad se partem tendendo, figuram peruertunt. In neruis autem, & tendinibus dissectis, quemadmodum in resolutis, oppositorum, & naturaliter se habentium actio, partem ad se trahit. Proinde omnes huiusmodi causæ quæ multæ sunt, sub vna complecti possunt, nempe tensione partē in diuersum contorquente. Atq; de figurarum quidem præter naturam differentia, hæc dixisse sufficiat.

COMMENTAR.

Externæ causæ naturalem partium figurā deprauantes. Satietas.

Hactenus de externis causis naturalem partiū corporis figuram deprauantibus Galenus disseruit. Nunc ad internas progressus, quo pacto satietas nimia, & defectus figuram vitiare possunt, ostendit. In obesis autem, propter satietatem immodicam deprauari totius corporis figuram nulli non est perspicuum. Hinc est quòd tanto studio & diligentia Galenus libro sexto, de tuen. sanit. capite septimo, & decimoquarto, therap. method. cap. decimosexto, obesorum curationem tradat. Quòd verò satietas partiū

Elephas hodie lepra nomīatur.

figuram immutet, elephas certe morbus abundè demonstrat. Nam in hoc teterrimo morbo, qui hodie facientibus medicinā lepra, vt lib. 2. paradox. cap. 16. dilucidè monstrauimus, dicitur, nasus fit simus, crasso nimirum & melancholico sanguine impacto, & acrimonia sua partes nasi exedente ac erodente. Ob eādem etiam causam labra elephantia laborantium crassa fiunt, & aures exesæ: ita enim rectiùs ἀποξυσμένα τὰ ὦτα, quàm acuminatas vel extenuatas quod cæteri afferunt interpretes reddes. Est enim ἀποξύω Græcis idem quòd poliendo abrado seu detraho. Hinc metaphoricῶs Galenus ita vocauit aures elephantiasi correptorum exesas & erosas, vtpote à quibus quotidiè aliquid ab atra bile radente aufertur & abraditur. Hinc est quòd Phauorinus ἀποξύσας idem quod ἀφελών significare tradat. Atram autem bilem abradere, testantur abundè

ἀποξυσμένα. ἀποξύω. ἀποξύσας.

ea quæ

ea quæ lib.2.de naturalib.facul.scribit Galenus,vbi humorem hunc aliquibus radentem,vel acidum appellatum esse inquit,quòd acris in modum aceti sit, & corpus animalis,& terrã etiam si supra eã fit effusus,radat.Quid multis?in totũ, qui elephantia laborant Satyris similes sunt.Hinc est,queadmodũ in fine libri de tumoribus præter naturam Galenus autor est, q̃ malum hoc incipiens Satyriasmum nonnulli vocauerint. Satyriasmus. Satyrorũ figura.
Qualis verò sit Satyrorũ figura, nemo, quod sciã, satis expressit. Plinius lib.5:cap.8.præter figuram nihil moris humani Satyris esse literis mandauit.Idem lib.7.cap.2.illos in Subsolanis Indorum montibus degere scribit,pernicissimum adeò humana effigie animal,vt propter velocitatem,nisi senes aut ægri, capi non possint. Est aũt horũ adeò furiosa libido,vt Græcis παρὰ τὴν σάθην,hoc est,à pudẽdo virili σάτυροι sint appellati. Satyri vnde dicti?
Apparet autem ex hoc loco Satyros fuisse naribus simis,labris crassis, & auribus quasi derasis.Quòd verò defectus figuram viriet tabes satis docet, in qua nares, vt Hippo.1. Defectus.
prog.apho.8.ait,sunt acutæ,oculi concaui,collapsa tempora,scapulæ,& brachia veluti alæ prominent.Hinc est quòd Hippo.lib.6.Epide.par.3.apho.9.tabidos πτερυγώδεις πτερυγώδεις.
appellauerit , quòd scilicet iis more alarum scapulæ promineant, quemadmodum in nostris eum in librum editis commentariis luculenter admodum,& copiosiùs demõstrauimus. Accidunt autem hæc omnia nulla alia de causa,nisi propter alimenti penuriam,& virium imbecillitatem,quæ prædictas corporis partes extenuant . Atque in Per se.
prædictis omnibus,prima ratiõe,hoc est per se, id est,per seipsum affectũ,& nullo alio interueniente,naturalis figura deprauatur.Ex accidente verò, & secundo in iis qui resolutione,conuulsione,phlegmone,& scirrho infestantur.Item in iis quibus nerui,aut Ex accidente.
tendines dissecti sunt,aut quibus prædura cicatrix inducta est . In his enim omnibus aliàs aliam ob causam,in alteram partem membrum declinat, atque adeò naturalem figuram suam amittit:id quod ordine per singula genera ostendemus. In iis qui altera parte resoluti sunt,à musculis qui agunt,membrum tractum in alteram partem declinat. Si enim resolutio dextram occupat partem,in sinistra figurę vitium deprehenditur,Quippe resolutis quę partem laborantem mouent musculis, & ob id actioni non In resolutione pars sana trahit ægram.
sufficiẽtibus, à musculis oppositæ & sanæ partis,vtpote nullo morbo implicitis,actionemque edere potentibus,trahi necesse est . Et hoc quidem euenire experientia etiam ipsa abundè conuincit. Quare falsum est, & errore haud vacat maximo, quod Auicen Auicennæ error detectus.
na fen.2,Cano.3.cap.15.ea de re scriptũ reliquit,inquiens. A mollificatione verò: vtendum enim vllius verbis erit:facta est,quoniam quum declinat ad partem trahitur cum ea pars secunda,& mollificat eam,& mutat eam à forma sua,si fuerit fortis, & si debilis mollificatur sola.Et apud quosdam si est in latere mollificatio, est attractio torti, sed non est concedendum.Et ex eis quidem est Paulus.Hæc ille. Quibus sanè verbis,modo per partem secundam,vt eius interpres Gentilis exposuit,sanam intellexerit, manifestè innuit cum ægra parte trahi sanam. Quod tamen esse falsissimum ex iis quę diximus satis constat. Quum enim partis resolutæ musculi obeundę actioni idonei non sint,quomodo fieret vt ab iis qui mouere nequeunt pars sana traheretur? Quin potiùs pars sana,vtpote cuius musculi ad actionem validi sunt,ægram trahet. Falsum quoque est quod Auicenna ait, ægram partem mollificare sanam, & mutare eam à forma sua. Nam etsi ægra pars ad sanam declinet & flectatur,non tamen ob id resolutione afficit: quum resolutionis causa in ea parte quæ trahitur,& in se ipsam cõcidit,non in ea quæ trahit,& sana est,consistat.Sed desino,quod hanc rem copiosè etiam in suis commentariis Valleriola tractauerit. Cæterùm in conuulsionibus quæ in alteram partem conuellunt,membrum in ægram partem à conuulsis musculis trahitur, contrà quàm in In conuulsionibus pars ægra sanam trahit.
resolutione.Contractis enim in se se,ac conuulsis ægrè partis musculis,ad horum tractionem oppositę & sanæ partis musculos vnà trahi necesse est,vt fusiùs lib.3. de labo. locis.cap.10.Galenus ostendit.Sic phlegmone,scirrhus, & dura cicatrix tendendo ad se proximam partem trahunt,figuramque peruertunt. Nullis enim horum affectuum

id accidit, vt non in ea parte vbi nati sunt, tensionem excitent. Porrò in neruis, & tendinibus dissectis accidit perinde atque in resolutis, vt actio eorũ qui oppositi sunt, & sani, partem ad se trahat, adeoque formam vitiet. Possunt autem omnes huiusmodi causæ sub vna, nempe tensione quę in diuersum contorquet, complecti. Vnde omnibus palàm fit, quòd in resolutione, cõuulsione, phlegmone, scirrho, dura cicatrice, & dissectione neruorum tendinumque, ex accidente, hoc est, non primò, & per se, seu per ipsum affectum, sed interueniente symptomate, nempe tensione, quæ prædictos affectus sequitur, figura partium deprauetur.

Omnes prædictę causę sub vna cõplecti possunt.

Causæ læsionis capitum.

Cauitates autem quæ internis corporis partibus insunt, aut earum meatus, aut omnino aboleri, aut lædi contingit ob huiusmodi causas, coalitum scilicet, angustiam, obstructionem, compreßionem, subsidentiam, & osculorum apertionem. Quippe euenit interdum exulcerata interna cauitatis facie, vt deinceps exulcerata partes inter se coalescant, & naturalis conformatio corrumpatur. Nõnunquam verò carne adnata, vel alio aliquo præter naturã germine, vel scirrho, aut phlegmone, aut absceßu in ipsis corporibus instrumẽtorum consistente, & deinde tumore præter naturam internam cauitatem occupante, angustia fit. Quinetiam lentorum & crassorum humorum, aut aliquorum callorum, aut grumorum obstructio, ad eundem cauitates perducit affectum. Sic & si quid eorum quæ extrinsecus incidunt vehementer comprimat, necesse est corpora concauitatem continentia ad interna ipsius impelli. Quòd si autem corpora in se ipsa resederint, veluti quum ab adstringentibus coguntur, aut à frigidis densantur, aut ab exiccantibus marcescunt, accidit vt præcipuè meatus quidem, deinde & ipsi quoque ventres constipentur. Oscula verò meatuum non solùm constipantur, sed etiam omnino in huiusmodi subinde affectibus obcæcantur. Sed & eius facultatis quam retentricem nominamus immodicus motus, quum oscula meatuum ad extremum cogit ac constringit, constipationis aliquando causa fit: quemadmodum etiam expultricis facultatis immodicus motus, nonnunquam raritatis. Sæpenumero etiam retentricis imbecillitas, & medicamentum aliquod, aut aqua aperiendi oscula vim obtinens, aut humectatio immodica quæ instrumẽtis accidit, aut aëris nos ambientis temperatura quæ ad humiditatem, & immodicam caliditatẽ permutatur. Hæ quidem sunt eorum qui tum in meatibus, tum ipsis ventribus consistunt affectuum causæ. Ex iam dictis manifestè patet, quasnam in similaribus corporibus causas esse putent hi qui ipsa ex corpusculis & meatibus esse constructa volunt. Sed quum tota ipsorum hypothesis falsa sit, superuacaneum mihi visum est, horum seorsim meminisse.

COMMENTARIVS.

Deprauatæ cauitatis causæ sex.

Inter differentias indecentis conformationis suprà meatuũ & cauitatum vitia sunt commemorata. Quocirca hoc loco Galenus deprauatæ cauitatis causas exponere pergit, vt quæ naturalem quoque figuram partium corrumpant. Ordine autem sex recenset causas, quę cauitates internas, aut meatus prorsus abolent, aut saltem lędunt, scilicet coalitum, angustiam, & alias quę in contextu memorantur. Quòd autem coalitus meatus perdat aut lædat, id in exulceratis maximè partibus apparet. Nã quum per inscitiam interdum imperitorũ chirurgorum accidat, vt internæ exulceratarum partiũ

Coalitus.

facies

facies per glutinantia medicamenta coalescant,naturalem tum figuram,ac conformationem deprauari necesse est. Sic noui,qui parũ prouida curatione effecit,vt labra vteri ferè integra,relicto tantùm exiguo foramine,coaluerint. Angustia verò, quæ secunda ordine causa est,fit multis modis: quum scilicet caro aliqua adnascitur , vt in polypo accidit,vel aliud præter naturam germen,βλάστημα Græci nominant , metaphora desumpta à germinibus quæ in arboribus & stirpibus consistunt. Vt enim hæc dũ debiscunt partim intus latent,partim extra prominent:sic etiam illa quæ in corpore apparent,partim intùs adhuc latent,partim iam eruperunt: vel scirrhus, vel phlegmone, vel abscessus in ipsis organorum corporibus consistit, adeoque tumor internam cauitatem occupat. Obstructionem,tertiam causam, lenti & crasi humores, aut calli, aut grumi efficiunt. Atque hac quidem ratione vesicæ ceruicis meatus,non rarò obstruitur,vt copiosè lib.1.de labo.lo. cap.1. Galenus demõstrat. Cõpressionẽ,quę quarta causa est,ea quæ extrinsecis incidunt corpori,vt est lapis,lignũ, & id genus alia,quæ vehementer cõprimunt,& corpora quæ cauitatẽ obtinent ad interna ipsius impellũt, efficere possunt. Subsidentiã,quintã causam,adstringentia & frigida,quę cogũt ac cõstringunt,itẽ etiã exiccantia,quę marcescunt,parere solent,vt quę singula primũ meatus,deinde etiã ventres, & cauitates ipsas cõstippant. Et nõ tantùm sub huiusmodi affectibus oscula meatuũ cõstipantur,verumetiam omnino obcæcantur ac abolentur, propterea quòd exigua sint,ac facilè ab iis quas diximus causis prorsùs in se subsideãt. Sed & immodicus retentricis facultatis motus, quòd oscula meatuũ summa cogat ac cõstringat,angustiam efficere potest. Osculorũ apertionẽ,sextã & vltimã causam, expultricis facultatis immodicus motus parit,dũ nimio scilicet expellẽdi impetu,ac quasi violenter oscula vasorũ,vt molestantibus exitus pateat,aperit. Nõ rarò aũt propter retentricis facultatis imbecillitatẽ oscula recluduntur. Idẽ faciunt medicamenta calida admodũ & acria,itẽ aquæ quibus inest facultas aperiendi oscula,præterea humectãtia, adeoq; instrumenta relaxantia,aëris quoq; tẽperatura immodicè humida & calida,eò quòd corpora laxiora reddat,osculorũ apertionẽ creat. Cæterũ ex iis quæ iã diximus, palàm fit omnibus,quasnã in similaribus corporibus causas statuãt ij qui ipsa ex ὄγκων καὶ πόρων, id est,corpusculis seu molib⁹,& meatib⁹,de quib⁹ cap.2. præcedẽtis libri,abũdẽ diximus,esse cõposita putãt. Verùm quũ falso fundamẽto huius sectæ autores innitãtur,neq; enim ex eiusmodi corpusculis,& meatibus,sed calido, frigido, humido, & sicco corpora nostra cõstãt,supuacaneũ planè erit horũ morborũ seorsim meminisse.

Angustia. | βλάστημα. | Obstructio. | Compressio. | Subsidentia. | Osculorũ apertio.

Verũ ad id quod propositũ est reuertamur, & reliquorũ morborũ causas explicemus, ab eo rursus genere quod in cõformatiõe cõsistit oxordientes. Supererat autẽ in eo duplex morborũ generatio, nẽpe quũ aut præter naturã instrumẽta asperantur, aut quũ læuigãtur. Exasperãtur aũt quæ antea fuerũt læuia, & læuigantur quæ prius erãt aspera: illa quidẽ ab humorũ acrimonia, aut medicamẽtorũ, abstersa, hæc verò à pigui humiditate, aut lẽto humore irrigata. Et huiusmodi maximè in ossib⁹ euenire manifestè apparẽt: interdũ quũ à medicis perperã curãtur, interdũ etiã ex natura ipsa humorũ qui in animalibus sunt, excitãtur. Oculorũ verò et fauciũ asperitates nõ solũ ex iis, verũetiã ex acribus vaporibus, aut puluere ac fumo fiũt. Sic etiã, arbitror gulæ, vẽtriculi, intestinorũ, ex iis quæ in corpore nata sũt excremẽtis, & ex qualitate eorũ quæ edũtur ac bibuntur, inter quæ etiã venena numerãtur. Liquet aũt quod singulæ exasperãtes causæ, quũ fuerint valentiores, aut exulcerationẽ aliquã, aut erosionẽ in carnosis partib⁹, in ossibus verò cariẽ efficiũt. Hæ igitur sũt primi generis morborũ, quod in cõformatione consistit, causæ.

Asperitatis & lęuitatis causæ.

COMMENTAR.

Asperitatis causæ. Vltimæ indecentis cõformationis differentiæ, nempe leuitatis & asperitatis partiũ preter naturã causas hoc loco Galenus exponit. Exasperantur enim partes primò propter humorũ aut medicamentorum acrimoniã, quæ nimiũ abstergendo partes asperiores reddunt. Sic sanè gulæ, ventriculi, & intestinorũ asperitates fiunt ab acribus quæ in corpore nata sunt excrementis, aut acri eorum quæ eduntur & bibuntur qualitate. His adnumerantur venena, non quidem omnia, sed quæ erodendo interimũt, vt sunt calx, & cãtharides, de quibus copiosissimè lib.3. de tempe. cap.2. & lib.3. de simpli. medi. facul. cap.24. Galenus tractat. Asperitas verò in ossibus euidenter admodũ apparet, quæ nonnunq̃ ꝙ à medicis non rectè sunt curata, aspera redduntur, interdũ etiam, ob acres humores qui in animalibus sunt, exasperantur. Oculorum autẽ, & faucium asperitates non solũm à iam dictis internis causis, sed etiam externis nascuntur, vaporibus scilicet acribus ceparum, alliorum, & id genus aliorum, fumo item, aut puluere. Cæterũ causæ quę prædictas partes exasperant, vbi vehemẽtiores fuerint, in carnosis partibus

Leuitatis causæ. exulcerationẽ, aut erosionẽ: in ossibus verò cariem excitant. De qua in fine huius libri plura dicentur. Leuigantur verò partes à pinguibus & lentis, tũ cibis, tũ potibus, humoribusq́;, qui acrimoniam contemperant, atq; obtundunt. CAP. VIII.

Numeri vitiati causæ.

Alterius autem generis quod in numero consistit, si aliqua pars earum quæ secundũ naturam adesse debent perierit, aut sectio quadam, aut vstio, aut putrefactio, aut valida refrigeratio præcesserit. Sed refrigerationis causæ priùs sunt dictæ. Putrescunt autem nõnulla quidem à medicamentis quæ suapte natura putrefacere possunt, aut ab excrementis in ipso animali genitis: nõnulla verò ob id quòd minimè transpirant. Quæ verò prohibitã transpirationem præcedunt, priùs exposita sunt. Quod si verò quidpiã quod non sit è numero earum, quæ secundum naturã sunt partiũ, succreuerit, id quoq; morbus est qui in partiũ numero consistit. Verùm si id quod succreuit naturalem obtinuerit formã, vtilis materiæ abundãtia causa erit. Si verò nõ naturalẽ habuerit formam, & materiæ qualitas præter naturam erit. Atqui vires vtrobiq; validæ fuerũt, alioqui neq; quod vtile erat conformassent, neq; quod prauum erat extrusissent. Cõformant igitur in conceptibus, quũ vel sextũ digitum, vel quidpiã aliud huiusmodi efficiunt. In iis aũt qui iã adulti perfectiue sunt, quũ exulceratis partibus validã carnẽ producunt, aut in oculis pterygiũ. Deponũt autẽ id quod redũdat, in gãglio, meliceride, steatomate, atheromate, & reliquis huiusmodi omnib⁹.

COMMENTAR.

Alterius generis morborũ instrumentariorũ, quod in numero cõsistit, causas hoc capite Galenus cõmemorat. Quũ verò in numero bifariã partes vitiari cõtingat, defectu

Partes quadrifariam pereunt. scilicet, & excessu, principio deficientis, dein redũdantis numeri causas recenset. Cæte-

Sectione. Vstione. rũm partes quæ secundũ naturã adsunt quadrifariam pereunt. Primũm sectione, vt si pars aliqua gladio, telo, aut alia quadam re acuta resecta fuerit. Secundò vstione, quod sæpe per incendia fieri solet, nonnunq̃ etiã medicorũ opera dum caustica vocata me-

Putrefactione. dicamenta adhibẽt. Tertiò putrefactione, quę interdũ fit per medicamẽta quibus putrefaciendi facultas inest, quæ qualia sint, lib.5. de simpl. medica. facul. cap.14. Galenus abundè explicat. Nonnunq̃ etiã ab excrementis quæ in corpore animãtis genita sunt, fit putrefactio, vt in nome, phagedena, & id genus aliis vlceribus putridis conspicuum fit. Putrefiunt etiam aliqua propterea quòd minimè transpirãt, qua de causa febres nõ rarò procreantur, vt copiosè admodum libro. II. therap. method. capite quarto, Galenus ostendit. Prohibitæ autem transpirationis causę suprà, nempe capite secundo huius

huius libri, dictæ sunt. Atque hactenus de causis deficientis numeri hęc dixisse satis sit. Porrò quòd ad excessum, & auctū suprà quàm decet numerum attinet, si quidpiā quod non sit è numero earum quæ secundum naturam sunt partium, in corpore succrescit, tum idipsum morbus est, qui in partium numero existit, vt pterygion, lapis in vesica, ascarides, & id genus alia. Verùm quæ hac ratione succrescunt inter se variant. Quædā enim naturalem formam obtinent, vel, vt cap. præcedentis libri dixit, ex genere eorum quæ secūdum naturā se habent, sunt, vt sextus digitus: quędam verò naturalem formā non habent, sed toto genere præter naturam sunt, vt lumbrici. Horum materiæ prauę qualitas, causa est, illorum autem, vtilis materiæ abundantia. Nam si lumbrici in corpore, & id genus alia generantur, necesse est prauam aliquam in corpore esse materiā, vnde nascantur. Vbi verò in fœtus formatione vtilis materia redundat, sextus digitus, vel aliquid aliud huiusmodi formatur. Vtrobique autem, hoc est, tam in formatione materiæ vtilis copiosę, quàm in prauę materię expulsione, vt valida sit virtus oportet, alioqui enim neq; quod vtile erat conformare, neq; quod prauū, & inutile fuit, extrudere ac propulsare potuisset. Porrò redundantes partes virtus bifariam cōformat, primò quidem quum adhuc in vtero delitescit id quod ex semine conceptum est, vt quū sextum digitum, aut duo capita, vel tale aliquid efficit. Secundò in iis qui iam perfecti, & in lucem editi sunt, quando in exulceratis partibus validam producit carnem, aut in oculis pterygium, vnguem vocant latini. Deponit siue extrudit virtus id quod redundat in ganglio, & aliis malis à Galeno memoratis. Neq; enim alia de causa hęc omnia fiunt, quàm vbi naturæ impetu ab vna parte in aliam detruduntur deponunturve superuacui humores. Ganglium autem, vt lib. 4. cap. 16. & lib. 6. cap. 39. testis est Paulus, non est nisi συστροφὴ, id est, concretio seu collectio nerui intumescens. Neq; enim συστρέφεσθαι, vt autem est lib. 4. vict. acut. commu. 18. & sequenti Galenus, Gręcis aliud est, quàm vitiosos humores in aliqua corporis parte colligi, & aceruari.

Auctus numerus

Redundātes partes bifariam virtus format.

Ganglium.

συστρέφεσθαι.

CAPVT IX.

Magnitudo sanè partium augetur ab vtilis materiæ multitudine, & valida facultate. Minuitur verò à causis contrariis, & vbi sectio aliqua, aut vstio, aut putrefactio, vel ex immodica refrigeratione mortificatio quampiam instrumenti particulam ita corrumpit, vt ea quæ reliqua fuerit mutila mancaque reddatur.

Magnitudinis vitiatæ causæ.

COMMENTAR.

Vitiatæ magnitudinis breui hoc capite causas exponit Galenus, quæ eiusdem propemodum sunt generis cum iis quæ vitiāt numerum. Bifariam autem augetur magnitudo, ab vtilis scilicet materiæ copia, quę partem maiorem quā natura esse debeat efficit: & valida facultate, quæ in copiosam materiam agere potest. Minuitur verò à contrariis, nempe materię paucitate, & imbecilla virtute. Præterea vbi aliqua instrumenti particula sectione, vel vstione, vel putrefactione, & nimio frigore corrumpitur & mortificatur, ut id quod subinde remanet, mutilum fit: Nec temerè adiectū est aliqua instrumenti particula, si enim totum instrumētum corrumpitur, morbus simpliciter, vt dictum est, cap. 8. prioris libri, ad numerū pertinet. Secùs vero accidit vbi aliqua duntaxat particula ab instrumento eximitur, tunc enim affectus ipse in vtroque genere comprehenditur: Siquidem deest animanti tum simplicium particularum numerus, tum compositi instrumenti magnitudo minuitur.

Bifariam magnitudo augetur. Minuitur.

CAPVT X.

Vi verò in compositionis genere morbi fiunt, aliqui sanè à repentinis ac vehementibus motibus, qui præcedunt, nascuntur: aliqui verò ab immodica articulorum humiditate, quæ ligamenta humectat,

Indecentis compositionis causę.

& laxat, ac propter viscositatem totum articulum lubricum reddit, efficiuntur. Nonnullis autem quòd sinuum supercilia confracta sint, promptè membrorum capita suis sedibus aberrant. Quibusdam verò protinus ab initio sinus supini, incontinentes, & omnino in superficie sunt. Hæc igitur omnia luxationum causæ sunt. In iis autem morbis, quos intestinorum & omenti ramices appellant, laxari omnino, & nonnunquam disrumpi eum accidit meatum, qui à peritonæo ad testiculos pertingit: sic deinde in ipsum meatum, vel in tunicam erytroidẽ, vel omentum, intestinorum aliquod delabitur. Recedunt præterea à propria sede intestina, vbi dissecto peritonæo prociderint. Pulmonis quoq; fibra in thoracis vulneribus, sæpius excidit. Et vuea tunica vt plurimùm laxatur, cornea erosa. Vbi autem visceris cuiuspiam aliquando fibra ob vehementem casum, aut compressionem complicabitur, hic quoque morbus situs simul & figuræ mutatio, à prædictis causis factus erit. Vicinarum verò partium consensus corrumpitur, quùm aliqua ineptè coalescunt, aut vbi appendiculum quodpiam, aut vinculum laxatur, vel intenditur, vel abrumpitur. Ex quibus verò singula horum occasionibus fiant, manifestum est.

Vicinarum partium consensus ipsa corrũpitur.

COMMENTARIVS.

Postremi partium instrumentariarum morborum generis, hoc est, indecentis compositionis causas hoc capite enarrat Galenus. Quum autem hoc vel in positu, vel in consensu partium consistat, principiò positus seu situs causas nouem ordine percenset. Prima, est repentinus ac vehemens motus, natiuam partis structuram turbans, eamque à positu suo deducens. Secunda causa est immodica articulorum humiditas, quæ ligamenta madefacit, & relaxat, totumque articulum lubricum, ac facilè mobilem, & ad luxationem idoneum reddit. Tertia, superciliorum sinuum confractio, quę vt membrorum capita promptè è suis aberrent, excidantque sedibus, efficiunt. Quid verò per supercilia inaudiendum hoc loco sit, satis est suprà, capite nimirum septimo, à nobis expositum. Quarta, si statim ab initio formationis quæ in vtero facta est, sinus supini, incontinentesque, & omnino in superficie, parumque profundi sunt, & per summa apparent: id enim Galeno est ἐπιπολῆς εἶναι. Si enim tales fuerint sinus, ossa quæ in hos inseruntur, ipsi cõtinere, quòd profunditate sint omni destituti, nequeunt. Omnes igitur iam dictas quatuor causas luxationes partium efficere nulli est obscurũ. Sexta causa, est meatus qui à peritonæo ad intestina pertingit laxatio, aut disruptio. Eo nanque foramine peritonæi, per quod vasa seminaria cum neruo transmittũtur laxato, vel rupto, necesse est vel omentum, vel aliquod intestinorum in hoc foramẽ, siue in illum meatum, aut in tunicam testis priuatam exteriorem, à peritonęo inibi vbi vasis seminariis iter præbet, pronatam, quàm Galenus & alij dissectionũ autores ἐλυτροειδῆ, aut attico more, λ in ρ mutatione, ἐρυτροειδῆ, quod scilicet puraminis, aut vaginę formam, ἔλυτρον enim Græci vocant, referat: appellat, delabi. Si itaq; omentum in ea delabitur loca, Græcis ἐπιπλοκήλη, latinis omenti ramex vel hernia dicitur. Si verò intestinum, ἐντεροκήλη Græcis, intestinorũ ramex latinis nominatur. Sexta causa est peritonæi dissectio. Scisso enim peritonæo, vt intestina proruãt, necesse est, quęadmodum liquet ex iis quæ lib. 6. therap. metho. cap. 4. Galenus tradit. Septima causa, thoracis est vulneratio, quam sæpe fibrę pulmonis procidentia sequitur. Octaua, corneæ tunicæ erosio, seu vulneratio, aliqui enim codices τρωθέντος legunt, propter quam vuea vocata tunica laxatur ac procidit. Nona & vltimo causa est vehemens

Indecentis situs nouem causæ.
Repentinus ac vehemẽs motus.
Immodica articulorũ humiditas.
Superciliorũ sinuũ confractio.
Sinus incontinentes.
Meatus à peritoneo ad intestina pertingentis laxatio.
ἐλυτροειδής.
ἐπιπλοκήλη.
Omenti ramex.
ἐντεροκήλη.
Intestinorum ramex.
Peritonæi dissectio.
Thoracis vulneratio.
Corneæ tunicæ erosio.
Vehemẽs casus.

mens casus, aut compresio, quæ pulmonis, aut iecoris fibram plicant, contorquent, ac in rugas contrahunt, adeoque tum positum, tum figurā partis immutant. Quod cuidam lib.6. Epide. sect.8. apho 41. Hippocrates iis verbis accidisse cōfirmat. Cui, inquit iecoris fibra complicata erat, hunc cōcussi, & confestim dolor sedatus est. Cæterum, vt hoc obiter saltem perstringamus, quum Hippocrates, Galenus, & alij veteres iecori humano fibras tribuunt, non ita est accipiendum, quasi in tot, & tam magnas, vt porcinum iecur, sit discissum, quum vnica continuaque ipsius substantia sit, adeoq; ex toto ferè rotunda: sed longè aliàs, & multò certe minores. Quippe λόβους seu fibras, omnia ἄκρα, id est, extrema Græci dixerunt. Hac igitur ratione iuxta cissionem qua vena ex vmbilico proficiscens excipitur, duplicem fibram statuerunt. Propter portiunculam etiam iecoris, sub venæ portæ ortu extuberantem, fibris duabus itidem nonnulli constare illud dixerunt, Item iuxta sinum quo iecur stomacho cedit, & in sinistra maximè eius parte qua iecur septo connectitur, fibram quis nō ineptè constituere potest. Hac itaq; ratione Hippocrates non vno in loco suorum monumentorum quinq; iecoris esse fibras tradit. Puto enim veterum dicta, si vlla ratione fieri potest, commodis interpretationibus potius lenienda esse, quàm acerbiùs, quod plerique hodie faciunt, insectanda. Atque hæ quidem sunt causæ quæ positum partium immutant. Porrò vicinarum partium consensum corrumpentes causæ sunt tres. Prima, ineptus earundem coalitus, vt si quæ partes coalescunt ac vniuntur, quas distare oportuit: id quod interdum in ipsa formatione quę in vtero fit, accidere solet, nonnunquam etiam in adultis, vbi exulceratæ partes per negligentiam eorum qui easdem curāt, coalescunt. Secunda causa, appendiculi laxatio, tensio vel ruptio. Tertia, vinculi laxationes, tensiones, vel ruptiones. Laxantur, ab immodica humiditate: à siccitate tenduntur: propter vehementes motus, aut acres humores, rumpuntur.

Hippocrates.
Iecoris fibræ quales.
λόβοι.
Fibræ iecoris quinque.
Vicinarum partium consensum corrūpentes causæ tres.
Coalitus.
Appendiculi laxatio.
Vinculi.

CAPVT. XI.

Vnius verò adhuc generis morborum, quod omnibus partibus, siue similares, siue omnino simplices, siue composita fuerint, commune est, generationis causas explicare oportet. Vniuersum aūt hoc genus nominare consueui, vnitatis solutionem, vnitatis corruptelam, aut continuitatis solutionem, vel quomodolibet aliter sermonem auditoribus fore perspicuū sperauerim. Nullū enim nomen ab iis qui antè nos fuerūt, illi impositū accepimus, queadmodū in nonnullis eiusdem speciebus fecerūt. Fracturam enim, & cariem, in osse solutam continuitatem dixerunt: in carne autem vlcus, & vulnus. Et aūt quæ in ossibus fit capitis, plura imposuerūt nomina. Nam quæ in aliis ossibus, fractura, in his, fissio, & ruptura vocatur. Quæ verò ab acuto aliquo irruēte et incidēte fit, incisio & dissectio, & sedes appellatur. Nomen autem teredonis apud græcos ε literā abundare videtur: quippe à trematε, id est, foramine deriuatū creditur, perinde ac si tredon, hoc est, foratio quædam sit. Oritur autē ab acribus humoribus ossa erodentibus. Subiicitur verò initiò alteri morborum generi, & ossis potiùs asperitas, quàm caries nominatur. Maiore autem perforatione facta, & quadam iam veluti cauerna apparente, caries appellatur. Huius quoque generis est collisio, quæ magna ex parte in carnosis accidit partibus nonnunquā verò & in capitis ossibus, maximè in pueris. Nā in seipsum omnino cedat quod colliditur oportet, vt itaq; molle sit hoc ipsum, & nō prorsus durū, necesse est. Proinde vel carnosa pars erit, vel ossiū aliquod molle, quod sub violēter irruēte extrinsecùs aliquo

Vnitatis solutio.
Fractura.
Caries.
Vlcus.
Vulnus.
Fissio. Ruptura. Incisio. Dissectio. Sedes.
τρηδών.
Foratio.
τρηδών.
Caries.
Collisio.

valido, & duro corpore colliditur: vbi igitur partis ita affectæ externa facies continua permanserit, in profundo autem multæ & exiguæ diuisiones fuerint, huiusmodi θλάσμα & θλάσις, id est, collisio & contusio vocatur. Quòd si cauitas aliqua, quæ parti collisæ ab eo quod icit inducta est, appareat, huiusmodi malum illisio dicitur. Necessarium igitur omnino est vt in se ipsum sub ictu impellatur, & cauum fiat id quod colliditur, alioqui non collideretur: vt verò cauitatem, feriente remoto, retineat, non etiam est necessarium. Mollia enim omnia, magna ex parte, separato eo quod percussit, ad priorem constitutionem redeunt. Si verò non solùm ad interiora os capitis recesserit, sed etiam ruptura quædam in exteriori facie accedat, compositum iam huiusmodi malum erit, neque vllum illi à priscis autoribus nomen inditum referre possumus. Quare oratione potiùs explicandum, quàm nominibus extremè barbaris, qualia plurima à recentioribus medicis inuenta sunt, vtendum. Porrò continuitatis solutio est etiam ruptio & conuulsio, hæc quidem in carnosa parte, illa verò in neruosa consistens. Causa verò generationis horum repentinus quidam, aut inæqualis, & vehemens motus, præcipuè vbi neque perfricta, neque ad æqualitatem ducta, neque calefacta, neque emollita corpora motibus exponuntur. Diuelluntur enim in talibus affectibus complures in ipsis partes. Atque vt summatim dicam, omnes huiusmodi morborum causæ, aut extrinsecùs irruunt, aut ex ipso corpore ortum habent. Extrinsecùs adueniunt, quæ vulnerare, aut collidere possunt. Ex ipso autem corpore sunt immoderati & inordinati animalis motus, & humores quidam deprauati, quibus erodendi vis inest. Atq; hæ sunt causæ morbi, qui communis est omnibus partibus, tum simplicibus & primis, quæ similares appellantur, tum ex iis compositis, quæ & instrumenta, & instrumentaria nominantur.

[Margin: Θλάσμα & θλάσις. Contusio. Illisio. — Ruptio. Conuulsio. — Externæ causæ. Internæ. — Similares partes. Instrumenta, & instrumentariæ partes.]

COMMENTAR.

Ad tertium morborum genus quod vtrisque partibus, simplicibus nimirum seu similaribus, & compositis instrumentarisve commune est, & quod vnitatis continuitatisve solutionem vocat, progreditur, atque huius pro diuersitate specierum eiusdem causas exponit. Nihil autem refert siue solutionem, siue corruptelam vnitatis vel continuitatis voces, neque enim certum aliquod nomen huic morbo à veteribus impositum est. Speciebus tamen eius veteres medici peculiaria indiderunt vocabula, vt dilucidè in contextu, & cap. vndecimo prioris libri à Galeno est monstratum. Cæterùm ei solutioni quæ in ossibus capitis incidit Prisci multa imposuerunt nomina. Nam quæ in aliis ossibus cõmuniter fractura dicitur, in capitis ossibus Græcè ῥωγμὴ & ῥῆξις, latinè fisio, fissura, & ruptura vocatur. Quod etiam testatur Paulus, qui lib. 6. cap. 90. ita scriptũ reliquit. Fisio est caluariæ per summa, vel in superficie diuisio, vel profunda, neque tamen eousque vt laborans os extrà moueatur. Quę verò continuitatis solutio ab acuto aliquo irruẽte ac incidẽte fit, Græcis ἐκκοπή & διακοπή, & ἕδρα, latinis incisio, & intercisio, & sedes nominatur. Paulus locò citato ἐκκοπὴν caluarię diuisionem cum offensi ossis refractione esse scribit. Cur autẽ ἕδραν, id est, sedem nominauerint hanc continui solutionis speciem, coniicere nequeo. Nomen autem τερηδόνος, cariem latini vocant, litera ε abundare videtur. Rectiùs enim τρηδὼν quàm τερηδὼν, quasi perforatio nominatur. Huius autem mali causa sunt humores acres, qui ossa ipsa erodunt. Vbi verò primùm oritur hoc malũ, alteri morborũ generi, nempe asperitudini, subiicitur.

[Margin: Solutio cõtinuitatis. — ῥωγμὴ, ῥῆξις. Fisio, Ruptura. — ἐκκοπή. διακοπή, ἕδρα. Incisio. Intercisio. Sedes. — τερηδών. Caries.]

Exasperant

Exasperant enim initiò prædicti humores ossa, prinsquàm ea perforent, vt fusiùs in contextu Galenus ostendit. Huius generis est etiam collisio, θλάσμα Græci nuncupãt, quæ in carnosis præcipuè partibus,& mollibus ossibus, qualia sunt puerorum, accidit. Quale verò malũ sit, Galenus perspicuè indicauit. Quòd si cauitas aliqua in parte quæ collisa est à re feriente inducta est, Græcis ἐνθλασιν, Latinis illisio appellatur. Reliqua quæ sequuntur in contextu verborum Galeni perspicua sunt, vsque ad conuulsionis & ruptionis causas, quas tradit esse repentinum, aut inæqualem, aut vehementem motum. Præsertim quum corpora ipsa ante motum non fuerint perfricta, & ad æqualitatem ducta, calefacta, atq; emollita. Perfectione enim quæ præparatoria nominatur, solidæ partes molliuntur, & calefiunt, quòd fusiùs libro secundo de tuenda sanitate Galenus monstrat, vbi inter alia ita scriptũ reliquit. Tum demum ad exercitãdum prodibunt, qui ad exercitationem frictione præparãtur, quum toto iam corpore abundè » emolliti, excalefactiq; sunt. Ex iam verò dictis causis, aliquas esse externas, aliquas internas, Galenus etiam in contextu satis apertè significauit, vt prolixiori explicatione non sit opus.

θλάσμα. Collisio. ἐνθλασις. Illisio. Perfrictio præparatoria.

Compositorum verò morborum causæ inuentu faciles sunt, quum ex iam dictis componantur. Proinde, si cui placuerit, sibiipsi compositarum causarum supellectilem parare poterit. Sed tempus est vt huic libro finem imponamus, ac de symptomatum differentiis agamus.

Compositorum morborum causæ.

COMMENTAR.

Compositas morborum causas ex simplicibus nullo labore posse inueniri in extrema huius capitis parte tradit. Possunt itaque singuli, ita si visum illis fuerit, sibiipsis harum causarum catalogum, nullo sanè labore, texere, quòd scilicet ex simplicibus, iam copiosè expositis, componantur.

GALENI DE MORBORVM CAVSIS Libri Finis.

Claudii Galeni pergameni de Symptomatvm differentiis liber,

Leonharto Fuschsio interprete.

CAPVT I.

V Inam & quot sint omnes morbi per genera & species digesti, tam simplices, quàm cõpositi, & à quibus singuli procreẽtur causis, in prioribus cõmentariis scripsimus. Reliquum verò est, vt de symptomatis differamus, quò nobis de omnibus præter naturam affectibus sermo perficiatur. Omnis igitur corporis affectus à naturali constitutione recedens, aut morbus est, aut morbi causa, aut morbi symptoma, quod nonnulli medicorum succedens nominãt. Verùm hoc nomen Græcis non admodum est in vsu, sed symptoma, & pathema, & pathos omnia hæc appellare solent. Sanè non omnino idem per hæc nomina significatur, sed vt ipse in præsentia distinguã, de omnibus quæ proxima inter se sunt, deinceps ad hunc modum differens.

Tres affectus præter naturam.

COMMENTAR.

Principio huius capitis, quid in prioribus duobus libris docuerit, quidque in iis qui sequuntur illi tractandum sit, exponit. Quum enim tres sint in vniuersum omnes preter naturam affectus, morbus nimirum, morbi causa, & symptoma morbi; morborum autem & causarum omnium differentię ac genera prioribus duobus cõmentariis sint explicata, ad perfectam horum omnium tractationem hoc tantùm restat, vt omniũ symptomatum differentiæ, ac causæ explanentur. Animaduertendum autem, symptoma à nonnullis medicis ἐπιγέννημα, hoc est succedens, non admodum ineptovocabulo esse nominatum, quòd scilicet morbo semper succedat, illumque veluti vmbra corpus, sequatur. Etsi autem prædictum nomen, naturæ rei maximè conuenit, tamen reliquis Græcis in vsu nõ est, vt qui eius generis omnia, symptomata, pathemata, & pathe appellant. Cæterùm non idem per illa nomina causa, morbus, pathema, & symptoma significatur, quæ hîc Galenus nominat πεφασμένα, idest, propiqua, & meritò quidem. Nam causæ pathema & morbus, morbo autem symptoma proximum & vicinũ est. Quippe inter causam & morbum, morbũ item & symptoma nihil interuenit. Qua verò ratione sint haec abinuicem distinguenda mox docebit Galenus.

ἐπιγέννημα. Succedens.

Morbus.

Morbus quidem dicitur constitutio quædam præter naturam, à qua primùm actio læditur. Constat autem si affectum quendam præter naturam à quo actio vitiatur dixerimus, idem nos dicturos. Siquidem quicquid est, siue sanum sit, siue ægrum, siue neutrum, id aliquo modo afficitur. Atqui nomen affectus, ab affici quodammodo deriuatum est: atque in hunc vsum non solùm ab antiquis philosophis, verùmetiam reliquis Græcis omnibus admissum est. Affectus igitur generatim ad omnes tum sanos, tum ægros, tum neutros pertinet. Nam & cantus, & harmoniæ, & orationis, & dictionis, affectus Græcis dicitur.

Affectus generatim.

COMMENTAR.

Demonstraturus in hoc libro omnes symptomatum differẽtias Galenus, rectissimè à morbi definitione orditur. Quippe quum symptomatis natura tota propemodum à morbo, vtpote quem, veluti vmbra corpus, sequitur, pendeat, fieri nõ potest vt illius natura ac ratio rectè cognoscatur, nisi priùs morbi natura planè sit perspecta. Et vt à morbi definitione auspicetur Galenus, non tantùm ordinis, ac methodi ratio: sed & ea quæ priùs dicta sunt postulare videntur. Siquidem de tribus iis nominibus quibus affectus præter naturam significantur, & quę inter se proxima sunt, se esse distincturum, singulorumque naturam explanaturum paulò antè pollicitus est. Quòd vtinam Galeni consilium plerique hodie sequerentur, neque enim temerè ac ridiculè, & quod dicitur Andabatarum more clausis oculis, de multis rebus sibi nondum satis perspectis ac cognitis disputarent, sed primùm quid per quoduis vocabulum, allatis in medium definitionibus, significare vellent, constituerent. Galenus igitur vt de singulis iam dictis nominibus perspicuè differat, principiò morbum, definit, inquiẽs. Morbus est cõstitutio, vel vt ipse loquitur κατασκευή, præter naturam, à qua primò functio vitiatur. Idem autem erit si dixeris, esse διάθεσιν, hoc est, affectum præter naturam, à quo primùm actio læditur. Nam affectus ab affici, quòd Gręcis est διατίθεσθαι, deriuatur. Quicquid autem est, siue sanum, siue ęgrũ, siue neutrum sit, quodammodo afficitur. Neutri autem hîc, ex Herophili & aliorum potiùs quàm sua sententia, Galenus mẽtionem facit. Nam verè neutros (qui, vt metipse libr. primo, de Simpl. medi. facul. capite vicesimoprimo interpretatur, nõ sunt, nisi qui non sunt aliquod duorũ extremorũ contrariorúmve) ipse capite secundo libri de differ. morborũ δυσαρεστουμένους nominauit. Affectus itaq; generatim ad omnes, tũ sanos, tũ ægros, tũ neutros, seu δυσαρεστουμένους

Cur à morbi definitione ordiatur Galenus.

Morbus quid.

Vere neutri qui.

pertinet. Quamobrem non solùm medici, sed & philosophi antiqui inanimis rebus affectus nomen tribuerunt. Nam & cantus, & harmoniæ, & orationis, & dictionis affectum dixere. Notandum verò hoc loco erit, vbi nos cantum conuertimus. Græcè esse μέλους. Vox autem μέλος Græcis membrum, & cantum significat. Membrum propriè, cantum verò metaphoricῶς. Quemadmodum enim numerosa corporis membra, quanquam diuersum situm ac motum sortiuntur, variisque funguntur muneribus, nihilominus tamen ad vnum tantùm opus cooriuntur, vnumq; finem habent: ita etiam concentus qui μέλος Græcis vocatur, ex vocum diuersitate consurgit ac constituitur, ad vnumque finem tendit. Harmonia autem non sonat latinis nisi modũ, seu modulationem. Atqui quatuor sunt modi. Phrygius, furorẽ & pugnas excitat. Lydius lamentationes. Dorius, honestatem. Ionicus autem, iucunditatem. Rectissimè itaq; veteres cantus, harmoniæ, orationis, & dictionis esse affectum dixerunt, omnibus enim illis quatuor afficimur. Id quod præ cæteris harmoniæ seu modi luculẽter ostendũt.

μέλος. Harmonia. Quatuor modi. Phrygius. Lydius. Dorius. Ionicus.

Morbus autem sanitati contrarius est. Ab vtrisque verò differt, id quod pathos & pathema nominatur, vt etiam Plato ipsum definiens, dixit. Quicquid enim aliquis perpessus est, pathos appellandum. Vnde, arbitror, & sensuum alterationes, pathemata nominauit. In visu quidem, eas quæ ab albo, & nigro, & flauo, & aliis coloribus fiunt. In tactu, eas quæ à calido, frigido, sicco, humido, molli, duro, cæterisque id genus omnibus. Similiter & in singulis reliquis sensibus. Vocat etiam voluptatem pathema, atq; in summa, omnem motum quicunq; ab altero in alterum procedit. Efficientis enim motus actio est. Eius verò quod ab eo quodammodo afficitur, pathema & pathos. Summatim enim affici quodãmodo idẽ est, quòd pati, & differt pathema ab affectu, motu. Cessante nanque eo quod alterat, alteratio quæ in eo quod perpessum est permanet, eius quod perpessum est affectus est. Proinde in ipsa cõuersione, mutatione, alteratione, ac motione pathos generationem obtinet. In eo autem quod manet, & quod seruatur in subiecto corpore, affectus consistit. Iam verò & ipsum permanentem affectũ, Græci pathos nominant: veluti etiam id quod egit, nec etiamnum agit, causam. Quanquam neque hoc simpliciter causa, neque permanens affectus simpliciter pathos est: sed si quis accuratè loqui velit, affectus, factum pathos est, quum ampliùs non sit pathos.

Pathos seu pathema. Actio. Affici. Pathema ab affectu differt. Affectus propriissimè.

COMMENTAR.

Pergit Galenus, & quòd morbus sanitati contrarius sit, id quod Aristotelis etiam cõfirmatione constat, quidq́ue pathos seu pathema, actio, & affectus propriissimè sumptus sit, luculenter admodũ demonstrat. Cæterùm à morbo & sanitate differre pathos & pathema ex Platone, vetustissimo sanè philosopho, ostẽdit. Is enim in Timeo, quemadmodum etiam prisci omnes, motum omnem nisi actiuus sit, pathema nominauit. Actiuus autem motus, Galeno lib. primo, the. metho. capite sexto, autore, est qui à se editur. Passiuus verò, qui ab alio quopiam excitatur. Pathos igitur & pathema Plato appellauit, quicquid aliquis perpessus est. Vnde & sensuum alteratiões, eas nimirũ quæ in visu, à coloribus, in auditu à sonis, in odoratu, ab odoribus, in gustu, à saporibus, in tactu, à calido, frigido, & id genus aliis tum primis, tum secundis qualitatibus fiunt, pathemata nominauit. Vocauit etiam voluptatem pathema, & in summa, omnem motum quicunque ab altero in alterum procedit, vt fusiùs libro secundo metho. capite 5. ostenditur. Non igitur omnis motus pathos est, non enim agentis seu efficientis, qui potiùs Græcis ἐνέργεια Latinis actio, & functio dicitur. Corporis itaq; quod patitur &

Pathema. Actiuus } Passiu° } mot°. ἐνέργεια. Actio.

afficitur: affici enim quodammodo idem est quòd pati: motus, pathos & pathema vocatur, siue is motus à causa externa, vel interna prodeat. Differt autem pathema ab affectu propriissimè sumpto, motu. Quippe pathos in ipsa conuersione, mutatione, alteratione, & motione generationē habet. Hoc est, pathos non est nisi quum aliquid cōuertitur, mutatur, mouetur, & alteratur. Affectus verò in subiecto corpore manet, & seruatur. Quādo enim id quod alterat cessat, alteratio quæ in eo quod perpessum est manet, affectus dicitur: id est, id quod alteratione absoluta in subiecto corpore permanet, eius quod perpessum est, affectus existit. Vnde omnibus palàm fit, nihil priùs censeri affectum, quàm vbi in eo quod alterationi subiectū est corpore, permanserit. Permanens igitur, constans, ac stabilis est affectus. Contrà pathos non est nisi in ipso, vt sic dicam, fieri. Nam motio quâ corpus conuertitur, mutatur, alteratur, pathos, vt cōprehensum est, dicitur. Fluxum igitur, mobile, & imperfectum aliquod pathos est. Affectus verò fixum, stabile, perfectum, ac pathematis veluti finis. Differunt itaque affectus, & pathema inter se, tanquam finis à medio, perfectum ab imperfecto, stabile ab instabili. Cæterùm si affectus, vt iam monstrauimus, ex permanentium ac constantiū est genere, pathema verò succedentium, hoc est, eorum quæ nullam manentem ac stabilem obtinent partem, Sole etiam meridiano clariùs est, morbum, quandoquidem affectus est, itidem esse ex permanentium numero. Quippe quum causa morbifica quæ alterat corpus, quiescit, id quod ab ea natum est, & permanet, siue qualitas sit, siue substantia, morbus Galeno dicitur. Et quia in hunc modum de morbo loquitur Galenus, ideò rectissimè capite octauo præcedentis libri, lapidem in vesica, pterygiū, & ascarides, non obstante quòd substantiæ sint, inter morbos numeri recensuit. Neque enim affectus in morbi definitione, quod in libro etiam de morborū differentiis copiosiùs demonstrauimus, pro qualitate tantùm à subiecto facilè mobili, vt ab Aristotele factum est, vsurpatur Galeno, sed pro eo, quod desinente alteratione, in subiecto corpore permanet. Si verò morbus est ex permanentium numero, atque adeò affectus, nullam etiam habeat causam continentem seu coniunctam, necesse est. Quòd hoc pacto ostendemus. Causa continens est, quæ rei à se productæ essentiam continet. Causa autem, morbi eius quem produxit essentiam non continet, quòd ea sublata morbus manere queat, vt capite secundo præcedentis libri abundè demonstrauimus. Igitur morbus causam se continentem non habet. Præterea si morbus est affectus, hoc est, res cōstans, stabilis & permanens, consequitur etiam morbum à tumoribus fientem vocatū, non esse morbum. Fientem enim illi nominant eum qui essentiam suam non nisi in fieri obtinet: quum tamen constet ea quæ in ipsa motione generationem habent, non morbos, sed pathemata Galeno appellari. Quod vt hoc loco longiùs ostendamus, partim necessitas ipsa postulat, vt qui causas etiam coniunctas, si morbos hoc modo esse fientes concesserimus, iis assignare cogeremur: partim vt id faciamus Franciscus Valleriola nos hortatur, vt qui in huius loci enarratione ad afferendos morbos fiētes multas proferat rationes, dum ita inter cætera scriptū reliquit. Verùm, inquit, magna nobis inde pugna ex hoc loco oriri videtur. Nam si verum est, affectum id esse, quū quieuerit alterans, & iam agere desiit, vti verborum Galeni series apertissimè sonat, sequi omnino oportet, nullum eorum quæ fouentem vel efficientem causam habent, affectus censeri debere, sed tantùm pathemata dici. Quare neque febris ipsa putrida, neq; phlegmone, neque scirrhus, neque aliquod huiusmodi in quibus causa perseuerat, morbi aut affectus censebuntur: quòd in iis alterans non quiescat, sed perpetuò agat. Proinde non fientes morbi, vt medicorum more loquar, sed solùm qui facti sunt, & non iam in fieri essentiam suam possident, ii morbi dici merebuntur, vt ephimera febris, hectica, tabes, & reliqua omnino vitia, quæ cessante ea vnde nata sunt causa, permanēt. Quod tamen Galeno, atque adeò veritati ipsi repugnat, qui putridam febrem, phlegmonem, & alia commemorata, inter morbos recenset. Hæc ille. Ad quæ ita respōsum volo. Ad

Pathema ab affectu propriissimè sumpto dif fert.

Pathos.

Affectus.

Morbus ex permanentiū numero.

Morbus interdū substantia est.

Affectus quomodo à Galeno vsurpatur.

Morbi nulla est causa continens. Causa continens quæ?

Morbi fiētes nō sunt morbi.

Francisci valleriolæ argumentorum de morbo fiente confutatio.

Galeni verba non sequitur id quod colligit Valleriola. Nam etsi verum sit, nullũ eorum quæ fouentem causam habent, affectus censeri debere, sed esse potius pathos: tamen non ob id sequitur phlegmonen non esse affectum, adeoque morbum, quia in iis alterans non quiescit, sed perpetuò agit. Siquidem in phlegmone, febre, & in reliquis omnibus morbis, Galeno etiam ipso libro octauo, the. metho. capite primo, & libro decimotertio capite secundo teste, principio considerandum est, num causa creãs morbum adhuc adsit, aut morbo iam facto desierit. Si causa efficiens, siue fouens adhuc adest, necdum morbus absolutionem nactus est. duo spectanda veniunt. Vnum, quod in generatione adhuc est, adeoque in fieri consistit: id enim pathos & pathema propriè loquendo dicitur, eique parti artis quæ futurum præcauet morbum, subiicitur. Esse autem idipsum pathos, ex eiusdem definitione satis liquet. Neq; enim est nisi alteratio quæ adhuc fit. Vel motus circa materiam, ab efficiente procedens. Si verò pathos est, non erit res permanens siue affectus, igitur neque actionem lędet, neque illi etiam morbi definitio cõueniet. Præterea si ei parti quæ futuros morbos præcauet subiicitur, quòd disertè loco iã citato Galenus attestatur, morbus certè haud erit, vtpote qui ad alteram artis partem, nempe eam quę morbos curat, pertinet. Alterum quod cõsiderãdũ erit, est id quod iam factũ est, & causa etiam efficiẽte sublata permanet. Est verò id à quo actio læditur, ideoque meritò morbus appellatur, & ei parti artis quę morbos sanat, subiicitur. Proinde quicquid phlegmones, aut febris iam generatũ est, morbus dicitur, quòd sit res permanens, adeoque affectus actionem lædens. Quicquid verò eius adhuc in generatione est, aut in fieri consistit, pathos rectisimè, & nequaquam morbus nominabitur, quòd scilicet nõ sit affectus, & ex permanentiũ numero. Nam causa efficiente sublata, statim & ipsum quod in fieri consistit, vnà tollitur, ac desinit. Neque enim permanẽtia sunt Galeno, nisi quæ sublata ea vnde nata sunt causa, adhuc permanere, & subsistere possunt. Ex iis igitur quæ diximus, manifestum fit, non eũ solùm morbum qui à causa sua vel in fieri, vel in conseruari, vt ita dicam, nullatenus pẽdet, in summa cuius nulla amplius pars futura est, quòd scilicet effectrix causa sublata sit aut desierit, vt est febris ephemera seu diaria dicta, morbum Galeno dici: sed eum etiam qui causam fouentem adhuc habet, atque adeo nondum totus factus est. Quod euidentisimè confirmant ea quæ libro primo, de laborantibus locis capite secundo, Galenus scribit, vbi quęstionem hanc diluit, num quemadmodum domus, eo quo fit tempore, nondum est domus, sed tum domus est, quũ tota facta est: eodẽ modo morbus eo quo fit tempore, fiens quidem sit, nondum tamen existat. Nam illic disertè demonstrat, nullum esse, propriè loquendo, fientem morbum: quòd protinus ab initio quum incipit morbus: secùs atque domus, quæ non est domus, nisi vbi tota facta fuerit: verè existat morbus, vt fusiùs in nostris in hunc librum editis commentariis docuimus. Quocirca quũ in eo morbo cuius causa effectrix adhuc manet, id quod factũ est, morbi naturam habeat, hoc est, functionem lædat, rectisimè morbus, quòd scilicet affectus sit, & sua etiam sublata causa permaneat, dicitur. Id quod pleuritidis exemplo planiùs reddemus. In ea siquidem pars phlegmones iam facta, & quæ actionem lædit, morbus, & quidem pleuritis appellatur, non obstante quòd causa hunc fouens adhuc adsit: nam illi morbi definitio exquisitè quadrat. Accedit quòd à perfectiori semper fiat denominatio. Perfectior autem phlegmones ea existit pars, quæ iam facta est, per se enim & citrà alterius opem permanere ac consistere potest, quàm ea quæ adhuc fit, igitur ab ea denominatio sumenda erit. Quid multa? morbus essentiam generatione posteriorem, quemadmodum domus ipsa, non obtinet, sed protinus ab initio eadẽ constat essentia, igitur eo etiam quo fit tempore verè existit, & effectus, propriisimè etiam sumpto vocabulo, adeoque morbus, quòd actionem lædat, dicitur. Maioris tamen perspicuitatis gratiã, licebit etiam de Galeni sententia fientem morbũ appelare eum, cuius causa effectrix, vel conseruans subest, & qui nondum ad absolutionem suã

Si causa efficiẽs morbum adhuc adest, duo sunt cõsideranda.

Permanẽtia quę?

peruenit: Factum verò, eum qui iam vehementissimus est, & plenè absolutus. Atque hęc est legitima Galeni de morbo fiente, & facto sententia, quam etiam Valleriola sequitur, & amplectitur, in eum scribens modum. Vt igitur, inquit, ad quæsiti dilutionẽ accedam, cõstare puto ex iis quæ in hac digressione de affectu & pathemate dicta sunt, morbum omnem cuius causa effectrix vel conseruans subsit, verè morbum Galeno, non pathos, dici debere. Nam etsi in eo alterans non quiescat, sed cõtinuò agat, cuius merito affectus dici non deberet, sed pathos: ad id tamen collatum quod iam factũ est, à quo protinus functionũ læsio sequitur, iam alterans agere desiit, nec amplius quod effectum est, in motu & alteratione, sed in affectu, & permanentia quasi quadam consistit, quamobrem & morbus iure censebitur. Hactenus Valleriolæ verba, quibus nostram comprobat sententiam, bona retulimus fide. Quam etiam sequitur quum morbum fientem definit esse eum, qui causam sui productricem habet, & cuius altera pars facta sit, altera futura fieri Nam in hanc sententiam nos quoque morbum esse fienté concedimus, vt ex iis quæ paulò antè diximus, liquet. Constanter tamen negamus idipsum quòd in fieri adhuc consistit, morbum debere dici, sed potiùs pathos. Nobiscũ etiam sentit, & in nostram manibus & pedibus concedit sententiam Valleriola, vbi in eum scribit modum. Nec huic meæ sententiæ Fuchsius repugnat, etiamsi vltrò libro secundo, paradox. capite primo, asseueret, morbum qui fit, non esse morbum. Nam ita eum intellexisse existimo, idipsum quod in fieri, & alterari adhuc consistit, morbũ nõ esse, quod ego item proiecta hasta confiteor. Hæc ille. Vnde Sole meridiano clariùs apparet Valleriolam, etsi interdum hanc deseruisse videatur, tamen tandem nostram amplecti sententiam. Quòd autem sibi passim non constet, alia de causa factum non est, quàm quòd ea quæ semel à malis præceptoribus hausit facilè dediscere haud potuit, ideoque varias elabendi rationes excogitauit, ne quod semel verum esse sibi persuasum est, ab eo temerè recedendum esset. Quare summo studio admittendum erit vt optimos nacti præceptores, à teneris statim annis optima discamus, ne tandem in dediscendis iis quę praua ac falsa sunt plus laboris nobis sit insumendum, quàm olim in discendo. Quòd aduersùs nostram sententiam producit locum Galeni ex libro primo, de laborantibus locis, multa confutatione non eget. Nam constat illum perperam ab interprete esse cõuersum, vt qui non sine maximo errore πάθος hic, vt passim in eo libro, pro affectu est interpretatus, quemadmodum fusiùs in annotationibus nostris in primum Galeni de tuẽ. sani. librum monstrauimus. Sed de his hactenus, ad institutum igitur reuersi, id quod restat, explicabimus. Est autem huiusmodi. Gręci affectum permanentem etiam pathos: veluti id quod egit, nec etiamnum agit, causam nominauerunt, atqui per abusionem. Quod testantur abundè, quæ libro secundo, the. metho, capite tertio scribit inquiens Galenus. Nũc per abusum etiam affectum qui ex pathemate iam prouenit, nec ampliùs in motu est, pathema appellant. Quocirca rectè hoc loco ait, permanentem affectum non simpliciter esse pathos, sed cum adiectione factum pathos, quum ampliùs non sit pathos, neque enim in motu est, sed moueri, & alterari desiit. Ita causa quæ agere desiit, non simpliciter est causa, quod non ampliùs agat: sed cum adiectione, quæ agere desit causa

Factum pathos.

Quòd verò Græci sic nominare consueuerunt, in libro de medicis nominibus est à nobis demonstratum. Atque meminisse oportet, eius quòd semper à nobis dictum est, vt de nominibus celerrimè cũ aliis paciscamur, ad res autem ipsas properemus, inque iis versemur, ac immoremur. Verum plurimi eorum qui se eruditos esse existimant, contra faciunt, omnem enim suam vitam de nominibus altercando conterunt, adeò vt ad artis finem nunquam peruenire possint. Quid igitur facere oportet eũ qui veritatis est amans? Res quæ inter sese naturâ similes sunt, & ob

De nominibus celerrimè cũ aliis paciscendum.

& ob hoc minus aduertuntur, demonstrare, Deinde imponere eis nomina, potissimum, si fieri potest, quæ maximè sunt vsitata. Quòd si verò hæc ignorat, propria fingere. Antè omnia autem singulis rebus singula imponenda nomina, ne qua in sermone ex homonymia obscuritas, & sophismata oriantur, neque etiam res aliqua omittatur. Porrò siue rectè, siue perperam, siue propriè, siue impropriè nomen sit impositum, per multum ocium considerandum est, vbi iam res ipsas dixerimus. Quippe in harum cognitione successus consistit, non in nominibus. Nos verò, vt diximus, patria, & consueta imponimus nomina, & res inter sese proximas definimus, ac distinguimus. Cæteris autem pro arbitrio nominare permittimus, sed rem aliquam indefinitam relinquere minimè concedimus.

COMMENTARIVS.

Non esse more quorundam de nominibus temerè altercandum, sed curandum potiùs vt res ipsas cognoscamus, ac singulis singula nomina, eaque (si fieri potest) maximè consueta ac vsitata imponamus, hoc in loco hortatur Galenus. Nam quum rebus ideò sint imposita nomina, vt nobis rerum significata explicent, in rebus ipsis versari, atque immorari, non in anxia, & scrupulosa nominum inquisitione oportet. Neque tamen est vt quispiam ex præsenti Galeni loco suæ inscitiæ patrocinium arripiat, atque damnare illam prorsus in medico nominum inquisitionem putet, quando idipsum ne per somnium quidem Galeno in mentem venerit. Eos nanque hîc tantùm notat, qui ociosam in verbis non necessariis, minimeque vsitatis operam ponunt, ac totam suam vitam de nominibus litigando conterunt, atque adeò in hoc tantùm studium incumbentes, nunquam ad artis finem perueniunt. Hanc verò esse legitimam huius loci explicationé satis etiam quæ alibi scribit Galenus, testatur. Nam libro tertio de differentiis pulsuum in hunc modum scriptum reliquit. De nominibus pugnare, nec vllum hîc modum facere, & multùm elaborare, solidosque implere maximos libros iis præstigiis, nec necesse esse, nec par, nec veniâ dignum iudico. Et iterum libro secundo, prognosticorum, commentario vicesimonono. Assiduè, inquit, in animo habeas, eatenus studendum esse nominibus, quatenus ad apertiorem eorum quæ narramus significationem ex illis iuuari queas. Reliquum verò tempus superuacuum existimabis, ad studium meliorum rerum accommodas. Hæc ille. Quocirca qui veritatis studio flagrat, eum, quod Galenus hîc monet esse sedulò faciendum, res natura inter sese similes, vt sunt causa, morbus, & symptoma, adeoque propter similitudinem minus animaduertitur, quę & quales sint demonstrare oportet, vt scilicet seorsim quæ sit cuiusque natura intelligatur. Dein perspecta singularum natura, nomina illis imponenda, si ita fieri potest, maximè vsitata, & consueta. Nam consuetudo & vsus, rebus ipsis multam afferút perspicuitatem. Quapropter in medicina, artibusque aliis omnibus interpretandis & enarrandis, prestat interdum rebus, quę non satis appositè Latinâ exprimi linguâ possunt, Græca potiùs recepta, quàm Latina parum vsitata indere nomina. Verbi gratia, consultius est affectum præter naturam qui morbum comitatur appellare symptoma, quàm accidens. Siquidé accidens magis appositè id exprimit, quòd Gręcè συμβεβηκὸς dicitur. Est auté illis, συμβεβηκὸς Galeno li. 1. metho. cap. vltimo, autore, quicquid sanorũ constitutionem sequitur. Neq; hîc metuendum est ne in hoc genus reprehensorũ incurramus, quibus nullum probatur verbũ, quanquã rei proprium est, & Latinum, nulla etiam verborũ constructio, si iis non vsus fuerit Cicero. Nam etsi vir ille in arte dicendi princeps est, atque adeò in hoc genere maximè

De nominibus non est temerè altercandum.

Galenus nominum inquisitionem non prorsus damnat.

Accidens.

Medicus ad Ciceronis loquẽdi normã non adstringitur.

imitandus, tamen quia de rebus & artibus omnibus non ita scripsit, vt dicendi ac viuendi præcepta, & quædam alia tradidit: atque res ferè singulæ propriis appellantur nominibus, artesque singulæ propria habent vocabula, ridiculum planè est medicum, aut alterius professionis quàm non tractauit Cicero hominem, ad Ciceronis loquendi normam adstringere, & rem simplicem, quę non caret Latino, aut saltem Græco, in hac tamen arte vsitato, nomine, pluribus verbis explicare. Si autẽ vsitatis destituimur, de Galeni consilio, propria sunt fingenda. Singulis enim rebus ad euitandã quæ ex homonymia nascitur in sermone obscuritatem, quæ confusionis mater est, singula sunt imponenda nomina. Hinc est quòd libro primo, de spirãdi difficultate ab initio statim, ita scribat Galenus. Longè, inquit, clarius esse opinor, singulis rebus seorsim vnum nomen, ipsisque proprium, indere, eoque semper appellare, quum vtrique nemi- nem lateat communia nomina, quæ scilicet vnum non magis quàm alterum significant, auditorem ipsum adeò confundere ac perturbare, vt quid sit quod indistinctâ homonymia enunciatur, non intelligat. Hęc ille. Deinde singulis quoque rebus singula imponenda nomina, ne hinc sophismata oriantur. Quod faciendũ esse libro quoque primo, therapeuticę methodi cap. quinto iis monuit verbis. Vnicè curandum vt singulis rebus sua accommodentur nomina: sic enim dilucida doctrina, atque à Sophismatis, quæ homonymiã parit, libera efficitur. Nulla itaque res, cui non proprium nomen imponatur, omittẽda erit. Num verò rectè aut perperam, propriè vel impropriè nomen fuerit institutum, multo ocio considerandum erit, vbi scilicet priùs res ipsas didicerimus. Nam si rerum notitiam consecuti fuerimus integram, facilè deinceps, cùm legitimis nominibus eas insigniuerimus, deprehendemus. Quomodo autẽ res sibi proximas appellare constituerit, actionem nimirum, pathema, affectum, morbum, & symptoma, hîc planè definit, idque copiosiùs in libello de medicis nominibus à se inscripto, qui iniuria temporis, vt alii multi Galeni libri, intercidit, demonstrauit.

Singulis rebus singula imponẽda nomina.

Igitur in iis quæ nunc nobis proposita sunt, id quod fit dum conuertitur, & mutatur corpus, & quomodolibet alteratur, diuersum est ab eo quod iam factum est, & permanet: eius autem quod factum est, aliud quidem naturalem actionem efficit, aliud verò eam lædit. Quod quidem in ipso fieri essentiam habet, actionem, aut pathos nominauimus. Quod verò per aliquod tempus permanet, sanitatem, aut morbum. Pathos autem ab actione discreuimus, tanquàm id quod facit ab eo quod fit: & morbum à sanitate, veluti id quod præter naturã est, ab eo quod secundum naturam.

Actio. Pathos. Sanitas. Morbus.

COMMENTAR.

Breuissimè quid sit actio, pathos, morbus, & sanitas Galenus ostẽdit hunc in modũ. Id quod fit dum alteratur, cõuertitur, & mutatur corpus, differt ab eo quod iam factũ est & permanet. Porrò id quod fit in ipso fieri essentiam obtinet, atque adeò de succedentium est numero. Eius generis est actio & pathos, quæ duo tamen inter se differũt, vt id quod facit, & id quod fit. Actio enim motus est agentis. Pathos autem motus rei quæ ab efficiente afficitur. Vel alteratio quæ adhuc fit. Ex genere eius quod factũ est, morbus & sanitas existit. Differunt autem, quòd hæc secundum naturam est, ille verò præter naturam. Quę quum ex superioribus satis nota sunt, prolixiori enarratione non egent.

Actio. Pathos. Sanitas. Morbus.

Sanitas quid?

Rursus igitur, integris horum definitionibus positis, quæ reliqua sunt deinceps prosequamur. Sanitas itaque est affectus secundum naturam, actionis effectrix.

Nihil

Nihil verò refert, vt diximus, siue constitutionem, siue affectum, siue actionis effectricem dicas, siue actionis causam. Simili modo etiam si, secundum naturam, omiseris, nihil refert, intelligitur enim in reliqua oratione. Sic quoque morbus, constitutio est corporis præter naturam, aut vitiatæ actionis causa. Vel breuius hoc modo. Morbus est affectus præter naturam qui actionem impedit. Pathos autem est motus in materia, ab efficiente procedens. Ipse verò efficientis motus, actio est. Morbus. Pathos. Actio.

COMMENTAR.

Vt omnino eorum quæ sibi proxima sunt natura cognoscatur, sanitatis, morbi, pathematis, & actionis hoc loco definitiones integras proferre, adeoque repetere denuò quæ anteà dicta, Galenũ non piget. Facilè enim ab imperitis, propter hãc vicinitatem, vnum pro altero vsurpari posset, nisi diligenter priùs à se inuicem definitionibus suis distincta essent. Cæterùm quòd nihil referat, in sanitatis ac morbi definitione siue cõstitutionem, siue affectum dixeris, abundè ex iis quæ capite secundo, libri de morborum differentiis dicta sunt, constat. Præterea notum iam est, pathos esse motũ in materia, hoc est, in eo quod patitur, ab efficiente progressum. Cætera sunt suprà satis explicata. Pathos.

Id verò quod suapte naturà ei quod fit aliquam suæ generationis partem inducit, causa illius dicitur. Porrò huius complura sunt genera, nempe materia, & vtilitas, & scopus, & instrumentum, & vnde principium motus. Singula enim horum, ei quod fit aliquid perfectionis conferunt. Quæ verò nihil conferunt, sed tamen ab iis quæ conferunt seiungi nequeunt, ea causa sine qua nõ, rationem obtinent. Hæc quum ita se habeant, fieri potest vt causarum, quæ crebrò sese inuicẽ excipiunt, series quædam sit, veluti si pluribus calculis inter se ordine positis, primum quis moueat, primus verò secundum, & ille tertium, atq; ita deinceps quilibet eum qui sibi succedit. In iis enim omnibus nisi quis distinguat id quod per se facit, ab eo quòd ex accidente facere dicitur, multa & absurdissima in disputationibus committet errata. Significat autem per se, idem quod primò: quãuis nonnulli Atticè loquentium vocabulum hoc non vsurpant. Ex accidenti verò, idem quòd secundò. Igitur qui primo calculo digitum admouet, primò quidem hunc mouet, ex accidenti autem, & secundò, eum qui illi succedit, atque ad eum iam modum reliquos omnes. Sic etiam primus per se mouet secundum, ex accidenti verò tertium, & deinceps reliquos. Atque eadem ratione secundus, primò quidẽ mouet tertium, quartum verò, & quintum, & alios deinceps, secundò. Quòd si autem acuratius distinguere volueris: sic enim ad exquisitam rerum notitiam vtilius erit: quilibet calculus primò mouet eum qui sibi succedit, secundò autem eum, qui hunc sequitur, qui post illum, & quartò & tertiò eum qui deinceps succedit. Causa quid? Genera causarũ. Causa sine qua non. Causarũ inuicẽ sese excipientiũ series. Per se. Ex accidenti.

COMMENTAR.

Quum hactenus Galenus luculẽtissimè quid sanitas, quid morbus, quid pathema, & actio sit, ostẽderit, nec quicquã horũ sine causa fieri posit, ideò nũc quid sit causa etiã exponit, inquiẽs. Id quod ei quod fit aliquã suę generationis partẽ suapte natura inducere potest, causa illius dicitur. Quòd verum esse per singula eius genera, quæ quatuor numero sunt, nempe materia, vtilitas, scopus, instrumentum, & vnde principium mo- Causa quid? Genera causarũ quatuor.

tus demonstrabimus. Quicquid enim fit, idipsum ex aliquo, & alicuius gratiâ, & per aliquid, & ab aliquo efficitur. Porrò materia est ex qua aliquid fit, verbi gratia, ligna, lapides, domus sunt materia, vel, vt nunc loquũtur, causa materialis. Color item imaginis pictæ, aurum phialæ, æs statuæ, nam quodlibet horum ei quod fit suæ generationis portionem impartitur. Vtilitas autem est, gratia cuius aliquid fit, vt vestis, tegendi corporis gratiâ. Hoc autẽ gen⁹ causæ, Galeno in lib. de causis procatarcticis teste, variis appellatur nominibus. Nam vel propter quid, vel finis, vel vt hodie nominant, causa finalis, & scopus vocatur. Sed præstat eius proferre verba. Vnum vtique est hoc genus causarum, quòd siue id propter quod fit volueris nominare, siue vtilitatem generationis eius, siue finem, siue intentionem, nihil differt. Intentionem autem interpres σκόπον conuertit, Hermolaum Barbarum fortè secutus, qui libro tertio Themistii de anima, capite sexagesimo primo, σκόπον intentionem, & propositum conuertit. Rectiùs autem de sententia Ciceronis in oratione pro Sextio, & libro secundo officiorum multisq; aliis locis σκόπον propositum vertes. Vnde palam fit Galenum hoc loco, perinde atq; in libro de causis procatarcticis, vtilitatem & scopum pro vna & eadem vsurpare causa. Atqui hîc fortasse nobis quispiam, id quod etiam Franciscus Valleriola in suis facit commentariis, Galeni locum ex libro de sectis obiiciet, in quo is disertè scopum à fine differre iis affirmat verbis. Modicæ artis scopus, ait, sanitas est: finis ipsius sanitatis possessio. Et alium auctoris introductorii, qui inter cætera sic scriptum reliquit. Quousque finem suum, inquit, non assequitur medicus, non finis eius, sed scopus dicitur. Cui ita responsum volo, verum quidem esse, propriè loquendo, scopum à fine differre, haud secùs atque propositum à propositi fine. Verùm quum hoc loco Galenus vtilitatem siue finem, ac scopum id nominet, gratiâ cuius aliquid fit, nihil curido idipsum consequamur, aut non, nequaquam inter se differre hæc duo palam fit. In eum quidem sensum, sanitas, & scopus, & finis medici est, quòd scilicet hunc sibi scopum, & finem proposuerit, vt nihil non gratia sanitatis vel conseruandæ, vel restituendæ faciat, quanquam eam non semper consequitur: perinde atq; sagittarius qui pro scopo & fine habet designatum sibi locum, in eumque perpetuò sagittas dirigit & collineat, etiamsi illum non semper attingit. Quapropter quum nemo, modo sanæ mentis sit, quicquam agat nisi finem sibi aliquẽ proponat, ideò fit vt non rarò σκόπος & τέλος pro vno accipiantur. Quòd non Galenum tantùm, sed & Aristotelem fecisse constat. Is enim libro sexto ethicorum in fine propemodum, nominat, τέλος quòd alias σκόπον appellare cõsueuit. Præterea in libro septimo pro τῷ σκόπῳ dixit, τὸ οὗ ἕνεκα. Nõ igitur sine exemplo Galenus hoc loco scopum, propter quid, & finem, pro vno, & eodem vsurpauit. Quinetiam recentiores causam finalem vocant, propter quam consequendam efficiens agit, siue illam consequatur, siue non. Quòd si tamen quispiam propriè & argutè loqui velit, is scopum, quemadmodum Macrobius libro primo, in somnium Scipionis capite quarto definit, propositum atque adeò præmeditatum finem, & in artificis mente conceptum, appellabit. Finem autem eius quod præmeditatum, & mente conceptum, fuit, consecutionem. Quaquidem ἀκριβολογία sunt qui hodie etiam vtantur, dum finem à causa finali discernunt: finalem causam ipsam intentionem seu propositum, scopúmve vocantes efficientis. Finem verò ipsius propositi consecutionem. Tertium genus causæ est instrumentum, per quod aliquid fit, vt ascia, dolabrum, terebellum, serra, securis, & id genus alia. Atque ita sanè carpentarius, aut faber lignarius obtusam securim praui operis causam esse ait, quemadmodum scriba prauæ scriptionis obtusum calamum. Quartum, vnde principium motus, efficiens, siue artifex est quo aliquid fit, hoc est, res efficiens, vt Phidias, verbi gratia, statuæ, medicus sanitatis. Cæterùm ex iam dictis quatuor causis, secunda & quarta, maximè principes sunt, prima verò & tertia, priores duas dignitate sequũtur, id quod Galenus etia in libro de procatarcticis causis fusiùs monstrat. Et hæ quidem omnes aliquid

Materia.

Vtilitas. Huius generis variæ sunt appellationes.

σκόπος.

Obiectio.

Solutio.

σκόπος καὶ τέλος pro vno accipiũtur.

Scopus propriè quid.

Finis. Finem à causa finali nonnulli discernunt.

Instrumentum.

Vnde principiũ motus.

omnes aliquid perfectionis ei quod fit conferunt, vt patebit ei qui per singulas discurret. Quæ tamen nihil conferunt ad eius quod fit perfectionē, sed tamen ab iis quæ cōferunt separari non possunt, causæ sine qua non, rationem obtinent. Eius verò causæ exemplum est apud Galenum libro tertio ther. methodi capite nono, Ibidē enim puritatem vlceris rationem eius, sine qua non, obtinere ait. Nequit enim vllo pacto curari vlcus, nisi priùs purum, & ab excrementis mundū fuerit. Habet & ipsa cauitatis impletio, ad vlcus rationem causę sine qua non. Siquidem nisi cauitas priùs impleta sit, vlcus cicatrice induci non potest, Tam puritas itaque, quàm impletio cauitatis, causæ sunt, sine quibus vlcus curari nō potest, proinde ab iis quæ curāt vlcus seiungi nequeūt. Præcedere enim oportet ea, veluti sanguinis generationē cibi pręmāsio antecedit. Vt & hanc causæ sine qua sanguis generari nō posit obtinere rationem necesse sit. Porrò quòd causarum, quæ seinuicem excipiunt, sit ordo quidam, luculento calculorū exēplo Galenus mōstrat. Quod quia omnibus perspicuū est, ideò vberiori enarratione nō eget. In ordine autem causarū diligenter admodū distinguendæ erunt causæ, quæ per se aliquid faciunt, ab iis quæ ex accidente quicquam faciunt, modo inter disputādum, te, atq; alios multis erroribus implicari nolis. Per se autē quicquam facere dicitur, quū ex sua natura, atq; adeò primò, & nullius interuentu facit. Ex accidente autem contrà, quū non ex sua natura, sed secundò, alteriusq; interuētu. Per se itaq; frigida aqua refrigerat, ex accidente autē calefacit, stipata nimirū, occlusaq; corporis summa facie, atque adeò calore intùs cōcluso, & aceruato. Sic calida aqua per se calefacit, ex accidēte autē hoc est, intercedēte calidorū vacuatione, refrigerat, vt fusiùs lib. 3. de temp. cap. vlt. Galenus demōstrat. Ea quoq; de re ex professo agit lib. 1. de simpl. medica. facul. cap. 2. 3. & 4. Quòd si ad pręsentē disputationē cōgruētia exēpla disquiras, morbū causam per se læsę actionis dices, ex accidente verò causam morbificam. Morbus enim primò, & nullo alio interueniente, actionē impedit: causa verò, secūdò, id est, morbi interuentu. Reliqua planiora sunt, quàm vt explicationē vllam requirant.

Causa sine qua non.

Causæ per se ab iis quæ ex accidenti faciunt, distinguendæ. Per se.

His ita se habentibus ac definitis, quoniam morbus affectus quidam est præter naturam, lædens actionē, morbum autem ipsum alter quidā affectus præcedere potest, qui & ipse sit præter naturam, non tamen suapte ratione, sed morbi interuentu actionē lædat, hunc affectū non morbū, sed causam quæ morbū præcedit, appellabimus. Quo loco accuratè mentē iis adhibeamus, qui hūc affectū lædendæ actionis causam esse dicunt: neq; enim per se, neq; primò, sed ex accidente, & secundò, & impediri, & lædi per ipsum dicemus actionē. Ab ipso autē morbo primùm, & suiipsius ratione. Itaq; quū dicitur morbū esse affectum corporis qui actionem impedit, iis qui statim subaudiunt, primo & per se, satisfacit definitio. Qui verò rudiùs, vel contentiosiùs audiunt, iis addendū est etiā, primò, vt huiusmodi sit finitio. Morb⁹ est affect⁹ corporis, actionē aliquā impediēs primò. Quotquot igitur affectus hunc præcedūt, nōdū morbi sunt. Quòd si alij quidā affectus iis superuenerint, qui ipsos veluti vmbræ sequantur, ne hos quidem morbos vocabimus, sed symptomata. Itaq; non quicquid in corpore præter naturā fuerit, nobis confestim morbus nominandus erit: sed id quod primò lædit actionem, morbum. quòd verò hunc præcedit, morbi causam, nondum autem morbum. Si verò alius quispiā affect⁹ in corpore morbū sequatur, is symptoma nominabitur. Quietiā actionis ipsius noxa, symptoma est animātis. Quicquid enim præter naturā animanti accidit, symptoma est. Atque nominum vsus apud Græcos sic se habet.

Morbus. Causa præcedēs.

Symptoma.

Epilogus.

Symptoma generatim.

Atqui licebit quidem qui volet ea mutare, modò, vt dictum est, res ipsæ permaneant. Vt si noluerit vocare symptoma, sed epigenema, hoc est, succedens. Symptoma enim esse omne id quod animanti præter naturã accidit: Epigenema verò nõ omne, sed quod solos morbos necessariò sequitur. Verum nos, vt diximus, omnem alterationẽ quæ adhuc fit, pathos: omnia verò quæ præter naturã in corpore sunt symptomata nominauimus.

Pathos

COMMENTAR.

Morbus. Causa.

Quis sit legitimus vsus horum nominum causæ, morbi, symptomatis, & pathematis apud Græcos, hoc loco planissimè ostendit Galenus. Siquidem morbum appellant affectum, qui primò, & nullius interuentu, actionem lædit. Causam affectum præter naturam, qui morbum præcedit. Quapropter hæc ipsa neque per se, neque primò, sed ex accidente ac secundò, hoc est, interueniente morbo, actionem lædit, & impedit. Affectus autem qui morbos perinde atque vmbra corpus sequuntur, symptomata nominant. Quòd verò actionis ipsius noxa sit symptoma, sequenti capite fusiùs docebitur. Cæterùm si cui is nominum vsus parum placebit, huic licebit illa mutare, ea tamen lege, ac cõditione, vt res ipsę permaneant, & nequaquã mutẽtur. Si itaq; id quod morbũ sequitur, nõ vis appellare symptoma, licebit appelles epigenema, id est, succedens, Symptoma enim nominabis quicquid animanti præter naturam accidit. Epigenema verò id tantùm, quòd morbos necessariò sequitur. Galenus autem alterationem omnem præter naturam quæ adhuc fit, pathos nominat. Symptoma verò generatim pro omni eo quod præter naturam in corpore est, vsurpat. Quo sanè pacto & morbus, & morbi causa rectè symptomata, ut infrà latiùs dicetur, vocabuntur, sunt enim affectus pręter naturam.

Symptoma propriè.

Pathos.

Symptoma generatim.

Eadẽ res nõnunquã pathos & symptoma.

Accidet autem nonnunquam vt eadem res & pathos, & symptoma nominetur, quòd vtrunq; significatum illi insit, quãuis alia atque alia ratione. Vt exẽpli causa, tremere, est pati: quia accidit ei, vt præter propriam actionẽ et alteretur & moueatur. Proinde tremor & pathema, & pathos est, propterea quòd talis motus est alteratio. Symptoma etiã, quia motꝰ præter naturã est. Si verò alteratio dũtaxat esset, quẽadmodũ in vidẽdo, audiẽdo, odorãdo, gustãdo, & tangendo fit, pathos dũtaxat nominaretur, nõ etiã symptoma, Symptoti enim id propriũ est, vt sit præter naturã. Quo fit vt in omnibus differẽtiis, quæ à naturali statu sunt immutatæ, cõsistat. Siquidẽ naturalibus figuris, et coloribus et magnitudinibus et actionibus, et pathematis corruptis fit. Atq; hæc est eius maximè propria ratio, à naturali statu mutatio. Quid autẽ? nũquid et morbus mutatio est à naturali statu? an nõ simpliciter mutatio, sed mutatio quædã? symptoma verò simpliciter mutatio? Quippe eò ꝙ secũdũ naturã est in affectibꝰ mutato, actionẽq; lædẽte, morbꝰ fit. Duoq; hæc, quò morbꝰ sit, necessariò exigũtur, vt sit in genere affectus, et lædat actionem: quorum neutrum symptomati necessariò adest. Nam licet neque affectus sit, neque lædat actionem, tamen eo solo quòd præter naturam sit, abundè definietur. Atque à morbo hac ratione differt. A pathemate autem, quòd hoc omnino sit in motu, & nonnunquam secundum naturam. Symptoma verò nõ solùm in motu, sed etiam in habitu quodam, & omnino præter naturam. Erit igitur pathos alteratio aut motus circa materiam qui adhuc fit. Affectus autem permanens

Symptoma generatim.

Duo quo morbꝰ sit necessariò exiguntur.

Symptoma à pathemate quomodo differt.

Pathos.

Affectus.

Symptoma generatim.

manens. Symptoma verò, quicquid animanti præter naturam accidit. Proinde & morbus ad symptomatis generatim dicti appellationem reducitur. Nam & ipse quodammodo symptoma est. Quinetiam præcedentes morborum causæ, quæ in animalis corpore consistunt, sub symptomatis generatim dicti notione comprehenduntur. Ac de iis iam dictum est.

COMMENTAR.

Eadē res pathos & symptoma.

Quod eadem res interdum pathos & symptoma nominetur, hoc loco monstrat, quòd scilicet vtrunq; significatum illi insit, verbi gratia, tremor membri, quia præter propriam actioné alteratur ac mouetur membrũ, pathos & pathema est. Siquidé talis motus est alteratio. Quia verò idem motus præter naturam est, etiam symptoma, scilicet generatim sumptum, existit. Si verò alteratio duntaxat esset, quemadmodum in videndo, quæ fit à caloribus, & in audiendo, quæ fit à sonis alteratio, pathos tãtùm nominaretur, non etiam symptoma, quia nó esset alteratio præter naturam.

Symptoma generatim.

Symptomati enim quod generatim accipitur id proprium est, vt sit præter naturã. Proinde in omnibus differentiis, quæ à naturali statu sunt mutatæ, cõsistit. Symptoma itaque fit, vbi naturalis figura, & color, & magnitudo, & actio, & pathema corrũpitur, quia in iis omnibus, naturalis status est mutatio.

Symptomatis à morbo differentia.

Quo igitur pacto symptoma à morbo distat, quum & hic sit à naturali statu mutatio? Symptoma simpliciter mutatio est præter naturam, morbus autem non simpliciter mutatio, sed mutatio quædam, talis nimirum quæ & affectus est, & actionem lædit. Duo igitur ad morbũ requiruntur, vt scilicet sit affectus, & actionem vitiet, quoniam neutrum symptomati necessariò adest, neque enim perpetuò affectus est, neque actionem lędit, sed tantùm mutatio præter naturam existit.

Obiectio.

Sed inquies, quid? num symptoma non est affectus? tamen initio huius capitis Galenus omnem affectum corporis præter naturam, aut morbum esse, aut morbi causam, aut symptõma dixit, quare immeritò hoc loco ex affectuũ numero symptoma remouet.

Responsio.

Facilis aũt est responsio, modo de homonymia distinguas.

Affectus trifariã accipitur.

Constat enim è superioribus, affectum trifariam accipi, generatim primò, pro omni eo quo afficimur. Secundò, pro omni naturalis habitus immutatione. Tertiò, propriissimè pro eo, quod post alterationem in subiecto manet. Quo quidé modo symptomata, quæ in motu, atq; adeò in ipso fieri essentiam suam possident, vt sunt noxæ actionũ, & immodicæ excretiones ac retentiones, non sunt affectus, hoc est, ex permanentium numero. Tertij generis symptomata etsi sunt affectus, & ex constantium numero, tamen actionem minimè lædunt. Atque hac quidem ratione symptoma à morbo differt.

Symptomatis à pathemate differentia.

Cęterùm symptoma à pathemate hoc modo distat, quod pathema perpetuò in motu, atque adeò fieri sit, & nonnunquam secundum naturam, vt sunt sensuum alterationes, quæ etiam pathemate dici suprà est indicatum. Symptomata verò non solùm in motu, vt comprehensum est, sed etiam in habitu quodam, vt sunt ea quę affectus corporis vocantur, consistunt, & perpetuò præter naturam sunt, quòd scilicet sequãtur morbum.

ἕξις. Habitus.

Animaduerté dum autem hoc loco erit, vbi nos conuertimus in habitu, græcè legi καθ᾽ ἕξιν. Secuti enim sumus ea in parte Ciceronem, qui lib. 2. partitionum ita ἕξιν dictionem conuertit, iisq; definit verbis. Habitum, inquit, appellamus animi, aut corporis constantem, & absolutam aliqua in re perfectionem.

Galenus ἕξιν & διάθεσιν pro vno vsurpat.

Vnde omnibus perspicuum fit, Galenum, secùs atque Aristotelem, ἕξιν, καὶ διάθεσιν, id est, habitum, & affectum propriissimè dictum, pro vna & eadem re vsurpasse, nempe, pro eo quod post alterationem in subiecto permanet. Quæ in extrema huius loci parte Galenus habet, summam, atque epilogum eorum quæ dicta sunt complectuntur, omnibusq́ue notissima sunt, ideò vberiorem explicationem non desiderant.

CAPVT II.

Symptomatum propriorum triplex differentia.

E propriis symptomatis in hoc opere differere propositum est. Horũ autẽ triplex est differẽtia. Alia enim corporis nostri affectus sunt. Alia verò functionum noxæ. Alia autem ad vtraque consequuntur, in excretorum & retentorũ immoderatione, ac in strepitibus qui in ipso animante consistunt, adhæc etiam in aliis omnibus sensibilibus differentiis. Per noxam verò nunc etiam priuatio inaudienda erit. Neq; enim mouendi difficultas duntaxat, neq; difficultas sentiendi, actionum noxæ sunt, sed & immobilitas, & sensus abolitio. Ad eundem modum non solùm difficultas concoquendi, verumetiam cruditas.

Noxa quid.

COMMENTARIVS.

Quum in eo quod præcedit capite abundè quid sit symptoma generatim dictum, & quopacto à morbo, & pathemate differat monstratũ sit, nũc de symptomate speciatim dicto agit. Rẽ autẽ more suo, & dialecticè à diuisione orditur, prima ac præcipua eius genera tria esse ostendens. Primi generis symptomata sunt affectus corporis, hoc est, habitus quidam, & ex permanentium constantiumque numero. Quare palam est, affectum hîc propriissimè sumi, quòd in aliis acceptionibus reliqua etiã duo genera symptomatum affectus dicantur, & sint. In primo igitur genere symptomatum censentur vitiosi corporis colores. Quippe color auriginosus in regio morbo, symptoma est, & affectus corporis, quòd scilicet amoto etiam morbo, obstructione verbi gratia, color hic aliquandiu maneat, nec ita facilè amoueatur. Alterius generis symptomata sunt actionum noxę, vt visio deprauata, concoctio vitiosa, & id genus aliæ. Tertij generis symptomata, vtraque iam dicta comitantur per immoderatas vacuationes, ac retẽtiones. Hoc est, promiscua sunt, vt quæ modò ad affectus corporis, modò ad functionum noxas sequantur. Exemplis res clarissima erit. Sanguinis profluuium, immoderata excretio existens, sequitur læsam venarum actionem, nempe imbecillitatem retentionis, aut immodicum expultricis facultatis motum. Idem etiam sequitur affectum corporis, puta calidam intemperiem, vel vulnus, & id genus alios affectus. Exempla multa nobis suppeditabit caput secundum libri tertij de sympto. causis. Cæterùm consistunt etiam hæc symptomata in strepitibus. Per strepitus autem, quos ψόφους Grȩci vocant, intelligendi veniunt flatus, ac spiritus, qui infandi vim obtinent, atque strepitum excitant. Cuius varias species lib. 5. de sympto. causis, cap. 2. commemorabit Galenus. Præterea hæc symptomata tertij generis in omnibus sensibilibus, hoc est, quę sensu percipiũtur, differentiis consistunt. Nam αἰσθητὸν Græcis id quod sentitur appellari solet. Monet autem hoc loco Galenus, quòd per noxam, βλάβην Grȩcè nominat, hoc in loco priuatio etiam omnimoda actionis sit intelligenda, ita nimirum vt non solùm difficultas mouendi, aut sentiendi sit noxa actionis, verumetiam omnimoda tum sensus, tum motus priuatio & abolitio.

Symptomatis prædicti tria genera.
Affectus corporis.
Actionum noxæ.
Immodica excretio & retentio.
Strepitus.
αἰσθητόν.
Noxa.

Atque hæc sunt genera symptomatum, in quibus particulatim differentias considerare oportet. Nec ab re fuerit, singula deinceps oratione persequi, si prius admonuerimus id, quod in libro de morborum differentiis diximus. Nempe quòd qui sanitatem non esse affectum corporis per quem agimus, sed ipsas actiones esse putauerunt, hi doctrinam quam nos nunc in symptomatis de actionum noxa tradimus, ad morbos referent, & in nominibus duntaxat à nobis dissentient, si modò in ipsis rebus nihil errauerint. Accidunt autem, vt sæpe dictum est, huiuscemodi omnium doctrinarum errores, ob prætermissam aliquã differentiam. Igitur si omnes

eas percenseat, & non symptomatum, sed morborum dicant esse differentias, nomine tantùm, non re à nobis discrepabunt.

COMMENTAR.

Docet hoc in loco Galenus, quòd hi qui sanitatem & morbum nō esse affectus corporis, per quos rectè aut perperam agimus, putant, meritò quæ nos symptomatis, quæ sunt actionum noxæ, tribuimus, ad morbos referant: quum de illorum sententia morbus non sit nisi actio læsa seu impedita. Proinde vt nos istis symptomatis, vtpotè quæ essentiam suam non nisi in fieri obtinent, causas continentes assignamus: ita illi suis morbis, quæ non sunt, vt diximus, nisi actiones læsæ, rectè causas cōtinentes tribuunt. Nihil itaque mirùm recentiores practicarum, vt vocant, scriptores, quum tussim, conuulsionem, & id genus aliàs deprauatas actiones, inter morbos connumerent, quod iisdē etiam tribuant causas continentes. Neque certè in eo vllam mererentur reprehensionem, nisi easdem etiam aliis morbis, qui reuera sunt morbi, hoc est, affectus præter naturam, lædentes actiones, affingerent. Dissentiunt autem à Galeno, & nobis in nominibus duntaxat, quòd rem illam quæ est actio læsa, non symptoma, vt nos, sed morbū appellant. Accidunt autē eiusmodi errata, vbi aliqua differentia præterita fuerit. Verbi gratia hoc loco actiones læsas, alteram symptomatum differentiā, omittentes, eas morbis potius quam symptomatis adscribunt, atqui perperam. Atqui dices, quomodo perperam, quum non in re, sed nomine duntaxat dissentiant. respondeo, duabus de causis. Primò quòd neque sanitas, neque morbus, vt cap. 2. libri de morbo. diffe. luculenter demonstrauit Galenus, in actionibus consistat, sed in constitutione potius seu affectu. Præstat igitur noxas actionū non morbos, sed potiùs symptomata appellare. Secundò, si actiones læsas morbos vocaremus, nemo rectè curari morbū vllum affirmaret, quòd scilicet, vt lib. 2. ther. method. cap. 3. testis est Galenus, non functionis vitio. sed morbo ipsi, id est, affectui præter namram qui actioni incommodat, remedia applicentur.

Cur practicarū, vt vocant, scriptores, morbis causas continentes assignant?

Noxæ actionum cur perperā morbis adscribūtur.

Igitur iam explicandæ differentiæ, sermone ad principium reuocato. Quoniā symptoma generatim quidem appellatur quicquid animanti præter naturam accidit, vt et morbi, & eorum causæ quæ scilicet intra corpus consistunt, non externæ, symptomata sint. In altera verò significatione, & magis propria, exceptis tū morbis, tum causis, reliqua omnia quæ præter naturam sunt, symptomata nominantur. De quibus nunc agere nobis propositum est.

Symptoma generatim.

Propriè.

COMMENTAR.

Quòd bifariam, nempe generatim, & speciatim, symptoma accipiatur, hoc in loco disertè docet. Generatim enim, vt anteà quoque dictum est, symptoma vocatur quicquid animanti præter naturam accidit, ita vt hac ratione, tum morbus, tum causa morbifica interna, in censu sit symptomatum. Externæ verò causæ symptomata nequaquā sunt, quòd extra corpus animantis consistant, nec illi rectè accidere dicantur. Speciatim symptoma est, quicquid animanti, exceptis morbis, & causis, præter naturā accidit. Non est autem nisi id quod morbum sequitur. De hoc itaq; symptomate in præsentia aget, idque in suas species ac differentias digeret.

Externæ morborum causæ nō sunt symptomata.

CAPVT III.

Principiò igitur meminisse oportet, triplicem esse symptomatum naturam, & sic deinceps omnia diuidere, à læsione actionum auspicati. Atque hæc in duo prima genera secanda, propterea quòd & actionum ipsarum duæ sunt primæ differentiæ. Aliæ enim animæ, aliæ verò naturæ, proinde priores animales, secūdæ verò naturales appellantur. Rursus

Duæ actionum primæ differētiæ.

Animalis actionis differentiæ. *igitur animales in sensificas, motrices, & principes diuidentes: neque enim incommodum erit clarioris doctrinæ gratia, ita eas nominasse: iterum quamlibet earum quæ dictæ sunt in suas differentias diducamus.* Sensilis. *Sensilis igitur animæ actio, quinque in vniuersum habet differentias, videndi, odorandi, gustandi, audiendi, & tangendi.* Motrix. *Motrix autem actio, continens instrumentum vnum habet, modumque motionis eius vnum: ita enim in libris de motu musculorum demonstratum est. Variatur autem in particularibus instrumentis adeò, vt multiformis esse videatur.* Princeps. *Reliqua verò animæ actio, quæ à principe facultate procedit, in imaginationem, ratiocinationem, & memoriam diuiditur.*

COMMENTAR.

In memoriam nobis hoc loco Galenus reuocat triplicem symptomatum speciatim acceptorum naturam, hoc est, tria prima & precipua eorundem genera, superiori capite explicata, affectus nimirum, actionum noxas, & quæ ad vtraque per immodicas excretiones & retentiones sequuntur, quòd scilicet singula hæc symptomatum genera in suas sit digesturus differentias. Exorsus autem à læsa actione, hanc in duo prima secat genera, animæ, & naturæ. Animalis actio. Animæ autem actioné siue animalem, hîc & in libro secundo de motu musculorum ideò vocat, quòd ab anima, quæ sensum & motum, atque quiddam etiam diuinius, nempe imaginationem, ratiocinationem, & memoriã exercet, procedeat. Voluntaria. Alio nomine voluntaria nominatur, quòd scilicet eam vbi fit, Galeno loco iam citato teste, sedare possumus, si velimus, & quum non fit, eandem excitare. Naturalis. Porrò naturæ actio, siue naturalis dicta est ideò, quòd à natura prodeat, id est, ab ea facultate quæ vitæ necessaria subministrat, nutritionibusq; in vniuersum munia obit. Hæc igitur non pendet à consilio, seu arbitrio, ac voluntate, sed sponte ac naturaliter fit. Vitalis. Sub se itaque actionem eam quę ab arteria fit, & quum Galenus lib. 1. de difficult. spirandi priuatim ζωτικήν, hoc est, vitalem vocat, complectitur, quôd & ipsa sponte & naturaliter fiat, vt est, cordis & arteriarum motus pulsúsve. Cæterùm animalis rursus in Sensifica. αἰσθητικόν. αἰσθητόν. sensificas (ita enim rectiùs αἰσθητικάς conuertes, quòd nimirum sensús causas præstent) quippe αἰσθητικόν Græcis, id est quod sentit, aut sensum pręstat. αἰσθητόν auté quod sentitur, vel, vt Cicero interpretatur, quod sensum mouet, aut sensibus percipi potest: motrices, & principes, ἡγεμονικάς Gręci nominant, idque commodè admodum. Nam illis ἡγεμονικόν. λογιστικόν. ἡγεμονικός sonat principalis, & ἡγεμονικόν pręstantissima est animę pars vnde ratio proficiscitur. Alio nomine λογιστικόν, latinis ratiocinatrix, dicitur. Sensiles animæ actiones quinque in viuuersum differentias habent, nempe, visiles, odoratrices, gustatrices, auditorias, & tãgibiles. Motrix actio cõtinens instrumẽtum vnũ habet. Motrix aũt actio, continens id enim προσεχές propriè significat: instrumentum vnum habet, nempe musculum: motionisque eius vnus est, modus, nimirum voluntarius. Nam musculi sunt motus volũtarij, vt initiò etiam libri primi de motu musculorum testatur Galenus, instrumenta, & quidem continentia, ita fanè, vt motus à se producti essentiam contineant. Agente enim musculo, necesse est motum fieri. Contrà cessante eo ab actione, cessare etiam motum oportet. Causa itaque continens seu instrumentum continens voluntarij motus, rectissimè hîc à Galeno appellatur. Porrò motus is musculorum in particularibus instrumentis adeò variatur, vt multiformis esse videatur. Quàm varii autem sint musculorum corporis motus, anatomes ratio luculenter admodum ostendit. Nemo autem, quod sciam, horum varietatem rectiùs, & doctiùs demonstrauit, quàm Andreas noster Vesalius in altero suorum de fabrica humani corporis commentariorum libro. Andreas Vesali⁹. Cui hoc nomine pro doctis suis laboribus studiosi plurimum debent. Principis animæ actionis, de Galeni sententia, tres differentiæ. Porrò princeps animæ actio in tres differẽtias secatur, imaginationem, ratiocinationem, & memoriam. Non cõuenit autem hoc loco

Galeno

Galeno cum Aristotele, & reliquis philosophis. Quippe Aristoteles, Themistius, ac peripaterici alij ferè omnes, cerebri seu principes animæ actiones, non in tres, perinde atque Galenus, sed in quatuor potiùs differentias diuidunt, sensum scilicet communē, imaginationem, ratiocinationem, & memoriam. Sensum autem communem ideo appellant, quòd percipiendis omnibus omnium externorum sensuum functionibus sese ex æquo accommodet, illorumque omnium obiecta sólus ipse percipiat, apprehēdat, & discernat. Sensum communem proximè sequitur imaginatio, quàm Græci φαντασίαν nominant. Hæc formas & imagines rerum quas illi sensus communis prębet ac renunciat, retinet, & in se consignat: ita vt digresśis etiam his quæ sensus ciebant, illorū tamen vestigia, & effigies diutiùs hæreant, ac cunctentur in nobis. Quapropter vt sensus communis est pręsentium, ita imaginatio absentium: & vt hic vigilantium tantùm, ita illa etiam dormientium est. Tertia cerebri actio est ratiocinatio, διάνοιαν Græci, latini alij etiam cogitationem nominant. Hæc conceptas animo species sub sensum, & iudicium reuocat, ac ratiocinando aliud ex alio eliciens, componit, & discernit. Quarta & postrema est memoria, quæ quidem ea quæ à ratiocinatione sunt elaborata, ceu fidisśima tutrix, conseruat, ac veluti in horreum recondit. Atque hæc est Aristotelis, & aliorum philosophorum de internis cerebri actionibus sententia. Galenus autem tres tātùm esse principes actiones hoc in loco ait, vt qui sensum communem à primo sensorio, siue cerebro non distinguat. Non distinguere verò Galenum sensum cōmunem à primo sensorio abundè testantur, quæ idem in fine libri septimi de placitis Hippocratis & Platonis scribit. Alteratur, inquit, igitur sensus instrumentum. Dignotio autē „ alterationis fit ab vna facultate quæ omnibus sensoriis est communis, & ab vno manat „ principio. Principium verò ipsorum εἴτε κοινὴν αἴσθησιν, εἴτε πρῶτον αἰσθητικὸν, siue cōmu- „ nem sensum, siue primum sensitiuum nominare velis, nihil refert. Hoc autem esse ce- „ rebrum primus liber demonstrauit, à quo omnibus partibus sensus, & motus suppedi- „ tatur. Hæc ille. Rectè autem Galenus sensum communem, & primum sensitiuum vnam & eandem rem facit. Nam omnium exteriorum sensuum obiecta, primo sensitiuo seu cerebro renunciata & oblata, imaginatrix subinde facultas apprehendit, & discernit, atque eorundem imagines à sensibus externis oblatas, digresśis etiā iis quę sensus ciebant, retinet. Proinde quum imaginatrix facultas singulorum sensuum obiecta & actiones apprehendat, discernat, retineat, & in se consignet, nihil opus est fingere, quod Aristoteles fecit, sensum communem, qui omnium sensuum obiecta primū percipiat. Hinc est quod Ludouicus Viues, vir acerrimi iudicij, libro primo de anima, in capite de cognitione interiore, sensum, qui ab Aristotele communis dicitur, quo iudicantur sensilia absentia, & discernuntur ea, quæ variorum sunt sensuum, sub imaginationem venire posse disertè scribit. Quapropter id quod Aristoteles sensui communi tribuit, Themistius lib. 3. de anima. cap. 14. imaginationi adscribit iis verbis. Sensus, „ inquit, à sensilibus exterioribus commoti lacesśitique primùm simulachra ab iis missa „ recipiunt: deinde illam animę vim, quā imaginationem & phantasiā vocamus, impel- „ lunt, cuius ea est natura, vt formas atque imagines rerum, quas præbent & renunciant „ sensus, retineat & consignet in se, ita vt digresśis iis quæ sensus ciebant, tamen vestigia „ illorum, & effigies diutiùs hæreant, & cunctentur in nobis. Hactenus bona fide The- „ mistii verba ex Hermolai cōuersione retulimus, ex quibus sole clarius liquet, illum etiā sensum communem præteriisse, vt qui simulachra à sensibus externis recepta, statim imaginationem apprehendere, discernere, & retinere scribat. Sed ea de re in Compendio etiam nostro disseruimus.

Aristotelis & reliquorum philosophorū de præ-dictis actionibus opinio.

Sensus cōmunis.

Imaginatio. φαντασία.

Ratiocinatio. διάνοια.

Memoria.

Galenus sensum cōmunem à primo sensorio nō distinguit.

Nihil opus est fingere sensum communem.

Ludouic' Viues.

Igitur noxæ sensificarum actionum communes quidem omnium, sunt sensus priuatio, & sentiendi difficultas. Voco autem sentiendi difficultatem, omnem vitiosum sensum. Particulares verò vniuscuiusque sensus noxæ in oculis quidem

Noxę sensificarū actionum communes.

Sentiendi difficultas.

sunt cæcitas, visus hebetudo, & deprauata visio. In auribus surditas, grauitas auditus, & deprauata auditio. Ita & in lingua, & naribus, & tactu, etsi propria nomina non obtinent, tamen iam dictis proportione respōdent. Aut enim propria sensibilia omninò nō sentiūt, aut malè sentiūt.

Malè bifariam dicitur.

Malè verò bifariā dicitur, vno quidē modo idē quod debiliter, altero aūt idē quod deprauatè significat.

Dolor.

Tactus autem in sua functione præter reliquos sensus, propriū, & insigne symptoma possidet, dolorem. Qui licet in cæteris etiā sensibus ab externis propriis sensibilibus fiat, in hoc tamē nō solùm ab externis, sed multò etiā magis ab internis corporis affectibus accidit: idq; subinde adeò vehementer, vt nonnulli doloris violentiā victi, sibi ipsis mortē cōciuerint. Fit igitur in oculis ob lucis splendorē, dolorificum pathema. Et in auribus, ex magno quopiam aut aspero sono. In olfactu quoque, & gustu, alia quadā molesta consistunt, pathemata, à propriis scilicet sensilibus quolibet horū sensuum dolenter affecto.

Maximi dolores sensui tactus eueniunt.

Maximi verò dolores sensui tactus eueniūt. Quippe qui ob phlegmonen aurium, aut alium quempiam in ipsis affectum nos vehementer torquet, ij non auditus, sed tactus proprij sunt dolores. Est enim is omnium sensoriorū communis, reliqui verò quatuor singulatim sui duntaxat sensorij. Ita in oculis subinde vehementes excitantur dolores, sensu tactus in ipsis contristato: quemadmodum etiam in dentibus, & crasso intestino. Iam pruritus quoq; ex hoc genere symptomatum est. Non est igitur vt circa quamlibet particulam propriū nomen quæras, quale est cephalalgia, id est, capitis dolor, & cardialgia, id est, cordis dolor, & otalgia, hoc est, auris dolor: non enim inuenies impositū nomen, sed oratione omnia huiusmodi interpretari satis erit, dicēdo, vesicæ dolor, itidem & renum, & lienis, & genu, & pedis, & aliorum similiter. Atque talia quidem, & tot sensificarū actionum sunt symptomata.

Vigilia. Coma.

Ad hæc duo etiam insignia, nempe vigilia & coma, in primo sensitiuo, quod omnium sensuum commune est, consistunt.

COMMENTAR.

Communia sensuū symptomata. Difficultas sentiendi. Particularia symptomata. Oculorum.

Orditur hoc loco Galenus à sensificarum actionum noxis, atque primùm quòd omnium sensuum communia symptomata duo sint, nempe priuatio sensus, & difficultas sentiendi, ostendit. Per difficultatem verò sentiendi, omnem vitiosum sensum intelligit, imbecillum nimirum, & deprauatum, particularia verò sensuū symptomata tria esse ait, in oculis, cæcitatem, quæ non est nisi priuatio, & omnimoda actionis abolitio: hebetudinē siue obscuritatem visus, quæ nō est nisi imbecilla actio, & deprauatam visionem, παρόρασιν Græcè vocant, vt est strabismus, seu obliquus aspectus, & intuitus.

Linguæ. Narium. Tactus.

In lingua, gustus priuatio, siue gustus debilis, abolitus, & deprauatus. In naribus, odoratus abolitus, imbecillus, & deprauatus. Similiter tactus abolitus, debilis, & deprauatus. Etsi verò trium posteriorum sensuum symptomata, nomina propria haud obtineant, tamen iam dictis, vt comprehensum est, proportione respondent. Aut enim omnino propria sensilia nonsentiunt, aut malè sentiunt.

Malè bifariam dicitur.

Malè autem bifariam dicitur, nempe debiliter & deprauatè: quæ enim alterutro fiunt modo, ea malè fieri dicuntur.

Dolor.

Cęterùm tactus in sua actione, preter ceteros sensus, proprium & insigne symptoma obtinet, dolorem. Dolor autem non est nisi tristis ille sensus, affatim violenterque, vt cap. 6. libri primi de sympto. causis latiùs dicemus, incidens.

Obiectio. Responsio.

Sed dicet hîc aliquis, quomodo dolor proprium est tactus symptoma, quum omnium etiam reliquorū sensuum communis sit? Respondeo, quanquam quilibet exteriorum sensuū à proprio sensili,

sensili, vbi excellens, aut immodicum fuerit: siquidem omne excellens sensile corrumpat sensum, dolore afficitur, tamen sensoria illa doloris vim non sentiunt, nisi quatenus sensu tactus sunt prædita. Dolor itaque tactus est symptoma, non obstante quòd omnium sensuum organis sit commune. Ita etiam quòd voluptate & dolore afficiantur, id non patiuntur tanquam visionis, auditionis, odoratus, aut gustus instrumenta, sed tanquam tactu prædita. Licet autem in reliquis etiam sensibus ab externis propriis sensilibus dolor fiat, tamen in tactu nō solùm ab externis, sed etiã multò magis ab internis affectibus dolor accidit, isque tam vehemens, vt nōnulli eius violentia victi, sibiipsis mortem cōsciuerint. Id quod certè multorum exemplis est probatum. Nam, vt cæteros multos prætercam, Philoctetum illum, cuius Cicero in 2. Tusculana quęstione meminit, dolor vehemens ad desperationem compulit. Homerum etiam, poëtarum omnium maximum, quum quęstionem sibi à piscatoribus propositam soluere non potuisset, vt lib. 9. cap. 12. de mortibus non vulgaribus autor est Valerius Maximus, dolore absumptum constat. Adeò vt vis doloris non tantùm cogat vt sibiipsi aliquis mortem consciscat, verumetiam ipse interdum sua vehementia perimit. Quomodo autem in reliquis sensibus ab externis propriis sensilibus fiant dolorifica pathemata Galenus in contextu ostendit. Maximi autem dolores in sensu tactus eueniunt. Nam etsi in auribus nonnũquam propter phlegmonen, aut alium quempiam affectum vehementer dolemus, tamen hic dolor non est auditus, sed tactus proprius. Hoc est, auditus haud patitur illum dolorem, tanquam auditionis instrumentum, sed quatenus tactu est præditus. Ad tactum itaque vehementissimus is dolor, non ad auditum pertinet. Proinde tactus est communis omnium sensoriorum, id est, omnia sensuum instrumenta tactu sunt prædita. Reliqui verò quatuor sensus singulatim sui duntaxat sensorii proprii sunt, id est, non insunt nisi suis duntaxat instrumentis, & nequaquam etiam cæteris, vt tactus, verbi gratia visus priuatim oculi proprius est, auditus auris, gustus linguæ, odoratus narium. Porro licet in omnibus corporis partibus dolor accidat, tamen non est vt circa quamlibet particulam proprium nomen quęras, vt est in dolore capitis cephalalgia, auris otalagia, cordis cardialgia: neque enim singulis partiũ doloribus à Græcis sunt imposita propria nomina: sed satis est eos oratione aliqua interpretari, vt si dicas vesicę, renum, coli, genu, & pedis dolor. Inter symptomata quę ad sensus pertinent, duo adhuc restant insignia, quæ in primo consistunt sensitiuo, nempe vigilia & coma, latinis sopor appellatur, vt alibi copiosè diximus. Primum autem sensitiuum, vel vt Græci vocant, τὸ πρῶτον αἰσθητικὸν non est, vt metipse Galenus sect. 2. Apho. cōmen 3. interpretatur, nisi cerebrũ. Nã ita inquit. τοῦ πρώτου αἰσθητικοῦ, τουτέστι τοῦ ἐγκεφάλου. Alii vocãt primũ sensificũ, & rectiùs, quòd nimirum cęteris sensibus vim sentiendi præstet. Hinc est quod hîc Galenus dicat commune esse omnium sensuum. Et in lib. 7. de Hippo. & Platonis placitis κοινὴν αἴσθησιν, id est, communem sensum nomine, vt suprà fusiùs demonstrauimus. Rectè autem coma symptomatis quæ in primo sensifico, seu communi sensu fiũt annumeratur. Siquidem in comate, propter lentos, crassos, ac frigidos humores, animus & mens violentè opprimitur. Vigilia autem à contrariis causis, nempe cerebro calefacto, & exiccato, accidit. Quum itaque iam dicta duo symptomata propter causas expositas fiant, meritò ea ad primum sensificum retulit, quod ille alibi disertè esse cerebrum interpretatur, propter Aristotelem, qui cor esse non sine magno errore, affirmauit, vt capite vltimo libri primi de symptomatum causis, euidentibus argumentis ostendemus. Hactenus de sensuum symptomatis.

Dolor in tactu, non tantùm ab externis, sed mul to magis ab internis affectibus accidit.

Maximi dolores in sensu tactus.

Tactus communis omnium sensoriorum.

Nō singulis singularum partiũ doloribus propria imposita sunt nomina.

Primum sensitiuum quod?

Communis sensus.

Coma.

Motricũ actionum symptomata.

Motricum autem actionum prima symptomata sunt immobilitas, & difficultas motus. Difficultatis verò motus, hic quidem imbecillus & infirmus, ille autem deprauatus. Deprauati autem motus, alius est tremulus, alius conuulsi-

uus, alius palpitans, alius concußiuus. Horum ſymptomatum nonnulla vbi in toto conſtiterint corpore, diuerſam appellationem ſortita ſunt, vt emproſthotonus, & opiſthotonus & tetanus. Si verò non ſolùm totius corporis ſit conuulſio, ſed etiam principum actionum detentio, epiplepſia hoc ſymptoma appellatur. Quemadmodum & apoplexia, totius corporis reſolutio, vnà cum principibus actionibus detentis. Atque hæ quidem motricum actionum ſunt noxæ. Si verò quæpiã proprium præcipuumque nomen obtinet, non eſt vt ob id quiſpiam deceptus, aliquod ſymptoma à nobis præteritum eſſe putet, veluti neque apnœan, id eſt, ſpirandi priuationem, & dyſpnœan, id eſt, difficultatem ſpirandi, aut iſchuriam, id eſt, vrinæ retentionem, & dyſuriam, hoc eſt, vrinæ difficultatem, aut aphoniam, id eſt, vocis priuationem, & dyſphoniam, hoc eſt, vocis difficultatem: ſed huiuſmodi omnia medicum ipſum per ſingulas actiones animales, inuenire oportet, nec non cuiuſlibet horum differentias, veluti, ſi ita euenerit, difficultatis ſpirandi, quæ vnum eſt animalis operis ſymptoma, nempe reſpirationis, quot ſint omnes eius differentiæ, quemadmodum in libro de ſpirandi difficultate demonſtrauimus. Aut vitioſæ vocis quot ſint particulatim differentiæ, veluti in commentariis de voce digeßimus. Sæpiùs verò quiſpiam dubitauerit ex quo genere eſt ſymptoma, veluti de pandiculatione, & oſcitatione, & ſternutatione, & tußi. Sed de iis omnibus in ſequenti libro, qui eſt de ſymptomatum cauſis, latiùs dicetur.

Epilepſia. Apoplexia.

COMMENTARIVS.

Motrici actionis ſymptomata.

Quæ ſint motricis actionis prima ſymptomata hoc in loco docet, nempe totidem quot in ſenſifica eueniunt actione, duo nimirum. Vel enim in totum motus aufertur, & dicitur ἀκινησία, id eſt, immobilitas, vel priuatio motus, vel difficultas eſt motus. Atque hic certè duplex eſt, aut enim imbecillus, aut deprauatus exiſtit. Deprauati autem motus quatuor recenſet differentias, alius enim eſt tremulus, alius conuulſiuus, alius palpitans, alius concuſſiuus. Tremulus, qualis eſt is qui tremore afficit. Conuulſiuus, qui conuellit corporis partes. Palpitans, qualis cordis palpitatio. Concuſſiuus, vt rigoris motus. Quid verò tremor, conuulſio, palpitatio, & rigor ſit, libro ſecundo de ſymptomatum cauſis dicemus. Horum ſymptomatum nonnulla, quum totum occupant corpus, diuerſas ſortiũtur appellationes. Vt ſi conuulſio totũ occupat corpus, & caput, collum ceruicem, & reliquas partes in pectus conuellit, ἐμπροσθότονος Græcè nominatur. Si contra accidit, vt caput, aliæque partes dictæ, in ſcapulas contrahantur, ὀπισθότονος appellatur. Sin ceruix intenta, & immobilis manet, atque in neutram partem inflectitur, τέτανος vocatur. Quòd ſi non ſolùm totius corporis ſit conuulſio, ſed etiam principum actionum, nempe imaginationis, ratiocinationis, & memoriæ detentio, hoc ſymptoma ἐπιληψία appellatur. Mam in eo malo neque imaginatio, neq; ratio, neq; memoria procedit, ſed ſingularũ harum actionum, quouſq; malum deſinat, fit detentio. Si autem vniuerſum corpus reſoluitur, & ſenſus ac motus fit priuatio, adeoq; vniuerſarũ principũ motricũ detentio, ἀποπληξία Græcis nuncupatur. Quòd ſi verò quępiã actio proprium præcipuumq; nomẽ obtinet: nam ita planè citra negationem, contrà quàm alij fecerunt interpretes, conuertendũ erit, quũ Gręcè ſit, εἰ δέ τις ἴδιον ἐξαίρετον ὄνομα κέκτηται: vt ἄπνοια, & δύσπνοια, & ἀφωνία, & id genus aliæ quę à Galeno cõmemorãtur, nõ eſt quòd, ob id quòd ſcilicet à nobis nũc nõ ſit nominatim expreſſa, deceptus quiſpiam, putet hãc à nobis eſſe pręteritã. Nã ſub generali diuiſione

ἐμπροσθότονος.

ὀπισθότονος. τέτανος.

ἐπιληψία.

ἀποπληξία.

Galeni locus obſcurus explanatus.

uisione symptomatum, seu motricum actionum læsarum, est comprehensa, vbi nimirum has in duo prima genera, priuationem scilicet motus, & eiusdem difficultatem, digessimus. Verbi gratia, quum abundè ex libro secundo de motu musculorum constet, respirationem esse animalem actionem, vt duo sint eiusdem symptomata est necesse. Vnum quidem respirationis priuatio, quæ peculiari nomine Græcis ἄπνοια dicitur. Alterum respirationis difficultas, quæ propriam nacta appellationem Græcis δύσπνοια dicitur. Quanquam autem hæc symptomata, quæ proprias obtinent nomenclaturas, à Galeno supra in motricis actionis symptomatum commemoratione, suis ac propriis nominibus non sint expressa, tamen non est, cur illa esse ab eo præterita quispiam putet, vt qui ea sub generali symptomatum, vt diximus, diuisione, sit complexus. Similiter de aliis symptomatis quæ hîc à Galeno recensentur iudicandum erit. Nam neque illa præteriit, etsi propriis nominibus nō nominauit, sed sub generali planè diuisione illi comprehensa sunt. Vox siquidem actio motrix & voluntaria est, quod, vt Galenus libro quarto, de laborantibus locis, capite septimo testatur, huius propria materia sit expiratio, generatim vtique loquendo, aut speciatim exufflatio, quæ fit, vt libro secundo, de symptomatum causis, capite quarto dicemus, quum spiritus affatim foras effertur, intercostalibus musculis ad hanc actionem concurrentibus. Cuius duo itidem sunt symptomata, nempe priuatio vocis omnimoda, quæ ἀφωνία Græcis dicitur, & difficilis vox, quæ δυσφωνία iisdem vocatur. Quòd si volueris, deprauatam vocem, quam κακοφωνίαν Græci appellant, adiicere poteris, & tum in vniuersum, vocis vitiatæ tria erunt symptomata. Animaduertendum autem erit quod ἰσχουρία & δυσουρία non sint symptomata actionis animalis, sed naturalis, nempe excretionis vrinæ, quæ actio est, Galeno etiam libro sexto de laborantibus locis, capite quarto, attestāte, vesicæ propria, & naturalis, quod scilicet citra musculorum opem, & solo naturali vesicæ motu perficiatur, quemadmodum libro secundo, de motu musculorum idem Galenus copiosiùs monstrat. Quinetiam lib. 2. de sympto. causis, cap. 2. Galenus disertè ischuriam voluntariæ actionis amissionem non esse, sed naturalis scribit. Et ibidem, retentionē vrinę naturalis actionis esse noxam tradit. Meminit igitur horum inter exempla hoc loco Galenus, non sanè quòd actionis naturalis putet esse symptomata, sed quòd priuationi ac difficultati spirationis & vocis, vt loco paulò antè citato ait, simile quiddam significare videantur. Nam quum excretio vrinæ, expultricis quæ in vesica est facultatis mot⁹ & actio sit, ideò eius actionis symptomata, proportione quadā, symptomatis quæ in actione animali motrice accidūt, respōdent. Duo itaq; erunt, nempe priuatio excretionis vrinæ, quæ Græcis ἰσχουρία, hoc est, suppressio retentióve vrinæ dicitur, & mala excretio. Quod si malam iterum bifariam diuidas, in difficilem seu debilem, & deprauatam excretionē vrinæ, tria erūnt eius actionis symptomata. Siquidem primum ἰσχουρία Græcis, vt comprehensum est, dicitur. Alterum δυσουρία, quæ illis sonat difficilem, aut imbecillam mictionem. Tertium στραγγουρία, quæ non est nisi deprauata mictio, latinisque vrinæ stillicidium nominatur. De qua re infra fusiùs tractabimus. Galenus etiam hæc ipsa ex tertio genere symptomatum, nempe eorum quæ immodicè excernuntur & retinentur, capite vltimo libri tertii de symptomatum causis, esse docet. Porrò medici officiū est, vt omnia symptomata, per singulas animalis actiones, inueniat, & cuiuslibet deinde horum differentias, quemadmodum eius rei exempla aliquot à Galeno nobis in libris de difficultate spirandi, & de voce proponuntur. Cæterùm sæpe quis dubitat ex quo genere sit symptoma, num scilicet ad naturalē, an animalē referri debeat actionem. Ex quo sanè genere sunt pandiculatio, oscitatio, sternutatio, & tussis. Nam quum motus sit expultricis facultatis, irritatæ à causa præter naturam, vt lib. 2. de sympto. causis fusiùs dicetur, consentaneū est vt hoc nomine ad symptomata naturalis actionis referantur. Verùm quum prædicta etiam omnia per musculos, qui sunt voluntarij motus instrumenta, fiant, ea de causa ad

Respirationis symptomata.
ἄπνοια.
δύσπνοια.
Exufflatio,
ἀφωνία.
δυσφωνία.
ἰσχουρία & δυσουρία actionis naturalis sunt symptomata.
Quare prædictorum symptomatum meminit Galenus?
στραγγουρία.
Medici officiū,
Symptomata ambigua.
Obiectio,

animalem potiùs actionem referenda erunt. Vt meritò sanè quis dubitare posit, vtra ad actionem magis sint referenda. Sed quum liquidò constet hanc facultatem quę motus illos efficit non esse naturalem, sed animalem, musculorum enim ope & adminiculo perficitur, ad animalem potiùs, quàm naturalem referendam esse, palàm fit. A voluntatis enim imperio hi motus prodeunt, vtcunque naturalis facultas irritata illos instituat. Pandiculatio nanq; quæ Græcis σκορδινισμός dicitur, non est nisi distensio omnium partium corporis, adeoque deprauatus motus, qui fit per musculos in iis partibus constitutos, & excrementa protrudentes. Oscitatio autem maxillę inferioris distensio est, adeoque deprauatus motus eandem aperientium, & excrementa propulsantium musculorum. Sternutatio & tussis etiam musculorum adminiculo, excrementa in naribus & thorace contenta abigentium, fiunt, vt infra, libro nimirum secundo de symptomatum causis. cap. 3. & 4. latiùs dicemus, quare ad symptomata motricis facultatis meritò referuntur.

Solutio obiectionis. Pandiculatio. Oscitatio. Sternutatio.

Proximum est vt principis actionis noxas, ab imaginatione incipientes, prosequamur. Est verò huius hæc veluti resolutio quædam, quæ caros, & detentio nominatur. Illa verò veluti deprauatus aliquis, vel errans motus, quod delirium vocatur. Alia veluti deficiens & imbecillus, vt in comate, & lethargo. Atque in ratiocinatrice actione, quæ veluti resolutio est, dementia dicitur. Quæ verò veluti deficiens motus est, stultitia & fatuitas vocatur. Quæ autem veluti errans motus est, delirium nominatur. Plerunque enim in vtrisque simul delirium consistit, tum parum aptè imaginando, tum non rectè ratiocinando. Est autem interdum in altero duntaxat, quemadmodū Theophilo medico ægrotanti accidit, qui quū alioqui prudenter se gereret, ac interrogaret, & ad interrogata responderet, præsentesque exactè nosceret, tibicines tamen quosdam angulum cubiculi in quo decumbebat occupasse, & assiduè tibia canere, atque pulsare putabat, & se illos videre arbitrabatur, alios quidem illic stantes, alios autem sedentes, ita continenter tibia canentes, vt neque noctu quicquam intermitterent, neque interdiu ne minimo quidem tempore quiescerent. Exclamabat verò assiduè, è cubiculo vt ipsi eiicerentur iubens. Atque hæc illi erat delirij species. Is vbi perfectè conualuit, & morbus abiit, tum reliqua omnia quæ singuli eorum qui ingressi sunt dixissent, & egissent, narrabat, tum visi de tibicinibus meminerat. Nonnullis verò nulla apparent visa, sed perperam ratiocinantur, ratiocinatrice animæ parte ipsis laborāte: veluti phrenitico illi contigit, qui obseratis intus ianuis, per fenestras singula vasa protulit, prætereuntes interrogans, iuberéntne ea proiicere. Hic enim singula vasa suis nomenclaturis probè nominauit, vnde intelligere licebat, neque in imaginatione circa illa esse læsum, neque in nominum memoria. At quam ob rem omnia ab alto deiecit, ac perfregit, hoc coniectura assequi nemo poterat, sed ipso opere, delirare se declarabat. Quòd verò & memoratrici animæ parti symptomata eueniant, tum in iis qui adhuc ægrotant, tum in iis quorum iam finiti sunt morbi, à Thucidide discere licet, qui nonnullos è pestilentia seruatos, adeò omnium quæ præcesserant fuisse oblitos commemorat, vt non solùm suos familiares, sed etiam seipsos non agnoscerent.

Principis actionis noxæ. imaginationis. Caros. Ratiocinationis. Dementia. Stultitia. Theophili medici delirium. Phreniticí historia. Memoriæ.

COMMENTAR.

Actionum quæ à principe facultate prodeunt noxas, adeoq; symptomata hoc loco explicat, initio ab imaginatione desumpto. In hac enim tria noxarum actionũ genera, siue symptomata contingunt. Vnum est, quando nihil omnino imaginatrix facultas agit, & illius veluti resolutio accidit, idque Græcis κάρος, & κατάληψις dicitur. Caros nanque non est, nisi sensuum, vniuersarumq; motionum priuatio. Si sensuum est priuatio, igitur etiam imaginationis, vtpote quæ obiecta & imagines à sensibus actione sua priuatis nullas recipere potest. Catalepsis autem siue detentio, subita etiam sensus & motus priuatio est, veluti lib. 1. de medēdis morbis, cap. 23. copiosiùs diximus, vt meritò quoq; imaginationis, quæ simulachra & imagines rerum à sensibus ademptis nullas sumere potest, priuatio dicatur. Alterum symptoma est veluti depravatus aliquis, & errans imaginationis motus. In eo enim depravata obiectorum, & imaginum fit apprehensio, Græcis παραφροσύνη, latinis delirium nominatur. Tertium symptoma est veluti deficiēs & imbecillus motus, vt in comate & lethargo. In iis enim imaginatio quæ sensilium rerum imagines continet, deficit, & imbecilla admodum est, propter assiduum, quo opprimuntur ægrotantes, somnum. Siquidem oppresso & intemperanter affecto cerebro necesse est eius actiones malè procedere. Totidem & ferè eadem in ratiocinatrice actione symptomata eueniunt. Primùm nanq; quòd eius quædam veluti priuatio est, neque enim quicquam de iis quæ sunt apprehensa ratiocinatur, Græcis ἄνοια, latinis amentia seu dementia dicitur. Alterum est veluti deficiens, vel infirmus huius facultatis motus, & Græcis μωρία καὶ μώρωσις, latinis stultitia & fatuitas vocatur. Tertium est ratiocinatricis facultatis veluti errans motus, & Græcis itidem παραφροσύνη, latinis delirium appellatur. Sæpe enim in vtrisque, hoc est, & in imaginatione, & ratiocinatione consistit delirium. Interdum in altero duntaxat, hoc est, in sola imaginatione, vel sola ratiocinatione. Prioris exemplum est quod de Theophilo medico Galenus hoc loco recenset, in quo vtrique iudicium rectum fuit, & ratiocinandi vis incolumis præstitit, quòd scilicet præsentes agnosceret, & cum iis prudenter disputaret, quodque eos pellendos censeret, qui sibi molesti essent. Imaginatio autem, & obiectorum apprehensio depravata, quòd tibicines adesse arbitraretur, qui nusquam in cubiculo erant. Ratiocinandi autem vim non fuisse læsam, ex eo etiam fit manifestissimum, quod is vbi plenè conualuit, omnia quæ singuli eorum qui illum inuiserant, vel dixissent, vel egissent, narrauit, & visi de tibicinibus meminerat. Adeò vt & ratio, & memoria in eo integra, sola autem imaginatio depravata fuerit. Contrà sunt nonnulli in quibus imaginatio illæsa manet, vitiatur autem ratiocinatio, quemadmodum Phrenitico illi, cuius hîc meminit Galenus, contigit. Quam sanè historiã pluribus narrat Galenus lib. 4. de labo. locis. cap. 1. vbi & qualia fuerint vasa, nempe vitrea: locumq; vbi idipsum factum sit, Romam scilicet, exprimit. Satis autem constat huic quidem imaginationem nequaquam læsam fuisse, singula nanque vasa suo appellauit nomine: intelligendi autem ac ratiocinãdi facultatem depravatam, vt qui sine delectu & ratione, vsui futura primùm vasa, dein puerum, per fenestram proiecit. Nequaquam igitur ratiocinari ac iudicare potuit, quid inter vasorum & pueri proiectionem esset discriminis. In memoratrice actione etiam tria accidunt symptomata, nempe memoriæ priuatio, imbecilla, & depravata memoria. Quòd autem aliquis omnino memoriã amittere possit, satis testantur quæ libro secundo belli Peloponnesiaci in oratione funebri Periclis scribit Thucidides. Illic enim nonnullos à pestilentia seruatos nō solùm aliorum, quos per priorem vitam agnouerant, fuisse oblitos tradit, sed ne seipsos quidem posteà agnouisse. Atque de actionum animæ noxis dixisse satis sit.

Imaginationis symptomata.
Caros.
Catalepsis.
παραφροσύνη. Delirium.
Ratiocinatricis symptomata.
ἄνοια.
Amentia.
μωρία. Stultitia.
Delirium & in imaginatione, & ratiocinatione consistit.
Theophili delirium.
Phrenitici historia.
Memoriæ symptomata.

CAPVT

CAPVT IIII.

Naturaliū actionū symptomata.

POsteaquā quæ in principe animæ parte symptomata eueniunt, dicta sunt, tempestiuū est vt iam ad alterū actionū, quas naturales vocant, genus transeamus. Sunt autem etiam in harum singulis, vel quia nō fiunt, aut quia malè fiunt, symptomata. Huius quidē generis sympto mata sunt in appetētia, abolita appetentia, difficilis appetentia, & immodica cibōrū appetentia. In concoctione verò, cruditas, tarda concoctio, & difficilis concoctio. Quinetiam in distributione similiter, & in sanguinis generatione, vel non facta, vel nō ritè peracta, symptomata nascūtur. Huius generis symptomata sūt, aquæ inter cutem species. In nutriendi actione, atrophia quædā, & tabes, & nutritionis frustrationes. Leucæ verò, & ophiasis, & alopeciæ, & omnia id genus symptomata, viciatam nutritionem sequuntur. Cæterùm abolitio pulsus, & viciosus pulsus, in pulsuum actione sunt symptomata. In excrementorum quoq; expulsione vel omnino non peracta, vel non ritè peracta, symptomata fiunt: quorum alia quidem propria appellatione vacant, veluti quæ atram bilem sequuntur, alia verò consueto nomine vocantur, vt icteros, siue regius morbus.

COMMENTAR.

Naturalis actionis symptomata.

Hactenus Galenus omnia symptomata quæ in animali actione eueniunt exposuit. Nunc de iis quæ in naturali accidunt actione, Galeno sermo erit. In ea verò totidem, quot in animali consistunt symptomatum genera, hoc est, duo, aut tria. Duo, quia vel in totum auferuntur actiones, vel quia malè fiunt. Quòd si verò malè, vel debiliter, vel deprauatè interpreteris, tria in vniuersum symptomata erunt. Verbi gratia, in appetentia tria hæc sunt symptomata, primum quod Græcis ἀνορεξία, latinis abolita appetentia, alterum δυσορεξία: quæ vox in Græco Aldino codice desideratur: latinis difficilis appetentia, tertium immodica appetentia, cui Græci peculiare nomen haud indiderunt, appellatur. In concoctione itidem tria accidunt symptomata, vnum quod illi ἀπεψίαν, latini cruditatem, alterum quod Græci βραδυπεψίαν, latini tardam concoctionem, tertium δυσπεψίαν, id est, difficilem concoctionem. In distributione, & sanguinis generatione similiter duo symptomata fiunt, abolita scilicet distributio, sanguinisque generatio, & deprauata distributio, sanguinisque generatio. Posterioris generis symptomata sunt omnes aquæ inter cutem species, quòd singulæ non alia de causa nascantur, quàm quod iecur suam functionem omnino non obeat, aut gignendo sanguini parum valeat. In nutriendi actione, duo etiam symptomata accidunt, nempe abolita nutritio, vt est ἀτροφία, & pthisis siue tabes: in iis enim frustratio fit alimenti: & viciosa seu deprauata nutritio, vt leuce, ophiasis, & alopecia, quarū vocū omniū explicationes ex cōpendio, & libris nostris quos de medēdis corporis malis inscripsimus, petēdę erunt. In pulsuū actione duo etiā reperiuntur symptomata, abolitio pulsus, ἀσφυξίαν Græci vocant, & viciosus pulsus, quem iidem κακοσφυξίαν appellant. Pari modo in excrementorum expulsione duo symptomata fiunt, vel enim est abolita, vel deprauata expulsio. Huius quidem generis symptomata, aliqua propriam appellationem nō habent, vt sunt ea quę ad atram bilem attinent, quæ singula Galenus lib. 6. de labo. locis cap. 1. copiosè admodum recenset. Ad quem locum, ne longiores simus, lectorem ablegamus. Aliqua verò consueto nomine vocantur, vt ἴκτερος Græcis, morbus regius latinis. Non est autem, nisi flauæ bilis per vniuersum corpus effusio. Reliqua omnia, quæ studio præteriuimus è superioribus satis nota sunt.

ἀνορεξία. δυσορεξία.

ἀπεψία. βραδυπεψία. δυσπεψία.

ἀσφυξία.

κακοσφυξία.

ἴκτερος.

Methodus

Methodus autem hîc qua omnia inueniri possunt, est naturalium facultatum cognitio, quas in opere ipsis dicato, quatuor esse in qualibet corporis parte, demonstrauimus, nempe attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem. Erit autem in singulis ipsarum duplex symptoma, alterum quum malè procedit actio, alterum quum omnino non fit. Proinde in quouis naturali instrumento octo erunt in vniuersum symptomata. Igitur, si ex dissectione numerus partium animalis exploratus sit, confestim omnium symptomatum multitudo inuenietur. Quippe quæ naturæ duntaxat sunt instrumēta, octo solùm symptomatis infestabūtur. Quæ verò sunt animæ, tum istis, tum ampliùs aliis duobus. Monstratum enim paulò antè est, in singulis animalibus actionibus duplicem esse symptomatū speciem, vel prorsus non perarctarum, vel malè actarum. Dictum præterea est, malè bifariam dici: aut enim idem quòd obscurè debilitérve, aut idem quòd deprauatè significat. Quare si rursus in qualibet tum actione, tum facultate, non duo, sed tria in totum dixeris esse symptomata, alterum scilicet priorum duorum in duo secās, duodecim quidem in quolibet naturali instrumento, quindecim autem in animalibus erunt symptomata. Porrò diuisio quæ in primas duas facta est differentias, octo quidē naturalium, decem verò animalium actionum efficit. Si verò instrumentum aliquod duplici ratione animale fuerit, sensificum nimirum simul & motorum, ex secunda diuisione decem & octo erunt symptomata, ex priore autem, duodecim.

Methodus inueniendi symptomata in actionibus naturalib.

COMMENTAR.

Methodum, hoc est, viam & rationem inueniendorum symptomatum in naturalibus actionibus hoc in loco Galenus tradit. Non est verò alia, nisi vt naturales facultates cognoscamus, quas in singulis corporis partibus quatuor esse, in tribus libris de his ipsis editis demonstrauit. Erit itaq; in singulis ipsarū facultatū duplex symptoma, alterū quū actio omnino non fit, alterū quū parū rectè fit. Proinde iuxta hanc symptomatū diuisionē in vnoquouis naturali instrumēto octo erunt in vniuersum symptomata. Verbi gratia, abolita & mala attractio, abolita & mala retētio, abolita & mala alteratio, abolita & mala expulsio. Iam si ex anatome, alicui numerus partium cognitus & exploratus fuerit, cōfestim vniuersam symptomatū multitudinē, inueniet. Quæ enim naturalia dūtaxat instrumenta sunt, octo solùm symptomatis, vt iā dictū est, infestātur. Quæ verò animalia sunt instrumenta, tū istis octo, quę illis accidūt, quatenus naturalia sunt, tum ampliùs aliis duobus, quæ illis, quatenus animalia sunt, eueniūt, symptomatis molestabūtur. Nā singulis etiā animalibus actionibus, vt pręcedēti capite demonstratum est, duo eueniunt symptomata, abolita scilicet, & mala animalis actio. Quòd si verò malam actionem, in eam quæ est imbecilla, aut deprauata subdiuidas, atque adeò in singulis actionibus non duo, sed tria in totum dixeris esse symptomata, in quolibet naturali instrumento duodecim erunt symptomata. Exempli gratia, abolita, imbecilla, & deprauata attractio, retentio, alteratio, & expulsio. Siquidem quum tria in singulis actionibus symptomata sint, & quatuor actiones, duodecim sint vniuersa symptomata necesse est, quatuor enim tria constituunt duodecim. In animalibus autē actionibus ista ratione quindecim erunt symptomata. Quippe prioribus duodecim, quæ illis vt naturalia sunt instrumenta eueniunt, alia tria accedūt, quæ illis, vt animalia sunt instrumenta, accidunt. Verbi gratia, in oculo, vt est naturale instrumētū octo, vel duodecim fiunt symptomata, ratione paulò antè exposita. Vt verò animale etiā est instrumentum, tria alia iam dictis duodecim, nēpe priuatio visus, quæ cæcitas dicitur, & im-

Via ac ratio inueniendorū symptomatū in naturalibus actionibus.

Oculi symptomata quindecim

becillus visus, hebetudinem appellant, & deprauatus visus, hallucinationẽ vocant, accedunt, eruntque in vniuersum oculi symptomata quindecim. Cæterùm hinc omnibus perspicuum fit, diuisionem quę in duas primas differentias, in abolitam scilicet, ac malam actionem, facta est, octo quidẽ in naturalibus instrumẽtis, in animalibus verò decem efficere, in vtrisque enim duo accidunt symptomata. Si verò instrumentum aliquod duplici ratione fuerit animale, nempe sensificum & motorium, ex secunda diuisione, qua scilicet tria in vnoquouis tum naturali, tum animali instrumẽto eueniũt symptomata, decem & octo erunt. Nam vt naturali duodecim accidunt, quia in quauis actione tria. Vt autem animali, sex, nempe tria vt sensifico, & alia tria, vt motorio. Si itaque sex posteriora, prioribus duodecim addas, erunt vniuersa decem & octo. Ex priore autem diuisione, qua duo duntaxat in vnoquoque instrumento accidunt symptomata, duodecim. Siquidem octo vt in naturali, quatuor autem vt in animali, duo nanque vt in sensifico, & duo alia vt motorio fiunt.

Demonstremus igitur in vna, aut altera parte id quod iam diximus, vt si quispiam symptomata in numerum cogere voluerit, id in omnibus faciat, quod nos in iis fecisse putabit. Porrò minime nominibus attentus sit, non enim vbique vsitata Ventriculi exẽplo, demõstrat id quod dictũ est. *inueniet nomina, sed ad ipsam rerum naturam respiciat. Esto sanè vẽtriculus instrumentum concoctionis, quod trahat ad se, vt demonstrauimus, familiare alimẽtum, & excernat, quicquid alienum est, item retineat id quod attraxit, & alteret quod retinuit. Quum igitur vel nihil omnino trahere, vel malè trahere illi accidit, duo mihi in tractrice facultate symptomata esse intellige. Deinde alterum ipsorum rursus bifariam diuidas, nempe quod malè trahit, tametsi nominibus manifestè explicare non possis: neque enim vllum ipsis nomen impositum est. Quapropter oratione ea interpretari quoad poteris tentandum est, quòd mala attractio* Imbecilla attractio. *partim sit imbecilla, partim veluti deprauata. Imbecilla quidem, quum vix, &* Deprauata. *difficulter, & multo tempore trahit. Deprauata verò, quum veluti palpitando, vel tremendo, vel concutiendo, vel conuellendo trahit. In alteratrice autem ventriculi facultate, aliud est vbi omnino alteratio non fit, quum cibi quales assumpti sunt, tales in omnibus qualitatibus permanẽt. Aliud vbi imbecilliter, quod proprium nomen obtinet, tardaque concoctio dicitur. Aliud vbi deprauatè, quum in alienam qualitatem cibi permutantur. Proinde tria in vniuersum in vnica a-* Concoctio. *ctione à scopo aberrante erunt symptomata. Actio autẽ ipsa vocatur concoctio,* Tarda cõcoctio. *quæ est ciborum in familiarem animanti qualitatem alteratio. Tarda verò concoctio fit, vbi in eandem qualitatem, sed longiori tempore, & vix mutatur. Al-* Cruditas. *terationem autem in alteram qualitatem, quæ non fit secundum naturam, cruditatem nominant. Hinc verò similiter appellatur, & actionis priuatio. Quãquam clariùs erat, si hæc sola cruditas nominaretur, difficilis verò concoctio, quæ deprauata est mutatio: tarda autẽ cõcoctio, quæ imbecilla est alteratio. Atqui vt Plato dicebat, veteres quum plurimas res ignorarent, alias omnino non, alias non re-* Retẽtricis actionis symptomata. *ctè nominarunt. Non est igitur quòd nomina nobis imponãt, sed ipsam rerũ sub-* Rerum substantia intuenda. *stantiam intueri oportet. Id si fecerimus, inueniemus similiter retentricis facultatis actionem secundum naturam se habere, vbi tempus complectendi cibos, concoctionis*

ctionis tempori æquatur, & cibi ab omni parte exactè constringuntur. Priuationem verò omnimodam actionis, vbi prorsus non complectuntur: accidit autem id in leuitate intestinorum. Imbecillitatem verò, quando vel non probè complectūtur, vel non vsque ad consummatam concoctionem: vel quum ambo hæc simul incidunt. Quum igitur in iis duabus rebus retentricis facultatis proba actio consistat, vt nullum locum inter ventriculum ac cibos vacuum relinquat, & vt tempus complectendi cibos, tempori concoctionis adæquetur: vel in altero horum duntaxat actio minus rectè procedet, vel in ambobus: symptomataque sequentur: debilem quidem complexum, fluctuationes & inflationes: breuioris autem temporis complexum, festina excretio, & ciborum in inferiore ventre corruptela. Atque hîc illud animaduertas, hortor, quod sæpenumero alterum symptoma alterum sequatur. Nam imbecillum complexū, modò fluctuationes, modò inflationes sequūtur. Breuioris verò temporis complexum, omnino imperfecta sequitur concoctio. Dein vel celer ciborum exitus, vel eorum in inferiore ventre corruptela. Atqui celeris quidem exitus inseparabilia symptomata sunt, deiectionis humiditas, & deficiens per corpus distributio. Corruptelā verò in iis quæ deiiciuntur necessariò graueolentia fœtórve sequitur: non necessariò autem mordicatio, aut inflatio. Sed accidit interdum vt neutrum sequatur, interdum ut alterū, nonnunquā vt vtrūque. Quamobrem verò tum istis, tū in iis quæ priùs dicta sunt, quædam necessariò sequantur, quædam non necessariò, in eo qui hunc sequitur libro, vbi symptomatū causas persequemur, docebimus. In præsentia verò ad reliquam symptomatū retentricis facultatis differentiam transeundum est. Quum igitur cibos ventriculus amplectitur, sed cum quadam palpitatione, vel tanquam conuulsione & tremore, & concussione, deprauata eiusmodi cōprehendēdi actio fuerit. Ac palpitationem quidem ventriculi haud obscurè sensu percipimus, itemque conuulsionem, singultus enim hoc symptoma nominatur. At pathema quod veluti tremor eius est, non adeò clarè percipitur, tamen si diligenter animaduertas, ne ipsum quidem difficulter deprehendes. Ergo si posteaquàm cibum sumpsisti, nec fluctuatio aliqua infestat, neque inflatio, neque palpitatio vlla, neque singultus, sed vētriculus præter consuetudinem dubiam perplexámve molestiam sentit, & veluti grauatur, ac laborat, celeriterque id, quod grauat vel per inferna deiicere, vel superna desiderat, prætereà accedit ructus quidam, & molestia quædam in respiratione perplexa, & quæ vix effari queat, tum existimato ventriculum quidem amplecti cibos, sed quasi tremulè. Atqui veluti cōcussorius motus est, qui in rigoribus potissimum apparet, vniuersas animantis particulas occupans. Sed de iis in libris qui hunc sequuntur fusiùs differetur. Iam quartam ventriculi aggrediamur facultatem, quæ expultrix & propultrix nominatur. Huius quòd veluti priuatio est, in quibusdam ilei siue voluuli speciebus fit. Imbecillitas verò crebrò in tardis quibusdam excrementorum deiectionibus incidit. Porrò eius veluti deprauatus motus est, quum vel ad actionem properat, anteaquàm perfecta sit concoctio: vel ea ab-

Sepenumero alterū symptoma alterū sequitur.

Singultus.

Expultricis facultatis symptomata.

soluta cessat, ac tardat, vel cum iam dictorum symptomatum aliquo fit, alitérue quouis modo inæqualiter, vel tanquam impos sui ventriculus in cibos irruit, incõsiderato minimè ve moderato motu vtens, exemplo eorum, qui per decliuem locum currentes, subinde sistere gradum nequeunt.

COMMENTAR.

Ventriculi exemplo, qui concoctionis instrumentum est, quomodo symptomatum numerus in aliis naturalibus instrumentis inueniri posit, aptè admodum & dilucidè per singulas eiusdem actiones docet.

in symptomatũ cõmemoratione minimè nominibus esse attentũ oportet.

In symptomatum verò commemoratione minimè nominibus attentum esse oportet, quasi scilicet necesse sit singulis sua adeóque propria nomina imponere, quòd non vbique vsitata inueniantur nomina. Quin ad rerum potiùs naturam respiciendum erit, & quod vna voce non possumus, saltem commoda, & rei naturæ apta oratione interpretandum erit.

Vẽtriculus vt est concoctionis instrumentũ, quatuor actionibus præditus.

Cæterùm ventriculus vt est concoctionis instrumentum, quatuor actionibus est præditus, vna qua familiare ad se alimentum trahit, altera, qua quod alienum est excernit, tertia, qua id quod attraxit retinet, & quarta, qua alterat quod retinet. In quibus omnibus symptomata vt eueniãt, hoc loco Galenus, ab attractrice orsus demonstrat.

Attractricis symptomata.

In ea enim duo primaria accidunt symptomata, vnum quum omnino nihil trahit, alterum quum malè trahit. Quòd si verò malam tractionem bifariam diuiseris, in imbecillam, scilicet ac deprauatam, tria

Priuatio tractionis.

in vniuersum huius actionis symptomata erunt, nempe priuatio tractionis, imbecilla tractio, & deprauata. Priuatio tractionis est, quũ omnino nihil attrahit.

Imbecilla tractio

Imbecilla tractio, quum vix, & difficulter, nec non nisi multo tempore trahit.

Deprauata tractio.

Deprauata, quum inter trahendum veluti palpitat, tremit, concutitur, aut conuellitur ventriculus. Atque tot, & talia sunt attractricis actionis symptomata.

Alteratricis symptomata.

In alteratrice ventriculi actione totidem reperiuntur symptomata, duo nimirum, vel tria, si alterum rursus diuidas.

Cõcoctio quid?

Actio autem ipsa Græcis πέψις, Latinis concoctio vocatur. Neque enim concoctio aliud est, quàm alteratio ab innato calore facta: vel vt hîc Galenus definit, ciborum in familiarem animanti qualitatem alteratio. Hac itaque à scopo aberrãte, tria in vniuersum fiũt

Cruditas.

symptomata. Primùm, vbi omnino nulla fit cõcoctio, Grẹcis ἀπεψία, Latinis cruditas,

Tarda vel imbecilla concoctio.

aut concoctionis priuatio. Alterum, quando in qualitatem animanti conuenientem & familiarem, cibi mutantur, sed vix, & longiori tempore, Grẹcis βραδυπεψία, Latinis tarda vel imbecilla concoctio.

Difficilis vel deprauata concoctio.

Tertium, vbi in alienam qualitatem cibi permutantur, Græcis propriè δυσπεψία, Latinis difficilis vel deprauata cõcoctio: impropriè ἀπεψία etiam nonnullis Grẹcis dicitur.

Retẽtricis symptomata.

In retentrice facultate, quæ vtique secundum naturam se habet, quando tẽpus complectẽdi cibos, coctionis tempori æquatur: hoc est, quum id quod cõfici debet, tandiu retinet, quoad exactè sit concoctum & elaboratum, & cibos ex omni parte constringit: itidem tria eueniunt symptomata.

Priuatio cõplexus.

Vnum, vbi omnino cibi non complectuntur, vt in leuitate intestinorum accidit, priuationem complexus nominant.

Imbecillus.

Alterum vbi non vsque ad consummatam concoctionem cibi cõplectuntur, Imbecillum complexum appellant.

Deprauatus.

Tertium, vbi non probè, sed cum quadã palpitatione, tremore, conuulsione, vel concussione cibi complectuntur, deprauatũ complexum vocant. Cæterùm prædicta symptomata, alia quędam sequuntur (neque enim rarum, vt alterum sequatur alterum symptoma) verbi gratia debilem complexum fluctuationes & inflationes.

Fluctuationes.

Fluctuationes autem fiunt, quum cibus vniuersus à ventriculi partibus non vndique cingitur ac complectitur. Tum enim latè expatiatur, habens nimirum in quod se diffundat spatium, ideoq́ue instar in pelago excitati vẽti, fluctuationem, id est inundationi simillimum, & perstrepentem motum, excitat; quem Grẹci

κλυδών.

κλύδωνα vocant.

Inflatio. πνευμάτωσις.

Quum verò sine strepitu & murmurillo, sola partium ventriculi diductione, vẽtricul⁹ attollitur & intumescit, Grẹcis πνευμάτωσις, Latinis inflatio nominatur. Prætereà deprauatum complexum, imperfecta concoctio, celer ciborum exitus,

corru-

corruptela,& alia quę à Galeno in contextu recensentur symptomata sequuntur. Quę autem necessariò, quæ non necessariò sequuntur, libro tertio de symptomatum causis capite duodecimo, docebitur. In quarta ventriculi actione, quàm Grӕci ἀποκριτικὴν, καὶ προωστικὴν Latini expultricē & propultricē vocāt, similiter tria eueniūt symptomata. Vnum est priuatio expulsionis, vt in ea ilei specie quæ letalis est, accidit. In ea enim propter validam intestinorum à phlegmone obstructionem, nihil omnino per inferna excernitur. Nam vt libro tertio de naturalibus facultatibus testis est Galenus, ipsum quod phlegmone laborat intestinum, nec pondus, nec acrimoniam tolerat excrementorum, eoque excernere expellereque ea quàm longissimè à se nititur. Prohibitū verò deorsum persequi, quum scilicet hoc loco grauissima pars phlegmones fuerit, in proxima suprà positorum intestinorum extrudit. Itaque iam excretricis facultatis momento per continuum intestinum sursum verso, excrementa vsque ad os ascendunt. Et ex hoc etiam Galeni loco, vt obiter moneamus, omnibus fit manifestum. Ileum non tenue intestinum, quòd nonnulli tamen temerè affirmant, sed potiùs malum quod in hoc intestino excitatur, significare. Alterum symptoma est imbecilla excretio, quòd frequenter in tardiusculis quibusdam excrementorū deiectionibus euenire solet. Tertium, est deprauata expulsio, quæ fit vbi facultas ad excretionem properat anteaquàm absoluta est concoctio. Aut vbi iam perfecta est concoctio, expellere tardat, aut cessat. Aut quando ventriculus immoderatè irruit in cibos, adeò vt motionis suæ impetum moderari nequeat, instar eorum qui per decliuem aliquem locum currētes sistere gradum non possunt. Tum enim præcipitanter expellit cibos, vt qui motum suum inhibere nequeat.

Expultricis symptomata. Priuatio expulsionis. Cur in Ileo letali stercus vomitur. Ileos quid? Imbecilla expulsio. Deprauata.

CAPVT V.

Ventriculi quidem vt est concoctionis instrumentum symptomata iā dicta sunt. Vt autem nutriri postulat, & id quod nutriat ad se trahere, & tantisper dum alterauerit retinere, & quod redundat excreuerit: alterum æqualem symptomatum numerū, vt similare corpus, obtinebit. Ac fortasse præstiterit omnia quæ in nutricatoria functione incidunt symptomata percurrere, quæ tum ventriculi corpori, tū cæteris omnibus partibus communia sunt. Quippe ita lectoribus clarior sermo erit, magisque euidenter quis docebit id quod paulò antè dictum est, symptoma symptomatis esse causam. Nam atrophiam licet vnicum sit symptoma, siue ea in vniuerso animantis corpore accidat, siue in vna quadam eius particula, cōplura præcedunt symptomata. Quum enim id quod probè nutrire debet, & trahere ad se conueniens alimētum oporteat, & id quod alteratū sibi assimilauerit retinere, præterea quod redundat excernere, duplex verò sit eius, quòd redundat genus (vel enim quantitate redundat, vel qualitate) necesse omninò est particulam quæ atrophia laborat, vel propter vnum aliquod eorum quæ dicta sunt id pati, vel plura. Nam siue diminutè debiliterve id quod nutrire debet trahat, siue omnino non trahat, siue deprauatè trahat, particula non nutrietur, etiamsi quantùm & quale esse oportet suppeditetur. Symptoma verò si quod retentrici facultati accidit, proportione respondet iis quæ de ventriculo sunt dicta, itidemque atrophiam inducet. Si verò hæ facultates probè sua fungātur actione, errauerit autē expultrix, plusquàm oportet excernens, sic quoque gracilis reddetur, & nequaquàm nutrietur particula.

Ventriculi vt est corpus similare symptomata. Symptoma symptomatis causa. Atrophiæ causę.

Quinetiam alteratricis facultatis symptomatũ quod quidem veluti priuatio est, quam cruditatem nominari diximus, manifestum planè est, quòd particulam gracilem efficiet. Quod verò eius quasi imbecillitas quædam est, tardam concoctionem vocamus, tempore quidem longiore, sed tamen manifestam & ipsa aliquando gracilitatem inducet. Tertium autem symptoma, quod prauæ concoctioni proportione respondet, non gracilem, & nutrimento non fruentem efficit, sed particulæ formam transmutat, veluti in vocatis leucis, & elephantiasi cernitur. Sed hîc animaduertere ac distinguere oportet, vtrùm ne humorum aliquo affluente, an solidis ipsis sic affectis partibus mutatus sit color. Si enim ob humorem id euenerit, alterius generis symptoma est, & non alteratricis facultatis error. Si verò tota particula per totam talis qualem non esse oportet, sit, alteratricis facultatis error est. Fit quidem & in ictericis naturalis coloris immutatio, sed hoc quidem expultricis actionis symptoma est, nisi ipsarum aliquando venarum pathema sit, tũc enim alteratricis est symptoma. Vitiosus autẽ in singulis priuatim particulis color, nisi ex humore aliquo extrinsecùs affluente proueniat, veluti difficilis quædam concoctio est, tum alteratricis, tũ concoctricis in ipsa parte facultatis. Hanc igitur atrophian, vt quæ potiùs cacotrophia quædam est, à præsenti disputatione eximamus; ad eam verò quæ nutritionis priuatio nominatur redeamus, admonentes quòd & ipsa est symptoma, & symptomata aliàs alia sequitur, quæ vel in attractrice, vel retentrice, vel expultrice, vel alteratrice facultate accidunt.

Mutatio coloris vnde?

COMMENTAR.

Ventriculũ quãdo vt similare corpus consideramus.

Ventriculi hactenus, vt concoctionis instrumentum seu pars instrumentalis est, Galenus symptomata recensuit. Nunc vt est corpus similare, & quod nutriri oportet, symptomata eius commemorat. Ventriculum autem vt similare corpus consideramus, quando ad eius substantiam, quæ membranea est, & tunicis constat, quæque vt aliæ similares partes omnes nutritione eget, respicimus. Habet autem ventriculus, vt quodq; aliud corpus similare, & quod nutriri postulat, quatuor in se facultates: vnam quæ id quod nutriat ad se trahit: alteram quæ quod tractum est, tantisper dum alteratum est, retinet: tertiam quæ alterat retentum: & quartam quæ id quod redundat expellit atq; æqualem etiam iis symptomatum numerum, nempe vitiatam tractionem, retentionẽ, alterationem, & expulsionem. Priuatim verò in quauis actione læsa tria eueniunt symptomata. In tractrice quidẽ, priuatio tractionis, imbecilla tractio, & deprauata tractio, Hæc sanè symptomata aliud symptoma sequitur, nempe ἀτροφία. Quippe siue omnino non trahat ventriculus, vel alia pars similaris, siue imbecilliter trahat, siue deprauatè trahat, particula conuenienti, & familiari alimento non nutrietur, etiamsi quantum, & quale oportet illi alimentum suppeditetur. Quid enim prodest si optimi cibi copia sit in ventriculo, vt illũ ad se non attrahit? Tamen si quis propriè loqui velit, vbi deprauatum alimentum particula attrahit, κακοτροφίαν potiùs quàm ἀτροφίαν appellabit. Atque hæc quidem in tractrice facultate symptomata eueniunt. In retentrice facultate itidem tria, priuatio retentionis, imbecilla retentio, & deprauata, atque singula hæc atrophian inducent. Si enim omnino non retineat alimentum quod attraxit, quomodo idipsum alterabit, & assimilabit? Si autem non alteratum & assimilatum fuerit, quomodo nutrire poterit? Si verò non nutriet, sequi atrophian necesse est. Pari ratione vbi imbecilla aut deprauata duntaxat fit retentio, donec fuerit alteratum & assimilatum alimentum, haud retinebitur, eaque de causa pars non nutrietur. Quòd si verò

Tractricis symptomata. ἀτροφία.

κακοτροφία.

Retentricis.

si verò attractrix & retentrix facultates suis actionibus probè fungantur, expultrix autem plusquàm oportet excernat, sic quoq; gracilis particula reddetur: quòd scilicet tū non tantùm superuacua, sed ea etiam vnde pars ipsa nutriri debet, expellantur. Sequetur igitur & hunc expultricis immodicum motum atrophia. Porrò in alteratrice facultate tria etiam eueniunt symptomata, quorum vnum est veluti quędam eius priuatio, quàm capite precedenti cruditatem appellari diximus. Hanc sanè particulam ipsam reddere graciliem, omnibus est manifestū. Nā vbi nulla prorsus alimēti fit alteratio, ibi etiam esse nequit nutritio. Atrophian igitur tum sequi oportet. Alterū symptoma est eius quasi quędam imbecillitas, quàm loco citato, tardam cōcoctionem nominari retulimus. Hanc itidem manifesta sequitur atrophia, sed longiore temporis spatio. Quia quum imbecilla quędam fiat alteratio, alitur quidē pars, atqui modicè tantùm, vt subinde tamen necesse sit, quum non plenè nutriatur, gracilem fieri. Tertium symptoma proportione deprauatæ concoctioni respōdet, & particulam quidem non gracilem, ac nutrimento non fruentē reddit: q scilicet satis alimenti tū particulę suppeditetur, quàquā minimè boni, & praui: sed eius duntaxat formam & colorē immutat, vt in leucis, & elephantiis videre licet. Cæterùm Græci λεύκην vitiliginis speciem vocant, in qua cutis color ad candidius mutatur. Quippe tum id quod nutrit adhæret quidem, & agglutinatur, atqui non assimilatur parti, ideoque formam, hoc est, colorem eius transmutat, quemadmodum lib. I. de natural. facul. copiosiùs Galenus ostēdit. Nutritur itaque leuce laborans pars, sed vitioso alimento. Elephantia seu Elephantiasis iisdem malum est, quod Arabibus, & hodie facientibus medicinam lepra dicitur, vt lib. 2. parad. cap. II. multis, & iis planè firmissimis argumentis demonstrauimus. In ea itidem melācholico, adeoque deprauato alimento nutriuntur corporis partes, ideoque priorē formam amittunt. Porrò vbi partium calor immutatur, diligenter considerandum ac distinguendum erit, num ab humore aliquo ad partem affluente, & illam suo colore imbuente, aut quia tota partis substantia solida sic affecta est, color eius sit immutatus. Si enim ex humore aliquo affluente is color euenerit, alterius generis, nempe affectus visilis, vt ex sequenti capite clariùs innotescet, symptoma est, & non alteratricis facultatis. Si verò tota pars per totam talis qualem non esse oportet fit, id est, si vniuersa particulæ substantia immutata sit, & alienum nacta est colorem, error est alteratricis facultatis, quę nutrimentum vitiosum natiuæ partis substantiæ assimilare nequit. Cęterùm imutatur interdum color expultricis facultatis opera, vt in ictericis, in quibus excretrix facultas interdum iudicatoriè bilem ad vniuersam corporis superficiem pellit. Est tamen nonnunquam icteros venarum parbema, id quod accidit, vbi propter calidam iecoris, adeoq; venarū etiā, quæ ex eodē oriūtur, intépériē. Et tūc quidē alteratricis quæ in iecore, ac venis est facultatis, ab intéperie debilitata, & deiecta, error existit.

Alteratricis.

Λεύκη.

Elephantia que, & lepra.

Immutati coloris partium corporis causæ

Omnium verò horum symptomatum causæ morbi sunt. Finge enim diminutè debiliterve in aliquam particulam trahi alimentum, & hanc ob causam eam nō nutriri, vt deficientem hunc attractum morbus præcedat necesse est. Dictū nanq; est, particulam, vbi imbecilliùs ad se alimentū allicit, omnino intemperie laborare. Morbus autem intéperies est. Si verò particula temperata sit, obstructio autem quædā in distributionis instrumentis, distributionem impediat, obstructio ipsa morbus est, noxa verò distributionis symptoma. Non solùm antem singula symptomata percurrens, quæ propter læsam aliquam actionem fiunt, disces quòd omnino morbus ipsa præcedit, verùetiā ex ipsa rerū essētia, citra inductionē, idipsum colligere licet. Quippe sanitatē actionis causam esse statuimus, morbū autem causam noxæ actionis: symptomata verò de quibus nunc sermo est, noxas actionū esse

Symptomatum morbi causę sunt

dicimus. Ex iis itaq; propositis cōstat huius generis symptomatū, morbos esse causas. Quod verò reliqua duo genera symptomatū morbi præcedant, & causæ rationem ad ipsa obtineant, paulò pòst ostendemus, vbi prius integrū de ipsis sermonē absoluerim⁹, auspicati rursus ab iis symptomatis q̄ in affectib⁹ corporis cōsistūt.

COMMENTAR.

Morbi symptomatum causæ.

Quòd morbi sint symptomatū causæ hoc loco luculentissimè demonstrat. Quippe imbecilla alimenti attractio, est actio vitiata, atq; adeò symptoma. Hāc verò vt morb⁹, qui eam vitiet, præcedat, necesse est. Is verò nō est, nisi intēperies. Est itaq; intemperies imbecillæ attractionis causa. Itē noxa distributionis, est actio læsa, adeoq; symptoma, hāc igitur morbus à quo vitietur antecedat oportet, qui nō est, nisi obstructio. Est itaq; obstructio causa impeditę ciborū distributionis. Quòd de iis duab⁹ actionū noxis est dictū, id de oībus reliquis intelligēdū venit. Cęterùm ꝙ symptomata semper morbus, veluti horū causa, precedat, nō solùm disces singula sympto. queadmodū iā dictū est, pcurrēdo, verūetiā ex ipsa rerū essentia, citra inductionē, idipsum colligere licebit. Nā vitiatas actiones semp aliquid pcedat, quod ipsis primò incōmodet, necesse est. Nā ab aliquo huiusmodi vitiū fieri oportet, quòd nihil sine causa fiat. Nō est autē aliud nisi morbus, qui affectus est preter naturam, à quo primùm vitiatur actio. Vt enim sanitas integrę, & eius quæ secundū naturā se habet actionis est causa, ita morbus eius quæ est vitiata, adeoq; symptoma. Quapropter ex ipsa rerū essentia, citra inductionem, quę fit dū ex multis singularibus vna colligitur vniuersalis, morbos symptomatū esse causas scies. Ex morbi itaq; & symptomatis definitionibus, quas cap. I. huius libri Galenus recensuit, citra singularū percēsionē, morbos esse symptomatū causas abundè cōuinci potest. Quòd verò duo reliqua genera simptomatū, quæ sunt affectus corporis, & immodicę excretiones & retētiones, mòrbi etiā pręcedat, & causę rationē ad ipsa simptomata obtineant, in sequētibus duobus cap. manifestè mōstrabitur.

Inductio.

CAPVT VI.

Symptomatum, quæ sunt affect⁹ corporis, differētiæ.

Visilia.

Vnt autē eorum quatuor differētiæ, quippe alia visilia sunt, alia odorabilia, alia gustabilia, alia tāgibilia. Visilia quidē in colorib⁹ præter naturā cōsistūt, vel toti⁹ corporis, aut aliquarū partiū, aut alicui⁹. Totius vtiq; corporis, veluti in ictericis, et hepaticis, ac spleniticis vocatis morbis, et quibusdā aquæ intercutis specieb⁹. Vni⁹ verò particulæ, vt in sola lingua interdū peculiaris aliquis vitiosus color videtur, et in partib⁹ quæ ob abscessus nigricāt, vel liuēt. Itidē in carbūculis, et erysipelatis, herpete, et gāgrænis, naturales colores mutātur. Hui⁹ generis sunt alphos, leuce, et elephas, et alia quæcūq; eiusmodi: quippe et hæc quoq; naturalē colorē mutāt. Porrò euenit interdū vt in multis morbis cōplures simul particulæ decolorētur, nēpe vel crura magis, vel facies, aut tota superior corporis pars, aut tota pars inferior. Ac visibiles differentiæ initus sunt contemplandæ.

COMMENTAR.

De altero symptomatū genere quod in affectibus corporis cōsistit hoc in capite agit Galenus, eiusq; quatuor esse pręcipuas differētias, nēpe visiles, olfactiles, gustatiles, & tactiles ostēdit. Audibiles autē nō sine cōsilio omittit, quòd scilicet nullę sint. Quippe soni & voces sunt actiones, adeoq; res minimè permanētes, sed quæ essentiā suam in fieri obtinēt. Quare ad symptomata quæ sunt affectus corporis referri non possunt, sed ad motricis potiùs actionis symptomata, vt capite tertio huius libri dictū est. A visilibus igitur orsus affectibus, inquit, eos in coloribus præter naturam totius corporis, vel aliquarum partium, vel alicuius partis consistere. In coloribus totius corporis, vt in ictero, in quo vniuersum corpus bilioso infectum colore apparet. Item in morbo qui

Audibiles differentiæ cur prætermissæ?

Visiles affectus.

qui Græcis ἡπατίτις Latinis Hepaticus dicitur: qui Galeno libro quinto, de laboran. lo. cap. 7. atteſtante, eſt quem iecoris imbecillitas parit: vniuerſum corpus pallido colore inficitur. In eo autẽ qui σπληνίτις Græcis, ſpleniticus Latinis nominatur: qui fit à lienis imbecillitate, in eoq; lien induratur, totum corpus, quemadmodum lib. 6. de labo. loc. ca. 1. atteſtatur, nigricat. In generibus etiam hydropis, color vniuerſi corporis pallidus, aut albus efficitur. In coloribus etiam, vnius particulæ viſilia ſymptomata conſiſtunt, vt quum lingua alieno inficitur colore, aut quum abſceſſus occaſione partes, aliquę nigricant, vel liuent. Particulæ etiam naturalis color immutatur per carbunculos, eryſipelata, herpetes, & gangrenas. Item in alpho, leuce, elephantia, & id genus aliis malis, vt quotidiana atteſtatur experientia. In compluribus autẽ partibus ſimul, multis in morbis vitioſum colorem videre licet, ita vt interdũ crura, vel facies vniuerſa, aut tota pars corporis vel ſuperior, vel inferior decoloretur. Quæ quum ſint manifeſta, longiorem explicationem non deſiderant.

Odorabilia autem in reſpiratione, & præcipuè in tranſpiratione deprehendũtur. Reſpirationẽ autẽ voco ambientis nos aëris per fauces attractionẽ & emiſſionẽ. Tranſpirationẽ verò, aëris per totum corpus introitũ, & exitũ. Ergo qui in iis accidũt præter naturã fœtores, in hoc ſymptomatũ genere conſtituentur. Poſt hos, qui in auribus, naribus, alis, & partibus quæ ob vitiũ aliquod putreſcũt fœtores. Quinetiã in ructibus hoc ſymptomatũ genus inuenire licet, ipſis ſcilicet vel fumoſam, vel acidam, vel viroſam, vel piſculentã, vel aliã quandã huiuſmodi qualitatem præ ſe ferentibus. In guſtabilibus differentiis, ipſi laboranti conie ctãda erunt ſymptomata. Quippe ſudorẽ defluentẽ in os aliquando deguſtauerũt, ac eius quæ in lingua eſt ſaliuæ mutatã qualitatẽ, quemadmadũ & ſanguinẽ, quibus is quomodolibet per os vacuatur. Nam alij inſigniter dulcem, alij ſalſum, alij amarum ſentiunt. Ad eundem modũ & quæ ex pulmonibus reiiciuntur, & quæ ex ventriculo euomuntur, aliis acida, aliis ſalſa, aliis amara, aliis dulcia, aliis auſtera ſentiuntur. Porrò ſunt ex medicis nõ pauci, qui etiã ſudores, & adhæc quoq; aurium ſordes guſtu explorãdas cenſẽt: quippe ex iis quoq; aliquid conie ctari autumãt. Quinetiã tactiles differentiæ, vbi naturæ modũ exceſſerũt inter hæc ſymptomata numerãdæ erunt, veluti cutis dura & intenta, & arida. Similiter præhumida, aut rugoſa, aut aliã quampiam huiuſmodi obtinens differentiam.

Odorabilia ſymptomata. Reſpiratio quid? Tranſpiratio. Guſtabilia. Tactiles.

COMMENTAR.

Expeditis viſibilibus affectib⁹, ad olfactiles progreditur, eoſq; primùm in reſpiratione & tranſpiratione deprehẽdi ait. Cõſtat autẽ reſpiratio ex inſpiratione & expiratione. Fœtores igitur qui vel inſpirantur, vel exhalantur, in hoc genere ſymptomatis cõprehendũtur. Sic fœtores qui è meatibus quos in extima corporis ſuperficie natura effinxit egrediũtur, ad hoc quoq; ſymptomatũ genus ſunt referẽdi. Meritò autẽ oẽs prędicti fœtores, & qui in auribus, naribus, axillis, & quibuſcunq; aliis partibus in quibus aliquid putreſcit, accidũt, in hoc ſymp. genere cẽſentur. Quippe oĩs odor, ſiue bonus, ſiue malus fuerit, Ariſto. cap. 2. lib. de ſenſu & ſenſili atteſtãte, nõ eſt niſi fumida quędã & ignea exhalatio: vel vt Galenus lib. 4. de ſimp. medic. facul. cã. 21 cẽſet, vaporoſa ſubſtãtia, oportet igitur oĩno, vt pcipiatur, in odoratus ſenſoriũ ferri. Quod in hoĩe nullo fieri pacto poteſt, niſi reſpirationis munere odorabilis rei ſpecies ad cerebrũ per nares deferatur. Nõ ſentimus enĩ odores, niſi aeris pnares inſpiratiõe. Prætereà ĩuenitur hoc gen⁹ ſymp. in ructib⁹, dũ fumoſã, acidã, aut viroſam aliquã qualitatẽ, aut piſciũ fœtorẽ

Olfactiles affectus. Odor quid?

Gustabiles affectus.

prę se ferunt. Atq; hęc de olfactili differentia dixisse satis sit. Gustabilis differentię symptomata ipsi laboranti sunt cōiectanda. Sic sudorem sua sponte non rarò in os defluentem, saliuā, sanguinē, & quæ ex pulmone, ac ventriculo eiiciūtur, ęgrotātes degustāt. Sunt etiam ex medicis qui aurium sordes gustu, explorandas cēsent. Hinc est illud Hippocratis, in libr. 6. Epide. sect. 5. apho. 19. vbi inquit. Hominibus sordes quę in auribus sunt, dulces quidem lętales, amaræ autem minimè. Sunt autem (quod hoc etian loco præcipit Galenus) à laborante ipso gustandæ, nō à medico, cùm turpe admodum esset si se ad hæc sordida officia demitteret. Meritò igitur σκατοφάγοι vox in plerosque nostri temporis medicos quadrat, qui non tantùm in contuendis, iisq; assiduê bacillo mouendis ægrotantium excrementis sunt occupati, verumetiam, si ita æger ab illis postulet, degustare, tantùm non deuorare sunt parati. Ita etiam his è stercoribus & cloacis facere illiberalem planè quæstum dulce est. Sed valeant hęc sordida mancipia, digna quæ stercoribus etiam & excrementis ad satietatem vsque pascantur. Atque hęc degustatili differentia. Tactiles sanè differentiæ, vbi modum naturę excesserunt, inter huius generis quoque symptomata censenda veniunt, veluti est cutis dura, intenta, & arida, præhumida, aut rugosa. Sunt enim omnes ii affectus eiusmodi, vt tactu eos deprehendere liceat.

Hippocrates.

Ab ægroto sordes aurium degustandæ.

Medici σκατοφάγοι.

Tactiles affectus

Huius etiā generis symptomata à morbis nasci.

Igitur ex iis quæ iam dicta sunt manifestum est, totum hoc quoque symptomatum genus à morbis nasci. Quippe colorum, vaporum, & saporum differentias omnes ipsorum solidorum corporum temperamenta sequi, in naturalibus libris didicimus. Similiter & tactiles etiā prædictis multo magis, propterea quòd cū effectricibus qualitatibus cognationē habere dixi, vtpote quæ ad eiusdē sensus iudiciū referātur. Etenim mollities ac durities, tactu iudicātur, haud aliter quàm effectrices qualitates ipsis cognatæ. Proinde quicquid in eis præter naturā est, id totū intēperiei acceptū ferri debet. sicuti id quòd secūdū naturā est, boni tēperamēti soboles est. Atqui omnis intēperies est morbus, quare omnia huiusmodi symptomata à morbis sunt nata. Quæ verò ex influente quopiā humore, prædictis cognata, in partibus excitātur symptomata, quorū alia obstructionē, vel cōpreßionem sequuntur, alia verò vbi vel attractrix, vel expultrix facultas suo munere male fungitur, eueniunt, necesse est ipsa quoque veluti suæ generationis fontem morbos habere. Quocirca obstructio iecoris, quum sit compositi, & instrumentalis corporis morbus, vitiosi qui in ictero apparet, coloris causa est. Intemperies verò quæ in singulis partibus similaribus est, quū ipsa quoq; huiusmodi corporū morbus sit, àliàs aliā ipsorū facultatē impedit, aut attractricē, aut expultricē, aut aliā quāpiā, ob quas inæqualiter, et sine ordine humores in corpore fluētes, modò hāc, modò illā alterāt partē, & in colore, & odore, & sapore, omnibusq; tactilibus differētiis, Prætereà quicquid est reliqui symptomatū generis, siue voces, siue strepitus in animāte sint, siue ea quæ à corpore excernūtur, et quæ in ipso detinētur, oīa hæc à morbis nata sunt, vel ab ipsis planè, uel symptomatis quibusdā interuenietibus. In vocibus enim morbi qui in ore, faucibus, arteria, pulmone, & thorace sunt, symptomata pariūt, cōcussorias scilicet quasdā, tremulas, raucas, & clangētes efficiētes voces In aliis verò quibusdā animāti partibus soni, murmurilla, stridores, aliaq; eiusmodi partim ob instrumentorū angustiā, vel errabundū motū, partim ex flatuosi

tuosi spiritus abundantia, vel q uibusdã ex iis, vel omnibus simul concurrentibus, accidunt. De quibus plenius in libris de symptomatum causis dicetur.

COMMENTAR.

Quòd præcedenti capite in primo symptomatum genere declarauit, idipsum nunc in reliquis quoq; duobus symptomatum generibus demonstrat, nempe quod & horũ ipsorum morbi sint causæ. Nam quum colorum differentiæ solidorum corporum tẽperamenta sequantur, vt in libris naturalibus est demonstratum: rubens enim color, calorem, albus, linensq;, frigus solidorũ indicat: igitur quicquid in iis coloribus preter naturam est, id totum ab intemperie natum est. Atqui omnis intemperies est morbus, à morbo igitur omnes visibiles differentiæ symptomatũ nascuntur. Cęterùm libri naturales sunt in quib⁹ natura corporis iã inde ab elementis vsq; ad perfectam partis cuiusq;, & totius fabricã ac constitutionẽ docetur. Inter naturales itaq; libros & ii qui de tẽperamentis inscribuntur, recensentur, in quorũ quidẽ secũdo, de coloribus pilorum agit Galenus, & ex illis tẽperamenta deprehendere docet. Pręterea vaporum differentię, solidorũ tẽperamenta corporũ sequuntur. Per vapores, quos ἀτμοὺς nominat, odores intelligit. Est enim odorabiliũ substantia, vt li.4. simpl. cap.21. Galenus inquit, vaporosa. Ea enim quę à corporibus defluunt, ambiẽti permixta, ac dein per nariũ inspirationẽ in cerebrũ delata sensum mouent. Pari ratione sapores solidorũ corporũ tẽperamenta sequuntur, amaritudo enim calidum, aciditas frigidũ temperamentũ, queadmodum lib.4. de simpl. medica. faculta. Galenus copiosè, & ex professo docet. Tactiles quoq; differentiæ, predictas colorũ scilicet, odorũ, & saporũ differentias multomagis corporum tẽperamenta sequuntur, propterea quòd cũ primis & effectricibus qualitatibus cognationẽ habeant, vtpote quæ ad sensus etiã tactus iudiciũ referantur. Nã duritia, mollities, asperitas, leuitas, densitas, raritas, & id genus alię qualitates tangibiles, tactu haud aliter quàm primę & effectrices qualitates, ipsisq; cognatæ, iudicantur, vt fusius li.2. de temp. cap.4. Galenus ostendit. Cognatę aũt sunt effectricibus & primis, & quòd earundẽ cõmixtione, tẽperatura, & actione nascuntur, ideoq; secundæ nominantur. Quum itaq; omnes prędictę colorũ, odorum, saporũ, & tactilium qualitatũ differentię ab intẽperie nascãtur, intẽperiesq; omnis morbus sit, à morbis prouenire necesse est. Quæ verò non ex nuda aliqua intemperie, sed ex influente quopiã humore, prædictis symptomatis cognata in partibus excitãtur symptomata, quorũ alia obstructionẽ, vel cõpressionẽ, alia verò vbi expultrix, vel attractrix facultas suo officio parum rectè fungitur, eueniunt, necesse est ipsa quoque à morbis prouenire. Verbi gratia, vitiosus in ictero color symptoma est quòd ex flauę bilis per venas in vniuersum corpus influxu oritur, huius autem causa est obstructio, quæ scilicet fit in meatu qui ex iecore in fellis folliculum deriuatur, quem constat iecoris, partis nimirum corporis compositæ, & instrumentalis esse morbum. Noxæ verò facultatis vel attractricis, vel expultricis causa est intemperies, quam in morborum esse numero iam sæpe est dictum. Non est verò mirum ob facultates iam dictas læsas, & suo haud fungentes munere, prauos tum colores, tum odores, ac sapores creari. Nam quum vniuersum corpus, Hippocrate, & Galeno lib. primo therap. meth. capi. secundo, testibus, συμπνέον καὶ σύῤῥουν, hoc est, conspirabile, & confluxibile sit, vt in eo confluxu ordo, & æqualitas etiam sit, necesse est. Si verò inæqualiter & nullo ordine humores in corpore fluentes, modò hanc, modò illam in colore, odore, ac sapore alterant particulam, quid mirum si prædicta symptomata eueniant? Quinetiam quicquid est eorum symptomatum quę in actionibus læsis, & iis quę immodicè excernũtur ac retinẽtur cõsistunt, illa omnia à morbis proueniũt. Vocis enim noxę, à morbis qui in ore, faucibus, aliisq; partibus à Galeno enumeratis, fiũt, oriũtur, vt sunt voces concussorię, quę à frigore, perinde atq; tremulę nascuntur.

Symptomatum morbi sunt causæ.

Libri naturales.

Vapores.

Tactiles differentiæ cũ primis & effectricibus qualitatibus cognationem habent.

Causæ prauorũ colorũ, odorum, ac saporum.

Raucæ verò, propter defluẽtes ad subiectas pulmonis cartilagines ex capite humores. Meliùs enim sonant sicca, quàm humida. Clangentes autem voces (quæ tales quidem sunt, Galeno libro septimo de vsu partium, capite, septimo teste, quales in animalibus quæ longum admodum collum, & siccas cartilagines obtinent, vt sunt grues & anseres, existunt) in omnibus ardentibus febribus, partibus quæ tum ad guttur, tum ad arteriam pertinent vehementer exiccatis, accidunt. Quòd verò soni, strepitus, murmurilla, stridioresque partim propter instrumenti angustiam, vel motum errabundum, partim ex flatuosi spiritus abundantia, vel quibusdam ex iis tribus iam commemoratis, vel omnibus simul concurrentibus fiant, libro tertio, de symptomatum causis cap. septimo, Galenus abundè monstrabit. Si propter instrumenti angustiã, statim nulloq; alio interueniente, à morbo nascuntur. Si autem propter errabundum motum fiunt, symptomate interueniente, nempe deprauato motu, eueniunt. Neque enim rarũ est, vt alterum symptoma, alterum sequatur. Porrò quòd symptomata tertii generis, hoc est, immodicę excretiones ac retentiones, à morbis originẽ trahãt, clariùs capite sequenti docebitur.

CAPVT VII.

Immodicę excretionis & retentionis tres differentiæ.

Væ verò à corpore excernuntur, vel in eo præter naturam detinentur, in tres quidem & ipsa primas diuiduntur differentias: vel enim tota substantia, vel qualitate, vel quantitate à naturali habitu recedunt. Sequuntur autem omnino morbos, vel statim, vel alterius symptomatis interuẽtu. Hæmorrhagia quidem, id est, sanguinis eruptio, toto excretæ substantiæ genere præter naturam est. Ea verò aut vulnerato, aut rupto, aut recluso vasis osculo, aut eroso euenit. Atqui vasorum vulnus, ruptio, & erosio, proprij similarium partium morbi sunt: reclusio autem, instrumentalium. Accidit verò interdum ob retentricis facultatis imbecillitatem, interdũ quia expultrix immodicè mouetur, nonnunquã ambabus simul læsis. Simili modo muliebris fluxus, vel propter iam dictarum actionum symptomata fiet, aut quia totus sanguis tenuis et serosus est redditus. Est verò & hoc quoq; symptoma, sed multiformis eius est generatio. Est nanque vel sanguificæ facultatis, vel eius quæ tenue, & serosum separat, vel excernit, error. Quanquam nonnunquam fieri potest & retentrice ipsa immodicè munere suo fungente, & cute densata, & renibus cõstipatis. Ita sudores quoq; immodicè excerni, vel indebitè retineri, aut ob cutis affectum, vel ob dictarum facultatum aliquam vel ob humorum naturam necessariò accidit. Cõstat autem quòd in huiusmodi omnibus sermonibus, disiunctiuis coniunctionibus vtimur. In singulis enim iam dictis symptomatis, vnus aliquis causæ modus est: tametsi nihil obstat quò minùs duæ, et tres & omnes simul concurrant. Manifestũ quoque est, ex hoc symptomatum genere esse, & difficultatem vrinæ, & suppressionem vrinæ, & stillicidium vrinæ, & hydropem ad matellam, quàm alij diabeten, alij vrinæ fluorem nominãt. Porrò quòd eorũ quæ excernuntur colores præter naturã, & odores necessariò sequantur morbos, demonstratione haudquaquam indiget, quandoquidem nullum talium sine intemperie prouenit. Constat autem haud obscurè esse demonstratũ, id quod à nobis propositum est. Omnem enim symptomatum naturã morbos præcedere necesse est, vt sæpenumero veluti series quædam

Hæmorrhagiæ causæ.

Hydrops ad matellam.

Series quædam symptomatũ sibiinuicem succedentium.

quædā symptomatū, quæ sibinuicē succedant fiat, à morbo quidem ipso primùm, ab hoc verò secundum, dein rursus, ab hoc tertium, ac ab isto deinde quartum.

COMMENTAR.

Quum abundè in iis quæ præcesserunt capitibus de prioribus duobus symptomatum generibus sit tractatum, nunc de tertio, quod ad duo priora per immodicas excretiones & retentiones sequitur, hoc loco acturus est Galenus, eorumque primò tres esse differentias monstrabit. Aut enim tota substantia, vel qualitate, vel quantitate à naturali habitu recedunt. In censu eorum quæ tota substantia præter naturam sunt, sanguinis excretio, quæ Græcis ἁιμοῤῥαγία dicitur à Galeno recēsetur, neq; sanè temerè. Per eā enim id excernitur, quod corpori maximè familiare est, quodq; in vasis, vt pote naturę vsui futurū, retineri debebat. Etsi aūt ἁιμοῤῥαγία vox aliàs apud Hippocratē & Galenū p se sola posita pro sanguinis tātùm nariū profluuio vsurpatur, hoc tamē loco pro omni eruptione sanguinis, è quacunq; corporis parte facta, accipitur. Accidit aūt quatuor de causis, nempe vulnerato, rupto, recluso, & eroso sanguinis vasæ. Vulnus, autem, ruptio, & erosio sunt proprij similarium partium morbi, venarum nimirum, quæ sensus quidem iudicio, vt capite tertio libri de diffe. morbo. dictum est, similares sunt partes. Proprios autem esse iam dictos tres partiū similarium morbos, ex iis quæ capite vndecimo libri de diffe. morb. retulimus, satis constat. Vulnus enim non fit nisi in carnosis ac mollioribus corporis partibus, quales etiam venæ sunt, Itidem eruptio, & erosio. Vtraque autem pars, caro nimirum, & vena, similaris est, hæc quidem sensus iudicio, illa verò reuera. Cæterum reclusio apertione vasorum, instrumentalium partium, quia in indecenti conformatione, morbus est. Hæc autem interdum etiam accidit propter retentricis facultatis imbecillitatem, quæ sanguinem in vasis diutius retinere nequit. Nonnunquam verò quia expultrix facultas immodicè mouetur, adeoq; sanguis impetu ad osculum vasis ruit. Interdum autem vtrisque facultatibus, & retentrice & expultrice scilicet simul læsis, ita vt altera non satis retineat, altera verò immodicè moueatur, & expellat. Iam dictis duabus causis Galenus lib. 5. ther. metho. cap. 2. vbi ex professo apertionis vasorum causas enarrat, acrem qualitatem adiicit. Porro ea symptomata quæ qualitate à naturali statu recedunt, sunt eorum quæ excernuntur & colores, & odores præter naturam. Eorum autem quę quantitate à naturali habitu recedunt, duo profert Galenus exempla. Primùm, est muliebris profluuij, ῥοῦν γυναικεῖον Græci appellant: id quod accidit, paulò lib. 3. cap. 63. autore, vbi vniuersum corpus per vterum expurgatur. Fit verò idipsum, vt hîc Galenus testatur, ob retentricis imbecillitatem, aut expultricis immodicum motum, perindeatq; reclusio vasorum: vel quòd vniuersus sanguis tenuis, & serosus sit redditus, adeoque ad motum iam concitatior, ac promptior. Est verò hoc quoque symptoma, sed multiformis eius generatio. Nam sanguis tenuis & serosus non est nisi error, vel sanguificæ, quæ in iecore est, facultatis. Quū enim hæc ipsa à munere suo cessat, aut eo non satis bellè fungitur, crudum, hoc est, aquosum, & serosum sanguinem procreat: id quòd in hydropicis liquidò apparet. Vel est error facultatis separatricis quæ id quod in sanguine seorsum ac tenue est secernere nequit. Vel certè excretricis, quæ quod serosum in sanguine est vniuersum haud expellit. Accidit autem nonnunquam ob retentricem facultatem, quę immodicè suo fungitur munere, aquosum nimirum sanguinem retinens. fit etiam propter cutem densatam, & occlusam, dum scilicet hoc nomine per eam sudor elici non potest. Sudore itaque retento, aquosum per vniuersum habitum corporis fieri sanguinem necesse est: Incidit etiam aliquando renibus constipatis, atque adeò quod serosum in sanguine est ad se attrahere nequeuntibus. Alterum exemplum symptomatum quæ quantitate à naturali habitu recedunt est sudor, qui immodicè excernitur, aut indebitè retinetur. Excernitur autem immodicè propter cutis raritatem vel propter expultricis

Differentiæ tres tertij generis symptomatum.

Quæ tota substātia præter naturam.

ἁιμοῤῥαγία quid.

Causæ hæmorragiæ.

Reclusionis causæ.

Quæ qualitate à naturali habitu recedunt.

Quę quantitate.

Profluuium muliebre.

Sanguis tenuis & serosus vnde generatur.

Sudor.

immodicum motum, vel retentricis imbecillitatem, vel quia humores naturâ magis tenues sunt. Contrà retinetur propter cutis desitatem, vel retétricis nimium motum, vel expultricis imbecillitatem, vel quia humores naturâ sunt crassiores. Vsus est autem

Galenus cur disiunctiuis coniunctionibus vsus.

Galenus disiunctiuis coniunctionibus, quia prædicta symptomata interdum ab vna duntaxat causa, nonnunquam à duabus, tribúsve, aut pluribus fiunt. Cæterùm difficultas, retentio, stillicidumque vrinæ, & diabetes, etiam ex hoc genere symptomatum; hoc est, eorũ quę præter naturam retinentur, & excernuntur, sunt, sequuntur enim actiones naturales læsas, & impeditas. Notandum verò hoc loco venit, diabeten varias habere apud Græcos appellationes. Siquidem dicitur ὕδρωψ εἰς ἀμίδα, hoc est, hydrops ad matulam siue matellam. Item διάῤῥοια εἰς οὖρα, hoc est, vrinæ fluor. Item διαβήτης. Quas omnes quoque appellationes huic malo esse inditas, lib. 6. de laborantibus locis, cap. 5. Galenus tradit. Præter iam dictas tamen aliam adhuc addit, δίψακον enim illic, ab immodica quam affert siti, etiam vocari scribit.

Diabetes varia nomina haber apud Græcos. ὕδρωψ εἰς ἀμίδα. διάῤῥοια εἰς οὖρα. διαβήτης. δίψακος.

Postremi generis symptomata morbos sequi.

Atque hactenus quòd postremi generis symptomata, de quibus nunc agimus, in tres diducantur differentias Galenus dilucidè monstrauit. Iam quòd omnia hæc symptomata morbos sequantur, breuiter etiam monet. Hæmorrhagiam enim sequi morbos iam dictum est. Sudores autem immodici etiam sequuntur morbos, sed interdum aliis interuenientibus symptomatis. Colores autem & odores præter naturam eorum quæ excernuntur, sequi morbos euidentissimum est, quia ab intemperie procreantur, vt capite præcedenti dictum est. Quapropter clarissimè admodum, quod capitibus huius libri quarto, quinto, & sexto propositum est, nempe quòd symptomatum naturam morbi præcedant, Galeno demonstratum est.

Series symptomatum sese mutuo sequentium.

Fit autem nõ rarò vt veluti series quędam symptomatum sese mutuo sequentium appareat, vt primum statim morbo succedat, primo dein secundum, huic rursus tertium, post quartum: id quod exemplo breuioris complexus cibi in ventriculo, capite quarto huius libri luculenter admodum ostendit. Fit enim is primùm ab intemperie, hunc vero alterum sequitur symptoma, nempe imperfecta concoctio. Hóc rursus tertium celer ciborum exitus. Quod subinde quartum, deiectionis scilicet humiditas sequitur. Hoc postea quintum, diminuta distributio, comitatur.

Opera animalis accuratè à symptomatis distinguenda.

Verùm hîc diligenter animaduertere oportet, acurateque ab operibus animalis distinguere symptomata. Sæpe enim ita inter se similia sunt, vt symptoma putetur opus, & opus symptoma. Ac nisi sano quis in hoc iudicio præditus sit, ex iis in quibus ipse fallitur nostrum sermonem calumniabitur. Si enim naturalium excretionum (sic autem vocant eas quæ sanis accidunt) aut quantitatem, aut qualitatem, aut genus ipsum, substantiæ scopum quis sibi statuat, deinde ad hunc respiciens symptomata iudicet, sæpenumero errabit. Quippe sudor aliquando copiosior, eo qui secundum naturam est, vel alui deiectio, vel vrina ægrotantibus eueniunt, non quod vlla actio sit læsa, sed quia cum robore, & animalis præmeditatione fit. Quanuis enim quadam toto genere præter naturam sint, veluti sanguinis per nares eruptio, vel vomitus, vel sanguinis deiectio, vel hæmorrhois, vel aliud quippiam huiusce modi, tamen præter naturam nondum sunt, si tempestiuè fiant.

Tépestiuè fieri.

Patet autem tempestiuè fieri idem esse, quòd id quod molestum est expurgari. Manente igitur eo quod à principio in confesso esse diximus, nempe quòd symptomata actionum noxæ sint, nihil eorum quæ ad commodum animalis fiunt, ex hoc genere symptomatum est. Nam quodlibet, horum naturæ opus, potiùs quàm noxa est.

Obiectio.

Ac alteri fortassis symptomatũ generi, nempe affectui præter naturã, omnia

omnia talia subiiciet quispiam. Quippe omnino dissectam esse aliquam in quacunque corporis parte, aut eatenus reclusam venam, vt ea quæ antea continebat, profundat, affectum secundum naturam non esse dicimus. Quanquam in præsentia alui fluorem, aut vrinæ multitudinem sequi omnino affectus præter naturam, ostendere non possit. Sanguinis quidem eruptiones, & vomitiones, toto genere præter naturam quispiam esse dicet: Non tamen vel per aluum, vel per vesicã, vel per vterum excretio, toto genere præter naturam erit. Fortasse verò dubitauerit quispiam & de sudore, ceu nec ipse secũdum naturam sit. Siquidem & Diocles abundè in hanc inclinauit sententiam. Videtur autem durum esse placitum, & inefficax, quamuis idipsum maximè probabilibus argumentis confirmet. Sed de iis fortassis dabitur olim rursus nobis dicendi occasio, perpauca enim omnino sunt de quibus ambigitur. De omni verò reliquorum symptomatum multitudine iam satis est demonstratum, proinde finem huic libro imponamus oportet. Si quis enim in iis quæ in confesso sunt fuerit exercitatus, facile de iis quæ in disceptatione constituuntur, iudicium consequetur. Solutio.

COMMENTARIVS.

Hortatur hoc loco medicum Galenus, vt diligenter ab actionibus operibúsve symptomata discernere discat: idque non temerè, quòd sæpe tantam inter se habeant similitudinem, vt actionem symptoma aliquis putet, & rursus symptoma actionẽ. Quocirca nisi quis sano sit præditus iudicio, per hæc in quibus ipse fallitur, Galeni sermonem paulò antè de tertio symptomatum genere habitum, calumniabitur. Si enim naturalium earúmve quæ in sanis fiunt, quantitatem tantùm, aut qualitatem, aut genus substantiæ spectauerit, ac deinde ad hunc sibi præfixum scopum respexerit, non rarò errabit, symptomataque esse existimabit, quę veriùs sunt actiones. Verbi gratia, sudorem qui eo qui secundum naturam fit copiosior est, symptoma esse iudicabit, quum actio potiùs sit, non obstante quòd in ægro fiat animali: cum robore enim facultatis excretricis, & animantis præmeditatione, à redundantia sese exonerare studentis, fit. Quod de copioso sudore diximus, id etiam de alui deiectione, & vrina copiosis intelligendum venit. Pari ratione si ad genus substantię tãtùm quispiam respexerit, omnem sanguinis eruptionem, ex quacunque corporis parte fiat, symptoma esse arbitrabitur, quum tamen præter naturam, adeoque symptoma nõ sit, nisi intempestiuè fiat. Quapropter qui accuratè actiones à symptomatis distinguere ac discernere cupit, is non modò quantitatem, aut qualitatem, aut substantiam eorum quæ immodicè excernuntur spectare debet: sed etiam excernendi modũ, si scilicet tempestiuè expellantur. Tempestiuè autem expelluntur, vbi ea quæ molesta sunt excernuntur, sique æger facilè vacuationem toleret, & si conferat, atq; à morbo leuetur. Sanguinis itaque per nares excretio, quatenus ad excretam substantiam attinet, toto genere præter naturam est: at quatenus ad ad excernendi modum spectat, nequaquam fit à natura id quod cõtristat expellente. Sic quoque vomitus toto genere præter naturam est, si duntaxat substantiam eius quod per illum eiicitur spectes, cibum videlicet, qui intùs retineri, vt aleret, debebat. At quatenus per eum molesta natura vacuat, nequaquam. Nullum itaq; horum symptoma dici potest, quòd symptomata sint actionum noxę, hæc autem naturæ sunt actiones, non igitur symptomata. Cæterùm iis quæ iam ex Galeni sententia diximus, in hunc mudum quispiam obstare posset. Diceret enim, etsi prędictæ excretiones ad ea symptomata quæ actionum noxæ sunt, referri non possunt, tamen alteri symptomatum generi, nempe affectibus præter naturam, subiici possunt. Nam si vena

Actiones seu opera à symptomatis discernenda.

Tempestiuè quę expelluntur?

Obiectio.

in aliqua corporis parte diſſecta fuerit,aut eius oſculum ita ſit apertum,vt ſanguinem quem prius retinebat nunc profundat,nemo naturalem eſſe affectum dicet. Sunt igitur perpetuò ſymptomata,nunquam actiones naturæ,immodicæ excretiones. Quam ſanè obiectionem Galenus ita diluit. Verè quidem dicitur aliquas excretiones eſſe planè affectus præter naturam,quòd nimirum morbis ſuccedant: veluti eſt ſanguinis quæ diſſectionem venæ,quæ continuitatis eſt ſolutio,ſequitur excretio, item ea quæ vaſis alicuius oſculi apertionem,quæ morbus eſt in conformatione,ſequitur: atq; adeò etiã ſymptomata,& nequaquam naturæ opera. Tamen nemo ob id alui fluorem,aut vrinę copiam,affectus præter naturam ſequi oſtendere poteſt. Sunt enim iudicatoriæ excretiones,quę non morbi ſeu affectus præter naturam impetu, ſed naturæ potiùs robore fiunt. Opera itaque ſiue actiones ſint naturæ,non ſymptomata neceſſe eſt. Poſtremũ Galenus dubitationem de ſudore mouet,num ſecundum naturam,an præter naturam ſit. Diocles quidem,vt hoc in loco,& ſect.1.aphoriſmorum commen.15 teſtatur Galenus,in eam inclinauit ſententiam,vt diceret eſſe excretionem præter naturam : quòd ſcilicet rectè valente corpore,& natiuo calore exiſtente valido,omnibusq; iis quę ad corporis pertinent probè adminiſtratis,& alimẽto à natura ſuperato ac ſubacto,nunquam ſenſibilis humor qualis ſudor eſt,excernatur. Quæ tamen Dioclis ratio omnifariam vera non eſt. Nam ęſtate,etiamſi concoctio cibi optimè fiat,ſudor tamen, attenuatis ſcilicet corporis humoribus,& in ambitũ corporis deductis,ſano etiã degente ac remanente corpore,elicitur. Quanq; verò Galenus hîc ſuam de ſudore ſententiam non diſertè exponit,tamen quæ ſit eius de hoc ipſo mens & ſententia,ex iis quę dicta ſunt euidentiſsimè patet. Quippe ſudoris excretio quæ in ſanis fit,quòd per eum quæ moleſtant excrementa vtiliter,quod eſt in tempore,expelluntur, ſecundum naturam eſt. Eius etiam quæ per morborum iudicationes naturæ vi, ſudoris fit excretio, quòd tempeſtiue fiat,ſecundum naturam eſt. Nihil enim quod in tempore expellitur,præter naturam eſt. Sudoris autem ante morborum concoctiones,vi & impetu morbi,potiùs quàm naturæ facta excretio,præter naturam eſt. Eſtque præſentis diſputationis aliquis vſus,is ſcilicet,vt ſciat medicus ſolus eas excretiones quæ præter naturam ſunt eſſe cohibendas,eas autem quę ſecundum naturam ſunt nequaquam,ſed,ſi ita contulerit, interdum eſſe iuuandas. Reliqua ſunt planiſsima. Quare & nos iam cum Galeno huic libro extremam imponamus manum.

Solutio.

Sudor nunquid ſecundum naturam ſit,an præter naturam?

Dioclis opinio refutatur.

Præſentis diſputationis vſus.

GALENI DE SYMPTOMATVM
Differentiis libri Finis.

Claudii Galeni pergameni, de Symptomatvm cavsis liber primvs,

Leonharto Fuchsio interprete.

CAPVT I.

Ausas symptomatum in iis libris considerabimus, eodem sermonis seruato ordine, quem in libro de eorundem differentiis secuti sumus. Quum vero tria sint omnia symptomatum genera, de illo primum disseruimus, in quo laesam esse actionem diximus. Sic intelligere eam quoque actionem volentes, quae omnino periit. Quum autem duplices genere sint actiones, quippe aliae naturales, aliae animales, ab animalibus auspicati sumus, easque trifariam diuidentes, alias sensificas, alias motrices, alias principes nominauimus. Epilogus. Laesa actio.

COMMENTAR.

Primo, eoque perexiguo, capite Galenus eorum quae proximo libro tractauit epilogum strictum attingit, & futurae tractationis argumentum proponit: idque non alia de causa, quàm vt quae superiori libro docuit, nobis subinde in memoriam reuocet, & vt nos ad ea quae tractaturus est, attentos reddat. Optimi sanè functus doctoris officio, qui rerum de quibus paulò ante egit summas ac capita, earum autem de quibus tractaturus est argumentum, protinus ipso dicendi exordio proponit. Sic nusquam nõ methodi obseruantissimus esse Galenus deprehenditur. Quum autem omnia quae in hoc traduntur capite planissima, intellectuque facillima sint, prolixiorem explicationem nullam requirunt. Optimi doctoris officium. Galenus methodi obseruantissimus.

CAPVT II.

Gitur in sensificis actionibus triplex symptomatum differentia deprehenditur. Vna, quum primum sensus instrumentum laborat: altera, quum sentiendi facultas: tertia, vbi aliquid eorum quae primo sensus instrumento ministrant, laborat. Veluti in oculo, primum sentiendi instrumentum est crystallinus humor: quippe hunc solum à coloribus alterari demonstratũ est. Sensifica verò facultas est, quae à cerebro per neruũ in ipsum descendentem peruenit. Ad ministerium verò illius creatae, reliquae omnes sunt oculi partes. Proinde vno aliquo ex iis quae iã diximus laeso, animal vel malè, vel nihil omnino videbit. In sẽsificis actionibus triplex symptomatum differentia. Exemplum.

COMMENTAR.

A sensifica actione, visu nimirum, auditu, olfactu, gustu, & tactu abolitis, debilibus, ac deprauatis exorsus, triplicem in hac symptomatum differentiam deprehendi ostẽdit. Vnam quidem, quum primum sensus instrumentum aliquid perpessum est. Quippe dictum est capite sexto libri de differentiis morborum, vniuscuiusque instrumenti vnam tantùm esse similarem, quae actionis sit opifex. Reliquas verò quae cũ hac quodvis instrumẽtum perficiunt, vsus & ministerij alicuius gratia factas esse illius quod prima erat actionis causa. Primùm itaq; sensus instrumẽtũ est particula similaris in vnoquoq; sensu quae actionis est opifex, quod hîc, & lib. 2. ther. metho. cap. 6. oculi exẽplo luculenter admodum ostendit. De aliorum autem sensuum instrumentis, in iis quae sequuntur dicemus. Altera symptomatis sensificae actionis differentia est, vbi facultas Triplex in sensifica actione symptomatum differentia.

sensifica malè se habet. Tertia, quando aliquid eorum quæ primò sentiendi instrumento famulatur, laborat. Exemplo oculi rem patefacit Galenus. In oculo, inquit, primum sentiendi ac videndi instrumentum est crystallinus humor, quod is solus sit qui à coloribus alteretur, vt lib. 8. de vsu par. cap. 6. & lib. 7. de Hippo. & Platonis placitis, est demonstratum. Sensifica autem facultas est quæ à cerebro tanquam principe parte per neruum vocatum visorium, ad crystallinum humorem transmittitur. Partes verò quæ crystallino inseruiunt, visumq; aliquem prebent, sunt omnes reliquæ oculi partes, mēbranę nimirū septē, & humores vitrēus atq; aquēus, de quibus omnibus alibi abūdè diximus. Quòd si igitur vnū aliquod ex iis quæ iā recēsuimus læsum fuerit, animal vel omnino nihil, vel malè videat necesse est, vt ex iis quæ sequūtur dilucide patebit.

Crystallini humoris morbi. Facultatis. *Crystallini itaque humoris morbi in octo intemperiebus consistunt. Facultatis verò, in eo quòd vel neruus, vel cerebrum laborat. Octo autem vtriusque horum sunt morborum genera, ipsis vt similaribus accidentia. Alij aūt vt instrumentalibus, nempe obstructiones, compressiones, & quicunque ex humorum affluxu tumorem præter naturam efficiunt. At continui solutio, præter omnes iam dictos morbos, tum similarium, tum instrumentalium particularum communis est, non solùm cerebro, aut neruo, sed & crystallino humori accidere potest. Huic etiam vt à sua sede dimoueatur ac transferatur, instrumentalis morbus accidit. Porrò si vel ad maiorem, vel minorem angulum conuertatur, nihil quod æstimandum sit incommodi affert. Sin sursum deorsúmve inclinat, duplicia quæ videntur omnia apparere facit. Hi igitur sunt tum primi visus instrumenti, tum earum quæ illi* Partiū quę visum aliquem præstāt. *facultatem suppeditant partium morbi. Earum verò quæ visum aliquem præbēt, si vel in foramine vueæ, vel eo qui inter hoc & crystallinum est loco, humor spiritusque tantus constiterit, vt primum visus instrumentum quo minus ea quæ sentiuntur dignoscat, impedire possit. Ad hūc modum & corneæ particula quæ pupillæ præposita est, visum impedit, siue propria ipsius ratione, siue alio quouis pacto à naturali habitu recesserit.*

COMMENTAR.

Morbi primi instrumenti. Nunc triplicis in sensifica oculi actione symptomatum differentiæ causas exponit, à primo oculi instrumento, hoc est, crystallino humore orsus, inquiens. Morbi crystallini humoris quos symptomata sequuntur sunt octo intemperies, quatuor nimirū simplices, & totidem compositæ. Facultatis. Facultatis autem quæ à cerebro per neruum demittitur morbi sunt in eo, quòd vel neruus, vel cerebrum laborat. Sunt autem vtriusq; horum, id est, nerui & cerebri, octo genera morborum, ipsis vt similaribus accidentia: hoc est, octo intemperies, quæ similaribus partibus tantùm accidunt. Cæterùm neruum esse similarem partem omnibus in cōfesso est. De cerebro fortè imperitior aliquis dubitare posset. Cerebrum pars similaris. Est autem cerebrum pars similaris, si corpus eius proprium, seu substantiam consideramus, quæ nō est nisi medulla, eiusdem cum spinali medulla, Galeno lib. 2. de tempe. cap. 4. teste, generis. Medullam verò esse partem similarem, à nullo vnquā est dubitatum. Alij autem morbi cerebro & neruo accidunt vt partibus instrumentalibus, veluti sunt obstructiones, & compresiones harum partium concauitates lædentes, & qui cunque alij ex affluxu humorum nati, tumoresque præter naturam excitantes. Omnes enim iam dicti morbi, ad indecentem concauitatem pertinent. vt cap. 7. libri de causis morborum dictum est. Preter morbos iam dictos, non solùm, neruo & cerebro, sed etiam crystallino humori accidit cōtinui solutio, quæ tum similarium, Cerebro vnitatis diuisio accidit. tum instrumentalium cōmunis est. Cerebro autem vnitatis diuisionem euenire posse manife-

manifestissimum omnibus est. Verùm an idipsum citra vitæ iacturam possit accidere, à plerisq; in dubium vocatum est. Quocirca sciendum cerebrum vulneratum posse sanari, vbi vulnera non fuerint magna, & profunda. Id quod Galenus attestatur, qui lib. 6. aph. com. 18. disertè scribit se sæpiùs vidisse, & bis in Smyrna, cerebrũ sanatum esse. Idem etiam recentes, adeoq; nostri temporis abundè testantur historię. Hinc est quòd Hippocrates loco iam citato dicit, ἐγκέφαλον διακοπέντα, id est, cerebro profundius inciso letale esse. Quippe διακοπὴ, διὰ βάθους διαίρεσις propriè existit, vt in nostris in hunc aphorismum commentariis copiosiùs monstrauimus. Cæterùm extra continui solutionem crystallino humori accidit etiam alius instrumentalis morbus, nempe in positu, vbi à sua naturali sede dimouetur ac transfertur. Si autem versus maiorem vel minorem angulum, siue dextrorsum vel sinistrorsum crystallinus humor declinet, nihil effatu digni incommodi affert: quòd scilicet radij nihilominus per rectam lineam in vnum corpus collineare queãt. Si verò sursum aut deorsum inclinat, in eundẽ scopum colliniare radij nequaquam possunt, atq; adeò quę intro suscipiuntur rerũ imagines, in vnum redigi ac colligi, & in idem etiam corpus, nempe crystallinũ, vtpote in duas partes dissectum, recipi nequeunt. Quapropter res vna, gemina apparet, haud secus quàm si quis per dissecta specula quippiam intueatur. Quippe tũ quæ vna res est, duæ aut plures esse apparet, diuulsa nimirum rei visę imagine. Conspiciũtur enim tam multa, quot sunt speculi sectiones. Quod Aristotelis etiam, aut alterius qui huius libri autor fuit, testimonio comprobatur. Is enim quicunq; tandem fuerit, problem. 17. sectionis 31. ita scriptum reliquit. Cur res vna non gemina videtur quum in latus oculus vertitur? An quia videndi principium eadem in linea fit? Gemina verò apparet, quũ illud sursum deorsũmve mutatum est. In latus verò nihil refert, nisi vnà etiam sursum aut deorsum transferatur. Et in problemate vndecimo eiusdem sectionis. Quare, ait, distractis ac distortis oculis res vna gemina esse videtur? An propterea quòd oculi vtriusq; motio non ad idem punctũ deuenit? Hæc ille. Atq; hi quidẽ crystallini, & illarum quæ huic facultatem suppeditant partium morbi. Earum autem quæ visum aliquẽ crystallino præbent partium morbi sunt, si vel in foramine vueæ, vel in eo quod inter hoc foramen & crystallinum est spatio, humor vel spiritus tantus constiterit, quantus primum visus instrumentum, crystallinúmve humorem, quo minùs ea quę sentiuntur internoscat, impedire potest. Ad quem sanè locum rectiùs intelligendum initio sciendum erit, vueam vocatam tunicam, quòd scilicet vuæ acino persimilis sit, post corneã tunicam, quæ sic quòd cornibus in prætenues laminas dissectis similis sit, vacata est, sitam esse, & in medio, eaq; parte qua se crystallino obiicit appositissimè perforatam, vt scilicet nulla alia media intercederet tunica, sed per ipsam corneam, veluti per subtile admodum & lucidum cornu, splendoris interni cum externo fieret cõmunio, quemadmodum fusiùs libro decimo, de vsu par. cap. 4. Galenus docet. Prędictum autem foramen Græcis peculiariter κόρη, latinis pupilla dicitur. Eodem certè modo corneæ quoque tunicæ portio quæ pupillæ præposita est, visum impedit siue propria ipsius ratione, siue alia quapiam de causa à naturali statu recesserit, vt circa finem huius capitis luculenter ostendetur.

An cerebrũ vulneratum possit sanari.

διακοπή.

Crystallini humoris à sua naturali sede trãslatio.

Cur vna res gemina esse appareat.

Partiũ quæ crystallino visum aliquem præbẽt morbi.

Vuea tunica.

Cornea.

κόρη. pupilla.

Foramen igitur ipsum quatuor modis à propria natura mutatur, nempe auctũ, vel imminutum, vel diuulsum, vel ruptum. Atqui auctio nunquã nõ lædit visum, siue ea simul atq; geniti sumus, siue posteà contigerit. Imminutio verò quæ simul atq; in lucem editi sumus incepit, acutissimi visus occasio est quæ verò postea accidit, praui. Reliquorum neutrũ, siue à primis vnguiculis, siue postea incidat, quicq̃ quod æstimatiõe dignũ sit visui incõmodat. Equidẽ iã sæpenumero vidi in exiguis vueæ procideritiis inducta in distortã pupillã cicatrice, hominẽ quominus cerneret

Foramen quatuor modis à propria natura mutatur.

haudquaquam fuisse impeditum, vbi partem corneæ quæ ei obiecta erat absolutè perspicuam haberet. Atque hæc quidem experientia ipsa demonstrat. Verùm ob quam causam foraminis amplitudo bonæ visioni semper incommodet, angustia non semper, consideratione dignum. Videtur autem mihi neruus qui à cerebro ad oculum defertur, quem Herophilus meatum appellauit, quòd is solus manifestum habet foramen, sensifici spiritus esse via. Proinde vbi alterum oculum claudimus, alterius pupillã dilatari accidit, quòd spiritus qui prius ambobus est distributus, in vnam tantùm commeat. Itaq; etiam eorum qui suffusione laborant, nũ cõpuncta suffusione, acuq; admota visum recepturi sint, nec ne, per hoc maximè signum dignotio fuit. Quibus enim altero oculorum clauso pupillam dilatari cõtingit, hos compunctos visum recuperaturos spes est. Quibus verò non dilatatur, horũ nemo vnquam visum recuperauit, neq; etiam si iucũdißimè, & optimè tractentur. Ex iis omnibus liquet, spiritum aliquem animalem à cerebro ad oculos cõfluere, & in humorem ipsum crystallinum. & in omne illi obiectum spatium, quod vueæ foramen finit. Quũ igitur pupilla, siue in prima cõformatione, siuè postea amplior fit, vniuersa haud probè spiritu impletur. Fundi igitur, dissoluique, ac dißipari illum necesse est. Contrà in minore pupilla, colligitur, ac constringitur, & densior fit spiritus. Atqui in libris de vsu partium demonstratum est, spiritum coactum ac constrictum ad sensus bonitatem cõferre: ediuerso dissolutum, dißipatumq;, sentiendi difficultatem inducere. Cur igitur pupilla morbi ratione minor reddita, nõ suapte natura, mediocri deterior efficitur? An quia prauos affect⁹ sequitur, ob quos oculus ita laborans, necessariò deteriùs cernit, non propter pupillæ angustiam? Qui nam igitur hi sunt affectus? nam hoc sermoni adhuc deest. Vnus quidẽ ad ipsam vueam tunicam duntaxat spectat, alter ad humorem tenuem effusum, qui inter crystallinum humorem & vueam consistit. Ac tunicæ quidem solius affectus, extensio quædam est, & laxitas, qualis in externis subinde partibus accidit, quũ in articulis, ligamenta redundante humore fuerint imbuta. Humoris verò affectus, defectus quidam est, propter quem vacuato interno spatio, vuea in se se concidens, contrahitur ac rugatur, atq; idcirco pupillam minorẽ reddit. Deterius igitur, aut nihil omnino per huiusmodi affectus vt videamus, nõ propter pupillæ paruitatem, sed ob humoris defectum, accidit. Quippe demonstratum est in disputationibus de visu, quas & in libris de vsu partium, & in iis quos de Hippocratis & Platonis placitis inscripsimus, habuimus, crystallinum humorem semper propugnaculo quodam egere, quo citra offensam, externum splendorem sustineat. Vnum autem aliquod propugnaculorum eius is humor est, qui præterea crystallini quoque essentiam nonnihil iuuat. Vbi igitur is humor parcior redditus fuerit, & ipse crystallinus humor aridior efficitur, eò quòd non satis liberaliter humore imbuatur. Vuea verò tunica super ipsum quoque decidens, spatium quod inter ipsam, & crystallinum medium est, breuius efficit. Quum itaque sic cogatur crystallinus humor per exiguum spatium externi aëris splendor

Cur foraminis amplitudo bonæ visioni semper, angustia nõ semper incommodet.

Signum quo suffusione laborantes si acu compungantur visũ sint recepturi, cognoscimus.

Cur pupilla morbi ratione minor reddita, non suapte natura, mediocri deterior fit.

Crystallinus humor prepugnaculo quodam eget.

splendori occurrere, persimili laborat pathemate, vt ij qui inconiuentibus oculis solem intuentur. Horum quidem aliqui excæcati sunt, omnes verò ita læsi, vt vix pristinum recuperarint visum. Quippe monstratū nobis est, fieri non posse vt splendidam lucem citra offensam visus instrumentum tolerare possit eoq; factum esse vt vuea tunica ei obiecta sit, quæ nigra simul, & cærulea est: quandoquidem iis potissimum coloribus recreetur visus, vbi à splendida luce fatigatus fuerit. Atque hæc quidē causa est, cur imminutus circa pupillam humor, & deteriorem faciat visum, & minus reddat vuea foramen. Eoq; ad sanandum difficillimus est eiusmodi oculorum morbus. Alter verò affectus, qui propter humiditatem vueæ minorem reddit pupillam, minus illo, est prauus. Difficilius nāq; est similarium corporis particularum aliquam exiccatam humectare, quàm humidam exiccare. Atque hæc quidem medendi rationem quodammodo attingunt. Colores visum recreantes.

COMMENTARIVS.

Paulò antè dixit Galenus earum partium quæ crystallino humori visum aliquē præbent morbos, visum etiam impedire posse. Quum verò inter has primas obtineat vueę foramen, ideò ab illo exorditur, & quòd quadrifariam à propria natura mutetur, auctū scilicet, imminutum, diuulsum, & ruptum, demonstrat. Auctio quidem seu amplitudo foraminis aut pupillæ semper visui incōmodat, quocunq; acciderit tempore. Imminutio autem non semper visum lędit. Nam si in vtero cōtracta est, acutissimi visus occasio erit. Sin posteà euenerit, prauam visionem efficiet. Reliquorū duorum, diuulsio scilicet ac ruptio foraminis, quocunq; tempore fiant, neutrum notatu dignam noxam visui affert, quod Galenus experientia ipsa cōprobatum sibi esse testatur. Cęterùm cur amplitudo foraminis perpetuò videndi functioni noceat, angustia verò non semper, id nobis nunc disquirēdum est. Ad hoc ipsum autem quod inquirimus cōsequēdum, principio sciendum est, neruum qui à cerebro ad oculum defertur, atq; ob id visorius medicis est appellatus, Herophilo autem, quòd solus manifestam habeat cauitatem, πόρ☉ν, id est, meatus, spiritus sensifici animalisve viam esse. Neruos autem visorios foramine peruios esse nō hoc solùm loco, sed & multis aliis testatur Galenus. In lib. enim 8. de vsu. par. cap. 6. ita scriptum reliquit. Soli nerui qui ad oculos pertingunt, sensiles meatus in se habent. Et lib. 7. de Hippo. & Plato. placitis, spiritum lucidū per hos trāsmeare neruos, eosq; vtring; manifestè esse perforatos, in dissectionibus magnorū animalium videri asserit. In libello quoq; de dissectione neruorum, in solis hisce neruis antequàm in oculos inserantur, sensibiles quosdam meatus inesse, vnde ipsos nōnullis anatomicis meatus, aliis visorios neruos, nomine à functione quàm obeunt facto, vocatos esse tradit. Porrò per hos neruos perforatos spiritum animalem à cerebro in oculos confluere hoc ostēdit argumento. Si alterū claudimus oculum, alterius pupilla dilatatur, non sanè alia de causa, quàm quòd spiritus qui prius ambobus oculis est distributus, iam in vnum duntaxat eummeat. Atq; hinc maximè deprehenditur, num ij qui suffusione laborant, admota acu visum recepturi sint, nec ne. Quibus enim altero oculorum clauso pupillam dilatari accidit, hos compunctos visum recuperaturos spes est. Nam spiritus animales adhuc à cerebro in crystallinum demitti humorem, & id quod illi obiectum est spatium, significat. Quibus verò nōn dilatatur, iis spiritus visorius ad iam dicta loca nequaquam demittitur. Quocirca visum nunquam recuperare, etiamsi bellissimè tractatur, poterunt. Ex quibus certè omnibus manifestissimum fit, animalem spiritum à cerebro ad oculos defluere, & in humorem vocatum crystallinum, & in omne huic obiectum spatium, quod vueæ foramen finit.

Vueæ foramen quadrifariam à propria natura mutatur. Auctum. Imminutum. Diuulsum. Ruptum.

Nerui visorij foramine peruij.

Per visorios neruos, animalis spiritus in oculos confluit.

Nota qua deprehenditur num ij qui suffusione laborant admota acu visum sint recepturi, nec ne.

Amplitudo pupillæ perpetuò bonæ visioni incommodat.

Hoc autem demonstrato, nihil mirum est, foraminis amplitudinem ad bonam visionem parum esse commodam. Quippe pupilla siue in prima statim quę in vtero fit cõformatione, siue posteà amplior reddita, non potest vniuersa à spiritu, quem cerebrũ huc demittit, impleri. Diffusus igitur, dissolutusq́; ac dissipatus, infirmiorem efficit visionem. Quod, vt rectißimè ab Aristotele dictum est, virtus vnita & coacta, ea quæ dissipata, & dispersa est, robustior sit, efficaciusq́; agat. Atq; hinc est, vt ij qui latas amplasq; pupillas habent, cõniuentibus & abductis oculis fermè omnia intueantur. Ne enim eorũ visorij spiritus à lumine intenso diffusi dißipentur, vt palpebras cõtrahant necesse est. Contracta itaq; pupilla, tum visorii spiritus coguntur, & vniuntur, tum rerũ imagines ac species rectiùs excipiuntur, in communi scilicet se exactè cogentes; quæ omnia fusiùs à Galeno in.10.de vsu par. libro sunt demonstrata, Atq; hactenus cur amplior pupilla perpetuò visui incõmodet diximus. Quare autem pupillæ imminutio, si natiua fuerit, visioni aptißima sit, itidem ex iam dictis euidentißimum fit, quum contrariorũ eadem sit doctrina. Vt enim spiritus à cerebro demissus ampliorem pupillam implere nequit: ita minorem facillimè. In ea itaq; quũ cogatur ac vniatur, quid mirum si acutißimi visus occasio fit? Cur autẽ morbi ratione minor reddita pupilla, mediocri deterior sit, nunc discutiendum erit. Idipsum autem nõ per se, hoc est, quia exigua & angusta sit pupilla, aliàs semper visui noxia esset: sed ex accidẽti, quòd scilicet prauorum affectuũ, quos sequitur, quiq; oculum ita vt deteriùs videat lædunt, occasione accidit. Horum autem affectuum vnus ad ipsam duntaxat vueam tunicam spectat, alter ad humorem tenuem, qui inter crystallinum, & vueam cõsistit, & Galeno lib.10. de vsu par. cap.4. aqueus nominatur. Ibidem enim in eum scriptum reliquit modum. Humorem quendam tenuem & purum, qualis in ouis reperitur, crystallino creator circũfudit. Et rursus cap.5. Inter crystallinum humorem, & vueam tunicam, humor quidam tenuis cõtinetur. Vnde omnibus palàm fit, vniuersum spatium quod est post humorem crystallinum, spiritu simul, & humore tenui assiduè impleri. Affectus autem qui est solius vueæ tunicæ, non est nisi extensio quædam, & laxitas. Quæ sanè verba nõ ita sunt accipienda, quasi vterq; affectus angustiorem reddere pupillam poßit. Vt enim cõtrarii sunt affectus, ita etiam contraria efficiunt. Tensio nanque, vt etiam lib 3. de tuen. sani. cap.4. Galenus attestatur, laxationi est contraria ad eum modũ, quo duritiei mollities. Laxitas itaq; angustiorem reddit pupillam, extensio autem ampliorem, vt paulò post copiosiùs, & clariùs mõstrabit Galenus. Nihil autem mirum laxitatem, vtpote quę nõ est nisi tẽsionis, vt ex cap.10. lib.5. de simpl. medica. facul. constat, remissio, & humiditatem emollientem sequitur, angustiorem reddere pupillam. Nam vuea tunica nimio humore imbuta, mollior, & quasi solutior effecta, laxatur & remittitur, atq; adeò in se collabitur. Ea verò in se concidente, laxioreq; facta, foramen quoq; eius in se collabi, cõtrahi, & corrugari, adeoq; minus & angustius reddi necesse est. Id quod etiam in externis subinde partibus accidere videmus. Quippe, vt hoc etiam loco, & quinto simpl. cap. decimo, testatur Galenus, quæ in articulis sunt ligamenta, immodico humore imbuta relaxantur. Vnde sole meridiano clarius fit, toto cœlo errare Rasium, qui lib.2. continentis, secùs ac Galenus, pupillæ angustiam non vueæ laxitati, sed eiusdem exiccationi potiùs acceptam refert. Inter cætera enim ita scribit. Dilatatio pupillæ, secundum meam opinionem, est quum accidit vuæ mollificatio. Sed mollificatio accidit ab humiditate, non siccitate. Hæc ille. Falsum verò est quod asserit mollificationem, sic autem laxitatem appellat, causam esse dilatationis pupillæ. Quum enim laxata vuea in se, vt dictum est, concidat, quomodo tum eius foramen dilatabitur? Dilataretur sanè, si extenderetur, atq; adeò cõtrario planè affectu laboraret. Extensionem autem siccitas, non humiditas efficit. Id quod coriorum exemplo fit manifestum. Hęc enim madida in se concidunt, & laxantur, contrà verò exiccata tenduntur. Vbi autem cõcidunt, ibi quoq; eorundem foramina, si qua habent, arctiora reddũtur. Vbi verò extenduntur, foramina

Angustia pupillę natiua visioni confert.

Pupilla morbi ratione minor reddita, mala.

Humor tenuis.

Affectus solius vueæ.

Cur laxitas minorem reddat pupillam.

Rasij error detegitur.

foramina quoque eorundem dilatantur. Laxitas igitur vueæ tunicæ constrictionem siue angustiam, quemadmodum Galenus hoc loco docet, & nequaquã dilatationem, vt Rasius falsò & ineptè contendit, efficit. Quod quum fusiùs Franciscus Valleriola, vir in re medica, & bonis disciplinis apprimè versatus ostenderit, non est cur nunc longiùs id agamus. Verùm hîc quispiam dicet fortè, si tensio non est causa imminutę pupillæ, sed laxitas, quî fit igitur vt tensionis hîc faciat mentionem? Respondeo, eius hîc fieri mentionem non veluti eius affectus qui pupillę indicat angustiam, sed eius potiùs qui ad solam vueam tunicam, perinde atque laxitas, spectet. Atque hinc est quòd infrà statim quid vterque efficiat affectus disertè exponat, tensionem ampliorem, laxitatem verò minorem reddere pupillam asserens. Cæterùm humoris affectus, nõ est nisi quidam defectus eius, propter quem vacuato interno quod inter vueam & crystallinum est spatio, vuea in se concidens, contrahitur, ac rugatur, adeoque minorem efficit pupillam. Id quod non accidit propterea quòd proprius tunicæ humor sit absumptus, atque adeò eius substantia exiccata: ita enim dilatatio potiùs quàm angustia sequeretur: sed quod externus, ac intermedius humor deficiat. Quo quidem desinente, vt in se vuea concidat, cõtrahatur, & rugetur, necesse est. Deteriùs igitur, aut nihil omnino per huiusmodi affectum vt videant ægrotantes, non propter pupillę angustiam, sed ob humoris potiùs defectum, euenit. Nam in disputationibus de visu, quas libro. 10. de vsu partium & lib. 7. de Hippo. & Platonis placitis habuit Galenus, demonstratum est, crystallinum humorem semper propugnaculo quodam egere, vt citra offensam externũ splendorem obtineat. Horum vnum est cornea tunica, quæ, vt lib. 10. de vsu partium, cap. 3. scribit Galenus, tenuis & densa facta est, vt idoneum quasi propugnaculum esset instrumẽti visorij, ne scilicet visio ab extrorsum occurrẽtibus aliquando lædatur, aut impediatur. Ibidem etiam tradit, eam partem quæ crystallini operimentum & propugnaculum externum est, tenuem, albam, & velut cornu, dẽsam esse. Tenuem & albam, vt splendores promptè transmittat, duram, vt tutò custodiat, muniat, & defendat. Alterum propugnaculum est humor tenuis, de quo paulò ante diximus. Quod lib. 10. de vsu par. cap. 6. iis etiam verbis confirmat Galenus. Humor tenuis vt distet plurimùm, »
vt nunquam tangat crystallinum cornea tunica, est vtilis. Hic pręterea crystallini etiã »
essentiam iuuat. Quod Galenus loco iam citato in eum scribens modum testatur. Hu- »
mor, inquit, tenuis non solùm ad replendam vacuam regionem, sed etiam ne siccetur »
ipse humor crystallinus, & interna vueæ portio est necessarius. Proinde vt tenuis hu- »
mor sui præsentia crystallinum ab externi splendoris iniuria vindicat, ne scilicet immensa & affatim occurrẽte luce offendatur: ita certè eo absumpto noxam ab externo lumine sustinet maximã, deficiente nimirũ eo, quo ceu propugnaculo ac munimento aliquo tuebatur. Nam vuea tunica super crystallinũ decidens, spatium quod inter hũc & illam est medium, breuius efficit. Quocirca quum crystallinus humor hoc nomine cogatur per breue admodũ spatium externi aëris splendori occurrere, persimili vtiq; malo afficitur, vt ij qui apertis & incõniuentibus oculis solem intuentur. Quorũ certè aliqui excæcati sunt, omnes verò ita offensi, vt vix vnquã pristinum recuperare visum potuerint. Hoc iis pręsertim, vt lib. 10. de vsu par. cap. 3. Galenus etiam testatur, accidit, qui in solis ecclipsibus defectibúsve, quũ eum affectum qui soli accidit, planiùs nosse cupiunt, fixis oculis solem intuentur. Fieri enim non potest, quemadmodum loco iã citato, cap. 3. & 6. à Galeno est demonstratum, vt splendidã lucem citra offensam, visus instrumentum tolerare possit. Quod intelligens Dionysius Siciliæ tyrannus, domum splendidissimam, & calce illitam ac incrustatam, vt ibidem Galenus recenset, supra tenebrosum carcerem construxit, nõ alia sanè de causa, quam vt profundis tenebris diu afflictos proferẽs, in summã; ac splendidissimã lucẽ emittens, excæcaret. Proinde ne splẽdida luce facile crystallinus humor lęderetur, factũ est vt vuea tunica ei obiecta sit, quę nigra est, vt scilicet cogat, cõgregetq; splẽdorẽ, & ad pupillã, Galeno vbi suprà teste,

[Margin notes: Franciscus Valleriola. — Cur tẽsionis hîc fiat mentio? — Humoris affectus. — Cur deteriùs per huiuscemodi affectum videant. — Propugnacula crystallini humoris duo. Vnum. — Alterum. — Fixis & inconniuẽtibus oculis intueri solẽ plurimum nocet. — Dionysij tyranni excęcandi ratio.]

transmittat:& cerulea est, eò quòd iis potissimum coloribus visus, splendida luce fatigatus, recreetur. Hinc est quòd cap. 3. iam sæpius citati libri Galenus corneam quoque tunicam in multis partibus nigram, in multis etiam fuscam factam esse scribat, vt oculi, in hos subinde respicientes, consolentur, & recreentur. Atque hęc quidem causa est cur imminutus in pupilla humor, & deteriorem faciat visum: quod scilicet obiectus nimio splendori crystallinus sit, nullo posito propugnaculo ac munimēto: & minus reddat vueę foramen, quòd nimirum corrugetur & in seipsam concidat vuea. Quocirca eiusmodi oculorum morbus ad sanandum difficillimus est, quòd scilicet non fit nisi sicca crystallini humoris intemperies, ex tenuis aqueiq; humoris effusione nata. Alter autem affectus qui propter humiditatem vueæ minorem reddit pupillam, id est, laxitas ipsa, minus prauitatis habet. Quippe dfficilius est similarem particulam exiccatam humectare, quàm humidam exiccare, vt Galenus lib. 7. ther. meth. cap. 6. copiosissimè demonstrat.

Summa eorum quæ dicta sunt.

Dicamus autem quod ab initio est propositum. Molesta quidē est quæ præter naturam accidit pupillæ paruitas: bona verò quæ natiua est. Amplitudo autem quæ natiua est nequaquam bona. Neque verò ea quæ præter naturam euenit, bona est: minùs verò hac ipsa mala est angustia. Quippe continens, vt ita dixerim, causa generationis, amplitudinis vueæ tunicæ tensio est: sicuti paruitatis, laxitas. Quum verò bifariam tendatur, quando propria ipsius ratione laborat, aut exiccata vt similaris, aut humectata vt instrumentalis, siccitas quidem eius curatu difficilis est, humiditas verò non item. Nam phlegmone, scirrhi, abscessus, et quicunque alij huiusmodi instrumentalium partium morbi sunt, à redundantibus humoribus geniti, si in vuea constiterint, omnes à perito medico non magno negotio vincentur. Verum tensio in vuea tunicā, nonnunquam ex accidenti euenit, quā à multitudine humorum qui huic subiiciuntur nata est. Impleta enim veluti vter, aut vesica extenditur, & vltro citròque distenditur ab iis, qui inter ipsam, & crystallinum aceruantur, humoribus.

COMMENTAR.

Quæ hactenus copiosè admodum à Galeno de amplitudine, & paruitate pupillæ dicta sunt, ea nunc quasi in summam quandam contrahuntur. Molestam enim esse quę præter naturam, hoc est, morbi ratione, accidit pupillę paruitatem, contrà, natiuam, hoc est, eam quę in prima statim conformatione contingit, bonam, suprà abundè est dictum, eiusque rei causę sunt expositę. Amplitudinem quoque natiuam non esse bonam, nec eam etiam quę præter naturam accidit, itidem ostensum est. Ceterùm si inter se conferas amplitudinem, & angustiam pupillæ præter naturam euenientes, minùs mala est angustia, quàm amplitudo, quòd scilicet hæc à siccitate, illa verò ab humiditate, vt suprà monstratum est, oriatur. Difficiliùs autem similarium partium siccitas, quàm humiditas curatur. Quod Galenus iis significare verbis voluit: Quippe, inquit, continens causa amplitudinis pupillæ, est vueę tunicæ tensio, sicuti paruitatis pupillę continens causa est laxitas. Sequitur autem tensio siccitatem, vt laxitas humiditatem, quemadmodum suprà satis est à nobis demonstratum. Porrò quum suprà dixerit tensionem esse affectum qui ad solam spectet vueam, ideo hoc loco causas tensionis illius exactiùs prosequitur. Bifariam autem vueæ tēsionem euenire Galenus docet. Primùm, quādo propria ipsius ratione vuea laborat, hoc est, per se, primo, & nullo alio interueniente. Quod fit, vbi morbus in ipsa vuea consistit. Tum autem bifariam tenditur. Primò, quādo vt pars similaris exiccatur, id est, vbi intemperie sicca laborat, quę

Tensionis vueæ causæ.

eius

eius substantiam, natiuo eius humore absumpto, exiccat. Secundò, quando vt pars instrumentalis humectatur. Quod fit vbi ad hūc cōfluentes humores, tumorē aliquē prę-ter naturā in ea excitāt. Tū enī vt partē instrumētalē, hoc est, prout totius instrumēti, id est, oculi, pars est, vueam infestant, morbi tensionem procreantes. Sunt autem morbi instrumentales, nempe in conformatione, vt qui vel partium figuram, vel concauitatem turbant, adeoque totius instrumenti actionem vitiant. Sicca itaque intemperies vueæ difficulter sanatur. Morbi autem instrumentales à redundantibus humoribus nati, vt sunt phlegmone, scirrhi, & id genus alii, si in vuea consistant, medicus peritus facilè curabit. Secundò tensio vueæ accidit, non propria sui ratione, sed ex accidente, vbi scilicet veluti vter, aut vesica impleta, ab humoribus qui inter ipsam & crystallinū sunt aceruati, extenditur, & in omnem partem distenditur. Humorum itaque tum occasione, qui vueam distendunt, nihil eius essentia laborante, tensio nascitur. Atq; hæc de vueæ tensione dixisse satis sit. Cęterùm ex hoc loco, vbi Galenus ait, tensionem esse amplitudinis causam continentem, Franciscus Valleriola, vir eximiæ doctrinæ, causæ continentis de Galeni sententia, in morbis præsertim qui ad conformationem pertinent, assertionem, aduersus nostram sententiam, posse tueri, multis argumentis conatur, quę singula ordine quo ipse est vsus diluemus. Libenter enim cum hoc viro, vtpote candoris pleno, agimus. Quem, sat scio, in hanc nobiscum contentionem non nisi veritatis studium rapuit. Principiò autem locum ex libro primo Galeni de laborant. locis ab interprete perperam conuersum, vt alibi etiam indicauimus, producit. Quem si rectè interpreteris, ita se habet. Neque verò aliam quampiam doloris causam suspicari licet, quàm excretum humorem. Quo enim excreto cōfestim doloris remissio secuta est, hoc omnes homines doloris esse causam crediderūt: eò quòd naturale quoddam ipsorum sit axioma, quod ex seipso ad huiusmodi causarum cognitionem fidem facit. Quo enim tangente nos, aliquod fit pathema, & quo separato statim quiescit, hoc causam esse omnes homines crediderūt. Hactenus bona fide Galeni verba retulimus, quibus certè aliud nihil docet, quàm quòd pathematum ac symptomatum, atq; adeò rerum quæ essentiam suam in fieri obtinent, sint causæ continentes. Dolor nanque, cuius hîc exemplo vsus est Galenus, pathema ac symptoma est, ideoque causam etiā continentem habet, quemadmodum præsens Galeni locus euincit. Quum autem morbus sit affectus, atque res permanens, causam continentem perinde atq; symptomata haud obtineat necesse est. Pergit deinde Valleriola, & locum Galeni pręsentem, in quo tensionem amplitudinis pupillæ, causam continentem esse disertè affirmat, vrget, tanquā à me non animaduersum, aut saltem conniuentibus oculis præteritum. Sed quàm omnino ad causæ continentis in morbis assertionem nihil conducat hic locus, ex ipsa argumentorum, quibus vtitur Valleriola, confutatione, palàm fiet. Non est autē cur suspicetur me ita illi esse satisfacturum, quasi censeam non omnino voluisse Galenum continentem causam amplitudinis pupille, vueę tensionem ponere, quòd per ea verba notatur: vt ita dixerim: sed id significare potiùs voluisse, vueę tensionem quodammodo dilatationis pupillæ coniunctam causam dici posse, non tamen verè talem esse. Nam ista elusio, quam fingit Valleriola, mihi ne per somnium quidem in mentem venit, vtpote quam nullius esse momenti intelligam. Quare hanc missam faciamus, & ad alia quæ plus habent ponderis argumenta cōfutanda nos conuertamus. Neque enim, inquit, rursus dici hîc ab aduersario potest, pupillæ amplitudinem, etsi causam habeat continentem, morbum tamen non esse, sed symptoma, aut pathos. Nam illud in confesso est, affectum permanentem esse, à quo videndi actio primo, nulliusque interuentu vitietur: est enim in structura morbus, eius scilicet generis, quod in magnitudine vitiata positum est. Quamobrem quum & morbus sit, & causam continentem habeat, illud fit, vt in morbis causam etiam coniunctam statuisse Galenum demonstrauerimus. Hæc Valleriola. Quæ sanè si illi concederemus, nos causa cecidisse meritò gloriari pos

De causę continentis in morbo assertione, Francisci Valleriolæ argumenta.

Primum.

Alterum.

Amplitudo pupillę est symptoma, nõ morbus.

ſet. Atqui quum ea quæ aſsumit manifeſtè falſa ſint, nihil noſtræ ſententiæ incommodare poſsunt. Principiò enim amplitudinem pupillę eſse ſymptoma, ex iis quæ in hoc capite præceſſerunt, abundè conuincitur. Quippe diſertè dixit Galenus amplitudinẽ & paruitatẽ pupillæ νοσήματος λόγῳ, hoc eſt, morbi ratione, aut, vt planiùs dicã, propter morbũ fieri. Si itaq; morbi ratione fiunt, aut morbos ſequũtur, ſymptomata ſint neceſſe eſt. Ridiculum autem eſt quod ſubiicit, pupillæ amplitudinem eſse affectũ permanentem, idq́ue duabus de cauſis. Primò, quòd aſſerit amplitudinem pupillæ obtinere cauſam continentẽ. Si enim cauſam habet cõiunctam ſeu continentem, quomodo dici poſsit affectus permanens non video. Is enim nõ alio nomine permaneus dicitur, quàm quòd ſua etiam ſublata cauſa permanere poſsit. Cauſa verò continens eſt, quę effectum ſuum ita continet, vt ea ſublata ille permanere nequeat. Secundò, quòd metipſe Valleriola fatetur, vueæ tenſione ſublata, pupillæ quoque amplitudinem vnà auferri. Sed præſtat eiuſdem verba referre, quæ eiuſmodi ſunt. Sed tenſione rhagoidis ſublata, auferri quoque amplitudinem pupillæ oportet. Ita ſibiipſi pugnantia ſcribere Valleriola haud animaduertit. Præterea amplitudo pupillæ non vitiat actionem. Nã quemadmodum ſuprà à Galeno dictum eſt, quòd deteriùs aliquis, aut nihil omnino cernit, id non pupillæ ratione, hoc eſt, vt metipſe interpretatur, propter pupillę amplitudinem & anguſtiam, ſed propter prauos affectus, id eſt, tenſionem & laxitatẽ accidit. Non igitur primò videndi rationem lædunt, ſed horum affectuum interuentu. Quum autem non primò lędunt actionem, morbi quoque eſſe nequeũt omnino, tantùm abeſt, vt in ſtructura morbi dici debeant. Non eſſe autem eius generis quod in magnitudine vitiata eſt poſitum, morbos amplitudinem & anguſtiam pupillę, euidentiſſimum eſt. Nam in anguſtia non minuitur pupillæ ſubſtantia, ſed potiùs humectatur: neque in amplitudine ipſa augetur, ſed magis exiccatur. In magnitudinis autem morbis, partis laborantis ſubſtãtiam increſcere, vt in minutione decreſcere oportet, quòd quum hîc neutrum accidat, in magnitudine indecenti, morbi eſſe nequeũt. Quòd autem hîc pupilla augetur aut diminuitur, id pupillæ nõ per ſe, aut ſui ratione, ſed ex accidenti euenit, hoc eſt, quia tenditur, vel laxatur. Quid multa? quum ad morbum duo requirantur, quod in libro de ſymptomatum differentiis eſt monſtratum, vt ſcilicet ſit affectus, hoc eſt res permanens, & quod actionem lædat, neutrum autem amplitudini & anguſtiæ pupillæ adſit, pathemata & ſymptomata, non morbi ſint, oportet. Pupillæ verò anguſtiam eſſe ſymptoma, & nequaquam morbum, hoc vnico argumento demonſtratur. Si enim morbus eſſet, perpetuò, iuxta morbi definitionẽ, læderet actionem. Conſtat autem hanc interdum acutiſsimi viſus vt ſuprà monſtratũ eſt, occaſionem eſſe, igitur morbus non ſit, eſt neceſſe. Eſt autem accidens, vbi naturalem conſtitutionem ſiue affectum ſequitur. Symptoma verò, quando affectum præter naturam, nempe laxitatẽ comitatur. Amplitudo autem, perpetuò eſt ſymptoma, vt quę vitioſam conformationem aut tenſionem ſequitur. Eſſe autem pathema & ſymptoma, Aëtius quoq; libro ſeptimo, capi. quinquageſi. ſecũdo iis teſtatur verbis γίγνεται δὲ τὸ πάθος πλατυκορία. Et iterum, ἔςι δὲ τὸ πάθος ἄγαν δυσίατον. Eſt aũt pathos curatu admodũ difficile. Qui ſanè locus confirmat id quod paulò antè à Galeno dictum eſt: nẽpe malum anguſtiæ minùs eſſe quàm amplitudinis. Nunc itaque luculẽtiſsimè à nobis mõſtratum eſſe arbitror, & amplitudinem, & anguſtiam pupillæ eſſe ſymptomata, quæ tẽſionem & laxitatem, prauos quidem affectus, ſequuntur, qui & ipſi alios prauos comitantur affectus, nempe ſiccitatem & humiditatem. Neque enim rarum eſt, vt morbus morbũ ſequatur, vel ſymptoma ſymptomati ſuccedat. Licebit enim ſymptomata appelles tenſionem & laxitatem, quòd ſcilicet morbos ſequantur, nempe intemperiẽ ſiccam & humidam. Ita etiam phlegmones ſymptoma eſt tenſio, rubor, dolor, & renitentia, quemadmodum libro decimotertio, therapeuticæ methodi Galenus pulchrè mõſtrat. Sunt itaq; tum duo ſymptomata, nempe primum tenſio aut laxitas, quòd à morbo fit,

Pupillę anguſtia eſt ſymptoma.

Morbus morbũ ſequitur.

Tenſio & laxitas ſunt ſymptomata.

bo fit.secundum,amplitudo vel angustia pupillæ,quòd alteri symptomati, tensioni sci licet,vel laxitati succedit.Neque obstat quòd Galenus dixerit morbi ratione minorē reddi pupillam,nam ad ipsum quidem fit,sed tamen aliquo interueniente symptomate,nēpe laxitate.Sic etiam morbi ratione amplior fit pupilla, sed symptomate aliquo, puta,tensione interueniente. Sed dicet hic quispiam quomodo tensio & laxitas erunt symptomata,quum à Galeno nominentur affectus? Respondeo optima sanè ratione, nam sunt inter symptomata quoque quæ affectus nostri corporis dicuntur. Sunt igitur tensio & laxitas affectus tangibiles,perinde atque durities & mollities. Sic sanè capite sexto libri de differentiis symptomatum, Galenus cutis tensionem, & laxitatem, inter symptomata quæ affectus tangibiles sunt,recensuit. Quòd si itaque cutis tensio & laxitas sunt symptomata,cur non etiam pupillæ? Verum ea de re plus satis. Nūc quid de iis locis quæ aduersus causæ continentis adsertionem in paradoxis nostris produximus censeat Valleriola videamus. Inquit autem. Qui verò à Fuschio capite primo secundi Paradoxorum libri adducuntur pro se ex Galeno loci,huic meæ sententię minimè repugnare videntur. Nam etsi libro primo therapeuticæ methodi & de morborum caussis,antecedentium & primitiuarum causarum Galenus meminerit, non ob id tamen continentem præteriisse concludendum est,vt quæ nimirum sub antecedentis nomine intelligi quadantenus possit. Est enim continens causa inter antecedentes, & corporeas etiam numeranda,hoc tantùm ab iis quæ peculiari nomine antecedentes vocantur distans,quòd hæc & propinquior affectui est, & affectum ipsum ita contineat,vt ab eo seiungi minimè possit:illæ verò remotiores, & non vsque affectui, quem crearunt,consociatæ,vt non auferri,perseuerante etiam ipso morbo, possint. Hactenus Valleriolę verba recensuimus. Non posse autem inter morbificas causas numerari continentem, tantùm abest,vt sub antecedenti complecti possit,ex iis quæ libro primo therapeuticæ methodi capite octauo scribit Galenus,fit euidentissimum. Ibidem enim de causis morbificis vocatis in eum loquitur modum. Eius affectus, inquit, qui actionem impedit,causæ quidem possunt non etiam esse,possunt autem & adhuc manere. Quibus vtique verbis à morbificarum causarum numero continentem prorsus excludit,vt quæ rei à se productæ ita adhæret,vt ab ea seiungi minimè possit. Quum igitur causæ antecedentis ea sit ratio & natura,vt affectui quem creauit non vsq; adeo cōsociata sit,quin ipso adhuc manente auferri queat:contrà verò continentis,vt rem, à se productam ita contineat,vt ab illa separari nequeat,vna certè sub altera complecti haud potest,diuersarum enim sunt rationum & naturarum. Falsum etiam est quod ait,causam continentem esse affectui propinquiorem quàm antecedentem. Nam in superioribus de causa continente disputationibus abundè monstrauimus, idque Galeni ex capite 88. artis medicæ desumpto testimonio comprobauimus, inter affectum actionem lædētem,& causam antecedentē nihil intercedere. Si nihil intercedit, quomodo alia causa propinquior erit? A veritate itidem abest,quod inquit Valleriola causam continentem ita affectum continere,vt ab eo seiungi minimè possit. Idipsum enim affectus naturæ prorsus repugnat,vt qui ex rerum permanentium sit numero, adeoque qui causa etiam à qua procreatus est sublata,permanere possit. Ita omnia quæ pro sententiæ suæ confirmatione assumit Valleriola, inualida planè omnique robore sunt destituta. Sed reliqua eius argumenta expendamus. Quòd cōtinens causa sub antecedenti complecti queat,ex Galeni verbis colligi posse putat, quum libro de morborū causis plures in animali posuit corporeas causas, quas antecedentium nomine appellandas censuit,id nobis subindicans,ex corporeis quidem causis,nō vnius generis esse omnes,vt sint aliæ aliis affectui viciniores, omnes tamen antecedentes vocari, quòd morbum antecedant,quanquam id non paribus terminis. Ad hanc verò rationem breuiter respondemus,Galenum in libro de morborum causis quidem docere,plures esse causas antecedentes,internasve seu corporeas,eò quòd etiā plures sint quos creat

Obiectio.
Respōnsio.

Tertium Valleriolæ argumentum.

Continens causa inter morbificas numerari nō potest.

Causa continēs sub antecedenti cōplecti nequit.

Inter affectū lædentē actionē,& causam antecedentē nihil intercedit.

Aliud Valleriolę argumentum.

Responsio.

Causæ antecedẽtes omnes eiusdem generis.

morbos nõ quòd non sint vnius sint generis, aut quòd vna sit alia morbo seu affectui vicinior. Omnes enim sunt affectus præter naturã, à quibus alii affectus qui vitiant actionẽ procreãtur. Omnes etiã neq; vicini sunt morbo, quòd inter has & morbos nihil intercedat, vt paulò antè dictum est, & mox fusiùs demonstrabimus. Quod etiam Galenus capite primi libri de symptomatum differentiis manifestè confirmat, vbi affectũ qui statim præcedit morbum, atque inter quem & morbum nihil intercedit, antecedentem, & nequaquam continentem, nominari scribit. Porrò quæ ad loci quem ex capite 88. artis medicæ produximus confutationem affert, nullius planè sunt momenti, ita vt adhuc adamantini argumenti vim obtineat. Quippe liquidò monstrat, affectum illum qui, vt sic dicam, immediatè morbum præcedit, causam dici antecedentẽ. Quod si verum est, vt certè verisimum esse constat, inter hanc & morbum, nulla alia, quę cõtinens appellari posit, causa interuenit. Absurdum præterea est quod subiicit Valleriola, inquiens. Verùm solutio ea affectus actionem lædẽtis haud priùs fiet, quàm quę ipsum continet causa sublata fuerit. Quòd enim affectus habeat causam ita illum continentem, vt ab ea seiungi non posit, id rationi affectus repugnat, quum sit res permanens, & quę sublata etiam sua causa durare queat, vt iam sępe diximus. Quòd verò ad eum attinet locum, quem ex libro septimo therapeuticæ methodi Galeni citat valleriola, vbi ait, fieri non posse vt affectus quispiam sanetur, manente quæ ipsum excitauit causa, rectè quidem statuisse Galenum fatemur. Quippe causa adhuc manente, affectus ab ea procreatus curari nunquam potest. Quare vt primùm causa sit sublata necesse est. Ea verò amota, nihilominus tamen adhuc manet ac durat affectus, qui propriè dicta curatione eget. Causæ enim veriùs prospicitur, quàm medetur. Hic est quòd Galenus passim per vniuersam suam the. methodum in curandis morbis medicũ hortatur, vt diligenter consideret num morbi causa adhuc adsit in corpore, an iã abierit. Si enim adhuc adest, huic priùs prospiciendum erit. Sin abierit, ad affectus curationẽ statim progrediendũ. Quapropter is Galeni locus de causa continente, quòd Valleriola arbitratur, intelligi non potest. Falsò igitur colligit Valleriola causa continente sublata auferri affectum omnino esse necesse. Si enim affectus est, nihilominus tamẽ, vt iam cẽties ferè retulimus, sublata etiã sua causa adhuc permanebit. Esse itaq; affectum, & obtinere causam cõtinentem, sanè inter se ex diametro pugnãt, ita vt quicquid affectus nomine venit appellãdũ, causam cõtinentẽ habere prorsus nequeat. Quòd quum alibi copiosiùs demonstrauerimus, non est cur prolixiùs id hoc loco doceamus. Cæterùm detorta sua loci Galeni in arte medicinali interpretatione, eo tãdẽ peruenit Valleriola, vt in morbis, vt ipse loquitur, factis, adeoque affectibus causam continentem dari minimè posse, in fictibus autem posse fateatur, atq; adeò lubens admodum in nostram manibus & pedibus it sententiam. Nam & nos verè morbos, qui affectus sunt, causam nullam habere continentem contendimus, fientes autem, vt ipse nominat, qui non sunt nisi pathemata, iisdem nequaquam carere affirmamus. Atqui statim ad pristinam opinionem relabitur Valleriola, dum inquit. Quamobrem quum quæ affectũ fouet causa ita eum contineat, vt & proxima sit, & secum à se genitum, vel seruatum affectum prorsus tollat, continentem meritò dici posse existimo. Nã iterum parum memor affectus rationis, hunc cum sua causa tolli posse existimat, quum tamen Sole clarius sit, causam genitum à se affectum non posse vnà tollere, quòd idipsum naturæ affectus omnino aduersetur, vt iam creberrimẽ dictum est. Postremùm esse in morbis causam continentem, Valleriola duobus exemplis ostendere conatur, quorum primum est de fuligine putrida, quam esse causam febrium putridarum continentem ait, quòd scilicet ea sublata, mox cesset febris, & in corpore præter naturam excitatus calor, nec refrigeratione alia opus sit. Sed non animaduertit se ista ratione suam prorsus interturbare sententiam. Si enim putredo, vt libro vndecimo therapeuticæ meth. capite nono Galenus, & metipse Valleriola fatetur, febris est causa antecedẽs, igitur inter hanc

Galeni locus enarratus.

Esse affectum, & habere causam continẽtem inter se pugnant.

Causa genitum à se affectum nõ vnà tollit.

Fuligo putrida non est causa cõtinens febris.

ter hanc & illam, vt suprà est comprobatum, nihil interuenit. Si nihil interuenit, nulla febris causa erit continens. Accedit, quòd si fuligo putrida, febris continens causa erit, febrem non esse morbum fateatur oportet, quòd non sit affectus, nec causa sua sublata maneat, & propria, quòd tamen constanter in thera. methodo Galenus docet, curatione egeat. Atqui hîc elabi cupiens Valleriola ait, etsi Galenus post sublatam putredinem auferri calorem iubeat, in id tamen facit, vt quæ adhuc à putredine manet fuligo, per vniuersum corporis habitum alteretur: quæ si omnis adempta esset, minimè esset opus refrigeratione. Igitur Francisce fuligo putrida non erit nisi calor immodicus per vniuersum corpus diffusus, atque adeò ipsa febris, quam post sublatam putredinem Galenus libro vndecimo therapeuticæ methodi capite decimo, curandam esse docet: tibique causa continens vocabitur, quod Galeno & nobis, morbus dicitur. Non erit igitur ex causarum numero vlla, quam tu appellas fuliginem putridã per vniuersum corporis habitum diffusam, eò quòd primo ac per se actionem lædat, quod causa morbifica efficere nequit. Ita sanè, quod diximus, hoc primo exemplo suam ipsius opinionẽ Valleriola subuertit. Alterum quo ad probandam continentem in morbis causam vtitur Valleriola exemplum de suffusione & obstructione, suprà capite nimirum septimo libri de differentiis morborum abundè à nobis est cõfutatum ac labefactatum. Ibidẽ enim humores lentos & crassos meatibus iam impactos & infarctos, actionem lædere, atque adeò morbum esse, non causam continentẽ demonstrauimus. Eos verò qui adhuc affluunt, morbi causam antecedentem, quod etiam libro vndecimo therapeuticæ methodi capite decimo Galenus facit, esse diximus. Non est itaque crassus ille humor qui crystallino antestat & obiicitur, visioniq; officit (vel, vt Galenus suprà dixit, qui primum visus instrumentum, ne res quæ sentiũtur dignoscat, impedit) causa, sed morbus. Nam quum is sit affectus præter naturam, à quo primùm læditur actio, & humor prędictus visioni incommodet, morbus sit, necesse est. Præterea humorem crassum impactum non esse causam obstructionis, sed eum potiùs qui affluit, Galeni quoque verba circa huius capitis ferè initia posita, satis conuincunt, vbi ait: humores affluentes, & nõ eos qui affluxerunt, & impacti sunt, tumores præter naturam, & obstructionem parere. Atq; hęc ad Valleriolæ rationes subuertendas sufficere, tantumque ponderis habiturã confido, vt illum, prout veritatis est amantissimus, in nostram planè pertractura sint sententiam.

Quoniam verò non solùm foraminis quod est in vuea morbos sermo noster percensuit, sed ipsius quoque vueæ, & adhæc tenuis humoris aliquos commemorauit, consequens erit, vt reliquos ipsorum morbos, à quibus vel impeditur visus, vel omnino aboletur, explicemus. Igitur ex iis qui in vuea tunica consistunt, visioniq; incommodant, vnus adhuc restat morbus, tam similarium, quàm instrumentalium communis, nempe vnitatis solutio. Vueæ tunicæ vnitatis solutio. *Quæ quidem in hac parte, tum vulnus, tum vlcus est. Quum igitur id tam magnum sit, vt abundè disrumpatur vuea, ac tenuis humor extra hanc tunicam effundatur, adeò vt iam corneam attingat, duo absurda in hoc casu accidere necesse est, nempe vt vuea tunica super crystallinum decidat, & vt spiritus à cerebro in pupillam vniuersus non perueniat, propterea quòd per vulnus effluat. Quòd autem non solùm ambo hæc coëuntia noxam visui inferant, sed etiam si alterum duntaxat eorum inciderit, iis qui non oscitanter ea quæ prædicta sunt, audierunt, manifestum esse arbitror.*

COMMENTAR.

Vnitatis solutionem, morbum tam similarium, quàm instrumentaliũ partium cõ-

Vulnus. munem, in vuea quoque tunica consistere hoc loco Galenus monstrat, vulnus nimirum & vlcus. Vulnus autem, non est, Galeno libro tertio, quarto, & sexto therapeuticæ methodi capite primo, & in libro de artis constitutione teste, nisi solutio cōtinuitatis Vlcus. quæ ex vulnerando fit. Vlcus verò, quæ ex erosione. Quòd si verò vulnus vel vlcus ita magnum fuerit, vt abundè disrumpatur vuea, ac tenuis siue aqueus humor extra hanc tunicam effundatur, atque iam corneã attingat, duo absurda in hoc casu accidere necesse est, nempe vt vacuato tenui humore, vuea tunica super crystallinum, quemadmodum suprà fusiùs ostendimus, decidat: & vt spiritus à cerebro in pupillam totus non perueniat, propterea quòd magna eius portio per vulnus, aut vlcus effluat. Quòd autē ambo hęc simul, vel alterum eorum duntaxat visui noxam inferant, ex iis quæ paulò antè diximus, abundè patet.

Quæ in tenui humore fiant symptomata. *Iam verò tempestiuum est, vt ad tenuem transeamus humorem, de quo priùs dictum est, tantùm saltem, quòd siue eius iusto plus, siue minus fuerit, visum lædit. Quòd verò etiam si crassior aliquando consistentia fuerit, aut colore magis alieno præditus, symptoma aliquod in vidēdi actione excitet, quòd priùs haud diximus, iam vt ipsum dicamus, tempus est. Si igitur hic humor seipso crassior fuerit, exactam videndi aciem adimet: & quòd ad distantiam pertinet, efficiet vt neque ea quæ procul absunt, neque propinqua, exactè videantur. Si verò admodum crassus fuerit, veluti in suffusionibus accidit, visum prohibebit. Quòd si verò totum foramen à crasso illic consistente corpore obtenebratum non sit, sed aliqua pars pura relinquitur, per illam res externas singulas solas nihilò deteriùs quàm antea, nō tamen similiter vno tempore multas, quòd angustior seipso factus visionis conus, vident. Si verò in pupillæ centro exigua consistat suffusio, partibus quæ in circuitu sunt manentibus puris, omnia iis qui ita laborant, veluti fenestras habere videtur. Quippe id quod in medio non videtur, excisum esse putatur. Quòd si autem diuulsa, nec inter se coniuncta crassa corpora in prædicto humore fluitant, iis qui sic habent, perinde ac si foris culices circunferantur imaginationem præbent. Sæpenumero verò propter crassioris humoris consistentiam, veluti simulachrum quoddam apparere imaginatur. Huiusmodi verò simulachri apparitio vbi à somno expergiscuntur plurimùm incidit, præcipuè pueris, & iis qui plusculum uini biberunt, aut aliàs capite sunt pleno. Quum autem humor inter crystallinum & vueam, colore immutatus fuerit, siquidem ad fuscum inclinet, veluti per nebulam, vel per fumum hominem videre efficiet. Si verò ad alterum aliquem colorem vergat, huius imaginem iis quæ videntur, conciliat. At si inæqualiter, vel consistentia vel colore à naturali habitu recesserit, quæcunque pars ipsius sic affecta ad pupillæ locum peruenerit, similem etiam sibi imaginem iis quæ videntur præbebit. Nam & illius colorem, & consistentiam, & figurā extrinsecùs se videre existimabit. Ex hoc genere symptomatum sunt eorum qui suffusione infestantur visa, & illorum quibus sanguis è naribus profluxurus est, aut qui vomituri sunt, ab Hippocrate scripta. Præterea quibus adeò exactus est visus, vt ne minimum quidē sensile eos latere possit, exhalationes verò quædam à ventriculo sursum feruntur, præsertim vbi non probè concoxerint, similia iis qui suffusione laborant, symptomata hos infestabunt.*

infestabunt. Quippe purissimus est iis suaptè natura crystallinus humor, etiam hic aqueus de quo in præsentia agimus.

COMMENTAR.

Expeditis iis quæ in foramine vueæ consistunt symptomatum causis, nunc eorum quæ in tenui & aqueo vocato humore fiunt symptomata, nempe quæ alterationem suæ consistentiæ,& coloris eius mutationem sequuntur, causas perspicuè admodū Galenus exponere pergit. Atque quòd ad primum attinet, alteratur eius consistentia si is iusto seipso crassior factus fuerit, exactam videndi actionem adimet. Exacta autem visio dicitur ea, quæ acuta est, & in remotissima potens, quæque rei visibilis cūcta distinctè discernit. Partes nimirum, formam, quantitatem, colorem, & id genus alia. Contrà obtusa visio est, quæ neque remotas, neque propinquas res visibiles distinctè apprehēdit. Prior quidem spirituum copia, humorisque aquei tenuitate, ac splendore, aërisque puritate, & totius oculi bona habitudine perficitur. Altera contrariis planè à causis, adeò vt rectissimè dixerit hoc loco Galenus, crassiorem aquei humoris consistentiam exactam adimere visionem. Nam quòd ad visilium distātiam pertinet, hæc quidem efficit, vt neque ea quæ procul absunt, neque propinqua exactè cernantur. Quæ quidem procul absunt, propter interni medii inabilitatem, spirituumq; visionem efficientium impuritatem, ac crassitatem haud videntur. Humor enim tenuis est veluti medium quoddam delationis imaginum eorum quæ videntur, quòd inter vueam & crystallinum sit positus. Proinde tenuis, adeoq; lucidus ac splendidus sit, oportet. Præterea quum ad exactam visionem, quâ longinquè posita cernimus, multum circa crystallinum humorem animalium, eorumque purorum, vel vt infrà ait Galenus, æthereorum spirituum, concursum fieri oporteat, ii verò iam ob humoris aquei crassitiem à sua natura promptè degenerent, atq; adeò crassiores reddātur, nihil mirum si in remota, visio fieri nequeat. Accedit quòd humoris etiā crassities transitū spirituū prohibet, & vt rem distantē videamus, impedit. Quæ autē propinqua sunt, videri nequeunt, non sanè propter externi medii lōginquitatem, sed potiùs propter interni medii, hoc est, aquei humoris crassitiem. Quippe quum species per aqueum humorem crassum, adeoque imperuium ad crystallinum ferantur, fit vt humor crystallinus à rerum sensilium imaginibus debiliter immutetur. Quocirca neque ea quæ propè sunt, multoque minus ea quæ longinqua sunt distinctè cerni possunt. Neque temerè adiectum est distinctè, quia quæ propè sunt, ea quidem videntur: atqui non distinctè. Longinquè autem posita omnino, propter causas expositas, haud cernuntur. Si verò humor aqueus valde crassus fuerit, veluti in suffusionibus euenire solet, visum prohibebit. Neq; enim suffusio, Galeno libro decimo, de vsu partium capite quarto, & Paulo libro tertio testibus, est nisi humoris lenti, & glaciei modo concreti, inter corneam tunicam, ac crystallinum effusio. Visio autem non fit, nisi per medium lucidum & perspicuum. Quapropter vt suffusio visum prohibet, ita etiam humor aqueus admodum crassus factus. Quòd si verò totū foramen à crasso illic consistente humore non fit obtenebratū, sed aliqua pars pura reliquitur, res externas solas nihilo deteriùs quam anteà, nō tamē vno tempore multas vident, quòd visionis conus seipso redditus sit angustior. Nam quum rerum visilium obiecta, seu species visiles, per pyramides ad oculos perueniant, singulæque res singulas in oculo pyramides efformenr, quarum basis est res visa, conus verò finita ad oculum rei imago, fit vt quo plures in oculo simul pyramides cōueniunt, eo plura vno intuitu videamus, quo verò pauciores, eo quoque pauciora. Quocirca crasso copiam corpore pupillam parte aliqua obscurante, ea tantùm pupillæ pars, quæ crassi huius corporis iniuriam non sentit, ad pyramidum receptionem apta erit. Quæ quum exigua admodum sit, conumque angustiorem faciat, plurium simul rerum imagines comprehendere haud potest, sed singulatim singulas quasque, nō plures vno ob-

Symptomata quæ alterationē consistentiæ tenuis humoris sequuntur.

Exacta visio quæ?

Obtusa.

Cur ea quę procul absunt haud cernantur?

Suffusio.

Cur omnia fene strata videantur?

tutu cernit. Si verò in pupillæ centro exigua cōsistat suffusio, partibus quę in circuitu sunt manentibus puris, tum media obiecti pars haud videtur, reliquæ verò sensum im mutant, ideoq; omnia iis qui ita laborāt, fenestrata esse videntur. Rationē Galenus subiungit, inquiēs. Nā quod in medio nō cernitur, excisum esse putatur. Quòd si verò nulla, nec sibi coniuncta corpora crassa in prędicto fluitant humore, iis qui sic habēt, perinde ac si extrinsecùs culices, & muscæ circumferantur & obuolitent, imaginationē præbent. Sæpe etiam propter crassioris humoris cōsistentiā, veluti simulachrū quoddam sibi apparere arbitrātur. Quòd plurimùm iis qui à somno excitātur accidit, quòd tum plurimi crassi vapores sursum lati efficiant, vt vana illis & inania ob oculos simulachra oberrare videantur. Precipuè verò pueris, quòd naturâ scilicet calidissimi & humidissimi sint, ac somnis longissimis vtantur, cruditatibusq;, propter suam voracitatē, obnoxii sint. Et iis qui plusculū vini biberunt, quòd vini potentiâ plurimus calidus vapor sursum feratur. Nā, vt sect. 3. proble. 9. & 10. testis est Aristoteles, à calore vini commotum & agitatum videndi instrumentum, illusoriam efficit visionē. Hinc est, quòd omnia illis in gyrum verti, & vnum plura esse videntur, propterea quòd nullo tēpore idem visus, in eodem quiescat. Atq; hactenus de cōsistentia humoris aquei. Quū autē color eius immutatus fuerit, & ad fuscum inclinauerit, veluti per nebulam, aut fumum hominem videre efficiet. Si verò ad alterum quendam colorem tendat, huius imaginē iis quę videntur præbebunt. Nam fieri non potest quin talia appareant visa, quale est per quod cernimus medium. Inspicientibus enim nobis per vitrum aliquo colore infectum, per id cōspecta eodem esse colore prædita iudicabuntur. Quid multa? quū aqueus humor sit veluti internum visionis, vt sępe iam diximus, medium, tū colore eius mutato, mutari quoq; quę per ipsum cernūtur omnia necesse est. Reliqua quæ sequūtur explicatione non egent, quòd ex iam dictis satis intelligantur. Porrò ex hoc symptomatum genere sunt visa eorum qui suffusione infestātur, de quibus pluribus lib. 4. de labo. loc. cap. 4. Galenus agit. Item visa eorum quibus sanguis è naribus fluxurus est, aut qui vomituri sunt, ab Hippocrate 3. prognosti. 32. & 35. scripta. Loquitur autem de eo sanguinis è naribus profluuio, quod per morborum iudicationes accidit. Nam, vt lib. 3. de iudiciis cap. vlt. vbi etiam Hippocratis verba ex prognostico hîc citata enarrat, attestatur Galenus, quum in morborum iudiciis vehemens naturæ impetu motus fiat, adeoq; vniuersum corpus turbetur, accidit vt etiā tum multus ab iis sursum feratur vapor, vnde oculi caligine tētantur, & visa plurima oculis obseruari putātur. Quippe exhalatio seu fumus quidam ad oculos permeans turbulentiorem in eis humorem naturâ splendidum ac purum reddit. Quam visorius sentiens spiritus, perinde atq; per suffusiones visa committit, quemadmodum in commentariis suis in iam citatas Hippocratis sententias, Galenus copiosiùs mōstrat. Cæterùm signa quibus visa ob humorum ventriculi vitium facta, à visis suffusorum distinguntur, Galenus lib. 4. de labor. locis cap. 1. tradit. Quæ de exacto visu prędictis affert, intellectu facilia sunt, & à metipso Galeno abundè explicata.

Cur extrinsecùs culicum & muscarum imagines appareant?

Symptomata quæ coloris immutationem tenuis humoris sequuntur.

Visa eorum quibus in iudicationibus sanguis fluxurus est.

Magnitudo symptomatis, magnitudini pathematis respondet.

Magnitudo autem symptomatū in eis, pathematis magnitudini semper respōdet, nō in iis dūtaxat de quibus iam loqui desii, sed etiā in omnibus quæ prædicta sunt. Verbi grtia, similarium intemperies, si exiguæ sunt, exiguam etiam noxam actionis efficiunt. Sin maiores, proportione ipsarum, noxam augebunt. Si verò plurimùm à naturali habitu recesserint, actionē funditùs abolebūt. Sic verò & quæ de quantitate, & consistentia, & colore aquei humoris dicta sunt, si paululùm à naturali statu recesserūt, paruā etiā actioni noxā afferūt. Si plùs recesserūt, pro ratione sua noxa, actionis etiā noxā augebūt. Si plurimùm degenerāt, actionē omnino adi-

no adimũt. Similiter & quæ de vueæ ruptura,& pupillæ quãtitate sunt dicta, aut parum, aut plùs actioni incommodant, aut illam penitùs abolent.

COMMENTAR.

Quòd symptomatis magnitudo, pathematis vnde nascitur magnitudini semper respondeat, non solùm in iis de quibus iam loqui desiit, sed etiam in omnibus aliis quæ prædicta sunt, hoc loco Galenus ostendit. Exempli causa, similarium partium intemperies vbi exiguæ fuerint, exiguam quoque noxam actioni inferunt. Quum enim affectus qui actionem lædit sit paruus, quomodo actionis noxa magna esse potest? Sin maiores fuerint intemperies, illarum proportione etiam actionis magnitudo augebitur. Si autem plurimum à naturali statu declinauerint, actionem prorsus abolebunt. Vehemens enim intemperies, vt cap.1.lib.3, de sympt. causis ait Galenus, vires deiicit. Similiter de iis iudicandum erit, quæ de aquei humoris quantitate, consistentia, & colore dicta sunt, vt dilucidè in contextu Galenus monstrat. Porrò hoc loco animaduertendũ in aldino Græco codice perperam ποιότητος pro ποσότητος legi. Id quod ex præcedentibus fit manifestißimum. Paulò enim antè Galenus ita de hoc humore scriptũ reliquit. Siue eius plus, siue iusto minus est, visui incommodat. Vnde clarum est eum de quantitate, non qualitate, fuisse locutum. Accedit quòd nihil ab eo de eius qualitate per vniuersum hoc caput sit dictum. Vt hinc etiam omnibus constet, ποσότητος esse legẽdum. Eodem etiam modo de vueæ tunicæ ruptura, & de pupillæ quantitate iudicãdum erit. Pupillę enim quantitas, pathemati, hoc est, tensioni vnde nascitur, proportione respõdet, quæ rursus intẽperiei siccæ respõdet. Cæterùm vbi hoc loco Galenus pupillę quãtitatem actioni incõmodare, scribit, non ita ῥητῶς accipiendum, quasi hæc ipsa actionem impediat: quum enim symptoma sit, vt suprà abundè monstrauimus, eius rationi aduersatur, vt actioni incommodet: sed ita potiùs quòd affectus & morbi à quibus ipsa procreatur, actiones lędunt, aut omnino adiuuant intelligendũ. Atq; sic seipsum interpretatur Galenus, ne quis à me hanc interpretationẽ esse temerè cõfictã, arbitretur. Suprà enĩ disertè dixit, peiùs, aut omnino nõ cernere oculos, nõ propter pupillæ amplitudinem, vel angustiam, sed culpa & occasione affectuũ, ac morborum quos sequũtur. Quę sanè hoc loco nobis nõ fuerũt pretereũda, ne quis parũ peritus, aut verborũ pręcedẽriũ imemor, hęc Galeni verba in alienũ & peruersum sensum torqueat.

Vehemẽs intẽperies vires deiicit.

Galeni locus in Aldino codice emendatus.

Pupillæ quantitas quomodo actioni incommodet.

Sic spiritus quoq; animalis, aut ad amußim purus est, veluti æther, aut humidus, ac nebulæ instar turbidus. Et quòd ad essentiæ quãtitatẽ attinet, vel abũdat, vel exiguus est. Si igitur multus simul et æthere⁹ fuerit, q̃ plurimùm absunt videt, et exactè discernit. Sin pauc⁹ fuerit, sed pur⁹, q̃ prope sunt exquisitè discernit, quæ procul absunt, nõ videt. Quòd si humidior simul et mult⁹ fuerit, lõgißimè quidẽ videt, sed nõ exquisitè. Queãdmodũ si humidus simul et exiguus fuerit, neq; exactè, neq; longißimè videt. Atq; de hoc quidem in præsentia tantùm dixisse sufficiat.

Qua ratione spiritus animalis visum impediat.

COMMENTAR.

Qua ratione animalis spiritus visum impediat ac lædat nunc ostendere pergit Galenus. Bifariam autem hunc impedire visum constat. Primò si non adamußim purus est, veluti æther, hoc est cœlum purum, clarumve, aut nubibus nõ obductum: vel humidus ac nebulæ ritu turbulentus. Secundò, si vel plus, vel eius minus fuerit. Quippe si multus simul & æthereus, id est, purus, fuerit, ea quę lõgißimè absunt videt, & exquisitè discernit. Multus nanq; in longum protrahere spaciũ visus aciẽ potest. Æthereus autẽ & purus, dilucidè, exactè, & acutè cernere visa potest. Sin paucus fuerit, sed purus, quæ propè sunt exactè discernit, quę lõgiùs absunt, nõ videt. Paucus nanq; lõgiori prospectui minimè sufficit, sed tali obtutu promptè dissoluitur. Purus autẽ, ad exactẽ ea quæ

Spiritus animalis bifariã visum impedit.

Æther.

propè sit discernēda, idoneus est. Quòd si humidior sit: aliq. hoc loco παχύτερον legūt, nulla sanè sensus diuersitate, vbi enim plus iusto humidior est spiritus, crassior etiā sit oportet: & multus, lōgissimè quidē videt, sed nō exactè. Humidior eni quū sit, crassitiē aliquam, quæ acutæ ac exquisitæ visioni incommodat, vt comprehensum est, contrahat necesse est. Si autem humidus simul & exiguus fuerit, propter causas iam expositas, neque exactè, neque longissimè videt.

Symptomata quæ in cornea tunica eueniunt. *Corneæ verò tunicæ pars quæ pupillæ obiecta est crassior, & densior, & humidior facta, visionem lædit. Sic etiam si color illius immutetur, aut si vlcus notatu dignum obtinuerit, si eorum quæ extrinsecùs ei adiacent quippiam auctum tenebrosam reddiderit. Crassior igitur & densior cornea, hebetudinem visus efficit. Humidior autē, siue vt similaris, siue vt instrumētalis pars, nō solum visus hebetudinē affert, verūetiā efficit vt qui sic affectus est, per nebulā aut tenebras, aut vaporem aliquem, aut fumum se cernere putet. Si verò humores non multi sint, sed colore degenerent, pro eorum natura hallucinatio fiet. Proinde qui ictero laborant, pallida oĩa se videre arbitrātur. Qui verò hyposphagmate infestātur, rubra. Vlcus verò notatu dignum, non solùm ob id quod redundantem coaceruat humorem, visum lædit, sed etiam quia exiguo spatio crystallinum cum externo splendore cōmitti cogit. Procedens autem ad interiora vlcus quod ante pupillā est, effundit etiā aliquid aquei humoris foràs. Quocirca periculum est ne is qui ita affectus est, ad extremam perueniat cæcitatē. Ob id quibus pars corneæ quæ pupillæ obiecta est vulneratur, si vulnus ad interiora descendit, magna ij ex parte obcæcantur. Cæterùm incredibile quidpiam, nec fieri solitum in puero vidimus, qui stylo in pupilla punctus erat. Nā quum statim aqueus effluxisset humor, tum pupilla ipsa minor est reddita, tum tota cornea apparuit rugosior. Atqui posteà sanatus, rectè vidit, instaurato scilicet paulatim humore qui antea effluxerat. Verum hæc rara sunt. Cæcitates autem eiusmodi vulneribus magna ex parte succedunt, quemadmodum etiam prædictis causis omnibus, vbi plurimùm fuerint inaucta. Siue enim valdè densa, siue extremè crassa, siue immodicè humida fuerit cornea tunica, omnino caliginem visui offundet, vt sic affectus nihil prorsus videat. Et quid mirum si singula iam dictorum, vbi inaucta sunt, animali visum auferunt, quum nunnūquam sola cornea corrugata, similiter offendat? Solet verò huiusmodi pathema euenire iis, qui ad extremam peruenerunt senectutem. Sanè hoc tēpore pupillæ magnitudo acuratè consideranda est. Si enim minor est reddita, aqueus etiam humor in iis est imminutus. Si verò æqualis permanserit, solus corneæ est pathema. Sed eiusmodi distinctiones præsens tractatio nō requirit. Corneæ autem tunicæ morbi si fuerint magni, prorsus visum impediunt, maximè si phlegmone, vel suppuratione, vel scirrho, vel alio quopiam huiusmodi, quatenus pars est instrumentalis, humido morbo infestatur. Ac corneæ quidem tunicæ tales, & tot sunt morbi, qui actionem lædunt.*

Historia.

Cornea corrugata.

COMMENTAR.

Symptomatum quæ in cornea tunica eueniunt sex causæ. Symptomatum quæ in cornea tunica eueniunt causas exponit, easque sex esse numero

mero docet, quum scilicet corneæ pars quæ pupillæ obiecta est crassior, spissior, densiórve, & humidior fuerit. Item quum calor illius immutatur, & vlcus notatu dignum obtinet, atque si quid eorum quæ illi extrinsecùs adiacent auctum tenebrosam effecerit. Si itaque crassior ac densior fuerit cornea, visus hebetudinem affert, quòd scilicet amplius splendida nõ sit, & quòd densitas exactæ visioni seruire nequeat. Humidior autem si fuerit, siue vt similaris, quòd accidit, vbi humida laborat intemperie: siue vt instrumentalis pars, quod fit, vbi morbis ex fluxione natis infestatur: non solùm hebetudinem visus affert, sed & efficit, vt is qui sic se habet quasi per tenebras, aut nebulas, aut vaporem aliquem, aut fumum videat. Quippe humiditas, ne cornea maneat splendida, efficit, quare nihil mirum iam dicta comitari symptomata. Quòd si humores ad corneam affluentes non fuerint multi, sed colore degenerent, pro eorum natura hallucinatio, siue deprauatum de coloribus iudicium (id enim Græcis est παρόρασις) fit. Talia enim, vt comprehensum est, apparent visa, quale est medium per quod cernimus. Hinc quum in ictericis internum medium bilioso sit infectum colore, omnia quæ cernunt pallida esse iudicant. In hyposphagmate autem, illis omnia rubra videntur. Est autem ὑπόσφαγμα Græcis, Paulo libro tertio. capi 22. & Aëtio lib. septimo capit. 22. testibus, venarum adnatæ ruptura, ex ictu aut percussione, plagáve potissimum facta, ob quam in extima oculi parte veluti sanguinis puncta apparet. Latinis sugillata dicuntur. Quũ igitur punctis quibusdam sanguineis tota adhærens membrana rubeat in hoc malo, quid mirum, si omnia quæ cernuntur pro interuenientis humoris ratione rubicunda esse appareant. Porrò vlcus corneæ notatu dignũ, non solùm ob id lædit visum, quòd redundantem humorem in oculo aceruat, sed etiam quia sublato medio interno, crystallinum cum externo lumine commisceri cogit. Nam aliquid aquei humoris effundit, vt necesse sit hoc nomine vueam super crystallinum decidere. Quòd si magnum admodum vlcus fuerit, multùm aquei humoris effunditur, atq; adeò crystallinus, quemadmodum ex iis quæ suprà sunt dicta abundè patet, exiccatur, ac cæcitas succedit. Auferunt autẽ & singula alia, si plurimùm aucta fuerint, visum. Neq; id mirum est, quum sola cornea corrugata, quòd iis potissimum qui extremam attingunt senectutem accidit, visum adimat. Cuius rei causam Galenus lib. 10. de vsu par. cap. 5. iis ostẽdit verbis. " Valde senibus rugosa fit adeò plerunque cornea tunica, vt alii omnino non, alii verò " praue, & vix adhuc videant. Incidentibus enim suprà se inuicem rugis, & duplicata ob " id tunica, crassitiemq; acquisiticiam assumente, pauciori insuper ad pupillam spiritu " supernè affluente, meritò iis visus impeditur. Cæterùm corrugationis tempore pupilla diligenter inspicienda erit. Si enim minor est facta, aliquid etiam aquei humoris effusum, aut depastum est. Si æqualis manet, solius corneæ suprà modum exiccatæ malum est. Sed hæc ad medendi rationẽ pertinet. Reliqua ex iis quæ prius diximus clara sunt, ideò explicationem nullam desiderant, nisi quòd humidos morbos appellat eos, qui ex humorum affluxu sunt.

Si crassior densiórve cornea.
Si humidior.
Coloris mutatio.
Hallucinatio.
παρόρασις
ὑπόσφαγμα
Sugillata.
Vlcus corneæ.
Si reliqua plurimùm fuerint aucta.
Cornea corrugata cur visum auferat?
Humidi morbi qui?

Adnata verò membrana vbi phlegmone laborat, ex accidente visus actionẽ impedit. In chymosi autem & pterygio, nõ ex accidenti sed primaria ratione pupillam obtenebrat. Ad eundem modum magnæ palpebrarũ phlegmones, & qui in iis orti sunt tumores præter naturam, vbi eo magnitudinis venerunt, vt pupillã obscurent. Hæc itaque omnia aut non videndi, aut malè videndi sunt causæ.

Adnatæ membranæ symptomata.

COMMENTAR.

Adnatæ seu adhærentis tunicæ symptomatum causas postremo huius capitis loco Galenus percenset. Huius quidem phlegmone, quæ Græcis ὀφθαλμία, Latinis lippitudo dicitur, ex accidẽti visum impedit. Nã, vt dictum est cap. 13. de morbo. diffe. lib. phlegmone est similarium partium morbus, ex accidente autem, hoc est, secũdò, totius etiã

ὀφθαλμία.
Lippitudo.

oculi,quòd nimirum aliquam eiusdem partem, tunicã scilicet adnatã occupet. Quẽadmodum igitur ex accidenti oculi est morbus,ita etiam ex accidente, & secundò,illius actionem visũmve impedit. Neque enim crystallinus humor, primum visus instrumentum,per se,& primò laborat,sed particula potiùs quę illi vsum aliquem præstat,vt loco iam citato copiosiùs demonstrauimus. In chymosi autem primaria ratione visus læditur. Non est enim nisi vehemens adnatæ phlegmone, qua album oculi su prà nigrum attollitur,& palpebræ ita inuertuntur,vt vix oculos operiant. Ea itaq; primaria ratione,& nullo alio affectu interueniente,pupillam obscurat. Ita quod inpterygio etiam accidere solet. Quippe neruosæ membranæ est adnascentia,quæ ab angulo maiori orta,ad coronam vsque seu irim oculi progreditur. Aucta igitur pupillam tegit,atque adeò obtenebrat. Eadem ratione,primò nempe,& per se,magnę palpebrarum phlegmones,& alii tumores preter naturam in iis orti,visum impediunt,eò quòd eo magnitudinis perueniant,vt pupillam iam obtenebrent,ac vitient.

Chymosis.

Pterygium.

Palpebrarum phlegmones.

CAPVT III.

AT que de oculis hac dixisse satis sit. Etenim exẽpli magis causa,quàm vt singula particulatim persequeremur,de ipsis sermonẽ instituimus, quandoquidem mihi institutum sit,ad præsens per quàm generales sermones methodum indicare,quã vsus quispiam symptomatum causas inueniat. Quoniam verò nõ solùm methodos ipsas nouisse oportet,sed etiã multifariam in particularibus exercitari,quod facere omnibus in promptu non est, ob id exercitationis modum nunc oculorum exemplo ostendi. Eodem enim modo ad alias quoq; sensificas facultates peruenerit quispiã, si in singulis cõsiderauerit & primũ eius instrumentũ, & alias partes quæ vsum aliquem præbent, distinxeritque,ceu paulò antè dictum est,quinam ipsius facultatis laborantis sint morbi, & quinam instrumentorum cuiusque,per quos actionem lædi contingit.

COMMENTAR.

Quæ hactenus de oculis dicta sunt,ad eam quæ de symptomatum causis est instituta tractationem sufficere posse ostendit. Nam oculi ceu familiari quodam exemplo,quo pacto in singulis aliis sensoriis symptomatum causæ inueniri possint perspicuè admodum insinuauit. Sed quum generalis methodus inueniendi symptomatum causas,nõ nisi peritioribus satisfaciat,& præstet multifariam in particularibus exercitari,ideò Galenus exercitandi etiã in reliquis sensoriis modũ ostendere hoc loco non grauatur. In iis autem tribus hunc consistere ait, vt in singulis sensoriis principiò quis consideret quod sit eius primuminstrumẽtum,adeòque actionis opifex. Secundò, quæ sint partes primo actionis instrumento vsum aliquem præstantes. Prǽtereà vt diligenter aliquis consideret qui sint morbi primi sensus instrumenti,dein facultatis, & tertiò earũ quæ primo instruméto aliquem vsum præstãt,vt præcedenti capite,oculi exemplo ostensum est parũ,vt mox aliorum sensoriorum exemplis planißimè demonstrabitur.

Sensorii auditus symptomata.

Audiẽdi grauitas igitur,surditasq́;,aut ob auris particulã aliquã,aut ob neruũ à cerebro descẽdẽtẽ,aut ob cerebrũ ipsum in ea parte læsum vnde neru' oritur, animali eueniũt. Quæ igitur in neruo & cerebro sunt,haud aliter quàm in oculis,que verò in reliquis particulis sunt, illis proportione quidẽ eueniũt, verùm non oĩno similiter lædũt. Quã enim in oculo rationẽ obtinet crystallinus humor,hãc habet in auribus,internus auditorij meatus finis,vbi dilatatũ neruũ attingit. Omnes verò quæ extra hũc in anfractu meatus sunt partes, crystallini in oculo prius dictis par-

ctis partibus proportione respondent. Proinde harum partium morbi ab illis huc transferri conuenit. Quicunque enim similarium sunt partium, in intemperie, & continui solutione consistunt. Qui verò meatus ipsius sunt morbi, in abstructionibus, siue propter tumorem aliquem præter naturam ipsarum partium obstruentem meatum, vtputa abscessum, phlegmonen, scirrhum, & œdema: siue acquisitum aliquem, in summa verò omnem præter naturam tumorem, fiat, qualis in meatu ipso sæpe oritur, vel calloso quopiam, vel carnoso tuberculo, germinéve illi innato. E numero eorum quæ meatum obstruunt, sordes etiam sunt, quæ in auribus gigni consueuerunt.

COMMENTAR.

Quod sensorij auditus symptomatum causas, eadem planè methodo, qua in oculis præcedenti capite inuenta sunt, inquirere oporteat, hoc loco Galenus ostendit. Omnia nanque proportione quadam iis quæ de oculis dicta sunt, respondent. Audiendi enim grauitas, ac surditas trifariam animali accidere solet, nempe propter aliquã particulam instrumento auditus vsum quendam præstantem, aut propter neruum auditorium à cerebro in aures descendentem, aut propter cerebrum, ea parte qua neruus iam dictus oritur, læsum. In cerebro autem eueniunt octo intemperies, obstructio, cõpressio, tumor præter naturam, & cõtinui solutio. In neruo itidem octo intemperies, cõpressio, obstructio, & cõtinui solutio. Intẽperies, vt sunt similares, obstructio, cõpressio, & tumor præter naturã, vt sunt instrumentales. Cõtinui solutio, vt similares & instrumentales sunt. Id quod iis verbis innuere voluit Galenus: quæ igitur in neruo & cerebro sunt symptomatũ causæ similiter vt in oculis: quæ verò in reliquis auris particulis sunt symptomatum causæ, proportione quidem illis quæ in oculis eueniunt, nõ tamen similiter lædent. Plus enim noxæ afferunt morbi in cerebro & neruo cõsistentes, quàm qui in partibus aliis aurium neruo famulantes fiunt. Quæ autem sit proportionis aurium ad oculos ratio, Galenus luculenter admodum monstrat, inquiens. Quã rationem in oculo crystallinus humor obtinet, hãc in auribus interna auditorij meatus extremitas, vbi dilatatum neruum attingit, habet. Est autem humor crystallinus in oculo primum visus instrumẽtum, erit igitur etiam in auribus interna auditorii meatus extremitas, primum auditus instrumentum. Quod vt planiùs intelligamus, sciendũ erit, amplam quandam cauitatem ossibus temporum, quæ quia petræ speciem ac duritiem referunt, Græcis λιθοειδῆ, hoc est, petrosa seu lapidea sunt nominata, auditus gratia opificem rerum insculpsisse, quę tortuoso foramine in capitis amplitudinem, cerebri sedem, pertingit, ita vt non nisi rarissimè impulsam transmittat setam. Neque id sanè temerè, sed maximum, Galeno lib. 8. de vsu par. cap. 6. attestante, ob vsum: nempe vt frigidi aëris integras, vires, quas ipse ex recta irruptione erat habiturus, flexuum varietate sensim exolueret, aliorumq́; corporum exiguorum impetum longè antè propulsaret. In hanc quidem amplitudinem capitis, quinti paris cerebri neruorum, Galeno etiam in libello de neruorum dissectione subscribente, alter neruus subintrat, insigniori sui portione cauitatem temporis ossi incisam membranę modo oblinit: non quidem vniuersam, sed quibusdã tantùm sedibus, quasi ea nerui portio in plures diuideretur membranas. Quintum itaque hoc neruorum par, per foramen fertur impensè tortuosum, & priuatim, vt comprehensum est, ossi temporis incisum, quousque in cauitatem pertingat auditus organo pręparatam. Cauitas enim illa internum continet aërem, qui vocũ ad se delatas species excipit. Quã quidem parte hoc quintum neruorum par variè discinditur, & propagines quasdam, membranę modo dilatatas, huius cauitatis sedibus offert, auditus organi non minimã constituens partem. Quod Galenus pulchrè in libello de neruorum dissectione iis exprimere verbis voluit. Auditorius, inquit, neruus in priore

Grauitas ac surditas trifariam animali accidit.

Proportionis aurium ad oculos ratio.

Auditorius. Ossa λιθοειδῆ.

Foramen auditorij meatus cur tortuosum?

Neruus auditorius.

Partes infra-cta meatus auditorij extrinsecus cõsistẽtes

„ in priore magis parte ad auditus meatum emergens, vnà cum dura membrana in la-
„ titudinem se se effundens meatui leuiter obducitur. Quod etiam hoc loco significare
„ voluit, vbi ait: internum auditorij meatus finem dilatatum neruum attingere. Porrò omnes quæ extra hunc neruũ in anfractu meatus partes sunt, crystallini in oculo priùs dictis partibus respondent. Quod est, partes in anfractu meatus extrinsecùs consistentes, proportione partibus quæ crystallino aliquem prętant vsum respódent. Vt enim reliquæ omnes oculi partes crystallini gratia factæ sunt, ita etiam hæ quæ extrinsecùs in meatus anfractu cõsistunt, dilatati nerui causa. Quare harum partium morbi, octo nimirum intemperies, obstructio à tumoribus præter naturam, & continui solutio, ab illis huc transferendi sunt, quemadmodum anteà monstrauimus, & in contextu Galenus copiosiùs docet, vbi meatus auditorij morbos in obstructionibus, ex tumoribus præter naturam natis, consistere ait. Sepe etiam obstructio à calloso quopiam, vel carnoso germine, hoc est, tumore è corpore erumpente, in meatu fit auditorio. Ita nõ rarò sordes in auribus suprà modum coaceruatæ, obstructionem in auditorio meatu procreant.

CAPVT IIII.

Vemadmodum igitur in iis, particularum constitutio symptomatum causas indicauit, ita & in lingua, & naribus ostẽdet, si scilicet primam sentiendi particulam, & alias quæ totum implent instrumentum nouerimus. Monstratum enim est linguam eò quòd duabus facultatibus seruit, ei quæ sentit, & ei quæ mouet, duas, quoque actiones habere. Nunc autem eam veluti sentientem cõsideramus. Odoratus verò sensorium ipsos cerebri ventriculos esse demonstrauimus.

Lingua duabus facultatibus inseruit.

Odoratus sensorium.

COMMENTARIVS.

Causas symptomatum quæ in lingua ac naribus eueniunt, partium cõstitutionem, perinde atq; in oculis & auribus, ostẽdere hoc loco docet Galenus. Quare si prædictorum symptomatum causas methodo inuenire voluerimus, vt primum sensoriũ, itemq; reliquas partes quæ totum gustandi & odorandi instrumentum complent, noscamus, necesse est. Principiò itaque quæ sint gustus, & olfactus organa indicat. Et quòd ad gustum attinet, eius organum esse linguam innuit. Nam, lingua duabus, ei nimirum quę sentit, hoc est, gustat sapores: & ei quæ inter loquendum linguam mouet, facultatibus inseruit. Quapropter duas etiam actiones, vnam scilicet sentiendi, alteram verò mo-
„ uẽdi, obtinet. Quod lib. 9. de vsu par. cap. 8. & lib. 16. cap. 3. copiosè admodum demon-
„ strauit Galenus, vbi ita scriptum reliquit. Linguæ natura duo neruorũ genera tribuit,
„ alterum molle, quo ipsa sapores diiudicaret, alterum verò duorum, quo motus multos, ac varios esset habitura. Habet verò lingua neruos à tertia coniugatione ortos. Siquidem maior portio crassioris tertij paris neruorum radicis, vbi linguæ basi committitur, cum alterius lateris neruo, linguæ tunicam efformat, aptũ saporibus dignoscendis instrumentum. Dein etiam exiguos surculos penitius in linguę substantiam dispenset. Quum autem hîc linguam duntaxat vt est sentiens, adeoque gustus sensorium, consideremus, de neruis qui huius motui famulãtur nihil dicemus, sed potiùs ad odoratus sensorium veniemus, quod alibi esse cerebri ventriculos demonstrauit Galenus. Ita e-
„ nim lib. 8. de vsu par. cap. 6. scriptum reliquit. Olfactus sensorium solum ex omnibus
„ intra cranium extitit, in ipsis anterioribus cerebri ventriculis, qui etiam vaporosum
„ quendam spiritum continent. Idem etiam in libro cui titulum indidit de instrumento odoratus, & lib. 3. de labo. lo. cap. vltimo affirmat. Quod tamẽ non sic esse intelligẽdum censeo, quasi Galenus simpliciter & præcisè olfactus organum in anterioribus cerebri ventriculis statuerit, sed quòd idipsum in extremitatibus eorundem ventriculorum

Gustus sensoriũ.

Olfactus sensorium.

Galeni locorum aliquot enarratio.

lorum esse constitutum voluerit. Nam ita seipsum lib. 7. de Hippo. & Plato. placitis in fine ferè, interpretatur, inquiens. Superest vnius olfactus instrumentum, quod non in narium meatibus sedem habet, vt plerique putant, sed in extremitatibus anteriorum cerebri ventriculorum, quo narium meatus pertingunt. ἀλλ᾽ ἐν τοῖς πέρασι τῶν ἐμπροσθίων ἐγκεφάλου κοιλιῶν, εἰς ἅπερ ἀνήκουσι οἱ κατὰ τὴν ῥῖνα πόροι: qua maximè in parte vaporosos esse cerebri ventriculos constat. Nō puto autem extremitates aliàs insinuasse, nisi ex anteriori cerebri parte processus albicantes neruis similes, & caluariæ amplitudinem qua cerebrum continetur, notatu digna portione non egredientes. Nā si alias extremitates, siue tubercula cerebri ad frontis ossis sedem, versus superciliorum mediū protuberantia, vt plerique alij, intellexisset, haud adiecisset, qui ad narium meatus pertingunt. Prædicta enim tubercula ad meatus narium non peruenire, Sole clarius est.

Extremitates anteriorum cerebri ventriculorum.

Porrò hanc quam diximus esse Galeni sententiam satis etiam testantur ea quæ scribit *lib. 8. de vsu par. cap. 6.* vbi inter alia ita inquit. Facultatum alia odorum, alia saporum, alia colorum est diiudicatrix. Odorum quidem ab vtroq; cerebri ventriculi ad nares longus processus est, nihil ab ipsis ventriculis discrepans. Et lib. 11. eiusdem operis, cap. 12. vbi sic scriptum reliquit. Eius generis esse ostendimus, os olfactus instrumēto præpositum, quod ἠθμοειδὲς nuncupatur. Hæc ille. Si igitur olfactus instrumento ossa, latinis colatoria vocata, vt paulò post fusiùs monstrabimus, præposita sunt, quod Galenus hoc loco affirmat, consequitur hinc non simpliciter ac præcisè anteriores cerebri ventriculos, sed potiùs processus ex illis ventriculis natos, animalemq; spiritum ad narium fines deferentes, esse olfactus instrumenta. Hi enim processus vbi à cerebro abscedunt, neque amplius tenui membranæ connati, in suum singuli sinum, qui in octauo capitis osse priuatim parati sunt, porriguntur. Quippe præsens os præter narium septū ab ipso eductum, olfactus organorum sedes constituit, & multis foraminulis odorum gratiâ, Galeno etiam lib. 8. de vsu par. cap. 6. & 7. teste, peruium est. Porrò hac quoque sede dura membrana, odoratus nomine multis, sed exiguis foraminibus peruia est: id quod clarissimè Galenus loco paulò antè citato in eum scribens modum significare voluit, inquiens. Quin & quæ sunt antè membranas ossa, admodum foraminulenta sunt, & cauernosa, quæ anatomicis à cribri colive similitudine, ἠθμοειδῆ nominātur. Satiùs autem fuisset ipsa nō magis ἠθμοειδῆ appellasse, quàm à spōgię similitudine σπογγοειδῆ, quemadmodum Hippocrates ea vocauit. Et ipsa dura membrana, quæ cerebrū contegit, hac sede instar cribri est perforata. Quæ singula à nobis ideò producuntur, vt hinc omnibus palàm fiat, Galenum non simpliciter anteriores cerebri ventriculos olfactus instrumenta appellasse. Nam idipsum absurditate non caruisset, quòd scilicet ita vnum atque idem esset principium, & instrumentum, & ista quidem ratione anteriores cerebri ventriculi non tantùm olfactus, sed etiam visus essent organa, quòd is etiam sensus ex illis ventriculis prodeat. Nunc quòd sit olfactus organum nos puto luculenter demonstrasse, atque id fortè copiosiùs, quàm præsentis operis ratio exigat. Tamen id temerè à nobis factum esse nemo putet. Quippe ista etiam ratione, philosophorum nostri temporis propè omnium ridiculam de olfactus instrumento opinionem detegere voluimus. Nam illi Aristotelis de anima placita enarrantes, olfactus organa esse duas carunculas cauas ac spongiosas, mammillarum capitibus papillisve similes, intra nares, vel in fine narium positas vno omnes ore, & constanter quidem, sed non sine magno errore, affirmant. Quippe hæc cerebri tubercula, quę quòd promineant, ac carnis instar rubeant, ab anatomicis mamillares cerebri processus appellantur, non intra nares, nec in fine narium sunt constituta, sed ad ossis frontis sedem, versus superciliorum medium pertingunt & protuberant, ideoq; olfactus instrumenta esse nequeunt. Vt non tantùm absurdas, sed & ridiculas planè philosophorum, quod diximus, de olfactus instrumento disputationes esse, hinc euidentissimum fit. Sed de iis satis.

Ossa ἠθμοειδῆ.

σπογγοειδῆ.

Philosophorum ridicula de olfactus organo sententia.

Gustandi sensus symptomata.

Gustandi igitur sensus symptomata sunt, tum nihil omnino sentire sapores, tum malè sentire. Quum verò malè, vt ostensum est, bifariam intelligatur, aliàs quum debiliter, aliàs quum deprauatè gustatur, quod quidem debiliter, in visu, hebetudini visionis, in auditu verò, grauitati auditus proportione respondet. Deprauatè autem, vbi colore, figura, magnitudine, vel situ mutata videntur, quod in auditu, deprauatus auditus nominatur. Porrò causæ prædictorum symptomatum sunt morbi, qui in gustandi tum actione, tum facultate incidunt, & in linguæ similari corpore. & in tunica quæ ipsam ambit, & in mollibus neruis, & in eo maximè cerebrè loco, vnde illi exoriuntur. Atque hi quidem omnium iam dictarum partium morbi manifesti sunt. Deprauate verò sapores sentire solet, quando alieno quopiam humore lingua fuerit imbuta, quo casu accidit vt omnia quæ gustauerit quis, vel salsa, vel amara esse, vel alium quempiam absurdum saporẽ, effabilem, aut ineffabilem habere videatur. Quemadmodum enim in suffusis visoria facultas foris se cernere ea quæ in oculo apparent iudicat: ita & gustandi facultas symptomata instrumẽtorum quæ in lingua sunt sensibilibus imputat. In ictericis quidem bilis amarorem, non linguæ, sed eorum quæ gustat, pathos esse suspicatur. Et in aliis quibusdam affectibus, salsuginem, aut acorem eduliis inesse imaginatur: adueniente scilicet extrinsecùs sensibili, vitiosum linguæ succum qui prius quieuerat excitante mouenteq́; gustandi autem facultate non id quod aduenit, sed quod in lingua redundat sentiente. Atque euenit nõnunquam, sed raro, vt priusquam aliquid gustet, propter exquisitum gustandi sensum, succi linguam imbuentes sentiantur. Simile ei symptoma, quod in oculis vsu venire solet, quum in stomachis affectibus, aut suffusionis imaginatio incidit, aut sonitus in auribus, nullo extrinsecùs strepente, sed ipsa circa membranas motione imaginationem transmittente: vel odoris alicuius in naribus, ab iis qui illic continentur succis.

COMMENTAR.

Monstratis anteà tum gustus, tum olfactus instrumentis, iam linguæ vt gustus proprij sensorij symptomatum causas, non sine optima methodo, inquirit. Ea verò duplicia esse dicit, vel enim omnino sapores non sentit lingua, vel malè sentit. Primum symptoma, gustus abolitus, alterũ, malus gustus nominatur. Quũ verò malè, vt cap. 5. libri de differ. sympto. monstratum est, bifariã interpretetur, pro eo quod est debiliter, vel deprauatè: in vniuersum tria in gustandi sensu erũt symptomata, nempe abolitus, debilis, & deprauatus gustus. Abolitus gustus in visu, cæcitati, in auditu, surditati proportione respondet. Debilis verò, in visu, hebitudini visionis, in auditu, grauitati, difficultatiue auditus. Deprauatus autem gustus visui respondet, qui circa colores, figuras, magnitudines, & situs fallitur. Quòd si auditus perperam de suis obiectis ac sensibus iudicat, παράκουσις Græcis, latinis deprauatus auditus appellatur. Animaduertendum verò hoc loco erit, vbi nos conuertimus situ, in græco Aldino codice esse χέσεσι, quæ sanè lectio Copo etiã occasionem præbuit vt habitu conuerterit. Sed falsam esse hanc Aldini codicis lectionem, atque pro χέσεσι substituẽdum esse θέσεσι, locus Galeni, qui est in lib. 7. de placitis Hippo. & Platonis, manifestissimè conuincit, vbi ita scriptum reliquit. Soli visui pręter alia concessum est corporis colotati & situm, & distantiam:

Symptomata in gustandi sensu euenientia.

παράκουσις. Aldinus codex emendatus.

θέσιν

θέσιν καὶ διάστημα insuper discernere, nullo alio sensu id valente. Neque enim auditus, neq; gustus, neq; olfactus, neq; tactus aliquod illorũ discernit. Propriũ itaq; visus obiectum seu sensile visus est situs, quòd scilicet à cęteris sensibus dignosci non posit. Sic etiam color, figura autem & magnitudo ex accidẽti vnà cum colore ab ipso visu percipiuntur. Ex accidente enim sentiuntur, Themistio libro. 2. de anima, cap. 21. teste, ea quæ quum per se sentiri non possunt, tamen dignoscuntur à sensibus, quia accidunt, & continentur in iis quæ per se sub sensum cadunt. Hinc rectissimè lib. 7. de Plato. & Hippocratis placitis in eum scribit modum Galenus. Color, inquit, oculi proprium sensile, eò quòd primùm & per se, & solus ex omnibus sensibus colorem percipit. Quo fit vt solus visus vnà cum colore rei visæ & magnitudinem, & figuram etiam percipiat. Magnitudo itaque & figura non sunt propria visus sensibilia, quia ab aliis etiam sensibus percipiuntur. Quippe calor corporis per se tactu dignoscitur, verùm quia huic etiam magnitudo & figura accidit, ideò magnitudinem & figuram tactus etiam, sed ex accidenti, percipit. Tactus autem propria sensilia non solùm primæ, verumetiam secundæ qualitates, duritia nimirum, mollities, densitas & raritas, sunt, quæ singulæ sub habitus nomine comprehenduntur, quemadmodum sect. 2. apho. commẽ. 54. abundè monstrauimus. Quum itaque habitus sit tactus proprium sensile, quo rogo pacto hîc à Galeno visui accommodari potuit? Legendum igitur θέσει, & non ἕξεσι esse hinc omnibus fit manifestissimum. Cæterùm vt aliorum symptomatum causæ sunt morbi, ita etiam prædictorum causas esse constat morbos qui in gustandi tum facultate, tum actione, item lingua, & tunica quæ ipsam ambit: quam suprà ex neruo gustatorio tertij paris dilatato factam esse diximus: & in neruis mollioribus qui à tertio pari nascuntur, & in tunicã linguam comprehendentem, Galeno libro. 4. de labo. lo. cap. 2. & lib. 9. de vsu par. cap. 12. teste, disperguntur, & in ea maximè cerebri sede, vnde pręd icti exoriuntur nerui, cõsistunt. Atq; hi quidem omniũ iam dictarũ partiũ morbi manifesti sunt. Si enim in iis vt sunt similares cõsistunt, octo certè erunt intẽperies. Si verò vt instrumentales cõpressio, obstructio & tumores præter naturam. Sin vt similares & instrumentales simul, solutio continui. Ac illi quidem morbi, vel omnino gustandi sensum abolent, aut difficilem reddunt. Porro lingua deprauatẽ sapores sentit, vbi quopiam alieno humore ipsa fuerit impleta. Tum enim omnia quæ gustantur vel salsa esse, vel amara, vel alium quendam absurdũ saporem pręse ferre videntur. Quod Hippocrates etiam non minus scitè quàm breuiter lib. 6. Epide. sect. 5. apho. 17. iis insinuare verbis voluit. Si, inquit, carnes gustanti salsæ sunt, redundantiam significant. Sic in ictero accidit, vt omnia quæ gustantur amara, etiamsi sunt dulcissima, esse putentur. Eius autem rei hęc est causa. Sensibile extrinsecus adueniens, vitiosum quo imbuta est lingua, succum qui priùs quieuerat mouet excitatq́;, ideoq́ue fit vt gustandi facultas non id quod aduenit, sed potiùs quod in lingua redundat, nempe biliosum succum, sentiat. Cæterum euenit interdum, raro tamen, vt priusquam aliquid gustemus, succi qui linguam imbuunt, sentiantur: idq́ue propter exquisitum gustandi sensum. Atq; huic certè symptomati simile est quod in oculis accidere solet, quum in stomachicis affectibus, vt cap. 2. huius libri, & lib. 1. de lab. lo. cap. 2. dictum est, aut suffusionis symptomata incidunt, aut soni, nullo extrinsecùs strepente, in auribus, aut odoris alicuius in naribus, nullo extrinsecùs occurrente odorato, imaginatio incidit.

Situs proprium visus obiectum.

Ex accidẽte quæ sentiuntur.

Magnitudo & figura non sunt propria visus sensibilia.

Habitus.

Lingua quandò deprauatè sapores sentit.

Hippocrates.

Sed quoniam nasi, qui duplici facultati, sicuti etiam lingua, subseruit, meminimus, nam & olfactus instrumẽtorum, ac respirationis veluti terminus quidam est, satiùs fuerit de hoc quoque sicut de prædictis disserere. Si enim morbus aliquis in eo acciderit qui meatum vitiet, aut deteriùs, aut omnino nõ odoratrix facultas sentiet odores. Si igitur vehementer sit contritus, aut polypo, aut alio quopiam tu-

Narium symptomata.

more præter naturam infestetur, meatum spiritus obstruet. Atque huius generis est in ipsius interna membrana oborta phlegmone. Quinetiam quæ in aliqua parte ossium colatoriorum, aut in iis quæ ibidem sunt membranis, aut in ipsorum ossium perforationibus obstruunt, nam & hæc olfaciendi sensum lædunt: id verò multo magis si in processibus cerebri, qui ad has partes perueniunt, fiant. At in destillationibus, & grauedinibus, & omnino in iis quibus ab æstu solis, aut frigore, aut humore anteriores cerebri ventriculi oppleti sunt, non solùm locorum qui illic sunt obstructio fit, sed etiam spiritus ipsius qui in ventriculis est, adhæc cerebri quod hos ambit intemperies quædam sequitur. Denique insignes iam dictarū partium tum compressiones, tum sectiones, odorum vel difficilem sensionem efficiunt, vel omnino abolent. Deprauatus verò ac veluti errans sensus ibidem fit, ob vitiosum aliquem qui illic continetur succum, qui fœdum odorem exhalans, vapores qui à vicinis corporibus ad olfactus facultatem ascendunt, interturbat. Simile videtur quod huic facultati accidit symptoma, ei quod itero laborantibus in gustandi facultate accidere dictum est.

COMMENTAR.

Narium aut quæ in olfactu accidunt symptomata, eadem planè methodo qua reliquorum sensuum colligit Galenus, nempe à læsa olfactus facultate, & primo eius instrumento, atque iis quæ huic vsum aliquem præstant partibus. Nasus autem meritò veluti finis quidam instrumentorum olfactus, & respirationis est, duplici enim facultati, perinde atque lingua, subseruit. Ofactui, quòd odores per nasum ad organa olfactus ferantur. Respirationi, quòd aër per nares primùm attractus, in fauces ducatur, hinc autem in laryngem, & per totam asperam arteriam in frequentes ipsius per pulmonis substantiam propagatas soboles. Quum itaque nasus non tantùm respirationi, sed & olfactui famuletur, necesse est vt si morbus in eo accidat qui meatum eius vitiat, aut deteriùs, aut omnino non odoratrix facultas sentiat odores. Obstruitur autem nasi meatus, si vehementer fuerit contritus, ita vt simus fiat. Item si polypo, aut alio tumore præter naturam infestetur. Ex genere eorum quæ meatum prædictum obstruunt, est phlegmone, in interna ipsius membrana oborta. Lædunt etiā olfaciendi sensum quæcunque in aliqua parte ossium colatoriorum, quæ foraminulenta sunt, quemadmodum suprà diximus, aut in membranis ibi constitutis obstruunt. Nam & hæc omnia obstaculo sunt, quo minus odores ad olfactus instrumentum peruenire possint. Multo autem magis olfaciēdi facultas læditur, vbi obstructiones fiunt in processibus cerebri, qui ad iam dictas partes, nempe colatoria ossa, & duram membranam illic perforatam, perueniunt. Et hinc etiam omnibus liquet, Galenum non simpliciter cerebri ventriculos anteriores olfactus constituere organa, sed potius processus illos qui ad ossa colatoria, adeoque fines narium pertingunt. Cæterùm in destillationibus & grauedinibus, de quibus lib. 5. de sympto. causis, cap. 4. copiosiùs dicemus, anteriores cerebri ventriculi oppleti sunt, ideoque facultas etiam olfaciendi læditur. Tū enim non naturalis ad sinus organorum olfactus pituitæ defluxus fit. Id quod ex odorandi facultatis noxa, quæ tum incidit, omnibus fit perspicuum. Qua de re lib. 8. de vsu par. cap. 6. Galenus fusiùs disserit. Opplentur etiam in æstu solis, id enim ἔγκαυσις est, calor enim humorum copiam ad cerebrum allicit. In frigore deniq;, quòd comprimendo cerebrum, eius ventriculos humoribus implet. Prædicta autem mala non solùm locorum qui illic sunt. verumetiam spiritus ipsius qui in cerebri ventriculis est, obstructionem pariunt. Adhęc cerebri quod hos ventriculos ambit intemperiem procreant, vt nihil

Nasus duplici facultati seruit.

Meat⁹ nasi quādo obstruitur?

Quādo cerebrū nimia pituita vexatur, tum etiam ad olfactus organa pituitæ defluxus fit.

nihil mirum ſit cerebro,ſpiritibus,& aliis quę ibidem ſunt partibus lęſis,olfaciendi facultatem quoq; parum rectè ſuo fungi munere. Deniq; iam dictarum partiũ,naſi ſcilicet,cerebri,& eiuſdem ventriculorũ notatu dignæ cõpreſsiones,ac ſectiões,vel prorſus odorum ſenſionem abolent,aut ſaltem difficilem reddunt. Sectiones enim penitùs auferunt,cõpreſsiones autem difficilem reddunt. Atq; hæ quidem aboliti, & difficilis olfactus cauſæ ſunt. Cæterùm deprauatus olfactus fit propter vitioſum aliquẽ humorẽ illic cõtentum,qui fœdum exhalans odorem,vapores qui à vicinis corporibus ad olfaciendi facultatem feruntur,corrumpit ac interturbat,quemadmodum in ozæna accidit,quæ non eſt niſi profundum & putridum narium vlcus, è quo fætidus & ingratus exhalat odor,qui vapores à rebus etiam odoratiſsimis elatos corrũpit,& deprauat.

CAPVT V.

QVoniam verò de ſenſibus qui in propriis animantis particulis fiunt dictum eſt,de eo qui omnibus quomodolibet ſentientibus cõmunis eſt, quem tactum nominant,diſſeramus. Accidunt verò & huic proportione reliquorum ſenſuum ſymptomata. Vtitur aũt non propriis, ſed communibus appellationibus,ſicut etiam prædictorum aliqui. Neq; enim in guſtandi,neq; in olfaciendi facultate eſt amblyopia,id eſt,viſus hebetudo,cæcitas, & parorasis,hoc eſt, deprauatus viſus:in audiendi verò barycoïa, id eſt, grauis auditio,& ſurditas,& paracuſis,paracoa,vel paracuſma, hoc eſt, deprauatus auditus. Nihil enim refert in præſentia quibus quis vti nominibus velit. Tactus ſymptomata.

COMMENTAR.

Quũ abundè hactenus de iis ſenſibus qui in propriis animantis particulis fiunt,viſu nimirũ,qui in oculis,auditu qui in auribus,guſtu qui in lingua,olfactu qui in naribus, aut potius cerebri,quos capite præcedenti diximus,proceſsibus fit, diſputauerit Galenus:nunc de tactus ſenſu,qui ordine quintus,adeoq; poſtremus eſt, atq; omnibus quæ ſentiunt communis,aget. Docuit autem hunc ſenſum per vniuerſum corpus eſſe diffuſum,eiuſq; totum corpus eſſe particeps,vt ſcilicet omnes ictus,nimij tum caloris,tũ frigoris occurſum ſentiremus. Atq; hoc etiam nomine factum vt in vnaquaq; ſenſuũ ſede duplex inſit ſenſus. Vnus,qui propria ſenſibilia diſcernit. Alter tactus, qui tactui etiã propria ſẽſibilia dignoſcit. Vt oculo ineſt viſus,quo colores diſcernit,& tact⁹,quo calida & frigida deprehẽdit,ſed hæc quidẽ vt corpus,colores verò vt viſus. Eodẽ ſanè modo guſtus,& odoratus,atq; auditus,ſonos,odores,ac ſapores,vt proprij ſẽſus,calida verò & frigida,vt corpora,diſcernunt. Rectiſsimè itaq; à Galeno,& aliis philoſo. tactus oĩbus quæ ſentiũt cõmunis eſſe dicitur,quũ etiã reliquis quatuor ſenſoriis inſit. Cæterùm tactui proportione reliquorũ ſenſuũ accidunt ſymptomata tria,nimirũ,abolitus, difficilis imbecillúſve,& deprauatus tactus. Nõ poſſunt autẽ propriis appellationibus, ſed cõmunibus,quemadmodũ iã dictũ eſt,& in guſtandi olfaciendiq; facultate oſtẽdimus,efferri. In viſu quidẽ hæc ſymptomata propria ſunt ſortita nomina,cæcitatẽ,ἀμβλυοπίαν,& παρόρασιν. In auditu,ſurditatẽ,βαρυκοΐαν,& παράκουσιν, ἢ παρακοὰν, ἢ παράκουσμα,iſtis enim omnibus nominibus Græci deprauatũ auditũ ſignificare voluerũt. Cur tactus ſẽſus per vniuerſum corpus diffuſus; in vnaquaq; ſenſuũ ſede duplex ineſt ſenſus. παράκουσις. παρακοά. παράκουσμα.

At hæmodiæ nomẽ,& ſymptoma tactricis facultatis peculiare eſt. Sed in ore ac dentibus potiſsimũ accidere cõſueuit, ob acidos acerboſq; cibos. Stupor verò ex ſentiẽdi mouendiq; difficultate cõpoſitus,in vniuerſo corpore & maximè artub⁹ manifeſtè à frigore,& cõpreſsione neruoſorũ corporũ euenit. Adhæc à torpedinis marini aĩalis cõtactu. Si verò ſua ſpõte,nulla tali accidẽte cauſa,iciderit vita deſes,et ciborũ vel craſſorũ,vel lẽtorũ multitudo, vel ſolitæ excretiõis ſuppreſsio neceſ Hæmodia. Stupor. Stuporis cauſę.

ſario anteceſſit. Igitur continua cauſa, aut continens, aut adhærens, aut quomodocunq; quiſpiam nominare velit, talis quiſpiam in neruo affectus eſt, vt facultatem illi à principe parte miſſam impedire poſſit. Impeditur aũt, ſi quidem neruus meatu aliquo præditus ſit, veluti manifeſtè qui ad oculos perueniunt præditi eſſe cernuntur, vel propter obſtructionem, vel compreſſionem. Si verò meatum non habet, propter conſtrictionem, vel frigus, vel compreſſionem. Quum igitur meatum aliquem obtinet neruus, veluti viam à principe parte per neruum extenſam, quòd eo obſtructo facultas animalis impediatur, nemini non manifeſtum eſt. Quinetiã quòd compreſſo extrinſecùs neruo, anguſtia aliqua in meatu contingat, neq; hoc in obſcuro eſt. Quod verò etſi nullus eſt meatus, ſed veluti per aquam, aërémue Solis radij tranſeunt, eodem modo facultas à principio per neruorum corpus ſi permeauerit, in tranſitu impediatur, ſi ipſi ad craſſiorem habitum fuerint permutati, neq; hoc pluribus argumẽtis probationibúsve egere mihi videtur, apud eum præſertim, qui recordatur eorũ quæ in aqua & aëre accidere ſolent. Quippe nebula, fumus, & nubes in aëre conſtituta, cœnum verò & limus in aqua, impediunt ac prohibent quo minus Solis ſplendor ſyncerus per ea feratur. Ad eũdem igitur modum, ſi neruus craſſior & durior ſeipſo ſit redditus, facultatis tranſitum prohibebit. Fit autẽ craſſior, ſi vel viſcidis craſſisq; ſuccis alatur, aut violento frigore conſtringatur. Si autem ab aliquo corpore duro extrinſecùs illi innitente comprimatur, ne ſic quidem expeditum facultati tranſitum præbebit. Huiuſmodi reddũtur nerui, qui vel funiculis, vel manibus conſtringuntur, & qui ab externo aliquo vel phlegmone, vel ſcirrho obſeſſo comprimuntur, & qui in luxationibus motis loco oſſibus, aut fracturis oſſium coarctantur.

COMMENTAR.

αἱμωδία. Hæmodiæ, cuius tum nomen, tum ſymptoma ad ſolum tactum pertinet, & ſtuporis cauſas hoc in loco explicat Galenus. Eſt autem Græcis αἱμωδία nihil aliud, quam dentium ſtupor, quotidianum ſanè malum, quo ex acidorum, aut acerborum, præſertim non maturorum, pomorũ eſu dentes ſtupent, nec ſuo mandendi munere fũgi poſſunt. Stupor. Stupor autẽ, Galeno lib. 2. de labo. lo. cap. 1. teſte, inſignis refrigeratio eſt, quæ partibus ſenſus, & motus difficultatem inducit. Quare rectiſsimè Galenus affectum eſſe ex ſentiendi, & mouendi difficultate compoſitum dixit. Differt ab hæmodia, quòd hæc in dentibus duntaxat, ille in toto corpore, in artubus, hoc eſt, extremis partibus corporis, præcipuè quæ Græcis κῶλα dicuntur accidit. Artus. κῶλα. Cauſæ ſtuporis externæ. Cauſæ autem ſtuporis ſunt refrigeratio, & neruoſorum corporum compreſsio. Vtraq; enim cauſa ſpiritus animalis delationẽ prohibet, hęc quidem comprimendo neruos, illa verò conſtringendo. Ita ſanè ab aëre frigido, & graui aliquo pondere, vt quum crus vnũ alteri innititur, ſæpe ſtupor accidit. Torpedinis vis & natura. Item à torpedinis contactu. Eſt enim torpedini piſci marino tanta ſtupefaciẽdi vis, vt hamo captus per ferrum, ſetam, & harundinem in piſcatorem ſui torporis naturã trãſferat. Hunc Ariſtoteles lib. 9. de hiſtoria animalium cap. 37. ea natura eſſe, vafroq; ingenio prodidit, vt piſces quos in eſcam appetit, ea ipſa quã in ſuo corpore cõtinet facultate torpendi afficiat, atq; ita ſtupore retardos capere, atq; iis veſci. Quod vt cõmodiùs aſſequatur, in arena ſe abdere, & limo, vt adnatantes qui obtorpuerunt piſces corripere queat. Plura de eo Plinius lib. 9. & 32. capitibus primis. Paulus Ioui. cap. 28. libri de Romanis piſcibus. Atq; hæc quidẽ tres ſunt ſtuporis cauſę externę. Interna. Ad internas aũt ſpectat

vita

vita ignaua,& quæ in summo transigitur otio,ea enim crudorum humorum copiam, stuporem subinde generatium,procreare solet. Item lenti & crassi humores qui spiritus animalis delationem,sua obstructione,impediunt. Præterea alicuius solitæ excretionis,mensium nimirum,hæmorrhoidum,vomitus, aut alui deiectionis suppressio. Tum enim ad neruosa loca transferuntur superuacua,quę statis tẽporibus anteà sunt vacuata. Proinde prędictorum affectuum aliquis in neruo,qui facultatem sentiendi & mouendi à cerebro demissam,impedire potest,vt Gręci vocant συνέχον ἢ συνεκτικὸν, ἢ προεχὲς αἴτιον,id est,continens stuporis causa est, ita vt eo præsente necesse sit adesse etiam stuporem,& eo sublato simul etiam tolli stuporem. Et hunc quidem locum pro afferenda in morbis causa continente aduersus me, in suis contentiosis ac maledicis disputationibus,tanquam aheneum quendam murum Montuus produxit, atqui temerè,ac ridiculè. Constat enim stuporem esse symptoma,nõ morbum,ideo nihil mirum si habeat affectum aliquem,qui illius sit cõtinens causa. Iam enim sæpe diximus, morbos symptomatum esse causas continentes. Quare non erat cur etiam ex eo loco sibi victoriam polliceretur Valleriola,dum ait: Ex hoc loco cõstare vel euidentissimè puto,continẽtem causam in pathematis morbosis assignare Galenũ. Nam & nos fatemur pathemata quę morbos sequuntur,sicuti etiam alia omnia, habere causas continentes,quòd scilicet sint ex numero eorum quæ essentiam in fieri obtinent. Cęterùm impeditur facultas sentiendi ac mouendi in neruo qui cauitatem seu meatum obtinet, vt sunt visorij nominati,bifariam,nempe propter obstructionem, & compresionem. Si verò meatum nullum obtinet neruus,trifariam impeditur, nimirum propter constrictionem, vel frigus,vel cõpresionem. Quòd autem omnia illa facultatem animalem impedire possint,notius est,quàm vt pluribus dici debeat. Sed hoc fortassis facilè aliquis in neruis meatum obtinentibus concesserit, nequaquã autem in eo qui meatu destituitur. Quare Galenus longiùs huius rei causam exponere non grauatur,inquiẽs: Si substantia nerui ad crassiorem habitum permutatur, facultas à principe parte per nerui corpus permeare nequit. Id quod aquę & aëris exemplo clarissimè mõstrat. Nã vt solis splendores ac radij per aërem nebulosum,aut nubibus obductum fumoq; obscuratum,aut aquam cœno aut limo turbatam ob crassitus delationis medium,& splendori suscipiendo ineptum transire nequeunt: ita etiam animalis facultas per neruum immodicè crassum,ac durum permeare haud potest. Crassior autem fit, vbi à crassis ac lentis humoribus alitur,aut vbi à vehementi constringitur frigore. Non solùm autẽ à frigore constringitur neruus,verumetiam à rei duræ extrinsecus adueniente innixu, laqueo,manibus,vicinę alicuius partis phlegmone,scirrho,osse luxato, aut fracto, vt omnibus liquet. Quare non est cur longiores in iis explicandis nos esse oporteat, quũ ex superioribus nulli non perspicuum sit,omnia iam dicta arctiores neruos,quòd scilicet comprimant,& coarctent,reddere posse.

Montuus notatur.

Valleriola.

Facultas sentiendi & mouendi quot modis impediatur.

Simile de aqua & aëre.

Principio quidem omnes stupidi fiunt,postea omnino & sensus,& motus expertes. Et nominatur huiusmodi ipsorum vitium,resolutio. Hæc quanquam in eodem quo stupor genere est,differt tamen magnitudine. Quòd si in omnibus neruis fiat,illicò totum corpus & sensu & motu priuat. Celerem autem respirationis priuatione mortem infert. Si spinalis medullę principium læditur, solis particulis quæ in capite sunt,quoad vixerit homo,tum sentit,tũ mouetur. Quòd si verò cerebro noxa acciderit,in omnibus cõfestim partibus impotẽs, insensilisq; efficitur. Viuit aũt vterùs horum tanto tempore, quãto viuerent qui laqueo strãgulantur. Quibus verò spinalis medulla infra neruorũ qui thoracẽ dilatãt exortũ laborat, siue vertebra aliqua luxata,siue etiã alter,in magnis quidẽ affectibus,in partib'

Resolutio.

inferioribus omnibus subitò & sentiendi, & mouendi facultate priuantur. Si verò minores fuerint affectus, stupidi fiunt, non tamen moriuntur, propterea quòd respiratio illis seruatur. Quibus autem spinalis medulla iuxta quintam vertebrã laborat, eorum manus sensum omnem cum motu amittunt. Quibus verò circa sextam, non omnes quippe primæ brachij partes illæsæ seruantur. Multò autem minus si circa septimam vertebram laboret. Quòd si verò circa octauam, quàm minimùm læditur. Si autem quæ post hanc habetur, nullam penitùs noxam manus cõtrahent. At verò vox perit, quibus spinalis medulla in ceruice laborat, verùm id non in omnibus spinæ vertebris. Atqui quantũ noxæ singulæ afferant, in commentariis de voce est definitum. Nunc enim plura, quàm opus erat, dixisse mihi videor. Neque enim omnia particulatim in hoc opere symptomata persequi propositũ est, sed in generales causas referre. In vniuersum igitur mihi de omni sensus læsione id sit dictum. A quibus neruis, dum valent, singulis facultas suppeditatur, ab iisdem dum laborant læduntur. Quòd si verò quis cuiusq; nerui facultatem nosse cupit, eorum qui ad respirationem conducunt, in libro qui de respirationis causis inscribitur: eorum autem qui ad vocem, in opere de voce, facultas est enarrata. Hæc igitur alibi à nobis accuratiùs sunt prodita. Neruos verò qui ceruici, capiti, abdomini, manibus & cruribus facultatem suppeditant, & alij quidam antè nos non incommodè scripserunt, & nos de iis in libris de dissectione administranda tractaumus. At in præsentia nobis de symptomatis quæ in sensu eueniunt, sermo erit.

COMMENTAR.

Quid sit neruorum resolutio, quæ Græcis παράλυσις dicitur, & à quibus causis oriatur, ac qua nã ratione à stupore distet, hîc perspicuè Galenus ostendit. Resolutio enim non est nisi sensus & motus abolitio, differtque à stupore, magnitudine. Nam in hoc ipso tantùm sensus & motus difficultas est. In resolutione autem, horum omnimoda abolitio. Quæ si in omnibus pariter neruis accidit, confestim totum corpus sensu ac motu destituitur, vocaturque malum hoc, vt suprà quoq; dictum est, apoplexia. Hæc, quia respiratione priuat, celerrimam mortem affert. Porro si spinalis medullæ principium læditur, solis particulis quæ in capite sunt, homo ille sentit ac mouetur, quod tũ nullus septem parium à cerebro originem ducẽtium neruorum lędatur. Manet igitur in partibus capitis sensus & motus integer, ac illæsus. Quod si autem cerebro noxa acciderit, tum omnes ex eo natos neruos lædi necesse est, ideoq; statim in omnibus partibus impotens efficitur, hoc est, eas pro arbitrio mouere nequit, sensuque destituitur. Si verò spinalis medulla infra eorum qui thoracem dilatant neruorum exortum, eò quòd vertebra aliqua loco mota sit, siue alia quadam ratione læditur: si affectus ipsi magni fuerint, cùm in partibus quæ infra hanc quæ offensa est vertebram constitutę sunt, mouendi & sentiendi facultas, atque respiratio ipsa, quòd thorax amplius dilatari nequeat, perit. Si autem minores ac mitiores fuerint affectus, stupore quidem corripiuntur, non tamen moriuntur, eò quòd illis respiratio illæsa seruetur. Quibus autem spinalis medulla iuxta quintam vertebram laborat, horum manus sensum omnem cum motu amittunt quòd scilicet à quinto pari neruorum, cui quinta è ceruicis vertebris cum quarta viam præbet, item sexto sub quinta excidenti, & septimo ex communi sextæ & septimæ verteberarum foramine prolabẽti, dein ab octauo & nono,

Resolutio.

Apoplexia.

Impotens.

& nono, seu primo secundoque thoracis paribus, omnes nerui, qui numero sex sunt, in manus pullulant. Sed de legitimo neruorum ortu nemo doctiùs ac meliùs nostro Vesalio scripsit, ad huius igitur commentarios lectorem remitto. Porrò quibus spinalis medulla in ceruice laborat, iis vox perit, propterea quòd à sexto & septimo paribus neruorum è cerebro prodeuntiū, magna portio ad laryngis, seu gutturis, quod primum vocis esse instrumentum constat, & linguæ musculos deriuetur. Cæterùm ex vocalibus neruis, vt lib. 4. de labo. locis, cap. 7. & lib. 7. de vsu par. & 16. Galenus attestatur, sunt ij quos recurrentes vocant, qui & ipsi sexti paris neruorum è cerebro ortorum pars sunt. Reliqua nulla explicatione egent, quòd per se plana admodum sint. Andreas Vesali⁹.

Quoniam verò partes quæ volūtatis impetu per neruum aliquem mouentur, ipsæ propinus per eundem sensum quoque obtinent, duplicem iis noxam in nerui illius morbo succedere necesse est, alteram sensus, alteram motus. Quomodo igitur fit, vt nonnullæ partes motu voluntariarum actionum resolutæ esse videntur, & tamen sentire? Ac rursus quomodo aliæ moueri videntur, non autem sentire? In lingua quidem & oculis nulla est ambiguitas, propterea quòd hæc duplici neruorum genere participant. At in quibus membris duri duntaxat nerui sunt, sermo ad hūc modum distinguendus erit. Si ablata cute subiectus musculus qui nudus est, immobilis videatur, tangentes tamen sentiat, exiguam ei noxam accidisse putandum est: nempe quòd tantam animalis facultatis partem susceperit, quanta ad sentiendum sufficiat, ad mouendum verò musculū non sufficiat. Quippe tangendi sensus in patiēdo potiùs quàm agendo consistit: proinde ab exigua facultate etiam perfici potest. Musculorum autem motus quū agendo, nō patiendo actionis efficacıam habeat (totum enim corpus ab eo transfertur) multa indiget animali facultate. Contrà verò accidere nunquam deprehendes, vt nudus musculus moueatur, sed non sentiat. Si verò superiacens illi cutis sensum amittat, ipse autē moueatur, nihil mirum videri debet. Veluti nec si duorum musculorum alter moueatur, alter verò immobilis sit, aut alter quidem sentiat, alter verò sensum amiserit. Quemadmodum enim in iis alterius læsum esse neruum, alterius autem illæsum licet: ita etiam fieri potest, vt is qui in cutem dispersus est neruus sit læsus, qui verò in musculum, noxa vacet. Sic etiam contrà, vt cutis neruus illæsus sit, musculi autem lædatur. Atque hæc de propositis symptomatis dixisse satis sit. Causa cur intereunte dum mot⁹ sensu retento abolentur, aut contrà motu seruato pereat sensus?

COMMENTARIVS.

Quæstionem hoc loco in Scholis medicorum crebro agitatā Galenus tractat, nempe qui fiat, vt motus, sensu retento, aboleantur ac pereat; aut contra, motu adhuc seruato, sensus pereat? Quam quidem quæstionem ita explicat Galenus. Si, inquit, partes per vnum & eundem neruum, sensum & motum obtinent, necesse est vt illius nerui morbum, sensus simul & motus succedat amissio. Si verò pars aliqua duplici neruorum genere est prædita, ita nimirum vt alius sit qui illi motum, alius qui sensum suggerat neruus: veluti in instrumentis sensus quæ motu aguntur voluntario, qualia sunt oculis, & lingua, accidit: in ea nulla est ambiguitas, ac perplexitas. Nam quum duplex neruorum genus sibi vendicent, vnum quidem sensui, alterum verò motui, destinatum, priore quidem læso, sensum: altero aūt motum perire necesse est. Duplex itaq; naturæ in digerendis neruis scopus est. Vnus, gratia sensus, alter occasione motus. Prior mollis, alter autem durus existit. Sensus igitur instrumenta, neruo molli indigent. Neruo quidem Qui fiat vt motus, sensu retento pereat, aut cōtrà, motu seruato, sēsus aboleatur? Duplex naturæ in digerēdis neruis scopus.

quidem, propterea quòd sensus instrumentum quodque ad suum munus obeundum multo animali spiritu indigeat. Molli autem, quoniã affici ac disponi quodammodo, & pati aliquid ab extrinsecùs occurrente sensibili oporteat. Est enim ad patiendũ quidem aptius molle, ad agendum verò durum. Proinde vt sensus instrumẽta mollibus, ita cæteræ partes quas moueri necesse est durioribus donantur neruis. Hinc est quòd partibus quæ sensus instrumenta sunt, & simul motu voluntario aguntur, maiores ac duriores nerui, quàm ad tactilium dignotionem egebãt inserti sunt. Reliquis aũt partibus sensu tactus duntaxat indigentibus, ex proportione molles, & graciles offerũtur. Quo nomine factum est vt in cutem, quòd prima extrinsecùs occursantibus occurrat, complures neruorum surculi ac soboles passim digesti sint. Sed de iis satis. Ceterùm in iis membris, in quibus duri duntaxat nerui sunt, Galenus ita esse distinguendũ putat. Si ablata cute subiectus musculus, qui nudus est, immobilis apparet, tangentes autem sentit, exigua illi noxa accidit. Nam tantum animalis facultatis suscipit, quantum ad sentiendum satis est, ad mouendum verò musculum nequaquam. Quippe quũ tactus in patiendo, motus verò in agendo consistat, plus facultatis ad musculi motum, quàm sensum requiritur. Verùm quam hoc loco rationem affert Galenus, hanc lib.1. de affe. lo. cap.6. improbare videtur iis verbis. Orta est, inquit, inter medicos quæstio, quisnam sit eiusmodi neruorum affectus, vt per ipsum seruato eorum motu pereat sensus? Equidem idipsum dicebam, quod priores medici dicere solebant, quòd scilicet sensus patiendo, motus verò faciendo aliquid fiat. Quapropter vt quis moueatur opus est robore, sed vt sentiat, vel minima facultas sufficit. Quicunque rectè me hunc dixisse sermonem putarent, quid igitur, inquam, num vidistis aliquando cõtrà euenire, quàm vt seruato sensu periret motus? Tum cæteris ferè omnibus se nunq̃ conspexisse dicentibus, vnus id confiteri audebat, & nomine laborantis citato, testes quoque adhibere pollicebatur. Quum verò hoc supradictis repugnare videretur, in partibus motis illis quidem, non verò sentiẽtibus (etenim ꝙ ad hanc sanè rationẽ pertinet, fieri haudquaquã potest, vt amisso sensu, motus à voluntatis imperio prodiens seruetur) rursus orabant, vt caussam explicarem, quamobrem vtraq; apparerent. Hæc ille. E quibus verbis palàm omnibus fit, eam quàm hìc affert de agendo & patiendo rationem à Galeno loco iam producto disertè improbari, vt hoc nomine necesse sit sibi Galenum in iis duobus locis ex diametro pugnare.

Cur in cutẽ complures neruorũ surculi digesti sunt?

Locorum Galeni prima facie pugnantium conciliatio.

Sed facilis est horum locorum conciliatio, modo vtrunque rectè expendas. In libris de laborantibus locis primo, & quarto, rationem hanc simpliciter prolatam damnat, vt quæ non valeat nisi in alteram partẽ, hoc est, tum solùm vbi motu abolito, sensus permanet, nequaquam autem vbi perdito sensu, motus manet. Hìc autem eandem probat, vtpotè non simpliciter prolatam, sed ad nudum musculum accommodatam. Hac sanè ratione fieri nunquam potest, vt nudus musculus moueatur, sed non sentiat. Si verò nudus non fuerit musculus sed cutis illi superiacens adhuc adsit. Fieri potest vt is moueatur, nihil tamẽ sentiat. Nam quia neruus qui ad cutem peruenit, laborat, qui verò in musculum deriuatur illæsus manet, ideò sensus perit, motus verò manet, vt etiam lib.1. de labo. lo. cap.6. copiosiùs docet.

Alia, meliorque explanatio.

Verùm hæc Galeni ratio non valet nisi in musculo qui sua adhuc tegitur cute, & nequaquam eo qui nudatus est. Ideoque paulò antè dixit Galenus, fieri non posse, vt nudus musculus moueatur, & nõ sentiat. Porrò quũ probabile sit nullũ neruũ sensu tactus esse destitutum, si enim ad neruum motui destinatum tanta facultatis animalis copia delabitur, vt agere ac motum perficere possit, igitur etiam tanta, vt pati ac sentire queat: necesse est vt vbi sensus integer adhuc est, sublato tamen motu, aliam quæramus rationem, præsertim in musculo nudato, quum nobis tum non liceat ad eam, qua Galenus visus est, deflectere. Quippe motus, ad quem efficiendum maior facultas animalis requiritur, est amissus, & tamen manet sensus, qui minorem, vt fiat, facultatem expetit. Non inueniemus autem meliorem eâ, quam nobis neruorum series, & musculorum

natura ostendit. Ea verò est, vt dicamus sensum manere motu sublato, vbi neruus musculo suppeditans sensum illesus est, alter autem qui motui destinatus est læditur: & contrà, motum manere sensu amisso, quando neruus sensum præbens offenditur, motum autem suppeditans, illesus permanet. Quod exemplo vno demonstrasse satis sit. Si quartus neruus eorum qui brachium subeunt, ac musculis extensioni minimi digiti & anularis extensioni famulantibus surculos præbet, vulnere, aut alio affectu, nempe contusione collisionéve, aut alicuius humoris affluxu, ita vitiatus fuerit, vt animalis spiritus ab eo deduci non posit, quintus autem neruus suppeditans sensum illesus sit ac integer, tum prædictorum digitorum extensio, atque adeò motus perit, illorum sensu manente integro. Rursus si quartum neruum finxeris integrũ, quintum verò læsum, musculorum digitos extendentium munus haud abolebitur, tamen paruus & anularis digiti stupescent, sensuque destituentur. Non est igitur necesse eò deflecti, quòd vis maior ad motum quàm ad sensum requiratur, sed ortus neruorum, & insertio eorundem medico quàm diligentissimè discenda erunt, ita enim non solùm aboliti motus, aut sensus causam proferre, verumetiam medicamenta neruis laborantibus commodè adhibere medicus sciet. Qua quidem de re aliquot historias libro de laborantibus locis, capite sexto, & libro quarto capite quinto, easque elegantes admodum, recitat Galenus.

CAPVT VI.

Delectatione igitur & dolore omnes sensus afficiũtur, nõ tamẽ æquè euidenter, sed in sensu quidem visus minimùm, in tactu verò ac gustu maximè, ab iis deinceps in olfactu, & post hos, in auditu. Quæ nam igitur communis omnium causa, & quæ singulorum propria? Communis quidem est, quàm Plato in Timæo ita scribens affert. Quod præter naturã ac violentum est, si confertim in nobis fit, dolorificum in nobis pathos excitat. Quod verò ad naturam suam rursus confertim redit, iucundum est. Quod verò sensim, & paulatim fit, sensu haud percipitur. Sic quidẽ Plato. Hippocrates autem eo vetustior. His inquit, quibus natura mutatur, ac corrumpitur, dolores excitantur. Hac enim voce, Corrumpitur, & celeritatem, & vehementiam mutationis indicat. Omnes sensus delectatione & dolore afficiuntur. ,, ,, ,, ,, ,,

COMMENTAR.

Omnes sensus dolore ac delectatione posse affici: quanquam non æquè euidenter: & quæ sit eius rei causa communis, hoc loco Galenus ex Platone & Hippocrate ostendit. Est autem delectatio sensus suauis, & naturæ gratus. Contrà dolor, sensus tristis, & naturæ molestus. Vterq; igitur sensus in omnibus sensoriis accidit, dissimiliter tamen. Delectatio. Dolor. Nam in visu minimùm, id enim ἥκιστα, Galeno metipso libro secundo de vict. acut. ἥκιστα. morb. comm. decimonono teste significat: hoc est, minùs quàm in reliquis sensibus accidunt delectatio, ac dolor: quòd scilicet vehementes illos repentinósque motus, quibus & voluptas, & dolor excitatur, ob exactam suam naturam, ac tenuem essentiã non sustineat. Tactus verò & gustus, quòd crassior sit solidiórque horum instrumentorum essentia, delectationem & dolorem maximè sentiunt. Mox ab iis duobus sensibus olfactus, & postremùm auditus. Habent autem delectatio & dolor duplicẽ causam, vnã communem, alteram propriam. Communem ex Platone & Hippocrate, vt dictũ est, monstrat. Sic enim Plato in Timæo scriptũ reliquit. Quicquid corpus nostrum ẽ suo statu naturali violenter ac confertim mutat, id dolorem concitat. Quicquid verò cõtrà ad naturalem habitum confertim redit, iucundum ac suaue existit, delectationẽmque parit. De Platonis itaque sententia communis omnis doloris causa, est violenta, & Duplex delectationis & doloris causa. Communis.

confertim facta à naturali statu mutatio. Contrà delectationis causa communis est, à non naturali ad naturalem statum confertim factus reditus. Hippocrates etiam, qui Platone vetustior est: vtpote qui Artaxerxis longimani Persarum regis tempore, annis ante Christũ seruatorem nostrum. 448, vixerit, quo etiam tempore Herodotum, & Thucididem historicos floruisse constat. Plato autem Artaxerxis secundi, qui cognomento Memnon dictus est, tempore vixit, annis post Hippocratem propemodum quinquaginta: Platonis de communi causa doloris sententiam confirmat, quum in libro de homine in eum scribit modum. His quibus natura mutatur, & corrumpitur, dolores excitantur. Scitè enim, & suo sanè more breuiter, omnẽ doloris causam hac vna voce, corrumpitur, complexus est. Nam naturam nostram quæ lento gradu & paulatim sui sensum excitant, corrumpere nequeunt. Alterare quidem & extra naturale temperamentum ducere possunt, euertere autem, & corrumpere nequaquam. At quæ violenter ac confertim incidunt, ea certè naturam nostram corrumpere, adeoq́ue dolorem inferre solent. Nihil enim citra dolorem corrumpitur. Voce igitur, corrumpitur, quod hic etiam Galenus monuit, vehementiam ac celeritatem, quę ad doloris generationem requiruntur, indicare voluit Hippocrates.

Hippocrates quo tẽpore vixerit.

Plato.

Porrò magnæ in tactu à natura eueniunt mutationes, à frigidi, calidique violento occursu. Præterea ab ijs quæ contundere, secare, extendere, aut erodere solent. Nam humidum & siccum, sine calore & frigore, occursum violentia carentem obtinent. Id quod disces, si opus de simplicibus medicamentis leges. Ibidẽ enim demonstratum est frigus alia quàm calidum ratione delectare: ipsum tamen eò quòd substantiam diuellit, dolorem excitat. Videntur autem ea quæ contendunt, & tendunt, eò quòd corporibus rupturæ periculum afferunt, dolorum causæ esse: quemadmodum etiam quæ pungunt, & quæ secant. Neque enim postquàm aliquid sectum, & ruptum est, dolorem infert, sed dum fiunt omnia huiusmodi dolorum causæ euadunt: nisi ex accidenti eos qui sic laborãt dolor sequatur, aliàs quidem acribus humoribus vlceratum corpus mordentibus, aliàs phlegmone superueniente, quæ ipsa vndiquaque partem distendendo, dolorem efficit. Non rarò etiã propter immodicum calorem, aut humorum acrimoniam, dolor excitatur.

Vehemẽtium in tactu dolorum causæ.

COMMENTAR.

Expeditis communibus doloris causis, ad proprias venit, & primùm quæ sint in tactu vehementium dolorum, magnarumq́ue à naturali habitu mutationum ac euersionum propriæ causæ ostendit. Prima autem causa propria est, calidi & frigidi violentus occursus. Has enim qualitates vehementer alterare omnibus in confesso est, quòd scilicet, Aristotele etiam libro quarto Meteo. cap. 1, & Galeno cap. 4. libri de inæquali intemperie testibus, sint longè efficacisimæ, & ad agendum maximè idoneæ. Quum itaque calidum & frigidum confertim & violenter alterent, nihil mirum si dolorem excitent, vt lib. 12. the. metho. cap. 7. Galenus etiam docet. Secundò inferunt dolorem ea quæ contundunt, secant, extendunt, & erodunt, quod experientia quoque ipsa testatur, vt multa comprobatione non sit opus. Cæterùm num humiditas & siccitas dolorem inferant, à multis in dubium vocatur. Facilis autem & expedita est, de Aristotelis & aliorum philosophorum, qui has duas qualitates omnis actionis esse expertes, &, vt ita dicam, pasiuas prorsus statuunt, sententia ad hanc quæstionem respõsio. Nam ii planè nullum posse excitare dolorem respondebũt, quòd scilicet ad huius procreationem opus sit aliquo, quod violenter ac confertim alteret, quale nec humidum, nec frigidum existit. Nec diuersum Galenus & alii medici, qui iis duabus qualitatibus non omnem

Vehementiũ dolorũ in tactu propriæ causæ.

An humiditas & siccitas dolorem excitent?

omnem prorsus agendi vim adimunt, sed minus tantùm quàm calidum & frigidum, agere affirmant, ad prædictam quæstionem respondebunt. Quum enim nulla res, nisi occursus eius sit violentus, ac confertim factus, vt dictum est, dolorem inferre possit, humiditas autem & siccitas nullam vim, seu violentã molestamque sensionem in corporibus sensu præditis efficere queant: quòd scilicet imbellior eorundem sit actio, atque sensim irrepens alteratio, atque adeò ad patiendum magis quàm agendum sint appositæ: ideò nullum, quum nudę sunt, excitare dolorem possunt. Non autem temerè additum à nobis est, quum nudæ fuerint: quippe si affluxu alicuius humoris comitatæ partem aliquam obsederint, tum ex accidente, nempe implendo, distendendo, & inflammando dolorem concitare possunt. Quocirca idipsum non humiditati, aut sicci- Obiectiones.
tati per se, sed humori iisdem qualitatibus prædito adscribendum erit. Verum hîc fortassis quispiam nobis aduersabitur, Galeniq́ue aliquot obtrudet loca, in quibus ille ab humido & sicco corpora disertè alterari & corrumpi fatetur, atque illic quidem, vbi doloris causas ex professo tractat. Horum certè primus est in cap. quarto libri de inæ- 1
quali intemperie, vbi in hunc modum scriptum reliquit. Alteratur autem & corrum- »
pitur natura, quum vel calefit, vel frigefit, vel siccatur, vel humefit, vel eius vnitas sol- »
uitur. Alter locus est in cap. 80. artis medicæ, vbi ita scribit. Alteratur verò substantia 2
à caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate. Huic verò in eum qui sequitur modum »
respondendum erit. Aliquid bifariam alteratur, primò quidem violēter & confertim, Solutio. Aliquid bifariam alteratur.
secundò autem lento gradu, ac sensim. Quare diligenter admodum considerandum erit, à quibus qualitatibus vtraque alteratio fiat. Nam ea quæ violenter ac confertim alterat, atque adeò corrumpit ac dolorem infert, à calido & frigido dũtaxat fit. Altera verò quæ citra violentiam & sensim alterat, adeoque nec dolorem excitat, nec corrumpit, ab humido & sicco. Quapropter vt diuersitatem hanc innueret Galenus dixit, alteratur, & corrumpitur. Alteratur scilicet quum siccatur vel humefit, corrumpitur autē, quum calefit, vel frigefit. Atque hinc est etiam, quòd lib. 12. the. metho. cap. 7. has alterationes distinguere volens Galenus, doloris causas in violentum acrepentinum tantùm calorem & frigus, altera oppositione omnino præterita reiiciat. Quid multa? etsi humiditas & siccitas non omnino actionis expertes sint, sed in seinuicem, vt idipsum lib. 1. de elementis Galenus copiosè admodum ostendit, agant, & pro sui ratione variè corpora immutent, tamen non ita violenter & confertim mutant, & alterant, vt corrumpant ac dolorem inferant. Doloris itaque generatio ac corruptio, solius sunt calo- Alia obiectio.
ris, ac frigoris. Atqui hîc rursus instabit, & contra ea quæ iam diximus, alium Galeni locum ex lib. 2. de victu acut. morbo. comm. 1. proferet, in quo humiditatem ac siccitatem confertim etiam, perinde atque caliditatem & siccitatem, alterare disertè affirmat. Verba illius hęc sunt. Alterātur autem confertim ab efficiētibus qualitatibus quũ Responsio.
& calefiunt, & refrigerantur, & siccantur, & humectantur. Facilè verò quod obiectum »
est diluitur, si dicas Galenum in loco iam producto non de nudis loqui qualitatibus, »
sed iis quæ sunt cum alicuius substantię affluxu. Ibidem nanque de pleuritide, siue costas succingentis membranæ phlegmone agit, quæ è nuda qualitate non fit, sed fluxionis humoris soboles est. Prædictas autem duas qualitates cum humoris alicuius affluxu, inferre posse dolores, paulò antè est à nobis concessum. Quanquã propriè loquendo doloris causa non qualitatibus, sed humoribus potiùs iis qualitatibus præditis ad- Obiectio.
scribenda erit. Sed iterum quæ diximus oppugnare perget, alium nobis Galeni locum ex lib. 2. de compo. medica. localium cap. 1. obiiciens, vbi manifestè mediocres dolores ex siccitate fieri testatur, Ait enim mediocres dolores ex siccitate proueniunt, hu- »
miditates nullus dolor comitatur. Loquitur autem, vt è contextu verborum omnibus »
palam fit, de nudis & non de iis quę cum affluxu substantiæ sunt qualitatibus, vt planè nullus relictus sit effugiendi locus. Cui ita respondendum venit, Galenum iam citatis Responsio.
verbis, quę inter siccitatem & humiditatem, quatenus ad earundem actiones pertinet,

est differentia, indicare voluisse. Nam quum illæ has etiam inter efficientes, secus ac Aristoteles, qualitates numeret, neque ipsis omnem prorsus agẽdi facultatem adimat, tamen inter se quoque illas hac ratione differre ait, quòd siccitas magis, quàm humiditas sit efficiens. Proinde hanc nullum omnino posse inferre dolorẽ, illam verò mediocrem afferit. Neque id etiam semper, sed tum solùm, quum immodica est. Quantisper enim exigua est, tantisper propter modicam suam actionem dolorem excitare nõ potest. Vt igitur dolorem inferat, immodica sit, oportet. Excitat autem tum dolorem, verùm non primò & per se, sed ex accidenti, quia scilicet immodicam siccitatem, partium tensio comitatur, quæ continui solutionem, atque adeò dolorem efficere potest. Quòd luculenter admodum libro duodecimo therapeuticæ methodi capite „ septimo, Galenus, iis confirmat verbis, Ergo, inquit, quum nihil extrinsecùs sit, „ quod vel distendat, vel grauet, vel erodat, sed ex ipso horum aliquod corpus sen„ tiat, neminem latere potest, distentionem ab aliqua intrinsecùs substantia, quæ „ multitudine sua corpus se continens distendat, aut immodica siccitate prouenire. Hæc ille. Præterea vbi immodica est, ibi calor vel frigus cõiungatur necesse est, veluti testatur idem Galenus, qui libro septimo therapeuticæ methodi capite sexto, sic scribit. Scire autem licet solidorum corporum siccitatibus, si perdurent, succedere necessariò frigiditatem. Quippe permanere ipsa per se, non mutata oppositione quæ ex calido, & frigido consistit, non potest. Quapropter si siccitas, vbi vel frigiditati, vel caliditati coniungitur dolorem infert, idipsum non sui ratione, sed caloris potius, aut frigoris accidit. Si enim frigus illi coniungitur, tunc contrahendo, & diuellendo substãtiam, infert dolorẽ. Sin calor, secando, dirimendo, d iuidẽdo ac erodendo, dolorẽ concitat. Magna autem ex parte siccitati calor adhæret. Hinc est quòd Galenus libro 5. de simpl. medic. facul. cap. vltimo scriptum reliquerit, nullum esse medicamentum simplex quòd quarto ordine exiccet, quin idem etiam d'eũrat. Quod enim summè deficcat, id etiam omnino deũrit. Proinde quum loco paulò antè citato Galenus mediocrẽ dolorem à nuda siccitate tradit, de immodica, adeóque ea cui subinde calor, aut frigus coniungitur, loquitur. Verisimum igitur est quod hìc ait, humiditatem siccitatemque nisi calori aut frigori coniuncta sint, dolorem creare non posse. Atque hæc de præsenti quæstione dixisse satis sit. Cæterùm quòd frigus aliter ac calor delectationẽ inducat, libro quarto de simpli. medica. facul. cap. primo, Galenus demonstrauit. Quippe modicè frigidum eò quòd cogit, contrahit, & condensat, nondum autem conuellit, molestum non est, sed amicum & iucundum. Calidum verò, quia id quod in corpore nostro concretum fuit, liquat, voluptatem parit. Contrà frigidum diuellendo molestum est, & mordax. Calidũ autem dissoluendo ac dispergendo substantiam, eodem doque id quod continuum est, molestum ac mordax efficitur. Porrò quæ contendũt, & tendunt ideò dolorem excitant, quia corporibus rupturæ periculũ afferunt, adeoq; continuum soluunt. Quo nomine ea etiam quæ pungunt, & secant dolorem inferre solent. Hæc autem omnia nõ inferunt dolorem, nisi dum fiunt, dum enim facta sunt, nequaquam dolorem inferunt, nisi ex accidente, vbi scilicet acres humores ad locum vulneratum, aut exulceratum confluentes illum mordent, aut vbi phlegmone succedens, vndiquaque distendendo partem, dolorem efficit. Nam tum non ruptionis, aut sectionis ratione, sed humorum potiùs, & phlegmones, dolor excitatur. Cæterùm hoc loco Valleriola quærit, num dolor possit esse morbus, ac prolixè admodum aduersus Apponensem, quem conciliatorem vocant, disputat, dolorem perperàm inter symptomata esse reponendum, occasione è præsenti Galeni loco sumpta, vbi dolorem in motu, & alteratione consistere, aut in ipso, vt sic dicam, fieri. Morbus enim est affectus, & permanentem habet essentiam quod dolori haud cõuenit. Atqui ex ista difficultate se quispiam facilè explicabit, si de nomine doloris distinxerit. Dolor siquidem bifariam accipitur, vt sectione secunda, apho. comm. sexto etiam diximus. Primò pro affectu, qui

Siccitas non per se, sed ex accidẽti dolorẽ excitat.

Frigidũ quo pacto delectationẽ inducat, & dolorem?

Calidum.

Num dolor sit morbus an symptoma?

qui dolorem efficit. Quo quidē in significatu aliquoties ab Hippocrate sumitur, præsertim libro sexto Epide. sectione prima apho. septimo vbi ait. In Cranone vetusti dolores frigidi. Hac quidem ratione, dolor est morbus, quia significat affectum inferentem dolorem. Huc respiciens Galenus libro secundo the. metho. capite secundo, Cephalalgiam, inter morbos, qui nomen à læsa parte, & symptomate, sibi impositum habent, recenset. Secundò, pro molesto, tristi, laboriosóue sensu, qui ex violenta & repentina alteratione, ac diuisione, & separatione vniti corporis accidit. Qua quidem in significatione hîc à Galeno vsurpata vox est. Et tum sanè perpetuò est symptoma, quòd ipsius essentia in ipso alterari, & moueri consistat, & affectum sequatur. Præterea fit dolor propter immodicum calorem, qui violenter & confertim alterando, vt dictum est, dolorem creat. Humorum denique acrimoniam dolorem inferre notius est quàm vt pluribus demonstrari debeat, præsertim quum idipsum fusiùs libro secundo de labor. locis capite primo Galenus docuerit. Num dolor sit morbus an symptoma?

Diuellitur autem & gustus instrumentum, quatenus tactu participat, à iam dictis causis. Quatenus verò gustus proprium est, ab amaris, acidis, acerbis, & acribus: quandoquidem horum singula, vt demonstratum est, continuum diuellūt. Infestant quoque olfactū qui à prædictis succis exhalant vapores, propterea quòd hi quoque continuum diuellunt. Auditum verò contristant, vox aspera, & maxima, & celerrima. Quæ quum omnia in terribilissimo tonitru coëant, nonnulli auditus sensu omnino sunt priuati, eò quòd soni violentiā ipsius instrumentum diuellatur. Quinetiam visum maximi splendores, quòd plurimùm discriminent secernántue, offendunt, & corrumpunt. Atqui ipsa secretio ex diuidentium etiam genere est, In omnibus autem sensibus commune infestans pathema ex secretione, ac diuisione continui vnitique corporis excitatur, vbi confertim incidit. Voco autem confertum, quod vehemens, & repentinum est. Hoc Plato quoq; volebat, vbi dixit, molestum sensum in corporibus sensu præditis à composito ex violento, simul & conferto pathemate incidente, fieri. Nec refert siue tristantem, siue cruciantē, siue laboriosum, siue dolorificum appelles. Atqui perspicuū est, Platonem ipsum pro eadē re dictis nominibus omnibus promiscuè vsum, & in Timæo, & in Philebo prætereà in aliis libris, sicubi de ipsis sermo incidit. Quòd autem Hippocrates eiusdem tum in nominibus ipsis, tum rebus sit sententiæ, & ex paulò ante dictis, & ex ijs quæ in omnibus suis libris scripta sunt, manifestum est.

Quæ gustū infestent? Olfactum? Auditum? Confertim. Tristans, cruciās, laboriosum, & dolorificum idē significant.

COMMENTAR.

Monstratis iis quæ tactus sensum infestant, nunc quę gustum, ac reliquos sensus molestant ac contristant ostendere Galenus pergit, & quò d vnum commune in omnibus sensibus pathos molestans deprehendatur, quod in continui diuisione corporis consistat, luculentissimè demonstrat. Cæterùm quum gustus instrumentum, hoc est, lingua, bifariam consideretur, vno modo vt tactu participat, altero verò vt proprium est gustus instrumentum: prima quidem ratione à paulò antè dictis causis, nempe intemperie, & continui solutione diuellitur. Altera verò ratione ab amaris, acidis, acerbis, & acribus molestatur gustus, quòd & hæc ipsa continuitatē distrahant, ac diuidāt. Nam quum longissimo quodam à temperie excessu recedant, vt lib. quarto de simpl. medica. facul. Galenus difusè docet, violenter, ac confertim alteret necesse est. Si violenter ac confertim alterant, dolorem etiam inferant, vt ex iis quæ præcesserunt patet, oportet. Si dolorem inferunt, molestent quoq; necessarium est. Quòd etiam hinc ma- Gustus instrumē tum bifariā consideratur.

nifeſtum fit. Si enim quæ temperata ſunt, naturæ familiaria, & grata admodum eſſe ſolent, contrà quæ intemperata ſunt, ac commoderationis normam egreſſa, moleſtiam exhibeant, oportet. Minimè igitur mirum eſt, ſi ab iis, vtpote linguę temperiem euertentibus, & ſubſtantiæ eius continuitatem diuellentibus guſtus infeſtetur. Quippe acida mordicant, citra tamen caliditatem, Galeno etiam libro primo de ſimpl. medic. facul. capite. 37. & libro quarto, capite ſexto autore. Incidunt etiam, extenuant, & diuidunt, eodem Galeno libro quinto de ſimpl. medic. facul. capite viceſimo quinto teſte. Diuidendo itaque, ac mordicando linguæ continuitatem diuellunt, adeoque dolorem excitant. Amara, Galeno iiſdem in locis atteſtante, multùm detergent, moleſtè exaſperant, & incidunt. Exaſperando igitur ac incidendo continuitatem ſoluunt. Acerba, vt idem iiſdem in locis autor eſt Galenus, validè & inæqualiter exiccant, & in multā vſq; profunditatem exaſperant, atque veluti erodunt. Contrahendo itaque, & exaſperando continuum ſoluunt. Acria cum valido quodā calore mordicant, ac rodunt, adeoq; continuum ſoluunt. Atque hactenus de ſaporibus, qui guſtum contriſtant. Olfactum moleſtant qui à prædictis ſuccis reſoluuntur vapores, quòd ipſi quoque, ob dictas iam cauſas continuum diuellant. Auditum turbant & contriſtant vox aſpera, & maxima, & celerrima. Quæ quum omnia tria in horrendiſsimo tonitru concurrāt, ideò quidam auditus ſenſu omnino priuati ſunt. Soni nanque violentia, auditus inſtrumentum diuulſum eſt. Viſum, maximi ſplendores, quòd plurimum diſcriminent ac ſeparent, offendunt. Eſt enim ſecretio etiam ex eorum quæ diuidunt numero. Vt hinc omnibus conſtet, eſſe commune aliquod infeſtans pathema, in omnibus quinque ſenſibus, quòd ex continui vniúque corporis diuiſione, ac ſecretione excitatur, vbi ſcilicet confertim incidit. hoc eſt, vebemens ac repentinum eſt. Id quod etiam Platonis & Hippocratis verba ſuprà citata ſatis demōſtrant, in quibus moleſtum ſenſum ſiue dolorem, à pathemate violento, ac repentino fieri teſtantur. Quinetiam Ariſtoteles libro ſecūdo de anima capite 12. iam dictis ſubſcribit, dum excellens ſenſibile omne, ſenſorium corrūpere dicit. Fieri enim non poteſt, quū vehemētes omnes, ac derepente incidentes motus, ſenſus oēs corrūpāt, & validè immutēt. Cęterùm prędicta Galeni verba nō ita ſunt accipienda, quaſi doloris vnicam tantum cauſam eſſe cenſuerit, cōtinui diuiſionem, quòd illi ex hoc loco, falsò tamē, Auicenna Fen. 2. Cap. & ſecretionem. 1. doct. & ſumma ſecundis, capite 16. affinxit, vbi ita ſcriptū reliquit. Galenus, inquit, quum verificatur intentio ad hoc eam reducit, vt eſſentialis cauſa doloris non ſit niſi ſolutio cōtinuitatis. Et paulò pòſt, ſubiicit, Et in quodam ſuorum librorum ſecundum hanc ſententiam in tantùm proceſsit, donec opinari fecit quòd omnia ſenſibilia nocumentū faciunt propter eius ſeparationem, aut propter condenſationem, quàm ſeparatio ſequitur. Nam hoc illi ne per ſomnium quidem in mentem venit, ſed hoc potiùs iis verbis innuere voluit, quòd diuiſio cōtinui vniúque corporis dolorem excitans non fiat, niſi quum aliquod moleſtum pathema violenter, & confertim incidit. Concedendū igitur de Galeni ſententia continui ſolutionem, quę à violento alicuius rei occurſu ſit, excitare dolorem, atqui non ſolam, verumetiam validum calidi frigidiq; occurſum, vt experiuntur qui hyberno tempore per algentia, & niuibus obſita loca obambulant, aut æſtate per ardentiſsimos Soles itinera emetiuntur. Nam quum ſenſus rationi commoderatione quadam temperaturæ conſiſtat, euidentiſsimum eſt ab excellentibus, & efficaciſsimis qualitatibus, vt eſt calor & frigus, ſenſuum commoderationem euerti, ac labefactari, quod citra dolorem accidere haud poteſt. Id quod aliquot etiam Galeni locis confirmabimus. Libro enim 12. the. metho. capite. ſept. in eum ſcribit modum, Quod violenter vel calefacit, vel refrigerat, id ſentientia corpora dolore afficit. Ibidé quoque apertiſsimis verbis duas eſſe doloris cauſas, & non vnicam iis quidé verbis docet. Siue ſubſtantiæ, ait, ſenſibilium continuitatem diuidentia, ſiue ea confertim alterātia dolorem inferant. Pręterea duas, & non vnicam, eſſe doloris cauſas capite quarto, libri

Acida, cur guſtui moleſta?

Amara.

Acerba.

Acria.

Olfactum moleſtantia.

Auditum.

Viſum offendentia.

Non eſt vnica doloris cauſa.

Galenus à calūnia Auincennæ vindicatur.

Dolor à frigido & calido etiam excitatur.

lib. de inęquali intēperie, & lib. 2. de labo. loc. ca. 1. item lib. 4. eiusdem operis ca. 8. & ca. 80. artis medicę, lib. 2. vict. acuto morbo. cõm. 1. & 12. & loco antè citato disertè attestatur metipse Galenus. Quę certè singula loca Auicennę temeritatem abundè ostēdūt, eiusq; ratiocinationē, dum ita colligit, esse ineptissimā euincunt. Diuisio aut discretio cōtinui vnitiq; corporis dolorē excitans, non fit nisi à repētino ac violēto alicuius pathematis occursu, igitur omnis dolor à cōtinui tantùm solutione fit. Hac enim ratiocinatione id tantùm colligitur, quòd cōtinui solutio dolorem in sensibus, excitās non fiat nisi quādo aliquod illis pathema cōfertim ac violenter incidit. Proinde hęc ratiocinatio, dolor in sensibus fit à solutione cōtinui, quàm illa quę cōfertim incidunt inferre solēt pathemata, igitur omnis dolor à cōtinui solutione nascitur: similis est huic, cōcretio luti fit à Solis calore, igitur omnis cōcretio fit calore, quasi verò nulla à frigore fiat concretio. Hinc itaq; palàm fit oībus, qualis Galeni interpres fit Auicēna, vt nemo nō videat calūniatoris potiùs quàm interpretis Galeni nomē illi cōpetere. Quippe loco paulò antè citato ita Galeni verba interpretatur Auicēna, quasi dicat calidum non inferre dolorem, nisi quòd continuitatē soluat, & frigidū, nō alia de causa, quàm quòd ipsum continui comitetur solutio. Quæ quidem interpretatio quam sit falsa, & à Galeni sententia alienissima, metipse Galenus abundè ostendit, qui calidum & frigidū non ideò excitare dolorem tradit, quòd continuitatē soluant, sed quòd proximè accedāt, vt vnitatē soluant. Atqui pręstat verba ipsius ex cap. 8. libri de inæquali intēperie adferre in mediū, vbi inter reliqua sic inquit. Immodicus calor, & frigus vehemēs, proximè accedunt vt vnitatē soluant. Plurimus quidē calor, dum segregat ac diuidit substantiæ continuitatem, fumum verò frigus quum stipando, introrsusq; pariter trudendo quædam exprimit, quædam quassat. Atq; hunc quispiam immodici caloris ac frigoris terminum statuens, fortasse non incommodè sentiat. Hæc ille. Quum itaq; ait proximè accedunt, satis significat similem excitare sensum, qualem solutio cōtinui infert. Præterea lib. 12. the. metho. ca. 7. vbi ex professo de dolorum causis tractat, duasq; esse docet, nempe continui diuisionem, & alterationem, inter causas cōtinuum soluentes, calidum & frigidum haud numerat, sed ea tantùm quæ contundunt, incidunt, ac distendūt. Ita enim inter alia inquit. Ex iis quæ corporibus nostris propinquant, hæc sola sunt dolorifica, & quæ vehementer vel excalefaciunt, vel refrigerant, & quæ substantiæ continuitatem soluunt. Hæc autem sunt quæ vel contendunt, vel incidunt, vel distendunt. Nec alias præter iam dictas continui soluti causas, libro secundo de laborantibus locis capite primo, recenset, dum ita scriptum reliquit. Pars distenta, aut contusa, aut vulnerata dolet ob continui solutionem. Capite etiam octauo artis medicæ, inter causas solutionis cōtinui, inci sionem, erosionem, fracturam, & tensionem connumerat, præteritis calido & frigido. Item capite vndecimo libri de morborum causis, vbi etiam ex professo solutionis continui causas exponit, nusquam caloris & frigoris meminit. Oportebat igitur huius loci interpretationem Auicennam ex aliis Galeni locis petere, & non ita temerè tantum virum, deque re medica plus omnibus aliis meritum, inscitiæ insimulare, nec falsis frigidisque suis rationibus imperitis fucum facere.

Inepta Auicennę ratiocinatio.

Auicenna calūniator potiùs Galeni, quàm interpres.

Hoc quidē modo omne molestās pathos in oībus sensibus fit. Quod aūt illi cōtrariū est, iucūdū, à cōtrariis nascitur causis, Nā eius quod diuulsionis periculum subit ad naturalē statū cōfertimfactus reditus, delectationē voluptatēmve efficit. Proinde cæruleus color iucundissimū est oculis spectaculum, sicuti maximè dolorificum, splendens, & albus, quemadmodum Sol. Post hos, inter eos quidē qui contristant albus: inter eos qui delectant, fuscus ille quidem, quòd ipsius substantiam segreget simul hac dissoluat, hic autē, quòd citra violentiam cogat. Neq; enim cogere dūtaxat satis est, ita enim & niger color esset iucūdus, nunc autē sic non est.

A quibus causis delectatio in sensibus procreetur.

Oculis iucunda, Dolorifica.

Quum enim cõtrarius sit essentiæ visionis, ideò ipsam violẽtius cogit, quàm vt eã ad naturã reducat. At verò id quod nigerrimũ est, splendidissimo minus infestat, nõ sanè quod cõtrariũ minùs sit triste q̃ immoderatio quæ cognati generis est: quippe hac ratione molestius esset nigrũ splendidissimo, sed quia visus instrumentũ sit splẽdidũ, splẽdor verò oĩs tenuis sit substãtiæ, nigrũ autẽ semper crassarũ partiũ. Atqui naturã cõparatũ est, vt perpetuò quod tenuiũ est partiũ sit efficacius, q̃ id quòd est crassarũ. Quũ itaq; in idẽ peruenerint, & id quod tenuiũ est partiũ & quod est crassarum, minùs in tenue agit quod crassum est, quòd scilicet ab eo pati potiùs natum sit. Sic igitur et Sol visum offendit, quia quũ tenuioris sit essentiæ, facilè ipsum discriminat. Atqui familiaritate quidẽ substãtiæ minùs, q̃ ea quæ sunt cõtraria cõtristat. Quũ vero robore actionis sit violentior, hoc ipso quoq; celeritatẽ ad visus noxã obtinet. Quòd enim breuissimo tẽpore à Solis splendore visus noster patitur, hoc nõ nisi in plurimo, vbi nullũ oĩno splẽdorem intuetur, sed in profundis versatur tenebris: quippe is luci restitutus, nihil videre potest, quòd extinctus quodãmodo sit, et crassior, obscuriorq; reddit. Iucũdissimus igitur meritò, ac maximè vtilis cæruleus color visui est, sed nõ illi qui à Sole discussus est: huic enim vtpote iã ægrotãti, cõtrariũ remedio est. Et verò qui san° est, sed fatigatus, color cæreleus, aut fuscus saluberrimũ est spectaculũ: vtpote qui eũ nõ segreget, vt albus, et splẽdidus, nec cogat, et extiguat, veluti niger. Porrò fusc° color ex albo et nigro simul mixtis efficitur: cærule° verò albo, et splẽdido tũ coëũtib°, tũ in plurimũ nigrũ incidẽtibus. Sic enim nos Plato de vtroq; docuit, nẽpe q̃ ex cõtrariis extremisq; inuicẽ mixtis, medij ac moderati colores nascũtur, qui vtrũq; excessum, quo visus læditur, fugiẽtes, et mediocres ipsius fatigationes corrigũt, haud aliter q̃ color niger morbos, q̃ à discretione eueniũt. Sanè delectatio q̃ ab ijs prouenit, nõ perinde atq; in cæteris sensibus eadẽ est, ꝓpterea quòd neq; dolor æqualis erat. Nã essentiæ visus tenuitas, neq; dũ segregatur, violẽtiã aliquã, propter essẽtiæ familiaritatẽ, patitur: ad quod enim ducitur, ipse per se anteuertendo festinat: neq; dum cogitur, ob trãsmutationis imbecillitatẽ. Demonstratũ enĩ est, id quod tenuis est essẽtiæ, ab eo quod crassũ est debiliter cogi. Atq; ita quidẽ in visu se habẽt delectatio et dolor. COMMENT.

Cæruleus color visui vtilis & iucundus.

Fusci coloris generatio.

Cæruleì.

Delectatio in oculis nõ perinde atque in cæteris sensibus eadẽ.

Hactenus quomodo molestum pathema in omnibus sensibus fiat, Galenus demonstrauit, nunc à quibus causis iucundum, quod priore contrarium est, nascatur, ostendere pergit. Nasci autẽ à contrariis omnino causis ait, propterea quòd id quod periculum diuulsionis subit, hoc est, eo peruenit vt diuellatur, vbi ad naturalem statum confertim redit, voluptatem delectationémve parit. Exorsus autem à visu, sensu omnium præstantissimo, & qui nobis plurium rerum differẽtias ostendit, rerumq; optimarum cognitionẽ, vt Plato in Timæo inquit, attulit, quæ singulos sensus iuuent ac lædãt luculenter admodum exponit. Cæruleum autem colorem iucundissimum esse spectaculum oculis, & splendentem ac album maxime dolorificum, rectissimè à Galeno affirmatur. Nã quum omnes sensus iuuẽtur ab iis, quæ ipsorum symmetriã, & cõmoderationẽ tuentur, atq; eorundẽ substantiæ familiaria sunt, ac proportione quadã respõdent: à cõtrariis autẽ lędãtur, meritò cęruleus color, vt qui suo iucũdo occursu & benè tẽperata natura visum mulcet, oculis esse iucũdissimus dicitur. Esse autẽ temperatum hinc

A visu cur exorsus Galenus?

Cęruleus color cur oculis iucundissimus?

hinc abundè patet, quòd e x cõtrariis & extremis, vt in timæo Plato autor existit, probè inuicẽ temperatis & cõmixtis nascatur. Moderata enim luce quã obtinet, delectatione: modica verò sua fuscedine, cõseruatione præstat. Albus cõtrà & splendens, oculorum aciem dissipant, segregant, & nimio splendore perstringũt, ipsamq; adeò lędũt. Albus etiã se solo, quia segregat, discriminat, ac dissoluit substantiam, visum molestare solet. Cõtrà Fuscus, quòd citrà violentiã cogit substãtiã, delectat. Nõ autẽ temerè adiectũ est, citra violẽtiã, id enim factũ est vt niger excluderetur color, qui & ipse cogit, atqui cũ violentia, ideoq; minimè visui iucũdus, quẽadmodũ fuscus, esse potest. Neq; fuscus tantũm color verũetiã viridis visum oblectat, prȩsertim si herbacea fuerit viriditas, quẽadmodũ sect. 31. proble. 20. Aristo. latiùs mõstrat. Hic Smaragdo sua in oculis roborãdis tributa dos est. Fit aũt color viridis ex fului, Platone in Timęo teste, & nigri adeoq; cõtrariorũ, mixtura. Neq; obstat quòd fuluus color medius sit, is enĩ ad suũ extremũ, nẽpe albũ, colatus, vim contrarii obtinet. Cęterũm id quod nigerrimum est, splẽdidissimo, minùs infestat, nõ certè quòd cõtrariũ, hoc est nigerrimũ, minùs sit triste: quũ enim cõtrariũ sit, molestũ quoq; ac triste sit oportet: q̃ immoderatio .i. splẽdissimũ, quod visui cognatũ, & familiare est, sed quia splẽdidũ tenui substantia cõstet, atq; adeò ad agẽdũ sit maximè idoneũ, nigrũ cõtrà crassiore, adeoq; ad agẽdũ minùs abile. Tenue nanq; faciliùs ad intima queq; penetrat, crassum cõtrà, in superficie hæret. Sic Sol nõ obstante quòd substantię familiaritate visui respõdeat, ac illi cognatus sit, propter tenuiorẽ suã essentiã, & actionis vehementiã, celerẽ noxã visui infert. Breuissimo enim tẽpore à Solis splendore lędimur, ꝙ ab eo protinus dissipari visus aciẽ cõtingat. Quòd Dionisii Siciliȩ tyranni inuentũ, à Gale. li. 10. de vsu par. ca. 3. ex antiquorũ monumẽtis relatũ, suprà etiã à nobis, ca. 2. nimirũ huius li. cõmemoratũ, abũdè cõprobat. Nõ sic aũt à tenebris, in iis nanq; quemq; diutiùs versari oportet, priusquã parẽ noxã visui inferant. Sensim enim & paulatim crassior atq; obscurior visus ab iis redditus, extinguitur. Ex quibus omnibus liquidò patet, cæruleũ colorẽ visui esse iucundissimũ sed nõ nisi sano, & ei qui à Sole nõ est discussus. Huic enim, vtpote ei qui ægrotat, contrariũ, hoc est, nigrũ remedio est. Quippe hoc ipsum rursus cogere visum potest. Porrò quæ de fusci ac cærulei coloris generatione affert Galenus, ex Platone sunt desumpta, qui in Timęo ita scriptũ reliquit. φαῖον λευκοῦ τε καὶ μέλανος κράσει γίνεται: Fuscũ albi, & nigri cõmixtione fit. Et rursus λαμπρὸν λευκῷ ξυνελθὸν καὶ, εἰς μέλαν κατακορὲς ἐμπεσὸν κυανοῦν χρῶμα ἀποτελεῖται: Splendidũ albo adiunctũ, plurimaq; obfusum nigredine cęruleũ efficit colorem. Cæterũm delectatio quę à coloribus prouenit, nõ perinde ac in cæteris sensibus euidens est, quẽadmodum nec dolor etiã æqualis esse solet: quòd scilicet visus substantia multo sit quam reliquorũ sensuũ tenuior, & minus, vt sic dicã, corporea. Quapropter etsi in hoc sensu magni oriuntur dolores, vti in oculorũ phlegmone experimur, tamen aliorum sensuum collatione, multo remissiores censentur, prȩsertim qui à segregantibus & cogentibus doloribus fiũt. A segregãtibus enim nullã vim patitur, propter essentię cognationem, quòd spõte sua in id feratur, quod illi noxam illaturum est, nempe ad lucidum splendidũmve, ac dissipantem colorẽ. Proinde visus à segregantibus, discriminantibusve dolorem effatu dignum, propter substantiæ suę cum eo quod segregat similitudinem haud patitur. A cogentibus verò, quanquã paulò maiorem, quàm à segtegantibus dolorem sentit, tamen quum ea quæ cogunt omnia sint crassarum partium, ob suę transmutationis imbecillitatem, vehementem dolorem inferre nequeunt. Tenue enim à crasso, vt hîc Galenus ait, debiliter cogitur.

Albus & splendens color.

Fuscus.

Viridis.

Cur nigerrimũ splendidissimo minùs infestet.

Fusci & cærulei colorũ generatio.

Delectatio quæ à coloribus prouenit, non perinde ac in cæteris sensibus euidens est.

In audituverò iucũdissima vox est quæ et lenißima, et tardißima, ꝓpterea ꝙ asperrima et citißima, ĩfestißima sit. Verũ hæ sano adamußi sẽsui iucũdæ et molestæ sunt. Ei verò q̃ fatigat⁹ est, præter lenẽ et tardã, exigua quoq; amica est. At ei q̃ ægrotat lenißima simul et tardißima, necnõ minima, atq; hac multo magis, silẽtiũ.

Quę auditum oblectant ac lædunt.

Quippe omnimodũ silentiũ, proportione quadã respõdet tenebris quæ in visu sunt. Vnde quæstio orta est, nũ tenebræ lumini cõtrariæ sint, an priuatio eius, quẽadmodũ silentiũ vocis, & quies motus. Porrò in hoc sensu delectatio manifestior est, eò quòd crassiori constat essentia.

COMMENTAR.

Lenissima & tardissima vox auditui cur iucũda? Quę auditũ oblectãt ac lędũt hoc loco Galenus ostẽdit, lenissimã vocẽ & tardissimã, propterea ꝙ auditus sensus symmetriã cõseruẽt, esse auditui iucũdissimas dicẽs. Lenissima enim quũ motionẽ habeat ęqualẽ, auditũ sua ęqualitate plurimũ iuuat. Tardissima antẽ quũ imbecillimã nacta sit motionẽ, sensum tẽtare nõ potest. Vox asperrima & celerrima auditũ lædunt. Contrà vox asperrima & celerrima, quũ cõtrariã & inæqualẽ habeat motionẽ, auditũ, vtpote cuius ratio tota in æqualitate posita sit, plurimùm lędit, quòd latiùs in Timęo Plato monstrauit. Sanus audit⁹ qui? Atq; hę quidẽ voces sano adamussim sensui iucũdæ, & molestę sunt. Sanus autẽ adamussim est, qui in exquisita cõmoderatione cõsistit. Cæterùm auditui q fatigat⁹ est, nõdũ tamẽ ægrotat, lenis & tarda, & exigua, quòd modicè scilicet feriat sensum, leni nimirũ, tarda & imbecilla ab iis genita motione, amica est. Fatigatur aũt auditus, à vehemẽtibus, & citatissimis tũ sonis, tũ vocibus altè sensum feriẽtibus, vt à tonitru, tormẽtorũ bellicorũ sono, ac impetuoso clamore. Ei aũt qui ęgrotat, quũ molestiã nullã ferre possit, grata est vox lenissima, tardissima, & minima, atq; hac multo magis silẽtiũ.

Aldini codicis lectio expeditur? Animaduertẽdũ aũt hoc loco erit in Aldino codice scriptũ esse ἔυρυθμος. i. concinna, vel, vt alii quidã reddiderũt, numerosa, quę vox idẽ ferê significat. Nã quũ ῥυθμὸς Gręcis, Latinis numerus, nõ sit nisi harmonica ratio, numerosa oratio erit quę certis numeris, cõueniẽti harmonia cõstat. ῥυθμὸς. Numerus. Vox itaq; numerosa & cõcinna, quia auditũ ægrotãtẽ ad mediocritatem reducit) rithmus enim, vt in Timęo Plato ait (Habitũ in nobis immoderatũ appositissimè tẽperat: illi amicissima sit, oportet. Nos verò lectionẽ hãc, quãquã tolerabilẽ, tamẽ nõ legitimã esse iudicamus, & pro ἔνρυθμος, legẽdũ esse ἡσυχία putamus. Atq; hãc lectionẽ in nostra cõuersione, perinde atq; Copus, secuti sumus. Et vt id faceremus, primùm nos monuit antiquus interpres, qui locũ hunc ita cõuertit: & maximè ex silẽtio. Deinde ea quę statim in cõtextu Galeni sequuntur verba, quę planè cõuincũt lgẽdũ esse ἡσυχία. Nã statim rationẽ iis verbis cur silentiũ cõferret expressit. ἡ γὰρ παντελὴς ἡσυχία. Quid autẽ opus erat Galeno iis verbis, adeoq; rationẽ reddere, cur omnimodũ silẽtiũ maximè ęgrotis auribus cõueniat, si priùs silẽtii nulla factamẽtio fuit? Accedit, ꝙ post lenissimã, tardissimã, & minimã vocẽ nõ potest aliud sequi aut subiici, nisi silẽtiũ. Reliquum igitur est ἡσυχία potiùs esse legẽdũ quàm εὔρυθμος. Quũ enim silẽtiũ nõ sit nisi soni, aut vocis priuatio, vt tenebrę lucis, adeoq; cõtrarii rationẽ ad id quod aures lędit subeat, nihil mirum, si ęgras aures plurimùm iuuet, ac delectet.

Nũ tenebrę lumini cõtrarię sint? Quęstionẽ aũt, nũ tenebrę lumini cõtrarię sint. Dialecticis & ociosis hoib⁹ explicãdã, vtpote quę medicis nihil cõmodi afferat, relinquamus. Satis autem ex capite decimo libri prædicamentorum Aristotelis constat, lumen & tenebras contraria non esse, sed habitu & priuatione opposita. Lumen enim præsentiã, atq; adeò habitum splendidi, tenebrę autem eiusdem absentiam ac priuationem significãt. Atq; hęc de auditu.

Olfactum & gustũ oblectãtia ac molestantia. *Sed in sensu olfactus adhuc manifestior delectatio, quòd ipsius quoq; essentia crassior sit. Quanto enim aër splendore crassior est, tãto vapor aëre. Est verò splẽdoris quidẽ sensus visus, aëris autem auditus, vaporis olfactus, quẽadmodũ gustus humidæ naturæ, & solidi corporis tactus.* Olfactus & gust⁹ sẽsus cõgeneres. *Quum verò olfactus sensus eiusdẽ cum gustu generis sit, sola essentiæ tenuitate ab eo dissidẽs (est enim vapor humor extenuatus) de ambobus simul dicemus, perspicuitatis gratiâ à gustu sumpto initio* Gustui iucunda. *Iucũdissimi igitur huic sunt, vbi secũdũ naturã se habet, succi omnes dulces, & pingues: ostẽsum enim est hos oẽs essentiæ corporis esse maximè familiares. Si verò ab*

aliquo

aliquo ipsum infestãte nuper vitiũ cõtraxit;pingues:iis enim quod exasperatũ est, maxime leniũt.Vbi verò ægrotat,tũ succi qui iis qui morbum excitarũt contrarij sunt,crassis quidẽ qui attenuãt, tenuib⁹ qui incrassant,lẽtis qui dissecãt, exasperãtibus qui leuigãt.Sic verò calidis frigidi, frigidis calidi, siccis humidi,& humidis sicci.De horũ autem natura dictũ est in.4.simpl.medica. facul.libro. Atq; liber ille haudquaquã oscitãter legẽdus est,vt qui tum ad dignotionẽ, tum curationẽ sit vtilis.Siquidẽ vẽtriculus,& visceribus,& venis seruit, itaq; qualibus hæc succis indigẽt tales appetit. Huic autẽ lingua iudex prostat, iis potissimùm succis gaudẽs,quos vẽtriculus requirit. Huius verò cõsensus tunica qua vestitur potissima causa est. Ac delectatur quidẽ lingua varijs tẽporibus,aliàs alijs extrinsecus sibi occurrẽtibus succis.Delectatur autẽ nõnunquã, dulces qui in ipsa cõtinẽtur succos sentiẽs. Porrò dulcis hic succus,pituitæ species est. Proinde quoties lingua effusum è venis sanguinẽ dulcẽ sentit,perinde patitur,ac si re quapiã extrinsecùs occurrẽte imbuatur. In olfactus verò facultate,externorũ quidẽ tũ iucundorũ, tum tristiũ sensus proportione gustãdi facultati respõdet. Vapores autẽ quos in se cõtinet,si molesti fuerint,vt priùs dictũ est, interdũ sensu percipit:suaues verò, aut in summa iucũdos,nõ sentit,veluti nec visus,nec auditus. Hi nãq; sensus,quia tenui essentia cõstant,nullũ in se vehemẽs pathema patiũtur. Tactus verò & gustus, quãquã ne ipsi quidẽ vehemẽs aliquid in se sentiũt,exiguũ tamẽ tale aliquod pathema interdũ patiũtur,lingua quidẽ,vt dictũ est,à dulci pituita,quam & Praxagoras,& Philotimus proprio magis nomine dulcẽ succũ appellãt. Tactus autẽ motũ in se nõ rarò sentit,quũ ad naturã redit,iis quæ ipsum intrinsecùs exasperabãt,vel cõcoctis,vel transpiratione,vel sensibili vacuatione expulsis. Quinetiã qui lassitudine laborãt,posteaquàm mollibus frictionibus,aut balneis corpus emollitũ fuerit, quiescũt, euidentẽ sentiũt voluptatẽ. Atq; etiã magis in ipsis dictis motibus delectãtur,fatigatis partibus ad naturã redeuntibus. Nõ solum verò lauando,& molliter plurimo oleo fricãdo,lassatæ partes voluptate afficiuntur,sed etiã in maioribus doloribus attrectatio mollis,blãda,& leuis,nõ exiguũ solatiũ affert. Huiusmodi autẽ iã externa existunt. Dicẽdũ verò de iis oĩbus deinceps. Neq; enĩ de odorabilib⁹ necessariũ est nos aliqd dicere,ꝙ gustabilibus ꝓportione respõdeãt.

Quartus de simplicium medicamẽtorũ facultatib⁹ liber,nõ oscitanter legendus.

Olfactus iucunda ac molesta.

COMMENTAR.

Quæ gustũ & olfactũ oblectãt atq; cõtristãt,hoc loco Galenus disertè exponit. Quòd autẽ de ambobus sensibus iã dictis simul agit,nõ temerè factũ est. Sunt enim sensus co cognati, nec alter ab altero,nisi essentię tenuitate, vt paulò pòst latiùs dicemus,distat. Quippe odores,vt cap.5.lib. de sensu & sensili testis est Aristoteles,saporibus proportione respõdẽt. Nã odores perinde atq; sapores,dulces,pingues,acres,austeri, & acerbi sunt. Cęterùm in olfactu manifestior,quàm in visu & auditu delectatio, ꝙ essentiã illis crassiore cõstet. Quòd ita Galenus demõstrat. Visus est sensus splendoris, auditus aëris olfactus vaporis, gustus succi, tactus autem solidi corporis. Splendor verò aẽre est tenuior,aër vapore,vapor succo, succus solido corpore, igitur gustus & olfactus, visu & auditu, perinde atque illis duobus sensibus tactus, crassiores sunt. Porrò olfactum esse sensum vaporis,Galenus etiam libro quarto simpli.cap. 21.iis demonstrat verbis.

Odores saporibus proportione respondent.

Olfactus sensus vaporis.

» Odorabilium substantia est vaporosa. Ea enim quæ à corporibus defluunt ambienti
» permixta, ac deinde per narium inspirationem in cerebrum delata, sensum mouent.
» Recta igitur ratione quæcunque odorata, eadem & calida sunt, quòd scilicet vaporum
» copia à calore proueniat. Hæc ille. Plato in Timæo odorem καπνὸν ἢ ὁμίχλην, id est fumum, aut caliginem: Aristoteles, vt capite sexto, libri de differentiis symptomatum diximus, in libro de sensu & sensibus fumosam exhalationem, seu fumum per calorem à re odorifera resolutum esse ait. Quum itaque olfactus sit vaporis, & vapor non sit nisi humor extenuatus, vt hoc loco Galenus attestatur, euidentissimum est gustū esse eiusdem generis, & ab eo differre, non nisi essentiæ tenuitate, olfactum. Constat enim is vapore, id est, humore attenuato, gustus verò crassiore succo. Vaporem autē esse humorem attenuatum, Aristoteles etiam confirmat, qui libro primo meteor. capite quarto, aquæ secretionem vaporem esse scribit. Cæterùm quod ad ea quæ gustum oblectant attinet, huic. v bi secundum naturam se habet, iucundissimi sunt omnes succi dulces & pingues, quod scilicet familiares sint, & probè temperati, adeoque mediocriter calidi, vt libro quarto de simpl. medica. facul. capite octauo & nono Galenus abundè monstrauit. Qui verò longiùs à iusto, ac conuenienti temperamento recesserunt, vt amari, acres, salsi, acidi, & acerbi, ii omnes molestant. De succorum autem omnium natura copiosissimè Galenus in libro quarto de simpli. medica. facul. tractauit. Quocirca non negligenter hic liber legendus erit, quòd scilicet ad dignotionē facultatis materię medicæ, & ad curandi rationem mirè sit vtilis. Non est enim quòd sine horum librorū, quarti potissimùm, cognitione, qui methodo ac ratione curare velit, quicquam quòd laude dignum sit, se præstare posse sibi persuadeat. Ad verbum itaque medico prędicti libri ediscendi, atque ad vnguem tenendi sunt. Non temerè autem natura linguæ saporum iudicium permisit, vtpote quæ in hoc ventriculo inseruit, iis nimirum succis delectata, quos ventriculus requirit. Vicissim ventriculus famulatur visceribus & venis, tales appetens succos, quales hæc expostulant. Consensus autem huius linguæ ac ventriculi, potissima causa est tunica quæ illam vestit. Quippe ex dissectione constat, internam ventriculi tunicam continuam esse per omnia & gulæ, & linguæ, & palati, & oris tunicæ, vt multis locis suorum anatomicorum librorum, & libr. tertio prognost. comm. 32. Galenus etiam confirmat. Delectatur autē lingua variis temporibus, prout scilicet variè affecta est, aliis atque aliis sibi extrinsecùs occurrentibus succis. Accidit etiam nonnunquam vt dulces succos in seipsa contentos sentiat, qui non sunt nisi pituitæ non naturalis species, secunda nimirum, vt libro secundo de differentiis febriū capite sexto Galenus est autor, quàm plerique etiam cum screatu expuunt. Hęc quum sensibilem habeat dulcedinem, meritò dulcis est dicta. Quando autem lingua sanguinem dulcem è venis suis effusum sentit, tunc perinde patitur, ac si aliquo succo extrinsecùs admoto imbueretur. Atque hactenus de gustandi facultate. In olfactus facultate externorum quidem tum iucundorum, tum eorum quæ molestant per omnia iisquæ de gustandi facultate dicta sunt, respondent. Non est igitur cur hìc denuò de iis dicamus. Vapores autem quos olfactus instrumentum in se continet, vbi insuaues & molesti sunt, vt ab initio ferè huius capitis dictum est, sentit. Suaues autem, & in summa iucundos, perinde atq; visus, & auditus, nequaquam. Tenui enim essentia cōstant, ideoq; nullum in se validum patiuntur pathema. Accedit quòd ab iis quę extrinsecùs occurrunt, nullum violentum patiuntur pathema, quanto minus ab iis quę intrinsecùs sunt. Tactus verò & gustus, quanquam ne ipsi quidem vehemens aliquid in se sentiunt (ita enim conuertendum erit, non obstante quòd Græcè legatur σφοδρὸν μὲν οὐδὲν οὐδὲ ἄντικα: ad præcedentia enim referenda sunt hæc verba, ad ea nimirum, vbi de iis quæ in sensibus sunt, aut quæ in se sensus habent, locutus est: quòd etiam antiquum fecisse interpretem constat, qui locum hunc ita reddidit: Gustus verò & tactus, etsi non magnā ea quæ in ipsis intrinsecùs sunt faciant passionem, ea tamen sentiunt) exiguum tamen aliquod

Odorata sunt calida.

Vapor quid?

Gustum quæ oblectant?

Libri de simplicium medicamentorū facultatibus medico diligēter legendi.

Cur natura linguæ saporū iudiciū permiserit?

Quę olfactū delectant & molestant?

aliquod tale pathema interdum pariuntur. Gustus quidem, vt dictum est, à dulci pituita in lingua contenta, quam Praxagoras & Philotimus, vt lib. 2. de differen. feb. cap. 6. etiam testatur Galenus, magis propriè, dulcem succũ appellauerũt. Tactus autem motum in se non rarò sentit, quum ad naturam suam redit, iis quæ ipsum exasperant & molestant, vel concoctis, vel difflatione, vel sensili excretione expulsis. Quibus sanè verbis, Galenus tribus modis tactum quum ad naturalem habitum reuertitur, motum in se quidem sentire innuit. Primùm, vbi ea quæ tactum molestant concoquuntur. Quod iterum, pro duplicis concoctionis ratione, bifariam accidit. Primò quando cruda quæ dolorem inferunt, tactúmque intrinsecus exasperant, à natiuo calore in qualitatem animanti familiarem alterantur. Cruda autem tum sunt, quæ citra sanguinem subsistunt, nec exactam elaborationem sunt adepta. Secundò, quando ea quæ sunt excrementosa, necdum à natura superata ita concoquuntur, & euincuntur, vt subinde expelli posŝint. Cruda itaque hoc modo vocantur, quę à natura non sunt euicta, vt fusiùs lib. 1 apho. commen. 22. monstrauimus. Altero modo tactus motum in se percipit, quando ea quæ tactum intrinsecùs exasperant discutiuntur, ac per habitum digeruntur: id enim Galenus innuere per διαπνεόμενα voluit. Tertiò, quando per sensilem aliquam vacuationem, sudorem verbi gratia, aut similem aliquã quod intrinsecùs dolorem excitauit, soluitur. Quinetiam qui lassitudine laborant, vbi priùs molli frictiōe corpus emollitum fuerit, posteà quiescunt, euidentem voluptatem sentiunt. Mollis autem frictio est, quæ fit cum oleo à quo omnis adstringendi facultas abest, vt lib. 3. de tuen. sani. cap. 5. Galenus autor est. Hæc certè summè conuenit lassatis, eò quòd cutem molliat, & relaxet, vt idē Galenus. 2. eiusdem operis lib. cap. 4. testatur. Idem etiam accidit, si corpus balneo priusquam quiescat fuerit emollitum. Non autem omni balneo, sed eo tantùm quod est medij temperamenti. Nam vt Galenus loco iam citato, vbi ex professo lassitudinum curationem tractat, autor est, lassitudines lauacro medij temperamenti, & lōgiŝima ac plusculа medij temperamenti in aquis mora, curantur. Quũ enim vis aquę dulcis, si media temperie fuerit, vt idem eodem in loco Galenus testatur, calida & humida, sit, apotherapiæ aliqua pars sit, necesse est. Siquidē duras tensasq; ab exercitio partes emollit, liquamentumq;, si quod intus ad cutem hæret, euocat. Cęterùm voluptatem sentire corpus vbi defatigatum quieti se dederit Hippocrates etiã confirmat, dum ita in aphorismis scriptum reliquit. In omni corporis motu quum dolere quis cœperit, statim quiescere, lassitudinem leuat. Quippe collapsas nimia motione lassatasq; vires, restituit ac reparat quies. Sed hîc fortasŝis sciolus quispiam dicturus est, quid est cur hunc veluti Hippocratis pro confirmatione tuæ sententiæ cites aphorismum, quum nemo hominum, siue vir, siue mulier, siue puer sit, imò nullum brutum ignorat, motionum quietem esse remedium? Non est igitur Hippocrate digna, quum omnibus nota sit, sententia, sed ad alium potiùs referenda erit autorem. Cui ita respondendum esse iudico. Si hoc nomine is aphorismus, quòd ea quę nulli non cognita sunt inculcat, Hippocrate indignus, adeo que spurius erit, è numero etiam aphorismorum Hippocratis hunc eximamus, qui in secunda sectione vigesimussecundus est, oportet, vbi ait. Qui morbi ex satietate fiunt, vacuatione sanantur. Et quicunq; ex vacuatione oriuntur, satietate: quum nemo sit, etiam rudiŝimorum hominum, qui nesciat, satietatem curari vacuatione, & contrà vacuationem satietate, ac refectione. Desinant igitur vani homines posthac Hippocrati illudere, vt qui iis duobus aphorismis generaliŝimum hoc curãdi rationis præceptum, & axioma in scholis medicorum vulgatiŝimum, inculcare voluerit. Loqui enim aliter nec potuit, nec etiam debuit, quàm vt ab omnibus intelligeretur. Quippe quum hoc, contraria contrariorum sunt remedia, sit principium, axioma, seu, vt hodie vocant, dignitas, quomodo non omnibus esse cognitum debet? Principium enim vt Aristoteles, siue axioma, vt stoici appellant, non est nisi sententia quę nobiscum nata est, & animis nostris à Deo impressa, atque adeò

Tactus quum ad naturalem habitum reuertitur, tribus modis motum in se sentit.

Duplex concoctio.

Mollis frictio.

Quod balneum lassitudinibus cō ferat.

Quies lassitudini conducit.

2. Aphoris. 48.

Obiectio.

Responsio.

Principiũ quid.

ex se fidem faciês. Ita sanè Donato à Mutiis, illi ampullosso ac turgido leguleio respondendum erat, admonendúsque fuerat quàm esset dialectices ignarus, vtpote quem latteret principiorum ratio. Verùm relicto leguleio, cum ipso Donato paulisper agamus, is enim etsi fatetur Hippocratis de quiete sententiam rectè habere, tamen hãc non re-

Aduersus Donatum à Mutiis Galenus defensus.

» ctè & pro dignitate à Galeno esse enarratam contendit. Neque enim, inquit, de omni-
» bus lassitudinibus ac fatigationibus verè dicitur, hanc statim à quiete auferri. Siquidẽ
» vtcunque de duabus lassitudinibus, tensiua nimirum & phlegmonosa, verè affirmetur
» has à quiete statim auferri, tamen de vlcerosa non rectè dicetur. In vlcerosa enim quæ
» propter tenuium & acrium excrementorum copiam procreatur tãtùm abest vt pro-
» tinus quiete lassitudo tollatur, vt omninò, Galeno etiam ipso in lib. 3. de tuen. sani. te-
» ste, egeat vel longa quiete, aut ex oleo dulci frictione, & nonnunquam in aquis medij
» temperamenti mora, ac sæpius vt sese sequẽti die denuo exerceat. Vt igitur inter cor-
» pora quæ propter bonum succum, & ea quæ ob prauum succum lassitudine corripiun
» tur discrimen faceret, hunc aphorismum monumentis tradidit. Hactenus Donatus.
Mira verò hæc est Donati illatio. Quomodo enim de corporum discrimine, quæ vel bonorum, vel prauorum succorũ occasione in lassitudinẽ incidunt hoc in loco Hippocrates agere potuit, quum disertè dicat ἐν πάσῃ κινήσει, hoc est, in omni motu corporis, vbi fatigari cœperit? Si igitur simpliciter de omni lassitudine loquitur, certè non discernit num ab hac, vel alia causa lassitudo fiat. Atque id quidem rectissimè ab eo factum, quòd planè nulla sit lassitudinis species, cuius quies nõ sit remedium. Nam quũ omnis lassitudo non nisi à vehementiore motu excitetur, spontanea, de qua Hippocrati in citata sententia sermo non est, excepta, quomodo non omnium quies esset remedium, quum constet contraria cõtrariorum perpetuò esse remedia? Et cur lassitudini vlcerosæ ex motu natæ non competeret quies, quum ei conueniat, quæ spontanea dicitur? Nam vt lib. 2. de sympto. causis Galenus etiam attestatur, ea laborantes ne minimum quidem motum tolerare possunt. Atqui dicit Donatus, fateor vlcerosæ lassitudini competere quietem, sed longam, ideoq; illam non statim aufert. Respõdeo, neq; idipsum Hippocratẽ docere, vt quies statim lassitudinẽ auferat, sed ait, τὸ διαναπαύειν εὐθὺς, ἄκοπον. i. protinus cessare seu quiescere, lassitudinẽ leuat. Vel simpliciter, vt antiquus cõuertit interpres, statim quiescere remediũ est. In hunc etiã modũ Nicolaus Regius Calaber illã Hippo. sententiã in lib. Gale. de assuetudinibus interpretatus est, inquiẽs mox quiescere remedio est. Statim itaq; aduerbium, ad quiescere, non ad hęc verba, lassitudinẽ leuat, referendũ erit. Præterea ἄκοπον vox, qua Hippocrates vsus est, Græcis remedium quod lassitudinem leuat, aut quod ad lassitudines vtile est, significat, nõ quod statim illas aufert. Testis est Paulus Aegineta, qui lib. 7. cap. 19. in eum modum scriptum reliquit. ἄκοπα λέγεται ἐκ τοῦ πρώτως πρὸς τὰς κοπώδεις συναισθήσεις ἁρμόζοντα. Quid multa? neque Hippocratis, neque Galeni sententia fuit, quietem statim auferre lassitudines, id quod vno loco Galeni demonstrasse satis sit. Is autem est in lib. 7.

Quies omnium lassitudinum remedium est.

ἄκοπον.

» de compo. med. generalium in capite de acopis, vbi in eum scribit modum. Lassitudi-
» nes nominant homines affectus è multis, aut vehementibus motibus, corporibus vel
» totis, vel partibus magis laborantibus factos. Molesti autem sunt ipsi affectus, potissi-
» mùm iis qui mouentur, vehementiores autẽ, iam & quiescentibus negotium facessunt.
Vt hinc omnibus euidentissimum sit, Galeno ne per somnium quidem in mẽtem venisse, quietem statim, omnem auferre lassitudinem. Rectè igitur se babere Hippocratis sententiam, eamque probè à Galeno esse enarratam, iam arbitror nos luculenter admodum demonstrasse, nec posse illam enarrationem, nisi ab eo qui insidiosè aliquid fingit, quod fecisse Donatum tum hic, tum in aliis suis explicationibus nulli non constat, calumniari. Quam enim futiles, magnoque studio quęsitę sint pleręque eiusdem rationes partim, ex iis quę diximus patet, partim ex iis quæ alibi, Deo volente, prodemus, latiùs innotescet. Nec puto virum hunc sanè doctissimum, alia de causa in hoc

argu-

argumenti genere se exercitare voluisse, nisi vt ex tanti viri reprehensione aliquid sibi laudis compararet. Sed metuo ne pro sperata gloria, multorum sibi acerbissimum conciliarit odium. Cæterùm quum met ipse Donatus parum firmam esse quam finxit rationem animaduerteret, aliam quærere coactus est, hanc nimirum. Fortè, ait, quispiam » dicere posset Hippocratem nos admonuisse, ne vltra initium laboris exerceamur, se- » cùs sola quiete protinus lassitudo non aufertur. Hæc ille. Monere quidem Hippocra- » tem ne vltra initium lassitudinis exerceamur non admodū repugno, vtpote qui alibi etiam doceat, quouis modo plurimùm mouere corpus esse periculosum, omneque nimium naturæ inimicum: tamen si eousque progressi fuerimus vt nimium nos exercitando lassitudinem incurramus, eam à quiete non leuari, id constanter negamus. In summa, quiescendum à labore est statim vbi lassari incipimus, tamen si accidat vt supra modum exercitando lassati fuerimus, quies certè lassitudinem leuat. Atqui nō solùm, vt Donatus præter Galeni sententiam suis attexuit verbis, quod plura alia præter quietem, omnis generis lassitudinum sunt remedia, quæ singula lib. 3. de tuen. sanita. cap. 5. Galenus ordine recenset. Huc etiam respexit Galenus in suis commētariis, dum inquit. Siue membra iam doleant ex multitudine motionum, siue sint fatigata, vt vix » iam agere aliquid possint, statim quiescere, lassitudinem leuat. His enim verbis innue- » re voluit Galenus, non solùm statim esse cessandum ab exercitio vbi quis lassari incipit, sed tum etiam, vbi quis ita lassatur, vt vix subinde aliquid agere possit. Nam hoc quoque in casu quies lassitudinem leuat. Quapropter quum constet Hippocratis testimonio quietem omnem lassitudinem, siue exigua, siue vehemens fuerit, leuare, Galeni expositio, quemadmodum Donatus censet, cum Hippocratis verbis nihil pugnat. Optarem itaque vt Donatus à Mutiis aliud sibi scribendi argumentum proposuisset, nec ita leuibus & nullius momenti rationibus Galeni enarrationem temerè labefactare instituisset. Reliqua quæ in contextu sequuntur ex se sunt notissima, ideoque prolixiori commentatione non egent, præsertim quum Donati nomine nonnihil ab instituto nostro digressi, longiores fuerimus. Hoc duntaxat adiiciendum erit, Galenum vbi inquit, dicendum verò de omnibus deinceps non loqui de præsidiis externis, siue alienis ab hoc suo instituto, sed de iis quæ tactum in vniuersum oblectant.

2. apho. 50.

Delectamur autem in huiusmodi sensus genere, vt simpliciter dicam, dum ad naturalem habitum reuertimur. Contingit verò id nobis semper per contraria, si quis vtiq; prout conuenit, contrariū acceperit. Conuenit autem in omnibus talibus spectare eam quæ primùm & per se, nō per mediū alterū interueniens, finis causa sit, non quam præincipientem, primitiuam, externámve vocant. Id quod Hippocrates nos admonere videtur tum in aliis multis, tum quum ait. Accidit autē » vt in distētione neruorum sine vlceratione, iuuene mediocri corporis habitu, æstate » media, frigidæ multæ perfusio, caloris reuocationē efficiat. Calor verò hæc liberat. » Quippe si quis inconsideratiùs huiusmodi verba perpendat, putabit aliquid eorum quæ præter naturam sunt, aliquando per similia curari, veluti neruorum distentionem à frigida lauatiōe. Sed secùs se habet veritas, perpetuò enim omnia ad naturalem habitum per contraria redeunt, quemadmodum etiam neruorum distentio per caloris reuocationem. Quòd si igitur confertim hoc fiat, cum voluptate sanatio perficitur. Si verò paulatim, sensu haud percipitur, ad naturalem habitū reditus. Haud aliter transitus à naturali statu in eum qui est præter naturam, si confertim fit, violentus est, & omnino dolorem excitat. Si verò paulatim, sensum

Quæ tactū oblectant.

Quod sit conueniens cōtrarium.

Nihil per similia curatur.

latet. Proinde quum sensim in corpore non naturalis affectus increscit, nullum omnino sui sensum excitat, eius tamen ad naturalem statum reditus, vbi cõfertim fit, non solùm sentitur, sed etiam voluptatem inducit: atque hoc potissimum, si ab iis quæ nobis maximè sunt familiaria fiat, cuiusmodi in gustu sunt dulcia, in olfactu verò quæ illis proportione respondent, vocantur autem odorata. Proprium verò quid, & eximium genitalium partium sensus patitur, propterea quòd validissima prædita sint facultate, in masculis quidem expultrice genitalis seminis, in fœminis verò, tum hac quidem in testiculis, & seminariis vasis, tum attractice in toto vtero. Coniunxit enim natura genitalis seminis tum excretioni, tũ conceptioni ingentem cupiditatem, simul & voluptatem. Verùm molestia quæ ex redundante, ac intus retento semine oritur, paulatim longo temporis tractu increscit. Proinde licet magnopere infestet, vt alibi diximus, vincitur tamen à magnitudine voluptatis, quæ in venere fit. Eius autem quod molestat expulsio confertim facta, reditus ad naturalem statum celeritati, voluptatis quoq; magnitudinem proportione respondentem obtinet.

Genitalium partium sensus eximiam, & propriũ quid patitur.

COMMENTARIVS.

Tactum quę oblectant.

Quæ tactum oblectant hoc loco Galenus docet omnia ea esse, quorum præsidio ad naturalem habitum reuertimur. Non fit autem reditus ad naturalem habitum nisi per ea, quæ iis quæ molestiam ac dolorem intulerunt sunt contraria, vt quies motioni, calidum frigido. Diligenter autem hîc considerandum erit, vt non nisi id quod cõuenit contrarium deligamus. Tale autem erit id quod primùm & per se, nulloque alio interueniente finis causa existit, nõ id quod primitiuæ causæ rationem obtinet. Quod Hippocrates etiam nos sect. 5. apho. 21. admonere voluit, dum inquit. » Nonnunquã in » distentione neruorum sine vlcere, iuuene mediocris corporis habitu prædito, æstate » media, frigidę aquę perfusio caloris reuocationẽ facit. Calor autem hæc sanat. Quibus sanè verbis, Hippocrates duplicem esse sanatæ distentionis causam innuit, vnam internam, calorem nimirum, & alteram externam, frigidæ perfusionem. Diligenter itaq; considerandum vtra illarum sit contrarium per quod distentio sanatur. Nam contraria contrariorum semper esse remedia oportet. Non est autem contrariũ per quod sanatur distentio, causa primitiua seu externa, hęc enim non primò, & per se, nulloque alio interueniente distentionem sanat, sed potiùs calor. Neque enim aquę frigidę perfusio distentionem per se sanat, neq; finis causa est: sed natiui potiùs caloris interuentu, quem ob cutis constrictionem ac dẽsitatem, quam sua frigiditate aqua efficit, auget, distentio ipsa sanatur. atque id quidem duplici ratione. Primò, quòd conclusa summa corporis facie, is qui à profundo corporis ascendit calor repercutiatur. Secundò, quòd eius difflatus, propter cutis densitatem, prohibeatur. Atque id quidem Hippocrates iis verbis: calor autem hæc sanat, breuissimè innuere voluit. Reliqua quæ ad huius sententię pleniorem enarrationem spectant, ex commentariis nostris petenda erunt, in quibus etiam fusiùs, quod nihil per similia curatur, à nobis, vt hîc etiam Galenus fecit, ostensum est. Cæterùm quę hîc de reditu ad naturalem statum, & contrà à naturali in eum qui est præter naturam dicuntur, in huius capitis initio ex Platone abundè sunt à nobis explicata. Non est verò silentio prętereundum quod à Galeno subiicitur, dum ait. Affectus non naturalis quum sensim in corpore increscit, nullum omnino sui sensum excitat: eius tamen ad naturalem statum reditus, vbi confertim fit, non solùm sentitur, sed etiam voluptatem inducit. Hæc nanque verba ex diametro pugnare videntur cum iis quę libro duodecimo ther. method. capite septimo scribuntur, vbi inquit.

Contrariorũ cõueniens.

Quomodo frigidæ perfusio distentionẽ sanet.

Obiectio.

Corpora

Corpora non solùm quum in non naturalem habitũ confertim aguntur, tristem,gra- „
uemq; mutationem sentire videntur, sed etiam in ipso ad naturalem statum suum re- „
ditu,nisi eum paulatim accipiant,obiter cruciari.Hæc ille. Quum enim ait, nisi eum „
paulatim accipiant, disertè innuit,quòd,si confertim ad naturalem statum redeant, crucientur. Cuius tamen hoc loco contrarium affirmat,nempe quòd affectus præter naturam ad naturalem habitum reditus,non dolorem,sed voluptatem,ac delectationem inducat. Quocirca hęc duo loca prima facie manifestè inter se pugnare vidẽtur. Tamen si hæc ipsa rectè,& accuratiùs expendas,nihil pugnare deprehẽdes. Siquidem in lib.12.therap.method. Galenus loquitur de reditu ad naturalem suum statum, qui fit per contraria,& nobis minimè familiaria.Id quod abundè docent exempla quibus eo loci Galenus vtitur,de iis qui in vehementi frigore iter fecerunt,& quum confertim calefacere se se properarent, dolore circa vnguium radices adeò vehementi sunt affecti,vt illum ferre non potuerint. Quum itaque ignis cõfertim calefaciat, ac violenter irruat,atque adeò nobis contrarius,ac minimè familiaris sit,dolorem etiam in reditu ad naturalem statum,inducit.Hoc autem in loco Galenus loquitur de reditu ad naturalem statum,qui fit per ea quæ nobis sunt familiaria, atque adeò minimè contraria. Quod satis iis testatur verbis: atque hoc potissimùm si ab iis quæ nobis maximè sunt familiaria,fiat.Is autem ad naturalem statum reditus qui fit per nobis familiaria, etiãsi cõfertim fit, voluptatem excitat.Citra enim violentiam fit. Quomodo igitur id quod non violenter irruit,nobisque familiare est,vt sunt dulcia in gustu,odorata in olfactu, dolorem induceret?quum nulla mutatio alteratióue,Galeno etiam lib.12.therap.method.cap.7.autore,nisi quæ confertim fit,& violenta est,dolorem concitet.Quocirca quanquam hæc alteratio quæ fit per familiaria cõfertim incidat,tamen quia caret violentia,ideò voluptatem,& nequaquam dolorem inducit. Atque hæc est legitima prædictorum locorum conciliatio. Cæterùm genitalium partium sensus,proprium quid & eximium patitur,propterea quòd validissima prędita sunt facultate, in marib⁹ quidem expultrice genitalis seminis:in fœminis verò expultrice in testiculis,& vasis seminariis,& attractrice genitalis seminis in vtero. Coniunxit autem natura genitalis seminis excretioni,& conceptioni immensam voluptatem,vt scilicet hac ratione genus perpetuò conseruetur, quemadmodum lib.14.de vsu par.cap.9.fusiùs monstrauit Galenus. Verùm vt voluptas insita est genitalibus,ob causam iam expositam,partibus,ita molestia quę exintùs retento semine oritur,paulatim ac multo tempore coaceruatur. Proinde licet magnopere infester,quum maior sit vitiato semini quàm menstruis vis ad inferendam vniuerso corpori noxam,vt lib.6.de labo.locis,cap.5.latiùs est à Galeno ostensum,tamen à magnitudine voluptatis quę in congressu fit maris cum fœmina, molestia hæc vincitur. Quum verò id quod molestat semen expellitur, quantò celeriùs reditus ad naturalem statum perficitur,tantò quoque maior voluptas erit.

Duorum locorũ prima facie pugnantium conciliatio.

Genitalium partium sensus,propriũ quid & eximium patitur.

CAPVT VII.

Reliquum est vt de iis quæ ventriculi os, quod cor nominant, infestant symptomatis differamus. Sunt enim & hæc quæ ad tactus genus pertinent. Sanè nulla pars est quæ ita exactè sentiat, aut vtranque principem partem vnà secum afficiat, ac os ventriculi. Nominatur autem consueto nomine non solùm nonnullis, sed etiam medicis, stomachus. Stomachicæ nanq; syncopæ vocatæ, huius partis sunt symptomata, quemadmodum & cardialgiæ, id est, cordis dolores, quæ ab altera eius appellatione nomen sunt sortitæ. Præterea difficiles & abolitas spirationes, & demorsus, & epilepsias, & deliria, & melancholias affert. Atque hæc quidem omnia consensus ratione.

Quæ os vẽtriculi infestant symptomata.

Stomachus.

Abolita appetentia. Difficilis. *Abolitas verò, & difficiles, & deprauatas appetentias, per seipsum. Voco autẽ abolitas appetentias, quum quis nihil omnino appetit. Difficiles verò appetentias, quando debiliter appetit. Deprauatæ verò appetentiæ, hæ quidem ad immoderatam cibi & potionis exhibitionem vertuntur, illæ verò ad alienarum qualitatum desiderium.*

COMMENTAR.

Quæ symptomata os ventriculi infestent progressu tractationis ostensurus Galenus, initiò quibus nominibus veteribus ac recentioribus, tum philosophis, tum medicis, imò poëtis, & historiæ scriptoribus, hęc corporis pars sit appellata, & quòd bifariã, nempe per consensum, & per se, illi accidant symptomata, monstrat. Quòd autem statim à sensu tactus de oris ventriculi symptomatis agit hęc ratio est. Inter omnes nanq; corporis partes, nulla est quę exquisitiori sit prædita sensu, atque os ventriculi: idque propter neruos insignes ad ipsum delatos. Nam par neruorum ex sexta cerebri coniugatione ad ventriculum defertur, in hunc sanè vsum, vt cibi potusq́ue indigentiam sentiat, quemadmodum fusiùs lib. 4. de vsu par. cap. 7. Galenus ostendit. Quòd autem ad nomina oris ventriculi attinet, priscis & veteribus vt hic, & multis aliis locis, nempe lib. 5. de labo. locis, cap. 4. & 5 sect. 4. apho. commen. 17. & 65. testatur Galenus, cor est appellatum. Nusquam verò prolixiùs hoc facit, quàm in libro. 2. de placitis Hippo. & Platonis. Illic enim aliquot eius rei testimonia ex Nicandro, Thucidide, & Hippocrate producit, quæ ibidem studiosi legant. Non autem alia de causa cor est appellatũ, vt initio capitis quinti libri quinti de labo. locis Galenus autor est, quàm quòd paria cum corde symptomata procreet, vel quòd in cõsensum cor ac cerebrum rapiat, quod hoc etiam in loco Galenus per vtranq; principem partem indicat. Porrò nonnullis etiam, iis nimirum qui nomine abusi sunt, stomachus dici cœpit. Quod disertè testantur quę cap. 1. libri de curan. ratio. per sang. missionem scribit Galenus, inquiens. Os ventriculi, nomine abutentes, sępe stomachum appellant. Et rursus sect. 7. aph, com. 57. Os ventriculi, ait, quod nos, abutentes vocabulo, sępe stomachum nominare solemus. Nam propriè loquendo, vox stomachus, omnis caui, vt lib. 4. de vsu part. cap. 1. testis est Galenus, prępositam ceruicem, instar isthmi angustã significat. Ceterùm post Aristotelis seculum, vt idem Galenus lib. 5. de labo. locis, cap. 4. autor est, ad gulam, quã veteres Gręci οἰσοφάγον vocauerunt, hæc vox transtata est. Tandem post Galeni ętatẽ ad ipsum etiam ventriculum vox referri cœpit, id quod in Paulo, & Aëtio videre licet. Non igitur rectè in plerisq; codicibus Galeni gręcis παλαιοῖς legitur. Quippe veteres os ventriculi, non stomachum, sed cor, vt comprehensum est, dixerunt. Quum autem duę sint syncopę, vt lib. 5. de labo. locis, cap. 1. Galenus tradit, vna quę cordis vitio oritur, quam cardiacam nominant: & altera, quę oris ventriculi vitium est, hanc quidem stomachicam appellant, quòd nimirum in ea os ventriculi, cuius certè symptoma est, infestatur, vt infrà latiùs monstrabitur. Est & cordis dolor, qui Gręcis καρδιαλγία dicitur, huius partis symptoma, cui nomen ab altera eius, cordis nimirum, appellatione nomen impositum est. Hęc insuper pars difficiles, & abolitas spirationes, demorsus, & alia quę à Galeno recensentur symptomata infert, quorum sanè omnium lib. etiam. 5. de labo. locis. cap. 5. meminit. Causas verò omnium horum symptomatum prope finem huius capitis abundè explicabit, ideò non est, vt hîc de iis prolixiùs agamus. Vnũ tamen nobis minimè prętereundum erit, nempe, quod vbi Aldinus codex habet δήξεις, & nos demorsus conuertimus, hîc alij codices legunt πνίξεις. Hos certè in sua versione Copus secutus est, qui conuertit suffocationes. Prior autem lectio, quàm nos in nostra interpretatione expressimus, legitima est, quòd omnibus constet, demorsum nõ aliunde, nisi ex prauis humoribus os ventriculi vellicantibus, ac mordentibus, nasci. Posterior

Cur statim à sensu tactus, de oris ventriculi symptomatis agat?

Nomina oris vẽtriculi.

Cor os vẽtriculi cur dictum?

Stomachus.

Gula. οἰσοφάγος.

Codex Græcus emendatus. Syncope duplex.

Cardiaca. Stomachica.

Cordis dolor. καρδιαλγία.

Aldinus codex emaculatus.

Posterior autem falsa, eò quòd suffocatio vteri sit symptoma, vt copiosè lib. 6. de laborantibus locis, cap. 5. Galenus docet. Hinc etiam cum adiectione πνὶξ ὑστερικὴ Græcis, strangulatio & præfocatio vteri latinis dicitur. Accedit, quod infrà vbi omnium prædictorum symptomatum causas Galenus recenset, nulla fit suffocationis mentio. Satis enim fuisset eam sub apnœa complecti, quia præfocatio vteri Galeno loco iam citato teste, ὑστερικὴ ἄπνοια nominatur. Porrò hæc omnia iam dicta symptomata consensus, quem cum corde & cerebro habet, ratione accidunt. Abolita verò, & difficilis, & deprauata appetentia per seipsum. Cibi enim appetentia præcipua est oris ventriculi actio, ideoque vitia, & symptomata quę in hac actione consistunt, iure optimo huic parti accepta referuntur. Descriptiones horum trium symptomatum ex Galeni contextu innotescunt. Hoc aliquam tamen fortè difficultatem parit, quòd, Deprauatę appetentiæ hæ quidem ad immoderatam cibi & potus exhibitionem vertuntur, hoc est, deprauatæ appetentię vno modo accidunt, vbi quis cibo potuque vix satiari potest, vt in canina vocata appetentir euenire solet: illæ verò ad alienarum qualitatum desiderium, hoc est, alio modo deprauata appetentia accidit, vbi quis aliena, & naturę auersa appetit, verbi gratia, lutum, carbones, & id genus alia, vt in pica vocato malo, de quo infrà dicemus, accidit.

πνὶξ ὑστερικὴ.

ὑστερικὴ ἄπνοια.

Deprauata appetentia duobus modis fit.

Dicendum igitur de omnibus iis deinceps, initio à propriis ipsius symptomatis sumpto. Sequuntur autem hæc, naturales particulæ actiones, propter quas à cerebro maximos requirebat neruos, per quos abundantem hanc sensus speciem præ cæteris omnibus partibus sortita est. Quum enim quodlibet animal in ambientem aërem per cutem dißipetur, principio partes quæ sub cute sunt vacuari contingit: quarum innata facultas est, quemadmodum in commentariis de naturalibus facultatibus demonstrauimus, vt alimentum ex vicinis partibus trahant, quo impleatur id quod erat vacuatum. Deinde rursus illæ ex sibi vicinis, ac quæ tertio loco sunt positæ, ab iis quæ sibi proximæ. Atque ita semper continuo ordine, perinde quasi in choro quopiam, celeri transl atione facta, ad venas quæ ad ventriculum pertingunt vacuatio peruenit. Hæ verò & consueuerunt, & possunt pariter ex ventriculo ad se allicere alimentum, veluti stirpium radices in terram demissæ. Quippe quum tota hæc actio non animalis, sed naturalis sit, haud aliter in animalibus, quàm stirpibus perficitur. In stirpibus quidem, terra perpetuò ventriculi ritu paratum largumque alimentum, ministrat, quoad anni tempora cœlitùs secundum naturā se habuerint. Proinde si aliquando ob squaloris siccitatisve excessum humor ipsius exaruerit, stirpes alimēti penuria exarescēt. Animalibus verò, vtpote quæ terræ, præter pauca quędā, nō adhærent, natura ventriculum veluti promptuariū cibi fabrefecit, quēadmodū stirpibus terrā. Adiecit etiā penuriæ sensum, vt ad cibum potionemq; excitata animalia, in tempore expleantur. Vocaturq; huiusmodi explendi desiderium, appetentia. Fit autem à penuriæ sensu, quū venæ ex ipso ventriculo, veluti emulgentes sugentesq; trahunt. Ventriculus verò huiusmodi suctionem non ferens, sed tanquam diuulsus, huius molestiæ remedium, cibum exquirit. Quippe venæ sic ad oblatum cibum cōuertuntur, atq; ex ipsa alimentum trahunt, non ex ventriculo. Accidit autem post exhibitionem, vt simul atque venæ ad cibos se conuerterint, ventriculus quoque trahat, ex ipsis

Propria ventriculi symptomata.

Appetētia quid?

Fames. *ad sese, quantum prius à venis exhaustum est. Suctione igitur sensus, est fames. Duo verò alia suctionem venarum præcedunt. Hoc quidem homonymos cum altero vocatur appetentia, naturalisque existit actio, haud animalis. Hanc autē ipsam appetentiam vacuatio præcedit. Et sunt in vniuersum quinque symptomata omnia, quæ ordine quodam se inuicem comitantur. Primum est vacuatio. Alterum verò naturalis appetentia vacuatarum partium. Tertium ventriculi suctio. Quartum suctionis sensus. Quintum animalis appetentia eius, omnium vltima.*

Quinque symptomata quę ordine quodam se inuicem comitantur.

COMMENTAR.

Causas propriorum ventriculi symptomatum, hoc est, abolitæ, difficilis, & deprauatæ appetentiæ, hoc loco expositurus Galenus, primùm quid sit appetentia & naturalis fames, quomodoque fiant luculentissimè ostendit. Neque id sanè temere, sciri enim non potest quibus de causis appetendi actio vitiatur, nisi priùs appetentię & famis, motuumq; ipsas pręcedentium naturam, cognouerimus. Appetentię autem hanc esse rationem ac modum Galenus docet. Quum animal quodque perpetuò in ambientem dissipetur ac digeretur, atque hęc planè totius substantiæ dissipatio & assiduus fluor, quem nobis innatus calor excitat, altera corruptionis nostræ, vt libro 1. de tuenda sanitate, capite primo, Galenus testatur, causa sit: vt cibo & potu is fluor reparetur necesse est, quemadmodum loco iam citato fusiùs, & initio libri de assidua dissolutione Galenus ostendit. Cibo autem & potu reparari nō posset quod est dissipatum, nisi eosdem appeteremus. Appetimus autem illos ideò, quòd partes sub cute, quas primùm in ista dissipatione in ambientem nos aërem vacuari contingit, innatam sibi ex proximis trahendi alimentum facultatem obtineant, quemadmodum in libris de naturalibus facultatibus est demonstratum, vt id quod vacuatum est rursus impleatur. Prædictę partes rursus ex sibi proximis abiiciunt alimentum, ac iterum tertiò loco quæ post eos sub cute statim sunt positæ partes, ab iis quæ sibi viciniæ sunt trahunt. Atque ita continuo ordine, perinde quasi in choro, & cœtu canentium, aut saltantium, semper celerrima fit translatio, donec ad venas quæ ad ventriculum pertingunt, & numero sex sunt, vt alibi diximus, fuerit deuentum. Hæ sanè consueuerunt, ac possunt pariter ex ventriculo ipso, veluti stirpium radices è terra, ad sese trahere alimentum. Nam quum actio tota sit naturalis, ac voluntatis expers, haud aliter in stirpibus, quàm animalibus perficitur. In stirpibus enim terra, ventriculi instar, paratum largumque alimentum suppeditat tantisper, quoad anni tempora secundum naturam, se habuerint. Quod si verò terrę humor aliquando per immodicam siccitatem exaruerit, stirpes ob alimenti penuriam marcescent, id enim Græcis verbum αὐαίνεται, quo hoc loco vsus est Galenus, significat. Hinc siccitas illa stirpibus adueniens earum veluti senium est, & Græcis, vt libro primo de sanitate tuēda, cap. 2. Galenus autor est, αὔανσις dicitur. Animalbus autem, vtpote quę terrę non adhærent, prę̃ter pauca, vt sunt testudines, natura ventriculum veluti penu aliquod cibi fabrefecit. Adiecit præterea ventriculo penurię sensum, vt ad cibum & potum animalia excitata, in tempore expleātur: Hunc autem penuriæ sensum natura soli ventriculo, & maximè iis partibus quę ad orificium eius pertinent, indidit, quemadmodum fusiùs lib. 4. de vsu par. cap. 7. Galenus mōstrat, vbi etiam quomodo animalia à stirpibus differāt abundè explicat. Qui sanè locus, quum præsenti multum lucis afferat, diligenter studiosis excutiendus erit. Cæterùm explēdi hoc animalis desiderium ὄρεξις, latinis appetētia vocatur. Fit verò hęc à sensu penurię, quū scilicet venæ ex ipso ventriculo, veluti mulgentes, sugētesq; trahūt. Ventriculus aūt huiusmodi venarū suctionem non ferens, sed tanquā diuul-

Appetentiæ modus.

αὔανσις.

Penuriæ sensus ventriculo est inductus. ὄρεξις.

sus huius molestię, quam illi iam dicta suctio infert, remedium, cibum exquirit. Cibo autem exhibito, venę ad oblatum iam cibum conuertuntur, atque ex ipso quod illis familiare, non amplius ex ventriculo, trahunt. Vbi autem venæ ad cibum conuersæ quod satis est ad se attraxerunt, tunc ventriculus quantum priùs à venis exhaustum est, ad se trahit. Tractationem hanc ventriculi sequitur suctionis sensus, qui non est nisi fames naturalis. Porrò huic Galeni sententiæ, qua famem esse suctionis sensum asserit, Auicenna fen.1.cap.1.doct.4.cap.1. aduersatur, vbi humorum vsum explicans causam famis, non, vt hoc loco Galenus, suctionem venarum, sed atram bilem, in eum scribens modum, esse cõtendit. Vtilitas, inquit, ideò accidit, quia in os stomachi quasi mulgendo profluit. Et hæc quidem vtilitas est duobus modis. Vno, quia os stomachi stringit, & cõfortat, & inspissat. Alio, vt in ore stomachi commotionem faciat propter acredinem, & excitet ad famem, & faciat desiderium. Hæc ille. Auicennę subscribunt, quod sciam, omnes propemodum practicarum, vt vocant, scriptores, & vniuersus barbarorũ medicorum cœtus. Adeò vt si testium multitudini, hac in parte subscribendũ erit, Galenum deseramus oportet. Quid igitur nobis in ista difficultate faciẽdum erit, pluribúsne, an vni potiùs Galeno accedendum? Certè vni Galeno, deserta aliorum turba, subscribendum, quòd eius sententia rationi ac veritati consona, reliquorum autem contraria sit. Esse autem Auicennæ, & qui illum sequuntur sententiam, aut potiùs opinionem erroneam, principiò anatomes ratio, atq; adeò αὐτοψία ipsa, quæ omnium certissima est, perspicuè docet. Siquidem nulla est vena quę melancholicum excrementum in os ventriculi eructet, vel euomat, sed in ipsum potiùs ventriculum, vt lib. 5. de vsu par. cap. 4. Galenus confirmat: non tamen vt famem excitet, sed potiùs vt ventriculum intendat, & in seipsum contrahat, quo cibos tantisper dum cõcocti fuerint, retineat, vt copiosè loco iam citato Galenus monstrat, & nos libro sexto Epide. Hippocra. sectione sexta, commenta. primo, fusiùs docuimus. Dein ratio ipsa abundè conuincit, hoc esse merum Auicennę, vt multa alia, commentum. Nam si huiusmodi excrementum, famis excitandæ gratia ad ventriculum deferretur, certè stato aliquo tempore, nempe quum inanis esset ventriculus, illuc transmitteretur necesse foret. Si enim eo tempore quo cibis distentus esset ventriculus, ad os eius melancholicum excrementum conflueret, tunc vt aliquis pleno ac distento ventriculo esuriret, & fame premeretur, consequeretur, quod tamen absurditate haud vacaret. Mox enim ventriculi os constringeret, cogeret, atque exprimeret, adeóq; suctionis sensum excitaret. Non posse autem certo & stato aliquo tempore, nempe dum inanis & cibis vacuus est, in ventriculum melancholicum excrementũ defluere, hinc patet. Est enim excrementum lienis, ideóque ἐξερεύγεται καὶ ἐκκρίνεται, vt lib. 5. de vsu par. Galenus ait, id est, euonitur & excernitur à liene. Quanquam enim lien ex atra bile nutritur, tamen non nutritur, nisi ex ea quæ in hoc priùs in familiarissimum illi humorem transmutata fuit. Quicquid verò eius est quod elaborationem illam, quę in liene fit, effugit, & vt nutriat omnino inutile est, hoc totum lien in ventriculum euomit. Non autem euomitur & expellitur, nisi tum maximè, quum eo vt excremento grauari lien cœperit. Id quod magna ex parte fieri solet, vbi iam alium cibum assumpsit animal, hoc enim tempore melancholię elaboratio in liene est perfecta. Et vt eo, quo diximus, tempore fiat, eius etiam excrementi vsus luculenter admodum ostendit. Neque enim alia de causa ad ventriculum confluit, vt comprehensum est, nisi vt eiusdem actiones iuuet, cibumque quoad concoctus fuerit retineat. Quum itaque hoc potissimùm tempore, quando cibis refertus est, melancholicum excrementum in ventriculum deriuetur, alia de causa, quàm vt famem excidet naturalem, eo pellatur necesse est. Quanquam si hoc nomine illuc detruderet, vt ad os eius deflueret, non in ipsum ventriculum, necessarium foret. Non fuit autem opus ad naturalem famem proritãdam, hoc melancholico excremento, quũ constet suctionis sensum fieri, etiamsi nullum eiusmodi ad os ventriculi pella-

Fames naturalis.

Auicennæ de famis generatione error detectus.

Periculosum & detrimentosum est autorum, præsertim barbarorum, testimoniis esse addictum.

tur excrementum. Ex iam dictis omnibus puto perspicuum esse quàm periculosum, & detrimentosum sit autorum, Auicennę præsertim, & aliorum barbarorum testimoniis ita esse addictum, vt illis etiam nullis adbibitis rationibus fides babeatur. Quod si verò aliquis à nobis roget quid eosdem vt ista tum constanter docerent impulerit, respondeo imaginatio, quę plerunque est à vera ratione alienissima, quam Auicenna, non hoc solùm loco, sed & multis aliis vsurpauit, & pertinaciter secutus est. Adeò vt etiam Mattheus de Gradi, vnus è grege barbarorum, in commentariis suis, quos in Rasij Almansorem scripsit vastissimos, in capite de phrenitide, ita de Auicéna pronunciare coactus sit. Credo, inquit, audacter esse dicendum cum Theophylo, in principio sui tractatus de vrinis, quòd Auicenna fuerit medicus magnus ratione, & re inexpertus. Vnde omnia quę per rationem vidit possibilia, admittit tanquam vera, licet nunquam fuerint, nec sint, nec erunt. Hæc ille barbarus de suo Principe scribere nihil est veritus, Sed dicet quispiam, quę falsa ratio seu imaginatio hac in parte Auicennæ & aliis hunc secutis imposuit? Nulla sanè alia, quam hæc ipsa. Quum animaduerterent aliquot melancholicos esse valde famelicos, statim in eam venerunt opinionem, quòd melancholia famem etiam excitaret naturalem. Quam vt aliquo fuco ornarent, finxerunt, præter omnem tamen anatomes rationem, & αὐτοψίᾳ etiam repugnante, venam quandam quæ melancholicum excrementum ad os ventriculi deferret. Mirum verò cur hunc vsum non tribuerint etiam acidæ pituitę, quæ & ipsa, vt in libro de plenitudine testis est Galenus, famelicos efficit. Sed præstat verba eiusdem subiicere. Ex cæteris, inquit, pituitę generibus, vnum dulce est, acidum alterum, tertium salsum. Fiũt aũt ex dulci somnolenti, famelici ex acida redundante, vti cũ salsa superauerit, siticulosi. Cæterùm verùm quidem esse fatemur melancholicos esse famelicos, sed non omnes, quod iam citato loco Galenus satis ita scribens confirmat. Ex atra verò bile mœsti fiunt, & amarulenti, & horribiles, & sitis expertes, ac saliua referti. Porrò nõ omnes cibum auersantur, sed & eorum aliqui fame conflictantur, nimirum ij quibus atrabilis qualitatem acidam superantem obtinet. Id fieri solet quum ea malignior redditur. E quibus vtique Galeni verbis euidentissimum fit, famelicos non fieri nisi ab ea atra bile, quæ vehementer acida est, alioque nomine, vt in fine libri secundi de naturalibus facultatibus idem Galenus autor est, radens dicitur. Hæc itaque, perinde atque acida pituita, famem excitat, at nequaquam naturalem. Nam quum vterque humor sit non naturalis, quomodo aliquid quod secundum naturam est in corpore excitare possent? Nõ esse autem famem à iam nominatis humoribus excitatam, naturalem, hinc etiam abundè intelligitur. Non fit enim eo ordine, quo naturalis, quæ quidem à dissipatione quæ cute tenus fit incipere solet. Præterea naturalis fames non fit nisi inanito ventriculo, non naturalis autem eodem etiam cibis distento accidit, vt de canina appetentia paulò post latiùs ostendemus. Proinde quum naturalis fames vacuationẽ venarum legitimo ordine factam sequatur, non est cur à melancholico excremento hanc ipsam excitari credamus. Atque de famis naturalis generatione satis, quam non esse alia nisi suctionis sensum Galenus hoc in loco docet. Venarum autem suctionem duo alia præcedunt symptomata, quorum vnum eiusdem est cum altero, quod vltimum ordine existit, nominis, appetentia enim vocatur, atqui naturalis, non, vt altera, animalis. Siquidem voluntatis expers est, & naturaliter fit, adeoque à natura, non animalibus tantùm, sed & stirpibus insita, qua quod illis familiare est ad se attrahunt. Hoc symptoma, siue naturalem hanc appetentiam, alterum pręcedit symptoma, nempe vacuatio: neque enim ad se attrahunt, & stirpes, & animalia quod est familiare, nisi vt id quod vacuatum est rursus impleatur. In appetentia igitur ipsa procreanda quinque se se mutuo, ac ordine quodam, comitantur symptomata. Primum est vacuatio, & dissipatio partium. Alterum, naturalis appetentia partium quę iam sunt vacuatæ. Tertium, vẽtriculi suctio, quę fit à venis iam exhaustis ac vacuatis.

Manhæi de Gradi de Auicenna iudicium.

Quæ imaginatio Auicennæ imposuerit.

Acida pituita etiam famelicos facit.

Nõ omnes melancholici sint famelici.

Atra bilis famem excitat, at nõ naturalem.

Appetentia naturalis.

In appetẽtia procreanda, quinque se inuicẽ sequuntur symptomata.

Quartum

Quartum, sensus suctionis in ventriculo, qui sugentibus venis veluti diuellitur. Quintum, animalis appetentia, qua animal excitatum, ad quærendum sibi & capiendum cibum impellitur. Atque hæc rectè animalis dicitur, ex arbitrio enim animalis pendet tota, quod abundè comprobarunt hi, qui inedia sibi mortem consciuerunt. Appetentia animalis.

Abolitio igitur huius actionis accidit, vel quòd suctionis sensus perierit, vel quòd suctio non fiat, vel corpus non vacuetur. Ad eundem modum exigua imbecillaue appetentia erit, vbi quæ iam diximus non abolita sunt, sed propè tamen ad abolitionem accedunt. Deprauata verò appetentia, quæ quidem quantitate modum excedit, ac vocatur à quibusdam canina, fit, quum acidus quispiam vitiosus succus ventriculum mordet, vel vbi totum corpus immodicè dißipatum, aßidua indiget nutritione. Quippe frigidus vitiosus succus, morsum suctioni respondentem inducit, ac appetentiam, naturalis pathematis similitudine, excitat. Alimenti autem non potus desiderium affert, idque propter refrigerationem. Si verò salsi, aut biliosi humoris vitium ventriculum mordet, potionis magis, quàm cibi appetentes fiunt. Præter hoc enim quod ventriculum calefacit & exiccat, quæ vtique sitis causæ sunt, etiam succos, tum in ipso, tum in venis fundit. Symptoma verò fundendorum succorum, partes continentes implet, quemadmodum, opinor, frigiditatis vacuat. Itaque non parum ad famem frigus in ventriculo confert. Nam & vacua reddit corpora, & tunicas ipsorum cogens constringensque appetentiam excitat. At inter potißimas, continentesque causas quibus fames impeditur, calor numeratur, vt qui solida corpora resoluit, & ad tractum imbecilliora reddit: aliquid verò fundendo supra modum extendit. Vna igitur caninæ appetentiæ causa est acidorum humorum vitium. Altera verò, vt dictum est, plurima per totum corpus vacuatio, siue ob caloris robur, siue retentricis facultatis imbecillitatem sit facta. Accidit autem per priorem affectum, vt eorum quæ fuerunt ingesta, multa fiat detectio. Per secundum verò, vtpote ob habitus vacuationem factum, cibus in corpus distribuatur. Immodicæ igitur et appetentiæ, & fames, ob huiusmodi causas fiunt.

Abolitæ appetentiæ causæ. Exiguæ. Deprauatæ. Sitis causæ. Frigus ad famem confert. Calor famē impedit. Caninę appetentiæ causæ.

COMMENTARIVS.

Hoc quidem in loco Galenus pergit abolitæ, imbecillis exiguæúe, & deprauatæ primi generis, hoc est, immodicæ, appetētiæ causas enarrare. Abolitæ autem actionis tres esse causas docet, vnam quidem suctionis sensum amissum. Amittitur verò, vbi ventriculus nimio humore imbutus madet, præsertim si is lentus, & crassus fuerit. Aut vbi per vehementiorem refrigerationem vis sensifica sopitur, ac planè stupescit. Alteram causam esse ait, quia suctio non fiat. Non fit autem suctio, vbi nimia plenitudo vasa occupat, vel minima fit partium dissipatio, adeoque vt impleantur minimè egent. Tertiam, quòd corpus non vacuetur. Quod euenit, vbi quod ingeritur multum est, modicum autem quod effluit. Id quod iis potissimum vsuuenire solet, qui totos dies ac noctes potant, & gulæ noua irritamenta quærunt. Illis enim nunquam fames, nunquam inanitio fit, quòd cibus cibū perpetuò excipiat. Pari ratione exigua imbecillíve appetentia fit, vbi ea quę iā dicta sunt, nēpe suctionis sensus, suctio ipsa, & corporis vacuatio, nō omnino pereunt, sed vt aboleātur propè veniūt. Deprauata verò appetētia, quæ quantitate nōdum excedit, id est, qua plura q̄ decet appetuntur, & ob id Canina à nōnullis vocatur: quòd scilicet in ingerēdis cibis nullus tū sit modus, adeoq; horum

Abolitæ appetentiæ tres causæ. Suctionis sensus amissio. Suctio quando non fit. Exiguę appetentiæ causæ. Deprauatę. Canina.

grauatus multitudine ventriculus ad vomitum diuertat, qui rursus se cibo alio explens, quemadmodum in carnibus accidit, ad vomendi cõsuetudinem delabatur: duabus de causis fit. Primò, quando acidus vitiosus humor, vt est, acida pituita, vel atra bilis, ventriculum mordet. Is enim rosionem morsúmve functioni proportione respondentem inducit. Nam ventriculi tunicas sua frigiditate cogit, ac constringit, cogendoque humiditatem earundem exprimit, atq; adeò illas vacuat. Proinde fit vt appetentiam seu famem, naturalis pathematis, quod functionem ventriculi sequitur, similitudine, excitet. Vt autem appetentiam illam quam acidus humor excitat, cum adiectione immodicam & caninam: ita naturale pathema itidem cum adiectione naturalem appetentiam siue famem appellamus. In hac verò appetentia quę ac dorum humorum vitium comitatur, cibi magis quàm potus desiderium fit: idque propter refrigerationem, quę siti aduersatur. Si verò salsa pituita, vel flaua bilis ventriculum mordet, potionem magis quàm cibum appetent. Quippe huiusmodi humores, præter hoc quòd ventriculum excalfaciunt, & exiccant, vnde sitis causa fiunt: duplici enim hac ratione, vt lib. 1. de simplici. medica. facul. cap. 30, & libro. 6. de laboran. locis, cap. 5. copiosiùs Galenus ostendit, sitis prouenit, humoris nimirum inopia, & caloris copia: humores etiam tum in ipso ventriculo, tum in venis suo calore fundunt, qua quidem fusione facta, partes humores hos continentes implentur. Quapropter vt frigiditatis symptoma nempe cõstrictio, vacuat: ita caloris symptoma, fusio scilicet, implet. Non parum igitur ad famẽ non naturalem, id est, caninam illam appetentiã, de qua hoc loco Galenus, vt præcedentia & sequentia conuincunt, loquitur, frigus in ventriculo confert. Quod adiiciendum esse duximus propter Franciscum Valleriolam, qui ex hoc loco famem etiã naturalem ex frigore potenter posse excitari contendit. Ad suæ verò sententiæ comprobationem aliud Galeni testimonium ex cap. 63. artis medicæ affert, vbi is ita scriptum reliquit. Frigidior naturâ ventriculus ad appetendum quidem bonus, ad concoquendum verò minimè. At si præsentem Galeni locum rectè expendas, à Valleriolæ sententia esse alienißimam comperies. Quum enim Galenus hîc de intemperiebus connatis seu insitis, quas sua lingua δυσκρασίας ἐμφύτους καὶ συμφύτους vocat, loquatur: geminas enim statuit intemperies, vnam quæ connata est nobis, & in prima, quæ in vtero facta est, conformatione contracta: alteram verò quę per morbos accidit: euidentißimum est eum de naturali, quę à functione tantùm, vt dictum est, excitatur nequaquam, sed de non naturali esse locutum. Nam ab intemperie nihil quod naturale dici potest, procreatur. Sed vt ipsa non inest nobis secundum naturam, ita etiam omnia ab eadem procreata & genita, pręter naturam sint oportet. Naturalem tamen famem à frigore adiuuari, hoc est, vehementiorem & maiorem quàm naturâ esse cõsueuit fieri, non reluctamur. Nam functioni, partium etiam ventriculi vacuatio, à frigoris constrictione facta accedit, vt hoc nomine fieri famem vehementiorem necesse sit, quæ tamen partim naturalis, partim non naturalis dici potest. Naturalis, functionis respectu. Non naturalis, frigoris gratia. Et si in hanc sententiam de fame loquatur Valleriola, non prohibemus, quinetiam præsentem Galeni locum, vbi ait: Itaque non parum ad famem frigus in ventriculo confert: ad famem naturalem accommodet: idque propter verbum, quo vsus est Galenus, ait nanque συντελεῖ εἰς τὸ πεινῆν id est; confert ad famem, aut adiuuat famem. Simile est, quod in concoctione accidere solet. Vt enim hæc ab innato calore rectè effici, ab extraneo autẽ iuuari dicitur, vt sect. 2. aph. commen. 22. monstrauimus: ita fames naturalis à functione rectè fieri, adiuuari verò à frigore statuitur. Si enim ad vacuatarum partium naturalem appetentiam accedat etiã ea quæ à frigido fit inanitio, vt maior vehementiórve fiat quã natura esse debet necesse est. Hinc itaq; accidit, vt tum plus appetat ventriculus, quã possit concoquere. Quod certè in naturali appetentia nequaquã euenire solet, per quam fanè nõ plus appetit q̃ concoquere posset. Quum enim naturalis appetentia vacuationẽm partium, atq; adeò

Naturale pathema.

Sitis causæ duæ.

Frigus ad famẽ non naturalem confert.

Francisci Valleriolę famem naturalem à frigore iuuari asserentis opinio expenditur.

Intemperies geminæ.

Naturalis fames à frigore iuuatur.

fuctionem sequatur, fit vt in ea non plus appetamus, quàm vt ea quę vacuata sunt, sarcire acreficere possint. In non naturali seu immodica caninàve appetentia plus appetitur, quàm ad reficiêda ea quę vacuata sunt, opus sit. Prętereà quòd ea quæ hoc loco dicuntur à Galeno, non sint referenda ad naturalem, sed potiùs ad immodicam seu caninam appetentiam, abundè testantur ea quæ idem Galenus sectione secunda, apho. commenta, vicesimoprimo scribit, vbi disertè non naturalis siue caninæ appetentiæ causas frigidiorem ventriculi intemperiem, vel acidos humores ori eius infarctos, esse docet. Et sectione prima, apho. comm. decimoquinto Galenus natiuum calorem omnium actionum naturalium causam esse tradit. Est autem appetentia actio naturalis, igitur à calore natiuo ac temperato, & nequaquam frigore excitatur. Quinetiã ibidem Galenus manifestè ait, calorem natiuum intendere appetentiam. Si itaque à calore natiuo fit, quomodo à frigore, quod illi contrarium est, eumque extinguit, fieri posset? Sed ea de re satis. Porrò cur frigus famem adiuuet Galenus hanc causam subiungit. Corpora enim vacua reddit, constringendo nimirum ac cogendo tunicas eorundem, vt paulò suprà dictum est, adeoque humiditates quæ in iis sunt exprimendo. Vt autem frigus immodicam famem excitat, ita calor inter causas continentes abolitę appetentiæ numerari debet: sic sanè, vt ab immodico calore, seu calida intemperie abolita appetentia separari nequeat. Nihil autem mirum calidam intẽperiem, vtpote morbum, sui symptomatis, nempe abolitæ appetentię, esse causam continentem. Cur verò calor famem impediat, nulla alia de causa fit, nisi quia is solida corpora resoluit ac relaxat, & ad attractionis munus imbecilliora reddit. Humida verò corpora fundendo, suprà modum extendit, atque adeò implet, & non vacuat. Ex iam dictis euidentissimũ est, Caninę appetentię duas esse causas, vnam acidorum humorum vitium: alteram verò plurimam per vniuersum corpus vacuationem, siue hæc caloris robore, vt in ardẽtissimis contingit febribus, in quibus ob assiduam, quæ vi caloris immodici fit, inanitionem, cibus semper per corpus digestus dissipatur, & subinde exhalat, siue propter retentricis imbecillitatem, quę parum suo munere fungens, cibum, quoad perfectè cõcoquatur non retinet, sed crudus per aluum expellitur, accidat. Quòd hoc etiam loco Galenus iis innuit verbis. Per priorem affectum, id est, retentricis imbecillitatem, ciborum ingestorum multa fit deiectio. Per alterum, nempe caloris vehementiam, ob exactam habitus corporis inanitionẽ. cibus per corpus distribuitur. Nam vbi venæ quæ in ore ventriculi sunt, à vehementi calore fuerint exiccatæ, inanitionẽ primùm ægrotantes, ideoque illæ cibum assumptum ad se alliciunt, à quibus dein venæ ex iecore ad uentriculum venientes, vtpote etiam aridæ, rapiunt totum, atq; deinceps ex iis alię, donec per vniuersum corpus deferatur cibus. Adeoque fit vt is cibus qui neque propter celerem raptum rectè concoquitur, neque per aluum deiicitur, neque plenitudinẽ efficit, neque probè alere potest, à multo calore dissipetur ac discutiatur, vt fusiùs libro sexto de laborantibus locis, capite tertio, Galenus monstrauit.

Cur frigus famẽ adiuuet? Calor continens causa abolitæ appetentiæ. Caninæ appetentiæ causæ.

Prauas autem qualitates appetunt ij, quibus ventriculi tunicæ prauo aliquo excremento sunt imbutæ. Consueuit autẽ id maximè accidere mulieribus vitiosis refertis humoribus, quum vterum gestant, vocaturque malum hoc pica. Appetũt verò in eo potissimum acida, & acerba, nonnunquam etiam acria, interdum vel cimoliam terrã, vel testas, vel extinctos carbones, vel alia huiusmodi absurda edulia. Atque complures earum hoc vitio laborant, vsque ad secundum, ac tertium mensem. In quarto verò quiescunt, partim quod vomitione vitiosus hùmor vacuatus sit, partim quòd tempore concoctus sit, vtpote muliere ipsa, propter fastidium, exiguum cibum sumente: partim quoque quod plenitudo ipsa sit vacuata. Quip-

Prauas qualitates qui appetant.

pe primis duobus mensibus, fœtus parum sanguinis ad se trahit, eò quòd adhuc minimus sit, quum hoc tempore nondum fœtus nominetur, sed adhuc conceptus. Vbi verò maior fit, ac ampliore alimento indiget, tum non solùm quod in venis optimũ est id attrahit, quemadmodum anteà, sed quia maiorem alimẽti copiam requirit, aliquid vitiosi simul attrahit. Ita fit, vt vniuersum corpus plenitudine laborare desinat, & minùs vitioso succo infestetur. Ipse autem fœtus excrementa alimenti quod attraxit, ad duas reponit membranas. Ac fit quidem, magna ex parte, ipse quoque fœtus vitiosioris succi, & intemperantior, vtpote ex vitioso nutritus sanguine, nisi grauida reliquo quo vterum gestat tempore, bonis vtatur cibis. Verùm hoc nihil ad rem propositam. Prauarum autem qualitatũ appetentia, de qua dissérens, picæ memini, viris etiam aliquando accidit, quum scilicet ipsis in ventriculi os similis aliquis vitiosus succus procubuerit. Hæc quidem symptomata circa alimenti appetentiam eueniunt.

COMMENTAR.

Hactenus de causis deprauatæ appetentiæ qua immodica fame premitur animal, Galenus disseruit. Reliquum igitur est vt hoc loco de causis deprauatæ appetentiæ, qua à natura aliena appetuntur, sermonẽ instituat. Prauas verò, & à natura alienas qualitates ii appetere solent, quibus ventriculi tunicæ prauo aliquo excremento sunt imbutæ. Simile namque simili gaudet, ac delectatur. Hoc autem mulieribus vitiosis humoribus plenis, potissimùm vbi grauidæ sunt, accidit, vocaturque malum hoc quo tum laborant Græcis κίττα, Latinis pica. Plinius molliciem hanc prægnantium, Malaciam appellat. Lucretius pellaciam. Nomen autem illi malo à pica aue, Aristotele libro septimo de histo. animal. capite quarto, teste, impositum. Nam vt hæc picturatam in plumis varietatẽ ostẽdit: ita in hoc malo grauidæ omnis generis prauos appetũt cibos. Siquidẽ appetũt potissimùm acida, acerba, acria, cimoliã terrã, quæ à Plinio li. 35. ca. 17. inter genera cretæ numeratur, itẽ testas, & carbones extinctos, aliaq; eiusmodi absurda edulia. Alii, vt Plinius libro .1. capite primo, hoc vitium ita dictum esse putant, quòd auis pica vocata, eo sæpe tentari soleat. Durat autem id genus mali in grauidis magnã ex parte vsque ad secundum, & tertium mensem. In quarto verò quiescunt tam absurda appetere, tribus quidem de causis. Primò, quòd vitiati humores crebris vomitionibus quibus grauidæ infestantur, sint præcedentibus mensibus vacuati. Secundò, quia tempore vitiosus humor concoctus fit, quòd propter fastidium, quo grauidæ laborant, parum cibi sumpserit mulier. Quum itaque natura nimia cibi ingestione nõ obruatur, facile quod reliquum est vitiosi humoris concoquere potest. Sed hîc quispiã fortè secum cogitabit, quo pacto cacochymia, siue vitiosus humor concoqui potest? Respondeo, vt duplicia sunt cruda, alia quæ citra sanguinem, alia quæ supra sanguinẽ, vbi scilicet supra iustum modum est percoctus, subsistunt, hæc quidem biliosam, illa verò pituitosam cacochymiam efficiunt. Quæ prima ratione cruda & pituitosa sunt, extenuatione, quæ per calida fit, concoquuntur. Quæ verò altera ratione cruda sunt, ac biliosa, hęc vbi à natura euincuntur, concoqui solent. Euincuntur autem vbi non excandescit amplius, nec ita vt anteà acris est, & hominem deürit, quemadmodum sectione prima, apho. comm. 22. copiosè admodum mõstrauimus. Vbi etiam Auicennę & recentiorum quorundam errorem, qui ad bilis concoctionem crassitiem requiri cõtendunt, confutauimus. Id quod etiam libro secundo paradox. cap vndecimo, & cap. vicesimo Compendii fecimus. Tertiò, quarto mense picã malũ infestare grauidas cessat, quòd plenitudo vacuatione quæ per ipsum fœtum facta est, imminuta sit. Quippe

Qualitates prauas qui appetãt.

κίττα. Malacia. Pica.

Cimolia terra.

Quare quarto mense Pica malũ desinat?

Cacochymia quo pacto cõcoquitur.

primis duobus mensibus,quo hoc vitio molestantur prægnantes, fœtus parum ad se
sanguinis attrahit,quòd scilicet adhuc minimus sit,adeò vt ne fœtus quidem nomine-
tur,sed Græcis κύημα,Latinis conceptus, quemadmodum Galenus libro primo de se- κύημα.
mine fusiùs docet.Ibidem enim quatuor tempora,totidemq; appellationes eius quod Conceptus quatuor tempora, totidemque appellationes.
in vtero ex semine genitum cōtinetur,ex Hippocrate esse ostendit. Quando enim fu-
turi fœtus ex semine informis in vtero coactio fieri incipit,Genitura dicitur. Quū ve-
rò sanguine genitura impletur,nondum autem principes partes articulatæ fuerint, cō Genitura.
cretionem tamen iam quandam,& magnitudinem obtinent, tū Conceptus nomina- Conceptus.
tur. Vbi autem cor,cerebrum,& iecur iam conformata discretaque videre licet, fœtus Fœtus.
vocatur.Quando verò iam artus vniuersi compage sua constant, Infans nuncupatur. Infans.
Cæterùm vbi iam maior fit fœtus,ac ampliore alimento indiget,tūc nō solùm id quod
in venis optimum est,quemadmodum anteà quum minor erat, attrahit: sed quia ma-
iorem alimenti copiam requirit, etiam aliquid vitiosi simul cum optimo allicit. Ex-
crementa verò quæ fœtus ipse ad se attrahit,ad duas membranas reponit.Quippe fœ- Fœtum inuoluentes membranæ tres.
tum tres membranæ seu tunicæ inuoluunt, quas natura quoad eius fieri potuit vnire
nixa est,vt quod roboris cuique priuatim deerat,id omnes à sese mutuò indipisceren-
tur.Prima,& omnium extima, fœtum duntaxat circulorum vasa ambientium modo Prima.
cingit.Neque enim superiorem,neque etiam inferiorem fœtus partem contingit, sed
ad eiusdem mediam regionem consistit,si modo fœtum ita iacentem subaudias,què-
admodum conuolutus in vtero secantibus occurrit. Vocatur aute Græcis χορίον,Lati- χορίον.
nis secunda,Recentiores secundinam nominant. Non est autem hæc extima mēbra- Secunda.
na nisi multarum venarum,& arteriarum quidam plexus,interualla membranâ obdu Secunda.
cta obtinens. Secūda fœtus tunica mēbranáve,à figura farciminis,quòd Græcis ἀλλᾶς
dicitur,eleganter admodum ἀλλαντοειδὴς veteribus anatomicis est appellata. Nam vt ἀλλαντοειδὴς.
ἀλλᾶς farcimen erat quòd ex carne & farina subacta in crassius intestinum coniecta
fiebat ita,quum inter dissecandum extima tunica ab vtero diuulsa est, aterque & sub-
nigricans subuiridisq; sanguis ab illa profluxit, nullaque alia fœtus membrana effra-
cta,fœtus ab vtero eximitur, is vnà cum suis membranis farciminis alicuius, nō quidē
oblongi,& quod ex tenuibus formatur intestinis,sed breuis,& ex crassioribus vt dictū
est formati intestini, supraque & infrà consuti, non autem laqueo tantum intercepti,
imaginem exprimit. Secunda enim membrana intestino respondet, fœtus autem, &
omnia quæ hæc tunica amplectitur,intestino ipsi infartorum rationem obtinent. In-
ter secundam hanc & tertiam,de qua mox dicemus, membranam, fœtus vrina colli-
gitur. A suprema enim fœtus vesicæ fundi regione,meatus quidam sursum per vmbi-
licum in cauitatem pertinet,quæ inter secundam & tertiam consistit membranas. Is
sanè meatus fœtus,vt comprehensum est,vrinam in illam amplitudinē defert,hincque
Græcis οὐραχὸς quasi vrinæ ductor,est appellatus. Mira verò industria in hoc à natu- οὐραχὸς.
ra formatus est,ne fœtus vrinam per vesicæ ceruicem reddens,illam corpori suo pro-
ximam,tantisper dum nasceretur asseruaret,& eius acrimonia mordacitateque mollis
illa,& tenella cutis erodatur exulceretúrve: sed vt vrina procul à fœtus cute, eius vri-
narii meatus beneficio,inter secundam ac tertiam membranam deduceretur,& vt par-
tus promptitudinem, dum paulò antè egredientem fœtum profluit, & vteri ceruicem
humectando emollit,ampliatque plurimùm iuuet. Tertia fœtus tunica formâ secun- Tertia.
dæ prorsus respondet,sed minus est ampla,& longe tenuior,hinc etiam à mollitie & te-
neritudine agnellorum nomine deducto, Græcis ἄμνιος dicta est. Inter hanc & fœ- ἄμνιος.
tus cutem sudor copiosus continetur,qui fœtus est recrementum, ac ante partum,nō
minùs quàm fœtus vrina, profluens, ceruicem vteri irrigando, fœtui faciliorem parat
exitium,quemadmodum libro decimoquinto de vsu partium Galenus fusiùs demon-
strat. Ad duas igitur postremas,vt iam ostensum est, fœtus sua excrementa reponit.
Porrò quum fœtus à vitioso sanguine alimentum trahat, fit vt & ipse vitiosioris succi

fiat, ac intemperantior, nisi grauida reliquo tempore quo vterum gestat, bonorum ciborum ingestione, bonum procreando sanguinem idipsum impediat. Quod autem ad prauarum qualitatum appetentiam spectat, accidit vt etiam viris, perinde atque mulieribus, hæc ipsa eueniat, vbi scilicet ad os ventriculi similis aliquis vitiosus humor delabitur, qui vt subinde similia appetant, efficit.

Tria in potionis appetentia symptomata.

In potionis verò appetentia alia totidē iis similia eueniunt symptomata. Quæ quidem veluti priuatio est, quum vel corpus omnino non eget potione, ob frigoris humorisque excessum, vel ventriculus suum pathos non sentit. Deficiens verò appetentia, vbi hæc eadem remissiora sunt. Deprauata autem potionum appetentia, deprauatæ alimenti appetentiæ proportione respondet. Immoderata enim appetitur potio, quando in ipsis ventriculi tunicis vitiosus quispiam humor salsus, aut biliosus continetur: interdum verò quum natiua in ipso humiditas veluti feruet. Prauas verò potiones, perinde ac cibos prauos, pro dominantis vitiosi humoris ratione appetunt. Atque hæc quidem iis qui longo tempore malo victu vtūtur, euenire consueuerunt. Ex iis autē qui inexplebili siti correpti sunt, mori vidimus eū, qui viperam comederat: erat autem fortasse Dipsas: & messores qui fortè fortuna vinum biberant, in quo eiusmodi quædā fera fuerat extincta: & eum qui ex veteri vino fuerat inebriatus: item eum qui inedia sibi mortem consciscere decreuerat: denique eos, qui in naui, deficiente aqua, marinam aquam bibere ausi sunt, quòd immoderatiore quàm cæteri siti cruciarentur. Et quidam sanè horum subducta aluo, morsibus vehementer cruciati, celeriùs quàm reliqui sunt mortui. Noui etiam quendam ardente febre laborantem, qui increscente etiam dum morbo frigidam aquam liberaliter bibens, satiari non potuit, donec moreretur. Atq; huiusmodi quidem & tot numero in ventriculi appetentia eueniunt errata.

Historia de eo qui comedit viperam.

COMMENTAR.

Tria esse symptomata in potionis appetentia, similia iis quæ in cibi appetentia eueniunt, nempe abolitam, imbecillam, ac deprauatam, quæque illorū sint causæ, hoc loco breuiter Galenus exponit. Quæ enim veluti priuatio seu abolitio potionis est, duabus de causis fit. Primò, propter frigoris & humoris excessum. Nam vt à cōtrariis, nempe calore & siccitate, sitis excitatur: ita à frigore ac humiditate extinguitur. Secundò, quòd ventriculus suum pathos, hoc est, potionis desiderium, non sentiat. Deficiens seu imbecilla potus appetentia fit, vbi iam dictæ duæ causæ adsunt quidem, sed minus sunt vehementes, atque admodum imbecillæ. Deprauata fit etiam bifariam. Primò vbi salsi, aut biliosi humores in ventriculi tunicis continentur, qui exiccādi facultate qua præditi sunt, sitim deprauatam excitant. Secundò, quando natiua in ventriculo humiditas veluti feruet. Tum enim caloris copia, vt suprà est ostensum, sitis concitatur. Alieni autem & praui potus pro ratione eius humoris qui in ventriculo dominatur desiderantur, quemadmodum de cibis est etiam suprà expositum. Prædicta autē symptomata iis potissimum accidunt, qui longo tempore malo victu vtuntur, atque ex eo sibi malorum humorum copiam aceruant. Cæterùm Galenus hîc historias aliquot eorum qui inexplebili siti mortui sunt, contexit. Prima est de eo qui viperam deuorauerat, de qua tamen dubitat, non Dipsas fuerit. Qui sanè Galeni locus abundè monstrat, eum in Dipsade fuisse dubium, nec satis cognouisse, an Dipsas è genere viperarū esset, an distinctum aliquod ab iis genus, quòd multi ante ipsum tum philosophi, tum medici visi sunt existimasse. Quapropter libro vndecimo de simpl. medica. facultatibus, se in hac

A bolito potionis

Defectus.

Deprauata appetentia potionis.

Qui siti mortui

Galenus in dipsa de dubius.

in hac dubitatione Marsos interrogasse scribit,nũ aliquod haberent signũ,quo vtrũq; genus discernere possent.Quum verò ab illis nullum esse viperarum dipsadum genus, tantùm eas quæ in Lybia essent,ob regionis naturam, carnem salsam habere, accepisset,vix illis assentiri ausus est,nec omnino etiam repugnare. Quasdam verò esse viperas in iis quas memorabat regionibus,quibus salsa esset caro, hoc maximè sibi probabile videbatur.Scribit autem ibidem Galenus,carnem viperarum tam ingentem obtinere desiccandi facultatem,vt quidam qui illam comederunt,quod illi etiam de quo hîc ei sermo est contigit, vehementissima cruciati sint siti, ac proinde illas dipsadas cognominant.Sunt autem qui dicant demorsos à viperis satiari non posse potando. Hæc ille.Eandem autem inesse vim Dipsadi Dioscorides testatur, qui ad huius morsum statim inexplebilem sitim comitari tradit. Quum igitur vtriusq; eius immensam sitim excitet,nihil refert,siue viperam,siue dipsadem fuisse, quam ille de quo hîc Galenus scribit deuorauit feram,dicamus. Quinetiam Aëtius libro decimotertio capite vicesimosecundo,Dipsadem viperæ esse speciem asserit. Altera historia est de messoribus qui vinum biberant,in quo eiusmodi quædam fera,vipera nimirum aut dipsas,extincta & mortua fuit.Facilè autem accidit vt in vas parum diligenter obturatum, ac in herbosa terra repositum,talis fera irrepserit.Quare veteres messorum curam habẽtes illis Serpyllum & alliũ in cibo miscebant,vt si fortè fatigatos somnus oppressisset, aut in poculum fera aliqua irrepsisset,à feris,quæ hoc tempore venenatis morsibus seuire consueuerunt,tuti essent.Hinc est hoc Virgilianum. *Messoribus vete res cur Serpillũ & Allium in cibo miscebant? Virgilius.*

· Thestylis & rapido fessis messoribus æstu
Allia,serpyllumque,herbas contundit olentes.

Tertia historia est de eo,qui ex veteri vino,quòd suprà modum calidum est,sitim inexplicabilem contraxit.Quarta,de eo qui inedia sibi mortem cõsciscere:id enim Græcis ἀποκαρτερεῖν significat:& vitã finire decreuerat.Quinta,de iis qui in naui deficiẽte aqua dulci,marinam.quæ immodicè siccat,bibentes mortui sunt. Sexta, de eo qui in immenso calore ardentis febris,frigidę etiam aquæ potione, sitim restinguere non potuit. *ἀποκαρτερεῖν.*

Est præterea & cardialgia,id est, cordis dolor,symptoma quoddã quod ad ore ventriculi sentitur,molestum sanè,à mordacibus humoribus ortum.Extra hæc est bulimos,id est, vehemens fames nominata,symptoma ex indigentia simul & imbecillitate,& refrigeratione huius particulæ natum. Nihil autem mirum si ad eius dolores,& animi defectiones,& virium lapsus sequantur. Quum enim ex digiti offensione,nonnulli animi deliquio laborare videantur,mirum profectò non est,ex stomacho id pati,& propter exquisitum eius sensum, & ob situs sui vicinitatem,qua duas principes partes ad cõsensum adducere potest. Atque maxima quidem symptomata maximè sensibiles stomachos inducere deprehendes, vtpote qui magis à quolibet infestante contristentur,& quos ad vtrasque principes partes noxam transmittere videamus. Quum verò vniuersum neruosum genus in quopiam maiori fuerit vel sentiendi,vel patiendi facilitate præditum,tum vtique & maximè principes partes promptius in cõsensum adduci accidit, præsertim vbi ob pathos aliquod,aut naturâ quodammodo fuerint imbecillæ. Quòd si omnia quatuor concurrant,maximum oriri pathema necesse est. Quatuor autem dico,si infestans stamachum affectus validus fuerit,si sensus eius fuerit exquisitissimus, si neruorum aut arteriarum genus,& prætereà cerebrum, aut cor, fue-

Symptomata quæ consensus ratione ventriculo accidunt. Bulimos.

rit imbecillum. Ita enim propter imbecillum stomachum morbus comitialis, & carus, & coma, & catalepsis, & delirium, & melancholia, incipiò tum in cerebro, tum in neruis consentiente, nonnullis eueniunt. At quæ cardiacæ vocantur syncopæ, consentiente & in corde, & arteriis principio, incidunt. Ad eundem modum & pulsus abolitio, & exiguus pulsus, & deprauatus pulsus. Spirationis verò priuatio, vtrisque principibus partibus multùm cõsentientibus. Difficilis spiratio duplici ratione prouenit: alia enim ob septi transuersi constrictionẽ, alia vtriusque principij consensu. Sunt autem occasiones quæ animal ad huiusmodi pathemata perducunt nõ paucæ. Nam & valida refrigeratio, interim quidem ipsa per se, interim cum pituita admodum frigida. Talis autem est quæ fuso vitro, & in colore, & consistentia sit similis, quem vitreum humorem Praxagoras & Philotimus nominant. Non minimum verò à spiritu flatuoso frigido, aut potu, aut cibo, aut medicamento aliquo admodum frigido, os ipsum ventriculi refrigeratur & vnà cum ipso, per neruos quidem cerebrum, per magnam verò arteriam cor, refrigerat.

Vitrea pituita.

COMMENTAR.

Hactenus symptomatum quæ in ventriculi appetentia oriuntur, atque adeò ventriculo per se accidunt, causas exposuit Galenus. Nunc eorum symptomatum quæ illi consensus ratione eueniunt, & quorum huius capitis statim initiò meminit, causas explicare pergit. De quibus omnibus quũ lib. etiam quinto, de laborantibus locis, capite quinto copiosè admodum egerit Galenus, hoc loco breuiùs de iis differemus. Primũ autẽ symptoma, cuius hîc meminit, est καρδιαλγία Grçcis ob causam suprà expositã, dicta. Fit autem à mordacibus humoribus os ventriculi, quod exquisitiori sensu præditum est, molestãtibus, vt sectione quarta apho. comm. decimoseptimo & sexagesimoquinto, & libro secundo, de aliment. facultatibus capi. vicesimoquarto, susitis demõstrauit Galenus. Alterũ symptoma, est βούλιμος Græcis, vehemens & ingens fames Latinis nominata. Nascitur ex indigentia, & cibi defectu, accedente imbecillitate, à frigida intemperie procreata, ac refrigeratione oris ventriculi. Inducũt autem ipsum multæ peregrinationes, & longa itinera, per niuem maximè facta, ventriculum plurimùm refrigerantia. Hinc est, quòd sectione secunda, apho comm. vicesimo primo, Galenus bulimum defectum esse virtutis ab externa frigiditate ortũ, qui à fame quidẽ inchoauit, sed non habet eam ampliùs adiunctam, scribat. Prostrata enim tandem ventriculi ac sentiendi eius ab externa frigiditate facultate extincta, cessat fames. Cæterùm cardi stomachi dolores, animi deliquia, & id genus alia symptomata, quæ hîc à Galeno recẽsentur, sequantur, in duas præcipuas Galenus causas, nempe in exquisitum huius partis sensum, & consensum quem cum duabus principibus partibus, corde nimirum & cerebro, obtinet, meritò reiicit. Ad consensum autem cerebri morbus comitialis sequitur. Cuius rei fidem facit historia, quàm Galenus libro quinto de laborantibus locis capite quinto refert, de quodam Grammatico iuuene, qui propter facilem oris vẽtriculi sensum, & cerebri consensum, quoties vel nimis vehemẽter doceret, aut cogitaret, aut inediam sustineret, epilepsia seu morbo comitiali corripiebatur. Alterum quod ad cerebri consensum sequitur symptoma est carus. Tertium coma. Quartum catalepsis. De quibus quum sæpe in præcedentibus, & libro primo, de sanandis corporis malis, à nobis sit dictum, non est cur hîc eadem repetamus. Hoc tantùm adiicere placuit, primum horum trium symptomatum recentioribus esse appellatum Subeth, tertium congelationem, quòd in eo ceu congelati apertis palpebris ægri permaneant. Secundum Latinè

καρδιαλγία.

βούλιμος.

Morbus comitialis ex cerebri cõsensu.

nè rectè soporem vocabimus. Ad euitandam tamen cõfusionem præstat retinere vocem Græcam. Quintum symptoma est delirium, quòd fit multis à ventriculo ad cerebrum elatis vaporibus, quemadmodum fusiùs libro tertio de laborantibus locis cap. quinto Galenus docet. Sextum melancholia quæ Græcis φυσῶδης, ϗ ὑποχονδριακή, id est, flatuosa, & hypocondriaca, vt loco iam citato capite sexto testis est Galenus, nominatur. Ex numero autem symptomatum quæ cordis consensum comitantur, primum est syncope cardiaca. Alterum abolitus, exiguus & deprauatus pulsus. Hæc enim omnia corde, aut arteriis consentientibus ventriculo accidunt. Priuatio autem spirationis comitatur vtriusque partis, cerebri nimirum & cordis, consensum, quemadmodum libro quarto de laborantibus locis capite octauo, & libro sexto, capite quinto, Galenus abunde monstrat. Difficilis spiratio, quæ Græcis δύσπνοια vocatur, bifariam fit. Vno modo, propter septi transuersi, quòd Græci φρένα, hoc est, mẽtem, propter causam libro quinto, de laborantibus locis capite tertio expositam nominãt, constructionem. Fieri autem ob spiritualium instrumentorum, è quorum numero septum transuersum est, angustiam, spirandi difficultatem, copiosè etiam libro quarto, de laborantibus locis capite octauo, Galenus monstrat. Ad quæ loca, ne in immensum commentarii nostri crescant, lectorem ablegamus. Altero modo, vtriusque principii, cordis scilicet & cerebri, perinde atque priuatio spirationis euenit ratione, nisi quòd in dispnœa causæ sint minùs vehementes. Causas autem quæ ad huiusmodi pathemata animal perducunt Galenus hîc quinque numero recenset. Prima est valida refrigeratio, idque bifariam: vel enim per se, hoc est citra alicuius humoris præsentiam, vel cum humore frigido, qui colore & consistentia fuso vitro, vt libro etiam secundo de laborantibus locis capite primo, & libro secundo de differentiis febrium capite sexto fusiùs docet Galenus, similis est, ideoque veteribus aliquot, Praxagoræ nimirum & Philotimo, vitreus est appellatus. Hic enim quum supra modum fit frigidus, vt locis iam citatis Galenus testatur, facilè cor cerebrum in consensu rapere, ac refrigerare potest. Secunda causa est flatuosus spiritus frigidus, qui itidem hæc symptomata efficere potest, quemadmodum libro duodecimo therapeuticæ methodi capite octauo, Galenus satis astendit. Tertia, & quarta, cibus & potus frigidus. Quinta, medicamentum frigidum, vt est mãdragora, hiofcyamus, & id genus alia. Hæ enim causæ omnes primum os ipsum ventriculi refrigerant, & vnà subinde cum ipso, per neruos quidem cerebrum, per arterias autem cor, vt mox latiùs monstrabimus, refrigerant.

Symptomata cordis cõsensum comitantia.

Causæ prędictorum pathematũ quinque.

Neruorum quidem generis communitate, cerebrum: situs autem vicinitate, cor. Postquàm enim maxima arteriarum à corde exorta, per spinam incesserit, primum quidem gulæ per membranas iungitur & annectitur, deinde verò ori, & ipsi ventriculo deorsum procedens per longitudinem subtenditur. Per hanc itaq; arteriam quæ & maxima existit, & ex ipso corde nascitur, principum partium altera, ventriculi ori consentit, per neruos verò cerebrum. Proinde haudquaquam mirandum, si ob morbos ipsius, maximis & vehementissimis symptomatis animal corripiatur. Quis verò cuiusque symptomatis generandi sit modus, in iis quæ sequuntur dicetur. Ad præsens occasiones ipsas dicere, abundè satis fuerit. Sunt verò fungi quidam, bupreſtis, cerusa, gypsum, lac concretum, ab vtero strangulationes, tum in viduis, tum in iis quæ non purgantur, præterea quæ in viris hoborum proportione fiunt. Verùm de abolita respiratione alibi seorsim dicetur. Ac de sensuum omnibus istrumentis, tum quæ in iis sunt facultatibus iam mihi absolutus sermo videtur.

Cõsensus cordis & cerebri cũ vẽtriculo ratio.

Consensus ventriculi cum cerebro. Cum corde.

Quum paulò antè consensus ventriculi cum corde ac cerebro facta sit mentio, nunc quæ illius consensus sit ratio paulò copiosiùs exponit. Cosensus quidem ventriculi cum cerebro per genus neruorum, quod à sexta coniugatione cerebri oritur, fieri solet, quemadmodum suprà est expositum. Quare non est cur pluribus eam rem verbis repetamus. Consensum autem ventriculi cum corde in eum ostendit modum. Postquàm maxima arteria, quàm ἀόρτην Aristoteles vocat, ex elatiori sinistri ventriculi cordis sede, prope ipsius basis centrum, exorta, per spinam sursum incedens, ac statim in progressu asperæ arteriæ innitens, per membranas succingentes gulæ iungitur, & adnascitur. Quippe in iugulo, amploac continuo foramine non pertunditur, verùm quæ eam inibi perreptant vasa, pluribus foraminibus complectitur, ipsisque adnascitur, & tunicam aliam à propria illorum eis offert. Transmittit verò hîc venæ cauæ, & magnæ arteriæ ramos, adhæc stomachum gulámve, asperam arteriam, & sexti paris neruorum cerebri, & septi transuersi neruos. Truncus autem magnæ arteriæ deorsum ad thoracis vertebras explicatus, ab infima ipsius sede qua vertebris incumbit, vtrinque propagines in octo inferiora thoracis interualla, & ad septum transuersum deriuat. Ex elatiori autem sui corporis parte, ramos in ventriculum spargit. Per hanc itaque arteriam, quæ & maxima est, & ex corde nascitur, cor ventriculi ori consentit, vt cerebro per neruos. Proinde nihil mirum, si ob oris ventriculi morbos, maximis & vehementissimis symptomatis, nempe abolita, vel difficili spiratione, homo corripiatur. Horum autem occasiones, quas Græci προφάσεις nominant, hoc est, causæ euidentes & manifestæ: ita enim libro quarto, de vict. acut. morborum com. vicesimo & quadragesimonono interpretatur hanc vocem Galenus: sunt fungi quidam, qui scilicet læ-tales sunt. Item Buprestis, genus animantis, Galeno libro vndecimo de simplicium medicamentorum facultat. attestante, quòd forma & facultate cantharidi simile est. Græcis παρὰ τό πρῆσαι τὰς βοῦς, hoc est, quòd boues inflet, aut transfigat rumpátve, nominatum esse videtur. Præterea cerusa, gypsum, & lac concretum, haud secus atque fungi ac buprestes, spirationem præfocando tollunt, vt apud Dioscoridem in sexto, vbi hanc rem ex professo tractat, videre licet. Cæterum strangulationes vteri (legendum enim ἀπὸ τῶν ὑστερῶν πνίξεις non ψύξεις, vt habet Aldinus codex) tum in viduis, tum in aliis mulieribus quæ non purgantur per menses, spirandi actionem abolent, aut saltem difficilem reddunt, vt fusiùs libro sexto de laborantibus locis capite quinto, Galenus monstrat. Proportione iam dictorum symptomatum, in viris etiam ex retento semine, & coitus abstinentia, euenire solent, vt loco iam citato abundè idem Galenus docet.

προφάσεις.

Buprestis.

Aldinus codex emendatus.

CAPVT VIII.

Symptomata quæ in primo sensitiuo eueniunt.

AEterum vt ad ipsorum principium, quòd veluti fons quidam suas illis facultates transmittit, conuertatur oratio, tempestiuum est. Idverò primum est sensitiuũ. In singulis enim particulatim instrumẽtis singulorũ sensuũ alteratio à sensibilib⁹ perficitur. Hac verò alteratione pars altera sentit, eò quòd à cerebro, quæ ad ipsam per neruũ delata est facultatẽ suscipit. Ipsum nanq; cerebrũ, nõ vt sit sentiẽdi instrumentũ, sed vt iis quæ sentiũt vim sentiendi præstet, à natura institutum est. Quòd verò singulis animalis partibus semper sentiẽdi facultatẽ per neruos trãsmittat, euidẽtissimũ ex eo est, quòd vbi

vbi neruus quispiam resectus est, ilico pars in quam neruus dispergitur sentiendi vim amitit. Liquet autem non minus, quòd per somnos aut omnino otiosi sunt sensus, aut debiliter agunt. Consentaneum igitur est exiguam quandam à principe parte facultatem, in reliquas particulatim partes tum defluere. Et profundè quidem & non profundè dormire, ex eo est, vt quotidie dicere solemus, quòd aut plus, aut minuus influit. Tanto enim minus affluere par est, quanto grauior fuerit somnus.

Per somnos sensus sunt otiosi.

COMMENTARIVS.

Symptomatum omnium quæ instrumentis externorum sensuum, item quę in ore ventriculi accidunt, causis abundê expositis, ad ea tandem, quæ in primo sensitiuo instrumento eueniunt progreditur; atque earundem causas explicat. Primum autem sensitiuum, siue principium à quo veluti à fonte sentiendi facultas transmittitur, est cerebrum, quemadmodum hîc & multis aliis locis, vt capite tertio libri de symptomatum differentiis etiam ostensum est, nempe in libro octauo de vsu partium. septimo de placitis Hippocratis & Plato. libro de foetus formatione, & sectione secunda aphorism. commentario tertio vbi πρῶτον αἰσθητικὸν interpretatur ἐγκέφαλον, esse tradit. Galeno subscribit Plato in Theæreto, & phędone, vbi inquit ἐγκέφαλος ἐστιν, ὁ τὰς αἰσθήσεις παρέχων: cerebrum est quod sensus largitur. Solus Aristoteles (more suo, ab aliis libenter dissentiens, vt qui neminem præteriuit, quemadmodum rectè doctissimus & acerrimi iudicii vir Ludouicus viues de eo scriptum reliquit, quem non carperet, ratus tantum in se deriuaturum gloriæ, quantum aliis ademisset, tanquam sublimior esset cæteris, acutiusque & longiûs prospiceret) capite secundo libri de somno & vigilia cor ipsum sensus & motus esse principium aduersus αὐτοψίαν & experiantiam psam affirmat. Quare quum hoc Atistotelis dogma parum sit solidum, & manifestê veritati aduersetur, non est cur pluribus hoc loco resellamus. Atque hoc etiam nomine factum, vt. Erasistratus in senectute tandem sua, postquam veram neruorum originem agnouit, vt libro septimo, de Hippocra. & Plato. dogmatis author est Galenus, ab eo desciuerit illudq; prorsus deseruerit. Quanquam Aristoteles in eo ad mortem vsque, vt qui pertinaciter quicquid semel decreuit affirmare perpetuò statuit, perseuerauit. Cæterùm quòd cerebrum sentiendi vim omnibus suppeditet sensibus, hac lege Galenus demonstrat. Alteratio singulorum sensuum, in singulis particulatim instrumentis, à sensibilibus, hoc est, iis quæ sensui obnoxia sunt, perficitur, quemadmodum capite primi libri de symptomatum differentiis etiam est dictum. Hanc verò alterationem pars alterata à sensibili, non alia de causa, sentit, quàm quòd facultatem per neruum à cerebo ad ipsam delatam suscipit. Adeoque cerebrum non hoc nomine à natura institutum est, vt sit sentiendi instrumentum, sed vt iis quæ sentiunt vim ac facultatem sentiendi suppeditet. Quod etiam alibi, nem- septimo de placitis Hippo. & Plato libro, iis verbis docere voluit Galenus. Sensum, inquit, per alterationem & dignotionem fieri manifestum est. Quippe alteratur sensus ipsius instrumentum. Alteratio verò ipsa, ab vna eademque facultate omnibus sensoriis communiter impartita, à principio emanante cognoscitur, quòd quidem principium, siue sensum communem, siue primum sensorium appelles nihil refert. Hæc ille. Quæ ideò à nobis sunt producta, quôd lucem aliquam iam dictis Galeni verbis adferant, quæ in Græco Aldino codice nonnihil sunt deprauata, & quòd Galeno primum sensorium, & communis sensus, quemadmodum etiam capi. tertio libri de sympto. diffe. dictum est, idem significent. Aldinus autē codex ita habet ἐν αὐτοῖς [illegible]

Primum sensitiuum.

Aristoteles alios reprehendendi cupidissimus.

Cerebrum omnibus sensibus vī sentiendi suppeditat.

Communis sensus Galeno idem quod primū sensitiuū significat.

Aldinus codex emendatus.

γὰρ τοῖς κατὰ μέρος ὀργάνοις ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων ἡ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀλλοίωσις ἐπιτελεῖται. Quam sanè lectionem Grammaticè rationi repugnare nemo non videt. Legédum itaque pro ἑκάστη, ἑκαστῶν τῶν αἰσθήσεων, & tum is sensus horum verborũ erit quem in nostra cõuersione expressimus. Posset & ita legi: ἑκάστη τῶν αἰσθήσεων τῇ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀλλοιώσει ἐπιτελεῖται: singuli sensus ab alteratione sensibilium perficiuntur. Quæ tamen lectio à priori, quòd ad sensum attinet, nihil variat. Verborum enim Galeni is planè sensus est. Alteratio singulorum externorum sensuum, in singulis instrumentis, à sensibilibus perficitur, verbi gratia, visio in oculis per colores, auditio in auribus per sonos, gustus in lingua per sapores. Facultas autem qua propria sensibilia discernuntur, illis à cerebro per neruos influit, ideoq; illis per se non inest. Cerebrum autem per neruos hanc facultatem transmittere duabus rationibus, nempe nerui præcisione, ac somni demonstrat. Præfectò enim neruo, mox pars in quam neruus ille dispergitur, sensum amittit. Præterea per somnos, in quibus ferè nihil, aut saltem exiguũ de facultate cerebri influit, sensus exteriores omnino otiosi sunt, aut saltem debiliter agunt. Sed hic haud dubiè quispiam cogitabit, si dormientibus, vt Galenus hic ait, nihil omnino sensificæ facultatis, aut exiguum à cerebro demittitur, qui igitur fit vt valido obruti somno, & loquantur, & arma capiant, & loco cedant, & progrediantur? Huic autem cogitationi satisfaciunt, quæ in fine secundi libri de motu musculorum scribit Galenus inquiens, Anima dormientium non omnino cessat ab operatione, sed intermissionem tantùm intenti vigoris habet. Vnde constat facultatem animalem per somnum nonnihil operari, quanquàm remissè. Ego tamen censeo aliquid esse peculiare, quòd aliqui noctu dormientes ambulant, aliaque vigilantium munia obeunt, quòd humana ratione vix explicari possit. Hinc est quòd Galenus etiam fieri non posse vt deambulando quis dormiret, putauit, donec illi per noctem longum esset emetiendum iter, somnoque oppressus stadium ferè integrum se dormiendo confecisse cognouisset.

Per somnos nihil, aut saltè exiguũ de facultate cerebri influit.

Cur aliqui noctu dormientes ambulant?

Igitur toto hoc tempore quo quis dormit, animalis facultas quiescere, naturalis verò validiùs agere videtur. Id quod inde quispiam coniiciet, tum quòd ipsa fatigata, postquàm dormitum est, robustior euadit: potissimùm vbi à modico cibo dormimus: tum etiam quòd dormientibus nobis cibus non solùm in ventre verumetiam per vniuersam animalis molem optimè concoquitur. Est etiam alioqui consentaneum, illud animalis membrum, in quo rationalis animæ principatus residet, aliquando quiescere. Cor enim breuibus interuallis hoc facere videtur, vtpote quod non multo tempore ad quietem indigeat. Cerebrum autem non ita se habet, sed in vigiliis nunquàm non agit, per somnum verò quiescit. Quapropter profundiùs dormiunt, qui plurimum se exercitarunt, vtpote quibus inter exercitandum plurimum facultatis à principe parte defluxerit. Igitur cerebrum tum propter facultatis quam transmisit vacuationem, tum propter laborem quo per multas actiones defatigatum est, & requie, & simul virium instauratione indiget. Quemadmodum enim ab exercitationibus promptiùs ac profundiùs dormitur, sic etiam à sumpto cibo. Quantóque is humidior naturâ fuerit, tanto magis somnum conciliat. Idem accidit & iis, qui plurimo vino se ingurgitauerunt, aut balneis multis calidisque, iuxta caput liberaliùs vsi sunt. Quippe huiuscemodi omnia cerebrum humidate implere

Ab exercitiis profundiùs dormitur.

A sumpto cibo promptiùs dormitur.

implere videntur, qua vtique indiget vbi multis actionibus, & fatigatum, & exiccatum est.

COMMENTAR.

Cerebrum animalemque in eo facultatem per somnos quiescere, naturalem contrà vehementius operari, & quis sit somni vsus hoc in loco Galenus luculenter admodum ostendit. Quiescit autem ideò per somnum animalis facultas fatigata, quòd tum animales spiritus, ab instrumentis sensus ac motus ad suum principium, cerebrum nimirum, regrediantur. Naturalis verò contrà robustior fit, quòd scilicet intro refugiens calor, nec in externa sensoria dissipatus, suam ipse actionem rectiùs obit. Quapropter quū innatus calor validus admodum sit, nihil mirū naturales actiones, quorū ille, Galeno sectione prima aphorism. commentarea decimoquinto teste, autor est, tum meliores fore. Validior autem tum potissimùm naturalis facultas euadit, vbi à mediocri cibo dormitur. Nam mediocris cibus vtpote naturæ familiaris, à facultate perfectè, idque nullo plane negotio, vinci potest. Mediocris verò est, qui vniuscuiusque ventriculi facultatem minimè grauat. Mediocris igitur cibus non dicitur, nisi collatione ad ventriculi facultates. Contrà nimius est, qui grauat, & facultatem obruit. Hinc est quòd ii qui noctu multum cibum ingerunt, ventriculumque nimia cibi copia onerant, nec probè dormiant, nec rectè concoquant. Cibi enim nimio pondere pressa facultas, somnum interturbat, cibumque ingestum copiosum vincere, perinde atque exiguus ignis magnum lignorum aceruum, nequit. Quare cruditates subinde multæ, multorum morborum causæ, oboriuntur, iuxta id Hippocratis. Vbi plus cibi preter naturam ingestum est, morbum facit. Quum itaque omne nimium naturæ sit inimicum, eodem Hippocrate attestante, danda opera erit, ne nimio cibo præsertim nocte imminente, ventriculus obruatur, quòd ita grauato ventriculo minus dormiatur, atque adeò con coctio ciborum impediatur. Sed dicet hîc fortassis quispiam, idipsum aduersari videtur ei quòd libro septimo Terapeuticæ methodi capite sexto scribit Galenus, ibidem enim valentiora cibaria vesperi esse exhibenda docet. Si itaque valentiora cibaria vesperi sunt exhibenda, igitur etiam plura. Respondeo, diuersum esse dicere plurimos cibos esse exhibendos, & valentiores, ideoque sequelam minimè concedendam. Nam immodicum seu nimiū quod ingeritur alimentū, siue validum, siue imbecillum fuerit, perpetuò naturæ inimicum erit. Validum autem alimentum, cum Galeno libro sexto Epide. sectione quinta commentario vicesimoprimo, voco, quòd multum alimenti corpori præbet. Imbecillum autem, quòd exiguum. In vtroque igitur genere alimenti mediocritas hoc loco commendatur, immoderatio autem damnatur. Seruata itaque nunquàm non mediocritate, præstat tamen valentiorem cibum, vtpote concoctu difficiliorem, vesperi offerre duabus de causis, nempe quòd cibum illum quies & somnus, concoctiones adiuuantes, longiusque tempus vsque ad alterius cibi ingestionem, excipiant. Atque hoc quidem Galeni de valentioris cibi exhibitione præceptum tam ad sanos, quàm ad ægros pertinet, ideoque perpetuò obseruādum. Quod etiam Galenus iis innuit verbis, Quòd suasimus valentiùs vesperi alimentum esse exhibendum, id semper obseruare studebimus. Hæc ille. Proinde minus rectè Fraciscus Valleriola, vir multæ quidem eruditionis, ad eos tantùm qui valida sunt virtute, & corpus laboribus multis interdiu, validísve exercitiis defatigare solent, vt sunt athletæ, detorquet. Hanc nanque interpretationem aduersari sententiæ Galeni hinc maximè liquet, quòd ipse hoc præceptum, etiam in tabidorum victu, obseruandum esse tam curiosè hortatur. Quòd si itaque in tabidis obseruandū esse putat, quāto magis in sanis. Si tamē mediocritas in assumēdo cibo exceditur, quod tamē si accidat, nequaquàm probamus, præstat liberaliùs in cœna ingerere cibū quàm prādio, iisdē quibus valentior exhibetur de causis: exceptis tamen iis, qui morbis nocturnis, & destilla-

Animalis facultas cur per somnum quiescit? Naturalis robustior.

Mediocris cibus, qui? Nimius cib⁹ qui? Noctu cib⁹ multus haud ingerēdus.

2 apho. 17.

2. Aho. 51.

Obiectio.

Solutio.

Validum alimētum. Imbecillum.

Valentior cibus cur vesperi offerendus?

Valleriolæ sentētia impugnatur.

tionibus affliguntur, quemadmodum abundè libro secundo para. capite vicesimoprimo, diximus. Præterea naturalem facultatem per somnum esse validiorem hinc etiam palàm fit, quòd dormientibus nobis cibus non solùm in uentre, hoc est, in duabus primis concoctionibus, quarum vna fit in ventriculo, & altera in iecore seu venis, sed etiã in tertia, quæ fit in mole totius corporis, probè concoquitur. Cęterùm consentaneum est, vt membrum in quo princeps animę facultas residet, id est, cerebrum, vt libro secũdo de placitis Hippocrates & Plato. & libro tertio de laborantibus locis capite quarto, testatur Galenus, aliquando quiescat, vt subinde restauratis per quietem viribus, functionibus suis obeundis sufficere posit, vt in contextu fusiùs Galenus mõstrat, qui quũ facilis sit, prolixiorem commentationem non requirit. Vnum tamen adiiciendum esse hoc loco putauimus, hoc nempe, quòd somni causam hîc in humiditatem refert Galenus, idem etiam facit libro secundo, de temperamentis capite tertio, vbi ita scriptum reliquit. Quanquam somnum quoque aliter accidere, ne vel insanum quidem hominem censere aiunt, quàm calido victo quodammodo grauatoq; humoris copia, veluti tum ex temulentis intelligere licet, tum iis qui balneo liberaliùs vsi sunt. Hactenus Galenus. Sed ea de re paulò pòst plura.

Somni causa humiditas.

Cæterùm quòd caput impletum somnum afferat, ab Aristotele abundè monstratum est, nec est quòd nunc nos ratione persequamur. Qui enim illius librum de somno & vigilia perlegerit, & hoc ipsum, quòd oppleto capite animalia somno corripiãtur clarè discet, & præterea quantum in eo sit claudicatũ, deprehẽdet. Quanquam enim ad ratiocinandum sit maximè idoneus, & ad persuadendum in quancunque partem rationem vellet perducere aptissimus, nullam tamen probabilem rationem cur oppleto capite, primum sensorium, quod vt ille putat in corde residet, quiescat, inuenire potuit. Multò enim probabilius erat, à pulmonis humore somnos euentre, quem natura nullius alterius rei gratia cordi circumposuit quàm vt illi seruiret. Quis autem medicorum diuersa sentientium, vel nuda inductus experientia, in caro, lethargo, comate & omnibus præter naturam somniferis morbis, non capiti succurrit, fomenta, & cataplasmata adhibens, & radẽs cucurbitulasque admouẽs, proptereà omnia alia molitur, perinde quasi in hac parte sit morbi radix? Sic etiam delıria, & phrenitides, omnesque præter naturam vigilias sanare aggreßi, capiti præsidia adhibent. Verùm de iis aliàs pluribus est desputatum.

Caput impletũ somnum affert

Aristoteles notatur.

COMMENTARIVS.

Aristotelis fuisse sententiá, quòd impleto capite somnus fiat, hoc loco Galenus confirmat, & idipsum libellus quem de somno & vigilia inscripsit, luculenter admodũ demonstrat. Aristotelis sententiam Galenus, & alii etiam medici sunt amplexi. Hinc est quòd Paulus Æginęta libro primo capite nonagesimoseptimo somnum iis descripsit verbis. Somnus est animalium facultatum, inquit, quies, ab vtili humore cerebrum madefaciente proueniens. Quando enim vtiles vapores ex alimento in somno sursum feruntur, & in cerebrum exhalant, tum ibi à cerebri frigiditate in humores coacti, & liquescentes, suauiterque defluentes, meatus sensuum & neruorum obstruunt, ac somnum accersunt, Sed dices, si Galeno in somni causa cum Aristotele cõuenit, qui fit igitur vt illum hoc loco reprehendat, & erroris insimulet? Respondeo Galenum non somni definitionem ab Aristotele traditam, sed eius potiùs enarrationem improbare. Neque

Somnus quid? Somni ratio & causa.

Aristoteles cur à Galeno in somni ratione reprehẽsus?

que enim reprehendit, quod capite secundo libri de somno & vigilia Aristoteles somnum primi sensorij quietem esse scribit: idipsum enim verissimè est ab eodem assertum: sed eius potiùs enarrationem, quod scilicet primùm sensorium cor esse enarrando adstruxerit, & interpretatus fuerit, reprehendit, idque rectè quidem. Neque enim somnus fit impedito corde, quum omnibus constet in somno, vtpotè calore natiuo tum ad interiora reuocato, motum cordis esse multò validiorem. Præterea cor per somnum non quiescere, vehementior etiam quæ tum fit, præsertim in iis qui plurimùm stertũt, respiratio abundè monstrat. Meritò itaque à Galeno reprehensus est Aristoteles, vt qui dogma, quod non tantum rationi, verumetiam experientiæ aduersatur, serere, & pertinaciter quoq; defendere voluerit. Sed Aristotele ipso multò sunt pertinaciores, qui idipsum hodie etiam in tanta veritatis luce, friuolis & nullius momenti rationibus, quas lubens prętereo, tueri cupiunt. Denique rectè etiam hoc loco à Galeno dicitur, probabiliùs multò Aristotelem somni causam in pulmonis, vt qui nō alia ratione cordi sit circumpositus, quàm vt illi seruiret, humorem reiicere potuisse, quàm cerebri. Si enim somnus fit primo sensorio humore oppleto, & cor primùm est, vt ille contendit, sensorium, igitur à nullo magis, quàm à pulmonis, qui illud vndequaque ambit, humore oppleri potest. Rationem autem de admouendis parti laboranti, nempe cerebro, remediis, quam hîc ad Aristotelis confutandam sententiam Galenus affert, pluribus ac copiosiùs lib. 3. de laboran. locis, cap. 4. aduersus Archigenem vrget. Ad eum itaque locum lectorem nunc ablegamus. Somnus non fit impedito corde. Sõni causa probabiliùs in pulmonis humorem reiicitur.

Ad ea verò de quibus nunc agitur vtile est, quòd cerebrum quum à multa actione quiescere voluerit, somnum animali naturalem inducit, præsertim vbi nutrix in eo facultas largo fruitur humore. Si verò frigido multòque humore grauetur, eum qui in comate ac lethargo visitur somnum affert, aliosque similes morbos; quorum summa est humiditas & frigiditas, siue quælibet separatim cõsistat, siue ambæ simul iungantur. Huiusmodi igitur sunt omnia medicamenta quæ verè somnifera sunt, & quæ sic quidem vocantur, somnum autem non efficiunt, sed coma, & carum, & stuporem totius corporis. Quæcunque igitur duntaxat humectant, meritò somnifera nominantur. Quæ verò refrigerant, ea neque somnum, neque indolentiam afferre rectè dicentur, sed pro somno, coma & carum: pro indolentia verò, vel abolitionem, vel difficultatem sensus, ob refrigerationis excessum, efficient. Atqui iam antea dictum est, stuporem pathema, neruosarum partium esse difficilem sensum, motumque. Oritur verò tum alias ob causas, vt dictũ est, tum ob intemperiem, & ob frigida medicamenta. Atque ita quidem fiunt somni, & comata, & cari, & stupores. Somnifera quæ. Stupor.

COMMENTAR.

Qua nã ratione somnus naturalis, & non naturalis, hoc est, coma & carus, stuporesq; fiant hoc in loco Galenus breuiter ostendit. Naturalem autem somnum fieri ait, vbi à plurima actione fatigatum iam cerebrum, quiescere conatur. Id quod tum maximè accidit, vbi nutrix cerebri facultas largo fruitur humore, & vaporibus sursum à cibo latis & exhalatis, nato. Non naturalis verò somnus generatur, quando à frigido humore cerebrum grauatur, tum enim coma, & letbargus, fiunt. Hîc sanè humor frigidus, non solùm iam dictas somni non naturalis species, sed & alios similes morbos, carum nimirum, & stuporem, quorum summa & caput, seu præcipua causa, est humiditas & frigiditas, siue alterutra se sola consistat, siue ambæ simul coeant, generat. Eius sanè generis sunt quæ verè somnifera nominantur, & quæ sic quidem vocantur non infe- Naturalis somn' quid. Non naturalis.

runt aurem naturalem somnum, sed potiùs coma, carum, & stuporem. Quæ enim verè somnifera sunt, & Græcis ὄντως ὑπνωτικὰ appellantur, eò quòd sumpta somnum concilient, citra immensam refrigerationem duntaxat humectant, vt lib. 5. de simpli. medica. facul. cap. 18. Galenus testatur. Et lib. 2. de tempe. cap. 3. vbi ita scriptũ reliquit. Somnum aliter accidere, ne vel insanum quidem hominem censere aiunt, quàm calido victo quodãmodo, grauatoq́; humoris copia. Ita sanè lactuca, si quis multã ipsius quantitatem ingesserit: vt lib. 3. de labo. loc. cap. 4. Galenus copiosè admodum docet, somnifica est. Quę verò vocantur somnifera, & non solùm naturalem somnum, sed & coma, & carum, ac stuporem inducũt, hæc quidem impropriè ita nominãtur: propriè enim ναρκωτικὰ, latinis verò stupefaciẽtia dicũtur, quòd sensum eousq; obstupefaciũt, vt si paulò liberaliùs sumantur, mortem etiam afferant: & summè quidem refrigerant. Quæcunque igitur duntaxat, hoc est, citra immensam refrigerationem, humectant, hæc meritò somnifera, quod scilicet naturalem concilient somnum nominãtur. Duntaxat autem dictionem ita esse interpretandã, sequentia satis euincunt. Ait enim, quæ verò refrigerant, ea neque somnifera, neque ἀνώδυνα, hoc est, dolorem mitigãtia rectè vocantur. Nam pro somno, coma, & carum, pro indolentia, abolitionem, vel difficultatem sensus inferunt: idque propter refrigerationis, qua sunt prædita, excessum. Quapropter disertè iis verbis, ea quæ impropriè appellantur somnifera, summè esse frigida innuit. Prętereà nisi ea lege Galeni verba interpretemur, lactuca non erit somnifera, quod tamen nemo facilè concesserit, quòd scilicet non solùm humectet, sed etiam refrigeret. Refrigerat autem, non tamen, vt lib. 6. etiam simpli. attestatur Galenus, summè. Cæterùm stuporem pathema, capite quinto huius libri dictum est, neruosarum partium esse difficilem sensum & motum. Itẽ oriri tum alias ob causas, nempe neruosorum corporum compresionem, torpedinem marinam, intemperiem frigidam, & medicamenta quę perfrigerant. Ad id caput igitur nunc respiciendum erit.

Verè somnifera. ὄντως ὑπνωτικά.

ναρκωτικά. Stupefacientia.

Stupor.

Vigiliarũ & irritationum causæ.

Siccitas verò rursus immoderatior, ac calor, velut in phrenitide, propter humorem quempiam mordacem, & calidum, vel irritationes, vel vigilias, quæ neque per tristitiam, neque curas consistunt, inferre solent. Vt verò huiusmodi symptomata toti corpori communia fiũt, propterea quòd principium laborat: sic & alia quoque in omnibus voluntariis actionibus: principio laborante, euenire consueuerunt. Nam & apoplexia, & epilepsia propter cerebrum fiunt. Tale tamen malum apoplexia in voluntariis actionibus est, quale profundus somnus in sentiendi functionibus. Rursus qualis est vigilia in sentiendi actionibus, talis est conuulsio in epilepsia. Ambo enim hæc deprauati sunt cerebri motus, atq; ob id etiam particulatim reliquorum membrorum omnium. E diuerso autem priora duo, actionũ eius sunt tum detentiones, tum quietes. Porrò in conuulsionibus totius corporis, ea quæ citra delirium, aut carum fit, spinalis quæ in ceruice continetur, morbus est. Quemadmodum vbi vel manus, vel crus, vel vnus musculus tenditur, aut violenter conuellitur, vnius semper nerui, qui partem mouet, noxa est. At quæ sit omnino causa morbi, à quo partes cõuelluntur, dictu difficile est, veluti etiam tremoris, palpitationis, & rigoris. Voco autem nunc rigorem, non illum vehementem frigoris sensum, sed inæqualem vniuersi corporis concussionem ac quassationem. Quippe omnia huiusmodi musculosum genus, aut solùm, aut magis quàm cæteras partes apprehendere videtur. Verùm exquisitiùs ea sciemus, si priùs ipsorum notiones distinxerimus. In præsentia enim quatuor memorauimus nomenclaturas,

Rigor.

conuul-

conuulsionem, tremorem, palpitationem & rigorem. Cuiusmodi autem sint singula, quæ per ipsas significantur symptomata, à nullo qui me prior fuit exquisitè definitum esse inueni. Nam alij protinus ad morborum substantias, quos symptomata comitantur, properant. Alij ipsa distinguere aggressi, in interpretationibus suis falluntur, vt faci lè intelliget, qui postquàm ea quæ à nobis tradita sunt didicerit, illorum libros legere voluerit. Neque enim difficile est vbi veritatem priùs cognoueris, quæ perperàm dicta sunt, deprehendere. Sed de ijs omnibus proximo libro differetur.

COMMENTAR.

Quum hactenus somni & stuporis causas exposuerit Galenus, nunc contrariorum planè symptomatum, nempe vigiliæ & irritationis, causas explicare pergit. Vt enim humiditas & frigiditas somnum & stuporem, ita siccitas immoderatior & calor, vigilias & irritationes concitare solent, quemadmodum lib. 2. de labo. locis, cap. vltimo, & lib. 3. eiusdem operis, cap. 4. Galenus multò quàm hîc copiosiùs docet. Posse autem vigilias & irritationes à calore & siccitate excitari, phrenitidis exemplo docet, in qua calidus & biliosus, adeoq; mordax sanguis iam dicta symptomata procreat. Quare istorum symptomatum causa tum nequaquam in curas & mœrorem transferenda erit. Cęterùm per irritationes, quas Galenus ἐρεθισμούς appellauit, intelligenda veniũt crebræ ac variæ motiones, quas idem Galenus lib. 2. de lab. locis, cap vltimo πολυκινησίας nominat, vbi in eum scriptum reliquit modum. „ Quippe frigida stuporem carumque, „ calida verò vigilias, & varias motiones inducunt. In summa irritatio malum est quod ignauiæ, quam Galenus, lib. 3. de labo. lo. cap. 4. νωθρότητα vocat, opponitur. Vt enim in illa ęger nunquam quiescit, sed vt Galenus ait πολυκίνητος est, hoc est, varias tum animi, tum corporis motiones exercet: ita in hac segnis, ignauus, & planè stupidus esse solet. Cæterùm vt symptomata quæ sunt sentiendi actionum noxæ, toti corpori sunt communia, ita etiam ea quæ voluntariorum motuum, quos hîc Galenus per τὰς κατὰ προαίρεσιν ἐνεργείας potissimùm intelligit, sunt noxæ: idque nulla alia de causa, quàm quòd principium, hoc est, cerebrum, sensum ac motum omnibus partibus corporis suppeditans, laborat. Nam vt in profundo somno, sentiendi actiones corporis omnes sunt abolitę & impeditæ: ita in apoplexia motrices. Et rursus, vt in vigilia sentiendi actiones supra modum exercent ęgri, ita per conuulsionem, quæ in epilepsia fit, omnes partes corporis præter voluntatem conuelluntur, & plus iusto mouentur. Communia autem esse iam dicta symptomata ita demonstrat Galenus. Vigilia enim & cõuulsio, hæc enim per ambo intelligit, deprauati sunt cerebri motus, ob id etiam particulatim omnium reliquarum partium corporis. Priora verò duo, apoplexia scilicet & altus somnus, cerebri actionum sunt detentiones & quietes. Vt enim per vigilias & conuulsiones tum cerebrum, tum reliquæ omnes corporis partes deprauatè mouentur: ita in apoplexia & alto somno, cerebri, & omnium partium corporis actiones cessant, ac desinunt. Porrò conuulsio quę est vniuersalis siue totius corporis, duplex existit, vnaque cum delirio, & caro fit, qualis est ea quæ in epilepsia accidere solet. Altera, quæ citra delirium & carum fit, & spinalis medullę quæ in ceruice cõtinetur, morbus existit. In prima, eò quòd cerebrum laborat, nihil mirum est delirium & carum succedere. In secunda, quia cerebrum nihil laborat, abesse delirium & carum, consentaneum est. Particularis verò conuulsio est, vbi vel manus, vel crus, vel vnus tantùm distenditur, aut violenter conuellitur musculus. Et tum quidem vnius semper nerui, qui partem conuulsam mouet, noxa est. Postremo huius libri loco, Galenus difficile esse explicatu quæ sint conuulsionis, palpitationis, tremoris, & rigoris causæ mõstrat, ac quasi aditum sibi quendam ad sequentem parat librum, in quibus istas abundè & luculenter

Irritationes. ἐρεθισμοί.

Conuulsio vniuersalis est duplex.

explicat. Quo verò pacto singulorum horum quatuor notiones sunt distinguendæ, in libello de palpitatione, tremore, conuulsione, & rigore Galenus pulchrè admodum exposuit. Rigorem autem hîc vocat non illum vehementem frigoris sensum, sed inæqualem vniuersi corporis concussionem. Vnde satis patet, duplicem esse rigorem, vnū qui in sanis fit, qui non est nisi omnis dolorem inferens refrigeratio. Alterum morbosum & ęgrotantium, de quo, hoc etiam loco Galenus loquitur, qui non est tantùm sensus doloris, sed etiam totius corporis concussio & agitatio, quemadmodum loco iam citato Galenus, & nos in sequentis libri enarratione fusiùs docebimus. Deniq; diligentissimè expendant studiosi quod in fine dixit Galenus, hoc nimirum οὐδὲν χαλεπὸν δὲ φωράσαι τὰ κακῶς εἰρημένα, προεγνωσμένων ἤδη τῶν ἀληθῶν. Atque in hoc vnum incumbant, vt primùm dogmata à veritate non abhorrentia discant, ita enim de falsis facillimè iudicabunt, & si quid parum rectè ab aliis dictum est facillimè deprehendent.

Duplex rigor. Sanorum. Aegrotantium.

GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS Libri primi Finis.

Claudii Galeni pergameni, de SYMPTOMATVM CAVSIS LIBER SECVNDVS.

Leonharto Fuchsio interprete.

CAPVT I.

Deprauati mot⁹ species.

Onuulsio igitur, & tremor, & palpitatio, & rigor, & horror, & singultus, & tussis, & ructus, & sternutatio, & pandiculatio, & oscitatio, & stridor, commune omnia genus, nempe deprauatum motum, obtinent. Differunt autem inter se se, hoc vno quidem, & primo potissimum, quòd alia eorum naturæ sunt opera, quæ tamen à morbosa quapiam causa violenter moueri sit coacta. Alia morbosos sequuntur affectus, natura ad ipsorum generationem nihil cōferente. Alia fiunt, vbi ambo, & morbus & natura simul operantur. Per Naturæ verò vocabulum in hoc sermone intelligas velim, omnem qua animal gubernatur facultatem, siue à voluntatis nostræ arbitrio pendeat, siue secus. Vicissim enim in præsentia distinguimus, totum hoc facultatum genus, quo seruatur animal, ab omni causa præter naturā, per quàm læditur & corrumpitur. Huius igitur facultatis opera sunt, sternutatio, tussis, oscitatio, pandiculatio, & singultus. Solius verò morbi opera sunt, palpitatio, & conuulsio. Amborum autē simul coëuntium morbi nimirum & facultatis, omnes motus torpidi, ac alij quoque eorum qui resoluuntur, nondum autem resoluti sunt: prætereà etiam tremor.

Naturæ quid?

COMMENTAR.

Quum Galenus in eo qui hunc præcessit libro de iis symptomatis quæ sensificæ actionis noxæ sunt, abundè differuerit, nunc ad ea quæ motricum actionum noxæ, seu motus deprauati sunt, progreditur, atque eorundem causas exponere pergit. Principiò autem duodecim præcipua symptomata, quæ sub deprauato motu, veluti communi quodam genere, complectuntur, ordine percenset, nempe conuulsionem, tremorem, palpita-

palpitationem, rigorem, horrorem, singultum, tussim, ructum, sternutationem, pandiculationem, oscitationem, & stridorem. De quibus omnibus in sequentibus, quum priuatim de singulis agetur, fusius dicemus. In præsentia satis sit id tantùm monuisse, interpretes quosdam τρυσμὸν vocem, quę latinis stridorē simpliciter significat, magno sanè errore, dentium ex concussu strepitum, conuertisse, quum tamen constet hanc vocem, hoc in loco non stridorem dentium, qui Hippocrati & Galeno lib. 1, prognosti. aphoris. 24. alio nomine πρίσις τῶν ὀδόντων dicitur, sed potius strepitum sonitúmve tenuem per inferna emissum significare. Nam quid opus erat Galeno hîc seorsim stridoris dentium facere mentionem, quum sub conuulsione, aut tremore illum sit complexus. Quippe in eo quod mox sequitur capite, τὸ τρίζειν, id est, stridorem dentium, inter conuulsionis genera metipse Galenus refert. Et in loco paulò antè citato, vbi inquit. Dentibus strident, quoties musculi in temporibus & maxillis conuulsionis mo- „ do mouentur. Et paulò post. Stridere dentibus ex natura simile est vitio oculorū quod „ appellant equum, quum nullo tempore manere possunt quieti, sed in modum eorum „ qui tremunt iactantur, ac concutiuntur. Hæc ille. E quibus, puto, omnibus palàm fit, „ dentium stridorem vel conuulsionis, vel tremoris esse speciem, atque adeò non fuisse opus fuisse opus vt hîc seorsim à Galeno recenseretur. Quare hîc potiùs flatum strepentem τρυσμὸς, quàm dentium stridorem significat. In qua etiam significatione capite quarto huius libri vsurpatur, τρυσμὸς inter genera τῆς ἀποφύσεως φυσῶν à Galeno, quemadmodum etiam cap. 7. libri tertij de sympto. causis enumeratur. Hęc copiosiùs retuli, quod Franciscum etiam Valleriolam, virum alioqui doctissimum, deceptum esse hoc loco videam, & perperam τρυσμὸν generalem vocem ad dentium stridorem retulisse. Prædicta itaque duodecim symptomata in eo conueniunt, quòd omnia sint deprauati motus. Differunt autem inter se, hoc vno primoque maximè, quòd alia eorum sint naturæ, à causa quapiam morbosa violenter moueri coactę, opera, vt sternutatio, tussis, oscitatio, pandiculatio, & singultus. Hæc enim omnia symptomata naturæ, sunt opera, sed eius quæ à morbosa causa coacta est. Sternutatio enim expultricis facultatis motus est, sed à causa morbosa ad eum motum efficiendum coactæ, vt ex sequentibus manifestum fiet. Quòd autem natura hoc loco idem quòd facultas animal gubernans significet, metipse Galenus in contextu monuit, neque id sanè temerê. Sunt enim variæ naturæ, apud Hippocratem & Galenum acceptiones. Nunc enim pro substantia seu temperatura, quæ ex quatuor constat elementis, accipitur. Nunc pro innato calore, iam pro forma ac specie, & aliquando pro facultate animal gubernante, vt sect. 2. apho. commen. 34. fusius diximus. Cæterùm tres esse facultates animal gubernantes, lib. 9. ther. metho. cap. 9. Galenus multis docet, animalem scilicet, vitalem, & naturalem. De quibus nos etiam plura in compendio nostro diximus. Quocirca totū hoc facultatum gubernantium genus, quo animal tuetur ac seruatur, distinguitur ac discriminatur ab omni causa præter naturam, quę animal lędit ac corrumpit. Vt enim facultates sanum totum animal seruant, ita causæ præter naturam illud ipsum destruunt & corrumpunt. Ex prædictis symptomatis alia solius morbi sunt opera, vt palpitatio, & conuulsio. Solos enim morbos comitantur, natura ad ipsorum generationē nihil conferente. Alia horum fiunt, vbi morbus & natura simul operatur, vt sunt motus torpidi. In iis natura quidem agit quum motum excitat, verum morbus efficit, vt sit torpidus. Resolutio etiam eius generis est, quę nondum tamen perfecta est, quòd scilicet in ea natura membra mouet, at imbecilliter, propter morbum hanc ipsam impedientem. Tremor quoque ex hoc symptomatum numero habetur, vtpote in quo facultas membrum attollit, & morbus ad inferiora deprimit, quemadmodum capite secundo copiosiùs dicemus.

[Margin notes:]
τρυσμός. Stridor.
πρίσις τῶν ὀδόντων.
Valleriola deceptus.
Quomodo prædicta symptomata cōueniāt, ac inter se differant.
Naturæ opera.
Naturæ variæ acceptiones.
Solius morbi opera.
Morbi & naturæ simul opera.

Hæ quidem propositi nobis in præsentia symptomatum generis primæ sunt

differentiæ. Deinceps verò singularum propriæ quædam sunt, de quibus nunc dicemus, à motibus qui ab innata quadam facultate fiunt, exorsi. Societas antè istis est cum iis qui adamussim secundum naturam sunt. Quam prius exponamus necesse est, vt quæ illorum sit generatio dilucidè doceamus. Quum verò quatuor sint Quatuor facultates naturales. *facultates quibus omnia quæ aluntur gubernantur, prima quidem quod vtile est ad se trahente, altera verò illud retinente, tertia alterante, & quarta quod superuacuum est excernente: quando quidem pro naturæ lege gubernatur animal, nullus ipsarum motus, symptoma est. Vbi verò quidpiam in corpore præter naturam consistit, ad ipsumque propulsandum expultricum facultatum aliqua insurgit, sic interim vt metus ipsarum sensum omnino lateant, interim vt sensu percipiantur. Atque de motibus qui sensum latent, posteà dicetur.*

COMMENTAR.

Primis propositi symptomatum generis differentiis absolutis, priusquam ad singularum trium iam dictarum differentias proprias, indicandas veniat, quæ sit motibus iis qui à natura, vi morbi coacta, fiunt, cum iis qui adamussim secundum naturam sunt societas, ostendit. Motus autem secundum naturam est, qui fit à quadam facultate innata. Innatæ autem facultates sunt, quæ alio nomine naturales, & corporales, quòd scilicet non aliundè promanent, sed insitæ corporibus sunt, dicũtur. Has quatuor esse constat, nempe attractricem, retentricem, alteratricem, & expultricem. Is autem motus duplex est. Vnus enim exquisitè secundum naturam existit, & fit quum animal pro naturæ legibus gubernatur: hoc est, nullo affectu præter naturam infestatur. Alter autem motus non exquisitè secundum naturam fit, vbi præter naturã quidpiam in corpore consistit, quod ad propulsandum excernendumque naturam impellit ac cogit. Hinc quę sit illorum societas ac communio omnibus patet. Vterque enim motus à natura seu facultate fit, adeoque in eo planè conueniunt. Differunt autem, quòd hic à natura non simpliciter, sed à morbosa causa impulsa fiat. Ille verò à natura simpliciter nullo quod præter naturam sit hunc cogente. Quare hic exquisitè, siue adamussim secundum naturam, ille verò non exquisitè secundum naturam dicitur. Cęterùm accidit vt motus facultatis interdum omnino sensum lateant, vt si per διαπνοὴν, hoc est, difflationem superuacua excernit, quam etiam hoc nomine Græci ἄδηλον, hoc est, sensu imperceptibilem, appellauerunt. Interdum autem sensu percipiuntur, vt si per vomitum, vrinam, & alui deiectionem superuacua expellit.

(Margin notes: Motus secundum naturam. — Exquisitè secundum naturam. — Nõ exquisitè secundum naturã. — Siccitas illorum motuum.)

CAPVT II.

DE iis verò qui sensu percipiuntur, quoniam cum illis qui voluntarij nominantur communicant consortiumque habent, communis quoque sit doctrina. Voluntariæ igitur actionis noxa est, neruorum resolutio, conuulsio, tremor, & stupor. Variant autem singula tam dictorum in particularibus instrumentis, non solùm symptomatum specie, verumetiam nomenclaturis. Nam instrumentorum quibus respiratio perficitur resolutio, Apnœa, id est, abolita spiratio nominatur. Eorum autem quibus vox efficitur, Aphonia, hoc est, vocis priuatio. At linguæ resolutio, nullum nomen proprium obtinet, quamuis ipsa quoque loquelam haud leue voluntatis opus penitùs auferat. Rursus ischuria, id est, vrinæ suppressio, apnœæ & aphoniæ simile quiddam significare videtur, etsi non voluntariæ, sed naturalis actionis abolitio est. Quippe vrina præ-

(Margin note: Volũtariæ actionis symptomata. Resolutionis varietas, & nomina multa.)

ter

voluntatẽ excretio, voluntariæ actionis noxa est. Pari modo in deiectionibus, alui, retentio earundem naturalis actionis, inuolũtaria verò excretio, voluntariæ noxa est. Porrò de iis omnibus copiosius in libris de motu musculorum disputatum est. Atque hoc quidem pacto resolutiones neruorum speciebus variant.

COMMENT. AR.

Deprauatorũ motuum, quorũ præcedenti capite, duodecim præcipua genera recensuit, causas expositurus Galenus, rectissimè à sensibilibus motib⁹, nempe retentione, & excretione tũ vrinæ, tum stercoris, qui à natura vi quadã coacta fiunt, dicendi initium sumit, quòd scilicet cũ voluntariis motibus consortiũ habeant, & cõmunicent, ideoq; vtrosq; motus cõmuni absoluit doctrina. Cõmunicant autẽ consortiumq; habent primò, quòd vterq; motus cũ loci mutatione fiat, quemadmodũ cap. 10. lib. 3. de sympto. cau. Galenus pulchrè mõstrabit, Secundò, quòd vterq; motus tã naturalium, quàm voluntariorũ instrumentorũ, per fibras fit, quę intenduntur, & ad principiũ trahuntur, vt lib. 3. de natu. facul. copiosiùs docet Galenus. Orditur autẽ nunc à volũtaria actione, eiusq; quatuor noxas siue symptomata hoc loco recenset, nempe resolutionẽ neruorũ, conuulsionẽ, tremorẽ, & stuporẽ, quæ in particularibus instrumentis variant, non solùm symptomatum specie, sed & nomenclaturâ. Quod primũ in resolutione fit manifestissimũ, quæ quidẽ vbi membra se vt anteà mouere nequeunt, accidere solet. Hæc enim alia symptomatis species est si in instrumentis respirationi seruientibus euenit, & alia si in iis quę vocẽ formãt accidit. Alia item si in linguã incidat. Varias etiã ob id sortitur nomenclaturas. Nã resolutio instrumentorũ respirationi famulãtiũ, Græcis ἄπνοια, latinis abolita spiratio dicitur. Eorũ aũt instrumẽtorũ quib⁹ vox perficitur, ἀφωνία Græcis, vocis priuatio latinis nũcupatur. Linguæ autẽ resolutio nullum propriũ nomẽ habet, quanq̃ ipsa insignẽ volũtatis actionẽ, nẽpe loquelã ac sermonẽ, adimit. Cęterũ ἰσχουρία, id est, retentio siue suppresio vrinæ, apnϛ & aphoniæ simile quiddam significare videtur, quòd scilicet in ea, perinde atq; in illis omnimoda actionis priuatio fiat. Animaduertendũ aũt vtcunq; ischuria similitudinem quandã cum iã dictis symptomatis habeat, ipsam tamen non esse voluntariæ, sed naturalis potiùs actionis priuationem. Quum enim constet voluntarios motus musculorum ope fieri excretionem aũt vrinæ solo vesicę naturali motu, citra omne musculorũ auxilium, perfici, vt excretionis vrinę retentio, naturalis sit actióis abolitio, necesse. Id quod etiã lib. 6. de labo. lo. cap. 4. testatur Galenus ita scribens. Quũ ab intemperie vesica fit imbecillior, læditur propria ipsius actio, quę est vrinę excretio, quæ non à consilio & electione procedit. Hac itaque ratione Ischuria est proprium vesicæ symptoma, quod illi vt est pars similaris, seu instrumentũ naturale, hoc est, vt quatuor facultatibus naturalibus prædita est, accidit. Quãdo verò Ischuria propter musculi qui vesicæ ceruicem ambit conuulsionẽ, vel propter obstructionẽ, aliũmve instrumentalem morbũ euenit, tunc propria vesicę substantia minimè laborat, nec naturales eiusdem facultates læduntur, quare tum nõ lædi, sed impediri potius vrinæ excretio dicetur. Vrinę autem præter voluntatem excretio, voluntariæ actionis noxa est. Nõ enim alia de causa hæc ipsa fieri cõsueuit, nisi ob musculi qui uesicæ ceruicem orbiculatim ambit resolutionem. Huius enim officiũ est, Galeno lib. 2. de motu musculorum attestante, superuacua alimenti retinere. Tum enim agit is musculus, quum vrinę excretionem prohibet, nõ quũ excerni finit. Ideò si quis inuitus mingat, tum actionem eius musculi voluntariã lęsam esse oportet. Par ratio est de alui deiectionibus. Quippe deiectionum retentio naturalis actionis noxa est. Nam expulsio deiectionum naturali intestinorum motu fit, nempe per propultricem eorundem facultatem, ideoq; quum à naturali perficiatur facultate, ipsa quoq; naturalis sit oportet. Retentio igitur deiectionum, propultricis intestinorũ facultatis noxa existit. Inuoluntaria verò deiectionum excretio, voluntariæ actionis, eius nimirum

Resolutio.

ἄπνοια.
ἀφωνία.

ἰσχουρία.

Ischuria naturalis actiõis priuatio.

Instrumentũ naturale.

Vrinæ præter voluntatem excretio, voluntariæ actiõis noxa est.

Retentio deiectionũ naturalis actionis noxa.

quæ per musculum sedem orbiculatim ambientem fit, noxa est. Id quod lib.6.de lab.
„ lo.cap.4.iis cõfirmat verbis Galenus. Musculis, inquit, qui vesicę ceruicem, & recti in-
„ testini extremã partem ambiunt resolutis, neq; vrinam vesica, neq; stercora aluus re-
„ tinere potest, sed præter voluntatem, paucis omnino interuallis, vtraq; excernũtur. Ex iis itaq; palàm omnibus sit, quod etiam loco iam citato Galenus attestatur, meiendi & deiiciendi officium neq; totũ ab electione pendere, neq; totum naturale esse. Quippe hoc ipsum duobus perficitur instrumentis, vno quidem naturali, & alio animali. Nam vesica & rectum intestinũ naturali vtuntur facultate, musculi verò has partes ambientes, ea quę & animalis, & voluntaria nominatur. Quapropter diligenter officiũ vesicę, ab officio meiendi, & officium intestinorum, ab officio deiiciendi est discernendum. Aliud enim est, vt Galeni verbis vtar, τῆς κύστεως ἔργον, καὶ τῆς οὐρήσεως, id est, vesicæ opus seu actio, & meiendi. Aliud item τῶν ἐντέρων, καὶ τῆς ἀποπατήσεως, hoc est, intestinorum, & deiiciendi opus. Vesicæ enim & intestinorum opus, merum est naturale, à naturalibus nanq; fit instrumentis. Meiendi autem & deiiciendi actio, neq; mera naturalis, neq; mera voluntaria existit, sed partim naturalis, partim animalis. Duplicibus enim perficitur instrumentis, vno naturali, vesica scilicet & intestino recto: altero animali, musculo nimirum prædictas partes ambiente, quemadmodum fusiùs lib.2. de motu musculorum Galenus demonstrauit.

Meiendi & deiiciẽdi officium, neque totum ab electione pẽdet, neque totum naturale est.

Officium vesicę, ab officio meiendi, vt officium intestinorum, ab officio deiiciẽdi discernendum.

Cõuulsionis differentiæ.

Conuulsiones verò ad hunc modum. Dentium inuitus stridor, mandibulariorũ musculorum conuulsio est. Inuersiones autem oculi & strabismi, musculorum qui in oculis habentur. Veluti etiã gonorrhœa alia est differentia. Si enim rigido pene fiat, veluti conuulsio est. Si verò non rigeat penis, retentricis facultatis imbecillitas est. Sunt qui singultum quoq; conuulsionis esse speciem arbitrẽtur. Et duplex inspirantium reuocatio, nonnunquam ob musculorum inspirationi seruientium cõuulsionem euenit. Est etiam quædam expirationis species veluti conuulsoria, quæ & ipsa musculorum expirationem efficientium conuulsionem sequitur. Hanc Hippocrates spiritum in ea quæ fit ad exteriora latione offendentem nominat. Quòd autem apoplexia vniuersi corporis sit resolutio, epilepsia verò totius corporis conuulsio, anteà dictum est. Quinetiam de stupore priùs dictum est, quod exigua imbecillaue quædam resolutio est: Stupidarum verò partium haud parua in eo quod magis & minus est differentia: propterea quòd mixtum quodammodo symptoma est, ex morbo & facultate. Si enim morbus facultatem omnino vicerit, membrum hæc transferre nequaquam poterit. Si verò facultas superauerit, haud quaquam impeditur. At si veluti pugna quædam ipsorum fuerit, mouetur quidem membrum, sed ægrè. Si enim præceperis vt membrum extendat, extẽtumq; seruet, non poterit. Natiua enim grauitate decidit, ob imbecillitatem facultatis ipsum ferentis deorsum. Nam facultas est quæ attollit, & sustinet. Quòd verò deorsum fertur ipsum manus, aut cruris corpus est. Causa verò huius rei priùs dicta est, vbi de sensuum actionibus sermonem fecimus, demonstrantes neruum aut frigore densatum, aut crassis & lentis humoribus obstructum, aut à quapiã externa causa grauatum, & pressum, in stuporem, & resolutionem adduci. COMMEN.

Apoplexia. Epilepsia. Stupor.

Cõuulsionis differentiæ.

Stridor dẽtium.

Absolutis enarratisq; resolutionis differentiis ad conuulsionẽ Galenus progreditur, & quæ sint eiusdẽ differentiæ ostendit. Prima verò conuulsionis species seu differentia est, stridor dentium pręter voluntatem factus. Hic enim non est nisi musculorũ mandibulariorum,

dibulariorum, quos Galenus & alij Græci μασητῆρας vocant, cõuulsio. Id quod testantur etiam quæ lib. 1. prognost. cõm. 24. in hunc modum scribit Galenus. Strident dentibus, quoties musculi in temporibus & maxillis modo conuulsionis mouentur. Hæc ille. Atq; ex hoc loco nulli nõ perspicuum fit, stridorem dentium esse conuulsionis, quod supra quoq; monuimus, speciem. Altera cõuulsionis species est, quam Græci ἴλλωσιν, latini inuersionem oculi nominant. Alio nomine iisdem σεαβισμὸς, latinis distortio oculi, & obliquus aspectus, eoq; laborãs malo Strabo vocatur. Est itaq; ἴλλωσις, & σεαβισμὸς idem malum, quod Suidæ testimonio cõfirmatur, qui ait. ἴλλος idẽ quod σεάβος. & σεέβλος significat. Et ἰλλώπτειν, Phauorino teste, idem quod σεαβίζειν. Non est verò prædictum malum nisi musculorum qui in oculis habentur cõuulsio. Tertia differentia est γονοῤῥοία Græcis, latinis seminis profluuium dicta, quę genitalium partiũ veluti cõuulsio quædam est, ideoq; rigido fit pene. Proinde hę seminariorum vasorũ partes, haud secus quam naturalis expultrix facultas, mouet. Quod quidem etiã in epilepsia, & aliis violentioribus conuulsionibus videre licere, vt lib. 6. de labo. loc. cap. 6. Galenus fusiùs mõstrat. Accidit autem Gonorrhœa nonnunquam propter retentricis facultatis imbecillitatem, vtpotè quę genitale semen retinere nequit. Et tum nequaq̃ conuulsio existit. Sunt qui quartam conuulsionis differentiam singultum esse putent. Quorum tamen sententiam Galenus cap. 1. sequen. lib. non probat, eiusq; rei causam ibidem affert. Idem etiam sect. 6. apho. cõmen. 39. cõuulsionem nõ esse singultum, sed quendam potiùs motum eiusdem cum vomitibus generis scribit, vt seq. libro latiùs dicemus. Quinta conuulsionis differentia est duplex siue geminata inspirantium reuocatio. Hæc enim euenit propter conuulsionem musculorum inspirationi seruientiũ. Respicit autem hoc loco Galenus ad sententiam Hippoc. quæ est in lib. 2. Epid. sect. 3. & repetitur lib. 6. Epid. sect. 2. aph. 5. iis verbis. διπλῆ ἔσω ἐπανάκλησις, οἷ' ἐπεισπνέουσι: Duplex intro reuocatio, veluti iteratio inspirantibus. Nam inter inspirandum interdum spiritus subsistit, adeò vt conduplicatus intro, tanquam iam iterata inspiratione, reuocetur: id quod infantibus plorantibus non rarò accidit. De ea verò respirationis specie plura in lib. 3. de spirandi difficultate Galenus tradit. Et lib. 6. apho. cõm. 54. Sexta cõuulsionis differentia est expirationis quædam species, quam Hippocr. lib. 2. Vict. acut. morb. apho. 48. spirationem in ea quę extra sursùmve fit latione offendentem: Et sect. 4. apho. 68. spirationem offendentem, seu subsistentem nominat πνεῦμα προσπταῖον, καὶ προσκόπτον ἐν τῇ ἄνω, ἢ ἔξω φορῇ. Is est certè, qui in medio sui extra delatus, interrupt⁹ subsistit. προσπταίω enim & προσκόπτω est allido, & offendo. Fit ob conuulsionẽ musculorum expirationi famulantium. Septima cõuulsionis differẽtia est epilepsia, quæ vniuersalis est corporis conuulsio, vt cap. 5. & vlt. prioris lib. dictũ est. Porrò speciebus resolutiõis paulò suprà expositis, alias duas hoc loco addit, nẽpe apoplexiam quę vniuersi corporis est resolutio, & stuporem, quæ exigua quędam est resolutio. Stupidarũ verò partium haud modica est maioris & minoris ratio. Aliæ enim magis, aliæ minus stupẽt, quod stupor sit mixtum symptoma ex morbo, & facultate. Si morbus facultatẽ prorsus vicerit ac oppresserit, membrũ hæc amplius transferre, ac mouere nõ poterit. Sin facultas superauerit, nequaq̃ in transferendo membro impeditur. At si inter morbum & facultatem pugna erit, mouetur quidem membrũ, sed difficulter, quod facultatem morbus in sua actiõe interturbet, vt in cõtextu planissimè docet Galenus. Ceterũ stuporis & resolutionis causæ in cap. 5. prioris libri sunt ostensæ, quarum hîc tres, nẽpe frigus obstructionẽ à lentis & crassis humoribus; & cõpressionem grauis rei, recenset.

Oculi inuersio. ἴλλωσις. σεαβισμός.

γονοῤῥοία.

Singultus.

Duplex siue geminata inspirantium reuocatio.

Spiratio in ea quæ extra sit latione offendens.

προσπταίω. προσκόπτω. Epilepsia.

Stupidarum partium varietas.

At cõuulsio in eũ affectum neruos musculosq; ducit, in quẽ vbi secundũ naturã se haberẽt, ab animali ducebãtur facultate. Siue igitur versus principiũ ĩtẽtis, siue irruente spiritu impletis musculis, voluntarij motus perficiantur, ita in conuulsione quoque eadem accident, flatuoso spiritu in ipsis gigni potente, multisq; qui ten-

Conuulsio.

Duæ conuulsionis causæ.

sionem efficiunt affectibus, quemadmodũ phlegmone. Summa autem horum, veluti Hippocrates indicauit, duplex est, plenitudo & vacuatio. In phlegmonum malis plenitudo, in ardentißimis autem & siccißimis febribus, vacuatio. Porrò quod impletis vacuatisque plurimum omnibus neruosis corporibus ea tendi contingat, declarant maximè quæ in instrumentis musicis sunt intentæ chordæ. Etenim rumpuntur siue in humidam, siue in siccam & squalentem domum intentæ reponantur. Proinde eas artifices, priusquam reponant, laxant.

COMMENTAR.

Conuulsio quid?

Quid sit conuulsio, & quæ sint eiusdem causę hoc in loco Galenus monstrat. Conuulsionem autem malum esse hîc, & sect. 5. apho. commen. 39. ait, quòd neruos ac musculos ad eundem ducit affectum, ad quem animalis facultas in motibus voluntariis ducebat. Nam vt motus omnis voluntarius attractis musculis in eas quibus innascuntur partes fit, neq; fieri potest is attractus, nisi ad suam originem retrahantur musculi: ita etiam conuulsio similiter musculos ac neruos versus suam ipsorum originem trahit, in hoc solùm à voluntario motu naturaliter facto distans, quòd prętér voluntaté

Volũtarius quomodo fiat.

fit, vt fusiùs lib. 5. de labo. lo. cap. 5. Galenus docet. Siue igitur versus suum principium intentis musculis, quod Galenus, & vniuersa propemodum medicorum turba credit,

Pneumatici.

voluntarius motus fiat: siue ab irruẽte spiritu impletis musculis, quod Pneumatici dicti medici, qui omnia spiritibus tribuebant, putarunt, perficiatur: eodẽ certè pacto conuulsio fiet, nempe vel flatuoso aliquo in ipsis musculis generato spiritu, vel aliis affe-

Affectus duo cõuulsionem procreantes.

6. Apho. 39.

ctibus tensionem procreãtibus in iis natis, qualis est phlegmone. Affectuum auté conuulsionem procreantium duo præcipua genera Hipoocrates indicauit, plenitudinem & vacuationem. Ita enim in aphorismis scriptum reliquit. Conuulsio fit, vel ex plenitudine, vel vacuatione. Sub plenitudine complectuntur phlegmones, & alij tumores in musculis, & neruis ex fluxione pronati. Sub vacuatione autem ardentissimæ & siccissimæ febres, hæ nanque corporis partes vacuant, humiditatem quæ in iis sunt absumentes. Et Hippocrates quidem in iam citata sententia de conuulsione vt primoge-

Conuulsio per consensum.

nio malo loquitur, hac enim ratione duæ duntaxat eius sunt causæ. Præter hãc autem alia est conuulsio quę per consensum accidit, vt fusiùs in nostris super hanc Hippocratis sententiam commentariis, & lib. 1. de sanandis malis corporis, cap. 30. monstrauimus. Cæterùm quòd corpora neruosa impleta vacuataq; plurimùm, tẽdantur, chordæ in musicis instrumentis intentæ maximè declarant. Nam rumpuntur siue in cu-

Cur in aëre humido, vel sicco chordæ rumpantur?

biculum aliquod humidum, siue siccum intentæ reponantur. Sed quomodo ab aëre, si vel nimis aridus sit, vel admodum humidus, chordę ita tenduntur, vt rumpantur. Hoc sanè Galenus lib. 5. de labo. locis, iis monstrat verbis. Nempe, inquit, humor madefacit ipsas, vt in tumorem pręter naturam attollantur, qui mox eas extendit. Ac veluti Sol tergora arefaciens contrahit, ita siccitas chordas & trahit, & extendit. Sic lora quoque quum ad ignem exiccantur, contrahi tendique videntur. Hęc ille. Quapropter citharistę, & alij artifices, quũ instrumenta sua post vsum reponere volũt, chordas relaxant. Nam illis planè constat, eas ab ambientis aëris temperie tum humida, tum vehementer arida, ad vltimam tensionem peruenire posse.

Hãc igitur ob rẽ anteà quoq; dictũ est, cõuulsoriũ motũ à solo morbo effici, immobilitati quæ in resolutionibus neruorũ accidunt similiter, nã & ipsa morbi occasione efficitur. Immobilitas aũt & motio quæ est secundũ naturã in animantibus, vbi extendentes manũ, extentã immotã seruare possumus, vtraq; ab animali

Tria quietis genera.

fit facultate. Si verò sanã manũ super rẽ quãpiã solidã reclinãtes, oẽs musculorũ actiones laxauerimus, neq; propter morbũ, neq; ꝓpter facultatẽ, hoc tẽpore quiescit

ficut manus, sed ob innatam animalibus grauitatem. Proinde ex tribus quietis generibus, ea quæ in resolutionibus neruorum fit, à solo morbo efficitur ligata, vt sic dicam, eo tempore facultate. Altera, qua membrum extentum habemus, à facultate. Ea verò quam paulò antè diximus, à neutro, non ignorantibus scilicet nobis quæ in libris de motu musculorum de extenta manu dicta sunt, quòd reuera ex genere tum actionum, tum motionum sit. Præterea dictum est motum hunc à nobis robustum firmumve nominari. Atque hic quidem status, alio modo motus, alio verò immobilitas dici potest. Reliqui verò duo, nullo pacto ad motum aptari possunt: quemadmodum reliqui duo motus, nempe côuulsorius, & voluntarius, nullo modo ad immobilitatem referuntur. Motus robustus.

COMMENTAR.

Tria esse quietum seu immobilitatum genera, quarũ vna à morbo, altera à facultate, & tertia à neutro perficitur, hoc loco Galenus ostêdit. Quietem autem à motu cessationem appellat. Prima quies seu immobilitas, est ea quæ in resolutionibus neruorũ apparet, in ea enim à motu partes resolutæ cessant, ac quiescunt. Hæc sanè similitudinem quandam cum conuulsorio motu obtinet, quod scilicet, vt ille, à solo morbo fiat, deficiête nimirum per morbum id temporis facultate. Altera quies & immobilitas est ea, quæ fit in hominibus sanis, & secundum naturam se habentibus, dum nimirum extendentes, hanc extentam immobilem seruare valent. Hæc quies, perinde atq; motus in hominibus qui secundum naturam se habent, fit à facultate animali, membrum sustentâte. Tertia quies est, vbi manum sanam supra solidam aliquam rem reclinamus, omnesque musculorum actiones relaxamus. Hæc neque à morbo, quum sana sit manus, neque à facultate, quæ iam quiescit, sed ab innata animalibus grauitate propter quam accidit, vt membrum in solido, quod illi substratum est, quiescat. Quę fermè omnia dicta sunt in libris, secundo præsertim, de motu musculorũ, & id maximè, quòd extenta manus ex genere sit actionum, & motionum. Actionis enim voluntariæ genus quoddam est. Motus autem is voluntarius, Græcis κίνησις τονική, latinis robustus, & firmus dicitur. Rectè verò ita est appellatus, quoniam validâ musculorum actione, côtrarioque nixu perficitur. τόνος enim robur firmitásve est, τονικός autem robustus, firmúsve. De quo sanè motu plura loco iam citato Galenus. Cęterùm hic manus extentę status, alio modo motus, alio verò imobilitas seu quies dici potest. Quatenus enim à facultate manus extenditur, motus, quatenus autem ab eadem immobilis seruatur, immobilitas dicitur. Quiescit enim manus, facultatis eam sustinentis, operâ. Reliqui verò duo status quietis, quarum vna fit in neruorum resolutionibus, & altera dum sana manus super solidum aliquod reclinatur, nullo pacto ad motum aptari possunt, quũ sint omnimodæ quietes, omniq́ue motu vacent. Motus contrà voluntarius, qui fit à facultate, & conuulsorius, quem morbus efficit, nullo modo ad immobilitatê referri possunt, quòd in iis nulla prorsus quies fit.

Tria quietis immobilitatisve genera.
Quies quid.
Prima.
Altera.
Tertia.
Extenta manus ex genere actionum & motionũ est.
κίνησις τονική.
Motus robustus & firmus cur appellatus.

CAPVT III.

Ceterùm sicuti extentam manum è duobus æquè valentibus motibus constare diximus, sursum quidem eam attollête facultate, deorsum verò trahente innata grauitate: ita quoq; tremor ipse ex duobus perficitur motibus, vno quidê qui ob grauitatê membrũ deorsum ducit, altero aũt, quê facultas, membrũ in contrariũ attollens, efficit. In valête igitur manu, ne paululum quidem à grauitate facultas vincitur, sed validior quum sit, membri ad inferiora inclinatione, sustinendo tantum ipsum in sublime attollit, Tremor ex duobus perficitur motibus.

quantum deorsum trahebatur. In tremore verò inuita facultate membrum ad inferiora delabitur, licetque manifestè videre ipsorum pugnam, neque facultate deorsum fieri permittente membrum, quemadmodum in neruorum resolutionibus: neque grauitate concedente, vt facultas ipsum sublime seruet, perinde atque dum valeret. Victsim igitur vnicente, & victa facultate, mutuoque semper contrariis succedentibus motibus, tremor fit, quum sit motus quidam compositus, quemadmodum arteriarum pulsus. Verùm in iis sensibiles motuum quietes, dilatationem à contractione dirimunt ac separant: nisi fortasse frequentissimus aliquando fuerit pulsus, vt in formicantibus videre est. In iis enim nulla inuenitur inter contrarios motus sensibilis quies. Quippe non est in illis mutua motionum vicissitudo, quæ ab vna perficiatur natura, sed pugna facultatis, & grauitatis corporis. Proinde si quis hunc maximè motum, alteri cuidam qui fiat in corpore assimilare voluerit, formicanti pulsui persimilis est. Vt enim in hoc arteriæ motus per breuissimum defertur spatium, ita ie tremore, animantis particula, vtpote quæ ab imbecilla facultate mouetur. Manifesta igitur iam est huius quoque symptomatis generatio, quoniam omnino cum impetu conatúve mouendi, & cum facultatis imbecillitate perficitur.

Formicãtes pulsus.

Tremor formicanti pulsui similis.

COMMENTAR.

Hactenus de primo deprauatorum motuum genere, nempe conuulsione, Galenus abundè disseruit. Nũc ad alterum horum motuum genus, tremorem scilicet, progreditur, & initiò quid sit tremor, & quod ex duobus contrariis constet motibus, adeoque compositus sit, docet. Quemadmodum enim manus extẽsio duobus æquè valentibus motibus consistit, vno scilicet qui fit à facultate manum sursum attollẽte, altero à grauitate quæ deorsum trahit: ita quoque tremor ex duobus motibus vicissim sibi succedentibus perficitur, vno quidem, quo à facultate membrum in sublime attollitur, & altero, quo ob grauitatem membrum deorsum fertur. Quanquam autem extensio manus & tremor in eo conueniant quòd vtraque è duobus constat motibus, tamen etiã differunt, quòd manu valente, adeoque extensa manente, ne paululum quidem à grauitate facultas vincitur, sed quum sit potẽtior ac validior inclinatione membri deorsum, sustinendo tantùm ipsum in sublime attollit, quantum deorsum á grauitate trahitur. In tremore autem inuita facultate membrum deorsum labitur, atque adeò pugna quædam inter facultatem, & membri grauitatem existit. Nam facultas nõ permittit vt membrum deorsum feratur, quemadmodum in neruorum resolutionibus accidit, neque grauitas membri concedit, vt facultas ipsum sublime seruet, quemadmodũ consueuit, dum probè valeret. In tremore itaque nunc vincit facultas, quum scilicet membrum attollit: nunc vincitur, vbi nimirum à grauitate deorsum trahitur, mutuóque sibi contrarij motus, sursum & deorsum, semper succedunt. Proinde compositus planè motus est, sicut arteriarum pulsus, qui ex dilatatione, quàm Græci διαστολὴν vocant, & contractione, quàm illi συστολὴν nominant, constat. Conueniunt igitur inter se prædicti duo motus, quòd ambo ex contrariis motibus sint cõpositi. Differunt etiã, quod in pulsibus sit notabilis, & quæ sensu percipiatur quies, quę dilatationem à contractione discriminat. In tremore autem vix percipitur quies, quòd scilicet freqnẽtissimus sit in eo motus, vt præ nimia frequentia media quies internosci non possit. Id quod quum in nullo alio pulsu accidat, in eo tamen quem Græci μυρμηκίζοντα, latini formicãtem appellant, euenire videtur. In hoc enim quum per breuissimum spatium arteria deferatur, facultate scilicet in longũ spatiũ fieri nõ permittente, inter cõtrarios motus

Tremor.

Tremor & extẽsio manus ĩ quo conueniant & differant.

Tremor compositus.

Tremor & pulsus in quo conueniant & differant.

Pulsus formicãs.

motus nulla quies sentiri potest. Hinc quum pulsus ille mirè paruus, languidissimus, ac creberrimus fit, nomen à similitudine, quę sibi cum animante est formica, inuenit: idque vel ob paruitatem, vt quidam volunt, vel vt alii, ob motus speciem, quemadmodum fusiùs libro primo, de differentiis pul. Galenus docet. Fit autem huiusmodi pulsus vbi extremè collapsa fuerit facultas, ob cuius sanè imbecillitatem, quies in eo media, motionumque contrariorum vicissitudo non percipitur, superata nimirum iam propemodum à morbi vehementia, natura. Quocirca quũ in tremore etiam pręmotuum contrariorum frequentia internosci quies nõ possit, appositè admodum hunc Galenus formicanti pulsui assimilauit.

Porrò sunt nonnulli qui mouendi conatum impetúmve à tremore esse separabilem putant, quum videant interdum totum caput tremulo agitari motu, citrà mouendi voluntatem. Sed ignorant ij quòd in seruanda aliqua parte erecta, tum voluntas agit, tum tenduntur ab ea musculi haud aliter quàm in aliis actionibus tenderentur. Id verò in libris de motu musculorum nobis demonstratum est. Sed et nunc non leues afferemus coniecturas, quòd voluntas in tremoribus agat, & quòd ob imbecillitatem partem immotam seruare non valet. Si enim tremulum istud caput supinum super rem quampiam mollem reclinaueris, non ampliùs tremet. Pari modò si scribens aliquis, aut secans, aut aliud quippiam agens tremore afficiatur, ne hic quidẽ tremere videbitur, si retractis manibus ab opere quiescat. Quẽadmodum si quis cruribus inter ambulandum tremit, neque is si ambulare desinat, ampliùs tremet. Atque subinde videre licet validissimos iuuenes vbi maximum aliquod onus humeris imposuerunt, quum progrediuntur cruribus tremere, vbi verò progredi desierunt, aut onus abiecerunt, statim à tremore liberari. Quũ enim & graue, & leue ad aliquid referantur, onus adeò magnum esse poterit, vt validissimo etiam sit graue. Validam igitur facultatem, maximum onus vincit. Quæ verò valida non est, non solùm hoc, sed etiam paruũ superat. Si verò ad multam peruenerit imbecillitatem, propriũ ipsius corpus, oneris ritu, graue est. Proinde senes omnes quum vehemẽtiores actiones obeunt, statim partibus quibus agũt, tremunt, Sic etiam qui per prærupta ingreditur, cruribus tremit: timor enim vires deiicit. Itidem feram quis conspectam fugiens, tremens redditur. Quinetiam qui formidabilem magistratum adit, toto corpore tremit. Et si loqui hunc iusserit, ne vocem quidem non tremulam edet.

Voluntas in tremoribus agit.

Graue & leue ad aliquid referuntur.

Timor vires deiicit.

COMMENTARIVS.

Mouendi inpetum conatúmve, id enim Galeno ὁρμὴ significat, à tremore non posse separari aliquot coniecturis Galenus ostendit, errorísque insimulat eos qui voluntatem à tremore esse separabilem, siue tremorem sine voluntatis impetu fieri posse putant, eò quòd vident caput tremulo motu sine voluntate mouendi concuti, & agitari. Ignorant enim illi, quòd in seruanda aliqua parte erecta, tum voluntas agit, tum à voluntate tenduntur musculi, qui sunt voluntarii motus instrumenta, haud secùs quàm in aliis actionibus obeundis tenduntur. Quapropter etsi caput citrà voluntatem, cõsiliúmve nostrum, hoc est, nolentibus nobis, tremat, tamen quum in eo motu deprauato caput erectum seruetur, certum est voluntatem agere, ac tendere musculos, quorũ tensione fit, vt caput non decidat, sed erectum maneat, quod in primo de motu musculorum copiosiùs est à Galeno monstratum. Agit itaq; in tremoribus capitis, aliisq;

ὁρμή.

Voluntas à tremore separari non potest.

omnibus voluntas, atque facultas, tamen ob imbecillitatem suam partem immobilem seruare non potest. Voluntatem autem vocamus, quam Galenus προαίρεσιν, in summa motū ab arbitrio & consilio pendentem. Septem autem coniecturis quòd voluntas in tremoribus agat ostendit, quarum prima hæc est. Si tremulum caput supinum super molle aliquod reclinaueris, nō amplius tremet, quòd scilicet iam sit quod motū deorsum, qui fit à morbi grauitate, impediat, & facultati imbecillæ succurrat, quæ adiuta tādem caput immobile seruat. Altera, de tremore manuum, dum scilicet aliquis scribit, secat, aut aliud quippiam agit. Tertia de cruribus inter ambulandum tremētibus. Quarta, de validissimis iuuenibus, qui sub maximo onere humeris imposito, cruribus tremunt. Quinta, de iis qui per prærupta & alta loca ingrediētes, præ timore cruribus tremunt. Sexta, de eo qui od conspectum feræ, leonis nimirū, apri, draconis, aut alterius cuiusdam, tremens redditur. Septima, de eo qui magistratū adiens, perculsus toto corpore tremit, & loqui iussus, non nisi tremulam vocem edit. Quòd Demostheni oratorum excellentissimo, Theophrasto, ac apud Latinos Ciceroni etiam accidisse literis proditum est. Quæ sanè omnes coniecturæ à Galeno commemoratę euidenter declarant, tremorem à voluntatis impetu seu voluntaria facultate fieri, quæ tamen ob imbecillitatem grauitati membri deorsum ferenti prorsus aduersari, & perpetuò membrum erectum seruare non potest. Quare inter facultatem & membri grauitatem assidua est pugna, adeò vt facultas depressum membrum statim iterum attollat, & sublatum à facultate, quum propter suam imbecillitatem omnino resistere grauitati non possit, grauitas rursum neprimit. Quum itaque depressum membrum perpetuò in eo situ non permaneat, sed rursus attollatur, necesse est facultatem voluntariā tùm aliquid agere fateamur. Nisi enim ageret, perpetuò membrū depressum iaceret. Quòd autem facultas tum agens imbecilla sit, hinc liquidò colligitur, quòd si membrum alicui incūbat, & innitatur, adeoque facultati imbecillę succuratur, aut illa ab opere suo cesset, statim tremor desinit: quod certè non fieret, nisi vtrisque inter se pugnantibus tremor excitaretur. Atque hic est legitimus verborum Galeni intellectus, quem mirū est Valleriolam, virum alioqui doctissimum, & satis oculatum, non intellexisse, quum Galeno cōrariam planè interpretationem affingat, hanc nimirum, quòd Galenus eos hoc in loco reprehendat, qui tremorem sine voluntatis impetu fieri posse negabant. Hac enim lege seipsum carperet Galenus, vt qui prædictis septē cōiecturis nihil aliud ostendere conatur, quàm quòd voluntas, vt comprehensum est, in tremoribus agat. Cæterùm graue & leue dici πρός τι, hoc est, ad aliquid, Aristoteles etiam confirmat. Quapropter quum ad vires referantur, quòd vni graue est, alteri leue erit, vt omnibus liquet.

Voluntas quid. Volūtatē agere, Galenus septem coniecturis ostēdit. Prima. Altera. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Septima. Valleriola notatus.

Tremoris causę. *Quemadmodum animi perturbatio motricem facultatem imbecillā reddens, actiones efficit tremulas, ita & corporis morbi facultati incommodantes, tremoris inducunt symptomata. Ac primi quidem & maximè facultatē lædunt, morbi qui in intemperie consistunt. Quippe etiam senectus, eò quòd intemperies quædam est, ad frigidius & siccius declinans, promptè tremoris pathematis tentatur. Ex iunioribus verò corripiuntur ij, qui vehementer sunt refrigerati, & qui se multo vino meraco ingurgitauerunt, aut multas cruditates congesserunt, aut qui diu multis cibis ingestis, inexercitati, & ociosi omnino vixerunt. Sunt & qui frigida intempestiuè hausta, tremuli facti sunt. Huiusmodi enim omnia frigidam intemperiem efficiunt, non rarò quidem in vniuerso corpore, & in neruorum principio, interim verò in quibusdam partibus, quæ natura sunt imbecilliores, & ad noxā subeundam cæteris magis opportunæ. Quin etiam crassi & lenti humores, facul-*

tatis vias ita obstruentes, vt parcior affluat, tremorũ causæ sunt: potissimùm vbi prorsus obstruunt, & aliquorum neruorum partes quasdam resoluunt. Quippe reliquæ fibræ validè musculum intendere nequeunt. Vbi tamen humores facultatis per neruos viam obstruentes, nondum penitùs sunt impacti, sed per violentas facultatis incursiones cõcuti & dimoueri possunt, huiusmodi fiunt motus, quales antea resolutionibus neruorũ incipientibus accidere diximus, elato quidem aliquando membro, sed ilico decidente. Nam per facultatis incursiones, quum ipsa, se vehementiùs excitat & colligit, neruorum obstructiones amoliuntur, & membrum mouetur. Rursus autem humoribus qui excussi sunt in priorem locum confluentibus, decidit, & immotum iacet, donec rursus secundò confertim facultas irruens, humores qui ipsius vias occupauerant, dissipet. Verùm de iis hactenus dixisse satis sit.

COMMENTAR.

Quæ sint in vniuersum omnes tremoris causæ nunc perspicuè exponit Galenus. Eas autem in ternarium planè numerum redegit. Principiò enim propter animi perturbationem, nempe timorem, generatur tremor, vt si quis per prærupta ambulat loca, aut feram aliquam intuetur, aut magistratum formidabilem adit, quemadmodum dictum est. Timor enim vires deiicit. Secundò, tremores excitant morbi, potissimùm verò frigida intemperies. Nam & hæc vires labefactat. Sic certè senectus, quæ non est nisi intemperies quædam frigida & sicca, vt libro secundo de temperamentis capite secundo, Et libro sexto de tuen. capite tertio attestatur Galenus, adeoq; morbus, tremulos facit. Sed ex iunioribus etiam aliqui tremore corripiuntur, qui scilicet hyberno tempore iter facientes, aut aliam ob causam vehementer refrigerati sunt. Item qui plurimo se vino meraco ingurgitauerunt. Hoc enim, vt libro tertio, de temperamentis capite tertio Galenus, vbi plus bibitur, quàm vt vinci posit, tantùm abest vt animal calefaciat, vt etiam frigidiora vitia gignat. Præterea tremore correpti sunt etiam è iunioribus aliquot qui magnam crudorum humorum copiam congesserunt. Crudi autem humores, Galeno li. 4. de tuen. sani. ca. 40. & li. 1. de alim. facul. autore, propriè dicuntur qui frigidi & crassi sunt. Hos quia per cruditatem abolitámve ciborum concoctionem plerique coaceruant, quid mirum etiam eiusdem tremoribus corripi? Sunt qui lõgo tempore cibis replentur, nec vllo exercitationis genere, quod superuacua expurget & absumat, vtuntur, sed in summo otio vitam transigunt. Hi etiam, quia facultas nimia copia grauatur & læditur, tremore laborant. Nonnulli quoque è frigida intempestiuè pota tremunt. Cuius rei causa nulla sanè alia, quàm quòd ex frigidæ potione totum neruosum genus læditur. Quod etiam confirmant ea quæ lib. 9. tber. meth. capite quinto, à Galeno scribuntur, dum inquit. Nonnulli autem ex intempestiua, immodicaque frigidæ potione, non multo interposito tempore, nec postmodum, sed ilico difficultate spirandi, & conuulsione corripiuntur, ac toto, vt semel dicam, neruoso genere læduntur. Hęc ille. Quum itaq; iam dicta omnia frigidã intẽperiem, quæ facultates deiicit, freqũeter in toto corpore, & neruorum principio, hoc est, cerebro ac spinali medulla, procreent, nonnunquam etiam in partibus corporis quę naturã cæteris sunt imbecilliores, adeoque ad noxam subeundam magis idoneæ, nihil mirum inducere tremorem. Tertiò tremorem excitant crassi & lenti humores, qui vias per quas motrix facultas ad partes corporis deriuatur, obstruũt. Id quod tum potissimùm accidit, vbi prorsus vias illas obstruunt, & neruorum partes aliquas resoluunt. Tum enim reliquæ fibræ, quæ scilicet nondum resolutæ sunt, valenter musculum intendere non valent, ideoque membrum à grauitate deorsum trahitur; atque adeò inter hanc & facul

Tremoris tres causæ. Animi perturbatio.

Morbi frigidi.

Crudi humores qui?

Crassi & lenti humores.

tatem pugna oritur,& tremor fit. Vbi tamen humores crassi & lenti vias facultatis per neruos obstruentes nondum omnino fuerint impacti,sed per facultatem violenter in has vias irruentem adbuc concuti ac dimoueri possunt,tum perinde vt incipientibus neruorum resolutionibus,membrum mouetur.Nam à facultate elatum,cõfestim iterum decidit,propter causam satis dilucidè hîc à Galeno explicatam. Quare in re nota non ero lectori fastidio, præsertim quum plura ad institutum facientia in libello de tremore inscripto Galenus habeat, vbi etiam præter iam iam dictas tremoris causas alimenti defectum adiicit.

CAPVT IIII.

Palpitatio quid? In quibus fit partibus.

Alpitatio autem est dilatatio præter naturam. Fit verò in omnibus corporis partibus quæ dilatari possunt. Neque enim ossa,neque cartaligines vnquàm palpitant, propterea quòd dilatari non possunt. Hæc igitur in cute sæpe incidit, nonnunquam verò in subiectis quoque illi musculis. Verùm non ita rarò in ventriculo,vesica,vtero,intestinis,iecore, liene,septo transuerso,& ,vt summatim dicam,in omnibus quæ dilatari possunt, ita vt arteriis,& ipsi cordi videatur accidere,alio in ipsis præter pulsum deprehenso motu. Proinde hoc pathos neque voluntariæ facultatis, neque voluntariorũ instrumentorum proprium est,veluti tremor,conuulsioque: sed vt modo dictũ est, omnibus corporibus quæ dilatari possunt, incidit. Porrò hæc omnia naturâ mollia sunt,vt & dilatationem,& consessum contractionémve tolerare possint.

COMMENTARIVS.

Absoluto altero deprauati motus genere,ad tertium, nempe palpitationem progreditur,& initiò quid sit palpitatio,Platonis,Aristotelis,& omniũ veterũ philosophorũ secutus consilium,qui in omni de quacunque re disputatione à definitione auspicandũ esse censuerũt,docet. Neque enim facilè de re quapiam disseras,ni priùs quid ea sit, exposueris. Palpitationem autem esse ait,præter naturam partis dilatationem. Hanc barbaram excolentes medicinam iectigationem,alii saltum nominant. Ex qua quidẽ definitione omnibus palàm fit,palpitationem in iis tantùm fieri partibus quæ dilatari possunt. Quapropter ossa,cartilagines, & id genus alia nunquàm palpitant,neq; enim dilatari possunt. In cute autem frequenter incidit, & in subiectis illi musculis, ventriculo,vesica vtero,&,in summa,omnibus quæ delatari possunt, ita vt etiam arteriis, & ipsi cordi accidat,quemadmodum lib. quinto de laborantibus loc. cap. primo,Galenus fusiùs monstrat. Nam præter pulsum,qui natura cordi,& arteriis inest,alius interdum in iis deprauatus motus deprehẽditur,quum scilicet præter naturam dilatantur, qui Græcis παλμὸς Latinis palpitatio dicitur. Vnde etiam perspicuũ fit palpitationem non esse voluntariæ facultatis,neque voluntariorum instrumentorum proprium pathos,vt tremorem & conuulsionem, quorum hoc, propter læsa voluntaria instrumenta,illud verò,propter imbecillam,vt dictum est,facultatem voluntariam accidit: non enim in musculis tantùm,vt Herophilus censuit,sed in omnibus corporibus quæ dilatari possunt,fit palpitatio. Talia verò esse dicit Galenus omnia mollia, quæ ob suam molliciem dilatari,& in altum tolli,& rursum considere,ac locum suum repetere possunt.

Palpitatio in quibus partibus accidit.

Palpitatio voluntariæ facultatis propriũ pathos non est.

Causa palpitationis vnde venãda.

Causam verò huius symptomatis ab iis quæ manifestißimè apparent venari oportet: nempe palpitationibus quæ in palpebris,superciliis,fronte, & malis eueniunt. Videtur enim in iis cutis & attolli, & dilatari, ad eum quo arteriæ dilatantur modum. Quod igitur de iis quæsitum est, num a seipsis dilatatæ, id quod

eas

eas implet vnà cum dilatatione ad se cõuellant, quemadmodum fabrorum folles, an vtrum ritu quum implentur, dilatentur, hoc primùm quoque in ijs quæ palpitant partibus definire oportet. Videtur autem quæstio genere esse similis ei quæ de arterijs inquirit, facilitate verò inuentionis dissimilis, ac distans. Neque enim sicut arterijs, quæ semper, & secundum naturam pulsant, consentaneum est facultatem quandam esse insitam, ita etiam partibus quæ palpitant. Quippe semper ipsis inesset, & præsertim quum sanæ essent. Quum itaque neque semper, neque quum sanæ sunt, perspicuum est quòd illæ à seipsis non dilatãtur. At verò si non à seipsis, omnino ab aliqua quæ in ipsas influat substantia. Consentaneum autem hanc esse duplicem, nempe vel humorem, aut aëream aliquam naturam. Atqui humorem esse, negat palpitationis tum generationis, tum solutionis celeritas. Nam & de repente fit, & confestim desinit. Nullus autem humor, ita celeriter vel influit, aut recedit, potißimùm in iis quæ modo memoraui faciei partibus, vbi nudis propemodum oßibus cutis supertenditur. Proinde necesse est causam quæ palpitationem efficit, esse aëream quandam substantiam. Verùm si ipsa pauca fuerit, & tenuium partium, ilico à corpore defluet. Consentaneum igitur est substantiam quandam crassam ac vaporosam esse & quantitate, pro captu spatij in quo semper continetur, satis multam. Dilatat igitur, vt verisimile est, attollitque, & inflat partem, quòd trusa & vi compulsa, in cognatum sibi aërem perspiret. Ac simile quidpiam accidit, vt in bullis quæ in decoctis humoribus oriuntur, nisi quòd bullæ rumpuntur, corpus verò quod palpitat, propter robur, non rumpitur, sed tantisper attollitur, quoad per ipsum spiritus explodatur, & exeat.

Partes ex seipsis nõ dilatantur.
A qua substantia dilatantur.

COMMENTARIVS.

Docet hoc loco causam palpitationum, ab iis quæ manifestißimè apparent venandam, & inquirendam esse, quales sunt quæ in palpebris, vtpote partibus iis quæ citra omnem voluntatem sæpiùs omnibus intuentibus attolluntur, accidũt palpitationes. Item quæ in superciliis, quæ sunt partes in fronte eminentes, & pilis consitæ, & malis eueniunt. In omnibus enim iis palpitationibus, cutis manifestißimè attollitur & dilatatur, in eum quo arteriæ modum. Cæterùm priusquàm ad causæ palpitationis explanationem venit Galenus, num arteriæ, & aliæ partes corporis à seipsis dilatentur, & dilatatæ, id quod eas implet vnà cum dilatatione ad se cõuellant, veluti fabrorum folles, quos constat non ob id dilatari quòd spiritu pleni sunt, sed quia distẽduntur, ideò spiritu implentur: an vtrium ritu quia plenæ sunt dilatentur, inquirit. Atq; hoc quidem loco ad dissentionem veterum medicorum de arteriis respicit Galenus, de qua libro quarto de pulsuum differentia capite secundo, ita scriptum reliquit. Alia, inquit, „ maior dissentio medicis iam olim de arteriis fuit. Nam eas quidam à seipsis pulsare pu „ tabant, innatam habentes, perinde ac cor, eiusmodi facultatem. E quorum numero est „ Praxagoras. Alii quidem pulsare tunica ipsarũ dilatata & contracta, non secùs ac cor, „ sed facultatem qua hoc agunt innatam non habere, sed illam à corde accipere. Cuius „ sententiæ fuit Herophilus. Erasistratus uentrum probat. Contẽdit enim cõtrà ac cor, „ pulsare arterias. Illud, quum dilatatur impleri sequela quæ fit ad id quod vacuatũ est. „ Arterias autem, vbi replentur dilatari. Repleri verò ipsas à corde immisso spiritu ait. „ Simul igitur fieri vtranque est necesse, dilatationem nimirum, & impletionem eorũ. „ Antecedere verò alteram alteri, rationem causæ obtinentem. In corde quidem dila- „

Causa palpitationis vnde venanda.
Supercilia.
Quæstionẽ de arteriarũ dilatatione à veteribus agitatã explicat.

„ tationem,in arteriis autem impletionem,vt cernitur etiam in externis. Nam fabro-
„ rum ſolles,quia dilatantur ac diſtenduntur,ideò implentur. Sacci,culei, & vtres, quia
„ implentur,ideò dilatantur. Hactenus Galenus. Et rurſus libro ſexto,de placitis Hippo
„ cratis & Platonis,vbi ita ſcriptum reliquit. At non iam,ait,mihi ſermo eſt cum Eraſi-
„ ſtrato,aut Eraſiſtrateis,ſed cum illis,qui opinantur non quia implētur ſpiritu arteriȩ,
„ ideò dilatari & pulſare eas,ſed quia dilatantur & pulſant,ideò impleri. Communis igi-
„ tur multorum excellentium hominum hæc eſt ſententia. Quemadmodum etiā,quòd
„ tunicæ arteriarum facultatem illam qua dilatantur & contrahuntur à corde accipiāt.
„ A quibus tamen neſcio quomodo diſcrepant Praxagoras & Philotimus,qui quum in
„ aliis conſentiant,hoc peculiare ſibi vendicarunt,vt ex ſeipſis omnino pulſare arterias
„ dicant. Hæc ille. Quæ ſanè Galeni verba producenda eſſe ideò duxi, quòd præſenti loco magnam afferant lucem, & veterum de pulſatione arteriarum opiniones prorſus ob oculos ponant. Quanquàm verè quæſtio de dilatatione partium palpitantium genere ſimilis quæſtioni iam expoſitæ de arteriis exiſtit, nam vtrobique quæritur cur pulſent,tamen facilitate inuētionis ei que de arteriis inquirit, diſsimilis eſt. Neq; enim conſentaneum eſt partibus quæ palpitant, perinde atque arteriis,quæ nullo non tempore,& ſecundum naturam pulſant,facultatatem quandam eſſe inſitam. Si enim illis inſita eſſet,ſemper,veluti arteriis,ineſſet,& maximæ quum ſanæ eſſent. In ſanis enim omnibus,facultates ſingulas eſſe robuſtiores conſtat. Quum verò prædictis partibus neque ſemper,ſed interdum duntaxat,neque quum ſanæ ſunt,ſed tum potiùs vbi prȩter naturam ſe habent,pulſatio ſiue palpitatio inſit,perſpicuum nulli non ſit,quòd illæ à ſeipſis haud dilatantur. Si verò non à ſeipſis dilatantur, igitur ab aliqua omnino quæ in ipſas influit,qualiſcunq; ſit,ſubſtantia dilatētur neceſſe eſt. Verùm anteaquàm latiùs progrediamur,& qualis hæc ſit quæ palpitantibus partibus influit ſubſtantia exponamus,aliqua hîc nobis commemoranda erunt. Sunt verò eiuſmodi.

Obiectio. Galenus hoc in loco vbi diſertè arterias facultatem pulſandi inſitam habere ait, ex Diametro ſibi pugnare videtur,quòd in libro ſexto de placitis Hippo. & Platonis contrarium adſerat. Ibidem enim multis ac validiſsimis rationibus aduerſus Praxagoram & Philotimum diſputat diſputat,quòd non à ſeipſis,ſed à corde dilatentur,moueantur,& pulſent arteriæ. Si à corde,igitur non à ſeipſis.

Cōciliatio duorum Galeni locorū prima facie pugnantium. Sed facilis eſt horum locorum conciliatio, modò quid vtrobique dicatur,quis rectè expēdat. Nam in libro ſexto,de placitis Hippo. & Platonis,in quo cor eſſe arteriarum principium oſtendit, arterias ex ſeipſo non pulſare rectiſsimè ſtatuit. A corde enim motum ac pulſum illum planè obtinent,vtpote quæ quum fuerint ab animali reciſæ,motu omni ac pulſu prorſus vacēt. Imo pulſu etiam omni priuantur,quum adhuc iunctȩ ſunt,ſi laqueo duntaxat intercipiantur. Quòd non accideret,ſi illam facultatem pulſandi propriam ac inſitam,vt Praxagoras & Philotimus opinati ſunt,obtinerent. Quòd verò hîc arteriis inſitam eſſe quandam pulſandi facultatem ſcribit,cum illis quæ iam ex libro ſexto de placitis Hippo. & Platonis produximus,non pugnat.

Inſitam facultatē Pulſandi quā vocet Galenus. Nam inſitam hoc loco nō vocat niſi eam, quam deſumptam à corde illis natura inſeuit. & largita eſt,inque eas deriuauit, non eam quæ illis per ſe,& vt cordi non ſunt iunctæ ineſt, aut quàm à proprietate ſuæ ſubſtantiæ habent. Atque idipſum planè Galenum innuere eiuſdem aduerſus Praxagoram & Philotimum verba ſatis conuincunt. Non enim ſimpliciter ibidem dicit:ex ſeipſis pulſare arterias putant: ſed νομίζουσι τὸ πάμπαν ἐξ ἑαυτῶν σφύζειν τὰς ἀρτηρίας: id eſt,

Omnino. omnino ex ſeipſis pulſare arterias putant. Omnino,hoc eſt, etiam ſi à corde ſint ſeparatæ.& citrà id quòd pulſandi facultatem à corde accipiant. Hinc eſt quòd paulò pòſt ſubiiecerit hęc verba. Neque enim vtris inſtar inflati,corde ſpiritum exprimente,ſingulæ arteriȩ implentur:ſed quia cordi connexæ ſunt, & ex eo originem habent, ideò eiuſdem facultatis cum toto viſcere participes efficiuntur. Prætereà hanc quam diximus eſſe Galeni ſententiam,quæ in libro de vſu pulſuū ab eo ſcribuntur,manifeſtiſsimè

ostendunt. Ibidem enim ita scriptum reliquit. Duplicis & compositi arteriarum motus, quem pulsum appellamus, autor & origo est cor: sicuti tum à nobis, tum aliis ante nos quàmplurimis est proditum. Non tamen ad eum modũ quo Erasistratus existimauit, sed sicut Herophilus, & Hippocrates, fermeque philosophorum & veterũ medicorum probatissimi quique. Nam si in ipso cordis corpore, vis illa vnde contrahitur ac dilatatur, in omnes arterias per tunicas earum influens, sic eas cogit, aperitq; quẽadmodum ipsum cor, vtique sicut illud quum dilatatur, ea quæ osculis suis appropinquant trahit, quum contrahitur, expellit. Et paulò pôst. Nos verò alibi integro volumine multifariam indicauimus, sanguinem in arteriis, etiam se rectè habente animali, contineri. Quòd si est, illud cuiuis patet, quòd non ex eo quòd spiritu qui à corde mittitur implentur, vt Erasistratus putauit, idcirco dilatantur, sed potiùs ex eo quòd dilatantur, implẽtur. Quippe si sanguine essent vacuæ, fieri fortasse posset, vt exiguo tẽpore quod à corde cõfluit, ad fines eorũ perueniret. Sanguinẽ verò in se habentibus, fieri omnino nequit, vt motus celeritas cũ dilatatione cõsentiat, quæ ex iis à corde implẽdis proueniat. Neq; enim eò quòd implẽtur, idcirco dilatãtur: ex eo quòd dilatãtur, idcirco implentur. Atque hoc quidem & sæpe & passim, tum à nobis ipsis, tum eorum qui nos præcesserunt plurimis, antê est demonstratum, arterias ita vt cor seipsas mouere, vicissim se attollentes, summitentesq;. Idque eadem qua ipsum vi, quam scilicet à corde ortam, per tunicas earum transmitti diximus. Hæc ille. Quæ sanè verba nõ tantùm id quod nunc de insita arteriarum facultate pulsandi affirmamus, sed priora quoque pulchrè declarãt. Quid multa? Non ex seipsis omnino, & vt sunt à corde separatę mouentur ac pulsant arteriæ, sed idipsum à corde obtinent. Natura enim in illas à corde hanc facultatem deriuauit, ac iisdẽ inseuit. Ei quod iam de arteriis diximus simile planè est, quod in capite septimo, libri de differentiis morborum de venis diximus. Nam vt venis alicubi facultate sanguificandi adimit, & alibi cocedit: ita hoc in loco arteriis dilatãdi & pulsandi facultatẽ cõcedit, alibi verò derogat. Cõcedit iis quæ cordi cõnexę sunt. Derogat, iis quæ à corde recisę sunt, aut à corde recipere nequeũt, quales sunt interceptę laqueo. Proinde hîc, vbi insitã illis vim pulsandi cõcedit, loquitur de iis vt sunt cordi cõnexę. Alibi vbi ipsis hãc vim adimit, vt sunt à corde separatæ. Atq; hæc mihi vtriusq; loci videtur esse legitima explicatio. Iam igitur vnde digressi sumus nobis redeundum erit, nempe vt qualis sit substantia quę partibus palpitantibus influit ostendamus. Consentaneum verò est hanc esse vel humorem, vel aëream substantiam. Non esse autẽ humorem, celeritas generationis palpitationis, & solutionis abundè mõstrat. Nam & celeriter fit, & statim desinit. Nullus autem humor ita celeriter influere potest, multoque minùs recedere, potissimûm in iis faciei partibus, vbi nudis propemodum ossibus, propter quæ quum sint durissima, & transitu difficilia, haud promptè influunt & recedunt humores, cutis supertenditur. Non autem temerè Galeno adiecta est vox propemodum, quippe frontis cuti, vtpote quæ voluntario motu prædita est, musculosa quædam substantia subiecta est. Quum itaque substãtia quæ palpitantibus partibus influit ob causas iam dictas, non possit esse humor, vt aërea sit substantia necesse est. Hæc enim facilê & expeditê omnes partes corporis permeat. Hinc est quòd Hippocrati li.6. aph. 8. Epide. sect. 8. spiritus ἐνορμῶντα sint appellati. Quod diximus etiã copiosiùs Galenus in libello de palpitatione ostendit, vbi inter alia sic scribit. Vt autem substantiam hanc esse spiritum certiùs agnoscas, motionis solutionisque celeritatem causæ adscripto. Quid nanque præter spiritum aliud tam citô congeri possit & vacuari? Quæ enim hominem constituunt, vt Hippocrates nos docuit, sunt solida, humida, & spiritus. Meminit verò horum hoc modo. Continentia, inquiens, contenta, & cum impetu meantia. Continẽtia quidem solida appellans, quòd humida complectantur cohibeantque. Contenta verò humores, quòd à solidis contineãtur. Cum impetu meantia autem spiritus, temporis enim momento vndiquaq; corpus facilè, & expeditè per-

Qualis sit substantia quæ partibus palpitãtibus influit.

Spiritus Hippocrati cur ἐνορμῶντα dicuntur.

Continentia.
Contenta.
Cum impetu meantia.

„ meant. Celerem igitur vacuationem aut plenitudinem, dilatationem vel contractio-
„ nem, eleuationem aut depositionem, aut quemuis alium motum præter spiritum nul-
„ lum aliorum omnium efficiet. Hæc ille. Nihil autem refert quòd hoc loco Galenus κινήσεως pro γενέσεως legit. Nam generatio palpitationis, non est nisi motus. Imò palpitatio non habet essentiam vllam nisi in fieri. Hactenus quòd causa palpitationis sit spiritus demonstrauimus, reliquum est vt qualis sit spiritus, tenuis scilicet an crassus ostē-damus. Consentaneum autem est spiritum illum qui palpitationis causa est, crassum ac vaporosum esse, & quantitate, prout est captus eius loci in quo continetur, multus. Si enim tenuis æthereus, & sincerus esset, facilè permeās minimè replere, aut vacuare partes posset. Quum verò crassior sit quàm meatus corporum in quibus coaceruatur, intrà conclusus, si corpus cauitatem habet, hanc implens, dilatat, & attollit. Si verò non habet cauitatem, inter duo corpora congestus, acquisiticiam sibi cauitatem efficiēs, alterū ab altero dirimit. Hic alter quidem modus iam dictus, sæpe in cute palpitationes efficit, nullam in se cute obtinente cauitatem, sed inter cutem & subiecta corpora spiritu coaceruato. Modus autem anteà dictus, in musculis maximè fit. Siquidem in iis cauitates sunt multæ, & exiguæ. In palpitatione verò tantisper attollitur & inflatur pars, quoad trusa & pulsa, in cognatum sibi aerem transpiret, atque exhalet. Id quod etiam euenire videmus in bullis, quæ in decoctis liquoribus excitantur. Hæ enim etiam tantisper manent, donec in cognatum sibi aërem abeant. Tamen in hoc à partibus quæ palpitant distant, quòd illæ non rumpuntur veluti bullæ, sed integræ manent.

Qualis sit spiritus qui palpitationis causa est.

Cur in refrigeratis partibus palpitatio accidat?

Porrò cōsentaneū videtur vt iis quibus quomodolibet particula refrigerata est, palpitationes eueniant. Nam quod, quum secundum naturam se habuerunt, per innatum animalibus calorem attenuatum, & exactè elaboratum defluebat, id nunc ipso propter frigus imbecilliore facto, magis vaporosum, & crassius euadit. Proinde non promptè, vt anteà transpirat, sed sub cute detinetur, & in transitu constipatione impeditum, in via moratur. Quòd si & cutis ipsa densior fuerit, duplum efficietur symptoma, ad fluentis substantiæ crassitudinem, viarum accedēte angustia. Sic igitur in palpitationibus attollitur, & dilatatur cutis. Sic musculi quoque, quum in ipsis huiusmodi excrementum colligitur, dilatati quandoque totum membrum vnà attollunt.

COMMENTAR.

Rationem hoc loco reddit cur in refrigeratis quomodolibet partibus palpitatio eueniat. Nam quòd animali, quum secundum naturam se habuit, & sanum erat, per innatum calorem attenuatum, & exactè elaboratum per latentem vocatam transpirationem quotidie è corpore defluebat, id nunc calore, propter frigus, imbecilliore reddito, adeoque non ampliùs attenuare, & exquisitè elaborare potēte, magis vaporosum, crassiusq; euadit. Quapropter non ita facilè, vt anteà, transpirat, sed sub cute detinetur, & in transitu constipatione à frigore nata impeditum, moratur, & non egreditur. Id quod magis accidit, si cutis ipsa dēsior fuerit, ad spiritus crassitudinem viarum, & meatuum angustia accedente. Concluso itaque intùs spiritu, cutis attollitur, & dilatatur, adeoque cutis & musculorum, qui nonnunquam palpitantes totum secum membrum attollunt, fit palpitatio. Quæ diximus confirmant ea quæ in libello de palpitatione
„ scribit Galenus, inquiens. Quoniam verò spiritus crassus, & nebulosus, aut caliginosus,
„ aut flatuosus, vel quomodocunque appellare velis, palpitationis causa est, idcirco fri-
„ gidiores ætates facilè palpitatione capiuntur. Præterea natura corporis frigidior, re-
„ gio frigida, & tempus anni hybernum, ociosa vita, & satietati & ebrietati dedita, cibi frigidi & flatuosi, & in summa omnia quæ corpus refrigerant, palpitationem efficiunt.

Quæ verò iis sunt contraria, palpitationes statim abolent. Quippe quę calefaciunt, spiritum attenuant, & corpora rara & mollia efficiunt. Quæ verò refrigerant, densant, cogunt, & meatus corporum occludunt. Spiritū autem crassiorem reddunt, compingūt, & turbidum efficiunt. Facilè igitur retinetur, eò quòd propter suam crassitiem, & corporum ipsum continentium densitatem transpirare haud possit. Contrà quæ calefaciunt, secùs ac frigida quia fundunt, laxant, corporisque meatus recludunt, ipsumque spiritum attenuant, & ad motum facilem reddunt, ideò transitu etiam faciles vias efficiunt. Hactenùs Galeni verba, quę ad præsentis loci pleniorem intellectum plurimùm conducunt, retulimus.

Verùm motus ille à conuulsione manifestissimè differt, eò quòd membrū neq; exactè extendit, neq; incuruat. Quippe à palpitationibus, mēbrum quod effatu dignū sit nec extenditur, nec inflectitur. Concutitur autē quodāmodo in vtranque partem, quoad musculus palpitare desinat: ad eū sanè modū motu facto, quo etiam in tremore. Differt autē in eo, quòd per magna fit interualla, tremor verò per minora incidit. Nam palpitans musculus, vbi effatu digna ei fuerit magnitudo, inter dilatandum, totum subinde membrum vnà secum attollit: quum verò contrahitur, perinde quasi inanimatū deorsum ferri permittit. Proinde vniuersus motus præter naturam est, non mixtus quodāmodo & cōpositus, vt in tremore. Porrò vt membrorū quæ palpitant motus paucus simul & tardus, & rarus fit: ita ijs qui rigore corripiuntur, multus simul frequens, & celer. Atqui multum voco, propter motionum numerū. Celerē autem, ob motionis impetū. Frequētem verò, propter breuitatem quietis. Est autē motus hic non vtiq; sicut palpitatio & conuulsio, totus præter naturam, sed alio modo, nempe quo tremor. Mixtus igitur & ipse quodāmodo motus est, ex causa præter naturam est & animalis facultate: & plus quidem facultatis in eo est, quàm in tremoribus. Imo si verū dicere oportet, vniuersus motus innatæ facultatis est, quam nos excretricem, aut expultricem nominare solemus. At causa quæ facultatem cogit, & vt violenter moueatur vrget, præter naturam est.

Palpitatio vt à conuulsione differat.

A tremore vt distat.

A rigore.

Rigor qualis motus est.

COMMENTARIVS.

Progrediendo Galenus quo pacto palpitatio à cæteris deprauatis motibus, nempe conuulsione tremore, ac rigore differat, ostendit, inquiens. Conuulsio membrum omnino extendit & inflectit, eò quòd nerui & musculi contrahantur. In palpitatione autem, membrum quod sit notatu dignum neque incuruatur, sed cōcutitur agitatūrve quodammodo huc atq; illuc, quoad musculus cessat palpitare: ad eum quidē modum motu facto, quo in tremore: hoc est, membro dilatato, & in altum sublato, rursum confidente, & depresso. Differt tamen motus palpitationis à tremore etiam, quòd per magna temporis interualla, quæ inter duas palpitationes intercedūt, fiat, tremor autē per minora. Minus enim temporis inter duos tremulos motus intercedit, quam inter duas palpitationes: id quod experientia ipsa constat. Quòd autem palpitatio haud aliter quàm tremor perficiatur, nēpe attollendo & deprimendo membrū, ita Galenus mōstrare pergit. Videmus enim palpitātem musculū, vbi iustæ magnitudinis fuerit, inter dilatandum, totum subinde membrum vnà secum attollere, & contrà, quum contrahitur subsidétve, perinde ac inanimatum esset membrum, deorsum ferri finit. Qua-

Palpitatio vt differt à cōnulsiōe.

A tremore.

Quapropter vniuersus palpitationis motus præter naturam est, vtpote à causa præter naturam excitatus: nō mixtus quodammodo & compositus, quemadmodum tremor, qui ex duobus componitur motibus, vno facultatis, qui secundum naturam est, & mē brum attollit: altero morbi, qui præter naturam est, & membrū deorsum trahit, & deprimit. Porrò à rigore palpitatio in hunc modum differt. Palpitationis motus paucus simul & tardus, & rarus est. Rigoris contra multus, celer, & densus. Multus, quia in rigore multus est motionum numerus, quum vna alteram statim excipiat. Celer, quia motionum impetus citus est, eò quòd breui tempore finiat motū. Densus seu frequens, quòd in eo breue sit quietis tempus. Multitudinem autem motionum, multitudo excrementorum, & valida virtus efficit. Celeritatem verò, excrementa quæ celeriter feruntur, Densitatem frequentiámve, excrementorum quæ rodunt, ac stimulant facultatem, vt non diu quiescat, sed crebrò quod molestat excutiat, acris qualitas efficit. Contrà in palpitatione est paucus, quòd causa hunc excitans motum, & irritans, non sit, vt in rigore, tam multa. Tardus, quòd non tanta celeritate feratur. Et rarus, quòd expultrix facultas non admodum ab ea causa molestetur, atque adeò quòd non acris, sed mitior sit. Cæterùm motus rigoris non est totus, veluti conuulsio & palpito, præter naturam, sed mixtus, quemadmodum tremor, ex motu quem causa præter naturam, acria nimirum excrementa, & motu quem facultas expultrix, excitat. Differt tamen à tremoris motu, quòd in rigore plus sit facultatis quàm in tremoribus. Ad excremētorū enim expulsionē robusta requiritur facultas, cuius si verum dicere oportet, vniuersus is motus est.

A rigore.

Rigor motus nō est totus præter naturam.

CAPVT V.

*Q*Visquis igitur huius facultatis dum inculpata fruitur animal sanitate actiones abundè intelligit, estque alioqui prudens, huic longiore sermone non est opus. Qui verò nec illas nouit, hebetiorique mente fuerit, huic vtique suaserim, si veritatis omnino amans non est ab hoc commentario recedat. Quòd si autem veritatem studiosè inquirit, & in precio habet, vbi commentarios de naturalibus facultatibus inscriptos adierit, & in iis satis exercitatus fuerit, tum demum ad hunc librum redeat. Quòd nisi fecerit, neque quas dicturi sumus demonstrationes assequetur, neque eorum quæ priùs dicta sunt quidpiam quod non est demonstratum, intelliget. Constitui autem in hoc opere nullam opinionem redarguere. Licet verò ei qui quartum & vigesimū Athenæi librum legere voluerit, causas quas vetustiores illo tam medici, quàm philosophi de rigore dixerunt, quàm absurdè fuerint intelligere. Reprehendit enim eas omnes Athenæus, Licebit & ipsam Atenæi opinionem examinare, quæ vt prioribus est probabilior, ita nec veritati consona. Verùm cui veritas est curæ, is, scio, ad eum quem narraui modū facere tētabit. Ego verò veluti cū illis qui cōmētarios nostros de naturalibus facult atib⁹ legerūt disserā, si priùs pauca quędā in memoriā reuocauero, quæ in ipsis demonstraui de vtero, ventriculo, intestinis, & vesica. Quippe demōstratū est vterū nō alio pacto ad fœtus editionē insurgere, quàm per expultricis actionē. Quū enim nouē mēsibus fœtus grauitatem, & suā ipsius distensionem sustineat, atq; toto hoc tēpore osculum ipsius exquisitè claudatur, vt ne specilli quidem mucronem admittat, absoluto in ipso fœtu, ad eius expulsionem accedit, cōtraria omnino cōstitutione affect⁹. Nā ceruix ipsius anteà clausa, adeò aperitur

Nullā opinionē in hoc libro redarguit Galen⁹.

Expultrix vteri facultas.

aperitur, vt fœtui expeditus pateat exitus. Tunicæ verò priùs plurimùm extentæ, vndique contrahuntur, ac fœtum extendunt, vt quàm celerrimè ab vteri ceruice excidat. Hæc itaque facultas, quæ sic de fœtu est solicita, vt quamuis grauata, nouem mensibus sustineat, vbi autẽ perfectus est, vt tutò excernatur, prouidet: tertio, aut quarto, aut alio mense corruptum confestim eiicit, haud aliter nunc ceruicem adaperiens, quam instante pariẽdi tempore aperuit. Quippe præfinitum clauden di & aperiendi tempus, non est certus temporis circuitus, sed ipsius vsus occasio.

COMMENTAR.

Quum paulò antè dixerit Galenus rigorem esse motum qui vniuersus sit eius facultatis quæ expultrix nominatur, & in sequentibus etiam multa de illa sit dicturus, ideò in hoc capite ab instituto de symptomatum causis sermone nonnihil digrediens, aliquot exemplis, nempe vteri & ventriculi, è tertio de naturalibus facultatibus libro desumptis, item tussis ac sternutationis, aliquam esse in corpore animantis expultricem facultatem demonstrat. Neque id sanè temerè, nisi enim naturalium facultatum munera intellexeris, symptomatum, quæ harũ actionum vitia sunt, causas assequi nequaquam poteris. Initiò autem huius capitis lectorem ad librorum quos de naturalibus scripsit facultatibus lectionem ablegat, eumque vt in iis se se affatim exerceat hortatur, quòd sine horum adminiculo fieri non posit, vt ea quę à Galeno de natur. facul. sunt demõstrata, neque ea etiam quæ citra aliquam demonstrationem ab eodem sunt dicta, intelligere posit. Eum autẽ qui horum nihil tenet, ac hebetiori pręditus est ingenio, nulloque veritatis studio capitur, ab horum, vt etiam aliorum omnium, librorum lectione arcet. Siquidem duo in eo qui artem discere cum laude conatur hîc & alibi Galenus requirit, nempe prudentiam, & veritatis amorem. Ita enim libro tertio, de natural. facul. scriptum post se reliquit. Quisquis nosse quid supra vulgum debebit, » is statim non naturâ modo, verumetiam primis doctrinarum rudimentis multùm cæ » teris præstet, oportet. Idem vbi adoleuerit, veritatis insano quodam teneatur amore, » veluti afflatus. Tum sine vlla diei noctisve intermissione properare ac contendere ea » quæ à clarissimis veterũ tradita sunt discere, eadéque vbi didicerit iudicare, multoque » tempore explorare ac considerare, quę iis quæ rebus sensui patentibus consentiant, » quæ rursus iisdem dissentiant, ac illa quidem suscipere, hæc respuere. Atque huic qui- » dem ad modum vtiles fore libellos nostros spero. Erunt autem huius generis om- » nino pauci. Reliquis hoc opus perinde futurum est supervacuum, ac si quis asino narret » fabulam. Hæc ille. Vt autem ad primum exemplum, quo esse aliquam in corpore facultatem expultricem ostendere pergit, veniamus, nemo est ferè qui ignorat, quòd vterus simul atque nouem mensibus fœtus grauitatem, & suã ipsius distentionẽ sustinuit, atq; hoc toto tẽpore osculũ ipsius ita exquisitè clausum fuit, vt ne specilli cuspidẽ seu mucronẽ admiserit, absoluto fœtu, eius ceruicẽ adeò aperiri, vt fœtus expedité egredi possit. Præterea cõstat tunicas eiusdem, quæ priùs erant distentæ, contrahi, fœtumq; expellere. Vt in vtero esse expultricẽ facultatem, quę absolutis nouem mensibus, fœtum extrudit, omnibus sit perspicuum. Quanquam verò Hippocratis testimonio sit comprobatum, septimo, octauo, decimoque mensibus, & ad vndecimi etiam mensis initia fieri partum, tamen quia fœtus in vtero maxima ex parte nouẽ mensium spatio perficitur, ideò noni hîc duntaxat mentio fit. Id quod etiã lib. 3. de naturalibus facultatibus facit, vbi ita scriptum reliquit. Quippe, inquit, nouem mensibus plerisque mulieribus perficitur in vtero fœtus. Quo quidem in loco plura ad præsentis loci explanationem pleniorem conducentia reperiuntur. Cæterùm eadem etiam facultas vbi fœtus corrumpitur, vteri ceruicem haud secus, quàm partus tempore aperit, eorumque

Libri de naturalibus facultatib' inscripti legẽdi.

Duo in medico requiruntur.

Expultrix vteri facultas.

6. Epide. sect. 7. apho. 21. & 27.

Cur noni hoc loco mẽtis facta sit mentio.

secundo, tertio, quarto, quinto, & sexto potissimùm, Hippocrate lib. sexto Epide. sect. septima, apho. 27. attestante, mensibus eiicit. Neque enim claudendi & aperiendi tempus vteri ita præfinitum est, vt habeat certum aliquem temporis circuitum, sed vtrúque fit, prout vsus occasio exigit.

Expultrix ventriculi facultas. *Ad eundem modum monstratum est, ventriculum quoque inferiùs ipsius osculum post cibi ingestionem claudere, ac nihil egredi permittere, priusquam plenè fuerit concoctum, si modò nihil aliud functionem, suam interrumpat, quemadmodum vterum, fœtus corruptela. Quippe fit in ventriculo pathos quoddã, quod huic proportione respõdet, corruptis in ipso cibis, aut me hercle sæpe simul atq; sunt deuorati, ita deprauatis, aut etiã adeò multis, vt eos ferre nequeat. Atq; idcirco quæ quidem in ipso natant, per vomitus eiicit: quæ verò deorsum repunt, ad exitũ qui illic habetur, propellit. Sed & citra cibos subinde ventriculi facultas ad vomitũ insurgit, idq; ob bilem, vel pituitam prauam vel alium quempiam huiusmodi humorem, aut saniẽ. Singulis enim animalis partibus, insita facultas est, quæ id quod in ipsis præter naturam consistit, expellat, quemadmodum in propriis de hac re libris demonstratum est. Satis nanq; est in præsentia, perspicuitatis gratia, huiuscemodi facultatis opera in memoriam reuocasse, quæ de vtero, & ventriculo dicta sunt.*

COMMENTAR.

πυλωρός. Alterum exemplum de ventriculo allatum, itidem vt præcedens de vtero, in corpore esse facultatem expultricem euincit. Quippe ventriculus post ingestum cibum, inferius os suũ, quod Græcis πυλωρὸς, Latinis ianitor dicitur, claudit, ac nihil egredi sinit, priusquàm absolutè concoctum fuerit, si modo non sit quòd suam actionẽ, hoc est, ciborum concoctionem interrumpat. Quemadmodum enim corruptela fœtus, vt comprehensum est, vteri actiones ita interrumpit, vt nouem mensium spatio clausus non permaneat, sed multò citiùs se se aperiat: ita etiam ventriculus corruptis in eo cibis, aut simul atque sumpti fuerint vitiosis, aut adeò multis vt eos ferre nequeat existẽtibus, statim se aperit, & quicquid eius fuerit quod in illo innatauerit, hoc per vomitũ eiicit, quod verò ad inferiora repit, id per ianitorem expellit. Neq; cibum tantùm sibi parum aptum & conuenientem, sed & bilem, aut pituitam, aliósve humores ac sanies, illum infestantes, vel per superius, vel inferius eius orificium eiicit. Quapropter appositè admodum vtero ventriculum confert Galenus, vtrobique enim in continendo & propellendo, prout vsus ratio & occasio exigit, eadem actio. Vt enim vterus prout vsus postulat se claudit, & rursus aperit, ita etiam ventriculus congruum sibi cibum nactus se claudit, contrà vitiosum quẽ ingessit animal, se aperiens statim, nec diu, vt eum quem concoquit, retentum, eiicit.

Per tussim quæ thoracem ac pulmonem infestãt expelluntur. *Quippe qualis est per vomitiones expultricis actionis in ventriculo facultas, talis per tusses in thorace & pulmone. Neque vllum animal aut nauseare, aut vomere, aut tussire didicit: sed complura animalia & homines simul atque in lucẽ editi sunt multò sæpe tempore inculpata sanitate degentes, neque vomitum, neque tussim experti sunt. Atqui vbi causa quæ molestiam affert vel os ventriculi, vel respirationis vias occupauerit, protinus animal & vomit & tussit. Et in vomitu sanè vẽtriculus sic mouetur, vt in partu vterus. In tussi verò aliter fit motus. Neq; enim pulmo tali cõcitari motu potest, vt id quod molestum est expellat, sed natura*

aliquod

aliquod auxilium ab eximia sapientia profectum inuenit. Quippe inspiratio in asperas arterias externo aëre, quæ cartilagineæ & duræ sunt, neq; circa id quod in ipsis continetur contrahi possunt, vehementem hanc spiritus ad exteriora lationem, quam nominant tussim, machinata est. Atq; huius generis est sternutatio, quæ expellit ea quæ in naribus continentur, quæ & ipsæ respirationis viæ sunt à natura inuentæ. Nam spiritus violenter ac vehementer delatus sibiipsi vias, non non aliter quàm tibias & fistulas artifices, expurgat. Quis igitur sit huius motus ratio, vt hoc fiat, in progressu sermonis docebitur. Sternutatio.

COMMENTAR.

Tertium exemplum quo Galenus vnicuique animalis parti insitam esse facultatem expultricem probat, tussis existit. Per tussim enim ea quę thoraci & pulmoni molesta sunt, perinde atque per vomitum quæ ventriculum infestant, expurgantur. Esse autem hanc facultatem insitam hinc palam omnibus fit. Nullum enim est animal quod ab alio didicerit aut vomere, aut tussire. Nam postquàm in lucem est editum, & longo tẽpore inculpata degit sanitate, neque vnquam intereà aut vomitum, aut tussim expertũ est, tamen vbi causa aliqua quæ aut ori ventriculi, aut respirationis viis molestiam adfert, excitatur, confestim animal à nullo edoctum vomit, & tussit. Id quod etiam non minus doctè, quàm breuiter Hippocrates lib. 6. Epide. sect. 5. apho. 2. iis significare voluit verbis. Natura, inquit, ipsa non per rationem ad suas actiones instinctum impetumque inuenit, vt sunt nictare. Siquidem à nullo edocta est, neq; ea quę conueniunt efficere didicit. Plura ibidem in commentariis nostris ad pręsentis loci pleniorem intelligentiam conferentia studiosi reperient. Cæterùm in vomitu ventriculus perinde mouetur, vt in partu vterus. Nam vt in expellendo fœtu, quemadmodum lib. 3. de naturalibus facul. Galenus fusiùs mõstrat, vterus os ipsius nimium diducit, fundum verò vniuersum quàm potest proximè ad os descendit: ita etiam ventriculus orificia sua in expellendis iis quæ in eo continentur aperit, alias autem partes contrahit. Proinde vt in expellendo fœtu vterus valido vtitur motu, sic etiam vẽtriculus dum pellit ea quæ sibi sunt molesta. In tussi verò motus alia est ratio. Nam pulmo eiusmodi motu contractionis concitari nõ potest, quòd scilicet aspera arteria, per quam necesse est ea quæ pulmonẽ infestant expelli, cartiliginea & dura existit, nec circa ea quæ cõtinet cõtrahi potest, ideò natura ab eximia sapientia auxiliũ aliquod inuenit, nempe spiritus ad exteriora lationem, quam tussim nominant. Per hanc igitur tussim quæ thoracem & pulmonem molestant, vt paulò post clariùs docebimus, expelluntur. Eiusdem sanè generis est sternutatio, quòd scilicet ea quę in naribus continentur expellat, quæ vtiq; nares, viæ etiam sunt respirationis à natura inuentę, iuxta id Hippocratis in libello de alimentis dictum. Principiũ alimenti spiritus nares, os, guttur, pulmo, & reliqua transpiratio. Quippe spiritus per nares violenter delatus ea quæ illic molesta sunt extrudit, & sibiipsi vias expurgat, perinde atque artifices, violenter in tibias ac fistulas inspirantes, illas expurgant.

[Margin notes: Tussis. — Hippocrates. — Idem ventriculi in vomitu, qui vteri in partu motus. — Motus in tussi quæ sit ratio. — Sternutatio.]

CAPVT VI.

Vod verò ad ea quæ nobis proposita sunt vtile est, iã aggrediamur, nempe quòd huiusmodi motus, naturæ sunt opera, symptomatis tamen præter naturam annumerantur, propter causas quæ naturam sic moueri cogunt. Porrò in intestinis, vtero, vesica, siue secundum naturam, siue præter naturam quid expellatur, motus expultricis facultatis similes sunt, quamobrem symptomata manifestè discreta non sunt. Atqui ea quæ per

[Margin note: Cur prædicti motus, quũ naturæ sint opera, symptomatis præter naturam annumerentur.]

tenesmos, dysenterias, & lienterias excernuntur, symptomata sunt, veluti, arbitror, & quæ per vrinæ stillicidium, tum vrinæ fluorem. Quod si quis exquisitè loqui velit, etiam strepens flatus, & stridor, & ructus, & murmurillum, atq; alia huiusmodi, de quibus in eo qui succedit libro dicetur, prædictis addet. Verùm in ventriculi excretionibus manifestiùs iam est id quod in vomitibus cernitur, multique hos non naturæ opus, sed symptoma esse dixerunt. In tussi verò & sternutatione, manifestiùs quidem & hîc quoque quod in tussibus accidit. Sternutatio autem non similiter videtur esse præter naturam. Atqui & hæc, & tussis, & vomitus, & profluuium alui, & huiusmodi omnia ex illo sunt symptomatum genere, in quibus causa aliqua præter naturā ad huiusmodi actiões naturā irritat.

COMMENTAR.

Rationem hoc loco Galenus reddit, cur prædicti motus, vomitus nimirum, tussis, & sternutatio, quum facultatis adminiculo fiant, atque adeo naturæ sint opera, symptomatis, quæ quidem pathemata sunt, & præter naturam affectus, adnumerentur. Non autem aliam esse ait, nisi quòd causæ quæ naturam facultatémve ad hunc motum cógunt & impellunt, sunt præter naturam. Esse autem præter naturam hinc liquet, actionem enim lædunt, adeóque morbi sunt. Cæterùm expultricis facultatis in intestinis, vtero, & vesica motus similes sunt, siue quid secundum naturam, siue præter naturam expellitur. Neque enim intestina alio motus genere quum secundum naturam stercora excernunt vti solent, quàm quum id quod est præter naturam, adeoq; illis est molestum propulsant. Itidem fit in vtero & vesica. Quare motus qui sunt symptomata à motibus secundum naturam manifestè distincta nõ sunt. At quum illa quæ per tenesmos, difficultates & leuitates intestinorum, item per stillicidium vrinæ, & diabetẽ excernuntur, manifestè sint præter naturam, ideò symptomata sunt tertij generis, è numero scilicet eorum quæ immodicè excernuntur, aut retinentur. Pari modo, si quis propriè loqui velit, flatus seu spiritus per sedem cum strepitu & sono eiectus, & stridor, hoc est, Galeno lib. 1. de iudiciis cap. 11. teste, deiectio sonum inter egerendum stridentẽ excitans, item ructus, & murmurillum, hoc est, spiritus intro fluctuans nec emissus, & id genus alia, de quibus etiam cap. 7. sequentis libri dicemus, symptomatis adnumerabuntur. Verùm in ventriculi excretionibus manifestius est id quod per vomitum, q̃ inferiora expellitur. Nam per inferiora non solùm quæ præter naturam, verumetiam ea quæ secundum naturam sunt ventriculus expellit: quare an ex symptomatum sint genere, manifestè sciri non ita facile potest. Per vomitum verò non nisi ea quæ præter naturam sunt excernit. Quapropter plerique hunc non esse naturæ opus simpliciter, sed symptoma dixerunt. Deceptos autem esse hinc liquet. Neque enim sequitur, hoc est symptoma, igitur non est naturæ opus. Siquidem multa sunt symptomata, quę tamen naturę, sed à causa præter naturam coactæ, sunt opera. Sic sanè vomitus est motus ventriculi deprauatus, atque adeò symptoma, & tamen naturę, seu facultatis expultricis à causa aliqua præter naturam coactæ, opus. Ad eundem modũ si tussim & sternutationem inter se conferas, tussis manifestiùs apparet esse pręter naturam quàm sternutatio. Quod enim per tussim eiicitur & expellitur, manifestius est, quã quod per sternutationem exploditur. Vtcunque autem ex iam dictis motibus vnus altero manifestiùs esse præter naturam videatur, tamen omnes sunt præter naturam, & ex illo symptomatum genere, in quibus causa aliqua præter naturam, ad huiusmodi actiones facultatem impellit, & irritat, quemadmodum iam sępe est à nobis dictum.

Modus autem motionis neque in omnibus idem est, neque ab eadem facultate efficitur: sed quæ ab vtero, vel intestinis, vel ventriculo, aut vesica excernuntur,

Expultricis facultatis motus similes sũt, siue quid secundum naturam, siue præter naturam expellitur.

Deiectio stridẽs.

Murmurillum.

Vomitus est naturæ opus.

Non est eadẽ in omnibus iam dictis symptomatis motiõis species.

hæc quidem particulæ ipsæ complectuntur, ad eum modũ quod in ipsis continetur explodentes, quo manus aliquid exprimunt. Facultas aũt quæ horũ motũ efficit, vna è quatuor naturalibus est. Verũ quũ in aspera arteria cõtinetur corpus, ipsa, vtpote cartilaginea & dura, circa id quod cõtinet cõtrahi nõ potest, idcirco natura, spiritus vehementẽ ad exteriora lationẽ, tussim mouens, excitat. Eá fit per eadẽ instrumẽta, per quæ magnæ simul & vehemẽtes expirationes, quas exufflationes nominamus, efficiũtur. Vt tussis nihil aliud sit, quàm vehementissima exufflatio, qua plurimus simul celerrimeque foras latus spiritus, suo impetu quæ vias ipsius obstruunt extrahit, exploditque. Quumque prima eiectione quæ molestant propellere nequit, bis terque irruere in id non grauatur: atque magna ex parte finem consequitur, vbi spiritus ipse vehementer fertur, & ea quæ obstruũt ad propellendum idonea inueniuntur. Huiusmodi verò sunt, quæ neque aquosa, neque substantia glutinosa sunt. Nam aquosa ob tenuitatẽ à spiritu potiùs dissecantur, quàm vltra feruntur. Glutinosa autem arteriæ adeò inhærent, vt difficulter soluantur. Igitur si quando spiritus cũ huiusmodi pugnauerit humoribus, sæpe admodum violenter irruit, atque vehementissimæ, & nõ sine magno nixu facto tusses ab huiusmodi causis oriuntur. Magis verò eos humores qui in arteria hærentes difficulter soluuntur reiiciunturque sternutationes expediunt, vtpote quæ validiorem quàm tussis spiritus habent impetum, generationis verò causam aliam. Quippe propter ea quæ naribus molestã sunt, non ea quæ asperam arteriam infestant, spiritus vehementer emittitur. Cùm eo autem aliquid etiam ex prioribus cerebri ventriculis emittitur. Idcirco tusses capiti nihil cõducunt, sternutamenta verò, nisi ob destillationem aliquam euenerint, maximum præsidium capiti vaporibus oppleto afferunt. Nec mirum, spiritum vnico impetu, & ex pulmone, & ex capite emitti. Monstratum enim est in libris de musculis, cerebrum thoraci motus principium transmittere, thoracem autem pulmonem dilatare & contrahere. Quum igitur insurgit, vt ea quæ nares infestant propellat, vtrisque expirationis viis simul vtitur: altera quidem, quam ipsum per se efficit: altera neruis, veluti longis quibusdam manibus in thoracem pertingentibus. Per hos enim illum contrahit, per ossa verò colatoria vocata, ipsum vaporosum emittit spiritum. Atque hæc sunt voluntariæ facultatis symptomata.

Tussis qualis species motus, & à qua facultate oriatur.

Exufflationes. Tussis quid?

Quæ ad propellẽdum à spiritus foras latione idonea.

Sternutationes magis euellunt eos humores qui in arteria cõtumaciter hærẽt, & qui difficulter reiiciuntur, quã tusses.

Sternutamẽta eã piti maximum præsidiũ afferũt.

COMMENTARIUS.

Non esse eandem in omnibus iam dictis symptomatis motionis speciem, neque ab vna & eadem omnino facultate cuncta perfici ac prodire, nũc ostendere Galenus pergit. Nam quæ ab intestinis, ventriculo vtero, & vesica excernuntur, ea à partibus illis circundatur, ideoque quicquid est eius quod in ipsis continetur, ille se contrahentes, haud secus quàm manus vbi exprimere quidpiam conantur, explodunt. Facultas autẽ hunc motum efficiens, ex naturalium numero vna est, expultrix nimirum. Quum verò in aspera aliquid cõtinetur arteria, alio motus genere ad id excernẽdum opus erit. Siquidem dura & cartilaginea quum sit, contrahi non potest: ideoque natura vehementem spiritus ad exteriora lationem excitans, tussim mouet. Hæc autem fit per eadem instrumenta, per quæ magnæ simul & vehementes perficiũtur expirrtiones, quas

Qualis motus species tussis sit, & à qua facultate oriatur.

Musculi intercostales.

ἐκφυσήσεις. Exufflationes.

exufflationes appellamus. Fiunt verò expirationes omnes per musculos Græcis μεσοπλευρίους, latinis intercostales dictos. Quos quum duplices esse constat, interiores & exteriores, hi expirationi, illi verò inspirationi inseruiunt. Magnas autem, simul & vehementes expirationes Gręcos vocasse ἐκφυσήσεις, latinos autem exufflationes, nō hoc solùm loco, sed alibi etiam Galenus testatur. Nam lib. 8. anato. administra. exufflationem confertam quandam, & vehementem esse expirationem tradit. Et lib. 1. de labo. locis, cap. 6. exufflationes fieri scribit, quum plurimus spiritus confertim per guttur animantis foràs fertur. Libro etiam. 2. de placitis Hippocratis & Platonis eam esse expirationem ait, quæ cum sano, & celeritate fit. Vnde omnibus perspicuum fit, tussim non esse nisi vehementissimam exufflationem, qua plurimus simul celerrimeq; foràs latus spiritus, suo impetu quæ vias asperę arteriæ obstruunt, extrudit. Quapropter facultas quæ tussim excitat animalis est, non naturalis, vt quæ musculorum fiat adminiculo, perinde atque expiratio, cuius tussis species est. Cæterùm si primo impetu siue prima expiratione (variat enim hoc loco exemplaria, & aliqua ἐκβολῇ, aliqua ἐκπνοῇ nullo sensus discrimine legūt) quę molestant facultas explodere nequit, bis aut ter, imò sæpiùs in id irruere non grauatur. Et magna quidem ex parte finem suum consequitur, præsertim si spiritus impetuosè feratur, & ea quæ obstruunt asperæ arteriæ vias, ad propellendum sint apta. Sunt verò idonea, quæ neque aquosa, neq; essentia lenta existunt. Aquosa enim propter tenuitatem à spiritu diuiduntur ac dissecantur, ideoque vltrà propelli nequeunt, imò scissa cedunt spiritu, & elisa in asperam arteriam & pulmonem remeant. Lenta ita tenaciter arteriæ & pulmoni adhærent, vt ab iis non nisi difficulter soluantur. Ad eos itaque glutinosos humores excernendos vehementissimis ac validissimis tussibus opus est, quæ scilicet quadam violentia irruentes quod molestum est expellere possunt. Hactenus qualis sit motus species tussis, & à qua facultate oriatur Galenus monstrauit. Nunc qualis sit motus sternutatio, & à qua perficiatur facultate ostendere pergit. Inquit autem sternutatione magis humores quæ difficulter soluuntur, & arteriæ tenaciter inhęrent expedire, quam tussim, quòd scilicet validiore ac vehementiore spiritus impetu fiat. Sed aliam tamen generationis suæ causam sternutatio habet, eam nimirum quę, vt comprehensum est, naribus molestiam infert, quum tussis eam quæ asperam arteriam pulmonē, & thoracem infestat obtineat. Sternutatio igitur propter validiorem spiritus impetum non solum excernit ea quæ in prioribus cerebri ventriculis continentur superuacua, sed ea etiam, quę asperam arteriam molestāt. Quapropter sternutatio capiti vaporibus oppleto maximum præsidiū affert, quod scilicet eosdem excutiat, & caput ab obstructionibus liberet, nisi ob destillationem proueniat, tum enim oppleti humoribus capitis potius indicium est: atque quia caput frequenter ac vehementer concutit ac commouet, illud potiùs lædit, quàm iuuat. Tussis propter eandem causam capiti nihil conducit. Nam illud plurimū concutiendo, efficit, vt sursum, & ad caput trahantur superuacua. Nihil autem mirum per sternutationes vno impetu & ex capite, & ex pulmone emitti spiritum. Nam cerebrum thoraci per neruos motum transmittit, thorax autem subinde pulmonem dilatat & cōtrahit. Proinde quum animalis facultas insurgit vt ea quæ naribus sunt molesta expellat, vtrisque viis expirationis simul vtitur. Alterâ, quæ scilicet per nares fit, quam cerebrum per seipsum efficit: alterà verò per neruos, veluti prælongas manus ad thoracem vsque pertingentes, quibus thoracem dilatat ac contrahit, per ossa verò Græcis ἠθμοειδῆ, latinis colatoria dicta, vaporosum spiritum emittit. De quibus sanè ossibus cap. 4. libri primi, de sympto. causis copiosè diximus, vt nihil opus sit nunc pluribus de iisdem agere. Satis sit scire in pręsentia, ea esse foraminulenta & cauernosa, atque à cribri colliue similitudine nomen suum esse nacta. Ceterùm hoc loco etiam monēdus nobis lector venit, Valleriolam, falsa Copi conuersione seductum locum pręsentem non rectè esse interpretatum. Nam quum Galenus hîc duntaxat de vnico spiritus impetu

Tussis quid?

Quę facile ex aspera arteria elidantur.

Sternutatio qualis motus, & à qua facultate.

Cur per sternutationes vno impetu & ex capite, & ex pulmone emittatur spiritus?

Ossa colatoria.

Valleriola seductus.

petu qui in sternutatione per duas fit vias, nares nimirum & asperam arteriam, loquitur: id quod non solùm græca, sed & præcedentia & sequentia satis conuincunt, ipse ad duas spiritus lationes, quarum vna in sternutatione, altera in tussi fit transfert. Quod ideò monere placuit, vt hinc intelligerẽt omnes, quàm parum sit tutum interpreti etiam doctissimo fidere, atque adeò stimulum aliquem medicinę studiosis ad discendam Gręcam linguam, sine qua Galeni, aut aliorum Gręcorum scripta ad plenum assequi non licet, admonerem. Interpreti fidere parum tutum.

Vomitus autem, qui illis proportione quadam respondet, naturalis facultatis est symptoma. Vt autem vomitum nausea præcedit, ita tussim irritamẽtum ad tussiendum. Atque vt nonnulli nausea sunt affecti, nec tamen vomuerunt: ita quibusdam irritamentum ad tussiendum incidit, tussis autem non est sequuta: idque ob causæ paruitatem. Nã interdum ob pauxillam faucium asperitatem, interdũ ob tenuem quendam & omnino paucum humorem, irritamentum ad tussiendum accidit. Semper enim quicquid spiritum interceperit, id per tussim reiicere conatur, siue id humor à capite defluens fuerit, veluti in destillationibus, siue in aspera arteria aliquid collectum fuerit, vt in peripneumonia, pleuritide, & gibbarũ iecoris partium phlegmone, aut in faucium asperitatibus. Prætereà destillationibus à capite proportione respondent, quæ inter edendum, & bibendum illabũtur. Est & aliud tussis genus ex intemperie instrumentorum respirationi seruientiũ ortũ. Id quod in primis agnouerunt viri ex Pneumatica secta probatissimi, è quorum numero est Athenæus. Necessitatem tamen ob quam tussis ex intemperie oritur, aliqui eorum ne omnino quidem dicere aggressi sunt, alij in seipsum impingere spiritum aiunt, alij etiam obscuriore quàm hoc verbo vsi, aliquid se se dixisse arbitrantur. Non tamen quòd causam ignorarunt sunt reprehendendi, sed quòd pulchrum theorema, & ipsorum studio dignum inuenerunt, laudandi. Fit igitur hæc tussis respirationis instrumentis refrigeratis, & qui ea laborant, nihil expuũt, neque est violenta, sed adeò exigua, & violentia destituta, vt supprimi, & ne fiat prohiberi, vel magna ex parte, vel omnino possit. Atqui violentæ tusses, detentione spiritus non vincuntur. Cuiusmodi autem res sit spiritus detentio, iam mihi sæpe in aliis est dictum libris. Tusses verò ex intemperie non solùm spiritus cohibitione assiduè fieri prohibentur, sed etiam ab ea sanantur, nisi admodum magnæ fuerint. Augetur nanque in respirationis instrumentis ob cohibitam respirationẽ, calor, spiritusque sub thorace violenter pressus in omnes arctos meatus permeat. Atque vtraque hæc dum fiunt, omnia æquantur, & ad æqualitatem temperamenti perueniunt.

Vomitus naturalis facultatis symptoma.

Tussis ex intemperie. Pneumatici.

Cohibitio spiritus tussim sanat.

COMMENTAR.

Hactenus de symptomatis voluntariæ tantũ facultatis egit Galenus. Nunc vtriusq; facultatis tum naturalis, tum voluntariæ symptomata, quòd scilicet proportione quadam, vt dictũ est capite secundo huius libri, sibi respondeant, inter se miscet. Ac principiò quidem vomitum naturalis facultatis, nempe expultricis ventriculi, symptoma esse ait, neque enim per musculos fit, sed per fibras, quemadmodum lib. 3. de naturalibus facultatibus copiosiùs Galenus monstrat. Deinde vt cõmoda ratione ad tussis causas explicandas veniat, vomitum & tussim inter se confert, ac quid tussim præcedat

Vomitus naturalis facultatis symptoma.

κέρχνος. κερχνώδης.

anteà exponit. Vt autem vomitum perpetuò nausea antecedit, eiusque veluti nuncia quædam est, ita etiam tussim præcedit irritamentum ad tussim, quod Græcis κέρχνος dicitur. Nam, vt in libello de interpretatione antiquarum dictionũ Hippocratis Galenus testatur, κέρχνος, & κερχνώδης, & κερχναλέον idem significat, quòd κέρχνου ποιητικόν, id est, quod asperitatem efficit. Nam statim subiicit, οὕτως δὲ ἥ τε τραχύτης ὀνομάζεται τῆς φάρυγγος, καὶ ὁ ἐν τῷ πνεύμονι ψόφος: Sic enim vocatur asperitas faucium, & in pulmone strepitus, quemadmodum in commentariis etiam nostris in.16.apho.sectionis sextæ libri.6.Epide.Hippo. fusiùs diximus. Phauorinus etiam in suo lexico κέρχνει interpretatur, τραχώδει, & κέρχνωμα, τράχυσμα. In præsentia verò τὸ κέρχνειν non significare faucium asperitatem, sequentia satis conuincunt, & demonstrant. Nam paulò post ait, ab exigua faucium asperitate τὸ κέρχνειν accidere. Quòd si pro fauciũ asperitate interpreteris, non aliud dixisse comperies Galenum, quàm ab exigua faucium asperitate, faucium asperitatem accidere, quod certè absurditate haud vacaret. Præterea Galeno hîc & alibi τὸ κέρχνειν aliud quàm faucium asperitatem significare libro.2.Simplic.cap. 17. Galenus etiam ostendit, vbi in eum scribit modum. τὰ μὲν δακνώδη πάντα τῷ τραχύνειν τὴν φάρυγγα: τὰ δ᾽ ἐλαιώδη καὶ λιπαρὰ, τῷ ἐπιπλάττεσθαι τὴν ἀνωμαλίαν τε καὶ τὴν κέρχνον ἐργάζεται. Id est. Omnia mordacia fauces exasperando, oleosa vero & pinguia illinendo inæqualitatem, & cerchnon efficiunt. E quibus sanè Galeni verbis omnibus

κέρχνον quid?

perspicuò apparet τὴν κέρχνον non esse nisi inæqualitatem quandam præter naturam in faucibus: quæ ad tussiendum animal irritat. Id quod alius quoque Galeni locus confirmat, qui est initio iam citati capitis; vbi in eum scribit modũ, συμβαίνει δὲ τὸ κέρχνειν, ἀνωμαλίας τινὸς ἐν τῇ φάρυγγι συνισταμένης παρὰ φύσιν: εἰθισμένον γὰρ τὸ πνεῦμα διὰ καθαρᾶς καὶ λείας ἀεὶ φέρεσθαι τῆς ὁδοῦ, ἐπειδὰν προσκόπτῃ τισὶν ἐξοχαῖς κατ᾽ αὐτὴν, κλονοῦνταί, ἵνα καὶ οἷ ἀνώμαλον σεισμὸν ἐργάζεται κατὰ τὴν φάρυγγα, καὶ οὕτως ἐρεθίζεται πρὸς βῆχα τὸ ζῶον. Quippe spiritus qui per purã leuemq; ferri viã semper consueuit, si quando in eminentias quasdam quę in ea sunt impingat, turbam seu quassationem tumultũmve, & veluti inæqualem concussionem in faucibus efficit, & ita ad tussiendum animal irritat. Vt ex

κέρχνον.

iis omnibus palàm sit, κέρχνον non esse Galeno, nisi ἐρέθισμα πρὸς βῆχα, id est, irritamẽtum ad tussiendum. Hoc itaque sæpe tussim, vt nausea vomitum pręcedit. Vt autẽ non omnem nauseam sequitur vomitus, ita neque omne irritamentum ad tussiendum comitari solet tussis. Nam sępe ob exiguam admodum faucium asperitatem, aut tenuem quendam & hunc quidem paucum humorem, irritamentum ad tussiendum accidit,

Tussis causæ.

non tamen sequitur tussis. Cæterùm Galenus tandem ad causarum tussis explicationẽ accedens, quicquid spiritum intercipere potest, tussis esse causam docet. Spiritum autem primùm intercipere, adeoque tussim excitare potest, humor à capite destillans, potissimùm vbi crassus, ac plurimus fuerit. Secundò, vbi aliquid in aspera arteria collectum fuerit, vt in pleuritide, peripneumonia, gibbarumque iecoris partium phlegmone, accidit. Non autem ab re gibbarum dixit partium, phlegmone enim quæ in cauo iecoris fit, tussim nequaquam concitat. sed ea tantùm quæ in gibbo eiusdem oritur. In hac siquidem, vt etiam lib.5.de labo.locis, cap.6. Galenus attestatur, dolor ad iugulum vsque nonnunquam extenditur, exigua quoque tussis, propter compressionem transuersi septi, & quòd interdum aliquid per septum, veluti in pleuritide per membranam costas succingẽtem, in thoracem, & subinde in asperam arteriam resudet, euenit: Tertiô, fit tussis propter faucium, & eam quidem magnam, asperitatem. Destillationibus à capite proportione respondent ea, quæ inter edendum & bibendum in asperam arteriam illabuntur. Nam si panis micula, vt lib.2.de simpl.medica. facul.cap.17. Galenus inquit, aut alterius cuiuspiam edulij, nobis inuitis in spiritus meatum decidit, tussire adigimur: aut si bibentibus affatim ipsius potus quidpiam eo influat, similiter irrita-

Tussis ex intemperie.

mur, atque ad tussim compellimur. Quartum genus tussis est quod ex intemperie instrumenturum respirationi seruientium nascitur. Id quod imprimis cognouerunt.

Pneuma-

Pneumaticæ sectæ, quorum vnus etiam Athenæus fuit, autores. Vt autem qui fuerint Pneumatici rectius intelligamus, animaduertendum quòd quemadmodum Hippocrates elementa hominis in continentia, vt suprà diximus, contenta, & impetum facientia digessit: ita medici qui illum sunt secuti in tres scissi sunt sectas. Alij enim tum sanitatis, tum morborum causas humidis tribuerũt. vt pithagoras & Herophilus. Alij solidis corporibus, vt Erasistratus & Asclepiades. Athenæi autem, & Archigenis imitatores, spiritum tantùm corpora penetrare, eoque tum naturalem habitum consistere ac gubernari, tum vniuersos morbos, hoc priùs offenso creari, dixerunt. Vnde Pneumatici, id est, spiritales, veluti qui omnia spiritibus attribuebant, nuncupati sunt. Horum meminit Galenus libro tertio, de differ. pul. capite primo, vbi duobus iam nominatis, Athenæo nimirum & Archigeni, Agathinum & Magnum coniungit. Porrò vtcunque Pneumatici vocati medici tussis genus quod ex intemperie nascitur cognouerunt, tamen causam eius ignorauerunt. Quo tamen nomine reprehendẽdi non sunt, sed potiùs, quòd theorema suo studio dignum inuenerunt, laudandi. Quæ sanè Galeni sententia planè cum ea conuenit quæ est apud Hippocratem libro primo de victus ratione, vbi is ita scriptum reliquit. Immeritò autem aliquis ipsorum reprehenditur, propterea quòd inuenire haud potuerunt. Imò laudandi potiùs omnes quòd vestigare conati sunt. Hæc ille. Hippocratem & Galenum sequentes nos etiam eos omnes laudemus potiùs quam reprehendamus, qui vestigandæ veritatis studio tenentur, quanquam quod conantur inuenire nõ possunt. In magnis enim, vt ille ait, voluisse sat erit. Fit autem quartum tussis genus refrigeratis instrumentis respirationi seruientibus. Et cognoscitur aliquot signis. Primò enim nihil in ea expuitur, quòd scilicet à nuda, sit frigida citra humoris affluxum, intemperie procreata. Secundò, non est violenta, sed exigua, vt omnino, vel magna ex parte, ne fiat, prohiberi queat. Quæ Hippocrates libro sexto Epide, sectio, 2. aphoris. duodecimo breuiter ita est complexus. Tusses siccæ, inquit, leuiter irritantes in ardentibus febribus non admodum siticulosæ, neque linguæ aridæ: siquidem non à maligno, sed à vento accidũt. Id verò hinc fit manifestum, quando loquuntur, aut os aperiunt, tunc tussiunt, quum verò non, minimè. Plura in nostris super hanc Hippocratis sententiam commentariis. Violentæ autem tusses, detentione spiritus non vincuntur, sed maiores sunt ac validiores, quàm vt hac ratione supprimi possint. Quid verò sit detentio spiritus in aliis libris sæpe est Galeno dictum. Nempe libro septimo, de usu partium, capite decimotertio, vbi in eum scribit modum. Spiritum, inquit, cohibemus non solum quando omnino non respiramus, sed quando præterquàm quòd thoracem omni ex parte contrahimus, musculos etiam omnes, qui tum ad hypochondria, tum ad costas sunt, vehementer intendimus. Et libro tertio, de tuenda sanitate, capite secundo, ait. Non exigua portio apotherapiæ est spiritus detentio ac cohibitio. Appellant verò ita, vbi omnibus thoracis musculis, qui circa costas habentur intentis coactisque, expirationem continemus. Hac itaque spiritus detentione, tusses ab intemperie frigida natæ, non solùm assiduè fieri prohibentur, nisi admodum magnæ fuerint, harum enim maior vis atque impetus est, quàm vt spiritum cohiberi patiantur: sed etiam sanantur. Quippe propter cohibitam respirationem in spirandi instrumentis calor augetur, spiritusque sub thorace violenter pressus in omnes angustos meatus penetrat, adeoq; calefactis omnibus instrumentis, frigida eorundem intemperies corrigitur, & sanatur, omniaque ad æqualitatem prioris temperamenti perueniunt. Qua etiam ratione fit, vt detentio spiritus crebras oscitationes, Hippocrate quoque libro sexto Epide. sectio. secundæ, aphorismo sexto, dum ait, Medetur continuis oscitationibus prolixa spiratio, teste, sanet. Calor nanque crassum ac vaporosum spiritum in musculis detentum extenuat ac dissoluit, vt copiosiùs libro tertio de difficultate spirandi Galenus docet.

[Margin notes:] Pneumatici. — Laudandum semper, nunquã reprehendendum studiũ inquirendæ veritatis. — Signa tussis ex intemperie. — Detentio spirit⁹. — Cur cohibita respiratio tussim sanet?

Cur propter inæquales intemperies tusses excitentur?

Cur autem propter inæquales intemperies instrumentorum respirationi servientium tusses excitentur (id enim dicebam non satis à Pneumaticis medicis elaboratum esse) ipse explicare tentabo, à rei ipsius essentia, sicuti decet eos qui cum demonstratione quidpiam dicturi sunt, exorsus. Intemperies igitur interdum ex nudis prouenit qualitatibus, ipsis corporibus vel calidioribus, vel frigidioribus, vel siccioribus, vel humidioribus redditis: aut per coniugationem quandam ita laborantibus. Interdum verò vnà etiam in ipsis veluti ros, id quod intemperatum est dispergitur. Aequalis igitur intemperies omnino sine dolore est, veluti hecticæ indicant febres, & complures frigidi affectus, vbi æqualiter particulas occupat. Fit enim huiusmodi intemperies cuilibet ita affecto, veluti acquisiticia quadam natura. Nullum enim corpus à sua natura infestatur, quemadmodum Hippocrates dicebat: iis quibus natura mutatur, & corrumpitur dolores fiunt, non quibus corrupta iam est & mutata. Dum enim mutantur, & à sua natura recedunt corpora, dolent, quemadmodum in priore libro est demonstratum. Quum igitur in aliquo corpore sentiẽdi vi prædito inæqualis gignitur intemperies, quanta intemperiei magnitudo, tanta etiam molestiæ. In acutissimis itaque & validissimis febribus solidæ animalis particulæ infestantur, dum à calore præter naturam mutantur, & alterantur.

Intemperies duplex.

Aequalis intemperies sine dolore est.

COMMENTARIVS.

Causam cur per inæquales instrumentorum spirandi intemperies tussis excitetur, Galenus explicare volens, à rei essentia, quod facere eos qui cum demonstratione aliquid sunt dicturi, veluti in posterioribus analyticis Aristoteles diffusè admodum monstrat, decet, orditur: atque quod duplex sit intemperies ostendit. Vnam enim esse ait, quæ è nuda qualitate calida, frigida, humida, vel sicca nascitur, eaque vel simplici, vel composita. Alteram, quæ cum affluxu alicuius humoris prædictis qualitatibus prædíti fit: Quam Galenus per hæc verba innuere voluit: in ipsis veluti ros id quod intemperatum est dispergitur. Quare essentia intemperiei non est, nisi nuda qualitas, aut qualitas cum affluxu humoris. Est verò vtraque harum intemperierum duplex, vna æqualis, altera inæqualis. Aequalis est, quæ æqualiter partes corporis intemperanter affectas occupat. Inæqualis contrà, quæ non æqualiter particulis inest. Per æquales autem intemperies nullus incidit dolor, quemadmodum hecticæ febres, in quibus est calida totum corpus æqualiter occupans intemperies, satis indicant, vt copiosiùs cap. 8. libri de inæquali intemperie Galenus ostendit, vbi inter cætera ita scriptum reliquit. Neque, inquit, citra alterationem, est sensus, neq; in iis quæ iam ad perfectionem sunt alterata, dolor. Itaque hecticæ febres omnes tum sine dolore sunt, tum nec sensu prorsus ab iis qui illis laborant perceptæ. Non enim ex eorum particulis hæc agit, hæc patitur: quum omnes inter se iam similes sint redditæ, ac vnicam consentientem habeant intemperiem. Fit itaque huiusmodi intemperies cuilibet particulæ ita affectæ veluti acquisitia quædam natura. Nullum autem corpus à sua natura infestatur, sed potiùs dolet, quum mutatur, & à sua natura recedit, quemadmodum Hippocrates in libro de homine confirmat, & capite sexto libri de symptomatum causis, vbi iam dicta etiã Hippocratis sententia citatur; demonstratũ est. In inæquali aũt intẽperie vna pars agit, altera verò patitur, adeò q; alteratio & mutatio fit, quare molestiã cũ sensum quoq; fieri necesse est. Qui certè tãtus esse solet, quãta est intẽperiei magnitudo. In acutissimis igitur ac vehemẽtissimis febribus solidę corporis partes dolore afficiũtur, dũ à calore

Duplex intemperies.

Aequalis.
Inæqualis.
Per æquales intemperies nullus dolor incidit.

calore præter naturam mutantur atque alterantur, & inæquali intemperie laborant. Ex iis itaque abundè patet, cur inæqualis intemperies tussim excitet. Hæc enim molestiæ sensum, eò quòd partium respirationi seruientium natiuum temperamentum mutat, alterat, & corrumpit, infert, ideoque id quod molestiam hanc inducit natura expellere cupiens, tussim excitat.

CAPVT VII.

Qum incipientibus morbis priusquam febricitant plerique homines per vniuersam corporis molem nonnunquam inæqualitatem quandam sentiunt, sed qualis ea sit, enarrare non possunt. Ac pro miraculo ducam, si quis in his libris versatus ita fortunatus fuit, vt nunquam fuerit huiusmodi symptomate correptus. Quippe profundus quidã in tota corporis mole, ceu dispersæ per eam rei cuiusdam à natura nostra alienæ, sensus oritur, Id verò quod sparsum est, interim veluti subcalidum esse videtur, interim citra calorem mordax, nonnunquam verò vtroque modo affectum, aut sine iis omnes carnes leuiter distendens. In omnibus vtique huiusmodi symptomatis, & inæqualitatem quandam sentire se aiunt, & pandiculantur, omnésque partes naturali quodam instinctu, qualem paulò antè omnibus animalis partibus quo feruntur permaneantque à natura datum diximus, distenduntur. Maximè verò à somno distenduntur, vtpote vaporosa in carnibus excrementa sentientes, tum propter alimenti concoctionem, tum propter huiusmodi motionum quietem, congesta. Atque hoc etiam minimi pueruli à nullo planè edocti faciunt. Quippe natura ad huiusmodi motum animalia excitat, quum vaporosis excremẽtis perspiratum molitur. Inæqualitas

COMMENTAR.

Postquàm tussis causas abundè explicauit Galenus, iamque proximum sit vt horroris, & rigoris enarret causas, priùs duas molesti sensus species horrorem & rigorem antecedentes, inæqualitatem nimirum & lassitudinem, enarrare incipit. Est autem inæqualitas, ἀνωμαλίαν sua lingua appellat Galenus, molestæ cuiuspiam rei in nobis sensus, quo à nostra natura nos excidisse, & auersos esse conijcere possumus. Quippe tum quidpiam in corpore nostro sentimus quod à natura nostra prorsus est alienum, quod tamen, vt hîc etiam Galenus testatur, satis explicare, verbisque exprimere non valemus. Hanc verò inæqualitatem homines incipientibus iam morbis, priusquam febricitent, per vniuersam corporis molem sentiunt. Neque est vllus ita fortunatus repertus, qui non aliquando symptomate illo sit correptus. Cæterùm id quod per corporis molem dispergitur, ac cuiusdam rei à natura nostra alienę sensum excitet, interdum veluti modicè calidum esse videtur, aliquando etiam citra calorem mordax, siquidem frigida quoque, Hippocrate, sectionis quintæ, aphorismo vigesimo & Galeno lib. 4. de simplici. medi. faculta. cap. 1. autoribus, ac testibus, mordacia sunt. Quibus illud etiam Virgilianum in Rosis: Ver erat & blando mordentia frigore sensu, consonat. Nonnunquam vtroque modo affectum, id est, calidum & mordax, quale est, quod vehementi calore præditum existit. Interdum etiam citra calorem & mordacitatem carnes omnes distendit, vt si humor qui per corporis molem dispergitur est crudus ac pituitosus, aut spiritus flatulentus hæc loca occupat. In omnibus aũt huiusmodi symptomatis, quandam inæqualitatem se sentire aiunt ægrotantes, & pandiculantur, omnesq; partes distendũt: neq; enim pãdiculatio σκορδινισμὸν Gręci vocãt est nisi omniũ

Inæqualitas quid.

σκορδινισμός. Pandiculatio.

musculorum violenta distentio: idque naturali quodam expultricis facultatis, quæ ea quæ corpori molesta sunt expurgare conatur, instinctu, quem præcedenti capite omnibus animalis partibus, quò seruetur & permaneat, à natura datum esse diximus. Nisi enim expultrix facultas corpus ad excrementis purgaret, non diu superstes homo esse posset. Atque huc etiam respexit Hippocrates, qui lib. 6. Epid. sect. 5. apho. 2. in eum scribit modum. Natura nō per rationem ad suas actiones instinctum inuenit, vt sunt

Cur à somno maximè pādiculantur. nictare, pandiculari, & huiusmodi. Distenduntur verò & pandiculantur maximè à somno duplici de causa. Vna quidem, propter nutrimenti concoctionem, qua perfecta, excrementa à bonis separantur humoribus. Altera, quòd per somnum facultate animali quiescente, nullę pandiculationes fiant. Quare tum multa vaporosa excrementa in carnibus congeruntur, quæ calor per somnum ad interiora vergens in musculos transfert. Proinde experrecti à somno hanc excrementorum copiam sentiẽtes, pandiculatione à se illam excutere conantur. Et quò maior fit in carnosis partibus talium excrementorum congestio, eò validiorem excitari pandiculationem necesse est. Non sunt autem ista excrementa, Galeno hîc, & lib. 7. apho. commen. 57. teste, nisi flatuosus spiritus, aut humor in musculis contentus. Cęterùm minimi etiam pueruli, naturali quodam omnibus animalibus insito instinctu, citra vllum doctorem, pandiculantur, vt scilicet natura, hoc est, facultas expultrix vaporosis excrementis perspiratum moliatur.

Lassitudo. Tres lassitudinis species. *Altera huius molesti sensus species est, qui in lassitudinum affectibus, siue à pluribus laboribus, siue sua sponte eueniant, sentitur. Ac triplex quidem in lassitudinibus sensus est. Putatur enim corpus vel conquassatum & contusum esse, vel corporis moles vndequaque distenta, aut pluribus veluti vlceribus quum mo-*

Tensiua. *uetur, conspersum. Quum igitur tendi putatur corporis moles, idque citra exercitationem incidit, lassitudo tensiua spontanea nominatur. Fit autem potissimùm à plenitudine quæ partes à quibus continetur ita distendit, vt ab ipsis tolerari non*

Vlcerosa. *possit. Vbi verò vlcerosus sensus per ipsas transcurrit: id quod motis magis quàm quiescentibus accidit, nisi admodum magna lassitudo est: pungi sibi, ac si complures sint ipsis spinæ infixæ, videntur, quod à mordaci humore symptoma nascitur.*

Phlegmonosa. *Tertia autem lassitudo, in qua se ossium lassitudine detineri aiunt, ne minimum quidem motum sustinet: manifestus verò iis qui ea laborant caloris sensus, simul & mordicationis, & tensionis, vitioso humore in totã animalis molem largè transmisso. Nullus tamen ita laborantium pandiculari tentat, vt qui omnem motum formidant. In reliquis duabus lassitudinibus, quarum alteram vlcerosam, alteram tẽsiuam nominare solent, huiusmodi quoque motus interdum fit, quum scilicet vel exiguæ omnino fuerint, vel ex flatuosis, ac vaporosis excrementis prouenıunt.*

COMMENTARIVS.

Lassitudo. Spontanea. Alteram molesti sensus speciem, lassitudinem videlicet aggreditur nunc Galenus, eamque initio duplicem esse ostendit. Vnam quidem spontataneam, & alteram non spontaneam. Spontanea est, quæ absq; motu corporis, & citra exercitia euenit. De qua Hippocrates sectionis secundæ, aphorismo quinto, ita loquitur. Spontanea lassitudo

Non spontanea. morbos prænunciat. Non spontanea verò est, quæ motus & exercitia comitatur. Vtraq; harum triplex est. Prima est in qua vniuersa corporis moles tendi putatur, hęcq;

Tensiua. tensiua dicitur. Hęc à plenitudine nascitur, quæ partes à quibus ipsa continetur sic distendit, vt ab iis sine molesto sensu tolerari nequeat. Secunda est in qua corpus, quũ

Vlcerosa. mouetur, veluti vlceribus conspersum esse putatur. Fit à mordaci humore, ideoque motis

motis magis quàm quiescentibus accidit. Per quietem enim mordaces humores minùs sunt molesti, quàm in motu, qui illos agitat acrioresq́; reddit. Hinc se pungi, quasi spinæ ipsis complures infixę essent, putantur. Quod etiam confirmant ea quæ lib. 4. de tuenda sanitate, cap. 1. in eum modum scribit Galenus. Quę vlceris sensum facit lassitudo, motus quidem grauem excitat sensum, ceu corpus vlceretur: idq́; vel circa cutim tantùm, vtiq; quum est moderatior: vel circa subiectam illi carnem, quum est valentior, vel circa vtranque: quum est adhuc atrocior. Quare illa quæ magna admodū est, quiescentibus quoque esse molesta solet. quum exigua motis tātùm molestiam inferat. Tertia lassitudo, in qua corpus conquassatum & contusum esse putatur, est phlegmonosa, quemadmodum libro tertio, capite quarto, Galenus disertè attestatur, ita scribens. Phlegmonosa lassitudo est, in qua partes ceu contusas, & phlegmone obsessas sentimus. Ea laborantes se ossium lassitudine, quam Græci ὀστοκόπον vocant, detineri aiunt. Id quod accidit, Galeno loco iam citato teste, vbi tendonibus, & neruis lassitudo incidit. Hanc itaque ob penitiorem sensum, quem in partibus (quæ in alto corporis sunt positę) excitat, ὀστοκόπον appellant. Nam summum locum cutis occupat, secundum ab ea musculi habent, vtrique circum ossa positi, at tendines ipsis ossibus adhærent. Quocirca nihil mirum est, quum hi quicquam prædictorum patiuntur, videri in imo, & circa ossa malum hęrere. Qui igitur hac lassitudinis specie laborant, ne minimum quidem motum sustinere possunt, ideoque nemo illorum pandiculari tentat, vt qui omnem motum formident. In reliquis autem duabus lassitudinibus, vlcerosa nimirum, & tensiua, pandiculationis motus fit. In vlcerosa, vbi scilicet exigua fuerit, tum enim motum tolerare potest. In tensiua, vbi ex flatuosis excrementis generatur. Ad pandiculationis enim motum, vbi halituosis excrementis transpirationem molitur, natura expultrix impellit. Cæterùm de omnibus lassitudinum speciebus Galenus fusissimè lib. 3. de tuenda sanita. cap. 4. Et lib. 4. cap. 1. agit.

Phlegmonosa. ὀστοκόπος.

Vbi igitur vlcerosa lassitudo maior euaserit, nec qui ea laborant vllum motū sustinent, sed dolorem veluti vlceris per corpus sentiunt, & horrent. Si verò increuerit symptoma, ad horroris affectum proximè accedunt: quippe in eo horrent priusquàm etiam moueantur. Quemadmodum autem quum vlcerosus fit sensus, vbi mouentur horrent, magisque si validior fuerit motus: ita horroris affectus, vbi motus accesserit, rigorem efficit. Siquidem hæc omnia à mordacibus oriuntur excrementis.

Vlcerosa quādo in horroris affectum transit.

COMMENTAR.

Absolutis tribus lassitudinum generibus, quòd vlcerosa, vbi magna fuerit, in horroris affectum transire possit, & hic rursus in rigorem, atque quod hæc omnia symptomata ab vna & eadem causa, nempe mordacibus excrementis nascuntur, atq; adeò hac ratione inter se conueniant, nunc, ostendere pergit. Quæ vt rectiùs assequamur animaduertendum erit, inter rigorem, horrorem, & frigefactionem esse differentiam. Nam ęgrotantium rigor, vt cap. vltimo prioris libri diximus, non est nisi inæqualis vniuersi corporis concussio, quassatioq́;. Non autem temerè adiectum à nobis est ęgrotantium, quòd scilicet etiam rigor sit sanorum, & probè valentium, qui nihil aliud est, nisi omnis refrigeratio dolorem inferens: vel breuiùs, sensus frigoris. Quę enim non sentiunt, vt sunt stupida & resoluta, hæc etiam rigore haud corripiuntur. Horror autem cutis tantùm malum est, adeoque non est nisi superficiei cutis inæqualis motus, seu concussio conturbatióve, reliquo corpore non moto, φρίκην Greci nominăt. Frigefactio verò, quam κατάψυξιν Græci vocant, superficiei cutis citra inæqualem motū, ac concussionem refrigeratio existit, quemadmodum Galenus in libello de rigore latiùs docet. Quæ sanè distinctio, non tantùm propter ea quæ sequuntur, sed etiam

Rigor ægrotantium. Rigor sanorum. Horror. Frigefactio.

vt error Auicennæ, qui fen.1.quarti tract.2.cap.6. has voces minùs rectè distinguit, & explicat, diligenter tenenda erit. Cæterùm si vlcerosa lassitudo increscit, facilè in horrorem transit. Nam in vehementi lassitudine vlcerosa horrent, priusquàm mouentur. Nam horroris causam, nempe acrium humorum copiam, paratam iam habent, nec opus est vt motus accedat qui eos agitet, & acriores reddat. Horroris autem affectus, accedente motu, in rigorem mutatur, vt paulò post fusiùs docebimus.

Quomodo inter se inæqualitas, vlcerosa lassitudo, horror, & rigor differant.

Differunt verò inter se, tum excrementorum multitudine, tum motu, prætereà quòd alia magis, alia minus mordacia sunt: & quòd corpus laborans aut difficulter patiatur, aut facilè, vel robustum, vel imbecillum sit, aut natura facile sentiat, aut hebetis sit sensus. Quod enim facilè sentit, ac imbecillum est, à leuissima causa infestatur. Robustum autem, & quod difficulter sentit, ad huiusmodi symptomatis generationem magnam requirit causam. Nunquid igitur in iis solis, an etiam in eo quòd causa mouetur, vel non mouetur? Et si mouetur, in eo quòd vel citiùs mouetur plurima est in symptomatis differẽtia? Mihi quidem sic videtur, eò quòd idem homo dum quiescit, sola interdum inæqualitate corripiatur: dum verò mouetur, horrore, dum autem exercitatur, rigore. Quamobrem medici experiẽtia edocti sic laborantibus consulunt, vt ab omni motu abstineant. Sed & aliquos: ex iis qui cruditate laborauerunt nouimus, quum quieuissent nihil perpessos: quum verò balneum fuissent ingressi, vel in Sole stetissent, horruisse idque multo magis, si exercitassent. Nam & Sol, & balneum, & exercitatio, ad motum excitant excrementa alioqui quiescentia, quemadmodum ex animi perturbationibus ira. Porrò à seipsis ad motum concitantur excrementa quæ alioqui quiescũt, si vel calefiant, vel tenuentur, vel in spiritum vertantur.

COMMENTAR.

Quadrifariã inter se prædicta symptomata differunt.

Hactenus qua ratione inter se inæqualitas, vlcerosa lassitudo, horror, & rigor conueniant monstratum est. Nunc quo pacto inuicem distent exponemus. Differunt autem inter se quadrifariam. Primùm quidem excrementorum multitudine, quæ enim multa sunt, paucis magis rodunt. Secundò motu, magis enim quę mouẽtur quàm quę quiescunt excrementa molestant. Tertiò acrimonia, quãto enim acriora, tãto magis mordent. Quartò diuersitate corporis laborantis ꝙ vel facilè, aut difficulter patitur, vel robustum aut imbecillum est, vel facilis, aut hebetis sensus. Nam quod facilè sentit & patitur, imbecillumque est à leuissima causa molestari solet. Contrà quod difficulter sentit ac patitur, robustumque est, non nisi à vehementi causa infestatur. Animaduertendum verò hoc loco erit perperam in Aldino Græco codice ita scriptum esse.

Aldini codex emendatus.

τὸ σῶμα κάμνον ἢ δυσπαθὲς, ἢ εὐπαθὲς, ἢ ἀσθενὲς, ἢ εὐαισθητόν. Nã inter ἀσθενὲς & εὐαισθητὸν inserendum erit ἰσχυρὸν, ac ita sanè legendum. ἢ ἀσθενὲς, ἢ ἰσχυρὸν, ἢ εὐαισθητὸν ἢ δυσαισθητόν. Quod sequentia luculenter ostendunt, statim enim subiicit: τὸ δ᾽ ἰσχυρὸν καὶ δυσαισθητόν. Vtriusq; igitur & robusti, & imbecilli corporis mentionem facit Galenus. Nam vires, vt lib. decimo therap. method. capite quarto, vbi idem tractat argumẽtum, ait, quum violentes sunt, omnia contemnunt ac tolerant: vbi autem infirmæ sunt redditæ, abs

Infirmæ vires quæ.

quouis offenduntur. Per infirmas autem vires in præsentia non intelligas eas quæ tales sunt, vt excrementorum copiam prorsus vincere nequeant, sed eas potiùs quæ excrementorum multitudine & acrimonia grauantur, nec sine magno conatu superiores euadere possunt. Id quod rigoris maximè nomine adiiciendum fuit. Quippe is, vt etiam in libello de rigore inscripto testatur Galenus, fit vbi natiuus calor

Rigor quomodo fit.

à no-

à nocente excremento repulsus, intrò se veluti in arcem recipit, illicòque se se colligens, fortiorque factus, & quasi vinculis solutus, ad expellendum excrementum insurgit, ac rursus in extima fertur, validèque noxium humorem agitans, fermè & ipse colliditur, liberè nimirum ob excrementi copiam ac molestiam permeare non potens, à quo sæpe repulsus ad profundum redire cogitur. Tantisper autē inæqualis hic in corpore motus perstat & durat, quoad cum excremento calor pugnauerit. Cuius sanè pugnæ tunc finis adest, quum natiuus calor excrementa & noxia tandem omnia expugnauerit. Atque hæc quidem exquisita est rigoris ratio. Cæterùm quum tn prædictis quatuor, & in eo etiam quòd causa vel celeriùs vel tardiùs mouetur, plurima sit in symptomatis differentia, nihil mirū est, si dictarū causarum quælibet vel per se, vel cū aliis iuncta, alii inæqualitatem, alii vlceris quempiam sensum, aut horrorem, aut rigorē adferre videatur. Imò eundem etiam hominem, dum quiescit, sola inæqualitate corripi, dum verò mouetur horrore, dum autem exercitatur rigore haud mirum videri debet. Nam pone vires imbecilles esse, corpus ipsum admodum sensile, habitum autem corporis gracilem, & temperamentum biliosum, tum iis omnibus accedere peregrinationem, quæ ex vrgente quapiam causa fit necessaria: posteà iis propositis, det sedulò operam vt plùs itineris, re ita postulante, peragat, quò citò domum redeat, nunquid huic ex eo qui excitatus est mordacium excrementorum motu, primùm quidem inæqualitas quædam, mox verò etiam horror promptè incidet? Quòd si motum quoque continuet, nisi priùs cibum sumat, protinùs etiam febris, adeoque rigor? Quapropter medici experientia edocti, sic laborantibus vt ab omni abstineat motu, consulunt. Quāquam idipsum etiam faciendum sectione secunda, apho. 48. præcipit Hippocrates dū inquit. In omni corporis motu, quum fatigari quis cœperit, statim quiescere lassitudini remedio est. Vt ex hoc etiā Galeni loco satis liqueat, quàm parum rectè fecerit Donatus quòd hanc Hippocratis sententiam secus atque Galenus enarrare voluerit. Porrò motum plurimum in prædictis symptomatis habere momenti, balneum quoque abundè monstrat. Nam qui cruditate laborant, ii certè interim dum quiescunt nihil molestiæ sentiunt, vbi verò balneum ingressi fuerint, aut in Sole steterint, statim horrore corripiuntur, idque magis si se exercitant. Cuius rei causam Galenus statim subiicit, inquiens. Nam Sol, balneum & exercitatio, excrementa alioqui quiescētia ad motum excitant, perinde atq; ex animi perturbationibus ira. De qua infrà, capite nimirū nono fusiùs agemus. Suprà quoque capite secundo, libri de morborum causis dictum est, iram esse feruorem caloris circa cor. Feruor autē sanguinis, nō fit sine motu. Quæ hic de Sole, balneo, & exercitio dicta sunt, eadem etiam libro decimo, therapeuticæ methodi, capite decimo, à Galeno traduntur, vbi ab iis omnibus confertum excremētorum impetum fieri scribit. Item libro secundo, de iudiciis capite tertio, vbi ait. Si ad balnea, atque eiusmodi alia uentum est, humores qui interim quieuerunt, vehementiùs mouētur. Et in libello de rigore idem testatur. Præterea quum exercitatione crudi humores moueantur, cauendum vnicè erit, quemadmodum etiam libro quarto, de tuē. sanitate capite quinto, monet, ne qui in primis venis crudorum humorum copiam habent, se exerceant, nec omnino moueant, sed nec lauent. Siquidē omnes id genus motus, humores illos in totum corpus agunt, obstructionesque & putredines efficiunt. Porrò prædicta excrementa non tantùm ab externis, sed etiam internis, adeoque à seipsis trifariam mouentur. Primò vbi calefiunt, secundo vbi extenuantur, & tertiò quū in flatus vertuntur. Si enim calefiunt, vel extenuantur, aut in flatus conuertuntur, necesse est vt quum priùs quieuerint, iam moueantur. Neutrum enim horum trium sine alteratione, quæ motus est species, perficitur.

Donat' à Mutia notatur.

Ira.

Qui in primis venis crudorū humorū copiā habēt, ab omni motu abstinere debent.

Excremēta à seipsis trifariā mouentur.

Nec mirum videri debet corpus quum excrementa quiescunt minus infestari, quum verò mouētur magnopere contristari, & concuti horrore, rigore, ac febre

correptum. Nam etiam dura corpora, quæ oculis extrinsecùs incidunt, claudentibus nobis palpebras, & particula quiescente, aut parum omnino, aut nihil infestant: si verò moueatur, toleratu difficilem dolorem afferunt. Sed & citra exemplum ex ipsa rerum natura inuenire licet, motam causam quiescente magis infestam esse, quoties scilicet per sensibilia corpora defertur, veluti in oculis nũc est nobis propositum. Neque enim de humoribus qui per venas & arterias fluunt, sermo est, sed de iis qui & in carne, & in vniuerso corporis habitu sunt. Quum igitur quidpiam per hanc violenter agitur, & ad cutem fertur, in ipso per carnem & cutem transitu, necesse est vt stimulet, & pungat, & diuidat, & vulneret eas partes omnes quibus obuium fuerit.

Mota causa quiescente magis infestat.

COMMENTARIVS.

Exemplo duorum corporum, quę oculis extrinsecùs incidunt, & ex ipsa rei natura, causam motam quiescẽte esse molestiorẽ, magisque infestare, docet. Nam si dura aliqua corpora oculis incidunt, vbi claudimus palpebras, & oculus omnino quiescit, aut parum molestiæ afferunt, aut nihil infestare solent. Si verò nõ quiescit oculus, sed palpebra crebrò mouetur, toleratu difficilem dolorem inferunt. Verum etiam citra exẽplum, ex ipsa quidem rei natura inuenire licet, causam motam quiescente magis infestam esse. Quippe causa dum quiescit, consuetudine quadam membro in quo continetur, fit familiaris. Assuefacta igitur nullam, aut certè minimam illi molestiã infert, propterea quòd huiusmodi causa veluti quędam acquisiticia natura fit. Nullum enim corpus, vt suprà etiam dictum est, à sua ipsius natura infestatur. Mota autem & agitata, inque partes impetu quodam lata, præsertim vbi sensiles fuerint, vt sunt oculi, quorum paulò antè exemplo vsus est Galenus, illas molestat, adeoque dolore afficit. Hinc est quòd humores qui per venas & arterias fluunt, quòd sensiles partes non sint, nullũ rigorem excitent. Vbi verò è venis ad sensiles corporis partes, carnem nimirũ, & vniuersum corporis habitum, effusi fuerint, perque illas violenter agũtur, & ad cutem feruntur, in ipso per carnem & cutem transitu, eas stimulent, pungant, diuidant, & vulnerent, necesse est. In tertianis itaque & ardentibus febribus, non à flaua bile in vasorum cauis delitescente, sed per carnes mota, rigor, & horror fit,

Dura corpora oculis incidẽtia.

Humores qui per venas & arterias fluunt, nullũ rigorem excitãt.

Quòd autem omnis mordax & mota causa, siue calidissima, siue frigidissima fuerit, animanti & horrorem, & rigorem inducat, primùm ex huiusmodi argumentis cognoscere licet. Si sanè corpori feruentem aquam derepentè aspergas, aut ignis scintillas incutias, protinus horridum euadet. Quinetiã si vlceratis particulis medicamentum adurendi vi præditum imponitur, primùm quidem horret, deinceps horrore corripiuntur, & nonnulli etiam febricitant. Sed etiam tertianæ febres, quæ vt omnium febrium maximè biliosæ calidæque sunt, ita sanè omnium maximè horridæ sunt. Et quò fuerint exquisitiores, eò etiam vehementior fit ipsis rigor. Insuper ei qui ardente febre correptus est, superueniente rigore solutio fit, ait Hippocrates, quòd bilis quæ interim in venis errabat, à natura per carnes ad cutẽ detruditur. Igitur mot⁹ & delationis ipsi⁹ quæ per sentiẽtia corpora defertur, simul symptoma, & signum est rigor. Præterea huiusmodi rigore affecti sudant, vacuataque ipsis bile, à febre liberantur. Interdum verò, vbi non ad cutem, sed ad internas partes impetum facit, vel per vomitiones, vel per ventrem inferiorem vacuatur

A causa mordaci & mota excitari rigorem.

Rigor ardentẽ febrem sanat.

cuatur. Sæpenumero verò & intrò & foras, eadem die est delata, vt simul sudore, & vomitu, & deiectione alui vacuata sit bilis.

COMMENTAR.

A causa mordaci & mota tum calidissima, tum frigidissima, horrorem & rigorē excitari, multis iisdemque euidentissimis argumentis ostendit Galenus. Neque ab re dixit & mota; vt enim fiat rigor, non modo opus est vt quæ mordeat in nobis sit causa, sed etiam vehementer moueatur. Hinc quòd laborantes morbo regio, & ardēte febre correpti nullo capiantur rigore. Nam etsi causa est mordax & acris, tamen quia nō vehementer in prædictis malis mouetur, ideò nullum rigorem excitare potest. Quare omnibus hinc perspicuum fit, Auicennam plurimùm errare, qui Fen. 1. tract. 2. capite 6. rigorem à viscidis humoribus nasci scribit, inquiens. Et de causis vehementiæ rigoris, est vehementia virtutis expulsiuæ in lacertis, & propter illud quanto est causa rigoris viscosior, tanto rigor est vehementior. Hactenus Auicenna. Sed quid iis verbis ineptius, quid falsius esse posset? Si enim sine vehemēti motu, quod hîc disertè asserit Galenus, & experientia confirmat, rigor euenire nequit, omni verò impetu, quum in iis partibus, quas occupat, tenaciter hęreat, humor lentus viciduśve destitutus sit; prętereà quū omni acrimonia & mordacitate, quæ facultatem ad excretionem irritet, careat, quomodo rogo rigorem excitabit? Sed ad manifesti erroris confutationem pluribus non est opus neque verbis, neque argumentis. Ad Galeni itaque argumenta, quibus à causa mordaci & mota horrorem, & rigorē excitari probat, redeamus, quorum hoc sanè primum est. Si sano corpori feruens aqua infunditur, aut ignis scintilla iniicitur, statim horrorem excitari videmus, vt hinc palam fiat, calidam etiam causam horrorem in sano corpore inducere posse. Alterum argumentum est de particulis exulceratis, adeóq; morbo laborantibus, quibus si medicamentum adurendi facultate præditum, καυστικὸν Græci appellant, imponitur, primum quidem horrorem, deinceps rigorem, & in nonnullis etiam febrem, quibus scilicet calidior fuerit natura, & gracilis corporis habitus, sensúsque acrimonia maior, vt paulò antè etiā monstrauimus, excitabit. Tertium argumentum quo monstratur causam calidam inducere horrorem & rigorem, hoc est. Tertianæ febres omnium sunt maximè horridæ, eò quòd biliosæ sunt & calidæ. Intelligit autem tertianas non quidem simplices, & sinceras, sed compositas, hæ nanq; inter horridas rectè nominantur. Horridæ autem, vt libro secūdo de differentiis febriū, capite octauo, & libro primo, Epide. comm. 23. Galenus attestatur, vocantur febres, nō quæ quum horrore inuadunt, sed in quibus magnam accessionis partem horrores occupant. Tales certè sunt semitertianæ dictæ, ex tertiana intermittente, & quotidiana continua compositæ. Quum enim sint partim bilosæ, partim pituitosæ, ideò horridæ admodum sunt, horrorque, vt qui medium inter rigorem & frigefactionem locū obtinet, magnam accessionis partē occupat. Tertianæ verò sincerę & exquisitæ, vtpote maximè biliosæ ac calidæ, vehementem excitant rigorem. Et quo fuerint exquisitiores, eo etiam vehementiorem rigorem afferunt. Quartum argumentum Galeni id est. In ardente febre nō alia de causa fit rigor, nisi quòd bilis quæ anteà in venis hinc inde errauit, nunc à natura per carnes, partes maximè sensiles, ad cutem detruditur. Igitur bilis motionis & delationis, qua per sentientes partes defertur, rigor simul symptoma & signum est. Symptoma, quia scilicet bilis motum & delationem sequitur. Signū, eò quòd illam delationem indicat. Nam qui huiusmodi rigore laborant, ij sudant, atque bile vacuata, febre subinde liberantur. Verùm si bilis non ad cutem, sed ad internas corporis partes impetum facit, tum vel per vomitum, vel aluum vacuatur. Id quod etiam in libello de rigore iis verbis significauit Galenus. Quòd si, inquit, calor natiuus profunda petens, deuicta violentia aceruetur, hoc sanè pacto, instrumentum expultricis, quæ in vnoquoque membro est, facultatis euadit. Hæc enim & per seipsam, læden-

Ad rigorem excitādum necesse est causam etiā moueri.

Auicennæ error rigorem à viscidis humoribus nasci dicentis.

Argumenta Galeni quib⁹ à causa mordaci & mota horrorem ac rigorem excitari probat.

Horridæ febres quæ.

Rigor symptoma simul & signum.

" tia expellere nata, fortiùs cum calore redeunte ab internis eadem propulsabit. Vnde " quæ lædunt per cutẽ sæpiùs propellit, vomitu atque citata aluo pluries. Hæc Galenus.

Duo in rigore fiunt. Duo itaque in rigore fiunt, sanguis enim in profunda fertur, eoque corporis exteriora frigefiunt: & partes in quibus bilis est, facultate quæ aliena expellit, illam in proximam quanque reiiciunt, quoad ab omnibus expulsa, vel sudoribus, vel vomitibus, vel citata aluo, expurgetur. Non rarò autem accidit, vt bilis eodem die, & intro, & foras deferatur: quod tum maximè accidit, vbi redundans humor multus fuerit, & expultrix facultas valida: & tum simul sudore ac vomitu, aluiq; deiectione vacuatur. Si enim ad cutem ac summum corporis biliosus defertur humor, sudore expellitur. Si verò ad ventriculum, & eius potissimùm superiora tendit, vomitione. Quod si ad imum vẽtrem, & intestina descendit, alui deiectione.

Rigor ardentis febris causa salubris non est. *Qui verò rigorem ardentis febris salubrem esse causam, propter refrigerationem putant: contraria enim cõtrariorum esse remedia: tota errant via. Nam primùm si id verum esset, liceret ipsis rigorẽ excitare, partim frigida aqua vel aspersa, vel affusa: partim ægro ipso nudo in frigidũ aërem delato, aut in frigidæ aquæ solum demisso. Deinde si per mutationẽ ad contrarium habitum iis qui in ardenti febre rigore sunt correpti solutio febris accideret, vt post rigorem febricitare desisterent, oporteret. At non sic se habet veritas. Quippe non simul cum rigore febricitare desinunt, quum multo maiori febre post rigorem quàm anteà corripiantur: sed postquàm largiter sudarunt, aut flauam bilem vomuerunt, aut per intestinum deiecerunt. Consentaneum enim est, ex vehementiore bilis motu, vehementiorem accendi febrem.*

COMMENTARIVS.

Reprehendit quorundam erroneam sententiam, qui rigorem ardẽtis febris causam salubrem adeoque remedium esse putant, manifestisque argumentis illum non per se, sed ex accidenti, quia nimirum bilem vacuat, sanare febrem ostendit. Si enim rigor velut suum contrarium ardentem sanaret febrem, certè quacunque fieri posset ratione ipsis rigorem excitare liceret, nempe frigida aqua vel aspersa, vel affusa, aut ægro ipso nudo in frigidum aërem delato, aut in frigidum solum demisso. Sed quanquam ista ratione rigorem inducere licebit, tamen is ardentem febrem nunquam curabit. Non est itaque cur rigor tanquam contrarium febrem sanet, si enim hoc nomine sanaret, illam perpetuò sanaret. Nunc quia non omnis rigor sanat febrem, alia de causa, quàm vt illi sit contrarius, hanc sanet necesse est. Atque hoc primum est Galeni argumentum, quo aduersariorum peruersam opinionem confutat. Alterum est illud. Si rigor ardentem febrem sanaret propterea quòd ad contrarium habitum corpus mutaret, tunc vt protinus post rigorem febricitare desinerent, necesse esset. Non desinũt autem febricitare, igitur sicut contrarium non sanat. Quòd verò non desinant simul cum rigore febricitare manifestissimum est. Nam post rigorem multo quàm anteà vehementiori febre corripiuntur. A rigore enim maior excitatur calor, propterea quòd ex vehementiore bilis motu vehementior accendatur calor. Postquàm verò largè sudarunt, aut flauam bilem vomuerunt, aut per inferna deiecerunt, febricitare desinũt. Vnde omnibus palàm fit, rigorem non quia contrarius, sed quia bilem vacuat sanare febrem. Præterea quòd non omnis rigor, sed is tantum qui à causa interna excitatur, adeoque morbosus dicitur, & verè rigor est, ardentem febrem sanet. Id quod Galenus etiam in libello de rigore iis significare verbis voluit. Morbosum, ait, vocamus rigo- " rem, vbi à nulla externa violenta causa, sed ex seipso corpus eiusmodi affectũ obtinet.

Margin notes: Rigor nõ per se, sed ex accidenti sanat febrem. — Nõ omnis rigor sanat febrem. — Morbosus rigor.

Sic

Sic enim puto & Hippocrates dixit. Ei qui ardẽte febri correptus est, rigore succedente solutio fit. Non igitur frigidam aquam febricitanti infundẽs rigorẽ facies, sed quãdo ab ipso affectu qui in corpore est, excitatur. Vt Sole nũc meridiano clarius fit, non omnem rigorem, neque enim eum qui ab externa, sed eum potiùs qui ab externa causa excitatur, febrem sanare.

Quòd igitur non solùm à frigidis causis, verumetiam à calidis causis rigore tententur, iam manifestum est. Cæterùm quam ob causam maximè cõtrariis causis idem succedat symptoma, deinceps dicendum est, si rursus admonuerimus eorum, quæ expultrici facultati molesta esse demõstrauimus. Non enim ea dũtaxat quæ in amplis instrumentorum spatiis continentur excernit, veluti iam ostensum est in ventriculo, vtero, vtrisque vesicis, intestinis, pulmone, & naribus, quæ verò in ipsis corporibus nascuntur excrementa negligit: sed ab iis quoque quotidie omne quod redundat excernit, & citra molestiam, & per eam quæ sensum latet trãspirationem: vbi scilicet lege naturæ animal gubernatur. Vbi verò quidpiam mordens in ipso constiterit, maximè si vehementer moueatur, tum & infestatur, & expellere, quocunq; maximè licet modo, è membrorum ipsorum corpore quidpiam excernere festinat: particulis scilicet ipsis se se cõtrahentibus, ac constringentibus, deinceps qualibet excrementum quod in se continet propellente. Verùm si omnes simul hoc motu moueri intelligas, concussione quassationeque totum corpus corripietur, quali in rigoribus vexari cernitur. Necesse enim est, opinor, musculis omnibus concussis, cum ipsis & articulos vnà concuti: quibus sic concussis extentiones etiam quasdam, incuruationésque inuoluntarias incidere.

COMMENTAR.

Quæstionem explicatione dignissimam hoc loco Galenus mouet, cur à contrariis causis idem excitetur pathema: neque tamen illam statim explanat, sed priùs nonnulla de expultrice facultate quę ad præsentem rem rectè intelligendam plurimùm conferunt, recensẽt: nempe quòd expultrix facultas non solùm ea quæ in amplis instrumẽtorum spaciis continẽtur excremẽta, sed etiam ea quæ in membrorum substantia hærent & nascuntur expellit, idque diuersis rationibus. Nam prioris ordinis excrementa, quæ scilicet in ventriculo, vtero, vtrisque vesicis, intestinis, pulmone, & naribus continentur, sensibili excretione, quæ vel per vomitũ, vel alui deiectionem, menstrua, vrinã, tusses, vel sternutamẽta fit, expellit. Alterius autẽ, modò naturæ lege animal gubernetur, per eam quæ sensum latet transpirationẽ. Naturæ verò legibus gubernatur animal, quando expultrix facultas satis roboris habet, nec cutis plus æquo densior est, adeoque animal integra sanitate fruitur. Cæterùm si quidpiam quod mordet in ipso animali constiterit, præsertim si vehementer moueatur, tum ab eo excremento mordaci infestatur, ideoq; idipsum, quocunq; maximè licet modò, è mẽbrorũ corpore expellere festinat, cõtrahenribus scilicet ac constringentibus se particulis, & mox qualibet parte excrementum quod in se continet, propellente. Et si omnes simul hoc motu contractionis mouentur, concussione quassationeque totum corpus corripitur, quæ non est nisi rigor. Atque hæc quidem ratio est motus illius, qui verè ac propriè rigor appellatur, qui vtique si excrementum, vt diximus, mordax est, excitatur. Neque enim tum per latentem trãspirationem expelli potest, quòd scilicet tãtisper in parte, propter suam acrimoniam, qua illam plurimùm infestat ac contristat, donec idipsum fiat, hærere non possit. Quocirca statim ad sui expulsionem naturam irritat, ac motum illum

Expultrix facultas nõ solùm ea quę in amplis instrumentorũ spaciis continentur, sed ea etiã quę in membrorum substantia hęrẽt, expellit.

Naturæ legibus gubernatur animal.

Rigor.

concussoriũ rigorem ve excitat. In quo quũ omnes musculi concutiantur, vt vnà etiã omnes articuli cõcutiantur, necesse est. Quibus sic concussis, quoq; extensiones quasdam, neruis nimirum & tentinibus, vtpote quæ partes sunt omnium maximè sensiles, omnium primis huius pathematis vim sentientibus, & inflexiones inuoluntarias, cõtrahentibus scilicet se particulis, incidere necesse est.

Rigor vt differt à conuulsione, & palpitatione.

Est tamen huiusmodi motus diuersus ab eo qui in conuulsione, palpitationeque visitur. In conuulsione nanque similiter, non tamẽ ab eadem facultate motus perficitur. In palpitatione verò non similiter, sed, vt anteà dictũ est, attollitur vnà cũ musculo qui à flatuoso spiritu dilatatur membrum ipsum. In rigore autem, vt paulò antè dictum est, omnis musculi particula mouetur, seipsam expurgans. In illarũ verò motu, totus musculus concussus, quassatusque, articulum in quem inseritur vnà secum concutit. Huiusmodi etiam motus in thoracis musculis, per inæquales intemperies accidit. Eam ob rem leuis & ad tussiendum irritans tussicula sequitur. Concutiuntur enim musculi, ea quæ in carnibus ipsorum molesta sunt per pulmonis arterias excernere cupientes. In cæteris autem tussibus, eos vehementer pulmoni irruere demonstratum est, & confertam exufflationem excitare. Ac vehementiùs irruunt in sternutatione, quum confertim spiritum qui in naribus continetur expurgare nituntur. Atque hoc intelligentes nonnulli qui infirma erãt virtute, indigentes vt ea quæ in thorace, & pulmone expuerent, sternutamẽtum sibi, nares lacessendo, ciebant, vt violentia huius motionis, quod per tussim eiicere non valuerunt, expuerent. Verùm de huiusmodi tussis genere iam anteà abundè dictũ est. Quæ verò ex intemperie instrumentorum respirationi seruientium accidit tussis, eiusdem cum rigoribus & horroribus est generis. Differt autem eò, quòd citiùs ipsa sentitur, proptereà quòd respirationis instrumenta nunquam quiescunt. Mõstratum nanque priùs est, quòd huiusmodi affectus per totum corpus, motus maximè prodit.

COMMENTAR.

Rigor à conuulsione vt differt.

Quo pacto motus rigoris à conuulsione, palpitatione, & tussi qui à nuda intemperie instrumentorum respirationi seruientium accidit, differat, ostẽdit. Quòd enim ad cõuulsionem attinet, etsi similiter in ea ac in ipso rigore incuruantur & inflectuntur musculi, adeoque hac ratione cum rigore illi conueniat, tamen quia conuulsionem constat non à facultate expultrice fieri, sed à morbo, vt dictum est capite primo huius libri, ideò à rigore hoc nomine distat. A palpitatione verò differt, quia in ea non est similis motus. Nam vt dictum est, capite secundo huius libri, in palpitatione vnà cum musculo qui à flatuoso spiritu dilatatur, membrum attollitur. In rigore autem, omnis musculi particula mouetur, seipsam expurgans. Intereà verò quum partes musculi mouentur, totus musculus concussus, vnà etiam secum articulum cui inseritur concutit, vt etiam paulò antè dictum est. Animaduertendum autem hòc loco erit, Aldinum Galeni codicem Græcum esse deprauatum, ita enim legit. πᾶν μόριον κινεῖται τῦ μυὸς ἐκκαθαίροντος ἑαυτὸ. Quæ quidem lectio quũ Grammaticè rationi aduersetur, vera esse nequit. Quòd si igitur vt regulis Grãmaticorum respõdeat efficere cupis, vt pro κινεῖται legas κινεῖ est necesse. At tum absurdus erit verborum Galeni sensus, is scilicet. Omnis particula musculo expurgante mouet seipsam. Quare alia ratione locus ille emendandus erit, ita nimirum, vt ἑαυτὸ in ἑαυτὸν commutes, & is sit prædictorũ verborũ sensus.

A palpitatione.

Aldinus codex Græcus emẽdat.

Omnis particula mouetur, musculo seipsum expurgante. Quam certè lectionem Copus est secutus. Aut in eum modum: πᾶν μόριον τῦ μυὸς κινεῖται, ἐκκαθαίρον ἑαυτό. Quã quidem lectionem nos in nostra conuersione, quòd cæteris esse uerior videatur, expresimus. Hanc enim vetus interpres etiam secutus est, qui locum præsentem ita conuertit. In illo autem motu qui fit in rigore, omnes lacerti particulæ mouentur, vt vnam quanque rem noxiam à se expellant. Huic quoque lectioni & quæ præcedunt, & quæ sequuntur consentiunt. Paulò enim antè inter reliqua sic dixit. Particulis scilicet ipsis se contrahentibus ac constringentibus, mox vnaquæque earum, partem excrementi quod in se continet propellente. Si itaque se contrahunt, moueantur etiam oportet. Contractio nanque sine motu fieri haud potest. Statim etiam post hæc verba: omnis musculi pars mouetur, seipsam expurgans: subiicit. In illarum verò motu: vt hinc omnibus fiat perspicuum, lectionem quam nos secuti sumus, cæteris esse meliorem. Trifariam igitur palpitatio à rigore differt. Primò quòd illa à morbo, vt dictum est capite primo huius libri, excitetur, rigor verò ab expultrice facultate. Secundò, quòd in palpitatione pars non à seipsa, sed à flatuoso attollatur ac moueatur spiritu: in rigore autem à seipsa quæuis pars mouetur, quum partem excrementi quod in se continet expurgat, & protrudit. Tertiò, in rigore pars mota articulos secum concutit, & vnà mouet: in palpitatione sola pars dilatata mouetur. Pergit deinceps in contextu Galenus, & docet quòd etsi motus qui in thoracis musculis per inæquales nudas intemperies fit, rigori similis est, tamen hinc differre non solùm à motu qui fit in tussibus aliis ab intemperie cum affluxu humoris natis, sed etiam à rigore & horrore. Quòd autem motus musculorum thoracis per inæquales nudas intemperies excitatus rigori similis sit, inde liquet. Concutiuntur enim thoracis musculi, perinde atque in rigore & ea quæ in carnibus ipsorum, molesta sunt, per asperam arteriam excernere cupiunt. Ideoque leuis & exigua tussicula, imò potiùs ad tussiendum irritamentum: idipsum enim per hæc verba βραχυτέρα καὶ κερχνωδεστέρα βήξ, Galenus innuere voluit: sequitur. In cæteris autem tussibus à confluxu alicuius humoris pronatis, vehementiùs pulmoni irruunt musculi, & confertam exufflationem excitant, vt capite sexto huius libri monstratum est. In sternutatione adhuc vehementiùs pulmoni irruunt, quum spiritum qui est in naribus confertim expurgare conãtur. Nam vt loco iam citato dictum est, in sternutationibus vno impulsu tum à pulmone, tum à capite spiritus emittitur. Quòd nonnulli, quibus infirma admodum fuit facultas, intelligentes, vt ea quæ in thorace & pulmone continerentur, commodiùs eiicerent, nares lacescendo, sternutamentum cierunt. Hac enim ratione effecerunt, vt quod per tussim eiicere non valuerunt, per sternutamentorum violentiorem motum, expuerent, veluti loco iam monstrato copiosiùs est à Galeno expositum. Cæterùm vtcunque tussis ex nuda intemperie instrumentorum respirationi famulantium eiusdem cum horrore & rigore sit generis, tamen differt abiis, quòd citiùs, propter assiduum iam dictorum instrumentorum motum, sentiatur. Nunquam enim quiescunt, vt scilicet in nobis caloris innati symmetriam ac commoderationem conseruent. Quocirca si per causam quampiam vel minimam à sua functione impediantur, statim quòd molestat explodere nituntur, tussimque excitant. Meatus enim spiritus liberos & apertos esse oportet, ne si à suo munere impediti deficiant, animanti certum afferant exitium. Cuius quidem rei multa extant apud Plinium, aliosque scriptores testimonia, quæ libens nunc prætereo. Non est igitur mirum quod instrumenta respirationis, eò quòd in perpetuo sint motu, suos affectus præter naturam citiùs sentiant. Monstratum nanque priùs est, vbi scilicet causam motam quiescente magis esse molestam diximus, motum huiusmodi affectus per vniuersum corpus prodere, ac manifestare.

Motus musculorũ thoracis per nudas inæquales intemperies excitatus rigori similis.

Tussis ex nuda intemperie quo pacto ab horrore & rigore differat.

Quibus signis ea quæ in tussi & rigore infestãt humida sint an aerea deprehendere liceat.

Igitur si ea quæ molestant suaptè natura humida fuerint, violẽto hoc concussu & quassatione, quæ in tussi ac rigore cernitur, ab expultrice facultate trusa vltrò citroq; ad loca obediẽtia ferũtur, quædam ad superiora, quædã ad imũ ventrẽ, quædã ad cutẽ foràs, ita vt sensibilis eorũ vacuatio fiat. Vbi verò flatuosa tãtum sine humore substãtia, vel iusto calidior, vel frigidior per corpus transeat, vtiq; horrent tum quoq; rigore etiã eandẽ ob causam corripiũtur, nihil tamen quod sensus notare queat vel vomunt, vel per sudorẽ excernũt, vel per inferna deiciũt, quòd aërea sint quæ expultricem facultatẽ irritant. Sic in balneis adurentibus, si præsertim derepentè confertimque non præcedente calẽfactione ijs accesserimus, statim horrore corripimur. Pariter si in frigidum aërem confertum transferimur: aut si nõ confertim, cogamur tamẽ in ipsõ diutiùs immorari, quemadmodum in peregrinationibus aliquãdo accidere cõsueuit. Eiusmodi rigoris calefactio remediũ est, nõ sudor, aut vomitus, aut alui deiectio. Quoniam verò, vt dictũ est, & frigida, & calida causa rigorem excitãt, calidæ quidem, quæ aërea fuerit, refrigeratio satis auxiliatur: Humidam verò febris necessariò sequitur. Sanatur verò vacuatione. Frigidæ autẽ, quæ aërea sit, remedium est calefactio, Humidæ verò, interdum sola concoctio sufficit, interdum vacuatio, nonnunquam ambo competunt.

COMMENTARIVS.

Quibus indiciis num ea quæ in tussi & rigore infestant humida, sint an aërea deprehendere liceat, hoc loco monstrat. Si enim humida fuerint ea quę ab expultrice facultate vltrò citroque protrusa, ad ea quæ obediunt accedunt loca ferũtur, vacuatio eorum sensibilis planè est, siue ad superiora corporis loca, siue ad imum ventrem fuerint delata. Nam vel per vomitum, vel per sudorem, vel imum ventrem excrementa illa vacuantur. Si verò aerea ac flatuosa fuerint, vacuatio illorum sensum latebit. Quòd autem aerea substantia plùs iusto calidior rigorem excitare possit, calidissimorum balneorum exemplo Galenus monstrat. Si enim derepentè, ac confertim sine præcedente aliqua sensim facta calefactione, eiusmodi balnea quis ingressus fuerit, statim horrore corripitur, Quòd verò frigida rigorem excitet, in frigidum aerem confertim facta translatio abundè mõstrat. Siquidem & hæc ipsa horrorem excitat. Id quod accidere etiam solet, vbi in frigido aere diutiùs morari cogimur, quod hyberno tẽpore iter facientes satis experiuntur, Si itaq; externa causa aerea frigida vel calida horrorẽ excitare potest, cur non itidem interna faceret? Porrò quum iam ostensum sit quibus notis, nũ humida, an aerea sint excrementa horrorem & rigorem inducentia, dignosci liceat, nunc quid conferat, idipsum scire Galenus mõstrat. Confert autẽ plurimùm ad curandi rigoris rationem. Nam rigor ab externa causa frigida excitatus non curatur vomitu, sodore, alui deiectione, aot alia huiusmodi sensibili vacuatione, sed calefactione. Contraria enim contrariorum sunt remedia. Vt igitur à frigida aeris intemperie est procreatus is rigor, ita à calore, qui frigori contrarius est, sanatur. A calida autem interna aerea causa excitatus rigor, refrigeratione, tanquam suo contrario, sanatur. Quòd si non aerea, sed humida foerit causa rigorem inducens calida, hanc certè necessariò febris sequitur. Quippe humor calidus qualis est flaua bilis, dum putrescit, non tantùm quum per sensiles corporis partes fertur, rigorem excitat, sed quia partes etiam vicinas præter naturam calefacit, febrem quoque succendit. Sanatur itaque vacuatione, quæ fit vel per vomitum, vel sudorem, vel alui deiectionem. Si verò causa interna frigida fuerit aerea, calefactione,

Aerea substantia plus iusto calidior rigorem excitat.

Prædictorum vsus.

Vt

vt dictum est, sanatur. Sin humida, interdum, vbi scilicet humor non est admodum corruptus, & vitium corrigi potest, cōcoctione curatur. Loquitur autem Galenus hoc loco de ea concoctione, qua ea quæ citra sanguinem consistunt, exactam elaborationem adipiscuntur. Nam hac ratione cruda sunt quę citra sanguinem subsistūt, & perfectam concoctionem non attingunt, vt fusiùs sectione prima, aphorismi commentario vicesimosecundo, & suprà etiam capite sexto libri primi de symptomatum causis monstrauimus. Quòd si igitur à pituita, quàm Praxagoras vitream, Philippus autē crudum nominat humorem, fit rigor, conandum est vt concoctione seu alteratione, quæ per calida & incidendi vi prædita medicamenta fit, is humor emēdetur, & in pristinum statum reducatur. Atque hinc est quòd Galenus libro secundo, de naturalibus facultatibus in fine ita scriptum reliquerit. Quod pituitam expurget natura nullū con- „ didit instrumentum, propterea quòd frigida & humida est, ac veluti ex dimidio coctū „ alimentum. Desiderat igitur talis succus non vtique vacuari, sed in corpore manens al- „ terari. Cæterùm non tantùm in frigidorum humorum vitio sæpe alteratio plùs quàm vacuatio confert, sed etiam in calidorum. Vnde libro primo ad Glauconem Galenus ita scriptum reliquit. Semper autem, inquit, contrarias qualitates illis quæ præter naturam inualuerunt opponere, quum hoc multo plùs iuuet, quàm quomodolibet vacuare. Vnde omnibus perspicuum fit, plurimùm errare vulgus medicorum, qui in quouis „ humorum vitio vacuatione esse vtendum iudicant, ea præsertim, quæ per purgantia fit medicamenta. Sed horum errorem lib. 2. paradox. cap. 6. abundè confutauimus, vt non sit necesse nos hîc esse longiores. Interdū autē in humida frigida causa vacuatio requiritur, vbi nimirum humor alteratione corrigi nequit. Nonnunquam ambo, cōcoctio nimirum & vacuatio, competunt. Vbi scilicet humor frigidus citra alterationem, propterea quòd lentus crassusque admodum sit, vacuari nequeat. Tum enim primùm concoquendus, ac subinde vacuandus erit.

Concoctio.

Alteratio sæpe plus confert quàm vacuatio.

Medicorū iunio rū error notatur.

Vetus quidem sermo est, rigori semper succedere febrem non tamē in vniuersum verus est, neque etiam si quis ipsum, vt decet, distinguat: quemadmodū vtique decet distinguere eos, qui amicè potiùs veterū dicta interpretatur, quàm hostiliter redarguunt. At ne sic quidem verus est sermo, si distinguentes dixerimus, eos qui citra externam occasionem è corpore nostro excitantur rigores, febrem necessariò sequi. Quippe non solùm nobis, sed compluribus quoq; qui nos præcesserūt medicis iam visi sunt rigores sine febre, non tamen adeò validi, quales sunt qui exquisitas tertianas, vel quartanas præcedunt, aut qui ardentes & calidas febres indicant. Solent autē huiusmodi rigores prauam sequi victus rationem, dum per ocium se homines impleuerunt, & subinde à cibo lauarunt. Quum verò ciborum ipsorum qualitates sæpe frigidioris ac pituitosioris temperaturæ sint, promptissimè qui sic sunt affecti, rigoribus qui ægrè recalefiant, capiuntur. Nihil igitur miri est, ve teres medicos eiusmodi rigores nunquā vidisse, vt pote minùs tunc, quàm modò, in salubri victus ratione peccantibus hominibus, neque etiam tam crebrò balneis vtentibus. Verùm vt paulò antè dictum est, huiusmodi rigores horridi magis sunt, q̄ cōcussoru. Quū enim praua excremēta fuerint cōgesta, in primis inæqualitatem sentim⁹. Quòd si eadē acria fuerint, mordicationis sensus accedit. Secūdo loco exiguū horrorem percipimus, deinde maiorem, posteà adeò magnum, vt iam rigoris aliquatenus particeps sit. Postremò rigorem ipsum solum sentimus, quo partes & quatiūtur & cōcutiūtur. Huiusmodi rigor à frigidis humorib⁹ nūquā procreatur.

Num rigori sem per succedat febris.

Cur veteres medici rigores qui sunt sine febre haud viderint.

Rigor verus à frigidis humoribus nunquā procreantur.

Principiò enim eiusmodi humores ob crassitudinem vehementer moueri non possunt. Quòd si verò illi aliquando extenuentur, rigorem quidem excitabunt, non tamen vehementem. Neque enim extenuata pituita eandem recipere potest tenuitatem, quam attenuata recipit flaua bilis. Atque huiusmodi quidē rigorem, nō admodum veteres medici cognouerunt. Qui autem in lætalibus morbis fit, hunc norunt. Inquit igitur in aphorismis Hippocrates. Si rigor in febre non intermittente incidit, ægro imbecillo existente, lætalis est. In huiusmodi enim rigoribus, insurgit quidem natura vt ea quæ molesta sunt propellat, sed victa concidit, atque extinguitur, eoque perniciosum est symptoma. In quartanis autem febribus mixtus ex frigido calidoque rigor est. Quippe atra bilis, frigidus natura humor est: vbi verò putredinem aliquam admiserit, cuius causa febrem accendit, tantū possidet caloris, quātū etiā putredinis. At rigores à calidis quoq; causis excitari, iā ostēdimus.

Rigor lætalis.

COMMENTAR.

Quæstionem num rigori semper febris succedat hoc loco discutit Galenus, adeoq; num verus sit sermo ille vetus, rigori semper succedit febris, luculenter admodum demonstrat. Nam non esse in vniuersum verum, etiam si quis ipsum vt decet distinguat: vt certè conuenit distinguere eos qui amicè potiùs interpretari quàm hostiliter infectari veterum scripta volunt: euidentissimum est. Atque vtinam plerique hodie hoc Galeni sequerentur consilium, nec ita temerè veterum dicta in calumniam raperent, sed amicè potiùs interpretarentur: sic enim minus esset contentionum & dissidiorū, ac veritas ipsa magis erueretur. Non reprehendo quorundam studium in detegendis veterum erroribus, modò id fiat moderatione quadam adhibita, & argumentis efficacibus, ac à veritate non abhorrentibus. Illos tantùm damno, qui data opera parum peritis fucum faciunt, & ex iniusta veterum reprehensione aliquam sibi laudem aucupare nituntur. Quod nuper fecisse Donatum à Mutiis constat, dum nonnullis Hippocratis aphorismis nouas quasdam, & à Galeni sententia, imò à veritate ipsa, alienissimas, magna ex parte, interpretationes affingit. Sed ad Galeni explicationē redeamus. Non est verus veterum sermo, si etiam illum distinguēs dixeris, rigorem omnem qui non fit à causa externa, sed potiùs corporali seu interna, sequi febrem. A causa enim externa, verbi gratia, frigore ambientis nos aëris, excitari rigorem quem nulla comitatur febris, nulli non est manifestissimum. Sæpe verò etiam à causa interna excitatū rigorem nulla sequitur febris, qualis est qui ob prauam victus rationem, & vitam planè ociosam, ac crebra à cibo balnea excitatur. Qui enim praua victus ratione vtitur, & in ocio degit, statimque à cibo se lauat, is facilè crudorum humorum copiam congerit, ac rigore corripitur, non tamen vehementi, qualis est qui tertianas & quartanas febres præcedit, aut per ardentes sequitur ac iudicat. De hoc rigore ita capite decimo, libri de inæquali intemperie scriptum reliquit Galenus. Quinetiam, ait, iis qui rigent, nec tamen febricitant, inæquale temperamentum est, rarum tamen id est symptoma. Cæterùm incidit tum mulieribus, tum quibusdam aliquando viris. Debet autem omnino deses præcessisse vita: aut certè ciborun copiam longiore spatio sumpsisse homo, ex quibus tardus, frigidus, crudus & pituitosus humor nascatur, qualem Praxagoras vitreū existimat. Hęc ille. Et in libello de rigore in hunc modum. Nec solùm inquit, ab atra, aut flaua bile rigor fit, sed etiam à frigida admodum pituita, quem vitreū humorem appellat Praxagoras. Atqui eiusmodi rigor neq; vehemēs est etiā si pluribus diebus deinceps perseueret. Quum verò quiescunt, & nequaquam mouentur, quiescit etiam ipse. Vbi autem mouentur, confestim pro mēsura ac modo motionis sequitur.

Veterum scripta amicè magis sunt interpretanda, quàm hostiliter intectanda.

Donat' à mutiis.

Rigoris quē nulla sequitur febris causa.

In

In vehementioribus quidem validisque motionibus, vehementior, in imbecillioribus autem, mitior. Vidi verò istud symptoma mulieribus magis, quàm viris accidere, & mulieribus quæ in summo degebant ocio, & quę balneis à cibo vtebantur. Hactenus Galeni verba in hoc re tulimus, quòd non exiguam lucem iis quę hîc docentur, afferant. Ex iis itaque abundè liquet non esse mirum, veteres medicos eiusmodi rigorem quem nulla sequitur febris nunquam vidisse, vt quorum ætate homines non ita, vt nũc, in salubri victus ratione deliquerint, neque etiam tam crebrò se lauarint. Nam Galeni temporibus quotidie se lauasse homines, vel vnus eiusdem locus, qui est in libro tertio de composit. medicamen. generalium, capite primo, satis testatur, vbi ita scriptum reliquit. Quoniam verò omnium huius tempestatis hominum, & eorum etiam qui ruri degunt, fortitudo periit, qui lauare se quotidie consueuerunt. Hæc Galenus. Atque hæc quidem veterum excusatione, & amica admodum, interpretatione non hoc solum loco, sed multis etiam aliis vsus est Galenus. Quippe in capite decimo libri de inæquali intemperie in eum scribit modum. Porrò, ait, antiquitùs nemo, vt consentaneum est, ita est affectus, vt qui nec adeò ociosi, nec in victus saturitate viuerent. Indeque factum est, ut scripserint antiqui medici, rigori febrem necessariò superuenire. Veruntamen tum nos ipsi, tum alij iuniores medici non pauci, sæpenumero vidimus rigorem quem nulla secuta sit febris. Et in libello de rigore, ita inquit. Nec mireris quòd scriptum à veteribus medicis reperias, rigores sine frigore, ab interno corporis affectũ excitatos necessariò sequi febres. Neque enim tot balneis à cibo, neque ociosa vita vtentibus veteribus aliquid tale accidit. Nunc verò quia vtraq; redundant, is etiam qui ægrè calefactibilis nominatur rigor efficitur, nouum quoddam & peregrinum symptoma, ob victus rationis nouitatem. Excusat quoque eadem ratione veteres, libro secundo de differentiis febrium capite quinto, Cæterùm pergit Galenus, & causam affert cur rigores quos nulla sequitur febris non sint, vt in tertiana validi, & concussorij, sed magis horridi. Quum enim praua excrementa in corpore congesta fuerint, siue calida, siue frigida sint principiò inæqualitatem de qua suprà diximus, sentimus. Quòd si eadem excrementa fuerint acria, tum mordicationis sensus hoc est, vlcerosa lassitudo, quæ vlceris sensum præbet, fit. Inæqualitatem autẽ sequi vlcerosam lassitudinem suprà commemoratum est. Post vlcerosam lassitudinem, horrorem primùm exiguum sentimus, deinde paulo maiorẽ; postremò ita magnum vt iam aliquid rigoris participet. Vltimo loco solùm rigorem qui corporis partes concutit, & conquassat, percipimus. Eiusmodi autem rigor vehemens & concussorius à frigidis humoribus procreari non potest, quòd scilicet propter crassitudinem vehementer moueri non possint, sed in partibus in quibus coaceruati sunt, hærent. Vnde iterùm elucet Auicennæ error, qui rigorem tanto vehementiorem esse, quanto tenacior ac viscosior qui hunc procreat humor fuerit, affirmare non est veritus. Quòd si tamen prædicti humores extenuentur, excitant quidem rigorem, atqui haud vehemẽtem nunquam enim pituita, vtcũq; extenuata, eandẽ quã flaua bilis subtilitatẽ recipit. Quapropter celerrimè flaua bilis per corporis partes sensiles fertur, pituita autẽ nequaquam: vt nihil mirum sit hanc exiguum, illam verò vehementem excitare rigorem. Atque hactenùs quòd rigorem à crudis humoribus ortum, veteres medici non cognouerint abundè monstrauimus. Eum autem rigorem qui fit in lætalibus illos cognouisse ex Hippocrate fit manifestissimum. Is enim sectione quarta, aphorismi quadragesimisexti in hunc modum scriptum reliquit. Si rigor in febre nõ desinente incidit, ægro iam imbecillo, lętale est. Nam in hoc rigoris genere natura quidẽ insurgit, vt ea quæ sunt molesta propellat, victa tamen à morbo, cõcidit, atq; extinguitur, ideoq; perniciosum vt Hippocrates dixit, est symptoma. Porrò rigor in quartanis febribus excitat⁹ mixt⁹ est, ex calido videlicet vt sic dicã putredinali, & frigido, hoc est, natiua qualitate. Atra enĩ bilis, ex qua febris quartana gignitur, humor naturâ frigidus est. Vbi ve-

Galeni temporibus quotidie lauarunt se homines.

Vehemẽs rigor à frigidis humoribus haud procreatur.

Auicennæ error

Rigor lætalis.

Rigor quartanarum mixtus.

rò putrescit, calorem aliquem nanciscitur. Tantum enim caloris quantum putredinis possidet. Sed hîc quispiam fortè ita secum cogitabit, Galenus hîc & alibi in quartana febre fieri rigorem scribit, quod videtur pugnare cum eo quod paulò antè dixit, à frigidis humoribus, qualis est atra bilis, à qua febris nascitur quartana, non creari rigorē. Facile autem ex illo hac difficultate emerget, si de rigore distinxerit. Vnus enim est vehemens, & qui corpus concutit & conquassat. Qui certè verus, & legitimus est rigor, à mordaci enim ac pungente fit humore, Hic in tertiana fit febre. Alter non vehemēs est, qui refrigerationem similem ei quæ per gelu, & hyberno tempore sentitur refrigeratis, excitat, Hic in quartana accidere solet, & à calore, quem putredo accendit, & atræ bilis extenuatione euenit. Id quod hinc colligitur: per quartanarum nanque initia non fit vehemens rigor, vt libro secundo de iudiciis capite tertio, Galenus testatur. Et eam quidem ob causam, differentiam inter rigorē tertianæ, & quartanæ libr. 2. de differentiis febrium capite quinto, & libro primo ad Glauc. capite quinto & loco iam citato, & in libello de rigore, facit.

Obiectio.

Responsio.

CAPVT VIII.

Cur à contrariis causis idem pathema generetur?

Vòd verò in talibus quoque omnibus perfrigerantur, & sanguine destituuntur maximè quidem extremæ corporis partes, & cum iis vniuersa quoque cutis, & quæ sub eius sunt superficie partes, & quam ob causam id accidat, deinceps considerandum, Porrò quidā est primus, atque, vt sic dicam, maximè princeps motus, caloris natiui tum intrò, tum foras delatio, in compluribus animi perturbationibus facta. Vnà verò cū ipso & spiritus ac sanguis, modò intrò & ad ipsum principium feruntur, contrahunturque, modò ad externa tendunt, atque funduntur. Ipsius nanq; animæ substantiam, fortè in alio quopiam opere definisse audacia sit, in præsenti verò præter audaciam, etiam superuacaneum videtur. Videtur tamen quæcunque tandem fuerit duorum alterum, aut primis ad omnem actionem instrumentis spiritu & sanguine, prætereà calore, vel qui in altero, vel qui in vtroque est vti, aut in iis ipsis esse.

Dubitat de animæ substantia.

COMMENTARIVS.

Nunc tandem quod suprà est pollicitus, nempe cur à contrariis causis idem pathema generetur, exponere pergit. Per vtranque enim causam tàm calidam quàm frigidam accidit, vt extremæ corporis partes algidæ & exangues fiant, & cum iis vniuersa etiam cutis, & partes illi substratæ. Quapropter calore subinde ad interna reuocato, refrigeratio, siue rigor generatim dictus, sequitur. Vt autem causa cur per rigores extremæ corporis partes frigeant ac sanguine destituantur clariùs intelligatur, Galenus ad animi perturbationes, in quibus idē planè caloris natiui qui in rigore fit motus, priùs diuertit, inquiēs. Primus & maximè princeps quidam motus est, caloris natiui tum ad interna, tum ad externa delatio, in multis animi perturbationibus facta, Vnà verò cū ipso natiuo calore spiritus & sanguis, modò intrò, & ad principiū, adeoque ipsum cor, feruntur, & contrahuntur, modò foras tendunt & funduntur, vt paulò pòst luculenter ostendemus. Cæterùm quum hoc loco Galeno de animi perturbationibus (sic enim Cicero vocat, quòd auersæ sint à recta ratione animi motiones) sermo sit futurus, methodi ratio postulauit, vt ab animæ definitione rem ordiretur. Quum autem illi non satis perspecta esset animæ natura, non ab eius essentia, sed potiùs ab effectibus qui illam sequuntur, auspicari rem hanc voluit. Et idipsum quidem tribus potissimùm de causis. Primò, quòd illi animæ essentia, vt metipse fatetur, prorsus sit ignota. Vnde ait: ipsius animæ

Animi perturbationes.

Galeno non satis perspecta fuit animi natura.

animæ essentiam in alio quopiam opere definisse audacia sit. Non autem hoc solùm in loco, sed multis etiam aliis suorum monumentorum locis de essentia animæ planè dubitat Galenus. Nempe in libello de naturalium faculta. substantia. Item in libro de usu respirationis. De fœtuum formatione, libro quinto, de simplici. medica. facul. cap. octauo, libro tertio de Hippocra. & Plato. placitis, & septimo eiusdem operis. In eo itē quod animi mores sequantur temperaturam corporis. Secundò, quod temeritate non vacet de eius rei essentia disputare, quæ non modò nullis se sensibus insinuat, sed quæ nec cogitatione, nec quantumuis diligenti mentis perscrutatione assequi posit. Hinc est quòd tot ueterum de ea philosophorum discrepantes fuisse constet sententias. Pythagoras enim numerum esse animā dixit. Hippon, aquam. Democritus ignem. Diogenes aërem. Critias sanguinem. Aristoxenus harmoniam. Heraclitus vaporem calidum. Et quis posset singulas veterum de anima opiniones recensere? Tertiò, quod ad præsentem tractationem idipsum scire inutile planè sit, & superuacaneum. Cæterùm quæcunque tandem fuerit essentia animæ, videtur tamen Galeno, quòd anima spiritu & sanguine, veluti instrumentis, & calore, qui vel in altero horum est, vel vtroque, ad omnem actionem vti, vel quòd anima sit in iis tribus. Hinc est quòd in libello de rigore animam dicat esse innatum calorem. Sed de animæ essentia in præsentia satis. Qui plura ea de re scire cupit, locos paulò ante à nobis citatos adeat.

Veterū de animæ essentia philosophorum variæ opiniones.

Licet autem motus eius euidenter contemplari, tum in aliis multis, tum maximè in animi perturbationibus, vt sunt, ira & timor. Hic enim intrò & ad principium tum spiritum, tum sanguinem abducit, & contrahit, atque vnà quæ in superficie sunt partes refrigerat. Illa autem & intendit, & fundit, & calefacit. Trepidatio verò antè certamen, quæ ex vtrisque composita est, inæquales obtinet motus. Proinde pulsus tum arteriarum, tum cordis, iis qui timent minimi, ac maximè debiles sunt: iratis autem maximi ac validissimi. His verò qui ante certamen trepidant inæquales. At in verecundia, animalis facultatis motus primū ad interiora fit, deinde rursum confertim ad exteriora redit. Proinde nisi redierit, timor est, non verecundia. Siquidem verecundia de repente fit, animali facultate nihil mali expectante. Euenit autem, vt ita dicam, ob molliciem, & natiuum timorem, quum homo præstantioris conuersationem ferre non potens, fugere, & si fieri posit à conspectu se subducere properat. Vnde fit vt recedat duntaxat ad intima, veluti subterfugiens, citra refrigerationem, ratione verò patibilem animi partem, id est, eam quæ & timet, & verecundatur, excitante atque impellente redit, & ad exteriora fertur, simili maximè motionis modo, quo in frigida lauatione calor reuocatur. At in timore, neque planè incitante, neque impellente ratione patibilem animæ partem, magis semper ac magis calor extinguitur, vt nonnulli etiam eorum rigore infestentur. Quod autem in timore confertim, id in tristitia paulatim patiuntur, magnitudine & vehementia, non toto genere differentibus inter se pathematis. Quinetiam nonnulli ob subitum timorem mortui sunt, vbi debilis naturâ animula, valido pathemate oppressa, & extincta, & suffocata est. Quippe extinctio, propter pathematis fit, naturam, vt quod ex refrigeratione nascitur. Suffocatio autem, quòd vniuersus sanguis ad principiū comeat, deferturque. At ex iratis nemo mortuus est, vtpote nec calore refrigerato, nec

Caloris natiui motus in animi perturbationib.
Timor.
Ira.
Trepidatio ante certamen.
Verecundia.
Nōnulli ob subitum timorem mortui.
Ex iratis nemo mortuus.

robore dissoluto. Præ ingenti verò gaudio, nonnulli pusillanimes mortui sunt, haud aliter quàm ex timore. Non enim vnà cum robore ac feruore, veluti in ira, animalis facultas ad exteriora fertur: quum econtrario, si quid antea habuit roboris, id nunc exoluitur, laxaturque. Quum enim plurimum laxata ad exteriora fertur, discutitur atque dissipatur.

COMMENTARIVS.

Quanquam ex multis aliis, caloris natiui motus ad interiora & exteriora corporis deprehendi potest, tamen omnium euidentissimè in animi perturbationibus illum
Timor. perspici, ira potissimum & timore, hoc loco Galenus monstrat. Siquidem timor tum spiritum, tum sanguinem intrò, & ad ipsum cor, natiui caloris principium, abducit, & contrahit, atque vnà quæ in superficie sunt corporis partes refrigerat. Hinc accidit, quod per timorem corpora pallescant, exterioresque eius partes exangues fiant; tremorque incidat; & vox interrumpatur. Quæ omnia subitam caloris ac sanguinis ad
Ira. interiora, metu impendentis mali, motum, sequuntur. Ira verò intendit calorem, quod eius definitio, quam in libro de morborum causis, cap. 2. Galenus profert, iram caloris circa cor feruorem esse affirmans, abundè commonstrat. Fundit, & calefacit præterea, ideoque per iram tandem rubicunda fiunt corpora, concitatiora, confidentia, & ad omne facinus perpetrandum prompta. Hęc itaque omnia concitatiorem caloris motum, & in extimas partes cum impetu factam effusionem, indicant. Cæterùm animi
ἀγωνία. τὸ ἀγωνιᾶν. Trepidatio ante certamen. perturbatio, quam Græci ἀγωνίαν, & τὸ ἀγωνιᾶν, latini trepidationẽ ante certamen commodissimè nominant: quippe ἀγωνιάω, vel contractè ἀγωνιῶ, est trepido ante certamẽ, & ἀγωνία, vel τὸ ἀγωνιᾶν: infinitiuũ enim sæpe pro nomine Græci, vt etiã latini vsurpãt: non nisi λύπην, κίνδυνον, φόβον πτώσεως, ἢ ἥττης, Phauorino teste, hoc est, metum ne quis in certamine cadat, aut vincatur, significat: quum ex vtrisq;, id est, ira & timore, sit composita, inæquales planè motus obtinet. Iam enim, vbi nimirum aduersarium se posse vincere confidit ac sperat, talem sanè, qualem in ira motum habet. Iam verò, vbi scilicet metuit ne ab aduersario vincatur, timoris motum obtinet. Et hũc quidem locum nemo quod sciam, interpretum rectè enarrauit. Cæterùm hos quos iam diximus motus natiui caloris fieri per timorem & iram, pulsus quoque cordis, & arteriarum eui-
Pulsus timoris. denter admodum ostendunt. Quum enim in timore caloris & spiritus motus fiat ad interiora, ac facultatis robur dissoluatur, minimos ac maximè debiles fieri pulsus ne-
Iræ. cesse est. Contrà in ira euenit, in qua quidem calor & spiritus per vniuersum corpus
Trepidationis ante certamen. diffunditur, neque virtus dissoluitur, sed resumitur. Ideoque pulsus per iram maximi, ac validissimi fiunt. In iis verò qui ante certamen trepidant, inæquales, ob inæqualem
Verecundia. nimirum qui in ea accidit caloris motum. Porrò in ea animi perturbatione quę verecundia nominatur, calor primùm ad interiora recedit, dein rursus ad exteriora redit, Qua sanè de causa fit, vt verecundia affecti, primùm pallore, & mox rubore suffundantur. Et nisi calor is qui ad profunda corporis recessit rursus redeat, non verecũdia, sed timor erit. Verecundiæ verò causa animi quædam mollicies est, & natiuus timor, quũ quis scilicet præstantioris congressum veretur, nec eius consuetudinem ferre potest, adeoque à conspectu illius se subducit. Nnde fit vt in ea calor ad intima, veluti subterfugiens recedat, non tamen quemadmodum in timore fit, illic permaneat: sed ratione patibilem animæ partem excitante, & impellente redit, & foràs fertur, simili modo quo in frigida lauatione calor, vt suprà dictum est, reuocatur. In timore autem, vt cõprehensum est, calor non redit ad exteriora, sed magis semper ac magis extinguitur, vt nonnulli propter subitum timorem mortui sint, eò quòd debilis natura animula ob refrigerationem, quam timor parit, extincta sit, vel repentina vniuersi sanguinis ad
Irati cur nõ moriantur? intima delatione suffocata. Iratorum verò nemo mortuus, propterea quod in ira calor

lor non refrigeretur, ac extinguatur, nec eius robur dissoluatur. Præ nimio autem gaudio nonnullos pusillanimes mortuos esse variis autorum monumentis proditum est. Sic enim Chilonem Lacedæmonium vitam finisse, quum victorem ex olympia reuersum conspexisset filium, Plinius lib. 7. cap. 32. autor est. Nec aliter mortuos Sophoclem & Dionysium Siciliæ tyrannum, eodem Plinio, cap. 53. eiusdem libri teste, constat, vtroque scilicet accepto Tragicæ victoriæ nuncio. Qua de re plura etiam in Compendio nostro diximus. Rationem autem cur ob ingens gaudium aliqui expirant Galenus subiicit, inquiens. Nam calor cum robore & feruore, non perinde atque in ira, foras fertur. Sed contrà, si quid anteà habuit roboris, hoc nunc exoluitur ac laxatur. laxatus itaque dum ad exteriora fertur, prorsus dissipatur. Animaduertendum autem hæc verba, veluti in ira, in Aldino græco codice non haberi, sed magno sensus dispendio desiderari. Quare in cōtextum inserenda sunt, ac ita locus ille legendus. οὐ γὰρ ἅμα τόνῳ καὶ ζέσει, ὥσπερ ἐν τῷ θυμῷ, κινεῖται πρὸς τὰ ἐκτὸς. &c. Atque hæc sanè esse adiicienda testimonio antiqui interpretis euincitur, qui locum hunc ita vertit. Neque adeò ebullit, sicut in ira. Reliqua omnia Galeni quum sint per se plana, maiorē enarrationem haud requirunt. Præ nimio gaudio mortui. Aldin° codex emaculatus.

Dolor verò ediuerso animā moueri cogens, similia maximo timori affert symptomata. Quippe eo laborantes, & decolores fiunt, & refrigerantur, & rigore capiuntur: & tremunt, & pulsus minores obtinent, & omnino pulsu priuantur, & tandem moriuntur, similiter iis qui perterrentur. Refugit enim in iis quoque innatus calor ad principium, resoluiturque simul & extinguitur. Quum autem mortem inferant eiusmodi perturbationes, nihil miri est, si animi quoque deliquia inducant. Neque mirari oportet, si ea quæ ad animi deliquia sequuntur symptomata, tum alia, tum excrementorum præter voluntatem excretionem inuehant. Verùm non est præsentis instituti, in iis diutiùs immorari, sed ad id quod propositum erat redeundum. Dolor.

COMMENTARIVS.

Dolorem contraria gaudio afferre symptomata, hoc in loco Galenus ostēdit. Nam vt gaudium calorem natiuum cogit ad exteriora moueri, ita dolor ad interiora: ideóque similia maximo dolori symptomata infert. Siquidem dolore laborantes decolores apparent, refrigerantur, rigent, tremunt, minores pulsus obtinent, imo pulsu prorsus destituuntur, tandemque similiter iis qui percelluntur: id enim ἐκπλαγεῖσι Galeno significat, moriuntur. Quippe ἐκπλήσσω Græcis non est nisi perterreo, consternatione afficio, perculsum reddo. Hinc ἐκπλαγεὶς perterrefactus. Vt verborum Galeni is sit sensus. Quemadmodum ex subito timore nōnulli moriuntur, vt paulò antè est commemoratum: ita etiam ex dolore: quod scilicet similia timori afferat symptomata. Quare Frāciscus Valleriola falsam Copi conuersionē, qui veluti syderati & attoniti cōuertit, secutus, hunc locum non rectè enarrauit. Causam verò cur ex dolore plerique moriantur, Galenus hanc affert. Refugit enim in dolore innatus calor ad cor, & resoluitur simul & extinguitur. Resoluitur autem, quòd nihil æquè vires, ac dolor ipse deiiciat. Extinguitur, quòd dolor, perinde atque timor calorem refrigeret. Cæterùm, quum dolor mortem inferre possit, nihil mirum est si etiam animi deliquia inducat. Si enim id quod maius est efficit, cur non etiam id quod minus est? Quod si verò animi deliquiā affert dolor, igitur etiam ea quę animi deliquia sequuntur symptomata inferre potest, vt est præter alia quæ paulò antè sunt commemorata, inuita excrementorum excretio. Quid enim mirum si deficiente anima, præter voluntatem etiam excrementa prodeant, quum musculi suum iam facere officium desinant? Quæ singula etiam per ti- Dolor contraria gaudio affert symptomata. ἐκπλήσσω. ἐκπλαγεὶς. Valleriola notatur. Dolor animi deliquia inducit. Excremētorum inuita excretio.

morem accidere solent, vt sect.27.proble.1.Aristoteles testatur. Cæterùm quum hoc loco audis dolorem inferre symptomata,non est cur ob id morbum esse putes. Nam, vt ex superioribus patuit,sæpe vnum symptoma, alterum parere symptoma potest: imò nonnunq̃ quatuor aut plura etiam numero sese symptomata ordine sequuntur.

Cur per rigores extremæ corporis partes refrigerantur?

Quum igitur rigor à calidis simul & mordentibus humoribus fiat, mirum nõ est, si extremæ partes omnes refrigerantur animali facultate vnà cum sanguine ad profunda commeante. Quippe frigus hoc tempore externarum, non earum quæ in profundo sunt partium sentitur. Nonnulli enim hoc tempore vehementer sitiunt, vtpote seruato ipsis intrinsecùs calore. Quòd verò huiusmodi symptomata non præter rationem rigore affectis eueniant, hinc colligere licet. Si enim in vna aliqua parte dolores vehementiùs hærentes, tum animi deliquia, tum refrigerationes inducunt: mirum non est eos qui in vniuerso simul corpore consistũt, etsi non animi deliquia, neque mortem, saltem refrigerationem efficere. Nam dolores qui in rigore fiunt, eiusdem cũ omnibus alijs doloribus generis sunt. Absunt verò ab ijs qui interimunt magnitudine, & tempore: sunt enim minores, & breuioris temporis. Colicus vtiq; dolor sæpenumero duobus diebus cõtinuis occupauit.

Rigor quãto vehementior, tãto breuior.

Rigor verò quanto est vehementior, tãtò breuior esse solet. Ac animæ motus in ipso, non ei qui in timore, sed illi potius, qui in verecundia, & frigida lauatione similis videtur. Quippe facultas pugnat ac certat contra ea quæ molesta sunt, quoad extirpauerit profligaueritq; omnia. Propter vehementes igitur incursiones, & quia in profundo corporis est coaceruata, cum plurimo calore reuertitur, febremque à rigore succendit, auxiliarem habens ad eius magnitudinem materiam. Quòd si aliquando inter certandum ipsa fatigetur priùs quàm ea quæ infestant profligauerit: id verò vel ob facultatis imbecillitatem, vel causæ magnitudinem fit: necessariò mors sequitur, vt anteà est dictum.

COMMENTAR.

Vniuersa quæ hactenus de animi perturbationibus à Galeno sunt commemorata, non alia de causa ab eo sunt producta, quàm vt hinc clariùs intelligamus, cur per rigores extremæ corporis partes refrigerentur: nẽpe quòd natiuus calor sentiens ea quę sunt corpori molesta, ad interiora, veluti in timore, refugiat. Quòd autem in rigore ægrotantes externarum duntaxat partiũ frigus sentiant, hinc palàm fit. Sunt enim nonnulli qui rigoris tempore sitiant, seruato scilicet partium internarum calore. Caloris enim abundantia, vt lib.1.de simpli.medica.facul.cap.3. Galenus attestatur, sitim procreat, haud secùs atque humoris inopia. Auctus enim calor, partim in ventriculo calefacit succos, partim exiccat. Præterea quòd refrigerationes non præter rationẽ, iis qui rigore laborant, eueniant, hinc colligere licet. Si enim dolores qui in vna aliqua corporis parte, colo nimirum intestino, cõsistentes, vbi vehementiores fuerint, animi defectiones, & mortem etiam afferre possunt: cur non ij dolores qui in vniuerso consistunt corpore, quales sunt qui in rigore accidunt: neq; enim totius corporis concussio sine dolore fit: etiamsi non animi deliquia, & mortem, saltem refrigerationem extremarum partium efficerẽt? Siquidem dolor qui in rigore fit, eiusdem cum cæteris omnibus doloribus generis est (molestus enim sensus existit) tamen ab iis qui interficiunt magnitudine, & tempore differt. Maior nanque est, & non ita diu durat. Colicus enim dolor, qui interdum, vt comprehensum est, interimit, sæpenumerò pluribus diebus continuis

In rigore frigus externarum partium duntaxat sentitur.

Dolor in rigore.

continuis durat. Rigor autem vix per vnius horæ spatium ægrum occupat, & quanto is vehementior fuerit, tanto etiam breuior erit. Tum enim mordax humor celeriùs, & maiori impetu fertur, ideóque fit, vt citiùs quoque expellatur. Eo autem expulso, rigorem etiam desinere oportet. Cæterùm motus animæ, & caloris in rigore, similis est ei qui in verecundia, & frigida fit lauatione. Nam animalis facultas atque calor in primis ad interiora mouetur, ac pugnat certatque contra ea quæ sunt molesta. Propter vehementes autem aduersus ea quæ infestant incursiones, & quia in profundo corporis est coaceruatus, rursus confertim ad exteriora redit, febremque à rigore accendit, coadiutricem habens ad eius magnitudinem materiam mordacem calidam. Vbi verò inter certandum facultas ipsa priusquàm noxia profligauerit fatigetur, mortem sequi necesse est, vt præcedenti diximus capite. fatigari autem ipsam hac ratione bifariam contingit. Primò, quando ipsa facultas fuerit imbecilla, tunc enim à noxiis vincitur. Secundò, quando causa fuerit magna. Tum nanque propter suam magnitudinem à facultate vinci haud potest.

Rigor quo vehementior, eo breuior.

Qualis motus animæ & caloris in rigore.

CAPVT IX.

Postquàm igitur hucusque sermonē perduximus, imponamus ei summam, breuibus quibusdam capitibus, omnia quæ dicta sunt comprehendentes, & quæ reliqua sunt adiicientes. Tussis itaque, sternutatio, singultus, & rigores, expultricis facultatis validi ac violenti motus sunt. Pandiculationes verò, & oscitationes, eiusdem quidem facultatis motus sunt, sed mediocres. In horrore autem etiam magis mediocres sunt motus. Ac multo magis iis mediocres sunt per inæqualitates motus, vt ipsos propemodum nō motus, sed tantùm sensus esse dixeris: quales vtiq; in vlcerosa laßitudine sensus sunt, atque iis etiam magis in pruritu. In hoc enim symptomate excrementorum duntaxat quæ pruritum excitant sensus est. Neque enim aliter ea nominare licet, nisi quis illa nitrosa, aut salsa, aut amara, appellare voluerit: quòd huiusmodi sit ipsorum natura. Licet autem ea discere tum ab externis, veluti vrtica, scilla, muria, aqua maris, & id genus reliquis: nihiloque minus ab iis quæ in ipso sunt corpore. Quippe solet pruritus vexare eos qui balneum negligunt, & sordibus referti sunt. & cruditatibus laborant, & cibos mali succi comedunt: multoque magis in scabie, & lepra, quòd in huiusmodi affectibus & copiosior, & craßior sit humor: quo vtique diutiùs & magis pruriunt hi, quàm vlli alij, qui citra talem affectum pruriunt, nihil tamen iuuantur, neque si seipsos vehementißimè scabendo excorient, quòd scilicet infestans humor in iis sit infixus, atq; vt ita dicam, cuti impact⁹. Neq; enim adeò exiguus est, & tenuis, sicut in iis qui balneū neglexerūt, aut sordibus scatent, sed & plurimus, & craßus, & nonnunquā lentus quoque.

Epilogus.

Pruritus quos vexat.

COMMENTAR.

Hoc & sequenti capite quæ fusiùs antè dicta sunt, per capita & breuiter repetit, vt scilicet ea quæ priùs pluribus docuit nobis in memoriam reuocet. In præsentia verò quales motus sint tussis, sternutatio, singultus, rigor, pandiculatio, oscitatio, inæqualitas, & pruritus ostendit. Omnes enim expultricis facultatis motus esse constat, vtpote per quos ea quæ corpori sunt molesta & noxia, expellere ac eiicere conatur. Differunt tamen inter se magnitudine. Siquidē tussis, sternutatio, singultus, & rigor, validi ac violenti sunt motus. Pandiculatiò verò, & oscitatio magis mediocres. Duobus iis

Quales motus tussis, sternutatio, singultus, rigor, pandiculatio, oscitatio, inæqualitas, & pruritus.

motibus magis mediocris est, motus inæqualitas ipsa, vtpote quæ propemodum non mereatur dici motus, sed potius molestus sensus, vt ex iis superioribus abunde patuit. Inæqualitati similes sunt sensus, vlcerosa dicta lassitudo, & pruritus. Nam in iis molestantium tantum sensus est, atque in pruritu magis quam in vlcerosa lassitudine. In pruritu enim solus ixcrementorum quæ pruritum inferunt sensus fit, nec vllus plane motus percipitur. Nihil aűt refert si eadem excrementa nitrosa, aut salsa, aut amara appellentur. Neque enim pruritus, quem Græci κνησμὸν vocăt, aliud est malum, quàm nitrosorum, aut salsorum, aut mordacium in cute consistentium humorũ sensus. Cæterum natura eorum quæ pruritum excităt, bifariam disci potest. Primò à rebus externis, vrtica scilicet, scilla, muria, & aqua marina. Nam talia omnia vel amaram in se qualitaté obtinent, adeoque extergunt, veluti vrtica & scilla, Galeno lib. 5. de simpli. medi. facul. cap. 6. teste, vel salsam, vt muria, & aqua marina. Qualẽ igitur sensum hæc ipsa corpori admota exhibent, talem etiam quæ pruritum excitant excrementa sensum mouere solent. Secundò ab iis quæ in ipso sunt corpore. Nam pruritus vexant eos qui balneũ negligunt, & sordium copiam coaceruant, item eos qui cruditatibus laborant, & prauo cibo vtuntur, non alio sanè nomine, nisi quòd excrementa hæc in corpore nata sint salsa, vt nihil referat salsa an pruriginosa, vt sic dicam, illa nomines. Porro omnib[9] aliis magis pruriunt, qui scabie & lepra laborant, idque duabus de causis. Vna, quòd humor in iis pruritum excitans sit copiosior quàm in iis qui balneum neglexerunt, aut sordibus scatent. Altera, quòd sit crassior, adeoque infixus, & cuti impactus. Hincq; adeò nihil iuuantur, etiamsi se ipsos plurimùm scabendo excoriant. Humor enim salsus adhuc cuti infixus manet, ideoque pruritum concitare haud desinit. Cęterùm Galenum hoc loco, & passim alibi per lepram cutis tantùm intelligere vitium, ab eo quod Arabes, & hodie facientes medicinam ita appellant plurimùm dissidens, notius est quàm vt multis à me demonstrari debeat, præsertim quum idipsum abunde lib. 2. paradoxorum cap. 6. fecerim.

Pruritus quid?

Pruritum excitantium natura bifariã discitur.

Qui scabie & lepra laborăt aliis magis pruriunt.

In quo prædicta symptomata conueniunt, ac differant.

Omnia igitur eiusmodi symptomata à vitioso humore originem trahunt. Differunt autem inter se se, & qualitate, & quantitate causæ, præterea etiã quiete, & motu. Est enim exigua, tenuis, salsa, & immota in pruritu. Exigua verò, tenuis, mordax, & immota in vlcerosa lassitudine. At multa, crassa, salsa, & immota in lepra & scabie. Pauca autem, tenuis, mordax, & exiguum quendam motum obtinens in horrore. Si verò vehementer mouetur, vel copiosior; aut mordacior est, rigorem, non horrorem excitat. Maximum quidem, quæ plurima est, & vehementissima, & mordacissima, vehementissiméque mota. Minimum verò, vbi in vno aliquo horum mediocriter aucta, ex horrore in rigorem trãsierit. Complures verò aliæ inter hunc minimum, & maximum rigorem sunt differentiæ, ratione maioris ac minoris inter se dissidentes, prout causa magis, minúsue mouetur; item prout magis, minúsue est mordicans, adhæc propter eam quæ in quantitate est differentiam. Prætereà, prout causa quæ rigorem excitat, in dictis differentiis vel omnibus, vel quibusdam, vel earum aliqua fuerit aucta. Atque hæc symptomata omnia, tum in cute, tum in subditis illi carnibus congesta causa consistere solent. Quòd verò ad tussim, sternutationem, & singultum attinet, tussis quidẽ causa in pulmone, & faucibus, & thoracæ consistit: sternutationis autẽ in naribus, singultus verò in ventriculo, & gula. In omnibus autem iam dictis commune est, quòd expultrix facultas seipsam ad vehementissimos motus excitat,

vt

vt ea quæ contristant excutiat, quemadmodum antea diximus, tum alia quædã de ipsorum generatione, tum etiam quòd sternutatio ex accidenti aliquando humorum qui in pulmone consistunt, remedium est, licet eorum gratia non fiat. Sic etiam ea quæ in ventriculo & gula singultus excitant, sternutamenta ex accidente purgant, atq; hanc ob causam singultuum remedia fiunt. Quippe abdominis musculi intenti & contracti ventriculum simul impellunt, vt violentior in molestas causas, quas expellere conatur, fiat incursio. Diximus iam ferè omnia, tum actionum, tum facultatũ animalium symptomata, cũ iis quæ illa procreãt causis. Atqui in primo libro nullius naturalis tũ facultatis, tũ functionis mẽtio facta est: In hoc verò secundo, propter sermonis cõmunitatem, nonnihil quoq; de iis dictũ est. Sed absolutũ & proprium illis librum dicabimus, nempe tertiũ qui hũc sequitur.

Sternutatio humorũ qui in pulmone consistũt, & singultuũ remedium.

COMMENTARIVS.

Quæ cap.5.&.6. dicta sunt Galenus hoc loco repetit, nempe ꝙ omnia symptomata quæ sunt è genere deprauatorũ motuũ à vitiosis generentur humoribus, & ꝙ quadrifariam inter se differant, nimirum qualitate, quantitate, quiete, & motu causæ. Si enim causa quantitate fuerit exigua, qualitate tenuis & salsa, pręterea nõ moueatur, pruritũ excitat. Si autẽ mordax fuerit, ac reliqua omnia, excepta salsedine, affuerint, vlcerosam lassitudinẽ procreabit. Sin quãtitate multa fuerit, crassa, salsa, & immota, leprã ac scabiẽ generabit. Quòd si pauca, tenuis, mordax, & modicè moueatur, horrorem excitabit. Si copiosior fuerit, mordacior ac vehemẽter moueatur, rigorẽ inducet. Maximũ quidẽ rigorem, si plurima est, mordacissima, & vehementissimè mouetur. Minimum, vbi vel in copia, vel mordacitate, vel motu mediocriter aucta causa, ex horrore in rigorẽ transitũ efficit. Cõplures aũt aliæ sunt inter eũ qui maximus & minimus est rigor differentiæ, ratione maioris & minoris variãtes, prout causa vel in quantitate, vel mordacitate, vel motu variatur, quẽadmodũ locis iã citatis abundè est dictũ. Atq; hęc sunt symptomata, quorũ causa tũ in cute, tũ in subiecta illi carne cõsistit. Inter symptomata verò quorũ causa in profundioribus corporis partibus cõsistit, numerãtur, tussis, sternutatio, & singultus. Tussis enim causa in pulmone, faucibus, & thorace hęret. Sternutationis verò in naribus. Singultus in vẽtriculo, & gula. Differũt itaq;, quod causas obtinent in diuersis corporis partibus consistentes. Cõueniunt etiã in eo, quod expultrix facultas in omnibus iam dictis tribus symptomatis seipsam ad vehemẽtissimos excitat motus, idq; nullo alio nomine, nisi vt ea quæ infestãt explodat, quemadmodũ locis supra citatis dictũ est. Ibidẽ enim multa de horũ generatiõe retulit Galenus, & quòd sternutatio ex accidenti humorũ qui in pulmone hærẽt, licet horũ gratiã nõ fiat, remediũ fit. Per se enim ea quæ in naribus consistunt, cerebrũ expellit. Ex accidente aũt, ea quę in thorace ac pulmone sunt propulsat, idq; per neruos, veluti per quasdã lõgas manus in thoracẽ descendentes. Per hos enim thoracẽ cõtrahit, ac illic contenta excrementa cõcutit, ac subinde forãs pellit, atq; ita horũ ex accidẽte fit remediũ, vt fusiùs cap. huius lib.6. mõstratum est. Pari modo etsi singultus per se purget ea quæ ventriculũ & gulam infestant, tamen hæc ipsa eriã ex accidenti sternutamenta purgant, adeoq; singultuum remedia fiunt. Nã musculi abdominis per sternutamenta intenti & cõtracti ventriculũ simul impellunt, vt violentior in causas molestas, & singultũ inducẽtes, quas expellere nititur, fiat incursio. Reliqua sunt per se clara.

Symptomata è genere deprauatorum motuum quadrifariã inter se differunt.

Sternutamenta singultuum remedia.

CAPVT X.

Nunc vt in iis duobus libris omnia quæ animalibus facultatibus succedunt symptomata compleãtur, de iis etiam quæ principes actiones occupant differemus. Sunt igitur in iis tria prima symptomatum genera. Vnum quidem, actionis abolitio: alterum læsio: tertium verò in

Principiũ actionum tria prima symptomatum genera.

alteram speciē degeneratio. Abolitio sanè in stultitia vt vocant, & obliuione fit. Sæpenumero enim visum est, morbos in abscessum abeūtes, stultitiam, aut obliuionem intulisse. Sanè vidimus nōnullos & literarum, & artium omnino oblitos, & qui neq; suorum nominum meminissent, cuiusmodi aliquid in pestilentia euenisse Thucydides scribit. Quosdam enim ex iis qui euaserūt, neq; seipsos, neq; suos necessarios agnouisse ait. Atq; visi sunt aliqui, qui propter extremam senectutē similibus correpti sunt symptomatis. Vnde manifestum est, & stultitiam, & obliuionem à frigore nasci. Nam & medicamenta quæ huiusmodi symptomata efficiunt, facultate frigida sunt. Huiusmodi igitur symptomata cerebri corpus refrigeratum esse declarant. Quemadmodū & apoplexia, & epilepsia ob pituosi humoris in ventriculis cerebri coaceruati copiam, gigni videntur. Proinde horū symptomatum tum generatio, tum solutio subitaria est, id quod in corporū intemperie fieri nullo pacto potest. At mediocres noxæ, ac veluti torpores tum rationis, tū memoriæ, ob minorem eueniūt refrigerationem, aut ob frigidū aliquod medicamentū corpori ingestum, vel capiti impositum, aut frigidū humorē in cerebro congestum.

COMMENTAR.

Vt omnia quæ animali facultati succedunt symptomata Galenus in hoc libro absol uit, de iis quæ in principibus actionibus, nempe imaginatione, ratiocinatione, & memoria eueniunt symptomatis, hoc capite differere incipit: idq; breuiter admodum, quod scilicet pluribus ac multò quàm hîc fusiùs, de iis cap.3. libri de sympto. diffe. & cap. vlti. libri primi de sympto. cau. egerit. Tria verò in iis, vt in omnibus aliis actionibus, prima symptomatum esse genera ait, abolitam, læsam seu imbecillam, & in alteram speciem degenerantem, siue deprauatam actionem. Degenerat enim actio, adeoq; deprauata est, vbi aliter quàm pro naturæ modo fit, vt infrà latiùs dicemus. Abolitio autem actionis principis fit in stultitia, & obliuione. Nam per stultitiam imaginandi, ac præcipuè ratiocinādi, intelligendiq; actio aufertur, ac omnino perit. Hinc lib.5. de labo. lo. cap.4. stultitiam, intellectus, & rationis omissionem esse definit Galenus. Cæterùm hoc symptoma magis propriè ἄνοια, id est, amentia, quàm μώρωσις, hoc est, stultitia, vt cap.3. libri de sympto. diffe. ostensum est, nominatur. Per obliuionem autem, memoria aboletur. Stultitiam verò & obliuionem non rarò inferunt morbi, vbi in abscessum finiuntur. Abscessus autem, ἀπόστασιν Græci vocant, fit, quando humores qui priùs vnam infestarunt partem, nunc ea relicta in alterā abscedunt, ac transferuntur. Sic sæpe humoribus ab aliis corporis partibus ad cerebrū impetu quodam translatis, in eo abscessum efficiunt, ac stultitiam, & obliuionem pariunt, tantam quidem, vt ægrotātes & literarū, & omnium artium prorsus obliuiscantur. Quod Thucydidis ex lib.2. belli Pelopon. desumpto testimonio confirmat, cuius etiam cap.3. libri de sympto. diffe. facta est mentio. Is enim quosdam qui à pestilentia seruati fuerunt, neq; se ipsos, neque suos amicos agnouisse subinde scribit. Quod non alio factum est nomine, quàm quòd humores qui pestilentiam procrearunt in cerebrum fuerunt delati, ibidemq; abscessum effecerunt. Porrò visi sunt quibus propter extremam senectutem obliuio, & stultitia eueniunt. Vnde omnibus palàm fit, prædicta symptomata à frigore nasci. Est enim & ipsa senectus frigida, ideoque illis symptomatis corripiuntur senes. A frigore autem iam dicta symptomata prouenire, frigida quoque medicamenta abundè monstrāt. Siquidem & illa corpori ingesta, aut admota, stultitiam, & obliuionem inducunt. Testatur etiam horum symptomatum tum generatio, tum solutio, ea fieri à nuda frigida intemperie cerebri corpus occupante. Sensim enim & fiunt, & soluuntur, quod nequaquam

[Marginal notes: Degenerans actio quæ? Abolitio actiõis principis. Stultitia quid. — ἄνοια. — Abscessus. ἀπόστασις. — Prædicta symptomata à frigore nascuntur.]

quam accideret si ab humore aliquo procrearentur. Tum enim subitò & fierent, & desinerent, quod apoplexiæ & Epilepsiæ exempla satis confirmant. Quippe quum hæc duo mala propter pituitosos in cerebri vētriculis coaceruatos humores fiāt, ideò horum tum generatio, tum solutio subitaria est. Atque hactenus de primo genere symptomatum diximus. Alterum symptomata principis actionis, nempe imagnationis, ratiocinationis, aut memoriæ, est læsio, hoc est, mediocris noxa. Mediocris enim est, quæ nō omnino iis actionibus priuat, sed eas dūtaxat imbecillas efficit. Ideò eius symptomata sunt veluti torpores rationis & memoriæ. Ac fiunt à prædictis causis, sed mitioribus, neque ita vehementibus. Læsio principis actionis.

Item deliria, & omnes deprauati motus principis facultatis, à prauis humoribus, aut cerebri intemperie ortum habent. Nominantur verò phrenitides, quæ cū febre sunt. Maniæ verò, quæ citra hanc fiunt. Hæ interim mordaces & calidos sequuntur humores, qualis maximè flaua bilis est: sæpe etiam à calidiore cerebri intemperie nascuntur. Sola verò melancholica vocata deliria, frigidiorem humorem pro causa habent. Nam Phrenitis non simpliciter ob calidos accidit humores, sed cum eo phlegmonen quoq; in cerebro, & ipsius membranis parit. In aliis autē febribus deliria fiunt, eiusmodi humore in cerebro redundante. Et quæ in acutissimarum febrium vigore consistunt, mordacem calidumq; vaporem ad cerebrum euaporantem obtinent. Melancholica verò deliria multarum sunt specierum, propter apparētes particulatim imaginationes. In omnibus autem commune esse videtur, quod ab Hippocrate dictum est. Si timor & mœstitia multo tempore perseuerauerit, melāncholicum eiusmodi est. Omnes enim sine causa mœsti sunt. Neq; si roges quamobrem tristentur, dicere possunt. Ac non pauci eorum mortem, atq; alia quædam haudquaquam timenda, metuunt. Sunt verò qui vehementer cupiant mori. Porrò quòd ex atra bile, quum rationalis animæ principium occupauit, timor, mœstitia, & mortis expectatio fiant, nihil mirum. Siquidem videmus nihil eorum quæ extra corpus sunt nos ita perterrefacere, ac tenebras. Quum igitur quippiam tenebris simile, rationali animæ parti circunfunditur, necesse est hominem timere, vt qui semper causam timoris in corpore circumferat. Quod enim nobis extrinsecus accidit, quum ambiens aër ad tempus aliquod vastissimis tenebris obscuratus fuerit, id melancholicis ab interno, & ex ipso corpore excitatur, occupante cerebrum vel ipsa atra bile, vel aliqua melācholici vaporis exhalatione, veluti in morbo quem flatuosum, & hypochondriacum vocant. Deliria diuersa. Maniæ. Phrenitis. Cur atra bilis timorem & mœstitiam pariat.

COMMENTAR.

Absolutis duobus primis principis actionis symptomatum generibus, tertium nunc aggreditur, nempe deliria, & omnes iā dictæ actionis deprauatos motus. Tales autem sunt, qui aliorsum quàm pro naturæ modo fiūt. Naturæ verò modus est, si animo valemus, mentisq; & rationis compotes sumus, obiectarum quarumq; rerum notiones integras, delectumq; habemus, si deniq; iudicio ac ratione singula expendimus, noxia vitamus, vtilia verò & honesta amplectimur. Qui autem delirio laborant, nihil horum faciunt, sed præcipites ad omnia sine præmeditatione ac cōsilio feruntur, apprehensionem quidem habentes, delectu autem conceptarum rerum destituti, vt non rarò noxia pro vtilibus, turpia pro honestis arripiant, ac prosequantur. Cæterùm omnes deprauati principis actionis motus, & deliria, vel à vitiosis humoribus, vel Naturę modus. Deliriorū causæ & varietas.

à cerebri intemperie naſcuntur. Verbi gratia phrenitis,& mania. Phrenitis autem delirium cum febre accidit. Mania verò, citra febrem. Vtrunque autem delirij genus à iã dictis cauſis oritur. Mania quidem interdum à calidiore cerebri intemperie. Sæpe etiã à mordacibus,& calidis, qualis eſt flaua bilis, humoribus. Phrenitis non ſimpliciter, vt mania, à calidis naſcitur humoribus, ſed etiam phlegmonen in cerebro, aut eius inuolucris efficit, vt in præcedentibus quoque libris dictum eſt. Deliria verò quæ in aliis febribus, intermittentibus ſcilicet, eueniunt, quòd calidus humor in cerebro redundat, accidere ſolent. Quæ autem in rigore acutiſsimarum febriũ deliria apparent, ob mordacem calidumque vaporem ad cerebrum delatum, naſcuntur. Sola igitur melancholica vocata deliria, frigidum humorem, atram nimirum bilem, pro cauſa habent. Sunt autem horum deliriorum variæ differentiæ, prout in ipſis apparuerint particulatim imaginationes, Siquidem alius teſtam ſeſe factum putat, atque idcirco obuiantibus cedit, ne collidatur. Alter gallos cantare audiens, vt hi alarum, ſic ille brachiorum plauſu latera quatiens, animantium ſonum imitatur, vt copioſiùs libr. 3. de labor. locis, capite ſexto Galenus docet. Hinc appoſitiſsima voce hoc loco vſus eſt Galenus ὑπόλοι: hac enim apparentes ac fictas quaſi rerum non verè exiſtentium imagines ſignificare voluit. Commune autem in omnibus melancholicis deliriis eſt ſymptoma, timor & mœſtitia, quemadmodum Hippocrates ſectione ſexta, apho. 23. ſignificauit, inquiens. Si timor & mæſtitia diu perſeuerauerit, melancholicum eſt. Omnes enim mœſti ſunt, omnes timẽt mortem, vitam damnãt, odio habent homines, vt loco etiam paulò antè citato Galenus copioſiùs tradit, non tamen omnes mori cupiũt. Quod autem ait, tum alia quædam haudquaquam timenda, metuunt, reſpicit ad eum qui timuit ne Atlas, qui mundum ſuſtinere dicitur, grauatus ſub tanto onere, ipſum à ſe excuteret, atq; hic cum illo collideretur, & nos quoque cum illo periremus. Cur autem melancholici timeant, ac mœſti ſint, Galenus in contextu ita perſpicuè docet, vt nulla opus ſit explicatione. Eandem verò cauſam, etiam loco nunc ſæpiùs citato, iiſdem propemodum verbis tradit. In ſumma timor, & mœſtitia fiunt, vel ipſa atra bile, vel aliqua melancholici vaporis exhalatione, vt fit in morbo flatuoſo & hypochondriaco appellato, cerebrum occupante. Sic autem dictus eſt ab ipſis hypochondriis laborantibus, & inflatis, quæ ſubinde cerebrum propter melancholici vaporis exhalationem in conſenſum rapiunt, vt fuſiùs loco iam ſæpiùs indicato Galenus tradit.

Melancholicorũ variæ imaginationes.

ὑπόλοι.

Morbus hypochondriacus cur dictus?

GALENI DE SYMPTOMATVM CAVſis Libri ſecundi Finis.

Claudii Galeni pergameni, de Symptomatum causis liber tertius,

Leonharto Fuchsio interprete.

CAPUT I.

Quanquam symptomata quæ in naturalibus tum actionibus, tum facultatibus eueniunt, eadem quam ea quæ in animalibus fiunt actionibus inuentionis methodum ac rationem habent: præstiterit tamen fortaßis in horum quoque particulatim speciebus exercitari, quemadmodū etiā in iis quæ animaliū sunt actionū exercitati sumus. Caput itaq; inuentionis omniū quæ facultatibus noxā inferunt causarum est, modi quo per sanitatem actiones suas perficiebant cognitio. Si enim atterendo ventriculus cibos concoquit, quum quò minùs atterat impeditur, concoctionis symptomata efficiet. Si nihil quidem omnino attriuit, nihil prorsus concoquet. Si verò vitiosè attriuit, vitiosè quoque concoquet. Eadem ratione si putrefaciendo concoquit, nisi putrefaciat, haud concoquet. Verùm si veluti nos demonstrauimus, ipsa concoctio alteratio in qualitate est, fit autem à ventriculo dum sibi cibos aßimilat, omnibus palàm est, frustrationē in alteratione, concoctionis forè symptoma. Quòd si nulla penitùs fuerit alteratio, hoc symptoma cruditas vocatur, haud aliter quàm immobilitas, & sensus priuatio in animæ actionibus, significantibus scilicet priuatis animæ partis actionis tum abolitionem tum priuationē. Si verò alteratio fiat, sed non vt oportet, cruditas quidem & hoc symptoma nominatur: non tamen vt priùs, priuationem, sed vitium duntaxat significat. Quum autem & ipsum sit duplex, vel quòd tarde, & nondum conuenientem mutationem cibus suscipiat, vel corrumpatur, vt nullam prorsus à natura perfectionem ornatumve recipere poßit: prius quidem tardam concoctionem nominant, secundum verò nullum proprium nomen obtinet. Atq; huiusmodi sunt concoctionis noxæ.

Caput inuentionis omnium eausarum facultatibus noxam inferentium quod.

De concoctione diuersæ veterum opiniones.

Cruditas.

Tarda cōcoctio.

COMMENTARIUS.

Quum in hoc libro de symptomatis quæ in naturalibus tum actionibus, tum facultatibus consistunt sit acturus Galenus, quanquam illa eandem cum iis quæ in animalibus accidunt actionibus: inuentionis methodum habent, tamen nihilominus nos in horum quoque particulatim speciebus exercitari docet, à concoctione exorsus. Cæterùm quum omnium quæ facultatibus nocēt inuentionis causarum, caput & initium sit, cognitio modi quo per sanitatem suas perficiūt actiones, ideò primùm quid sit concoctio monstrat. Tres autem veterum ea de re opiniones recenset. Fuerunt enim qui concoctionem ventriculi fieri dicebant, quum ille cibos tereret. Cuius quidem opinionis Erasistratum fuisse constat, quemadmodum ex iis quæ lib. 2. de naturalibus facultatibus Galenus scribit, palàm fit, vbi ita inquit. Id verò Erasistratus quoque ipse, quanquam nolens fatetur. Nā quum in febribus deteriorem esse ciborum cōcoctionem dicat, nec tamen, sicut priores censuerunt, propterea quòd naturalis caloris mediocritas corrumpitur: sed quia ventriculus hos amplecti, & terere similiter non valet, quòd eius læsa sit actio, rogari iure potest, à quo sit lęsa vētriculi actio. Vnde omnibus

Tres veterū medicorum de concoctiōe opiniones.

Erasistrati.

perſpicuum ſit actionem vẽtriculi Eraſiſtratum circumplexum, & attritionem nominaſſe, vt liquidò patet ex iis quæ lib. 2. the. metho. cap. 4. idem Galenus ſcribit. Alij putrefaciendo cibũ concoquere ventriculum putabant. In qua ſentẽtia Pliſtonicus fuit. Hippocrates autem, Galenus, & omnes propemodum alij veteres medici, concoctionem dixerũt eſſe alterationem cibi in propriam ac familiarem nutriti qualitatem. Iam dictas tres de cõcoctione ſententias Cornelius Celſus in procemio libri 1. iis indicauit verbis. Ex quibus inquit, quàm maximè pertinere ad rem concoctio videtur. Huic potiſsimùm inſiſtunt, & duce alij Eraſiſtrato, atteri cibum in ventriculo cõtendunt. Alij Pliſtonico, Praxagoræ diſcipulo, putreſcere. Alij credunt Hippocrati per calorem cibos concoqui. Hæc ille. Quòd ſi igitur de Eraſiſtrati ſententia concoctio fit atterẽdo, impediri ac vitiari ventriculi actio iure dicetur, adeoq; cõcoctionis ſymptomata euenient, ſi cibos non rectè atterat. Verbi gratia, ſi nihil omninò atterit, nihil prorſus concoquit, eritq; tũ cõcoctionis abolitio. Si verò deprauatè cõterit, deprauata concoctio erit. Eodẽ modo ſi de Pliſtonici ſententia, putrefaciendo fit cõcoctio, niſi rectè putrefaciat ventriculus cibos, ſymptomata abolita vel deprauata ſcilicet concoctio, ſequatur neceſſe eſt. Quòd ſi verò concoctio eſt alteratio nutrimẽti in propriam eius quod nutritur qualitatem, vt cap. 4. lib. de ſympto. differen. & lib. 2. de natur. facul. multiſq; aliis locis demõſtrauit Galenus, perſpicuũ omnibus ſit, fruſtrationẽ ſeu aberationem in alteratione concoctionis eſſe ſymptoma. Vt Sole iã clarius ſit, cognitionẽ modi quo per ſanitatem ſuas actiones perficiebant facultates ipſę, caput eſſe & initium inueniendis omnium cauſarum, quæ facultatibus noxã inferunt. Quas ſanè cauſas Franciſcus Valleriola non ſine maximo errore morbificas appellat, dũ inquit. Qua in re pręcipuũ illud haberi debet, vt ſi morbificas cauſas quæ potentiis naturalibus noxã inferunt noſcere voluerimus &c. Si enim morbificæ eſſent, tunc noxa, quam illę facultatibus inferunt morbus foret, quod ex diametro cum Galeni ſentẽtia pugnaret, vt qui noxas illas, ſeu vitiatas actiones facultatum, ſymptomata, nõ morbos nominat. Cauſæ igitur quæ noxas facultatibus inferunt non ſunt niſi morbi, vt quos conſtat eſſe affectus præter naturam, à quibus actiones vitiantur, vt ſuprà, capite. 2. libri de morborum cauſis, & capite. 4. libri de ſymptoma. differen. luculenter admodum eſt demonſtratum. Quod ideò commemorare placuit, vt hinc intelligeres, nihil mirum eſſe Valleriolã in morbis cõtinentem ſtatuere cauſam. Cauſam enim morbi appellat id, quod reuera morbus eſt, & morbũ, quod reuera ſymptoma eſt. Morbũ autem eſſe ſymptomatis continentem cauſam, nunq̃ inficias iuimus, & idipſum etiã, vt ex iis quę præceſſerũt abundè patuit, Galenus fatetur. Cæterùm quũ priores duæ de cõcoctione opiniones à veritate ſint alienæ, tertia verò nõ ſolùm veterũ medicorũ authoritate ſit cõfirmata, verumetiã rationi cõſona, ideò hãc Galenus ſequitur, & de illius pręſcripto ſymptomata concoctionis inquirit, ac tria eſſe in vniuerſum colligit, abolitã nimirũ, imbecillã, & deprauatã cõcoctionem. Si enim abolita eſt, & nulla prorſus cibi in ventriculo fit alteratio, cruditas nominatur hoc ſymptoma, haud ſecus quã immobilitas & inſẽſibilitas, ἀκινησίαν ἀναισθησίαν vocat Galenus, in animalibus actionibus. Significant enim iã dictæ voces primatis ſeu præcipuæ animæ partis, hoc eſt, cerebri actionis abolitionẽ & priuationem. Quẽadmodũ igitur in iis duobus ſymptomatis animalis facultas ſuis actionibus omni no deſtituta, & priuata eſt, ita etiam naturalis ſiue concoctrix in cruditate. Si verò alteratio cibi in ventriculo fiat, ſed non vt oportet, cruditas quidẽ & hoc ſymptoma vocatur, ſed impropriè. Nã propriè ita nominatur omnimoda actionis ventriculi priuatio. Alteratio aũt in alienã qualitatẽ, ſeu vitioſa cõcoctio Græcis rectiùs δυσπεψία, latinis difficilis concoctio nuncupatur. Hinc cruditas impropriè dicta, nõ priuationem, & omnimodam abolitionem, ſed duntaxat vitium ſignificat. Porrò vitioſa concoctio κακώσεως enim, & non δυνάμεως legendum: duplex eſt, vel enim tardè longioriq; tẽpore, & vix cibus in vẽtriculo permutatur, & appellatur Grecis βραδυπεψία, Latinis

Pliſtonici. Hippocratis & Galeni.

Cauſę facultatibus noxam inferentes, vt Valleriola putauit, nõ ſunt morbificæ.

Tria concoctionis ſymptomata.

Cruditas propriè dicta.

Cruditas impropriè dicta.

Deprauata concoctio.

βραδυπεψία.

Latinis autem tarda & imbecilla concoctio. Vel omnino cibus corrumpitur & nullũ omnino à natura ornatum recipere potest, sed in alienam planè qualitatem permutatur. Hæc nullum proprium nomen apud Græcos obtinet, tamen cōmodissimè, vt cōprehēsum est, vocari διαφθορὰ Græcis, & deprauata concoctio Latinis potest. Atque hæ sunt tres concoctionis noxæ. διαφθορά.

Cōmunis noxarum seu sympto matum causæ in genera & species diuisio.

Causa verò earum communis quidem est, alteratricis facultatis à scopo aberratio. Hæc autem in genera & species diuiditur. Prima quidem duo genera aberrationis sunt, alterum facultas ipsa laborās, alterum externus quispiam error. Vtrunque horum rursus diuiditur. Facultatis quidem noxa bifariā accidit, aut propter suam essentiam, aut aliquem instrumentalem morbum. Externus verò error & ipse triplex est. Vnus quidem in ventriculi excrementis, alter in cibis, tertius in tempore somni existit. Verum quæ in propria facultatis essentia noxæ eueniunt, intemperies quædam sunt effectricium qualitatum. Quæ verò ab instrumentalibus morbis oriuntur sunt erysipelata, œdemata, phlegmone, scirrhi, abscessus, carbunculi, & id genus alij tum simplices, tum compositi morbi qui in ventriculo consistunt. Propter hæc verò omnia ventriculus malè concoquit, facultate scilicet eius quæ concoquit læsa: per intemperies quidem in sua ipsius essentia, per alios verò morbos, qui simpliciter instrumentales sunt, duntaxat impedita. Qui verò ex intemperie & instrumentali morbo compositi sunt, vtroque modo noxam afferunt. Atque ob omnes has accasiones ventriculus malè concoquit, etiamsi in nullo aliorum quæ extrinsecùs accidunt peccetur. E contrario autem ventriculo ipso nequaquam laborante animal non concoquit, vel propter ciborum potionúmque immoderatarum quātitatem, vel prauam qualitatem, vel intempestiuā sumptionem, vel incongruum ordinem, vel vitiosum excrementum, vel breuem somnū. Porrò quæ à vitiosis ciborum qualitatibus, & excrementis in ventriculo consistunt, cum corruptione sunt cruda. Accidit autem aliquando etiam propter præposterum ordinem, & intempestiuam sumptionem. Præposterum autem ordinem appello, si cotonea mala, & punica, verbi gratia, primo loco ingerantur, olera ex oleo & garo, vltimo. Intempestiuam verò sumptionem, si mane anteaquàm prior cibus probè descēderit, vel paulò ante exercitationem, prandeat.

Præposterus ordo. Intēpestiua sumptio.

COMMENTAR.

Hactenus tria esse concoctionis symptomata Galenus demonstrauit. Nunc igitur quæ sint eorundem causæ ostendere pergit, primumque quæ omnium earum quæ facultatibus naturalibus accidunt noxarum causa communis sit exponit, & dein, eādem in genera & species diuidit. Communis noxarum siue symptomatum causa, est alteratricis concoctricisve facultatis à scopo aberratio. Aberrat autem à scopo bifariam. Vno modo, quando facultas ipsa laborat. Altero, vbi externus aliquis error accidit. Vterque horum modorum rursus diuiditur. Quippe facultas ipsa bifariam læditur ac laborat. Vno modo propter intemperiem quæ eius essentiam occupat. Altero, propter morbū aliquem instrumētalem. Externus autem error triplex est. Vnus, in ventriculi excrementis. Talia verò sunt, quæ vel in ipso vētriculo nata sunt, vel abundè in hūc cōfluxerunt. Vtrunque enim accidere solet, quemadmodum libro septimo, therapeuticæ methodi capite vndecimo, Galenus fusiùs docet. Alter, in cibis. Tertius in tempo-

Facultas bifariā à scopo aberrat.

Externus error triplex.

re somni, quòd scilicet plus iusto breuius sit. Per somnum autem legitima ratione factum, cibos non solùm in ventriculo, verumetiam per vniuersam animalis molem optimè cõcoqui, cap. vltimo lib. primi de sympto. causis monstratum est. Cæterùm per

Propriç facultatis essentiç noxæ quæ?

propriç facultatis essentiç noxas, Galenus nõ intelligit, nisi causas quæ facultatibus nocent. Tales autem sunt, ipsomet Galeno interprete, intemperies. Non est autem intemperies morbi causa, sed ipse morbus, vtpote quæ actiones naturales lædat. Vt hinc

Valleriola notatus.

etiam perspicuum fiat, Valleriolam causas quæ facultatibus naturalibus noxam inferunt nõ rectè morbificas appellasse. Neq; enim morbũ, quũ ipse morbi sint, sed symptomata efficiũt. Quod mirũ est cur nõ animaduerterit, quũ tamen Galenus in hoc, vt prçcedẽtibus duobus lib. nõ de morbor. sed de sympto. tractet causis. Quç verò ab instrumẽtalibus morbis nox eueniũt in facultatibus. i. morbi instrumẽtales facultatibus nocentes, sunt erysipelata, œdemata, phlegmone, abscessus, scirrhi, carbunculi, & id genus alii morbi tum simplices, tum compositi, de quibus capite duodecimo lib. de morborum differentiis dictum est, in ventriculo consistentes. Horum verò omnium iam dictorum gratia ventriculus malè concoquit, propterea quòd facultas eius cõcoctrix læditur, per intemperies quidem nudas effectricium qualitatũ propria facultatis essentia, per alios verò morbos qui simplices sunt, id est, citrà intemperiem cõsistunt in vẽ-

Facultas propriè quando dicitur lædi. Impediri.

triculo, facultas duntaxat impeditur. Nam facultas propriè non dicitur lçdi, nisi vbi à sua actione, propterea quòd in propria facultatis essentia noxa est, prohibetur. Impediri autem dicitur, quando à sua prohibetur actione nulla in eius essentia existente noxa. Quòd oculi exẽplo planum efficiemus. In oculo enim est pars aliqua similaris, nẽpe crystallinus humor, visus instrumentum. Quoties igitur hæc pars intemperie laborat, adeoque propria facultatis visoriæ essentia noxam contraxit, omnino oculorum functio, id est, visio, læditur. Sunt verò multæ aliæ partes quæ cum hac similari oculũ perficiunt, quç vsus gratia facta sunt illius, quç prima erat actionis causa. Quòd si itaq; alteri cuipiam parti visioni vsum aliquem præstanti, morbus acciderit, cuius occasione visio ipsa ampliùs nõ fiat, crystallino nihil perpesso, veluti in pterygio, quod in adhærente vocata membrana, euenire solet, tum impediri visio rectissimè dicetur. Idem in ventriculo accidit si enim is intemperie laborat, & in sua essentia noxam accipit, actio eius verè lædi dicitur. Si verò phlegmone, aut abscessu, aliòve instrumentali morbo afficitur ventriculus, essentia eius nullam sustinet noxã, ideoque actio eius tum nõ lædi, sed potiùs impediri dicitur. Qui verò ex intemperie & instrumentali morbo cõpositi sunt, vtroque modo, lçdendo scilicet, & impediendo actionem, noxam inferunt. Vt enim sunt intemperies, lædunt, vt verò sunt morbi instrumentales, impediunt a-

Septẽ modis vẽtriculo ipso nequaquã laborãte animal haud cõcoquit.

ctionem. Atque propter has quidem causas omnis ventriculus malè concoquit, etiãsi
in nullo aliorum externorum peccetur. Hactenùs itaq; primum diuisionis primç ge-
nus explicauit Galenus, nunc alterum primarium prædictç diuisionis genus enarra-
bit, nempe externi erroris species. Septem autem modis, ventriculo ipso nequaquam la-
1 borante, animal haud concoquit. Primò propter ciborum potionumque immodicã
copiam, quam scilicet natiuus ventriculi calor vincere nequit, & à qua ipse potiùs prç-
focatur, & obruitur, haud secus, quàm à multis lignis confertim impositis, ignis. Secun-
2 dò, ob prauam qualitatem, calidam, frigidam, crassam, glutinósam, acrem, venenatam,
qua nimirum fungi, tubera, & id genus alii fructus deprauati præditi sunt. Tertiò, pro-
3 pter intempestiuam sumptionẽ. Intempestiua autem sumptio est, si manè priusquàm

Intempestiua cibi sumptio.

hesternus cibus probè descenderit, ac in ventriculo concoctus sit, vel paulò ante exer-
citationem, prandeat. Neque enim ante, sed potiùs post exercitia prandendum erit. Iu-
xta id Hippocratis πόνοι σιτίων ἡγείσθωσαν: labores cibos antecedant. Quartò, propter

6. Epide. sect. 4. apho. vltimo,

4 prçposterum ordinem. Præposterus autem ordo est, si adstringentia, verbi gratia, co-
tonea mala, & punica, primo loco sumantur, lubricam verò efficientia aluum, vt sunt
olera ex garo vltimo ingerantur loco. Prçposterus etiam ordo est, vbi concoctu diffi-
cilia

cilia iis quę facile concoquuntur pręmittantur,& si arida humidis antecedant. Cæterùm vbi nos côuertimus cotonea mala, Galenus simpliciter μῆλα habet. Nam Græcis μῆλον simpliciter, cotoneum malum significat, adeóque illi generis nomenclatura pro specie, idque per excellentiam, vtuntur. Garum autem hîc pro muria ea, qua veteres in olerum conditura vsi sunt accipitur. Aliàs Discoridi liquidum quod aquæ modo fluens supernatat, nó solũ in piscibus, sed & in animaliũ etiam carnibus, denotat. Ordo itaq; conueniens sumendorum ciborũ, Galeno etiam lib.2. de alimẽ. facul. ca.11. & 19. attestãte, est, vt primo ante omnia loco, quæ celeriter subsidũt, & in véticulo morata corrumpuntur, ingerantur. Postremo autem ordine, quæ tardè commeant sumenda. Et is profectò ordo in sano ventriculo, ad quem certè Galenus hoc loco, vt alij etiã autores in sumendo cibo præscribentes ordinem, respiciunt, perpetuò obseruandus erit. Quare nihil opus est scrupulosa ista, quam hîc affert valleriola, distinctione de laxiore, calidiore, robusto, & imbecillo ventriculo. Nam iis distinctionib. nihil aliud facit, quam vt nodum in scirpo quærat, difficultatemq; pariat, vbi planè nulla existit. Omnes enim ventriculi laxiores, calidiorésque sanitatis metas excedũt, ideóq; nó eã quam sanus victus rationem, sed sibi potiùs contraria requirunt. Præterea nemo est qui nesciat imbecilliori ventriculo, valentiora cibaria non esse offerenda. Immeritò igitur Hali abbatis.1.pract.ca.6. conuellit sententiã, vt qui disertè dicat, bene degente corpore, adeóque sano existente ventriculo, valentiora imbecillioribus, vel, vt ipse loquitur, crassiora tenuibus esse præponéda. Quis enim imbecillam ventriculi facultatem crassioribus cibis, vtpote quos côcoquere nó posset, obrueret? In sano igitur, & in quo concoctio nondum est manifestè læsa, is ciborum ordo obseruandus erit. Sed ad institutum redeamus. Sextò animal nulla existente in ventriculo noxa haud côcoquit, propter vitiosum excrementum in ipso ventriculo natum, aut in eum confluens. Id in cibum assumptum vnà secum corrumpit. Septimò, ob exiguum somnum, qui cibos sumptos, vt infrà dicemus, vincere non potest.

μῆλα

Garum.

Ordo conueniẽs sumendorum ciborum.

Valleriolæ distinctio scrupulosa notatur.

Sextò.

Septimò.

Corruptelæ aũt nidorem referẽtes, à calidioribus & biliosioribus cibis accidũt. Acidæ verò à frigidioribus naturâ, & magis pituitosis. Similiter in excremẽtis fit. Acidas enim corruptelas pariunt, quæ pituitosa sunt & frigida. Nidorem referentes, calida & biliosa. Nam & ipse ventriculus in frigidis morbis, acidas in calidioribus autem nidorem referentes mutationes efficit. Tardas autem concoctiones creant, ea quæ quidem ægrè corrumpuntur, facultatem tamen superãt, vel somnum. Vbi verò citra corruptelam concoctionis omnino fit priuatio, tum scire oportet ventriculum planè victum esse, vel ab immodica multitudine, quam facultas imbecilla ferre non potuit, aut à vehementi frigore. Quippe in huiusmodi constitutionibus adeò non concoquit ventriculus, vt ne aggrediatur quidem omnino concoctionem. Hæc igitur tibi eius quoque cruditatis quæ in vasis accidit exempla sunto. Siquidem hanc ad eosdem modos reduces, & ad hos etiam eam quæ in tertia fit concoctione, quam totius molis nutritio sequitur: eandem proportionẽ habente ad venas alimento quod ex vẽtriculo in ipsas distribuitur, ad carnes autem, eò quòd à venis in ipsas deducitur, quam habent ea quæ comeduntur & bibuntur ad ventriculum. Hæc igitur omnia nobis indicauit præcognitus concoctionis modus. Quum enim huiusmodi quandam temperiem quæ ex quatuor constat elementis, & quæ proprietatem corporis ventriculi constituit, causam alterationis ciborum esse sciuerimus, & quòd ad hanc rem plurimùm confert calidum ele-

Corruptelæ causæ.

mentum, ad inuentionem causarum cruditatis quasi manu ducti sumus.

COMMENTARIVS.

Expositis communibus causis symptomatum quę in concoctionis facultate eueniũt, nunc proprias explicare aggreditur, à corrupta seu deprauata concoctione exorsus.
Duæ corruptelæ. Nidor. Quum verò duæ sint corruptelæ, vna quæ nidorem, hoc est, rei tostæ & vstæ odorem refert, altera verò quæ acida est. Hæc quidem à frigidis naturâ, & magis pituitosis, illa verò à calidis, & biliosis cibis procreatur. Simili modo in excrementis fit. Quæ enim frigida & pituitosa sunt, hæc acidas corruptelas pariũt. Quæ verò calida & biliosa, nidorosas. Nam itidem etiam in morbis ventriculi accidere solet, calidi enim nidorem
Tardæ concoctionis causæ. referentes, frigidi verò acidas efficiunt mutationes. Cæterũm tardæ concoctionis causæ sunt, quæ quidem ægrè in ventriculo corrumpuntur. Hæc enim quum facultatem concoctricem superent, & itidem somnum, qui non parum, vt dictum est, concoctionem iuuat, accidit vt longiori tempore, donec in qualitatẽ animanti familiarem per-
Cruditatis duæ causæ. mutentur, illis opus sit. Cruditatis verò quæ citra corruptelam accidit, adeóque omnimodæ concoctionis priuationis, duæ sunt causæ. Vna, immodica cibi quantitas, quàm imbecilla facultas vincere non potest. Altera vehemens ventriculi frigus. In iis enim duabus constitutionibus, id est, imbecillitate, & frigore ventriculi, is prorsus cõcoquere cibum non tentat. Iam eius etiam quæ in vasis, & in vniuersa corporis mole accidit cruditatis exempla dicta sunt. Nam vt tria sunt cruditatis ventriculi sympto-
Tres concoctiones. matum genera, ita etiã totidem sunt eius quæ in vasis, & toto corpore consistit. Tres enim esse concoctiones constat, vnam quæ fit in ventriculo, alteram, quæ in vasis, tertiam quæ in mole totius corporis, vt copiosiùs lib. 3. de naturalib. facul. & in fine libri quarti de tuen. sani. Galenus testatur. Quare hîc subiicit Galenus. Cruditates quę in venis & vniuersi corporis habitu sunt ad eosdem modos, nẽpe ad priuationem concoctionis, imbecillitatem, & corruptelã, vt in sequentibus latiùs ostẽdetur, reducũtur.
Aldinus codex emendatus. Emendandus igitur hoc loco Aldinus codex erit, vt qui nõ rectè πρὸς ἐκείνας legit pro ἐκείνους. Cur autem ad eosdẽ modos sint reducendę, Galenus hanc esse caussam inquit. Quippe quam proportionem ea quæ comeduntur & bibũtur ad ventriculum habẽt, eandem etiam obtinet ad id quod ex ventriculo in ipsas distribuitur alimentum, & ad carnes quod ex venis ad ipsas deducitur. Vt enim ciborum ac potionum quæ ingeruntur diuersa, pro ratione paulo antè exposita, symptomata in ventriculo generant, ita etiam ea quæ ex uentriculo deducuntur in venas, & quæ ex venis in molem totius corporis. Quocirca si ventriculus ob læsam in eo alteratricem facultatem, vel externum quempiam errorem à sua actione cessauerit, vt crudus maneat propterea cibus, vtq; is qui ad vasa crudus mittitur succus, illaboratus permaneat
Vna concoctio alterius errorem emendare haud valet. necesse est. Quòd si verò vasa succos non probè concoxerint, nec partes corporis, sibi transmissum alimentum conficere poterunt. Naturâ siquidem ita comparatum est, vt quæ se se excipiunt concoctiones, posterior priorem emẽdare minimè valeat, quemadmodum in fine libri quarti de tuen. sani. Galenus pulchrè admodum in hunc scri-
" bens modum confirmat. Ergo, inquit, siue panis non satis est coctus, siue caro, legu-
" ménve intrà modum elixũ, fieri nequit vt hęc vẽtriculus probè cõcoquat. Eadẽ verò
" ratione se habent & quæ in ventriculo malè sunt confecta ad secundam concoctionẽ
" quæ agitur in venis, qua malè præparati cibi ad concoctionem quæ fit in ventriculo.
" Quinetiam quæ in venis malè sunt cõcocta, sic se habẽt ad concoctionẽ quæ agitur
" in carne, quemadmodum se habebant cibi, ad eã quæ fit in ventriculo, & quæ ex hoc
" subeuntia, ad eam quæ fit in venis. Ergo nec ventriculus externa quæ sumpsit exactè
" cõcoquit, nec venę hęc quæ à vẽtriculo excipiũt: sed nec carnes quæ ex venis, vbi pro-
" bè anteà non sunt confecta. Hæc ille. Prædicta autem omnia, concoctionis modus, vt initio huius capitis est commemo ratum, nobis indicat. Si enim sciuerimus causam alterationis ciborum non esse nisi quandam temperiem quæ ex quatuor elementis cõ-

stat,& quæ proprietatem corporis ventriculi constituit,& quòd ad hanc rem,nempe ciborum alterationem,calidum plurimùm conferat elementum,facilè est causas cruditatis inuenire. Quæcunque enim hanc temperiem turbant, adeoque proprietatem substantiæ,quam propria quædam actio consequitur,lædunt,hæc cruditatem pariūt.

Atqui non solum in cruditatibus, sed etiam in omni symptomatum genere, vnum quidem veluti abolitio,aut priuatio actionis, aut quomodolibet nominare volueris,alterum autem veluti imperfecta,& deficiens actio, tertium verò praua,& erronea. In ventriculo igitur,ceu paulo antè est dictū,priuatio actionis est, quādo ne minimū quidē cibi alteratur. Cōcoctio autē deficiēs in tarda cōcoctione cōsistit sicuti praua & erronea,in corruptelis. In venis autem priuatio actionis est, quū humores omnino sunt crudi. Dēficiēs verò actio, vbi semicocti sunt. Erronea autē, quū vitiosi euaserint. Haud aliter in vniuerso animalis habitu, quæ veluti priuatio est,in crudis qui ibidē humoribus consistit. Quæ verò veluti deficiēs,semicoctis. Deprauata autē,in vitiosis humoribus. Ex huiusmodi vitiatis humoribus generātur erysipelata, cācri,gāgrænæ,phagedænæ,carbunculi,herpetes, aliaq; eius generis. In nutriēdi verò actione,priuatio quædā actionis atrophia est. Deficiēs aūt nutritio,gracilitas. Deprauata in leucis,& elephātiasi nominata cōsistit. Causæ verò omniū eorū quæ dicta sunt symptomatū,eiusdē generis sunt cū ijs quæ prius de ventriculo sunt dictæ. Nā aliæ ad facultatis imbecillitatē,aliæ ad alimēti vitiū,& tertiæ ad studia,& ea quæ extrinsecus accidunt animāti referūtur,idq; eadē illis ratione. Facultatis quidem imbecillitates quæ propriæ sunt, similarium partium imbecillitatem,quæ verò non propriæ,instrumentales morbos comitātur. Alimēti autē in vitia, redundantiam,& qualitatem humorum dicuntur. Nam secūs arbitror & studiorum,& eorum quæ extrinsecus occurrūt errores,in præposterum ordinem, & intempestiuam quandam assumptionem. Studia verò voco nunc equitationem,piscationem,venerea,balnea, deambulationes, nauigationes, venationes, & in summa omnia in quibus aliquid corpore agimus.

Tria esse in omnibus cruditatibus symptomata genera.

Studia.

COMMENTAR.

Tria esse in omnibus tum ventriculi,tum vasorum,tum totius corporis molis cruditatibus symptomatum genera hoc loco Galenus monstrat, adeoque quod suprà dixit obscuriùs,ad eosdem modos cruditates vasorum,& totius corporis, ad quos ventriculi reduci,nunc planiùs explicat. Vnum,abolitio seu priuatio actionis. Alterū imperfecta & deficiens,seu imbecilla actio. Tertium,praua & erronea actio. Hæc subinde ad omnes tres concoctiones in cōtextu accommodat ita perspicuè Galenus, vt explicatione nulla sit opus,præsertim quum eorum quæ anteà dicta sunt veluti summā aut epilogum contineant. Quum autem crudorum & semicoctorum hîc fiat mentio humorum,animaduertendum erit crudos humores non esse nisi eos qui alterationem nullam in venis perpessi sunt. Semicoctos autem, qui ex dimidio, vt libro quarto de tuenda sanitate capite quarto testis est Galenus, ad exactum sanguinem peruenerunt. Quòd verò ex vitiosis humoribus generentur erysipelata,cancri,gangrænæ, & idgenus alia quę hîc nominatim recensentur mala nihil mirum. Quum enim propter suā prauitatem prædicti humores naturæ vsui esse non possint, expultrix sanè facultas iis se exonerare cupiens,ad extimam corporis superficiē, ceu nutritioni inutiles expellit

Crudi humores quiss semicocti.

adeoque prædicta mala comitantur, de quibus iam sæpe in iis libris, & alibi diximus.

Causæ symptomatū quę in vasorū & toti' corporis molis cruditatib' accidūt.

Cæterùm causæ symptomatum quæ in vasorum, & totius corporis molis cruditatibus eueniunt, eiusdem cum iis quæ ventriculo accidunt sunt generis. Quippe aliquæ horū causæ ad facultatis alteratricis imbecillitatem, nonnullæ ad vitiosum alimentum, aliæ verò ad studia vitæ, & ea quæ extrinsecùs occurrunt, eadem illis, quæ ventriculi creant symptomata, ratione referuntur. Facultatis enim imbecillitates quæ propriæ sunt, similarium partium intemperiem sequuntur. Proprię verò sunt imbecillitates, quę fiunt vbi propria facultatis substantia quàm quatuor elementorum temperaturã, vt suprà est comprehensum, constituit, labefactatur & læditur. Non lædit verò hanc ipsam nisi intemperies. Imbecillitates autem quæ non sunt propriæ, id est, quæ fiunt propria facultatis substantia non læsa, instrumentales sequuntur morbos, qui propriè loquendo, vt dictum anteà est, facultatis actiones non lædunt, sed impediunt duntaxat. Porrò alimentum ipsum duabus de causis est vitiosum, aut quia copiosius iusto est, aut praua aliqua qualitate præditum. Studiorum autem, & eorum quę extrinsecùs occurrunt vitia & errores accidunt itidem duabus de causis, vel quia præpostero ordine adhibentur, vel quia intępestiuè iis vtimur. Vt si exercitiis à cibis, aut manè anteaquàm prior cibus descenderit vtamur, aut si statim à cibo aliquid meditemur, legamus, scribamus, aut commentemur. Proinde rectißimè Cornelius Celsus libro primo, capite secundo, hortatur, à cibo non esse lucubrandum. Porrò studia diximus, quæ Galenus & alii Græci ἐπιτηδεύματα appellant, per ea intelligentes viuendi rationẽ, vel genus, institutionẽmve uitę, hoc est, artem quam quisque exercet, vt ex Galeni verbis fit manifestissimum.

Propriæ imbecillitates.

Alimentū duabus de causis est vitiosum.

A cibo nō lucubrandum.

Studia.

ἐπιτηδεύματα.

Generationis modus etiã symptomatū à medico cognoscẽdus.

Oportet autem medicū non solùm symptomata agnoscere, & generationem ipsorum inuenire, sed & generationis modum, vt inter differentias effectricium causarum collocetur. Neque enim illud tantùm nosse conuenit, num ventriculus nihil omnino concoxerit, sed etiam quamobrem id acciderit, an ob vehementem concoctricis facultatis imbecillitatem, an ab immodicam copiam, an ob prauißimam aliquam ciborum qualitatem. Quòd enim ex cibis oritur symptoma, facilè emendatur. Quòd verò propter extremum facultatis casum: in lienteriam, aut aquam intercutem tympaniam finitur. In venis quoque similiter, non solùm sanguificationis frustrationem considerare oportet, sed etiam qua de causa eueniat, vtrum ob sanguificæ facultatis imbecillitatem: nec enim ineptè ita nominabitur: an ob multitudinem crudorum frigidorumque succorum, qui ex ventriculo distribuitur. Siquidem hoc faciliè sanari potest, illud in aquam intercutem transit. Ad eundem modum in carne. Quippe propter crudos humores, qui à morbis immodicè satiantur, flatulenti, & toto corporis habitu turgidi redduntur. Propter imbecillitatem verò facultatis, anasarca vocata hydrope corripiuntur.

COMMENTARIVS.

Modus generationis symptomatum cognoscẽdus.

In prima concoctione.

Non satis esse Galenus hoc loco docet, vt sola symptomata medicus agnoscat, ipsorumque generationem inueniat, sed vt etiam modum generationis sciat, vt scilicet quẽ is locum in effectricium causarum differẽtia obtineat, vel in quo loco, & numero causarum effectricium habeatur, intelligat. Verbi gratia, non satis est nosse, num ventriculus nihil concoxerit, sed scire etiam oportet, propter quam causam haud concoquat: an videlicet propter vehementem facultatis concoctricis, cibum alterare nequeuntis, imbecillitatem, aut immodicam copiam, aut ob prauam aliquam cibi qualitatem. Has enim omnes causas procreare posse cruditatem diximus. Atque prædictæ causæ hoc

potissi-

potissimùm nomine sunt medico cognoscendæ, vt hinc veram medendi rationem sibi comparet. Siquidem symptoma quod ex cibis oritur multis & prauis, facilè corrigitur, si copiam & corruptelam vel vomitu, vel alui subductione ademeris, & subinde minus quàm anteà ciborum exhibueris. Symptoma verò quod propter summum facultatis casum accidit, in lienteriam, aut aquam intercutem tympaniam vocatã, transit. Insignis enim frigiditas ventriculi, concoctricem eius facultatem summè imbecillam reddit, vt ne minimum quidem cibum alterare possit. Proinde accidit vt cibi ea qua assumpti sunt forma per aluum deiiciantur. Eandem etiam ventriculi imbecillitatem sæpe tympania consequitur, propterea quòd in consensum ducatur iecur. Pari ratione in altera concoctione, quæ fit in iecore & venis, non solùm sanguinis frustrationem considerare conuenit, sed etiam qua de causa accidat, num scilicet ob sanguificæ facultatis, quæ iecori est indita, & ab eo venis communicatur, imbecillitatem, an ob crudorum frigidorumque succorum, qui ex ventriculo in iecur & venas sunt distributi, multitudinem eueniat. Hoc enim facilè sanatur, si medicus tantùm curet vt ventriculi vitium emendetur, conuenienti vacuatione, & calefactionibus crebris, quæ frigidam intemperiem abigere possunt. His enim peractis medicus cauebit, ne subinde ventriculus crudos, & frigidos procreet succos. Illud verò, imbecillitas scilicet sanguificæ facultatis, in aquam intercutem asciten vocatam, vt omnibus liquet, transire solet. Similiter in tertia concoctione, quæ in carne, vel totius corporis habitu fit, euenire solent symptomata. Nam qui ex morbo liberati iam conualuerunt, si statim se immodicè satiant, crudorum sibi humorum copiam conciliant, quòd facultas adhuc à morbo imbecilla, tantam ciborum multitudinem concoquere nequeat. Quapropter flatulenti, & toto corporis habitu turgidi reddũtur, id est, malo corporis habitu, quàm Græci καχεξίαν nominãt, corripiũtur: hos enim per ὑδαλέους hoc loco Galenus intelligit. Propter imbecillitatẽ verò facultatis in carne alteratricis, aqua intercutẽ anasarca appellata, ꝙ vniuersas corporis carnes ocupet, vt alibi copiosiùs diximꝰ, generatur.

In altera.

In tertia.

ὑδαλέοι qui Galeno dicantur.

Cæterùm omnes intemperies, si magnæ fuerint, facultatem deiiciunt. Verùm quæ ex frigore vincente constant, frigida pathemata efficere consueuerunt. Quæ verò ex calido, contraria. Eodem modo & in reliqua oppositione ac coniugatione, statuere oportet. Omnibus autem, vt dictum est, commune est, vt in iis sit maxima à naturali constitutione mutatio. Si enim in cibos mediocres, & consuetos nihil omnino egit vẽtriculus, maxima ipsius intẽperies indicatur. Verùm si propter exuperantem calorem eiusmodi quid accidat, protinus cibi corrumpuntur. Communiter quidem corruptela, nidorem refert. Priuatim verò quilibet cibus pro sua natura. Alij enim quum corrumpuntur, virus, aut cœnum, alij crudos pisces, aut explicatu difficilem, & alienam putredinem olent. Nullum enim edulium vehemẽter calefactũ sine putredine permanere potest. Confestim verò qui sic affecti sunt immodicè sitiunt, atq; interdũ tenuibus & paruis hecticis febribus corripiũtur. Si autẽ propter immodicũ frigus omnino aboletur ciborum concoctio, neq; sitiũt, neq; febricitant, atque ipsorum ciborum exactas qualitates percipiunt, siue ructare, siue vomere velint. Quòd si exigua quæpiam ipsorum in concoctione fit actio, ac ciborum natura vel medij temperamẽti, vel frigidioris fuerit, acidi ructus excitabuntur. Si verò calidiore fuerint temperamento, aut natura etiam flatuosi, vaporoso spiritu ventriculus impletur. Ac in eiusmodi intemperie ventriculus breui labitur. In humiditate autem & siccitate adeò intemperatus, vt actionem suam

Omnis vehemẽs intemperies vires deiicit.

Corruptelarum indicia.

amittat, nunquam nisi plurimo tempore fieri ventriculus potest. Et oportet quidem humiditatem præcessisse, aquam inter cutem: siccitatem verò, vel senectutem, vel marasmum. Sed huiusmodi differentiarum explicatio alterius est operis.

COMMENTARIVS.

Omnes intemperies, si vehementes fuerint, deiicere facultatem hoc in loco Galenus monstrat. Atque eas quidem quæ ex vincente frigore constant, frigida pathemata: eas verò quæ ex vincente calido constant, contraria prioribus, id est, calida pathemata, efficere ait. Ad eũdem modum in altera oppositione ac coniugatione statuendum erit. Si enim intemperies humida fuerit, humida procreabit pathemata. Sin sicca, talia quoque excitabit pathemata. Cæterùm omnes intemperies ea in re conmunicant, quòd in iis maxima, ab ea quæ secundum naturam est constitutione, fit mutatio. Vt nihil mirum sit, easdem vires deiicere, quippe naturæ siue substantiæ virium quæ, vt libro vndecimo therapeuticæ methodi, capite primo, autor est Galenus, ex spiritu, carnosa specie, & solidis constat, symmetriam turbant, & à iusto temperamẽto recedere cogunt. Hinc est quòd in maxima ventriculi intemperie, hoc est, frigida, actio eius cõcoctrix prorsus pereat, adeò vt etiã in cibos mediocri quãtitate sumptos, & sibi cõsuetos nihil omnino agat. In calidissima autem ventriculi intẽperie, mox cibi corrumpuntur, & in alienam qualitatem mutantur. Quæ sanè ciborum corruptela, communiter nidorem referre solet. Priuatim tamen quiuis cibus corruptus pro sua natura odorem exhibet. Alius enim vbi corrumpitur virulentiam siue fœtorem: id enim βρῶμος significat: aut cœnũ lutúmve olet. Alius crudorum piscium, aut putredinis cuiusdam explicatu difficilis & alienæ odorem refert. Nullus enim est cibus, quin vehementer calefactus putrescat. Omnia enim quæ putrefiunt, Galeno etiam libro quarto therapeuticæ methodi, capite quinto attestãte, à calido externo & humido sic afficiuntur. Qui verò calidiore ventriculi intemperie laborant, ij confestim immodica affliguntur siti, propter causam in superioribus abundè expositam, & tenuibus & exiguis hecticis, id est, quæ ægrè discuti possint, febribus corripiuntur. Febres autem ἑκτικὰς esse quæ ægrè discutiuntur, vt contrà σχετικὰς quę facilè, Galenus libro octauo therapeuticæ methodi, capite primo testatur. Nihil autem mirum febres has à calida ventriculi intemperie natas ægrè discuti, vtpote calore præter naturam ventriculi iam corpus occupante. Qui autem frigidissimi ventriculi intemperie afficiuntur, illi neque sitiunt, neq; febricitant, propterea quòd iis malis frigiditas ex diametro pugnet: & ipsorum ciborum, vtpote qui ne minimam quidem alterationem cõ coctionẽm ve, quum hęc prorsus per hanc intemperiẽ aboleatur, senserunt, exactas qualitates siue ructẽt, siue vomant percipiunt. Quòd si tamen aliqua ex parte cibi alterentur & concoquantur, quod accidit si nõ summè frigida fuerit intemperies, & ciborũ natura medii sit temperamenti, aut frigidioris, acidi ructus excitabuntur. Imperfectas autẽ concoctiones è ventriculi frigiditate prouenientes acidos efficere ructus Galenus sect.6.apho.cõm.1. copiosiùs ostẽdit. Vt hîc etiã perspicuũ fiat, eos tota errare via, qui malũ hoc quod Germanis Der Sot appellatur, Grę corũ ὀξυρεγμίαν esse cẽsent, quũ potiùs sit, id quod Galenus lib.8.de cõpo.medic.localiũ cap.5. ἔγκαυσιν τοῦ στομάχου, hoc est ardorẽ stomachi, nominat, quẽadmodũ idipsum diffusè admodũ sectione.6. aphorism. commentario tricesimotertio demõstrauimus. Si verò cibi calidioris fuerint temperamenti, aut naturâ flatuosi, vaporoso spiritu vẽtriculus impletur, vt capite septimo copiosiùs ostendemus. Atque in calidam & frigidam intemperiem breui labitur ventriculus. Vt verò in humiditate & siccitate eò intemperiei perueniat vt, actionem suam amittat, nõ nisi multo tempore fieri potest: quòd scilicet priores duæ qualitates omnium maximè sint effectrices, posteriores verò nequaquàm. Tantò enim prioribus minùs sunt efficaces, vt nonnulli has ipsas planè passiuas dixerint. Quare si tantam contrahere debet

Margin notes:
Intẽperies qua in re cõueniãt.
Febres ἑκτικαὶ. σχετικαί.
Acidus ruct⁹ imperfectæ cõcoctionis signum. ὀξυρεγμία quid.

ventriculus humiditatem,aut ficcitatem,vt hinc fuam perdat actionem, neceffe eft vt illam aqua intercutem præcedat,hanc verò fenectus,vel marafmus. Qua de re plura libro feptimo therapeuticæ methodi,capite fexto, & cap. 5.& fexto libri de marafmo Galenus fcribit.

CAPVT II.

Nunc ad retentricem facultatem veniendum eft. Nam in hac quoq; prima fymptomatum differentia triplex,ea aut omnino non complectente,vel debiliter,vel deprauatè.Igitur quum nihil penitùs,aut debiliter complectitur,inflationes,& fluctuationes comitantur. Inflationes quidem, vbi cibi flatuofi funt, & ventriculus non admodum frigidus exiftit.Fluctuationes verò,quum nihil in ipfo cõtinetur,quod in flatum conuerti poffit,aut vehementer refrigeratus fuerit.Quippe huiufmodi affectus nullum vaporem gignere folet.Conftat autem quòd fine potione in ventriculo fluctuatio haud fiat.Quòd extremè infirmus fit ventriculus,morbus in caufa eft:alius quidem vt fimilaris ventriculi,alius verò vt inftrumentalis. De motibus autem meo deprauatis, quòd aliqui vel tremuli vel palpitantes,vel tanquam concufforij, vel conuulforij fint,prius in libro de fymptomatum differentia dictum eft. Qualis verò vnufquifque dictorum motuum fit,& quæ vnufcuiúfque ipforum caufa,proximo libro indicatum eft. Retentricis facultatis fymptomata.

COMMENTARIVS.

Abfolutis quę in concoctrice facultate eueniunt fymptomatis,& eorundem caufis, ad retentricem,quæ concoctrici famulatur,progreditur Galenus,& tria eius effe prima fymptomata oftendit,caufafque illorum explicat.Primum enim fymptoma eft abolita,fecundum debilis,tertium deprauata retentio.Abolitam aut debilem retentionem,duo alia fequuntur fymptomata,nempe fluctuatio & inflatio , quemadmodum capite quarto libri de fymptomatum differentiis fufiùs eft monftratum. Copus hunc locum ita conuertit,quafi Galenus contrà innueret inflationem & fluctuationem , abolitæ,aut debilis retentionis effe caufam , at minùs rectè, quum in Græco planè fit ἀκολουθοῦσι Quare occafionem dedit Valleriolæ , vt in duobus locis, quæ fibi pugnare,feductus peruerfa verfione,putauit,conciliandis plurimùm fudarit, at temerè, quũ nulla prorsùs in iis fit,nifi interpretis errore, inducta pugnantia . Per fluctuationem autem,vt loco iam citato quoque dictum eft,Galenus inordinatum,& errantem, vagúmve cibi in ventriculo,inftar fluctuum in mari excitatorum,motũ intelligit . Hæc excitatur,quando nihil quod in flatum verti poteft in ventriculo continetur , aut vbi ventriculus vehementer fuerit refrigeratus . Nam vehemens ventriculi refrigeratio nullum flatum,vt infrà,capite nimirum feptimo,latiùs dicemus,gignere poteft.Ad generationem autem fluctuationis,potio etiam accedat neceffe eft , fine qua fluctuatio fieri nequit. Inflationes contrà, vbi cibi flatuofi funt,& ventriculus nõ admodum frigidus fuerit,oriuntur.Quòd autem ventriculus extremè imbecillus fit: morbus in caufa eft,quorum alius vt fimilaris particulæ ventriculi eft veluti intemperies,alius vt inftrumentalis,vt tumores præter naturam,phlegmone,vel eryfipelas. Hinc eft quòd capite quarto libri de fymptomatum differentiis,de ventriculo,vt eft pars inftrumentalis,in quinto verò,vt eft pars fimilaris, & vt nutriri poftulat , tractauerit . De motibus feu retentionibus ventriculi deprauatis , capite quarto libri de fymptomatum differentia abundè dictum eft. Sunt verò præcipui quatuor, tremulus fcilicet , palpitans, concufforius,& conuulforius.Cuiufmodi autem quifque horum motuum fit, & quæ

Retētricis facultatis tria fympto mata.

Copi conuerfio notatur.

Fluctuatio.

Motus deprauati ventriculi.

singulorum causa, in eo qui præcedit libro secundo de symptomatum causis est expositum. In præsentia verò satis sit hoc dixisse, ventriculi motus deprauatos esse, qui aliorsum quàm pro naturæ modo fiunt, vbi scilicet in retinendo & complectendo cibo tremit, vel palpitat, vel concutitur ac inæquali motu agitatur, vel conuellitur. Horum enim nihil fit, vbi ventriculus cibum probè continet.

Tũ morbi, tum symptomata retentricis & excretricis facultatis miscentur. Singultus exquisitè conuulsio non est.

Nunc verò tantùm etiam adiiciendum erit, quòd tum morbi, tum symptomata retentricis & excretricis facultatis misceantur, vt vẽtriculi veluti cõuulsorius motus, qui in singultu accidit. Neque enim exquisitè conuulsio est, vt quæ solis musculis inest: atqui neque ventriculus ipse, neque eius collum musculus est. Veluti autem conuulsio quædam ambarum commune quoddam symptoma est: retentricis quidem, quòd ventriculus quum singultit, prauè, & non secundum naturam cibos complectitur: expultricis verò, quòd præcipuè eius deprauatus ille motus est, dum aliquid eorum quæ molesta sunt propulsare conatur.

COMMENTAR.

Quòd tam expultricis quàm excretricis facultatis tum morbi, tum symptomata misceantur, singultus exemplo, Galenus ostendit. Per singultum enim, qui veluti conuulsorius quidam est ventriculi motus, neque retentrix probè suo fungitur munere, eò quòd cibum conuulsorio quodam modo retineat: neque expultrix, vt quæ non in tempore, neque per conuenientia loca, expellat. Neque temerè dictum est singultum esse veluti conuulsorium quendam motum, neque enim exquisitè loquendo, singultus cõuulsio est, vt quæ in solis musculis fiat, atqui neque ventriculus ipse, neque eius collum musculus est, igitur in iis conuulsio fieri haud potest. Non esse autem singultum conuulsionem, sectione etiam sexta aphorism. commentario tricesimonono Galenus in

Singultus exquisitè loquẽdo nõ est conuulsio.

» hunc modum scribens innuit. Singultus vero concedatur conuulsio ventriculi nomi» nari, melius autem fuerit non conuulsionem appellare, sed quendam motum eiusdem » cum vomitu generis, intentum autem, & illo vehementiorem. Hæc ille. Cur autem cõuulsionem, nonnulli dixerint, sectione septima aphorism. commentario tertio Galenus ita scribens monstrat. Conuulsionem autem quidam ideò nominauerunt, quòd » quale malum conuulsio est musculis, tale singultus sit ventriculo. Vt enim per con» uulsionem, musculi præter voluntatem contrahuntur, ita ventriculus per singultum. Qua de re nonnihil etiam cap. secundo proximi libri, & in nostris in citatas iam Hippocratis ex aphorismis sententias commentariis, diximus.

Singultus cur conuulsio à nõnullis dictus sit.

Vomentibus & singultientibus non est idẽ motus, neque idem affectus.

Non est autem idem motus, quia neque etiam idem affectus, vomentibus & singultientibus. In vomitionibus enim ea quæ in amplo sunt vẽtriculi spatio: in singultu verò ea quæ in ventriculi corpore sunt, excernunt, simili scilicet tum affectu tum motu, qualem in iis qui ob intemperiem tussiunt fieri ostendimus, omnibus ventriculi partibus, id quod molestat exprimentibus. Hanc ob causam quibus ventriculus refrigeratus est, hoc symptoma euenit: itidem iis qui piper confertim deuorarunt, aut calidum perinde aliquod medicamentum, deinde calidam superbiberunt potionem. Atque eo magis vt singultiant ipsis accidit, vbi piper in tenues exquisitè partes fuerit redactum, quippe idipsum altiùs in ventriculi corpus subingreditur. Sic reliquis omnibus quæ refrigerant & calefaciunt, si in ventriculi corpus penetrant, singultus succedit, qui primùm quidẽ expultricis facultatis motus quidã est deprauatus: deinde verò retẽtricis, & amplexatricis nominatæ.

Qui singultu potissimùm corripiantur.

Commentar

COMMENTARIVS.

Quòd vomentibus ac singultientibus non idem sit motus, neq; etiam idem affectus, adeoque quomodo inter se ij duo motus differant, hoc loco Galenus monstrat. In vomitionibus enim quæ in capacitate sunt ventriculi laborantes excernunt: in singultu verò ea quæ in ventriculi sunt corpore. Quod etiam sectione sexta apho. commẽ. 39. Galenus iis innuit verbis. In vomitibus ea tantùm ventriculus appetit expellere, quæ in eius latiori spatio continentur. In singultibus autem, & ea quæ sunt in ipsius corpore penitiora Quem quidem locum ideò citandum esse duxi, quòd cum præsenti planè quadret, adeoque illi nonnihil lucis afferat: & vt hunc esse tam in Græcis, quàm Latinis codicibus deprauatum, intelligeret studiosi. Aldinus enim codex falsò legit εἰς τὸ στόμα pro σῶμα. Quem subinde errorem secuti interpretes, in ipsius ore conuerterunt, quum tamen vertendum erat, vt præsens locus euidenter conuincit, in ipsius corpore. Accedit etiam ratio ipsa, quæ satis ostendit, ea quæ in amplo ventriculi spatio, & ore eius continentur non singultu, sed vomitu potiùs reiici. Neque enim tam intento ad eorundem expulsionem opus est motu, qualis est singultus, sed sufficit is qui in vomitu fit. Similis itaque est in singultu motus, & affectus, qualem in iis qui ob intemperiẽ tussiunt, fieri capite quarto proximi libri demonstrauimus. Nam vt affectus qui tussim excitat propriam instrumentorum respirationi seruientium substantiam occupat, ita ille qui singultum mouet, ventriculi. Præterea vt tussis est motus quo omnes instrumentorum respirationi famulantium partes à se quod molestum est excutiunt: ita etiam singultus motus est ventriculi quo omnes eius partes id quod illas infestat, exprimũt. Proinde huiusmodi symptoma iis quibus vẽtriculus est perfrigeratus, quod in pueris sæpenumero videmus, qui refrigerati confestim singultire incipiunt, accidit. Item iis, qui piper confertim sumpserunt, aut simile aliquod medicamentum calidum deuorarunt, ac dein calidam superbiberunt potionem. Cuius rei causam reddit Galenus sectione sexta, aphorism. commentario tricesimonono, in eum scribens modum. Si solùm, inquit, quid acre, veluti piper, deglutierint, siue cũ melle, siue aliquo alio, postea vinum biberint aqua calida temperatum, statim singultiunt, calore quidem potus piper ad interiora deuehente, eius verò acrimonia ventriculum molestante. Vnde conatur motu violentiore rem infestantem expellere. Hactenus Galenus. Cætera quæ in contextu sunt, satis plana esse censemus, & partim priùs etiam explicata.

Quomodo motus hi duo, vomitus & singultus differant.

Similis est in singultu motus & affectus, qualis in iis qui propter intemperiem tussiunt.

Cur ij qui piper confertim sumpserunt, ac dein calidã superbiberunt potionẽ, singultiant.

Similiter nauseæ quoque, & vomitus expultricis facultatis deprauati motus sunt, vt ea quæ ventriculi os infestant, quàm celerrimè per gulam vacuetur. Simile huic symptoma est quod in lienteria apparet, vbi ventriculus à re quapiam mordaci, vel grauante sic molestatur, vt hanc confestim expellere cupiat. Quum verò duo sint ventriculi ora, supernum quidem in gula, infernum autem ad ianitorem ad quodcunque horũ id quod infestat vergit, eo ad expulsionẽ vtitur. Quòd si verò interdum vniuerso ventriculo eiusmodi affectus contingat, vtrisque simul vtitur oris veluti in choleris.

Nausea, vomitus, lienteria, & cholera expultricis facultatis deprauati motus sunt.

COMMENTAR.

Nauseam, vomitum, lieteriam, & choleram expultricis facultatis deprauatos esse motus, adeoque symptoma ventriculi, hoc loco Galenus ostendit. Nausea enim irritus est expultricis facultatis motus. Nam etsi in ea excrementum quod in ore ventriculi hæret eiicere facultas vnicè conetur, frustratur tamen suo fine, nec id quod erat aggressa perficit, eò quòd humor in ventriculi ore hęrẽs, expultrici facultati haud pareat. In vomitu autem id quod ori ventriculi molestum fuit, celerrimè per gulam vacuatur,

atque adeò suum planè finem facultas consequitur. Variant autem hoc loco codices Græci. Nam sunt qui σέμα τῆς γαστρὸς, & non, vt Aldinus, σῶμα legunt. Atq; hæc lectio mihi magis probatur, quòd scilicet nausea, quæ vomitū præcedit, & vomitus ipse, non fiant nisi vbi excrementa os vētriculi infestant. Si enim corpus eius infestatur, singultus accidit. Si verò inferius eiusdem os, lienteria, & alui profluuium accidit. In lienteria igitur, quod simile prioribus symptoma est, vētriculus à re vel mordaci, vel grauante infestatur, ideoq; facultas expultrix insurgit, & id quod molestat statim per inferna expellit. Vnde omnibus perspicuum fit, quum duo habeat ventriculus ora, vnum supernè in gula, quod καρδίαν Græci, Latini cor appellant, & alterū infernè, quod πύλωρον nominant Græci, ianitorem Latini, ad vtrum horum id quod molestare solet, vergit & inclinat, eo ad expulsionem vti. In vomitu enim superno, in lienteria verò inferno vtitur. Et ex hoc etiam Galeni loco, vbi disertè ianitorem ventriculi hostium esse dicit, manifestum fit pylorum ventriculi, non intestini esse partem, quemadmodum nõnullis neotericorum medicorū visum est. Quod libro etiā tertio paradox. capite primo fusiùs demonstrauimus. Accidit autem nonnunquàm vt ventriculus in expellendis noxiis ac molestis vtroq; simul vtatur ore, vt in cholera. In hoc enim morbo ventriculus vno tempore suprà, & infrà quæ infestant excernit.

Duo ventriculi ora.

Ianitor vētriculi, nõ intestinorum particula est.

CAPVT III.

Attractricis facultatis symptomata.

Reliqua verò ac quarta facultas, nempe attractrix, triplici symptomatum genere corripitur. Quippe vel omnino trahere cibos nequit, vocaturque huiusmodi symptoma gulæ resolutio. Vel ægrè trahit, quo tempore incipit quidem resolui, resoluta tamen nondum est. Tertium præter hæc est, vbi deprauatè trahit. Deprauati autem motus iam sæpe dicti sunt, quemadmodum & affectus, à quibus oriuntur. Sanè accidit aliquando, vt etiam carnosum aliquod germen, qualia sæpe in externis partibus videntur, in gula nascatur, quod vel omnino viam ciborum obstruat, vel aliquatenus lædat. Vocantur autem eiusmodi morbi instrumentales. De quibus in libro de morborum differentiis est dictum.

COMMENTARIVS.

Trium facultatum ventriculi naturalium expeditis symptomatis, ad quartæ, nimirum attractricis symptomata, quæ genere triplicia esse dicit, progreditur. Hæc enim facultas vel omnino cibos trahere nequit, vocaturque huiusmodi symptoma resolutio gulæ, aut si mauis euersio, vel dissolutio. Gulæ enim facultas, propter relaxatas iam aut resolutas eius fibras, euertitur. Græci enim παράλυσιν τῆς δυνάμεως dicunt, pro euertere alicuius potentiam. Franciscus Valleriola, vir alioqui doctissimus, causam resolutionis non rectè neruis, qui è sexta cerebri coniugatione oriuntur, adscribit, quòd hi sanè nerui non motus, sed potiùs exquisitioris sensus gratia, ad ventriculum deferātur. Præterea constat attractionem cibi, non neruorum, sed rectarum potius fibrarum beneficio fieri, ideoque huius actionis læsio parum commodè neruis tribuitur. Non itaque verè παράλυσις dicitur, sed tantùm similitudine quadam. Vt enim in paralysi seu resolutione nerui euertuntur, relaxantur, & dissoluuntur: ita etiam in abolita attractione fibræ. Vel difficulter trahit cibos, vocaturq; symptoma, debilis tractio. Et hoc quidem tempore incipit resolui & eneruari gula, nondum tamen planè est resoluta. Tertium symptoma est deprauata tractio. De motibus verò deprauatis iam sæpe dictum est, proximo nimirum libro, & capite quarto libri de symptomatum differentia, quare vt nunc de iis iterum dicamus, non est necesse. Porrò euenit nonnunquàm vt carnosum aliquod germen, in gula nascatur, quod vel omninò viā ciborum obstruat, vel

Resolutio, euersio, vel resolutio gulæ.

Francisci Valleriolæ error.

vel aliquatenus saltem lædat, adeoque eorundem attractio non impediat. Eiusmodi autem germina morbi sunt instrumentales, in numero scilicet, vt capite octauo libri de morbo.diffe.est monstratum. Per germina verò, quæ Galeno βλαςήματα vocantur, vt in prioribus etiã libris à nobis est ostensum, intelligimus ea quæ ex corpore nostro progerminant, erumpunt, pallulantque instar germinum quæ in arboribus ac stirpibus sunt. βλαςήματα. Germina.

Porrò quum ventriculus secundum naturam se habet, è supernis per gulam ad se trahit, deorsum autem excernit. Quum verò præter naturam affectus est, etiã ab inferis aliquid assumit. Nã & clysteres nonnullis adeò ascenderunt, vt vomitu eiecti sint, & stercus in lætalibus voluulis. Satiùs enim fuerit vt existimem ipsum in huiusmodi affectibus non trahere, sed suscipere duntaxat id, quod ab intestinis violenter comprimẽtibus sursum fertur. Quippe intestinis (iam enim de iis agere tempestiuum est) constrictio secundum naturam inest, quemadmodum alibi est demonstratum: & hac vsa, cibum ab infernas partes propellunt. In quibusdam verò affectibus, quum constrictorius motus ad infernis inceperit, ea quæ in iis continentur sursum feruntur. Sic etiam acris quispiam humor, qui aliquãdo ad sedem vsque descendit, aut in foro versatis, aut in alio quopiam loco, aut negotio, quod deserere non licuit, violenter retẽtus, rursus sursum ductus est, & ventriculum momordit, caputq; euaporando impleuit: principio quidem motus à sphinctere instrumento animali sumpto, ab hinc verò quolibet intestino, à se ipso ad id quod suprà positum est pellente, simili modo quo priùs deorsum propellebat. Ad eundem verò modum nonnunquam flatus quoq; retentus, recurrit. Itaque mirum non est, si etiam clysteris, aut stercoris aliquid in tam violentis intestinorum constrictionibus ad ventriculum præter naturam referatur, deinde sic ad excretionem excitetur. Ventriculus præter naturam affectus, etiam ab infernis aliquid assumit.

COMMENTAR.

Quis sit naturalis ventriculi motus, itemque quis præter naturam, & vnà cur interdum clysteres vomitione reiiciãtur, Galenus luculenter admodum ostendit. Naturalis autem ventriculi motus est, vt è supernis per gulam ad se trahat, & per inferna excernat. Trahit autem ope rectarum fibrarum, quæ sunt in interna eius tunica, & ciborum attractioni subseruiunt, quemadmodum Galenus lib.3. de naturalibus facult. mõstrat, vbi ex professo quòd naturalia instrumenta per fibras moueantur, docet. Mirari igitur satis nequeo, cur hoc trahendi munus, Valleriola musculorum seu villorum: iis enim planè verbis vtitur: adminiculo fieri scribat: quum omnibus anatomes peritis constet, nullos in gula esse musculos, villosque à musculis differre. Nam etsi suas etiam fibras musculi habent, tamen pluribus partibus: quæ musculis carent, fibræ quoque insunt. Secutus igitur hac in re est vulgarem Auicennæ, & aliorum quorundam recentiũ medicorum errorem, qui gulæ inesse musculos deglutitioni famulantes tradiderũt. Quũ tamen cõstet hanc traditionem non tãtùm oculorũ inspectioni, verumetiam rationi aduersari. Nam si attractio ventriculi est actio naturalis, quemadmodum vno omnes fatentur ore, quî rogo per musculos, vt quos voluntariorum motuum esse instrumẽta constat, fieri potest? Sed hunc errorem alibi, nempe lib.3. paradox. cap.12. abundè confutauimus, vt non sit opus nos nunc longiùs ea de re differere. Atque hactenus de eo qui ventriculo secundum naturam inest motu diximus. Porrò vbi ventriculus præter naturam affectus est, tantùm abest vt per inferna excernat, vt etiam aliquid ab infernis Naturalis vẽtriculi motus. Valleriola notatus. Auicẽnæ & aliorum iuniorum medicorũ error.

sursum latum assumat. Sunt enim reperti quibus clysteres iniecti per aluum, adeò ascenderunt, vt subinde vomitu illos eiecerint. In lætalibus quoque voluulis eadem de causa stercus per vomitum excernitur. Verùm videtur is Galeni locus ex diametro pugnare cum eo qui est in lib. 13. therap. metho. cap. 15. vbi ita scriptum reliquit. Quæ infusa sunt, inquit, ea omnino ad ieiunum vsque ascendere non possunt, imò si admodū nitaris, fortasse tenue tantùm intestinum contingent. Hæc Galenus. Si igitur ad ieiunum omnino peruenire non possunt, quod inferius multo est, quomodo ad ventriculum peruenient? Sed facilis est horum duorum locorum, quæ prima videntur pugnare facie, conciliatio, modo quis ad ea quæ vtrobique à Galeno dicuntur, animum intentum habeat. Nam si intestina secundum naturam se habent, contractrix eorundem facultas suo probè fungitur munere, adeoque constrictione vtentia, cibum ad infernas partes propellunt. Quare tum contractio, quæ fit tranuersarum seu orbicularium fibrarum, quas in vtraque tunica, Galeno etiam lib. 3. de naturalibus faculta. attestante, obtinent adminicula, supernè incipit, & ad ima vsque progreditur. Per hanc itaque quicquid ad illa delabitur, supernè deorsum propellunt. Siquidem vbi transuersæ fibræ tenduntur, latitudinem contentæ inter ipsas cauitatis minorē fieri, adeóq; deorsum propelli quæ illic sunt, necesse est. Vbi verò præter naturam se habent intestina, contractionis motus contrario modo procedit, infernè enim incipit, & sursum progreditur: ideoque ea quæ in iis continentur sursum feruntur. Quocirca mirum nō est tum clysteres, propter intestina violenter comprimentia, ascendere, ac vomitu reiici. Nam memoriæ proditum est, glandes bene magnas ano subditas, & filo validissimo ęgrotantis fœmori alligatas, filo disrupto, sursum perlatas, atque subinde per os eiectas esse, vt videre licet apud Matthæum de Gradi in commentariis suis super nonum Razæ ad Almansorem, capite de vomitu. Pari ratione in lætalibus ileis stercus per vomitum eiicitur. Intestinum enim quod Phlegmone laborat, nec pondus, nec acrimoniam excrementorum tolerat, ideoque ea longissimè excernere, expellereque à se nititur. Prohibitū verò deorsum persequi, quum scilicet hoc loco grauissima sit pars phlegmones, in proxima suprà positorum intestinorum extrudit. Excretricis itaque facultatis momento per continuum intestinum sursum verso, excrementa vsque ad ascendunt. In summa, intestina coacta contra naturam mouentur, & ad loca superiora materiam noxiam extrudūt. Cæterùm vbi secundum naturam se habet contractix intestinorum facultas, clysteres non nisi ad tenue ascendunt intestinum. Nō autem temerè hîc à Galeno dicitur: satius autem fuerit vt existimemus ventriculum in huiusmodi affectibus non trahere, sed suscipere duntaxat id quod à comprimentibus intestinis sursum fertur: hoc enim adiectū est propter clysteres nutrientes. Hi enim à ventriculo trahuntur, & quidem naturaliter, sicut in magna inedia ex vltima corporis superficie ad se etiam trahit alimentum. Ac vbi ad eum modum aliquid à ventriculo trahitur, idipsum naturaliter ascendit, nec vomitione reiicitur, sed ventriculo nutrimentum præbet. Clysteres autem qui contra naturam, & violenter ad ventriculum vsque ascendunt, ventriculus nō trahit, sed potiùs suscipit, ideoq; susceptum hoc modo per vomitum reiicit. Aliud igitur est tractione, & naturaliter sursum ferri, & aliud violenter, & citra tractionem. Vt autem clysteres interdum ascendunt, sic etiam acris quispiam humor, qui ad sedem vsque descendit, violenter, propter causas à Galeno hîc expositas, retentus, iterum ascēdit, & ventriculi mordicationem, doloremque capitis excitat. Principiū verò motus à sphinctere sumit, & per singula sursum intestina, donec ad ventriculum vsq; perueniat, fertur. Est autē hoc loco σφιγκτὴρ seu sphincter, musculus qui orbiculatim rectum intestinum, aut potius extremam eius partem, ambit. Græcis verò ita, Galeno libro 4. de vsu par. cap. 19. & libr. 6. de admini. anato. teste, eò quòd recti intestini orificium, ne præter voluntatē intestina naturali suo contractionis motu excrementa assiduè egerant, stringat, quasi cōstrictor, est appellatus. Ad eum verò

Nū clysteres vomitu reiici possint?

Glandes per os eiectæ.

Cur in lætalibus ileis stercus per vomitū eiicitur?

Clysteres nutriētes à ventriculo trahuntur.

Acris humor, iterum interdum ascendit.

σφιγκτήρ.

verò quem diximus modum, flatus quoque interdum violenter retentus, sursum recurrit, vt nihil mirum sit clysteres, & stercora in tam violentis intestinorũ constrictionibus ad ventriculum præter naturam ascendere.

Porrò alij ipsorum motus ex genere eorum sunt qui secundum naturam se habent: verùm si vel deficientes, vel deprauati fuerint, inter symptomata numerari debent. Accipiendi verò sunt proportione ad eos, qui de ventriculo dicti sunt. Ita etiam motus ipsorum priuatio, non minimum est symptoma. Atque hanc ob caussam fit nonnunquam ileos, quemadmodum etiam tumores præter naturam, qui interdum excrementa descendere omnino prohibent, vel non satis copiose. Sed durũ etiam stercus in aliquo intestinorum anfractu impactum, stercus quod in superioribus est intestinis deorsum labi vetabit. Ac seruatur hic quoque omnium quæ in intestinis proueniunt symptomatum proportio, ad ea quæ de ventriculo dicta sunt, siue ab intemperie aliqua, siue tumore præter naturam, siue ab iis quæ in ipsis continentur excrementis, eueniant. Satius igitur est in horum sermone non diutius morari, sed tempestiuum est ad alterum genus symptomatum progredi. Alij intestinorũ motus.

COMMENT. AR.

Quòd tria sunt in vniuersum intestinorum symptomata, ex motuum, qui illis secundum naturam insunt læsione colligit, inquiens. Alij intestinorum motus, præter eum scilicet qui sursum fit, ex genere eorum sunt qui secundum naturam se habent. Sunt verò illi qui deorsum fiunt, ac propulsorij nominantur, hos enim solos libro. 4. de vsu par. Galenus intestinis inesse scribit. Qui si læduntur, triplicia constituunt symptomata. Nam ipsorum motus omnimoda priuatio, maximum est symptoma. Atque hanc quidem ob causam, abolitam nimirum intestinorum contractionem, nonnunquam ileos fit. Interdum etiam tumores præter naturam in intestinis nati, qui excreméta descendere omnino prohibent, ileum excitant. Aut si non omnino, prohibent, saltem ne copiosè descendant in causa sunt. Durum etiam stercus quod Græcis scybalon dicitur, in aliquo intestinorum infarctum, quod in se superioribus est intestinis, deorsum labi vetabit. Siue igitur phlegmone ingens, siue tumor aliquis præter naturam, siue durum stercus, tenuium intestinorum exitus viam intercludit, quum iam propulsorius intestinorum motus præpeditus sit, ileum fieri necesse est. Et sciendum erit hoc loco Aldinũ exemplar Græcũ deprauatũ esse, legit enim κωλύσειεν ἄν ποτε διεξέρχεσθαι κάτω τὰ ὑπερκείμενα κόπρον: quum tamen potius legendum sit, τὴν ὑπερκειμένην, vel, τὴν ὑπερκειμένου κόπρου, vt sit sensus, stercus suprapositum, vel stercus suprapositi intestini: refert enim ἐντέρου: descédere prohibebit. Postremam lectionem secutus est antiquus interpres, qui hunc locum sic conuertit. Non sinit superioris partis stercus ad inferiora descédere. Priorem autem Copus, qui ita vertit. Prohibet quo minùs superiora excreméta deorsum labantur. Atq; hactenus de primo symptomate, quod in propulsatorio intestinorum motu euenit, diximus. Alterum symptoma est deficiens seu imbecillus propulsatorius motus. Tertium verò deprauatus motus. Per omnia enim hi motus, ventriculi motibus, de quibus capite primo dictum est, respondent. Cæterùm causę etiam horum symptomatum, proportione causis quæ in ventriculo eueniunt, respondent, triplices enim sunt. Aut enim ab intemperie aliqua procreantur, aut tumore præter naturã, vel excrementis quæ in intestinis continentur multis, crassis, & lentis. Motus propulsorij intestinorũ. Ilei causæ. Aldinus codex emendatus.

Est igitur naturale quoddam opus alimenti ex ventriculo in iecur, exque iecore in vniuersum corpus distributio. Atq; monstratum est eam perfici, quum singulæ partes familiare sibi alimentum alliciũt. Porrò triplicia quoque huic actioni sym- Distributiõis in vniuersum corp' symptomata.

ptomata accidunt. Nam aliàs imbecilliter, aliàs deprauatè, nõnunquam omnino non perficitur. Causæ verò, quemadmodum in prioribus, triplices sunt, nempe vel intemperies trahentium, aut instrumentales eorundem morbi, aut alimenti quod distribuitur prauitas. Ac intemperies quidem facultatem ipsam imbecillam reddunt: instrumentales verò morbi, vias angustiores efficiũt. Alimenti verò prauitas, est crassities, & lentor. De horum autem dignotione nunc non est dicendi tempus.

COMMENTARIVS.

Quòd tria sint distributionis alimenti ex ventriculo in iecur, atque ex hoc in vniuersum corpus symptomata, & quæ eorundem etiam causæ sint hoc loco breuiter Galenus exponit. Perficitur autem, vt lib. 3. de naturalibus faculta. demonstratum est, distributio, quum quælibet partium peculiare sibi alimentum attrahit. Vt necesse sit, distributionem præcedere attractioni. Quomodo enim attraheret pars, si altera illi quod attraheret non suppeditaret? Si itaq; nihil omnino ex prædictis partibus distribuitur, primum excitatur symptoma, abolita nimirum distributio. Si verò aliquid distribuitur, atqui non satis copiosè, alterũ symptoma fit, quod imbecillam seu deficientem distributionem nominant. Si autem id quod distribuitur prauũ ac vitiatum fuerit, tertium eueniet symptoma, quod deprauatã vocant distributionem. Cęterũm causæ prædicta symptomata excitantes, quemadmodũ priorum, sunt tres. Prima est intemperies, quæ facultatem imbecillam reddit, vt vel omnino nihil, vel imbecilliter distribuat. Altera, est instrumentalis aliquis morbus, tumor nimirũm præter naturam, vel obstructio, quorum vtrunque vias per quas alimenta distribuuntur angustiores reddit, adeoque distributionem impedit. Tertia est prauitas alimenti, nimirum crassities aut lentor. Nam si crassum aut viscidum fuerit quod distribuitur alimentum, angustiores pertransire vias nequit, aut in illis tenaciter hæret. Sed de dignotione horum crassorum & lentorum humorum nunc non est dicendi tempus. Discernendi enim malorum humorum notas alibi tractauit Galenus, libro scilicet. 4. de tuen. sani. cap. 5. vbi illas ex professo tradit.

Distributio quãdo perficitur. Abolita distributio. Imbecilla. Deprauata. Causæ prædictorum symptomatum.

CAPVT IIII.

Ed ad secretionem excrementorum veniendum. Sunt verò etiam in hac triplices causæ. Vna quidem, particularum quæ excremẽta expurgant imbecillitas. Secunda, viarum angustia. Tertia, excrementi ipsius prauitas. Imbecillitatis igitur causa, intemperies est. Viarum verò angustia, obstructio, vel aliquis instrumentorum tumor. Verùm tumorũ causa est humorum fluxio, in ipsum instrumentorũ corpus procumbens. Obstructionis aũt, aut crassities humorũ, aut lentor, aut germina. Excremẽtorum verò prauitas, est multitudo, & crassities, & lentor. Quum aũt tria sint in venarum cõcoctione excrementa, vnũ quidem amaræ bilis, alterum atræ bilis, & tertium serosum: amaræ bilis vesica quæ iecori subest expurgat, melancholicum lien, serosum renes. Parum itaque commodè singula horum expurgabuntur, vel ob imbecillitatẽ propriorum instrumentorum, vel viis quomodolibet angustioribus factis. Quum verò hæ duplices sint, aliæ quidem per quas trahitur excrementum, & aliæ per quas excernitur, in vtrisque angustia secretionem lædet. Aliquando autẽ horum nullum est læsum, sed excrementi multitudo, vbi immodica fuerit, vt tota expurgari

Secretricis facultatis symptomata. Tria in venarum concoctione excrementa.

non

non possit, vnà cum sanguine per vniuersum corpus defertur. Ipsius verò immoderationis duplex est causa, nempe alteratrix facultas malè affecta, & ciborũ prauitas. Ac quòd læditur facultas, particularum intemperies in causa est, veluti sæpe dictum est. Ciborum autẽ prauitas, in singulis excrementis est propria. Quippe alij naturâ magis melancholici, alij magis aquosi, alij substantiâ biliosi sunt, veluti in libris quos de ipsis edidimus definitum est. Quinetiam alteratricis facultatis intemperies quæ ad calidius degenerat, interdum biliosum, interdum melancholicum efficit excrementum. Cuiusmodi verò vtrunque horum sit, in alijs libris monstratum est. Ad frigidius autem declinans, vel pituitosius, vel aquosius parit excrementum.

COMMENTAR.

Quæ sint secreticis facultatis, symptomatum, quæ tria esse dicit, causæ, hoc loco Galenus exponit. Distat verò secretrix facultas ab expultrice, tanquam id quod præcedit, ab eo quod sequitur. Secretio enim præcedit expulsionem, atque adeò secretrix facultas expultrici famulatur. Hinc est quòd Græci diuersas has facultates, diuersis nominibus appellauerint. Secretricem nanque illi διακριτικὴν, expultricem verò ἀποκριτικὴν καὶ ἐκκριτικὴν nominauerunt. Secretrix igitur facultas non est nisi ea, quæ excremẽta ab alimento separat, & secernit. Proinde Copus minùs rectẽ διάκρισιν excrementorũ expulsionem conuertit. Quòd verò ad causas symptomatum quę in secretrice actione eueniunt, attinet, sciendum has esse triplices. Vna est particularum quæ excrementa expurgant imbecillitas. Si enim secretrix facultas particularum adeò fuerit imbecilla, vt excrementa à bonis & vtilibus secernere nequeat, symptoma accidit, quod abolitã secretionem nominãt. Huius autem imbecillitatis causa est intemperies, quæ facultatẽ deiicit. Secunda causa, est viarum angustia, quæ propter obstructionem, aut tumorem aliquem præter naturam fit, vtrunque enim horum vias instrumentorum angustiores facit. Tumorum verò causa, est fluxio in corpora instrumentorum irruens. Quæ autẽ sit fluxionis causa dictum est, cap. 6. libri de morborum causis, vbi etiam alia cõplura loca, in quibus eandem rem copiosiùs tractat Galenus, indicauimus, vt non sit necesse hæc iterum hoc loco referri. Porrò excrementorum prauitas, non est nisi horũ multitudo, crassities, & lentor. Quũ enim plura fuerint quàm oportet, aut crassiora, aut magis lenta, praua iure dicuntur. Sunt autem in secunda, siue venarum, concoctione, tria excrementa, vnum flauæ bilis, quod vesica quæ iecori subest expurgat: alterum atrę bilis, quod lien ad se trahit: & tertium serosum, quod renes ad se alliciunt. Quare si singula iam dicta excrementa, prout decet, per prædicta instrumẽta attracta fuerint, nulla in secretione eorundem euenient symptomata. Sin minùs, causam cur idipsum nõ fiat subesse oportet. Parum itaque commodè singula horum excrementorum expurgabuntur, tribus de causis, Primò, propter propriorum instrumentorum imbecillitatem, quam ex in intemperie aliqua contraxerunt. Secundò, propter vias per quas excrementa ipsa vel trahuntur, vel excernũtur angustiam, quam obstructio, aut tumor aliquis præter naturam efficit. Tertiò, quando horum duorum nullum est læsum, hoc est, neque instrumentum trahens & expurgans, neque via per quam attrahitur, aut excernitur excrementum: sed excrementi tanta est copia, vt tota expurgari ab instrumento non possit, vt necesse sit id quod non est attractum vnà tum sanguine, quẽ inficit, per vniuersum deferri corpus. Copiosi autem huius excrementi duplex causa esse potest. Vna, alteratrix facultas, propter intemperiem aliquam malè affecta, quæ alimentum prout decet alterare, & concoquere haud valet, vt hoc nomine necesse sit ex parum conuenienti alteratione magnam excrementi copiam procreari. Altera causa

Secretrix facultas distat ab expultrice.

Secretrix facultas quæ?

Copus notatus.

Causæ symptomatum secretricis facultatis.

Cur excrementa non rectè expurgantur?

Copiosi excrementi duæ causæ.

est ciborum prauitas, quæ in singulis excrementis propria existit. Nam cibi ex quibus melancholicum generatur excrementum, naturâ magis sunt melancholici, vt illi ex quibus serosum, magis aquosi, ex quibus biliosum, substantiâ magis biliosi, atque adeò praui. In singulis itaque excrementis propria est ciborum prauitas, è qua fuerunt procreata. De ciborum autem prauitate copiosè in libris de alimentorum facultate, & libello de boni & mali succi cibis Galenus disseruit, quos hoc loco innuit, dum ait, veluti in libris quos de iis edidimus definitum est. Cæterùm excrementa non tantùm ex prauis cibis, sed etiã propter alteratricis facultatis intemperiem nascuntur. Calidior enim huius intemperies, interdum biliosum, interdum melancholicum parit excremẽtum.

Quomodo calida intemperies frigidũ procreet excrementum.

Quòd verò biliosum efficiat excrementum, nulli non manifestum est. Non videtur autem esse verisimile, vt calida intemperies frigidum procreet excrementum, quale est melancholicum, quo pacto enim id quod calidum est frigidum pareret? Sciédum igitur calidam intemperiem primum biliosum efficere excrementum, dein vbi illa fit vehementior, biliosum excrementum ab ea supra modum calefit, & quasi aduritur atque assatur, inque melancholicum adeoque frigidum transit. Neque id sanè mirum est, quum hac ratione, vt sect. 3. apho. comm. 22. Galenus etiam attestatur, flaua quoque bilis suprà modum assata in atram mutetur. Cuiusmodi autem sit biliosum, & melancholicum excrementum, in libro primo de tuen. sani. cap. 11. & lib. 2. de natura facul. & libro. 5. de vsu par. est traditum. Frigidior autem alteratricis facultatis intemperies, vel pituitosius, vel aquosius efficit excrementum, vt è sequentibus dariùs patebit.

Singulis excrementis propria symptomatis species comitatur.

Porrò singulis excrementis propria symptomatis species comitatur. Flauam siquidem bilem, si per vniuersum habitum redundat, icterus. Si verò in vna duntaxat parte, erysipelata, & herpetes. Nigram verò, in tota quidem corporis mole, elephantia: in vna autẽ aliqua parte, cancer. Pituitoso excremento, in toto quidem corpore, aqua inter cutem leucophlegmatia vocata succedit: in vna verò particula, œdema. Sic autem appellant tumorem doloris expertem, & laxum. Serosa verò excrementa si redundant, aqua inter cutem ascites nominata sequitur. Præterea pustulæ, in iis animantis partibus, in quas superuacua incubuerunt. Atque ita quidem accidit, vbi singula excremẽta sincera redundauerint. Vbi verò inter se, & cum sanguine miscentur, complures tum symptomatum, tum morborũ species constituuntur, de quibus non est opus hic producere sermonem sed ad propositum redeundum.

Oedema.

COMMENTAR.

Quòd singulis excrementis propria symptomatis species comitetur hoc in loco Galenus ostendit. Flauæ nanque bilis excrementum, si in vniuersa corporis mole redundat, icterus regiúsve morbus sequitur, in quo sanè totum corpus bilioso inficitur colore. Si verò in vna duntaxat parte redundat prædictum excremẽtum, erysipelas aut herpes sequitur. Herpes, vbi syncerum fuerit, Erysipelas autem, vbi flauæ bilis excremento, calidior sanguis commixtus fuerit. Nigræ verò bilis excremẽtum, si in vniuerso redundat corpore, elephantia sequitur. Sid vna duntaxat aliqua parte, cancer. Pituitosum autem excremẽtum in toto corpore, aqua inter cutẽ Græcis λευκοφλεγματία vocata, comitatur. Sic autem illi dixerunt, quòd in ea vniuersa corporis caro instar pituitæ flaccidior, mollior, & candidior appareat. Si verò in vna duntaxat aliqua parte redundat, œdema comitatur. Quid autem sit œdema Galenus in cõtextu monstrat, & nos alibi copiosè indicauimus. Seroso verò excremento redundanti in corpore, aqua inter cutem Ascites vocata, de qua alibi abundè diximus, succedit. Si autẽ superuacua in partes aliquas animantis procumbant, in iis pustulas quas Græci φλυκταίνας appellant,

λευκοφλεγματία.

φλυκταῖναι.

lant, excitant. Sunt verò φλυκταίναι, & φλυκτίδες pustulæ veluti bullæ, similes iis quæ in corpore à feruida aqua erumpunt. Sic dictę ἀπὸ τοῦ φλύειν, hoc est, à bullitione, & feruore. Talia quidem symptomata accidunt, vbi excrementa quæ redundant syncera fuerint. Vbi autem hæc inter se, aut cum sanguine miscentur varias tum morborum, tum symptomatum species constituunt. Quæ quum facilè ex simplicibus cognoscuntur, non est cur hîc longiùs de iis differamus. φλυκτίδες.

CAPVT V.

Naturalium actionum prima, & propemodum omnium maximè necessaria est nutritio, quæ alteratricis actionis quædam species existit. Est enim & concoctio quæ in ventriculo fit alteratio. Itidem ea quæ in venis, & quæ in qualibet parte. Post quam quarta est alteratio, quam assimilationem vocant, diuersum à nutritione sortita nomen, opus aūt idem. Frustratur autem nutritio, si vel omnino non fiat, vel debiliter, vel deprauatè: idq; ob nutritoriam facultatē, cuius alteratrix genus est, & materiæ defectū, aut prauitatem. Ob defectum quidē in atrophiis, quæ & à defectu, & quæ à priuatione nominantur. Ob prauitatē verò, in elephantia & leucis, & id genus aliis. Accidit enim vbi alimētū carnibus agglutinatur, si pituitosior sanguis est, carnē quoq; magis pituitosam effici. Neq; enim idem est carnē esse: & pituitosam carnē esse: sicuti neq; idem est carnem esse, & melancholicā carnem esse, neq; hercle biliosam esse, temperatamque, & intemperatam, & in primis nominatis qualitatibus humidiorem, & sicciorem, & calidiorem, & frigidiorem. Firmiùs autem sermoni credes, si animalium carnes, tum sanguine præditorum, tum exanguium considerau eris, & ad hæc reptilium, quæ vere gigni conspiciuntur, eorum maximè, quæ viridibus herbis similia sunt. Atqui horum caro herbis est simillima, aliorum autem alba, & exanguis, veluti locustarum, & polypodum, ac aliorum alia quædam: neque enim horum differentias nominare licet, quòd multitudine infinita sint. Quum igitur, vt diximus, pituitoso simul & viscoso sanguine caro multo tempore nutritur, caro quidem adhuc manet, mutatur tamen eius differentia, & in aliam speciem conuertitur, fitque media inter eam quæ sanguine prædita est, & eam quæ sanguine caret, carnem. Vbi verò eiusmodi est reddita, accidit ei vt ne quidem deinceps allatum sibi alimentum in rubram carnis speciem magis mutare tentet, quàm polypodes & locustæ. Hac occasione quàm celerrimè tota & alba & pituitosa euadit, quum & ipsa alimentum in ruborem posthac transmutare non possit, & id quod influit pituitosum est. Qualem igitur protinus ab initio locusta, & omnia propemodum testacea habent, talem ex transmutatione obtinent qui leucis corripiuntur. Ita enim carnis vitium nominant, à colore illi nomen imponentes. Nigræ verò & tumidæ carni ab elephante nomen fecerunt. Fit verò eodem quo leuce modo, melancholico alimento longo tempore ad carnem confluente. Alphorum autem generatio cum prædictis vitiis eiusdem est generis: sub iis tamē tota caro nō laborat, sed in cutis superficie veluti squamæ quædā alphi infiguntur. Albi quidē ex pituitoso, nigri verò ex melācholico humore exoriūtur.

Nutritio naturalium actionum prima.

Assimilatio.

Elephantia.

Alphi.

COMMENTAR.

Nutritiōis, quæ alteratricis actiōis quarta species existit, symptomata, eorundēq; cau-

Nutritio quid?

sas initio huius capitis Galenus explicat. Nutritio autem variè à Galeno describitur. Quippe lib.1. de naturalibus facultatibus nutritionem, quę in solidis partibus fit, appositionem sine ampliatione esse scribit. Libro autem tertio de tempera. cap. 2. nutritionem, perfectam esse asimilationem tradit. Neque inter se iam dicta loca pugnant, sed

Nutritio, vt nutrimétum, trifariam accipitur.

vt nutrimentum trifariam dicitur, quemadmodum ex Hippocrate Galenus libro 3. de tempera. & lib. 1. de naturalibus facul. demonstrauit, ita etiam nutritio, vt non sit mirũ hanc etiam à Galeno variè esse definitam. In libro enim .1. de naturalibus facul. nõ veram nutritionem, sed eam potiùs quæ veluti nutritio est, & in qua alimentum nondũ nutrit, sed tantùm agglutinatur, & apponitur, describit. In libro autem de temperamentis veram nutritionem, in qua id quod parti quæ nutriri debet appositum est & agglutinatum, simile efficitur, definit: ideò rectissimè perfectam asimilationem vocat. Tum enim demùm verè alimentum nutrire dicitur, quum parti quam nutriet, simile

Asimilatio nomine tantùm à nutritiõe differt.

factum fuerit. Quanquã igitur asimilatio nomine à nutritione differt, diuersum enim à nutritione nomen est asimilatio, opus tamen diuersum non est, quia nutritio etiam nutrimentum asimilat. Nihil enim nutrit nisi priùs asimilatũ fuerit. Postquam enim humor is qui omnem animalis partem nutriturus est, à vasis excidit, in totam eam primùm dispergitur, mox adiungitur, dein agglutinatur, demùm asimilatur, vt in libr. 1.

Nutritio naturalium actionũ prima.

naturali. facul. copiosiùs Galenus monstrat. Est autem nutritio naturalium actionum prima, & propemodũ maximè necessaria, quòd scilicet eius adminiculo animal conseruatur, & quòd huius gratia tot alterationes, quæ illam præcedunt, fiant. Libro iam citato Galenus generationem & auctionem iungit, & hæc tria prima naturæ operum,

Nutritionis symptomata tria.

ac veluti capita esse ait. Cæterùm huius actionis tria sunt symptomata. Vnum, quãdo nutritio omnino nõ fit, & vocatur abolita nutritio, vel nutritionis priuatio. Alterum, quando debiliter fit, & appellatur debilis, imbecilla, vel deficiens nutritio. Tertium, vbi

Abolita. Debilis.

fit deprauatè, & dicitur deprauata nutritio. Omnino non fit, propter facultatis nutritoriæ seu altricis imbecillitatem, quam intemperies aliqua concitauit. Debiliter fit in atrophia tam illa quæ à defectu, quàm quę à priuatione ita nominatur. Hoc est, tã illa quæ propter exiguum excitatur alimentum, quàm quæ propter alimenti omnimodã fit priuationem. Græcè est, ὥστε ἐνδεῶς, καὶ ὥς στερητικῶς ὀνομάζεται. Debiliter enim seu deficienter vocatur atrophia, quæ à defectu ac diminuto fit alimento. Defectus autem in atrophia nõ ad cibum qui ingeritur, sed ad materiã in membro nutritioni paratã, hoc loco referendus erit. Priuatiua verò, quæ ab alimenti omnimoda, vt dictum est,

Deprauata.

priuatione euenit. Deprauatè fit, quando materia, hoc est, alimentum, est prauum, vt in leucis, & elephantia, & id genus aliis symptomatis. In vitiligine enim alba, quam Græci

λεύκη.

λεύκην dicunt, quòd in ea color cutis ad albidius mutetur, adhærentia quidem nutrimẽti fit, non tamen asimilatio, quòd scilicet alimentum ipsum sit prauum, adeoq; pituitosum. In elephantia, quæ non est nisi Arabum lepra, vt alibi demonstrauimus, propter melancholicum & prauum alimentum color cutis ad nigrius vergit. Pituitosior enim sanguis, carnem etiam magis pituitosã reddit, quemadmodum melancholicus, car-

Caro simpliciter.

nem creat melancholicam. Quare non est idem carnem esse, & pituitosam, aut biliosam, aut melancholicam esse. Quæ enim simpliciter caro dicitur, temperata est, & ex bono procreatur sanguine. Quæ verò cum adiectione pituitosa, biliosa, & melan-

Intemperata.

cholica nominatur, intemperata, hoc est, in primis vocatis qualitatibus frigidior, calidior, humidior, & siccior existit. Quòd autem alimentum ipsum carnis immutet temperamentum ac colorem, hoc est, carnem sibi similem reddat, animalium tum sanguine præditorum, tum exanguium, itemque reptilium quæ verno maximè tempore gigni videntur, carnes euidenter demonstrant. Nam sanguine pręditorum animantium caro, rubicunda est. Exanguium autem, veluti locustarum & poly-

Locusta.

podum, quòd pituitoso vtantur alimento, alba, & exanguis. Est autem locusta piscis è crustaceorum, quæ Gręcis μαλακόστρακα dicuntur, genere, qui Galeno, & Aristoteli

κάραβος

κάραβος nominatur. Sic dictus verò latinis est à similitudine locustæ terrestris, quòd scilicet cornua ante oculos bina, longa, & aspera habeat. De hoc pisce Aristoteles multa tradit lib. 4. historiæ animalium cap. 2. Et post hunc Plinius lib. 9. cap. 30. Paulus denique Iouius in cap. 40. libelli de Romanis piscibus inscripti. Ex mollium contrà genere polypus est, sic à multis bracbiis, quibus obuia quæque comprehendit, ligat, atque flagellat dictus. Locustam piscem expauescit adeò, vt coniectus in retia vbi ille fuerit, interdum statim exanimetur. De quo Aristoteles loco iam citato, cap. 1. Et Plinius vbi suprà. Paulus Iouius, cap. 39. plura. Cæterùm reptilium caro viridis est, adeoque herbarum, vnde aluntur, imitatur colorem. Nibil igitur mirum est in leucis ad albidius, contrà in elephantia ad nigrius carnis colorem transmutari, vt copiosè, & perspicuè in contextu Galenus mõstrat. In fine Galenus alterius vitiliginis generis, quod ἄλφος Græcis vocatur, mentionem facit, ac qua ratione cum prædictis duobus vitiis conueniat, quaque ab illis distet, docet. Conuenit quidem, quia perinde ac illa, à vitioso generatur alimento. Distat, quod in alpbo tota caro non laboret sicuti in elephantia & leucis: sed in cutis tantùm superficie, veluti quædam squama, alpbus, infigitur. Estque is duplex, vnus quidem albus, qui ex pituitoso humore oritur, adeoque colore leuci similis est. Alter niger, ex melancholico humore procreatur, & colore elephātię respondet. Sed de boc genere vitiliginum alibi etiam plura diximus.

κάραβος. Polypus. ἄλφος. Alphos duplex.

Quanta verò sit alimenti vis, & quàm vehementer carnem alteret, Aristoteli quoque dictum est, vbi meminit locorum in quibus pecora tum in colore, tum in aliis differentiis quæ sensui obnoxiæ sunt, trãsmutatur. Qui verò ea quæ aluntur ab alimento alterari negant, quòd victi, non vincentis alimentum sit nomen, ij neque de ea quæ in animalibus fit, multoq; minùs de ea quæ in stirpibus fit transmutatione quicquam sanum dicere possunt: sed de rebus, quæ omnibus manifestè apparent omnino dubitant. Siquidem quæ de Persica stirpe, ex Perside in Ægyptũ translata proãuntur, nemo ignorat. Lætalis enim erat in Perside, translata verò in Ægyptum, exitiosam naturam mutauit. Quemadmodum, vt opinor, & quod de vitibus apud nos natis, si loca mutant, diuersum reddunt vinum. De reliquis autem stirpibus, qui de agricultura scripserunt, ostenderunt, quemadmodũ qui rem herbariam posteris tradiderunt, de herbis. Transportatæ enim ex aliis in alia loca sæpe minori quam duorum stadiorum interuallo, multis modis alterãtur. Oportuit igitur eos qui alimentum esse nomen victi, alterati, & mutati dicunt, non id modo scisse ac dixisse, sed etiam de leuces generatione disserere tentasse. Quippe huius vitij vel caro quæ nutritur, vel alimenti prauitas causa est. Atqui si non alimentum (ita enim ipsi volunt) necesse est carnem dicant. Quid igitur patitur hæc, quòd alimentũ in vniuersum sibi non assimulat? Ita igitur natura huius vitij causa fiet. At multo, opinor, melius fuerit, alimento causam imputare.

Magna vis alimenti. Persica stirps.

COMMENTARIVS.

Quòd magna sit alimentorum vis in carnium mutatione, Aristotelis testimonio, & stirpium exemplis cõprobat. Siquidẽ Aristoteles lib. 8. de historia animaliũ, cap. 28. & sequenti pro pabuli in diuersis locis varietate, pecora tum in colore, tũ in aliis differentiis transmutari scribit. Ad quem sanè locum lectorem ablegamus, quũ vix sine fastidio singula hîc cõmemorare liceat. Porrò qui ea quæ nutriuntur ab alimento alterari posse negant, boc vtuntur argumento. Alimentum est nomen victi, nõ vincentis, igitur carnes animaliũ non mutat. Siquidẽ, vt lib. 3. de natu. facul. testatur Galenus, ali-

Magna alimentorum vis in carniũ mutatione.

mentum est quod à natura nostra vincitur, & alteratur. Si igitur vincitur & alteratur, non est cur corpus nostrum vincere, alterare, & mutare possit. Verùm qui huic rationi acquiescunt, nihil quod rectum sit, neque de mutatione quæ in animalibus, neque de ea etiam quæ in stirpibus fit, dicere possunt, sed dubitant planè de iis rebus quæ omnibus liquidò apparent. Quòd ad animalia spectat, abũdè est ab Aristotele loco paulò antè citato demonstratum. De stirpium transmutatione id Dioscorides lib. 1. & Plinius lib. 13. cap. 9. aliique multi prodiderunt, quod persica quæ in Perside letalis erat, translata in Aegyptum, exitiosam suam naturam mutauit, fructumq́; qui edendo fuit, produxit. Vites præterea in Asia natas, quia locum mutarunt, diuersum reddidisse vinum constat. Denique qui de re rustica & herbaria scripserunt herbas transportatas ex aliis in alia loca, sæpe etiam minori quàm duorum stadiorum interuallo, multis modis alterari tradunt. Sua enim cuique loco ac regioni dos attributa, sua soli natura, peculiarisque cœli facies. Hinc fit vt vno in loco herbæ eiusdem etiam speciei candidos, in alio verò purpureos, aut alterius coloris flores producant. Oportet igitur eos qui alimentum esse nomen victi, alterati, & nutriti dixerunt, aliquid etiam de leuces generatione disseruisse, vt saltem hinc in erroris sui agnitionem venissent. Nam leuces, vel caro quæ alitur, vel alimenti prauitas causa est. Atqui non alimentum, ita enim ipsi volunt, igitur caro. Quærendum itaque est quid hæc ipsa patiatur, cur alimentum in vniuersum sibi non assimilet? Necesse autem est vt huius vitij naturam, hoc est, facultatem, quæ assimilare non potest, causam esse respondeant. Quanquã verò probabile videtur id quod respõdent, tamen melius est vt causam leuces alimento abscribamus, quemadmodum paulò supra est ostensum.

Persica translata priorem naturã mutauit.

Sua cuique loco ac regioni dos attributa.

Licet verò eius quod alitur munus sit alimentum sibi assimilare, alimenti autẽ pathos sit assimilari & mutari, nõ tamen propterea id quod patitur vicissim aliquid, etsi minimũ est, in id quod agit non potest efficere. Quod enim maximè contrarium est, in disputationibus de iis non nos solum ostendimus, verumetiam ex philosophis qui omnium naturæ actionum & pathematum grauissimi interpretes fuerunt. Apparet enim omnia, tametsi multo iis quibus occurrũt sunt valentiora, aliquid quod sensu percipitur ac manifestum sit pati. Et si non ad primum occursum, temporis tamen progressu. Iam ferrum quod ad secandum efficacissimum est, vbi carnem mollissimam secat, obtunditur. Ac durissimus lapis, à gutta plurimo tempore ictus, cauitatem quandam cõtrahit. Quid verò de iis quæ inter se mixta sunt dicere conueniat, omnes norunt. Siue enim in amphorã aquæ feruẽtis, frigidæ cotylen iniicias, quod mixtum ex ambobus est, non solum cotylen victam esse declarat, sed etiam vincentis pathos. Siue quis contra in amphoram frigidæ, cotylen calidæ iniecerit, vincetur quidem cotyle, patietur tamen pusillum quid & amphora. Verùm, vt antea quoque diximus, non institui in hoc opere refellere aduersarios, neque sermonem protrahere. sed quod eius fieri potest quam celerrimè docere. Igitur leuce maximus alteratricis facultatis error est. Exigui verò alij complures sunt, carne in humiditate, siccitate, frigiditate, & calore immutata.

Id quod patitur vicissim aliquid in id quod agit efficere solet.

COMMENTAR.

Rationem eorum hoc loco refellit Galenus, qui nutrimentum esse nomen victi, adeoque carnem immutare non posse affirmant. Quanquam enim eius quod nutritur officium ac opus sit, vt alimentum sibi assimilet, alimenti verò pathos, vt assimiletur & immutetur: hoc est, etsi corpus quod alitur nutrimentum vincat, nutrimentum verò à calore eius corporis vincatur & mutetur: tamen vicissim alimentum etiam

etiam in corpus quod vincit aliquid agit. Vt hoc nomine alimentum nō sit omnino victi, sed etiam aliqua ex parte vincentis nomen. Constat enim omnia, etiamsi multo iis quibus occurrunt fortiora sunt, aliquid tamen etiam quod sensui obnoxium est ac manifestum pati. Atque hoc ipsum non solum Galeno, verumetiam philosophis, qui omnium naturæ tum actionum tum passionum grauissimi fuerunt enarratores, demonstratum est. Nam quanquam id quod vicissim patiuntur non statim ad primum occursum apparet, tamen progressu temporis euidentissimè se oculis intuentium exponit. Id quod exemplis aliquot ostendere, pergit. Siquidem, inquit, ferrum quod acu tissimum est, & ad secandum idoneum, tamen quum carnem etiam mollissimam secat, obtunditur. Quod certè non accideret, nisi vicissim aliquid à carne ferrum pateretur. Durissimus præterea lapis ab aquæ gutta quæ in eum diu destillauit, excauatur. Adeò vt hinc prouerbialis etiam ortus sit ille versiculus: Alimentum vicissim etiam aliquid in corpus agit. Exempla quibus ostendit etiam id quod patitur aliquid agere.

Πέτραν κοιλαίνει ῥανὶς ὕδατος ἐνδελεχείῃ,

Mollior assiduis saxum cauat ictibus vnda.

Erasmus ita extulit in suis Chiliadibus. ῥανὶς ἐνδελεχοῦσα κοιλαίνει πέτραν: Stillicidiū perpetuum saxum excauat. Citat hunc versum veluti etiam alia exēpla, multis etiā aliis in locis Galenus, præsertim verò libro. 5. de tempera. cap. 5. vbi itidem id quod vincitur, agere in id quod vincit iisdem quibus hîc exemplis, nisi φ pro mollissima carne, mollissimam ceram affert, ostendit. Porrò quòd omne agens nonnihil & ipsum agendo patiatur, ex horum etiam quæ contrariis prædita sunt qualitatibus mixtura monstrare pergit: Si enim in aquæ feruentis amphoram, hoc est, vrnas duas, frigidæ cotylen iniicias, id quod mixtum est non solùm cotylen, tāquam minorem mensuram ab amphora esse victam indicat, sed etiam quod vincens, hoc est, amphora, aliquid à cotyle patiatur. Ita si quis in amphoram frigidæ aquæ, cotylen, calidæ coniecerit, vincetur sanè cotyle ab amphora, veluti à maiore mensura, tamen pusillum quid & amphora à cotyle patietur. Quid verò sit cotyle in annotationibus nostris in quartum de tuenda sani. librum Galeni copiosè à nobis est dictum, & quòd per peram faciāt interpretes, qui illam cum hemina confundunt, quæ tamen cotylen vncia vna excellit. Cæterùm quū Galenus in hoc libro, vt suprà quoq;, cap. nimirū. 5. lib. primi de sympto. cau. est dictū, aduersariorum opiniones refellere non instituerit, iam cōmemoratis, exemplis cōtentus esse vult, ne scilicet contra suum institutum prolixior fit. Vix enim vllis aliis in libris ea qua hîc, vsus est breuitate. Proinde reuersus eò vnde digressus est, ait. Leuce malum maximus alteratricis facultatis error est. Fit enim propterea, quòd nutrix facultas, quæ alteratricis facultatis species existit, non ampliùs nutrimentum in rubram carnis formam, vt anteà quoque est dictum, mutare tentat. Sunt verò & multi alij exigui eiusdem facultatis errores, vbi caro plus iusto humidior, siccior, frigidior, & calidior fit. Amphora. Cotyle. Hemina cum cotyle non confundenda.

Pars verò alimento priuabitur non solùm ob alteratricis facultatis imbecillitatem, sed etiam vbi attractoria facultas fuerit imbecillior, aut quia expultrix immodicè mouet. Ad immodicum autem motū excretrix facultas excitatur, vt & anteà diximus, quando retentrix facultas, aut ob excrementorum multitudinem, vel acrimoniam, vel propriam imbecillitatem grauatur. Tum enim necesse est vt cum eo quod redūdat, simul etiam id quod vtile est, excernatur, vt in lienteria, dysenteria, choleraque accidit. Ob imbecillitatem verò expultricis facultatis, necesse est carnem tum humidiorem, tum magis excrementitiam fieri. Atqui multorum excrementorum procreatio, propter alteratricis facultatis imbecillitatem euenit. Vbi igitur simul accidit, vt attractoria facultas multum alliciat humorem, non possit autem alteratrix quicquid attractum est conficere, & hanc ob rem Abolitæ nutritionis causæ.

complura gignantur excremẽta, expultrix autem facultas hoc tempore & deteriùs, & imbecillius seipsa moueatur, vt ita complura in carne consistant excrementa necesse est: atque interim pro excrementorum tum specie, tum quantitate, aliàs aliam fieri carnem, modò quidem œdematosam, modò flatuosam, nonnunquam aquosam. Quippe aqua inter cutem, quam anasarcam vocant, ex hoc est genere. Verùm de talibus non arbitror nobis producendum esse sermonem: neque enim omnia in hoc libro particulatim symptomata recensere decreui, sed in plurimis studiosos exercere. Proinde vt ad aliud symptomatum genus quod nõ longè abest ab eo quod in læsa consistit actione transeam tempestiuum est.

COMMENTARIVS.

Abolitæ nutritionis tres causæ. Hactenus prolixè admodũ deprauatæ nutritionis causas Galenus recensuit. Nunc igitur ad abolitæ nutritionis causas exponendas redit: quas tres esse ait, nempe alteratricis facultatis alimentum alterare haud potentis imbecillitatem, attractricem facultatẽ, quæ alteratrici inseruit, & alimentum attrahit, imbecillitatem, & immodicum expultricis facultatis motum, quæ id etiam quod vtile est vt inde pars corporis alatur, expellit. Expretrix facultas ad immodicũ motum trifariã excitatur. Ad immodicum autẽ motum excretrix facultas, vt capite quoque secũdo huius libri est commemoratum, trifariam excitatur. Primò, quando retentrix facultas ab immodica excrementorũ copia grauatur. Tum enim excitata facultas expultrix, id quod sua multitudine molestum est excernit. Secundò, quando excrementorum acrimoniâ expultrix facultas irritatur ac stimulatur ad excretionem. Tertiò, quando retentrix facultas imbecillitate laborat, tum enim necesse est vt id quod illa retinere nequit, expultrix facultas extrudat. Propter tres itaque causas iam expositas, vt id quod vtile est cũ eo quod superuacaneum est expellatur, adeóque alimento suo priuetur corpus, vt in lienteria, dysenteria, & cholera accidere solet. In iis enim omnibus vtile cum eo quod redundat, excernitur. Porrò propter expultricis facultatis imbecillitatem, vtpote quæ superuacua expellere nõ possit, carnem fieri tum humidiorem, tum magis excrementitiam necesse est. Propter alteratricis autem facultatis imbecillitatem alimẽtum probè alterare nequeuntis accidit, vt multa procreentur excrementa, quemadmodum dilucidè & copiosè in contextu Galenus docet, vt nostra explicatione non sit opus. Ad alterum itaque genus symptomatum, quod huic quod in læsa actione consistit proximum est, progrediemur.

CAPVT VI.

Symptomata quæ in quãtitate & qualitate eorũ quæ excernũtur consistunt.

Oc igitur genus in quantitate & qualitate eorum quæ excernuntur consistit, siue propter facultatis aliquam noxam eueniat, siue intempestiuam irritationem, siue prauum motum facultatem incitantem, siue propter apertionem alicuius instrumẽti, aut ruptionem, aut erosionem, quemadmodum sanguinis quoque excretio accidit. Satiùs enim ab hac cœpisse, propterea quòd magna ex parte videtur esse præter naturam. Exceptis enim iis quæ mulieribus per vterum emanant, aliæ omnes sanguinis vacuationes toto genere præter naturam sunt: illæ verò solùm quantitate. Ruptio quidem vasorum, vel ob plagas aliquas extrinsecus illatas fit, aut aliquo calcitrante, aut percutiente, aut aliàs quomodolibet vehementer feriente homine. Accidit verò & iis qui magnis vtuntur saltibus, & ab alto in terram cadentibus, & ob acutum & magnũ clamorẽ: quippe per hunc vocaliũ instrumentorũ partes plurimũ tendũtur.

Sanguinis per vterum vacuationes solùm quantitate præter naturam sunt.

Ruptiõis causæ.

Tensionis aũt ratione rũpuntur, & ea quæ ex saltationibus sunt læsa. Quæ verò ex casu ab alto, in genere plagarũ sunt. Nihil enim refert, siue à lapide aliquo extrinsecùs incidente pars aliqua contusa sit, siue ea delapsa, vehementer in solum impingat. Atque hæ quidem manifestæ sunt ruptionis causæ, & neminem latẽt. Aliæ verò sunt quæ ex corporis affectibus oriuntur, quum scilicet quis vltrò è naribus sanguinem excernit, aut ipsum vomit, aut extussit, aut excreat, aut deorsum deiicit, aut mingit. Atque hæc quidem toto genere præter naturam sunt. Mulieribus autem, vt dictum est, quæ per vterum sanguinem excernunt, vacuatio non toto genere præter naturam est, sed solùm quantitate.

COMMENTARIVS.

Expedito primo symptomatum genere, quod in actione læsa consistit, ad alterum eorundem genus, eorum nimirum quæ immodicè excernuntur, & in corpore retinẽtur, progreditur. Exorsus autem ab iis quæ immodicè excernuntur, ea in duabus potissimùm rebus, nempe quantitate & qualitate, consistere ait. Nam alia sola quantitate, quòd scilicet iusto copiosiora sunt: alia verò qualitate, quia videlicet acria, erodentiaque, præter naturã sunt, à quacunq; tãdẽ causa, quarũ tamen sex hoc in loco recẽset, eueniãt. Si enim propter facultatis aliquã noxã, nẽpe retentricis imbecillitatẽ, accidant, vt capite vltimo libri de symptomatum differentiis est dictum, quantitate excedere, & præter naturam esse necesse est. Si verò propter intempestiuam acrium excrementorum irritationem eueniant, qualitate esse præter naturam oportet. Sin ob prauum motum expultricem facultatem concitantem, quantitate excedent. Quòd si propter instrumentorum excretioni seruientium, id est, vasorum, apertionem & hiatum, fiant, vel quantitate, vel qualitate præter naturam existunt. Quantitate, si vasorũ apertio propter vasis imbecillitatẽ, aut sanguinis qui ad os impetu ruat, copiam accidat. Qualitate verò, si propter acrem quampiam quę illi extrinsecùs incidit qualitatẽ, eueniat. Si propter ruptionem, quantitate. Si verò propter erosionem, qualitate præter naturam excretio erit. Porrò quum inter omnes excretiones, sanguinis excretio maximè fit præter naturam, satiùs est ab ea rem auspicari. Quippe excepta ea quæ mulieribus per vterum fit, cæteræ omnes excretiones sanguinis, toto genere præter naturam sunt. Nam qui per illas excernitur humor secundum naturam est, & aptus vnde corporis partes alantur, ideoque non excerni, sed in corpore debet retineri, vt etiam capite septimo libri de differentiis symptomatum, est commemoratum. Mulieribus autem per vterum excretio, quæ statis ac certis mensibus accidit, nõ nisi sola quãtitate præter naturam est. Nam quantisper id tantùm quod superuacuum & inutile est excernit, tantisper secundum naturam est, quòd scilicet tempestiuẽ fiat, & id quod contristat, expellat. Si tamen modum excesserit, iam quantitate præter naturam est. Sunt autem ruptionis vasorum, siue excretionis sanguinis duplices causæ, externæ scilicet & internæ, quas ordine hîc Galenus exponit. Prima externarum causarum est plaga extrinsecùs illata, vel aliquo, verbi gratia, equo calcitrante, vel percutiente, vel aliàs quomodocunque validè feriente homine. Secunda, est magnus saltus, qui vehementer tendendo ac concutiendo corpus, rumpit vasa. Tertia, casus ab alto in terram, qui plagæ instar vasa lædit. Quarta, acutus & magnus clamor, per illum enim vocaliũ organorum partes tenduntur, atque subinde rumpuntur. Id quod non rarò accidit iis qui inter cantores altam, vt vocant, vocem vsurpant. Causæ verò internæ sunt quæ ab affectibus corporis oriuntur, vbi videlicet quis vltrò, hoc est, absque causa aliqua manifesta, sanguinem vel per nares excernit, vel vomit, vel tussiendo, vel excreando reiicit, vel per aluum deiicit, vel mingit, nam omnes hæ excretiones ab aliquo corporis affectu prodeunt. Qui verò tales sint, sequenti commentario exponemus.

Quæ immodicè excernuntur alia quantitate, alia qualitate præter naturam sunt.

Omnes sanguinis excretiones, excepta ea quæ per vterũ fit, toto genere præter naturam sunt.

Ruptionis vasorum causæ duplices.

Externæ.

Internæ.

Talia verò omnia tribus de causis incidunt. Quippe vel facultas vas sanguinis recludit, vt in profluuio sanguinis è naribus, aut sanguis ipse malè affectus est, aut vasorum aliquod. Sanguinem quidem malè affectum dico, & quum adeò est vitiosus, vt ea à quibus continetur vasa erodat, & quum ita est auctus, vt cõcludi non possit. Nam is quoque rumpere, aut recludere vas potest. Ipsorum verò vasorum vitium, in immodica mollitie, & duritia, & tenuitate consistit. Accidunt autem hæc nonnullis naturâ, vbi statim in vtero vitiosè formati sunt: quanquam etiam mollities à redundante proueniat humiditate, durities autem ab ariditate, tenuitas verò ab atrophia. Quod immodicè molle est, promptiùs ob imbecillitatem frangitur: at quod admodum durum est, eò quòd nõ facilè ampliùs extenditur. Quod tenue est propter vtrosque huiusmodi venarum affectus, non solùm ab internis causis, verumetiam ab externis promptè rumpitur. Verùm non omnia vasa similiter eroduntur. Quod enim durum, crassúmque est, erosionē haud facilè patitur. Pari modo recludi, et quod imbecillum, & molle, & tenue est, prōptè accidit. Non facilè verò ei, quod firmum, crassum, & durum est. Fit autē vasorum apertio, tum ab iis quæ vasorum ora irritant, tũ à plenitudine vrgente, nonnunquam etiam à natura quæ excernit ea quæ sibi molesta sunt. Nominant autē quendam etiam saltum sanguinis, veluti quartum supra ea quæ iam dicta sunt genus. Est verò haudquaquã quartum genus, sed vel exiguorum vasorum apertio, vel non est excretionis sanguinis, sed seri species, quale maximè in iecoris, & renum imbecillitate mingitur, & sæpe per inferna deiicitur cruentum serum. De ijs autem paulò pòst dicetur, si priùs de iis quæ vomuntur, differuerimus.

Apertio vasorum vnde?

Saltus sanguinis.

COMMENTARIVS.

Excretionis sanguinis tres causæ.

Excretionis sanguinis, ê quacunque corporis parte fiat, tres esse causas, nempe facultatis robur, sanguinis vitium, & vasorum sanguinem continentium noxam, hoc loco Galenus ostendit. Quippe facultas expultrix robusta, in morborum potissimùm iudiciis, id quod contristat, ac molestum est, expellit. Ita nõ rarò sanguinem è naribus excernit. Sanguis autem bifariam vitiosus erit. Primùm sua qualitate, acrimonia nimirũ, quæ sæpe tanta est, vt vasa in quibus continetur erodat. Secundò sua quantitate, quum scilicet ita auctus est, vt contineri ampliùs in vasis non queat, ideóque ea rumpit atque recludit. Atque iis sanè verbis Galenus duas præcipuas apertionis vasorum causas expressit, copiam nimirum sanguinis ad os vasis impetu ruentis, & acrem quæ illi extrinsecùs incidit qualitatem, quas etiam libro quinto therapeuticæ methodi capite secundo commemorat. Vasa sanguinem continentia vitium contraxerunt, vbi immodicè mollia, vel dura, vel tenuia existunt. Id quod nonnunquam in prima statim quæ in vtero fit conformatione accidere solet. Prouenit autem nonnunquam in iis qui iam in lucem editi sunt mollities, à redundante humiditate. Id quod copiosè admodum libr. secundo de temperamentis capite quarto, Galenus in hunc scribens modum monstrat, "Humiditas, inquit, à molli corpore est inseparabilis, vt si quid molle est, hoc etiam humidum sit oporteat. Non tamen si quid durum est, id statim siccũ est. Nam & id quod à frigore concretum est, durum cernitur, sicut glacies. Durities autem vasorum à siccitate, vt tenuitas, ab atrophia, hoc est alimenti inopia fit. Porrò vas quod immodicè molle est, promptiùs propter suam imbecillitatem frangitur. At quod admodum durum est, facilè frangitur, quòd non possit ampliùs extendi. Hinc est hoc Hippocratis,

Sanguis bifariã fit vitiosus.

Vasorum ruptionis causæ.

venas

venas frangit aqua frigida. Neque enim frigida per se sanguinis eruptiones facit, sed ex accidenti, quia scilicet venarum tunicas frigiditate sua duras, & extendi contumaces reddens, vt rumpantur, paratiores efficit. Vas verò quod tenue est, propter vtrosque iam dictos venarum affectus, id est propter imbecillitatem & difficilem extensionem, tàm ab internis quàm ab externis causis facilè rumpitur. Quod enim tenue ac gracile est, hoc etiam imbecillius fit quàm crassum, nec ita promptè vt hoc ipsum tendatur, oportet, vt liquidò patet in vesicis iam exiccatis & extenuatis, quas constat ad primum ferè contactum frangi. Atque hęc quidem de ruptione vasorum dixisse satis sit. Quod ad eorundem erosionem attinet, sciendum non omnia vasa similiter erodi. Durum nanque & crassum, erosionem non facilè admittit. Contrà molle, & tenue prò- prisimè. Pari ratione quod firmum, crassum, ac durum est, difficilè recluditur. Quod verò imbecillum, tenue, ac molle, facilè. Reclusionis autem siue apertionis vasorũ tres hoc loco recenset causas. Vnam, acrem qualitatem, quæ ora vasorum ad excretionem irritat. Alteram, plenitudinem seu copiam sanguinis, ad ora vasorum impetu quodam ruentis, & ad excretionem vrgentis. Atque hæ duæ causæ paulò quoque antè expositæ sunt. Tertia, est natura, hoc est expultrix facultas, quæ ea quæ molesta sunt excernit, vt fit in profluuio sanguinis narium, quòd in morborum iudicationibus accidit. Cæterùm sunt qui supra tria quæ iam dicta sunt, scilicet ruptionem, erosionem, & reclusionem, quartum genus, quòd διαπήδησιν Grecè, saltũ Latinè nominãt, addere solẽt. Est autem haudquaquam quartum genus, sed vel exiguorum vasorũ apertio: & ita sub anastomosi seu reclusione complectitur: vel non est species excretionis sanguinis veri & legitimi, sed cruenti potiùs seri, quare in iecoris imbecillitate sæpe per inferna deiicitur, & in renum imbecillitate mingitur. Nam ita hæc distinguenda erunt, vt mictus cruenti seri ad renum imbecillitatem, & per infernа deiectio ad iecoris imbecillitatem, referatur. Nam vt libro quinto de laborantibus locis, cap. septimo, Galenus autor est, quum alui sedimina aquæ in qua nuper mactata caro abluta est similia videntur, efficacissimum inde laborantis iecoris signum elicientdũ. Ac nominant hepatica, ea præcipuè quæ ob imbecillitatem ipsius deiiciuntur. Mictum verò sanguinis renum imbecillitatẽ portẽdere idem Galenus capite tertio iam citati libri perspicuè ostendit. Prædictum autem malum saltum medici appellauere, quòd in eo sanguis saliendo, excernatur. Esse autem vel exiguorum vasorum apertionem, aut cruenti seri, seu extenuati sanguinis excretionem, Galenus etiam libro quinto, therapeuticæ methodi, cap. secundo, abundè monstrat, quum hoc ex rarefacta tunica, sanguine extenuato, aut ex gracilium vasorum ore aperto, fieri tradit.

6. Epide. par. 3. apho. 10.

Vasorum erosio.

Apertionis vasorum causæ.

διαπήδησις.

Hepatica alui sedimina.

Excernuntur autem hæc quoque interim ceu immodica, & ventriculum grauantia, quemadmodum aliquando alimenti multitudo: nonnunquam verò ceu ea quæ infestant ac mordent, veluti vbi per cruditatem, acidum, vel nidorosum, vel amarum, vel acre alimẽtum assumptum est redditum. Huius generis sunt & biliosa, & pituitosa, & serosa excremẽta, tum inibi nata, tum ex vniuerso animãtis habitu in eum confluentia. Est præterea tertium causarum genus, quæ ventriculum ad vomitum concitant, licet neque grauent, neque mordicẽt, sed solùm præter naturam sint. Est autem omnium quæ præter naturam sunt communis definitio, si posteà quàm cõcocta sunt, alere non possunt. Hac, vt opinor, ratione, non solùm acida pituita, & salsa, verumetiam dulcis nonnunquam in ventriculo consistens, ipsum ad vomitum prouocare consueuit. Sed & sanguis ipse qui in ventriculum est effusus, hoc pacto ipum vomere cogit.

Vomitus causæ.

Vomitus quid? Vomitus,qui deprauatus quidam ventriculi motus est,quo supernè & per gulam id quod ipsum molestat expellere nititur,nunc causas exponit. Tres autem potissimùm eius causas esse ostendit. Prima est,si in ventriculo continentur quæ illum sua multitudine grauant,siue alimenta,siue excrementa fuerint. Hæc enim non ferens, per vomitum expellere conatur. Secunda, vbi propter cruditatem alimentum quod ingestū est acidum,vel nidorosum,vel amarum,vel acre fit,tum enim sua qualitate ventriculū infestat ac mordicat,atque adeò ad vomitum irritat. Id quod etiam accidit,vbi excrementa,quæ vel in ventriculo nata sunt,vel in hunc ex vniuerso sunt deriuata corpore,fuerint vel biliosa,aut pituitosa,aut serosa. Nam & hæc quoque ventriculum infestant ac mordicant, hocq; nomine ad vomitū impellūt. Tertia, quando aliquid quod sit præter naturam in ventriculo continetur, etiamsi neque grauat, neque mordicat. Præter naturam quæ? Præter naturam autem est quicquid, posteà quàm est concoctum,alere non valet. Concoctio. Concoctionis verò nomen hoc in loco in altera eius significatione vsurpatur, pro ea scilicet quæ partim naturalis est,partim præter naturam: hoc est, pro ea quæ quidē fit ab innato ventriculi calore,non tamen ab eo qui prorsus vincit: quòd scilicet materia quæ concoquitur non penitùs benigna,& animanti familiaris,neque etiam prorsus aliena sit. Quare concocta sunt hac ratione, quæcunque à ventriculo alterata, & euicta sunt,non autem quæ in qualitatem ei familiarem ac conuenientē mutata sunt. Hæc enim alere ventriculum possunt,illa verò nequaquam: sed tamen quia à ventriculo euicta sunt,& ita concocta,vt iam illis natura dominari possit, ideò ab eodē expelluntur. Hac sanè ratione in iudiciis etiam morborum quæ concocta sunt, expelli constat. Eodem certè modo acida,salsa,& dulcis pituita in ventriculo nonnūquā consistens,ipsum ad vomitum cogit. Quum enim omnes hæ pituitæ species, vt cōstat ex iis quæ libro secundo de differentiis febrium,capite sexto scribit Galenus,sint non naturales, alere ventriculum non possunt. Nutriunt enim ea tantùm quę planè secū- Nihil nutrit nisi sit secūdū naturā. dum naturam sunt,& in qualitatem ventriculo familiarem mutantur. Sic vtique sanguis,humor animanti maximè familiaris,vbi in ventriculum effunditur, ipsum ad vomitum cogit. Nam illic tanquam in loco sibi à natura non destinato, corrumpitur. 6. apho. 20. Atque hoc est quod ab Hippocrate dicitur. Si sanguis præter naturam in ventriculum „ effunditur,vt corrumpatur necesse est.

Causæ excretionis quæ per inferna fit. *Sed etiam ad inferna transmittit aliquando celeriùs, aliquando tardiùs, aut minus,aut plus,aut rarò,aut sæpe,vel vtile alimentum, vel corruptum, aut è supernis in ipsum deriuatum,aut in eo genitum. At excretio solitum tempus* Celerioris. *anteuertit,vel quia ventriculus ob multum cibum ingestum grauatur, vel à mordente vellicatur ac pungitur,vel vt alienum ac minimè familiarem expellere nititur.* Multum trifariā dicitur. *Cæterùm meminisse debemus quum multum quid dicimus,id trifariam fieri posse,vel quia facultas seipsa imbecillior sit,vel quòd assumptum mediocritatem excedat,vel propter vtrunque. Præter iam dicta, humidiorum quoque, ac viscosiorum eduliorum oblatio,celerem deiectionem efficit: quæ tum promptiùs delabuntur,si leuiter,maximè post eorum assumptionem inambulent,ita vt ea quidē concutiantur,sed non ante tempus in corpus distribuantur. Tale nanque aliquid per concussiones accidit. Quippe quum complures sint intestinorum anfractus,necesse profectò est,vt cibi per singulos è superioribus ad inferiora deferantur. Deinde autem vt illic ampliùs maneant præ grauitate fieri nō potest,sed qui in anfractibus impacti sunt,ipsorum intestinorum actione protruduntur: habent enim ipsa insi-*

insitam facultatem qua expellant ea quæ sibi molesta sunt. Humidi verò, & viscidi cibi facilè per meant, siue à sua grauitate, & corporis concussione, siue intestinorum operâ propellantur. Ac celeris quidem exitus, dictæ sunt causæ. Tardiùs autem quàm pro consuetudine excernit imus venter, aut ob intestinorum vel imbecillitatem, vel difficilem sensum, vel ob ciborum paucitatem, aut qualitatē. Quippe quæ imbecilla sunt, protrudere non possunt. Quæ verò difficilè sentiunt, debiliter ea quæ molesta sunt percipiunt. Excretio autem, ipsis molestiæ sanatio erat. Iam verò cibi qui iusto sunt pauciores, parum habent excrementi, ideoque non similiter grauant. Crassi verò & acerbi omnes sunt tardi transitus, contrà quàm glutinosi & humidi. Non solùm autem propter intestinorum imbecillitatem, sed etiam musculorum abdominis, deiectio retardatur, potissimùm, si excrementa duriora euaserunt. Tum enim non modò musculorum qui sunt in abdomine, sed etiam eorum qui in thorace habentur, valenti actione est opus. At minùs quàm pro portione comestorum redditur excrementum, vbi plus ex ipsis in corpus est distributum. E contrario plus quàm proportione sumptorum deiicitur, interdū ob distributionis defectum, nonnūquam propter aliqua quæ è supernis ad ventris spatia defluunt. Assiduæ autem excretiones, vel ob imbecillitatem, vel demorsum eueniunt. Imbecillitas quidem instrumentorum ventris, vt sæpe iam dictū est, propter intemperiem fit. Demorsus verò, ab ijs quæ in ipsis continentur. Porrò quatuor eorum quæ sic mordent generationis sunt causæ, vel medicamentosa quæpiā vis, vnà cum cibis, vel per seipsam assumpta, vel etiam comestorum corruptelæ. Præterea quæ ex corpore in ventrem mordacia excrementa confluunt, & quæ eiusmodi in ipso generantur, veluti in dysenteriis quæ à maligno vlcere cientur. Potest autem aliquis eiusmodi symptomatum, etiam quintā causam adiicere, nimiū corporum sensum, siue is à natura contigit, siue ab exulceratione. Alius verò assiduæ excretionis modus est, genere causæ ab omnibus iam dictis causis discretus, qui à resolutione musculorum, qui fini per quem excrementa effluunt adiacent, accidit. Quippe inuoluntaria in ijs est excretio, propter eáque intempestiua, inordinata, & assidua. Verùm de deiectionibus hæc sufficiunt.

Tardioris excretionis causæ.

Assiduæ deiectionis causæ.

COMMENTARIVS.

Expeditis causis eius excretionis quæ per superna fit, hoc est, vomitus, ad causas eius quæ per inferna fit excretionis, quæ & ipsa vētriculi, per infernum eius orificium quæ illum infestant expellentis, actio est, progreditur, atque quæ fiut celeris, tardæ, multæ, paucæ, & assiduæ deiectionis causæ exponit. Deiectio autem solitum tempus anteuertit quatuor de causis. Prima est quia ventriculus propter multum ingestum cibum gra uatur. Molestiam enim hanc quam nimia sua copia infert cibus, facultas ipsa sentiens, illum celeriter excernit. Secunda, quia acre aliquid ac mordens in ventriculo est, quod illum vellicando & pungendo ad excretionem celeriorem irritat. Tertia, quia cibus assumptus alienus, & minimè familiaris est ventriculo, ideoque quum ex eo ali non possit, hunc celeriter extrudit. Cæterùm quia multi cibi in prima celeris deiectionis causa facta est mentio, animaduertēdum aliquid trifariam dici multum. Primò facultatis respectu, quæ seipsa imbecillior id quod assumptum est alimentum superare non po-

Deiectio solitū tēpus anteuertit quatuor de causis.

Multum trifariā dicitur.

test. Nam quicquid facultatẽ vincit ac superat, id etiamsi per se exiguum est, collatione tamen ad imbecillam facultatem rectissime multum appellatur. Secundò simpliciter & absolutè multum dicitur, quod assumptum est alimentum, quia mole sua mediocritatem excedit. Tertiò vtriusque, hoc est, facultatis & molis, occasione. Id quod fit, vbi assumptum alimentum non solùm facultatem grauat, verumetiam mole ac quantitate sua mediocritatem excedit. Quarta celeris deiectionis causa, est humidiorũac viscosiorum eduliorum oblatio. Hæc enim ventriculum lubricum reddunt, adeoque vt quæ oblata sunt citiùs delabantur, efficiunt. Id quod tum maximè accidere solet, vbi post prædictorum assumptionem aliquis inambulauerit. Siquidem deambulatio, si modo lenis fuerit, leuiter concutiẽdo corpus, vt citiùs cibus descendat efficit. Non autem temerè adiectum est, si lenis fuerit: vehementior nanque si fuerit, vt ante tempus cibus in corpus distribuatur, præstat. Quippe tum idem quod exercitium, quod non est (Galeno libro secundo de tuenda sanitate, capite secundo teste) nisi vehemens motus, efficere solet. Vt enim illud distributionem cibi in corpus adiuuat, ita etiam vehementior deambulatio. Atque hinc est quòd Galenus loco iam citato ita scriptum reliquerit. Quoniam distributionem in corpus exercitium adiuuat, non debet, quum administratur, crudi cibi, aut succi multitudo in ventriculo contineri, vnde sit periculum ne priusquàm per maturam concoctionem vtilis fiat, in omnes animalis partes rapiatur. Cæterùm cur post ingestum cibum leuis concussio vt ipse nõ distribuatur in corpus efficiat, Galenus hanc esse causam ait. Quum plures sint intestinorum anfractus, necesse est vt cibus per singulos è superioribus intestinis ad inferiora delabatur. Verùm ne diutiùs in iis anfractibus hæreat cibus, opus est concussione ea quæ per deambulationem fit. Hæc enim efficit vt cibus illic diu hærere nequeat. Cõcussus enim propter suam grauitatem cibus qui in anfractibus impactus est, delabitur, adiuuãte ad hoc ipsum propultrice intestinorum actione. Habent enim hæc ipsa insitam facultatem, qua ea quæ illis molesta sunt protrudunt & expellunt, vt suprà etiam, & libro quarto de vsu partium, Galenus docuit. Humidi verò & viscosi cibi facilè intestinorum anfractus permeant, siue à sua grauitate ac concussione corporis, siue intestinorum actione propellantur: lubrici enim sunt, ideoque quacunque causa deorsum pellente occurrente facilimè delabuntur. Atque tot quidem sunt celeris exitus causæ. Tardioris autẽ transitus itidem quinque sunt causæ. Prima est intestinorum imbecillitas, qua protrudere cibos non possunt. Secunda, difficilis eorundem sensus, ob quem debiliter admodum quæ molesta sunt, sentiunt. Excretio autem ipsis intestinis molestiæ sanatio erat, si scilicet non essent hebetiori sensu prædita. Nunc verò quia diminutè sentiunt, ideò ea quæ illis molesta sunt tardiùs expellunt, atque adeò excretio qua destituuntur propter difficilem sensum, ipsis molestiæ sanatio esse haud potest. Tertia, est ciborum paucitas. Cibi enim qui iusto sunt pauciores, parum obtinent excrementi, ideoque non similiter grauant. Si non grauant, igitur neque celeriter ad excretionem naturam irritant. Quarta, est qualitas ciborum. Vt enim humidi & viscosi, propter suam lubricitatem, vt comprehensum est, promptè permeant: ita cõtrà crasi & acerbi, eò quòd obstruant, adstringant, angustioresque per quos transeundum erit, meatus efficiant, tardi sunt transitus. Quinta causa est musculorum abdominis imbecillitas. Nam vt libro quarto, & quinto de vsu partium Galenus attestatur, musculi abdominis ad durorũ excrementorum expulsionem subseruiunt. Si igitur iam dictæ expulsioni subseruiunt, nihil certè mirum horum imbecillitatem ad tardiorem, excretionem aliquid momẽti afferre, potissimùm, vt Galenus etiam subiecit, si excrementa duriora eiiciantur. Tum enim non solùm musculorum abdominis, verumetiam thoracis violẽta actione opus est. Per thoracis autem musculos septum intelligit transuersum, qui vnus est è numero musculorum thoracis, & ad propellenda ventris excremẽta, vt locis iam citatis Galenus cõfirmat, in primis cõducit. Porrò minoris excretionis quàm quæ proportioni ingesto-

Lenis deambulatio facit vt cibus citiùs descendat.

Tardioris transitus causæ.

Minoris excretionis causa.

ingestorum ciborum respondeat causa est, plurima ex ipsis in corpus distributio. Si enim plurimum ciborum in corpus digeritur, quomodo multam excretionem efficiet? Plurimæ verò excretionis duę sunt causæ. Vna, defectus distributionis. Quantò enim minùs in corpus digeritur, tantò plus subinde excernitur. Altera causa, est defluxus quorundam è supernis corporis ad loca ventris. Asiduæ autem, hoc est, eius quæ sæpe multumque vrget, & perpetuò quasi ad desidendum cogit, excretionis tres sunt causæ. Vna imbecillitas retentricis facultatis, quæ propter intemperiem nascitur. Altera acrium demorsus, quæ expultricem asiduè irritat. Demorsus autem eorum quæ in intestinis continentur quatuor sunt causæ. Prima, est medicamentosa vis, acris nimirum vel salsa, quæ vnà cum cibis, quibus commixta fuit, vel per seipsam, hoc est, citra cibi admixtionem, assumpta est. Secunda, est eorum quæ sunt comesta in ventriculo corruptela. Si enim cibi corrumpuntur, non rarò mordacem aliquam qualitatem assumunt. Tertia, est mordacium excrementorum ex toto corpore in ventrem confluxus. Quarta, excrementa eadem in ipso ventre nata, vt accidit in dysenteriis quæ à maligno vlcere procreantur. Malignum autem vlcus, quod Græcis κακοήθες dicitur, est, Galeno libro quarto, therapeuticæ methodi capite quinto autore, quod omnibus ritè decenterque factis, tamen non sanatur. Talia itaque vlcera mordacia quæ in intestinis creantur, excrementa conciliant, quæ subinde dysenteria comitatur. Potest autem quispiam quintam demorsus causam adiicere, nimium intestinorum sensum, siue hunc à natura, siue ab vlceratione sint consecuta. Quæ enim exulcerata, ac cute nudata sunt, hæc citiùs quæ ipsis molesta sunt, sentiunt. Tertia asiduæ excretionis causa, est musculorum qui fini recti intestini adiacent resolutio. Intelligit autem eum musculum qui Græcis, vt capite tertio huius libri etiam dictum est, σφιγκτὴρ, quasi strictor, dicitur, eò quòd recti intestini orificium stringat, ne asiduè, ac præter voluntatem excernamus. Eo itaque resoluto, vt inuoluntaria, atq; adeò intempestiua, inordinata, & asidua stercoris excretio fiat, necesse est.

Asiduę.

Demorsus causæ.

κακοήθεις ἕλκη.

σφιγκτὴρ musculus.

CAPVT VII.

DE vaporantibus spiritibus, quos flatus quoque nominant, deinceps dicendum. Generantur autem in locis quæ in ventriculo sunt, quum humores quidam pituitosi, ibi contenti, vel cibi à debili calore in vapores resoluuntur. Quippe absoluta frigiditas prorsus vaporem non efficit, propterea quòd neque omnino attenuat, neque conficit, neque alimentum dissoluit. Vehemens autem calor, quum multis modis id quod complectitur superet, plus quàm pro vaporis generatione cibum attenuat, nisi naturâ flatuosus sit. Tum autem generatur spiritus quidam turbidus, & vt ita dicam, nebulosus, cæterùm exiguus, & breuissimi temporis, adeò vt vno vel altero ructu vacuetur. Calor verò in cibos agens, tamen imbecilliter, eos quodammodo dissoluit, non tamen exquisitè conficit, atque hinc flatuosus procreatur spiritus. Et vt vno verbo absoluamus, quemadmodum extrinsecùs frigidissimæ constitutiones, maximè spirante borea, serenæ fiunt, ac calidissimæ quæ æstatis tempore sunt, ambientem aërem purum reddunt: quæ verò inter has mediæ sunt, nebulas gignunt: ita in animantibus neque in summa caloris imbecillitate, neq; quum is vehementer valet, sed quum medium obtinet locum, flatuosum excrementum generatur.

Flatuum generatio.

COMMENTAR.

Initiò huius septimi capitis, vaporosi spiritus, qui Græcis φῦσαι Latinis verò flatus

Flatuũ generatio. dicitur generationis causas luculenter & copiosè admodum Galenus exponit. Generari enim hunc in ventriculo ex cibis, aut humoribus pituitosis, à debili calore in vapores resolutis ait. Neque temerè dicitur à debili calore. Nam absoluta seu vehemẽs frigiditas prorsus vaporem non efficit; propterea quòd neque omnino attenuat, sed potiùs incrassat, neque alimentum conficit, neque dissoluit, sed potiùs cõiungit. Quũ itaque ad vaporis generationem tria hæc, nempe attenuatio, confectio, & dissolutio, requirantur, neque à frigore fieri possint, consequitur frigus vaporem procreare non posse. Vt autem vehemens frigus, propter causas iam expositas, flatus excitare non potest: ita etiam vehemens calor, quum multis modis, & longo interuallo id quod complectitur vincat, cibum non in vaporem, hunc attenuando, ac dissoluendo scilicet, resoluit, sed difflando, illum prorsus absumit ac dissipat: nisi is naturâ flatuosus sit, ac facilè in flatus degeneret, qualia sunt legumina ferè omnia: tum enim spiritus quidam turbidus à calore procreatur, sed paucus, & qui non diu duret, vno enim aut altero ructu vniuersus vacuatur. Calor autem imbecillior, qui planè inter frigus absolutum, & vehementem calorem medius est, ad procreandum flatum longè aptissimus est. Nam cibos quodammodo dissoluit, non tamen exquisitè conficit, & omni ex parte superat. Id quod exemplis ab externis rebus desumptis Galenus planum facit. Siquidem hyberno tempore, & flante Borea, frigidissimæ aëris constitutiones serenæ sunt, adeóque vaporibus prorsus destitutę. Frigus enim vehemens cogendo, densandoque, vaporem attolli prohibet, adeoque vt caliginosus fit tum aer fieri haud potest. Ita quoque æstatis tempore calidissimæ constitutiones, purum aerem reddunt. Nam vehemens calor tum vaporis omnem materiam discutiendo ac dissipando, funditùs tollit. Proinde vtranque constitutionem serenam fieri necesse est. Quę verò inter has duas media est, qualis veris maximè initio, & autumno apparet, ad gignendas nebulas est maximè idonea. Quippe tum vapor multus sursum fertur, nec elatus ab imbecillo calore discuti, & dissipari potest. Proinde vt plurimę iis temporibus excitetur nebulę, necesse est. Ita sanè & in animantibus accidere solet. Neque enim in vehementi ventriculi frigore, neque vehementi etiam eiusdem calore, sed cùm medium planè temperamentum obtinet, flatuosum in eo, vt ostensum est, excrementum nascitur.

Frigus vehemens flatus haud procreat.

Vehemens calor flatus minimè generat.

Ructus. Strepens flatus. Inflatio. *Atque id quum per os excernitur, ructum facit: si verò per inferiorem partem aut sonantem strepentémve, aut sono carentem flatum: quum verò per neutram defertur, inflationem vocatum symptoma efficit, non potente scilicet ventriculo excrementicium ac nebulosum spiritum excernere. Atque intestinorum aliàs aliæ partes, quum huiusmodi spiritus in iis consistit & mouetur, varios excitant strepitus, qui etsi non omnes sortiti sunt nomina, tamen prudenti viro, quale, & quantum sit excrementum, ac quo maximè circunuoluatur modo, iudicari possunt. Si enim huiusmodi spiritus acutum & tenuem sonum reddiderit, per vacuum, & prorsus angustum defertur intestinum, ipséque purior, & magis aereus existit. Flatuosior autem redditus, exiguum similiter excitat strepitum, dum per tenuia reuoluitur intestina, sed neque exactè acutum, neque tenuem. Atq; eiusmodi strepitus omnes, in ieiuni intestini spatiis maximè consistunt. Quantò autem ad alia tenuia intestina magis descẽdũt, tãtò minùs sonori fiũt. Porrò alij sunt qui bombos imitãtur, similes nimirũ iis qui ex latissimis tibijs edũtur, quales habere solẽt, Sticines vocati, quæ ob materiam ex qua cõstant, purum sonum reddere nõ possũt; propter viam autem qua*

ſpiritus tranſit, grauiſſimè ſonant. Atque eiuſmodi omnes in craſſis inteſtinis conſiſtunt, vbi excrementis vacua fuerint. Quòd ſi humiditas aliqua in iis contineatur, ab hac quoque prodibit quædam bombi ſpecies, quam homines murmur nominant, humidi excrementi nuncians excretionem. Hæc enim ſoni ſpecies, ambo ſignificat, excretionem quidem, quia à natura quæ hanc mouet fit: humidam verò, quia cum murmure. Porrò eorum flatuum qui extrà feruntur ſtrepitus, alius quidem murmuri cuidam ſimilis eſt, excretionem iam fore ſignificans. Alius verò purus, & vt ſic dicã, reſonans & aëreus, vel vacuum eſſe inteſtinum, vel durum admodum excrementum in ſuperiori eius alicubi parte contineri, indicat. Eſt & alius inter hos medius, veluti bombum referens, à medio quodam, inter iam dictos affectu proueniens. Qui verò veluti ſtridor eſt: quippe Græci τρυσμὸν, aut τρισμὸν vtroque modò, alii per υ, alii per ι priorem ſyllabam ſcribunt: ex inſtrumentorũ, angnſtia & ſimul flatuoſo ſpiritu cum pauca humiditate efficitur. Murmur. Stridor.

COMMENTARIVS.

Hactenus Galenus flatuum generationis cauſam expoſuit, nunc quàm variæ ſint eorundem appellationes monſtrare pergit. Si enim per os flatus excernitur, Græcis ἐρυγὴ, Latinis ructus appellatur. Si verò per inferiorem partem anúmve excernitur, Græcis φύσα, Latinis flatus nominatur. Hic verò vel cum ſtrepitu, vel ſine ſtrepitu expellitur. Quum autem per neutram partem, hoc eſt, neque per ós, neque per anum excernitur, Græcis ἐμπνευμάτωσις, Latinis inflatio vocatur. Accidit enĩ hoc ſymptoma, vbi ventriculus excrementicium ac nebuloſum ſpiritum à pituitoſis cibis pronatum, excernere nequit. Cæterùm aliæ atque aliæ inteſtinorum partes, quum flatus in illis continentur, & mouentur, varios excitant ſtrepitus: quibus etſi omnibus non ſint impoſita peculiaria nomina, tamen prudenti viro, & ingenio aliquo prædito, facilè indicari poteſt, quale & quantũ ſit hoc quod in inteſtinis cõſiſtit excremẽtum, & qua maximè in illis circũuoluatur ratione. Oẽm aũt cauſam diſcriminis ac varietatis ſonituum Galenus in excremẽtorũ qualitatẽ, & locũ in quo eadẽ cõtinẽtur ac circũuoluũtur reiicit. Si enim ſpiritus in inteſtinis cõſiſtens acutũ & tenuẽ reddiderit ſonũ, per vacuum & prorſus anguſtũ defertur inteſtinũ. Quia enim per vacuũ fertur, ideò à nullo impeditus & refractus, acutũ edit ſonũ. Quia verò per anguſtũ, ideò tenuem reddit ſonũ, Satis autem perſpicuum eſt ſpiritum hunc etiam eſſe puriorem & magis aëreum, neq; enim ſi craſsior eſſet, per anguſtum locum facilè deferri poſſet. Si verò purus non fuerit, ſed magis flatuoſus, exiguum quidem & tum ſonum vbi per tenuia reuoluuntur inteſtina reddit, ſed neque acutum, neque tenuem, ſed potiùs craſſum, quòd nõ ſit planè aëreus. Cæterùm flatus qui in craſsioribus inteſtinis excrementis vacuis conſiſtunt, bombos hoc eſt, ſonos raucos, quales ſunt apum, referunt. Siquidem eos planè imitantur ſonos, qui ex latiſsimis tibiis edũtur, quales Græcis τυμβαῦλαι habent, Latinis Siticines appellati. Hæ enim tibiæ propter materiam ex qua conſtant impuram, purum edere ſonum haud poſſunt, propter amplam autem viam, per quam ſpiritus tranſit, grauem admodum ſonum reddunt. τυμβαῦλαι autem Græcis ſunt qui ad ſepulchra mortuorum tibiis canunt τύμβος enim illis ſepulchrum, & αὐλός tibia. Latinis verò Siticines vocati ſunt, quòd apud ſitos, id eſt vita functos & ſepultos, vt dictũ eſt, canere ſolebant. Mos ille ad ſepulchra tibiis canẽdi, apud Iudęos quoq; inoleuit, vt ex 9. Matt. cap. liquet. Quod ſi craſsiora inteſtina excremẽtis vacua non fuerint, ſed in iis etiã humiditas aliqua cõſiſtat, hõbi ſpecies excitabitur, q̃ Gręci βορβορυγμὸν, Latini murmur nominant. Sic autem Galenus ſectione quarta, aphoriſm. comment. ſeptugeſimoter-

Variæ flatuum appellationes. Ructus. Flatus. Inflatio. Cauſa varietatis ſonituum. Bombi. τυμβαῦλαι. Siticines. βορβορυγμός. Murmur.

tio,vocat sonum neque magnum,neque multum,cum quadam humiditate ad inferiora motum.Hæc autem soni species humidæ excretionis nuncia est.Excretionem quidem,quia fit à natura quæ ad expulsionem materiam mouet. Humidam verò, quia cum murmure euenit,quod,vt comprehensum est,non sine humiditate fit.Porrò flatuum qui extra intestina feruntur strepitus ac soni varii etiã existũt. Alius enim murmuri similis est,& is quidem excretionem iam futuram significat.Præcursor enim est humidæ excretionis iam fermè instantis.Alius verò purus, resonans & aëreus, qui vel vacuum esse intestinum,nullumque in se continere excrementum significat. A nullo enim impeditus,purusque existens benè sonans egreditur. Vel durum admodum excrementum in superiore intestini parte contineri,quòd infrà spiritum detrudens impetum aliquem adiiciat,vniuersa nimirum spiritus vi collecta,& cum sonitu egrediẽte. Tertius sonus medius est inter eum qui murmuri similis est, & eum qui benè sonat, bombumque refert,& à medio aliquo inter iam dictos affectus prouenit. Neque enim in planè vacuo,neque humiditate referto,neque preduro excremento repleto intestino fit,sed in in eo in quo hæc omnia sunt mediocria. Stridor autẽ, quẽ Græci τρυσμὸν vel τρισμὸν nominant,de quo in præcedentibus etiam libris aliquoties diximus, duabus de causis fit,nempe propter intestinorum per quæ egreditur angustiam,& flatuosum spiritum adiecta pauca quadam humiditate. His enim de causis stridorem effici, fistulæ etiam angustiores pulchrè declarant.

Stridor. τρυσμός.

CAPVT VIII.

Voniam verò & de iis,quantùm præsenti instituto opus est, abundè dictum est,ad ea quæ à supernis in ventrem confluunt redeamus. Quippe diximus hæc quoque humiditatis & multitudinis detectionum esse causas. Defertur igitur supernè in ventrẽ sæpenumero excrementum robore expellentis naturæ. Aliquando verò propter eiusdem imbecillitatem,vt quæ nec id quod vtile est ferè valet. Excernitur igitur id quod redundat tũ in iudiciis,tum nõnunquã sanitatis tẽpore,quẽadmodũ mulieribus singulis mensibus. Eiusmodi verò etiã cruẽtas dysenterias Hippocrates iis accidere dixit, quibus mẽbrũ aliquod mutilatũ est. Atqui vidimus & nos nõ iis solùm,sed etiã aliis quibusdã per definitos quosdã circuitus euenire. Omnes autẽ quos ita vacuatos cõspeximus,à vita priore exercitationibus dedita, ad omnimodã ignauiam se trãstulerunt. Atq; huiusmodi sanè excrementũ,sola quãtitate alienũ est. Alterum verò qualitate, & magna ex parte in acutis morbis decretoriè excernitur. Nonnũquã verò liquationis ratione. Inter hoc autẽ quod omnino inutile & prauũ est excrementũ, & illud vtile,de quo iã diximus,aliud tertiũ excremẽti genus est,quale vtiq; in vẽtriculo semicoctus cibus. Excernitur id maximè in hepaticis affectibus. Nominãtur autẽ ita, in quibus morbus est iecoris imbecillitas,etiam si nulla adest phlegmone. Simile enim tum malũ visceri incidit,iis quæ imbecillo vẽtriculo accidũt,quũ is appetit quidẽ cibos,sed quos sibi adaptauit,quũ non concoquat,quia illis grauatur, semicoctos ad intestina transmittit. At ventriculus ipse ad vomitum quoq; concitatur. Iecur autẽ aliquid quod vomitioni proportione respondet pati solet,vbi alimentũ quod per ora vasorũ quæ in mesaræo sunt attra-

Causę defluxus à supernis in vẽtrẽ.

Cruentarũ excretionũ causæ.

Cruenta dysenteria.

Hepatici affect*.

xit, rurſus ſemicoctum per eadem ablegat. Eſt verò eiuſmodi excretionis ſpecies, veluti etiam maiores noſtri hanc aſsimilarunt, loturæ carnium maximè ſimilis. At ſatius fortaſſe fuerit nõ ita ſimpliciter pronũtiare, ſed vt exactior ſit imago, & cruentæ, & recens mactatæ, ſermoni adiecisse. Quòd ſi quis etiam quod ita excernitur aquoſum ſanguinem appellauerit, ſic quoq; mihi illud clarè interpretari videtur. Atque hoc ſymptoma ſemicoctorum ciborum vomitionibus proportione reſpondet. Alterũ quod dicturus ſum, humidis ventriculi deiectionibus adſimile eſt, quæ ad exquiſitiſsimam quidem concoctionẽ peruenerunt, diſtributionẽ tamẽ non ſunt conſecutæ. Nã vt has ventriculus ab ipſis omnino grauatus excernere cupit, ita quoq; iecur vbi ex diſtributo ſibi alimento ſatis fructus perceperit, id quod reſiduum eſt ampliùs tolerare nequit. Quũ itaq; ipſum vlteriùs progredi quauis de cauſa nõ poſſit, vt ad vẽtriculũ recurrat neceſſe eſt. Atq; apparet ſanguis tum excretus, & nigrior quàm naturâ ſit, & ſplendens vtpote ex ſanguine, & atra bile cõmixtus. Sanguis enim ipſe per ſe quum propter refrigerationem ſit niger, tantùm abeſt vt vllum ſplendorem acquirat, vt etiam eum quem ab initio habuit, amittat. Atra verò bilis, etiam ſanguine ipſo ſplendidior eſt, quemadmodũ & mortui maris bitumen, quod Iudaicũ appellant. Non enim quum perfrigeratur ſanguis atram bilem creat, veluti in grumi generatione accidit: ſed cum immodicè aſſatur. Vnde & ſplendorem ſuum ſeruat. Non enim ſicuti grumus ſanguine fit perfrigerato, ſic etiam atra bilis generatur: imò contrà omnino ex immodicè aſſato & feruente, veluti quidam cinis, atra bilis conſiſtit, frigida quidem, eò quòd terrea, caloris autem particeps, quemadmodum & cinis, & acetũ. Peruenit autem qui ex ventriculo in iecur diſtributus eſt ſuccus ad dictum affectum, vbi diu in iecore manens, hinc in corpus nõ diſtribuitur. Nominatur verò huiuſmodi excretionis ſpecies à nonnullis dyſenteria. Quippe mordentur etiam ſic affecti non rarò, perinde ac dyſenterici, quòd videlicet vnà flaua bilis, dum aſſatur ſanguis, illis acris reddatur. Sed vocet quiſque prout volet.

Atræ bilis ex ſanguine generatio.

COMMENTARIVS.

Relictis flatibus Galenus ad ea quæ è ſupernis in ventrem cõfluunt ſuperuacua redit, eaque cruentarum excretionum cauſas eſſe monſtrat. Quippe capite ſexto huius libri quoque dictum eſt, ea quæ è ſupernis in ventrem fluunt, humiditatis & multitudinis deiectionum eſſe cauſas. Per ventrem verò hîc, vt paſsim etiam alibi, vniuerſam intelligimus cauitatem, in qua ventriculus, inteſtina, & iecur continetur. Duas autem hoc loco delationis excrementi è ſupernis in ventrem cauſas eſſe docet. Vnam, robur expultricis facultatis, quæ quicquid eſt in ſupernis partibus ſuperuacuum ad infernas detrudit. Alteram, naturæ ſupernarum partium imbecillitatem, vt quæ nec id quod vtile eſt, tantùm abeſt vt ſuperuacua, tolerare poteſt. Quare fit vt nihil retineat, ſed omnia deorſum labi ſinit. Cæterùm principiò Galenus eas recenſet excretiones, quę propter robur facultatis fiunt. Ex horum quidem numero ſunt quę in morbis per iudicia excernũtur. Neq; enim fieri poteſt vt imbecilla exiſtẽte facultate, adeoq; à morbo deuicta, iudicia fiãt bona: in qbus ſolis excretiones fiũt. Itẽ ea quę p ſanitatẽ nõnũquã excernũtur, vt ſingulis mẽſibus in mulieribus accidere ſolet. Nã mẽſtruę mulierũ purga-

Venter.

tiones nõ eueniũt nisi propter expultricis facultatis robur, quæ id quod redũdat, per vterum expurgat. Eiusdem quoq; facultatis robore fiunt cruentæ dysenteriæ, quas Hippocrates dixit euenire iis quibus membrum aliquod amputatum est. Locus est in libro de articulis quarto, aphorismo quadragesimo, vbi Hippocrates iis quibus os aliquod abscesit dysenteriam, succedere tradit. Dysenteriæ autem vocem, vt in commẽtariis ibidem Galenus ostendit, Hippocrates non de exulceratione intestinorum, vt plerique medicorum, effert, sed de cruenta per intestina facta excretione. Solent verò iis quibus membrorum aliquod, manus, verbi gratia, aut crus præcisum, aut os aliquod ademptum est, statæ & certis temporum interuallis recurrentes sanguinis excretiones hac quidem de causa accidere, quòd alimentum id quod priùs ad partem nunc sectione sublatam deferebatur, in venis coaceruatum sanguinis copiã efficit. Quæ quia subinde naturam grauat, per intestina expellitur. Quòd autem robore facultatis fiant prædictæ dysenteriæ Galenus etiam loco iam citato iis docet verbis. » Cruentæ dysenteriæ, inquit, è sanguinis multitudine natę, propter robur potiùs sequuntur, non imbecillitatem, natura ad eius excretionem concitante, è contrario quàm in hepaticis accidit affectibus. In illis enim iecoris imbecillitate cruenta per intestina deiiciuntur. Non solùm verò iis quibus membrum aliquod abscissum est, sed etiam iis qui quum priori tempore validis exercitationibus essent assueti, repentè eas deseruerunt, cruẽtæ dysenteriæ acciderunt. Si enim vnà cum exercitationibus, cibi etiam copiam, qua quũ laborabant vtebantur, non imminuerint, nonnulli celeriter plethoricis corripiuntur morbis. Quippe sanguinem ex alimento collectum, haud absumunt atque dissipant, quemadmodum copiosiùs in suis commentariis antè citatis Galenus monstrat, & lib. » de laborantibus locis, capite septimo, vbi inter cætera sic scriptum reliquit. Sunt, ait, » nonnulli, qui huiusmodi vacuationes nominent cruentas dysenterias, quæ euenire so» lent quibusdam vel mutilato aliquo membro, aut vbi quis in exercitatione educatus, ad ocium se conuertit. Cæterùm huiusmodi excremẽtũ quòd per sanitatẽ per prædictas cruentas dysenterias excernitur, sola quãtitate alienum est. Expellitur enim nõ quia malignum, aut prauum, sed quia bonum, copiosius tamen quàm oportet. Alterũ autem excrementum, quod scilicet per morbos excernitur, magna ex parte in acutis morbis decretoriè, id est, per iudicia, expellitur. Nonnũquam verò liquationis ratione, hoc est, quia corpus, aut pars eius aliqua absumitur & tabescit, vt contingit iis quibus pinguedo telis araneorum similis vrinæ innatat. Hoc enim, hominem tabe consumi, vesicæ malum, teste Hippocrate, significat. Inter hoc autem excrementum, quod per morbos excernitur, & id quod omnino inutile, ac prauum est, & alterũ vtile, quod per sanitatem extruditur, tertium excrementi genus est simile semicocto in ventriculo cibo, quòd in hepaticis maximè affectibus excernitur. Sic autem Galenus hîc, & lib. quinto, de laborantibus locis, capite septimo, vocari tradit eas, quæ in iecore citra phlegmonen consistunt imbecillitates. Hinc hepatici etiam, qui imbecillitate iecoris iam dicta laborant medicis dicuntur. Et hepatica excrementa, quæ tum expelluntur per anum. Per eam itaque imbecillitatem iecur eodem planè malo laborat, quo vẽtriculus vbi propter imbecillitatem cibos quos appetendo sibi attraxit concoquere, & perfectè superare non potest. Nam quemadmodum tum ventriculus à cibis illis quos concoquere non potest grauatur, atque hoc quidem nomine semicoctos ad intestina transmittit: ita etiam iecur alimentum quod in legitimum sanguinem mutare non potest, semicoctum per anum expellit. Quum verò idipsum fieri non possit, quin alimentum quod per ora: στομάτων enim legẽdum, non στομάχων, vt habet Aldinus codex: venarũ quæ in mesenterio sunt iecur attraxit, rursus semicoctum à se per eadẽ repellat ac ableget, ideò hæc excretio proportione quadam vomitioni respondet. Quippe quando ventriculus ad vomitum excitatur, vt cibus per hanc viam per quam attractus est expellatur, necesse est. Porrò eiusmodi excretionis species, que scilicet per iecoris imbecillitatẽ

Locus Hippocratis indicatus de dysenteria cruenta.

2. prog. 35.

Hepaticæ excretiones.

Hepatici.

Aldinus codex emendatus.

Excretionis species quæ per imbecillitatẽ excernitur.

cillitatem excernitur, loturæ carnium recens mactatarum similis est. Hinc est, quòd loco paulò antè citato, ita scriptum reliquerit Galenus. Si alui deiectiões aquæ in qua nuper mactata caro ablura est similes esse videntur, efficacissimum inde laborantis iecoris signum est. Atque hactenus de eo symptomatis genere, quod per iecoris imbecillitates, siue hepaticos affectus excernitur, euenire solet, diximus. Alterum, quod itidem ob iecoris, non quidem, vt præcedens, alteratricis seu sanguificæ, sed potiùs excretricis facultatis imbecillitatem acidit, humidis ventriculi deiectionibus simile est. Nã quemadmodum ea quæ ad exquisitissimam in ventriculo concoctioné peruenerunt, si distributionem subinde non consequuntur, humidas deiectiones pariunt, quòd ab his grauatus ventriculus illa omnino expellat: ita quoque iecur vbi ex distributo sibi à ventriculo alimento satis fructus perceperit, atque id quod reliquum est amplius tolerare non potest, per sedem eiicit. Vt enim ad ventriculum recurrat in causa est, quòd vlterius, quauis de causa, nempe propter obstructionem, aut nimiam succorum copiã, quæ iecur calefacit, aut aliam ob causam quæ transitum prohibet, progredi haud possit. Atque is est qui tũ excernitur sanguis, & nigrior quàm naturâ esse consueuit, & splendens, vtpote ex sanguine, & atra bile commixtus. Id quod non alia de causa fit, quàm quòd succus ex ventriculo in iecur distributus, diu illic manens nimium calefiat, atq; adeò in corpus haud distributus, supra modum affetur, tandemque in atram abeat bilem. Bifariam nanque, vt sect.3.apho.cõmen.22. testis etiam est Galenus, atra bilis nascitur. Vno modo ex crasso sanguine. Altero autem ex flaua bile immodicè assata, de quo hîc fit mentio. Proinde Galenus rectè nigredinis & splendoris eius qui tum excernitur sanguinis causam, in igneam, ac veluti assantem caloris vim, vt ex sequentibus clariùs apparebit, reiicit. Quod verò sanguis niger splendorem illum suũ à calore nanciscatur, hinc fit manifestissimum. Si enim sanguis propter frigus fit niger, tãtùm abest vt vllum splendorem acquirat, vt etiam eum quem priùs habuit, amittat. Quum igitur sanguis qui per prædictum affectum excernitur niger fit & splendens, euidentissimũ est, hunc non aliunde nisi à calore iecoris talem esse factum, qui sanguinem ita assauit, & in atram bilem transmutauit. Non autem atra bilis solùm splendorem obtinet, sed reliqua etiam omnia quæ insignem nigredinem cum densiore substantia sunt nacta splendore quodam nitent. Sic mortui maris bitumen, quod Iudaicum nominant, vt etiam lib.1.cap.85. Dioscorides attestatur, purpuræ modo splẽdet. Ex iam igitur dictis satis etiam constat, atram bilem non quum sanguis perfrigeratur, veluti nigrum accidit generatione, sed quum immodicè assatur, ac feruet, veluti cinerẽ quendã procreari. Id quod etiam lib.2. de natura facul. iis planè verbis confirmat Galenus inquiens. Atra „ bilis ex vstione non naturalis caloris acrimoniam sibi adsciuit, ac veluti cinis quidam „ est reddita. Cæterùm ne quis planè omni frigiditate esse destitutam atram bilem, eò „ quòd ex immodico calore procreetur, putaret, ideò hoc loco quod sit eius temperamentum, Galenus breuiter explicat, inquiens. Frigida est atra bilis, eò quòd terrea est, caloris verò etiam particeps, veluti cinis, & acetum. Nam, vt libr. 4 de simpli. medica. facul. cap. 2. idem testatur Galenus, vinosæ vini partes, dum ipsum in acetum transit, refrigerantur, at aqueum recrementum putrescens adscititiũ quendam calorẽ obtinet, veluti cætera omnia quæ putrescunt: sitq; acetũ quiddam ex contrariæ facultatis partibus cõpositum, partim refrigerantibus, partim refrigerantibus, partim calidis, sicuti etiam vstorum lignorum omnes cineres. Etenim in illis aliquid velut fomes quidam igneus per exiguas partes dispersum est, quod & valde calidũ est, reliquum omne tum terreum est, tum frigidum. Idcirco quum cinis aqua maceratur, ac per rariuscula quædam corpora modicè colatur, fit vt calidę actesque partes vnà ferantur, reliquum quod manet, frigidum est, propterea quòd igneas suas particulas in aquam deposuerit. Vt igitur acetum, quod per exuperantiam frigidum est, caloris etiam alicuius particeps est, ita quoque atra bilis. Porrò cruentę illius, de qua hoc loco fit mentio, excretionis spe-

Excretionis species quæ per iecoris imbecillitatẽ excernitur.

Sãguis cur splẽdens.

Duplex atræ bilis generatio.

Atræ bilis temperamentum.
Aceti temperamentum.

cies à nonnullis etiam dysenteria nominatur, quòd scilicet qui eam excernunt, perinde atque dysenterici mordentur, ea sanè de causa, quòd vnà flaua bilis, dũ sanguis assatur, illis acris reddatur. Nam flaua bilis supra modũ assata in atram transit, quæ certè in morem aceti, vt lib. 2. de natu. facul. Galenus autor est, acris existit, & corpus animantis rodit.

Cruentarum excretionum quatuor differentiæ.

Cæterùm cruentarum excretionũ quatuor in vniuersum sunt differentiæ quatuor succedentes affectibus. Vna quidem ipsius sanguinis, in iis quibus membrum
1. *aliquod amputatum est, vel qui exercitationes dimiserunt, per circuitus quosdam*
2. *facta. Altera, vbi ob iecoris imbecillitatem aquosus sanguis deiicitur, quem lotu-*
3. *ræ carnium assimilant. Tertia, quæ nunc est dicta, melancholici & splendentis sanguinis. Atque hæ quidem tres, confertam simul & multam efficiunt excre-*
4. *tionem. In quarta verò paulatim, & per breuia interualla excretio fieri solet, nonnunquam synceri exquisitive sanguinis, nonnunqnam verò grumosi, in qua sæpe & puris exiguum aliquid excernitur, & ramentorum: præterea membranosa quædam corpora, quæ intestinorum ipsorum sunt particulæ. Sed & sæpenumerò stercus quod in illis consistit, sanguinis in se guttas habens, excernitur. Affectus verò trium primarum, paulò antè dicti sunt. Quartæ autem, cuius modò meminimus, affectus intestinorum exulceratio est: atque hanc solam nonnulli dysenteriæ vocabulo dignantur. Verùm, quod mihi subinde dictũ est, vt nulla res omittatur, magna solicitudo habenda est, nomina verò cõtemnenda. Est autem ex eodem quo prædicta dysenteriæ genere, & qui tenasmus dicitur, quum in recto intestino vlcus est factum, Ac cætera symptomata dysenteriæ similia infert, nixus tamen multo vehementiores.*

Tenasmus.

COMMENTAR.

Hactenus Galenus tres cruentæ dysenteriæ species recensuit, vt igitur iis quartam, quæ reliqua adhuc est, & reuera est dysenteria, & propriè ita appellatur, adiiciat, pet epilogum quæ anteà dicta sunt repetit, inquiens. Cruentarum excretionum in vniuersum quatuor sunt differentię, à quatuor diuersis prodeũtes affectibus. Prima est, quádo
1. propter membrum aliquod præcisum, aut ob neglecta exercitia, sanguis per circuitus
2. quosdam excernitur. Secũda, vbi propter iecoris imbecillitatem, aquosus sanguis, quem
3. veteres commodissimè loturæ carnium assimilarunt, per aluũ deiicitur. Tertia, quando melancholicus, & splendens sanguis deiicitur. Atque in iis tribus excretionibus san-
4. guis confertim, seu celeriter, & multus excernitur. In quarta, quam solam aliqui dysenteriam nominatam esse censent, excretio paulatim, & per breuia temporis interualla fit, eò quòd exanguia sint intestina, humorque exulcerationem excitans, acris ac mordax, intestina stimulando crebrò ad excretionem irritet: nõnunquam quidem synceri & exquisiti sanguinis: vbi scilicet acrium humorum erosione, ora mesentericarum venarum aperiuntur: interdum verò grumosi, vbi videlicet nimia in intestinis mora cogi cœperit: id quod sanè quia membranosa sunt substantia, adeoque frigida, facile fieri potest. Sæpe autem aliquid puris, vbi scilicet exulceratio altiùs penetrauit, & diu durauit, excernitur, & nonnihil ramentorum. Ramentũ verò, quod Gręcis ἐφελκὶς dicitur, cuiusque rei tenuis est particula. Sic auri & argenti appellantur ramenta. Ramentosæ autem sunt excretiones, vbi tenuis intestinorum tunica seu membrana ab acri & erodente humore abraditur. Vbi autem exulceratio vndequaque intestina occupauit, ibi vtique membranosa corpora, quę intestinorum sunt particulę, excernuntur. Nõ rarò etiam

Cruentarum excretionum quatuor differentiæ.

Ramentum.

Ramentosæ excretiones.

etiam in prædictis excrementis stercus,quod guttis sanguinis respersum est, consistit. Atq; hæc sunt quatuor cruentarū excretionum genera. Porrò affectus vnde illę excretiones prodeūt itidē quatuor sunt. Trium primarū excretionū, paulò antè dicti sunt. Primæ quidem affectus sunt præcisio mēbri alicuius,aut plenitudo ex neglectis exercitationibus nata. Secundæ,iecoris imbecillitas ipsius refrigerationem sequens. Tertiæ,obstructio,aut tumor aliquis præter naturam sanguinis distributionē prohibens. Quartæ exulceratio, ab acribus humoribus nata. Quomodo verò intelligendum veniat id quod hoc loco dicit,solicitos nos esse debere de rebus,& nomina contemnere, capite primo libri de symptomatum differentiis abundè monstrauimus,vt non sit opus hic repetere. Cæterùm ex eodem quo prædicta dysenteria genere est, qui tenesmus nominatur. Nam si dysenteria quarti generis,non est nisi intestinorum exulceratio,& tenasmus est in recto intestino vlcus natum,igitur est dysenteriæ genus, eius scilicet quæ in vltimo,quod rectum appellant,fit intestino. Id quod etiam ex eius symptomatis colligitur, quę similia certè dysenteriæ infert, nisi quòd nixus & conatus:ita enim vox ἐντάσεις,qua Galenus hoc loco vsus est,conuertenda:vehementiores obtinet. Atq; hinc est quòd Græci etiam hoc malum τεινεσμὸν,ἀπὸ τ̃ τείνεσθαι,id est,à conando seu contendendo nuncupauerint. Id quod etiā Galenus lib.6.de labo.locis,cap.2.iis cōfirmat verbis. Vlcera,inquit,quæ in recto nascuntur intestino,tenesmum vocant,vehementi „ quidem conatu,& prompta deiiciendi cupiditate infestant, paucis admodum sequen- „ tibus excrementis,quæ quidem ab initio pituitosa & pinguia,progressu verò temporis „ ramentosa deiiciuntur. Et sect.7.apho.commen.27. Malum,ait, hoc nomen accepit „ ab illo qui fit in eo conatu,propter quem deiicere crebrò appetunt. In quibus sanè lo- „ cis omnibus,vt hoc etiam in loco,Copus & alij interpretes minùs rectè ἐντάσεις, tensiones conuerterunt. Neque enim in hoc malo intestinum tenditur, sed eo exulcerato,frequentes fiunt ad deiiciendum conatus.

Affectus vnde cruentæ excretiones prodeunt.

Tenasmus è genere dysenteriæ.

ἐντάσις.

CAPVT IX.

VRinæ autem tum suppressiones,tum deprauatæ vacuationes, excrementorum in ventre cùm retentionibus, tum præter naturam excretionibus proportione respondent. Supprimitur enim,vel vesica excernere non valente,vel eius ceruice stipata. Atq; hi ambo vesicæ morbi,vnum commune habent symptoma Ischuriam: detinetur enim in ipsa vrina. Vocant autem plerique medicorum Ischuriam, quanquam reuera Ischuria non sit,& illud symptoma, quum nihil penitus vrinæ in vesicam venit, abolita scilicet renum actione. Et permittendum sanè eis vt ita nominent, quum propria appellatione destituantur: affectuum tamen differentiam interim ignorare non oportet. Alius enim affectus est,quum oppleta vesica nihil excernitur: & alius quū vacua,nihil omnino in se cōtinet. Siquidē in eo affectu in quo vesica plena est, aut os ipsius angustum est,aut si hoc secundum naturam se habet, ipsa vt contrahatur,& foras pellat vrinam est imbecilla. Ceruicis itaque angustia fit,vel propter obstructionem,vel præclusionem. Obstructio verò fit,vel à grumo,vel crasso pure, vel lapide,vel callo, vel aliquo germine quod in ipso meatu natum est, cuiusmodi etiam in aliis omnibus externis partibus,auribus nimirum,naribus,pudendis, & sede,fieri videntur. Præclusio autem, vel propter tumorem aliquem præter naturam,aut ob nimiam siccitatem accidit. Tumor quidem in phlegmone,scirrhis,& aliis œdematis,quæ vesicæ ceruicem attollentia,in internum meatum tumorem re-

Suppressionis causæ.

Ischuria.

fundunt, fieri solet. Siccitas autem in ardentißimis ac squalidißimis febribus, in quibus subinde laborãtes ne loqui quidẽ posse videmus, nisi os priùs madefecerint.

COMMENTARIVS.

Quum tria sint vesicæ symptomata, suppreſsionibus, & deprauatis vacuationibus excrementorum in ventre respondentia, nempe suppreſsio seu omnimoda abolitio, imbecilla, & deprauata expulsio vrinæ, initiò huius capitis Galenus quæ sint suppreſsionis vrinæ causæ recenset. Duas autem præcipuas suppreſsionis vrinę causas esse docet. Vnam, vesicæ imbecillitatem, vrinam excernere nequeuntis. Alteram, angustiam ceruicis vesicæ. Hos sanè duos vesicæ morbos vnum commune sequitur symptoma, quod Greci ἰσχουρίαν, latini retentionem vrinę vocant, in eo nanque vrina retinetur. Multi autem medicorum symptoma quoque illud, vbi nihil omnino vrinæ in vesica continetur, Ischuriam appellãt, quum reuera Ischuria non sit, quòd scilicet vrina, non vesicæ, sed renum potius vitio tum retineatur. Propter enim abolitam renum qui serum sanguinis haud attrahunt, aut attractum præ imbecillitate expellere à se nequeũt, actionem, nihil vrinę in vesicam venit. Quanquam igitur impropriè hoc symptoma Ischuriam nominant, tamen vt ita appellent illis cõcedendum erit, quum propria qua ipsum nominent appellatione careant. Oportet autẽ vt interim hos duos affectus exquisitè discernant. Alius enim affectus existit, quando vesica oppleta est vrina, nihil tamen excernit: & alius quum vacua est, & nihil omnino in se vrinæ continet. In priore nanque affectu, aut os ceruicis vesicę, vt paulò antè expositum est, angustum est, aut si hoc ipsum se secundum naturam habet, vesica adeò est imbecilla, vt se contrahere, & foras vrinam protudere nequeat. In altero, vt comprehensum est, renum actio abolita est, & vesica neutiquam laborat. Cęterùm os ceruicis vesicæ, duabus de causis angustũ fit, nempe, propter obstructionem & præclusionem. Obstructio verò quinque à causis fit, grumo, crasso pure, lapide, callo, & germine aliquo in meatu vrinario nato, qualia sæpe etiam in aliis externis partibus, vt in pręcedentibus aliquoties ostensum est libris, emergunt. De iis autem omnibus causis copiosiùs lib.1. de laboran. locis, cap.1. Galenus tractat. Pręclusionis verò, duæ sunt causæ, tumor scilicet aliquis præter naturam, & nimia siccitas. Præclusio verò, quæ μύσις Græcis dicitur, est ea in qua margines ceruicis vesicæ coëunt, inuicemque conniuent. Porrò tumores sunt phlegmone, scirrhus, & œdema, qui vesicę ceruicem attollunt, & tumorem in internum meatum refunduntac traiiciunt. Siccitas autem quæ ceruicem vesicæ densat ac contrahit, adeòque stipat, ab ardentißimis & siccißimis fit febribus. Quæ tantam nõnunquam inferunt siccitatem, vt laborantes ne loqui quidem, nisi lingua liquore aliquo priùs imbuta fuerit, poßint. Quod verò siccitas stipationis causa sit, Galenus pleniùs lib.8. therap. method. cap.2. Et lib.9. cap.1. docet.

Suppreſsionis vrinæ duæ causæ.

ἰσχουρία.

Oris ceruicis vesicæ angustię.

Obstructionis.

Pręclusionis.

Præclusio quid? μύσις.

Cæterùm imbecillitatis vesicæ causas nihil opus est recensere, vt quæ mihi iam sæpenumerò in multis particulis dictæ sunt, siue illis vt similaribus, siue vt instrumentalibus incidant. Maius autem quiddam in vesica accidere videtur, quum immodicè est impleta: id quod non solùm nos vidimus, sed etiã ab aliis audiuimus. Nam quia ipsa, eò quòd nonnulli à conuiuio surgere vt meierent veriti sunt, impleta fuit, actionem eius aboleri contigit, nec vrinam, quamuis magnopere connixi, ampliùs excernere potuerunt. Atque videtur eiusmodi quid & in ventriculo, & in intestinis accidere, sed multos latère: iis qui in ventriculo id patiuntur præfocatione occupatis. In iis verò qui excrementum in omnibus intestinis coaceruarunt, medicis propter comitantia symptomata ad alia deductis. In solis enim

Vesicâ nimium impleta nihil vrinæ excernitur.

purgationibus, quæ ad intestina confluunt, & in illis permaneant, huiusmodi euenire consueuit. Atque hi quidem affectus, veluti priuationem excretionis vrinæ inferunt. Qui verò eiusdem cum illis sunt generis, magnitudine tamen deficiunt, veluti imbecillas torpidasque actiones efficiunt.

COMMENTAR.

Imbecillæ excretionis vrinæ causas hîc minimè Galenus explicat, quòd illæ sæpe anteà in aliis particulis, in hoc & aliis quæ hunc præcedunt libris, expositæ sint. De eo autem symptomate per quod, quia vesica nimiùm impleta est, nihil vrinæ excerni potest copiosiùs differit. Hoc enim non solùm se vidisse, sed ab aliis etiam audiuisse ait, quòd nonnulli ducti verecundia à conuiuio surgere vt meierent noluerint, ideoque factum esse vt è diuturno illo consessu vesica illorũ adeò sit impleta, vt omnem actionem suã amiserit, nec subinde, quanuis plurimùm annixi, vrinam ampliùs excernere potuerint. Qua quidem de re lib. etiam sexto de labo. locis, cap. 4. ita scriptum reliquit. „ Accidit interdum vt propter laborantes vesicæ neruos inter dormiendum non sentiat homo impleri vesicam, ipsaque extensa, nihil excernere valens, vrina supprimatur. Quemadmodum sanis quibusdam, aut vrgentibus negotiis, vel in cócionibus, vel „ senatu, vel foro, vel conuiuio vrina supprimitur. Tum enim retentã longo tẽpore vrina, extenditur vesica, atque vrina supprimitur, contractrice facultate propter immodicam tensionem læsa. Hæc ille. Quę verba ideò referenda in præsentiarum esse duxi, „ quòd non solùm præsenti loco multum lucis afferant, verumetiam causam, quam tamen hîc non exprimit, cur vesica vrinam, quę in ea continetur, multam quidem, & diu retentam excernere nequeat, disertè exponat. Contractricem enim vesicæ facultatem, quæ propter partes à se nimio interuallo distantes ac diductas suo fungi munere non potest, in causa esse dicit. Accidit autem aliquando eiusmodi quid etiam in ventriculo, quemadmodum capite tertio huius libri dictum est. Nam fit vt interdum iis qui in foro versantur, aut in alio quopiam loco, aut negotio quod deserere non licuit, succus aliquis violenter retentus, sursum iterum ad ventriculum reducatur, eumque subinde multùm extendat. Preterea in intestinis, vbi purgatorio sumpto medicamento humores ad intestina confluunt, illicque manentes ea plurimùm extendum. Quare contractrix eorundem facultas, propter extensionem læsa, non potest quod in illis continetur expellere. Cæterùm quod iam de ventriculo & intestinis diximus, multos medicos latet, Nam qui hoc ipsum in ventriculo patiuntur, priusquam à medicis symptoma animaduertatur, suffocatione occupantur, ob immodicam scilicet ventriculi extensionem, quæ septum transuersum, ac subinde etiam pulmonem comprimit, atque adeò suffocationem accersit. Sic etiam flatuum retentio non rarò aliquid simile suffocationi adfert, vt lib. 3. de sanandis morbis cap. 10. diximus. Qui verò in omnibus intestinis, propter causam paulò ante antè expositam, excrementa accumularunt, ij quoque medicos latent, propterea quòd propter symptomata quæ comitantur, capitis nimirum dolorem, quem ob vapores sursum delatos, cap. 3. huius libri creari monstrauimus, & alia quædam, diuersum esse affectũ putauerint, atq; adeò aliò respexerint, & curationis consilia legitima neglexerint. Atq; ij quidem affectus, initio scilicet huius capitis dicti, veluti priuationem vrinæ inferunt. Quippe vt omnino nihil excernat vesica, prestant. Qui verò cum illis eiusdem sunt generis, tamen non adeò vehementes vt omnino excerni vrinam prohibeant, veluti imbecillas atque torpidas actiones vesicæ efficiunt, vt fit in difficultate vrinæ. In ea enim non omnino impeditur vrinæ excretio, attamen difficulter expellitur.

Cur immodicè impletâ vesica nihil vrinæ excernitur?

Aliis autem affectibus tertium symptomatũ genus, quod in prauis vacuationibus consistit, succedere consueuit. Multæ verò ipsarum sunt species. Prima

Stillicidiū vrinę. *quidem stillicidium vrinæ vocatur, quæ ob imbecillitatem vesicæ, vel vrinæ acrimoniam incidit. Secunda, ventris fluxionibus haud absimilis est, de qua melius est hoc loco copiosiùs dicamus. Fit autem quædam veluti refusio in principia, siue colliquatio, siue resolutio, siue quomodocunque quis nominare velit, interim totius corporis, interim eorum duntaxat qui in venis continentur humorum. Quod autem ex ea colliquatione prouenit, modò in ventrem confluit, modò ad vrinæ loca, aliàs ad sudores pellitur. Venarum itaq; humoribus in serosam saniem resolutis, renes qui huiusmodi excrementum trahere solent, præsertim vbi integra valetudine constant, serum quidem à venis expurgant, & assiduè fluxionem vesicæ transmittunt. Quum verò renes trahere non valent, tum venæ eiusmodi serum, vel in ventrem demittunt, vel vniuerso corpori ipsum tradentes, repentinas hydropicas constitutiones inducunt. Si verò id quod eliquatum est crassius fuerit, & quale renes trahere nequeunt, vt vniuersum in ventrem confluat necesse est. Carnoso autem genere ita colliquato, tum venter fluxionem suscipit, si crassius fuerit quod eliquatum est: tum sudores multi succedent, si in vapores resoluatur. Atque hæc quidē de colliquatione tū carnis, tum sanguinis ad præsens satis. Reliquorū vrinæ symptomatum, alia quidem vesicæ, vel renum affectus quosdam indicant, de quibus in aphorismis Hippocrates scripsit. Alia verò quousq; cruditatis, vel cōcoctionis sanguis peruenerit declarant. Scriptum autem de iis est in præsagiis.*

COMMENTAR.

στραγγουρία. Tertij symptomatum generis, hoc est, deprauatæ excretionis vrinæ causas, pro diuersitate specierum recenset. Inter has prima est quæ Græcis στραγγουρία, latinis stillicidium vrinæ dicitur, quòd scilicet in ea, vrina guttatim emittatur. Hęc duabus de causis accidit, nempe ob vesicæ, vrinam longo tempore retinere haud potentis, imbecillitatem: vel vrinæ acrimoniam, quæ assiduè expultricem vesicæ facultatem ad excretionem vrinæ stimulat, nec tamen propter dolorem, vt in ceruicis vesicæ exulceratione accidit, qui vrinæ emissionem comitatur, vniuersam eiusdem copiam expellere audet. Nam facultas tum quasi perterrita, à suo munere cessat, & quasi resilit. Qua quidem de

Eliquationis varia nomina. specie Galenus plura lib. 6. de laborā. locis. cap. 4. differit. Secunda species ventris fluxionibus assimilis est, quam Galenus hîc variis appellat nominibus, tribus scilicet.

ἀναστοιχείωσις. σύντηξις. ἀνάλυσις. Vocat enim ἀναστοιχείωσιν, hoc est, resolutionem in elementa, & principia. Itē σύντηξιν, id est, colliquationem, & ἀνάλυσιν, hoc est, compositi in partes, & sua elementa resolutionem. Est autem hęc duplex, totius videlicet corporis, aut humorum eorum duntaxat qui in venis continentur. Quòd verò ex prædicta colliquatione prouenit, aliquando in ventrem, nonnunquam ad loca vrinæ, interdum etiam ad cutem pellitur. Si humores qui in venis habentur, propter alteratricis facultatis imbecillitatem, in serosam saniem resoluuntur, tum renes ipsi, præsertim vbi bene valent, ac suo funguntur munere, serum hocà venis attrahunt & expurgant, fluxionemque assiduè vesicę trāsmittunt, ac malum hoc creant, quod diabeten nominant. De quo in præcedentibus libris abundè dictum est. Quum verò renes serosam hanc saniem trahere non possunt, tum venæ illam in ventrem demittunt, & hydropis species generatur quæ ascites nominatur: aut vniuerso corpori tradunt, & anasarcam appellatam efficiunt. In ventrem autem tum fluit, quum id quod eliquatum est crassius fuerit, & propter suam crassitiem à renibus trahi nequit. Cæterùm carnoso genere eliquato, vēter etiam fluxionem recipit, vbi quod eliquatum est crassius fuerit. Vbi verò in vapores resolutū fuerit, multi

sudores

sudores succedent. Atque hactenus de eliquatione. Porro reliquorum symptomatum vrinæ, alia quidem vesicæ, alia renum affectus indicant, quemadmodum idipsum luculenter in aphorismis, sectionis scilicet quartæ aphorismo. 75. & sequenbus aliquot demonstrauit. Alia symptomata quousque cruditatis, aut concoctionis sanguis peruenerit declarant. De quibus copiosè lib. 2. prognost. apho. 26. ac sequentibus aliquot Hippocrates scripsit. Quum itaque reliquorum symptomatum affectus exquisitè locis iam notatis prodiderit Hippocrates, non est cur de iis hic prolixiùs agamus.

Nunc igitur ad sudores transeundi tempus est, de quibus tantùm saltem dictum est, quòd resoluto interdum corporis habitu proueniant, vocaturque hoc malum Syncope. Huic autem contrarius status est, qui in iudicatoriis sudoribus accidit, qui vtique robustam naturam indicant, non resolutam. Huiusmodi enim sudores corpus expurgant. His verò similes sunt, quos mediocres exercitationes, & balnea, & æstiuus calor euocant. Per immodicas autem exercitationes, etiam vtilis nonnihil humoris effluit. Odorem verò & colorem excremento quod vacuatur similem obtinent. Multi autem sudores excernuntur, aut ob corporis raritatem, aut propter excrementorum abundantiam, vel propter eius quod vacuatur tenuitatem. A contrariis verò causis detineri solent, vbi scilicet id quod superuacuum est, paucum, vel viscidum, vel crassum fuerit, vel meatus stipentur. Id autem illis accidit propter obstructionem, aut præclusionem. Ac obstruuntur quidem à crassis ac viscidis humoribus. Præcluduntur autem ob copiosam nutritionem, aut refrigerationem, aut molliciem. Fit autem sudoris, vt etiam reliquorũ excrementorum, tum suppressio, tum excretio, ob facultatis quæ in carne est imbecillitatem. Quippe tum vesica, tum venter nonnunquam contenta in ipsis excrementa magis tolerant, eoque expellere cunctantur. Nonnunquam verò contrà, ne breuissimo sustinent tempore, sed grauantur, & confestim eiciunt.

Syncope. Sudores.

Multi sudoris causa.

Præclusionis causæ.

COMMENTARIVS.

Postremo huius capitis loco, propterea quòd illius paulò antè, vbi de colliquatione actum est, mentio facta sit, ad aliud immodicæ excretionis genus progreditur Galenus, nempe sudorem, atque breuiter quæ sint multi & pauci sudoris causæ exponit. Fit autem interdum sudor propterea quod habitus totius corporis resoluitur, vocaturque malum id in quo is sudor promanat Syncope, quæ non est nisi præceps, Galeno libro. 12. therap. method. cap. 5. teste, virium lapsus. Nihil autem mirum, eò quòd ex corporis habitu eliquatum est, per immodicos sudores vacuato, labi repente vires, ac sequi syncopen. Huic autem sudori contrarius plane est is, qui in iudiciis fit. Nam vt prior non accidit nisi virtute resoluta, ita posterior non nisi robusta virtute euenire solet, totumque corpus expurgat. Hinc fit vt noxio humore expulso, morbus desinat, & æger leuetur. Vt rectè ab Hippocrate dictum sit. Sudor optimus est omnibus acutis morbis, si in diebus oriatur iudicatoriis, febrimque finiat. Bonus etiam est, si ex toto corpore prodeat, faciatque vt æger morbum faciliùs sustineat. Cęterùm non expellitur nisi id quod concoctum & secretum est. Concoquere autem & secernere, forasque noxia omnia extrudere, robustæ & validæ est virtutis opus, ideoque sudores iudicatorij noxia vacuantes non fiunt nisi à valida facultate. Iudicatoriis sudoribus similes planè sunt, qui per mediocres exercitationes, balnea, & æstiuũ calorẽ eliciuntur,

Sudorum diuersitas Syncope.

1 Prog. 29.

Quippe hæc tria cutis meatus referant, humores attenuant, calefaciuntque, & subinde vacuant. Non autem temerè dixit Galenus mediocres exercitationes, per immodicas enim non tantùm ea quæ sunt noxij, sed etiam qui vtiles sunt corpori humores, effluunt. Sudores quoque odorem & colorem excremento quod vacuatur similem habent, quemadmodum in iis qui ictero laborant liquidò cõspicitur. Sudor enim qui ex illorum promanat corpore, colore flauus est, & odorem etiam flauæ bilis, acrem nimirum & amarum, præ se fert. Porrò multi sudoris tres sunt causæ. Prima corporis raritas,

Multi sudoris tres causæ.

1. quæ copiosi sudoris excretioni aptissima existit. E multis enim ac patentibus cutis meatibus, copiosus etiam sudor emanare potest. Altera causa est, excrementorum
2. abundantia. Siquidem multa excrementa, multos etiam, qui eadem vacuant, sudores
3. efficiũt. Tertia, eius quod vacuatur tenuitas. Nam promptiùs id quod tenue est, quàm id quod crassum vacuatur. Detinentur autem sudores à totidem causis, atque quæ prædictis contrariæ sunt. Prima enim detenti sudoris causa est corporis densitas, seu meatuum cutis stipatio. Quopacto nanque ex constipatis meatibus promanare sudor posset? Altera causa est excrementorum paucitas. Tertia, eius quod vacuatur lentor ac crassities. Porrò meatus stipantur duabus de causis, nempe propter obstructionem, & præclusionem, vt suprà etiam monstratum est. Obstructio autem à crassis & viscidis fit humoribus. Præclusio verò tres ob causas fit. Primò propter copiosam nutritionem: sic enim conuertenda vox εὐτροφίαν, qua hoc loco vsus est Galenus. Quod vt monerẽ cæteri fecerunt interpretes, qui legentes falsò ἀτροφίαν, inediam conuerterunt. Quippe εὐτροφία, hoc est, copiosa partis nutritio, efficit vt margines orificiorum coëant, proptereà quòd ob hanc ipsam ampliores, crassiores, ac dẽsiores fiant. Contrà verò ἀτροφία & inedia margines orificiorum ab inuicem diducit, ac lõgiùs separat, eò quòd illas alimentum subtrahendo, extenuet. Legendum autem esse εὐτροφίαν prẹter rationẽ iam productam antiquus etiam interpres confirmat, qui hoc loco spissitudinem conuertit. Non creat autem ἀτροφία spissitudinem, sed potiùs tenuitatem. Præclusio altero modo fit à refrigeratione, cuius planè opus est vt contrahat, adeoque præcludat. Tertia præclusionis causa, est mollities. Namquæ mollia sunt citiùs quàm dura coëunt, ac inuicem conniuẽt. Cæterùm præter causas tres suprà expositas detinetur etiam sudor propter facultatis excretricis in carne imbecillitatem, vt certè propter retentricis imbecillitatem excernitur. Sic accidit etiam vt tum vesica vrinam, tum venter stercora nonnunquam propter expultricis imbecillitatem diu tolerent, eaque excernere morentur. Nonnunquã contrà propter eiusdem facultatis robur, illa ne breuissimo tempore sustineant, sed ab eis grauata, non cessant, sed confestim illa eiiciunt, & expellunt.

Detenti sudoris causæ.

Præclusio quibus de causis fit.

CAPVT X.

Cur corpore aliquo læso, non ex æquo omnes eius naturales facultates simul lædãtur?

Æterùm sermonem hunc qui est omnibus particulis communis, ad finem vsque vt de vniuersis differam seruaui. Etenim perplexum videtur, vt corpore aliquo læso, non ex æquo omnes eius facultates simul lædantur, sed aliæ magis, aliæ minùs, aliæ nequaquam. Atque illud quidem neminem latet, quod fieri nõ possit vt vllius partis actio impediatur, nisi aliqua ex parte essentia eius lædatur. Sæpenumero verò qualibet particula agente, aliàs alia eius læditur actio. Non enim simili molitione opus est ad alteratrices, atque ad practicas actiones. Siquidem alteratio fit omnibus sibiinuicem appropinquantibus, neque opus est vt locum ex loco mutent, neque aliquid apprehendant, neque teneant, neque fulciantur. At quæ aliquid trahent, aut retinebunt, aut repellent, vt eorum actio cum loci mutatione fiat necesse est.

COMMENTAR.

In hoc capite Galenus causam cur corpore aliquo læso non ex æquo omnes eius naturales facultates simul lædantur copiosissimè exponit. Ad finem autem, hanc tractationem seruauit, eò quòd hęc non ad vnam pertineat partem, sed omnibus communis sit. Neque etiam temerè in hunc locum incidit, quod perplexum, dubium, & explicatu sanè difficile videatur, vt corpore aliquo lęso, non ex ęquo omnes eius naturales facultates simul lædantur, sed aliæ magis, aliæ minùs, aliæ verò omnino non. Cæterùm illud nemo ignorat, quòd fieri nō posſit vt vllius partis actio impediatur, nisi aliqua ex parte eſſentia eius lædatur. Quæ quidem Galeni verba, non de omni actione, ſed de naturali duntaxat intelligenda ſunt. Nam naturales facultates omnibus corporibus inſitas & implantatas eſſe conſtat. Quapropter ſi earundem actiones læduntur, vt eſſentia etiā facultatis lædatur, ac noxam aliquam accipiat, neceſſe eſt. Secùs accidit in animalibus actionibus, vtpote quæ partibus non ſunt inſitæ, ſed aliunde, nimirùm à cerebro, vbi animæ ſedes eſt, in has deriuantur. Proinde ſæpe impediuntur harum facultatū actiones, etiamſi nulla in partium, quarum actiones ſunt, eſſentia, noxa exiſtat. Sic ſanè viſio, quæ cryſtallini humoris actio eſt, pterygio in adhærente membrana excitato, impeditur, nulla prorſus in cryſtallini humoris eſſentia exiſtente noxa. Quæ diximus cō firmant ea quæ lib. 1. de laboran. locis, capite vltimo ſcribit Galenus, inquiens. Plurimùm differunt naturalia ab animalibus inſtrumentis. Siquidem naturalibus cognata actionis vis eſt, animalibus verò inſtrumētis, à principio, veluti lumen à Sole, ipſa defluit. Quapropter accidit vt ipſis interdum haudquaquam læſis, nihilominus eorum actio pereat. Id quod naturalibus inſtrumentis accidere non ſolet: quoties enim horū actio læditur, ſemper ipſa priùs laborant. Hæc ille. Et hæc verba de actionibus tantùm naturalibus eſſe accipienda, hinc etiam fit manifeſtum, quòd Galenus, in hoc libro tertio, quemadmodum initio primi capitis eſt monſtratum, de iis ſolùm ſymptomatis, quæ in naturalibus tum facultatibus, tum actionibus fiunt, agat. Neceſſe igitur eſt vt iuxta hoc præſcriptum, ſingula quæ in hoc capite dicuntur, ad eaſdem tum facultates, tum actiones referamus. Quòd ſi itaque ad eum modum præſentem Galeni locum, quemadmodum decet, accipias, non eſt cur ad læſionem quæ fit per proprietatem, & quæ fit per conſenſum, quod Valleriola fecit, confugias. Porrò ſępenumero fit, vt quælibet particula agente, aliàs alia eius naturalis actio lædatur. Non enim ſimili molitione & apparatu opus eſt ad alteratrices, atque practicas actiones. Pro cuius quidē loci difficilis admodum pleniore intelligentia, neceſſe eſt ut quid alteratrices, & practicas actiones vocet Galenus, diſertè explicemus. Animaduertendum itaque duplices eſſe in animantibus actiones. Vnam quidem, quæ Græcis φυσικὴ, latinis naturalis, & alteram quæ Græcis ψυχικὴ, latinis verò animalis dicitur, quemadmodum alibi etiam oſtendimus. Apellantur autem iam dictæ actiones aliis etiam hinc inde à Galeno nominibus. Nam quas libro primo de tuenda ſanitate, capite quinquageſimoprimo, multiſque aliis locis vocat naturales, eas libro ſexto iam citati operis, capite ſecundo, σωματικὰς, hoc eſt, corporales etiam nominat, non aliò ſanè nomine, quàm quòd corpori ſint inſitæ, atque adeò naturales. Quare eædem ſunt naturales & corporales, quod hinc etiā fit manifeſtum. Quippe quemadmodū loco iam indicato operis de tuenda ſanitate, actiones corporales pueros, præcipuas obtinere Galenus ſcribit: ita libro primo eiuſdem operis, capite quinto, naturales in iiſdem robuſtiores eſſe ait. E numero autem naturalium facultatum ſunt etiam quæ hîc peculiari nomine Galeno ἀλλοιωτικαὶ, id eſt, alteratrices dicuntur, concoctio & aſsimilatio alimenti. Nam vt capite primo huius libri dictum eſt, concoctio alteratio in qualitate eſt, quæ fit ventriculo ſibi cibum aſsimilante. Quinetiam metipſe Galenus in præſenti capite, alterationem pro concoctione & aſsimilatione alimenti interpretatur. Hę quidem actiones ſine motu locali fiunt, quemadmodum paulò pòſt fuſiùs dice-

Fieri non poteſt vt vllius partis actio impediatur, niſi aliqua ex parte eſſentia ei' lædatur.

Actiones in animantibus duplices.

Naturales.

Corporales.

Alteratrices.

πρακτικαὶ actiones. Voluntariæ.

mus. Cæterùm πρακτικαὶ actiones, Galeno sunt omnes quæ cum loci mutatione fiunt. Sic sanè practicæ fiunt actiones, quæ Græcis alio nomine καθ' ὁρμὴν, nobis voluntariæ nominãtur. Quod hinc palàm fit. Siquidem quemadmodum lib. 1. de tuenda sani. cap. 5. voluntarias actiones in pueris esse imbecilliores scribit, ita libro. 2. de tempera. cap. 3. practicas in iisdem imbecilliores esse tradit. Et ibidem inter practicas actiones ingressum, cursum, & id genus alias voluntarias, & motrices actiones recenset. Vt inde omnibus perspicuum sit, practicas etiam dici, quæ alio nomine vocantur voluntariæ. Practicæ etiam sunt è numero naturaliũ, quotquot cum motu locali fiunt, vt sunt attractio, retentio, distributio, & expulsio. Nam quod aliquid trahit, aut retinet, aut distribuit, aut repellit, necesse est vt suam actionem cum loci mutatione perficiat. Proinde naturales hi motus, qui fibrarum adminiculo fiunt, & voluntarij, quorũ musculi sunt instrumenta, consortium, societatémve, aut cõmunionem quandam inter se obtinent, quod scilicet vtrique cum loci mutatione fiant, vt etiam cap. 2. libri secundi de symp. causis diximus. His ita discussis, facilè nunc intelligitur quod à Galeno dicitur. Nõ similli molitione ac conatu opus esse ad alteratrices, atque ad practicas actiones. Nam alteratrices actiones, hoc est, concoctio & assimilatio, fiunt omnibus sibiinuicem appropinquantibus, neque opus est vt quæ alterantur locum mutent, quemadmodum fit in attractione alimenti, neque vt aliquid apprehendant, veluti in retentione. Concoctio enim fit vbi calor cibis appropinquat, & coniungitur, sicuti assimilatio, vbi alimentum parti affigitur & assimilatur. Vt certè in iis duabus actionibus, perinde atque in aliis non opus sit loci mutatione, atq; adeò non tanta etiam molitione ac conatu, quum id agit, & in quod agitur sint sibi proxima, & iam penitùs cõiuncta. Id quod ex sequentibus clariùs apparebit.

Naturaliũ è numero quę practicæ

Quod corpus obeundis vel alteratricibus, vel practicis naturalibus actionibus sit magis idoneũ.

Quocirca quod ita est molle, vt & humidum, & fluxile, atque infirmum sit, ipsum neque similiter trahere, neque retinere, neque excernere potest. Nam in omnibus eiusmodi actionibus, vt iis quæ agunt insit robur ac tensio oportet. At verò alterare potest quæ inter se iuncta sunt, etiam quod humidißimum est, maximè si quoq; calidißimum sit. Nulla enim effectricium qualitatum ita celeriter quod appropinquat alterare videtur, atq; calor. Vnde palàm est, quòd corpus calidißimum & humidißimum quàm celerrimè alterabit, id est, cõcoquet simul propriũ alimentum, & sibi aßimilabit. Quod verò adeò durum est, vt nec difficile sit ad flectendum, firmiter verò suffulciatur, id & trahere vehementer, quicquid voluerit, potest, & violenter trudere, & fortiter tenere. Neque enim quum tenditur, labefactatur, vt ea quæ sunt valde mollia, neque si vehementer tẽditur, ne frangatur periculum est: & quæ semel apprehenderit, ea complectens retinet: quum sic agere nequaquam poßint ea, quæ vel ob siccitatem vix flectuntur, vel ob humorem mollia sunt. Illa enim non firmiter comprehendunt, hæc autem debili complexu vsa, facilè elabi sinunt ea, quæ comprehenderunt.

COMMENTAR.

Hoc in loco Galenus quod corpus obeundis vel alteratricibus, vel practicis seu motricibus actionibus naturalibus magis sit idoneum monstrat. Siquidem corpus molle, vtpote humore nimio flaccidum, fluxile, & infirmum, ad practicas actiones, eò quod trahere, aut retinere, aut excernere nequeat, planè inabile existit. Robore enim & firmitate prẽditum esse oportet corpus, quod has functiones edit, quãdoquidem vi quadam & impetu, nec sine locali motu fiant. A nullo igitur, nisi solidum & intentum sit, corpore perfici possunt. Quocirca quum molle corpus sit inualidum atque infirmum, ad

Corpus molle ad practicas actiones ineptum.

ad practicas actiones planè sit ineptū necesse est. Ad alteratrices verò actiones quod humidissimum est, potissimum si calidissimum quoque fuerit, aptissimum erit. Quum enim non alterentur nisi quæ sibi proxima sunt, & inter se iuncta, nec opus sit ad id aliquo motu locali, & inter alteratrices qualitates nulla sit quæ celeriùs ea quę proxima sunt alterare, atque calor possit: palàm sanè est, humidissimum & calidissimum corpus alterationem, hoc est, concoctionem & assimilationem, celeriter perficere. Quod verò adeò durum est, vt facile flectatur, firmiter autem suffulciatur, idipsum ad practicas actiones est idoneum, vt quod vehementer trahere, & violenter protrudere, ac validè quicquid lubet tenere potest. Nam quum tenditur non labefactatur, vt id quod est valde molle, nec quum vehementiùs tenditur periculum est ne frangatur, eò quòd ad flectendum, vt dictum est, non sit difficile. Præterea ea quæ semel apprehenderit, ea complectens retinet, propterea quòd nō omnino molle sit, sed ad suffulciēdum aptū. Non autem temerè dixit Galenus, quod durum adeò est, vt facile flectatur: quippe si ita à siccitate est induratum, vt vix flecti possit, ita nequaquā agere potest. In summa, neque admodum dura, neq; valde mollia ad practicas actiones naturales sunt idonea. Quæ enim mollia admodum sunt, eò quòd propter suam mollitiem imbecillo complexu vtantur, quæ comprebenderunt facile elabi sinunt. Quæ contra ita dura sunt, vt ob duritiem vix & difficulter flecti queant, non firmiter comprehendunt. Ad complexum nanque firmum vt aliquid promptè flectatur, necesse est. Porrò animaduertendū hoc loco, in Aldino codice non rectè legi περιστέλλεται, pro περιστέλλει actiuè, comprehendunt, vt cuiuis verborum Galeni sensum expendenti patet. Hanc quoq; lectionem esse legitimam vetus confirmat interpres, qui præsentem locū ita cōuertit. Quia dura causa suæ duritiei bene retinere nequeunt. περιστέλλει retinet interpretatus est.

Ad alteratrices actiones quid aptissimum est?

Locus in Aldino codice emēdatus.

Igitur optimè nutriuntur calida & humida corpora, alterant enim quàm celerrimè, & alimentum in se recipiunt, & agglutinant, & aßimilant. Peßimè verò frigida & sicca, vt quæ neque alterare, neque in se recipere, neque agglutinare, neque aßimilare poßunt. Ac quòd celerrimè alteret quod calidißimum est, antea dictum est. In hoc enim consistit concoctio. Quòd verò humidißimum mollißimumque corpus promptè in sese recipiat id quod alteratum est, admonitione potius, quàm probatione indiget. Quemadmodum quod durum & siccum nihil in se ingredi permittat, priusquam aliqua ex parte diuidatur, ac veluti exulceretur. Siquidem & quod faciliùs, ac celeriùs & agglutinentur, & coalescant humidiora, quæ verò duriora sunt, alia haudquaquā, alia vix, nemo est qui ignorat. Vt enim æs, ferrum, aurum, & lapides silentio transeamus, & de plumbo dißeramus, manifestum est id cū altero plumbo nequaquam coalescere, nisi priùs excalefactum fundatur ac liquetur.

Cur calida & humida corpora optimè nutriātur?

COMMENTARIVS.

Causam cur calida & humida corpora optimè nutriantur, contrà verò quę frigida & sicca sunt pessimè, hoc loco Galenus exponit. Calida enim & humida ideò optimè nutriuntur, quòd celerrimè alimentum alterent, calore, vtpote qui est, Galeno etiam sect.1.apho.commen.15.authore, omnium actionum naturalium causa, alterationem perficiente, & humiditate eius actioni obsequente. Alimentum quoque, quòd partes horum non consistant, sed diffluant, atque à se inuicem recedant, promptè in se recipiunt. Præterea quum caloris copiā celerrimè ad se alimentum trahant, tractū subinde & alteratū, ac in se receptū agglutinant, atq; assimilant. Contrà frigida & sicca, vtpote calore naturaliū actionū authore destituta, neq; alterāt, neq; etiā, eò quòd solida sint ac cōsistant, nec diffluāt, sed sibi cōiunctas partes habeāt, in se recipere alimentū, neq; ag-

Calida & humida corpora cur optimè nutriantur?

Frigida contra.

glutinare, neque assimilare possunt. Quòd verò faciliùs ac celeriùs agglutinentur, & coalescant quæ humida sunt, quàm ea quæ dura, metallorum, plumbi præsertim exemplo, quod cætera omnia Mollitie & humore superat, monstrat. Vtcunque enim reliquis metallis mollius ac humidius sit, tamen cum altero plumbo nō coalescit, nisi prius caloris vi liquatum fuerit. Humiditas igitur, calore potissimū accedente, in causa est, vt alimentum citiùs ac facilius partibus agglutinetur & coalescat.

Quæ facultates in singulis ætatibus robustiores aut imbecilliores. Appositio. Adhæsio.

Pueris igitur, & aliis quibus calidius est & humidius corporis temperamentum, optima tum cōcoctio est, tum appositio, tum agglutinatio, tū nutritio. Quippe concoctio & nutritio alterationes sunt. Appositio verò fit, quū id nutritur, quod alimentum roris specie in se recipit. Adhæsio autem, agglutinatio quædam, & vnitio est alimenti. In iis omnibus non mediocre commodum ad assimilationem præbet, corporis quod nutritur humiditas: vt quæ et quod nutrit consistentia similis sit. Distributionis autem instrumenta in pueris, etsi non admodum valida ad agendum sunt, tamen satis idonea sunt, nihilque ipsis deest. Nam mediocrem iam duritiem ac robur venæ eorum habent. Retētrix autem facultas iis imbecillior est, ideoque celeriter excernunt, siue ab aliquo grauentur, siue aliàs infestentur. Similiter huic etiam excretrix facultas mediocriter imbecilla est. Quanquam non pueris modo, verumetiàm reliquis omnibus retentrix facultas expultrice esse imbecillior videtur, etiamsi se similiter habent, propter actionis imbecillitatem. Longiori enim tempore retentrix facultas agit, vt quæ tenendo opus suum perficiat. Expultrix verò breui tempore actionem suam complet, vtpote quæ vno impetu id quod contristat propellere, & abiicere potest. Quemadmodum enim in externis rebus idem homo ad proiiciendum à se onus maximè fortis est, portare tamen ipsum tota die nequit: ita internis quoque instrumentis facilius est vt id quod molestum est, à se propellant, quàm multo tempore retineant. Igitur pueri, de quibus sermo est, alteratricem facultatem robustiorem iis qui in vigente sunt ætate, & valentiorē obtinent: trahendi vero facultatē iisdem imbecilliorem, non tamen ad suum vsum deficientem. Reliquas vero duas iuuenibus imbecilliores habēt. Cæterùm expultricis imbecillitas, propter breuitatē suæ functionis, non deprehenditur. Quippe crebriùs & vomunt & deiiciunt quàm iuuenes, non ob expultricis robur, sed ob retentricis imbecillitatem. In vētriculi verò cōcoctione, quæcunq; humida & mollia sunt, perinde ac ætate florentes concoquunt: quæ autem dura, deteriùs conficiunt. Pueris enim magis ad vaporis naturam declinans calor est, florentibus ætate siccior. Iam verò quibus humidius est corpus, humidioribus egent alimentis; quibus siccius, siccioribus. Igitur si concoctio est alteratio in propriam eius quod nutritur qualitatē, pueris quidē, quæ humidiora molliorаq; sunt edulia magis congruunt: florentibus verò ætate aridiora. Senes autē ad omnes fermè actiones, corpus male affectum habent: quippe multo siccius est, quàm eorum qui ætate florent, solisq; senibus frigidum. Neque igitur probè concoquunt, ob caloris penuriam, neque nutriuntur, tum propter siccitatem, tum alteratricis facultatis imbecillitatem. Iam distributio ipsis, veluti torpentibus ob frigiditatem instrumentis, & tarda, & imbecilla

Retentrix facultas expultrice imbecillior est.

imbecilla est. Expulsiones præterea, quæ quidem breuibus interuallis fiunt, facultatis imbecillitatem non arguunt: quæ verò longiori spatio, malè perficiuntur.

COMMENTARIVS.

Quæ hactenus de naturalibus facultatibus dicta sunt, nūc ætatum exemplo demōstrat. In pueris enim, quòd corporis temperamentum sortiti sint calidius & humidius, alteratrices facultates, concoctio nimirum & assimilatio, quæ tum appositionem, tum agglutinationem in se complectitur, quòd nihil nisi quod iam appositum & agglutinatum est assimilari quæat, optimæ sunt. Nihil autem refert assimilationem dicas an nutritionem, quòd nutritio, vt suprà capite quinto est demonstratū, non sit nisi perfecta assimilatio. Concoctionem verò & nutritionem esse alterationes, quæ caloris adminiculo fiunt, notius est quàm vt demonstrari longiùs debeat. Cæterùm appositio, quæ Græcis πρόσθεσις dicitur, fit quū alimentum in roris aut vaporis speciem mutatū, & per partes disseminatum ab illis recipitur. Adhæsio autem, quam Græci πρόσφυσιν appellant, fit vbi alimentum appositum agglutinatur, & vnitur partibus. In iis omnibus, pueris nimirum & aliis calidis & humidis corporibus, non leuem etiam vsum ad assimilationem præbet, corporis quod alitur humiditas, vt quæ consistentiâ alimento similis sit. Própriùs enim id quod humidum est, humido assimilatur, & quemadmodum Aristoteles dixit: Quæ symbolum inter se habent, horū celeris est migratio. Practicæ autem actiones, vt distributio alimenti, retentio, & excretio, in pueris imbecilliores sunt, quā alteratrices. Etsi autem distributionis alimenti instrumenta, hoc est, venę (nā per has in vniuersum corpus ex iecore distribuitur sanguis) nō ita valida sunt ad agendum in pueris vt in adultis, tamen nihilominùs ad suam functionem in pueris obeundam satis idonea sunt, nihilque ipsis deest, quo minùs in illis sanguinē distribuere possint. Mediocrem enim duritiem, ac robur quod illi ętati par est, venæ puerorum obtinent. Retentrix verò facultas, vt quæ maius requirit robur, pueris imbecillior est. Hinc est quòd celeriter excernant quicquid illos grauat, aut iisdem infestum est. Retentricici facultati similiter etiam excretrix mediocriter imbecilla est, hoc est, non ita valida vt in adultis ac iuuenibus, attamen ita comparata vt in pueris functionem suā rectè obire possit. Est autem non tantùm in pueris, verumetiam reliquis omnibus ætatibus retentrix facultas expultrice imbecillior, propterea quòd retentrix facultas longiori tempore ad perficiendam suam actionem indigeat adeoque maiori robore: excretrix autem breuiori temporis spatio functionem suam compleat, vt quæ vno impetu id quod contristat propulsare, & abiicere potest. Id quod eleganti simili, à rebus externis desumpto, Galenus ostendit. Quemadmodū enim idem homo satis validus est vt à se proiiciat onus aliquod, tamen vt tota die gestet nequaquam: ita internis quoq; instrumentis faciliùs est vt à se repellant quod molestum est, quàm vt multo tempore retineāt. Atque hactenus simpliciter quo pacto facultates sese habeant in pueris Galenus exposuit. Nunc eosdem cum iuuenibus seu ætate vigentibus cōfert, inquiēs: Pueri alteratricem, hoc est, concoctricem & assimilatricem facultatem, iis qui ætate vigēt valentiorem habent, quòd scilicet calori in iis iuncta sit humiditas. Tractricem autem facultatem iuuenibus imbecilliorem obtinent. Tractio enim plurimùm & vehementem motum, qui secundum locum dicitur, requirit, quo sanè pueri, propter nimiū humorem, & mollitiem destituuntur, iuuenes autem contrà, quia sicciores, eo dein sunt præditi. Vtcunq; verò imbecillior sit in pueris tractio, quàm in iuuenibus, tamē quòd ad puerorū vsum attinet in nullo deficit. Reliquas autem duas, retentricem scilicet & expultricem facultates, iuuenibus itidem imbecilliores habent. Tamen expultricis imbecillitas, propter suæ actionis breuitatem, non ita facilè deprehenditur, & animaduertitur. Nam pueri crebriùs & vomunt, & deiiciunt per aluum; quàm iuuenes, ideoque ab imperitis iudicantur habere facultatem expultricem admodum robustam. Tamen

In pueris quæ facultates optimę?

Appositio. πρόσθεσις.

Adhæsio.

2. gener. cap. 4.

Cur pueri illud quod eos molestat celeriter excernant.

Simile.

Puerorū cum iuuenibus collatio

Cur pueri per breuia interualla & vomunt, & deiiciunt?

quòd ita per breuia interualla, & vomunt, & deiiciunt, hoc non accidit propter expultricis facultatis robur, sed retentricis imbecillitatem, quæ, vt dictum est, id quod graue est, ac molestum, diu retinere nequit. Cæterum quòd ad ad consistentiam alimenti attinet, pueri in ventriculo quæcunque humida sunt & mollia, eò quòd corpori illorũ familiaria sint, perinde atque ætate florentes concoquunt. Quæ autem dura sunt, vtpote ipsis non familiaria, deteriùs quàm iuuenes conficiunt. Quod Galenus iis verbis significare voluit. Pueris enim magis ad vaporis naturã, hoc est, humidius (vapor enim, Aristotele teste, non est nisi aquę secretio) calor declinat, florentibus autem ætate ad siccius. Qua de re copiosiùs libro secundo, de temperamentis, capite tertio: & sectione prima aphoris. commentario decimoquarto, Galenus tractat, vt nihil opus sit eam hic prolixiùs tractare. Breuiter tamen id dixisse sufficiat. Puerorum calorem qualitate vaporosum esse, multum, ac suauem. Ætate autem florẽtium exiguum, siccum, molestũ, & tangenti tristem. Quum igitur constet puerorum corpora esse humida, iuuenũ verò sicca, illa humidioribus, hæc verò siccioribus egent alimentis. Quippe ætas quum sit ex eorum numero quæ nobis naturã insunt, vt libro octauo, therapeuticæ methodi, capite nono attestatur Galenus, similem sibi victum postulat. Hinc est quòd

1. meteor. cap. 4.

Puerorum calor. Aetate florẽtium. Quãdo itẽperatis corporibus similia, & quãdo cõtraria exhibẽda.

„ sectione prima, aphoris. 16. Hippocrates ita scriptum reliquerit. Victus humidus ma-
„ ximè pueris confert, & aliis qui tali victu vti consueuerunt. Sed animaduertendũ hoc loco erit, Galenum non temerè dixisse, humidioribus egent alimentis. Si enim non est consilium nutrire, sed alterare, tum contraria potiùs exhibenda erunt. Quod luculenter admodum libro sexto, de tuenda sanitate, capite tertio, Galenus in eũ scribens modum, ostendit. Porrò alimenti species, si quis horum temperamentum vertere in me-
" lius studet, contrarij temperamenti esse debet. Sensim verò id fiet citra noxã, si & præ-
" sit medicus, & qui ita curatur sit à negotiis liber, vt omnia suo tempore peragat. Nam
" qui in rebus ciuilibus versatur, & multis negotiis distringitur, huic tutiùs est, vt nec tẽ-
" ter suum temperamentum mutare, sed accommoda sibi nutrimenta sumat. Porrò ap-
" ta sunt humidis quidem humida, & siccis sicca. Nutritio enim fit, quum is qui nutrit
" cibus, corpori quòd alit, assimilatur. Citiùs autem assimilantur sicca siccis, & humida
" humidis. Et paulò pòst. Si seruare temperamentum studes, humidis naturis, humectãs
" cibus maximè quadrat. Siccis verò, is qui siccat. Sin alterare placet, contrarius. Hæc il-
" le. Proin quum seruare temperamentum consilium est, similia: sin mutare, cõtraria exhibenda alimenta erunt. Quod Galenus capite octuagesimosexto, artis medicæ iis
„ confirmat verbis. Similia similibus afferenda, siquidem propositum est in eodẽ in quo
„ accepit, medicus corporis seruare temperaturam voluerit. Calidiora nanque corpora,
„ calidioris victus rationem exposcunt. Frigidiora verò frigidioris, & ficciora ficcioris,
„ & humidiora humidioris. Quòd si permutare, atque ad melius mutare statuerit, con-
„ trarium faciendum. Hæc distinctio diligenter notanda venit, vt sciamus cur Galenus
„ intemperatis corporibus, nondum tamen ęgrotantibus, nunc similia, nunc contraria
„ exhibenda docuerit. Senes autem ad omnes propemodum actiones corpus malè cõparatum habent, quòd inter omnes ætates siccius sit, & solum frigidum. Nam etsi iuuenes etiam sicci sunt, senes tamen iis multò sicciores esse constat. Quantò enim propiùs ad senectutem accedit corpus, tantò etiam quotidie siccius euadit, vt copiosè libro primo, de tuenda sanitate Galenus ostendit. Inter omnes autẽ ætates sola senectus frigida est. Reliquæ autem quæ antecedunt ætates in vniuersum omnes calidæ sunt, vt alibi fusiùs docuimus. Senes igitur, neque probè concoquunt, propterea quòd calore destituuntur, neque nutriuntur, propter siccitatem, quæ ægrè id quod est alteratum in se recipit, & alteratricis facultatis imbecillitatem. Humiditatem autem, & facultatis alteratricis robur ad nutritionem requiri, suprà est ostensum. Distributio præterea in senibus tarda, vel vt alij codices legunt βραχεία, id est, pauca, & imbecilla, quòd venæ in illis propter frigiditatẽ veluti torpeant. Expulsiones autem imbecillæ, quę breuibus

Inter omnes ætates sola senectus frigida.

in-

interuallis fiunt expultricis facultatis imbecillitatem non produnt siue detegunt, sed potiùs retentricis, vt quæ id quod molestum est, diu retinere nequeat. Quæ verò longiori spatio fiunt in senibus expulsiones, hæ imbeciliter ac malè in illis perficiūtur, adeoque manifestè expultricis imbecillitatem indicant.

Cæterùm ad practicas actiones durum & calidum instrumentum, magis idoneum est. Humidum verò & frigidum magis imbecillum. Reliquæ duæ coniugationes, inter has medium locum obtinent. In ætatibus quidem humidum & frigidum corpus haud inuenies. Senum enim corpus frigidum & siccum esse demonstratum est. In prauis autem temperamentis, tum quæ secūdum propriam naturā vniuscuiusq; sunt, tū quæ in acquisitis affectibus fiunt, inuenies. Veluti, exempli causa, phrenitis calidus & siccus est morbus, ideoque in actionibus practicis robustißimus est. Lethargus autem imbecillus, vt qui particulas largo frigidoque humore irrigat. Atque huiusmodi est quædā aqua inter cutem species, maximè ea quæ leucophlegmatia, & Anasarca nominatur. Vbique autem frigidum imbecillius & torpidum est, siue cum siccitate coniunctum sit, siue cum humiditate. Ad eundem modum inter naturales facultates, retentrix in aridioribus & calidioribus instrumentis robustior est, in humidioribus verò & frigidioribus, siue à prima statim generatione talia sunt, siue aliter acquisita, imbecillior. Porrò in singulis particulis animaduertere oportet quantitatem immoderationis, sicut verbi gratia, neruos, tendones, musculos, & ligamenta, quantò sunt sicciora, tantò etiā valentiora esse necesse est, nisi adeo excesserint moderationem, vt propter duritiē vix flexibilia fiant, & propter siccitatem veluti friabilia: cōuulsionibus enim ita corripiūtur. Contrà naturalia instrumenta quo sunt humidiora, eo sunt ad nutritionem magis idonea, etiam si temperamento summè humida sint. Ad concoctiones verò nec seipsis meliora, nec siccioribus, modò similiter sint calida: nisi siccum alimentum, sicco & squalenti instrumento, largo humore nō admisto, exhibueris. Ad distributiones verò alimenti, & ad excretiones, corpora admodū dura, sunt inepta, quòd haud facilè vel dilatantur, vel contrahuntur, quorum alterum attractionem, alterum excretionē efficit. Vt autē ad paucos respiciat quis scopos, summatim rem totam distinguam. Calor auctus abundè alterat, nisi ad tantam vehementiam perueniat, vt iam colliquet: tum enim primùm omnino inutilis est. Frigus nulli actioni vtile est. Siccitas ad robur, & firmitudinem confert, nisi adeò fuerit aucta, vt difficulter mobilia, & friabilia efficiat. Humiditas ad nutritionē aptißima est, ad alias verò actiones maximè contraria, auctione tamen excepta, ad quam magis vtique quàm ad nutritionem vtilis est, vtpote ijs quæ promptè augebuntur requirentibus, vt vndiquaque extendantur ac dilatentur.

In ætatibus humidum & frigidum corpus haud inuenitur.

Epilogus.

COMMENTARIVS.

Quod hactenus ætatum exemplo de facultatibus docuit Galenus, idipsum etiam prauorum temperamentorum exemplis nunc demonstrare pergit, inquiens, Calidum & siccum instrumentum ad practicas actiones esse idoneum. Frigidum contrà & humidum minùs aptum. Reliquæ autem duæ coniugationes, hoc est, calidum & humidum, frigidum & siccum instrumentum, inter ambas iam dictas instrumentorum intempe-

ries,medium obtinet locum. Nam calidum & humidum ad alteratrices est idoneum. Frigidũ autē & ficcũ,ad nullas prorsus est aptũ actiones. Cæterùm si ætates spectes,nullũ planè corpus frigidũ & humidũ erit. Puerorũ enim corpus calidũ & humidũ,iuuenũ calidũ & ficcũ, senũ verò frigidũ & ficcum. Quòd autem in ætatibus non reperitur,id in prauis tēperamentis,siue sint naturalia,siue acquisiticia,inuenitur. Sunt enim qui statim in prima formatione,frigidum & humidum fortiuntur temperamentum. Sunt etiam qui idipsum subinde atque in lucem editi sunt nanciscuntur, quales sunt qui lethargo corripiuntur: is enim largo frigidoque humore irrigat cerebri partes. Tales etiam sunt qui anasarca vocata,& leucophlegmatia laborant. In calidis autem & ficcis morbis practicæ actiones animales,hoc est voluntariæ actiones sunt robustissimę. Siquidem qui phrenitide,morbo quidem calido & ficco, laborant, ij certè vigilant, exiliunt,exurgunt,& sine ordine se mouent. Vt hinc etiam omnibus perspicuũ sit, practicas actiones esse duplices,practicas nimirum animales, quę non sunt,vt dictum est,nisi alio nomine vocatæ voluntariæ,seu motrices,& practicas naturales, quæ sunt attractio,retentio,distributio,& excretio. Practicę itaque animales in phreneticis sunt robustæ,practicę autem naturales,contrà imbecillæ. Porrò frigidum,siue cum ficcitate, siue cum humiditate coniunctum sit,imbecillum sanè est,& torporiferũ. Quapropter neque ad naturales, neque ad animales practicas actiones idoneum est. Ad eas enim omnes motus localis necessarius est,quem à frigore impediri constat. Quòd verò retentrix facultas in ficcioribus & calidioribus instrumentis robustior, & contrà in humidioribus & frigidioribus imbecillior sit,satis ex iis quæ dicta sunt apparet. Porrò in singulis particulis quæ sunt actionum instrumenta,magnitudo immoderationis attēdenda est. Quòd enim ad instrumenta animalia,adeoque motus voluntarij,attinet,vt sunt musculi,nerui,tendines,& ligamenta,quantò hæc sunt ficciora, tantò etiā ad suas obeundas actiones magis valida sint necesse est,nisi ad eam vsq; ficcitatem perueniāt, vt iam propter duritiem difficulter flectantur,& propter ficcitatem fiant veluti friabilia,tum enim conuulsionibus tentantur,& iis quidem lętalibus. Naturalia cōtra instrumēta quātò sunt humidiora, tātò ad nutriendũ magis idonea, etiā si summè fiut humida,veluti in pueris esse constat. Hi enim vt libro secundo de temperamentis capite secundo, Galenus attestatur,in summo seu extremè humidi sunt, nempe veluti musci: idque non in sanguinis modò vasis,& visceribus,ac carne, sed etiam ipsis ossibus, quæ scilicet ficcissima sunt omnium quæ in nobis sunt partium. Verùm tum hæc,tum reliqua tota vnà cum iis membra quasi cerea sint,infantiũ nutrices fingunt,formātq;. Tanta quum sit in toto puerorum corpore humiditas,tamen illis,vt anteà etiam dictũ est, optima est tum concoctio,tum appositio,tum agglutinatio,tum nutritio. Ad cōcoctiones autem naturalia instrumenta humidiora, nec seipsis, id est, humidis, sunt meliora, nec iis quæ sunt ficciora, modò similiter sint calida,vt in iuuenibus seu ætate florentibus. Hi enim ad concoctiones,perinde atque pueri, optimè sese habent,neq; vlla est, quatenus ad hanc ipsam rem spectat, inter vtrosque differentia, nisi quòd pueri mollia, iuuenes verò duriora edulia magis concoquant. Atque id quidem veritati consonum est,nisi omnino ficcum alimentum ficco & squalenti instrumento,largo humore non admisso,exhibeatur. Quippe necesse est aliquem extraneum humorē accedere qui calori obsequatur, & nimiam instrumenti ficcitatem corrigat. Ad distributionem verò alimenti,& superuacuorum excretiones, corpora admodũ dura sunt inepta,eò quòd difficilè dilatētur,quòd tamen ad attractionem, sine qua distributio fieri nequit,requiritur: & quòd non ita promptè contrahantur,quod tamen ad excretionem summè necessarium est. Post hæc Galenus epilogum omnium eorum quæ in hoc capite dicta sunt breuem admodum subiicit. Hic quum per se satis perspicuus sit, prolixiori enarratione non eget.

In ætatibus nullũ corpus frigidum & humidum.

Practicę actiones duplices. Animales. Naturales.

Animalia instrumēta quātò sunt ficciora,tātò ad obeūdas suas functiones sunt validiora.

Naturalia cōtrà quātò humidiora,tātò ad nutriendum magis idonea.

Pueri extremè humidi.

CAPVT XI.

Licebat quidem hoc loci finem huic operi imponere: neque enim, vt antea dictum est, quo omnia particulatim persequerer, sed vt studiosos in multis exemplis exercitarem, ad complures symptomatũ tum species, tum genera sermonem deduxi. Libri autẽ magnitudine adhuc permittente, dicemus aliquid & de iis quæ fuerunt prætermissa. Siue enim è naribus, siue auribus, siue palato, siue oculis, siue faucibus, siue vtero, siue ex reliquarum partium quacunque aliquid excernatur; eius tum quantitatem, tum qualitatem considerare, itemque excretionis modum ad iam dictas causas reducere oportet. Quippe omnia symptomata ex intemperie similarium, & instrumentaliũ morbis, insuper ex materiæ ipsius tum quantitate, tum qualitate prouenire, deprehenduntur. Veluti, exempli causa, destillationis, & grauedinis causa est cerebrũ, in perfrigerationibus quidem vt pars similaris ad intemperiem reductum: similiter etiam in Solis ardoribus: vt instrumentalis autem, impletũ. Quale igitur diarrhœa in ventre per cruditatem malum fit, tale est in cerebro iam dictorum vtrunque. Destillationem verò nominamus, vbi ad os excrementum defluxerit. Grauedinem autem, quum ad nares. Raucitas verò in destillationibus fit, faucibus humore imbutis. Quòd si in gurgulionem fluxio decubuerit, aut staphylen, hoc est, vuam vocatam, in ea gignit, aut aliàs in tumorem ipsum attollit. At si in glandulas vtrinque sibi in fine oris ex aduerso positas, antiadas efficit. Si verò in partes illas proximas, paristhmia. Defertur etiam à capite in ventriculum, & in asperã arteriam, vtrisque mirificè nocens. Verùm huiusmodi fluxionum noxas, tum alij antè nos diligentiùs exposuerunt, & nos in medendi libris de ipsis copiosiùs dicemus. De iis verò quæ ex pulmone, & thorace expuuntur, in libris de iudiciis disseruimus.

Omnium excretiõnũ tũ quãtitas tũ qualitas, tũ excretionis modus considerandus.

Destillatio. Grauedo. Raucitas. Staphyle.

Antiades. Paristhmia.

COMMENTARIVS.

Quum in hoc libro reliquum adhuc sit, vt vniuersum quem de excretionibus cap. huius libri octauo sermonẽ cepit Galenus nunc tandem absoluat, principiò tria in omnibus quæ excernuntur consideranda esse docet, nempe quantitatem, qualitatem, & modum excretionis, quòd ista ratione facilè omnes symptomatum causæ inueniãtur. Nam, vt Galeni exemplis vtamur, excretionis modum in destillatione & grauedine considerantes, facilè eius causas inueniemus. Vel enim ideò humor excernitur è cerebro, quia à frigore in vnum coacto, & compresso quodammodo capite, expressa materia inutilis ad loca capite inferiora descendit. Frigus enim veluti manus quædã extrinseca capiens, ac premens, quãdam vti spõgiam cerebrum, exprimit illã quæ in ipso continetur humiditatem. Modus itaque ille excretionis, à frigida fit intemperie, atque tum cerebrum vt pars similaris laborat. Si autem ideò à capite destillat humor, quòd à Solis ardore humores in cerebro funduntur, & eliquentur: à calida intemperie is excretionis modus natus est. Atque tum similiter cerebrum vt pars similaris laborat. Vbi verò excernitur à capite humor quia cerebrum impletum est &, plenitudine affectum, tum vt pars instrumentalis laborat, quemadmodum ex iis quæ in præcedentibus libris dicta sunt patet. Vtrunque autem malum nũc commemoratum simile est diarrhœæ. Vt enim diarrhœa, id est, alui profluuium, nascitur ob ventris cruditatem, ita destilla-

Tria in omnibus consideranda.

Destillationis mala diarrhœæ similia sunt.

tiones & grauedines ex capite, eò quòd cerebrum minùs rectè concoquit, proueniūt. Habent autem quæ ex capite defluunt certas quasdam appellationes. Nam quod ex capite in os defluit excremētum, κατάῤῥους Græcis, Latinis destillatio nominatur. Quod verò ad nares defluit, κόρυζα Græcis, grauedo Latinis dicitur. Vbi autem ob destillationes fauces humore imbuuntur, βράγχος Græcis, raucitas Latinis nominatur, quemadmodum alibi fusiùs docuimus, præsertim sectione secunda aphorism. commentario tricesimonono. Quòd si in columellā fluxio deriuetur, malū parit, quod Græcis σταφυλὴ, Latinis vua appellatur, aut aliàs in tumorem ipsam attollit. Est autem σταφυλὴ, vt libro sexto de compo. medica. localium capite tertio, attestatur Galenus, malum, in quo tota columella laxata, extrema sui parte maior est, superna verò tenuis, in similitudinem acini vuæ, vnde nomen sumpsit. At si fluxio in glandulas, quæ in fine oris vtrinque ex aduerso positæ sunt, decumbit, malum efficit, quod Græci ἀντιάδας vocant. Glandulas autem has Latini Tonsillas, barbari amygdalas nuncupant. Si in partes illi proximas, hoc est, isthmum appellatum, id est, partes quæ os & gulam interiacent, fluxio feratur, παρίσθμια malum procreant, vt copiosè admodum libro secundo de meden. morbis capite tertio diximus. Cætera patent. Locus autem quem in fine citat est in libro primo de iudiciis, capite quinto, & decimooctauo.

Destillatio. Grauedo. Raucitas. σταφυλὴ. ἀντιάδες. Isthmus. παρίσθμια.

Sed nec quæ ad mensium suppreßionem, nec deprauatam omnium quæ ex vtero manant expulsionem pertinent, difficilè fuerit inuenire, si ad similes scopos retuleris. Aut enim vteri ipsius corpus quum densum & durum fuerit, suppreßionis causa erit, tale scilicet naturâ factum, vt omnino nunquam purgetur, nisi quis ipsum medicamentis, longoque tempore ad meliorem habitum transferat: aut tractu temporis per illum affectum, qui vtique crebrò vteros occupauerit, Venarum etiam angustia protinùs ob initio connascitur, muliere illic malè formata. Huic proportione respondet ea quæ ex iis quæ circumiacent vasis fit compreßio, quum videlicet corpus immodicè crassum euadet. Vteri verò intemperies, & natura, & per affectus quosdam fit, quemadmodum & densitas. Detinentur monnunquā etiam menses ob materiam ipsam, quando id quod vacuatur vel crassum, vel glutinosum fuerit. Quinetiam si ipsum quidem vtile fuerit, obstructio verò quæpiam in vasis quæ ad vterum perueniunt, ex huiusmodi humoribus priùs facta est, sic quoque menses supprimentur. Sed & totius corporis culpâ, interdum mulier nihil prorsus purgabitur, interdum parciùs, aut plus, aut deprauatè. Nihil omnino purgabitur, ob multas exercitationes, & tenuem victum, & humorum ad alias partes inclinationem. Propter hæc ipsa verò, quum mediocria sunt, minùs quàm pro naturali consuetudine purgabitur. Plus autem propter diuturnum otium, & liberaliorem victū. Cæterùm deprauatæ per vterum fluxiones, vocatur verò id symptoma fluxus muliebris, expurgato per hanc partem vniuerso corpore fiunt. Est autem perpetuò id quod vacuatur specie tale, quale est id quod in animante redundat. Rubrum quidem sanguinis sanies, alterum autem album, à pituita fit. Pallidum verò biliosum. Aquosum autem serosum. Præter hæc deprauata ex vtero fit vacuatio, propter malum aliquod in ipso factum. Præter has autem & huiusmodi mensium suppreßio, in qua neq; propter sanguinis penuriam, vt in pluribus exercitiis dictum est, & tenui victu, neque propter malum quod in vtero factum est,

Suppreßionis mensiū, & deprauatè manātium causæ. Fluxus muliebris.

est, sed propter robustas vires sanguine ad alias partes irruente, purgationes per vterum detinentur, Verùm, vt paulò antè dixi, haud difficilè arbitror, singulos in iis commentariis versatos, quum in multis iam sint excercitati, huiusmodi per seipsos inuenturos. Quippe quòd & propter vteri proprios morbos, tum qui in cornibus consistunt, tum qui in ceruice, tum etiam qui in tota amplitudine, aliquãdo quidem vel plura quàm priùs, vel pauciora ferantur menstrua, aliquando verò prorsus non, vel deprauata, omnino est manifestum. Sub huius quoque loci genere in sermonis diuisione fœminæ, quarum vterus peruius non est, cõprehendũtur.

COMMENTARIVS.

Densitas & durities vteri.

Pari methodo qua reliquorum symptomatum & excretionum, nunc quoque suppressorum mensium, & deprauatè promanantium causas exponit Galenus, easque vel in vteri, aut menstrui sanguinis, aut totius corporis vitium reiicit. Quòd ad primum attinet, nempe vteri vitium, supprimuntur quidem menses, vbi ipsius vteri corpus densum, & durum fuerit. Quùm enim densitas frigiditatis comes sit, quid mirum contracto ac densato iam à frigore vtero non promanare menses? Itidem de duritia, quæ siccitatem comitatur, sentiendum. Nam & hæc ipsa vteri vasa constipat & angustat, atque adeò mensium expurgationem impedit. Vtraq; igitur, tam densitas scilicet quàm duritia, siue à natura, hoc est, in prima quæ in vtero facta est formatione, siue dein tractu temporis, & postquàm in lucem editæ sunt mulieres, per illum affectum qui crebrò vterum occupat, & densitatem ac duritiem efficit, in vtero contracta fuerit, cur omnino non purgetur, nisi quis vterum per medicamenta, aut longo tempore ad meliorem habitum transtulerit, in causa sunt. Altera suppressionis mensium causa est venarum vteri angustia, illi protinus ab initio cõnata. Tertia, est compresio corporum quæ vasis circumiacent, quæ tum accidit, vbi corpus crassum euadit. Quarta causa suppressionis mensium, est intemperies tum naturalis, tum aduenticia. Atque hactenus vteri vitia recensuimus. Menstrui autem sanguinis, seu materię ipsius ex vtero emanãtis vitio & occasione menses supprimuntur, primò, eò quòd crassior ac glutinosior est, adeoque venas per quas illi transeundum est, obstruit. Secundò quando sanguis qui vacuatur vtilis est, tamen obstructio in vasis quæ ad vterum perueniunt antea ex crassis & lentis humoribus facta, impedit ne promanare commodè posit. Sed & totius corporis vitio menses quatuor de causis detinentur. Primò, quia interdum prorsus non purgatur per menses mulier. Secundò, quia parciùs quàm conueniat. Tertiò, quia plus quàm oportet. Quartò quia deprauatè purgatur. Nihil autem prorsus purgatur, propter tres causas, nempe multas exercitationes, quæ quicquid est excrementi in muliebri corpore absumũt, & tenuem victus ratio nem, quę parum, aut nihil excremẽti procreat: & humorum ad alias partes inclinationem, veluti si ad nares inclinent excremẽta. Hinc est hoc Hippocraticum. Menstruis deficientibus sanguis ex naribus fluens bonum. Quod si verò tria hæc mediocria sunt, minùs quàm natura consueuit, purgabitur mulier. Hactenus suppressorum mensium causas exposuit Galenus. Porrò deprauata per vterum fluxio, fit quando vniuersum corpus per eũ purgatur. Vocaturq; symptoma Græcis ῥοῦς γυναικεῖος, Latinis muliebris fluxio. Quia igitur symptoma est, vt hoc loco Galenus affirmat, ideò à menstrua purgatione distat, vt quæ mulieribus secundũ naturam se habennibus accidat, atq; adeò symptoma; id est affectus præter naturam nõ est. Siquidẽ symptoma generatim vt cap.1. de sympto. diffe. dictũ est, quicquid animãti præter naturã accidit, appellatur. Non erit itaque menstrua purgatio symptoma, sed potiùs accidens, quòd Græcis, vt libro primo, therap. methodi, capite vltimo, attestatur idem Galenus, συμβεβηκὸς propriè vocatur. Ambarum autem iam dictarum purgationum discrimen Aetius libro 16. cap. 65. in eum scribẽs modũ disertè innuit. Fluxus

Venarũ vteri angustia.

Compresio corporum quę vasis circumiacent.

Menstrui sanguinis vitium.

Totius corporis vitium.

5. aphoꝫ 3.

Deprauata per vterum fluxio.

ῥοῦς γυναικεῖος.

Fluxus muliebris vt à menstruis distat.

muliebris est vteri destillatio diuturna, à sanguinis eruptione differens, eò quòd in illa sincerus emanat. Hîc verò, fluxus deprauatus apparet. Cęterùm quod in fluxu muliebri vacuatur, perpetuò specie tale est, quale est id quod in animante redundat. Si enim rubrum fuerit, sanguinis sanies in corpore animantis redūdat. Sin albū, pituitæ. Quod si pallidum, bilis. Si verò aquosum, serosa in animante redundare excrementa certum

Locus in Aldino codice restitut°.

est. Quid autem sit sanies, alibi, nēpe lib. 6. Epide. sect. 2. cōm. 25. expositū est. Animaduertendum autem hunc locum in Græco Aldino codice esse deprauatum. Ibidem enim ita legitur. ὠχρὸν δὲ τ' ἄλλο, πικρόχολον δὲ ἄλλο; quum ad eū potiùs modum legendum esset. ὠχρὸν δὲ ἄλλο, τὸ πικρόχολον. ἄλλο δὲ ὑδατῶδες. Id quod in primis cōfirmāt ea quæ lib. 6. de labrant. loc. cap. 5. in hunc scribuntur modum: ἔστιν δὲ τὸ κενούμενον ἐνίοτε μὲν ἐρυθρὸς ἰχώρ. ἔστιν ὅτε δ' ὑδατώδης, ἢ ὕποχρος· Clariùs verò Paulus lib. 3. capit. sexagesimotertio, qui vniuersum hunc Galeni locum in sua transtulit, ita scribens. τὸ μὲν ἐρυθρόν, οἷον ἰχὼρ αἵματος. ἕτερον δὲ λευκόν, ἀπὸ φλέγματος· ὠχρὸν δὲ ἄλλο, τὸ πικρόχολον. ἄλλο δ' ὑδατῶδες. Præterea Aëtius loco paulò antè citato, vbi ait. Hic fluxus interdum ruber est, veluti sanguinis sanies. Interdum albus, à pituitoso videlicet sanguine. Interdū pallidus, vbi bilis amara redundat. Interdum aquosus, à serosorum humorum excremento. Quare post ὑδατῶδες in Paulo videtur esse adiiciendum, τὸ ὀρρῶδες. Præter iā dicta, deprauata vteri vacuatio fit, propter pathema aliquod in eo natum, siue erysipelas, aut id genus aliud fuerit. Nonnunquam etiam propter robustas vires sanguinē ad alias corporis partes quàm vterum detrudentes. Reliqua nota sunt quæ de propriis vteri morbis affert Galenus, quorum aliqui in cornibus consistunt, aliqui in ceruice, &

Cornua vteri.

nonnulli in ampla vteri capacitate. Cornua verò esse superiores vteri partes, quę vtrobique veluti in duos obtusos desinunt angulos, qui enascentibus iam boum cornibus assimilantur ex anatome abundè constat. Propter iam dictos proprios vteri morbos, menses prorsus non emanant, vbi hæc loca obstructa fuerint. Plura verò, quum laxiora, deprauata, quado qualitate praua affecta sunt. Sub huius loci, seu partis, hoc est, vteri, genere, in sermonis diuisione etiam è quibus vterus imperforatus est deprehendū-

ἄτρητοι.

tur. ἄτρητοι nanque, quarum hîc Galenus meminit, dicuntur mulieres, quibus vterus concretus & imperforatus est, idque natura, vel morbo. De quibus plura Aëtius libro

Copi error.

decimosexto, capite nonagesimooctauo. Copus ἀτρήτους impropriè steriles conuertit.

Priapismus.

Gonorrhœa.

Similiter & qui priapismus nominatur, tumor & inflatio inuoluntaria masculini pudendi existens, symptoma est à flatuoso spiritu natum. Quinetiam gonorrhœa, quæ absque pudendi tensione est, ex imbecillitate retentricis facultatis quæ in seminariis vasis est, prouenit. Si verò intento pudendo acciderit, conuulsioni quid simile patiutur. Non est igitur quòd de eiusmodi ampliùs differamus, sed transeuntes ad reliquum genus symptomatum, quod nec ipsum quidem multo sermone indiget, propter ea quæ iam de succedentibus sibiinuicem symptomatis dicta sunt iam opus hoc loco finiemus.

COMMENTAR.

Priapismus.

Gonorrhœa.

Priapismi & gonorrhœæ causas hoc loco non temerè exponit. Priapismus enimco lis seu pudendi masculini & in longitudine, & latitudine, nullo stimulante ad libidinē aut desiderio, aut acquisititio calore, tensio est. Gonorrhœa verò inuita seminis genitalis excretio existit. Quum itaque primum malum sit flatuum retentio, alterum verò seminis excretio, meritò hîc de iis Galenum verba fecisse constat. Priapismi verò vna duntaxat est causa, nempe flatuosus spiritus. Quippe penis duobus è corporibus intus spōgię instar cauis efformatur, quę flatibus impleta tēdūtur, & insigniter turgēt.

Gonor-

Gonorrhœa verò è duabus prodit causis. Vna est, retentricis facultatis seminalium vasorum imbecillitas, quæ semen longo tempore retinere nequit. Atque tum semen citra pudendi tensionem profluit. Altera est, prędictorum vasorum veluti conuulsorius aliquis affectus, qui haud secus atque naturalis ipsa excretiora facultas seminalia vasa mouere potest, quemadmodum fusius libro sexto de laborantibus locis, capite sexto, Galenus monstrat. Et quum de imbecillitate partium, & conuulsione in prioribus libris abundè dictum sit, nõ est cur de iis ampliùs sit differẽdum, sed transeundũ ad reliquum genus symptomatũ, hoc est, ad symptomata, quæ corporis nostri sunt affectus. Quanquam de iis etiam cap. 4. lib. de sympt. differ. dictũ sit, neq; hæc ipsa plurimo sermone indigent. Gonorrhœę duæ causæ.

CAPVT XII.

Colores igitur mutabuntur, vt summatim dicam, ob humores qui à naturali sua specie aberrant, aut in profundum subeunt, aut cutẽ veluti alluũt. Particulatim verò propter causas quæ humores ad huiusmodi tum motus, tum affectus peruenire impellunt. Sunt porrò hæ animi perturbationes, & aëris nos ambientis in calorem & frigus permutationes, & ipsius corporis, quod vel calidiorem, vel frigidiorem, vel parciorem, vel vberiorẽ, vel foras protrusum vel intrò retractũ sanguinẽ obtinet, affectus. Huius quoq; generis est omnis vitiosus succus, qui sua specie vniuersi corporis colorem alterat, vt in ictero, aqua inter cutem, elephantia, & lienis iecorisque imbecillitatibus. Proportione autem & in qualibet parte colores vitiosi consistunt. Figuræ verò naturales mutabuntur, particulis vel immodicè repletis, vel vacuatis, vel propriis sedibus trãslatis, vel conuulsis. Causæ autem singulorum plures sunt, quas etiam inuenire haud difficilè est ei, qui priora non oscitanter perlegit. Eodem modo nec graueolentiæ, aut mollitiei, aut duritiei, aut aliorum quæ iis proportione respõdent, causas inuenire est operosum ei, qui prædictis fundamentis nititur. Quinimò iam dicta à me sunt in fine libri qui de symptomatum differentiis inscriptus est. Quare non oportet de iis producere sermonem. Visilium affectuũ causæ.

COMMENTARIVS.

Symptomatũ quæ corporis nostri affectus sunt visiles, causas principe huius postremi capitis loco Galenus exponit. Siquidem colores corporis tribus de causis mutãtur. Primò, quãdo à sua naturali specie humores declinãt. Humores aũt quosdã naturales, quosdã verò nõ naturales esse in cõpendio nostro medicinę abũdè mõstratũ est. Quũ igitur à naturali specie recedũt, vnà cũ specie, colores etiã mutant, quòd flauæ bilis exemplo oĩbus liquet. Hęc enim flaua aut pallida quũ sit, naturalẽ suã speciẽ obtinens, si in nõ naturalẽ trãsit, vitelli oui, aut porri, aut eruginis, aut Isatidis colorẽ accipit. Secũdò, quum humores in profundum subeunt. Sic in animi defectu, sanguine ad profunda corporis subeunte, vniuersi corporis color immutatur. Tertiò quãdo cutem veluti alluunt, tum enim eorundem quoque colorem cutis accipit. Id quod in vitiliginum speciebus maximè apparet, in quibus cutis vel candida, vel nigra fit. Atque hæ sanè generales sunt mutationis coloris causæ. Particulatim autem huius mutationis causæ sunt, quæcunque humores ad huiusmodi tum motus, tum affectus impellunt. Hæ verò sunt animi perturbationes, de quibus multa capite quinto libri secundi de symptomatum causis diximus, item aeris in calorem & frigus permutationes, & corporis affectus, cui sanè corpori vel calidior, vel frigidior, vel parcior, vel copiosior, vel foràs protrusus, vel intrò retract⁹ sanguis est. Id qđ clariùs tamẽ, li. 4. de tuẽ. sani. ca. 3. docet, Colores tribus de causis mutantur.

» vbi ita scriptum reliquit. Siquidem color ab humore prouenit, solidis animalis parti-
» tibus, vtique quum se humores in altum non receperunt. Accidit verò illis propter
» frigora, rigores, vel animi perturbationes: veluti timorem, vel ingentem tristitiam, vel
» incipientem verecundiam: quorum nullum si adsit, nunquàm se in altum recipient
» humores. Aequè nec in cutem violentiùs irruentes, hanc aduréт vnquam, nisi animus
» aliquo modo affectus sit, aut æstu immodico animal extrinsecùs obsessum. Ergo vehe-
» menter commotis, aut iratis, aut in pudore, veluti reciprocantibus se humoribus, inspi
» cere colorē non oportet. At si nec ambiētis violentia calidi, frigidíve, nec vlius animi
» affectus subsit, certissima animalis humoris cognitio ex colore datur. Hactenus Galeni verba retulimus, nō aliā ob causam, quam quòd præsenti loco plurimùm afferāt lucis. Huius sanè generis est vitiosus humor, κακοχυμίαν Græci nomināt, nā & is vniuersi corporis calorē pro sua specie alterat. Si enim est cacochymia biliosa, vt in ictero, vniuersus corporis color auriginosus redditur. Si verò est pituitosa, vt in anasarca, & leucophlegmatia, totius corporis color albus fit. Quòd si melāncholica fuerit, vt in elephātia, niger efficitur. Sic per imbecillitates iecoris, fit ad pallidius coloris mutatio, quemadmodū per lienis, ad nigrius. Sic in qualibet corporis parte colores proportione totius corporis cōsistunt. Si enim bilis ad vnam aliquam partē cōfluit, color eius pallidus euadet. Sic de reliquis iudicandum humoribus erit. Ceterùm figuræ naturales mutabuntur quatuor potissimùm modis, nempe particulis immodicè impletis, vel vacuatis, vel à propria sede motis, vel conuulsis, quemadmodum capite septimo libri de morborum causis est copiosissimè expositum, vt non sit opus hoc loco de iis pluribus disserere. Causas etiam omnium quæ iam dicta sunt, & aliorum quoque quæ affectus nostri corporis sunt symptomatum, olfactilium scilicet, gustatiliū, & tactilium, quòd illas quiuis, modò ea quæ præcedunt non oscitanter perlegerit, inuenire possit, cōsulto omittit, præsertim quum cap. quinto libri de symptomatū causis abundè sint expositæ.

Figuræ naturales quatuor modis mutantur.

Sed hoc loco operis de symptomatū causis finis esto, si vnū adhuc solū addiderimus, quòd in libro de symptomatū differētiis demōstrandum, in hunc locum distulimus, nempe quæ symptomata semel cem necessariò sequantur, & quæ non necessariò. Quod ipsum quoque mihi non videtur lōgo egere sermone, sed satis erit vnico exemplo huius rei methodum ostendere, multitudinem particularium abiiciendo. Considerato igitur num ab vna causa id quod fit, an à pluribus perficiatur? Si enim ab vna, necessariū est vt efficienti succedat. Atque hæc quidem methodus in omni re communis est. Ad hunc verò modum de symptomatis quoque tibi considerandum est. Si enim vnum ab vnico fiat, necessariò consequitur. Sin ad secūdi symptomatis generationē aliæ quædā causæ accedūt, ipsum nō necessariò ad primū cōsequitur. Nō enim si quis nihil cōcoxit, necessariò sequitur inflatio, sicuti neq; mordicatio, neq; liquida, aut multa deiectio, neq; nausea, aut inappetētia, aut appetētia intēsa, aut ignauia ad actiones, aut mētis torpor, aut capitis grauitas, vel vigilia, vel cordis dolor. Multo verò magis neq; epilepsia, vel deliriū vel mentis emotio, vel coma quemadmodum neque mæsticia, neque alia qualibet, neque multo magis melancholica: neque sanè omnino coli, aut renum, aut lienis, aut iecoris, aut thoracis, aut articulorum dolor: æquè vt neque inæqualitas, aut horror aut rigor, aut febris. Quanquam tum horum, tum reliquorum ferè omnium nullum est, quod non aliquando in iis qui nihil concoxerunt appareat.

Quæ symptomata se necessariò sequuntur.

Verùm

Verùm pro cruditatis magnitudine, & differentia, & hominis naturâ, præterea facili difficilique sensu, ac singularum corporis partium robore, vel imbecillitate; aliàs aliud symptoma gignetur. Magna enim cruditas, tum maiora, tum plura inducit symptomata. Minor verò contrà pauciora, minoraque. Quinetiam cruditatũ differentiæ, quæ quidẽ ad frigidũ, & pituitosum sunt cõuersæ, alia possunt inferre symptomata. Quæ verò ad nidorosum & calidum, alia. Sic & mordaces, aut non mordaces, & in halituosum spiritũ solutæ sunt, & non solutæ. Sed & hominis natura, vt dictũ est. vel cõfert, vel reluctatur symptomatũ generationi: vt exẽpli causa, quibus obtuso sensu fuerit vẽtriculus, ij neq; vehemẽter mordẽtur, neq; dolent, neq; excernũt multa. Ad eundẽ verò modũ, neq; cordis dolore laborãt, neq; facilè caput dolẽt. Quibus verò facili sensu vẽtriculus præditus est, ijs oĩa proptẽ sequũtur, superno principio symptomata immittẽte. Quid opus est verbis? singulis qui cruditate laborãt, ea pars potissimum noxã sentit, quæ maximè est imbecilla. Proinde dicẽdũ nõ est, symptoma vllũ necessariò sequi crũditatẽ. At verò alimẽti in corpus distribuẽdi actionis siue priuatio, siue imbecillitas, atrophiam necessariò inducit: sicuti etiam alteratricis in singulis particulis facultatis noxa. Præterea quæ in separatione excremẽtorũ sanguinis fit frustratio, quæ & ipsa separatricis actionis est symptoma, necessariò praui coloris inducit symptomata: vocaturq; alterũ eorũ icterus, quod verò melãcholico excremẽto succedit, nomine caret. Simili modo in omni symptomatis genere, & quæ semper seinuicẽ sequũtur inuenies, & quæ non semper. Ego verò prolixitati parcens, hîc libro finem imponam.

COMMENTARI.

Quod capite quarto libri de symptomatum differentiis est pollicitus, id in extremo huius capitis loco docet: nempe quæ sit symptomatum sese consequentiũ ratio. Quippe quidam illorum se inuicem necessariò sequuntur, quædam non necessariò. Quòd verò necessariò, & quod non necessariò sequatur, hac sanè methodo, quæ in omni re communis est, deprehendemus. Considerandum num id quod fit ab vna duntaxat causa, an à pluribus perficiatur? Si itaque symptoma aliquod ab vnico tantùm fiat symptomate, necessariò illud sequitur. Ab vnico autem tantùm fit, quando primum symptoma ita alterius quod sequitur causa fuerit, vt à nullo alio fieri possit, adeóque illius vnica duntaxat causa fuerit. Si verò ad secundi symptomatis generationem aliæ quædam causæ accedunt, ipsum non necessariò id quod præcedit sequitur. Quod vnico cruditatis exemplo Galenus pulchrè monstrat. Nam etsi ad hanc nonnunquam inflatio, mordicatio, liquida, multaque deiectio, nausea, & alia quæ hoc loco à Galeno recẽsentur (neq; enim omnia repetere opus est) sequantur, vt dictum est loco paulò ante citato, tamen quia hæc symptomata sæpe etiam citra cruditatem accidunt, ideò eam non necessariò sequuntur. Cæterùm de inappetentiæ, mentis torporis, vigiliæ, cordis doloris, emotionísque mentis causis, dictum abundè est capite septimo libri primi de symptomatum causis. De inæqualitatis, horroris, & rigoris, capite secundo libri secundi de symptomatum causis verba fecimus. Porrò mentis emotionem, vt hoc etiam obiter moneamus, diximus, quàm Galenus & alij Græci ἔκστασιν appellãt, vbi scilicet ex repẽtino aliquo pauore aut admiratione quadã subita, mẽs quasi rapitur, & loco mouetur, ac capitur. Hic qui ad insperatũ subitũq; amici cõspectũ mẽte veluti ca-

Quæ sit symptomatũ sese consequentium ratio.

Mentis emotio. ἔκστασις.

piūtur ἐκστατικοὶ nominātur. Germani cōmodiſsima apellatione ita affectos verhuckt, quaſi mētis emotione laborātes vocāt. Cur autē prædicta ſymptomata cruditatē nō neceſſariò ſequantur, Galenus hanc rationem ſubiungit. Cruditatis magnitudo, & differentia, tum hominis natura, item acutus, vel obtuſus ſenſus, & alia quæ in contextu recenſet, efficiunt, vt aliàs aliud cruditatem ſequatur ſymptoma. Quippe magna cruditas, maiora & plura inducit ſymptomata. Minor, contrà minora, ac pauciora. Præterea ad frigidam & acidam alia, ad nidoroſam & calidam cruditatem, vt capite primo huius libri monſtratum eſt, alia ſequuntur ſymptomata. Sic mordaces, hoc eſt, mordicationem in ventriculo excitantes, vel non mordaces, & in vaporoſum ſpiritum, ſiue flatum ſolutæ, & non ſolutæ cruditates, alia atque alia ſymptomata inducunt. Hominis quoque natura vel confert, vel repugnat ſymptomatum generationi. Quibus enim naturâ ventriculus obtuſo ac hebeti ſenſu preditus fuerit, ij propter ſenſus hebetudinem ab excrementis neque mordentur, neque dolent, neque aliis ſymptomatis à Galeno commemoratis laborant: quòd ſcilicet hæc omnia exquiſitiorem in ventriculo ſenſum requirant. Quibus contrà ventriculus naturâ facilè ſentit, iis prædicta omnia ſymptomata promptè ſequuntur, ſupremo principio, hoc eſt, cerebro quod in capite reſidet, ſymptomata immittente. Nam idipſum ventriculo per neruos ab eo ortos facilè ſenſum prębet, adeoque ſymptomata, quæ facilem & exquiſitum ſenſum ſequuntur, immittit. Atque hactenus Galenus exemplo cruditatis, quæ ſymptomata ſe inuicē ſequuntur, monſtrauit. Nunc pergit in commemorandis ſymptomatis quæ ſibi mutuò ſuccedunt, quorum primum eſt atrophia. Hæc nanque neceſſariò priuationem diſtributionis, aut eiuſdem imbecillitatem ſequitur. Si enim nihil prorſus alimenti diſtribuitur partibus, vt atrophia laborent oportet. Si autem debilis eſt diſtributio, hoc eſt, ſi parum alimenti, & minùs quàm requirant ad eaſdem diſtribuitur, extenuari, ac atrophia corripi eſt neceſſe. Pari ratione alteratricis, ſeu concoctricis facultatis ſingularū partium noxas, atrophiam ſequi neceſſarium eſt. Si enim alimentum haud concoquitur, qui rogo ex eo alerentur partes? Alterum eſt deprauatus color, hic enim neceſſariò ſegregatricis excrementorum ſanguinis fruſtrationem ſequitur. Si enim flauæ bilis excrementum à ſanguine non ſeparatur, vniuerſum corpus vitioſo inficitur colore, auriginoſo nimirum: vocaturque illud ſymptoma icterus, ſiue morbus regius, vt capite quarto huius libri eſt dictum. Si verò melancholicum excrementum à ſanguine non fuerit ſeparatum, nigro planè colore vniuerſum inficitur corpus, caretque hoc ſymptoma peculiari nomine. Hodie tamen plerique nigrum icterum appellant. De hoc quidem ſymptomate copioſè admodum diſputat libro quinto de laborantibus locis, capite ſeptimo Galenus. Ad horum itaque ſymptomatum modum, omnia reliqua ſymptomata quæ neceſſariò ſequuntur, & quæ non neceſſariò, inueniri poſſunt.

Supremum principium.

Icterus.

Niger icterus.

τέλος

Claudii Galeni pergameni, de Iudiciis

LIBER PRIMVS, LEONHARTO Fuchsio interprete.

CAPVT I.

Iue repentinam in morbo mutationem, siue in melius inclinationem solàm, siue eam quæ antecedit turbationem, siue omnem morbi solutionem, siue eam tantùm quæ bona sit, iudicium quis nominare velit, non est nunc mihi propositum distinguere: quòd potiùs quo pacto quis hæc omnia non obiter, sed optimè præsciat narrare constitui. Optimum autem prænotionis eorum principium, quod etiam futuri vigoris. Sic verò vocatur vehementissima vniuersi morbi pars.

Iudicij vox ambigua.

Galeni institutũ.

Vigor quid?

COMMENTARIVS.

De indiciis tractaturus Galenus, rectissimè ab ipsius vocis seu nominis explicatione exorditur: idque non temerè. Nam κρίσις seu iudicium variè ab autoribus sumitur. Primò pro repentina ac subita in morbo mutatione. Sic sanè à Galeno lib. 3. præsag. commen. 1. & sect. 2. apho. commen. 13. & 23. & lib. 1. Epid. commẽ. 3. vsurpatur. Siquidem in omnibus iam citatis locis crisin seu iudicium, subitam & præcipitem in morbo mutationem esse tradit. Secundò iudicium nonnulli accipiunt pro inclinatione in melius, quæ tamen propriè loquendo non simpliciter iudicium, sed cum adiectione deficiens iudicium (vt in explicatione libri tertij copiosiùs ostendemus) dicitur. Tertiò pro turbatione quæ excretiones & abscessus antecedit. Nã priusquam morbus per excretiones aut abscessus finiatur, nõ mediocris in corpore ægri fit turbatio. Hic nanque subitò spiritum difficiliùs trahit, vel delirat, vel caliginem, vel splendores ob oculos sibi versari putat, vel lachrymas fundit, vel oculos rubentes habet, vel tempora grauia, vel in ceruice dolores percipit, interim vel caput dolet, vel nigra quædam oculis offundi quæritur, vel stomacho laborat, vel inferius labrum quasi tremulum ac intrò contractum obtinet, vel rigore vehementi conquassatur. Hanc itaque subitam turbationem sunt qui iudicium seu crisin appellant, quod Galenus, lib. 1. de diebus iudicatoriis, cap. 2. facit. Quarto crisis pro omni morbi solutione, siue subitò, siue paulatim fiat, sumitur. Quintò, pro solutione quæ ad bonũ terminatur. Etsi aũt variis modis iudicium accipiatur, Galeno tamen, vt ex capite vltimo huius libri patebit, pro subita in morbo mutatione, & multo magis pro ea quæ huic antecedit turbatione vsurpatur. Translata vero vox κρίσις est, eodem Galeno lib. 3. de iudiciis, capite. 2. teste, à iudiciali foro. Nam vt in illo inter eum qui accusat, & alterum qui accusatur atrocissima existit pugna, vnusque tandem vincit, alter verò vincitur: sic etiam in iudicio morbus & natura corporis acerrimè inter se pugnant, vt ægro nihil aliud, quàm illis qui in iudicio de morte aut vita audiunt sententiam, sit expectandum. Quanquam itaq; multis modis crisis siue iudicium à medicis accipitur, tamen Galeno hoc in loco consilium non est, de iis velle distinguere: quòd hoc potius eius sit institutum, vt in iis quos de iudiciis inscripsit libris ostendat, quo pacto quis, non quidem obiter, frigidè, negligenter, oscitabundè, & vt Iurisconsulti dicunt, incidẽter: id enim πάρεργον hîc Galeno, & aliis veteribus significat: sed optimè & exquisitè prædicta omnia nempe subitam in morbo mutationem, aut in melius nutritionem, aut eam quæ antecedit turbationẽ, aut morbi solutionem, prædicere queat. Optimum verò horum omnium prænotionis initiũ,

Iudicium variè ab autoribus sumitur.

Turbatio excretiones & abscessus præcedens.

Crisis siue iudiciũ Galeno quid vocetur?

quod etiam futuri vigoris. Nisi eim quis futurum morbi vigorem prænoscat, nunquã quando sit futurum indicium scire poterit. Quòd autem vigoris prænotio ad futuram crisim sit necessaria, Galenus infrà lib.3.cap.5.copiosè admodum monstrabit. Quare

Vigor quid?

non est cur hanc rem hoc loco fusiùs persequamur. Cæterùm vigor morbi nõ est nisi

2.aphorismo.30.

vehementissima totius morbi pars. Quod Hippocrates etiam in aphorismis iis significare verbis voluit. Omnia, inquiens, symptomata, quum incipiunt & finiunt morbi, leuissima sunt: in vigore verò vehementissima.

CAPVT II.

Quatuor morborum partes, siue vniuersalia tempora.

Vatuor enim omnes sunt morborum partes, principium, incrementũ, vigor, & inclinatio: Quidam verò morbi ob ipsorum malitiam, & ægrotantis imbecillitatem, tempore incrementi hominem interimunt, sicut & quidam alij in ipso vigore. Num verò etiam in tempore declinationis aliquis morbus occidere queat, meritò quæsitum est. Sed de eo in pro-

Tempora morbi.

gressu sermonis decernetur. Has autem quatuor partes, aliqui etiam totius morbi tempora vocant. Eandem verò ob causam vniuersalia nominant tempora, vt quæ scilicet à particularibus differant, in quæ singulæ accessiones diuidũtur. De-

Singulis accessionibus sua sunt tẽpora.

finiuntur autem non numero dierum, quemadmodum quispiam vtique putauerit: fieri enim haud potest vt morbus qui in quatuor diebus soluitur, æquales habeat partes cum eo qui vsque ad quadragesimum protenditur. Et hucusq; sanè omnes

Quo pacto anni tempora sint iudicaoda ac distinguenda.

propemodum consentiunt. Quo autem pacto iudicare ac distinguere iam dicta tempora oporteat, etiam in eo non omnes inuicem consentiunt: sed nonnulli quidem num anteuertant, aut posteriùs occupent accessiones considerant. Aliqui verò ad earundem longitudinem respiciunt: alij autem ad magnitudinem, quam etiam vehementiam appellant, Quidam verò hæc ipsa, & prætereà remissiones contemplantur. Deinceps inter se altercantur, quum liceat quæ dicta sunt omnia, & adhæc alia quæ dicentur coniungere. Ita enim vix quispiam constituti temporis exquisitam faceret coniecturam. Quodcunque verò ex iis nõ fuerit consideratum, tantùm præcognitioni nocebit, quantum vel magnitudinis, vel virium quod prætermittitur obtinebit.

COMMENTARIVS.

Quum in fine præcedentis capitis Galenus vigorem dixerit esse vehementissimam totius morbi partem: ideò initiò huius secundi capitis, quot sint in vniuersum omnes

Quatuor morbi partes.

morbi partes exponit. Sunt enim quatuor omnes morborum partes, princpium, incrementum siue augmentum, quod Græci ἄυξησιν, & ἐπίδοσιν, & ἀνάδοσιν appellant vi-

Non omnes morbi prędictas quatuor partes obtinent.

gor, vel, vt hodie loquuntur, status, & declinatio. Accidit tamen interdum, vt morbus aliquis prædictas partes omnes non habeat, eò quòd scilicet hominem incrementi tempore, vel propter suam malitiam, vel propter ægrotãtis imbecillas vires, quæ mor-

Qui duas tantũ.

bo resistere nequeant, interimat. Sunt igitur ij morbi ex eorum numero qui duas tantùm obtinent partes, principium nimirum & incremẽtum. Sicut quidam alij sunt, qui

Qui tres.

tres tantùm partes habent, vt qui in vigore interficiunt. Num autem in declinatione aliquis morbus occidere queat, meritò à nonnullis quęsitum est. De qua quidem quæstione ac dubitatione infrà, nempe libro.3.cap.3.copiosè differet, & suam disertè exponet sententiam Galenus. Quatuor iam dictas partes aliqui totius morbi tempora no-

Tempora morbi

minant. Vt tempus non sit aliud, quam ætas morborum. Qualis enim res ętatum differentia animantibus est, talis certè morbus ipsis tempus, Græcis καιρὸς vocatur. Neque

enim

enim tempus simpliciter hoc vocabulo significatur, neque conueniens tempus in quo præsidia consideramus, sed tantùm morborum, vt diximus, ætas, quæ successionis vicissitudine immutatur, vt animal ætatibus. Quemadmodum itaque nos geniti ad vigorem vsque augescimus, inde iam contabescere incipientes, ad extremam vsque corruptionem declinamus, si omnes ætates pertransituri sumus: pari modo singuli morbi à prima eorum constitutione ad vigorem vsque increscunt, dum pro augmenti prioris portione decrescentes in totum dissoluantur. Dicuntur etiam prædicta tempora alio nomine vniuersalia, vt scilicet hac ratione à particularibus differant, in quæ singulæ accessiones diuiduntur. Accessio autem, quę Græcis παροξυσμός dicitur, hoc loco pro eo tempore accipitur, quod à prima inuasione usque ad remissionem existit, quatuor partibus, seu temporibus particularibus, principio, incremento vigore, & delinatione, definitum. Verbi gratia febrilis accessionis principium est, quod extremis partibus refrigerationis sensum præbet. Incrementum, vbi frigus desinit, corpus verò incalescit; non tamen exquisito calore. Vigor, vbi calor equaliter in vniuersum corpus diffunditur, minimasque eius particulas obsidet. Declinatio, vbi calor imminuitur. Porrò tempora morborum vniuersalia nullo certo dierum numero definiũtur, quòd non æquales seu æquè longas babeant morbi omnes partes. Sunt enim qui quarto soluuntur die, sunt etiam qui septimo, aut quadragesimo. Fieri igitur nequit vt morbus qui in quatuor diebus soluitur, æquales habeat partes cum eo qui vsque ad quadragesimum protenditur. Et hucusque omnes propemodum medici consentiunt, nempe quòd pro morborum diuersitate, tempora quoque horum vniuersalia varient. Cęterùm quomodo iudicare & distinguere huiusmodi tempora oporteat, in eo certè non cõueniunt. Sunt enim qui seorsim considerandũ esse putent nũ accessiones morborũ anteuertant, aut posterius occupent. Alij ad longitudinem accessionum respiciẽdum esse iudicant. Quidam ad magnitudinem earundem. Magnitudinem alio nomine vehementiam appellantes, quod hæc duo nomina sæpius apud medicos de eadem re efferantur. Nonnulli verò hæc ipsa, hoc est, longitudinem ac vehementiam vnà cum remissione accessionis contemplantur. Quapropter quum varia in diiudicandis & distinguendis morborum vniuersalibus temporibus respicienda esse existiment, nihil mirum quòd subinde temerè inter se altercentur. quum liceret imò necesse esset illis omnia ea quę dicta sunt, scilicet accessionum anticipationem, posteriores occupationes, longitudinem, magnitudinem, remissionem, & alia etiam quæ sequenti capite dicentur, coniungere. Nam nisi coniungant hęc omnia, exquisitam de tempore constituto facere coniecturam nequeunt. Quod Galenus iis significauit verbis, inquiens: Ita, hoc est, vbi prædicta seorsim considerauerit, & non coniunxerit, vix exquisitam constituti temporis quispiam coniecturam faciet. Constitutum autem tempus dicimus id quod Galenus vocauit καθεστῶτα καιρὸν, hoc est, ὡρισμένον, id est, definitum, statutum, & quod nobis cognoscere decretũ est, siue principiũ, siue incremẽtum, siue vigor fuerit. Quapropter interpres prior non rectè καθεστῶτα presentis reddidit. Proinde quum omnium prædictorum noticia ad præcognoscenda morborum vniuersalia tempora sit admodum necessaria, quodcunque ex illis non fuerit à medico consideratum & omissum, tantùm præcognitioni nocebit, quantùm magnitudinis aut virium obtinebit. Quo autem pacto hæc omnia sint coniungenda, sequenti dicetur capite.

Simile.

Vniuersalia tempora.

Accessio quid.

Febrilis accessionis partes.

Tẽpora morborum nullo certo dierum numero definiuntur.

Quomodo vniuersalia morborum tempora distinguenda.

Magnitudo quid.

Constitutũ tempus.

Interpretis prioris lapsus.

CAPVT III.

VNquid igitur morbus increscat, non solùm ex eo quod accessiones anteuertunt coniectari conuenit: sed & longitudinem earundem considerare oportet, & magnitudinem, & morem qui cum symptomatis, si ita contingat, vel sine illis est: quemadmodum etiam in in-

Intermissio quid. Declinatio.

termißione & declinatione, hæc eadem esse consideranda puto. Voco autem intermißionem, vbi in quietem febre vacantem accessio desierit. Declinationem verò, omnem eius quæ vigorem ipsum subsequitur partem vsque ad secundæ accessionis initium. Nam anticipatio sola per se ipsam, non est sufficiens incrementi signum: quod sæpe morbi magis proprietatem sequatur, quàm vt propter eius incrementum fiat: quippe & quartani aliqui, & tertiani, & quotidiani circuitus vsque ad integram solutionem ita inuadere exacerbarève iam visi sunt. Consueuerunt autem medici tales typos, vocare anticipantes, seu anteuertentes, sicuti alios, posteriùs occupantes, qui vtique statim ab initio aliquid futuri temporis assumunt. Atqui sanè & in his plus quàm proportio exigit assumere, vel anteuertere, hoc quidem incrementi, illud verò declinationis indicium esse videtur. Simpliciter verò anteuertere, aut posterius occupari, neutrius. Non solùm autem considerare oportet nunquid secunda acceßio cõsuetam anteuerterit horam, sed nunquid etiam longitudo ipsi temporis eadem, aut magnitudo eadem, aut si nunc malignior, aut simplicior fuit. Hæc ipsa verò etiam in intermißionibus, & declinationibus sunt inspicienda. Longitudo quidem temporis, cognitu facilis est. Magnitudo verò, quam & vehementiam vocant, & morem, quem etiam modum nominant, tum ex propria morbi specie, tum ex symptomatis ei superuenientibus, speculatur. Ex propria quidem morbi specie, si ea quæ propriam ipsius naturam complent respiciamus, veluti, si ita res fert, in pleuritide ad punctoriũ lateris dolorem, & acutam febrem, & tussim, & difficultatem spirandi. Ex ipsis autem quæ superueniunt symptomatis, si multa & diuturna, & valida, & maligna: aut contrà, pauca & breuioris temporis, & parua, & simplicia fuerint. Et sanè intermißionis ac declinationis tempus si priori longius, aut breuius, aut toleratu difficilius, vel facilius, aut si quod ex acceßione symptoma remanet, aut omnia desierunt. Si enim iis quæ dicta sunt peiora inueniantur, morbus manifestè increscit: sin meliora, declinat. Quippe si acceßio consuetam anteuertat horam, & longior sit, & vehementior, & malignior, atque cum multis ac prauis symptomatis molestet: si etiam declinationis tempus breue, simul & non omninò toleratu facile, neque ab omnibus ex acceßione symptomatis liberum sit, nemo vtique, arbitror, de iis qui sic laborant quæret, nunquid morbus eis in magnitudinem abeat. Contrà verò si his omnia contraria fiant, acceßionis nimirum inuasio posteriùs occupet, longitudo & magnitudo acceßionis imminuantur, malignitas mitigetur, symptomata quæ succedunt minora ac simpliciora fiant, aut omnino non compareant, intermißio etiam, aut declinatio toleratu facilis, & longa fiat, & omnia acceßionis symptomata aboleant, hæc vtique manifestißima declinationis indicia sunt, sicuti priora incrementi. Quando autem ea quæ ad vtrasque acceßiones pertinent æqualia quodammodo fuerint, morbum in vigore esse significant.

Typi anteuertentes. Posterius occupantes.

Magnitudo. Mos.

Propria morbi species vt cognoscenda. Pleuritidis symptomata.

COMMENTARIVS.

Hoc in loco Galenus docet quo pacto morbi augmentum, declinatio, ac vigor cognosci

gnosci possunt. Cognoscitur autem morbi incrementum non solùm ex eo quòd accessiones anticipant, sed etiam ex longitudine, magnitudine, & more, qui cum symptomatis, vel sine symptomatis existit. Anticipant autem, quæ solito citiùs inuadunt. Coniungenda itaque hæc omnia, & nullum eorum separatim considerandum. Non esse autem anticipationem solam per se ipsam sufficientem incrementi notam, hinc perspicuum fit, quòd sæpe morbi magis proprietatem sequatur, quàm vt propter eius incrementum fiat. Nam visi sunt iam quartani aliqui, tertiani, & quotidiani circuitus anticipando inuadere vsque ad integram morbi solutionem. Est autem circuitus, περίοδον Græci vocant, similis ad idem reditus, hoc est, vniuersum spacium à primo insultu vnius accessionis, vsque ad insultum alterius. Et consueuerunt medici alios typos Græcè προληπτικοὺς vocare anticipantes seu anteuertentes, eos videlicet, qui statim à morbi initio aliquid præcedentis temporis assumunt, alios verò, qui scilicet statim ab initio morbi aliquid futuri temporis assumunt, ὑστερίζικοὺς, id est, posteriùs occupantes. In summa, typi anticipantes sunt, qui vna aut pluribus horis citiùs quàm priùs, inuadunt. Posteriùs autem occupantes, qni vna aut pluribus horis tardiùs. Typus itaq; nihil est, nisi intensionum ac remissionum per statas ac constitutas vices reuersio. Vel est tempus mali, in quo & accesio & intermisio statis vicibus accidunt. Sciẽdum autem si accessiones plus quàm proportio exigit anteuertunt, incrementi indicium esse. Sin verò aliquid de futuro tempore assumunt, hoc est posteriùs occupant, declinationis. Simpliciter autem, id est, iuxta debitam proportionem, anteuertere, aut posteriùs occupari, neutrius, id est, neque incrementi, neque declinationis, indicium erit. Porrò non solùm considerate oportet nunquid secunda accesio consuetam inuadendi horã anteuerterit, sed etiam nunquid eadem accessionis longitudo, aut magnitudo eadẽ fuerit, aut si nũc malignior, aut simplicior, hoc est, placidior, aut minùs mala sit. Nam Hippocrati & Galeno, ἁπλόος & ἁπλοῦς, boc est, simplex, interdum idem quod εὐήθης significat. Quæ sanè dictio, vt libr. 3. prognost. commen. 2. Galenus attestatur, duo significat. Primò eum qui laudabilibus ac bonis moribus præditus est. Secũdò, eum qui minimè malus est. Simplex itaque hoc loco maligno contrarium est, idemq; quod placidum, modestum, & nihil malitię habens denotat. Sic Hippocrates febres simplicissimas, vocat placidissimas, mitissimas, & haudquaquam malignas. Sunt autem prædicta etiam in intermissionibus & declinationibus consideranda. Intermissionem verò, διάλειμμα Græci nominant, vbi in quietem febre vacantem, ἀπυρεξίαν iidem vocãt, accesio desiit, appellamus. Declinationem autem, παρακμὴν Græci dicunt, omnem accessionis partem, quæ vigorem vsque ad secundæ accessionis initium sequitur. Cæterùm longitudo temporis, cognitu facilis est. Promptè enim quiuis num vna sit alia longior accesio animaduertit, Magnitudo verò & mos morbi bifariam cognoscũtur, ex propria scilicet morbi specie, & symptomatis quæ morbo superueniũt. Ex propria quidem morbi specie, si quæ propriam ipsius naturam cõplent, contẽplemur. Verbi gratia, pleuritim per punctorium lateris dolorem, febrem acutam, tussim, & difficultatẽ spirandi. Hæc enim quatuor naturam ipsius complent, adeoq; ab ea inseparabilia sunt. Quod Galenus etiam lib. 5. de labor. locis, cap. 2. testatur, ita scribens. Pleuritidis symptomata inseparabilia sunt, febris acuta, dolor perinde ac si locus vel intendatur, vel pungatur, spiratio frequens, & exigua, tussis magna ex parte cum sputis coloratis, nonnunquam verò sine his. Hæc ille. Causas autem iam dictorum symptomatum infra cap. 10. libri secundi copiosè admodum enarrabit Galenus. Ex ipsis autem symptomatisquæ superueniunt magnitudo & mos morbi ita cognoscuntur. Siquidem multa, & diuturna, si valida atque maligna extiterint, maior & malignior morbus erit. Contrà, si pauca & breuis temporis, si parua & simplicia fuerint, minùs vehemens, & placidior morbus erit. Magnitudo enim idem quòd vehementiam significat. Quod disertè admodum Galenus sect. 1. apho. commẽ. 12. docet, in eum scribens modum. Nihil differt

Incrementũ morbi quomodo cognoscitur.

Anticipatio per se incrementi nõ est sufficiens signum.

Circuitus quid? περίοδος.

Typi anticipãtes. Posteriùs occupantes.

Typus quid?

Simpliciter anteuertere.

Simplex quid? εὐήθης.

Febres simplicissimæ.

Intermissio. διάλειμμα.

Declinatio. παρακμή.

Magnitudo & mos morbi bifariam cognoscuntur.

Ex propria morbi specie.

Ex symptomatis quę superueniũt

Magnitudo quid?

siue magnitudinem, siue vehementiam dixeris, quia hæc duo nomina sunt apud medicos vsitata, & sępius de eadem re pronunciantur, quum aliquando dicunt maiorem fuisse febrem, ea quæ præcessit, aliquando vehementiorem. Mos siue modus, vel vt Græcè dicam ἦθος καὶ τρόπος, veteribus medicis, præsertim Hippocrati in libris Epide. duo significat, nempe nunc animi mores, quo in significatu hic non accipitur: nunc verò essentiam, differentiam, aut speciem, vt hoc in loco, vbi Galenus morem seu modum, accessionis differentiã seu speciem, hoc est, malignã aut placidam, vocat. Eius rei testis est Gal. lib. 1. Epid. com. 3. Huic ἤπιος vt paulò antè diximus, idẽ Græcis est quòd mitis, placidus, & minimè malignus. Sunt autẽ longitudo, magnitudo, & mos etiam in intermissionibus & declinationibus vt suprà quoq; monuimus consideranda. Nam si intermissionis ac declinationis tẽpus priori longius, & toleratu difficilius fuerit, & aliquod ex accessione symptoma remãserit, morbus manifestè increscet. Si verò breuius, & toleratu facilius intermissionis ac declinationis tẽpus fuerit, & symptomata accessionis defierunt, morbus manifestè declinat. Quapropter si accessio solitam anteuertat horam, longior, vehementior, maligniorque sit, & cum multis prauisque symptomatis infestet: declinationis quoq; tempus breue, ac simul nõ omnino facile, neq; ab omnibus accessionis symptomatis liberum, morbum abire in magnitudinem, ac crescere euidentissimum erit. Quòd si verò omnia contraria fuerint, nempe accessionis inuasio posteriùs occupet, longitudo & magnitudo accessionis imminuatur, malitia desinat, symptomata quæ superueniunt minora & simpliciora seu mitiora fiãt, aut omnino non appareant: intermissio quoq; vel declinatio toleratu facilis, ac longa fiat, omniaque accessionis symptomata aboleat, manifestè hinc declinare morbum coniicimus. Vbi verò hæc in vtrisq; accessionibus æqualia fuerint, morbum in vigore esse inde omnibus palàm fit. Atq; his quidem rationibus incrementum, declinationem, & vigorem morbi deprehendere licet.

Mos & modus quid?

ἤπιος.

Nunquid igitur plus quàm conuenit à nobis dictum, aut aliquid ab Hippocrate in us vbi docet quomodo quispiam ex circuitibus inueniat incrementũ morbi omissum est? Aut enim accessiones inuicem esse conferendas, si maturiùs fiant, vel non, & si longiori tempore durent, vel nõ: & si magis aut minus afflixerint. Hoc nanque, si maturiùs fiant, vel non: tale quid significat, nunquid accessio consueta hora citiùs aut tardiùs inuaserit. Illud verò, si longiori tempore, vel non: nunquid longiori tempore, aut breuiori durauerit. Hoc autem, magis aut minùs: reliqua quæ à nobis anteà sunt dicta in se complectitur. Nam magnitudinem, & morem ipsius morbi, & quæ illi succedunt symptomata, adhæc eorum numerum in eo quod dicitur magis & minùs, complecti existimandum est. Pari ratione & ipsius declinationis, vt quæ totius accessionis pars est, magis & minùs, ex iisdem considerationibus inuenire oportet. Incrementi verò, & ascensus, & augmenti) iis enim omnibus nominibus alterum morbi tempus appellant (tum maturiùs exacerbari, & longiori tempore, & magis, indicia sunt. Sicut declinationis contraria, nempe tardiùs inuadere, & breuiori durare tempore, & omnino priori esse debiliorem accessionem. Vigoris verò signum, mansio & perseuerantia.

Maturiùs fieri aut non. Longiori tempore aut non. Magis aut min.

Augmenti signa.

Declinationis.

Vigoris.

COMMENTARIVS.

Hippocrates.

Quæ hactenus copiosè admodum dicta sunt, ea omnia Hippocratem breuissima complexum esse sententia monstrat Galenus, vbi ita lib. 2. Epide. sect. 1. scriptum reliquit:

quit. δεῖ ἐν τῇσι περιόδοισι παροξυσμοὺς ἀλλήλοις καὶ παραβάλλειν. εἰ πρωϊαίτερον, ἢ οὔ, καὶ εἰ πλείονα χρόνον, ἢ οὔ, καὶ εἰ μᾶλλον, ἢ οὔ. Id est. Oportet vt in circuitibus accesſiones inuicem conferantur, ſi maturiùs fiant, vel non, & ſi longiori tempore durent, vel non: & ſi magis aut minus affixerint. Nam Galeno noſtro interprete, per hæc verba, ſi maturiùs fiant, vel non, nihil aliud ſignificare voluit Hippocrates, quàm eſſe conſiderandum nunquid acceſsio conſueta hora citiùs aut tardiùs inuaſerit. Per hæc autem, ſi longiori tempore, aut non: innuere id voluit, eſſe conſiderandum, nunquid longiore, aut breuiori tempore durauerit acceſsio. Per magis verò aut minus, omnia quorum paulò ſuprà facta eſt mentio, hoc eſt, magnitudinem, & morem morbi, item quæ huic ſuccedunt ſymptomata, & eorundem numerum, complectitur. Pari quidem lege & ipſius declinationis, quæ quarta acceſsionis pars eſt, magis & minùs, ex iis conſiderationibus, nempe magnitudinis, moris, & ſymptomatum reperire oportet. Prædicta verò omnia ideò ſunt medico conſideranda, quia maturiùs & citiùs acceſsionem inuadere, & longiori tempore durare, & maiorem ſiue vehementiorem eſſe, & maligniorem, maioraque habere ſymptomata, incrementi, aſcenſus, ſiue augmenti: nam iis omnibus appellationibus alterum morbi tempus nominatur: certiſsima indicia ſunt, ſicuti declinationis tardiùs quàm anteà inuadere, breuiori durare tempore, & omnino priore acceſsione eſſe debiliorem ac mitiorem. Quòd ſi verò hæc omnia in eodem tenore manſerint ac perſeuerarint, vigoris ſigna erunt.

Maturiùs fiant, aut non.

Si longiori tempore.

Magis & minus.

Incrementi certiſsima indicia.

Declinationis.

Vigoris.

Sæpe vtique in morbis nullum tale quod ſenſu deprehendatur tempus inuenitur, ſed quartam, verbi gratia, acceſſionem augmenti adhuc ſigna habentem, quinta acceſſio declinationem præ ſe ferens excipit, quòd videlicet vigor celeriter abierit, adeò vt nemo ipſum præſentem agnouerit, ſed ad exquiſitam cognitionem primo declinationis tempore opus fuerit. Simile verò quid etiam in morborum augmentis accidit. Nam interdum prima acceſſio principium ſimul & augmentum, & vigorem in ſe complectitur, in prima ſcilicet ſui parte principium, in altera quæ hanc excipit augmentum, poſtrema verò vigorem. Secunda verò deinceps acceſſio euidenter declinatoria eſſe apparet. Verùm tunc demum quum altera inſtat acceſſio cognoſcere qualis prima fuerit, præter id quod vniuſcuiuſque opus & officium eſt medici, etiam prænotionis maximi momenti vſum perdit, veluti plenius in libris de medendi ratione oſtenſum eſt. Cæterùm generoſi medici, & Hippocratis arte digni eſt, vt futurum vigorem prænoſcat: ſiquidem ad hunc reſpiciens vniuerſam victus rationem inſtituet. Quocirca & augmentum & principium morbi, non vtique vbi iam completa ſunt cognoſcere, ſed multo antè tempore prænoſcere præſtabit.

Vigoris tempus ſæpe in morbis ſenſu non deprehenditur, adeoq; breuiſsimum eſt.

Generoſi & docti medici eſt vt futurum vigorẽ prænoſcat.

COMMENTARIVS.

Quòd interdum vigoris tempus in morbis ſenſu deprehendi nequeat, niſi declinationis tempus ſuccedat, hoc in loco Galenus oſtendit, inquiens. Sæpe vtique in morbis nullum tale tempus, vigorem intelligit, quod ſenſile ſit, aut ſenſibus apprehendi queat inuenitur. Nam euenit vt quartam

accesionem, quæ augmenti signa habet, quinta excipiat accessio declinatoria, hoc est, declinationis indicia obtinens: quod scilicet vigor ὀξύῤῥοπος fuerit, & celeriter abierit, adeò vt nemo ipsum quum præsens esset cognosceret, sed ad exquisitam eius notitiam primo declinationis tempore opus fuerit. Simile verò quiddam etiam in morborum augmentis euenire solet. Interdum enim prima accessio principium simul & augmentum & vigorem morbi in se complectitur, in prima nimirum sui parte principium, in altera quæ primam excipit augmentum, in postrema verò vigorem, adeò vt neque tum facilè augmentum deprehendi queat, nisi ex secunda accessione, quæ euidenter admodum apparet esse declinatoria. Verùm secunda tandem instante ac præsente accessione, cognoscere qualis prima fuerit, vt ad vnumquenque medicum etiam non admodum peritum spectat, ita sanè præcognitionis vsum, qui maximi est momenti, perdit. Generosi autem medici, & arte Hippocratis digni est, vt futurum vigorem prænoscat, quòd sine huius noticia victus rationem instituere non queat. Duo enim sunt, Galeno libro decimo, de curandi ratione, capite quinto teste, in omni ægro spectanda, à quibus cibandi consilia petuntur, morbi summus vigor, & ægrotantis vires. Hinc est quòd Hippocrates etiam sectione prima, aphorismo nono » dixerit. Conijcere autem oportet num æger possit cum victu ad vigorem vsque mor- » bi perdurare, & nunquid ille priùs deficiat, nec cùm illo victu durare queat, aut mor- » bus anteà deficiat, & retundatur. Proinde & principium, & augmentum morborum, non vbi iam completa sunt, sed multo antè tempore cognoscere præstat, ad eum quidem modum quem in sequentibus capitibus exponet Galenus.

Augmentum interdum in morbis sensum latet.

Cur vigor morbi à medico prænoscendus.

Duo sunt à quibus cibandi consilia petuntur.

CAPVT IIII.

*Q*Vanquam video plurimos medicos ne præsens quidem principium morbi cognoscere, quemadmodum maximè admirabilem Thessalū, qui in principio quidem contrahere iubet, etiamsi morbus est adstrictus, & pro sui natura relaxatione indiget. Quo verò pacto quispiam ipsum cognoscat, tanquam aliquid quod sit notissimum, dicere haudquaquam studuit: habet verò dubitationem non exiguam. Nam si primùm quidem exquisitè insultum principium totius morbi statuere conuenit, indiuisibile ipsum & sine tempore est. Si verò primam accessionem scimus hanc aliquando & vniuersum incrementum, & vigorem in se complecti, præter id quod absurdissimum sit morbum qui ad summum in septem diebus soluitur, & eum qui in sex vsque menses extrahitur, & omnes qui in horum medio sunt, primam tantùm accessionem pro principio habere. Quemadmodum enim neque augmentum, neque vigorem, neque declinationem æqualis temporis omnes obtinent morbi: eodem arbitror modo neque principium. Neque tamen si quispiam primam transilierit accessionem, poterit deinceps principium circunscribere. Si enim secunda incrementi obtinens indicia statim succedat, & post ipsam tertia, & quarta, aliaque deinceps omnes, qui primam præteriit accessionem, tanquam non esset principium, vel vniuersum quod in medio est vsque ad vigorem tempus, principium esse dicet: atque ita omnino periret augmentum: aut vbi primò desineret principium, haud deinceps ostendere posset.

Multi medici, Thessali exéplo, ne præsens quidem principium cognoscunt.

Quid sit principium morbi multam habet dubitationem.

COM-

COMMENTARIVS.

Quum præcedenti capite Galenus monstrasset generosi medici esse, vt principium & alia morbi tempora antequam præsentia essent cognosceret: nunc se plurimos scire medicos refert, qui ne præsens quidem morbi principium agnoscant, tantùm abest vt hoc ipsum multo antè tempore præcognoscere queant. Atque ex eorum numero im primis impudentissimum, atq; ob id maximè admirabilem Thessalum esse ait. Is enim eò temeritatis peruenit, vt quum ignoraret quid principium morbi esset, tamen magna impudentia quid in morbi principio esset faciendum præcipere ausus est. Quippe in eo contrahendum esse: id enim στέλλειν hoc loco propriè significat: etiamsi morbus adstrictus, & pro sui natura relaxatione eget, iussit. Quod vt rectiùs intelligatur, animaduertendum Thessalum, vt testis est lib. 1. ther. method. cap. 3. & in libello de sectis Galenus, duos tantùm ex victus ratione prouenientes morbos statuisse, nempe fluxũ & adstrictum: quos Græcè ῥῶδες καὶ στεγνὸν appellauit. Fluxùm verò nominauit, quum naturalis corporum vacuatio iusto magis fiebat. Adstrictum contrà, quum plus æquo retinebatur. Vbi itaq; corpus fluidum erat, hîc contrahẽdum ac constringendum: sin adstrictum, relaxãdum esse præcipiebat: atq; id quidem rectè, contraria enim contrariorum sunt remedia. Proinde meritò illum erroris insimulat Galenus, duplici nimirum de causa. Primùm quòd in morbo adstricto, contra suam planè naturam, contrahentibus in principio vtendum esse doceat, quum magis contrariis, nempe relaxantibus, vtendum esset. Secundò, quod dicere prætermisit, tanquam omnibus notissimum esset, quo pacto principium agnosceretur: quum tamen hęc res non exiguã habeat dubitationem. Sunt enim qui primũ exquisitè insultum, totius morbi principiũ esse statuunt. Alij primam accessionem totius morbi esse principium affirmãt. Sed neutrum rectè dicitur. De priorum enim sententia, principium planè est indiuisibile, latitudine carens, & sine tempore, quòd non sit nisi primus, vt ita dicam, articulus, seu primum morbi momentum. Aliorum verò opinionem esse falsam hinc satis liquet, quòd prima accessio sæpe non solùm principium, sed & vniuersum incrementum, atque vigorem in se complectitur, veluti in synochis seu continentibus febribus accidit, quę vnicam duntaxat accessionem ab initio ad finem vsque durantem habent. Necesse igitur est vt in se non solùm principium, sed & augmentum, & vigorem complectatur, aliàs nanque ad declinationem & finem vsque non duraret. Præterea absurdissimum est vt morbus is qui ad summum septem diebus finitur, & is qui in sex vsque menses extrahitur, & omnes qui in horum duorum medio sunt, primam tantum accessionẽ pro principio habeant. Quantò enim longiùs extrahitur morbus, tantò etiam plures accessiones pro principio habebit. Quemadmodum igitur neque incrementum, neque vigorem, neque declinationem æqualis temporis, omnes morbi habent, sed vnus breuiora, alius longiora: ita quoque non æqualiter longum aut breue obtinent principium. Neque tamen si quispiam primam accessionem transgrediatur, iam poterit principiũ circumscribere. Quippe si secunda accessio incrementi obtinens indicia, statim succedat, & post hanc tertia, & quarta, aliæque deinceps omnes incrementi signa habebũt, certè qui primam præteriit accessionem, tanquam non esset principium, is vel vniuersum tempus quod in medio est à principio vsque ad vigorem, principium esse, falsò quidem dicet: atque ita planè omnino periret augmentum: aut vbi primò desineret principium haud deinceps ostendere posset, quod primam accessionem, in qua principij finis fuit, omnino transilierit. Quapropter quantò hæc res maiorem dubitationẽ habet, tantò etiam magis Thessalus reprehendẽdus ac negligentiæ accusandus erit.

Thessali temeritas ac impudẽtia.

Duo tantùm de Thessali sententia morbi.

Fluxum.

Adstrictum.

Thessalus meritò à Galeno reprehensus.

Principium variè intelligitur.

Omnes morbi æqualis temporis principium nequaquam obtinent.

Prima accessio non transiliẽda.

Quænam igitur huius dubitationis medela? siquidẽ vellent quæ sunt ab Hippocrate scripta indicia perdiscere, expedita vtiq; esset doctrina. Nunc verò præter id quod non volunt quæ ab Hippocrate rectè sunt scripta addiscere, adhuc

Quæ dubitationis de principio sit medela?

etiam ea quæ ignorant calũniari conantur. Atq; illis nulla prorſus ſuppetit ignorantiæ medela, nobis verò expedita & facilis eſt. Acceſsiones enim inquit, & cõſtitutiones, morbi indicant: & anni tempora, & circuitũum inter ſe incrementa.

Conſtitutiones morborum quid appellet.

Quòd quidem morborum conſtitutiones veluti eorundem ſpecies nominat, per quas ex talibus & tantis conſtant vniuerſalibus temporibus, minimo vtiq; quis hoc argumento addiſcet. Quum enim in primo Epidemiorum libro prædixiſſet. Sunt verò modi, & conſtitutiones, & acceſsiones ſingularum harum febrium, tũ continuarum, tum intermittentium: deinceps ait: Verbi gratia, cõtinua enim quibuſdam incipiens floreſcit & maximè viget, & ad deterius procedit. Citra verò iudicium, & vnà cum iudicio, imminuitur. Nonnullis autem incipit mollis, ac veluti ſubmerſa, increſcit autem & exacerbatur ſingulis diebus, circa iudicium verò abunde elucet: manifeſtè oſtendit, quod aliquã ex vniuerſalibus morbi temporibus compoſitionem, nominat conſtitutionem. Quomodo igitur morbi, & anni tempora, & circuitũum inter ſe incrementa vniuerſalia morbi tempora demonſtrabunt? in ea ſiquidem quæſtione verſamur. Quippe quartana aliqua febris inuadens, non ſolùm primam acceſsionem pro principio habet: ſicuti neque exquiſita tertiana vſque ad ſeptimum diem principium extrahere poteſt. Eodem verò modo, etiam de aliis morbis iudicandum. Ardens enim febris & pleuritis, & peripneumonia, breuis temporis principium habẽt. Morbus aũt comitialis, iſchiades, & articulorum dolores, & nephritides, longi temporis. Sic quidem à morbis ipſis.

Morbi vt vniuerſalia tẽpora morborum demonſtrent?

Anni tempora.

A tẽporibus verò anni hoc modo. Aeſtiuæ quartanæ, magna ex parte, breues ſunt: autumnales verò longæ, præſertim quæ hyemem attingunt. Sic verò & omnis alius morbus æſtate quidem ocyùs, hyeme verò tardiùs iudicatur. Manifeſtum quoq; eſt, quod principium quidem æſtate breuius, hyeme verò longius habebit. Huius autem proportione, reliqua etiam morbi tempora. Sic quidem anni tempora morborum conſtitutionem prænunciant. Acceſsionum verò incrementa hoc pacto. Acceſsiones, inquit, per circuitus inuicem conferre oportet, num maturiùs fiant, aut non: & num longiùs durant, aut non: aut ſi magis, vel non. Si enim hæc omnia coniunxeris propiùs ad exquiſitam cognitionem perueneris. Si verò nihil horum conſiderans principium morbi poſſe cognoſcere, aut ab incremento diſcernere putas, nunquam ad veritatem propè accedes.

Acceſsionum incrementa.

COMMENTARIVS.

Quum initiò huius capitis de principio morbi magnam apud medicos eſſe dubitationem docuiſſet, nunc quæ illius dubitationis ſit medela oſtendit. Nullam verò aliam eſſe ait, quàm vt indicia principij ab Hippocrate tradita perdiſcantur. Quũ verò Theſſalus & eius ſectatores extra id quod nolũt quæ ab Hippocrate rectè ſcripta ſunt addiſcere, etiam ea quæ ignorant calumniari pergunt, quid mirum illis nullam prorſus ignorantiæ medelam ſuppetere? Contrà verò iis qui Hippocratis ſcripta diligenter legere, & quæ ignorant, non quidem calumniari, ſed diſcere potiùs cupiunt, expedita & facilis admodum medela eſt. Quippe ſectione aphoriſmorum prima, aphoriſmo duodecimo Hippocrates principij indicia diſertè admodum tradidit, acceſsiones, & vniuerſalia morborum tempora tribus modis dignoſci poſſe inquiens. Primò

Acceſsiones, & vniuerſalia morborum tempora tribus cognoſcũtur modis.

Primò ex constitutionibus morbi. Quid verò appellat constitutiones morborum, Galenus in contextu exponit dicens, Hippocratem morborũ constitutiones non nisi eorundẽ nominare species, per quas ex talibus & tantis cõstant vniuersalibus tẽporibus. Nam si species morbi eiusmodi est vt acutus sit, alia adeoq; breuiora habet vniuersalia tempora, quàm si diuturnus esset. Proinde considerare constitutionem morbi, nõ est nisi considerare num morbus peracutus, vel acutus, vel diuturnus sit, quemadmodum in explicatione iam citatæ Hippocratis sententiæ Galenus testatur. Vt palàm sit omnibus constitutionem idem quod speciem significare Hippocrati, vt fusiùs in nostris etiam in hanc sententiam eulgatis commentariis ostẽdimus. Quòd autem Hippocrates constitutionem non nisi quandam ex vniuersalibus morbi temporibus compositionem nominauerit, sui ipsius cõprobat testimonio Galenus, quod ex lib. Epide. primo, sectione tertia desumptum est. Ibidem enim τρόπους & καταστάσιας, hoc est, modos & constitutiones pro vno & eodem accipit. τρόπους verò, id est modos idem quòd εἴδη, hoc est, species significare in cõmentariis disertè testatur Galenus, inquiens Hippocratem hîc singularum febrium species describere. Citat autem hoc loco Galenus non integram Hippocratis sententiam, sed eius tantùm partem aliquam, quòd satis illi fuerit, paucis admodum verbis ostendere constitutionem apud Hippocratem idem quòd speciem denotare. Quomodo autem ex constitutionibus, morborum tempora vniuersalia cognoscantur, in contextu Galenus aliquot exemplis commonstrat. Si enim quispiam febrem quæ inuasit specie esse quartanam agnoscit, statim vnà cognoscet hanc primam accessionem pro principio haud habituram, vt quæ longè sit diuturnior futura, quàm vt eius principium prima accessione sit desiturum. Quartana enim, vt testis est lib. 6. Epid. sect. 6. apho. 22. Hippocrates, ante annum vix desinit. Sin alterius speciei esse febrem, nempe exquisitam tertianam, deprehenderit, suum principium ad septimum vsque diem extrahere non posse sciet. Breuius enim multo erit, quum Hippocrate etiam attestante, tertiana exquisita in septem circuitibus, quum citissimè, iudicatur. Species itaque febris, qualia sint futura eius tempora, hoc est, num breuis aut longa futura sit, demonstrabit. Quod de prædictis febribus diximus, de aliis quoque morbis intelligendũ venit. Nam ardens febris, καῦσος Græcis vocatur, pleuritis, & peripneumonia, quum sint acuti morbi, breuis etiam temporis principiũ obtinebunt. Contrà comitalis morbus, Ischias, articulorum dolor, & nephritis, quum sint longi morbi, longi quoque temporis principium habebunt. Atque hoc quidem modo à morbis ipsis primùm vniuersalia cognoscuntur tempora. Secundò ex anni temporibus, quòd scilicet omnis morbus æstate quidem citiùs, hyeme verò tardiùs iudicatur. Quippe æstate humores facilè discuti, & vires dissolui contingit. Hyeme verò contrà accidit. Tum enim humores intus & in profundo corporis manent. Hincque palam omnibus fit, quòd principium æstate breuius, hyeme uerò tardius morbi obtinebunt. Principij autem proportione, reliqua etiam tempora breuiora habebit. Quod Hippocrates breuiter admodum ea sententia quæ à Galeno in contextu citatur significare voluit, inquiens. Aestiuæ quartanæ magna ex parte breues sunt, &c. Est in secunda sectione aphorismus. 25. Sic quidem anni tempora constitutionem morborum, hoc est, vniuersalia tempora prænunciant. Tertiò ex incrementis accessionum tempora prædicta dignoscuntur. Quod quomodo fiat Hippocrates lib. 2. Epide. sectio. prima, vbi ita scriptum reliquit, luculenter docet, inquiens ἀλλήλοις χρὴ παραβάλλειν τοὺς ἐν τῇσι περιόδοισι παροξυσμούς, εἰ πρωϊαίτερον, ἢ οὔ, καὶ εἰ πλείονα χρόνον, ἢ οὔ, καὶ εἰ μᾶλλον, ἢ οὔ. Quorum verborum is est sensus, quem in nostra paulò antè conuersione expressimus. Græca autem Hippocratis verba ideò produximus, quòd in omnibus ferè codicibus deprauata sint. Ita enim habẽt: καὶ τοῖσι ἐν τῇσι περιόδοισι παροξυσμοῖσιν εἰ πρωϊαίτερον. Nostra aũt lectionẽ esse veriorẽ Galenus in cõtextu huius capitis docet. Quanquam & hæc lectio, si repetitur vox δῆλον quæ præcedit, tolerari queat, priori tamen obscurior

Ex constitutionibus morbi. Constitutiones morbi.

τρόποι. Modi.

Ex morbis.

,, ,,

4. apho. 59. ,, ,,

Ex anni temporibus.

,,

Ex incrementis accessionum.

Locus Hippocratis restitutus.

eſt. Ex incrementis itaque acceſsionum tempora morbi cognoſcemus, ſi ea inter ſe conferemus, conſiderando num accelerent, vel non: num longiùs durent, vel non: nũ vehementiora ſint, aut non. Nam, vt præcedenti capite eſt dictum, ſi acceſsiones maturiùs & citiùs inuadunt, & longiori tempore durant, vehementioresque ſunt, iam eius morbi abiiſſe principium, eumque in augmento eſſe certum eſt. Sin contra tardiùs quàm antè inuadit, & breuiori tempore durat, & priori minor mitiorque eſt, morbũ iam eſſe in declinatione, adeoque abiiſſe iam principium, augmentum, & vigorem, hinc manifeſtè colligimus. Proinde, vt rectiſsimè hoc loco monet Galenus, hæc omnia, ſi modo ad exquiſitam horum temporum cognitionem peruenire voluerimus, coniungere oportet. Quòd ſi verò nihil horum conſiderando, aliquis ſe principium morbi cognoſcere, aut ab augmento diſcernere poſſe putat, is nunquam ad veritatem propè accedet. Danda igitur opera, vt hæc omnia ad præſcriptam nobis ab Hippocrate rationem cognoſcamus.

CAPVT V.

Quæ priore capite dicta ſunt, ad exquiſitam temporum morbi cognitionem haud ſufficiunt.

Vnquid igitur hæc ad exquiſitam temporum morbi cognitionem ſufficiunt? Nequaquam, ſed habent ſanè aliquam artificioſam coniecturam, tantùm verò ab exquiſita deficiunt ratione, quantùm eo quod omnino nihil eſt ſuperiora ſunt. Quid verò illis additũ exquiſitam efficiet cognitionem, ſcies, ſi vniuerſum aphoriſmum legas, qui ſic habet.
„ *Acceſsiones & conſtitutiones indicant morbi, & anni tempora, & circuituum*
„ *inter ſe incrementa, ſiue quotidie, ſiue alternis diebus, ſiue per maiora temporis in-*
„ *terualla fiant. Sed etiam ex iis quæ ſuperueniunt conijcere oportet, veluti in pleu-*
„ *ritide laborantibus, ſi ſputũ ſtatim appareat morbo incipiẽte, ipſum abbreuiat: ſin*
„ *poſteà appareat, producit. Quinetiam vrinæ, & alui excrementa, & ſudores,*
„ *vbi ſuperuenerint, aut iudicatu difficiles, aut faciles, vel breues, vel longos morbos forè oſtendunt. Hæc quidem in aphoriſmis ſcribuntur.*

COMMENTARIVS.

Hoc in loco Galenus docet ea quæ in priore capite dicta ſunt ad exquiſitam temporum morbi cognitionem non ſufficere, niſi quis illa etiam quæ in citata ex aphoriſmis Hippocratis ſententia ſequuntur, ſimul adiecerit. Habent quidem ea quæ ſunt commemorata aliquam artificioſam coniecturam, è morbis, anni temporibus, & circuituum inter ſe incrementis deſumptam, tantùm verò ab exquiſita cognitione deficiunt, quantùm iis quæ nihil omnino ſunt, hoc eſt, nequaquam ad temporum morbi cognitionem conferunt, præſtant, ac ſuperiora ſunt. Quæ verò addita exquiſitam cognitionem efficiunt, ſunt quæ Hippocrati ἐπιφαινόμενα latinis ſuperuenientia, aut poſt apparentia nominantur. Hæc verò non ſunt niſi ſymptomata, quæ non vnà cũ morbo inuadunt ac incipiunt, ſed tandem poſtquam morbus cœpit apparent, & ſuperueniunt, vt paulò pòſt fuſiùs docebimus. Hæc autem morbi tempora vniuerſalia, exquiſita quadam ratione indicare, Hippocrates in citato aphoriſmo monſtrat, dum ait. Sed
„ etiam acceſsiones & conſtitutiones morborum ex iis quæ ſuperueniunt indicantur, vt
„ verbi gratia, in pleuritide correptis, ſi ſputum ſtatim incipiẽte morbo appareat, ipſum
„ abbreuiat: ſin poſteriùs appareat, producit, vt infrà, cap. 18. Anaxionis exemplo luculenter admodum oſtẽdet. Sic vrinæ, alui excrementa, & ſudores, vbi in morbis ſuperuenerint, aut iudicatu difficiles, aut faciles, vel breues, aut lõgos morbos fore monſtrãt. Quod ſi verum eſt, vt certè nemo inficias ibit, conſequitur ſuperuenientia num morbus breuis, aut diuturnus ſit, adeoque qualia habeat tempora vniuerſalia, exquiſitè demonſtrare.

ἐπιφαινόμενα quæ?

In primo autem Epidemiorum ait, omnes excremenorũ concoctiones vndiquaque tempeſtiuas, aut bonas, & iudicatorios abſceſſus conſiderãdos eſſe. Dein ſubinferens, inquit. Concoctiones celeritatem iudicij, & ſanitatis ſecuritatem oſtendunt. Sed concoctiones vtique hæ omnes, in iis quæ concocta ſunt, exiſtere ſolent. Quænam igitur hæc ſunt? Non alia ſanè quàm quæ nominauit ſuperuenientia. Quæ enim propria ſunt ipſorum morborum ſymptomata, vnà inuadunt atque incipiunt: alia verò omnia ſuperueniunt. Inuadunt igitur vnà cum pleuritide, & febris acuta, & lateris punctorius dolor, & ſpirandi difficultas, & tuſsis. Superueniunt verò quædam vt ipſius morbi propria, quædam autem vt omnium febriũ communia. Vt propria quidem ipſius morbi, primùm vtique ſi nihil omnino cum tuſsi educatur, quod eſt ſufficiens crudi morbi indicium. Secundò autem, ſi educatur quidem, atqui haud bonum. Eſt verò etiam hoc duplex, vnum quidem quod ſolùm crudum eſt: alterum verò quod etiam prauum exiſtit. Ab iis verò omnibus ſeparatur id quod coctum eſt, quod vtique iam ſputum propriè vocant. Neque enim quod cruentum, & biliosum, & ſpumoſum eſt ita nominamus. Sed has potius excreationes appellamus. Quum verò neque ſanguinis, neque flauæ, aut atræ bilis commercio inquinatum fuerit, eiuſmodi ſanè ſputum vocamus. Quando igitur hoc ſtatim ſuperuenit, morbum abbreuiat. Quum verò omnino non educitur aut crudum, morbum in longius tempus produci ſignificat. Si verò quod prauum, eſt excreatur, periculum imminere indicat. Sin etiam malignum fuerit, mortem. Quid igitur ſit ſputum, nunc exponere haud opus eſt. Quæ verò propriæ excreationes nominantur, harum quæcunque ſubflauæ, & ſubrubræ, & ſubpallidæ, & ſpumoſæ, & tenues ſunt, ſolius cruditatis indicia exiſtunt: inſigne verò nullum malum demonſtrant. Quæ autem ſyncerè flauæ, & ſubrubræ, & craſſæ, & ſpumoſæ, & pallidæ, & lentæ, & rotundæ, & harum etiã magis nigræ, prauæ ſunt. Conſiderandus verò etiam eorundem eductionis modus. Si enim promptè excreentur, manifeſtum eſt quòd hæc quidem bona ſint. Contraria autem mala. Et quid opus eſt nos multa dicere, quum liceat è prædictionibus adſcribere ſententiam?

Propria morborũ ſymptomata quæ?

Sputum propriè quid?

Excreatio.

Excreationũ ſignificationes.

Eductionis excreationum modus.

" *Sputum verò in omnibus doloribus pulmonis & coſtarum, celeriter & facilè cõ-*
" *uenit, flauumque ſputo vehementer commixtum apparere.*

Manifeſtum verò hinc eſt, quòd ſputum propriè nominat id quod ſecundum naturam ſe habet, cui etiam flauum admixtum eſſe debere ait. Vocem autem vehementer, aliqui neque omnino adſcribunt. Qui verò hãc adſcribũt, horũ aliqui ad flauũ, alij verò ad cõmixtum referũt, vt vterq; ſermo talis ſit. Cõmixtũq; vehemẽter ſputo apparere flauũ, vel cõtrà vehementer flauũ cõmixtũ apparet ſputo. Atqui prius eſt magis artificioſum. Siquidẽ inæquales omniũ motiones, & eorũ quæ plurimum diſtant cõplicationes, Hippocrates ſemper damnat, atque ipſa experientia ita ſe habere cõprobat. Quinetiam ratio minimè perplexa ac dubia eſt, tamen nunc eam explicare non erit oportunum. Quòd autem dictio vehementer, ad commixtum ſit referenda, ex iis quæ ſubiiciuntur palàm fit. Si enim, inquit, multò pòſt, doloris princi-

Inequales motus & eorũ quæ plurimum differunt cõplexus ab Hippocrate dãnãtur.

pium expuerit quod flauum est aut rufum, aut quod multam excitat tussim, & non vehementer commixtum est, deterius efficitur. Perspicuum enim est Hippocratem hîc omnia in secunda sententia opponere iis quæ sunt in prima. Dictioni quidem celeriter, id quod ait, multò post doloris principium. Verbo autem facilè, hoc quod inquit, multam tussim excitans. His verò verbis, flauumque apparere vehementer commixtum sputo, simpliciter immixtum, & duntaxat flauum, tùm quod ex vtrisque, sputi scilicet naturalis, & flaui, aut rufi colore, non tamen vehemẽter commixtum est. Sed & post hæc, manifestiùs etiam hanc sententiam enarrans, subiungit dicens. Quippe flauum syncerum, periculosum est. Syncerũ „ autem est id quod sputo non commiscetur. Album verò ac viscosum & rotundũ, „ inutile. Deinde rursus ad difficiliora sermone paulatim procedens, ait. Malum est & quod viride valde, & spumosum existit. Et deinceps. Si verò, inquit, ita sit syncerum, vt etiam nigrum appareat, hoc ipsum alius deterius est. Ex propriis itaque pleuritidis symptomatis, ita definire oportet.

Syncerum.

COMMENTAR.

Alia quadam Hippocratis sententia ex libro primo Epidemiorum sectione secunda, consti. secunda, desumpta monstrat Galenus, quòd ea quæ morbis superueniunt ad exquisitam temporum morbi cognitionem plurimùm conferant. In ea enim sententia Hippocrates omnes excrementorum concoctiones vndiquaque tempestiuas aut bonas, item iudicatorios etiam abscessus considerandos esse hortatur. Eiusque rei rationem statim subiungit, inquiẽs. Cõcoctiones enim celeritatẽ iudicii, & sanitatis securitatem ostendunt. Loquitur autem hîc Hippocrates, vt id etiam obiter moneamus non de ea concoctione quæ naturalis est, ac propriè Græcis πέψις dicitur: sed potiùs de ea quæ partim naturalis, partim præter naturam est, quòd scilicet ab innato fiat calore, non tamen ab eo qui planè vincit: quòd nimirum non ex materia quæ prorsus benigna sit, & animanti familiaris, neque tamen etiam omnino aliena peragitur. Vt hac ratione concocta dicantur omnia ea, quæ à natura ipsa euicta sunt, quemadmodũ copiosiùs sectione prima, aphorism. commentario vicesimosecundo, docuimus. Rectissimè igitur hoc loco Galenus inquit, has concoctiones omnes his adesse quæ concocta sunt, id est, à natura deuicta. Talia verò sunt quæ ab Hippocrate in Paulò antè citato aphorismo superuenientia appellantur. Quippe fieri non potest vt ea quæ statim cum morbo inuadunt ac incipiunt, concocta sint, quum, vt infrà capite octauo demonstrabitur, principium morbi concoctionis signis apparentibus finiatur. Superueniunt itaque adeoque concoquũtur & à natura deuincuntur, vrinæ, alui excremẽta, sputa, & id genus alia excrementa: quare à medico etiã consideranda erunt. Nam si concocta sunt, iudicii celeritatem, adeóque morbi breuitatem portendunt, Cruda verò si fuerint, iudicii extractionem, morbique diuturnitatem demonstrant. Vt enim in corporibus secundum naturam se habentibus vel concoctionem vel cruditatem significant: ita quoque in ægrotantibus. Porrò differunt superuenientia, ab iis quę propria sunt morbi symptomata. Propria enim sunt symptomata, quę morbi speciem constituunt, quemadmodum pleuritidis exemplo in contextu Galenus docet. Cũ pleuritide enim inuadunt, adeóque propria illius sunt symptomata, febris acuta, pũctorius lateris dolor, spirandi difficultas, & tussis. Febris autem sequitur, quòd laborans locus parum à corde distat, & cum inuolucro ipsum inuoluente, ac septo transuerso cognationem habet. Punctorius verò dolor, quod phlegmone fit in membrana costas succingente. Hoc enim doloris genus fieri membranis laborantibus, Galenus libro secũdo,

Ea quæ succedũt ad exquisitã temporum morbi cognitionem plurimùm cõferũt.

Concocta quę?

Superuenientia quæ?

Pleuritidis propria symptomata.

Febris.

Pũctorius dolor.

do,de laborantibus locis,capite primo monstrat. Difficultas autem spirandi, quòd locus affectus sit respirationis organis,pulmoni potissimùm,& septo transuerso,vicinus. Tussis,quòd aliquid semper à laborante loco ad pulmonem refudet. Ceterùm pleuritidi quædam veluti huius morbi propria,quædam verò vt omnium morborum communia,superueniunt. Propria quidem, de quibus initiò Galenus disserit symptomata, vt in quadruplici sint differentia,ita etiam quatuor portẽdũt. Vel enim cococta sunt, & tum morbi haud ita multò pòst solutionem ostendunt. Vel cruda,tum quidem diuturnum necessariò fore morbum significant. Vel praua, & tum periculum imminere monstrant. Vel maligna,& tum mortem minantur. Id quod sputi in pleuritide exemplo Galenus clarissimè docet. Pleuritidis enim proprium est. primò quidem si nihil omnino cum tussi educitur:id quod accidit, vbi humor morbum efficiens adhuc crudus est:quod sufficiẽs crudi morbi est indicium. Secundò, si aliquid educatur cum tussi,atqui tale quidem quod non sit bonum. Id verò quòd bonum non est duplex esse solet. Vel enim est crudum duntaxat,vel non solùm crudum,sed etiam prauum. Ab iis autem omnibus differt id quod coctum est,quòdquidem propriè loquendo Græcis πτύελον,Latinis sputum appellatur. Quod autem cruentũ sanguineum, biliosum, & spumosum,rectiùs Gręcè πτύσμα,Latinis excreatio dicitur. Quapropter verissimè dixit Hippocrates si sputum celeriter in pleuritide superuenit, morbũ abbreuiat. Hoc enim coctum,vt modo diximus,existit,ideoque iudicii celeritatem,& morbi breuitatẽ indicat. Si verò omnino nihil educitur in pleuritide,aut quod educitur crudũ est,morbum in longius produci tempus portendit. Quòd si id quod in pleuritide excreatur prauum est,ægrotanti aliquod ex hoc morbo periculum imminere significat. Si verò quod excreatur malignum etiam fuerit, mortem. Cæterùm quum iam expositum sit quid sputum propriè vocatum significet, pergit Galenus etiam explicare quid excreatio propriè appellatã portendat,inquiens. Excreationes subflauæ,subrubræ,subpallidæ,spumosæ, & tenues,solius sunt cruditatis indicia,adeoque neque periculum,neque mortem significare,breuiter nullũ insigne malũ demõstrant. Quęcunque autem excreationum syncerę flauæ,& subrubræ,crassę,spumosę,pallidę,lentæ,& rotundę fuerint, prauæ sunt,& iis etiam magis nigræ. Synceras autem excreationes nominat,quę per se tantummodo, & impermixtæ alienæ materiæ sunt. Et hæ quidem omnes prauæ,præter enim sanguinem,Galeno libro secundo,prog. commẽtario quadragesimoseptimo attestante,quiuis alius humor si syncerus fuerit,prauum indicat affectum, à flammeo calore generationem obtinens. Flauæ itaq; & rufæ excreationes prauæ sunt, quòd flauam bilem vehementer esse assatam portendant. Crassæ verò, quòd ægrè educantur, & longiore temporis tractu malè affici cogant, & quòd in angustioribus meatibus ac viis impingantur,vnde vt nonnulli suffocentur,accidit. Spumosæ, quôd pituitã quodammodo crassam ac viscidam aeriæ substantiæ permixtam significent. Pallidæ, quia bilis vehementem assationem præ se ferunt. Pallidas autem diximus, quas Hippocrates χλωρὰ πτύσματα vocare solet. χλωρὸν enim illi idem φ ὠχρὸν vel ἰῶδες,hoc est pallidũ aut eruginosum,vt loco citato,& libro secundo vict.acut.commentario vicesimotertio Galenus est autor,significat. Lentę & rotundæ,quòd pituitam admodum assatã portendant. Immodicus enim calor pituitam assans,efficit vt excreatio rotunda fiat. Hinc non temerè libro sexto Epide.sectione tertia aphorism.28.sputum rotundũ delirium portendere,Hippocrates affirmauit. Nigræ omnium excreationũ prauissimę sunt,quòd atræ bilis,quæ deterrima & quàm maximè erodens est,aut crassi sanguinis assationem,aut extremam refrigerationem,ac natiui caloris extinctionẽ,demõstrent. Porrò non tantùm substantiam & colorem sputorum & excreationum à medico esse consideranda,sed earundem etiam eductionis modum,Hippocratis testimonio, ex libro secundo prog.43.producto,comprobat. Considerandum itaque num facilè aut ęgrè ipsa procedant. Si enim celeriter,hoc est,inter morbi initia,& promptè siue facilè

[Margin notes: πτύελον. — πτύσμα. — Excreationũ significatio. — Syncerę excreationes quæ? — Quiuis syncerus humor,dempto sanguine, prau. — Flauę. — Crassæ. — Spumosæ. — Pallidæ. — Lentę ac rotũdæ. — Nigræ. — Excreationum modus.]

in doloribus pulmonis & costarum exeant sputa, flauumque sputis vehementer commixtum sit, bonum est. Contrà autem si acciderit, malum. Quippe sputum quod citò & facilè educitur, nec vehementem in thorace dolorem esse, adeoque hunc suo validè fungi officio, nec humorem crassum, ac glutinosum in pulmonis fistulis conditum esse, significat. Quòd si verò contrarium euenerit, contraria etiam portendere manifestum est. Bonum prætereà est, si flauum sputo sit vehementer commixtum. Syncerè enim flauum, propter causam paulò antè expositam, damnatur. Liquet autem ex citata iam Hippocratis sententia, quòd ille sputum non nominet nisi id quod secundum naturam se habet, hoc est, quod concoctum, & minimè crudũ, aut prauum est. Deinde quòd dictio vehementer cum voce commixtum, & non cum flauum verbo sit coniungenda. Neque obstat quòd aliqui hanc vocem vehementer, omnino non adscripserint: id enim præter omnem rationem ab illis factum est. Aut quòd nõnulli ex iis qui hanc adscribunt ad flauum referunt, non enim Hippocrate digna dicunt, vt qui omnium inæquales motus, & eorum quæ plurimùm distant complicationes semper damnet. Et experientiâ quoque ipsa ita se habere comprobat. Si itaque inæquales omnium motus damnauit Hippocrates, fieri non potest vt sputum vehementer flauum probauerit. Quòd tantò minus etiam fieri potuit, quo sputum vehementer flauum à sputo naturali, de quo hoc loco loquutus est, vt diximus, Hippocrates, distat. Vehemẽter autem flauum sputum, vtpote prauum, plurimùm distare ab eo quòd naturale est, omnibus constat, quocirca complicari de Hippocratis sententia, vt qui eas complicationes semper damnet, nequeunt. Porrò quòd dictio vehementer, ad commixtum sit referenda, ex sequentibus verbis, contra prædictorum medicorum sententiam, manifestè comprobatur. In aphorismo enim 45. libri secundi prognost. vbi omnia primę sententiæ opponuntur, euidentissimis verbis flauum quod non vehemẽter commixtum, hoc est, syncerum existit, deterius esse ait. In citata itaque iam Hippocratis sententia dictioni celeriter, opponitur illud, multò pòst doloris principium. Ei verò dictioni facilè, illud, multam excitans tussim. Si quid enim multam infert tussim, hoc certè ægrè educitur. His autem verbis, flauumque sputo vehementer commixtum apparere, opposuit, non vehementer commixtum, seu simpliciter immixtũ, & duntaxat flauũ, & quòd ex vtrisq; nẽpe colore naturalis sputi, & flaui aut rufi, nõ tamẽ vehemẽtet cõmixtũ est. Sed dãnare Hippocratẽ vehemẽter flauũ, ea sentẽtia quę paulò antè citatã cõsestim sequitur, nẽpe 46. manifestiùs cõprobat. Inquit, enim, flauũ syncerũ periculosum. Quid autem per syncerum veniat intelligendũ, in cõtextu Galenus ostẽdit, nimirũ id quod sputo naturali non est commixtum. Quę deinceps in Galeni cõtextu sequuntur, sunt duo Hippocratis aphorismi ex citato iam libr. secundo, prog. producti, nempe 47. & 48. Qui paulò antè abundè à nobis, & à Galeno in cõmentariis enarrati sunt. Proinde prolixiori horum verborum enarratione minimè opus est.

Sputum quid? *Hippocrates omnium inæquales motus damnat.* *Vehemẽter vox ad commixtum referenda.* *Syncerum.*

Cæterùm simul etiam consideranda sunt superuenientia quæ omnium acutorum morborum sunt communia. Connumerat autem ea deinceps in eum modũ
„ scribens. Sunt autem hæc bona facilè perferre morbum, facilè spirare, à dolore li-
„ beratũ esse, sputũ facilè tussiendo eiicere, corpusque æqualiter calidum & molle
„ esse, sitim non habere, vrinas & alui excrementa, & somnos, & sudores, velut
„ scriptum est, singula quòd sint bona scire conuenit. Hæc itaque bona signa sunt. Quæ verò instrumentorũ quæ respirationi inseruiunt sunt propria, & quæ præterea omnium aliorum acutorum morborum communia existunt, cõtinenter inuicem scripta sunt. Adiungens verò ipsis subinfert. Mala verò signa iis contraria sunt, ægrè ferre morbũ, spiritum magnum & densum esse, dolorem non sedari,

spu-

ſputum vix tuſsiendo eiicere, vehementer ſitire, corpus inæqualiter calore affici, ventrem & latera vehementer calida eſſe, frontem verò & manus ac pedes frigidos. Vrinas autem, & alui excrementa, & ſomnos, & ſudores, quemadmodũ ſcriptũ eſt, hæc ſingula noſſe oportet mala eſſe. Scriptum verò etiam de iis in libro prognoſticorũ, vbi ſimilẽ huic in ſingulis horũ quidẽ nũc in ſputis et excreationib⁹ doctrinã tradit. Quẽadmodũ enim in iis hoc quidẽ concoctionis eſt ſignũ, hoc verò cruditatis, illud autẽ interitus: & quòd vtiq; cõcoctionis eſt ſignũ, ſi ſtatim in principio apparet, celeriter ſeruari hominem ſignificat, cruditatis autem, longiori tempore, pernitioſum verò, mori: & quòd vehementer exitioſum eſt, celeriter, quòd verò illo minùs eſt pernitioſum, longiori tempore: ita etiam de vrinis ipſis, & alui excrementis & aliis omnibus de quibus deinceps nobis ſermo erit, definitum eſt. Ex iis enim omnibus hæc quidem concoctionis, hæc autem cruditatis, illa verò interitus ſigna ſunt. Nigra enim excreatio præter id quod cruda eſt, pernicioſa quoque exiſtit. Sic & vrina nigra, non ſolùm cruda, ſed etiam exitioſa eſt. Simpliciter autem cruda, quæ alba & tenuis eſt, quam aquoſam nominamus. Nigra vrina. Simpliciter cruda.

COMMENTAR.

Poſtquàm Galenus quid ex propriis pleuritidis ſymptomatis ſuperuenientibus definiendum ſit, expoſuit, nunc quid ex iis quæ omnium acutorum morborum communia ſunt ſit definiendum, docet. Sunt autem ea quæ non tantùm pleuritidi, ſed & reliquis omnibus morbis acutis ſuperueniunt. Atque hæc quidem duplicia ſunt, bona nimirum & mala. Bona ſunt, facilè perferre morbum, promptè ſpirare, à dolore eſſe liberatum, ſputum tuſsiendo facilè eiicere &c. quemadmodum in contextu ex Hippocratis libro ſecundo, prognoſt. aphoriſm. 56. à Galeno ordine recenſentur. Quippe facilè perferre morbum, inditio eſt illum eſſe moderatiorem. Facilè autem ſpirare, neq; thoracem, neque cor, neque pulmonem, neque ſeptum tranſuerſum dolorificum habere affectum, ſignificat. Quod etiam Hippocrates iis innuere verbis voluit. Facilis ſpiratio perquàm magnam vim obtinet in omnibus morbis acutis, quibus febris copulatur, quique quadrageſimo die finiri ſolent. A dolore liberari, certiſsimum ſignum eſt affectum dolorificum eſſe ſublatum. Sputum facilè tuſsiendo eiicere, nullum vehemẽtem in thorace dolorem, nec vires deeſſe monſtrat. Corpus autem æqualiter calidum & molle eſſe, ſignificat illud æqualiter eſſe affectum, aut per caliditatem, aut mollitiẽ, adeoque non vna parte calidum, altera frigidum, aut vna parte molle, altera durum. Sitim non habere, neque vehementem vel calorem, vel ſiccitatem ſubeſſe portendit. Denique vrinas eſſe bonas, alui item excrementa bona eſſe, concoctionem eorũ quæ in iecore, & ventriculo ſunt, ſignificat. Quæ autem vrinæ bonæ ſunt, docet Hippocrates in ſecundo prognoſticorum libro, ab aphoriſmo 26. vſque ad 38. De alui autem excrementis ibidem, ab aphoriſmo decimotertio, vſque ad 26. agit. Cæterùm mala ſymptomata quæ quidem inſtrumentis quæ reſpirationi inſeruiunt ſunt propria, & quæ prætereà omnium aliorum morborum acutorum ſunt communia, continenter in citata à Galeno Hippocratis ſententia præſcribuntur, & prædictis planè cõtrari exiſtũt. Sunt autem, morbum ægrè ferre, id enim morbi vehementiam portendit. Spiritũ autem magnum & denſum, ſiue crebrum eſſe, quid mali prænunciet Hippocrates ſati, in eum ſcribens modum ſignificauit. Spiritus denſus creberve, inquiens, aut doloris, aut phlegmones in partibus tranſuerſo ſepto ſnperioribus, indicium eſt. Magnus verò & ex longis interuallis factus, delirium. Cauſa autem eius rei in libro ſecundo de ſpirãdi

Que ſymptomata communia. Bona. 1 prog. 28. Mala. 1. prog. 27.

difficultate Galenus copiosè admodum exposuit. Quid verò hæc quatuor dolorẽ non sedari, sputum vix eiicere, & vehementer sitire, corpus inæqualiter calore affici significent, è contrariis bonis abundè constat. Porrò frontem, manus, & pedes, adeoq; extremas corporis partes, frigidas esse in acutis morbis, ventrem autem & latera, hoc est, internas partes calidas, immensarum viscerum phlegmonum indicia sunt. Hinc est q Hippocrates in aphorismis ita scriptum reliquerit. In acutis morbis frigiditas extremarum partium, malum. De vrinis autem, alui excrementis, somnis, & sudoribus malis, locis suprà productis in libro prognosticorum scriptum ab Hippocrate est. Ibidem enim similem de singulis prædictorum, qualem nunc de excreationibus doctrinam tradit. Quemadmodum enim in sputorũ & excreationũ genere, hoc quidem concoctionis est signum, hoc verò cruditatis, hoc autẽ mortis: & quòd vtique concoctionis est signũ si protinus ab initio apparet, celeriter hominẽ à morbo liberari significat: si verò cruditatis, lógiùs pduci morbũ, sin pniciosum, mori indicat: & quòd vehemẽter pniciosum est signũ, celeriter mori, quod autẽ illo minùs est exitiosum, longiori pòst tẽpore ægrotantẽ mori indicat: ita etiam de vrinis alui excrementis, & aliis omnibus definitum est ab Hippocrate. Quòd nimirum ex his hæc quidem concoctionis, hæc cruditatis, hæc verò mortis signa sunt. Vt enim nigra excreatio, verbi gratia, non tãtùm cruda, verumetiam perniciosa est: sic etiam vrina nigra, non solùm cruda, sed etiã exitiosa est. Vrina autẽ simpliciter cruda, & nõ simul pnitiosa est alba & tenuis, quam aquosam nominamus. Quòd confirmat planè Galenus, qui libro secundo prognosticorum commentario tricesimosecundo, ita scribit. Vrina aquosa, tenuis quidem consistentia, colore verò candida est, summamque humorum cruditatem, naturalis verò facultatis imbecillitatem significat.

Partes extremas esse frigidas, internas autẽ calidas in acutis morbis malum. 7. apho. 1.

Aquosa vrina.

CAPVT VI.

„ *RVrsus igitur ad aphorismum redeamus, qui ita inquit. Accessiones*
„ *autem & constitutiones morbi indicant, & anni tempora, & cir-*
„ *cuituum inter se incremẽta, siue quotidie, siue alternis diebus, siue per*
„ *maiora temporis interualla fiant. Sed etiam ex iis quæ superueniunt,*
„ *veluti pleuritide laborantibus, sputum si statim quidem morbo incipiente appa-*
„ *reat, ipsum abbreuiat: sin postea apparet, producit. Quinetiam vrinæ, & alui ex-*
„ *crementa, & sudores, vbi superuenerint, aut iudicatu difficiles, aut faciles, aut breues, vel longos morbos fore ostendunt. Quippe hæc manifestè omnium eorum quæ in prognosticis scribuntur compendium sunt, quum senex capita duntaxat eorum quæ in hoc libro particulatim dicuntur in aphorismos transferre tentauerit. Quæ nam igitur hæc sunt capita? Sæpius enim vt hæc ipsa repetam melius esse iudico, vt nunc vtique etiam quispiam pudore affectus, & morbi principium cognoscat, & futurũ vigorem præsciat. Hæc sunt, vt ipse inquit, & species morbi, & natura temporis, & accessionum circuitus, & quæ morbis superueniunt. Sermo autem mihi rursus erit de eodem exemplo, breui quadam de nominibus distinctione adhibita, quibus vt par erat veteres ad mentis conceptum explicandũ vtebantur. Summo enim studio in exquisitam rerum cognitionem incumbebant. Recentiores verò propemodum omnes vitam suam in nominibus terunt, de rebus minimè soliciti. Principium igitur morbi, & primum quidem insultum, & indiuisibilem primã accessionis partem, veluti nunc quòd latitudine caret, vocant.*

Capita eorũ quæ in prognosticis Hippocrates scripsit.

Principii acceptiones duæ.

Aliquando

Aliquando verò & tempus aliquod latius, quod rursus in ipso nunc est, quando scilicet vel hyeme nũc esse dicimus, vel æstatẽ, vel aliquod aliud tẽpus. Quòd igitur Hippocrates in nullo taliũ sermonũ, qualis est is quẽ anteà commemorauimus aphorismus, & multi alij quos deinceps dicemus, principiũ vocet primũ illũ & indiuisibilẽ insultũ, vnicuiq; liquet. Quomodo enĩ hoc, scilicet: Circa pricipia morborũ cõsiderãdũ, an statim florẽt, quispiã sic dictũ esse putare posset? Vel illud: „ Incipiẽtibus morbis si quid mouẽdũ videtur moue, vigẽtibus aũt quiescere melius „ est? Vel hoc. Si inter principia morbi facies huiusmodi erit? Siquidẽ facies ista le- „ talis, de qua hæc dicitur, in illo exquisitè primo insultu morborũ nũquã consistere potest. Eodẽ pacto quũ dicitur: In acutis morbis rarò, & in principijs purgantibus medicamẽtis vtẽdũ esse: principiũ quod in tẽporis latitudinẽ extrahitur demõstrat. „ Et multò magis quum inquit: Circa principia & fines, oĩa imbecilliora sunt, circa „ vigores verò fortiora. Et hoc quidẽ: In quibuscunq; morbis incipientibus, atra bilis „ vel suprà vel infrà prodierit, lætale: eodẽ sensu dictũ est. Pari modo in libro de vi- „ ctu acutorũ morborũ, in enumeratione vehemẽtiũ illorũ symptomatum subintulit. Hæ verò si in pricipijs apparuerit, vehemẽtissimũ delirium denũciãt, & magna ex „ parte moriũtur. Eodẽ iis pacto se habet etiã id quod in proposito nũc nobis aphoris „ mo est, vbi ait: Veluti in pleuriticis si sputũ statim incipiente morbo appareat, illũ „ abbreuiat. Neq; enim primũ exquisitè insultũ nũc significat, hæc dictio incipiẽte, tũ propter rerũ naturã ipsam, tũ quia talia nõ potuisset dicere superueniẽtia. Quo enim pacto ab iis quæ simul inuadũt differret? Hæc enim manifestè idem inter se, & cũ vniuerso morbo principiũ habẽt. Superueniũt autẽ quædã statim quidẽ prima die, quædam in secunda, quædam verò in tertia, & quarta, nonnulla quoque quum morbus aliquousque progressus est. Superuenientiũ diuersitas.

COMMENTAR.

Initiò huius capitis Galenus repetit aphorismũ duodecimũ sectionis primæ aphorismorum Hippocratis, vt scilicet ostendat hunc veluti compendium esse omnium eorum quæ in libris prognosticorum scribuntur. Nam Hippocrates, quem hîc, vt alibi etiam sæpiùs, παλαιὸν, id est, senem nominat, eorum quæ in libro prognosticorum particulatim traduntur capita tantùm in aphorismos transtulit. Quæ verò hæc sint capita, nõ piget Galenũ sæpiùs dicere, quo scilicet hac crebra repetitione efficiat, vt saltẽ quispiã pudore affectus discat principiũ morbi cognoscere, & futurũ vigorem præscire. Sunt enim, vt Hippocrates inquit, hæc quatuor, species morbi, anni natura, accessionum circuitus, & quæ morbis superueniunt. Quæ si singula rectè, & vt præcedentibus duobus capitibus exposuimus, expendãtur, tempora morborũ, principiũ maximè & vigorẽ exquisitè indicant. Deinde iterum de eodem exemplo, hoc est, de anni temporibus, præsertim principio, verba facit Galenus, breui admodũ de noĩbus distinctione adhibita. Bifariã enim principiũ à medicis esse acceptũ, vt paulò pòst dicemus ostẽdit. Laudat autem veteres, vt qui summo studio in exquisitam rerum cognitionẽ incumbebant, nec nominibus, vt par fuit, aliter quàm ad animi conceptum explicandũ vsi sint. Contrà verò recentiores notat, vt qui propemodum omnes vitam in nominibus terunt, parum interim de rebus soliciti. Verum ne linguarum osores, quorum hodie est infinitus adhuc numerus, inter eos potissimũm qui medici sibi titulum temerè vendicant, ex hoc Galeni loco linguarum studium calumniandi ansam accipiãt, animaduertendũ, Galenũ iis verbis nõ damnare diligentem nominum inquisitionem,

Senex quis.

Bifariã principiũ à medicis vsurpatum.

Nũ nominũ inquisitio damnãda sit?

quum constet nomina non alia de causa tanta curiositate rebus maximè congruentia esse imposita, quàm vt eas redderent cognobiles, adeoque nobis rerum conceptus significataq; explicarent. Quapropter non ita nominum negligentem esse decet, vt non seuerè, & multo ocio sit disquirendum, quę quibus rebus nomina sint adoptanda. Quippe hoc ad exactam rerum, de quibus tractandum est, intelligentiam ac perspicuitatem plurimùm conducit, præsertim si patriis, hoc est, receptis & propriis, ac maximè consuetis vtimur. Redarguit autē eos, qui ociosam operā in non necessariis verbis ponūt, adeoq; omnē vitā de nominibus altercādo, vt cap.1.de symp.diffe.ait, conterunt, nec vnquā ad artis finē peruenire possunt. Atq; hanc esse Galeni mentē abūdè satis testantur quæ lib.3.de diffe.pulsuū cap.1.scriptū reliquit, vbi ita inquit. At de no-
» minibus pugnare, nec vllum hîc modum facere, & multùm elaborare, solidosque im-
» plere libros maximos iis præstigiis, nec necesse esse, nec par, nec venia dignum iudico.
» In hunc enim modum de nominibus laborare, vt idem eodem loco ait, est operam ludere. Ad hæc ociosum tantùm & inutile nominum studiū damnasse Galenū vel hinc etiam palàm fit, quòd aliàs temerè ipsum fecisse fatendum erit, quòd libellum de nominibus medicis, quem iniuriā tamen temporum amisimus, conscripserit. Quid multa? necessariam nominum inquisitionem non esse damnandam, sed inquirenda eatenus nomina, quatenus in rerum nos perducunt cognitionem, & ad illustriorem eorū quæ dicimus significationem conducunt, manifestè libr. secundi prognosticorum, comm. 39. in eum scribens modū testatur Galenus, Assiduè in animo habeas, inquit, eatenus
» studendum esse nominibus, quatenus ad apertiorem eorum quæ narramus significa-
» tionem ex illis iuuari possis. Reliquum verò tempus superuacuum existimabis, ad stu-
» dium meliorum rerum accommodans. Vnicè itaque curandum erit omnibus, quemadmodum bibro primo thera. meth. cap.5. Galenus monet, vt singulis rebus sua accó-
» modentur nomina, sic enim dilucida doctrina, atque à sophismatis, quę homonymia
» parit, libera efficitur. Id quod exemplo principii hoc loco Galenus monstrat, quod bifariam vsurparunt medici. Primùm pro primo insultu, & indiuisibili primæ accessionis parte. Atque in ea quidem significatione principium non est nisi nunc quod caret latitudine. Hoc est, præcisè hoc momentum, seu ipse articulus, in quo primùm inuadit morbus. Secundò verò pro aliquo tēpore quòd latiùs est, hoc est, pro principio morbi quod latitudinem obtinet. Et in eo significatu principium significat nunc quod latitudinē habet, hoc est, tēpus primum morbi quod in certa latitudine cōsistit. Quòd Galenus hoc loco iis planè verbis significare voluit: ὅπερ, (sic enim, & non ὥσπερ legendū esse iudico) ἔστ' αὐτῷ πάλιν τὸ νῦν hoc est, quod rursus in ipso nunc est. Non est autem in nunc quod indiuisibile est, & latitudine caret, sed in eo quod latū est. Proinde quum dicimus nunc est principium morbi, nō aliud significare volumus, quàm quum dicimus nunc est hyems, aut æstas, aut ver, aut autumnus. Per nunc enim non tempus indiuisibile, sed id totum spatium temporis quod hyemem vocare solemus intelligimus. Eodem sanè modo in morbis ea loquendi ratione significamus totum hoc tempus latum, quod concoctionis signis definitur. Et in ea quidem significatione passim ab Hippocrate principii vox est vsurpata. Nam in nullo suorum monumentorum loco Hippocrates principium vocauit primum illum & indiuisibilem, seu latitudine carentem insultum. Id quod aliquot ex eo autore productis aphorismis Galenus hoc loco luculenter ostendit. Nam in secundo Epidemiorum libro, sectione prima, vbi ait:
» Circa principia morborum considerandum, an statim floret: manifestum est eum per principium non intellexisse primum illum exquisitè & latitudine carentem insultum, aliàs morbus vno & eodem temporis momento vtrunque tempus, principium nimirum & vigorem obtineret, quod tamen fieri non potest. Item neque sectione secunda aphoris. 29. vbi inquit. Incipiētibus morbis, si quid mouēdū videtur moue &c. principium tale intelligere potuit, vtpote in quo propter eius celeritatem quicquam moliri

Principii acceptiones duæ.

Galeni codex Græcus emaculatus.

medico non sit integrum. Præterea primo prognosticorum aphorism. vndecimo, vbi dicit: Si inter principia facies huiusmodi erit: fieri non potest vt de primo illo morbi insultu locutus sit: quum in eo temporis momento facies talis consistere nequear, sed opus est aliquo longiore temporis spatio in quo talis appareat facies. Eodem sanè pacto, quum sectione prima aph. vicesimo quarto, scriptum reliquit. In acutis morbis rarò, & in principiis purgantibus medicamentis vtendum: non primum insultum, vt in „ quo non liceat ob eius breuitatem porrigere purgans medicamentum, sed id potiùs „ principium quod in latitudinem extenditur manifestè demonstrauit. Multò autem magis id principium videtur insinuasse sectione secunda, aphorism. 30. dum ait. Circa principia & fines omnia imbecilliora sunt, circa vigores verò fortiora. Nam quomodo aliquid esse imbecillum, aut validū in temporis momento dici posset? igitur vt aliquod principiū quod latitudinem habeat iis intellexerit verbis necessum est. Hoc denique quod est in sectione quarta aphorism. vicesimo secundo, In quibuscunque mor- „ bis incipientibus atra bilis vel suprà vel infrà prodierit, letale, & quod est in libro se- „ cundo victus acut. morb. aphorism. quadragesimo nono, vbi ita scribit. Hæc verò si in „ principiis apparuerint &c. satis etiam propter causam iam expositam confirmant, Hippocratem non de principio in prima significatione, sed altera potiùs locutum esse. Nusquàm autem clariùs se de tali principio non esse locutum Hippocrates monstrauit, quàm in proposito nunc nobis Hippocratis aphorismo primæ sectionis duodecimo, vbi ait. Veluti in pleuriticis, si sputum statim incipiente morbo superueniat, illum abbreuiat. Nam non intelligere ipsum hoc loci primum exquisitè insultum per princi- „ pium, duplici ratione ostenditur. Primùm quòd rerum natura nō permittat vt statim „ in primo insultu pleuritidis sputum appareat, neque enim fieri potest vt in hoc temporis momento, quod è morbo refudasset per sputum eiiceretur. Secundò, quòd sputum hoc, quod in primo statim insultu morbi appareret, inter superuenientia connumerare haud potuisset, quum ab iis quæ simul cum morbo inuadūt nihil differret. Differre autem hæc duo inter se hinc fit manifestum, quòd illa quæ vnà inuadunt idem inter se, & cum vniuerso morbo principium obtinent. Quæ autem superueniunt, minimè, vtpote quorum quædam statim primo die, atqui non cum morbo simul: quædā in secunda, quædam verò tertia & quarta, quædam quum iam longiùs progressus est morbus. E quibus omnibus Sole clarius fit, Hippocratem nusquam in suis monumētis principium in prima significatione, hoc est, pro primo exquisitè morbi insultu, vsurpasse.

Quæ vnà cū morbo inuadunt.

Quæ superueniunt.

CAPVT VII.

Principium verò latitudinem obtinens communi quadam, & ea quidem prompta imaginatione, quæque nihil artificiosi habet, prima accessione complectitur. Hinc est quòd quædam protinus quùm incipiunt, vigorem accepisse dicuntur: quemadmodum in primo Epidemiorum testatur libro, vbi inquit. Statim enim incipiens continua quibusdam floret ac viget. Vox enim incipiens nunc non dicta est de morbi tempore, alioquin ei pugnaret quod dicit florere & vigere: sed de tempore videlicet quod à principio exquisitè primo vsque ad tertium, vt plurimum, diem extenditur. Omnino enim hæc febris vbi principium hoc primum, & latitudine destitutum absoluerit, atque subinde hoc pacto increuerit, proprium assumit vigorem: hæc quidem in prima protinus die, illa verò in secunda. Nequaquàm tamen statim ab insultu primæ accessionis aliqua febris in vigore esse potest. Verùm si in prima die, siue in secunda vigorem nacta, hinc vsque ad

Principiū latitudinem obtinēs quod artificio caret.

integram solutionem extendatur, nullam sensilem alterius accessionis inuasionem accipiens, hæc vtique statim ab initio proprium habuisse vigorem dicetur. Et hoc est quod ab Hippocrate dictum est. Continua enim est quæ quibusdam statim incipiens floret, ac viget. Tale igitur etiam est hoc: In pleuriticis sputũ si statim quidem incipiente morbo appareat, illum abbreuiat: priusquàm scilicet secunda inuaserit accessio. Adhuc enim pleuritis incipere dicetur, non solùm quando talis accessio est in augmento, aut vigore, sed etiam in vniuersa declinatione, atque omnino antequàm secunda ingruat accessio, quæ, vt plurimùm, in pleuritide tertio fit die.

Secũda accessio in pleuritide ferè tertia die.

COMMENTAR.

Præcedenti capite Galenus monstrauit duplex esse principium, vnum indiuisibile ac latitudine omni destitutum, de quo Hippocrates nunquam sit locutus: alterum verò quod latitudinem aliquam obtinet: quod & ipsum planè duplex existit. Vnũ quod Galenus hîc & in sequenti capite ἄτεχνον, hoc est, artificio destitutũ vocat, & est quod prima accessione complectitur, &, magna ex parte, ad tertium vsque diem extenditur. Alterum verò quòd ἴδιον, id est, proprium dicitur, est id quod concoctionis signis finitur, & morbi pars existit. De quo sequẽti capite dicemus. De vulgari autẽ & eo quod nihil artificiosi habet, & prompta imaginatione prima accessione circũscribitur, nec morbi pars est, hoc in capite agit Galenus. Quum in ea quidem significatione accipitur principium, tum quædam morborum genera protinus quum incipiunt, rectè vigorem accpisse dicuntur. Prima enim accessio, vt capite quarto comprebensum est, aliquando etiam augmentum, & vigorem morbi in se complectitur. Atq; hinc est quòd Hippocrates libro primo, Epide. sectione tertia, scriptum reliquerit, continuam febrẽ statim incipientem quibusdam florere & vigere. Neque enim vox incipientem, de eo principio quod morbi tempus est intelligi potest, alioquin vnus & idem morbus vno & eodem tempore in principio & vigore esset, quod fieri nequit, sunt enim diuersa & distincta tempora, vtpote quæ etiam augmenti interuentu separantur: sed de eo potiùs tempore, quod prima circunscribitur accessione, adeoque quod, vt plurimùm, ab exquisitè primo insultu & principio vsque in tertium protenditur diem. Nam hæc febris continua vbi principium hoc primum, & latitudine destitutũ perfecerit, & subinde, vt par est, increuerit, proprium, hoc est, eum qui morbi tẽpus est, vigorem assumit. Et ex eo febrium genere, hæc quidem in prima protinus die, illa verò in secunda vigorem accipit. Nulla tamẽ febris statim à primæ accessionis insultu in vigore esse potest: quòd hoc ipsum naturæ rerum, atque temporum morbi repugnet. Verùm siue in prima, siue in secunda die vigorem nacta sit, hinc tamen, hoc est, à vigore, si ad integram vsque solutionem extẽdatur, nec vllam sensilem alterius accessionis inuasionem accipiat, statim vtique ab initio proprium morbi vigorem babuisse dicetur. Nam nulla alia subsecuta est accessio, sed in prima planè accessione, quæ ad integram vsque febris solutionem durauit, vigorem assumpsit. Atque hoc omnino est quod Hippocrates in paulò antè citata sententia continuam febrem statim incipientem vigere dixit. De tali quoque principio locutus est Hippocrates prima sectione aphorism. 12. vbi inquit. In pleuriticis si statim quidem incipiente morbo sputum appareat, illum abbreuiat. Statim enim, ait, hoc est, priusquàm secũda inuaserit accessio. Quippe pleuritis adhuc incipere, hac ratione, dicetur, non solùm quando hæc accessio in augmento, aut vigore fuerit: sed etiam per vniuersam eius declinationem, atque omnino antequàm secunda accessio, quæ, vt plurimùm, in pleuritide tertio fit die, inuadat. Nam vt iam sæpe est commemoratum, principium in eo Hippocratis loco planè id tempus significat,

Principiũ obtinẽs latitudinẽ duplex ἄτεχνον.

ἴδιον.

Quædã morborũ genera protinus quũ incipiũt vigorẽ rectè accepisse dicũtur.

quod

quod prima accessione comprehenditur. Quapropter tantisper dum illa durat, principium esse pleuritidis dicetur.

*Quodcunq; igitur concoctionis signum superuenerit, breuem simul & salubrem fore morbum significat. Tale sanè etiam est in pleuriticis sputum. Quippe vniuscuiusque corporis partis excrementum, eum qui illi inest affectum demonstrat: si concoctum quidem fuerit, salubrem: si verò crudum, morbosum. Sic itaque hæc etiam dicta sunt. Egestio alui optima est, mollis & compacta, & quæ eadè hora, qua in secunda valetudine deiici solebat, excreta. Copia verò iis quæ ingesta sunt, respondeat. Talis enim si fuerit exitus, inferior vtique venter rectè valebit. Quinetiam sputum si fuerit exquisitè simile sanorum sputo, respirationis instrumenta exquisitè sana esse demonstrabit. Quòd si verò aliquo modo impediatur, & à naturali habitu recedat, tantundem illa læsa esse ostendit, quantum vtique ipsum à naturali specie abest. Quod verò illi quod secundum naturam se habet maximè contrarium est, crudum existit, & magnam laborantium locorum imbecillitatem demonstrat. Si verò aliquam notam vitiosæ causæ habuerit, veluti est nigrum, iam tale exitiosissimum erit. Pari ratione & in vrinis se habet. Nam quæcunque harum, sanorum vrinis maximè similes sunt, hæ quidem satis robustũ esse venosum instrumentorum genus ostendunt. Quæ verò crudiores fuerint, ipsorum imbecillitatem. Quæ verò sanorum vrinis sunt maximè contrariæ, hæ quidẽ omnino sunt crudæ. Magnam autem vniuersi venosi generis imbecillitatem indicant. Quæcunque verò exuperantis causæ etiam prauitatem ostẽdunt, veluti quæ nigræ sunt, hæ extremè exitiales sunt. Hæc igitur tria signorum genera propriam cuiusque partis concoctionem demonstrant. Inferioris quidem ventris, quæ secundum naturam se habeut deiectiones: venosi autem generis, vrinæ: instrumentorum verò respirationi inseruientium tantùm, excreationes. Quemadmodum autem hæc ipsorum locorum à quibus excernuntur indicia præbent, eodem, arbitror, modo etiam vrinæ, renum, vrinatoriorum meatuum, vesicæ, & penis. Atqui vrinas quæ in malis harum partium excernuntur, Hippocrates seorsim in aphorismis enumerauit. Quæ verò in acutis morbis concurrunt, in prognosticorum libro scripsit. Quoniam verò vniuersus hic liber, vt iam sæpius est demonstratum, de solis agit acutis morbis: certè toto in eo de vrinis absoluto sermone, in fine subiecit. Ne "
autem te decipiat, si vesica morbo quopiam laborans, huiusmodi aliquam vrinam "
reddiderit: non enim totius corporis signum, sed ipsius per se vesicæ. Vt igitur vesi- "
cæ meminit, ipsa in sermone pro exemplo producta, sic & renes, & vrinatorios meatus, & penem inaudire oportet. Maximè verò idipsum demonstrant quæ ab ipso in aphorismis scripta sunt. Sicuti enim vesicæ, ita & renũ ægrotantiũ signũ describit: Quib⁹ inquiẽs, cũ vrina q̃ crassa est carũculæ exiguæ, aut veluti capilli "
vnà exeũt, iis à renib⁹ excernũtur. Hæc igitur, vt dixi, tria signorũ genera singu- "
la propriã cõcoctionẽ demõstrant: vrinæ quidẽ eius quæ fit in venis: deiectiones verò, eius quæ fit in ventre: excreationes autem, quæ in respirationis instrumentis.*

Concoctionis signa quid significant.

Egestionum alui indicia.

Sputi significationes.

Crudom. Nigrum.

Vrinarũ indicia

Tria signorũ genera partiũ cõcoctiones demonstrantia.

COMMENTARIVS.

Cuiusque partis excrementa consideranda.

In altera huius capitis parte Galenus ostendit diligenter admodũ, à medico cuiusq; partis excrementa esse consideranda, quòd scilicet eum qui illis inest affectũ indicent. Nam si concocta fuerint, salubrem: sin cruda, morbosum in illis esse affectũ liquidò demonstrant. Id quod trium excrementorum, alui nimirum, sputi & vrinæ, exemplo luculenter admodum declarat. Alui enim excrementa inferioris ventris ostendere affectus Hippocrates libri secundi prognosticorum, aphorismo decimotertio testatur, vbi in hunc modum scribit. Deiectio alui optima est mollis & solida seu compacta, & quæ eadem hora, qua in secunda valetudine deiici solebat, excreta est. Copia verò iis quæ ingesta sunt respondeat. Talis enim si excernitur, inferior vtique venter rectè valebit. Quibus sanè verbis Hippocrates optimam deiectionem, & quæ inferiorem ventrem rectè valere significat, tribus posse cognosci monstrat: nempe consistentia, tempore, & copia. Consistentia, si nimirum non omnino vt lapis dura, nec ita liquida vt diffluat, sed mollis sit eatenus, vt nihilominus compacta sit ac cohæreat. Tempore si vtique ea hora qua per sanitatem consueuit ab ægrotante excernatur. Copia, vt scilicet ingestis cibis respondeat. Talis vtique deiectio inferiorem ventrem, in quo ventriculus & intestina sunt, rectè valere indicat. Porrò vt alui excrementa inferioris ventris affectus ostendunt, ita sputum medii ventris, in quo respirationis sunt instrumenta, affectus demonstrat. Si enim hoc ipsum sanorum sputo exquisitè simile fuerit, respirationis instrumenta exquisitè esse sana indicat. Quòd si verò aliquo modo ne facilè & propè excernatur, impeditum fuerit, veluti si crassum & glutinosum sit, aut alia ratione à naturali habitu recesserit, quemadmodum supra, capite nimirum quinto, dictum est, illa noxa aliqua esse affecta significat. Tantundem autem instrumenta respirationis læsa esse ostendit sputum, quantùm specie & forma à naturali sputo abest. Si itaque parum abest, parum etiam læsa esse instrumenta monstrabit. Si verò plurimùm à naturali abest, etiam instrumenta ipsa vehementer esse læsa indicabit. Porrò sputum quòd secundum naturam se habenti maximè contrarium est, crudum existit. Quòd enim secundum naturam se habet, est id quod concoctum est, vt capite quinto diximus, igitur quod crudum est, illi contrarium sit oportet. Significat autem crudum magnam laborantium partium, siue locorum, vtpote in quibus ita deiectæ sunt facultates naturales, vt, alterare & concoquere sputum illud nequeant, imbecillitatẽ. Quòd si etiam aliquam notam viriosæ causæ sputum habuerit, vt est nigrum, iam tale perniciosum erit, vt loco iam citato abundè est demonstratum. Cæterùm tertium genus excrementorum quod partium corporis affectus ostendit, est vrina. Nam quæ sanorum vrinis est maximè similis, hęc certè venosum instrumentorum genus satis esse validum demonstrat. Sanorum autem vrinis similis est ea quæ concocta est. Crudior itaque vrina venosi generis instrumenta imbecillia esse indicat. Quæ autem sanorum vrinę est maximè contraria, hęc quidem crudissima existit, magnamque venosi generis imbecillitatem significat. Quæcunque verò vrina exuperantis & morbum efficientis causæ etiam prauitatem ac malitiam ostendit, vt est nigra, hæc extremè est perniciosa. Tria igitur iam dicta signorum genera propriam cuiusque partis concoctionẽ demonstrant. Deiectiones quidem naturales, inferioris ventris: vrinæ autem, venosi generis: excreationes verò, instrumentorum quæ respirationi inseruiunt. Quemadmodum autem hæc tria signa indicant affectus locorum à quibus excernuntur, ita etiam vrinę, renum, vrinatoriorum meatuum, vesicæ, & pœnis affectus indicant. Quales autem sint vrinæ quæ in malis harum partium excernuntur, Hippocrates in sect. quarta, aphorism. 75. & sequentibus luculenter ostendit. Quæ autem in acutis morbis cõcurrere solent, has in libro prognosticorum ab aphorismo 26. libri secundi vsque ad 37. enumerauit. Quippe vniuersus hic liber, de solis acutis morbis agit. In eo itaque libro quum iam vniuersum de vrinis sermonem absoluisset, in fine, nempe aphoris. 37. iam citati

Optima deiectio tribus cognoscitur.

Consistentia.

Tempore.

Copia.

Inferior venter.

Sputi significatio

Medius venter.

citati libri, hæc subiecit verba. Ne verò te decipiat, si vesica quopiam morbo laborans, „ huiusmodi aliquam vrinam reddiderit: nō enim totius corporis signum est, sed ipsius „ per se. Nā etsi vesicæ in hoc sermone tātùm meminerit, illa nimirū pro exemplo producta, tamen etiam renes, vrinarios meatus, & penem inaudire oportet, quòd scilicet huiusmodi vrina hoc est, purulenta, fœtida, acris, biliosa, aut pinguis, de iis enim ibidē sermo est; sæpe etiam propter renes, vesicam, vrinarios meatus, & penem, reddatur. Inaudienda verò esse quæ iam diximus maximè demonstrant quæ ab eodem Hippocrate in aphorismis scribuntur. Nam vt illic vesicæ laborantis, ita etiam renum ægrotantium signa describit. Inter alia enim sect. 4. apho. 76. ita scriptum reliquit. Quibus „ in vrina quæ crassa est exiguæ carunculæ, aut veluti capilli vnà exeunt, iis à renibus ex- „ cernuntur. Et in sequenti quoq; ibidem aphor. 78. renū meminit. Quę singula mani- „ festè demonstrant, reliqua etiam, quorum hic Galenus nominatim meminit, inaudienda esse. Tria itaque esse signorum genera, quæ singula propriam concoctionem indicant, vrinas nimirum eam quæ fit in venis, deiectionem autem eam quæ in ventre, & excreationem eam quæ fit in respirandi instrumentis, Galenus hactenus luculenter admodum demonstrauit.

Fieri autem non potest quin semper bonum aliquod magnum concoctionis signum ostendat. Sanguinis verò narium profluuia, & sudores, & parotides, & reliqui humorum illapsus tempestiuè facti prodesse consueuerunt: intempestiuè autem facti nihil iuuant. Vnde hæc eadem mihi in libro Epidemiorum latenter innuere videtur, inquiens. Quæ in melius iudicant, non statim apparere cōuenit. » *Etenim non hæc tantùm, sed & spirandi difficultates, deliria, lachrymæ, vigiliæ, comata, obtenebrationes, splendores, inquietudines, cordis & capitis dolores, aliáque vniuersi in singulis partibus cruciatus distinctione indigent, quando vtique iuuent, & quando noceant, & quando non solùm nihil iuuant, sed & signa sunt prauissima. Quemadmodum igitur principij nomen definitam vnam aliquam quantitatem non significat, eodem, arbitror, modo, neque vox statim. Latitudinem verò temporis tantam obtinet, quanta etiam principij est. Manifestum verò est quòd sæpius Græci αὐτίκα aduerbio pro ἀμέλει vtantur: veluti in hoc sermone vsus esse videtur Hippocrates. Sunt verò modi, & constitutiones, & accessiones* » *singularum harum febrium. Verbi causa, continua enim quibusdam incipiens flo-* » *rescit, & maximè viget. Hæc enim vox αὐτίκα nihil plus significat quàm videli-* » *cet, siue verbi gratia: quemadmodum, arbitror, etiam in libro de victus ratione* » *acutorum, in quo ita ait. Si igitur quis non auxilietur quantum opus est, vt suffi-* » *ciens sit eiusmodi ptisanæ sorbitionis modus, multis modis læditur. Quibus enim* » *stercus, verbi gratia, intus conclusum est, si quis non facta deorsum vacuatione* » *sorbitionem dederit, dolorem, si adest, irritabit vtiq;, si non adest, protinus inducet.* » *Vox igitur αὐτίκα tale aliquid significat. Licet autem eius vocis αὐτίκα complura exempla apud omnes alios Græcos, maximè verò apud Hippocratem inuenire. Ad alterum verò iam transeamus significatum. Vbi enim inquit: Quæ in melius iudicant, non statim apparere oportet: hic confestim significat, hoc est, in morbi principio. Non sunt autem eadem nunc dicta iudicatoria, & cōcoctionis inducia. Fieri enim non potest, quin ista omnino vel bonam, vel malam iudicationem præ*

Concoctionis signa & iudicatoria vt inter se differant.

Statim vox ambigua quid significet.

Alia signa iudicatoria, alia concoctionis.

se ferant. Atqui concoctionis signa, seruari quidem, non tamen omnino iudicari hominem ostendunt. Neque enim si subitam in morbo mutationem inaudiamus, neque si eam quæ antecedit turbationem, concoctionis signa horum necessario erunt. Quippe fieri potest vt morbus longiori tempore paulatim coctus, ad integrã solutionem perueniat. Ostendetur verò & in iis quæ sequuntur manifestius, quo pacto iudicatoria symptomata, à concoctionis signis differant. Nunc verò hoc duntaxat demonstrasse sufficiat, quòd eius quæ sit in respirandi instrumentis concoctionis, sputa: eius verò quæ in venis fit, vrinas: illius autem quæ in ventre fit, deiectiones signa statuere oportet. Et quòd in omnibus febribus, quoniam venosi generis sunt mala (nam & arteriæ in eo nunc genere complectuntur) vrinis maximè attentum esse conuenit. In pleuriticis autem, primùm quidem excreationibus, iam verò etiam vrinis: quòd omnino pleuritis febri coniuncta sit. In ventris autem malis, quæ citra febrem consistunt, solis deiectionibus: cum febre verò, etiam vrinis intentum esse oportet.

Iudicatio quid.

COMMENTARIVS.

Duplicia esse signa, nempe concoctionis, & iudicatoria, quæ ipse κρίσιμα appellat, & qua inter se ratione differant hoc loco Galenus disertè ostendit. Nam concoctionis signa, vt est, sputum, perpetuò, quocunque tempore appareant, bonum haud exiguum, nempe morbi non ita multò pòst futuram solutionem significant. Iudicatoria verò signa, vt sunt sanguinis narium profluuia (id enim vox αἱμοῤῥαγία hoc loco & alibi etiam, se sola & citra alicuius partis corporis adiectionẽ posita, Hippocrati & Galeno significat) sudores, parotides, & reliqui humorum cum impetu quodam illapsus, & decubitus (ἀποσκήμματα Græci medici, vbi scilicet humores, loco quem priùs infestabãt, relicto, in alterum confluunt vocant) tempestiuè facti, nempe à concoctione & in vigore morbi, bonum monstrant. Si verò intempestiuè, id est, in principio, morboque adhuc crudo apparent, malum, nempe mortem, aut difficilem iudicationem portendunt. Quod Hippocrates etiam lib. 2. Epidemiorum sectione prima, latenter quasi innuere voluit, dum ita scribit. Quæ in meliùs iudicant, non statim appareant: hoc est, signa iudicatoria bona, non statim, anteà quàm scilicet morbus concoctus sit, appareant. Et animaduertendum hîc erit in Græco Galeni codice hanc sententiam non citari ex libro ἐπιδημιῶν, sed potius ex libro περὶ χυμῶν. Quinetiam antiquus interpres conuertit de humoribus, vt necesse sit vel errorem subesse, legendumque pro περὶ χυμῶν, ἐπιδημιῶν: vel librum de humoribus ad nos integrum non peruenisse, quum in eo hæc sententia haud reperiatur. Ceterùm non hæc tantùm quatuor iam comprehensa signa decretoria, sed & reliqua omnia, spirandi scilicet difficultas, deliria, lachrymæ videlicet inuoluntariæ, oculis non laborantibus, nec ægro contristato emanantes, vigiliæ, comata, seu profundi sopores, obtenebrationes, splendores, inquietudines (ἄσαι enim hoc loco Galeno idem quòd δυσφορίαι significat) cordis, hoc est oris ventriculi, veteres nanque, vt testis est lib. 5. de labo. locis, cap. 5: Galenus os ventriculi cor nominabant, & capitis dolores, aliique in singulis partibus cruciatus, alui item profluuia, vomitus, labrum inferiùs agitatum, aliaque omnia quæ hîc & sect. 1. aphor. commen. 12. & infrà lib. 3. cap. 2. recensentur à Galeno signa iudicatoria distinctione aliqua indigent, vt sciamus quando bona sint ac iuuent, quando item mala & noceant, & quando nõ solùm nihil iuuent, sed etiam signa sint prauissima. Bona verò sunt, si vt diximus, concoctionibus iam factis apparuerint. Mala, si in morbi principio aut incremẽto, nondum concoctione perfecta, appareant, tum enim aut à praua humoris qualitate, aut

Concoctionis & Iudicatoria signa differunt.

αἱμοῤῥαγία.

Decubitus.

Locus græci codicis expensus.

ἄσαι.

Cor veteribus quid.

copia naturam irritante fiunt. Cæterùm quum in citata iam Hippocratis sententia aduerbij αὐτίκα, quod interdum, vt hoc loco, idem quòd statim significare solet, mentio fiat, idipsum in prædicto Hippocratis sermone, perinde atq; principij vocem, nullam definitam quantitatem, verbi gratia, primum insultum, aut primam accessionem significare, sed tantam temporis latitudinem, quantam principij nomen, quod concoctionis signis finitur, obtinere. Vt Hippocratis verborum: Quæ in melius iudicant nō statim appareantis sit sensus. Signa quæ bonum iudicium portendunt, non statim, id est, ante principij finem, vel concoctionem, sed in vigore apparere debent. Nō igitur statim, idem quòd in primo insultu, vel prima accessione, sed id quod iam diximus in præcitato Hippocratis sermone denotat. Atque hæc vna aduerbij αὐτίκα est significatio. Liquet verò Græcos etiam sępe αὐτίκα aduerbio pro ἀμέλει, quæ dictio iisdē sępe idē φ videlicet, vel verbi gratia, significat, vsurpare. Nā in ea significatione vsus est illo aduerbio Hippocrates lib. 1. Epide. sectione tertia, vbi in eum scribit modum. Sunt verò modi & constitutiones, & accessiones singularum harum febrium. Verbi causa, cōtinua enim quibusdam incipiens florescit & maximè viget. Nam vbi nos cōuertimus verbi causa, hic Hippocrates habet αὐτίκα. Nō potest autem hæc vox hoc in loco Hippocratis significare statim, quòd scilicet fieri non possit vt continua febris statim incipiens florescat, ac vigeat. Quanquam enim principium hîc pro prima accessione, vt dictum est initiò huius capitis, sumatur: tamen fieri nequit vt statim in principio istius accessionis florescat, sed necesse est vt non solùm principium, verum etiam augmentū febris priùs pertranseat. In eadem quoque significatione inaudiendum aduerbium αὐτίκα lib. 1. de vict. acut. Hippocratis, apho. 31. vbi ita scriptum reliquit. Si igitur quis non auxilietur quantùm opus est, vt sufficiēs sit eiusmodi ptisanæ sorbitionis modus, multis modis lædetur. Quibus enim stercus, verbi gratia, intus conclusum est, si quis non facta deorsum vacuatione sorbitionem dederit, dolorem, si adest, irritabit, si non adest, protinùs inducet. Hæc ille. Vbi itaq; nos conuertimus, Verbi gratia, hîc in Hippocrate est αὐτίκα. Non posse autem aduerbium hoc, statim in illo Hippocratis sermone significare, palàm est. Quomodo enim statim stercus, quod non citra præcedentem alterationem fit, includi posset? Accedit etiam Galeni testimonium, qui tale aliquid, nempe videlicet, aut verbi gratia, hoc loco, apud Hippocratem, & alios etiā Græcos omnes, apud quos complura eius rei exempla inueniuntur, significare testatur. Proinde Ioannes Vasseus Meldensis non rectè in prędicto Hippocratis loco αὐτίκα vocem statim conuertit. Cæterùm monendum etiam erit, nos hoc loco reddidisse stercus, vbi Hippocrates habet σῖτος, quæ vox propriè cibum significare videtur. Fecimus autem id non sine consilio, quod σῖτος hîc non cibum, sed potiùs stercus, Galeno etiam teste, denotet. Is enim in enarratione eius sententiæ ita scriptum reliquit. Σῖτον εἶπε, τὸ ἀπὸ σιτίων περίττωμα ἐν τοῖς ἐντέροις, ὃ δὴ καὶ σκύβαλον ὀνομάζουσι καὶ κόπρον. Quod est, σῖτον dixit quod à cibis in intestinis fit excrementum, id quod scybalum & stercus nominant. Non autem hoc tantùm in looco Hippocrati stercus significat dictio σῖτος, sed etiam alibi, nempe lib. 6. Epide. par. 1. apho. 5. vbi ait λύονται δ᾽ ὅταν σῖτον κενωθῶσι: dolores soluuntur vbi excrementis intestinorum vacui fuerint. Tale autem denotare σῖτον vocem, Galenus ibidem in commentariis testatur, scribens hæc, ἀντ᾽ αὐτῶν τῶν ἐν τοῖς ἐντέροις περιττωμάτων τῆς τροφῆς, pro excrementis cibi in intestinis procreatis, accipi. Adiecimus etiam hæc verba ex Hippocrate: dolorem si adest irritabit, vtique si nō adest, protinus inducet: quę quidem in antiquo interprete etiam adiecta sunt, in Aldino autem codice desiderata. Quare post hęc verba: τὸ ῥόφημα δοίη, hæc omnia sunt inserēda. τὴν ὀδύνην ἐνεοῦσαν παροξυνέειεν ἄν, καὶ μὴ ἐνεοῦσαν εὐθὺς ἐμποιήσειεν. Atque hactenus quòd αὐτίκα idem quod ἀμέλει significat Galenus monstrauit. Nunc ad alterum eius aduerbij αὐτίκα significatum transit Galenus, ac quod idem interdum quòd statim, aut confestim in citata paulò suprà ex lib. 2. Epid. sectione prima sententia

Sensus verborum Hippocratis.

αὐτίκα.

Ioannis Vassei error.

σῖτος.

Galeni codex Græcus emendatus ac restitutus.

» denotet, demonstrat. Nam quum inquit. Quæ in meliùs iudicant, non statim appa-
» reant. hîc αὐτίκα idem quod παραχρῆμα, hoc est, confestim, nempe in morbi principio significat. Et hactenus quidẽ de duplici aduerbij αὐτίκα acceptione Galenus. Nũc tandem ad id vnde digressus est, reuertitur, atque manifestiùs ac copiosiùs quòd signa iudicatoria & concoctionis inter se differant, ostendit.

Iudicatoria & cõcoctionis signa inter se differunt.

Nam iudicatoria signa vel bonam vel malam iudicationem præ se ferunt. Neque enim alio nomine iudicatoria dicta sunt, quàm quòd iudicationes demonstrent. Concoctionis autem signa semper bonum, hoc est, hominem seruari, ac non omnino iudicari significant. Nam siue subitã in morbo iudicationem per crisin seu iudicium, siue eam quæ antecedit turbationem intelligamus, tamen horum duorum neutrum concoctionis signa demonstrabunt. Fieri enim potest vt morbus longiori tempore paulatim coctus, citra subitam ac repentinam mutationem, aut vllam quæ hanc præcedat turbationem, ad integram solutionem perueniat. Quod si acciderit, sine omni iudicio morbus ita coctus soluetur, tantùm abest vt signa concoctionis iudicium portendere queant. Quomodo autem

Symptomata iudicatoria quæ.

symptomata iudicatoria à signis concoctionis differant, in sequentibus, capite nimirum .14. manifestiùs ostendetur. Animaduertendum autem Galenum nunc appellare symptomata iudicatoria, quæ paulò antè nominauit signa. Nam quatenus iudicium morbi ostendunt, eatenus signa iudicatoria vocantur. Quatenus autem propria eorundem substantia, quia scilicet morbos sequuntur, considerantur, symptomata dicuntur, quemadmodum Galenus copiosiùs sect. 1. apho. commen. 12. docet. Cæterùm in præsentia hoc demonstrasse sufficiat, quòd eius quæ in respirandi instrumentis fit concoctionis, sputa: eius verò quæ in venis fit vrinas: illius autem quæ in ventre fit, deiectiones signa sint, vt paulò antè copiosiùs est dictum. Quod si verum est, vt certè

In febribus medicum vrinis attentum esse oportet.

Venarum nomine veteres arterias etiam intelligunt.

omnium verissimum est, in omnibus febribus, quoniam venosi generis sunt mala, vrinis præcipuè medicum in iudicij inquisitione attentum esse oportet. Sub venoso autem genere arteriæ etiam complectuntur. Nam venarum nomine etiam intelligere Hippocratem & alios veteres arterias, notius est quàm vt demonstrari à nobis opus sit. In pleuriticis verò primùm quidem excreationibus attentum esse oportet, quòd morbus in instrumentis respirationis consistat: sed non solis excreationibus, verumetiam, quòd pleuritidi nunquam non coniuncta sit febris, ob causam quam in superioribus exposuimus, vrinis. In ventris verò malis, quę citra febrem sunt, solis deiectionibus attentum esse conuenit. Quòd si autem cum febre sunt, non tantùm deiectiones, sed & vrinas considerare oportet. Quæ singula certè ex iis quæ anteà diximus clara sunt, vt prolixiori commentatione non sit opus.

CAPVT VIII.

Principium morbi proprium concoctione definitur.

IGitur proprium vniuscuiusque morbi principium concoctionis signis circumscribitur: plurimumque ab eo quod latitudinem habet, & artificio destitutum est, differt. Vltra enim tertium diem hoc extrahi non intelligitur, quemadmodum in libro prognosticorum manifestissimè est ostensum. Nam quum anteà dixisset: si igitur inter initia morbi facies
» huiusmodi fuerit: posteà inquit. Si verò vetustior existat: morbus, aut triduanus,
» aut quatriduanus: principium quod latitudinem habet vsq; ad tertium diem extendi nobis exquisitè demonstrat. Verè autem proprium vniuscuiusq; morbi principium, quod etiam partem ipsius esse dicimus, ad multos quaternarios extendi

Temporum morbi descriptio. Augmentum.

potest. Tum enim primum finitur, quum concoctionis signa apparent. Vniuersum verò quod ab eo vsque ad vigorem est tempus, altera morbi pars est, & augmentum atq; ascensus nominatur. Post hæc vigor, vehementissima totius morbi pars, sequitur.

sequitur. Vltima verò omnium declinatio.

Vigor. Declinatio.

COMMENTARIVS.

Suprà capite septimo principium latitudinem obtinens duplex esse diximus, nempe inartificiosum, vt ita loquar, & proprium. In præsentiarum autem quomodo hæc duo principia inter se differant Galenus luculenter admodum demonstrat. Siquidem principium vniuscuiusque morbi proprium signis concoctionis circumscribitur & finitur. Proinde ad multos quaternarios extendi potest. Neq; enim semper in primo quaternario concoctionis signa apparent, sed sæpe post multos tandem quaternarios se se eadem exerere & declarare incipiunt. Singulos autem quaternarios esse alio nomine dictos ἐπιδήλους καὶ θεώρητας, id est, indices & cōtemplabiles, quod scilicet in iis qualis sit futura iudicatio contemplemur, & quòd sequens, iudicium indicent alibi copiosiùs demonstrauimus. Principium autem latum inartificiosum, aut artificio destitutum vltra diem tertium produci & extrahi non intelligitur, quemadmodum hoc ipsum ab Hippocrate lib. 1. prog. manifestissimè est ostensum. Nam quum is antea nem ,, pe aphoris. 11. dixisset, si igitur inter initia morbi, facies huiusmodi fuerit: postea, apbor. ,, scilicet. 12. subiicit. Si verò vetustior existat morbus, aut triduanus, aut quatriduanus: ,, principium inartificiosum quod latitudinem habet, ad tertium vsque diem extendi ,, nobis exquisitè ostendit. Quum verè proprium morbi principium, & quod eiusdem ,, pars est, tunc primùm finiatur, quando concoctionis signa apparent: id quod nō rarò post multos quaternarios iam præteritos accidere solet: ab inartificioso vocato principio plurimùm differat necesse est: vt quod neque pars sit morbi, & sæpe longiùs extendatur. Cæterùm vniuersum tempus quod à principio ad vigorem vsque durat, secunda morbi pars est, & Græcis αὔξησις καὶ ἀνάβασις, latinis augmētum & ascensus vocatur. Post hæc duo tempora, principium videlicet atque augmentum, sequitur tertia morbi pars, quæ Græcis ἀκμὴ, latinis vigor appellatur. Quarta verò & vltima omnium pars παρακμὴ Græcis, declinatio latinis nominatur. De quibus sanè partibus, capite etiam secundo huius libri copiosè diximus.

Principiū vniuscuiusque morbi proprium.

Quaternarij. ἐπίδηλοι καὶ θεώρηται.

Augmentum. Vigor. Declinatio.

Concoctionis igitur signa (sæpius enim quæ vtilissima sunt dicere oportet) nunquam malè apparent, Indicatoria autem aliquando malè: neque enim augmentis, neque in principiis, sed in vigore, ipsa apparere conuenit. De iis verò quæ in augmento & vigore apparent, deinceps dicemus. De iis autem quæ in principio apparent iam agimus, in memoriā rursus reuocantes, quòd in toto qui sequitur sermone, duo principij significata prætermittentes, tum primi insultus latitudine destituti, tum primæ accessionis, de solo tertio differemus tempore, videlicet cruditatis. Nam & huius principij artificiosa est cognitio, & magna indicare consueuit. Neque igitur sudores, neque vomitus, & deiectiones alui, neque parotides, neque profluuia sanguinis narium, vbi hoc tempore apparent, morbum vnquam iudicauerunt. Hæc itaque iam veluti causæ morbos abolere creduntur. Quæ verò veluti signa sunt quæ has indicant causas, deliria sunt, vigiliæ, comata seu graues sopores, dolores, lachrymæ, difficultas spirandi, obtenebrationes, & quæcunq; eiusmodi sunt. Hæc igitur si citra concoctionis signa apparuerint, pessimorum affectuum sunt indicia. Vniuersa igitur hæc quæ tum causæ, tum signa iudicatoria sunt, non statim, hoc est, non in primo morbi tempore, vbi omnino crudus est, appareant. Alia verò tria genera signorum quæ concoctionem ostendunt, etiamsi in prima statim accessionis hora apparent, benè apparent.

Coctionis & iudicatoriorum signorū differētia.

Signorum iudicatoriorū varietas.

COMMENTARIVS.

Altera huius capitis parte Galenus rursus, eò quòd quæ vtilissima sunt repetere oporteat, quo pacto signa cõcoctionis à iudicatoriis nominatis differant, succinctè admodum ostendit. Differunt autem in eo, quòd concoctionis signa, vt etiã præcedenti capite dictum est, semper bonum portendunt. Iudicatoria autem interdum malum, siue in principio, aut augmento morbi apparent. De iis aũt quæ in augmento & vigore apparēt, paulò post cap. nimirũ. 10. dicemus. Nunc de iis signis quę in morbi principio apparent, agẽdum erit. In memoriam autẽ nobis reuocat Galenus, ꝙ in sequenti sermone, præteritis & neglectis omnino duabus principij significationibus (in quarũ quidem vna pro primo exquisitè insultu, quique latitudine caret, altera verò pro prima accessione vsurpatur) de sola tertia, qua pro proprio & verè morbi principio, hoc est, pro prima eius parte, seu tempore cruditatis morbi sumitur, sit acturus. Atque huius rei duas affert causas, vnam quidem quòd huius principij cognitio sit artificiosa: alteram verò, quòd magna & minimè contemnenda, vt ex sequentibus patebit, indicet. Cæterũm inter signa iudicatoria esse nonnulla quæ & causæ & signorum, nonnulla autem quæ signorum tantùm rationem habeant, hîc obiter, infrà autem (nempe cap. 14.) copiosiùs mõstrat. Nam sudores, vomitus, deiectiones alui, parotides, & profluuia sanguinis narium, tam signa quàm causæ sunt. Signa, quando in vigore morbi apparent, tum enim per eas excretiones iudicari morbum significant. Quando autem in principio apparent, signa quidem adhuc sunt, non tamen iudicij, quòd nimirum tum huiusmodi excretiones non naturę impulsu, sed potiùs ob humorum superuacuorum copiam, aut eorundem prauam aliquam qualitatem eueniant. Nunquam igitur quum principij tempore apparent, morbum iudicant. Causæ verò rationem, quando in vigore & cum signis cõcoctionis eueniunt, habent, quòd nimirum prædictæ excretiones causæ sint, cur morbi iudicentur & aboleantur. Nisi enim superuacui & morbum creantes humores per profluuium sanguinis narium, aut per id genus alias excretiones, vacuarentur, morbus diutiùs duraret. Nunc verò quum per easdem aboleatur ac desinat, eius abolitionis causæ sint necesse est. Signa autem duntaxat sunt, quæ causas has morbum destruentes, indicant, verbi gratia, deliria, vigiliæ, graues sopores, dolores, lachrymæ, spirandi difficultas, obtenebrationes, & quęcunque eius sunt generis. Nam vbi in vigore & cum signis concoctionis apparent, futuræ iudicationis signa sunt. Sin citra concoctionis signa apparent, pessimorum affectuum, quorum sunt symptomata, indicia existunt. Proinde vniuersa hæc quę tum causę, tum signa iudicatoria sunt, non statim, vt suprà etiam ex Hippocrate ostendimus, hoc est, in primo morbi tempore, vbi omnino crudus est, appareant, quia tum pessimorum, vt iam comprehensum est, affectuum symptomata essent, & nequaquam signa iudicatoria. Alia verò tria genera signorum quæ cõcoctionem ostendunt, nempe sputum, alui deiectio, & vrina, etiam si in prima statim accessionis hora apparent, bonum indicãt. Concoctionis enim signa, semper, vt anteà dictum est, bona existunt.

Coctionis signa quomodo à iudicatoriis differãt.

Quare de tertia tantùm significatione principij hîc sit acturus.

Signorum iudicatoriorum diuersitas.

Signorũ quando rationẽ obtinẽt.

Causæ.

Signorũ duntaxat.

Statim.

CAPVT IX.

RVrsus itaq; repetentes dicimus, tempora morborum vniuersalia & ex ipsis morbis, primùm, quanto tempore durabunt, esse cõiiciendum, & ex anni temporibus, & circuituũ proportione, & ad hæc omnia ex superuenientibus, inter quæ prima & maximè præcipua sunt concoctionis signa, è quibus principium iam circumscriptum exquisitè cognosces. Ex hoc autem futurum vigorem artificiosa coniecturâ, quam paulò post dicemus, præcognosces. Voco autem artificiosam coniecturam, quæ vtique proximè ad veritatem

Artificiosa coniectura.

ritatem accedit. Quemadmodum igitur nulla est principij exquisita agnitio, priusquàm augmentum incipiat: ita neque augmenti antequam vigor inuadat. Exercitandum verò nobis est hoc loco, vt inuadentem instantémve vigorem cognoscamus, dein etiam vt hunc præcognoscamus.

COMMENTARIVS.

Initio huius capitis, quæ suprà capite tertio & quarto de vniuersalibus morborum temporibus dicta sunt reperit Galenus: nempe quòd è quatuor rebus medicus coniicere possit quousque morbi tempora durabunt. Primò ex ipsis morbis. Secundò ex anni temporibus. Tertiò ex circuituum proportione. Quartò ex superuenientibus, de quibus omnibus locis iam citatis copiosè dictum est, vt nihil opus sit prolixiori commentatione. Cæterùm inter superuenientia prima & maximè præcipua sunt signa concoctionis, è quibus vtique principium iam circumscriptum exquisitè cognoscere licebit. Nam quum præcedenti capite dictum sit, principium concoctionis signis circumscribi, euidentissimum est quòd illis iam apparentibus principium, quod cruditatis tempus est, abierit. Ex signis igitur concoctionis, quod hîc etiam Galenus affirmat, principium quod est prima pars morbi exquisitè cognoscitur. Ex ipso autem principio futurum subinde vigorem artificiosa coniectura, quàm capitibus duobus sequentibus exponet, præcognoscere licebit. Artificiosam autem coniecturam Galenus, quæ ad veritatem proximè accedit, appellare solet. Ex iam dictis verò palàm est nullam esse principij exquisitam cognitionem, priusquàm augmentum incipiat. Si enim, vt comprehensum est, è signis concoctionis exquisita principij cognitio pendet, & nulla principio durante concoctionis signa apparent, manifestum est tum primùm exquisitè principium cognosci, quum iam abiit, & augmentum cœpit. Pari ratione augmentum quàm diu duret non potest cognosci, antequàm vigor, qui proximè sequitur, inuadat. Quare hoc loco primùm nobis esse exercitandum monet Galenus, vt iam inuadentem vigorem cognoscamus. Eò autem cognito, deinde hunc antequàm inuadat præcognoscere curemus.

E quatuor rebus cognoscitur quousque morbi tempora durabunt.

Signa concoctionis inter superuenientia prima & præcipua.

Principium ex signis concoctionis cognoscitur.

Artificiosa coniectura.

Quoniam verò & horum omnium dux est Hippocrates, æquum fuerit vt & hoc in loco illius sententias enarrantes, sermonem absoluamus. Melius autem fortassis erit, vt priusquàm hoc ipsum faciamus, pauca adhuc eorum quæ dicta sunt adiiciamus. Quippe principium quod veluti morbi partem inuenire quærebamus, num æqualis in omnibus morbis sit temporis, aut in singulis proprium habeat: de quo Thessalum quoque nugax hoc inuenisse præceptum diximus: oportet in principio contrahere stringeréve morbos, etiamsi ex adstricta fuerit communitate: Hippocrates quidem primus omnium exquisitè manifestauit, neque tamen ipsum intelligunt, ob sermonis breuitatem. In præsentiarum autem sufficiat ex vno dicto eius mentem ostendere: Alias enim dictiones, nisi quis omnino laborum fugitans fuerit, eodem puto modo inuenire poterit, hunc sibi præponens aphorismum. Concocta purgante medicamento vacuare, & ea quæ non sunt cruda mouere oportet, neque in principiis, nisi turgeant. Verbum autem turgere propriè de animantibus dici

Principium verò primus omnium Hippocrates exquisitè manifestauit.

Turgere.

consueuit, quæ ad coitus vsum impelluntur. Translatum verò nunc est ad eos qui vrgent & ocyus mouentur morbos, ac potissimum quum laborantis sensus ab inordinato humorum & spirituum motu quodammodo irritatur. In iis enim tantùm morbis consentaneum est, vt quispiam in principio medicamento purgante vtatur, eò quòd ad promptiorem tractum redundantium humorum, motum auxiliarium habeat: quemadmodum qui præter id quod omnino crudi sunt, stabiles etiam & firmi existunt, purgantium medicamentorum tractibus difficulter obediunt. Sic itaque illa quoque dicta sunt. Quicunque ea quæ phlegmone laborant statim in principio morborum medicamento purgante soluere conantur, ij de intensa & phlegmone obsessa parte nihil auferunt: neque enim cedit malum quod adhuc crudum est: quæ verò morbo resistunt, & salubria sunt, liquefaciunt. Verùm harum rerum consideratio, ad medendi rationem spectat. Cæterùm Hippocratem appellare principium, vniuersum illud tempus morbi, in quo omnino crudus est morbus, iam liquet. Nam quum anteà dixisset, concocta medicamento purgare oportet: subiunxit, ea quæ non sunt cruda, neque in principiis: vt principium esse non sit, nisi crudum & concoctione destitutum morbum esse.

In quibus morbis in principio purgante medicamento vti liceat.

Principiũ quid appellet Hippocrates.

COMMENTARIVS.

Hippocratem primum omnium exquisitè principium morborum proprium cognouisse, ac aliis subinde ostendisse hoc loco Galenus, ex vna atque altera eiusdem sententia docet, vt scilicet hac ratione vniuersum de principio sermonem tandem absoluat. Tamen anteà quàm ad earundem sententiarum enarrationem veniat, quædam de principio suprà dicta adiicit ac repetit, nempe principium non esse æqualis in omnibus morbis, sed in singulis proprium habere tempus, acutis quidem breuius, diuturnis verò longiùs. Nam principium singulorum morborum proprium, est prima eorundem pars, proinde neque primus insultus, neque prima accessio dici potest, propter causas suprà expositas. De eo certè principio, Thessalum, mendax & falsum hoc suum præceptum inuenisse, suprà capite quarto dictum est: oportere morbos in principio contrahere aut constringere, etiamsi ex adstricta sunt communitate. Quo pacto verò hoc sit intelligendum loco citato exposuimus. Animaduertendum autem hoc loco erit in Aldino græco codice falsò κενότητος pro κοινότητος legi. Nã Methodici, quorum duces præcipui fuerunt Themison Laudiceus, & Thessalus Trallianus, desperatæ impudentiæ & malitiæ homo, nihil speciatim, sed omnia communiter vniuersimque statuebant. Proinde omnes particulares affectus ad duos generales reducebant, quas κοινότητας hoc est, communitates vocauerunt, adstrictam scilicet & fluentem. Ad alteram igitur hîc respicit Galenus, adstrictam scilicet, quàm στεγνὴν nominat. Quanquam verò Hippocrates exquisitè quod sit verum morbi principium demonstrauerit, tamen Thessalus & eius sectatores illum, propter sermonis, quo vsus est, breuitatem, haud intellexerunt. Hinc sumpta occasione, Galenus vna duntaxat ex aphorismorum libro desumpta sententia (siquidem alias sententias, nisi quis omnino deses fuerit, hanc sibi initio proponens simili modo inuenire poterit) Hippocratis de principio mentẽ explanare voluit. Ea aũt est in prima sectione, apho. 22. vbi ita scriptũ reliquit. Concocta purgante medicamento vacuare, & ea quę non sunt cruda mouere oportet, neq; in principiis, nisi turgeãt. Quibus vtriq; verbis Hippocrates manifestè innuit principiũ morbi nõ esse nisi id tẽpus in quo morbus crudus & concoctione omnino

Principium singulorũ propriũ.

Codex Græcus Aldinus emendatus.

Methodici.

κοινότητες
Communitates.

Principiũ morbi.

omnino destitutus est. Concocta enim tantûm purgante medicamento vacuanda, & ea quę cruda non sunt, mouenda esse affirmat, & nequaquam in principiis, vbi scilicet morbum efficientes humores adhuc crudi, & à natura nondum euicti, stabiles ac fixi adeoque ad purgationem inepti sunt. Prætereà monet iis verbis Hippocrates nunquàm ante perfectam concoctionem, in morbis etiam admittentibus, purgandum esse, nisi quando humores turgent, hoc est, quum humores ab vno loco ad alium vehementiore impetu ita mouētur, & ægrum quiescere non permittant. Nam ὀργᾶν id est, turgere verbum propriè de animantibus dicitur, quæ impetu quodam ad coitum rapiuntur. Translatum autem deinde est ad eos etiam humores morborum, qui celeriter mouentur, adeoque suo inordinato motu, ac vehementiore impetu, laborantem exagitant, irritant, & quiescere non sinunt. In talibus itaque morbis consentaneum, de Hippocratis sententia, est, humores de vno loco in alium fluentes, ac hinc inde vagantes, priusquàm in parte aliqua firmentur, & febris caliditas augeatur, aut corporis robur dissoluatur, statim purgante medicamento vacuare, vt copiosiùs in nostris in hanc Hippocratis sententiam commentariis ostendimus. Porrò nō temere adiectum est in morbis eam admittentibus, quia in apoplexia, quum acutissimus sit morbus, ridiculum planè foret expectare concoctionem. Cæterùm neque semper post completam iam concoctionem purgare oportet, quum plerunque eo tempore, quod noxium est, natura per iudicationem expurget, dummodo ab incepta concoctione importunis remediis non auertatur. Hinc est quod Hippocrates dixerit. Quæ iudicantur non mouere, neque medicamentis purgantibus irritare oportet, sed finere. Validæ itaque naturæ, vniuersum id permittendum erit. Si verò post exactam concoctionem, ad expulsionem non satis potens natura fuerit, medici munus erit, præterito vigore (hoc enim tempore, Hippocrate autore, quiescendum) & iam morbo declinante, naturæ defectui succurrere. Porrò turgente etiam materia non semper vti purgatione licet, hocq; tum propter corporum ad ipsas purgationes minùs aptorum constitutionem, tum etiam quia sanguinis missio nonnunquam abundè satisfacit. Altera Hippocratis sententia, ex qua omnibus palàm fit principium non esse nisi id tempus in quo morbus adhuc crudus est, libri quarti de victu acut. aphorismo decimonono existit, in quo earum partium quæ phlegmone laborant exemplo, docet in principio mala adhuc cruda esse. Quicunque enim, inquit, ea quæ phlegmone laborant statim in principio, medicamento purgante soluere conantur, ij de intensa & phlegmone obsessa parte nihil auferunt: rationem subiungit: quia inquit, malum quod adhuc crudum est, non cedit: verùm ea quæ morbo aduersantur, & sana sunt, ea liquefaciunt. Nam quum in ea quæ noxia sunt humoribus agere, quòd scilicet cruda sint, tractioniq́ue medicamentorum non obediant, non sit integrum, vt in sanas partes agant, easque liquefaciant necesse est. Quod quidem Hippocrates ipse libro primo, aphorismo trigesimosexto, ita scribens confirmat. Qui sano sunt corpore, per medicamenta purgati celeriter exoluuntur.

Nunquam ante perfectam concoctionem, nisi humores turgeant, esse purgandum.

Turgere.

Non semper post completam concoctionem esse purgandum.

2. aphorismo. 20.

Quādo à medico sit purgandum.

2. aphorismo. 29.

CAPVT X.

QVomodo igitur (redeundum enim rursus eò vnde prædicentes quædā digressi sumus) terminum quispiam ita manifestum imponet fini ipsius augmenti, quemadmodum fini principij? Quomodo verò altum, quàm si vigoris indicia conspiciat? Cæterùm hæc Hippocrates vno quidē in sermone, hoc nimirū, refert. Circa principia & fines omnia imbecilliora sunt, in vigore autem fortiora. In altero verò, hoc scilicet, Vbi igitur peracutus est morbus, statim etiam summos labores habet: Quomodo igitur hoc ipsum cogno-

Quo pacto cognoscendū quòd vehementissimè est morbus.

scimus quod nunc vehementißimus est morbus, & maximas habet accessiones? Si enim repentè celeritérve mutabitur, quod vtique in præsentiarum iudicari dicimus, iudicationis principium, augmenti extremus terminus statuendus est. Si verò sensim, ex accessionibus quæ per circuitus fiunt, æstimandus erit. Si enim citiùs fiant, & longiori tempore durent, & vehementiores, vt ipse dicebat, fiant, manifestum est morbum ad vigorem conscendere, atque augeri. Quòd si verò ad contrarium mutentur accessiones, cessat atque declinat morbus. Accidit autem nonnunquam vt duæ accessiones, quæ aliarum maximæ sunt, inuicem autem æquales, vigoris tempus circumscribant. Nõnunquam verò vna, quæ omnium tum præcedentium, tum sequentium maior fit. Cæterùm ad tres omninò in morbis acutis accessiones, vigoris tempus protrahi non potest. In diuturnis autem, non modò ad totidem, sed longè plurimas. Sic quidem vniuersalia tempora, vel quum fiunt, aut postquàm paulò antè facta sunt, cognoscere oportet.

Iudicari morbũ quid?

COMMENTARIVS.

Manifestus augmenti finis.

Vigoris signa.

In hoc capite, ad institutum reuersus Galenus, quis sit manifestus finis augmenti, ac quomodo vniuersalia morbi tempora vel quum iam fiunt, vel vbi paulò antè facta sunt cognoscenda sint, monstrat. Manifestum autem augmenti finem non esse alium ait, quàm iudicia vigoris. Quippe quum primùm se vigoris signa ostendunt, certò hinc colligimus augmentum iam præteriisse. Quæ verò vigoris sint signa, ex duobus latenter Hippocratis aphorismis Galenus hoc loco demonstrat: quorum vnus est sectionis secundæ, aphorismus trigesimus, vbi ita inquit. Circa principia & fines omnia imbecilliora, in vigore autem vehementiora. In ea quidem sententia quæ sint vigoris indicia Hippocrates manifestißimè declarat. Nam in vigore omnia symptomata, vigilias nimirùm, accessiones, dolorem, sitim, inquietudinem, & id genus alia vehementiora, in principio autem & fine morbi, mitiora esse inquit. Quare si omnia symptomata esse vehementissima conspicimus, certum indicium est iam augmenti finem esse: Alter aphorismus est primæ sectionis septimus, in quo Hippocrates docet, peracutum morbum statim summos labores habere. Peracutus autem est morbus bifariam. Primò exquisitè, si vltra quartum non extrahatur diem. Non exquisitè, qui in septimo finitur. Per labores, vt alibi etiam monstrauimus, intelligit omnia quæ hominem offendunt, præsertim accessiones & symptomata. Hac itaque sententia innuit Hippocrates peracutum morbum statim habere summos labores, hoc est, in vigore fore, in quo omnia, vt diximus, symptomata sunt summa ac maxima. Summa igitur & vehementissima symptomata, & maximæ accessiones, certissima vigoris sunt indicia. Quare nunc reliquum est, vt sciamus quando sit vehementißimus morbus, & quando maximas habeat accessiones. Non itaque temerè hoc loco Galenus in hæc prorumpit verba. Quomodo igitur hoc ipsum cognoscimus quòd nunc vehementissimus est morbus? Respondet, si repentè celeritérve (id enim ἀθρόως dictio, quæ ei opponitur quod κατὰ βραχὺ Græcis dicitur, significat, vt alibi demonstrauimus) mutabitur morbus: quod in hoc loco idem valet quòd iudicabitur (iudicium enim vt dictum est capite primo huius libri, non est nisi repentina in morbo mutatio) iudicationis principium, extremus augmenti terminus statuendus est. Quum enim optima iudicatio non fiat nisi in vigore, vt libro tertio, capite quinto fusiùs docebimus, consequitur iudicationis principium, vigoris quoque esse principium, adeóque augmenti extremum finem. Augmentum enim morbi statim vigor sequitur. Quòd si verò sensim & paulatim mutatur morbus, augmenti finis ex ipsis accessioni-

Peracutus morbus.

Labores.

Morbus quando vehemẽtißimus.

ἀθρόως.

Mutari quid?

Optima iudicatio non fit nisi in vigore.

bus

bus quæ per circuitus fiunt,æstimandus est.Si enim citiùs fiant,hoc est,consuetam anteuertant horam,longiusque durent,& vehementiores fiant, vt Hippocrates ipse sectione prima, libri secundi Epidemiorum dixit, manifestum est morbum augeri, & ad vigorem conscendere.Si verò ad contrarium mutetur,id est,si accessio posteriùs & tardiùs quàm antea inuadat,breuiorque & mitior fiat, morbus iam declinat ac veluti cessat. Quæ singula capite tertio huius libri copiosiùs sunt suprà tradita. Cæterùm quòd ad vigoris finem attinet,sciendum duas interdum accessiones quæ sunt aliarum maximæ,sibiinuicem autem æquales:ita vt vna alia nec sit longior, aut vehementior, sed eiusdem tum longitudinis,tum vehementiæ,vigoris tempus in se complecti ac circumscribere,Interdum verò vna duntaxat,quæ omnium tum præcedentium tum sequentium accessionum maior fit,vigoris tempus circumscribit. Ad tres autem accessiones, in acutis morbis, vigoris tempus extrahi non potest.In diututnis autem non tantùm ad tres,sed longè plures.Id quod notissimum,& in confesso est omnibus. Atque in hunc modum vniuersalia morbi tempora quum iam fiunt,aut paulò antè facta sunt,vt comprehensum est, cognoscere oportet. Quomodo autem ea quæ adhuc futura sunt agnosci queant,deinceps dicetur. Vigoris finis.

CAPVT VI.

Porrò quæ futura sunt tempora,alio cognoscentur modo, qui vt audientibus manifestus fiat,priùs aliquid de alui deiectionibus, & vrinis dicamus oportet,quemadmodum priùs de excreationibus diximus. Deiectio igitur optima est,mollis & cohærens, & ea hora qua etiam sano egesta. Copia verò iis quæ ingesta sunt proportione respondeat. Hic quidem à consistentia, & quantitate, & excretionis tempore dignotione vsus est. Quia verò inferiorem ventrem huiusmodi deiectio sanum esse demonstrat, ideò subinferens inquit: Tali itaque existente excretione, inferior venter sanus erit. Inferiorem verò nunc ventrem dixit,à thorace eum discriminans. Propterea igitur neque coloris deiectionis meminit, quòd scilicet ad ventris affectum exquisitè agnoscendum,color deiectionum nihil conferat.Vt enim probè sit concocta, prædicta indicia sufficiunt,vt mollis sit, & cohæreat deiectio, & naturale tempus non anticipet,neque posteriùs excernatur, & copia proportione cibis respondeat. Quemadmodum verò si hæc adfuerint, omnino concocta est, ita etiam si horum aliquid defuerit,non omnino cruda est.Fieri enim potest vt venter ipse in proprio opere efficiendo robustus sit,sed vel propter validum aliquem propinquarum partium calorem exugatur & exiccetur ea quæ probè concocta fuerit, vel propter distributionis imbecillitatem humidissima egeratur.Quæ enim mollis & compacta est,concoctricem actionem validam esse liquidò ostendit.Simul verò distributionem rectè fieri indicat, adhæc nullam partium quæ circa ventriculum sunt phlegmone obsessam esse. Quòd si verò cuiid verbum leuis prætermissum esse videtur: quæ enim probè concocta est, ea statim etiam leuis sit oportet: hic non rectè iudicat. Fieri enim non potest vt hæc quæ compacta est, non etiam leuis sit. Nam hanc omnibus partibus vniri, & veluti vnam exquisitè existere oportet. Si verò è partibus eius, hæ quidem integræ, asperæ, & duræ,

Quæ adhuc futura sunt tempora vt cognoscenda.

Inferior venter.

Ad probè concoctam deiectionẽ quæ sufficiant.

Mollis quid significat.

Compacta etiam leuis.

illæ verò humidæ & aqueæ videtur, quomodo inuicem cohærent? Nã hac ratione ab inuicem soluuntur, asperæque ac duræ partes omnino separatæ sunt. Humida verò pars, tanquam aquosa & tenuis, adhuc manet, neque seipsam solidis contungere, neque per se vllam cum iis communionem habere potest. Hæc autem circunfluens eis vndiquaque, & diffluens, inæqualem simul & minimè cohærentem efficit deiectionem. Quæ vtique talis existit, id est, mollis & cohærens, sanum omnino ventrem esse demonstrat. Simul verò, vt dixi, significat, nullam ex iis quæ circumiacent partibus laborare, & distributionem probè fieri. Nam si non integrè Tempus excretionis solitũ seruans. *fieret, omnino liquida deiectio esset. Si verò etiam tempus quo sano existente excerni consueuit seruat: manifestum est, quòd neque tardam concoctionem, neque* Tardiùs excerni quid significat. *retentricis aut excretricis facultatis aliquem errorem demonstrat. Tardiùs enim quàm oportet excerni: aut concoctionem ipsam, aut per intestina delationem tardiorem indicat.* Citiùs excerni. *Citiùs autem, excerni, retentricis facultatis imbecillitatem: neque enim propter robur alteratricis hoc accidit, quòd fieri non possit, laborantem, acuto præsertim morbo, robustiorem eo qui secundam naturam se habet, ventrem obtinere: sed abundè satis est, si non multum ab eo qui secundam naturam se habet absit.* Quæ cum morsu celeriter egeritur. *Quæ vtique cum aliquo morsu celeriter egeritur, hæc ipsa ab irritatione accidit: neque verò robur, neque omnino imbecillitatem facultatis ostendit. Sed quæ sine morsu, aut alio quodam symptomate opportuno tempore vacuatur, tres ventris facultates, alteratricem, retentricem, & excretricem, robustas esse demonstrat. Quòd verò quatuor sunt vniuersæ naturales facultates in vnaquauis corporis nostri parte, alibi demonstratum est. Et nunc non oportet aliquid horum incidentium demonstratione discere, priuatim enim de singulis scriptum est. Reli-* Quæ vacuantur iis quę ingesta sunt respondeant. *quum igitur est vt explicemus quòd ea quæ vacuantur, proportione iis quæ ingeruntur respondere oporteat. Deiectio igitur mollis, & cohærens, atque ea hora qua sani consueuerunt excreta, nisi comestorum seruet proportionem, quædam eius pars in cæco intestino, aut colo, aut in aliis tenuibus anfractibus detinetur. Non est autem hæc bona, & vt signum, & vt causa. Vt signum quidem, eò quòd excretricem & propulsatricem vocatam facultatem imbecillem esse ostendit. Vt causa autem, quoniam aliqua intus excrementa manent, quæ potiùs excerni oportebat. Proinde deiectio quæ prædicta illa omnia simul indicia habet, certò inferiorem ventrem sanum esse demonstrat. Si verò aliquod horum defuerit, interdum aliquem ipsius ventris affectum significat, nonnunquam verò distributionem læsam esse, aut aliquod ambientium ventriculum instrumentorum non satis valere, aut aliquod symptoma præualere, quemadmodum de morsu diceba-* Qualis quæ exquisitè secũdum naturã deiectio? *tur. Qualis nam igitur est quæ exquisitè se secundum naturam habet deiectio? Quæ nullum, neque in ventriculo, neq; in iis quæ hunc circumstant instrumentis erratum ostendit. Talis autem fuerit quæ præter id quòd omnia ea quæ prædicta sunt seruat, duo etiã hæc assumit, quæ ipse Hippocrates deinceps docuit ita scribens,* " *Subrufa verò sit, & non admodum fœtida. Si enim vel syncerè rufa, vel nequaquàm*

quaã subrufa, sed & ciborum colore tincta fuerit, aut plurimùm flauæ bilis in »
ventrem cõfluere, aut nequaquàm permeare significabit. Horum verò priùs quidem, si per initia fiat, biliosiorem indicat morbum. Sin tempore declinationis accidat, probè corpus expurgari significat. De iis quidem in sequentibus exquisitiùs agetur. Cruda autem deiectio tenuis, & aspera, & humoris maxime expers est, ciborumque retinet qualitatem.

Subrufa quid significat.

Cruda deiectio.

COMMENTARIVS.

Prolixo hoc capite Galenus de alui deiectionibus, quę illi & Hippocrati διαχωρήματα vocantur, tractat. Quùm verò hæ duûm sint generum, quędam enim ex ciborum affectibus fiunt, quædam autem ex iis quæ abundè in ventrem confluunt: principiò de iis quæ ex cibis generantur agit, eaque itidem esse duplicia docet. Vnum quidem concoctum, & quòd exquisitè secundum naturam se habet. Alterum, contrà crudum. Notas autem vtriusque deiectionis concinno admodum ordine ex libro prognosticorũ Hippocratis, ab ea quæ optima est exorsus, affert, inquiens. Deiectio optima est mollis & cohærens &c. Est autem hæc sententia ex libro secundo prognosticorũ Hippocratis desumpta, vbi ordine est 15. suprà etiam capite septimo citata. In qua quidem à tribus rebus dignotione sumpta, Hippocrates quæ sit optima deiectio monstrat. Primùm à consistentia, quàm σύστασιν Græci vocant, si scilicet mollis & cohærens (συνεστικὸν legitur Græcè, quod propriè solidũ, compactum, & non fluxile significat, à verbo συνίστημι, quod cogo, coëo & concresco denotat) fuerit, hoc est, non omnino dura vt lapis, neq; summè liquida, vt aquæ instar defluat, sed ita mollis vt nihilominus cohæreat. Secundò, à quantitate, vt nimirum copia proportione ingesto cibo respondeat. Tertiò, à tẽpore quo vacuatur, vt scilicet ægro assuetum sit. His tribus præsentibus, inferiorẽ ventrem sanum esse coniicimus. Per inferiorem verò ventrem eam cauitatẽ corporis quæ statim à thorace incipit, atq; in se ventriculũ, & intestina cõplectitur, intelligit, quẽadmodũ metipse Galenus hîc, & in explicatione iam citatæ sentẽtiæ interpretatur. Porrò coloris deiectionis nulla facta est ab Hippocrate mentio, quòd hic ad ventris affectũ exquisitè cognoscedum nihil conferat. Vt enim probè sit concocta deiectio prædicta tria inditia sufficiunt, vt mollis sit & cohæreat, vt naturale tempus, id est, horã qua per sanitatem consueuit excerni, non anteuertat, aut post illam excernatur, & vt copia proportione cibis respondeat. Quemadmodum verò deiectio cui hæc tria adfuerint omnino est concocta, ita etiam hæc cui aliquid horum trium defuerit, non omnino cruda est. Fieri enim potest vt venter in suo opere, id est, cibi concoctione, efficiendo robustus ac validus sit, tamen aut propter vehementem aliquem propinquarum partium, verbi gratia iecinoris aut lienis, calorem, deiectio quæ probè concocta fuerit exiccetur: calore nimirum depascente, aut attrahente ad se humorem: aut propter imbecillitatem distributionis humidissima egeratur. Quę enim mollis & solida, compacta cohærẽnsve est, concoctricem actionem robustam esse liquidò monstrat: Simul autẽ distributionem rectè fieri, adhæc nullam partium quæ circa ventriculum sunt phlegmone obsessam indicat. Si enim distributio succorum non rectè fieret, non cohærẽs seu solida, sed fluxibilis potiùs deiectio fieret. Si verò phlegmone aliqua in iecore aut liene esset, nõ mollis, sed dura, calore phlegmones ad se trahente & depascente humores, magis fieret. Cæterùm si alicui in citata nunc Hippocratis sentẽtia dictio leuis prętermissa esse videtur, quòd scilicet quæ probè concocta est deiectio, hanc etiam leuẽ esse oporteat: hic non rectè iudicat aut sentit. Rationem subiungit Galenus, inquiens: Fieri enim non potest vt deiectio quæ solida est & cohæret, non sit etiã leuis: quòd scilicet hanc omnibus partibus vniri, ac veluti exquisitè vnam esse oporteat. Neq; enim leuis deiectio alia est, quàm quæ sibi continua est, & coacta, neque aliquo modo aspera

Marginal notes: διαχωρήματα. Deiectionũ alui diuisio. — Optima deiectio quæ. — συνεστικόν. συνίστημι. — Inferior venter. — Coloris nulla ab Hippocrate facta est mentio. — Tria ad cõcoctam deiectionem requisita. — Deiectio solida & cohærens etiã leuis.

& prominula, aut huc & illuc compulsa, neque aliqua in parte dissoluta, sed instar cō-
Inæqualis & minimè cohærens. tinui & coacti corporis exquisitè vna. Si verò è partibus deiectionis hæ quidem integræ, hoc est, solidæ ac suis partibus constantes, asperæ & duræ, illæ verò liquidæ & aqueæ fuerint, neque cohærens, neque leuis erit. Nam quomodo copacta cohærensve dici posset, cuius partes abinuicem solutæ sunt? Asperę enim & duræ partes deiectionis omnino sunt separatæ, humidę verò, veluti aquosæ ac tenues, adhuc manent, neq; seipsas solidis coniungere, neque per se vllam cum iis, tanquam natura diuersæ, communionem habere possunt. Quare quum partes illæ humidæ solidis circunfluant vndiquaque, & diffluant, inæqualem ac minimè cohærentem efficiunt. Tandem Galenus
Quid deiectio mollis & cohærens denotet. quid deiectio mollis & cohærens significet breuiter repetit, inquiens. Quęcunque vtique talis est, hoc est, mollis & cohærens, sanum omnino ventrem esse demonstrat. Simul verò, vt dictum est, nullam ex iis quę circūiacent partibus laborare, hoc est, phlegmone aut alio morbo correptam esse, ac distributionē probè fieri, indicat. Nam nisi distributio integrè fieret, omnino liquida deiectio esset. Si verò etiam tempus, quo sano adhuc existente homine excerni consueuerat, seruat: manifestum quòd neque tardam concoctionem, neque retentricis aut excretricis facultatis aliquem errorem de-
Tardiùs excerni. monstrat. Nam tardiùs quàm oportet, aut quàm assueti sunt per sanitatē excerni, vel concoctionem ipsam, vel per intestina delationem tardiorem indicat. Quæ enim tardè concoquuntur, eorum etiam tardiores sunt deiectiones. Et quæ tardiùs per intesti-
Citiùs. na deferuntur, ea etiam tardiùs deiiciuntur. Citiùs autem excerni, retentricis facultatis imbecillitatem significat: vt quæ tantisper retinere quæ assumuntur non potest, do
Obiectio diluitur. nec plenè fuerint elaborata. Quòd si verò quispiam instet propter robur alteratricis facultatis accidere vt citiùs excernant ægrotantes, iuxta hoc Hippocratis: Eorum quæ
" confertim & celeriter alunt, excretiones quoque celeres fiunt: illi respondendum erit,
" fieri non posse vt laborans, acuto præsertim morbo, de quo in prognosticis, vt suprà monuimus, Hippocrates agit, robustiorem eo qui secundum naturam se habet, ventrē obtineat: quum abundè satis sit si non multum ab eo qui secundum naturam se habet, absit. Porrò deiectio quæ cum aliquo morsu egeritur, hæc ab irritatione, hoc est humore aliquo acri, erodente, & irritante facultatem excretricem, accidit. Neque verò robur, neque omnino imbecillitatem facultatis excretricis significat: nam ita sine morsu excerneretur. Sed quæ sine morsu, aut alio quodam symptomate opportuno tempore excernitur, tres ventris facultates robustas esse demonstrat. Fieri enim non potest quin alteratrix facultas probè munere suo fungatur, si morsu caret deiectio. Quēadmodum retentrix & excretrix, si opportuno fit tempore. Quatuor autem in vnaquauis corporis parte esse facultates in tribus libris de naturalibus facultatibus obiter à Galeno est demonstratum. Ex iis igitur discenda erunt quæ hoc loco de facultatibus attingit Galenus. Cæterùm hactenus de duobus, nempe consistentia & tēpore deiectionis, abundè dictum est, reliquum igitur, vt de eiusdem copia seu quātitate nūc agamus, quæ proportione iis quæ ingesta respondere debet. Nam nisi deiectio mollis & cohærens, atque ea hora qua per sanitatem consueuit excreta comestorum proportionem seruet, eius pars quædam in cæco intestino, aut colo, aut in aliis tenuibus anfractibus detinetur. Hoc est, si deiectio proportione iis quæ comesta sunt non respondeat, non alia de causa fit, quàm quòd pars eius aliqua vel in crassioribus intestinis, verbi gratia cæco, vel colo: aut in tenuibus, quæ hoc loco per tenues anfractus intelligit detinetur: quippe constat hæc in multos eosque tenues anfractus esse conuoluta. Ani-
Cæcū intestinū homo aliud quā cætera animātia habet. maduertendum autem erit Galenum suo more de cæco intestino loqui, vt qui illud in homine, perinde atque in aliis animantibus, veluti quendam ventrem amplum & crassum excrementis excipiendis idoneum, adeoque saccum appellatum esse, putat: quum tamen in homine omnibus aliis intestinis non tantùm breuius, sed & angustius & strictius, adeoque crassiori lumbrico in orbes conuoluto potiùs quàm sacco simile sit, vt

alibi copiosiùs docuimus. Porrò deiectio quę comestorum proportionem non seruat mala est, & vt signum, & vt causa. Vt signum, quia excretricem & propulsatricem facultatem, excrementa propellere & excernere non potentem, imbecillã significat. Vt causa, quòd intus maneant excrementa, quæ potiùs excerni oportebat. Non detera, morbi alicuius, nempe abstructionis intestinorum, causa erunt. Deiectio itaque quæ prædicta tria signa simul habet, inferiorem ventrem certò sanum esse demonstrat. Si verò aliquod horum trium signorum defuerit, interdum aliquem ventris inferioris, vt dictum est, affectum significat: interdum distributionem esse læsam, aut aliquod ventriculum circunstantium instrumentorum non rectè valere, aut aliquod symptoma, verbi gratia, morsum, præualere, indicat. Tandem quæ sit deiectio exquisitè secundũ naturam Galenus ostendit. Hæc est, inquiens, quæ nullum neque in ipso ventriculo, neque in iis quæ illum ambiunt instrumentis erratum indicat. Talis autẽ fuerit, quæ pręter id quod mollis & cohærens est, & hora consueta excernitur, copiaque comestorum proportionem seruat, duo etiam alia, quæ Hippocrates libro secundo prognosticorũ aphorism. 17. docuit, assumit, nempe vt subrufa sit, & non admodum fœtida. Si enim syncerè rufa fuerit, plurimum flauæ bilis in ventrem confluere inferiorem monstrat. Si verò nequaquàm subrufa fuerit deiectio, adeoq; ciborum potiùs colore tincta & cãdida, nihil bilis ad intestina, vt in morbo regio accidit, permeare significat. Et animaduertendum hoc loco idem esse εἰς γαστέρα συῤῥεῖν, quòd εἰς τὰ ἔντερα συῤῥεῖν. Nam γαστὴρ hîc non ventriculum, sed ventrem potiùs inferiorem, adeoque intestina ipsa denotat. Quod monendum esse diximus, ne imperitus quispiam, Galenum hoc loco bilis aliquẽ esse in ventriculum meatum asserere putaret. Cæterùm si plurimum bilis in ventrem inferiorem confluit, biliosiorem ac calidiorem esse morbum indicat, modo idipsum per initia statim morbi accidat. Si verò declinationis tempore hoc ipsum accidat, bonum potiùs quàm malum portendit. Probè enim à biliosis humoribus qui morbum excitarunt corpus expurgari monstrat. Atque hactenus de ea quæ concocta est deiectione diximus. Altera autem deiectio ex ciborum affectionibus facta cruda est, adeóque priori planè contraria, nempe tenuis, hoc est, minimè cohærens & compacta, adeóque aspera, & humoris maximè expers, id est, dura & exiccata, ciborumque retinet qualitatem. Nam quæ talis est, quum alteratricis imbecillitatem facultatis portendat: ciborum enim si elaborati satis fuissent, qualitatem non prę se ferret: cruda sit necesse est.

Deiectio quæ comestorũ proportioni nõ seruat, duplici ratione mala.

Deiectio exquisitè secundum naturam.

Syncerè rufa.

In vẽtrem confluere quid?

Deiectio cruda.

Tertium præter hæc deiectionum genus, quod non fit ex ciborum affectu, sed ex iis quæ è toto corpore in ventrem confluunt excrementis, aliquid demonstrare potest, veluti ea quæ syncerè rufa, vt paulò antè dicebamus. Sed hæc quidem accidit quando amaræ bilis humor sincerus & plurimus in ventrem confluit. Pallida autem æruginosæ bilis indicium est, sicuti nigra, aut nigræ bilis, aut alicuius sanguinis illic assati. Si verò veluti liuidum quoddam in deiectione appareat, nullo tali comesto, refrigerationem aliquam, & mortificationem insignem internarũ partium indicat. Quemadmodum si pingue, nullo pingui comesto, colliquationis est nota. Quinetiam lentum, nisi etiam hoc è natura cibi tale fuerit, colliquationis est signum. Sed quod pingue est, pinguedine colliquata fit: quod verò lentũ viscidúmve, ipsarum solidarũ est animantis partiũ colliquamentum, proinde multò deterius. Et quæ vehementer fœtida est deiectio, nisi etiam hoc cibi ratione fiat, haud exiguam putrefactionem ostendit. Vt autem summatim dicam, in omnibus deiectionibus, nisi in cibo qualitas fuerit, ita affectum ipsum considerare oportet. Pro-

Tertiũ deiectionum genus.

Pallida quid indicat.

Nigra.

Liuida.

Pinguis.

Fœtida.

inde etiamsi alicubi non dicitur, tamen inaudire ipsum oportet. Et omnia quæ ab Hippocrate in prognosticorum libro dicta sunt, vt comprehensum est, manifesta erunt, si nos id quod propter aliud fit, & non propter morbum, semper distinxerimus. Restat vt de stridente, & spumosa, & varia deiectione dicamus. Stridēs quidem à sono qui in excretione fit, nominata est. Indicat autem id quod excretum est, cum tenui humiditate flatuosum esse. Instrumenta verò ipsa coacta, ac veluti constricta, & in angustum redacta. Spumosa autem fit, quemadmodum etiam in externis euenit, quum vel aliquid quod feruet, vel flatuosus spiritus cum humido pugnat. Priùs quidē immodici caloris corpus colliquantis, alterum verò inæqualis perturbationis est effectus. Varia verò deiectio, varius correptum esse corpus affectibus demonstrat, propterea igitur & diuturna & maligna. Multi enim affectus, longiori etiam tempore ad concoctionem indigent, & periculum multitudini æquale afferunt. Nam simplex affectus faciliùs cōcoquitur, & minùs eo qui multiformis est periculosus. Sic quidem de deiectionibus est iudicandum.

Stridens. Spumosa. Varia.

COMMENTARIVS.

Hactenus duo genera deiectionum quę ex ciborum affectibus generantur, Galenus recensuit. Nunc itaque tertium genus deiectionum quod fit ex iis quæ è toto corpore in ventrem confluunt excrementis, aggreditur, & quid illud demonstrat, docet. In hoc verò genere est syncerè rufa, quæ plurimùm bilis syncerę ad ventrem, vt dictū est, confluere significat. Pallida quoque deiectio ex hoc genere est, ac æruginosæ bilis vocatæ indicium est. Huius itaque plurimùm in ventriculo cōtineri talis deiectio significat. Pallidam autem vocauimus quàm Galenus χλωρὸν dixit. Hæc enim vox, vt suprà etiam est annotatū, Græcis medicis, Hippocrati præsertim & Galeno idē quòd ὠχρὸν, hoc est, pallidum denotat, vt testis est libro primo præsag. commentario decimo, & libro secundo, vict. acut. commentario vicesimosecundo, & multis aliis locis. Huius etiam generis est nigra deiectio, quæ atram bilem, aut sanguinem vehementer vstum portendit. Liuida quoque deiectio eiusdem generis existēs, si nullo tali comesto, appareat, internarum partium vel refrigerationem aliquam, vel insignem mortificationem indicat. Pinguis verò, nullo pingui cibo ingesto, colliquationis est nota. Quippe calorem ignitum pinguedinem consumentem significat. Porrò lenta seu glutinosa deiectio, nisi qualitas comestorum talem reddiderit, colliquationis signum est. Distat tamen pinguis à lenta, quòd hæc solidarum animantis partium: illa verò pinguedinis colliquationis signum est. Fœtida verò deiectio, nisi fœtorem hunc è cibis ingestis contraxerit, putredinis haud exiguę indicium est. Hinc est quod Hippocrates in prognosticis ita scriptum reliquerit. Deiectio lenta seu glutinosa, mala est. Et mox subiungit. His verò exitiosior est nigra, aut pinguis, aut liuida, aut æruginosa, aut fœtida. In omnibus autem iam dictis deiectionibus ad hunc modum affectum corporis cognoscemus, nisi in cibo praua qualitas deiectionē inficiens fuerit. Proinde etiāsi alicubi qualitatis ciborum mentio non fiat, tamen hanc inaudire oportet. Et quidem omnia quę ab Hippocrate in libro secundo prognosticorum dicta sunt manifesta erunt, si semper distinxerimus id quod propter aliud, nempe cibū, fit, & minimè propter morbum, & corporis affectum: Quod enim cibi ratione fit, malum non est, quod autem propter morbum accidit, malo haud caret. Reliquū iam est vt aliàs etiam deiectiones, quarum in prognosticis Hippo. mētionem facit, percurramus. Harum prima est stridens, τρύζοντα Græci nominant, à sono qui inter egerendū excitatur sic dicta, quæ flatuosi spiritus in eo quod egestum est copiam cum tenui aliqua humiditate, & instru

Deiectio syncerè rufa. Pallida. Nigra. Liuida. Pinguis. Lenta seu glutinosa. Fœtida. 2. prog. 21. 2. prog. 22. Stridens.

instrumentorum angustiam significat. Hinc est quod Hippocrates dixerit. Flatum si- 2.prog.24.
ne strepitu & crepitu exire optimum est. Altera est spumosa deiectio, quæ fit, quum Spumosa.
vel aliquid quod feruet, vel flatuosus spiritus cum humiditate pugnat, quemadmodum
etiam in externis accidit. Nam (vt testis est, sectione septima aphorism. commentario ”
tricesimo, Galenus, in iis quæ elixantur apparet spuma, in mari etiam violenter à ven- ”
tis agitato. Et libro secundo prognosticorum, commentario quadragesimoseptimo, ”
Spuma, inquit, consistit in mari quidem ex violento ventorũ afflatu, in multas tenues ”
partes attritâ aqua. In iis verò quæ elixantur, prę copia caliditatis. In externis itaq; vi- ”
demus manifestè spumam generari vel calore, vel flatuoso spiritu cum humiditate pu- Spumæ generatio.
gnante & luctante, igitur eadem etiam ratione, interna spumosa redduntur, quod bi-
lis exemplo, Galenus libro tertio vict. acut. commentario decimoquarto ita scribens,
ostendit. Bilis, ait, igitur ipsa spumam sępiùs accipit quidem, ratione ea qua & in iis quę ”
vehementer igne calefiunt spuma exurgit. Sæpenumero verò & in iis quæ à spiritu, fla- ”
tûve concutiuntur & agitantur humidis. Priùs itaque immodici caloris, vt hîc testatur ”
Galenus, corpus colliquantis: alterum autem inæqualis perturbationis & cõquassatio-
nis effectus est. Et hoc quidẽ loco Gręcus Aldinus codex malè *ἀνωμάλου τῆς ἀρχῆς*, pro Codex Galeni Græcus restitutus.
ἀνωμάλου ταραχῆς legit. Quod antiquus etiam interpres abundê testatur, qui locũ hũc
ita conuertit: ab inæquali cõmotione & agitatione. Vltima deiectio est, quàm *ποικίλον*, Varia.
id est, variam appellat. Hęc quidem variis affectibus corpus esse correptum demõstrat,
& iis quidem diuturnis & malignis. Nam multi affectus longiori ad concoctioné tem
pore indigent, & periculum etiam minantur. Contrà simplex affectus faciliùs ac citiùs
concoquitur, ac minùs eo qui multiplex periculosus est. Quod Hippocrates etiam in
prognosticis iis confirmat verbis, Deiectio verò, ait, varia, diuturnior quidem, sed ni- 2.prog.43.
hilominus pernitiosa. Hæc ramentosa & biliosa erit, cruenta, porracea, & nigra: quæ ”
nonnunquàm simul, interdum particulatim exeunt. Atque in eum qué diximus mo- ”
dum, de deiectionibus iudicandum erit.

CAPVT XII.

DEinceps de vrinis dicemus. Optima igitur & hîc, quæ sanorum vri- Optima vrina.
nis simillima est. Quæcunque verò talis non est, aut simpliciter cru-
da, vel ad hæc etiam perniciosa existit. Cruda itaque & concocta
nomine quidem, veluti etiã genere, vna est, plurimùm verò in eo quod
magis & minus differunt. Terminos igitur hîc manifestos statuere tẽtemus, qui-
bus vniuersum quod in medio est discernetur. Quæ vtique optimè cõcocta est, hãc
in iis qui exquisitè sani sunt contemplari oportet. Talis verò est subrufa simul &
subflaua, magisque subrufa quàm subflaua. Statim verò & hæc crassitie medio-
cris erit. Quæ enim ea tenuior aut crassior fuerit, imperfectã concoctionẽ signifi-
cat. Hæc enim nondum in liquoris naturam abiit, altera verò adhuc perturbata
est. Disces vero ex iis quæ tenues & puræ excernuntur, post hæc autem vel ma-
nent semper tenues, vel paulò post perturbantur: quòd vtraque quidem cruda sit.
Differunt autem eo, quod illa quidem nondum cœpta est concoqui: hæc verò, quo-
niam perturbatio quædam flatuosi spiritus permixta est: qualis etiam in vinis no- Triplex turbidarũ vrinarũ differentia.
uis adhuc feruescentibus fit. Nam quum triplex sit turbidarum vrinarum diffe-
rentia, aut enim tales mictæ paulò pòst subsident: aut semper similes manẽt, aut
puræ quidem excernuntur, posteà verò perturbantur. Praua quidẽ ex iam dictis
tertia, bona verò prima, in medio autem ambarũ secunda. Quæ enim statim sub-

sidet, parum adhuc inæqualis perturbationis remansisse significat. Quæ verò semper similis manet, vigere adhuc in sanguine turbationem demonstrat. Quæ autē extrà perturbatur, hæc concoqui incipiet, adeoque meritò pessima est: nam & lōgiore tempore, & virtute valida ad concoctionem indiget. Quæ verò turbulenta mingitur, confestim autem subsidentiam habet bonam, non ita multò post morbum concoctum iri ostendit, ideòque melior est. In medio autem vtrarumque est secunda. Nam quum ex vigente perturbatione fiat, quantùm malitiā abest ab ea quæ futuram adhuc perturbationem demonstrat, tantùm superat eam quæ iam quiescente obtinet.

COMMENTAR.

Superiori capite Galenus varia deiectionum genera, ac singulorum subinde significationes exposuit. In hoc duodecimo varias vrinarum differentias recenset, & quid harum vnaquæuis portendat ex earundem substantia, colore, quantitate, & contentis (hæc enim quatuor in vrinarum inspectione præcipuè sunt consideranda) copiosè admodum ostendit. Cæterùm quum de iis omnibus nemo rectè iudicare possit, nisi primùm omnium optimam & saluberrimam, in quam veluti scopum aliquem intentus sit, & ad quam reliquas omnes exigat oportet, vrinam perspectam habeat: ideò initio huius capitis quæ sit optima vrina explicat. Optimam autem esse dicit eam, quæ sanorum vrinis simillima existit. Quæ verò sanorum vrinæ similis non est, vel simpliciter & absoluto sermone cruda, vel cruda simul & perniciosa existit. Vtraque igitur tam cruda quàm concocta, nomine & genere vna est. Omnes enim vrinæ quæ cruditatem præ se ferunt vno nomine appellantur, nimirum crudæ, & sub vno etiam genere crudæ vrinæ complectuntur. Ita etiam omnes vrinæ concoctionem præ se ferentes vno nomine, scilicet concoctæ nominantur, & sub vno genere concoctæ vrinæ comprehenduntur. Differunt tamen plurimùm in eo quòd magis & minùs. Hęc enim magis aut minùs cōcta, illa verò magis & minùs cruda est. Oportet igitur hîc manifestos terminos tum concoctionis tum cruditatis statuere, quibus vniuersæ vrinæ quæ in horum duorum terminorum medio sunt, discernuntur. Vnus itaque terminus est vrina summè concocta. Alter autem vrina summè cruda. De primo Galenus huius capitis initio tractat, inquiens. Quæ optimè concocta est, hanc in iis qui exquisitè sani sunt: hoc est, in iis qui exquisita, absoluta, & simpliciter optima sanitate fruuntur contemplari oportet. Est enim duplex, Galeno libro primo de tuenda sanitate capite tertio teste, sanitas. Vna quidem summa, exquisita, & optima simpliciter, in qua nimirū æqua est contrariorum portio. Alia deficiens, quæ scilicet à prioris perfectione paulum abest, non tamen eatenus vt animali grauis sit, quemadmodum fusiùs in commētariis nostris super lib. Galeni de morborum differentiis ostendimus. De priore hoc loco Galenus loquitur: quæ etsi cogitatione potiùs vsurpatur, quàm solidè subsistit, vt ibidem ait Galenus, tamen optimè concoctam vrinam in alio temperamento reperire non licet. Quapropter & illam cogitatione quoque vsurpare oportet. Talis verò est subrufa simul & subflaua, magis tamen subrufa quàm subflaua. Cæterùm quis sit propriè rufus color in sequētibus dicemus. Optimè cōcocta vrina crassitie etiā mediocris erit. Nā vt lib. 2. prog. cōm. 35. Galenus attestatur, cōcoctio nō solùm vrinā, sed & alui excremēta crassa reddit. Quæ verò à mediocri crassitudine discesserit, adeoque iusto tenuior aut crassior fuerit, imperfectā concoctionē significat. Quæ enim tenuior est, hæc nōdū in liquorē abiit. Liquorē autē vocat Galenus quod reuera vrina est. Tenuior itaque οὔπω κεχύμωται, id est, nondum reuera vrina est, sed potiùs aqua. Hęc enim reuera vrina est, quæ concoctionis eius quæ in venis fit excrementū existit, adeoque substantiam

Optima & saluberrima vrina cur primùm cognoscenda.

Crudæ vrinæ.

Concoctæ.

Sanitas est duplex.
Summa.
Deficiens.

Optimè cōcocta vrina.

Liquor.
Tenuis.
Crassa.

tiam

tiam & colorem conuenientem obtinet. Crassior autem adhuc perturbata est. Vtraque igitur cruda existit. Hoc disces, inquit Galenus, ex iis vrinis quæ tenues & puræ excernuntur, post hæc autem vel manent semper tenues: vel paulò pòst perturbantur, quòd vtraque cruda sit. Differunt autem in eo, quòd tenuis quidem perpetuò manens non est cœpta concoqui, ideóque antè dixit, nondum reuera vrinam esse. Quæ verò tenuis non manet, sed paulò pòst perturbatur, flatuosi spiritus permixtionem cum humore significat, qualis etiam permixtio in vinis nouis adhuc feruescentibus fit. Si itaque flatuosus spiritus humori permiscetur, non tantùm vrina, sed & vinum nouũ turbulentum efficitur. Sin ab inuicem separantur, perspicua claraque redduntur. Porrò turbidarum vrinarum triplex est differentia, aut enim turbidæ mictæ paulò pòst subsident, aut semper turbidæ manent: aut puræ quidem excernuntur, posteà verò perturbantur. Praua ex iam dictis est tertia, bona verò prima, in medio autem horum consistit secunda, adeò vt non sit tam bona vt prima, neque tam praua vt tertia. Ratio hæc est. Quæ enim turbida micta, statim subsidet, id est, prima, parum adhuc inæqualis perturbationis remansisse significat. Nam, vt paulò antè dictum est, quando flatuosus spiritus humorem perturbans separatur, tunc humor ipse clarus redditur, quum itaque statim postquàm micta est subsidet, non multum perturbationis inesse liquidò indicat. Quæ verò semper turbida manet, hoc est, secunda, vigere adhuc in sanguine turbationem demonstrat, ideóque non ita bona vt prima, quæ parum adhuc perturbationis superesse ostendit, neque tam mala vt tertia, quæ nullam prorsus perturbationem seu cōcoctionem subesse monstrat. Hinc est quòd Galenus subiungat. Quæ autem extrà perturbatur, hæc incipiet concoqui, ideóque pessima est. Nam & longiori tempore, & virtute robusta ad concoctionem indiget. Quæ verò turbulenta mingitur, confestim verò subsidentiam ostendit bonam, non ita multò pòst morbum concoctum iri ostendit. Nam crassiorum humorum ebullitionem & agitationem, sed tamen naturam incipere iam eorum secretionem, indicat. Quare hæc tertia melior est. In medio autem primæ & tertiæ esse secundam Galenus ita monstrat. Nam, inquit, quũ fiat ex vigente perturbatione, quantum malitia abest ab ea quæ futuram adhuc perturbationem demonstrat, id est, à tertia: tantum malitia primam superat, quæ iam perturbationem quiescere significat. Atque hactenus de concocta vrina Galenus.

Crassa.

Turbidarũ vrinarum triplex differentia est.

Quæ igitur summè cruda est, has omnes superat. Talis verò erit exquisitè aquosa, neque tam concocta, veluti turbida: neque concoquenda, vt quæ paulò pòst perturbatur: sed tanquam desperatæ concoctionis symptoma. Talis vrina venosi generis pathos, quemadmodum exquisita cruditas, ventriculi. Quum verò celeriter mingitur, à nonnullis hydrops ad matellam vocatur hoc pathos. Aliquibus verò diabetes appellatur. Quidam alius antiquus vir vrinæ profluuiũ nominauit. Verùm de nominibus alibi spectandum. Hoc itaque pathos tale est, quale est ventris lienteria, quæ mortificatio, vt quispiã dicat, vtriusq; facultatis tũ alteratricis, tũ retētricis existit. At hæc crudarũ vrinarũ pessima est. Huic succedit aquosa, quæ quatenus cruda, priori similis est: quatenus verò nullũ aliud malũ cõmõstrat, minùs perniciosa. Illa enim non solùm alteratricis, sed & retētricis facultatis summam imbecillitatem indicat: hæc verò, alterius tantùm, nempe alteratricis. Quantò autem plures cuiusque generis instrumentorum actiones & facultates impeditæ fuerint, aut etiam omnino abolitæ: tantò morbus deterior est. Quocirca vtique pessimum est malum vrinæ profluuium, quòd duplex sit vitium. Abundè autem

Summè cruda.

Hydrops ad matellam.

Diabetes.

Vrinæ profluuiũ.

Lienteria.

Aquosa vrina.

praua, quæ aquæ instar tenuis, & alba est. Simplex quidem affectus, sed summū imbecillitatis indiciū. Huic proxima est altera vrina, quæ in multis apparet morbis, vt vini abundè tenuis & albi commixtam habere formam videatur. Generatur autem ex prædicta vrina tenui & aquosa quæ parum saniei tenuis rufæ bilis suscipit. Nam etiam si extrinsecùs in aquam puram parum ochræ, vel bilis conteceris, talis tibi apparebit. Hæc igitur vrina, ei quæ omnino cruda est, proxima existit. Huic succedit subpallida. Pallida vero iam etiam subrufa est. Si enim in aquam inieceris, vel parum rufi coloris, vel plus pallidi, similis tibi videbitur. Hæc autem coloris gratia, concocta est. Oportet verò hanc crassitudine ab aquosa tantùm distare, si benè concocta esse debet, quantùm etiam colore Omnium autem vrinarum optima, vt anteà quoque dictum est, subrufa & subflaua, veluti, si extrinsecùs facere volueris, sanguinis sero & rufæ bilis, aquam permiscendo. Quantitatem verò mixtionis, sermone exprimere haud licet, sed vel hanc ex alio discere oportet de optima vrina, aut teipsum per experientiam edoctum iri, naturalem vrinæ formam in sanis perquirentem. Nam quum adhuc sanguis concoquitur, quantum vtique mingitur, leuem & æqualem, albam, ac multam subsidentiam facit. Concoctione autem absoluta, color quidem vrinæ intenditur, minùs verò subsidet. Et si longiori adhæc tempore homini cibum subtraxeris, ipsam semper magis rufam fieri videbis. Nam in commentariis de naturalibus facultatibus demonstratum est, quicquid alimenti plus iustò incaluerit, potissimùm vbi pingue & dulce fuerit, amaram bilem fieri. Quòd verò flauam, & rufam, & pallidam huiusmodi bilem nominant, pleni sunt medicorum libri, quorum hi quidem sic, illi verò hoc modo, nonnulli etiam promiscuè appellant. Præstat autem hoc loco rursus cognoscere rationem, vt quæpiā quæ dicta sunt exquisitiùs sequatur. Rufus color flauo natura proximus est. Distant verò inuicem, quòd ille quidem candidior sit: hic verò splendidior. Nam etiam amara bilis interdum rufa apparet magis, nonnunquam flaua. Sæpius autē & pallida esse tibi videbitur. Candidior quidem & turbulentior facta, rufescit: splendens verò & purior, flauescit. Nam quod veluti rufum est, si splendescat flauius efficitur. Quantò autem rufum flauo est candidius, tantò illo pallidū Quātò rursus minùs calidum est flauum rufo, tantò rubrum flauo. Vnde & sanguinis color nonnunquam flauior, nonnunquam rubicundior apparet: ideòque sanguinem interdum rubrum, interdum verò flauum nominant. Nunquam verò sanguis maximè flauus, eundem cum maximè flaua bile obtinet colorem: verùm hæc quidem magis flaua, illa verò omnino rubicundior. Nam exquisitè flauus sanguis, inter sanguinem & bilem, quæ secundum naturam se habent, exquisitè medius est. Quare si vterque humor illi accedat, nunquam fiet exquisitè flauus, seipso tamen magis flauus. Hæc igitur causa est vt adpellationes confundantur.

Subpallida.

Amaræ bilis generatio.

Rufus color.

Flauus.

Commen-

Postquã Galenus quæ sit optima vrina exposuit, nunc quæ omnium sit pessima demonstrare pergit. Quæ, inquiens, ad summum cruda est, hæc prædictas tres omnes malitiâ superat. Ad summum autem cruda, est exquisitè aquosa, quæ neque, vt turbida, concocta, neque vt ea quæ paulò pòst perturbatur, concoquenda: sed de cuius concoctione iam planè desperatum sit. Summè cruda. Vt autem exquisita cibi cruditas ventriculi est pathema, ita vrina aquosa venosi generis pathos est. Quum huiusmodi vrina celeriter à potu sumpto mingitur, Græcis ὕδρωψ εἰς ἀμίδα, Latinis hydrops seu aqua inter cutem ad matellam, seu vas vrinarium, Galeno hoc in loco, Ὕδρωψ εἰς ἀμίδα. & libro sexto de laborantibus locis capite tertio, & capite vltimo libri de symptomatum differentiis teste, vocatur hoc pathos. Alii autem diabetem nominant. Quidam autem antiquus vir διάῤῥοιαν εἰς οὖρα., id est, vrinæ profluuium aut fluorem, appellauit. Quis verò ille fuerit non explicat. A nonnullis etiam, vt in libro de laborantibus locis autor est Galenus, quod ita laborantes plurimùm sitiant, Διάῤῥοια εἰς οὖρα. δίψακος nominatur hoc corporis malum. In summa, hoc pathos tale est, quale Δίψακος. ventris pathos est lienteria. Nam vt hæc, vtriusque facultatis ventris, tum alteratricis, tum retentricis est veluti quædam mortificatio: in lienteria enim neque cibum alterari, neque iusto tempore & quoad alterari possit retinetur, sed ea qua assumptus est forma egreditur statim: ita vrina aquosa vtriusque etiam facultatis prædictæ venosi generis mortificatio est, quòd neque in venis alteretur vrina, neque tantisper dum alterari queat retineatur: ideoque celeriter & cruda planè mingitur, atque inter crudas vrinas pessima est. Huic proxima est & succedit, aquosa, quæ quidem quatenus cruda est, priori similis, quatenus vero nullum aliud malum commonstrat, minus perniciosa existit. Aquosa. Hæc enim alterius tantùm, nempe alteratricis facultatis, imbecillitatem significat, prior vero non solùm alteratricis, sed & retentricis facultatis summam imbecillitatem indicat. Nam quum celeriter mingatur, quòd non diu retineatur omnibus euidentissimum est. Minùs autem esse prauam aquosam simpliciter, eâ quæ exquisitè aquosa dicitur, ita Galenus ostendit. Quantò, inquit, plures cuiusque instrumentorum generis actiones & facultates impeditæ fuerint, aut etiam prorsus abolitæ, tantò morbus deterior est. Proinde vrinæ profluuium pessimum est malum, quòd scilicet tum alteratricis, tum retentricis facultatis vitium sit. Abundè autem mala, haud tamen pessima est vrina instar aquæ tenuis & alba, hoc est, aquosa. Quippe aquosa est, Galeno libro secundo prognosticorum commentario tricesimosecundo teste, quæ consistentia tenuis est, colore autem alba. Quòd autem non sit pessima hinc colligitur, quod simplex sit affectus, nempe solius alteratricis facultatis, cuius quidem imbecillitatis summum est inditium, quòd nullam prorsus esse alterationem factam demonstrat. Aquosæ vrinæ proxima est, quæ vinum tenue & album præ se fert. Fit autem ex vrina tenui & aquosa, quæ parum tenuis saniei rufæ bilis suscipit. Quod facilè deprehendet verum esse, qui in aquam puram parum ochræ, vel bilis conicere voluerit, talis enim inde apparebit vrina. Ochram autem natiuam esse terræ genus, quod Germanis Ochrageel, vel Berggel dicitur, omnibus puto notissimum est. Ochra natiua. Quæ itaque vini abundè tenuis & albi formam exhibet vrina, ei quę omnino cruda est, hoc est, aquosæ proxima existit. Huic subpallida accedit, hoc est, magis quàm prior concocta existit. Subpallida vrina. Pallida autem vrina, etiam subrufa est. Nam si in aquam conieceris parum rufi coloris, vel plus, pallidi, subrufa apparebit. Pallida. Hæ itaq;, quòd ad colorem attinet, cõcocta est. Optima vrina. Tamẽ si bene cõcocta esse debet, oportet hanc crassitudinem etiã aliquam obtinere. Quãtùm itaque colore ab aquosa distat, tantùm etiã crassitudine distare debet. Cęterũ omniũ vrinarũ optima est, vt suprà dixim⁹, subrufa & sub-

flaua. Talem autem feceris colorem, si sanguinis sero & rufæ bilis aquam miscueris. Quantum verò de illis sit permiscendum sermone exprimi haud potest, sed vt hanc ex alio nobis de optima vrina differente, quæ quidem, vt comprehensum est, subrufa & subflaua existit, discamus, aut nos ipsi per experientiam cognoscamus oportet, naturalem vrinæ formam sæpiùs in sanis contemplantes. Porrò quum adhuc sanguis concoquitur, quantum vrinæ mingitur, leuem & æqualem, albam ac multam subsidentiam facit, vt paulò pòst fusius monstrabitur. Concoctione verò perfecta, color vrinæ intenditur, sed minus tamen subsidet. Et si longiore posteà tempore cibum homini subtraxeris, vrinam magis rufam fieri conspicies. Nam libro secundo de naturalibus facultatibus demonstratum est, quicquid alimenti plus iusto incaluerit, præsertim si pingue & dulce fuerit, amaram bilem fieri. Ibidem enim etiam in iis qui sani citra vitium sunt, vbi aliqua coacti occasione contra consuetudinem à cibo abstinuerunt, os quidem amarum, lotium verò biliosum reddi, ac ventrem morderi scribit Galenus. Præterea mel, quod omnium est dulcissimum, & cætera etiam dulcia vniuersa in omnibus corporibus calidis, siue ea naturæ ratione, siue morbi, siue ætatis, siue temporis anni, siue regionis, siue conditionis vitæ talia sint, facilè in bilem mutari eodem loco tradit. Quod etiam Hippocrates libro sexto Epidemiorum, par. sextæ, aphorismo vndecimo confirmat: Bilis flaua inquiens, ab iis quæ corpus calefaciunt generatur, veluti de auibus dixi, nam etiam hæ biliosæ sunt. Et sectione quinta eiusdem libri aphorismo decimiquarto inquit. A pingui & dulci fit biliosum. Quod verò variis nominibus bilis vocetur, medicorum libri abundè testantur, quorum hanc aliqui flauam, nonnulli rufam, aliqui etiam pallidam appellant. Sunt quoque qui promiscuè nunc flauam, nunc rufam, vel pallidam nominant. Eius verò rei rationem hoc loco Galenus reddit hanc, quòd rufus color sit flauo proximus. Differunt tamē inuicem, quòd rufus sit candidior, flauus verò splēdidior. Rufum autem colorem, quem alii aureum nominant, quòd puro auro similis sit: ad caudidum magis accedere, ordo colorum pulchrè ostendit. Nam albo pallidus succedit, pallido rufus, rufo flauus, flauo ruber. Rufus itaque propior candido est quàm flauus. Flauus autem color, quem croceum alii appellant, quòd croco coryceo similis sit, splendidior est. Nam quum is medius sit inter rufum & rubrum, de vtrisque aliquid participat, nempe à rufo splendorem, à rubro autem nitorem. Quum itaque amara bilis interdum rufa appareat, interdum etiam amara, nihil mirum est eam nunc hoc nunc illo appellari nomine. Sæpiùs autem & pallida esse videbitur, quocirca & hoc nomine meritò insignitur. Cur autem tot colores nancifcatur Galenus libro decimo simplicium exponit, inquiens. Bilis in animalibus apparet flaua quidem in iis quæ sunt magis calida: quæ verò minùs, pallida. Flaua itaque tanto est pallida calidior, quantò & crassior. Nam sero recremento flauæ bili commixto pallidam constitui contingit: sicut & flauam plusculam excalfactam consistentia reddi crassam, colore autem flauam. Hæc ille. Vt itaque pallida minùs quàm flaua calida est, ita etiam rufa minùs quàm pallida, quòd hæc longiùs quàm illa ab aqueo humore distat. Hinc rectissimè Galenus, candidior quidem, inquit, & turbulentior facta, vtrunque enim minoris caloris signum, rufescit. Splendens verò & purior facta, flauescit. Nam quod veluti rufum est, si splendescat, hoc est, splendorem assumat, flauius efficitur. Quantò autem rufum flauo est candidius, tantùm pallidum rufo. Ad candidum enim colorem, vt antea dictum est, propiùs pallidum quàm rufum accedit. Quantò verò rursus flauum minus candidum est rufo, tanto rubrum flauo minùs est cādidum, longiùs enim quàm flauum à candido, vt è præcedentibus abundè liquet, distat. Hinc est quòd lib 2. vict. acut. cōm. 22. in hāc etiā sentētiā scripserit. Quātum à rubicūdo rubrò ve colore candidiorem discedit flauus, tantùm à flauo pallidus. Atque hactenus cur varias appel latio-

Pinguia & dulcia in amarā bilem conuertuntur.

Varia bilis nomina.

Coloris rufi & flaui differentia. Rufus color idē qui aureus.

Flauus.

Cur tot colores bilis nanciscatur.

lationes amara bilis accipiat Galenus exposuit. Nunc quòd sanguis etiam varios perinde atque amara bilis colores accipiat ostendit. Nunc enim rubicundior, nunc verò magis flauus esse apparet. Hinc fit vt ille ruber, hic verò flauus nominetur. Vtcunque verò biliosus sanguis flauus appelletur, nunquam tamen etiam si maximè flauus est, cũ bile flauissima eundem habet colorem: Verùm hæc magis flaua, ille verò rubicundior omnino existit. Nam sanguis exquisitè flauus inter sanguinem & bilem, quæ secundũ naturam se habent, exquisitè medius est. Sanguine enim naturali minùs rubicundus, bile autem naturali minùs flauus est. Quapropter si vterque humor, hoc est, sanguis & bilis, sanguini accedat, nunquam fiet exquisitè flauus, sed tantùm seipso magis flauus, propter bilis scilicet flauissimæ accessionem fit. Atque hæc est sanè legitima huius loci enarratio. Quare rectè Aldinus codex legit hoc loco τὸ γὰρ ἀκριβῶς ξανθὸν αἷμα vbi alii habent ξανθόχρωμα. Neque enim Galeno simpliciter de flauo colore sermo est, sed potiùs de sanguine exquisitè seu ad summum flauo, quem cum flauissima bile comparat, eaque magis rubicundum esse contendit, quòd nimirum bilis ipsa syncera sit, sanguis verò ex seipso & bile commixtus.

Sanguis varios accipit colores.

Galeni locus emẽdatus.

Quòd verò vsum confert, inuentu facillimum est, quoniam terminus vrinarum quæ secundum naturam se habent est sanguinis exquisitè concoctionis primum tempus, in iis quæ optimè valent corporibus. Hanc vtique contemplatus, deinde veluti regulam aliquam aliarum vrinarum tibi statuens, facilè qui illam alterant affectus inuenies. Si enim colorem exquisitè seruauerit, subsidentiamque albam & leuem, & æqualem, & multam habuerit, & sic quidem exquisitè concoctionis signum erit, plurimum verò crudi nominati humoris expurgari significat. Propterea & in pueris propemodum omnibus, & in adultis qui ociosam vitã degunt, aut quoquomodo aliter impleti sunt, vrinæ satis multam subsidentiam obtinent. Plurimùm namque in iis omnibus quod crudum & nondum elaboratum est. Illis quidem, propter ocium: his verò, propter satietatem. Pueris autem etiam propter ingluuiem, voraces enim magis: sed ob id etiam quia vna ventriculi actio duabus aliis actionibus, nempe auctioni simul & nutritioni, sufficere haud potest. Priusquàm igitur in ipso alimentũ concoquitur, trahit ad se corpus, hincq; plurimum crudi humoris coaceruat. Quocirca etiã iis qui ex ocio & facietate febricitant, si seruabũtur, necessariò plurimum subsidet. Cõtrà iis qui ex inedia & labore, rufæ quidẽ vrinæ & biliosæ sunt, quippe plerũq; morbus priusquàm aliquid subsideat soluitur. Sufficit enĩ in iis et nebula alba, et sublimamẽtũ bonũ. Tale autẽ est albũ, et leue, et æquale. Nã et sanis ipsis qui plurimùm laborãt, & paucis cibis vtũtur, vrinæ biliosiores sunt. Quapropter neque Hippocrates ipse simpliciter vituperauit rufam vrinã, sed quãdo vnà etiã tenuis est, Igitur ita inquit. Quãdo vrina rufa et tenuis fuerit, morbũ esse crudum significat. Manifestum verò quòd huiusmodi vrinis nihil subsidet. Neque enim fieri potest vt quæ abundè tenuis est, etiamsi multo tempore quieta fuerit, aliquam secretionem accipiat, vt scilicet crassum quod in ea ferebatur subsideat, tenuis verò in superficie feratur. Nam hoc pathema earum tantùm est quæ crassitudinem aliquam habent. Neque tamen si mediocriter crassa fuerit, &

Optima vrina aliarũ veluti regula quædam.

Subsidentia multa in vrinis.

Subsidẽtia pauca

Rufa vrina & tenuis.

exiguam ſubſidentiam habuerit, hæc concocta eſt. Si enim vel farinæ hordei craſſiori ſimilē, vel lamineam, vel furfureā, vel nigrā, vel viridē, vel liuidam, aut fœtidā habuerit, præter id quod vniuerſum tale crudum ſit, etiam aliàs pernitioſum exiſtit. Nam farinam hordei craſsiorem referentes, duorum affectuum ſunt indicia, ſolidarum partium colliquationis, & adurentis caloris qui ſanguinem torret. At lamineæ, vaſorum ipſorum omnino iam diſſolutorum & colliquatorum ſuperficiariæ ſunt partes. Similiter etiam & quæ furfureæ ſunt, niſi quòd ipſæ ſolidiſſimæ & minimæ, quæ verò lamineæ, latiores & tenuiores. Nigra verò ſubſidentiæ aut calorem immodicum & igneum oſtendunt: aut vehementi ex frigore mortificationē. Pari enim modo & extrinſecus partes corporū noſtri nigræ apparēt, hæ quidē ſupra modū calefactæ, vt accidit iis qui in Sole morātur: illæ verò ſummè refrigeratæ, ac veluti mortificatæ, quemadmodum ſenioribus, & aliis etiam quoquo modo vehementer refrigeratis contingit. Color itaque vniuerſæ vrinæ niger, & adhæc ſublimamentorum eius, & inſidentium illi nebularum, ad eaſdē cauſas, calorem ſcilicet immodicum, & à vehementi refrigeratione mortificationem, refertur. Peſsima igitur eſt vniuerſa vrina nigra, adeò vt nullum eorum qui talem vrinam minxerunt ſeruatum eſſe ſciam. Minùs verò mala, eius duntaxat ſubſidentia nigra. Hac ipſa autem minùs malum eſt ſublimamentū nigrum. Adhuc verò minus mala, nebula nigra. Color autem viridis in tranſitu ad nigrū fit, & eſt veluti quoddam præludium initiúmve nigri. Si enim malignus fuerit morbus, & vomitibus, & deiectionibus alui, & vrinis viridibus, ſubinde nigræ ſuccedunt. Liuidus autem color ſolius refrigerationis eſt effectus. Fœtidus verò odor, putrefactionis proprium eſt inditium. Quòd ſi autem veluti oleum mingatur, colliquationis eſt ſignum. Atque hæ quidem vrinæ prauæ ſunt. Quæ autem bonum præ ſe ferunt colorem, & ſimul etiam ſubſidentias albas, & leues, & æquales, aut nebulas, aut ſublimamenta ſimilia obtinent, hæ omniū vrinarū optimæ ſunt. Maximè autem quarum ſubſidentia eiuſmodi fuerit. Secundo loco, quarum ſublimamenta. Tertio, quarum nebulæ. Hæ igitur vrinæ concoctionis ſigna ſunt. Reliquæ verò omnes, hæ quidem cruditatis, illæ verò exitij. Alba enim & tenuis, & turbida, cruditatis. Quæ verò farinam hordei craſsiorem refert, & laminea, & furfurea, & nigra, & viridis, & liuida, & oleaginea, & fœtida, exitij. Subrufa verò & ſubflaua, adhuc etiam tenuis, quatenus tenuis eſt, cruda: quatenus autem colore talis eſt, iam concocta eſt. Media verò eſt earū quæ exquiſitè ſunt crudæ & concoctæ, perinde atque quibus alba & leuia ſublimamenta, diuulſa verò ac non continua. Hoc verò etiam in ſubſidentiis contemplari oportet, ſi non ſolùm albæ ac leues, ſed ſi etiam omnino æquales, cū eo quòd nulla in parte diuulſæ ſint, & quòd omni tempore tales fuerint. Nam ſi viciſsim poſt has quæ ſubſidentiam habent, puræ minguntur, ſemicocti morbi inditia ſunt. De his igitur omnibus admirabilis Hippocrates primus, quos ſcimus, optimè pronunciauit, & quòd tum in viris, tum mulieribus nigræ vrinæ peſsimæ ſint, in pueris verò aquoſæ. Pueris enim

Vrinæ ſubſidētia farinam hordei referens.
Laminea.
Furfurea.
Nigra.
Coloris viridis generatio.
Liuidus color.
Fœtidus odor.
Oleoſa vrina.
Optimæ vrinæ.
Vrinarū ſignificationes.

magis consuetæ sunt crassiores, adultis verò, magis rufæ. Quæ autē propriis maximè cōtraria est, perniciosa. Sed de subrubris vrinis, & iis quæ subsidētiā subrubrā & leuem habēt, rectè dixit, quòd abundè salutares sint: diuturniores tamen iis quas paulò antè semicoctas nominaui. Sanguinis enim serum, tales tingit. Oportet verò non modò hoc, sed & rufæ bilis aliquid commixtum esse. Quòd si verò calor naturalis adeò imbecillus est, vt neque flauam bilem iam generet, neque sanguinē exquisitè concoctum, sed adhuc serosum & humidum, quòd quidem ad eius concoctionem tempore egeat, manifestum est. Quòd verò hic affectus periculo vacet: materiæ natura demonstrat. Neque enim tenuis & aquosa, neque omnino crassa, sed neque acris, neque putrida, bona verò existit, & propè ad sanguinis formam accedit.

COMMENTARIVS.

Hactenus de substantia & colore vrinæ Galenus disseruit, nunc de contentis eiusdem verba faciet. Vt verò eorum quæ de coloribus vrinæ dicta sunt, aliquis vsus extitat, initio quam vrinam sibi veluti aliarum vrinarum regulam, ad quam scilicet alias omnes referat, statuere debet medicus, docet. Eam nimirum quæ secundum naturam se habet. Talis verò est, quæ in sanis & optimè valentibus corporibus excernitur, postquam sanguis exquisitè concoctus est. Quocirca inuentu facillima est, modò illius terminum statuas, primum exquisitæ concoctionis sanguinis tempus. Hanc itaque veluti aliarum regulam constituens, facilè qui illam alterant & immutant affectus inuenies. Quòd si igitur vrina colorem vrinæ naturalis seuauerit, ac subsidentiam albam leuem, æqualem & multam habuerit, exquisitæ vrique concoctionis signum erit, sed tamen simul plurimum crudi nominati humoris expurgari significat. Crudus autem humor, Galeno libro .4. de tuenda sanitate, capite .5. attestante, dicitur is, qui frigidus & crassus est. Quapropter & puerorum propemodum omnium, & etiam adultorum qui ociosam vitā degunt, aut quoquomodo se aliter implent, vrinæ satis multam subsidentiam obtinent: quòd in iis omnibus id quod crudum, & nondum elaboratum, & concoctum est, plurimum fit. Adultis quidem, propter ocium, iis qui se quoquo modo implent, propter satietatem: pueris verò etiā propter satietatem, edaces enim sunt: sed ob id etiam, quòd vna ventriculi actio, duabus aliis actionibus, auctioni nimirū & nutritioni simul, sufficere nequeat. Hoc est, ventriculus non tantum potest concoquere, quantum ad nutriendum & augendum puerorum corpus sufficit. Quocirca quum auctrix facultas in pueris dominetur, adeoque plurimo alimento iis quæ augentur partibus opus sit, fit vt illæ priusquam concoquatur alimentū ad se rapiant, hincq; plurimus in toto corpore, crudus coaceruetur humor. Quare iis etiam qui ex ocio & satietate in febres incidunt, si seruabuntur, necessariò plurimum subsidet. Nam quum nullo alio nomine quàm quòd cruditatem ex multo ocio, & nimia satietate contraxerunt, febricitent, necessarium omnino est vt plurimum crudi humoris coaceruent. Contrà si ex inedia & labore febricitant, rufæ sunt vrinæ, & biliosæ, nihil autem in iis subsidet, propterea quòd morbus, vtpote biliosus & solutu facilis, plærunque priusquam aliquid subsideat soluitur. Satis autem est si tales vrinæ, nebulam albam, & sublimamētum bonum, hoc est, album, leue & æquale habuerint. Quid autem sit nebula, & sublimamentum Galenus lib. 2. prognost, commen. 26. & nos alibi copiosè monstrauimus. Nihil autem mirum febricitantes ex inedia & labore vrinas habere rufas & biliosas, quando etiam sani qui plurimum laborant, & paucis cibis vtuntur, vrinas biliosiores habent. Labor enim & inedia, Galeno lib. 2. de temp. cap. 8. teste, flauæ bilis plus aceruant, quòd plus eius succi in iecinore gignunt. Hinc est quòd neque Hippocrates

Quæ vrina aliarum veluti regula sit.

Vrina exquisitæ concoctionis signum.

Crudus humor.

Vrina multæ subsidentiæ.

Auctrix facultas in pueris dominatur.

Vrina rufa & tenuis.

Sublimamentum bonum.

ipse vrinam simpliciter rufam damnauerit, sed eam quæ vnà etiam tenuis est. Nam ita
„ lib. 2. prognost. apho. 30. inquit. Quando vrina rufa & tenuis fuerit, morbum esse cru-
„ dum significat. Quippe vrina naturalis & concocta mediocriter pallida esse debet, vt-
pote ex humore consistens concocto, & mediocris etiam esse consistentiæ, adeò vt nec
ita tenuis sit quemadmodum aqua: nec ita crassa, ut iumentorum vrinam referat. Quã
itaque vrina rufa & tenuis cruditatem morbi præ se ferat, manifestum etiam quòd in
eiusmodi vrina nihil subsidat. Neq; enim fieri potest vt quę abundè tenuis est, etiamsi
multo tempore immota ac quieta manet, aliquam secretionem accipiat, ita scilicet vt
crassum quod in ea ferebatur subsideat, & tenuius in superficie feratur. Nã hoc tantùm
iis vrinis euenit quæ aliquã crassitudinẽ habent, & nõ omnino tenues sunt. Neq; tamẽ
omnis vrina mediocriter crassa, & exiguã subsidentiã habens, cõcocta est. Si enim quę
subsident, vel farinæ hordei crassioris similia, vel laminea &c. fuerint, prętet id ꝙ cru-
Subsidentia farinam hordei referens. ditatẽ significant, etiã perniciosa sunt. Nã quæ farinã hordei crassiorem referũt, duos
indicant corporis affectus, nempe solidarum partium colliquationem, & adurentem
calorem, qui sanguinem torret. Quemadmodum enim carnibus quæ in sartagine fri-
guntur & torrentur accidit, vt primùm in saniem resoluantur, dein pinguedo consu-
matur, tandem verò solida torreatur caro: ita etiam per febres primùm noua ac recens
pinguedo consumitur, deinde durior, & vetustior, & ab his deinceps noua ac recens
Laminea. caro, mox dura & vetusta, postremùm solidæ partes. Laminea verò, πεταλώδη Hippo-
crati & Galeno vocantur, quòd scilicet foliorum, laminæ, seu squamarum speciem ex-
hibeant (πέταλον enim folium, laminam & squamam significat) vasorum ipsorum iam
Furfurea. dissolutorum & colliquatorum superficiariæ partes sunt. Furfurea idem significant,
igneum nimirum calorem & consumentem. Differunt tamen, quòd hæc solidissima
& minima, illa verò latiora & tenuiora. Malas autem esse omnes iam dictas subsiden-
„ tias Hippocrates etiam lib. 2. prog. apho. 28. testatur in eum scribens modum. Si in v-
„ rina subsidentia farinæ hordei crassiori similis est, mala. Prior verò si laminea fuerit.
„ Furfurea verò deterior. Porrò nigræ subsidẽtiæ, aut immodicum & igneum, aut ex re-
Subsidẽtia nigra. frigeratione vehementi mortificationem portendunt. Quod liquidò apparet in ex-
ternis corporis partibus, quarum hæ quidem supra modum calefactæ nigrescunt, vt
euenit in iis qui in Sole æstiuo morantur: illæ verò quum summè refrigerantur, ac ve-
luti mortificantur, vt in senioribus, & aliis quoquo modo refrigeratis accidit. Ad eas
quidem duas causas non solùm subsidentiarum, sed & vniuersæ vrinæ, sublimamento-
rum, insidentiumq; illi nebularum color niger refertur. Vt necessariò vniuersa vrina
nigra, id est, cuius color, sublimamenta, nebulæ, & subsidentia nigra fuerint, pessima
sit, ita vt nullus eorum qui talem vrinam mingit seruetur. Tamen minus mala est vri-
na, cuius duntaxat subsidentia nigra est. Hac verò ipsa minùs mala est, quæ sublima-
mentum duntaxat nigrum obtinet. Adhuc verò minùs est mala, quæ nebulam ni-
Sublimamentum ἐναιώρημα. gram habet. Sublimamentum verò, quod Græcis ἐναιώρημα dicitur, est quod neque
in summo, neque in fundo vasis (hoc enim subsidentia, illud verò nebula seu nubes
appellatur) sed in media sede existit. Atque hactenus de colore vrinæ nigro. Galenus.
Viridis color quit. Nunc quid color viridis & liuidus præ se ferant monstrat. Viridem autem nunc vo-
camus quem Galenus & alij Græci χλωρὸν appellant. Hic fit in transitu ad nigrum, a-
deoque veluti initium est nigri. Quod etiam lib. 1. prog. com. 10. Galenus iis confirmat
„ verbis. Veteres χλωρὸν nonnunquam nominare assolent pallidum colorem. Interdum
„ eum qui brassicam aut lactucam refert, qui quidem color nigrior est quàm rubidus.
„ Est etiam tanquam initium quoddam nigri liuidiq;, quem frigus perinde atq; nigrum
„ efficit. Hęc ille. Quocirca in malignis & exitialibus morbis, vomitibus, vrinis, & deie-
Liuidus. ctionibus viridibus nigræ succedunt, tanquam prioribus magis perniciosæ. Liuidus
Fœtor. color solius refrigerationis est soboles. Odor autẽ vrinæ fœtidus putredinis, oleagnica
verò vrina colliquationis inditium est. Atque hactenus de prauis vrinis Galenus, de
quibus

quibus etiam plurima in libro secundo prognosticorum Hippocratis de illis enarrās sententiam, habet. Porrò vt aliqui sunt gradus malarum, vt dictum est, vrinarum: ita quoque bonarum. Nam omnium optima est quæ bonum præ se fert colorem, hoc est, subrufum & subflauum, & quæ simul subsidentiam albam, leuem, & æqualem: item quæ nebulam & sublimamentum similia habet. Inter has autem vrinas quæ bonum obtinent colorem, melior est quę solùm subsidentiam albam, leuem & æqualem habet. Deinde succedit huic bonitate quæ sublimamentum dūtaxat tale obtinet. Tertiò quæ nebulam duntaxat eiusmodi ostendit. Hæ quidem vrinæ concoctionem præ se ferunt. Reliquæ omnes aut cruditatem, aut exitium demonstrant. Nam alba & tenuis, & turbida, cruditatem, farinam autē hordei crassiorem referens, laminea seu squamea, surfurea, nigra, viridis, liuida, oleaginea, & fœtida, exitium indicant. Subrufa autē & subflaua, adhuc autem tenuis, quatenus ad consistentiam eius attinet, cruda quatenus verò ad colorem spectat, concocta est. Media verò est inter eas vrinas quæ exquisitè sunt crudæ & concoctæ, quemadmodum & illas, quæ alba & leuia sublimamenta habent, non tamen continua, sed diuulsa. Talis etiam est quæ subsidentiam quidem albam & leuem, sed tamen minimè æqualem & diuulsam obtinet. Ad optimè enim concoctam vrinam non tantùm calorum, sed & contentorum bonitas, ęqualitas, & continuitas, & vt omni tempore adsint, requiritur. Quòd si verò alternis aut vicissim, nunc quæ subsidentiam habent, nunc verò puræ minguntur vrinę, inditio sunt morbum esse semicoctum. Quod Hippocrates etiam iis significare verbis voluit, inquiens. Si verò intermittit, atque interdum puram mingit vrinam, interdum subsidet candidum ac leue, morbus diuturnior, ac minùs securus est. De iis omnibus vrinis primus quos scimus, Hippocrates in prognosticis pronuntiauit. Et secundo prognosticorum aphori. 33. quòd in viris & mulieribus vrina nigra deterrima est, in pueris autem aquosa. Pueri enim vt etiam in huius aphorismi explicatione Galenus testatur, per naturam vrinam mingunt magis crassam, ac subsidentiæ copiam habentem. In perfectis, vrinę magis rufę sunt. Quòd igitur nigra vrina in vtroque sexu, & aquosa in pueris sit pessima, hinc constat, quòd vtraq; vrin æque illorum naturę propria est, & familiaris, maximè cōtraria existit. Nam vt loco iam citato Galenus ait, quæ naturę maximè cōtraria sunt. hæc exitiosissima habentur. Rectè etiam de vrinis subrubris ac subsidētiam subrubrā & leuem habentibus dixit, quod admodum salutares sunt, sed diuturniores tamen iis quas paulò antè semicoctas nominauit Galenus. Quoties enim sanguinis serum pariter cum vrina excernitur, colore subrubra apparet. Hinc rectissimè Galenus ait, sanguinis serum tales tingit. Indicat autem exuperantiam sanguinis non exquisita ratione confecti. Quum itaque optimi humoris redundantia est, idcirco periculo vacat. Sed quia humidior & item serosior quàm is est, idcirco eget concoctione, Si igitur spacio temporis concoctio fit, meritò talis vrina diuturniorem quàm primi futuram esse morbi solutionem significat. Quæ itaque in contextu sequuntur, ex iis quæ iam diximus perspicua sunt, ideò ad alia progediendum nobis erit.

Gradus bonarū vrinarum.

Vrinæ malæ.

Ad optimè concoctam vrinam quæ requirūtur.

Puerorū vrinæ. Perfectorum.

CAPVT XIII.

Verùm quum de vrinis vniuersum quod ad præsentia vtile est dictū sit, reliquum erit vt quod polliciti sumus, prænotionem vigoris & aliorum morbi temporum dicamas. Si sanè tale aliquod vnum aut etiam plurium signorum aceruum haberemus, qui id quod futurū est certò indicaret, neque vtique Hippocrates ipse artem dixisset longam, nēque huius temporis medici admirarentur quòd fieri posset vt eiusmodi omnia in medici cognitionem venirent. Quoniam verò neque vllum signum adeò fidele est, vt exquisitè singula tempora fututa ostendat: sed neque quæ per concursum inuicē com

plicata sunt signa sola experientia iudicari possunt: plurimi siquidem numero hoc pacto fient concursus, vt neque aliquis eos numerare, neque obseruare, neque memoria tenere posset: idcirco necessarium est vt singulorum signorum naturam exquisitè consideret, qui accuratè praenoscere volet, vt è cuiusque vi praedictionem faciat. Neque enim plura, omnino sunt paucioribus validiora. Vnum nanque interdum signum validum, multis debilibus fideliùs existit. Haec igitur admirabilis Hippocrates in prognosticorum libro dicebat. Oportet signa omnia ediscentem discernere, aestimando vires eorum inter se. Proinde rationabiliter iuxta vires eorum doctrinam instituit, non simpliciter ordine bona enumerans signa, ac deinde ex aduerso mala: sed in nominibus singulorum naturam simul indicans, perniciosum, & graue, & grauiùs, & grauissimum, & minùs, aut magis graue nominando. Sic & prauum, & prauius, & prauissimum, & mortale quidem per Iouem, & malum simpliciter. Nonnunquam verò vtrique signorum generi, & iis quae nunc dicta sunt prauis, & bonum aliquod ostendunt, valde dictionem adscribit. Nam inter ea hoc quidem optimum dicit, hoc verò simpliciter bonum, hoc autem magis & minus. Tale quid est, quod valde magnam vim ad salutem habere ait. Interdum verò nihil horum adiiciens, quod temporis, & longae solutionis signum erit meminit: nobis, vt arbitror, de iis omnibus aestimandum relinquens, quòd neque omnino mala sint, neque prorsus periculo vacent: sed cum valida quidem vi salubria, cum debili autem periculosa. Haec igitur non solùm ex Hippocratis commentariis legenda sunt, sed & memoriae mandanda, & in aegrotantibus saepenumero obseruanda, vt ex frequenti inspectione horum virium exquisitā notitiā nanciscamur. Semper verò animo reuoluere ac considerare oportet, quaenam sint optima signa, quae verò pessima, & quae in horum medio sunt, veluti gradus quosdam habentia, vt scilicet haec quidem optimis proxima sint, illa verò pessimis, & quaedam vtique minùs, quaedam autem magis, cum eo quod inueniantur quae vicissim his proxima & remota sint: quaedam verò exquisitè media inter bona & mala signa collocanda. Deinceps considerandum quaenam semper mala, & quae nunquam non bona, & quae in temporibus totius morbi mutentur, vt quandoque quidem mala, quandoque autem bona, nonnunquam etiam parum fida, nonnunquam autem fida. Etenim & hoc ab Hippocrates non sine admiratione dictum est, quòd iis quae nō ex ratione leuant haud oportet fidere, neque admodum formidare mala quae praeter rationem accidunt. Quod nisi quispiam cognouerit, neq; etiam manifestè praenoscere potest: sed interdum imminente iudicio, nihil vnque à plebeio distare videbitur, quippe de eo quod futurum est perturbabitur, & metuet: interdum verò laborantem morbo liberatum esse existimans, & deinde pro arbitrio victu vti permittens, magnum aliquod malum efficiet, omnino autem perperam victum instituet, futurum vigorem nō praenoscens. Nisi enim quis statim ab initio ad hunc respiciens, modum victus rationis constituat, fieri non potest quin aegrotantem magno aliquo malo afficiat.

Medico necesse est vt singulorū signorum naturam exquisitè cōsideret.

Vnum interdum signum, multis fidelius est.

Futurum vigorē ignorans, victum rectè instituere nō potest.

COMMENTARIVS.

Præcedenti capite quicquid ex vrinis medico prędicere licet Galenus docuit. Nunc quæ ad vigoris & aliorum temporum morbi prænotionem conferunt signa generatim exponere, vt supra est pollicitus, pergit. Principiò autem quàm difficilis sit eius quod futurum est ex signis cognitio monstrat. Si enim vnum aliquod signum, aut etiam plura essent, quæ id quod futurum est certò indicarent, nunquam initio suorum aphorismorum Hippocrates artem esse longam dixisset: neque huius temporis medici admirarentur quòd fieri posit vt hæc omnia, id est, futura adhuc morbi tempora, in medici cognitionem venirent. Cæterùm nullum omnino signum est adeò fidum ac certum, vt singula tempora morborum futura ostẽdat: sed neque quę per concursum inuicem complicata sunt signa experientia sola iudicari possunt: plurimi nanque hoc pacto fierent signorum concursus, vt neque aliquis Empiricorum eos numerare, neq; obseruare, neque memoria complecti posset. Atque hæc quidem omnia ex Empiricorum dicuntur sententia, qui non ad vnum aliquod tantùm signum, vt dogmatici aut rationales appellari solent, sed ad congeriem seu cõcursum, quem illi συνδρομὴν nominant, signorum respiciunt, vt sit sensus. Si quis ex dogmaticorum sententia vnũ duntaxat signum quod futura morbi tempora certò indicet scire desideret, nullum certè tale inueniet. Sin verò Empiricorum more, ad cõcursum potiùs signorum respexerit, & sola experientia de iis iudicare contenderit, tot esse deprehendet, vt ea neque numerare, neque obseruare, neque memoria complecti queat. Atque hæc iterum ex Empiricorum sententia dicuntur, qui, vt in libro ad Trasibulum testis est Galenus, experientiam definierunt esse eius quod sæpius, & eodem modo visum est obseruationem, & memoriã. Hinc sectam suam appellare consueuerunt Empiricen, obseruatricẽ, & à mãdandis memoriæ iis quę visa sunt memoratricem, Sed etiam qui experiẽtiam profitebantur, empiricos, obseruatores, &, vt ita dicam, memoratores, μνημονευτικοὺς græcè, nominauerunt, vt alibi copiosiùs diximus. Quum itaq; non reperiatur vnum aliquod signum ita fidum, vt tempora anni futura exquisitè ostendere queat: neque signorum plurium concursus sola experientia iudicari posit, idcirco necessarium est vt singulorum signorum naturam medicus, qui futura prænoscere vult, diligenter consideret, vt scilicet horum omnium vires exquisitè expendens, prædicere discat. Neque enim plura signa, omnino paucioribus validiora sunt. Vnum nanque interdum signum validum, multis aliis, sed imbecillioribus, magis fidum est. Hinc nõ temerè lib. 3. prognost. aph. 39. Hippocrates dixit. „Oportet eum qui rectę sit prædicturus, signa omnia edi„scentem discernere, ęstimando vires eorum inter se. Quocirca non simpliciter signorum doctrinam in prognosticis Hippocrates instituit, ordine quodam primùm bona, & deinde ex aduerso mala enumerans: sed horum potiùs inter se vires cõfert, easq; vocabulis dimetiens, hoc perniciosum, illud graue, & grauius, & grauissimum appellat, vt latiùs in contextu, & in explicatione iam citatæ sententiæ Galenus recenset. Interdũ vtrique generi signorum tam bonorum quam malorum, valde dictionem adiicit, hoc scilicet valde bonum, illud valde malum appellans. Tale quid est quod. 1. prognost. 28. ait: „Spirationis facilitatem valde magnam ad salutem vim habere. Nonnun„quam verò nihil horum adiiciens, hoc est, neque simpliciter bonum, aut malum, neq; „valdè bonum, aut malum, quod temporis, id est, diuturnitatis, & longę solutionis sit signum, meminit, vt quum dicit: „Si vrina fuerit subrubra, ac subsidentiam subrubram „& leuem habuerit, diuturnior morbus quàm prior, sed admodum salutaris. Et quando „idipsum facit Hippocrates, tum nobis ęstimãdum relinquit, quòd prædicta signa diuturnitatem solutionis morbi significantia, neque omnino mala sint, neque prorsus periculo vacent: sed si validam ac magnam vim habent, salubria: sin imbecillam, periculosa. Quę dicta, sunt non tantùm legenda medicis, sed & memoriæ mandanda, & in ęgrotantibus sępiùs obseruanda, vt ex crebra illa inspectione exquisitam viriũ signo-

Difficilis eius quod futurũ est ex signis cognitio.

Nullum signum adeò fidũ ac certum, vt singula tẽpora morborũ futura ostendat.

Signorum concursus.

συνδρομή.

Sensus.

Experientia.

Singulorum signorum natura medico qui futura prædicere vult cognoscenda.

2. prognost. 27.

Signa precipua è quibus futura prædicimus triplicia sunt.

rum notitiam adipiſcatur. Et quum præcipua ſigna è quibus futura prædicimus triplicia ſint,quædam enim optima quædam verò peſsima,& quædam inter hæc media, ſciendum eſt eorum quæ inter peſsima & optima media ſunt,eſſe veluti gradus ſeu ordines quoſdam.Nam ſunt aliqua quæ optimis,aliqua quæ peſsimis proxima ſunt, atq; hæc quidem magis,illa verò minùs proxima.Sunt etiam quæ vicisſim & alternis nunc proxima,nunc remota bonis vel malis ſint.Nõnulla exquiſitè inter hæc media ſunt. Præterea conſiderandum quænam ſigna ſemper mala,& quæ contrà ſemper bona, & quæ in temporibus morbi mutentur,ita vt quandoque mala, quandoque verò bona, nunc fida,nunc minùs fida ſint.Hinc ab Hippocrate.2.ſect.apho.27.rectiſsimè dictũ „ eſt,iis quæ non ex ratione leuant haud eſſe fidendum, neque admodum formidanda „ eſſe mala quæ præter rationẽ accidunt. Verbi gratia,ſi in morbo vehementiori,nullo neque vomitu,neque ſudore,neque alui deiectione, neque ſanguinis è naribus profluuio,& id genus aliis vacuationibus,neque concoctionis ſignis apparentibus,meliùs ſe repentè habeat,&leuetur æger,non eſt illi fidendum. Contrà quãdo apparentibus iam ſignis concoctionis,difficilis ſpiratio,delirium,vehemens rigor, & id genus aliaſ ſigna apparent,nihil mali eſt formidandum, ſunt enim futuræ iudicationis morbi indicia. Quod niſi quiſpiam cognouerit,nihil manifeſtè præ noſcere poterit, ſed interdũ imminente iudicio perinde atque plebeius,& indoctus ignarusq; rerum medicarum, de eo quod futurum eſt iudicio perturbabitur,metuetque ne ægro mali aliquid eueniat. Interdum verò meliùs ſe habere ægrum,citra tamen rationem , videns, hunc morbo eſſe liberatum putabit,ac pro arbitrio victu illi vti permittens, magni mali autor erit. Quid multa?futurum vigorem ignorãs,omnino perperam victus rationem inſtituet. Niſi enim quis ſtatim ab initio morbi ad vigorem reſpiciens, ægrotanti victus modũ legitimum præſcribat,fieri non poteſt,quin magno aliquo malo ęgrum afficiat. Nam, vt Galenus lib.ther.method.10,cap.5.ait,duo ſunt medico à primo ſtatim die in omni ægro ſpectanda,à quibus cibandi conſilium petat,morbi vigor,& ægrotantis vires.

Futurum vigorẽ ignorãs, victum rectè nõ iſtituet.

CAPVT XIIII.

Aec igitur iam nos dicimus, de ſingulis generibus , vt propoſuimus, differentes. Et primùm, quòd omnium ſignorum triplex eſt differẽtia narremus, deinde ſingulorum vires, poſteà quo pacto quiſpiam morborum maximè tempora præ noſcat. Triplex quidem omnium ſignorum natura qualis ſit, anteà etiam dictum eſt: ſed haud malum nunc quoque eius meminiſſe, quòd quædam concoctionem & cruditatem, quædam mortem ac ſalutem indicãt. Hæc igitur duo ſunt genera. Tertium autem præter hæc aliud genus eſt eorum quæ iudiciis attribuuntur ſignorum. Cruditatis igitur & concoctionis indicia, deiectiones alui, excreationes, & vrinas ſtatuere oportet. Quæ verò mortem & ſalutem indicant ſigna, ſunt quæ vnà cum iſtis excernuntur, & quæ in toto apparent corpore, de quibus fuſiſsimè in prognoſticis Hippocrates diſſeruit. Aliqua tamen horum ad iudicia etiam conferunt. Quinetiam proprium quoddam & præcipuum eorum genus eſt, quod totum paulò poſt dicetur.

Triplex õmniũ ſignorũ natura.

Cruditatis & cõcoctiõis indicia.

Mortis & ſalutis ſigna.

Iudicatoria.

COMMENTARIVS.

Quum ſuperiore capite docuiſſet Galenus variam eſſe ſignorum è quibus futura præ noſcuntur naturam & vim,nunc de ſingulis horum generibus tractare incipit, adeoque quę anteà generatim,ea nunc ſpeciatim & per ſingulas eorundem differentias explicat.Initiò autem omnium illorum ſignorum triplicem eſſe differẽtiam, vt anteà quoque,nempe capitibus ſeptimo & octauo dictum eſt,monſtrat.Quædam enim cruditatem & concoctionem ſignificant, quædam mortem & ſalutem:atq; hæc duo ſunt

genera

genera. Tertium præter hæc duo genus est eorum quæ iudiciis attribuuntur, hoc est, indicatoria nominanrur. Quæ cruditatem & concoctionem indicant, sunt triplicia, deiectiones nimirum alui, excreationes, & vrinæ. Quæ verò mortem atque salutē portendunt, sunt quæ per deiectiones, excreationes, & vrinas excernuntur, & in toto corpore apparent, vt sudores, de quibus omnibus fusissimè Hippocrates in libris prognosticorum disseruit. Aliqua tamen horum etiam ad iudicia conferunt, vt sunt sudores, vomitus, ventris & vrinæ multum profluuiū. Hæc enim tria non tantùm mortem, sed & iudicium aliquando futurum significant. Sudores autem esse indicatorios testatur Hippocrates qui sect. 4. apho. 36. ita scriptū reliquit. Sudores febricitantibus si euenerint tertio die, & quinto, & septimo & nono, & vndecimo & decimoquarto, & decimoseptimo, & trigesimoprimo, & trigesimoquarto, boni sunt: ij enim sudores morbos iudicant. Qui verò secùs eueniunt, laborem significant. &c. Quod etiam libro primo prognost. aphorismo. 29. iis innuere verbis voluit. Sudores, inquit, saluberrimi sunt in omnibus acutis morbis, si diebus iudicatoriis oriantur, febremque finiant. Contrà inutiles, qui id efficerre nequeunt: quippe in acuta febre mortem, in mitiore verò morbum diuturnum forè significant. Pari ratione vrinæ & iudicium & mortem indicant. Mortem enim significare, multæ in lib. 2. prognost. Hippocratis testantur sententię. Iudicium uerò, quādo ab abscessu liberāt, quemadmodum Hippocrates sect. 4. aphor. 74. significauit inquiens, Quibus spes est ad articulos futuurum abscessum, liberat ab abscessu, vrina multa crassa & alba prodiens, vt in laboriosis febribus, quarto die nonnullis exire incipit. Est tamen quoddam genus signorum indicatoriorum proprium & peculiare, de quibus paulò pòst dicetur.

Cruditatē & cōcoctionem indicantia.

Mortem & salutem.

Indicatoria.

Cruditatis equidem & concoctionis signa propriam vim semper stabilem habent, siue statim in prima die, siue post eam appareant. Quæ verò morem morborum significant, trifariam diuiduntur. Quædam enim, vt anteà dicebatur, in vrinis, & deiectionibus, & sputis apparent. Quædam autem in totius corporis affectibus inueniuntur. Quædam verò in naturalibus & animalibus actionibus deprehenduntur. Hæc quidem non etiam omnia fida in omnibus morborum temporibus sunt. Sed deinceps ipsa diuidemus. Indicatoria autem symptomata duplicia sunt, & horum quidem natura est, aut veluti causarum simul & signorum, aut veluti signorum tantùm. Minimè verò fida omnis eorum natura, ac contraria & significant & efficiunt, in diuersis morborum temporibus. In iis autem omnis prænotionis est successus. Siquidem in alio tempore, & in alio affectu sunt iudicatoria: in alio verò affectu, aut alio morbi tempore symptomata vel signa praua fiunt, iudicatoria autem nequaquam sunt. Dictum verò de iis sæpiùs ab Hippocrate est. Sed satis sit quidem in præsentia vnius sententiæ ex secundo Epidemiorum libro meminisse. Iudicatoria, inquit, non iudicantia, partim mortalia: partim difficilem portendunt iudicationem. Hoc verò signis concoctionis (& cruditatis non inest, sed vnum quodq; eorum vnum & idem semper est, vt, verbi gratia, vrina boni coloris) & albam, leuem & æqualem subsidentiam habens, concoctionis est signū. Tenuis verò & quæ simul etiam nullā subsidentiā

Cruditatis & cōcoctionis signa propriā & stabilem vim habent.

Morem morborum significantium signorum diuisio.

Iudicatoria symptomata duplicia.

Hæc in græco Aldino codice desiderantur.

obtinet, semper cruditatis signum est. Et concoctionis quidem signum, perpetuò bonum est: cruditatis verò minimè bonum, si quid eorum quæ anteà diximus meminimus. Quòd si tamen dolorem capitis, aut delirium, aut vertiginem, aut spirandi difficultatem, aut anxietatem, aut coma inspicias, nihil in iis firmum, neq; bonũ, neque malum prænoscere potes. Pari ratione neque si sudores, aut vomitiones, aut alui, aut vrinæ multam excretionem, aut sanguinis ex naribus profluuium, aut ex vtero, aut hæmorrhoidũ, aut parotides, aut alios decubitus respicias. Omnia enim hæc iudicatoria, & non iudicatoria fiunt: idque duobus modis, aut quia nequaquam iudicant, aut quia malè iudicant. Colli nanque dolor, & temporum grauitas, & splendores, & vertigines, & capitis dolores, & lachrymæ inuito effluentes, faciesque rubens vnà cum oculis, aut labrum inferius commotum, aut vigilia quæpiam, aut coma, signa solùm sunt interdum iudicatoria, quemadmodum etiam asthma, & quædam anxietas, vel difficultas spirandi, & hypochondrium retractum, fastidiumque quoddam, vel nausea multa, & ardor, & sitis vehemens, & cordis dolor, & non ferre posse decubitũ, & delirare, & clamare. Fiunt igitur hæc ipsa sæpenumero iam imminentis iudicij signa. Alterum autem genus non solùm iudicatoriorum signorum, sed etiam causarum rationem obtinet. Sunt autem vomitus, & alui dejectiones, & vrinarum copia, & sudores, & sanguinis ex naribus profluuia, & parotides, & decubitus. Non autem necessariò, neque in primis symptomatis, quæ solùm sunt iudicij signa, neque in secundis, quæ & signorum, & causarum vim obtinent, iudicium fit. Alterum verò genus est signorum, & simul etiam symptomatum, quod non nominatur iudicatorium, eò quòd neque ostendat, neque efficiat iudicium, neque similiter in vniuersum fidum est, vt quod concoctiones monstrat, neque totum perfectè infidũ: sed licet in iis quidem aliqua inuenire semper bona, quædam verò mala. Quædam autem vt plurimùm eiusmodi sint, omnia obtinent. Rationem igitur valere, vt rectè se ad cibos oblatos habere, bonum. Bonum etiam signum facilis spiratio, & pulsuum bonitas, & facilis tolerantia, & facies sanis simillima, decens decubitus, & totius corporis æqualitas, & quæcunque alia ab Hippocrate in prognosticis dicta sunt. Mala verò iis contraria sunt, hoc est, difficilis tolerantia, pulsuum malicia, spirandi difficultas, & præsertim quæ fit frigido efflato spiritu, & alia quæ in prognosticis Hippocrates dixit, vniuscuiusque signi vim manifestè definiens.

Signa indicatoria quæ.

Quæ causarum etiam rationem obtinent.

Bona signa.

Mala.

COMMENTARIVS.

Signa cõcoctionis & cruditatis.

Pergit nunc Galenus in prædictorum trium generum signorum explicatione, & quæ sit singulorum natura & vis ostendit, inquiens. Signa cruditatis & concoctionis propriam vim semper firmam, ac stabilem obtinent, quocunque morbi tempore apparuerint. Nam concoctionis signa, vt dictum est suprà, cap. 7. & 8. salutem indicant. Cruditatis verò, aut omnino nullum futurum iudicium, aut prauum, aut dolores, aut diuturnitatem, vel mortem, vel recidiuam significant, quemadmodũ lib. 1. Epid. sect. 2. cõsti. 2. testatur Hippo. in eũ scribẽs modũ. Cõcoctiones iudicij celeritatẽ portendũt, certamq; salutem. Cruda verò & incocta, & in malos abscessus conuersa, aut iudicationis

nis sublationem, aut prauitatem, aut diuturnitatem, aut mortē, aut eorundem recidiuas significant. Atque hæc vis & natura primorum signorum. Secundi generis signa quæ morem morbi, hoc est, num morbus vehemens an placidus siue mortalis an salubris sit significant, trifariam diuiduntur. Quædam enim sunt quæ cum vrinis, alui *Moris morbi signa triplicia. Mos morbi.*
1. deiectionibus, & sputis excernuntur. De quibus partim suprà cap. 11. & 12. dictum est, partim infra, cap. 18. dicetur. Quędam autem in affectibus totius corporis, vel vt suprà
2. dixit, in toto corpore inueniuntur, vt sudores. Quædam verò in naturalibus actioni-
3. bus, vt vomitus, & alui profluuium: & animalibus actionibus, vt delirium, reperiuntur. Sed ipsa deinceps, hoc est, in fine huius capitis, diuidemus. Tertij generis signa quę iudicatoria nominātur, duplicia sunt. Quædam enim horum veluti causæ & signa sunt, *Iudicatoria signa duplicia.* hoc est, & significant, & efficiunt iudicium, vt est vomitus, alui deiectio, vrinarū multitudo, sudor, sanguinis ex naribus profluuium, & abscessus. Quædam verò tanquam signa solùm, vt delirium, vigiliæ, coma, & alia quæ in cōtextu recensentur. Huius tertii generis signa minimè fidam ac stabilem vim & naturam habent, sed contraria planè & significant & efficiunt in diuersis morborum temporibus. Nā si in principio morbi & ante concoctionem apparuerint, symptomata vel signa praua dicuntur, quòd nimirum prauum corporis affectum vel sequantur, vel significent. Si verò post concoctionem, & in vigore morbi apparēt, bona sunt, & iudicatoria appellantur signa. Hoc est quod Hippocrates lib. 2. Epidemiorum sect. prima dixit. Iudicatoria signa si nō iudicant morbos (hoc est, si ante concoctionem & in principio apparent) partim mortalia, partim difficilem portendunt iudicationem. Quare in iis omne prænotionis est studiū, vel omnis cura, vel successus: id enim Gręcis ἀγώνισμα vox, qua hoc loco vtitur Galenus significat. Idem enim illis quòd σπουδὴ, ἐπιμέλεια, κατόρθωμα, καὶ νίκη denotat. *ἀγώνισμα.* Vt sit verborum Galeni is sensus. Quum prædicta signa diuersis temporibus morbi *Sensus.* diuersa significent, omnis cura & diligentia, omne denique studium medici in iis discernendis esse debet, quòd scilicet ita futura facile prænoscere queat. Adeoque in iis rectè cognoscendis omnis prænotionis successus erit: hoc est, qui illa probè cognouerit & distinxerit, huic prænoscendi scientia pulchrè succedet. Cæterùm vt iam dicta signa nullam stabilem & firmam vim obtinent, sed in diuersis tum temporibus, tum affectibus diuersa significant: ita cruditatis & concoctionis signa vnum & idem perpetuò in omnibus affectibus, & morbi temporibus significant. Vt, verbi gratia, vrina boni coloris, & albam, leuem, & æqualem subsidentiam obtinens, perpetuò cōcoctionis signum est. Tenuis verò, & nullam subsidentiam habens, semper, vt dictum est cap. 12. cruditatis inditium est. Et concoctionis signum perpetuò bonū, vt cruditatis semper malum existit. Contrà verò tertii generis signa nullam stabilem vim neque ad bonum, neque ad malum habent. Talia sunt dolor capitis, delirium, vertigo, & alia quæ *Tertij generis signa.* à Galeno in contextu recensentur, hæc enim iudicatoria, adeoque bona, & non iudicatoria fiunt, idque duplici ratione, aut quia prorsus non iudicant morbos, aut quia malè iudicant. Porrò quod paulò etiam antè dixit, huius tertii generis signorum duplex est natura quædam enim signa tantùm sunt iudicatoria vt colli dolores, temporum grauitas, splendores, vertigines, & alia quæ in contextu Galenus refert. Quippe hæc non rarò imminentis iudicii signa sunt. Splendores autem, μαρμαρυγὲς Gręci nominant, non sunt nisi minuta quædam & marmoris instar splendentia *μαρμαρυγές.* quæ oculis ægrotantium obuersantur. Quędam autem signa sunt simul & causę, hoc *Signa simul & causæ.* est, non solùm significant, sed & efficiunt iudicium. Vt vomitus, deiectiones alui, vrinæ multitudo, & alia quæ à Galeno enumerantur. In neutris autem signis iam dictis necessariò iudicium fit. Non enim iudicium significant & efficiunt, nisi quando in vigore, & postquam concoctiones iam factæ sunt, apparent. Si verò alio morbi tempore apparuerint, prauorum affectuum symptomata potiùs existunt. Alterius generis signa & symptomata sunt quæ non nominantur iudicatoria, eò quòd neque

ostendant, neque efficiant iudicium. Atq; hæc non similiter vt ea quæ concoctiones mõstrant fida sunt, neque tamen etiam omnino infida: sed sunt in hoc genere quædã semper bona, quędã verò semper mala. Aliqua verò vt plurimùm bona vel mala sunt.

Locus Galeni expensus.

» Locũ hunc antiquus interpres ita conuertit. Et quæ de istis signis non in omni hora » significant bonum vel malum, ipsa in pluribus dispositionibus significant vnum eo- » rum, & illud repertum est in omnibus istis signis. Vnde satis cõstat hic aliquid in græcis desiderari. Quæ nisi adieceris, sibi pugnare ea quæ scribit Galenus, nemo non videt. Nam dicit quædam semper esse bona, quædam semper mala. Et statim infert, hoc igitur vt plurimùm talia sint, hoc est, vt bona vel mala sint, omnibus inest. Quæ planè iis quæ præcedunt prorsus pugnant. Fieri enim non potest vt aliquid semper, & vt plurimùm malum aut bonum sit. Si enim semper malum aut bonum est, nõ vt plurimùm tale esse potest. Quare adiiciendum erit. Quædam verò non semper bona vel mala sunt, sed vnum prædictorum, id est, bonum vel malum in pluribus affectibus significant. Hoc autem in omnibus istis signis repertum est, vel si nihil adiicias, necesse tamẽ erit vt pro τὸ δ' οὐ̃, legas, τα' δ' ἐω̃, vt cõuertas, vt nos fecimus, aliqua verò vt plurimùm eiusmodi sint, hoc est, bona vel mala, omnia obtinẽt. Triplicis istius differẽtiæ signorũ alterius generis exempla nunc aliqua subiũgit, inquiens. Rationẽ valere, & rectè se ad oblatos cibos & potus habere, Hippocrate. 2. apho. 33. attestante, bonum est. Bonum etiam facilis spiratio, & pulsuum bonitas, & facilis tolerantia, facies sanis simillima, decens accubitus, totius corporis æqualitas, & alia quæ in libris prognosticorum ab Hippocrate dicta sunt. Mala verò iis contraria sunt, quæ itidem Hippocrates in prognosticis recenset, vniuscuiusque signi vim manifestè definiens. Hæc autem signa summatim lib. 2. prog. apho. 56. seorsim autem in primo aphoris. 8. & 16. & 2. apho. 4. Ad quæ loca nunc lectorem ablegamus.

CAPVT XV.

Væcunq; enim simpliciter bona & grauia vocat, sæpiùs talia sunt, Quæ verò optima & pessima ab ipso dicuntur, & maximè quibus eam vocem valde adiicit, talem vim habent, vt aut semper vnum aliquid significent, aut rarum esse vt non indicẽt. Hæc igitur quum inter signa sit differentia, si quidem fieri non potest vt discernamus quando iudicatoria signa iudicium significant, aut quando symptomata iudicatoria bonum » vel malum iudicium afferunt, temerè vtique Hippocrates dixisset: His quæ non » ex ratione leuant haud oportet fidere, neq; valde formidare mala quæ præter ra- » tionem eueniunt, nosque frustrà de iudiciis tractare instituissemus. Si verò neque aliud quicquam omnium, neque hæc frustrà ab Hippocrate dicta sunt, fuerit vtique aliquod omnino indicium fidum, quo id quod ex ratione fit, & id quod præter rationem accidit discernuntur. Quid verò hoc sit libenter audirem ab iis qui veterem medicinam contemnunt. Nos enim credimus id quod ab Hippo- » crate dictum est, verùm omnino esse. Concoctiones celeritatem iudicij, & cer- » tam sanitatem significant. Cruda verò & incocta, & in malos conuersa abscessus, aut iudicationis sublationem, aut prauitatem, aut laborem, aut diuturnitatẽ, aut mortẽ, aut recidiuas significant. Proinde & principij tempus non aliò quopiã, vt diximus, discernimus. Illi verò nullum nobis principij indiciũ dederunt, idcirco scire nequeunt quãdo quis perniciosè affligitur, aut delirat, vbi iã imminet iudiciũ: sed similes sunt plebeiis, neq; in quẽ finẽ ea quæ fiũt desinãt prænoscentes,

Nihil frustra ab Hippocrate dictum.

neque

neque quid facere oporteat inuenientes. Sed de iis rursus dicetur.

COMMENTARIVS.

Initio huius capitis triplicem alterius generis signorum quæ non nominantur iu dicatoria differentiam esse ostendit. Quædam enim sunt simpliciter & absoluto sermone, aut citra alicuius adiectionem bona vel mala. Et hoc nomine ab Hippocrate vocantur quæ sæpiùs, & vt plurimùm talia sunt. Nónulla verò óptima vel pessima ab ipso nominantur, & talia sunt quæ semper vnum aliquid, hoc est, bonum vel malum, significant. Aliqua sunt quibus: hæc dictio κάρτα quæ valde significat, adiungitur. Hoc est, sunt quædam valde bona vel mala. Et hæc quidem eiusmodi sunt, vt rarò nó indicent bonum vel malum. Secundo huius capitis loco eos reprehendit qui fieri nó posse putant, vt tot & tam varias, iam aliquot capitibus expositas signorum differentias, medicus discernere queat. Nam, inquit, si fieri nó potest vt cognoscámus quando signa iudicatoria vocata iudicium significant, aut quando symptómata iudicatoria bonum vel malum afferunt iudicium, temerè ab Hippocrate sect. 2. apho. 27. dictum est, his quæ non ex ratione leuant non est fidendum, neque valde formidandá esse ma la quæ præter ratioñé eueniunt. Quippe si vera, vt certè verissima sunt, quæ dixit Hippocrates, necesse est vt illa quæ secundum rationem accidunt, ab iis quæ præter rationem eueniunt discerni possint. Prҽtereà si certò ex signis indicatoriis deprehendi futurum iudicium nequit, frustrà de iudiciis Galenus tractare instituit. Si verò nihil aliorum omnium, neque hæc quæ iam citauimus frustrà ab Hippocrate scripta sunt, erit vtique aliquod signum fidum & stabile quo id quod ex ratione fit, ab eo quod præter rationem, euenit discernitur. Quale verò hoc esset se libenter, ab iis qui veterem & ab Hippocrate traditam medicinam contemnunt, audire velle Galenus ait. Eo ipso significans eorundem tum inscitiam tum impudentiam, vt qui ab Hippocrate quæ ipsi ignorant discere nolunt. Ex Hippocrate itaque illis monstrat Galenus quæ talia signa sint, quibus ea quæ ex ratione fiunt, ab iis quę præter rationem accidunt discernimus. Sunt enim concoctionis & cruditatis signa nominata, quæ quid significent, Hippocrates libro primo Epidemiorum, sectionis secundæ, constituit. 5. iis verbis dilucidè ostendit, Concoctiones, inquiens, celeritatem iudicij, & certam sanitatem indicant. Cruda verò & incocta, & in malos conuersa abscessus, aut iudicij sublationem, aut prauitatem (vtrunque enim hæc vox ἀκρισία, quâ hoc loco vsus est Hippocrates, Galeno in explicatione huius sentétię teste, significat) aut laborem, aut diuturhitatem, aut mortem, aut recidiuas indicant. Citauit etiam hanc sententiam Galenus suprà capite huius libri quinto. Neque alio quopiam signo, quàm concoctionis, principij tempus, vt diximus capite octauo, ab aliis morbi temporibus discernimus. Illi verò qui veteré medicinam contemnunt nullum nobis prorsus principij signum, inquit Galenus, dederunt, ideoque scire queunt quando quis lætaliter affligitur, aut iam imminéte iudicio delirat. Hoc est, ignorant quando delirium perniciosum sit signum, aut quando iudicium imminere significat. Sed similes per omnia sunt, plebeiis, qui ignorant quem finem sint habitura hæc omnia, neque istis apparentibus quid faciendum sit inueniũt, vt infrà lib. 5. cap. 2. fusius dicemus.

Triplex alterius generis signorũ differentia.
Simpliciter bona vel mala.
Optima vel pessima.
Valde bona vel mala.
Aduers⁹ eos qui tam varias signorum differentias non posse medicum discernere putant.

Quæ sint signa quibus ea quæ ex ratione fiunt, ab iis quę præter rationẽ accidũt discernuntur.

ἀκρισία.

CAPVT XVI.

Vomodo verò quispiam etiamsi nondum adsunt, vniuersalia morbi tempora prænoscere posit, quæ ad vsum artis maximè conferunt, hoc iam dicemus. Propositum enim est à prima statim die tantùm saltem cognoscere, quòd vel in primo vel secũdo quaternario morbus indicabitur. Hoc enim nũ in decimoquarto, aut vigesimo die fiat, nondum liquet. Verũ ex eo haud magna in vict⁹ ratiõe sequitur mutatio, quẽadmodũ si quarto,

aut quinto die iudicabitur morbus, sic quis victum instituat, ac si quadrigesimo die solueretur. Hoc enim summè absurdum esset. Et quicunq; medicorum, primo, aut vt plurimùm secundo die non prænoscit morbum, vltra primam septimanam non posse extendi, huic plurimùm aberrare consentaneum est. Si igitur semel aut bis in eo errauerit, venia dignus est. Si verò omnino nullam futuri vigoris morbi prænotionem esse putat, ne minimam quidem sic medicinæ partem intelligit. Ego verò tantùm ab eo absum vt omne quod futurum est penitus incognitum existimem, vt interdum ad certã idipsum scientiã peruenire posse persuasum habeã. Quid enim si quispiam qui acuta febre laborat primo statim die, nullo præsente signo periculoso, sed præterea etiam omnibus salutaribus existentibus, vrinã mingat boni coloris, & mediocriter crassam, an non medico qui in artis operibus exercitatus est manifestum erit, hũc in primo quaternario iudicatum iri: idque magis si nebula quædam, aut sublimamentum bonum illi aderit, atque multò magis si etiam subsidentia bona.

COMMENTARIVS.

Vniuersalia morbi tempora, præsertim vigorem prænoscere debet medicus.

Traditurus rationem Galenus quomodo quispiam, etiamsi vbi nondum adsunt, vniuersalia morbi tempora prænoscere queat, initiò quod idipsum fieri possit, & quòd ad artis vsum plurimùm conferat, imo necessarium omnino sit, demonstrat. Nemo enim vnquam victus rationem rectè instituet, nisi morbi tempora, & præsertim vigorem, prænoscat. Porrò potest quidẽ medicus à primo statim die tantum saltem cognoscere, quòd vel in primo, vel secundo quaternario morbus iudicabitur. Num autẽ in decimo quarto, aut vigesimo die iudicetur morbus, hoc à primo statim die nondũ liquet, sed in vndecimo, qui decimiquarti index est: vel in decimoseptimo, qui vigesimi index est, die. Quod vt rectius studiosi intelligant, sciendum Hippocratem, & post eum Galenum dies iudicatorios in quosdam circuitus, quos quaternarios & septenarios nominauerunt, digessisse. Septenarium quidem circuitum validiorem esse, potestate autem secundum quaternariorum, & ab eo futurum in septenariis circuitibus iudicium indicari ac monstrari affirmarunt. Hinc est quod ab Hippocrate, sect. 2. apho. 24. ἐπίδηλοι & θεωρηταὶ, hoc est, indices & contemplabiles vocentur. In iis enim contemplatur & indicatur quid in die iudicatorio mox sequenti futurum sit. Quo verò pacto septimanæ sint numerandæ Hippocrates in paulò antè citata sententia luculenter admodum ostendit, inquiens. Quartus dies septenorum est index. Alterius septimanæ octauus principium est. Contemplabilis verò etiam vndecimus est, ipse enim alterius septimanę quartus existit. Contemplabilis rursus decimusseptimus, quippe quartus est à decimoquarto, septimus verò ab vndecimo. E quibus sanè verbis euidẽtissimum est, Hippocratem tres innuere septimanas, quarum quidem duæ priores à se inuicem diducuntur, ac separtãur. Alterius enim septimanæ initium esse diem octauum inquit.

Hippocrates & Galen⁹ quomodo dies iudicatorios digesserint.

ἐπίδηλοι. θεωρηταὶ.

Septimanę vt numerandæ.

Tres septimanæ.

Tertia autem secundæ copulatur septimanę; ita nimirum, vt postrema secundę septimanę dies, tertiæ quoque initium existat. Proinde nõ est, vt priores duę, integra. Nam prima septimana integros dies septem habet, adeoque quartùs dies hanc in duo ęqua partitur. Secunda itidem vt prima septem dies obtinet, eamq; vndecimus in duo æqua diuidit. Tertia verò septimana sex tantùm dies à prioris septimanæ diebus diductos ac separatos habet, quemadmodum etiam Galenus lib. 3. prognost. commen. 1. docet. Quocirca per se non est integra, ideoque præcedenti & secundæ copulanda erit. Nam nisi idipsum faciamus, per quaterniones, vt priores duæ, haud digeretur. Atque hinc Sole clariùs fit Hippocratem vigesimum diem, & minimè vigesimumprimum tertij

Tertia septimana non est integra.

Vigesimus, non vigesimusprim⁹ iudicatorius.

septenarij

ſeptenarij nouiſsimum diem, adeoque iudicatorium ſtatuiſſe. Eadem ſanè ratione cęteri indices & iudicatorij dies vſque ad ad centeſimum colligi poſſunt, vt ſcilicet perpetuo tertia ſeptimana non ſit integra, ſed ſex duntaxat, vt dictum eſt, dierū. Sic ſexti ſeptenarij nouiſsim⁹ dies erit quadrageſim⁹. Noni verò ſexageſim⁹. Duodecimi, octuageſimus. Decimiquinti, centeſimus, vt è ſequenti tabella omnibus ſit manifeſtiſsimū.

¶ TABELLA DIERVM INDICVM ET IVDICAtoriorum, Quaternariorum item ac Septimanarum partitionem complectens.

	Indices.	Iudicatorij.	Indices.	Iudicatorij.	Indices.	Iudicatorij.
Dies	4.	7.	11.	14.	17.	20.
	24.	27.	31.	34.	37.	40.
	44.	47.	51.	54.	57.	60:
	74.	67.	71.	74.	77.	80.
	84.	87.	91.	94.	97.	100.
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Quaternarij	7.	8.	9.	10.	11.	12.
	13.	14.	15.	16.	17.	18.
	19.	20.	21.	22.	23.	24.
	25.	26.	27.	28.	29.	30.

SEPTIMANAE TRES.

Prima.		Secunda.		Tertia.	
IIII.	III.	IIII.	III.	III.	III.
4.		5.		6.	
7.		8.		9.	
10.		11.		12.	
13.		14.		15.	

Atque hactenus de diebus tum indicibus, tum iudicatoriis hęc dixiſſe ſatis ſit, nūc ad Galeni verborum explicationem redibimus, qui pergit oſtendere quòd ad vſum artis plurimùm conferat morbi tempora vniuerſalia cognoſcere. Nam quum duo ſint vnde cibandi conſilia petuntur, quemadmodum etiam libro decimo therapeuticæ methodi, capite quinto, Galenus atteſtatur, vigor morbi, & ęgrotantis vires, nunquam rectè inſtituet victus rationem medicus: imò interdum maximorum periculorum autor erit, ſi morbi tempora non prænoſcet, verbi gratia, ſi in morbo qui quarto aut quinto die iudicabitur, ſic quis victum inſtituat, ac ſi quadrageſimo die ſolueretur, is non tantùm ægrotanti plurimùm obeſſet, ſed & abſurdiſsima facere conaretur. Nam morbus is qui quarto aut quinto die iudicatur, victum ſummè tenuiſsimū requirit. Contrà is qui quadrageſimo ſoluitur die, pleniorem multò exigit victus rationem, quemadmodum Hippocrates ſect. 1. aphoriſ. 7. & ſequentibus aliquot copioſè admodum monſtrat dicens. Vbi morbus peracutus eſt, ſtatim ſummos labores obtinet, & ſummè tenuiſsimo victu vti neceſſe eſt. Vbi verò non, ſed pleniorem victū adhibere licet, tantùm à tenui victu declinandū, quantò morbus ipſe ſummis leuior fuerit. Et iterum. Quibus ſtatim vigor eſt, hos ſtatim tenuiter cibare oportet. Quibus autem poſteà vigor futurus eſt, iis & in ipſo vigore, & paulò antè ſubtrahendū eſt. Priore verò tempore pleniùs cibandum, vt æger durare queat. Hęc ille. Quapropter quicunque medicorum, primo, aut vt plurimùm ſecundo die non prænoſcit morbum vltra primā ſeptimanā nō poſſe extēdi, huic plurimū aberrare cōſentaneū eſt. Nā quū peracutū morbū eſſe minimè putet, tenuiſsimā in eo victus rationē, magno ſanè errore, nō inſtituet. Pleniùs itaque cibando, maximi mali autor erit, venia tamen dignus eſt qui

Plurimùm ad vſum artis cōfert morbi tempora prænoſcere.

semel aut bis in eo errat, quòd vigoris tempus nō agnoscit. Si vero eò temeritatis progrediatur, vt nullam omnino futuri vigoris prænotionem esse putet, ne minimā quidem medicinæ partē intelligit. Circa principia enim statim aberrat, vt qui têporibus morbi non perspectis, neque commodam victus rationem, neque remedia idonea adhibere possit. Quare vsque adeò se abesse ab eorum opinione qui nihil omnino quod futurum est prænosci censent, Galenus ait, vt persuasissimum habeat interdum id quod futurum est ad certam scientiam peruenire posse. Atque idipsum exemplo aliquo declarat. Si enim, inquit, quispiam acuta febre laborans primo statim die, nullo præsente periculoso signo, sed oībus existentibus salutaribus, vrinā mingat boni coloris, hoc est, subrufam, vel subflauam, & mediocriter crassam, haud dubiè medico, modò in artis operibus sit exercitatus, certò constabit, morbum hunc in primo quaternario iudicatū iri. Atq; hoc certiùs accidet, si nebula aderit, aut sublimamentū bonū, & adhuc certiùs, si subsidentia bona sit. Quippe quum hæc omnia concoctionem præ se ferant, vt dictum est capite 12. fieri non potest quin in quarto die futura sit iudicatio, vt valde imperitos, imò impudentes esse oporteat eos, qui nihil quod futurum est prænoscipos se existimant.

Interdum id quod futurum est ad certam sciētiam peruenire potest.

Atque hoc quidem breuiter dictum est, non est tamen quòd breui tempore addisci queat. Nam eum qui exquisitè ipsa prænoscere velit, omnia tum bona, tum mala signa scire oportet, quemadmodū hæc cognoscēs Hippocrates dicebat. Pla-
» *cidissimæ febres, & quæ cū signis securissimis fiunt, quarto die finiunt, aut prius*
» *At quæ malignissimæ, & cum grauissimis signis, quarto die interimūt, vel antea. Placidas quidem nominat eas quæ malignis cōtrariæ sunt. Decernit vero neutras excedere quartum diem, sed hæ quidem omnino soluuntur, hæ vero interimūt. Quemadmodum igitur febris acuta cui omnia signa tutissima adsunt, in primo dierum iudicatoriorum circuitu soluitur: sic quæ illi proxima est, vltra septimum non progreditur. Quænam vero hæc est? Illa videlicet cui nō omnia tutissima signa adsunt. Dictum igitur est antea non esse idem in superlatiuo, aut simpliciter quicquam dicere. Haud igitur neque securum & securissimum, neque malignū & malignissimum, neque graue & grauissimum æqualem vim habet. Sit tam febris acuta à primo statim die non summè simplicissima, & cū tutissimis signis, simplex tamen, & cum tutis signis: quam enim Hippocrates placidam, hanc ego perspicuitatis gratia simplicem nomino, fugiēdo homonymiam: hæc ad secundum quaternarium progredietur. Num vero quinto die, vel sexto, vel septimo iudicabitur, in progressu sermonis definietur. Eodem modo maligna, & cui grauia adsunt signa. Nam quantùm hæc à malignissima, & ea cui grauissima adsunt signa abest, tantò tardiorem inferet mortem. Si vero quispiam tum simplices, tum simplicissimas, & malignas & malignissimas febres discernere nescit, is neque si rectè, neque si malè de his Hippocrates dixerit vnquam experiētia comprobare poterit. Si autem neque signorum vires cognoscat, sed simpliciter hæc quidem bona, illa vero mala duntaxat esse putet, etiam magis veluti vetulæ incantationē ea quæ ab Hippocrate scripta sunt leget. Tales quidem ab ijs commentarijs discedere iubeo. Cum ijs vero qui libros prognosticorum Hippocratis accuratè legerunt deinceps loquar. Primo quidem die (sic vero maudi me semper vniuersum ex die & nocte*

Placidæ febres.

Simplex febris.

noĉte tempus in viginti & quatuor horas partitũ vocare) vrina exquisitè aquosa mingatur, febris autem debilis sit, hæc quidem in multum extrahetur tempus, quantum verò hoc sit, primis diebus cognosci non potest, neque vt sciatur vtile est. Cuius enim gratia tali egemus prænotione, hoc iam scimus, nempe vt conferentem victus rationem constituamus, quando vigor post multos dies futurus est. Singulis enim quaternariis si accuratè signa obserues, etiã tempus vigoris exquisitè prænoscere poteris. Oportet enim, inquit, à primo die animaduertere, & singulis quaternariis adiectis considerare, & te haud latebit, quo morbus vertetur. Hæc itaque & in iis quæ sequuntur pleniùs exequemur. Ad primi vero temporis (quod principium vocant) prænotionem, quousque protrahetur, iam magnum quiddam in primo die fuisse deprehensum ostendimus, quod secundo die manifestiùs etiam definire licet. Nam similiter & febre & vrina manẽtibus, non solùm quòd nõdum morbus in ascensu sit, sed quòd neque citiùs septimo die incipiet, dicere possumus. Didicisti enim quòd summè cruda est aquosa vrina. Proinde non solùm principij tempus quod iam præsens est dignoscere licet, sed & sæpiùs quo tempore finietur, prænoscere. Singulis quaternariis signa diligenter obseruanda. » »

COMMENTARIVS.

Hactenus quòd medico necessarium sit, modò victus rationem rectè instituere velit, morbi tempora prænoscere, Galenus ostendit. Nunc quòd multo labore & tempore opus sit, vt aliquis exquisitè morbi tempora prænoscat mõstrat. Nam vt omnia tũ bona, tum mala signa, ac vim eorundẽ sciat, necesse esse ait. Id exẽplo febris ex Hippocrate desumpto declarat. Is enim lib. 3. prog. apho. 2. Placidissimæ febres, inquit, & quæ cum signis securissimis fiunt, quarto die finiũnt, aut priùs. At quæ malignissimæ, & cũ grauissimis signis, quarto die interimunt, vel anteà. Quibus equidem verbis testatur placidissimas & mitissimas febres, & quibus securitatis indicia adsunt, vltra primũ quaternarium nequaquam progredi, sed aut quarto die, aut citiùs desinere. Pari modo malignissimas febres, & cum signis exitiosis, quarto die, aut citiùs interimere. Vt necesse sit medicũ perspecta habere omnia tum secura, tum grauia signa, modò id quod Hippocrates hoc loco docet intelligere cupiat. Cæterùm quemadmodum febris acuta, cui omnia signa tutissima adsunt, in primo circuitu dierum iudicatoriorũ, hoc est, primo quaternario soluitur & definit: ita quæ illi proxima est, vltra septimum diem progredi non potest, sed in eo planè iudicabitur. Proxima vero priori est, quæ nõ omnia tutissima, sed tuta duntaxat signa habet. Neque enim idem est, vt capitibus 13. & 15. diximus, simpliciter tutum, & in superlatiuo tutissimum, neque malignum & malignissimum, neque graue & grauissimum æqualem vim habent. Proinde si febris aliqua acuta à primo statim die non sit simplicissima, & cum tutissimis signis, simplex tamen & cum tutis signis, hæc ad secundum quaternarium, hoc est, ad septimum diem progredietur. Num vero quinto die, vel sexto, vel septimo iudicabitur, in progressu sermonis .i. lib. tertio cap. 4. definietur. Porrò Galenus febrem quam Hippocrates εὐήθη, id est, mitem & placidam vocat, ἁπλοῦν, hoc est, simplicem, perspicuitatis gratia, fugiendo homonymiam, appellat. Quippe dictum est suprà, in explicatiõe nimirum capitis tertij, dictionem εὐήθη duo significare, vt ita que homonyma sit necesse est. Maluit itaq; Galenus has febres simplices nominare, voce nimirum magis cognita & perspicua: quum omnes homines eum simplicem appellent, qui placidis est moribus, & minimè malitiosus. Pari ratione maligna febris, & cui grauia adsunt signa, tantò tardiùs interficit, quãtùm à malignissima, & quæ cum grauissimis est signis abest. Quocirca qui simplices &

Multo labore & tempore opus est vt aliquis exquisitè morbi tempora prænoscat.

Non idem tutũ, & tutissimum.

Febris εὐήθης.

Simplex quid.

simplicissimas, itē malignas & malignissimas à se inuicē discernere nō potest, is an recte, aut secùs de iis Hippoc. scripserit, nunq̄ experiētia cōprobare poterit. Praetereà si etiā signorū vires ignorauerit, & simpliciter haec esse bona, illa verò mala putauerit, sū ea quae ab Hippocrate scripta sunt non secùs ac vetulae cuiusdam & veneficae, incantationem leget. Proinde tales ab iis commentariis discedere iubet, vt qui nihil eorū quę in iis traduntur intelligere possint. Cum iis vero qui Hippocratis libros prognosticorum accuratè & diligenter legerunt se deinceps actūrū ait, vt quos intelligere quae ab eo traduntur hoc loco compertum habeat. Pergit itaque in ea doctrina quae morbi tempora praenoscere docet, inquiens. Si primo die vrina exquisitè aquosa mingitur, febris vero debilis sit, certum est hanc in multum extrahi tempus, quòd scilicet haec vrina summae cruditatis indicium sit, & morbus non admodum vehemens. Quantum autem protractionis morbi tempus sit, primis diebus cognosci minimè poterit, neq; etiā vt sciatur vtile est. Gratia enim cuius tali egemus pręnotione, id est, quòd in longius tēpus extrahetur febris, ex iis quae dicta sunt scimus, nempe vt conuenientem victus rationem constituere nobis liceat, quando certò nunc sciamus quòd vigor post multos dies futurus sit. Quòd si tamen singulis quaternariis & indicibus diebus signa accuratè obseruaueris, vigoris tempus etiam quando futurum sit exquisitè praenoscere poteris. Quod Hippocrates etiam lib. 3. progno. 7. iis innuere verbis voluit. Oportet, ait, à primo die animaduertere, & singulis quaternariis adiectis considerare, & te quonam morbus vertetur non latebit. Quonam, id est, vtrum in sanitatem salutemq́;, aegri superante natura, an superata, ad interitum verget. Caeterùm ad primi temporis, hoc est, principij praenotionem, quousque extrahatur, iam magnum quiddam in primo die ex vrina exquisitè aquosa fuisse deprehensum ostendimus, nempe vt sciamus in longius tempus protrahi morbum: id quòd secundo die manifestiùs apparebit. Si enim febris & vrina similiter manent, haec quidem aquosa, illa vero debilis, non solùm quòd morbus nondum in augmento sit, sed quòd neque citiùs septimo die incipiet augmentum dicere licebit. Didicimus enim ex capite 12. huius libri, quòd vrina aquosa summè cruda est. Quapropter ex iis quae iam diximus manifestū fit, quòd non solū tempus principij quod iam praesens est dignoscere liceat, sed & non rarò quo finiatur tempore praenoscere poterimus, vt ex sequenti capite planius fiet.

Singulis quaternariis & indicib. diebus signa obseruanda.

CAPVT XVII.

Principij tempus nunc longum, nunc breue.

Anè in morbis adeò diuturnis principij tempus abundè longum est: in peracutis, summè angustum. Nam si statim primo die aliquod signum concoctionis appareat in vrinis, tunc iam principij tēpus abiit. Nunquid igitur hoc omnino non incepit, aut hoc quidem fieri haud posset? Quippe fieri nequit vt morbus quispiam proprium vigorem recipiat, citra principium & augmentum. Summè autem breue vtrunque horum tēpus fit, quòd saepius in primo die morbus ad vigorem pertingat. Tam velocis itaque principij neque praenotionem finis inquirere oportet, sed contentum esse si dum adest dignosci possit, & quando primùm in augmentum mutatur manifestè deprehendatur. Est autem communis huiusmodi principiorum atque augmentorum cognitio cum prima accessionis partibus. Idem enim & illius, & vniuersi morbi principium & augmentum fit. Neque enim illa statim à vigore incipit. Hoc enim non solùm nemo vidit, sed neque cogitatione consequi potest, febrem acutam statim sub primam inuasionem in vigore consistere, ac si fulmine ictus homo esset.

COMMEN-

COMMENTARIVS.

Docet hoc loco Galenus principij tempus interdum esse longum, interdum summè breue. In morbis enim diuturnis principij tempus satis longum est, in peracutis autem summè angustum & breue. Nam quando primo statim die aliquod concoctionis signum in vrina apparet, tunc iam principij tempus abiit. Dictum est enim capite 8. huius libri proprium vniuscuiusque morbi principium concoctionis signis definiri. Nō est tamen quòd quispiam ob id quòd statim primo die concoctionis signa in vrinis apparent, principium omnino non incepisse putet. Fieri enim non potest vt morbus aliquis propriū vigorem citra principium & augmentum, quæ præcedere necesse est, recipiat. Verùm tum quidem quum primo die morbus vigorem suum pertigit, vtrūque tempus, principium nimirum & augmentum, summè breue est. Et certè tam velocis ac breuis principij prænotionem inquirere non oportet medicum, sed boni consulere debet, si dum adest dignosci, & quando in augmentum mutetur ab eo deprehendi queat. Porrò huiusmodi velocium & breuium principiorum cognitio cum partibus primæ accessionis communis est. Nam quale erit accessionis principium, tale etiā totius morbi. Idem quoque erit & ipsius accessionis & totius morbi augmentum. Fieri enim nequit vt accessio statim à vigore incipiat, sed necesse est eam ante vigorem, vtpote quem duæ aliæ partes, principium nempe & augmentum, præcedunt, incepisse. Huc accedit quòd nemo vnquam vidit accessionem post vigorem incepisse. Neque etiam potest cogitatione assequi vt febris acuta statim in primæ inuasionis momēto, consistat in vigore, ac si subitò quis fulmine ictus esset: sed oportet duo alia tempora, vt dictum est, antecedere. Finis principii vt cognoscendus.

Quo pacto igitur primo die morbum esse in vigore cognoscetur? Quomodo aliter, quàm si confestim signa concoctionis habuerit. Tale enim quid in crudorū humorum concoctione accidit, quale etiam in partibus phlegmone obsessis contingere solet. De iis autem alicubi Hippocrates ita inquit. Quum pus conficitur, dolores & febres magis accidunt, quum iam confecto. Quemadmodum itaque phlegmone iam suppurata, febris in vigore esse nequit, aut dolor incidere: ita neque si in vrinis quicquam exquisitè bonum subsidat. Nebula sanè sola, aut quibusdā sublimamentis bonis apparentibus, vigoris tempus nondum adest: & multò magis vbi nihil horum affuerit, nisi morbus vehementer admodum biliosus fuerit. Quisquis igitur omnibus quæ diximus apud ægrotantes sæpe mentem accuratè adhibuerit, hunc nullum vnquam tempus latebit. Verùm si præceps fuerit, & quum præsens erit ipsum exquisitè cognoscet, & quod statim futurum est prænoscet. Si verò diuturnum, ex multo tempore coniectura assequetur, si verò propiùs accesserit, manifestiùs etiam prænoscet. Hoc enim in vniuersum cognoscere oportet, quòd nisi manifestum aliquod concoctionis signum visum fuerit, totum vsque ad id indicium morbi principium existit. Quātum igitur præsentibus adhuc deest ad manifestum concoctionis indicium, & à morbi motu, & natura, tempore anni, & regione, ætate, & temperamento ipsius ægrotantis inuenies. Si enim morbus natura diuturnus fuerit, quemadmodum, verbi gratia, quotidiana, & videatur in eo ægroto lentè moueri, & veluti fumare, ac suffocari, & anni tempus fuerit hyems, & regio frigida, ætásque & natura ægrotantis ad frigidius inclinauerit, multo interea indigebit tempore ad manifesti signi generationem, quod totum principio Quo pacto primo die morbum in vigore esse cognoscendum. " "

annumerandum erit. Esto igitur vt hyberno tempore, in corpore ita vt diximus nunc se habente, quotidiana incipiat, vnà cum exquisitè crudis & aquosis vrinis, non solùm non intra septimum diem, sed neque decimumquartum quispiam manifestum concoctionis signum habere poterit. Sic vero appello ea quæ intra imbecillia obscuraue, & perfecta concoctionis signa sunt. Perfecta igitur concoctio est, quando in vrinis subsidet aliquid album, leue, æquale & cōtinuum. Imbecilla vero seu obscura concoctio, quando ex aquosa vrina fit mediocriter subpallida, & quidem si turbida fiat, & talis permaneat. Atque hæc quidem obscuræ & imbecillæ concoctionis est indicium. Est autem & rufa & tenuis ex eodem genere. Sed nulla harum principiū esse finitum indicat. Manifestius enim semper tales vrinæ signum expetunt, aut albam nebulam, aut sublimamentum æquale, continuum, & album. Et sanè rubra nebula, & huiusmodi subsidētia: & sine subsidentia, boni tamen coloris vrina, & vnà mediocris crassitudinis, principium desiisse ostendit.

Manifestum signum concoctionis. Perfecta concoctio. Imbecilla.

COMMENTARIVS.

Qvum paulò antè Galenus monstrasset morbum interdum primo statim die ad vigorem peruenire posse, nunc quo pacto quispiam quòd morbus primo die in vigore sit cognoscere queat, edocet. Non autem aliter idipsum posse certiùs cognosci ait quàm si confestim cōcoctionis signa in eo morbo apparuerint. Nam tale quid in crudorum humorum concoctione accidit, quale in iis partibus quæ phlegmone laborāt, contingit. Vt enim dolores & febres, quemadmodum sect. 2. apho. 47. testatur Hippocrates, fiunt dum pus conficitur, & iam confecto, ac phlegmone suppurata, febris & dolor remittuntur: ita etiam febris, vbi aliquid exquisitè bonum in vrina subsederit, in vigore esse nequit. Nam, vt paulò pòst dicetur, perfecta concoctio est, quando in vrina subsederit aliquid album, leue, & æquale, & continuum, quā hic Galenus exquisitè bonam subsidentiam vocat. Si verò nebula sola, aut quædam sublimamenta bona apparent, vigoris tempus non adest, quòd perfectæ concoctionis indicia non sint. Multò autem magis vigor non adest, vbi nihil horum, subsidentia scilicet, nebula, aut sublimamentum, affuerit: nisi morbus biliosus admodum fuerit, tunc enim nulla, aut omnino minima fuerit subsidentia. Quippe soluitur morbus anteaquam aliquid subsideat. Sufficit itaque in iis, vt dictum est cap. 12. huius libri, & nebula, & sublimamētum bonum. Quisquis igitur, ait Galenus, omnibus quæ iam in hoc libro diximus apud ægrotantes agens sæpe animum adhibuerit, & accuratè eadem expenderit, hunc nullum vnquam morbi tempus latebit. Verùm si idipsum præceps fuerit, ipsum saltem quum iam præsens est exquisitè cognoscet, & quod tempus statim futurum est, id est, augmentū prænoscet, sicut initio huius capitis est commemoratum iis quidem verbis. Tam velocis ac præcipitis principij neque finis prænotionem inquirere oportet, sed contentum esse si quum adest dignosci queat, & quando primùm in augmentum mutatur, manifestè deprehendatur. Si vero diuturnum fuerit, & multo tempore, facilè coniecturis asse quetur. Quòd si autem tempus illud propiùs accesserit, manifestiùs etiā prænoscetur. Hoc autem in vniuersum hoc loco cognoscēdum erit, nisi manifestum aliquod signū concoctionis in vrinis visum fuerit, totum hoc tempus quod est vsque ad hoc signū, morbi principium existit. Quantum vero iis quæ præsentia sunt signa ad manifestū cōcoctionis indicium deest, hoc è sex rebus inueniri & cognosci potest, nempe à morbi motu, natura, tempore anni, regione, ætate, laborantisque temperamento. Quippe quòd ad primum & secundum attinet, si morbus naturâ diuturnus fuerit, vt est febris quotidiana,

Tale quid in crudorum humorū concoctione accidit, quale in iis partibus q phlegmone laborant.

Exquisitè bona subsidentia.

Quātum iis quæ præsentia sunt signa ad manifestum concoctionis indicium desit, quomodo cognoscitur.

quotidiana,& videatur lentè ac tardè moueri:neque enim huic febri,vt infrà libro secundo,capite quinto dicetur,motus celeritas adest:ac quodammodo fumare(id enim hoc loco τύφεσθαι significat, & non ardere ac succendi, vt alius interpres conuertit, neque enim vt loco iam citato Galenus ait,quotidiana febris deürit)& suffocari. Hinc Galenus libro secundo,de differen.febrium,capite quarto, pituitosum humorē scribit ægrè accendi , ac tardè moueri,sæpiusq; in foraminibus retineri. Eius denique calorē igni fumido lignis viridibus accenso assimilat,vt rectè hoc loco etiam attribuat febri quotidianæ tardè moueri,fumare,&suffocari. Vt enim ignis cui viridia digna iniecta sunt fumat,& quasi suffocatur:ita etiam calor qui est in febre quotidiana veluti fumare ac suffocari videtur . Præterea si anni tempus hybernum fuerit,& regio in qua ægrotus decumbit frigida,ætas denique & natura,hoc est,temperamentum(sępe enim natura apud Hippocratem & Galenum pro temperie quæ ex primis conflatur elementis accipitur)ad frigidius declinauerunt,multo interim tempore ad manifesti signi concoctionis generationem indigebit,quod sanè totum tempus vsque ad eius signi apparitionem principiô annumerandum erit. Est igitur vt hyberno tempore in corpore ita vt nunc diximus habente,id est,quod degat in regione frigida,& ætate ac temperamento frigidum sit,quotidiana incipiat, & vnà vrina exquisitè cruda & aquosa mingatur,non solùm non intra septimum diem, sed neque intra decimumquartum quispiam manifestum habere concoctionis signum poterit , propterea quòd humor vnde hæc febris nata est temperamento frigidus & humidus, consistentiâ verò tenax & lentus,ægrè accendatur,&tardè moueatur. Manifesta verò concoctionis signa vocantur,quę in medio sunt eorum quæ debilia & obscura,& perfecta dicuntur. Perfecta igitur cōcoctio est,quando in vrinis subsidet aliquid album,leue,æquale,& continuum. Hinc non temerè Hippocrates libro secundo prognostico.aphorismo vigesimosexto dixit. Vrina optima est,si candida subsidentia fuerit,leuis,& æqualis per omne tempus dum morbus iudicetur . Securitatem enim & morbum breuem significat. Debilis autem seu obscura concoctio , quando ex aquosa vrina fit mediocriter subpallida,& si turbida fiat,talisque permaneat . Quæ omnia suprà capite huius libri duodecimo explanauimus. Est autem & rufa & tenuis vrina ex eodem genere,id est, etiam imbecillæ concoctionis indicium existit . Quod confirmat Hippocrates, qui libro secundo prognost.aphorismo trigesimo in eum modum scriptum reliquit. Vrina tenuis & rufa,crudum esse morbum significat . Sed nulla harum vrinarum quæ imbecillæ concoctionis indicia sunt,principium morbi esse finitum significat . Nam tales vrinæ quæ principium esse finitum significant, manifestius aliquod signum concoctionis requirunt,puta,aut nebulam albam,quemadmodum lib.2.prog.aphor.29.testatur,aut sublimamentum æquale, continuum & album. Porrò nebula rubra, Hippocrate quarto,apho.71.teste,qui ait: Quibus septimo iudicatur die morbus , iis quarto die nubeculam habet vrina rubicundam. & rubra subsidentia,Hippoc.2.prog.27.authore,& vrina sine subsidentia,boni tamen coloris,hoc est,subrufa & subflaua , & mediocriter crassa, principium etiam desiisse,vtpote manifestæ concoctionis indicium, ostendit,vt liquet ex iis quæ suprà capite duodecimo dicta sunt.

τύφεσθαι.

Natura.

Manifesta concoctionis signa.

Perfecta concoctio.

Debilis.

Rufa & tenuis vrina.

CAPVT XVIII.

Sic & in laterum & pulmonum malis ea quæ propriè sputa nominantur, vrinarum subsidentiis assimilantur. Nihil enim omnino expuere,sed siccà tantùm tussi laborare,perinde est atq; id quod in vrina summè crudū existit,quàm aquosam appellamus. Quòd si verò à nihil omnino expuendo ad expuendū,attamē humida & omnino cruda, mutatio fiat,liquet quòd imbecilla,&obscura ipsorum omnino est huiusmodi mutatio,

Sputa vrinis assimilantur.

& nondum desiit primum morbi tempus, quod principium nominari diximus. Quando principij finis ex sputis cognoscatur? *Quando igitur hoc desinet, atque omnino in augmentum morbus mutabitur? Quando pauca concocta expuere cœperint.* Augmentum. *Vniuersum verò ab eo tempus vsque ad vigorem est, quando æger semper & magis plura & meliora, atque expeditius expuit.* Vigor. *Quando verò quæ expuuntur exquisitè concocta fuerint, & multa, & facilè educuntur, vigoris adest tempus.* Declinatio. *Vbi autem similiter exquisitè concocta, & sine molestia educuntur, multitudo tamen imminuta fuerit, dolorque amplius non affuerit, cessasse vigorē arbitrari oportet. Succedit enim huic declinatio.*

COMMENTARIVS.

Vt superiori capite quo pacto vniuersalia morbi, febris præsertim, tempora, ex vrina dignosci possint Galenus docuit: ita hoc loco quomodo lateris & pulmonis malorum, hoc est, pleuritidis & peripneumoniæ tempora ex sputis cognosci queāt ostendit. Sputum quorū morborū signū. Quippe ex iis quæ capite septimo huius libri dicta sunt satis constat, sputum eorū morborum qui in spirandi instrumentis accidunt signum esse. Quemadmodum igitur aquosa vrina exquisitæ cruditatis indicium est in febribus: ita omnino nihil in laterum & pulmonum malis expuere, adeoque sicca tussi laborare, cruditatem summam significat. Sicca enim tussis, Gale. 4. apho. cōmē. 54. teste, in qua nihil expuitur. Quòd si verò iam æger aliquid expuere incipiat, humidum tamen & omnino crudum, imbecilla quidem & obscura admodum est huiusmodi mutatio, tamen talis quæ primum morbi tempus, quod principium appellant, desiisse indicet. Nam ad id, vt præcedenti capite dictum est, manifestius aliquod concoctionis signum experitur, Quando igitur Quando principium cessabit? principium cessabit, atque omnino morbus in augmentum transibit? Quando ægrotantes pauca concocta expuere cœperint. Vniuersum verò à principio vsque ad vigorem tempus, hoc est, augmentum existit, quando æger semper àc magis plura & meliora, atque facilius etiam expuit. Quum verò quæ expuit sunt exquisitè concocta, & multa, facileque reiiciuntur, vigoris tempus adesse certum est. Vbi verò similiter exquisitè corcocta, vt anteà, & facilè atque expeditè spuit æger, multitudo tamen eorū quæ expuuntur imminuitur, dolorque cessauerit, vigor cessauit, & iam tempus quod hunc excipit & sequitur, id est, declinatio morbi, est.

Exemplo quę supra docuit, illustrat. *Ponamus igitur ægrotum aliquem pleuritide esse correptum, qui nihil expuat, mingatque vrinam tenuem, boni tamen coloris, circa verò vndecimum diem expuere incipiat, humida tamen & cruda, quòd quidem hunc ante vndecimum diem nemo in alio esse morbi tempore quàm in principio dicat, omnibus est manifestum. In vndecimo autem fortassis videretur cupiam manifestè principium præteriisse, sed non ita se habet. Nam vndecimus, qui decimiquarti index est, secundi temporis morbi manifestum ac certum illum habiturum initium indicat. Obseruabis igitur decimumquartum diem, num iis quæ ab vndecimo prius ostensa sunt consentiat: & post hunc rursus decimumseptimum, quoniam & hic vigesimi index est, vt in libris de diebus iudicatorius diximus. Agedū ponamus ipsum hoc die expuisse pauca quidē, atqui cōcocta, huic vt in 20. iudiciū aliquod adueniat fieri potest: nō tamen perfectū, eiusmodi ob causam, quoniā non eandē vim obtinent, neq; inter indices primi cū posterioribus, neq; primi iudicatorij cū vltimis.*

Verùm

Verùm validiores primi, morbo autem iam in longiùs exacto, imbecilliores fiunt. Oportet igitur progrediente morbo, & maximè vbi admodum crudus fuerit, magnam fieri mutationem, vt tutum speretur iudicium. Magna verò est mutatio, quum perfectæ concoctæ minguntur & expuuntur. Huiusmodi verò die decimoseptimo affuisse haud ponebatur, proinde fieri non potuit vt hic ægrotus die vigesimo à morbo liberaretur, aut perfectè iudicaretur: sed sat erat mutationē aliquā essatu dignam fieri. Poterat enim in aliquo sequentium iudicatoriorum dierum integra solutio accidere. Magna mutatio.

COMMENTARIVS.

Quæ principiò huius capitis de cognitione morborum vniuersalium Galenus docuit, ea nunc hypothesi quadam illustrat, inquiens. Ponamus igitur ægrotum aliquem pleuritide correptum esse, qui initiò nihil prorsus expuat, mingatque vrinam tenuem, boni tamen coloris: circa verò vndecimum expuere, sed non nisi humida & cruda, incipiat, omnibus est manifestum, quòd ille ante vndecimum diem in nullo alio morbi sit tempore, quàm in principio. Nihil enim expuere, certissimum est principii indiciū. Quum itaque ante vndecimum nihil expuat, necesse est totum hoc tempus quo nihil expuitur, principio esse annumerandum. Verùm quum vndecimo is æger aliquid expuere incipiat, videretur fortaßis alicui hoc nomine morbus iam principium transiisse, adeoque in augmento esse. Sed res ita se non habet. Nam quum vndecimus dies sit decimiquarti index, Hippocrate sect. 2. aphoris. 24. attestante, ideò indicabit illum, hoc est, decimumquartum, secundi temporis morbi, id est, augmenti, manifestum ac certum habiturum iudicium. Proinde quum ad id vt principium desierit manifestum aliquod signum concoctionis, vt præcedenti capite est dictum, requiratur, nullum autem tale adhuc in vndecimo, sed potiùs decimoquarto appareat, euidentißimum est principium in vndecimo die nondum abiisse. Obseruandus itaque decimusquartus dies, atque considerandum num ea quæ in ipso apparent iis quæ ab vndecimo sunt priùs ostensa, consentiant. Hoc est, considerandum erit num in decimoquarto pauca concocta expuere incipiat, sicut in vndecimo expuebat quidem, at non nisi cruda. Id enim si fiat, certißimum est iam præteriisse principium. & morbum in augmento esse. Post decimumquartum diem rursus considerandus decimusseptimus, quòd vigesimi, vt loco paulò antè citato Hippocrates testatur, index sit, ideoque quid in vigesimo die futurum sit decimusseptimus indicabit. Nam si pauca quędam concocta decimoseptimo expuit, tum fieri potest vt in vigesimo sit futurum aliquod iudicium, non tamen perfectum. Nam si multa cōcocta expuisset, perfectum etiam iudicium secutum fuisset. Cuius rei rationem hanc adfert Galenus, quòd primi indices & indicatorij dies non eandem cum posterioribus vim obtineant, sed primi sanè sint posterioribus validiores. Verbi gratia quartus dies est validior decimoseptimo, & septimus vigesimo. Quantò enim longiùs extrahitur morbus, tantò etiam indices & iudicatorij dies imbecilliores fiunt. Quapropter si æger quarto die expuisset pauca concocta, perfectum iudicium septimo sequutum fuisset die, quòd nimirum ij dies sint validiores. Nunc verò quia decimoseptimo cœpit æger pauca concocta expuere, non potuit vigesimus dies perfectè hunc morbum iudicare. Oportet enim progrediente seu in longiùs extracto morbo, præsertim si crudus admodum fuerit, magnam fieri mutationem, vt tutum ac certum sperari queat iudicium. Magna verò est mutatio, vbi perfectè concocta & minguntur & expuuntur. Quum itaque in hac hypothesi non ponebatur die decimoseptimo perfectè concocta, sed tantùm pauca quædam concocta minxisse atque expuisse ægrum, ideò vigesimo die non potuit à morbo liberari, aut perfectè iudicari:

Primi indices & iudicatorij dies non eādem vim obtinent cum posterioribus.

sed sufficiebat eo die notatu dignam aliquam, quandoquidem priùs cruda omnino expuisset, factam fuisse mutationem. Quare poterat subinde integra solutio morbi in aliquo sequentium dierum iudicatoriorum, nempe. 27. aut. 34. aut. 40. accidere.

Nunquid igitur hypothesis tantùm est hic sermo, aut talis etiam ægrotus vsus est? Mihi quidem hæc omnia quæ iam dicta sunt, ægrotus in tertio Epidemiorum Anaxionis historia. *libro ab Hippocrate descriptus, qui à pestilenti constitutione octauus est, habere* „ *videtur. Vniuersus autem sermo ita se habet. In Abderis Anaxionem, qui ha-* „ *bitabat ad Thracias portas, febris acuta corripuit, dextri lateris assiduus dolor,* „ *sicca tussis, neque expuebat primis diebus, siticulosus erat, & peruigil, vrina bo-* „ *ni coloris, tenues, & multæ. Sexto die delirauit. Ad calefactoria nihil remisit.* » *Septimo die magis laborabat, nam & febris intendebatur, & dolores non remit-* » *tebant, & tusses infestabant, difficulterque spirabat. Octauo venam in gibbero* » *secui, sanguis multus effluxit, qualis debuit, dolores remiserunt, siccæ verò tusses* » *comitabantur. Vndecimo die febres remiserunt, parum circa caput sudauit. Tus-* » *ses adhuc & quæ à pulmone prodibant liquidiora erant. Decimoseptimo coe-* » *pit pauca concocta expuere, leuatus est. Vigesimo sudauit, & febre liberatus est.* » *A iudicatione leuatus est, erat autem siticulosus, & eorum quæ à pulmone pro-* » *dibant purgationes haud bonæ erant. Vigesimoseptimo die febris rediit, tussiit, e-* » *duxit concocta multa, vrinarum subsidentia multa & alba, sine siti erat, & be-* » *ne spirauit. Trigesimoquarto sudauit per vniuersum corpus, febre liberatus pe-* » *nitus iudicatus est. Hinc etiam alia quemadmodum posuimus videntur nobis accidisse. Et vrinarum, quamuis non sæpè, vt in aliis ægrotantibus consueuit, sed bis tantùm mentionem fecit: in principio quidem tenuium, in vigesimo autem septi-* » *mo die adscribens vrinis inerat subsidentia multa & alba: palàm facit tum primùm exquisitè concoctæ eum minxisse. Idcirco itaque, vt anteà quoque dixi in vigesimo die imperfectè iudicatus est, eò quòd decimoseptimo pauca concocta cœpit expuere. Perfectum tamen iudicium non erat, propterea quòd neque perfecta con-* » *coctio vrinarum, neq; sputorum erat: quocirca inquit: Erat autem siticulosus, &* 2.apho.12. *eorum quæ à pulmone prodibant purgationes bonæ non erant. Hic igitur mihi rur-* „ *sus recordari videtur quod rectè dictum est. Quæ relicta sunt in morbis post iu-* „ *dicium, recidiuas adferre consueuerunt. Vigesimi verò septimi die enarrationem* „ *lege, quæ hûc in modum se habet. Vigesimoseptimo diei febris rediit, tussiit, eduxit* „ *concocta plurima, vrinarum subsidentia multa & alba, sine siti erat. Nã quum* „ *priùs dixisset quòd in medio dierum post vigesimum sitis ipsi remãsit, & eorum* „ *quæ à pulmone prodierunt purgationes non bonæ erant: deinceps ait, quòd in vi-* „ *gesimoseptimo die facta recidiua febricitauit, sine siti erat, & bona expuere cœ-* „ *pit, & in vrinis subsidentiam habebat multam & albam. Hoc igitur ipsi est* Cap.scilicet 17. *quod antè dictum fuit, quòd in febrilibus morbis simile quid accidat, quòd in* 2.apho.47. *suppurantibus phlegmonibus. Vt enim illic in generatione puris dolores & febres maximè eueniũt: ita & hîc dũ concoquuntur humores qui febres procreãt.*

Sic igitur & in Anaxione quantum ex priore deficiente iudicio relictum erat, hoc rursus concoctionis tempore efferuescens, febrem, quæ iudicium præcessit, generauit. Quòd verò idipsum à natiuo calore, & minimè febrili factum sit, dierũ natura maximè indicauerat. Prima enim vndecima bonam, sed imbecillam concoctionem præmonstrauit. Dein decimaseptima, manifestius concoctionis signum, ostendit. Post vigesima, iudicium imperfectum. Ab hac vigesimaseptima integræ concoctionis indicia dedit. Propterea subinde inferens inquit. Trigesimoquarto, sudauit per vniuersum corpus, febre liberatus, penitus iudicatus est. Manifestum enim est quòd in septimo die post vigesimumseptimum, concoctæ simul & excretæ sint vniuersæ morbi causæ, per vrinas quidem, quæ febres effecerunt: per sputa verò quæ in thoracæ erant. Oportet autem huius meminisse sermonis, & ad præsentia, & ad ea quæ post dicentur, & hæc tria inuicem differre arbitrãdum est, debilem nimirum concoctionem, manifestam, & perfectam. Debilis enim in vndecimo, manifesta verò in decimoseptimo, perfecta autem in vigesimoseptimo facta est, post quem in septem omnibus diebus morbus solutus est, atque ita vniuersum tempus vigor erat, quemadmodum & in iis quæ sequuntur manifestiùs etiã demonstrabitur. Hoc igitur sputum quod vigesimoseptimo apparuit, si quidem in primis morbi diebus comparuisset cum vrinis bonam habentibus subsidentiam, fieri non potuisset quin prima septimana morbus iudicatus fuisset. Primos verò morbi dies dixi, quos primus quaternarius definit. Primi morbi dies.

COMMENTARIVS.

Hypothesin suam Galenus, ne confictam quis existimaret, exemplo aliquo è tertio libro Epidemiorum Hippocratis desumpto confirmat. Ibidem enim inter cæteros ægrotos mentio fit cuiusdam Anaxionis, qui inter eos ordine octauus fuit, morboque laterali, seu pleuritide correptus, omnia quę in hypothesi precedenti dicta sunt habebat signa. In eius autem exempli enarratione non est cur longiores simus, quum copiosè admodum hîc & alibi ab ipso Galeno sit explicatũ. Proinde pauca tãtùm adiecisse iis quæ in commentariis huius sententiæ, & hîc in contextu habet Galenus, quũ per se planissima, & intellectu facilia sint, sufficiat, atque ea quorum Galenus mentionem nullam fecit. Principiò quum simpliciter dicat Hippocrates Anaxioni octauo die sectam esse in gibbero venan, diligenter considerandum erit in quo latere venam illam secuerit. Secuit autem in eo quod rectitudinem cum laborante loco obtinuit, iuxta sui ipsius decretum, qui, vt testis est lib. 2. ad Glauco. & cap. 15. lib. de curan. ratione per sanguinis missionem Galenus, vtrunque vacuationis genus, hoc est, reuulsionẽ & deriuationem, per communes venas, & vt ille dixit, κατ' ἴξιν fieri iubet, quemadmodum in eius loci explicatione fusissimè monstrauimus. Secundò notandum vbi imperfectum iudicium Galenus in vigesimo die fuisse tradit, idipsum non alia ratione probat, quàm quòd dicat: erat enim sitículosus. Nam inter signa imperfecti iudicij, & post iudicium relictorum, Hippocrates libro. 6. Epidemiorum, sectio. 2. apho. 8. sitim cõmemorat inquiens. Quoniam eorum quæ profluunt quid intùs relinquitur, idcirco sitis intùs remanet, & oris siccitas, ac insuauitas, & cibi fastidium. Tertiò quòd scribit à calore natiuo idipsum, quòd scilicet humores intùs relicti cõcoctionis tempore efferbuerint, & nõ febrili factum esse, dierum naturam indicare, hoc ita intelligendum est. Quum signa tam debilis, quàm manifestę & perfectæ concoctionis in diebus

Anaxiõ ęgrotus.

In quo latere Anaxioni secta sit vena.

Sitis imperfecti iudicij signum.

indicibus & contemplabilibus, nempe vndecimo, decimoseptimo, & vigesimoseptimo comparuerint, & iudicium tam imperfectum quàm integrum in diebus iudicatoriis, vigesimo nimirum & trigesimoquarto factum sit, nihilque talium in intercidentibus vocatis diebus contigerit, manifestissimum hinc fit, hęc omnia natiui caloris motu & impulsu humores noxios concoquentis accidisse. Sunt autem intercidentes dies, qui inter indices & iudicatorios intercidunt, & in quos non nisi erratis quibusdam interuenientibus iudicia transferuntur. Proinde quum omnia in diebus indicibus & iudicatoriis facta sint, consequitur hæc non à febrili, sed natiuo potiùs calore facta esse.

Intercidentes dies.

CAPVT XIX.

Nam & principium morbi iuxta secundum significatum in hoc circumscribi tempore antea dixi. Et hoc est quod ait: In pleuriticis si sputum statim incipiente morbo appareat, illum abbreuiat. Nam quum trifariam dicatur principium, vno quidē modo de primo insultu simplici, aut latitudine carente: altero autem de eo quod in tertium extrahitur diem, quod solum mihi somniare videtur Thessalus, & ad hæc etiam de eo quod est veluti totius morbi pars, quod signa manifesta concoctionis definiunt: de omnibus Hippocrates verba facit, quemadmodum ex iis quæ antea scripta sunt liquet, & in iis qui sequuntur commentariis manifestiùs monstrabitur. Nunc verò quod principiū in secunda significatione ostenderit, quando pleuriticis in principio apparens sputum breuiorem facere morbum dixit, manifestum arbitror factum esse. De eo sanè & in iis quæ iam sequuntur differemus.

Principium trifariam dicitur.

COMMENTARIVS.

Principio huius capitis Galenus, quod in precedentibus etiam capitibus nimirum sexto & septimo, copiosiùs fecit, tria esse principij significata ostendit. Primum est; quando principium pro primo morbi insultu simplici, & omni destituto latitudine accipitur. Alterum est, quando sumitur pro eo quod vt plurimùm extenditur ad tertium vsque diem. De eo aliquoties esse loquutum Hippocratem, capite septimo est abundè demōstratum. Quinetiam hoc loco Galenus de eodē fect. 1. apho. 12. de pleuriticorum sputo agentem Hippocratem verba fecisse scribit. Quum enim ait: In pleuriticis si sputum statim incipiente morbo appareat: hunc sensum habet. Si in primis tribus diebus apparuerit sputum, vt capite etiam. 6. fusiùs est dictum. Quare initio huius capitis non temerè ait Galenus principium morbi iuxta secundum significatum in hoc tempore, scilicet quatuor dierum, circūscribi ac definiri. Respicit enim ad vltima præcedentis capitis verba, vbi dixit, primos dies morbi esse, quos primus quaternarius definit. Cæterùm quanquam nō satis discertè quid per principium intellexerit Thessalus intelligi queat, vt ex iis quę capite quarto hui⁹ libri dicta sunt liquet, tamen Galeno videtur illum non aliud somniasse morbi principium, quàm id quod altero significatu complectitur. Tertium principij significatum est, quando pro eo tempore accipitur quod est morbi veluti prima pars, quæ concoctionis signis finitur, vt dictum est suprà cap. 8. De iis omnibus principij acceptionibus Hippocrates verba fecit, vt liquet ex iis quę capitibus. 6. 7. & 8. scripta sunt, & in sequentibus commentariis clariùs ostendetur. Reliqua iam sunt exposita, ideò in iis non immorandum.

Tria principij significata.

Sensus.

Primi dies morbi.

Quomodo autem quispiam aut præsens, aut completum principium id quod totius morbi pars est dignoscere, aut quod adhuc compleri potest prænoscere queat, apertè mihi videor demonstrasse. Nam completi certum signum

ſignum eſt manifeſta concoctio. Futuri autem, & ipſius morbi natura, & anni tempus, & laborantis ætas, & veluti auctarium, regio in qua ægrotat, & modus victus eius qui anteceſſit, laborãte adhuc ſano exiſtente. Specialia verò magis indicia futuri finis primo morbi tempore, concoctionis ſigna ſunt. Et quo pacto hæc prænoſcere oporteat quando maxime fient, in iis quæ ſequuntur diligentiùs dicetur. Verùm etiam nunc dicetur quòd conſiderare oporteat quantùm abſint præſentia cruditatis ſigna, ab iis quæ in manifeſta cõcoctione aderunt, & quis nam ſit modus motionis morbi: hoc eſt, num celeriter, aut tarde, tanquam fumans, moueatur. Vtiliſsimum verò ad hæc, imò etiam ſummè neceſſarium eſt, vt exquiſitè dignoſcere ſciamus, quantùm ab inuicem abſint, & præualeant cruditatis & cõcoctionis ſigna. Nam & cruditatis non parum inter ſe differunt, & ſanè etiam magis concoctionis. Si enim perfectæ cruditatis indicia in primo quaternario manent, longum erit huic morbo principij tempus. Si verò obſcuræ cruditatis mediocriter in ipſo apparuerint ſigna, longum quidem & hoc erit, ſed non ſimiliter priori. Si autem exigua cruditatis fuerint ſigna, futurum etiam principij tempus exiguum erit. His etiam adiicienda ſunt & illa quæ ab Hippocrate dicta ſunt longius indicare tempus, de quibus nobis in iis quæ ſequũtur plenior ſermo erit. Nũc verò exempli gratia huius aphoriſmi mentionem faciemus. Frigidi ſudores cum „ acuta quidem febre, mortem: cum mitiore autem, longitudinem morbi ſignificant. » Si enim primis diebus quum adhuc cruditatis ſigna præualent talia aliqua appa » ruerint, principij tempori apponent. Et manifeſtum quòd augmenti tempus lõgius erit. Atque eadem ratione vigor poſt plurimum tempus occurret: Sic verò & morbi ſolutio.

Completi principii ſignum. Futuri.

COMMENTARIVS.

Hoc loco quo pacto quiſpiam aut iam præſens, aut completum morbi principium cognoſcere, aut id quod futurum adhuc eſt prænoſcere queat oſtendit, adeoq; multa quę in ſuperioribus dicta ſunt capitibus repetit. Inter ea autem hoc primum eſt, quòd completi ac perfecti iam principij ſignum ſit manifeſta concoctio. Alterum, quòd futurus finis principij cognoſcatur ex natura morbi, anni tempore, ætate laborantis, regione, & victu qui per ſanitatem anteceſſit. Hoc verò capite 17. eſt dictum. Et ſigna quidẽ quę à natura morbi, & aliis iam dictis ſumuntur generalia ſunt, magis verò ſpecialia ſigna concoctionis. Quo pacto autem hæc concoctionis ſigna quando maxime futura ſint prænoſcere oporteat, in iis quæ ſequuntur diligentiùs & accuratiùs Galenus demonſtrabit. Quod verò in præſentia conſiderandũ erit hoc eſt, vt ſciamus quãtum præſentia iam cruditatis ſigna abſint ab iis quæ in manifeſta cõcoctione aderũt. Si enim inter ſe diligenter hęc ipſa contulerimus, facilè futurum principij finem prænoſcemus, præſertim ſi etiam quis ſit modus motionis morbi vnà conſiderauerimus, hoc eſt, nũquid ocyùs, aut tardiùs, aut veluti fumans: id enim τυφόμενον, vt dictum etiã ſuprà eſt, hoc loco ſignificat: moueatur. Vtiliſsimum autem, imò ſummè neceſſarium eſt vt exquiſitè dignoſcere ſciamus, quantum ab inuicem diſtent, & præualeant cruditatis & concoctionis ſigna. Si enim cruditatis ſigna præualent, tum principium lõgius futurum eſt. Sin concoctionis, principium iam completum eſt. Differunt autem inter ſe cruditatis ſigna plurimùm, & magis etiam concoctionis. Sunt enim quædam perfectæ, quædam obſcuræ, nonnulla exiguæ cruditatis ſigna. Si itaque perfectæ cruditatis

Signa completi & perfecti principij.

Cruditatis & concoctionis ſigna plurimùm inter ſe differunt.

indicia in primo quaternario permanent, longum erit huic morbo principium. Sin obscuræ cruditatis primis quatuor diebus signa apparuerint, longum quidem & hoc erit. sed tamen haud ita longum ac si perfectè cruda essent. Si autem exigua cruditatis signa fuerint in primo quaternario, principij tempus futurum exiguum & breue erit. Iam dictis adiicienda etiam omnia illa quæ ab Hippocrate dicta sunt longius significare tempus. Qualia sanè multa in Aphorismis, & aliis hinc inde libris reperiuntur. Hic tamen vnam duntaxat ex quarta sect. aphorismorum citat sententiam, quæ ordine est » 37. vbi ita scriptum reliquit. Frigidi sudores cum acuta febre, mortē: cum mitiore au- » tem longitudinem morbi significāt. Si enim eiusmodi sudores primis diebus quū cruditatis adhuc signa præualent apparuerint, principij tempori apponent, hoc est, principium longius fore demonstrabunt, propterea quòd frigidorum in corpore humorū esse copiā monstrant, qui haud facile concoqui possunt. Manifestum autem quòd augmenti etiā tempus longius erit, vigorq́; tardiùs fiet, ac morbi integra solutio. Principio enim sequentia omnia tempora respondent.

CAPVT XX.

Vapropter non solùm primi temporis primis diebus artificiosam aliquam coniecturam habebis, sed & eorum quæ sequūtur temporum. Exquisitiùs verò semper & magis ipsum prænosces, si iis quaternariis quæ succedunt mentem adhibeas. Siquidem primus qui obscurū concoctionis signum ostendit, ille manifestiùs tibi reliquum principij tempus indicabit, quum hoc iam certò scias, quòd vniuersum tempus in quo nullum manifestū concoctionis signum apparet, primum est è quatuor morbi temporibus, quod principium nominamus. Si enim ad hoc respexeris, nequaquam difficile erit inuenire, si in tot primis diebus ab iis quæ primo die apparuerunt tantùm morbus discesserit, quot adhuc reliquum tempus vsque ad manifestam concoctionem perficietur. Inde verò incipit augmentum, & vel in eo deficiens aliquod apparebit iudicium, quemadmodum paulò antè exemplum de pleuritico deprompsi: vel si morbus integrum vigorem expectauerit, sic etiam iudicium integrum erit.

COMMENTARIVS.

Non solùm principij, sed & aliorum temporū aliqua artificiosa coniectura habetur.

Initio huius vltimi capitis ex iis quæ in præcedenti capite dicta sunt colligit Galenus, quòd non solùm primi temporis, hoc est, principij, primis diebus aliqua artificiosa coniectura haberi posit, sed & aliorum quæ sequuntur, nimirum augmenti & vigoris. Cæterùm principium ipsum exquisitiùs semper prænosces, si iis quaternariis quæ primo succedunt mentem adhibeas. Primus enim quaternarius qui obscurum concoctionis signum ostendit, is manifestiùs tibi reliquum principij tempus indicabit, quādoquidem hoc iam certò scias, quòd vniuersum illud tempus in quo nullum manifestum concoctionis signum apparet, sit principium morbi. Si enim ad manifestum signum concoctionis respexeris, haud difficile tibi fuerit inuenire (si morbus tantùm discesserit à signis cruditatis quæ primo die apparuerunt, vt in primis quatuor diebus obscuræ concoctionis signa adfuerint) quot diebus reliquum adhuc vsque ad manifestam concoctionem tempus perficietur. Verbi gratia, si in primo quaternario obscuræ concoctionis signa adsint, certum est septimo die manifestæ concoctionis signa affutura, adeoq́; septimo die principij finem, & augmenti initium fore. Augmentū vsq; ad sequentem quaternarium, hoc est, vndecimum diem extrahetur. In eo itaque perfectæ cōcoctionis signa apparebūt, & vigor incipiet, durabitq́; vsq; ad sequentem quaternarium, hoc est, decimumquartū diem, in quo morbus perfectè iudicabitur. Quòd si verò in tertio quaternario, id est, vndecimo die obscuræ concoctionis signa apparent,

rent, in quinto quaternario, id est, decimoſeptimo certum eſt manifeſtæ cõcoctionis apparitura ſigna, adeoque principij tum finem, & augmenti initium fore, quod vſque ad octauum quaternariũ, id eſt, vigeſimumſeptimum protrahetur, in quo perfectę cõcoctionis ſigna apparebunt, adeoque vigor incipiet, qui durabit vſque ad quaternarium decimum, id eſt, triceſimumquartum diem, in quo morbus perfectè iudicabitur. Poteſt enim fieri vt in augmento, nempe quaternario ſexto, hoc eſt, vigeſimo die iudicium deficiens fiat, quemadmodum capite 18. Anaxioni pleuritico accidiſſe commemoratum eſt. Quare rectiſsimè à Galeno dictum eſt morbi tempora exquiſitè poſſe prænoſci, ſi quaternariis ſuccedentibus mentem adhibuerit medicus, ex iis nãque omnium tum initia, tum fines dignoſci poſſunt.

Sæpiùs verò nullum fit omnino iudicium poſt vigoris tempus, ſed paulatim ſoluitur morbus qui longo tempore concoctus eſt. Quo modo autẽ priuſquam hæc fiãt & quum adhuc futura ſunt prænoſcere oporteat, in iis quæ ſequuntur commentariis dicetur. In ipſis enim liquidò oſtendam, quando quidem in augmentis, quando verò in vigore morbi iudicantur, & quando nequaquam iudicantur, ſed paulatim concocti, ſoluuntur. Et manifeſtum eſt, quòd huiuſmodi ſolutionem haud nomino iudicium. Si qua verò ſubita fiat mutatio, & multo magis etiã eam quæ huic antecedit turbationem ita appello. Et ſanè harum prænotiones in iis quæ ſequuntur dicam. Melius enim non ſolùm vt ſcias quòd hoc tempore morbus ſubitam habebit ſolutionẽ, ſed & num aliquo magno certamine, aut ſine turbatione, & omni periculo. Hæc quidem omnia in iis quæ ſequuntur commentariis demonſtrabũtur, & adhæc bonorum & malorum, & perfectorum, & imperfectorum prænotiones. In principio autem horum omnium proponam ipſorum inuadentium morborum dignotiones. Quoniam verò & ab ipſo morbo vniuerſalia oportere cognoſcere tempora diximus, & præterea à temporibus anni, & aliis quorum meminimus, niſi omnium eorum à primo ſtatim die cognitionem aliquam haberemus, ſimile quiddam quòd multis iunioribus medicis nobis contingeret. Vt enim illi vtrũq; ignotum per ſe inuicẽ docere conantur, vel quod apertius eſt, per ea quæ magis ignota ſunt: ſic & nos faciemus, niſi ſingulorum morborũ ſpecies primis ſtatim diebus aliqua ex parte cognoſcamus. Optimum igitur eſt ſi primo die cognoſcimus. Et iã millies oſtendimus fieri poſſe vt tertiani, & quartani, & quotidiani circuitus primo die cognoſci poſſint. Quòd ſi verò nonnunquam fieri nequeat vt in hoc manifeſtè dignoſcatur, coniecturam iam aliquam habebimus artificioſam, è qua rectè victus rationem inſtituamus. Exquiſitiorem autem conſequemur ſecũdo die, & omnino tertio, aut quarto. Cæterum hoc ipſum melius fuerit vt oſtendam, ac præbeam inditia eorum morborum, quæ à primo ſtatim die exquiſitè cognoſci poſſunt, & eorum de quibus coniecturam aliquam haud inertem ſperamus, ſecundo autem, tertio, vel quarto exquiſitè definiuntur. Rurſus igitur ab ipſis primis auſpicati, ſecundo libro ſingula alia quæ polliciti ſumus cõuenienti ordine explicabimus.

Morbus interdũ paulatim & citra iudiciũ ſoluitur.

Iudicium quid.

COMMENTARIVS.

Hoc in loco Galenus quòd non raro citra iudicium morbus qui longo tempore cõcoctus eſt ſoluatur, mõſtrat. Hoc verò accidit, quando iudicium vigoris tempore nullum fit, ſed in declinatione paulatim morbus ſoluitur. Quo verò pacto medicus præ-

noscere possit quando in augmento,& quando in vigore iudicantur,quando etiā paulatim concocti morbi soluuntur,antequàm fiunt,& adhuc futura sunt,in tertio libro Galenus docebit. Notandum autem in præsentia erit, Galenum solutionem quæ paulatim fit non vocare iudicium: sed subitam potiùs mutationem, & multò magis quæ hanc ipsam mutationem præcedit turbationem, vt in explicatione capitis primi huius libri dictum est. Harum autem mutationum & turbationum prænotiones in tertio quoque libro exponet dilucidè Galenus. Nam præstat scire non solùm quòd morbus hoc vel alio tempore subitò soluatur: sed & num cum aliquo magno certamine, aut sine turbatione & omni periculo, quemadmodum accidit vbi in declinatione paulatim soluitur morbus, vt met ipse infrà lib. 3. cap. 5. testatur vbi in eum scribit modū. " Quicunque morbi vigoris tempus semel præterierit, ii sine iudicio perseuerant, & paulatim soluuntur. Et nullum est mortis periculum tempore vigoris elapso. Hæc autem omnia in iis qui sequuntur libris à Galeno demonstrabuntur, libro nimirum tertio, vbi etiam bonorum, malorum, perfectorum, & imperfectorum iudiciorum prænotiones tradentur. Principiò tamen, hoc est, in secundo libro morborum qui ægrotantes inuadunt prænotiones proponentur, idque non temerè. Nam quum dictum sit ca. 5. & sequentibus aliquot, vniuersalia tempora ab ipso morbo esse cognoscenda, & præterea ab anni temporibus, circuituum inter se incrementis, nisi omnium eorum à primo statim die cognitionem aliquam haberemus, simile quiddam quod multis iunioribus medicis nobis cōtingeret, vt scilicet ignotum per æque ignotum docere conaremur, vel id quod manifestius est, per ea quæ magis obscura sunt. Quapropter optimū est, vt primis statim diebus singulorum morborum species, aliqua saltem ex parte, cognoscere discamus. Quòd verò tertiani, quartani, & quotidiani circuitus primo die possint cognosci, hoc millies à Galeno est demonstratum, & sequenti certè libro dilucidè admodum ostendetur. Quòd si tamen fieri nequeat vt morbi speciem primo die manifestè dignoscamus, tamen artificiosam aliquam habebimus coniecturam, è qua victus rationem rectè instituere liceat. Secundo autem die, aut omnino tertio aut quartò, multò exquisitiorem cognitionem assequemur. Proinde Galenus sequēti libro primùm inditia eorum morborum quæ primo statim die exquisitè cognosci possunt, docebit. Deinde eorum de quibus primo die artificiosa tantùm aliqua coniectura haberi potest, secundo autem, tertio, aut quarto diebus exquisitè cognoscuntur.

Iudiciū quid vocat Galenus.

LIBRI PRIMI FINIS.

Claudii Galeni pergameni, de Iudiciis LIBER SECVNDVS, LEONHARTO Fuchsio interprete.

CAPVT I.

Dictum quidem est etiam anteà statim ab initio, verùm præstat nũc quoque commonefacere, quòd siue vniuersam in morbo mutationem, siue subitam tantum, siue bonam, siue eam quæ velo ces omnes alterationes præcedit turbationem quispiam iudiciũ nominare velit, non est nunc mihi propositũ explicare, sed quo pacto quispiam hæc omnia quum iam adsunt dignoscat, & quum adhuc futura sunt prænoscat, id est meum in hoc libro institutum. Quum verò iam quod maximum, & ad hæc omnia summè necessarium est demonstrauerimus, nempe quomodo tempora morborum quum iam adsunt cognoscere, & quum futura sunt prænoscere oporteat, deinceps vniuscuiusque morbi dignotiones & prænotiones scripsimus. Quoniam verò ex pluribus eas comparari rebus ostẽdermus, quarum vna est ipsius morbi natura, quo pacto & hanc ipsam primo quidem die quispiam possit optimè cognoscere, in hunc secundũ librum reiecimus. Si enim quispiam nobiscum accessit ægrotantes, quum ex prima accessione & quotidianam febrem, & tertianam, & quartanam, & semitertianam, & ardentem, aliosq; morbos prænosceremus, ex cõtemplationis opere expertus est. Quòd si verò quispiam nondum huiusmodi prænotioni interfuit, æquum est hunc neque admirari iam ea quæ dicuntur, priusquam in ipsis veritatem diiudicet: sed neque etiam damnare, priusquàm vniuersum sermonem audiat, & experientia comprobet. Audire igitur atque intelligere ea quæ dicuntur, omnibus commune est, ita enim clarè à me dicentur, vt neminem latere possint. Experientiâ verò comprobare sermones, siquidem nobiscum accesserit ægros, facilè erit. Quòd si ipse per se comprobare velit, non æquè expeditum erit, sed & in pulsibus exercitatum esse, & eorundem differentias exquisitè eum cognoscere, atque omnium artis operum sufficientem habere experientiam oportet. Veram enim contemplationẽ non ex iis quæ perperam simulantur, sed ex iis quæ rectè tractantur probari consentaneum est. Hos igitur solos hic liber discipulos admittit, ac iudices eorum quæ docebit, constituit. Cæteros verò qui medicam artem adeò contumelia affecerunt, vt sex mẽsium esse disciplinam putent, hos neque iudices, neque discipulos agnoscit. Hoc enim esse nolunt, illud nequeunt.

COMMENTARIVS.

Primum hoc secundi libri Galeni de iudiciis caput prolixam enarrationem nõ requirit, quòd in eo ferè omnia quæ præcedenti libro dicta sunt repetantur. Initio enim ea quę capite primo eius libri retulit, repetit, nempe quòd eius in hoc libro institutum sit non quidem exponere num iudicium sit vniuersa in morbo transmutatio, an su-

bita tantùm, aut bona, siue turbatio quę subitas alterationes antecedit: sed qua ratione quispiam omnia prædicta; quum iam adsunt, dignoscat, & quum adhuc futura sunt, prænoscat. Sequentibus dein capitibus nouem illud quod maximum est, & ad iam dicta omnia summè necessarium demonstrauit, nempe quomodo morborum vniuersalia tépora, quum iam adsunt cognoscere, & quum futura adhuc sunt prænoscere oporteat. Posteà capite vndecimo exorsus vsque ad libri finem vniuscuiusque morbi digno-

Prænotiones vnde comparantur. tiones & prænotiones Galenus scripsit. Cæterùm quum has ipsas ex pluribus rebus cõparari ostenderit, morbi nimirum motu, & natura, tempore anni, regione, ætate, & laborantis temperamento, adeóque harum rerum vna sit morbi natura, in hoc secundo de iudiciis libro quomodo hanc ipsam primo die optimè cognoscere posit medicus,

Primo statim die morbi natura cognosci potest. docebit. Quòd verò primo statim die morbi natura cognosci posit experti sunt omnes, qui Galenum secuti accesserunt ægrotantes, hi enim perspicuè viderunt quòd Galenus ex prima accessione & quotidianam, & tertianam, & quartanam, & semitertianã, & ardentem febres, aliosque multos morbos pręnouerit. Si verò quispiam est qui eiusmodi prænotionibus nondum adfuit, hunc quæ in hoc dicũtur libro non oportet admirari, priusquam in iis veritatem diiudicet: sed neque etiam illa damnare oportet,

Incognita non damnanda. priusquam omnia audiat, & experientia comprobet. Præfracti enim animi est damnare incognita, imò certissimum inscitię indiciũ est, si quæ tibi comperta & cognita non sunt damnaueris. Porrò audire & intelligere quæ in hoc libro dicuntur omnibus cõmune & concessum est, quòd ita clarè & perspicuè tradiderit Galenus, vt neminem latere queant. Experientia verò comprobare, inquit Galenus, cuique facile erit, qui cum illo ægros accesserit. Quòd si tamen per se quispiam hæc comprobare velit, non æque expeditum erit, sed vt is in pulsuum dignotione sit exercitatus, & vt non leuem operũ artis experientiam habeat necesse est. Nam veram contemplationem non ex iis quæ

Discipuli & iudices præsentis libri qui. perperam simulantur, sed ex iis quæ rectè tractantur comprobari consentaneũ est. Quapropter præsens liber hos tantùm eorum quæ docebit discipulos admittit, & iudices constituit, qui artis theoremata rectè, omni simulatione seposita, tractant. Contrà eos respuit tum discipulos, tum iudices, qui fictè aut simulatè artis thoremata tractant, sicuti fecisse constat Thessalum illum impudentissimum hominem, quem hoc loco notat, qui tanta contumelia artem medicã affecit, vt sex mensium disciplinam esse dixerit. Ex animo autem idipsum dixisse incredibile planè est, fictè itaq; & simulatè hoc effutire voluit, vt scilicet hac impudenti pollicitatione alios falleret, & sibi quàm plurimos peruersa ista simulatione discipulos compararet. Atque cur hic Galeni liber eos qui simulatè theorias tractant, neque discipulos, neque iudices admittat, Galenus rationem subiungit dicens. Hoc, id est, discipuli esse nolunt, vt qui se spatio sex mensiũ vniuersam medicinam perdidicisse putent. Illud, hoc est, iudices esse nequeunt, quòd imperitores sint, quàm vt de tantis rebus iudicare queant.

CAPVT II.

Icendum igitur nunc est quo pacto quispiam in primo die morbi naturam exquisitè cognoscat. Diem videlicet per vniuersum hunc librum appellantes, non solùm ex ipso die, sed & noctè constans tempus. Quemadmodum quum mensem triginta dierum esse dicimus, non solùm hoc tempus quo Sol supra terram apparet diem vocãtes, sed etiam noctis tempus ipsi adiicientes. Sic verò etiam quodammodo annum sexagintaquinque & trecentis constare diebus dicimus. Sicuti autem de nomine diei, & eo quod per ipsum est significatum disseruimus, eodem arbitror modo de morbo iudicare oportet, & quòd affectus quidam est vitians actionem, & quòd sæpe duplex sit.

Dies quid? Mensis. Morbis quid?

Hæc

Hæc verò vtraque in commentario de morborum differentiis demonstrata sunt. Simplicem igitur affectum nemo exquisita scientia præditus primo die ignorabit. Propria enim habet indicia. Eum verò qui mixtus est, non omnibus contingit per initia cognoscere. Nequaquam autem absurdum est, ad duplicis affectus agnitionem, duobus opus esse diebus: sicuti si triplex sit, tribus. Verùm vnum solum affectum ignorare, absurdum & vehementer turpe. Oportet itaque in omnibus simpliciter affectibus ita exercitari, vt singulos seorsim iam perfectos promptè cognoscamus. Nisi enim in eo diligenter priùs exercitatus fueris, neque etiam incipientem, & paruum existentem agnosces. Sicuti neque oliuam, aut ficum, aut quercū nuper è terra pullulantem vnquam agnoscere poteris, si perfectas stirpes ignoraueris. Hoc verò maius est, quòd neque ipsas perfectas cognoscere sufficit, sed nisi illas præcognoueris, nullam nuper genitarum priuatim agnosces. Haudquaquam tamen statim & primùm nunc illas consecutus, sed vt singulas adultarum non rarò conspicatus idoneus ad promptè cognoscendum factus es: eodem arbitror, modo oportet etiam te singulas quæ nuper natæ sunt, non semel, neque bis, sed sæpiùs contemplantem, ipsarum fieri peritum. Nequaquam igitur si quid eorum quæ in hoc libro scribuntur exercere aggressus fueris, in prima autem experientia falsus fueris, confestim, tanquam id quod fieri nequeat, reprobes, neque à meditatione secedas, priusquam sæpe admodum in eadem exercitatus fueris. Neque enim qui sagittandi artem exercent, etsi initio sæpiùs à scopo aberrant, attamen non vides hos exercitio desistere, neque propter frustrationem animum despondere. Quum igitur sagittandi artem adeò exiguam, vt etiam à mancipiis commodè tractetur, non licet statim initio rectè & feliciter consequi, quid de arte Asclepiadum, quæ tam multa indiget contemplatione, & tam accurata & diligenti in ipsis operibus exercitatione, existimare oportet? Si enim vnus fueris qui in pulcherrimis quæ prædicta sunt rebus fatigari volueris, primū quidem omnia quæ in singulis dicta sunt morbis exquisitè perdisce: deinde in operibus te exerce, atque ita posteà ipsa num verè, an falsè dicta sint, iudicare tentato. Si verò laboris fugitans, & segnis fueris, aut certè laboris amans, sed in iis quæ deteriora sunt, diuitias, honorem, ciuilem potentiam veritati præferens, consultius tibi erit hanc cōtemplationem non attingere, & in plenum cæno puteū aquā puram non infundere. Quippe aquam corrumpes, & puteo nihil profueris.

Vnum solum affectum ignorare absurdum, & vehementer turpe.

Simile.

Simile.

COMMENTARIVS.

Dicturus Galenus quo pacto quispiam primo die morbi naturam exquisitè cognoscere possit, primò quid per diem & morbum intelligat exponit. Diem autem non solum in hoc, verumetiam aliis libris, vt lib. 9. ther. metho. cap. 1. vocat spatium. 24. horarum, cum nomine diei noctem quoq; vnà complexus. Quare quū alicubi mensem triginta esse dierum Galenus inquit, diem non solum hoc tempus, quo Sol supra terrā fertur nominat, sed etiam vnà noctis tempus, quo terram Sol subit illi adiicit. Pari ratione quum annum ait esse. 300. &. 60. dierum, itidem naturalem diem, qui. 24. horis constat, inaudire oportet. Atque ita de nomine diei sentit Galenus. Quòd ad mor-

Dies.

Morbus.

Simplicẽ affectũ nemo primo die ignorare debet.

bum attinet, huic certè alius non est nisi affectus præter naturam à quo actio vitiatur. Estque is sanè duplex, simplex nimirum & compositus. Simplicem autem affectũ nemo exquisita scientia præditus, quòd propria habeat inditia, primo die ignorabit. Eũ verò qui mixtus & compositus est, nõ omnibus licet per initia cognoscere. Quapropter non est absurdum si quis ad duplicem affectum agnoscendum, duobus indigeat diebus, sicuti ad triplicem, tribus. Vnum autem solum & simplicem affectumignorare, absurdum sanè, & turpissimum est. Proinde in simplicibus omnibus affectibus sese exercitet medicus, vt singulos seorsim iam perfectos promptè agnoscat. Nisi enim in eo, vt scilicet iam perfectos facilè cognoscat, priùs exercitatus fuerit, neque etiam iam incipientem, & adhuc paruum existentem agnoscet. Id quod similitudine quadam ostendit Galenus. Vt enim neque oliuam, neque ficum, neque quercum, neque aliamè terra pullulãtem stirpem vnquam cognoscet, qui iam perfectas & adultas ignorat: ita neque incipientes iam affectus quispiam cognoscet, nisi perfectos priùs agnouerit. Quemadmodum autem adultæ, & iam perfectæ stirpes non statim & primùm vbi quis illas consecutus est, sed potiùs vbi quis easdem non rarò conspicatus est, promptè cognoscuntur: ita etiam nuper natæ, & è terra prodeuntes non semel tantùm, aut bis visæ, sed sæpiùs contemplatæ agnoscuntur. Quapropter in cognoscendis tum adultis, tum recens è terra natis herbis, assiduitate opus erit. Quòd si igitur aliquid eorum quę in hoc libro scribuntur exercere volueris, prima autem experientia te fefellerit, nec ex animi sententia successerit, non est cur confestim tanquam id quod fieri nequeat repudies, aut à meditatione secedas, priusquam sæpe admodum in eadem experientia te exerceas. In summa opus est, vt inter exercitandum non vna, sed pluribus experientiis ea quæ in iis traduntur libris comprobes. Atque vt idipsum facias te in primis cohortentur qui sagittandi artem exercẽt, ii etenim etsi sæpiùs initio à scopo aberrant, attamen non propterea ab exercitio desistũt, aut animũ despondent, sed se crebrò exercitando pergunt, donec artem sagittandi plenè assecuti fuerint. Quum itaq; sagittandi artem non admodum magni momenti existentem & præstantem, vt etiam à mancipiis vilissimis commodè tractari possit, nõ licet statim initio rectè ac feliciter assequi, quid de medicina, quam Asclepiades primùm inuenerunt, quæ multa cõtemplatione, & assidua in ipsis operibus exercitatione indiget, existimare oportet? Quasi dicat, in hoc multo maiori exercitatione, quàm sagittandi arte opus erit. Quid igitur ei qui laboris amans est, & item quid segni faciendum sit Galenus ostendit. Nempe, si aliquis fuerit qui in pulcherrimis rebus quæ prædictę sunt, fatigari voluerit, hic primum omnia quæ in singulis dicuntur morbis exquisitè perdiscat. Deinde in operibus sę exerceat, atq; ita postea nũ verè aut falsò à Galeno sint dicta iudicare tẽtet. Si verò laborũ fugitans & segnis fuerit, aut certè laboris amans, attamen circa deteriora discẽda plurimum occupatus, atque in diuitiis consequendis plurimùm operę ponens: huic melius erit vt hos libros ne attingat quidem, & in puteum plenum cæno, hoc est, in animùm parum liberalia & sordida consectantem, puram aquam, id est, salutarem & vtilem syncerámve doctrinam, non instillet. Qui enim prædicta studiosiùs consectatur, is nihil operæ precium vnquam est facturus, nec solidè doctus euadet. Quare aquam, hoc est, puram doctrinam corrumpet, & ingenio alia consectanti nihil proferit.

In cognoscendis herbis assiduitate opus est.

Similitudo elegans.

Quid amanti laboris faciẽdum.

Quid segni?

Simplex affectus initio cognoscẽdus.

Simplicem igitur singulorum morborum affectum (ad veritatis enim amicum iam me vertam) primò ipsum per se cognoscere te exerceas, non solùm ex iis quæ extrinsecùs illi accedunt, quæ multi intuentur: sed primùm quidem & maximè ex iis quæ propriæ substantiæ insunt, deinde iam ex iis quæ sæpe accidunt. Veluti in tertiana vocata febre, non hoc solùm considerato quòd tertio quoque die fiant accessiones ad infebricitationem, vt sic dicam, aut, si mauis integritatem finientes

finientes: si enim duæ tertianæ fiant, aut duæ quartanæ, singulis quidē diebus duæ tertianæ, per tertium autem quartanæ accessiones habebunt, aut duas tertianas vnam putabis quotidianam, aut duas quartanas vnam tertianam: sed speciem ipsam febrium te contemplari iubeo, neque inuasionibus accessionum similes sunt, neque augmentis, neque vigoribus, neque declinationibus, neque caloris qualitate, neque arteriarum motu, neque iis quæ succedunt symptomatis. Si igitur neq; tertianam, neque quotidianam ipsam per se vnquam inspicere licuisset, incerta harū dignotio esset. Quoniam verò & tertianam ipsam per se quum incipit, progreditur, finitur, & soluitur, & similiter quotidianā videre licet, non est difficile duas tertianas ab vna quotidiana discernere. Species febrium contemplanda.

COMMENTARIVS.

Simplicem affectum singulorum morborū primò per se ipsum esse cognoscendum docet Galenus: idque non solùm ex iis quæ extrinsecus illi accedunt: quæ sanè quàm plurimi intuentur: sed ex iis potiùs quæ propriæ substantiæ insunt. Primò tamen & maximè ex iis quæ propriæ substantiæ insunt, deinde autem ex his quæ illi sæpiùs accidunt. Quod exemplo tertianæ febris Galenus explicat. Siquidem in ea non tantùm id quod extrinsecùs illi accedit, puta quòd in ea tertio quoque die fiant accessiones in quietem febre vacantem (ἀπυρεξίαν Græci nominant, aliquot interpretes, & nos clarioris doctrinæ gratia, infebricitationem) definentes: sed alia quę illius substantiæ insunt, vt pote speciem ipsius febris, quæ accessionum inuasione, augmento, vigore, & declinatione maximè deprehenditur. Si enim ea tantùm quæ tertianæ febri extrinsecùs accidunt, hoc est, quòd tertio die accessiones suas ad intermissionem desinentes habent, consideraueris, tum sæpe duas tertianas vnà esse quotidianam, & duas quartanas, vnam tertianam existimabis. Nam duæ tertianæ singulis diebus habebunt accessiones, adeòque si dies tantùm in quibus obtinent accessiones considerabis, duas tertianas, quòd quotidie accessiones habēt, vnā esse quotidianā iudicabis. Duas autem quartanas, eò quòd per tertium accessiones suas obtinent, vnam esse tertianam putabis. Quod sanè quam sit absurdum, nemo non intelligit. Quapropter si certo prædictas duas febres cognoscere velit medicus, necesse est vnamquamuis per se quū incipit, progreditur, finitur, & soluitur consideret. Sic enim facilè has febres, neq; inuasionibus accessionum, neque augmentis, neque vigoribus, neque declinationibus esse similes animaduertit. Differre quoque inter se caloris qualitate, motu arteriarum, hoc est, pulsu, & symptomatis quæ illis succedūt intelliget, vt capitibus duobus sequentibus luce meridiana clarius ostendet Galenus. Quòd si itaque singula quę nunc commemorauimus medicus expendet, haud difficile illi erit duas tertianas ab vna quotidiana, & duas quartanas ab vna tertiana discernere. Febrium species consideranda.

CAPVT III.

PRimùm igitur incipe te exercitari in exquisitis typis. Neque aliud quicquam temerè scripsit Hippocrates, neque quod exquisita tertiana in septem circuitibus, quū tardissimè, iudicatur. Quæ igitur hæc exquisita tertiana? Nullum enim tale eius indicium ab Hippocrate scriptū est, quod etiā vilibus & vulgaribus manifestū sit. Verùm si ego te manuduxerī facilè disces, quā vocet exquisitā tertianā. Si verò p libros te volutari permisero, anteq̄ cōmodè introducaris, nō modò nihil q vtile sit disces, vel de tertiana, vel de alio quouis morbo, sed & mille obaudies. Quando igitur in aphorismis le- Primùm in exquisitis typis se exercitet medic'. Exercitatio particularis in cognitione tertianæ exquisitæ.

„gis, morbos æstate plurimùm abundantes esse febres continuas, adurentes, & plu„rimas tertianas: primùm quidē hoc ipsum nō obaudias quòd æstatis meminit, non „eius quæ præter naturam se habet, qualem aliquādo in Cranone fuisse ait: quum „pluisset per æstatem largo imbre assiduè. Sed si quādo aliquem ordinem ac ornatū in singulis tēporibus agnouisti, eius nunc recordare: quòd scilicet hyems omnium anni temporum humidissima est & frigidissima. Contraria verò huic æstas siccissima, & calidissima. Si autem ediuersò hyems sicca, humida verò æstas fiat, tempora se non secundum naturam habent: nequaquam igitur tum æstiui morbi in æstate abundabunt. Neque enim propter temporum appellationem singuli morbi tales, vel tales fieri videntur, sed ob ambientis aëris temperamentum. Qualem nanque hic naturā habet, ita & nos afficit. Huc respiciens Hippocrates dixit. Quando ver autumno simile fuerit, autumnales expectare morbos oportet. Calidam autem & siccam constitutionem æstatem habere oportet, quādo suam naturam exquisitè seruauerit. Atqui si hoc ita se habet, manifestū est quòd talis maximè æstas, plurimas afferet febres tertianas. Nunquid igitur quòd tempus anni calidum & siccum tertianarum febrium ferax, regio aūt calida & sicca similiter quàm frigida & humida magis sit ferax omnino manifestum est? Nonne verò etiā ipsius laborantis temperamentum? Et hoc quoque necessarium est. Si verò etiam victus ratione calidiore ac sicciore vsus fuerit, quæ quidem cōsistit in laboribus pluribus & vigilus, & curis, & tristitiis, cibisque pauciorıbus & magis biliosis: nonne etiam per hæc ipse vtique seipso fit magis biliosus, adeoque calidior & siccior? Quod enim à calidis causis flaua bilis coaceruari solet ab Hippocrate didicimus, alibique sæpius, & ex iis vbi eā in æstate abundare inquit. Hæc à me dicta sunt, & tertianæ febris generationem iam didicisti. Quæ enim in æstate fit, potissimū calida & sicca, talis verò etiā fuerit regio, & laborantis natura similis, & prior victus ratio ad eadem deduxerit, hæc tertiana esse potest.

Non propter tēporum appellationem, sed ob ambientis aëris temperamētum tales vel tales morbi fiunt.

COMMENTARIVS.

Quum præcedenti capite monuerit Galenus primò simplicem singulorum affectum per se esse cognoscendum, nunc de febrium dignotione tractaturus etiam principio hortatur medicum vt se primùm in exquisitis typis exercitet. Typus autem, vt cap.3. libri primi fusiùs diximus, nō est nisi tempus affectus in quo & accessio & intermissio statis vicibus accidunt, vel breuiter, intensionis & remissionis vices ordine se insequentes. Quo igitur pacto typum exquisitę tertianæ, seu tertianam febrem exquisitam, siue eam quę sui ipsius naturam puram & syncerā seruat, cognoscere oporteat, nunc satis copiosè ostendere incipit, ab Hippocratis sententia exorsus, quę est perscripta in sectione apho.4. atq; in ordine.56. exsistit, vbi exquisitè tertianæ mentionem facit, eamq; in septem circuitibus quàm longissimè iudicari ait. Nullum tamen signum exquisitè tertianæ ab Hippocrate tale quidem scriptū est, quod vulgaribus & plebeiis manifestū sit, hoc est, per quod viles & indocti homines hanc ipsam agnoscere queát. Tamen vtcunq; Hippo. plebeiis nota indicia non tradiderit, tamen talia in eo inueniuntur, quę exquisitam tertianam doctis planè ob oculos ponāt. Id quod verum esse deprehendét qui se à Galeno quasi manuduci patietur. Cæteri qui per libros Hippoc. sine aliquo q eos manuducat, aut cōmodè introducat vagari volūt, ij nō solùm nihil vtile

Typus quid?

vtile neq; de tertiana, neq; de alio quouis morbo discent, sed & infinita alia, propter mi ram eius viri breuitatem, obaudient. Porrò exquisitam tertianam Hippocrates primū è tempore in quo fit cognosci posse docet. Nam magna ex parte in æstate fit. Ita enim sect. 3. apho. 21. scribit, morbos æstate plurimùm abundantes, esse febres continuas, adurentes, & plurimas tertianas. Non autem in quauis ęstate fit tertiana febris, non enim in ea quæ præter naturam se habet, qualem aliquando in Cranone fuisse lib. 2. Epide. sect. 1. Hippocrates scribit, quæ quidem propter largos & assiduos imbres humida fuit: sed in ea quæ naturā suam seruat, hoc est, calida & sicca est. Habent enim quæuis tempora suum ordinem ac temperamentum, quod lib. 1. de tempe. cap. 4. copiosiùs Galenus demonstrat. Nam vt hyems quæ secundum naturam se habet omnium anni temporum est humidissima & frigidissima, ita contrà æstas calidissima & siccissima est. Si verò ediuerso hyems sicca, æstas verò humida fuerit, tempora hæc non secundum naturam se habent, quare nequaquā in æstate humida, febres prædictę abundabūt. Neq; enim propter temporum appellationes morbi fiunt, sed ob ambientis temperaturas. Sic febres fiunt, non quidem quòd æstas est, sed quia in æstate naturali aër calidus & siccus est. Qualem itaque hîc naturam habet, ita & nos afficit. Quare si calida & sicca fuerit ęstas, biliosas, hoc est; calidas & siccas febres procreabit. Sin aliud in ęstate aëris temperamentum fuerit, æstiui morbi nequaquam in ea generabuntur, Hinc est quòd Hippocrates sectionis tertiæ, aphorismo quarto, dixerit. Quando ver autumno » simile fuerit, hoc est, in caliditate & frigiditate inæquale, & siccum, autumnales in eo » morbos expectare oportet. Quanquam hîc Galenus ad ver contrahit, quod Hippocrates generatim de omnibus anni temporibus dixit, inquiens. In temporibus quan- » do eadem die modò calor, modò frigus fit, autumnales morbos expectare opor- » tet. Ex quibus omnibus palàm fit æstatem suam naturam exquisitè seruare, quando calida & sicca fuerit, atque tum eandem plurimas febres tertianas afferre. Cæterùm vt manifestum nunc est, tempus anni calidū & siccū tertianas procreare febres: ita quoq; patet, regionem calidam & siccam magis quàm frigidam & humidam earundem esse feracem. Nulla enim diuersitatis ratio, quòd idem vtrobique sit aëris temperamentū. Quod de tempore & regione calidis & siccis diximus, idē de laborantis temperamento statuendum erit. Nam si itidem calidum & siccum fuerit, promptè admodum tertianis corripietur febribus. His tribus accedit victus ratio calidior & siccior, quæ quidem in multis exercitiis, laboribus, vigiliis, curis, tristitiis, cibis paucioribus, biliosis potissimum consistit. Quippe hæc omnia, corpus seipso magis biliosum reddunt. Quod lib. 2. de tempe. cap. 8. iis verbis confirmat Galenus. Quin etiam, inquit, solicitudo, ira, » dolor, labor, exercitatio, vigilia, abstinentia, & inedia, succi flauæ bilis plus aceruant, » propterea quòd plus eius succi in iecinore gignunt. Quòd si itaque victus ratio cali- » dior & siccior præcesserit, nihil mirum tertianas sequi febres, quòd à calidis causis flaua bilis, vt Hippocrates, lib. 6. Epide. sect. 6. apho. 11. vbi ait. Bilis flaua ab iis quę corpus » calefaciunt generatur, & multis aliis in locis, potissimùm autem in libro de natura hu- » mana in ęstate abundare flauam bilem testatur. Proinde si febris fit in æstate calida & sicca, ac regio in qua æger degit talis fuerit, similis quoq; natura, hoc est, temperatura, laborantis, victusque ratio præcedens calorem etiam & siccitatem induxerit, hæc haud dubiè tertiana erit.

Febris tertiana vt cognoscenda.

Aestas naturam suam seruans.

Aestas quandò suam exquisitè naturam seruat.

Et quidem hucusque biliosam febrem sermone produximus, tertianam autem nondum pro decoro. Si enim continuas & adurentes, & plurimas tertianas, tum æstas ipsa, tum singulæ prædictæ causæ efficiunt, cōmunis est hactenus cum adurētibus febribus tertianæ generatio. Si quādo itaq; hoc clarū est, & ipsa tertianæ accessio ab acutissimis & maximè adurentibus febribus nequaquam distat, quo

Quo differt tertiana ab adurēte febre.

igitur differt? Quòd in ea quidem bilis per vniuersum fertur corpus, & propterea ipsis vehemens rigor accedit, bilisque vomitus succedit, & vrina, ac sudores ipsis biliosi sunt. Dictum verò de iis alibi. In aliis autem febribus ardentibus quæ non intermittunt, flaua bilis humorem in vasis vnà cum sanguine contineri ostensum est. Et hoc ipso à tertianis illæ differunt, etsi humorem qui ipsas procreat eundem obtinent: quod in iis intra venas est, in illis autem vehementer motus, ad vniuersi corporis partes dispergitur, ideoque ipsa seipsam lationis vehementia expurgat. Atque hæc etiam causa est cur febris illa per sudores ac vomitus cesset. In adurentibus autem febribus singulæ particulatim accessiones ad quietem febre vacantem haud perueniunt, propterea quòd humor qui causa est nō expurgetur. Verùm quando etiam in iis bilis vehementiùs mota, ac veluti feruescens tum à natura valida passim per corpus impulsa fuerit, & rigor succedit, & febris soluitur. »Ab ardente enim febre correpto, inquit, si rigor successerit, solutio.

COMMENTARIVS.

Hactenus quæ biliosam febrem generare possunt Galenus monstrauit, nimirum æstatem, regionem calidam & siccam, temperaturam eandem, & similem victus rationem. Proinde tertianæ febris generationem nondū pro decoro, & satis cōmodè docuit, quòd scilicet eius generatio cum adurentibus febribus communis sit. Vt enim hanc ipsam æstas, & singulę prędictę causę efficiunt, ita etiam ardentes. Nunc itaque, quum accessio tertianæ ab acutissimis & maximè adurentibus nequaquam distet, quo pacto ab inuicem differant luculenter admodum ostendit. In tertiana nanque febre bilis per vniuersum corpus fertur, ac impetu quodam mouetur, ideoque illi vehemens rigor accedit, ac bilis vomitus succedit, vrinæ denique & sudores biliosi sunt, quemadmodum lib. 2. de diffe. feb. cap. 3. dictum est, vbi inter cætera sic scriptum reliquit Galenus. Quę, inquit, ex flaua bile per sensiles corporis partes delata oritur febris, cum rigore inuadit, atque ardentis febris similitudinem habet, & bilis vomitibus, aut deiectionibus, aut sudoribus, aut quibusdam horum, aut omnibus simul soluitur. Hęc ille. In aliis autem febribus biliosis non intermittentibus: quas ardentes nominant, flauæ bilis humor in vasis vnà cum sanguine continetur. Quare hoc ipso, quia scilicet in vasis continetur bilis, à tertiana differunt, in qua humor extra vasa consistit, & per vniuersum fertur corpus. Conueniunt itaque in eo, quòd humorem qui ipsas procreat eundem habent, differunt autem quòd in adurentibus humor intra venas est, in tertianis verò vehementer motus, ad vniuersi corporis partes dispergitur. Atque hinc fit quòd ipsa ipsa seipsam vehementia lationis expurget, adeoque ad quietem febre vacantem singulæ accessiones perueniant. Solutio etiam eius per sudores & vomitus fit, & interdum etiam per deiectionem, flaua bile per hæc vacuationis loca vacuata. In adurentibus autem febribus, singulæ particulatim accessiones ad quietem febre vacantem non perueniunt, propterea quòd humor qui causa est earum febrium nō expurgatur, sed in vasis remanet. Verùm si accidat, vt in iis febribus, bilis etiam vehementer mota, ac veluti iam efferuescens à valida natura vndiquaq; per corpus è venis pulsa fuerit, tum haud secùs atq; in tertiana rigor succedit, & febris soluitur, quemadmodū sect. 4. apho. 59. iis testatur verbis. Ab ardente febre correpto, si rigor successerit, solutio. Quæ omnia copiosiùs Gale. in huius sententiæ explicatione demōstrauit.

Tertiana febris & ardens in quo differant & conueniant.

Calida etiā causa rigorem excitat.

Quòd verò non modò frigida causa, sed & acris, & calida vigorem efficere potest, in libris de symptomatū causis ostensum est, pro exēplo citantibus nobis eos quos calidū & acre medicamētū vlceri impositū vehemēter momordit, quiq; inde

rigore

rigore correpti sunt. Item eos qui fuliginosis excrementis pleni sunt, deinde balneũ ingressi, horrore laborarunt. Sic sanè & febricitantes & eos qui vehementi cruditate laborant, & quibus corpus acri excremento plenum fuerit, siue balneum ingrediantur, siue locum Soli vehementer expositum, siue alio quocunque validiore motu vtantur, statim quidem horrere videmus. Si verò diutiùs in ipsis commorentur, ad rigorem concußionemq́; perduci: quòd scilicet in balneis & exercitiis quæ antea quieuerant excrementa vehementius moueantur. Omnia enim hæc mota & per sensilia corpora lata, stimulant, pungunt, & vulnerant, atque hinc inæqualem sensum, rigorem, & concußionem efficiunt. Hæc quidem igitur alibi dicta sunt. Tertiana verò febris quæ ex flaua bile mota nascitur, meritò statim ab initio rigorẽ vehementem affert, qui à quartanæ rigore hoc ipso differt, quòd pungi ac vulnerari corpus videatur. Talis enim est in tertianis febribus sensus rigoris, sicuti in quartana refrigerationem habet vehementem simillimam ei quæ hyberno tempore per gelu fit. Demonstratum enim est quòd in quartana febre atra bilis maximè redundat, quemadmodum in quotidianis, pituita. Exquisitam igitur tertianam fieri haud contingit, nisi cum vehementi rigore, pungente ac vulnerante carnem. Quartana verò febris non confestim à primo die cum vehementi rigore inuadit: nam ea progrediente & aucta, vnà etiã rigor augetur, sensusq́; ægrotantium non est veluti eorum qui punguntur; sed eorum qui refrigerantur, & ad ossa vsque molestantur. Sic enim eos audire contingit dicentes, quòd ossium lassitudine teneantur, & carnem confractam se habere putent. Quotidianis autem neque præcedit rigor, neque statim ab initio, neque progredientibus accidit, sed solùm refrigerantur. Rigor tertianæ à quartanæ rigore vt differat.

COMMENTARIVS.

Ne quis miretur quòd paulò antè scripserit Galenus bilem vehemẽtiùs motam efficere rigorem, ideò hoc loco quòd nõ solùm à causa frigida, sed etiam calida & acri fieri posſit rigor breuiter admodum ostendit. Nam idipsum copiosius lib. 2. de sympto. causis cap. 5. exemplis aliquot demonstrauit. Primum quidem eorum est, quos medicamentum calidum & acre vlceratis partibus adhibitum momordit, ac subinde horrorem, rigoremq́; excitauit. Secundum eorum qui fuliginosis excrementis pleni, balneũ ingressi horrore correpti sunt. Vnde omnibus manifestum fit, causam calidam, vt est acre medicamentum, & fuliginosum excrementum, rigorem excitare. Pari modo accidit vt & febricitantes, ac vehementi cruditate laborantes, & acribus excrementis redũdantes, si vel balneum ingressi fuerint, vel Soli se exposuerint, aut alio quocunque validiore motu vsi fuerint, horreant. Et si diutiùs in iis comorantur, rigore etiam, & totius corporis concusſione corripiuntur. Atque eius rei causam statim subiũgit Galenus inquiens. Quia in balneis, & exercitiis quę prius quieuerant excrementa, vehemẽtiùs mouentur. Et loco paulò antè citato. Nam & Sol, & balneum, & exercitatio ad motum excitant excrementa, alioqui quiescentia. Porrò à seipsis quoque ad motum insurgunt excrementa, si vel calefiant, vel extenuentur, vel in spiritum degenerent. Mota itaque & per sensilia corpora lata, stimulant, pungunt, diuidunt, & vulnerant, ideoq́; primò inæqualem sensum, dein horrorem, & postremò rigorem, ac concusſionem, adeoq́; febrem inducunt. Quæ quidem copiosiùs loco priùs adducto, & lib. 3. de tuenda sanitate cap. 4. Et lib. 10. the. metho. ca. 4. Galenus docet. Atque hactenus de rigoris causa. Nũc Causę calidę etiã rigorem excitãt.

Tertianæ rigor à quartanæ rigore vt distat.

quo pacto tertianę rigor ab eo qui in quartana & quotidiana fit, differat, breuiter admodum ostendit. Tertianæ enim rigor vehemēs est, adeoq; ab eo corpus pūgi, ac vulnerari videtur. Non quòd reuera vulneret, sed quia sensum vulneris inferat, quod nimirum humor qui per sensiles partes mouetur acris sit. Quartanæ rigor, vt etiam lib. secundo, de differentiis febrium, capite quinto, Galenus testatur, talis est, qualis iis qui hyberno tempore gelu frigescunt. Non est autem mirum in quartana eiusmodi refrigerationis sensum excitari, vtpote in qua atra bilis maximè redundet, quemadmodū libro tertio de febrium differentiis capite quinto, Galenus demonstrauit, dum in hunc modum scribit. Necesse est quartanam febrem antecedere, quæcunque atram in vitæ „ exercitiis aggregant bilem, ac totius victus ratione, & temporis statu, ac regione: sic & „ laborantis naturam atra bile abundare. Quum itaque tertiana exquisita à flaua bile, eaque syncera generetur, quæ per sensiles corporis partes vehementi ac veloci motu defertur, fieri non potest vt citra vehementem rigorem, pungentem ac vulnerantem carnem accidat. Quartana verò febris non statim primo die cum vehementi rigore, vt tertiana, inuadit, sed quum quartana progreditur & augetur, tum vnà etiam rigor eius augetur. Sensus præterea ægrotantium in rigore quartanæ non est veluti eorum qui stimulantur acu & punguntur: sed veluti eorum qui vehementi gelu refrigerātur, & in alto corporis, adeoque iuxta ossa molestiam quandam sentiunt. Nam ægrotantes audire contingit dicentes se ossium lassitudine teneri, & carnem confractam habere. Ossium autem lassitudo, quàm Græci ὀστόκοπον vocant, vt libro tertio de tuenda sanitate capite quarto, attestatur Galenus, non est nisi penitior lassitudinis sensus, qui fit quando ad ossa, tendones, neruos, & alias partes in alto corporis positas quippiam excrementorum attrahitur. Quotidianæ verò febri nullus rigor præcedit, neque etiam statim initio apparet, neque ea fit progrediente, sed dūtaxat refrigeratur. Incipit enim, vt Galenus libro secundo de differentiis febrium capite quarto, ait, ab extremorum tefrigeratione, atque horrore, potiùs quàm rigore.

Pulsus tertianarum.

Nunquid igitur hæc sola tertianarum febrium sunt indicia, aut pulsus nullam prorsus cum quartanis similitudinem habent? Hæ enim paruos ac obscuros, tardósque & raros eousque in accessionum initiis pulsus obtinent, vt nullus altus affectus. Tertianis verò parui quidem ac debiles, tardique & rari, quum inuadunt, pulsus necessariò fiunt, verùm tarditas ac raritas non parum abest ab iis qui in quartanis sunt. Nam in quartanarum inuasionibus arteria tibi ligata esse videtur, & ad interiora trahi, atque ne emergat prohiberi. In tertianis autem neq; tale aliquid apparet, ac tarditas prope ad quemuis qui secundum naturam est motum accedit. Quartanæ autem febres quum inuadunt, quanquam ægrotus iuuenis est, tamen eius arteria summè senilis ætatis motum imitatur. Ex iis igitur omnibus legitimæ tertianæ deprehenditur accessio. Adhæc etiam differt, quòd ordo exquisitus & æqualitas in pulsibus est. Neq; eum in iis aliqua in vno motu inæqualitas est, neque in acumulato: etsi hoc earum sit, & quòd omnino paucis accessionum initiis accidit. Iam igitur quum hæc febris inuadit neminem eorum latebit qui sæpiùs ipsam viderunt, adhuc verò magis in ascensu, & augmento. Quippe æqualem ac liberam habet celeritatem, confestim verò in magnitudinem atque vehementiam surgit, & iis omnibus proportione respondentem frequentiā, & phlegmones ipsi signum haud adest. Iam igitur & sitim adfert, hominémque exurit, & paulò post in vigore consistit, calórque æqualiter vndiquaque extenditur, &

thorax

thorax nihilo plus extremis calet. Si verò manum primo quidem incursu impose ris calor multus & acris, ac veluti quodam cum vapore elatus, occurrit. Paulò pòst autem à manu superatur, haud quemadmodum in malignis febribus ardentibus. Nam contrà illæ grauiores ac insuauiores, si diu durant, apparent. Et iam vtique bibendi tempus laboranti adest, & vbi bibit, statim calidi vaporis magnã copiam per cutem emittit, sudoris nuncium. Bilis autem vomitus apparet, aut aluus soluitur, & biliosa mingunt. Nunc sanè etiam quiuis exquisitam tertianã cognosceret. Superuenit enim vaporosus sudor & calidus, quemadmodum in balneo. Vniuersum verò ipsis corpus æqualiter sudat, & pulsus est qualis exquisitè sanorum in exercitiis & balneis, celer & magnus, & vehemens, ac frequens. Fuerit verò aliquando statim initio æqualis. Adhæc omnia in quietem febre vacantem desinit, vniuersum accessionis tempus non plus duodecim horis protrahẽs. Longissimum enim in legitimis tertianis hoc tẽpus. Plurimùm verò aliquãdo accessio omnes horas septem habet: interdum citiùs, aut tardiùs, sed non multò, desinit. Hanc quidem si nondum cognoueris esse exquisitam tertianam, sed expectas nugacem diatritum, non vtique thessalius asinus, sed quispiam lapis fueris. Si verò ægro mingente, vrina subrufa, & subflaua fuerit, ac mediocriter crassa, & paulò pòst vel albam nebulam, vel sublimamentum bonum effecerit, iam non etiã simpliciter lapis, sed molaris quispiam fueris lapis, si nondum cognoueris, quòd & tertiana hæc febris est, & exquisita tertiana, & quòd quartum nõ excedat circuitum. Rufioribus autem vrinis existentibus, & neque sublimamento aliquo, neque nebula in primo circuitu apparente, ad septem extrahetur circuitus. Omniũ verò tertianarũ febrium simplicissima est, quæ omnia antè à me dicta exquisitæ tertianæ indicia præmonstrant, subsidentiam in vrinis albam, & leuẽ, & æqualem primo die habebit. Neque enim hæc tertium transcendet circuitum.

COMMENTARIVS.

Quum hactenus Galenus quatuor indicia quibus febris tertiana exquisita deprehẽditur monstrauerit, nempe tempus æstiuum, regionem calidam & siccam, temperaturam similem, victus rationem antecedentẽ calidam & siccam, ac vehementem rigorẽ, nunc alia quatuor, prioribus quodammodo certiora, subiũgit, quorum primum quidem pulsus existit, qui à quartanarum pulsu plurimùm variat. Nam quartanæ pulsus parui & debiles, tardi & rari sunt in accessionum initiis. Parui quidem, quòd instrumẽtum hoc est, arteria, non sit sequax, & virtuti non pareat. Nam, vt hîc ait Galenus, in quartanarum principiis arteria ipsa quodammodo ligata esse videtur & ad interiora retracta, neque liberè emergere potest. Paruus itaque pulsus fit, quòd tum arteria in lõgum, latum, & profundum non insigniter dilatetur. Debiles pulsus, propter vitalis roboris fiunt imbecillitatem. Neque enim febris quartana accenditur nisi in iis, in quibus atra bilis abundat, quæ efficit vt natura eius corporis sit frigida & sicca. Quare nihil mirum motum arteriæ in iis febribus imitari motum summè senilis ætatis, quæ itidẽ frigida est & sicca. Habent enim senes etiã in ea cõstituti ætate, paruũ pulsum, debilem, & tardum. Tardi autem & rari sunt in quartanis pulsus, quòd neq; vsus celere refrigerium ac frequens desiderat, neque spatium omnino liberum sit, sed humorum vaporúmque copia præpeditum. Tardus enim pulsus est, qui longo tempore terminat

Pulsus quartanæ febris.

Paruus pulsus.

Tardus pulsus.

Rarus.

motum suum. Aut quando longo tempore arteria dilatatur. Rarus autem, quum longo interposito interuallo arteria pulsat. Aut quando longum fuerit quietis tempus. Cęterùm etsi tertianis inter initia accessionum parui, debiles, tardi, & rari pulsus sint, tamen motus in iis omnibus plurimùm ab eo qui in quartanis est abesse videtur, ac propè ad eum accedit qui secundum naturam est. In quartana verò, etsi ægrotus iuuenis est, tamen tantisper motus arteriæ à naturali recedit, vt planè summè senilis ætatis motum imitari videatur. Quid multa? Pulsus tertianæ obtinent magnos, vehementes, celeres ac frequentes, contrà quàm quartanę. Omnis denique inęqualitatis, vt lib. primo ad Glauconem etiam ait, præterquàm febrilis expertes. Quum enim duplex sit pulsuũ inæqualitas, altera quæ in vno pulsu, vel, vt hîc ait, in vno fit motu, altera quæ in pluribus pulsibus, vel accumulato motu fit. Inæqualitas in vno pulsu fit, quum citiùs vel tardiùs, vel maturiùs vel seriùs, vehementiùs vel languidiùs, longiori tempore vel breuiori, semper vel nunquàm mouetur. Vt inæqualis pulsus non sit, nisi qui non perpetuò eandem seruat magnitudinem, paruitatem, celeritatem, tarditatem, vehementiam, debilitatem, & reliquas pulsus differẽtias. Inæqualitas autem in pluribus pulsibus fit, quãdo in magnitudine, celeritate, vehementia, & reliquis differentiis pulsus inæqualitas fuerit. Ob id Græci hanc συστηματικὴν nominant, Latini verò accumulatam, alii interpretes collectiuam. Quod pulchrè iis confirmat libro primo, de differentiis pulsuum capite decimo, verbis Galenus. αἱ μὲν, inquit, συστηματικαὶ τῶν ἀνωμαλιῶν ἐν ἀθροίσματι πλειόνων σφυγμῶν συνίστανται: Accumulatæ inæqualitates in aceruo plurium pulsuum consistunt. Exquisitus itaque ordo, ac æqualitas in pulsibus etiam accumulata (quanquàm hoc rarum est, & paucis admodum accessionum initiis accidit, in quibus ferè omnibus esse hæc inæqualitas solet) tertianę febris est. Porrò si qui sunt qui tertianam sæpiùs viderunt, horum certè neminem quum inuadit latebit, multò verò magis quũ est in augmento. Nam tum æqualem, & liberam in pulsu celeritatem habet, statimque ad magnitudinem ac vehementiam surgit, & frequẽtiam iis omnibus proportione respondentem obtinet. Nam quum febris hęc omnium intermittentium maximè refrigerari desideret, hoc meliùs per naturam assequi non potuit, quàm pulsus magnitudine. Magna enim dilatatio, multum aeris ambientis haurit. Celeritas autem & frequentia, plurimùm refrigerant. Vehementia verò, robur instrumenti indicat. Tamen nullũ in pulsu phlegmones indicium est, quòd scilicet serrans & inæqualis non sit. Atque hactenus de primo signo quod ex pulsibus sumitur. Alterũ febris exquisitæ tertianæ indicium ex caloris qualitate sumitur. Quippe is multus acrisque est, ideoque sitim affert, ac laborantem exurit. Vbi verò id efficit, paulò pòst febris in vigore est, calorque cũ æqualiter per omnes corporis partes extenditur, adeò vt thorax nihilo plus manibus ac pedibus caleat. Cæterùm calor febris tertianæ à calore ardentium febriũ distat, quia calor tertianæ, si manũ imposueris, primo occursu multus & acris est, ac veluti cũ quodam vapore elatus occurrit. Paulò pòst autem à manu vincitur. Contrà malignarum ardentium febrium caloris mordacitas non superatur, sed quantò diutiùs manũ impositam continueris, quantoque diutiùs durauerint, tãtò grauior, molestior, ac insuauior calor earundem apparebit. Et hoc est quod Hippocrates libro sexto Epidemiorũ par. 1. apho. 18. iis verbis innuere voluit. » Febrium hæ quidem non mordaces sunt, increscentes tamen. Illæ verò acutæ, sed ab ipsa manu deuictæ. Nonnullæ confestim exardentes. « Tertium signum quo tertiana deprehenditur, febris est sudor, vomitus bilis, & solutio ventris. Nam vbi propter vehementem sitim ægrotantes bibunt, tum paulò pòst vel sudor, vel vomitus biliosus, vel aluus soluitur, vel biliosa excernitur vrina. Et sudoris quidem nuncius est copiosus, calidus vapor per cutem emissus. E duobus itaq; signis vnusquisque tertianam febrem agnoscet, nẽpe sudore calido ac vaporoso, qualis est qui in balneo promanat. Vniuersum quoque corpus iis qui tertiana febre correpti sunt, ęqualiter sudat, quòd scilicet omnes partes, vt dictũ est, æqualiter caleant. Et pulsus

Pulsus tertianæ.

Duplex inęqualitas pulsuum.

In vno pulsu.

Pulsus inæqualis

In pluribus pulsibus.

συστηματικὴ inæqualitas.

Pulsus phlegmones.

Caloris in tertiana qualitas.

Calor tertianæ vt à calore ardẽtium differat.

Nuncius sudoris in tertiana.

sus est talis,qualis est sauorum quum exercitantur,& balneis vtuntur,hoc est,magnus, celer,vehemens,ac frequens,vt paulò antè comprehensum est. Quartum signum est finis & duratio accessionis.Hæc in quietem febre vacantem definit,adeò vt integrum diem habeat æger in quo à febre omnino liber sit.Vniuersum quoque accessionis tépus vltrà duodecim horas non extrahitur.Hoc enim tempus accessionis in veris tertianis longissimum est.Nam sępe omnes horæ accessionis non sunt nisi septem. Interdum etiam citiùs,nonnunquàm tardiùs desinit,atqui non multò. His igitur signis animaduersis qui nondum tertianam esse exquisitam cognouerit,sed nugacem diatritum expectare voluerit,is certè,ait Galenus,non Thessalius asinus, sed planè lapis fuerit.Quibus vtique verbis Thessalum,qui vt testis est libro quarto therapeuticę metho. capite quarto Galenus,primam diatriton, hoc est,tridui inediam excogitauit, notare voluit.Hinc est quòd eius imitatores dicti sunt Diatritarii.Diatritum autem primùm in victus ratione obseruabant,quam quidem talem esse,vt idem libro decimo therapeuticæ methodi capite sexto Galenus attestatur, voluerunt. Primùm sanè in quarto cibabant ægrotantem,post in sexto,mox in octauo,deinde in decimo.Talis itaque eorum cibandi formula fuit.Prima quidem cibatio post primum diatriton, reliquæ alternis diebus.Non solùm verò in victus ratione præscribenda,sed & in morborum dignotione diatriton obseruabant. Haud enim tertianam febrem aliúmve morbum ante primam posse agnosci diatriton censebant,quod tamen falsò & mendaciter adserebant.Quòd si verò pręter indicia suprà dicta ægri vrina subrusa aut subflaua, ac mediocriter crassa,adeóque sanorum vrinæ similis,& paulò pòst albam nebulam, aut album sublimamentum bonum effecerit,& non cognouerit medicus hanc febrem esse tertianam exquisitam, & talem quidem quæ quartum circũitum non excedit, is nō simpliciter lapis,sed molaris planè lapis est. Nam quum nebula alba sit certissimũ iudicationis paulò pòst futuræ indicium,iuxta hoc Hippocratis dictum: Quibus septimo die iudicatur morbus,iis quarto die nubeculam habet vrina rubicundam, & alia signa proportione:necesse est vt talis tertiana quartũ circuitum non excedat. Circuitus autem,& non diei quarti meminit Galenus,quòd in tertianis & quartanis febribus iudicationes non secundum dierum,sed circuituum,vt quarto apho.58.comm. Galenus copiosiùs docet,numerum fiant.Quòd si verò vrinæ rufiores fuerint, vtpote quæ diuturniorem morbi solutionem,Galeno libro secundo,prognosticorum, commentario vicesimoseptimo teste,significant:neque sublimamento aliquo, neque nebula in primo circuitu apparente,ad septem extrahetur tertiana circuitus.Nulla enim certa & manifesta concoctionis primus circuitus signa habet, proinde vt in septimum vsque protrahatur,necesse est.Omnium verò tertianarum simplicissima ac placidissima est, quæ omnia prædicta exquisitæ tertianæ indicia ostentat, & subsidentiam in vrinis albam & leuem habet.Quippe tertium circuitum non transcendet, adeoque citissimè finietur.

Duratio accessionis tertianæ.

Thessali diatritos.

Diatritarii.

Nebula alba.

4.apho.71. » » »

Age igitur postquàm omnia legitimæ tertianæ indicia dicta sunt, quandam veluti ipsius genealogiã per capita faciẽtes,sic ad alud progrediamur. Accessio inuadit cũ vehemẽti rigore, pulsus quales diximus efficiens:deinde paulò pòst augetur,atque ad vigorem cum iis omnibus quæ diximus properat, ac posteà eo quo diximus modo soluitur. Generatio ipsius constitutione calida & arida eget, & vt summatim dicam,æstiuo tempore,ætate vigente,natura biliosa,quæ laboribus, vigiliis,curis,& ciborum indigentiæ exposita sit. Et (si vis) iis,propter saxeos istos Methodicos,adiice id quod alicubi Archigenes adscribere consueuit. Sit autem præsens constitutio aduentũ tertianarum afferens: vt artificiosis indiciis, vulgarẽ

Epilogus indiciorum exquisitę tertianæ.

Saxei methodici.

Diatritos lanificorum. In Thessalum inuehitur.

quidem, atqui veram, coniecturam adiiciens fidem prænotionis augeas. Nunquid per Deos nondum hanc dicemus tertianam, sed lanificorum expectabimus diatriton, quam nugax Thessalus in gynecio educatus sub patre lanas perperã carpente falsò ausus est affirmare, Hippocratēq; & reliquos veteres maledictis vexare. Qui superbiens omnia medicinæ theoremata constantia & firma condemnauit, tertianam febrem inuadentē nequit agnoscere, sed diatriton expectat. Hoc enim mirum est, quæcunque quidem parum firma erãt, hæc certa esse dixit. Omnia autem quæ reuera certa erant, ignorauit. Sed huius vetulæ nec meminisse conuenit.

COMMENTARIVS.

Epilogus signorũ exquisitæ tertianæ.

Postrema huius capitis parte Galenus epilogum omnium eorum quæ dicta in hoc capite sunt subiicit, breuiterque vniuersa exquisitæ tertianæ signa repetit, quæ eiusmodi esse dicit. Accessio cum vehementi rigore inuadit, pulsus est magnus, vehemens, celer & frequens, postea augetur febris, & in vigore consistit, & per vomitum, sudorem, ventris deiectionem, & biliosam soluitur vrinam. Generatur æstiuo rempore, ætate calida & sicca, temperamento bilioso, quòd scilicet laboribus multisque exercitiis, vigiliis, curis, ciborumque indigentiæ expositum sit. Et propter saxeos & ad persuadendũ sanè difficiles illos Methodicos, iuquit Galenus, hoc etiam quod Archigenes adscribere consueuit adiicies, nempe quòd in præsenti aeris constitutione multæ terti anæ plerosque inuadant, vt scilicet artificiosis indiciis anteà expositis, vulgarem etiam, veram tamen, adiiciens prænotionis exquisitę tertianæ fidem augeas. Quum itaque nulla sit rertiana quin iis signis deprehendi queat, ideò rursus Galenus in Thessalum inuehitur, inquiens. Nunquid febrem cui hæc indicia adsunt dicemus tertianam, quasi dicat maximè: an lanificorum expectabimus diatriton, quàm nugacissimus, vt paulò antè diximus, Thessalus in gynecio sub patre lanas carpente, ausus est primus excogitare. Quibus sanè verbis Thessalum inscitiæ notat, vt qui in gynecio sub patre lanas carpente, vt quemadmodum eriam libro primo, therapeuticæ methodi, capite tertio, testis est idem Galenus, adeoque in textrina altus sit, nec bonas disciplinas vnquàm attigerit. Quo verò pacto Hippocratem & alios veteres maledictis vexauerit Thessalus, loco iam citato Galenus abundè ostendit. Et animaduertendum hoc loco erit, codicem Aldinum Græcum esse mutilum, atque hoc modo restiruendum. *διάτριτον μὲν ἐν τῇ γυναικωνίτιδι τρεφόμενος ὁ ληρώδης θέσσαλος, ὑπὸ πατρὶ μοχθηρῶς ἔρια ξαίνοντι, κακῶς ἐτόλμα λέγειν, ἱπποκράτην τε καὶ τοὺς ἄλλους παλαιοὺς λοιδορεῖν. ὁ τὰ τῆς ἰατρικῆς ἅπαντα θεωρήματα καταλαζονευόμενος ἑστῶτα ὑπάρχοντα καὶ βέβαια κατέγνω, ξιτοῖον εἰσβάλλοντα* &c. Atq; sic esse legendum satis perspiciet qui præsentem locum cum iis quæ libro therapeuticæ methodi, scibuntur diligenter contulerit. Cæterùm quod Thessalus mirificè superbiens non tantùm Hippocrarem, sed & omnes alios veteres conrempserit, ac rheoremata omnia medicinæ constantia & firma condemnauerit, Plinius etiam libro vicesimonono, capite primo confirmat, dum Thessalum cuncta maiorum placita deleuisse, & rabie quadam in omnes æui medicos perorasse scribit. Vrcunque autem cristas erexerit Thessalus, aliosque se multò præstantiores contempserit, ramen tertianam non nisi priùs expectata diatrito cognoscere potuit. Ita quæ reuera firma ac certa fuerunt ignorauit, ac contrà ea quæ parum firma fuerunt, certa esse dixit. Tandem anum ac verulam vocat Thessalum, vt qui inter anus ac vetulas lanas texentes ac carpentes educatus sit, adeoque indignus quem virum appelles.

Codex Grecus castigatus.

Thessalus nõ modo Hippocratē, sed & reliquos omnes veteres contempsit.

Thessalus anus.

CAPVT IIII.

Cognita

Ognita iam exquisita tertiana, vt ad exquisitã progrediamur quartanam tempestiuũ est. Cuius quidem principium quale sit iam prædiximus, quòd scilicet cum tertiano circuitu nihil simile in rigore, ac pulsibus habeat. Reliqua verò iam dicamus. Quanquam & nunc pulsuũ qui in accessionibus fiũt prius expositorũ meminisse cõsentaneũ est. Si enim naturalē ægrotātis pulsum cognoueris, aut si in altero ipsius morbo per initia, accessionis affueris, nihil etiam aliud expectabis, quin febrem quæ inuadit quartanam esse pronuncies. Nam in signis quædam ad tarditatem ac raritatem mutatio fit. Et ego quidem nonnullos familiares meos, quorum pulsus exquisitè tenebã, accessione iam inuadente inuisens, quòd tale principium nullius alterius quàm quartanæ febris esse posset pronunciaui, atque ita accidit. Quòd si verò tu artis quæ circa pulsus versatur inexpertus fueris, deinde raritas & tarditas ipsorum te perturbet, tutiùs autē & exquisitius velis definire, Hippocratis etiã hoc in loco præcepta ad memoriã reuocato. Quemadmodum enim æstate tertianas febres, sic in autumno quartanas abundare dixit. Primùm verò hoc ipsum considerato. Si autumnus temperatura frigidus & siccus, ac inæqualis fuerit, tum quartanos circuitus multos in ipso fore magis sperato. Deinceps si etiam regio ipsa talium febriũ ferax sit, & ægrotantis natura magis melancholica, & quæ ad præcedentem victus rationem attinent eiusmodi sunt vt atram coaceruent bilem, & si populariter nunc vagantur quartanæ febres. Obsignabis verò hæc cum iis quæ deinceps dicentur, si homo lienosus fuerit, aut si erraticis febribus obnoxius, aut si ea quæ in augmento & vigore apparent tertianis febribus maximè contraria fuerint, tum in caloris motu, tum in pulsuum ratione: & præter hæc omnia si tenues & albæ, & aquosæ vrinæ fuerint, hæ siquidem omnino tertianarum vrinis maximè contrariæ sunt. Tertinam quidem febrem in primo statim die qui à quartana discernere nequit, omnino in medicorum numero censendus non est.

Quartanæ exquisitæ signa.

Qui tertianam à quartana discernere nequit primo statim die, in medicorũ numero non est.

COMMENTARIVS.

Quum præcedenti capite exquisitę tertianæ indicia cumulatissimè tradiderit Galenus, nunc ad ea signa quibus exquisita quartana dignosci potest, progreditur. Sunt verò numero vndecim. Principiò enim ex rigore cognoscitur, qui nihil simile cum tertiano circuitu, vt dictum est capite præcedenti, habet. In quartana enim febre, vt etiam libro secundo de differentiis febrium, capite quinto, attestatur Galenus, rigor talis est, qualis iis qui vehementi gelu frigescunt, haudquaquam ei similis qui à Sole perustis, aut lassis, aut ex medicamentis calidis, aut quum super vlcera ponuntur mordentibus, excitatur. In summa non est similis ei rigori qui à causa calida, aut biliosis humoribus nascitur. Secundò quartana ex pulsu cognoscitur, qui, vt superiori capite abundè est dictum, paruus, debilis, tardus, & rarus esse solet. Facilè autem hos pulsus deprehēdet, qui priùs qualis naturalis eius qui nunc ægrotat fuerit pulsus cognoueritaut si saltē in altero ipsius morbo in principio accessionis affuerit. Nã quũ quartana inuadit, eximiã quandã à naturali pulsu, aut alterius morbi quo ille antē laborauit, ad tarditatē & raritatē mutationem factam esse intelliget. Causas autē eius tarditatis

Quartana vndecim signis deprehenditur.

Rigore.

Pulsu.

ac raritatis præcedenti capite exposuimus. Atque sic quidem Galenus se non rarò ex pulsibus suorum familiarium, quos exquisitè perspectos habebat, accessione iam inuadente, tale principium non esse alterius quàm quartanæ febris pronunciasse ac prædixisse scribit. Cæterùm quid illi faciendum erit qui artis quæ circa pulsus versatur ignarus fuerit, atque eam tarditatem ac raritatem quæ in pulsu quartanarum se ostentat, nó agnouerit, & nihilominùs tutò ac certò febrem quartanam definire, atque ab aliis discernere voluerit? Respondet Galenus, illi hoc in loco ad memoriam esse reuocanda Hippocratis præcepta, qui quidem initiò ex anni tempore quartanam posse cognosci docet. Quemadmodum enim ille æstate tertianas febres, ita in autumno quartanas abūdare dixit. Sic enim sectione tertia, aphorismo .21. scriptum reliquit. Aestate febres
„ continuæ, ardentes, & tertianæ plurimæ accidunt. Et sequenti. Autumno autem febres
„ quartanæ & erraticæ. Quòd verò ad autumnum attinet, si is natura frigidus & siccus fuerit, aut temperatura inæqualis, tum quartanos in eo circuitus multos fore expectabis, quòd scilicet quartana exquisita, ex sola atra bile, vt etiam libro secundo de differ. febrium, capite quinto testatur Galenus, generatur, quæ frigida & sicca, perinde atque autumnus, temperatura constat. Atq; hoc pacto ex anni tempore quartana cognoscitur. Quartò etiam ex regione ipsa, si nimirum talium febrium ferax fuerit. Talis verò non erit, nisi quæ frigida & sicca fuerit. Quintò cognoscitur ex natura, hoc est, temperamento ægrotantis, si scilicet in eo atra bilis abundet. Naturam autem interdum idē quòd temperamentum significare Galenus libro tertio de temperamentis, capite quarto dilucidè admodum attestatur. Sextò ex ea quæ antecessit victus ratione, vbi nimirum plurimam coaceruauit atrā bilem. Septimò ex anni cōstitutione, si videlicet talis sit vt in ea populariter vagentur quartanæ febres. Octauò si homo qui febre correptus est lienosus fuerit, hoc est si ex obstructione magnum lienem habuerit. Quippe li. primo ad Glauconem ait, εἰ σπλὴν μέλας εἴη. Magnus enim lien, magnam quoq; atræ bilis copiam congestam esse testatur. Nonò si erraticis seu vagis febribus obnoxius fuerit. Sic autem vocat febres quæ neque constitutum tempus, neque ordinem seruant. Vel eas quę incerto tempore, ac non eodē modo repetunt. Loco iam citato easdē ἀτάκτους id est, ordine vacantes febres appellat. Hæ certè diuturnitate humores adurunt, ideoq; quartanas ferè præcedunt. Sunt itaque eius generis febres typicis nominatis cōtrariæ. Hæ enim certis & statis quibusdam circuitibus affligunt. Decimò ex motu caloris & pulsuum ratione. Nam, vt præcedenti capite dictum est, & lib. primo ad Glauconem, in quartanis æstus, deustio, & quidam veluti feruor, vt in tertianis, non est. In quartanis enim, quia atra bilis frigida siccaque est, paulatimque succenditur, veluti lapis aliquis, aut testa, aut os, aut tale aliquod corpus frigidum, paucumque fumum emittit, minor calor sentitur. Quod Hippocrates libro sexto Epidemiorum, par. 1. apho. 18. iis verbis insinuare voluit. Quædam, inquit, febres semper debiles, & siccæ. Pulsus præterea quartanarum satis tardi ac rari sunt. Quum autem in vigore consistit, atque febris etiam augetur, necesse quidem est, vt veloces & frequentes fiant. Seruatur tamen & tunc natiua eorum tarditas ac raritas, si celeritatem & frequentiam adiectam accessioni consideres. Etenim si quartanæ vigorem cum tertianæ vigore compares, multò celeriùs ac frequentiùs in hac arteriæ tibi pulsare videntur. Vndecimò quartana cognoscitur ex vrina, quę certè est tenuis, alba, & aquea, adeoque crudissima, morbique diuturnitatem præ se ferens. Quartana enim, vt testatur lib. sexto Epidemiō. par. 6. apho. 22. Hippocrates, ante annum vix desinit. Contrà in tertianis, vt suprà quoque ostensum est, vrinæ subrufę aut subflauæ, ac mediocriter crassæ, adeoque morbi breuitatem indicantes. Quòd si itaque quispiam per prædicta signa tertianam primo statim die à quartana discernere nescit, is in medicorum numero haberi non debet.

Regione.
Natura.
Victus ratione præcedente.
Anni cōstitutione.
Erraticæ febres.
Typicæ febres.
Motu caloris & pulsu.

CAPVT V.

Quotidianam

Votidianã autẽ à tertiana diſcernere prõptiùs eſt, neq; enim primo ſtatim die cũ rigore inuadit, ſed progreſſu tẽporis refrigeratio potiùs q̃ rigor ipſis fit, & inordinatus motus atq; inæqualitas pulſibus manifeſtè in principio acceſsionũ adeſt. Nouimus verò quòd & in augmẽtis velocitas motus, magnitudo, & vehemẽtia, quæ tertianis manifeſtiſsimè adſunt, quotidianis haud inſunt, neq; etiã laborãtes perurunt, neq; denudare, & à ſe abiicere veſtes cogũt, neq; multum ac crebrò reſpirare, neq; veluti flammã aliquã efflare, frigidumq; potũ expetere, verum iſti quum febricitãt minimè ſiticuloſi ſunt, & vrina ipſis primis diebus talis eſt, qualis quartanis incipientibus, primiſque diebus minimè ſudant: progreſſu verò temporis, & hoc illis accidit. Quotidiana vt à tertiana diſcernatur.

COMMENTARIVS.

De quotidiana exquiſita tractaturus hoc capite Galenus, initiò quomodo à tertiana febre diſcerni poſsit, docet. Promptiſsimum verò ac facillimum eſſe ait has duas inter ſe febres dignoſcere, modò quis iis ſex indiciis, quę hoc loco ab eo recenſentur, attentus ſit. Primum eſt, quòd quotidiana incipit ab extremorum frigefactione, atque horrore potiùs quàm rigore, id quod etiã lib.2. de diffe. feb. ca.4. atteſtatur Galenus, quòd ſcilicet ex pituitæ putredine ortum habeat, per ſenſiles corporis partes à natura detruſa. Secundũ, quòd pulſus in quotidiana inæquales & inordinati, omniumq; febriũ intermittentiũ minimi ſunt: quòd in ea neceſsitas non admodũ impellat, facultas conſopita ſit, & inſtrumentũ humoris copiã impeditũ, vnde multùm vel dilatari, vel contrahi non poteſt. Tertium, quòd quotidianæ caloris motus velox, item magnitudo, & vehementia eiuſdem haud inſunt, quare laborãtes ipſos, vt tertianę febres, nõ perurũt, neq; à ſe veſtes abiiciũt, neq; etiam multùm ac crebrò reſpirãt, neq; veluti flammã aliquã efflant. Verùm quotidianæ calor, vt lib.1. ad Glauconẽ teſtatur Galenus, humẽtior eſt, cũ quadam acrimonia, quã nõ protinus admota manus, ſed permanẽs ſentit. Calorem enim quẽdam fumoſum cũ largo vapore cõmixtum exire putabis, ſcilicet igni in multa humiditate potiùs ſuffocato, quàm ipſam materiam euincente. Hinc rectiſsimè lib.2. de diffe. feb. ca.4. calorẽ quotidianæ febris igni fumido, lignis viridibus accenſo, aſsimilauit. Quartum, quòd quotidiana febre correpti ſiticuloſi non ſunt, neq; frigidũ expetũt, quia in hac febre, vt lib.1. ad Glauconẽ teſtatur, lingua, totumq; corpus humidiſsimũ eſt, crudiſq; humoribus plenum. Quintum, quòd vrinas primis diebus quartanis ſimiles, hoc eſt, tenues, albas, & aqueas, propter pituitoſorum humorum cruditatẽ, habẽt. Sextum, quòd primis diebus, vbi humores adhuc crudi ſunt, ęgrotantes nihil ſudant, progreſſu tamen temporis, vbi ſcilicet humores nonnihil concocti per naturam fuerint, nec ita pertinaciter vt priùs cutis & carnis meatibus hęrẽt, ſudare etiã incipiũt. Sex ſigna quibus quotidiana & tertiana inter ſe diſcernuntur. Quotidianæ calor.

A tertiana itaq; manifeſtè differt, quòd ſimile nihil habeat. Ad quartanam autem propiùs accedit, ſed & ab hac manifeſtè differt. Primùm quidẽ & maximè pulſibus, quos in familiarib⁹ ægrotis quiſpiã exquiſitè perueſtigauerit. Sed etiã rigore, & aliis omnib⁹ externis à quibus fit quotidiana. Quippe natura humidiore eget, & vita ocioſa cũ ſatietate. Hæc igitur in pueris maximè abũdat. Et rarò accidit, quin ipſis os ventriculi & iecur laboret. Sed & cruditates multæ: & concoctionis tarditas, acidáque ructus, & quũ febricitare incipiunt hyponcondrium in maiorem quàm naturã conſueuit tumorem tollitur, magna verò ex parte inflatur, ac diſtenditur. Color ipſis in pallido albus, etiam quum in vigore eſt acceſsio. Hyems quoque talium morborum ferax eſt, & conſtitutio humida, & locus Quotidianę à quartana differentia.

eiusmodi. Denique principium accessionum ad vesperam. Sic quidem quotidiana, & tertiana, & quartana primo die inuicem discernuntur. COMMENT.

Hactenus Galenus quòd quotidiana febris à tertiana, eò quòd nihil cũ ea simile habeat manifestè differat, luculenter admodum ostendit. Nunc verò, vtcunque ad quartanam propiùs accedat, tamen quomodo ab ea differat, adeoq; quibus indiciis discerni possit, monstrare pergit. Primùm autem pulsibus differre ait. Quippe quotidianæ pulsus, vt lib. 2. ad Glauconẽ testis est Galenus, quartanę pulsibus minores sunt, & frequentiores. Ex æquo verò tardi sunt in quotidiana & quartana. Secũdò rigore distãt quotidiana & quartana. Hęc enim cũ rigore incipit, qui talis est, vt tertio capite diximus, qualis iis qui hyberno tempore gelu frigescũt. Illa verò ab extremorũ frigefactione, vt Galenus lib. 2. de diffe. feb. capite 4. atteftatur, atque horrore potiùs quàm rigore incipit. Præterea differt etiam à quartana omnibus aliis externis rebus à quibus fit quotidiana. Nam primùm quotidiana febris naturâ seu temperamento in quo accẽdatur humidiore eget. Deinde vita ociosa, cui plurima accedit satietas. Hæc enim omnia pituitã plurimam generare solent. Proinde pueri præsertim natu minores, & ex grandioribus, qui pituitosi magis, ac corporis habitudine crassa sunt, vitamque agunt otiosam, gulæ indulgentes, crebrò balneis, maximeque à cibo vtentes, quotidianis febribus facilè corripiuntur. Tertiò, rarò accidit vt ij qui quotidiana correpti sunt, non etiam ore vẽtriculi & iecore laborent. Nam crudi humores copia sua vires premunt, neque enim nutrire priusquàm concoquantur possunt, ideoque syncopen stomachicam inuehũt. Sua etiam multitudine ac crassitudine obstructiones efficiunt, ac iecoris calorem sua frigiditate extingunt. Quartò necesse est vt vitam ociosam multæ cruditates, & concoctionis tarditas sequantur. Quippe propter multitudinem frigidorum atque crudorum humorum ventriculus aut nihil prorsus concoquit, aut tardiùs cibos conficit. Quintò fiunt etiam in quotidiana acidi ructus, qui sanè, vt libro sexto aphorism. commentario primo Galenus testatur, imperfectas concoctiones à frigiditate natas comitantur. Sextò in quotidiana hypochondrium, potissimùm dextrum, in tumorem eleuatur, aut magna ex parte inflatur ac distenditur. Nam hæc omnia symptomata frigidorum & crudorum humorum, flatuumque copiam sequuntur. Hinc est quòd paulò antè dixerit, eos frequenter iecore malè affectos esse. Septimò febre quartana laborãtibus color in pallido albus est. Albiores enim fieri, in quibus pituita, & crudi humores redundant, omnibus notum est, & idipsum libro quarto de tuenda sanitate capite tertio, Galenus confirmat. Atque is color non tantùm in principio quotidianæ apparet, sed & in eius vigore. Octauò, hybernum tempus, aeris constitutio, locusque seu regio humidior quotidianas maximè procreant febres, quòd etiam libro primo ad Glauconem confirmat Galenus. Nonò hinc quotidiana cognoscitur, quòd principium in ea accessionum ad vesperam est. Id quod etiam libro duodecimo therapeuticæ methodi capite quinto, Galenus tradit, in eum scribens modum. „Qui crudis humoribus laborant hos quotidie accessiones exercent, præcipueque ad vesperam, & noctu, non mane, „nec vsque ad meridiem. Quòd nimirum hoc tempus pituitę motui magis aptum sit. A noctis enim hora tertia, Sorano Ephesio atteftante, vsque ad horam eiusdem nonã pituita mouetur. Est etiam hoc tempus frigidius ac humidius, adeoque tale quod pituitæ naturę magis accedit. Atque hac quidem ratione, & iis indiciis quotidiana primo die à tertiana & quartana discerni potest.

Pulsus.

Rigor.

A quibus rebus fit quotidiana.

Quare quotidiana laborãtes, ore etiã vẽtriculi, & iecore malè afficiantur.

Acidi ructus cur in quotidiana fiant.

Hypochondriũ quare in tumorẽ attollitur.

Coloris ex pallido albi causa.

CAPVT VI.

Ontinuas verò febres, eiusdem quidem cum prædictis febribus generis quispiam vtiq; exercitatus in primo die cognoscere, & à se inuicẽ discernere poterit. In secũdo autem die, si mentem adhibeat, etiam si inexercitatus fuerit. Voco autem cõtinuas febres eiusdem cũ singulis inter-

intermittentibus generis, cum exquisita quidem tertiana, exquisitam ardentem: cum quotidiana verò eam quæ singulis diebus accessionem habet, in quietem verò febre vacantem haud desinit: sic & cum quartana, illam quæ quarto die. Nã exquisita ardens quum omnia alia exquisitæ tertianæ indicia seruet, eo solo quòd sine rigore inuadit, neque in quietem febre vacantem desinit, differt. Quæ verò singulis diebus accessionem habet, quando & tempus anni, & constitutionem, & ætatem, & regionem, & naturam corporis, & victus rationem antecedentem, ac præterea pulsuum speciem, & calorem eundem cum exquisita quotidiana habet, in quietem autem febre vacantem non desinit, eiusdem cum ipsa generis est. Eodem autem modo quæ quarto quoque die accessionem obtinet, in quietem verò febre vacantem non finitur, cum quartana eiusdem est generis. Et manifestum est quòd neque rigor in ea accessiones præcedet, neque sudor sequetur: quemadmodum in ardente febre neutrum horum neque statim inter initia, neque deinceps ad iudicationem vsque fieri potest. Primas igitur quis exerceat se cognoscere, atque à diuersi generis febribus distinguere eas, quæ simplices ac impermixtæ sunt, quas ob id veteres medici legitimas atque exquisitas nominarunt. Nam quæ à sola flaua bile accenditur febris sine visceris vitio, siquidem manente adhuc in vasis bile accendatur, exquisita est ardens: si verò vndiquaque fertur, tertiana. Sic etiam si ab atra bile procreatur febris, si mota fuerit, quartana est, si verò fixa, illa quæ quarto quoque die exacerbatur erit. Quemadmodum si à pituita oritur, vel quotidiana, aut quæ singulis diebus exacerbatur, erit. Quippe quæ in quietem febre uacantem desinunt febres tertianæ, quartanæ, & quotidianæ, eandem cum continuis iam dictis hypothesin habẽtes, vno solo, quòd scilicet per venas, aut vndequaque delatos habent humores, differunt. Quapropter & reliqua ipsis eadem. In eo autem quòd vel cum rigore, vel sine rigore, & cum vomitibus quibusdam ac sudoribus, vel sine iis fiant, differunt.

Continuæ febre cũ singulis inter mittẽtibus eiusdẽ generis.

Exquisita febris ardens quo à tertiana exquisita distat.

Simplices ac impermixtæ febre primùm cognoscendæ.

COMMENTARIVS.

De febrium quas Græci συνεχεῖς Latini verò continuas vocant, dignotione, hoc capite tractaturus Galenus, principiò quo pacto ille cum intermittentibus conueniant, & item quo differant, modo monstrat. Conueniunt autem eo, quòd cum intermittentibus eiusdem sunt generis, hoc est, proportione quadam illis respondent, & ex iisdem causis procreantur. Vt enim tertiana exquisita intermittens in corporis natura biliosa, ætate vigente, æstiuo tempore, locis calidis & siccis, vita, laboribus, curis, & vigiliis dedita, aliisque suprà, nempe capite huius libri tertio, commemoratis accidit, & tertio quoque die inuadit: ita etiam tertiana continua, quæ alio nomine à vehementissimo incẽdio & calore, Græcis καῦσος, Latinis verò ardẽs vocatur. Pari modo cõtinua quotidiana anni tempore & constitutione, ætate, regione, natura corporis, & victus ratione humidioribus, vt quotidiana intermittens nascitur, eandemque pulsuum speciem, ac eundem calorem cum quotidiana exquisita obtinet, atque vt illa singulis diebus accessionem habet. Sic quartana continua in natura corporis melancholica, tempore autumnali, locis frigidis & siccis, vita quæ atrã bile coaceruat perindeatq; quartana intermittẽs accẽditur, & vt illa quarto quoq; die accessionẽ obtinet. Atq; ita quidem conueniunt, atq; eiusdẽ cum intermittentibus generis sunt continuæ. Differunt autem hoc modo, exquisita quidem ardens sine rigore inuadit, neq; in quietem febre

Cõtinuæ cũ quo intermittentibus conueniant.

Continua tertiana. καῦσος. Ardens.

Continua quotidiana.

Continua quartana.

Cõtinuæ vt ab intermittentibus differant.

ἀπυρεξία. vacantem, ἀπυρεξία Græci, nostri infebricitationem vocant, definit. Quotidiana itidē & quartana continuæ ad quietem febre vacantem nunquàm peruenient, nisi ex integro cessent. Præterea in quartana continua neque rigor accessiones, vt in intermittente, præcedit, neque easdem sequitur sudor. In ardente etiam febre neque rigor, neque sudor statim inter initia eiusdem fit, neque etiam deinceps ad iudicationes vsque. Nam

4 apho. 58. circa iudicationem morbi, iuxta id Hippocratis (Qui ardente febre correptus est, si rigor successerit, à morbo liberatur) rigor, ac subinde etiam sudor, fieri possunt, quemadmodum cap. 3. fusiùs diximus. Proinde cōtinuas febres, si quispiam exercitatus est, primo statim die cognoscere, & à se inuicem discernere poterit. In secundo autem, si modò animum adhibeat, & singula indicia suprà dicta diligenter expendat, etiam is qui nondum exercitatus est, deprehendere ac discernere potest. In continuis autem cognoscendis, & à diuersi generis febribus distinguendis hoc primùm faciendum erit, vt quæ simplices ac impermixtæ siue synceræ sunt, quas veteres medici ob id legitimas & exquisitas nominauerunt, primas cognoscere studeamus. Cæterùm non tantùm prædictis rationibus continuæ ab intermittentibus differunt, sed ea quoque, quòd in continuis humor febrem efficiens sit intra vasa, in intermittentibus verò per vniuersum fertur corpus. Nam si à flaua bile, sine alicuius visceris vitio, phlegmone scilicet iecoris, pulmonis, & id genus aliorum, accenditur febris, & bilis in vasis manet, exquisita fit ardens, seu tertiana continua. Sin per vniuersum fertur corpus, tertiana intermittens. Ita si ab atra bile quæ in vasis fixa est & hæret febris procreatur, quartana cōtinua est: sin ab ea quæ mouetur, & per vniuersum fertur corpus, quartana intermittens. Pari modo si à pituita intra vasa contenta oritur febris, quotidiana continua erit: sin ab ea quæ vndequaque fertur, quotidiana intermittens. Quapropter intermittentes febres eandem hypothesin, hoc est, genus, materiam, seu eandem causam cum continuis habent, atque hoc vno tantùm differunt quòd continuæ per venas, intermittentes autem vndequaque delatos humores habent. Cæterùm etsi etiā reliqua, hoc est, natura corporis, ætas, tempus, & constitutio anni, regio, aliaque eiusmodi suprà comprehensa, eadem sint, tamen in eo etiam differunt quòd continuæ sine rigore, intermittentes verò cum horrore vel rigore incipiunt. Item quòd intermittentes cum vomitibus & sudoribus intermittant, continuæ nequaquam.

Synceræ febres, quas legitimas & exquisitas vocāt, primùm cognoscendæ.

In continuis febribus humor intra vasa.

Continuæ febres eandē cū intermittentibus hypothesin habēt.

Continuam autem appello febrem quæ in quietem febre vacantem antequā omnino soluatur non desinit, etsi aliqua sensibilis declinatio apparet. Quando verò neque sensibilis aliqua declinatio fit, semper verò à primo principio vsque ad iudicationem similis perseuerat, è genere quidem ardentium febrium & hæc est, acumine verò ab illis differt. Sed neque in primo die, neque in secundo huiusmodi febrem prænoscere licet, neque fortè vtile: sufficit enim genus cognoscere, quòd scilicet biliosa sit, perurens, & peracuta. Neque enim si Synochum quispiam ipsam nominat, quemadmodum medici nonnulli, appellationis ratione à febribus ardentibus toto genere differt. Quemadmodū neque quòd tres huius ipsius synochi differentias agnoscentes, proprium singulis ipsarum nomen imponunt, has quidē inualescentes, illas verò in eodem vigore perseuerantes, aliàs autem decrescentes nominant, iam propterea genere ipsas differre existimandum est. Quocirca neque ad præsentem commentationem ipsarum dignotio magnum aliquid confert. Hæ enim omnes in prima septimana iudicantur. Hoc verò ad præsens necessariū est, vt aliquam totius morbi constitutionisque, & iudicij in primis diebus cognitionē nanciscamur. Si enim tertiana exquisita est, intra septimum circuitum: si verò exquisita

Continua febris quæ: Synochus febris.

Synochi differentię tres.

Iudicii cognitio in primis diebus nanciscenda.

quisita ardens, intra primam septimanam necessariò iudicabitur. Omnino autem diuturnæ sunt, & quotidiana intermittens, & ipsi proxima continua: sicuti etiã quartana, & quæ quarto quoque die exacerbatur. Proinde tria quidem sunt vniuersa simplicium febrium genera. Singula autem horum in duas primas secantur differentias, aut enim cõtinuæ, aut intermittentes erunt, & primo die dignoscuntur: aliæ statim inuadentibus accessionibus, aliæ quum increscunt, quædam vbi iam vigent, quædam in prima inclinatione, aut febre vacantibus interuallis. Tria vniuersa simpliciũ febriũ genera.

COMMENTARIVS.

Hoc in loco Galenus quid sit febris quæ Græcis συνεχὴς, latinis verò continua vocatur, & quot eiusdem sint differentiæ ostendit. Cõtinuam autem esse ait quæ in quietem febre vacantem non desinit, sensibilem tamen remissionem in singulis accessionibus obtinet. Alterum tamen genus febrium ardentium reperitur, in quibus nulla fit sensibilis remissio, sed à principio usque ad iudicationem semper similes manent. Differunt tamen ab ardentibus exquisitis acumine, quòd scilicet ardentes exquisitæ, non exquisitè peracutæ sunt: aliæ verò febres in quibus vna accessio ab initio ad finẽ perpetuò manet, exquisitè peracutæ sunt. Has quidem febres Galenus hoc loco, & lib. 2. de differen. feb. capite. 2. & libro. 9. therap. method. capite. 2. à continuo feruore σύνοχους, latinè continentes, vocat. Cæterùm hoc febrium genus neque in primo, neque in secundo die prænoscere licet, hoc est, non licet continuam primo, aut secundo die à synocho seu cõtinente internoscere, sed in tertio tantùm, quòd scilicet ardens seu continua non nisi tertio die remissionem, & alteram accessionem habet, quibus certè rebus à synocho manifestissimè differt, vtpote quæ nullam remissionem, & vnam tantùm vsque ad finem accessionem obtinet. Sed neq; etiam admodum fortè vtile est continentem à continua discernere, quòd ad curandi rationem dextrè inueniendam sufficiat cognoscere quòd biliosa sit, perurens, & peracuta. Talis enim etiam quum sit exquisita ardens, non est quòd in curãdi ratione admodum distent. Porrò sunt synochi seu continentis febris tres quidem differentiæ. Quædam enim à principio vsque ad finem paulatim augentur. Has Græci medici ἐπακμαστικοὺς, id est, crescentes seu inualescentes appellant. Quædam in eodem vigore perseuerãt, quas iidem ὁμοτόνους ἢ ἀκμαστικοὺς, hoc est, similem tenorem seruantes, nominant. Nonnullæ à principio ad finem vsque decrescunt, quas Græci ἀναβατικοὺς, ἢ παρακμαστικοὺς nominant, vt loco suprà citato, & 9. therap. method. cap. 4. fusiùs Galenus ostendit. Neque tamen harum differentiarum dignotio magnum aliquid ad futuram prænoscendam iudicationẽ confert. Hæ enim omnes in prima septimana iudicantur, sunt enim peracutæ. Si itaq; exquisitè peracutæ fuerint febres, vt continentes, intra primum quaternarium, aut non exquisitè peracutæ, intra primum septenarium vt plurimùm iudicantur. Hoc verò ad præsens est necessarium, vt aliquam totius morbi, & eius constitutionis, atque iudicij in primis diebus cognitionem nanciscamur. Verbi gratia, si esse exquisitam tertianam cognoscimus, quòd iudicium intra septimum circuitum sit futurum sciemus: iuxta id Hippocratis. Tertiana exquisita in septem circuitibus, quum tardissimè iudicatur. Sin exquisitam ardentem esse animaduertemus, necessum est hanc intra primam septimanam iudicari, quòd scilicet is sit morborum peracutorũ iudicationis terminus. Omnino verò diuturnas esse constat, & minimè acutas, vt quæ decimumquartum diẽ excedãt, quotidianã & quartanã intermittentes, & cõtinuas. Vt ex iã dictis sit euidentissimum tria esse in vniuersum febrium genera, tertianam nimirum, quotidianam, & quartanam. Singula autem horum generum in duas primas diuiduntur differentias, in continuam scilicet ac intermittentem. Atque intermittentes primo statim die dignoscuntur, idque vel in principio, vel augmento, vel vigore, vel prima inclinatione seu

Febris συνεχὴς seu cõtinua quæ.

Συνόχος febris, seu continens.

Synochi tres differentiæ.

ἐπακμαστικοί.
ἀκμαστικοί.
παρακμαστικοί.

4. apho. 59.

Febrium genera & differentiæ.

remiſsione acceſsionis, vel certè ex interuallis, vnius aut plurium dierum.

CAPVT VII.

In cõpoſitis morbis dignoſcendis prudẽtia & exercitatione eſt op°.

Vod ſi verò morbus compoſitus fuerit, nõ æquè facilis dignotio eſt, ſed hic maximè prudentia & exercitatione opus eſt. Intelligẽtiam quidem vnuſquiſque domi ſuaptè natura poßidebit, aut ſi non poßidet, aſſequetur. Exercitationem verò ea quæ nunc dicetur meliorem nemo inueniet. Quippe oportet vt ſeipſum exercitet in cognoſcendo ſimplicem febris ſpeciem, atq; ita deinceps ad compoſitas progrediatur. Bifariam verò prima quidem ſectione compoſitum febris genus fit, vel quia prædictæ inuicem miſcẽtur ſine laborante loco: vel eò quòd aliqua pars phlegmone obſeſſa ipſas accendit. Vtraq; autem harum differentiarum, alteram rurſus ſectionẽ accipere poteſt. Quæ enim ſine laborante parte conſiſtunt, bifariam miſcẽtur, interdum quidem complicatæ, nonnunquam autem, ac ſi aliquis dicat, per totum confuſæ. Sic etiam partes phlegmonæ obſeſſæ, quippe harum hæ quidem veluti complicantur ſolùm: ille verò veluti confuſionem quandam affectuum obtinent.

Bifariam febres componuntur.

COMMENTARIVS.

Hactenus de ſimplicibus febribus dignoſcendis Galenus abundè tractauit. Nũc de cõpoſitis acturus principiò cõpoſitarum febriũ dignotionẽ non ita facilè eſſe atque ſimpliciũ ſed ad eas probè cognoſcẽdas prudẽtia & exercitatione opus eſſe docet. Intelligentiã aũt vnuſquiſq; domi ſuaptè natura poſsideat oportet, aut ſi nõ natura poſſideat, ſtudio & diligentia aſſequatur. Sunt enim qui ex ea familia procreãtur, vt natura prudẽtes ſint: cõtra alij nullã natura prudentiã atq; intelligentiã habent, vt igitur hãc ſtudio conſequantur neceſſe eſt. Exercitationem tamen meliorem nemo excogitabit, quàm vbi quis ſe initio in cognoſcendis ſimplicibus exercitet, atque deinceps ad compoſitas progrediatur. Fieri enim nequit vt compoſitum aliquid deprehendamus, niſi priùs ſimplicia ex quibus conſtat nobis cognita fuerint. Et hoc etiã naturæ ordinisq; ratio exigit, vt à ſimplicibus ad compoſita nos conferamus. Cæterùm febres bifariam quidem prima ſectione componuntur. Primò, quando prædictæ febres, hoc eſt, tertiana, quotidiana, & quartana, citra aliquem laborantem locum, inuicem miſcentur. Secundò, quando febres quæ ob partem aliquam phlegmone obſeſſam, iecur nimirũ, pulmonem, & id genus alias, natæ ſunt, inuicem commiſcentur. Vtraque autem harũ iam dictarum differentiarum, alteram ſuſcipere poteſt diuiſionem. Quippe prioris generis febres, quæ ſcilicet citra laborantem aliquam partem conſiſtunt, bifariam miſcentur. Primò dum complicantur. Secundò verò quando confunduntur. Quod vt rectiùs intelligatur animaduertendum febres tum complicatas miſceri, quando horis differentibus inuadunt. Confuſas verò, quando eodem tempore incipiunt. Prima autem mixtio Græcis ἐπιπλοκὴ, altera verò κρᾶσις nominatur, vt atteſtatur Galenus lib. 2. de differen. feb. cap. 8. in eum ſcribens modum. ἐπιπλοκὴν μὲν ὀνομάζω, ἐπειδὰν κατὰ διαφόρους εἰσβάλλωσι. κρᾶσιν δὲ, τὴν καθ' ἕνα χρόνον ἀρχήν. Porrò alterius generis febres, quæ ſcilicet propter partes phlegmone obſeſſas oriuntur, itidem vt priores, vel complicantur, vel confunduntur, vt paulò poſt latiùs dicemus.

Intelligẽtia vnde aſſequitur.

Exercitatio optima quæ.

Febriũ cõpoſitio.

Complicari febres quid.

Confundi. ἐπιπλοκὴ. κρᾶσις.

Complicationem igitur vt primùm cognoſcamus exercitari oportet, ſic deinde confuſionem, à febribus incipiẽtes. Cõplicantur aũt ſæpius febres eiuſdem generis, cum alijs eiuſdem generis: aut eiuſdẽ ſpeciei, cum alijs eiuſdem ſpeciei. Accidit etiam quandoque vt differentes. Quippe & quotidianæ tertianis, & iis quartanæ,

Complicatio febrium varia.

tanæ,

tanæ. Atque sæpe inuicem quæ eiusdem sunt speciei complicantur. Proinde interdum idem homo tres habet quartanos circuitus. Hos quidem non est difficile cognoscere. Quandoque verò aliqua intermittentium cum continua cõplicatur, difficillimam, & difficilè explorabilem mixtionem faciēs, de qua deinceps dicemus, vbi priùs omnes quas proposuimus differentias recensuerimus. Nam laborantes loci similiter febribus mixtionem obtinent, aut quia differentium partium singulæ proprias febres accendunt, veluti lien, si ita contingat, aut iecur: aut quia affectus mixti sunt, vt phlegmone erysipelatosa, erysipelas phlegmonosum. Verùm in iis omnibus mixtionibus agnoscendis exercitari oportet, quando exquisitè earum species simplices cognouerimus. Alia enim species peripneumonicæ, phreniticæ, pleuriticæ, & hepaticæ febris, & singularum aliarum quæ in partibus phlegmone obsessis accenduntur febrium. Aliæ autem rursus species earum quæ ex erysipelatis fiunt. Et maligna ardens, aut pulmonis, aut iecoris, aut ventriculi erysipelatis succedit. Discernere autem oportet in singulis ægrotantibus primùm quidem si citra laborantem locum febris sit in humoribus putridis, aut solo spiritu alterato. Secundò verò si pars aliqua laborans causa est, quis sit eius affectus. Postquam verò hæc dignoscere exercitatione studueris, mixtiones horum omnium inuenies.

Laborantium locorum mixtio.

Maligna ardens.

COMMENTARIVS.

In cognoscendis febribus compositis à complicatione auspicandum esse hortatur Galenus. Facilius enim ij morbi qui diuersis inuadunt horis, quàm qui eodē incipiūt tempore noscuntur. Cęterùm vt à febribus quæ citra laborantem aliquam particulam excitantur exordiamur, complicantur sæpe febres eiusdem generis cum aliis eiusdem generis, vt continuę cum cõtinuis, & intermittentes cum intermittentibus. Itē eiusdē speciei, cū aliis eiusdē speciei, vt tertianæ cū tertianis, quartanę cum quartanis. Quandoq; etiam genere & specie differentes inter se complicantur, vt continua cū intermittente, tertiana cum quotidiana, aut quartana. Porrò si febres eiusdem speciei complicantur, tum promptè admodum dignoscuntur. Contrà verò si diuersorum generum inter se miscentur ac complicantur febres, difficillimè cognoscuntur. Porrò habent etiam laborantes loci similiter febribus suam mixtionem. Vel enim singulæ partes inter se differentes suas ac proprias febres accendunt: verbi gratia, iecur proprias, lien etiam proprias succendit febres. Si itaq; ob plures partes laborantes febres excitantur, mixtio iam partium laborātium ratione erit. Vel mixtæ dicuntur febres, quia affectus qui partes obsident mixti sunt, vt si pars aliqua laborat phlegmone erysipelatosa, vel erysipelate phlegmonosō. In iis autem omnibus mixtionibus agnoscendis tum tandē exercitari aliquem oportet, quando primùm simplices earundem, propter causam suprà expositam, species cognouerimus. Nam est alia species febris quæ propter pulmonis, vel cerebri, vel succingentis latera membranæ, vel iecoris phlegmonen accēditur. Alię item species febrium quæ ex erysipelatis. Febris autē quæ propter pulmonis, aut iecoris, aut vētriculi erysipelata fit, Gręcis κακοήθης καῦσος, latinis maligna ardens dicitur. Porrò in omnibus ægrotantibus primùm considerare oportet num febris citra laborantem locum sit in humoribus putrescentibus, an in spiritibus alteratis, hoc est, putrida, aut diaria. Secundò verò si pars aliqua laborans causa est febris, considerandū quis sit eius partis affectus, num scilicet phlegmone sit, aut erysipelas. Vbi autem iam dicta omnia exercitatione dignoscere studueris, eorūdem etiam mixtiones inuenies.

In cognoscendis febribus compositis à complicatione auspicandum.

Complicationis febriū diuersitas.

Laborantium locorū mixtiones.

κακοήθης καῦσος.

CAPVT VIII.

Homines sic sūt affecti vt pauca discere dignentur, ac simul nihil prætermitti velint.

Num igitur nunc à me postulabis, vt laborantium locorum, aut omnē febrium cōplicationem recenseā? Et quidem ipse rursus cōmentationis prolixitatē reprehendes. Mirandū sanè hoc quòd plurimi hominum sic affecti sint, vt pauca discere dignentur, ac simul nihil prætermitti velint. Quum itaque decem Archigenis libros quos de febrium dignotione scripsit prolixos esse dicant, solùm compendium legere conantur, neque hoc ipsum omnes, sed sunt qui hoc etiam breuius aliquid quærunt. Sunt autem qui & illum reprehendunt propterea quod integrum librum de febris dignotione cōscripserit, & hunc quidem legere nolunt, neque audire & discere quantùm in febris notione errauerit Erasistratus. Quū verò sibi aliquid de febribus dici iubent, statim primam differentiam non concedunt, quod hæ quidem cum laborantibus locis, illæ verò citra hos consistunt. Idem etiā hoc in indicationibus faciunt, si quid omissum est reprehendentes, eorum autem quæ dicta sunt prolixitatem improbantes. Et quum hæc quam reprehendunt prolixitas natura duplex sit, veluti nunc distinguam () harum vtranque vituperant, plus tamen illis breuitatem ipsam. Hanc quidem, vt quæ vel aliqua eorum quæ sunt necessaria prætermittat, vel omnino obscurè doceat. Prolixitatem verò quæ vtilia omnia docet, atque vnà quæ nonnulli falsò sunt opinati refellit, longas esse nugas dicunt, & illos qui ea tantùm quæ vtilia sunt docent, collaudant. Rursus illi qui hæc solùm dicunt, contrarias aliorū opiniones obiiciunt, temeritatemque reprehendunt, si citra demonstrationem simpliciter enunciatis credi putant. Neque verò etiam illos tolerant qui ea quæ vtilia sunt fusiùs docent. Proinde non mirandum si etiam sermones de iudiciis eodem modo calumniabuntur. Breuitatem quidem vituperantes, veluti obscuram, & multa prætermittentem. Quum verò plura audire nolint, adhuc tamen quæ paulò antè dicta sunt improbant. Nam & Archigeni de laborantibus locis libri tres conscripti sunt, optimi sanè omnium eorum qui in hanc tractationem anteà scripti sunt. Hæc igitur vniuersa si in præsentem librum trāsferre tentarem, & iis præterea quæ à nobis inuenta sunt adderem, prolixitatem operis accusarent. Quinetiam si de differentiis febrium omnia in hoc libro percensērem, multo quidē magis ipsis sermonem prolongare viderer. Quòd igitur nullum scriptū calumnias effugere possit tam est antiquum, vt etiam Plato eius meminerit. Quum hæc ita se habeant, mediam sermonum formam eligendam esse optimum mihi videtur. Quid autem est medium? quod ego nunc mihi videor attingere, omnia quidem demonstrans quæ necessariò oportet cognoscere eum qui rectè morbi solutionem prænoscet, qualisque, & quo tempore futura sit, non omnia sanè illa nunc percensens, sed quæ à prioribus obscurè dicta sunt enarrans, quæ verò prætermissa sunt, adiicens. Quæ autem rectè ac manifestè dicta sunt transcribere, aut iis quæ falsò sunt tradita contradicere, vtpotè quod sermonem prolongat, euitaui. Quoniam igitur in primo libro, dum Hippocratis aphorismum enarraremus nobis demonstratum

Nullum scriptū calumnias effugere potest.

Media sermonū forma eligenda.

stratum est, quòd non exiguam ex ipsius morbi natura prænotionem futurorum arripere licet: mirum verò esse multis videtur si primo die quispiam morbi speciem sciat, demonstrare tentauimus mirum fortè esse, nõ tamen tale quod fieri nequeat, viamque qua id ipsum efficere oportet monstrauimus, hîc mihi à sermonis prolixitate abstinere visum est, atque eum qui hæc exquisitè discere velit, vt se in Archigenis commentariis de laborantibus locis, & de febrium dignotionibus, & adhæc de typis exercitet iubere. Fortassis & nos in eosdẽ locos scribemus, vt ea quæ inuenta sunt enarremus, ac quædam ab Archigene nõ rectè dicta subtrahamus, omniaque dilucidè interpretemur. At in præsentia in illis exercitari conuenit.

COMMENTARIVS.

Quum superiori capite monuerit Galenus diligenter à medico esse considerandũ num febris citra laborantem locum, aut cum laborante loco sit excitata, huius capitis initio cur laborantium locorum, febriumque omnem complicationẽ non recenseat, causas exponit. Metuit enim ne si idipsum faceret, commentationis prolixitatẽ nonnulli reprehenderent. Notat etiam plurimorum hominum peruersum iudicium, qui pauca quidem discere, omniaque compendio cognoscere volunt, & simul tamen nihil prætermitti. Quasi verò fieri posset, vt compendio rem complexus, nihil prætereat aut omittat. Proinde quum Archigenes decem de febrium dignotione libros scripsisset, adeoque febrium vniuersarum naturam & differentias omnes copiosè admodum in iis exposuisset, tamen plærique prolixitate deterriti, solum compendium horum librorum legere maluerunt, neque idipsum quidem omnes, quippe fuerunt etiam qui breuius aliquid quæsiuerunt, tanta semper hominum quorundam est ignauia, vt nihil quod satis esset breue reperire queant, digni sanè qui Thessalũ præceptorem habeant, vt qui sex mensium, si Diis placet, spatio singula ad artis tractationem necessaria eos docere posset. Fuerunt etiam qui Archigenis vnicum tantùm de febrium notionibus librum aduersus Erasistratum scriptum legere noluerint. Proinde mirandum non est si idem etiam in iis de iudiciis libris plerique sint facturi. Quippe breuitatem in illis veluti obscuram, & multa prætermittentem damnabunt: prolixitatem verò vtilia omnia docentem, & vnà falsas aliorum opiniones refellentem, tanquam longas nugas improbabũt. Nullum enim est scriptum siue breuius, siue longius fuerit, quod calumnias & morsus sycophantarum effugere possit. In ista igitur iudiciorum peruersitate optimum est vt mediam quis sermonum formam eligat, quæ sanè talis est vt necessaria omnia demonstret, & ea quæ ab aliis sunt obscurè tradita enarret, quæque omissa sunt adiiciat. Proinde in iis de iudiciis libris Galenus omnia quidem quæ necesse est eum qui morbi solutionem prænoscere voluerit scire demonstrauit, non tamen omnia quæ à prioribus dicta sunt transcripsit, sed quæ ab illis obscurè dicta sunt enarrauit, quę verò prætermissa sunt adiecit. Quapropter quum in primo libro duodecimum sectionis primę Hippocratis aphorismum enarrasset, quòd non exiguam ex ipsius morbi natura futurorum prænotionem medicus nancisci posset copiosè admodum demonstrauit, quòd scilicet obscurè hoc ab Hippocrate dictum esset. Hîc autem vbi de locorũ laborantium & febrium complicatione illi esset dicendum, ad Archigenis commentarios lectorem ablegat, vt qui dilucidè & exquisitè in illis de laborantibus locis, & febrium dignotionibus egerit. Et pollicetur hoc loco libros quos subinde de laborantibus locis scripsit, vt hinc palàm fiat libros de iudiciis ante eos quos de laborãtibus locis inscripsit esse editos. Atque hæc ferẽ summa est eorum omnium quæ hoc capite tractat Galenus. Vnum tamen hic adiiciendum esse iudicaui, nempe quòd putemus eo loco vbi signum illud () adposuimus aliquid esse in Gręco Aldini codice omissum.

Hominum peruersum in discẽdo iudicium.

Archigenes decẽ de febriũ dignotione libri.

Breuitatis amantes.

Media sermonũ forma quæ?

Nam duplicem prolixitatis modum vt pollicetur non distinguit, quum tamen illum
„ antiquus interpres diserte explicet, qui præsentem locum ita conuertit. Et prolixitatis
„ quidem duo sunt modi. Vnus qui versatur in perscrutatione rerum vtilium. Alter qui
„ in refellendis aliorum falsis opinionibus consistit. Quare sic restituendum hunc Ga-
„ leni locum censeo. Et quum hæc quam reprehendunt prolixitas natura duplex sit, ve-
„ luti nūc distinguam. Vna quidem quæ vtilia omnia docet, altera verò quæ falsas alio-
„ rum opiniones refellit, harum vtranque vituperant. Nisi fortè hæc verba, veluti nunc
„ distinguam, ad sequentia quispiam referre velit, vbi ait: prolixitatem verò quæ vtilia omnia docet, atque vt quæ nonnulli falsò sunt opinati refellit: Sed tamē in antiquo interprete etiam repetuntur, vt coniiciamus locum hunc esse mutilum.

CAPVT IX.

Rursus igitur repetentes, quod huic tractationi proprium est narremus. Proprium verò est viam exercitationis de compositis morbis tradere talem, qualem paulò antè de simplicibus tradidimus. Exquisitas enim febres siue intermittentes, siue continuæ fuerint statim à principio cognoscere licet. Quæ verò aliarum permixtione variant & adulterantur, eas difficile quidem est primo die, neque tamen impoßibile, vt agnoscamus: plurimas tamen vel in secundo, vel tertio, aut omnino quarto die exquisitè inuenire licet. Nullum enim est neque genus, neque species morbi, quæ non tertio vel quarto die cuius natura sit euidenter appareat. Inuadat enim febris aliqua horrida simul & omnino inæqualis tum in pulsibus, tum in eo qui est in toto corpore calore, vt sæpius prope vigorem esse, aut mediū augmenti obtinere existimetur. Rursus verò horrida fiat, & pulsus minores, ac debiliores, & tardiores, & rariores habeat, & calorem ab extremis quidem recedentem, circa ventrem verò & thoracem exuperantem, hanc sanè quispiam meritò semitertianam fore, magis verò iam esse sperauerit. A multis autem tertio die cognoscetur. Verū hæc quidem mixta est ex biliosa & pituitosa febribus, paulò antè expositis, nō inuicem complicatis, sed per totum confusis.

COMMENTARIVS.

Reuertitur hoc loco Galenus ad cōpositas febres, viamque ac rationem tradit qua illæ perinde atque simplices cognosci queant. Vt autem exquisitè ac simplices febres, siue intermittentes siue continuę fuerint, facilè & statim primo die cognosci possunt, quemadmodum in præcedentibus est expositum capitibus: ita sanè quæ aliarum permixtione variant ac compositæ sunt difficulter, & rarò, nisi in secundo, vel tertio, aut omnino quarto die exquisitè dignoscuntur. Nullum enim morbi genus est, quod nō tertio vel quarto die cuius naturæ sit euidenter se ostendat. Quanquam fieri potest vt composita quoque febris primo statim die cognoscatur. Principiò autem febris, quæ per confusionem mixta est, exemplo, quomodo compositus morbus cognosci debeat ostendit. Si enim inuadat febris aliqua horrida simul & omnino inæqualis, tum in pulsibus tum calore, vt sępiùs propè vigorem, aut medium augmenti esse videatur. Rursus si horrida fiat, & minores, debiliores, tardiores, & rariores pulsus habeat, & calorem ab extremis partibus recedentem, & circa ventrem ac thoracem exuperantem, certum erit hanc fore semitertianam, quam Græci ἡμιτριταῖον appellant. Pro cuius loci pleniore intellectu sciendum est, horridam febrem, Galeno lib. 2. de differen. febrium cap. 8. & lib. 1. Epid. commen. 1. attestante, esse in qua magnam accessionis partem hor

ror occupat. Vel, vt libro primo Epidemiorum, commentario vigesimotertio, constitutionis primæ, ait, quando per augmentum & incrementum accessionis dintissimè horrent ægri. Neque enim quibus initio accessionis horrores fiunt, isto appellat nomine Hippocrates, sed quibus per totam ferè accessionem horroris symptoma producitur. Talis quidem est semitertiana, mixta ex biliosa & pituitosa febribus, altera enim dierum & tertiana intermittens, & quotidiana continua simul inuadunt, non inuicem implicatæ, sed per totum confusæ. Quocirca accessionis initium fit cum horrore, qui medium inter rigorem & frigefactionem obtinet locum, quorum alterum tertianam febrem, alterum quotidianam comitatur. Præterea vt inæqualitas non tantùm in pulsibus, sed & calore sit oportet. Alius enim tertianæ, magnus nimirum, vehemens & frequens est pulsus, alius quotidianæ, nempe minor, debilis, & rarus. Calor itidem in tertiana vehemens, in quotidiana contrà remissior, vt nihil mirum sit in iis omnibus esse inæqualitatem. Altera dies solam habet quotidianam, hinc est quòd cum horrore & extremorum refrigeratione inuadat, pulsusque in ea sint minores, debiles, rari & tardi, talia enim esse signa quotidianæ suprà, nempe capitibus tertio, quarto & quinto diximus. Quum itaque febris hæc ex tertiana & quotidiana constat, meritò huic semitertianæ nomen inditum est, tota enim eius natura, Galeno etiam libro secundo de differentiis febrium, capite septimo subscribente, dimidia parte alterutram prædictarum febrium habet. Atque hactenus hæc de semitertiana dixisse sufficiat.

Quæ verò ex complicatione ipsarum consistit, quadrifariam fit, vel tertiana ac quotidiana commixtis, vel continua quotidiana cum tertiana continua, vel tertiana cum quotidiana continua, aut quotidiana intermittens cum tertiana continua. Harum verò mixtionum nulla primo die exquisitè dignoscitur. Secundo autem imminente die, agnoscere haud difficile est, ac multò magis tertio, & rarò fit vt quarto indigeas. Fiat enim, verbi gratia, primo die accessio cum rigore, deinde calida & perurens febris accensa, implacida molestave, & sitibunda sit, & celeriter ad vigorem perueniat, pulsusque æquales magnos, vehementes, frequentes, & celeres habeat. Sit autem similiter pulsibus & calor omnino æqualis, deinde cum vomitu & sudore desinat, & quædam febre vacans quies ipsi succedat, manifestum est talem accessionem tertiani circuitus esse propriam. Secundo verò die quotidianæ accessio fiat, neque enim de ipsis millies dicere necessarium est, hîc mentem ad horas accessionum adhibere oportet, vt quid de tertio die prænoscas. Nam si tertianæ, verbi gratia, febris accessio prima hora fiet, vndecima verò quotidianæ, sic quidem vtriusque principia manifesta erunt, & magis vbi plus inuicem distent. Si verò vtraque eadem inuaserit hora, mixta omnino accessionis species erit. Et ei qui perspicere potest, veluti mixtio quædam quotidiani & tertiani circuitus facta videtur. Discernit autem eos manifestè quartus dies, quum iam artifici etiam secundo cognoscantur. Adhuc autem deprehensu difficilior fit intermittentium cum continuis mixtio, vt multis etiam omnino fieri non posse videatur. Simul enim eundem hominem ad quietem febre vacantem peruenire, & nequa-

quam sine febre esse ex tali mixtione accidit, quòd omnium minùs fieri potest. Verum si quis & hîc vtriusque febris naturam exquisitè cognoscere queat, manifestè sciet quòd huiusmodi mixtio fieri possit. Nuper igitur muliercula quædam in paribus diebus horridam accessionem habebat exquisita semitertianæ propriam, in imparibus autem manè quidem alteram quandam eâ quæ præcesserat multo minorem, vt altera die semitertianæ accessio iterum inuadere videretur, quod in ipsa fieri consueuit. Octaua verò hora diei, altera cum vehementi rigore inuadebat accessio omnia exquisitè tertianæ febris adferens indicia. Hæc autem tertia noctis hora, sudoribus & bilis vomitibus fracta, in paris diei horam secundam extendebatur. Vbi verò iam propè quietem febre vacantem venisset, rursus horrida illa & inæqualis accessio, quam in paribus diebus diximus fieri, succedebat. Postea per vniuersam diem malignè coarctata & rursus impetum faciens vix tandem occidente Sole ad vigorem perueniebat. Noctis autem hora quarta declinare incipiebat. Deinde manè quum adhuc plurimæ superessent reliquiæ, augmentum non valdè inæquale vsque ad octauam horam intendebatur. Pòst quum iam manifestè vigorem obtinere hæc febris videretur, altera exquisitè tertianæ formam retinens accessio succedebat. Hanc nos febrem confestim die secunda ex complicatione semitertianæ & tertianæ esse factam cognouimus: multò verò certiorem tertius dies cognitionem præbuit. Aque in spem venimus alterum tertianæ circuitum citò desiturum, alterum autem in longiùs tempus extrahi, atque sic accidit. Et tum apertè reliqua morbi pars visa est sola esse semitertiana, principium vtique totius circuitus in pari die faciens, in die verò impari iterum accendebatur. Tales quidem mixtiones non est vniuscuiusque cognoscere. Si qua verò febris primo die exquisita tertiana esse videtur, deinde altero die rursus similem exquisitè priori accessionem habuerit, hæc toleratu facillima est, duplex existens tertiana. Sic autem & duæ & tres inuicem quartanæ vt plurimùm complicantur, quas accessionum species à quotidianis discernit. Neque enim quòd singulis diebus accessio fit tutum est quotidianarum indicium, sed & febris ipsius & symptomatum species quotidianam discernit.

COMMENTARIVS.

Ostendit hoc loco Galenus quatuor esse biliosæ & pituitosæ, quarum paulò antè mentionem fecit, hoc est, tertianæ & quotidianæ febris complicationes, quas etiam libro secundo de febrium differentiis, capite septimo recenset, mutato tamen ordine. Nam quæ hîc secunda est, illic quartam facit, & quæ hoc loco ordine tertia est, illic secundam statuit, quę verò hîc, quarta est, illic tertiã facit. Prima itaque complicatio est, qua tertiana & quotidiana intermittentes miscentur. Secunda, vbi tertiana & quotidiana continuæ permiscentur. Tertia, quando tertiana intermittens, & quotidiana continua. Quarta, vbi quotidiana intermittens, & tertiana continua miscentur. Harum autem quatuor iam

dictarum commixtionum nulla primo die exquisitè cognoscitur. Secundo autem die imminente agnoscere haud difficile est, ac multo magis tertio, ac rarò fit vt quarto ad earundem dignotionem egeamus, quod exemplis aliquot Galenus monstrat. Primum verò exemplum, tertianæ & quotidianę intermittentium mixtionem ob oculos ponit. Si enim primo die fiat accessio cum rigore, dein febris vehemens & perurens implacida molestáve accendatur, & sitibunda: hoc est, si rigorem excipiet calor vehemens, perurens, & qui ægrotantem grauiter afficit atque molestat, sitimque affert: Neque enim ἀσώδης febris, vt libro quarto de victu acutissim. morborum, commentario quadragesimo secundo attestatur Galenus, alia est quàm in qua ægri grauiter afficiuntur, atque implacidè molesteque se habent, nec iacentes se se vno in loco continere possunt. Præterea si celeriter ad vigorem perueniat, pulsusque æquales, ac calorem æqualem habeat, & cum vomitu scilicet bilioso & sudore desinat, & quies febre vacans ipsi succedat, manifestum est talem accessionem tertiani circuitus esse propriam. Nam eiusmodi omnia quæ iam recensuimus in tertianæ febris accessione euenire suprà, capite nimirum tertio, diximus. Si autem secundo die quotidianę intermittentis, græcè enim est ἀμφημερινῆς, accessio, quæ qualis sit, suprà capite quinto exposuimus, fiat, tum ad horas accessionum animum adhibere oportet. Si enim diuersis horis inuaserint, verbi gratia tertianæ accessio hora prima, quotidianę verò vndecima, tum vtriusque principia erunt manifesta, & quo magis distant, eo erunt etiam manifestiora. Si verò vtraque febris eadem inuaserit hora, mixta omnino accessionis species ex tertiano & quotidiano circuitu erit. Quas quidem quartus dies manifestè discernit, quòd tum scilicet tertiana in quietem febre vacantem desinat, quanquam artifex aliquis qui febrium formas ac symptomata earundem, & non tantùm diem accessionis considerat, etiam secundo statim die illas cognoscere, ac discernere possit. Atque hactenus exemplum mixtionis duarum intermittentium febrium Galenus subiecit. Ceterùm intermittentium cum continuis commixtio deprehensu difficilior est. Hinc fuerunt qui hanc mixtionem prorsus fieri non posse dixerunt. Quippe simul eundem hominem ad quietem vacantem febre peruenire, & nequaquam sine febre esse ex tali accideret mixtione, quod tamen fieri non posse videtur. Sed facilè qui talia dicunt refutantur, quòd enim vnus & idem homo ad quietem febre vacantem perueniat, & simul nequaquam sine febre sit, nihil absurditatis habet. Nam ratione alterius, nempe intermittentis febris, fit vt illius saltem respectu iam febre vacet: Quia verò illi commixta est alia, nimirum continua, fit vt huius respectu nunquam sit sine febre. Quapropter prædicta quorundam admiratio non aliunde oritur, vt etiam libro secundo, de differentiis febrium, capite septimo testatur Galenus, quàm quòd intermittens ignoratur, ea quidem ratione quòd æger nunquam à febre prorsus liberatur. Porrò intermittentem cum continua misceri posse Galenus historia quadam confirmat, vnde omnibus palàm fit semitertianam cum tertiana intermittente misceri posse, Fuisse enim mulierem quandam inquit, quæ in diebus paribus horridam habebat accessionem exquisitę semitertianæ propriam, id est, eiusmodi cuius magnam partem horror vt suprà diximus, occupauit. Vnde palàm fit exquisitę semitertianæ fuisse accessionem. Quippe exquisita semitertiana non est, Galeno libro secundo de differentiis febrium, capite octauo teste, nisi vbi tertianę & quotidianæ febris æqualis fuerit mixtio. Quum itaque æquales magnitudine fuerint, & febris ex bile intermittens, & ex pituita continua, accessionis initium fit cum horrore, qui medium inter rigorem & frigefactionem obtinet locum, quorum alterum tertianam febrem, alterum quotidianam comitatur. In diebus autem paribus horridam accessionem cœpisse haud temerè dixit Galenus. Nam quum

Tertianę & quotidianæ intermittentium mixtio.

ἀσώδης febris.

Intermittentium cum continuis cōmixtio deprehensu difficilis.

Semitertianæ cū tertiana intermittente commixtio.

Exquisita semitertiana.

femitertiana, vt libro primo Epidemiorum, conftitutio.prima, commentario vigefimotertio idem teftatur Galenus, totum circuitum octo plurimùm & quadraginta horarum habeat, vt alterius horridæ accefsionis initium in dies pares femper incidat neceffe eft. Verbi gratia, fi diei paris hora prima horrida accefsio primùm inuafit, vt iterum fequenti die pari eadem hora inuadat oportet, quòd fcilicet vniuerfum hoc illius circuitus tempus horis quadraginta octo conftat. Cæterùm in imparibus diebus manè alteram prædicta mulier accefsionem habebat,ea quæ præcefferat multò minorem,vt altera die, fcilicet impari ac mitiore,femitertianæ acceffio iterum inuadere videretur, quòd in ipfa quidem confueuit fieri. Nam vt loco iam citato autor eft Galenus, femitertiana altera die mitiore, impari nimirum in qua fola quotidiana inuadit,alteram iterum accefsionem adfert priori quidem remifsiorem minorémue.Quod Hippocrates etiam libro primo Epidemiorum, conftitutionis primæ, aphorifmo vigefimotertio iis verbis fignificauit. Febres horridæ, continuæ, acutæ, omnino non intermitentes. Modus erat femitertianus, vna die leuiores, altera verò iterum inuadentes. Non autem temerè dixit Galenus:vt altera die femitertianæ accefsio iterum inuadere videretur.Neque enim verè fuit femitertianę accefsio, vt quæ paribus tantùm diebus fieret,fed alicui effe exiftimari potuit. Non fuiffe autem quæ fequuntur euidentifsimè docent.Octaua enim hora diei imparis accefsio cum vehementi inuadebat rigore, omnia exquifitæ tertianæ, capite tertio huius libri expofita indicia præ fe ferens.Hæc autem etfi tertia noctis hora fudoribus & bilis vomitibus, nonnihil mitigaretur ac frangeretur, tamen adhuc in fecundam paris diei horam extendebatur,Vbi autem iam prope intermifsionem & febre vacantem quietem veniffet,rurfus horrida illa & inæqualis accefsio, hoc eft femitertianæ, quando fcilicet tertiana intermittens & quotidiana continua fimul inuadunt, fuccedebat. Deinde per vniuerfum diem malignè coarctata, & rurfus impetum faciens, vix tandem occidente Sole ad vigorem perueniebat. Quippe, vt teftis eft lib. 1. Epidem. commen. 3. Galenus,femitertiana horridas habet inuafiones ac repetitiones. Quare quum à primo impetu ad incrementum fe conferunt, tametfi iam mediocriter progrefsæ videntur,alterum horrorem cum conftrictione feu coarctatione inducunt,ab hoc alterum incrementum,deinde aliam coarctationem,& horrorem. Coarctationem autem diximus,quam Galenus ὑπος ολὴν appellat, reprefsionem,fubmifsionem in femitertiana, quando fcilicet fe veluti quiefcens reprimit,& coarctat,ac quafi occulta manet, idque propter humorem frigidum, qui tardiùs febrilem calorem concipit. Noctis hora quarta declinare incipiebat. Poftea manè quum adhuc plurimæ huius febris fuperefsent reliquiæ,augmentum non valde inæquale vfque ad octauam intendebatur. Deinde quum iam manifeftè vigorem fuum obtinere femitertiana videretur, altera accefsio tertianæ intermittentis per omnia formam feruans fuccedebat. Quocirca confeftim fecunda die Galenus hanc febrem ex febrem femitertiana & tertiana effe complicatam cognouit.Prætereà Galenus in eam fpem vocabatur,vt citò tertiana defineret, femitertiana verò longiùs duraret,& ita euenit. Atque tum quidem manifeftè reliqua pars quæ remanfit,vifa eft fola effe femitertiana,quæ vtique vniuerfi fui circuitus, qui eft, vt diximus,magna ex parte horarum octo & quadraginta, principium in pari die faciebat, in die verò impari,iterum accendebatur. Ea autem accefsio folius quotidianæ fuit. Porrò accidit vt interdum duæ inuicem complicentur tertianæ quarum hæc primo die, altera deinceps fecundo die accefsionem habeat. Hæc quidem febris toleratu facillima eft, quòd nimirum intermifsionem, aut faltem remifsionem habeat. Eodem pacto nonnunquam duæ quartanę inuicem complicantur, quas quidem omnes complicationes, accefsionum fpecies à quotidianis febribus difcernunt. Neque enim quòd fingulis diebus inuadit febris, ideò quotidiana cenfenda erit, ita enim fæpe quis duas tertianas, aut duas quartanas effe

Semitertianæ coarctatiões & cõftrictiones.

Duarum tertianarum complicatio.

Duarum quartanarum.

quotidianam indicabit: sed inspicienda potiùs ipsius febris, & eius symptomatum, quę suprà exposita sunt, species. Ita enim nullo negotio discernuntur.

Oportet igitur in omni re primùm fieri artificem, quemadmodum quispiam nostrorum præceptorũ nominauit, demum sic ipsa aggredi opera. Artificem autem fieri, est primùm quidem & maximè vniuersæ quæ arti subiecta est materiæ simplices vires cognoscere, deinceps verò ipsarum mixtiones, quot & quales sint. Nam de medicamẽtorum compositione & vsu eadem est methodus, quemadmodum in commentariis de ipsis scriptis demõstratum est. Quum autem duplex medicis materia existat, altera in qua finis fit, quæ est hominum corpora, altera verò præsidiorum, à quibus, vel per quæ fit finis. Tractatio quidem de medicamẽtis, ad secundam materiam pertinet. Præsens verò, ad primam. Nunc igitur in sermonibus de febribus discere oportet, quòd tria sunt omnia febrium à putridis humoribus accensarum genera. Quædam enim à flaua bile, & hæ quidẽ plurimæ sunt: quædam verò ex atra bile, quædam ex pituita consistunt. Sermo autem ille haud exiguus est, quòd nonnunquam humoribus iam dictis malè habentibus febris accenditur: neque enim sanè quum secundum naturam se habent. Sed in hoc etiam sermone quòd non mirum sit, si ex naturâ frigidis humoribus putrefactis febris accendatur, demonstratum est, & quòd omnis aliarum febrium varietas, ex horum fit mixtione. Verùm & febres diaræ vocatæ, & adhæc quæ hecticæ appellantur, alia duo genera sunt, ab iis quæ acutæ nominantur separata. Et quòd acuta febris, vel aliquo dictorum humorum putrescente, vel parte phlegmone obsessa fit. Et quòd phlegmones vox non veterum more sit inaudienda. Omnia verò hæc multis admiratione digna videntur, quemadmodum & id quod paulò antè dictum est, num intermittens continuæ interdum misceri queat. Non minùs autem hoc, quòd nulla quiete febre vacãte ægrotanti accidente, solæ intermittentes misceantur. Atque hoc etiam euidenter demonstrauimus non tertianis solùm, aut quotidianis, sed & quartanis accidere. Quum enim plures inuicem complicantur, siue eiusdem generis sint siue non, sæpe secunda incipit, priusquam prima in quietem febre vacantem desinat. Hoc verò in longioribus accessionibus maximè contingit. Nam in iis quæ intra primum interuallum cessant (sic verò vocant duodecim horarum spatium) vel multos oportet complicari circuitus, vel ea quæ ex intermittentibus composita est ad continuitatem peruenire haud potest. Plurimas verò ita complicatarum febrium medici qui circa hæc parum sunt exercitati, si quidẽ acutiores videntur omnes semitertianas vocant: si verò tardiùs moueantur, erraticas. Postquàm enim semel facultatem arripuerunt putandi, quod in semitertianis multæ fiant submissiones coarctationésve, & in erraticis sine ordine principia, omnes eiusmodi febres quarum compositionem ignorant, semitertianas, aut erraticas appellant, etiamsi sæpe manifestissimam proportionem habeant. Sicuti adolescens qui prope autumni finem, prima die, horam circiter quintam febricitare cum exiguo rigore quum cœpisset, ac deinde multo vesperi

Primùm fieri oportet artificẽm, deinde aggredi opera.
Artificem fieri quid?
Medicis duplex est materia.
Tria febrium à putridis humoribus ortarum genera.
Acuta febris.
Cessantes intra primum interuallum.
Historia.

parum sudasset, pòst hora noctis septima priusquam exquisitè sine febre esset, rursus cum exiguo rigore febricitare cœpit, & dein paulùlum quum sudasset, secunda die horam circiter decimam rursus similiter accessionem habens, pari quoque ratione noctu sudauit. Posteà tertia die hora quidem secunda, cum vigore febricitare cepit, priusquam prior declinatio in quietem febre vacãtem desineret. Nobis igitur vniuersam febris speciem contemplantibus, trium tertianarum apparuit esse complicatio. Quæ enim prima die horam circiter quintam cœpit, & quæ sequenti nocte rursus hora septima, & quæ secunda die hora decima, omnia tum pulsibus, tum calori tertianarum propria seruabant. Iam verò & quòd cum rigore, & cum sudore fiebant, tertianarum proprium habebant. Nulla autem earum in quietem febre vacantem desinebat, quod sequentis tertianæ accessio prius incipiebat. Proinde si nulla alia inuasisset, horis tribus aut quatuor aliis homo exquisitè sine febre fuisset. Trium quidem tertianarum complicatio secunda die statim nobis manifestè visa est. Quòd autem anticipando accessiones haberent, tertio primùm die cognouimus. Nam hora secunda inuasit febris, non quinta, quemadmodum in prima die. Tertiani verò circuitus indicia iis quæ in prima die omnia manifestiora attulit. Ab hoc verò die obseruantes omnes accessiones duabus aut tribus horis inuenimus anticipantes. Quare & illa quæ primæ proportione in circuitus successione respondebat, quinto die, oriente Sole facta est, septimo aũt die multo citiùs, veluti circa horam noctis nonam. Deinde quæ post hanc eadem proportiõe hora noctis septima. Quæ verò deinceps secuta est, hora quarta fiebat. Quæ autem huic successit, rursus hora quarta. Quæ verò post hunc, quinta. Quæ deinceps, sexta. Decima autem à principio accessio hora octaua facta est. Proportione huius aliæ duæ post septimum circuitum non solùm non anticiparunt, sed etiam tardiùs inuaserunt. Vnde iam omnibus manifestissimè apparuit, & iis etiam qui semitertianã esse ipsam putabant, quòd plurimùm decepti essent. Quippe longitudine accessionum ad octo horas cotracta, ipsaque accessionis inuasione non ampliùs anticipante, sed duabus horis tardius occupante, in quietem febre vacantem accessiones desierunt. Et sic iam paulatim de longitudine aliquid dementes, cessauerunt: primùm quidem quæ leuissima erat, deinceps verò quæ magnitudine secunda, & tertia quæ illarum vehementissima erat. Quod ipsum non mediocre fuit testimonium, ipsas ab initio statim tres tertianas fuisse. Sed cuius gratia omnia hæc dicuntur, ad hoc nũc rursus reuertor, quòd exercitari oporteat, quo simplices affectus exquisitè dignoscamus, vt scilicet quum soli consistunt statim primo die facile cognoscamus. Inuicem verò complicatos, si non primo die, saltem secundo, vel tertio, vel omnino quarto exquisitè dignoscamus. Nos igitur haud latuerunt secundo die hæ tres tertianæ, non sanè alia de causa, quam quòd earundem naturam exquisitè noscebamus. Tale enim quid in morborum dignotionibus accidit, quod per totam vitam omnibus nobis contingit. Quippe amicos qui nobis familiarissimi sunt per longum interuallum statim primo intuitu

agno-

agnoſcimus Si verò quempiam ſemel, aut bis vidimus, aut ſæpiùs quidem, ſed nõ aſsiduè, non etiam hunc ſimiliter neque per longum interuallum, neque confeſtim cognoſcimus: ſed nonnunquam multo tempore ambigimus ac dubitamus num Coriſcus, verbi gratia, aut Socrates ſit. Sic igitur & in morbis ſe habet. Proprium cuiuſque ſignum eſt, quod qui ſæpiùs contemplatus, promptè agnoſcit, potiſsimùm vbi ſimplex & ſolus fuerit. Febrium igitur quæ citra laborantem locum in humoribus putrefactis accenduntur tres ſunt primæ ac ſimplices formæ, vna pituitoſarum, altera melancholicarum, & tertia bilioſarum. Quas ſi quis exquiſitè ſingulas ſeorſim ac ſolas cognoſcere ſtuduerit, haud etiã difficulter earundem mixtiones ſic inuenerit.

Febriũ quę in humoribus putrefactis citra laborãtẽ locũ accẽduntur, tria ſunt ſigna.

COMMENTARIVS.

Hortatur hoc loco Galenus ne quis artis opera aggrediatur, niſi primùm artifex factus ſit. Artifex autem fiet, vbi primùm quidem & maximè ſimplices vniuerſæ materię quæ arti ſubiecta eſt facultates, dein verò ipſarum mixtiones quot & quales ſint cognouerit. Id quod medicamentorum compoſitio & vſus liquidò demonſtrat. Nemo enim rectè componere poteſt medicamenta, neque etiã compoſitis probè vti, niſi ſimplicium, ex quibus compoſita conſtant, facultates priùs exquiſitè cognouerit, quemadmodum copioſè in commentariis de medicamentis tum ſimplicibus, tum compoſitis demonſtrauit Galenus. Quo circa nemo etiam ſe in dignoſcendis febribus fore artificem ſperet, niſi priùs ſimplices febres exactè prænoſcat. Cęterùm quum medicis duplex ſit materia, vna in qua finis ſit, id eſt, quæ ſanitate fruitur. Hęc autem non eſt niſi hominis corpus, quod veluti materia in ſe ſanitatem recipit. Altera verò materia medicorum, non eſt niſi remedia per quæ, vel à quibus finis & ſanitas fit. Tractatio quidé de medicamentis ad ſecundam materiã, nempe præſidiorum per quę conſequitur ſanitas, pertinet. Præſens verò quæ eſt de febribus tractatio, ad primam materiam, id eſt, corpus humanum quod febribus corripitur & moleſtatur, ſpectat. In ea itaque tractatione hoc primùm diſcere oportet, quòd omnium febrium quę à putridis humoribus oriuntur & accenduntur tria ſint genera. Quædam enim à flaua bile excitantur, & hæ quidem plurimæ ſunt, ac tertianæ appellantur. Quædam ab atra bile accéduntur, & quartanæ dicuntur. Quædam ex pituita conſiſtunt, atque quotidianæ nominantur: quemadmodum libro ſecundo de differentiis febrium capite primo & ſecundo, Galenus copioſiùs monſtrauit. Et ſermo quidem ille, quòd ex humoribus iam dictis malè habentibus & putrefactis, & non quum ſecundum naturam ſe habent, accédatur febris, prolixus admodum eſt, quod ex hoc loco Galeni iam citato, & aliis nonnullis vbi de harum febrium noticia tradit, euidentiſsimum fit. In eo enim ſermone etiam demonſtratum eſt, non eſſe mirum quòd ex humoribus natura frigidis putrefactis accendatur febris, idque capite iam citati libri quarto: Præterea ibidem demonſtratum eſt, quòd omnis aliarum febrium varietas ex horum humorum mixtione fiat, idque capitibus. 7. 8. & 9. eiuſdem libri. Porrò febris diariæ & hecticæ alia duo genera ſunt ab iis quæ acutæ dicuntur ſeparata. Sunt enim in vniuerſum omnium febrium genera tria. Vnum, quod in ſpiritu accenditur, & diaria dicitur. Alterum, quod in ſolidis accenditur, & hectica vocatur. Tertium, quod in humoribus conſiſtit, & putrida appellatur, vt copioſè admodum libro primo, de differentiis febriũ Galenus oſtendit. Cęterùm acutæ febres ſunt, quæ vel ab aliquo dictorum humorum putreſcente fit, vel ob partem quæ phlegmone obſidetur, quemadmodum ſuprà & fuſiùs capite ſexto paulò antè citati libri dictum eſt. Demonſtratum quoque eſt, quòd vox phlegmone hoc loco non ſit veterum more, pro φλογώσει ſcilicet, audienda. Nam Hippocrates & alij veteres, vt

Artifex quãdo ſit medicus.

Nemo citra ſimpliciũ cognitionẽ, cõpoſitis rectè vti poteſt.

Medicorum duplex materia.

Febriũ putridarũ tria genera.

Omnium febriũ genera tria.

Acutæ febres.

Phlegmone vox veteribus quomodo vſurpata.

alibi copiosiûs monstrauimus, phlegmonem pro omni calido & aerfuescente tumore acceperunt. ideoque sub hac voce herpetas, erysipelata, carbunculum & alios eius generis calidos tumores complexi sunt. Quapropter quando Galenus febres à phlegmone fieri ait, phlegmonen accipit pro tumore supra efferuescentiam dolente, duro, & tactui renitente. Porrò omnia quæ hactenus hic & alibi de febribus à Galeno commemorata sunt, multis admiratione digna videntur, quemadmodum etiam id, quòd intermittens cum continua misceri queat, & quòd intermittentes ita sibi complicentur, vt ægrotanti nulla prorsus quies febre vacans accidat: quòd tamen Galenus non tantùm tertianis, aut quotidianis, sed etiam quartanis euenire euidenter demõstrauit. Hoc autem non alia de causa accidere solet, nisi quòd sępe vbi plures inuicem intermittentes complicantur, secunda accessio incipit, priusquàm prima in quietem febre vacantem finiatur. Quod in iis potissimùm accessionibus accidit quæ longiores sunt. Quippe in iis febribus tertianis quæ intra primum interuallum, hoc est, intra duodecim horarum spatium, cessant, vel multos circuitus complicari oportet, vel ea quæ ex intermittentibus composita est ad continuitatem peruenire non potest. Quòd nimirum propter accessionum breuitatem, antequam prima in quietem febre vacãtem finiatur, secunda accessio non succedat. Hinc est quòd Galenus non temerè dixerit in longioribus maximè accessionibus accidere, vt febris quæ ex intermittentibus tertianis composita est, ad quietem febre vacantem haud perueniat. Quare si duæ tantùm tertianæ exquisitæ inuicem complicatę essent, propter accessionum breuitatem (exquisitę enim tertianæ accessio, vt libro secundo de differentiis febrium capite tertio testis est Galenus, duodecim ad summum horarum æquinoctialium spacio finitur) ad quietem febre vacantem peruenirent. Quòd ne accidat, multas febres tertianas exquisitas complicari oportet, aut iis aliquas accedere quæ productæ vel extensæ tertianæ vocantur, quarũ aliquæ in accessione, Galeno eodem in libro, capite octauo autore, vigintiquatuor horas absumunt: aliquæ triginta, nonnullæ trigintasex, & aliquę etiam plures. Prętereà notat hoc loco Galenus quorundam medicorum inscitiam, qui omnes complicatas febres paulò acutiores ac celerioris motus, semitertianas vocant, contrà eas quæ tardiùs mouentur, erraticas. Nam postquam illam sibi facultatem arripuerunt vt putent in semitertianis multas fieri submissiones seu coarctationes, vt comprehensum est, & in erraticis esse sine ordine principia, omnes febres quarum compositionem ignorant: semitertianas, aut erraticas nuncupant, etiamsi febres sic compositæ manifestissimam proportionem habent. Quòd ex historia cuiusdam adolescentis qui triplici tertiana laborabat ostendere conatur Galenus. Is sanè adolescens in fine autumni primo die, horam circiter quintam, cum exiguo rigore quum febricitare cœpisset, ac deinde profundo vesperi parum sudasset, posteà hora noctis septima priusquàm ad quietem febre vacantem prior accessio peruenisset, alia cum exiguo rigore rursus febre correptus est, & quum parum sudasset, secundo die horam circiter decimam, tertiam accessionem habens, noctu, vt anteà, sudauit. Tertio deinceps die hora quidem secunda iterum cũ rigore febricitare cœpit, priusquam prioris accessionis declinatio in quietem febre vacantem desineret. Galenus itaque quum vniuersam febris speciem diligenter contemplatus esset, trium tertianarum esse complicationem cognouit. Nam febris quæ primo die horam circiter quintam inuasit, & ea quæ sequenti dein nocte hora quidẽ septima, & quæ secundo die hora decima corripuit adolescentem, omnia tertianarum propria indicia, tum in pulsibus, tum in caloris qualitate, seruabant. Nulla verò harum trium febrium in quietem febre vacantem desinebat, idque ideò, quòd sequentis tertianę accessio semper priùs quàm præcedens finita esset, incipiebat. Quare si nulla alia febris inuasisset, horis tribus aut quatuor adolescens ille sine febre esse potuisset. Trium autem tertianarum complicationen sibi secundo statim die esse manifestè deprehensam Galenus inquit, idque, vt dictum est, ex febris forma diligenter considerata. Quòd autem

Cur intermittentes ita sibi cõplicẽtur, vt ęgrotãti nulla quies febre vacans accidat.

Primũ interuallũ tertianarum.

Tertianæ productæ.

Historia adolescẽtis qui triplici tertiana laborabat.

autem anticipando accessiones haberent, non nisi tertio die primùm cognouit. Nam tertio die febris, hora secunda, non quinta, quemadmodum primo die, inuasit, adeoq; tres horas integras anticipauit. Præterea tertius etiam dies omnia indicia tertiani circuitus iis quæ primo die apparuerunt manifestiora attulit. Quum itaque à tertio die omnes accessiones obseruasset Galenus, duas aut tres horas anticipare deprehendit. Quocirca accessio illa quæ primæ in circuitus successione respondebat, quinto die oriente Sole facta est, hoc est, post duodecimam noctis. Proinde si accessiones primi, tertii, & quinti dierum contuleris, tunc tertii diei accessio primi respectu, quatuor horas, & quinti diei, tertii respectu, duas horas anticipauit. Septimo die accessio multò celeriùs inuasit, nempe hora noctis nona, adeoque quatuor anticipauit horas. Dein quæ nono die facta est accessio, eadem proportione, duas nimirum horas anticipando, hora noctis septima inuasit. Accessio autem quæ vndecimo die inuasit, hora quarta facta est, ideoque tres anticipauit horas. Rursus quæ die decimotertio inuasit, ordineque septima fuit, itidem vt ea quæ vndecimo, quarta noctis hora facta est, adeoque in vigore rum febrem fuisse significauit. Octaua accessio die decimoquinto facta, cœpit post occupare, quinta enim noctis hora inuasit, certissimumque declinationis signum fuit. Quæ die decimoseptimo facta est, hora noctis sexta inuasit, eademque proportione, vt prior, hora vna pòst occupauit. Decimonono die facta accessio, quæ à pricipio decima fuit, octaua noctis hora inuasit, adeoque duabus horis pòst occupauit. Proportione huius accessionis decimæ, aliæ duę post septimum circuitum factæ, id est, octaua & nona, non solùm non anticiparunt, sed & tardiùs inuaserunt, priores duæ vna hora, posterior autem duabus, præcedentis respectu, horis. Quod facilè ex sequenti schemate studiosi supputabunt.

Febris	Accessio.	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.
	Dies.	1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. 15. 17 19.
	Circuitus.	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Vnde manifestissimè omnibus apparuit, prædictas febres, propterea quòd celeriùs motę sunt, non fuisse semitertianas: neque quòd tardiùs motę sunt, fuisse erraticas. Nā quum longitudo accessionum esset iam ad octo horas contracta, ipsaque accessio nō ampliùs anticipasset, sed duabus horis tardiùs inuasisset, febres in quietem febre vacantem finitæ sunt. Proinde sensim aliquid de longitudine adimentes tandem cessauerunt, primum quidem tertiana quæ leuissima, & cæteris mitior erat, deinceps verò quæ vehementia ordine secunda, & tertia quæ omnium trium erat vehementissima. Postremùm Galenus causam affert cur omnia hæc copiosissimè dixerit, hanc nimirum, vt medicus se exerceat, quò simplices primùm affectus dignoscat, ita vt vbi soli consistūt, nullo negocio primo statim die illos agnoscat. Quum verò inuicem cōplicati fuerint, si non primo, saltem secundo, vel tertio, aut omnino quarto die exquisitè cognoscat. Hinc est quòd Galenum hæ tres tertianę secundo die non latuerint, naturam enim earundem exquisitè cognouit, quæ quidem qualis sit, in præcedentibus aliquot capitibus abundè est expositum. Cæterùm similitudo quæ in contextu sequitur explicatione, quòd intellectu facilis sit, non eget. Socratis autem & Corisci (quem Socraticū fuisse Strabo libro decimotertio philosophum testatur) nominibus hîc & alibi sæpe exempli gratia vtitur, haud secus atque Dionis & Theonis. Prętereà formas diximus febriū species, quas propria signa constituunt. Galenus χαρακτῆρας vocat.

CAPVT X.

Orum verò omnium quæ locis phlegmone obsessis accidunt, forma vtique composita est. Quædam enim loci indicia præ se ferunt, quædā autē causæ ipsum lædētis. Velutì in pleuriticis succingens costas mēbrana tanquam locus laborans phlegmone obsessa necessariò dolorē, Pleuritidis symptomata. Dolor pungens.

quia neruosa est, inferet sed hunc quidē pungentē, ac latè extēsum, eò quòd laborās pars membrana sit. Tales enim sunt membranarum, quæ sensu sunt prædita, dolores. Et sanè quia pars est è numero instrumentorum quæ respirationi famulantur, necessariò animal difficulter spirabit. Quoniam verò etiā cordi proxima est, facilè aliquid feruoris inflammationis ve et impartit. Si verò hoc accidit, animal febre corripietur. Quemadmodum eò quòd pulmoni vicina est, promptè etiam illi suū cōmunicabit affectū, præsertī quū sit adeò mollis ac rarus, vt omnē humidā substātiā prōptè suscipere queat. Tussiet igitur cōfestī homo, non tamē statī oīno expuet: sed siquidē plurimum & quod crassius est à phlegmone defluxerit, tussiendo expuet. Si verò parū & tenue, irritabit quidē necessariò, ita vt tussi moueat, nō tamē expuet priusquàm coaceruatū simul & cōcoctū, copiosius simul ac crassum factū fuerit. Verùm hoc quidē ipsius affectus, & nō laborātis loci indiciū est. Postquàm enim pathema exquisitè cōstrictum fuerit, & velut alligatū in seipso vniuersum cohibuerit fluxū, pleuritides in quibus nihil expuitur efficit. Quum verò abundè laxum fuerit, & pulmoni aliquid impartierit, tunc illi & plurimùm tussiunt, & expuunt. Speciei igitur phlegmones, non laborantis loci hoc est indiciū. Num verò magis pituitosus, aut biliosus sit phlegmonen procreans humor, è sputorum forma scies. Nam & spumosa, & rufa, & pallida, & flaua, & rubra, & nigra expuunt. Quæ verò horum spumosa sunt, magis pituitosum fluxum demonstrant. Quæ autem flaua, syncerè biliosum. Quæ verò rufa, amaræ bilis fluxum & ista, sed mixtum esse non paucum serosum excrementum cum flaua bile significāt: & multò plus, vbi pallida quis expuerit. Sic nigra quoque, melancholicum fluxum ostendūt. Quemadmodum quæ colore magis quodāmodo rubra sunt, plurimū quidē sanguinis, parū autē amaræ bilis humorē efficientē phlegmonē participare mōstrāt, ideoq; omniū sputorū hæc sunt mitissima, sicuti puto, nigra omniū exitiosissima. Et sanè magnitudines in oībus dictis symptomatis, magnitudinis affectus erūt indicia. Exigua verò symptomata, exiguū significant affectū. Nequaquàm igitur omnia omniū propria sunt, sed singula propriū alicuius peculiare indiciū. Etenim quæ duo aut tria simul significare videntur, si accuratè hæc perquiras, altero quidem eorum quæ in iis accidunt laborantem locum, altero autem affectum, altero ipsius magnitudinem, altero aliquod eorum quæ consequuntur symptomatum significant. Pulsus igitur pleuriticorum hæc omnia significat, atqui nō omnia eodem modo. Verùm siquidem vnà cum tensione durus est, laborantem locum esse neruosum monstrat. Si verò serratilis, affectum esse phlegmonen. Sin celer simul & creber, & magnus, phlegmonen febrem sequi. Si verò singula quæ diximus signa maiora, aut minora fuerint, aut magnum, vel exiguum esse affectum significabunt. Mihi autem hoc exempli gratia nunc dixisse sufficiat, neque enim iam instituti de laborantibus locis tractare, sicuti neque de febribus, aut typis, aut causis: sed singulorum horum memini, simul viam quandam qua in iis oporteat exercitari monstrare volens, quam si quis habet, etiamsi nihil seorsim de iis quæ

Difficultas spirandi.
Febris.
Tussis.
Vnde aride tusses in pleuritide.
Sputorū indicia.
Pulsus pleuriticorum.

diximus scripsissemus, posset ipse per seipsum, modò sagacis ingenij, & laborum amans fuerit, ex aliis quæ scripta sunt, quod reliquum est inuenire. Quum verò simul vtilitatem singulorum quæ dicta sunt indicare vellem, & differentias febrium & typorum, & affectuum, & causarum, & ipsorum laborantium locorum commemoraui.

COMMENTARIVS.

Symptomata quæ phlegmone obsessis locis eueniunt duplicis sunt generis. Quędā enim locum laborantem indicant, quędam uerò causas locum ipsum lędentes. Quę locum laborantem indicant in pleuritide, qui non est nisi costas succingens membrana, verbi gratia quatuor numero sunt symptomata. Primum est dolor, quòd nimirum laborans locus est neruosus, & is quidem punctorius & extensus, quòd scilicet locus laborās membrana sit. Talis enim dolor, vt etiam libro quinto de laborantibus locis capite secundo testatur Galenus, boc est, qui est perinde ac si locus vel intendatur, vel pungatur, à pleuritide inseparabilis est. Secundum symptoma quod in phlegmone costas succingente accidit, est spirandi difficultas, quæ non alio nomine accidit nisi quòd pars laborans sit è numero instrumentorum respirationi seruientium. Quippe membrana quæ hoc modo laborat intercostales vocatos musculos, qui respirationis organa sunt, vt in libello de causis respirationis testis est Galenus, ambit, vt ea phlegmone obsessa, necesse etiam sit musculos eos quos attingit, lædi. Tertium symptoma est febris acuta, quæ ideò accidit quòd succingens mēbrana cordi vicina est, adeoque facilè illi aliquid feruoris inflammationisque impartit. Quartum symptoma est tussis, quæ non aliam ob causam fit, quàm quòd succingens membrana pulmoni suum affectum communicat, adeoque humorem qui à phlegmone defluit, pulmo, quia mollis ac rarus est, prompte in se suscipit. Atque hæc quidem iam dicta symptomata quatuor locum laborantē in pleuriticis ostēdunt. Cæterùm si id quod à phlegmone defluxit plurimum & crassum fuerit, tum sputum etiam, quintum quidem pleuritidis symptoma apparebit. Si verò idipsum paucum & tenue fuerit, irritabit quidem, ac tussim mouebit, nihil tamen æger expuet, priusquàm coaceruatum simul & cōcoctū, copiosum simul & crassum factum fuerit. Verùm expuere aliquid aut nihil omnino, non quidem laborantem locū, sed affectum ipsum indicat. Quippe quum malum exquisitè cōstrictum fuerit, & quasi vinctum & ligatum in se vniuersum fluxum cohibuerit, pleuritidem siccā, & in qua nihil expuitur, efficit. Si verò abūdè laxum fuerit, & pulmoni fluxus aliquid impartierit, tunc qui eo laborant malo tussiunt, atque expuunt. Et animaduertendum hoc loco, Galenum propemodum Methodicorum loqui more, qui, vt libro primo therapeuticæ methodi capite tertio, & in libro de sectis metipse autor est, duos tantùm esse simplices morbos, quorum vnum στεγνόν, hoc est, adstrictum, alterum verò ῥοώδες, id est, fluxum seu laxum dicebant. Sed non est quòd quispiam alio nomine iis vocibus vsum esse Galenum putet, quàm vt illis pleuritidis, seu phlegmones costas succingentis membranæ, differentias, exprimeret. Esse enim differentias potiùs morborum, quàm morbos, loco paulò antè citato luculenter admodum Galenus ostendit. Et quidē esse differentias morborū & non morbos, quæ sequūtur manifestè cōuincūt, ita enim subiicit. Speciei igitur phlegmones, & non laborantis loci hoc, id est, expuere aliquid, aut minus, inditium est. Qualis autem sit ille qui phlegmonen procreauit humor, è sputorū forma cognoscitur. Nam si spumosum quod expuitur fuerit, humoris defluxum pituitosum esse demōstrat. Si verò flauum, syncerè biliosum. Sin rufum, biliosum etiā istud fluxum, atqui mixtum non parum serosi excrementi cum flaua bile esse significat: & multò quidem plus, vbi sputum pallidum fuerit. De differentia verò horum trium colorum, rufi nimirum, flaui, & pallidi, libro primo capite duodecimo abundè dictū est.

Symptomata quę phlegmone obsessis locis eueniūt duplicis generis.

Pleuritidis symptomata. 4.

Dolor.

Spirandi difficultas.

Febris acuta.

Tussis.

Sputum.

Sputorū forma.

Porrò si sputum quod pleuritici expuunt nigrum fuerit, melancholicum fluxum mõstrat. Quod autem colore quodammodo rubrum fuerit, & ferè ad cerasorum colorẽ accesserit, plurimùm quidem sanguinis, parum autem amaræ bilis phlegmonen procreantem humorem participare mõstrat, ideoque hoc omnium sputorum mitissimũ, sicuti nigrum exitiosissimum est. Cæterùm magnitudo symptomatum, affectuum magnitudinem significant. Sunt enim affectus symptomatum, quæ illos sequuntur causæ, vt copiosiùs libro primo de symptomatum causis capite secundo, Galenus monstrauit. Denique non omnia symptomata omnium quæ in corpore fiunt propria sunt indicia, sed singula peculiare alicuius inditium existunt. Quippe quæ duo aut tria simul significare videntur, si acuratè hæc perquiras, altero quidem eorũ quæ in illis symptomatis accidunt laborantem locum, alterum autẽ affectum ipsum, altero ipsius affectus magnitudinem, altero autem aliquod eorum quæ consequuntur symptomatum indicat. Quod pulsus pleuriticorum exemplo Galenus liquidò demonstrat. Nam ille hæc omnia significat, non tamen omnia eodem modo. Nam si illi accidat durities vnà cũ tensione, laborantem locum esse neruosum significat. Si verò serratilis, affectũ significat esse phlegmonen. Si eidem accedit celeritas, frequentia, & magnitudo, symptoma quod phlegmonen consequitur, nempe febrem indicat. Quòd si verò singula eorum quæ diximus signa maiora, aut minora fuerint, aut magnum aut paruum affectum significabunt. Postremùm Galenus causam affert cur hoc loco laborantium locorũ mẽtionem fecerit. Quum verò quę ab eo afferuntur explicationem nullam prorsus requiranr, ad alia quæ mox sequuntur enarranda, progrediemur.

Non omnia symptomata omniũ quæ in corpore sunt propria indicia existere.

Pulsus pleuriticorum.

CAPVT XI.

IN iis igitur omnibus hunc exercitatum esse oportet, qui primis diebus morbi speciem exquisitè cognoscere voluerit. Vel enim simplex est febris, vel composita, vel cum laborante loco, vel diaria, vel hectica. Verùm si simplex fuerit omnino humoris qui ipsam procreaut indicia affert: si verò composita, ex quot simplicibus composita fuerit febribus, tot etiam humorum multitudinem indicabit. At si hæc demonstrabit, num etiã morbus diuturnus sit, aut nõ, simul indicabit. Si enim pituitosus fuerit, necessariò diuturnus erit: & magis etiam, si melancholicus fuerit. Si verò biliosus, breuis temporis erit. Sic etiam laborãs locus qui in assiduo est motu, calidus & rarus, & princeps, acutiorem fore morbum portendit. Qui verò neque in assiduo motu est, & frigidus ac densus, & ignobilis, in longius produci tempus significat. Simili modo etiam affectus, siquidem difficilis motus fuerit, & frigidior ac densior, diu duraturum indicat. Sin facilè mouebitur, calidiorque ac rarior fuerit, citò solui. Eodẽ pacto de causis etiam iudicandum est. Proinde quicunque accuratè totam morbi hypothesin cognouerit, haud exiguam portionem ad prænotionem habebit. Morborũ igitur quæ cum magno & repentino certamine fiunt, solutiones, quas præcipuè iudicationes appellari dicebamus, febrium quæ ex calidis constant humoribus proprias esse putandum. Post has, quicũque sunt partium principum facilè mobiles, & calidi affectus. Diariæ verò & hecticæ febres, & sine magna perturbatione, & minimè celeres faciunt mutationes. Verùm quòd etiam has interdum, nomine abutentes, iudicia vocent, in sequentibus dicetur. Iam verò finem imponere præsenti volumus sermoni, in vnã omnia quæ priùs dicta sunt, summã redigẽtes.

Iudicatio quid propriè.

Iudicatio impropriè.

Commenta-

COMMENTARIUS.

Principio huius capitis monet Galenus quòd eum qui primis diebus febris speciem exquisitè cognoscere voluerit, in iis omnibus quæ dicta sunt exercitatum esse oporteat. Febrium autem species deprehendet medicus, si vel simplicem, vel compositam, vel cum laborante loco existentem, vel diariam, vel becticam esse sciet. Quòd si verò speciem febris deprehendit, vnà etiam quæ sit ea vnde hæc nata est, causa intelliget. Si enim simplex fuerit, verbi gratia tertiana, tum eam ex bile esse procreatam monstrabit. Sin quotidiana, ex pituita. Si verò quartana, ex atra bile. Quòd si autem composita fuerit, ex tertiana nimirum & quotidiana, vt ex duabus febris hæc constat, ita etiam à duobus natam esse humoribus, bile scilicet & pituita, indicabit. Porrò quum medicus febris speciem, humoremque vnde procreata est cognouerit, inde etiam num breuis, aut diuturna sit futura sciet. Nam si humor vnde nascitur febris sit pituitosus, necessariò, vtpote frigidus ac crassus, adeoque vt solutu difficilis, hæc febris diuturna erit, idq; magis si melancholicus fuerit humor, vt in quartana, quòd is solutu adhuc sit difficilior. Si verò biliosus, breuis febris futura est, propterea quòd is humor facilè soluatur. Atq; ita primò quidem ex specie tum febris, tum humoris eam procreatis nũ breuis aut diuturna futura sit, cognoscitur. Secũdò, ex laborante loco idem cognoscitur. Si enim in frequenti est motu, & calidus, & rarus, ac princeps, breuiorem & acutiorem morbum fore significabit. Quippe motus, calor, & raritas, omnia quidem vt citiùs soluatur morbus efficiunt. Quibus accedit quòd locus laborans princeps est, à quo natura quicquid est noxium quàm potest celerrimè amouere ac propulsare festinat. Contrà si assiduo motu laborans locus destituitur, frigidus quoque, densus, ac ignobilis fuerit, in longius tempus extrahi morbum significabit. Nam motus priuatio, frigiditas, ac densitas, singula ad difficilem morbi solutionem conducunt. Quum autem ignobilis sit, ad illam deponere potiùs superuacua, quàm ab ea propulsare natura conabitur. Tertiò ex affectu ipso, num breuis aut diuturna sit futura febris cognoscitur: idque eodem quo ex laborante loco modo. Quartò ex ipsa causa, pari quidem ratione, prout illa scilicet vel calidior frigidiórve, rarior aut densior, facilis vel difficilis motus fuerit. Quapropter quicunque totam morbi hypothesin, acuratè cognouerit, non modicam partem ad prænotionem habebit. Hypothesis autem non est nisi causa vel negotium de quo controuersia est, certis quibusdam circunstantiis circunscriptum. Prisci Iurisconsulti speciem, recentiores autem casum legis nominant. Vt hypothesis hoc quidem loco non sit nisi causa morbi, vel morbus suis circunstantiis circunscriptus: Circunstantiæ autem morbi sunt, locus in quo consistit, num calidus, frigidus, rarus, densus, princeps, vel ignobilis sit. Causa, num calida, frigida, humida, vel sicca fuerit. Item tempus, & id genus alia quæ capitibus tertio, quarto, & quinto huius libri dicta sunt. Has itaque vnà cum morbo si quis cognouerit, non paruum ad prænoscendum progressum se fecisse putet. Nam hinc vtrum per iudicationem, aut citrà iudicationem morbus ille finietur sciet. Quod febrium exemplo Galenus ostendit. Quæ enim ex calidis constant humoribus, hæ cum magno & repentino certamine, hoc est, cum iudicio, finiuntur. Celerem enim motum habent. Post prædictas febres, per iudicium soluuntur affectus partium principum facilè mobiles, & calidi. Vt autem affectus, ita etiam vnà febres quæ illos comitantur. Diariæ autem febres, & hecticæ, sine magna perturbatione, nec subitas permutationes faciunt, adeoque sine iudicio paulatimve soluuntur. Appellant autem nonnulli, nomine abutentes, mutationes etiam sensim factas, iudicia, vt infrà nempe capite primo, & secundo, libri tertii, dicemus.

Febrium species vt deprehẽdũtur.

Quo pacto, nũ breuis aut diuturna sit febris, cognoscatur.

Hypothesis quid?

Circunstantiæ morbi.

Nũ per iudicationẽ, aut citra il lam morbus finietur.

CAPVT XII.

Epilogus dictorum.

I subitas in morbis mutationes velis prænoscere, necesse tibi erit vt primùm principium, & augmentum, & vigorem, & declinationẽ cognoscas ac prænoscas. Hæc ipsa verò & ex morbi specie, & regione, & anni tempore, vnà cum illis quæ iis cognata sunt, & circuituum proportione, & adhæc ex iis quæ succedunt, assequeris. E morbi vtique specie, ad has tres simplices & primas respiciens febres, nempe pituitosam, melãcholicam, & biliosam. Exercitato autem te vt primùm exquisitas & legitimas cognoscas, ita enim & aliquando compositas inuenire poteris. Exquisitæ verò & legitimæ tum sunt, quando & ætas, & anni tempus, & regio, & constitutio & natura, & victus ratio quæ præcessit, & præsentia symptomata, & in summa omnia quæ prædicta sunt speciei humoris conueniunt. Quum itaque humores in venis manẽt, cõtinuæ ab ipsis febres fiunt. Si verò mouẽtur, & in oẽs corporis partes propelluntur, hæ quæ cũ rigore aut horrore incipiũt, & cum sudore in quietem febre vacantem finiuntur, febres generantur. Est autem ex ipsis tertiana quidem intermittens, & continua, breuis temporis. Quartana autem intermittens, & cõtinua, diuturna. Minùs verò iis diuturna quotidiana intermittens & continua.

Exquisitæ & legitimæ febres.

Cõtinuæ febres.

COMMENTARIVS.

Principio huius capitis, vt in fine eius quod præcedit est pollicitus, omnia ferè quæ in superioribus sunt tradita breuissimo quodam epilogo repetit, nempe quæ alicui ad subitas prænoscendas mutationes, siue iudicationes morborum cognitu necessaria sunt, febrium citra phlegmonen ex humorum putredine natarum exemplo vsus. Quũ autem omnia quæ à Galeno hoc loco afferuntur sint clara admodum, & suprà, libro nimirum primo & secundo abundè exposita, non est cur prolixiorem addamus enarrationem. Vnum tamen nobis prætereundum non erit, hoc scilicet. Vbi nos conuertimus constitutio, hîc Græcè est κατάστασις. Non significat autẽ hoc in loco nisi præsentem aeris constitutionem, qua in significatione Hippocrates sępe in libris Epidemiorum vsus est.

κατάστασις.

Si has prõptè cognoscere scieueris, haud etiã difficilè erit eas quæ in laborãtibus locis cõsistũt inuenire. In omnibus enim phlegmone obsessis partibus, humorũ impactio quæ locũ probè difflari prohibet, cõfestim humores putrefacit, statim quoq; calorẽ quendã malignũ accendit, qualis etiã in omnibus aliis quæ putruerunt generatur. Quando itaq; huius caloris modus simplex fuerit, alicui prædictarũ febriũ necessario assimilatur. Magis autem, si verum dicere oportet, vna ex illis est, vel biliosa, vel melancholica, vel pituitosa. Audiuisti verò Hippocratem alicubi dicentem, qui sunt morbi acuti, aut quòd hos acutos nominãt morbos, quorum febres omnino continuæ sunt. Proinde si seorsim ac per se singulas cognoscere febres studueris, non etiam difficulter, neque quum simul pulmonis, aut lienis, aut iecoris, aut ventriculi aliqua phlegmone fuerit, speciem eius dignosces, et totius morbi quoad soluatur longitudinem prænosces. Omnino enim fluxus qui phlegmonen efficit, vel flaua bilis est, vel atra, vel pituita. Si igitur syncera ac multa flaua bilis fuerit, tunc erysipelata, et herpetas facit, Si verò atra bilis fuerit, cancros, aut phagedænas, aut elephantiam, aut aliquod eorum quæ ita difficulter

Cur in phlegmone febris excitetur.

ſanantur malorum. Quæcunque verò à pituita irruente in tumorem attolluntur, hæc œdemata vocantur. Nudus igitur ac ſolus vnuſquiſq; eorũ quos diximus humorũ, quodlibet dictorũ malorũ exquiſitũ efficit. Sãguini verò permixtus, et deinceps in aliquã irruẽs partẽ, vel ſcirrhoſas, vel eryſipelatoſas, vel œdematoſas facit phlegmonas. Scirrhoſas quidẽ, melãcholicus. Eryſipelatoſas verò bilioſus. Oedematoſas autẽ pituitoſus. Quũ verò ſanguis ipſe ſecũdũ naturã ſe habẽs impactus in loco fluxioni obnoxio putruerit, malũ quidẽ phlegmone eſt. Simplex autẽ ex ipſa febris accẽditur, ſimilis maximè diariis quæ ex adenum phlegmonis oriũtur: nam & adenũ phlegmone ex bono fit ſanguine. Manifeſtũ verò quòd quũ hic putreſcere cœperit, non etiam bonus manet, ſed bilioſus fit. Atq; in eo illud obſeruatur, quòd tria ſint vniuerſa ſimpliciũ febriũ genera. Quæ enim ex putrefacto fit ſanguine, iam quodãmodo bilioſa eſt: ſi vtiq; in naturalibus ſermonibus rectè demonſtratũ eſt, quòd ſanguis ex moderato fit calore, flaua verò, ex plurimo, atra autem ex abundè immodico. Quicquid igitur pingue & leue in ſanguine eſt, flaua fit bilis. Quod verò craſſum ac veluti fex eſt, vbi immodicè excalefactum exaruerit, atra fit bilis. Fit verò quandoq; atra bilis, quum flaua bilis aſſatur. Duplex enim eius generationis modus oſtenſus eſt. Omnes igitur quæ ex laborante aliqua particula accenduntur febres, aliquem prædictorum vel ſimplicem, vel compoſitũ characterem habebunt. Simplicem quidem, quando vnus humor aliis abundè præualuerit. Non ſimplicem verò, quando mixti facultas apparuerit. Nonnunquàm autem nõ apparet ſolùm, ſed & ex æquo cum altero dominatur. Interdum etiã tres viribus æquales cõmiſcẽtur. Verùm quẽadmodum eum qui ſcit vinũ, & mel, & aquã ſeorſim exquiſitè cognoſcere, neq; horũ mixtio latebit: eodẽ etiam arbitror modo neque is qui ſingulas prædictarum febrium exquiſitè dignoſcere poteſt, harum mixtionem ignorabit. Quare principium omnium eiuſmodi optimum eſt, iſtas tres febres, quotidianam, tertianam, & quartanam poſſe exquiſite cognoſcere: ſimiles enim ipſis omnino ſunt etiam iiſdem proximæ continuæ. Non igitur ad plures & obſcuras cõſiderationes, ſed paucas ac manifeſtas omnẽ tibi exercitationẽ redigã. In iis enim exercitatus, facilè primis diebus morbi formam genúſve deprehendes.

Oedemata. Phlegmone quid? Sanguis putreſcẽs bilioſus fit. Tria vniuerſa ſimplicium febrium genera. Num ex putrefacto ſanguine fiat febris. Atræ bilis duplex generatio.

COMMENTARIVS.

Quum paulò antè Galenus breuiter admodũ quomodo febres ex humorũ putredine natæ cognoſci poſſent expoſuiſſet, nunc qua ratione quæ ex laborantibus locis oriuntur febres dignoſcantur oſtendere pergit, inquiens, Si eas quę ex putridis generantur humoribus febres promptè cognoſcere ſcieueris, facilè quoq; eas quæ ex phlegmone partium quarundam procreantur inuenies. Modus enim generationis taliũ febriũ is eſt. In parte phlegmone obſeſſa humor ita impactus eſt, vt ſubinde probè diſſlari nequeat, quare confeſtim putreſcat neceſſe eſt. Quod vt citiùs fiat, calor etiã qui in parte illa excitatur efficit. Nam, vt autor eſt capite 5. libri de inæquali intemperie Galenus, feruet qui in ea eſt ſanguis, adeoque fluxio ipſa calida eſt. Debent autem, vt idem Galenus lib. 9. the. metho. capite 5. ait, quæ putreſcunt tum calida humidaque eſſe, tum verò difficilem diſſlationem tranſpirationémve habere. Quod copioſiùs etiam libro vnde-

Cur humor phlegmoné creans putreſcat. Quę putreſcunt calida & humida ſunt.

cimo capite quarto ostendit. Putrefactus autem humor statim calorem malignum accendit, qualis etiam in omnibus aliis rebus quæ computruerunt generatur. Id quod etiam capite 2. libri de morborum causis Galenus iis confirmat verbis. Ex
" putredine calefiunt tum corpora reliqua omnia, tum maximè semina & stercora.
" Cæterùm stercora putrefacta plurimùm calefieri eleganti historia libro tertio, de temperamentis capite secundo, Galenus monstrat, vbi ex stercore columbino iam putri & excalfacto domum in Misia Asiæ conflagrasse tradit. Quum itaque caloris à putredine excitati modus seu forma fuerit simplex, alicui simplicium & exquisitarum febrium necessariò assimilatur. Vt enim illæ ab humoribus putrefactis vel biliosis, vel pituitosis, vel melancholicis excitantur: ita etiam calor phlegmonarum. Immo si verum dicere oportet, vna est prædictarum febrium vel biliosarum, vel pituitosarum, vel melancholicarum, eò quòd fluxio vel flauæ, vel atræ bilis, vel pituitæ fuerit. Et quum phlegmone à iam dictis humoribus excitata sit morbus acutus, consequitur etiam febres quæ has comitantur esse continuas. Nam vt sectionis secundæ aphorism. commentario decimonono, & sectionis septimę commentario primo, Galenus testis est, acutorum morborum febres omnino sunt continuæ, quòd illi etiam continui sint, neque quoad soluantur intermittant. Quod Hippocrates etiam significauit, dum morbos acutos esse scribit, quorum febres omnino sunt continuæ. Locus autem est in primo Epidemiorum sectione tertia, vbi ita scriptum reliquit. Εἰσὶ δὲ ὀξύτατοι μὲν καὶ μέγισαι, καὶ χαλεπώταται νῦσοι καὶ θανατωδέσαται, ἐν τῷ συνέχει πυρετῷ. Quod est, Sunt autem acutissimi, & maximi, & grauissimi morbi, maximéque lętales, in continua febre. Cæterùm si singulas febres ex laborantibus locis natas seorsim cognoscere medicus studuerit, non etiam difficulter complicatas dignoscet, vbi scilicet simul ex pulmonis, lienis, iecoris, & ventriculi phlegmonis nascuntur, & quàm diu etiam sint duraturæ. Nam fluxus qui phlegmonen efficit vel flauæ bilis, vel atræ, vel pituitæ est. Si itaque synceræ bilis ac multæ fuerit fluxio. tunc erysipelata, & herpetas facit. Si autem atræ bilis, cancros, phagedænas, elephantiam, aut aliquod eorum quæ difficulter sanātur malorum, vt carbunculos, vlcera maligna, telephia, & chyronia dicta, de quibus omnibus alibi copiosè scripsimus. Porrò quæ à pituita confluente ac cum impetu irruente intumescunt. œdemata vocantur. Nudus igitur ac solus singulorum iam triumdictorum humorum, bilis vtriusque & pituitæ scilicet, quodlibet prædictorum malorum, nempe phlegmonen, erysipelas, œdema, & scirrhum, exquisitum efficit. Si verò sanguini permiscetur, & deinde in aliquam corporis confluat partem, vel scirrhosas, vel erysipelatosas, vel œdematosas phlegmonas procreat, Schyrrosas quidem, vbi humor sanguini mixtus melancholicus fuerit, erysipelatosas verò, vbi biliosus, œdematosas, quando pituitosus fuerit: quæ quidem singula Galenus libro decimoquarto, therap. methodi cap. primo, secundo & 3. Et lib. 2. ad Glauco. cap. 1. Et in fine libri de morb. diffe. fusiùs prosequitur. Quum verò sanguis ipse secundum naturam se habens impactus in loco fluxioni obnoxio putruerit, malum quidem phlegmone est. Simplex autē ex ipsa phlegmone in hunc modū nata febris accenditur, quę similis est iis diariis, quæ ex adenū phlegmonis oriūtur. Nā & adenū phlegmone ex eo fit sanguine, eo scilicet, vt lib. 2, de diffe. feb. ca. 9. attestatur Galenus, tantūmodo calefacto, ad adenas confluente. Tamen quāprimùm is putrescere inceperit, nō est cur subinde bonus manere queat, sed biliosus fit. Putrescit autem in phlegmonis sanguis, eodem in loco Galeno teste, duplici de causa, & quia nō, vt cōprehensum est, difflatur, & quia à natura nō conuincitur. Porrò quū sanguis putrefactus, nō maneat bonus, sed fiat biliosus, febris etiā quę ex putrefacto fit sanguine, quodāmodo biliosa existit. Vnde oībus palàm fit, tria tātùm esse febriū genera, nēpe biliosam, pituitosam, & melācholicā. Nā febris ex sanguine putrefacto nata, ꝑpter causam iā expositā, sub biliosa meritò cōmprehēditur, tum etiam

Acutorū morborum febres continuę.

Sanguis in phlegmone cur putrescit.

Febris ex sanguine nata, sub biliosa cōprehēditur.

etiam quia similem accessionum proportionem assumit, qualem tertianæ maximè, ac aliæ biliosæ febres obtinent. Quod in iis qui pleuritide laborant, eo tempore quo rubea expuunt, Galenus loco paulò antè citato obseruatum esse testatur. Ex hoc etiã loco nulli non perspicuum fit, Auicennam Arabem, quem falsò plerique medicinæ principem faciunt, Fen.1.capite quarto tract.2.cap. quadragesimoquinto, perperam Galenum erroris insimulare, quasi is nullam planè febrem à sanguine putrefacto fieri opinatus sit, quum hoc illi ne per somnium quidem in mentem venerit, & hîc disertè fateatur, febrem à putrefacto sanguine generari. Accedit quòd libro de differentiis feb. 2.capite nono, ex professo quæstionem hanc explicans, num sit febris è sanguine putrefacto procreata, manifestè etiam ex sanguine putrefacto ac transmutato, febrem simpliciorem quidem, tum in reliquis, tum in caliditatis qualitate mitiore, fieri scribat. Nequaquàm igitur inficias it Galenus febrem à putrefacto sanguine generari, sed hoc tantùm hic & alibi contendit, non esse ob id, quòd à sanguine putrefacto generatur febris, necessarium, vt trita & ab omnibus medicis recepta simplicium febrium in tria genera diuisio è medio tollatur, quum ea quæ ex sanguine putrefacto orta est febris, sub biliosa conprehendatur. Sed excutiamus Auicennæ rationes quibus Galeni sententiam conuellere conatur, vt quàm sint ridiculè luculenter intelligamus. Principiò Galeni verba pessima refert fide Auicenna, in hunc sanè modum. Nam, inquit, sanguis quum putrefit, cholera fit, & non est sanguis. Galenus enim hoc loco non ait quum putrescere incipit sanguis, haud manet sanguis, & fit bilis: sed non manet bonus sanguis, atqui fit biliosus, vel vt sua locutus est lingua, ὑπόχολος, id est, in eo flaua seu amara bilis redundat. Ità perpetuò verissimum est, quod vulgato iactatur diuerbio, nihil esse à sycophante morsu tutũ. Præterea nõ dicit Galenus, vt impostor Auicẽna illi ascribit, febris fit cholerica, nõ sanguinea: sed febris quę ex putrefacto fit sanguine, quodãmodo biliosa est, quòd scilicet sanguis iam sit trãsmutatus, atq; adeò biliosus factus, atq; talem accessionũ proportionẽ habeat, qualẽ tertianæ, & aliæ biliosæ febres. Quòd autẽ quodãmodo biliosus fiat sanguis putrefactus, ex secundo de natur. facultatibus libro demonstrat, in quo sanè libro inter cætera dictum est, sanguinem à moderato calore fieri, flauam autem bilem ex plurimo, atram verò ex eo qui abundè immodicus est. Proinde quum sanguis putridus plurimùm incalescat, & calore quidem, vt dictum est, maligno, quid mirum si tum biliosus fiat? Nam quum plus satis calefit sanguis, tum quicquid in eo pingue ac tenue est, fit flaua bilis. Quod verò crassum ac veluti fex est, atra. Id quod etiam testantur quę idem Galenus libro secundo de differentiis febrium capite nono, scribit, inquiens. Si sanguis supra modum assatur, pars quidem eius subtilior ac pinguior omnino in flauam conuertitur bilem: quæ autem crassior, in atram: quod in iis tumoribus qui carbunculi appellantur, contingit: nam in illis, sanguinis supra modum efferuescentis in melancholicũ humorem fit transmutatio. Fit etiam interdum atra bilis, quando atra bilis assatur. Duplicem enim generationẽm, vt sectione tertia apho. comm. 12. testatur Galenus, atra bilis obtinet. Alteram ex sanguine crasso: alteram verò ex flaua bile immodicè assata. Vtriusque hoc etiam in loco fit mentio. Cæterùm redeundum nobis tandem ad Auicennam erit, qui postquàm abundè falsò calumniando Galenum ineptiuit, tandẽ quæ sit febris sanguinis docere aggreditur, eã népe esse asserens quàm Hippocrates σύνοχον hoc est, continentem appellat. Quasi verò Galeno hoc genus febris fuerit incognitum, quóque nomine esset vocandum ignorauerit, quum tamen omnibus qui vel à limine Galenum salutauerunt notum sit, illum exquisitissimè Synochum descripsisse, & in suas species digessisse libro nono therapeuticæ metho. & libro secundo de differentiis feb. capite secundo, & suprà capite huius libri sexto. Certè si Auicenna ipse tam probè febrium naturam & genera ac Galenus noster tenuisset, nunquam se tam turpiter hoc loco dedisset. Quid enim magis ridiculum, quàm febrem ex putrido sanguine natam, de

Galenus à calumnia vindicatur Auicennæ.

Auicennæ rationes excutiuntur.

Atræ bilis duplex generatio.

Synochus quid?

qua hic loquitur Galenus, appellare Synocbum. Quippe Synochus putrida febris est, vt metipse Galenus libro II. therap. metho. capite quarto attestatur, quãdo sanguis vel in oĩbus æqualiter vasis, vel in maximis putrescit. Hoc autem loco, & capite nono libri secundi de differentiis febrium, Galenus non de eo sanguine qui in venis, sed de eo qui ad aliquam partem procubuit solus, in eóque phlegmonen concitauit, loquitur. Ab eo sanè concitata febris, non synochus, id est, continens, sed συνεχὴς, hoc est, continua dicitur. Quum enim phlegmone sit morbus acutus, consequitur quòd ab ea procreata febris sit continua. Nam vt libro septimo aphoris. commentar. primo inquit Galenus, ὀξέωμ νοσημάτωμ οἱ πυρετοὶ τοὐπίπαμ εἰσὶ συνεχεῖς: acutorum morborum febres omninò sunt continuæ. Quomodo verò continentes & continuæ inter se febres differant, alibi abundè monstrauimus. Vt omnibus conspicuum sit Auincennam stultitiam atque ignorantiam suam hîc pulchrè prodidisse. Galenum autem in hoc capite de febribus ex phlegmone potissimùm partium, & aliis earundem tumoribus præter naturam natis loqui, euidentius est quàm vt à me demonstrari debeat. In capite etiam nono libri secundi de differentiis febrium, de eodem locutum esse sanguine, hæc eius ibidem verba manifestè conuincunt. Quando, inquit, in aliqua parte corporis plurimus aceruatus sanguis eiusdem vim opprimit, corrumpi consueuit, ac tum præcipuè quũ in paruis vasis propter crassitudinẽ obstruitur, aut propter multitudinem impingitur, quémadmodum in adenum tumoribus, ac turberculis, atque in summa, in phlegmonis vniuersis. Nam in huiuscemodi affectibus duplici de causa corrumpitur sanguis, & quia scilicet non difflatur, & quia à natura non superatur. Quòd verò quæ non difflantur putrescere soleant, indicant exteriora omnia, veluti fructus, semina, & vestes. Quum itaque hîc Galenus loquatur de febre sanguinis quæ phlegmonen comitatur, eaque, vt dictum est, continua sit, meritò biliosis continuis, vt quę idem cum intermittentibus genus, vt capite sexto huius libri comprehensum est, obtineant, annumeratur. Similem prætereà accessionum proportionem, qualem tertianæ ostendunt febres, assumunt. Quod se in laterum phlegmonis, quo rubeum maxime exponunt tempore obseruasse, libro secundo de differentiis febrium Galenus attestatur. Rubeum autem in pleuritide expuitur, vbi sanguis qui secundum naturam se habuit phlegmonen fecerit. Atq; hęc ad Auincennę falsas calumnias confutandas hactenus dixisse sufficiat, iam ad ea quæ in contextu reliqua sunt explicanda reuertamur. Omnes igitur, inquit Galenus, quæ ex laborante aliqua particula accenduntur febres, aliquem prędictorum, nempe vel simplicem, vel compositum, characterem siue modum habebunt.

Rubrum quando in pleuritide expuitur.

Simplicem quidem, quando vnus duntaxat humor in tumore qui excitatus est aliis præualuerit. Cõpositum verò, quando mixti alicuius humoris facultas apparuerit. Nonnunquam verò non solùm apparet, sed etiam cũ altero humore illi mixto ex æquo dominatur. Hoc est, interdum non solùm accidit duos inuicem commisceri humores, verumetiã vterq; in ea mixtione ex æquo dominatur. Accidit etiam interim vt tres inuicem misceantur humores viribus ęquales. Et quidem febres ex horum mixtione procreatas medicus facilè cognoscet, si prædictarum singulas dignoscere potuerit. Quemadmodum enim is qui seorsim vinum, mel, & aquam exquisitè agnoscit, horum etiam proptè mixtionem dignoscet: ita etiam is qui singulas seorsim febres simplices exquisita ratione cognoscit, harum mixtionem non ignorabit. Quapropter optimum cognoscendarũ febrium ex phlegmone partium natarum principium est, vt tertianam, quotidianam, & quartanam intermittentes exquisitè cognoscamus, quòd scilicet continuæ, quales sunt omnes de quibus nunc agimus febres, vtpote illis vicinæ & proximæ (eiusdem enim cum iis, vt dictum est, generis sunt) ipsis omnino, propter causas paulò antè expositas, similes sint. Facillimè igitur formam & genus compositarum omnium febrium cognosces, si primùm simplices exquisitè dignoscere studueris.

Simplex character.

Compositus.

CAPVT

CAPVT XIII.

Vo quidē pacto quispiā ab initio duo genera febriū cognoscat, expositū est. Dico aūt duo febriū genera, & quod ex partib⁹ laborātib⁹, & quod ex solis humoribus accēditur. Reliquū igitur est vt de tertio genere febriū, quas Diarias appellari diximus, agamus. Sūt aūt illæ spiritus tantummodo pathemata, citra humorum putredinem, aut partis phlegmonen, extra eas quæ in adenum tumoribus accidunt. Harum verò generationis causæ manifestæ sunt, vigilia, cruditas, tristitia, timor, ira, solicitudo, deustio Solis, refrigeratio, lassitudo, ebrietas, & omnia quæcunque iis similia sunt. Quomodo igitur etiam has in primo die cognoscere oportet deinceps exponam. Communiter quidem pulsus omnium ad celeritatem & frequentiam accedunt, & sæpius ad magnitudinem. Exquisitè autem eam quæ secundum naturam est æqualitatem, & molliciem, & ordinem retinent. Similiter etiam vrina, hæ quidem sublimamenta bona: illæ autem subsidentias habent: quædam verò nebulas. Omnes autem boni sunt coloris. Quemadmodum & calor omnium vaporosus est, sed iis quidem confestim ad primam manus iniectionem, illis verò posteriùs. Omnibus præterea maligna absunt symptomata, de quibus nos in prognosticis Hippocrates docuit. Hæc igitur omnium diariarum febrium communia sunt signa.

Diariæ febres.

Signa diariarum communia.

COMMENTARIVS.

Postquam Galenus quo pacto duo genera febrium, quorum alterum ex putrefactis humoribus, alterum verò ex laborantibus partibus originem ducit, essent cognoscenda abundè admodum in iis quæ præcedunt exposuisset, nunc quidem ad tertium genus quod est diariarum febrium, progreditur, primumque quòd in spiritibus duntaxat accendātur, citra humorum putredinem, aut alicuius partis phlegmonem, exceptis tamen iis quæ ex adenum tumoribus phlegmonisve excitantur, quæ etsi sunt diariæ, tamen ex sanguine in adenibus putrefacto nascuntur, ostendit. Quum autem plura de diariis iis febribus libro primo de differen. feb. & ad Glauconem, item libro 8. 9. & decimo therap. metho. Galenus scripserit, & nos etiam alibi diariarum febrium naturas abundè explicuerimus, non est cur fusioribus commentariis hoc loco opus esse putemus. Ad earundem igitur causas breuiter enarrandas veniamus, quarum quidem potissimas decem altero huius capitis loco Galenus recenset. Has autem omnes vacat προφάσεις, id est, causas manifestas seu euidentes: id enim hanc vocem significare libro quarto vict. acut. morb. commen. 20. & 49. met ipse Galenus testatur: neque id sanè temerè. Nam diariæ omnes, vt fusiùs libro primo de differen. feb. cap. 7. monstratur, à causa externa, manifesta, primitiuâve originem habent. Quum verò de iis copiosiùs in locis paulò antè citaris Galenus, & nos in nostris de medendi ratione libris fusissimè tractauerimus, nihil attinet hîc longiùs repetere. Tertio huius capitis loco quo pacto diariæ febres sint cognoscendæ docet. Quum verò duplicia sint illarū signa, communia & propria, primùm de communibus verba facit. Horum primum quidem est pulsus, qui ad celeritatem & frequentiam, sæpiùs etiam ad magnitudinem accedit, quòd etiam loco iam citato, & lib. 3. de prædictione ex pulsibus testatur. Exquisitè autem eam quæ secundum naturam est æqualitatem, molliciem, & ordinem seruat. Ad celeritatem autem atque frequentiam pulsus tendit propter robur facultatis validum, & vrgentem vsum necessitatemve. Quum verò mouendi instrumentum impeditum non est, & vrgenti necessitati obsequitur, magnitudinem etiam acquirit.

Diariæ ex spiritibus accenduntur.

προφάσεις.

Signa diariarum communia. Pulsus.

Quia autem in diariis neque humorum redundantia fit, neque obstructio tanta quæ motum remoretur, neque arteriæ durities, quam valida virtus vsu efflagitante nō nisi magna vi distendat, ideò nulla vel in mollicie, vel ordine est inæqualitas. Alterum signum omnibus diariis commune, est quòd vrinę sunt boni coloris, nempe subrufæ, & vel sublimamenta bona, hoc est, candida, leuia, & ęqualia, vel tales subsidentias, vel candidas nebulas habet, in summa, vt libro primo de diffe. feb. capite. 7. ait, concoctio in vrina apparet. Tertium est, quòd calor omnium est vaporosus, adeóque suauis. Ideóque plurimæ illarum in madores soluuntur, nonnullę in leues sudores, aut omnino, vt libro primo ad Glauconem testatur, velut vapor aliquis copiosus ex imo corpore exhalat. Quartum signum, quòd in diariis nullum malignum apparet symptoma, qualia sunt ea quæ ab Hippocrate in prognosticis recensentur. Atque hęc quidem communia sunt diariarum febrium signa, de quibus locis etiam suprà citatis copiosiùs agit Galenus.

Vrina. Sublimamenta bona. Calor. Symptomata.

Propria verò singularum sunt, quemadmodum etiam libro primo de curandi ratione ad Glauconem à me dictum est. Incipiam verò nunc ab animi perturbationibus, solicitudine, timore, ira, & tristitia, sermonem. Si enim manentibus etiam animi perturbationibus consideratio fiat, è pulsibus maximè dignoscere tentabimus, vt in libris de pulsibus scriptum est. Post hæc autem & ab aliis sumptam dignotionem petere oportet. Si verò perturbationes ipsæ sedatæ fuerint, affectus autem remanet, debile obscurúmve quidem & in pulsibus perturbationum febrem efficientium indicium inuenies. Tibi autem sine pulsibus etiam reliqua omnia sufficient. Communiter enim omnibus vrinæ rufiores sunt. His verò qui ob tristitiam febricitant caloris potiùs acrimonia quàm multitudo adest: sicuti his qui propter iram, contrà. Sed & gracilitas corporis manifestior in iis qui tristitia affecti sunt, quàm iis quos solicitudo vexat, & oculorum cauitas, & quidam præter consuetudinem vitiosus color. Hæc quidem communia sunt omnium aliorum quomodolibet cura & solicitudine implicitorum. Maximè verò ex oculis discernere oportet. Licet enim ex iis in sanis etiam animi mores ac indolem coniectare. In ægris verò manifestiora signa, ei quidem qui perspicere potest. Sic sanè eos qui propter disciplinas, aut contemplationem aliquam cura affecti sunt, ab iis quos tristitia corripuit discernere conuenit. Eos autem quos ob vigilias febris inuasit, vitiosi coloris forma discernit. Quippe facies ipsis subtumida, & oculorum motus manifesti: vix enim palpebras attollunt, & oculorum humiditas adest. Scciores nanque iis qui tristitia, quàm qui solicitudine afficiuntur. Cauitas autē commune omnium est symptoma, tristitiæ, vigiliæ, solicitudinis, non tamen etiam iræ. Huic enim neque oculorum cauitas, neque vitiosus color manifesta sunt, & calor etiam copiosior, & qui celeriter ex profundo effertur, ac magnitudo pulsuū haud imminuitur, quemadmodum in vigiliis, tristitia, & cura. Quocirca iram manifestè admodum ab ipsis distingues. Illa verò inuicem discernes vti dictum est. Eorum verò qui ex lassitudinibus febricitāt, cutis est siccior, quàm in alia quacunque diaria febre. Atqui hoc quidem omnibus qui ex lassitudine febricitant commune est in eo quidem, quòd ad vigorem vsq; protrahitur, tempore, in eo verò quod

Propria signa. Perturbationum animi. Mores & indoles ex oculis coniectantur. Lassitudinum.

quod deinceps est, plurimis quidem qui non suprà modum fatigati sunt, madores quidam, aut calidus vapor è profundo attollitur quibusdam verò etiam in iis quæ vigorem comitantur temporibus siccitas manet. Accidit autem hoc iis potißimũ qui supra modũ laßati sunt, aut Sole deusti, aut refrigerati vnà cum laßitudine. Et pulsus etiam non similiter in vtrisque se habent, exigui enim sunt iis qui supra modum fatigati sunt, magni verò aliis. Quæ verò ex cutis densitate febres accenduntur (densatur autem vel refrigerata, aut acerba qualitate ipsi confertim incidente, veluti ei qui se aluminosa in aqua lauit) hæ sole omnium febrium malũ adstrictum sunt. Licet autem ipsas tactu dignoscere, perinde atque squalidas aridas ve febres, quæ & ex laßitudine, & ex deustione Solis fiunt: neque enim harũ densitas tactum exercitatum latere poterit. Sed & caloris motus quodammodo increscit. Nam primo occursu mitis apparet, acrior verò si diutiùs tangendo immoreris fit. Tamen in iis neque vrinæ rufæ, neque corporis moles concidit, proinde neque oculi caui & aridi fiunt, sed in quibusdam humidiores, ac prominentiores quàm pro naturali constitutione videntur. Neque etiam pulsus, quemadmodum in mœrore, cura, vigiliis, atque immodicis exercitationibus, minores sunt. Earum autem quæ ex adenum phlegmonis fiunt febrium pulsus sunt maximi, celeres, ac crebri, calorque multus, & à vigore statim mador quidam ex alto calidus effertur, sed tamen suauis. Eiusmodi enim febribus acrimonia & mordacitas omnium minimè inest. Facies etiam in iis omnino rubicunda fit, & tumida magis, & vrina subalba. Communis verò omnibus iis febribus diarus æqualitas pulsus est. In harum enim paucis admodum in vno ictu inæqualitas apparet, sed nec ipsa valdè manifesta, & euidens. Dicta sanè mihi sunt diariarum febrium indicia. De hecticis verò nunc nõ est tempestiuum dicere, nulla enim in primis diebus, sed temporis progressu eiusmodi fit. Proinde de iis in illis quæ sequuntur dicetur. Iam verò præsentem librum hîc finiam.

Ex cutis densitate.

Ex adenum phlegmone.

COMMENTARIVS.

Quæ sint propria singularum febrium diariarum indicia hoc loco Galenus ostendit, adeoque ad verbum quæ libro primo de curandi ratione ad Glauconem de iisdem perscripta sunt repetit, ab animi perturbationibus exorsus. Si, inquit, manentibus etiã animi perturbationibus consideratio fit, à pulsibus maximè diarias cognoscere tentandum, quemadmodum in lib. 4. de causis pulsuum est scriptum. Ibidem enim quales sint iracundiæ, tristitiæ, timoris, & lætitiæ pulsus, copiosè explicatur. Plura quoque de iis pulsibus diximus lib. 4. de medendi ratione nostra, capite primo, vt hoc nomine prolongare sermonem non sit opus. Quòd si verò animi perturbationes sedatæ sint, ceterum affectus ab iis procreatus remanet, aliis signis dignoscendæ sunt febres. Nam quum perturbationes iam sint compositæ, adeoque causa febrium iam abierit, obscurum ac debile tantùm sit harum perturbationum in pulsu iudicium est necesse. Quare ad alia indicia respiciendum erit, è quibus etiam sine pulsu differentias diariarum febrium deprehendere licebit. Talia verò sunt quæ ex vrinis, calore, oculorum, & totius corporis habitu sumuntur. Nam quòd ad vrinam attinet, in omnibus id genus febribus ex animi perturbationibus natis, vrinæ rufiores, aurũmve referentes, ob bilis admixtionem, quam animi perturbationes, Galeno lib. 2. de temper. cap. 8. teste, pariunt,

Ex animi perturbationibus.

apparent. Verùm his qui ex mœrore febricitant acrior, copiosior autem & suauior ex ira calor est. Tristitia enim quia corporis humorem absumit, illud reddit aridius, ac proinde calorem etiam acriorem, & parciorem. Ira contrà quæ non est nisi sanguinis circa cor feruor quidam, calorem vberiorem, & suauiorem facit. Sed & corporis macies manifestior in iis qui mœrore afficiuntur, quàm iis quos cura & solicitudo conficit. Quàm enim vniuersum corpus emaciet mœror, quotidiana experientia docet, & dictum illud Solomonis, spiritus tristis ossa exiccat. Plus itaque quum exiccet tristitia quàm cura, maior etiā in illa quàm hac macies, & extenuatio apparet. Eadem de causa oculorum quoq; cauitas maior fit in mœrore, quàm cura. Color etiam corporis præter consuetudinem in vtraque animi perturbatione iam dicta accidit, eò quòd ambæ exiccent, & sanguinem absumant, quo quidem absumpto vt corpus vniuersum bono etiam destituatur colore oportet. Has duas autem animi perturbationes, curam scilicet ac tristitiam, ex oculis, vt comprehensum est, discernere est necesse. Nam ex oculis in sanis quoque animi mores conijcere licet, quemadmodum Hippocrates libr. 2. Epidemior. sectione. 5. ita scribens testatur. Quicunque oculis paruis, mali. Qui oculis magnis, boni. Qui verò humidis gratiosi. In ægris tamen manifestiora ex oculis indicia sumuntur, quæ omnia Hippocrates in prognosticis annotauit. Atque ad iam dictū modum eos qui propter assiduam in disciplinis meditationē, ab iis qui mœrore conficiuntur, discernere oportet. Porrò eos qui ex vigiliis febricitant, vitiosi coloris forma, ac species ab aliis discernit. Facies enim ipsis subtumida est. Quippe vigilia, concoctionem impedit, humorum & vaporum crudorum copiam parit, coloremque natiuum minuit, vt non mirum sit huius comitem esse vitiosum colorem, ac faciei tumorem. Hinc est quòd oculi grauiter moueantur, palpebræque vix attollantur. Nam oculorum nimia humiditas, eos grauat, atque quò minùs promptè attollantur efficit. Horum autem nihil in mœrore & solicitudine fit, quòd in iis oculi inarescant. Cauitas autem oculorum commune symptoma est tristitiæ, vigiliæ, solicitudinisque, quòd scilicet omnia hæc oculorum & totius etiam corporis humiditatem depascantur: Iræ tamen hoc symptoma non conuenit, quòd scilicet in ea sanguis tandem extra feratur. Hinc etiam est, quòd in illa neque oculorum sit cauitas, neque vitiosus color, ac pulsus magnitudo non imminuatur, quemadmodum in vigilia, tristitia, & cura. Quare ab istis iram manifestè admodum discernere licebit. Ista verò à se inuicem, vt dictum est, distinguenda erunt. Porrò eorum qui ex lassitudine febricitant cutis siccior est, quā in alia quacunque diaria febre, quòd scilicet lassitudo non fiat nisi ab immodica exercitatione quę corpus exiccat, eiusque humiditatem exhaurit. Et hoc quidem omnibus qui ex lassitudine febricitant siue mediocriter siue immodicè fatigati sunt, commune est vt cutem siccam habeanr, vsq; ad vigoris tempus. Nonnullis verò, iis nimirum qui mediocriter fatigati sunt, in declinatione accessionis mador quidam, aut calidus vapor ex alto corporis attollitur, & ex cute erumpit. Quibusdā, nempe iis qui vehementer sunt fatigati, etiam post vigorem siccitas perseuerat, scilicet propter vehementia exercitia vapore ac humore resoluto. Accidit quoque, vt iis qui Sole plurimùm vsi sunt, aut vnà cum labore refrigerati, cutis per totam accessionem arida maneat. Quippe frigus corpus densat, adeoque sudoris emanationem prohibet. Pulsus etiam in vtrisque dissimiles sunt. Nam supra modum exercitati ac lassati exiguos habent, ob virium imbecillitatem, pulsus. Qui autem modicè sunt fatigati, eò quòd iis nondum collapsę sint vires, magnos obtinent pulsus. Quæ verò ex cutis densitate nascūtur febres, hæ solę omnium febrium pathema adstrictum sunt. Qua iterum loquendi ratione ad methodicorum respicit placita, vt suprà etiam dictum est, qui duo pathematum genera statuerunt, vnum fluxum, alterum adstrictum. Densatur autem cutis duabus maximè rationibus, frigore scilicet, aut qualitate acerba confertim incidente, vt accidit ei qui se aluminosa lauit aqua, cuius meminit lib. 8. therap. method. cap. 2. Galenus, quo etiam

Ira quid.

Ex oculis animi mores conijcere licet.

2. prognost. 13.

Ex vigiliis.

Cauitas oculorum.

Ex lassitudine.

Ex cutis densitate.

Densatio cutis.

etiam in loco, vt etiam lib. 9. plura de causis densitatis agit. Has autem febres tactu discernere licet, iis enim cutis durior, ac cõpactior sentitur. Sed & caloris motus quodammodo increscit. Primo enim occursu mitis apparet, deinde vbi diutius admotam manum contineas, acrior apparet. Nam per adstrictæ ac densatę cutis exiguos meatus primùm parum exhalat, ideoque calor qui foras fertur suauis sentitur. Progressu autem temporis impositam manum magis ac magis calefacit, ita vt tandem hanc mordeat sensim auctus in manu calor. Cęterùm in iis neque vrinæ rufæ sunt, quòd scilicet sanguis haud ferueat, neque bilis quæ vrinam rufam reddat, gignatur: neque corporis moles concidit, propterea quòd cutis densitas vaporis & humoris resolutionem impediat. Vnde etiam fit vt oculi neque caui, neque aridi, sed humidiores potius ac prominentiores, quàm pro naturali habitu videantur. Sed nec pulsus, vt in mœrore, cura, vigiliis, aut immodicis exercitationibus, minores sunt, quàm per sanitatem, verùm nisi obruta facultas sit, maiores, vsu scilicet efflagitante. In diariis verò quę ex glandularum phlegmone contrahuntur, pulsus sunt maximi, quia vrget necessitas, id est, febrilis calor, necessitatique morẽ gerit facultas. Hac ratione celeres sunt, & frequentes ob solam necessitatem. Calor multus, tum propter phlegmonen, tum febrem ipsam ex phlegmone excitatam. Mador etiam quidam ex alto corpore ad cutem fertur calidus, sed tamen suauis, quòd à materia benigna fiat. Nihil enim acrimoniæ habent eiusmodi febres, cùm solus phlegmones calor, non etiam putris fumus ad cor permeet. Caloris abundantiam faciei rubor, & tumor comitatur, Vrinę subalbæ, quòd caloris suauitas sanguinem non vehementer calefecerit, vnde nec bilem, quæ vrinas tingat, generauit. Communis autem omnibus febribus diariis est pulsus æqualitas, quòd scilicet mouendi instrumentum impeditum non sit, neque obstructione, neque humorum, vel vaporum acrium abundantia, neque compressu, nisi sit admodum ingens phlegmone. Quod si tamen inæqualitas in vno arteriæ occursu sit, ea adeò obscura est, vt vix tactu percipi posit. Atque hęc de diariarum indiciis dixisse sufficiat. De hecticis autem nunc non est tempestiuum dicere, nulla enim primis diebus fit hectica, sed temporis progressu. De signis autem hecticæ febris plura babet Galenus libro primo de differentiis febrium, capite nono. Pulsus ęqualitas.

LIBRI SECVNDI FINIS.

Claudii Galeni pergameni, de Iudiciis

LIBER TERTIVS, LEONHARTO Fuchsio interprete.

CAPVT I.

Institutum nostrum est, sicuti priùs dicebatur, omnis in morbo mutationis, præsentis quidem cognitiones, futuræ autem prænotiones dicere. Quũ verò ista sex fiant modis, de singulis seorsim scribere tentandum. Hoc ipsum autem priùs est memorandum, quòd sex sunt omnes in morbis mutationum differentiæ. Aut enim subitò ad sanitatẽ traducunt, aut confestim intereunt, aut sensim horum vtrunque, vel mixtim fit. Sensim quidem, aut morbo decrescente, vel virtute laborantis dissoluta. Mixtim verò, quando subita aliqua ad Sex omnes in morbis mutationum differentiæ.

melius, vel peius mutatio fit, dehinc autem vsque ad perfectam solutionem, aut mortem, totum quod reliquum est paulatim marcescit. De prima igitur repentina ad sanitatem mutatione dicimus, quòd prædictarum omnium optima est, ideoque ipsam præcipuè iudicium nominant: quoniam naturâ omnia quæ præter naturã sunt exactè superante efficitur. Aliarum autem mutationum ea quæ ad celerem mortem finitur, malum est iudicium. Quæ verò effatu dignum habẽt momentum, haud tamen integram solutionem efficiunt, deficientia imperfectáve iudicia appellantur. Quemadmodum & quæ paulatim aut virtute, aut morbo marcescente fiunt, solutiones simpliciter, non iudicia vocantur.

Iudiciũ propriè quid? Malum iudiciũ. Deficiens seu imperfectum. Solutiones.

COMMENTARIVS.

Primo huius tertij de iudiciis libri capite, Galenus quod initio primi etiam libri dictum est repetit, nempe quòd institutum suum sit in iis libris velle docere, quomodo quis mutationes in morbis iam præsentes cognoscere, aut adhuc futuras prænoscere possit. Sunt autem harum mutationum sex in vniuersum differentiæ. Prima, quando subitò ad sanitatem traducuntur morbi. Altera, vbi confestim morbi interimunt. Tertia, quando paulatim ad sanitatem morbo deficiente marcescentéve reuertuntur. Quarta, vbi sensim virtute laborantis dissoluta, ad mortem transeunt. Atque hæ sunt mutationum in morbis quatuor simplices differentiæ. Quæ deinceps sequuntur, quinta nimirum & sexta, mixtæ sunt, ex ea quæ subitò & paulatim fit mutatione. Quinta enim est, vbi subitò ad melius mutãtur morbi, sed subinde totum quod reliquum est vsque ad integram solutionem sensim absumitur. Sexta verò, quando confestim ad peius commutantur, sed dehinc totum quod reliquum est vsque ad mortem paulatim soluitur. Cæterùm prima, repentina scilicet ad sanitatem mutatio, quòd omnium aliarum optima sit, potissimum & præcipuè iudicium seu crisis appellatur. Nã hæc ipsa fit quando natura omnia quæ præter naturam sunt exactè superat. Secunda autem mutatio quę ad celerem finitur mortem, malum nominatur iudiciũ, eò quòd natura ab iis quæ pręter naturam sunt vincitur ac superatur. Quinta & sexta, quòd effatu dignum ad melius aut peius habent momentum, non tamen integram efficiunt solutionem, deficientia seu imperfecta iudicia nominantur, & meritò sanè, aliquid enim de morbo reliquum faciunt. Tertia & quarta, quòd paulatim aut morbo, aut virtute marcescente fiant, simpliciter solutiones, non iudicia nuncupantur, propter causas sequenti capite exponendas.

Sex mutationũ differentiæ. Iudiciũ propriè vel simpliciter. Malum iudiciũ. Deficiens. Solutio.

CAPVT II.

Sola igitur repẽtina ad sanitatem mutatio simpliciter iudicium appellatur. Ac fit quidem omnino per manifestas quidem excretiones, aut effatu dignos abscessus. Quicunque enim morbi aliter quieuerint, malignius reuertuntur. Præcedit autem huiusmodi excretiones & abscessus, non exigua in corpore laborantis perturbatio. Nam inquietudines, vigiliæ, deliria, comata, spirandi difficultates, oculorum caligines, difficiles sensus. dolores capitis, ceruicis, & stomachi, multarumq́ue aliarum partium corporis. Nonnullis verò aurium sonitus, & ante oculos splendores apparent, & lachrymæ inuoluntariæ effluunt, & vrina supprimitur, & labrum agitatur, & alia quædam pars tremula fit, & obliuio, & adstantium ignoratio, & vehemens incidit rigor, & accessio omnino consuetam anticipat horam, & multus æstus,

Iudicium simpliciter bifariã fit. Symptomata iudiciũ præcedentia.

sitisque

sitisque intolerabilis sequitur, clamantque, & exiliunt veluti stolidi, neque figuram decubitus seruare possunt. Deinceps multus confestim sudor erumpit, aut vomitus aliquis non exiguus sequutur, aut venter confertim soluitur, aut largè sanguis profluit, vel etiam omnia simul accidunt, ac metus haud exiguus intuentibus iniicitur. Et huic rei adstans plebeius quispiam re ipsa coactus exclamauit, quòd laborans de vita iudicaretur. Neq; medicorum quispiam priuatim ei quod accidit hoc nomen imposuit, sed omnino necesse est vt is qui præsens fuit conturbatus, & exclamans, id quod factum est iudicium nominarit. Medici autem est generosi, vt neque perturbetur, neque vt eius quod futurum est euentum ignoret. Præstat verò vt in prænoscendo futuro iudicio se exerceat. Neque enim dignotio de præsentis iudicij euentu multum à prænotione eius quod futurum est distat, sed vtrunque ex eadem contemplatione rectè assequitur. Iudicium cur dictum.

COMMENTARIUS.

Principio huius capitis Galenus mõstrat quid sit iudicium absoluto sermone, simpliciterve, hoc est, sine adiectione, nempe repentina morbi ad sanitatẽ mutatio. Hanc quoque bifariam fieri subiicit, per manifestas scilicet excretiones profluuij sanguinis narium, vomitus, alui deiectiones, sudores, & id genus alias: vel per abscessus. Quicunque verò morbi aliter quieuerint, aut leuiores facti fuerint (id enim ἐῤῥαστώνησεν ꝓpriè denotat. Nam ῥαστώνη laboris est leuamentum) ij maiori cum malitia reuertũtur, quod per hoc verbum ὑποστροπιάζει innuere Galenus voluit. Quippe ὑποστροπιάζω idem quòd ὑποστρέφω, id est, postliminio reuertor, aut recidiuam facio. Et ὑποστροπὴ idem quod ὑποστροφὴ, id est, recidiua, vt in expositione antiquarum dictionum Hippocratis Galenus est testis. Secundo huius capitis loco, quę huiusmodi excretiones & abscessus prę cedant, aut futuri iudicij sint signa communia docet. Quæ quum sint perspicua, & suprà etiam libro primo, capite septimo, & decimoquarto, & libro primo, apho. com. duodecimo, item libro primo de diebus iudicatoriis exposita, non est cur nominatim enarremus. Tertio loco, vnde subita ista mutatio iudicij nomen nacta sit ostendit. Neque enim medicorum quispiam priuatim hoc ei nomen imposuit, sed potius aliquis è plebe & rerum medicarum imperitus, qui in ista perturbatione ægrotanti adstans, tot symptomatum concursu conturbatus ac territus, exclamauit nunc de ægrotantis vita imminere iudicium. Quapropter ei quod accidit nomen iudicij imposuit. Quarto præsentis capitis loco, Galenus docet generosi & excellentis medici esse, vt videns eiusmodi in corpore perturbationem non timore percellatur, neque eius quod futurum est euentum ignoret. Quod fiet si se in prænoscẽdo futuro iudicio exerceat. Facilè autem eius quod futurum est euentum agnoscet, si priùs eius quod iam præsens est cognitionem habeat. Nam vtrunq; iudicium ex eadem contemplatione rectè assequitur. Quæ autem sint præsentis, & adhuc futuri iudicij signa, in sequentibus disertè explicabit.

Iudicium simpliciter. ῥαστώνη. ὑποστροπιάζω. Signa futuri iudicij. Iudicium quare dictum. Generosi medici est signis indicatoriis nõ terreri.

CAPVT III.

ETsi iam omnia hæc à me dicta sunt partim in primo de diebus iudicatoriis commentario, partim in duobus qui hunc præcedunt libris: dicã tamẽ etiam nunc ea omnia summatim, quæ & quale erit quod iam adest iudicium monstrant, & id quod futurum est præmonstrãt. Primùm quidem & omnium maximum, concoctiones ex vrinis, & deiectionibus, & sputis considerare. Nam ego qui iam millies iudiciis interfui, nullum vnquam eorum qui concoctionibus præcedentibus iudicati sunt, vidi morientem. Concoctiones vnde cognoscendæ.

Non æqualem omnibus signis dignitatem tribuere oportet. Non tamen æqualem omnibus signis dignitatem tribuere oportet: sed in thoracis & pulmonis vitiis, animum sputis præcipuè attendere conuenit, neque tamen vrinarum contemplationem negligere: sed & deiectiones alui simul inspicere oportet. Si verò solùm febricitent, sine alicuius visceris affectu, aut iecoris, aut renum, aut vesicæ, aut lienis phlegmone, vrinis maximè animũ adhibere cõuenit. Quemadmodum si ventriculus laboret, alui deiectionibus primùm, nõ tamen vrinæ sunt negligendæ. Semper enim vbi febris fuerit, siue ex solis putridis accensa humoribus, siue partem phlegmone obsessam secuta, vrinas tibi maximè inspiciendas censeo, atque inde concoctiones esse cognoscendas, vt anteà dictum est. Primum itaq;

Boni iudicij signa. 1. & maximum boni iudicij imminentis signum sunt concoctiones. Secundum autẽ
2. quod ab aliquo die indice anteà indicatur, cui diei iudicantis annexa & coniuncta est facultas. Deinde verò species morbi ipsius. & mos.

Species morbi. Species quidem, si tertiana, vel quotidiana vel febris ardens, vel pleuritis, vel peripneumonia.

Mos morbi. Mos autem, si mediocris & mitis, aut prauus & malignus sit morbus.

Excretiones vt respondeãt morbis. Adhac deinceps, si speciei morbi excretio respondeat. Si enim ardens fuerit febris, vel sanguinem è naribus fundat, vel post vehementem rigorem multum & calidum è toto corpore sudorem excernat, aut vomat, vel deuciat biliosa necesse est. Similiter & tertiana vomitibus, & deiectionibus biliosis, & sudoribus multis toto corpore manantibus iudicetur. In quotidiana aũt pituita cerebri vacuetur, & multi in toto corpore sudores fiãt. Iudicat aũt & phrenitim sudor bonus, & præcipuè si è capite multus & calidus profluxerit, vniuerso reliquo sudãte corpore. Sed accidit vt phrenitis etiã per profluuiũ sanguinis è naribus interdum tutò iudicetur. Lethargus tamen, aut peripneumonia, sanguinis per nares profluuio non delectantur. Pleuritis autem in medio horum est, minùs enim quàm ardens & phrenitis: magis autem quàm peripneumonia & lethargus profluuio sanguinis nariũ soluitur. Abũdè verò soluit iecoris & lienis phlegmonas sanguinis per nares profluuium, quandoquidẽ vnà cum acutis febribus viscera phlegmone obsidentur. Et oẽs hypochondriorum phlegmonas calidas & acutas, sanguinis è naribus profluuium

Sanguinem in iudiciis per rectitudinem profluere oportet. indicat. Oportet autem per rectitudinem profluere sanguinem, ex dextra quidem nare, iecore, vel iis quæ sub dextro sunt hypochondrio laborantibus. Ex sinistra verò, liene, & quæ illic sunt partibus. Iuuat autẽ & sudor bonus omnes quæ sunt in hypochondriis phlegmonas calidas & acutas. Iecoris verò gibba phlegmone obsessa, tribus maximè excretionis modis obediunt, profluuius sanguinis è naribus, & sudoribus bonis, & multis vrinis. Caua autem, deiectionibus biliosis, & sudoribus nonnunquam verò etiam vomitibus. Multò autem magis per vrinas expurgari expetunt quàm gibba iecoris, omnia quæ iuxta renes & vesicam laborauerunt: quemadmodum quæ iuxta thoracem & pulmonem sunt, sputis. Sudores verò omnibus febribus proprij ac familiares sunt, præcipuè ardentibus. Iuuãt autem non parum feruentes phlegmonas, quando vt anteà dictum est, cum concoctionibus fiunt. Iam verò & quotidianas febres iudicant cum vomitibus &

deiectionibus pituitosis. Et quartanas, si atra simul & varia vacuentur. Semitertianas etiam, si biliosa simul & pituitosa. Iudicant autem parotides lethargos, & omnia capitis mala. Alij etiam decubitus omnes diuturnas febres tutò iudicare consueuerunt. Sed nondum de diuturnis morbis dicere nobis propositum est. Repentinæ enim mutationes acutorũ sunt morborum, quarum optimam qualis sit nunc enarramus: quòd scilicet omnino non sit sine concoctione, & quòd in aliquo die iudicatorio fit, & adhuc ab aliquo indice priùs indicetur, & quòd iudicij speciem morbo conuenientem exhibet. Hæc autem te hortor simul consideres & ægrotantis ætatem, & naturam, & victum qui antecessit, & locum in quo ægrotat, & anni tempus, & præsentem constitutionem. Si enim quemadmodum morbus est biliosus, verbi gratia, & hæc singula similiter biliosa fuerint, bilem in iudicationibus expurgari oportet. Veluti si pituita exuperat, pituitam vacuari cõuenit. Varijs autem humoribus superantibus, variam etiam esse vacuationem oportet. Quùm verò hæc omnia tibi fuerint probè explorata, tunc ex euentu reliqua sunt assequenda. Si enim vbi laborans iudicatus est, febris soluatur, aliisq; symptomatis liberetur, & pro ratione vacuationis meliore colore præditus sit, & melioribus pulsibus, & insurrectionibus robustior, hoc quidem optimum est iudicium. Si verò aliquid horum deficiat, tantùm ab optimo abest, quanta eius quod deficit facultas existit.

Repentinæ mutationes sunt acutorum morborũ. Optima mutatio seu iudicatio quæ?

COMMENTARIVS.

Principio huius capitis quid in sequentibus tribus capitibus dicturus sit Galenus proponit, nempe ea quæ etiam in primo de diebus iudicatoriis libro, & duobus qui præsentem præcedunt dicta sunt. Summatim enim ea quæ quale sit quod iam adest iudicium demonstrant, & quale id quod futurum est præmonstrant, hoc in libro tertio docebit. Inter ea autem quæ iam imminens bonum iudicium ostendunt primum 1.
quidem signum & omnium maximum sunt cõcoctiones, quę in vrinis, deiectionibus, & sputis considerantur. Maximum autem esse signum Galenus hinc colligit, quòd nunquam, etsi milies iudiciis interfuerit, aliquem mortuum esse viderit eorũ qui concoctionibus præcedentibus iudicati sunt. Cæterùm non omnia iudicatoria in omnibus morbis æqualem obtinent dignitatem. Nam in thoracis & pulmonis malis, sputa potissimũm considerare oportet. Non oportet tamen vrinę contemplationem, & deiectionum inspectionem negligere. Si verò ęger solùm febricitat, citra alicuius visceris, verbi gratia, iecoris, renum, vesicę, aut lienis, phlegmonen, vrinas maximè considerare cõuenit. Sin ventriculus laboret, alui deiectionibus primùm, deinde etiam vrinis animum attendere oportet. Per ea enim loca cuiusque partis excrementa vacuantur, vt libro primo, capite septimo copiosiùs dictum est. Secundum iam imminentis 2.
iudicij signum est, vt id indiciũ sit anteà ab aliquo indice die indicatum. Quid autem per indicem diem sit intelligendum libro primo, capite decimosexto est expositum. Non autem temerè index dies est considerandus, huic enim diei quæ iudicat facultas est annexa & coniuncta, sic certè, vt si indicatũ fit iudiciũ ab aliquo die indice, necesse sit esse bonũ. Maximã nanq; vim habet dies iudicatorius, qui priùs ab aliquo indice est indicatus. Tertiũ iudicij boni signũ est species excretionis, morbi speciei & mori cõue- 3.
niens. Quid aũt sit per speciem, & morem morbi intelligendum, & in contextu, & lib. primo, cap. 3. suprà exposuit Galenus. Quę verò sit conueniens cuique speciei morbi excretio, hîc ordine quodam, & satis luculenter Galenus monstrat, inquiens. Si ardens

Imminentis boni iudicij signa.

Non omnia iudicatoria signa in omnibus morbis æqualem habent dignitatem.

Dies index cur considerandus.

Quę conueniens cuique speciei morbi excretio.

Ardens febris. fuerit febris, tunc vel iudicatio fit per sanguinis è naribus profluuium, vel rigore adueniente per multum & calidum sudorem emanātem, vel per vomitum, vel deiectionem biliosorum. Quum enim ardens febris non fiat nisi ex flaua bile intra vasa putrescente, omnes certè prædictæ excretiones, per quas vel sanguis biliosus, vel biliosa excrementa vacuantur illi morbo conuenient oportet. Pari ratione febris tertiana (Tertiana febris.) meritò per vomitionem & deiectionem biliosam, & sudores biliosos toto è corpore manantes iudicatur. Quotidiana verò febris, vtpote non ex bile, sed pituita nata, commodissimè per crebras pituitæ vacuationes, & sudores multos è toto corpore excretos (Quotidiana.) iudicatur. Phrenitis per sudorem etiā bonum, præsertim si è capite multus & calidus (Phrenitis.) profluxerit, vniuerso etiam reliquo corpore simul sudante, iudicatur. Non autem temerè adiectum est, à Galeno, per sudorem bonum: si enim malus fuerit sudor, phrenitim non iudicat. Bonus autem est, si fit in die indicatorio, & si è capite, tanquam parte (Bonus sudor.) laborante, non frigidus, sed calidus, neque paucus, sed multus profluxerit, vniuerso etiam reliquo corpore simul sudante. Quod Hippocrates noster in prognosticis ita (1. prognost. 29.)
" scribens confirmat. Sudores optimi censentur in omnibus acutis morbis, si in die iu-
" dicatorio fiant, febrimque integrè finiant. Boni etiam vbi vniuerso corpore æquali-
" ter insudante, æger morbum faciliùs sustinere videtur. Contrà, inutiles, qui id efficere
" non valent. Pessimi omnium sunt frigidi, & vbi duntaxat caput, aut facies, aut ceruix
" insudat. Porrò fit etiam vt phrenitis interdum tutò per profluuium sanguinis narium (Phrenitis quid.) iudicatur, vt quæ non sit nisi cerebri aut eius membranarum phlegmone. E sanguine (Lethargus.) autem procreari phlegmonen notius est, quàm vt pluribus ostendi debeat. Lethargus autem, etiamsi malum sit capitis, tamen quum ex pituita fiat, sanguinis ex naribus (Peripneumonia.) profluuio non delectatur. Peripneumonia etiam raro per sanguinis narium profluuium iudicatur, crebriùs per alui diectionem, aut puris per vrinam excretionem. Cæ- (Pleuritis.) terùm pleuritis medium inter quatuor mala quę dicta sunt, nempe ardentem febrem, phrenitim, lethargum, & peripneumoniam, locum obtinet. Quippe minùs quàm ardens febris & phrenitis, magis autem quàm lethargus profluuio sanguinis è naribus (Iecoris & lienis phlegmone.) soluitur. Iecoris autem & lienis phlegmonæ sanguinis narium profluuio abundè iudicantur: quòd scilicet horum viscerum phlegmonæ febres etiam acutæ, quibus hoc genus excretionis familiare est, comitantur. Omnes quoque alias hypochondriorum phlegmonas calidas & acutas, eadem de causa iudicat. Oportet autem tum sanguinem (Sanguinem per rectitudinē profluere oportet.) per rectitudinem profluere, ex dextra quidem nare, iecore laborante, vel iis partibus quæ in dextro sunt hypochondrio. Ex sinistra verò, liene, & quæ in sinistro sunt hypocbondrio partibus laborantibus. Quod etiam Hippocratis testimonio confirmat Galenus capite decimoquinto libri de curandi ratione per sanguinis missionem, ita
" scribens. Quæcunque sanguinis eruptiones per rectitudinem fiunt, maximam ægro-
" tantibus commoditatem afferunt. Quę contrà sanguinem excernunt, nihil iuuant,
" aut etiam nocent, quòd scilicet interdum citra mali leuamen vires exoluant. Neque
" enim liene magno existente è dextra nare erumpens sanguis, neq; in iecore è sinistra
" vllam adfert vtilitatem. In cuius quidem loci explicatione multa in nostris commen- (Iecoris gibba phlegmone obsessa.) tariis diximus huc pertinentia, quæ nunc lubens prætereo. Cæterùm iecoris gibba phlegmone obsessa tribus maximè excretionis modis obediunt, nempe profluuiis sanguinis narium, sudoribus bonis, vtpote reliquis etiam phlegmonis communes, & multis vrinis, quæ quidem excretio illi situs ratione est maximè familiaris. Hinc est quòd lib. 7. therap. method. cap. vltimo, & lib. decimotertio therap. metho. cap. duodecimo, & lib. 2. de curan. ratio. ad Glauco. cap. 7. sic scriptū reliquerit. Sicuti iecoris
" cauum per aluum purgatur, ita gibba eius per ea quę modicè vrinas mouēt. Atq; hoc
" est quod hîc ait: caua autē iecoris deiectionibus biliosis, & sudoribus, nonnunquā etiā vomitibus, humoribus nimirū ad ventriculū transmissis obediunt. Multò verò magis per vrinas expurgari expetunt quàm gibba iecoris, omnes partes quæ iuxta renes & vesicam

vesicam, vtpote præcipuis vrinę reddendę instrumentis, sunt, quemadmodum quæ iuxta thoracem & pulmonem sunt, per sputa, quòd scilicet hæc sint loca per quæ prędictarum partium excrementa commodissimè vacuantur, vt in præcedentibus libris sæpe est dictum, & capite nonagesimonono artis paruę est ostensum. Sudores autem esse febribus omnibus proprios Hippocrates satis etiam in aphorismis confirmat iis verbis. Sudores febricitantibus si euenerint tertio die, & quinto, & septimo, & nono, & vndecimo, & decimoquarto &c. boni sunt: ij enim sudores morbos iudicant. Iuuant autem non parum feruentes phlegmonas, maximè si cum signis cōcoctionis fuerint. Si enim citra signa concoctionis sudores eueniunt, laborem potius, Hippocrate vbi suprà teste, & recidiuam significant. Quòd verò quotidianas & quartanas febres cum vomitibus & deiectionibus illis conuenientibus etiam iudicent sudores, anteà est dictum. Semitertianas verò iudicant deiectiones per quas biliosa & pituitosa vacuantur, quòd febres illæ sint compositę, & ex bile & pituita putrescentibus natę. Lethargos autem, & omnia capitis mala, iudicant parotides, hoc est, phlegmonæ in glandibus quæ auribus adiacent factæ. Nam impetus morbi totius ad glandulas illas, vtpote raras ac spongiosas, & ad recipienda superuacua abiles, conuertitur. Alij etiam decubitus omnes diuturnas febres iudicare consueuerunt. Decubitus autem hoc loco vocamus quæ Græcis ἀποσκήμματα dicuntur, nec sunt, vt diximus libro primo, capite septimo, nisi humores qui loco quem priùs infestarunt relicto, in alterum confluunt, quemadmodum etiam copiosiùs libro secundo ad Glauconem, capite duodecimo Galenus monstrauit. In altero huius capitis loco Galenus docet non esse sui instituti, vt in iis libris de diuturnis morbis aliquid dicat, vt quibus iudicium non conueniat. Iudicium enim quum non sit nisi repentina, vt comprehensum est, mutatio, acutis tantùm morbis conueniat necesse est. Diuturni enim sensim & paulatim mutantur, non repentè. Qualis autem sit repentinarum mutationum ea quæ optima est, tribus quidem signis paulò antè cognoscere docuit. Primùm, quòd hęc mutatio non fit nisi omnino præcedat concoctio. Secundò, quòd fit in aliquo die iudicatorio, & ab aliquo indice priùs indicata est. Tertiò, quòd iudicij speciem morbo conuenientem exhibet. Vt autem cognoscas num iudicij species morbo conueniat, necesse esse Galenus ait, vt simul consideres ęgrotantis naturam, ætatem, victum qui pręcesſit, & locum in quo ægrotat, anni tempus, & præsentem aëris constitutionem. Si enim prædicta omnia biliosa fuerint, quemadmodum ipse morbus biliosus est, bilem in iudicationibus expurgari oportet. Si verò contrà hæc omnia perinde atque morbus ipse fuerint pituitosa, pituitam vacuari in iudicatione conueniet. Quòd si verò in morbo, & aliis anteà dictis varij humores superauerint, variam etiam in iudicationibus vacuationē fieri oportet. Hoc est, vt varii tum vacuentur humores necesse est. Porrò vbi hęc omnia natura nimirum ęgrotantis, ætas, & alia tibi probè explorata fuerint, tūc ex euentu reliqua facilè assequeris. Si enim postquam æger iudicatus est, febris soluitur, aliaq; symptomata desierint, & laborans pro ratione vacuationis meliore colore præditus fuerit, ac melioribus pulsibus, & vbi inter surgendum robustior quàm anteà sibi videtur, tum ex iis omnibus agnosces iudicium hoc fuisse optimum. Si verò aliquid iam dictorum signorū deficiat & absit, tantùm ab optimo abest iudicio, quanta illius signi quod deficit est facultas & potentia. Id quod quisque facilè per se singula signa expendens cognoscet.

4. aphor. 36.

Parotides.

Decubitus.

Iudicium acutis tantum morbis conuenit.

Qua ratione cognoscendū num iudicij species morbo cōuenit.

CAPVT IIII.

Ic quidem optimum iudicium quum præsens est cognoscere oportet, id autem quod futurum est hoc modo. Morbi natura contemplanda, num biliosa, vel pituitosa, vel melancholica, vel mixta. Scripta verò sunt indicia in eo qui hunc præcedit libro. Secundò, tempus anni,

Iudicium quod futurum est vt cognoscendum.

& laborantis ætas, & temperatura, & quæcunq; alia iis cognata, de quibus paulò antè dictum est, consideranda. Et oportet vtique si vnius ex iis facta fuerit mentio, eorum etiam quæ non dicta sunt recorderis: longum enim esset omnia recensere. Post hæc accessionum circuitus considerandi sunt, siue tertio quouis die, vel quarto, vel singulis diebus, siue nequaquam fiant, quemadmodum in iis quæ propriè Synochi nominantur videre licet. Si enim festinauerint, & consuetam semper anticipauerint horam, & multò vehementiores fuerint, & tertio quouis die occurrerint, celeriter iudicium fore monstrant. Si verò lentè moueantur, & eadem inuadant hora, & singulis diebus fiant, longo pòst tempore iudicium fore significant. Deinceps in iis quod maximum est, concoctiones intueri oportet, & harum maximè effatu dignis mutationibus mentem adhibere. Si enim in diebus indicibus fiant, quòd sequentes iudicatorij dies hominem sint à morbo liberaturi, annunciabunt. Summatim enim, vt in præcedentibus libris dictum est, vniuersa morborum constitutio, per quatuor commemorata genera cognoscetur, de quibus „ Hippocratem in aphorismis in hunc modum disseruisse diximus. Accessiones, „ & constitutiones morbi, & anni tempora, & circuituum inter se incrementa, „ siue quotidie, siue alternis diebus, siue longiore tempore fiant, indicabunt. Dein- „ ceps ait. Sed & ex iis quæ superueniunt, veluti in pleuriticis sputum, si statim „ quidem incipiente morbo appareat, abbreuiat: sin posteà appareat, producit. Plurima autem narrauimus in primo libro de iis superuenientibus signis, quæ concoctionem morbi demonstrant: & quo pacto à iudicatoriis vocatis signis & symptomatis differant. Si igitur horum memor es, spero te facilè prænoscendi & dignoscendi optimi iudicij in hoc libro facultatem adepturum. Reliqua enim artificiosa quadam coniectura prænoscuntur.

COMMENTARIVS.

Iudicium quod futurum est qua tuor modis prænoscitur.

Quum in eo quod præcedit capite quomodo optimum iudicium, quod iam præsens est, sit cognoscendum exposuisset, nunc quomodo id quod futurum est sit prænoscendum monstrat. Quatuor autem modis idipsum posse prænosci docet. Primùm ex morbi natura, consideranda nimirum num hęc biliosa, aut pituitosa, aut melan-
1. cholica, aut ex iam dictis mixta fuerit. Indicia autem quibus hæ naturæ cognoscuntur
2. in capitibus tertio, quarto, & quinto præcedentis libri scripta sunt. Secundò ex anni tempore, ægrotantis ætate, & temperamento, ac aliis quæ huius sunt συστοιχίας, hoc est, ordinis & cognationis, de quibus paulò antè, in capite nimirum quod præcedit, & libro primo, capite quarto. Item libro secundo, capite tertio & sequentibus dictum est. Quare quum hęc omnia inter se sint cognata, dum vnius ex iis fit mentio, reliquorum recordare oportet, quòd scilicet longum esset omnia omnibus in locis recense-
3. re. Tertiò ex accessionum circuitibus, siue ij tertio quouis die, aut quarto, aut singulis diebus, aut nequaquam fiant, quemadmodum in Synochis vocatis febribus videre licet. Siquidem habent hæ vnam duntaxat accessionē ab initio ad finem perpetuò manentem, vt libro .2. capite .6. diximus. Si enim festinauerint accessionum circuitus, ac semper consuetā anticipauerint horā, aut vehementiùs afflixerint, & tertio quouis die inuadant, tum morbum hunc citò iudicatum iri significant. Si verò tardè moueantur, atque eadem inuadant hora, ac singulis diebus reuertuntur, tardiùs morbum iudicari demon-

demonstrant, vt copiosiùs libro primo capite tertio ostensum est. Quartò prænoscitur futurum iudicium ex concoctionibus ipsis. Si enim in diebus indicibus apparuerint, tunc ægrum sequenti iudicatorio die à morbo liberatum iri denunciabunt, vt libro primo fusiùs est monstratum. Cęterùm quòd vniuersa morbi cõstitutio, id est, forma ex iam dictis quatuor generibus cognoscatur, libro primo capite tertio & sequentibus, vbi aphorismum primę sectionis duodecimum interpretatus est Galenus, copiosè dictum est. De superuenientibus etiam signis in libri primi capite septimo plura narrauimus. Quare quum omnia hæc in iis qui præcedunt libris fusissimè sint explicata, vberiorem commentationem haud requirunt. Quòd si itaque horũ omnium memor fueris, facilè optimum iudicium & dignosces, & prænosces. Reliqua autem iudicia, quæ non sunt optima, non certa aliqua, sed tamen artificiosa coniectura assequeris. 4

Optimum verò iudicium, quod sanè solùm simpliciter iudicium vocari diximus, non coniecturâ, sed certò quispiam prænouerit. Omnia enim in talibus morbis signa ab initio statim periculo vacare videntur. Quum igitur omnino eiusmodi fuerint, in primo quaternario iudicium denũciant, quẽadmodum in prognosticis ita scribens Hippocrates docuit. Mitissimæ febres, & quæ cum securissimis signis fiunt, quarto die finiuntur, aut anteà. Fieri enim nequit quin febris quæ securissima omnia signa habet, & quæ perniciosissima, hæc non in primo quaternario occidat, illa verò liberet ægrotantem. Sicuti si parum discesserit, hæc quidem à summè perniciosis, illa verò à summè salubribus, non contingit eiusmodi febres septimum transcendere diem. Num verò iudicium vehemens & conflictatorium fiat, aut mediocre, aut neque omnino iudicium sed simpliciter solutio, non etiam ex perniciosis & salubribus signis, sed aliis prænoscitur. Duo autem sunt horum genera, magnitudo, & motus morbi. In quibus primis statim diligenter exercitari oportet, vt ipsa facilè à more ac specie morbi discernere possimus. Sed speciẽ quomodo dignoscere oporteat, in secundo horum commentariorum dictum est. Tertiana enim, & quotidiana, & quartana, & semitertiana, & pleuritis, & peripneumonia, & phrenitis morbi species sunt. Si verò benignus, aut malignus fuerit morbus, ex subsequentibus symptomatis cognoscitur, quæ omnia propemodum Hippocrates in prognosticis enumerauit. His autem annumerare oportet concoctionis, & cruditatis signa. Magnitudo verò & motus morbi, ab iis diuersa sunt. Debiles equidem & exiguæ febres, interdum valde malignæ sunt, & aliæ calidæ & deurentes, vt inquietudinem simul & æstum, & sitim intolerabilem afferant, attamen nonnunquàm nihil habent periculi. Dictũ autem anteà est, nihil differre siue quis vehementiam, siue magnitudinem morbi nominet. Ab iis autem omnibus motus differt, & ex tempore partiũ accessionis cognoscitur. Quũ enim in singulis accessionibus quatuor sint partes, principium, augmentum, vigor, & declinatio, vel febris aliqua has omnes celeriter percurrit, aut tardè, vel nonnullas ipsarum citiùs, nonnullas verò tardiùs. Si igitur omnes celeriter pertransit, quòd ad iudicium festinat manifestum est, & omnino febris illa est intermittens. Neque enim fieri potest, vt quæ omnes celeriter percurrit, cõtinua etiam maneat: quemadmodum neque si in omnibus partibus tardat, etiam intermittere potest.

Optimũ iudiciũ vt prænoscendũ.

Vehemẽtia eadẽ quę magnitudo.

Intermittēs febris quæ?

Liquet verò quòd eam quæ in quietem febre vacantem desinit, intermittentem vo co. Continuæ autem febris omnino vna pars aliqua longa est, interdum etiam duæ, & tres, & omnes. Febris quidem eius quæ propriè Synochus nominatur, vigor diuturnus est: imo tota hæc febris vigor existit. Eius verò quæ non est synochus, non tamen in quietem febre vacātem desinit, si vigor aliis partibus sit diuturnior, motus est celer: si verò breuior, tardus. Quum itaque morbi species, & magnitudo, & motus, & mos fuerint desinita, & species ex propriis symptomatis cognita, magnitudo verò ex eorundem quātitate, motus autem ex tempore partium accessionis, mos verò ex symptomatis quæ superueniunt, adiectis quoque tempore anni, regione, natura, & similibus, nunquid quispiam seruabitur, aut morietur, ad tria hæc, nempe speciem, morem & magnitudinem, respiciens inuenies. Potissimum autem ex iis, mori animum attendere oportet

Synochus tota vigor existit.

COMMENTARIVS.

Optimū iudiciū certò prænoscitur.

Hoc in loco Galenus docet quòd optimū iudiciū, quod solùm, absoluto sermone & simpliciter, vt capite secundo huius libri dictum est, iudicium vocatur, non coniecturā artificiosa, quemadmodum reliqua, sed certò & firmiter prænoscatur. Omnia enim in talibus morbis signa statim ab initio periculo vacant, & securitatē pollicentur. Quū itaque omnino secura fuerint signa, in primo quaternario futurum iudicium nunciabunt, quemadmodum in tertio prognosticorum aphor. 2. Hippocrates docuit. Quam quidem sententiam, & alia quæ hîc in contextu sequuntur, quum libro primo capite decimosexto abundè explicauerimus, non est cur hîc longiores esse velimus. Optimum igitur & pessimum iudicium ex signis saluberrimis & pernitiosissimis cognoscitur. Num verò vehemens aut conflictatoriū (ἀγωνιστικὸν Galenus nominat, quod nō sine difficultate & labore fit) aut moderatum sit futurum iudicium, aut omnino nullum, sed simplex solutio, id quidem nō ex pernitiosis, & salutaribus signis, sed ex aliis, quorum duo sunt genera, nimirum magnitudo, & motus morbi cognoscitur. In iis igitur nos diligenter exercitari oportet, vt ipsa scilicet à more, & specie morbi discernere valeamus. Porrò species morbi quomodo sit dignoscenda, in capite tertio, & sequentibus aliquot dictum est. Species morbi, sunt tertiana, & quotidiana febris, pleuritis &c. Num verò morbus sit benignus seu mitis, aut malignus, ex iis quæ huic superueniunt & succedunt symptomatis deprehenditur. Symptomatis autem quæ morbo succedunt cōcoctionis & cruditatis signa annumerāda sunt. Cæterùm magnitudo & motus morbi à specie & more morbi differunt. Accidit enim interdum vt debiles & paruę febres, propter symptomata quæ illis succedunt, valde malignæ sint, & periculum minentur. Contrà accidit etiam vt alię febres sint ita calidę & deurentes, adeoque vehementes, vt inquietudinem simul & æstum, & sitim intolerabilem afferant, & tamē nihilominùs nihil periculi habent. Quòd autem magnitudo nihil à vehementia distet libro primo capite tertio est expositum. Porrò ab iis omnibus, nempe specie, more, ac magnitudine, differt motus, qui certè ex tempore partium accessionis, hoc est, principij, augmenti, vigoris, & declinationis, deprehēditur. Si enim celer est morbi motus, has omnes quatuor partes breui tempore percurrit. Si verò tardus, longo. Accidit autem vt interdū nonnullas ex iis quatuor partibus citiùs, nonnullas verò tardius percurrat. Si omnes celeriter pertransit morbus, adeoque motus eius velox est, quòd ad iudicium properet, id est, non procul absit iudicium, manifestum est. Febris autem hæc quę omnes partes accessionis celeriter pertransit è numero est intermittentium. Neq; enim fieri potest vt febris quæ omnes partes citò percurrit maneat continua, sed intermittat, necesse est. Si enim non intermitteret & continua maneret, accessionis partes celeriter non pertran-

Iudicium ἀγωνιστικόν.

Num morbus sit mitis aut malignus quomodo cognoscendum.

Debiles & exiguæ febres interdum malignæ.

transiret. Eadem ratione febris quæ in omnibus accessionis partibus immoratur, intermittens esse non potest, sed planè continua sit oportet. Intermittentem autem febrem Galenus vocat quæ in quietem febre vacantem desinit, vt fusius libro secundo de differentiis febrium capite primo, & secundo monstratum est. Continuę autem febris omnino vna aliqua pars longa est, interdum etiam duæ, & tres, & nonnunquam etiam omnes, prout vel est tertiana, quotidiana, aut quartana. Nam quartana cótinua singulas accessionis partes longas habet. Febris autē eius quę propriè Synochus appellatur, sicut est ea species quæ Græcis ἀκμαστικὴ & ὁμότονος dicitur, vigor diuturnus est, imò vniuersa febris vigor est. Quippe à principio vsq; ad finem æqualis permanet, nec vllam habet remissionem, sed tantisper hominem deurit, donec humores illam efficiētes aut absumantur, aut concoquantur, aut vtrunq; patiantur. Eius verò febris quæ nō est Synochus, haud tamen in quietem febre vacantem desinit, hoc est, continuæ, si vigor aliis partibus sit diuturnior, tūc motus est celer, id est, citò febris hæc finietur. Si verò vigor cæteris accessionis partibus breuior fuerit, tardus est motus, adeoque non ita citò desinit. Nam quis est qui nesciat quòd ad velocem febris motum requiratur vt caloris vehementia seu vigor non sit breuior quàm aliæ accessionis partes, sed longior? Breuis enim vigor febris etiam segnitiem seu motus tarditatem præ se fert. Quum itaque medico qualis sit morbi species, & num magnus aut paruus, celeris aut tardioris motus, mitis aut malignus, fuerit definitum, idque ex propriis symptomatis, eadem quantitate, tempore partium accessionis, & ex symptomatis quæ succedunt, adiectis insuper tempore anni, regione, natura, & similibus, victus scilicet ratione quę antecessit, ac temperamento, de quibus omnibus libro primo & secundo dictum est, nunquid æger seruabitur, aut morietur sciet, modo ad speciem, magnitudinem, & morem morbi respiciat. Potissimùm autem mori animum attendere oportet. Malignū enim morbum, magna ex parte vehemens & lætale iudicium comitatur. Contrà benignum & mitem, moderatum & salutare.

Intermittés febr.

Synochus propriè dicta.

Nunquid verò iudicabitur morbus aut minùs, primùm quidem ex motu & magnitudine cognosces: dein ex specie ipsius, postea ex anni tempore, & aliis quæ huic cognata sunt. Ex iis quidem quæ succedunt non omnibus, sed ex iis quæ paulò ante dixi, quæ cum iudiciis iam incipientibus inuadunt, aut parum ipsa anteuertunt, quæ vtique propriè signa iudicatoria vocamus. Nam quum trifariā quæ succedunt diuisa sint, in ea quæ morem ostendere consueuerunt, & ea quæ iudicii fore in propinquo significant, & præterea in ea quæ non solùm vt signa, sed etiam vt causas iudicii statuimus, primum quidē ex iam dictis genus simplex est, quædam enim ipsorum praua, quædam verò semper bona existunt. Secundum verò & tertium, non semper idem neque ostendere, neque efficere solent, sed pro morbi temporibus variant. De iis autem omnibus in libro primo abundè dictum est. Perspicuitatis igitur gratia ante oculos ponatur ægrotus quispiam, qui primo die euidētissima salutis signa habeat: huic enim omnino in primo quaternario morbus finietur: num vero per iudicium, aut solutionem, magnitudine & paruitate definitur. Siquidem magni, omnino iudicantur, qui verò exigui fuerint, soluuntur solùm. Dies autem iudicii, ex motu inuenietur. Nam si febris synochus siue cōtinens fuerit, & nullum erratum commissum sit) semper enim huius oportet meminisse (in quarto die futurum esse iudicium sperandum. Si verò continua fuerit, tū magnitudinem & motum intueri oportet. Fieri enim potest vt in tertio, aut quinto die

Num iudicabitur morb° vnde cognoscendum.

Signa iudicatoria quæ?

Quæ succedunt trifariam diuisa.

Exemplum.

Dies iudicii vt inuenienda.

Iudiciũ cũ accessione concurrit. iudiciũ accidat. Tertio quidẽ, si morbus magnus sit, & celeriter moueatur. Quinto autẽ die, si non admodũ magnus sit, neq; celeriter moueatur. Quippe iudiciũ cũ accessiõe cõcurrere oportet. Atq; ita rarũ est vt in leuiore die iudicetur febris, adeò vt Archigenes bis tantùm per vniuersã suã vitã viderit. Ego verò in hãc vsq; horã, semel. Atq; hæc causa est, quemadmodũ etiam in libris de diebus iudicatorius dictum est, vt iudicium sæpe à quarto in tertium, & quintum transferatur diem. Morb⁹ peracut⁹. Qui enim ita celeriter iudicatur morbus, est peracutus. In omnibus autem peracutis, vel continentes omnino febres esse, vel continuas, sed quæ tertio quoque die accessionem habent, necesse est. Continentes quidem rariores sunt, & vbi nihil erratum fuerit, in quarto iudicantur, natura propriis circuitibus ad iudicium perueniente. Raro accidit vt nullus error committatur. Raro verò accidit, vt nullus error admittatur. Continuæ verò quæ in accessionibus iudicantur, tertio, aut quinto die meritò soluuntur. Si enim interdum quarto etiã die iudicetur, ratione accessionis, quæ tertio die fit, id patiuntur. Quæ enim circa vndecimam, verbi gratia, diei tertii horam inuadit accessio, aut tertia nocte, aut quarto die iudicium adfert. Quando itaque primo die (iterũ enim hæc dicenda) euidens aliquod concoctionis signum videris, reliquis videlicet omnibus periculo vacantibus, iam quidem certò scias quòd primo quaternario morbi solutionem accidere necesse sit. Quòd si etiam magnitudinẽ eius inspicias, vnà disces, Motus morbi. quod cum iudicio soluetur. Ex motu vtique morbi, quod vel tertio, vel quarto, vel Motus celeritatẽ adiuuantia. quinto fiet iudiciũ sperare oportet. Siquidẽ celeriter admodũ moueatur, tertio: si verò quodammodo tardiùs, quinto, si aũt cõtinẽs fuerit, quarto. Motus celeritatẽ adiuuãt morbi magnitudo, & anni tẽpus, & ætas, & regio, & alia quæcũq; naturã esse biliosa sæpiùs dicta sunt. Tarditatẽ verò motus, cõtraria. Ætate enim, adolescẽs, natura calidior, ex inedia, & labore, ac cibis potibusq; biliosis, iudiciũ tertio vt die fiat adiuuabũt, præsertim si quæ præcessit cõstitutio abũdè sicca, & præsens etiã, & regio in qua ægrotat naturã calidior fuerit. Si verò etiã tertianæ iudicia tũc populatim grassata fuerint, certior cõiectura est. Quòd si oĩa cõcurrãt cõtraria, & motus morbi tardior, neque magnitudo effatu digna, & tempus hybernum, æger autem vel naturã pituitosior, aut declinantis ætatis, in quinti diei accessionem iudicium perueniturum sperare oportet. Verùm magis etiam, si & regio frigida & humida fuerit, & præsens constitutio similis, & iudicia quæ populatim vagantur quintana, & aliaiis proportione respondent, ocium scilicet, satietas, & cibi pituitosi plurimo antè tempore comesti. Rursus igitur alius ægrotus Aliud exemplũ. subiiciatur nullum adhuc manifestum concoctionis signum habens, neque in primo, neque in secundo diebus, neque tamen perniciosum, sed omnino periculo vacantia omnia: seruabitur videlicet etiam iste, sed in primo quaternario non integrè liberabitur. Oportet igitur te diligenter animaduertere, nunquid aliquod manifestum concoctionis signum ostendat. Nam si hoc fiat, vt septimo die morbus, modò interdum nullus error admissus sit, soluatur necesse est. Num verò per iudicium, vel non, è magnitudine morbi discernendum. Manifestum enim est, si magnus fuerit,

rit, omnino cum iudicio solui. Si verò etiam celeriter motus fuerit, etiam magis id fiet. Proinde & si aliquis error, non tamen admodum magnus, apud ægrotantem admissus fuerit, omnino etiam cum iudicio soluetur, & ita quidem in septimo iudicium occursurum sperandum. Quòd si non admodũ velociter moueatur, aliquis verò error apud hominem commissus fuerit, in nonum diem iudicium transferetur. Rursus igitur alius æger subiiciatur ex iis qui periculo vacant, & qui die septimo primùm manifestum aliquod concoctionis signum habet: hic quidem si magnus sit morbus, & celeriter moueatur, vndecimo magis, quàm decimoquarto iudicabitur. Si verò minor sit, & non omnino velociter moueatur, decimoquarto potiùs quàm vndecimo iudicabitur. Atqui aliis signis definiendum erit, si etiam iuuenis sit, & natura biliosus, & æstas, & in regione natura calida, & prior victus ratio, & præsens constitutio, omnia ad calidiùs vergant, omnino in vndecimo die ille iudicabitur: quemadmodum si omnia contraria iis quæ dicta sunt ægrotanti adfuerint, decimoquarto. Si verò nonnulla quidem affuerint, nonnulla verò non, atque interim aliquis error admissus sit, vt vndecimo die iudicetur morbus fieri non potest. Sæpe verò neque decimoquarto, vbi maius fuerit erratum. Si verò nihil fuerit erratum, mixtaque sint symptomata, exercitato ac acuto tum medico, vt ea quæ maiorem vim habent signa discernat, & illi quod ab ipsis præostenditur iudicio magis fidat, in hisce adeò ambiguis prænotionibus, opus erit. Quòd si verò non in ipso septimo die, tamen in aliis quæ sunt inter septimum & vndecimum, id quod futurum est exquisitè inuenire licet. Si enim vel magnitudo, vel velocitas motus morbi in iisdem diebus intendatur, ac concoctionis signis effatu digna adiectio facta fuerit, huiusmodi ægrotus vndecimo die iudicabitur. Quemadmodum si contraria fuerint, in decimoquarto. Subiiciatur igitur rursus ægrotus qui in morbo vacante periculo primis diebus tardiorem febris motum habeat, neque admodum perurenti febre laboret, sed cum signis cruditatis: quòd quidem intra decimumquartum huiusmodi non liberetur morbo, iam manifestum est. Si verò in illa ipsa, vel posteà, è temporibus morbi definietur. Nam principii signa diu durantia, morbum esse diuturnum monstrabunt. Augmenti verò signa si quarto, aut septimo apparuerint die, aliquid decimoquarto sperandum in vndecimo autem definietur. Nam si hæc tria in hoc die concurrãt, & motus velocitas quæ sufficienter sit aucta, & febris magnitudo, & præterea manifestum cõcoctionis indicium, decimoquarto iudicium fiet. Magis verò etiam, si anni tempus, & ætas, & natura ægri, & quæcunque alia iis proportione respondent, ad iudicii celeritatem conferunt. Si verò solùm manifestum concoctionis signum vndecimo die appareat, neque tamen morbi magnitudo, neque motus celeritas vrgeat, in decimoquarto haud iudicabitur. Sed si anni tempus, & ætas laborantis, & quæcunque iis cognata sunt ad frigidius declinent, fortè morbi solutionem in vigesimo futurã sperandum est. Quòd si mixta quodammodo fuerint, & dies decimusquartus concoctionis signa abundè satis auxerit, decimoseptimo die iudicium occurret. Si verò

Tertiũ exẽplum.

Exẽplũ quartũ.

neque decimoquarto aliquid nouatum fuerit, diligenter admodum iis quæ decimoseptimo futura sunt animum attendere oportet. Nam signum quod in eo apparet, fidissimum erit, etiamsi exiguum admodum fuerit, & vigesimo die iudicium fore præmonstrabit.

COMMENTARIVS.

Nū morbus per iudiciū, aut sine iudicio finiatur, quinque è rebus cognoscitur.

Postremo huius capitis loco Galenus nunquid per iudicium, aut sine iudicio morbus finiatur, quinque è rebus cognosci posse ostendit, nempe ex motu, magnitudine, & specie morbi, anni tempore, & aliis quæ huic cognata sunt, atque iis quæ morbo succedunt, non quidem omnibus, sed ex iis quæ paulò antè, capite nimirum secundo huius libri commemoraui, quæ cum iudicio iam incipiente inuadunt, aut parum ipsum anteuertunt, & propriè signa iudicatoria vocantur. De quibus etiam capite 7. & octauo libri primi, & capite decimoquarto dictum est, ibidemque inter cætera ostensum est, signa quæ morbo succedunt esse triplicia, nempe quæ morem morbi ostendunt, id est, concoctionis & cruditatis signa, hæc enim mitem vel malignum esse morbum ostendunt: & quæ in propinquo fore iudiciū significant, hoc est, iudicatoria, & quæ non signorum tantùm indicatoriorum, sed causarum etiam vicem obtinent. Primum autem horum generum simplex est, hoc est, idem perpetuò ostendere natum, ita nimirum vt quædam huius generis, nempe cruditatis signa perpetuò praua sint: quædam verò, concoctionis scilicet, semper bona. Secundum & tertium, id est, quæ signa solùm indicatoria, aut signa, & causæ simul sunt, non semper idem ostendunt, & efficiunt, sed pro morborum temporibus variant. Si enim in principio, aut augmento morbi apparent, malum ostendunt & efficiunt iudicium. Si verò in vigore & postquàm concoctionis simul signa adsunt apparent, bonum, vt locis paulò antè citatis fusiùs est monstratum. Cæterùm quæ hactenus in hoc capite à Galeno dicta sunt, ea nunc exemplis aliquot, quatuor nimirum, illustrat. Primum est ægroti, qui primo die euidentissima salutis signa habet, huic enim in primo omnino quaternario morbus finietur, propter causas suprà expositas. Num verò morbus ille finietur per iudicium, aut solutionem, ex magnitudine, & paruitate morbi definiri potest. Si enim magnus fuerit, per iudicium finietur. Sin exiguus, solutione. Dies autem in quo iudicium futurū est, ex morbi motu inuenietur. Si enim febris fuerit continens, & nullum erratum admissum sit (huius nàque semper meminisse oportet, quòd scilicet error admissus iudicium etiam remoretur) sperandum est iudicium in quarto die esse futurum. Si verò continua fuerit, tum non solùm motum, sed & magnitudinem intueri oportet. In hac enim febre fieri potest vt aut in tertio, aut in quinto die iudicium fiat. Tertio, si febris magna fuerit, & celeriter moueatur: Quinto autem die, si non admodum magna fuerit, neque celeriter moueatur. Cur autem necesse sit vt iudicium incidat in tertium aut quartum, hæc est ratio, oportet enim iudicium cum accessione cōcurrere, hoc est, oportet vt in accessione plurimùm iudicium fiat. Quum autem febris continuæ accessio in imparibus diebus fiat, vt in iisdem etiam iudicia occurrant, necesse est: Quocirca rarò admodum accidit vt in leuiore die, in quo febris remissio fit, febris iudicetur, adeò vt Archigenes se non nisi bis per vniuersam suam vitam hoc die febrē esse iudicatam vidisse scriptum reliquerit. Galenus semel tantùm se cōspexisse attestatur. Atque hæc quidem causa est, quòd nimirum in accessionibus plurimùm iudicia accidunt, veluti in libro primo etiam de diebus indicatoriis dictum est, vt iudicium sæpe à quarto die, in quo alii morbi peracuti qui febres non sunt iudicantur, in tertium, aut quintum trāsferatur. Hinc est quòd Hippocrates libro sexto Epidemiorum, sectione secunda, apho. 10. & 2. lib. Epide. ita scriptum reliquerit, Febres vnum intermittentes diem, alterò vnà cum iudicio rigorem obtinent de quinto in septimum circuitum. Qui autem quarto die iudicatur morbus, exquisitè peracutus est, vt sectionis primæ aph. 7. copiosiùs ostēdimus.

Exēplū primū in quarto futurum esse iudicium monstrans.

Iudiciū cū accessione concurrit.

dimus. Omnes autem peracutas febres necesse est vel continentes omnino febres esse, vel continuas, sed eas quæ tertio quoque die accessiones habent, id est, tertianas vel ardentes. Cæterarum enim febrium nulla ex peracutarum numero existit. Continentes quidem rariores sunt, & vbi nihil erratum fuerit, in quarto iudicantur. Habent enim vnam accessionem, Galeno libro secundo de differentiis febrium capite vndecimo teste, quæ ad quartum, magna ex parte, extenditur. Et tum quidem natura propriis circuitibus, quos in iudicandis morbis, quando proprio vtitur motu, & ab alio non impellitur, obseruat, ad iudicium venit. Qui autem illi sint circuitus, libro primo capite decimosexto exposuimus. Rarò autem accidit, nostris præsertim temporibus, vt in continentibus nullus admittatur error, ideò sæpe vsque ad quintum, aut septimum, Galeno libro secundo de differentiis febrium capite vndecimo teste, iudicium extrahitur. Continuas verò quę nō iuxta numerum dierum, sed in accessionum potiùs circuitibus iudicantur, in tertio aut quinto die iudicari cōsentaneum est. Si verò interdum quarto etiam die iudicantur, idipsum certè accessionis ratione, quæ fit tertio die, accidit. Nam accessio quæ circa vndecimam diei tertii horam, hoc est, statim pòst Solis occasum, inuadit, aut tertia nocte, aut quarta die, prout in hanc, vel illam vigor accessionis inciderit, iudicium adfert. Quando igitur primo die manifestū aliquod concoctionis signum conspexeris, & reliqua omnia signa periculo vacant, tū certò scias morbi solutionem in primo quaternario futuram. Quòd si magnus etiam fuerit morbus, cum iudicio soluetur. Motus verò morbi, diem iudicii significabit, num scilicet tertio, vel quarto, vel quinto iudicium sit futurum. Nam si celeriter moueatur, tertio: si verò quodammodo tardiùs, quinto. Sin continens fuerit, quarto, propter rationes suprà dictas. Motus celeritatem adiuuant anni tempus calidum, ætas, regio, & alia quæcunque natura biliosa sunt. Tarditatem autem motus, contraria, anni nimirum tempus frigidum, ætas, regio, natura, & victus ratio præcedens frigida. Verbi gratia, si æstas fuerit, & laborans ætate adolescens, natura calidior, & vsus sit inedia, labore, cibis & potibus biliosis, tunc omnia hęc iuuabunt vt tertio die iudicium fiat: præsertim si quæ præcessit temporis constitutio abundè sicca fuerint, & præsens etiam constitutio, & regio in qua ægrotat naturâ fuerint calidiores. Si verò etiam iudicia quæ passim fiunt in tertium incidunt diem, certior erit coniectura. Quòd si verò omnia contraria fuerint, & motus morbi tardior, neq; magnitudo effatu digna, hybernum tempus, æger autem natura biliosus, aut ætate declinans, in quinti diei accessionem peruenturum esse iudicium sperabis: idq; magis si etiam regio frigida & humida fuerit, & tēporis præsens constitutio similis, & iudicia quæ passim fiunt in quintum inciderint diem, & alia, ociū scilicet, satietas, & victus præcedēs pituitosus accesserint. Atq; de primo, quod in primo quaternario futurum esse iudicium demonstrat, exemplo, hactenus. Nunc alterum Galenus subiicit exemplum, quo quando in septimo sit futurum iudicium ostendit. Rursus, inquit, alius sit ægrotus qui nullum adhuc manifestum concoctionis signum neq; primo, neq; secundo die habeat, neque tamen vllum adsit perniciosum signum, sed omnia periculo vacent, seruabitur quide etiam iste & nō morietur, in primo tamē quaternario non integrè à morbo liberabitur. Quapropter diligenter animum attendere oportet, num quartus dies aliquod manifestum concoctionis signum ostēdat. Si enim aliquod in eo apparuerit, septimo die, modò nullus error sit admissus, morbus soluetur. Nunquid verò per iudicium, vel non, hoc è magnitudine morbi cognoscetur. Magnus enim si fuerit, cum iudicio soluetur. Si verò etiam celeriter moueatur, magis idipsum cōtinget. Proinde etiamsi error aliquis, haud tamen admodum magnus, est commissus, tamen nihilominus cum iudicio soluetur morbus, & quidē die septimo. Quòd si velociter moueatur morbus, error tamen aliquis effatu dignus admissus sit, in nonū diē, iudiciū transferetur. Tertiū exemplū, iudicium 11. vel 14. occursurū die demōstrat. Sit itaque æger qui nullum habeat periculosum signum, & septimo primùm die mani-

Peracutę febres quæ?

Alterū exēplū in septimo futurum iudiciū ostēdens.

Tertiū exēplū vndecimo, vel decimoquarto futurum monstrans iudicium.

festum aliquod concoctionis signum in eo se ostendat, morbusque magnus sit, & celeriter moueatur, hic quidem vndecimo iudicabitur die. Si verò exiguus sit morbus, & non omnino celeriter moueatur, decimoquarto iudicabitur. Verùm aliis etiam signis definiendum erit num vndecimo, vel decimoquarto iudicium sit futurum. Si enim æger est iuuenis, & naturá biliosus, ætas etiam est, regioque calida, victus qui præcessit, & præsens temporis constitutio ad calidius vergat, in vndecimo iudicium expectandum erit. Sin omnia contraria fuerint, decimoquarto iudicium occurret. Quòd si verò nonnulla ex prædictis rebus affuerint, nonnulla verò defuerint, atque intereà etiam erratū aliquod admissum fuerit, in vndecimo iudicari morbus nequit, sed in decimumquartum incidet iudicium. Sæpe verò neque in decimoquarto iudicabitur morbus, vbi nimirum erratum magnum admodū admissum fuerit. Si autē nihil sit erratū, ac sympto mata ipsa mixta sint, tum quia ambigua iam est prænotio, exercitato & acuto medico opus erit, qui eà quę maiorem vim habent signa, ab aliis quæ minus possunt discernere sciat, & qui illi iudicio quod à signis maiorem vim obtinentibus præostenditur magis fidat, quàm alteri quod à signis minorem habētibus facultatem significatur. Cæterùm si in septimo die id quod futurum est medicus exquisitè inuenire nequit, tamen id ipsum poterit in aliis qui inter septimum & vndecimum sunt diebus cognoscere. Nam si vel morbi magnitudo, vel motus velocitas in iisdem diebus augeatur, ac concoctionis signis effatu digna adiectio facta fuerit, ægrotus ille in vndecimo iudicabitur: quēadmodum si omnia iam dicta contraria fuerint, in decimoquarto. Quartum exemplū quod à Galeno subiicitur, quo pacto sciri possit quando decimoquarto morbus iudicetur, demonstrat. Si enim ægrotus laboret morbo haud periculoso, & primis diebus motum tardiorem habeat, neque admodum perurēti febre correptus sit, signaque cruditatis adsint, quòd quidem intra decimumquartum huiusmodi morbo nō liberetur, manifestū est. An verò in quartodecimo, aut posteà, è morbi tēporibus dcisernetur. Nā principii signa si diu durant, morbum esse diuturnum monstrabunt. Si verò quarto, aut septimo signa augmenti apparuerint die, aliquid decimoquarto esse futurum sperandum est: quale verò hoc sit, vndecimo definietur. Nam si tria hæc, nempe velocitas motus quæ abundè aucta sit, & magnitudo febris, & præterea concoctionis signum aliquod manifestum, concurrant, decimoquarto iudicium fiet. Idque magis accidet, si anni tempus, & ætas, & natura ægri, & quæcunque alia iis proportione respondeāt, id est, calida fuerint, ad iudicii celeritatem conferent. Si autem manifestum concoctionis signum solum in vndecimo apparet, neque tamen magnitudo morbi, aut celeritas vrgeat & adsit, in decimoquarto haud iudicabitur morbus. Quòd si verò anni tempus, & laborantis ætas, & quæcunque iis cognata sunt, vt est, temperatura, regio, constitutio, victus præcedens, & id genus alia, de quibus iam sępe dictum est, ad frigidius declinent, solutionem in vigesimo die futuram sperandum est. Quòd si mixta quodammodo fuerint iam dicta, decimusque quartus concoctionis signa abundè satis auxerit, non in vigesimum, sed in eum potiùs qui hunc præcedit iudicatorium diem, nempe decimumseptimum incidet. Si verò neque decimoquarto aliquid nouatū fuerit, diligenter admodū iis quæ decimoseptimo futura sunt animū attēdere oportet. Nā signū quod in eo apparet, fidissimum est, ideoq; etsi exiguū est tamē vigesimo die iudicium fore præmōstrabit. Quæ quū omnia sint manifesta, & rationem è superioribus notam habeāt, non est cur prolixiorem commentationem requirant. Quapropter ad sequentis capitis enarrationem progrediemur.

CAPVT V.

Vòd verò hæc omnia iudicia quæ enumerauimus omniū sint optima, hoc est, periculo vacātia perfecta & firma, si quis oīa quæ ab initio dicta sunt assecutus est, nulla etiā demōstratione eget. Quādo enī cū optimis signis, et exqsitè optima cōcoctione fiūt, necesse est optima esse: quando-

Optima iudicia quæ?

quandoquidem sola concoctio iudicii celeritatem, & salubrem securitatem significat. Neque enim animo concipere licet, in exquisita concoctione morbis malum iudicium occurrere. Exquisita verò concoctio in vigore fit. Atque idcirco statim ab initio admonuimus in nullo pranoscendo sic esse exercitandum, vt in morbi vigore. Si enim victus forma hunc respiciendo constituitur, & in illo optimum fit iudicium, & hic est omnium iudiciorum regula: si enim id quod huic proximum est, semper eo quod magis distat melius existit: in nullo sic se exercitare oportet medicum, vt in pranoscendo vigore. Esto enim vt in die decimoquarto à te vigor speretur, aut verò propter morbi magnitudinem, aut motus celeritatem, aut propter aliud externum irritamentum iudicium in vndecimo inuadat, vt perfectam ipsam, aut omnino bonam speres; fieri haud potest: sed vt prorsus in metu sis per hoc tempus necesse est, præsertim vbi morbus non omnino periculo vacat. Quòd siquidem salubris esse apparet, ne vel cum grauibus symptomatis iudicium fiat, vel non perfectum, vel omnino reuertatur necesse est vereri: adeò maxima quadam in concoctionibus, & propterea etiam in vigore, vis est.

Exquisita cõcoctio fit in vigore. In vigoris prænotione exercitādū. Maxima in cõcoctionibus & vigore vis est.

COMMENTARIVS.

Principio huius capitis Galenus quòd omnia iudicia, de quibus præcedenti capite dictum est, omnium sint optima, id est, secura, perfecta, & firma, nulla egere demonstratione, duplici de causa, docet: quòd scilicet cum optimis signis, & exquisitè optima concoctione fiant, quæ certè sola, Hippocratis testimonio, iudicii celeritatem, & salubrem securitatem ostendit. Nemo enim animo suo concipere potest in exquisitè optima concoctione, malum occursurum in morbis iudicium. Cæterùm quum exquisita concoctio non fiat nisi in vigore, ideò hortatur Galenus, quod etiam suprà libro primo capite primo, & nono illum fecisse constat, vt in nulla alia re sic se exercitet medicus, ac in vigore prænoscendo, idque duabus potissimùm de causis. Primùm, quòd nulla victus forma morbo conueniens, nisi eo cognito, constitui queat, vt paulò pòst fusiùs monstrabimus. Secundò, quòd in eo non nisi optimum fiat iudicium, adeoque omnium iudiciorum regula sit. Nam omne iudicium quod vigori proximum est, semper eo quod magis distat melius est. Quod exemplo seu hypothesi quadam Galenus monstrat. Esto, inquit, vt die decimoquarto spes sit fore vigorem, verùm aut propter morbi magnitudinem, vel eiusdem velocitatem, aut propter aliud externum irritamentum, anni nimirum tempus calidum, regionem item calidam, iudicium in vndecimo inuadat, vt omnino bona, & perfecta sit fieri nequit, sed vt in magno sis metu toto hoc tempore necesse est, præsertim si morbus non omnino sit extra periculum. Non enim hoc iudicium fit nisi temerario naturæ motu, & antequàm concoctio sit perfecta. Si autem salubris sit morbus, tamen verendum est ne vel cum grauibus symptomatis iudicium fiat, vel non perfectum, vel tale quod reuersionem minetur, idque nulla alia de causa, quàm quòd iudicium fiat nondum exquisitâ apparente concoctione, & extra vigoris tempus. Tanta certè in concoctionibus, & propterea etiam in vigore, quæ hoc tempore tantùm, vt comprehensum est, fiunt, vis esse solet.

Optima iudicia. 1. Epide. sect. 2. consti. 2. Quare in prænoscēdo vigore se exercitare debes medicus.

Nam si morbi nõnulli in vigore non iudicati sunt, vt in declinatione iudicētur fieri nequit. Quicũq; enim semel vigoris tēpus trāsgressi fuerint, hi paulatim solsoluuntur. Et nullum sanè est vigore elapso, me quidem iudice, mortis periculum.

Vigore elapso nullum est mortis periculum.

Quanquam putant quidam, se vidisse qui in declinationibus mortui sint. Verùm siue experientia, siue ratione iudicare oportet, ipsos alia quàm morbi ratione esse mortuos noui. Omnes nanque erroribus interierunt, potissimùm quidem suis, interdum etiam medicorum. Sic sanè experientia testatur neminem in declinatione morbi ratione mori. Sed hac etiam multò magis ratio. Neque enim fieri potest vt postquàm morbosæ causæ iam concoctæ sunt, & natura superauit, vt etiam homo moriatur, modò à medicis rectè curetur. Vbi enim natura pugnauit, & expugnauit, & maxima morbi vehementiæ restitit, & quæ infestabant deuicit, hoc enim est concoctio: vt deinceps hæc ipsa succumbat fieri non potest. Et quidem si inuicta sit à morbo natura, vt mors succedat nullo pacto fieri potest. Siquidem mors nihil aliud est, quàm omnimoda naturæ prostratio. Vbi verò ipsa sufficit, dominatur ac vincit, hominem seruari est necesse. Ex omnibus igitur morbi partibus hanc maximè quæ vigor nominatur vt nos prænoscere exerceamus ratio cogit.

Nemo in declinatione, morbi ratione moritur.

Quid est concoctio. Mors quid?

COMMENTARIVS.

Vigore elapso nullum futurum est iudicium.

Secundo huius capitis loco, aliam rationem cur vigor morbi sit prænoscendus subiugit, nimirum hanc, quòd vigore elapso certò scire possimus deinceps non futurum iudicium, neque vllum esse mortis periculum. Nam si morbus in vigore non est iudicatus, vt in declinatione iudicetur fieri haud potest, quòd scilicet non subitò, sed paulatim tum soluatur. Nullum autem esse mortis post vigorem periculum primùm experientia ipsa testatur, quæ neminem esse morbi ratione in declinatione mortuum abundè docet. Deinde ratio quoque idipsum confirmat. Fieri enim haud potest, vt posteaquàm causæ morbosæ iam concoctæ sunt, adeoque malum à bono separatum, & natura noxia superauit, vt homo subinde moriatur, modò à medicis rectè curetur. Vbi enim natura non solùm aduersus morbum pugnauit, verumetiam eundem expugnauit, ac maximæ morbi vehementiæ, quæ in vigore fuit, restitit, & quæ molesta erant deuicit (hoc enim est concoctio) vt deinceps succumbat, quòd scilicet nihil sit quod illi aduersetur. Quòd si itaque accidat vt natura à morbo non vincatur, vt mors subsequatur nullo modo fieri potest. Siquidem mors nihil aliud est, quàm omnimoda naturæ prostratio. Vbi igitur ipsa ad debellandum morbum sufficit, illique dominatur, ac eundem vincit, hominem seruari est necesse. Neq; iis quæ diximus aduersantur quòd aliqui viderint nonnullos in declinatione esse mortuos, idipsum enim non morbi ratione, seu propter morbi violentiam, sed propter errores vel proprios, vel medicorum euenit. Proprios vt accidit ei quæ cœnata est intempestiuè in Epide. Medicorum, qui perfectæ iudicatis, adeoque iam propter excretiones debilitatis medicamenta præbent, aut aliter naturam iam imbecillam vexant. Quum itaque prædicta omnia ex vigoris prænotione scire liceat, in nullo alio morbi tempore cognoscendo tantùm nobis sudandum erit, ac in ipso vigore. Sed quum paulò antè dixerit Galenus concoctionem non esse nisi vbi natura molesta deuicit, animaduertendum erit eum non nisi de altera specie concoctionis loqui, quæ partim præter naturalis, partim præter naturam est, & quæ non est nisi humoris morbum efficientis alteratio. De qua quum copiosè sectione 1. aphorism. commentario vicesimosecundo dixerimus, non est cur temerè hîc sermonem prolongemus.

Obiectionis solutio.

Concoctio.

Etenim si homo moriatur aut non, nemo prænoscet, nisi vigoris tempus præ-

prænouerit. Tunc enim primùm mori est necesse, quando vires à morbo vincũtur. Siue autem vires siue naturam dixero, idem te nunc intelligere oportet. Et quidem vtrum primùm vincetur scire tibi non conceditur, si id quod futurum est omnino incertum sit. Si enim intra vnum diem iudicium futurum est, æger seruabitur priusquàm vires à morbo prosternantur. Si verò ante viginti dies, si ita accidat, vigor accidere non possit, vt interea temporis virtus fatigetur fieri potest, adeò vt si eadem omnia ægrotantium appareant, alter quidem seruetur, alter autem, propter tempus futuri vigoris moriatur. Si itaque quis aliam nos distinctionem edocere potest, qua morituros & seruaturos discernere liceat, non esset fortè ad hoc necessaria futuri vigoris dignotio. Sed quum iidem apparent morbi, quis sit salutem allaturus, & quis mortem, aliter atque ego nunc dixi, inueniri non potest, maxima etiam ex eo vigoris prænoscendi necessitas oritur. Hippocrates igitur inquit, conijcere oportet num æger ad vigorem vsque morbi perdurare possit, & nunquid ille priùs deficiat, & cum illo victu perdurare nequat, aut morbus anteà deficiat, ac retundatur. Videtur quidem Diocles, & Plistonicus, & Praxagoras, & Philotimus, atque omnes in summa præstantissimi medici, nihil aliud ad cognoscendum num moriatur, aut seruetur, inuenisse melius. Qui verò omnia artis bona euerterunt ac suggilarunt, ab iis neque aliud quid sapientius inuentum est, & hoc summe neglectum. Quis enim horum sese exercet. vt aut morbi magnitudinem, aut robur virtutis cognoscat, aut futurum vigorem prænoscat? Et tamen citra horum trium exquisitam cognitionem de salute nihil inuenire licet, non magis quàm num aliquis gestando oneri sufficiat, citra id vt sciat hominis robur, & oneris magnitudinem, & viæ longitudinem. Vis enim gestanti proportione respondet, morbus verò oneri, longitudo autem temporis vsque ad vigorem, longitudini viæ. Quo igitur pacto sciri potest num æger sufficiat, si nulla vigoris prænotio habeatur? Ex omnibus itaque ratio ipsa cogit, in nullo nobis sic exercitandum esse, atque in futuri vigoris prænotione. Si enim victus ratione rectè vti non licet citra huius prænotionem, & de salute, vel morte laborantis alio modo manifesta cognitio haberi nequit: sed neque de iudicio siue omnino, siue nequaquàm erit, & si sit, quando, & quale erit, sine vigoris prænotione sciri non potest, maximum vtique fuerit, & primum omnium artis opus, vt in futuri vigoris prænotione nos exerceamus. Quomodo autem hoc facere oporteat, anteà dictum est.

Facultas & natura idẽ significãt.

Simile.

COMMENTARIVS.

Futuri vigoris tempus hác etiam de causa esse prænoscendum hoc in loco Galenus docet. quòd nemo vtrum æger moriatur, aut seruetur scire queat, nisi vigoris tempus priùs cognoscat. Tũc enim primùm mori ægrotantẽ est necesse, quãdo vires à morbo vincuntur. Nihil autẽ refert siue vires siue naturã dixeris, natura enim hîc vt aliàs sæpe apud Galenũ idẽ quod vis aut facultas, quod etiã li. 2. de symp. cau. cap. 1. testatur signi-

Futuri vigoris tẽpus cur prænoscendum.

Natura.

ficat. Facultates autem gubernantes corpus nostrum esse tres è Galeni lib. 9. therapeuti. metho. cap. decimo abundè constat, quare ad eum locum lectorē ablegamus. Nunquid vtrique morbus aut natura priùs vincetur nulli datur scire, si id φ futurum est illi omnino incertum sit. Si enim intra vnius diei spatium iudicium futurū est, certè æger priusquàm vires à morbo prosternantur seruabitur. Fieri enim nequit vt tam illo temporis spatio vires deficiant. Si verò morbi vigor ante vigesimum diem fieri non possit, vt virtus intereà temporis fatigata deficiat, euenire potest. Quocirca si sunt duo ægri quibus oīa signa sint eadē, alter quidē seruabitur, alter autē morietur, idq; propter vigoris tēpus, quod huic longius adhuc abest, illi verò proximū est. Moritur itaq; æger alter, eò quòd in eo temporis spatio quod ad vigorem est, vires deficiant. Seruatur autem alter propterea quòd vires eius ad vigorem vsque sufficiunt. Quum itaque morbi quibus duo iam dicti ægrotantes laborant, iidem sunt, alteri autem vigor propè est, alteri autem longiùs distat, nemo vter illorum moriatur, aut seruetur alia ratione aut via certiùs inuenire potest, nisi ex vigoris prænotione. Vnde liquidò apparet, vigoris prænoscendi maximam esse necessitatem. Quod Hippocrates etiam sectionis primæ aphor. nono iis innuere verbis voluit. Conijcere, inquit, oportet an æger ad vi-
" gorem vsque morbi perdurare queat, & nunquid ille prius deficiat &c. Nam si perdu-
" rauerint ægri vires vsque ad vigorem, seruabitur. Sin demoliantur, adeoq; æger priusquàm vigor aduenerit deficiat, morietur. Non solùm autem Hippocrates, sed & Diocles, Plistonicus, Praxagoras, Philotimus, & omnes alii præstātissimi medici nihil aliud quod ad cognoscendū nū moriatur, vel seruetur æger esset meliùs quàm vigoris prænotionem inuenerunt. Quare meritò Galenus hoc loco notat quorundam immensam stultitiam, ac immodicum ad calumniandum studium, vt qui omnia artis bona euertere ac suggilare, & hoc quod iam de vigoris prænotione dictum est prorsus negligere voluerunt, nihil tamen interim quod melius ac sapientius esset inuenientes. Nemo enim illorum fuit, qui aut magnitudinem morbi, aut robur virtutis cognoscere, aut futurum vigorem prænoscere studuerit: quum tamen citra horum trium exquisitam notitiam de salute ægri nihil inuenire liceat: id quod eleganti similitudine comprobat Galenus, quæ quum sit satis clara & perspicua, longiore explicatione non eget.

Tribus de causis in prænotione vigoris sese exerceat medicus.

Ex prædictis itaque omnibus palàm fit, in nulla re pariter exerceri medicum oportere, atque in vigoris prænotione, idque tribus de causis. Primùm quòd victus ratio in nullo morbo sine huius prænotione rectè institui possit, vt ex sententia Hippocratis quam pulò antè citauimus satis liquet. Secundò, quòd de salute, aut morte ægrotantis nisi vigor prænoscatur manifesta noticia haberi nequeat. Tertiò, quòd citra huius cognitionem num futurum sit iudicium: & si fit, quādo, & quale sit, sciri nō possit. Quomodo autem vigorem prænoscere oporteat, primo libro est expositum.

CAPVT VI.

Nunc verò quod anteà dictum est, repetēdum. Si ex noticia magnitudinis morbi, & robore virtutis, & tēpore vigoris nūquid seruabitur æger, aut morietur prænoscimus: poterimus etiā sic aliquid de tēpore, ac modo iudicii colligere. Si enim morbus omnino periculo vacare inueniatur, & neq; celeritas eius, neq; magnitudo vrgeat, neq; quicquā erroris apud ægrotātē admittatur, tū iudiciū tēpus vigoris expectat. Et hoc quidē optimū est iudiciū, fit enim morbo iā cōcocto. Si verò vel propter magnitudinē morbi, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud irritamētum intra vigorē morbus iudicari cogatur, tantò præsens iudicium eo quod optimum est deterius erit, quantùm vigorem anteuertit. Quòd si verò ad vigorem vsque sufficere nequeat, in hoc morbo *ægrotan-*

ægrotantem mori est necesse, non tamen omnino prope vigorem: fit enim multò citiùs, & statim circa totius morbi initia. Iudicium enim aut in vigore, aut parum ante ipsum fit. Mors autem in tribus temporibus, principio, augmento, & vigore. Mors quo tempore accidit.

COMMENTARIVS.

Repetit hoc loco Galenus quæ antè de magnitudine morbi, robore virtutis, & vigoris tempore dicta sunt, docetque quemadmodum ex iis tribus, nunquid æger seruabitur, aut morietur, cognoscimus, ita etiam ex iisdem num iudicium futurum sit necne, & quando, & quale futurum sit deprehendimus. Si enim morbus omnino vacauerit periculo, & neque celeritas motus, neque magnitudo morbi vigeant, neque aliquis error apud ægrum admittatur, tum iudicium vigoris tempus expectat, hoc est, iudiciũ non fit donec vigoris tempus adueniat. Et iudicium quod tum accidit, optimum certè est, quòd fiat morbo iam concocto. Si autem vel propter magnitudinem morbi, vel celeritatem motus, vel propter aliquod aliud irritamentum, verbi gratia, quia æger iuuenis est, & naturâ biliosus, & tempus æstiuum, & locus calidus, & propter id genus alia quæ iudicij celeritatem, vt capite quarto huius libri dictum est, efficiunt, intra vigorem, id est, priusquàm vigor adueniat, morbus iudicari cogatur, tum iudicium illud tantò eo quod est optimum deterius erit, quantùm vigorem anteuertit. Si enim plurimùm anteuertit, eo fit deterius necesse est. Sin parum ante vigorem acciderit, minùs etiam ab optimo aberit. Quòd si verò ægri vires ad vigorem sufficere nequeant, vt is ex hoc morbo moriatur necesse est, nõ tamen omnino prope vigorem. Quippe si ad vigorem vsque perdurarent vires, seruaretur potiùs æger, quàm interiret. Quum itaq; vires vsque ad vigoris tempus sufficere nequeant, vt multò citiùs, & statim quidẽ circa totius morbi principium æger ille moriatur cõtingit. Iudicium enim non fit nisi in ipso vigore, aut parum ante vigorem. Mors autem tribus morbi temporibus accidit, nempe principio, augmento, & uigore, vt capite nono fusiùs ostendemus. Iudicij & Mortis tempus.

CAPVT VII.

Qvùm autem plures sint res, vt manifestus sermo fiat, singulis proprium nomen imponere nobis Sophistæ concedant. Quanquam verò non concedunt, longũ valere ipsis iussis, nõ enim illis, sed iis qui veritati student hic liber componitur, sic consideremus. Si quidem aliquis confestim morbo liberatus est, omnino huic aliqua effatu digna vacuatio per vomitum, aut aluum, aut sudores, aut vrinam, aut sanguinis è naribus profluuium, aut hæmorrhoïdas ex sede, aut mensium emanationem in mulieribus accidit. Atqui parotides etiam tempore oportuno apparentes non paucos liberarunt: itẽ ad genua, & pedes, & ad aliam quampiam ignobilem partẽ decubitus. Et quidem iis omnibus antecedit atque assidet haud exigua in laborantis corpore perturbatio: delirant enim, & difficulter spirant, & inquieti sunt, & alia quæ priùs dicta sunt patiuntur. Vnus quidem is est modus liberationis morborum, quẽ non ego tantùm dilucidioris doctrinæ gratia iudicium nominari censeo, sed & veteres omnes ita appellauerunt. Alter verò, alia quidem omnia huic eadem habet, hoc verò solo differt, quòd non perfectè à morbo liberat. Nominatur verò & hic nõnunquam simpliciter iudicium, quemadmodum & prior: interdum etiam cum adiectione, imperfectum iudicium, aut deficiẽs iudicium. Quicunque autem morbi sensim desinunt, solui quidem in præsentiarum dicantur, non autem iudi-

Perturbatio iudicationis.

Iudicium quid?

Solui morbum.

cari:etsi aliquando ita per abusionem nominari diximus. Sed nunc tribus iam dictis singulis proprium perspicuitatis gratia imponatur nomen. Iudicium quidem simpliciter,repentina morbi liberatio.Deficiens verò iudicium, repentina imminutio.Solutio autem simpliciter,quæ plurimo tempore,& paulatim fit,Quemadmodum verò in iudiciis necessario vel essatu digna vacuatio, vel omnino decubitus cum veloci aliqua perturbatione fit : ita in solutionibus neque vlla agitatio, neq; vacuatio,neque decubitus accidit.Tres sanè hi mutationis morborum modi, quum æger seruabitur.

Iudicium simpliciter. Deficiens. Solutio.

COMMENTARIVS.

Quum in fine huius capitis quod præcedit quibus temporibus iudicium,& quibus mors accideret exposuisset Galenus,nunc presentis capitis initio tres modos permutationis morborum quum æger seruabitur esse docet,singulisque sua imponit nomina. Primus modus est, quando aliquis repente à morbo liberatur,idque per aliquam essatu dignam vacuationem quæ vel per vomitum,vel per alui excretionem, vel per sudores,vel vrinas,vel sanguinis è naribus profluuium,vel per hęmorrhoides, vel in mulieribus per menses fit.Non paucos etiam ægros parotides à morbo liberant,modò tempore opportuno,hoc est,post humorum concoctionem,appareant. Item decubitus ad genua,& pedes,& ad alias eius generis partes ignobiles. Atque iis omnibus vacuationum generibus antecedit,imò coniuncta est & assidet, magna perturbatio. Nam delirant,difficulter spirant,inquieti sunt,& alia quæ capite secundo huius libri diximus symptomata patiuntur.Hunc quidem modum liberationis morbi non solū Galenus,sed & omnes veteres dilucidioris doctrinę,quam Sophistæ aspernantur ac fugiunt,gratia,per excellentiam iudicium nominant.Alter modus liberationis fit, vbi repentè aliquis à morbo per aliquam prædictarum vacuationum liberatur, attamen non integrè & perfectè.Atque hic quidem nonnunquam, vt prior, simpliciter iudicium appellatur:interdum etiam cum adiectione aliqua imperfectum,aut deficiēs iudicium. Tertius modus est,quando morbus sensim finitur. Et hic quidem solutio, & non iudicium vocatur,vt capite primo huius libri fusiùs est dictum. Nonnunquam verò per abusionem etiam iudicia, vt capite vndecimo libri secundi expositum est, nominantur.Iudicium itaque simpliciter siue per excellentiam,est repentina morbi liberatio.Deficiens verò seu imperfectum iudicium,repentina morbi diminutio. Solutio autem simpliciter,quæ plurimo fit tempore,& paulatim. Cęterùm vt in iudiciis necessario essatu digna aliqua fit vacuatio,vel omnino decubitus cum aliqua perturbatione:ita in solutionibus nulla neque agitatio seu perturbatio,neque vacuatio,neque decubitus,ἀπόσκημμα Græcis vocatur,accidit. Atq; hactenus de tribus mutationis morborum modis,quibus æger seruatur,& à morbo liberatur.

Tres modi permutationis morborum quum æger seruatur. Primus.

Iudicium. Imperfectum iudicium.

Solutio.

Iudicium simpliciter.

Tres verò alij istis contrarij sunt,quum moriturus est æger. Vel enim repentè quispiam moritur, vnà cum perturbatione & agitatione, & quibusdam excretionibus,aut decubitu essatu digno.Vel non moritur cum istis, sed multò deterior fit morbus.Vocentur autem hæc duo iudicia communiter non bona,nihil enim refert,siue hoc modo,siue mala ipsa nominemus.Priuatim verò vtraque, prius quidem perfectum,secundum autem deficiens appellatur.Tertia autem species malæ permutationis quæ paulatim fit vsque ad mortem,marasmus nominetur.Hæc itaque tria,aliis tribus contraria sunt. Quartus autem modus est repentinæ mutationis ad deterius,sine magnis excretionibus, & decubitu, quam iudicium non appello.

Modi tres morientium.

Iudicia non bona.

Marasmus.

appello. Quòd igitur hunc modum alium ab iis esse dicimus, quos cum aliqua agitatione, & perturbatione, ac effatu dignis excretionibus, aut decubitu aliquo fieri diximus, vnicuique manifestum est. Nam fieri sine iis symptomatis, quæ prius iudicatoria nominauimus, & sine excretionibus, aut decubitu, differt ab eo qui cū illis accidit. Nunquid autem rectè: vel minus huic modo mortis nomē iudicij adimimus, hoc est de nomine, non de re ambigere. Ego enim docui quatuor modos inuicem distantes, & singulis perspicuitatis gratia diuersum imponere nomen censui. Si quis verò melius, aut clarius nominare potest, de nomenclatura cum ipso nō contendam. Docendi autem commoditas non in hoc est, sed in eo vt quis singulos modos quum adsunt dignoscat, & futuros prænoscat. Neque etiam si causas singulorum modorum deinceps explicare tentarem, deinde quispiam ipsis tanquam iis quæ non rectè habent contradicens, se his ipsis modis contradicere putaret, rectè opinaretur. Quòd enim tot sint modi quibus ægrotantes & sanantur & moriuntur, ac quòd iam dictis nominibus appellentur, & præsentes dignoscere, aut futuros prænoscere, hoc ipsum ad curationes vtile est. Atque nominibus acquiescere, dignotiones autem & prænotiones experientia explorare conuenit.

COMMENTARIVS.

Secundo huius capitis loco Galenus tres alios modos prædictis contrarios, quum æger est moriturus, recenset. Primus est, vbi quispiam repentè vna cum perturbatione quæ præcedit, & quibusdam excretionibus, aut decubitu aliquo effatu digno moritur. Et is quidem modus iudicium malum perfectum nominatur. Secundus modus est, quando non repentè cū iis quæ dicta sunt moritur æger, sed multò deteriùs quàm anteà se habet. Et hic quidem modus iudicium malum deficiens siue imperfectum vocatur. Tertius modus malę permutationis est, quando paulatim fit ad mortem transitus: qui vtique Græcis μαρασμὸς, latinis verò ariditas, marcor, defectio, quòd scilicet humidum natiuum paulatim arescat, atque subinde tabescat corpus, nuncupatur. His tribus prioribus contrariis Galenus quartum modum adiicit, qui fit quando repentè morbus in deterius mutatur, sine magna aliqua excretione, aut decubitu noxiorum humorum in alias partes. Hic certè modus iudicium non appellatur duplici de causa, quòd neque cum agitatione ac perturbatione, neque cum effatu dignis excretionibus, aut decubitu, quę duo ad iudicium requiruntur, fiat. Cetera, quia nihil difficultatis habent, nullam explanationem requirunt.

Tres modi morientium.

Iudicium malū perfectum.

Iudicium malū deficiens.

μαρασμός.

CAPVT VIII.

SI verò vnde has inueniamus edocere conanti mihi quispiam in contradicendo exercitatus, qualis admirabilis ille Asclepiades fuit, sermonem impediat ac interrumpat, hūc meminisse oportet, quòd istud agens non rem ipsam, sed verba de ea cauillatur. Neque enim quòd nō fiant aliquæ in corpore ægrotantis perturbationes repentinæ affirmare potest Asclepiades, neque quòd non sequatur post ipsas sæpe effatu dignæ excretiones, neque quod non magna laborantibus in ipsis fiat permutatio, neque quod nō hoc ipsum vocatur iudicium, sed quòd ista non fiant natura pugnante cum morbosis causis, hoc demonstrare tentabit: non parum etiam in illis delirans, propter admirabiles tumores & meatus, quos supposuit, quorum gratia neque facultates

Aduersus Asclepiadē disputat.

Asclepiadis elementa.

animal gubernantes cognouit, neq; quòd hæ omnia ad salutẽ tũ sanorũ, tum ægrotantiũ faciunt, neq; quòd ipsæ iudicant morbos. Sed fortè potest quid in rebus sensum latentibus nugari, nihil tamẽ quod ad rem medicã pertinet huiuscemodi nugæ attingunt: neq; enim nos modos iudiciorũ cognoscere, neq; prænoscere eiusmodi sophismata prohibent. Plurimùm enim sæpe delirabit tũ Asclepiades, tũ omnes qui nõ norunt, quòd naturæ sunt morborũ medici, prænoscere autẽ mortis aut salutis modum nunquam poterunt. Et tamen quo pacto non turpe erit medicum similiter plebeis iudicio imminente perterreri ac obstupescere, quẽ oportuit non solùm quod iam sit iudicium quorsum sit euasurum conoscere, sed & id quòd futurũ est prænoscere. Et quidem hæc omnia quæ ad iudicium attinent, neque ad ea quæ futura sunt prænoscenda, neque ad ea quæ iam adsunt dignoscenda ex aliis principiis haud inueni, quàm quæ Hippocrates proposuit. Etenim quod ea quæ sunt in corpore concoquantur, & non concoquantur, Hippocraticis, non Asclepiadicis principiis consentanea sunt. Et quòd natura multas habeat facultates, quibus animal gubernatur, vnum quoddam est Hippocratis dogma, & sine hoc præsentem contemplationem scientia complecti non possumus. Neque enim ad concursus signorum numero infinitos respicere oportet, tanquam in singulis horum propriam obseruationem assequi queamus, sed omnia particularia ad vnum hunc referre scopum, de quo quum verba feci, sophistarum recordari sum coactus, qui non modò nihil vtile inuenire student, sed etiam quæ rectè inuenta sunt suggilare. Et tamẽ melius foret quum nos intuentur & diem in quo iudicabitur morbus prænoscentes, & modum iudicij prædicentes, & iam præsens quem finem sit habiturum cognoscentes, studere vt hanc speculationem discerent, ex qua talia inueniuntur, & non more plebeiorum stupescere, quorsum id quod præsens est sit euasurum ignorantes.

Sophistarum studium.

COMMENTARIVS.

Inuehitur hoc capite Galenus in Asclepiadem, hominem in contradicendo exercitatum, quòd repentinas in corpore ægrotantis perturbationes quæ iudicia antecedunt, & quæ has ipsas sequuntur effatu dignas excretiones, adeoque iudicia ipsa, non fieri à natura cum morbosis causis pugnante, affirmare ausus sit, vtpotè quam mortẽ esse dixerit, vt lib. 6. Epide. par. 5. commen. primo copiosiũs monstrauimus. Causam autem huius absurdę opinionis Galenus reiicit in admirabiles illos ὄγκους καὶ πόρους, id est, tumores & meatus, ex quibus animatium corpora esse concreta, vt libro primo de tuenda sani. cap. 3. attestatur idem Galenus, & multis aliis in locis, Asclepiades affirmauit. Hanc enim falsam hypothesin multa alia absurda comitata sunt, nempe quòd negauerit quatuor esse facultates corpus animalium gubernantes, & quòd hæc omnia ad salutem sanorum & ægrotantium faciunt, & quod illę ipsæ iudicant morbos. Quid multa? quum Asclepiades, & qui illius secuti sunt sententiam negauerint naturas esse morborum medicos, quod lib. 6. Epide. par. 5. aphorismo primo Hippocrates cõstanter affirmat, nihil mirum hos sæpius delirasse, & mirificas excogitasse nugas, quarum hic & alibi, potissimùm verò in libris de naturalibus facultatibus, Galenus meminit. Cæterùm in dignoscendis & prænoscendis iudiciis non esse respiciendum more Empiricorum ad συνδρομὰς, hoc est, concursus signorũ infinitos, hoc loco Galenus hortatur, sed omnia particularia signa ad vnum hunc scopum, num scilicet quæ in corpore

Naturam inertẽ appellauit Asclepiades.

ὄγκοι καὶ πόροι. Asclepiadis.

Naturę morborũ medici.

pore sunt noxia concocta sint à natura, vel minus esse referenda. Empiricos autem ad concursum atque congeriem symptomatũm & signorum quæ in laborante sunt loco respicere, & conuenientem ex eis curationem obseruare, in Compendio nostro abundè diximus, & quid illi ipsi τήρησιν, id est, obseruationem appellent ibidem explicauimus, Quare nõ est cur hic longiores nos in enarrãdis Galeni verbis esse oporteat.

Concursus seu syndrome Empiricorum.

Ego itaque non rarò huiusmodi medicos expertus sum, quomodo nostram prænotionem vbi apud ægrotos in prætio habitam inspexissent admirati sunt, & vt discere studuerunt. Posteaquam verò quispiam ipsos docere incipit, & de concoctione morborum, aut robore naturæ, vel aliqua aliarum rerum, sine quibus contemplatio de iudiciis consistere nequit, quippiam differat, quomodo inquiunt mihi persuadebis quòd aliqua sit natura, aut quòd omnia ad salutem animalium faciat, aut quòd eadem exernente superuacua aliqui liberantur à morbo, aut quòd calidum in animalibus sit efficacissimum, aut quòd ex calido, frigido, sicco, & humido corpora commixta sint? Aduersus quos rursus ego dicere consueui. Tu quidem ô vir cœpisti tanquam discipulus, audis verò tanquam† is qui contradicit. Non enim tibi sufficit operum naturæ quorum te cœpit admiratio methodum perdiscere, sed principia eiusdem inquirere conaris, non solùm vt medicus, sed etiam vt physicus seu naturalis. Et tamen satius tibi fuisset vt contrario modo de principiis iudicares. Multò enim melius esse puto te admiranda opera quæ principia illa sequuntur intuentem, aliquam etiam fidem habere iam principiis ipsis. Nam fides artium contrà se quam inuentiones habet. Ex operibus enim creduntur, ex principiis autem inueniuntur. Mihi igitur opus aliquod inuenire nõ licet nisi veris vtar principiis. Proinde mihi inuenienti necessarium fuit naturalem contemplationem exquisitè inuenire, tibi verò, operibus artis iam inuentis, viam discere sufficit. Quare si tempus haud suppetit vt tanquam naturalis omnia discas, tantùm saltem ratiocinari tibi adsit, quòd nulla alia præter hanc sit via quæ vt id quod futurũ est prænoscas efficiat, neque necesse sit etiam principia scientiã complecti, quum iam frui possis iis quæ per scientiam inuenta sunt. Qui enim hæc primùm inuenire conatus est, is in magno periculo fuit ne temere tempus contereret. Neque enim verum aliquod ex falsis inuenire principiis licet. Tibi verò qui ab inquisitione liber es, & qui ea quæ iam rectè sunt inuenta addiscere cupis, superuacaneum est principia perdiscere, præsertim si ad hoc non satis temporis suppetat, neque aliquid eorum quæ desunt inueniendi te cupido teneat, si tibi sufficit iis solùm quæ inuenta sunt rectè vti. Hypothesis igitur loco habens aliquam esse vitalem facultatem, stude vt eius in imbecillitate ac robore cognoscas affectum. Vbi verò in iis exercitatus fueris, stude te ipsum dein exerceas, vt promptè cognoscas omnium tam in magnitudine, quàm etiam in more morborum differentias, post hæc futurum vt vigorem prænoscas. Quum verò hæc omnia didiceris, tunc te ipsum exerceas exquisitè coniicere quantus sit morbus, & quantum virtutis robur, & quanto perdurare tempore

† ἀντιλογικῶς græcè est, epitheton accommodatissimum Sophistæ, vt qui omnia ad cõtentionem rapiat.

Fides artiũ contrà se quàm inuentiones habet.

Ex falsis verum inueniri nequit.

poßit. Plurimùm autē te in hoc iuuabit, in operibus exercitatio. Priusquàm verò singula quæ dixi exquisitè perdiscas, nihil tibi proderit sæpe ægrotantes intueri homines. Quomodo igitur singula hæc exquisitè vt discas incipere oportet? Non secùs atque antea dictum est. Nam quòd oportet morbi inuenire magnitudinem, & eiusdem morem, adhæc etiam vigorem, exquisitè commemoraui. In singulis autem facultatibus imbecillitatem, aut robur, in alio libro in quo de multitudine consideratur anteà narraui. Hinc itaq; earum dignotiones exquisitè discere oportet: vti verò ad medicationes, vt in aliis ostensum est, & nunc non minùs ad eam quæ de iudiciis habetur contemplationem.

COMMENTARIVS.

Pergit Galenus in confutatione eorum qui Asclepiadis imitantur opinionem, atq; quanta horum sit stuipiditas & impudentia monstrat. Nam quum non rarò Galenum futura apud ægrotantes prædicere cōspexissent, in admirationem quidem rapti sunt, & eos discendi studium inuasit. Verùm vbi eosdem de concoctione morborum, aut robore naturæ, aliisque rebus sine quibus contemplatio de iudiciis consistere nequit, docere cœpit, statim illi contradicentes, sunt reluctati, vt quibus persuaderi nō posset aliquam esse naturam, quę omnia ad salutem animalium faceret, & superuacua excernere. Quare meritò culpandi fuerūt tanquam ij, qui quum operum naturæ, quorum eos admiratio cœpit, methodum perdiscere debuissent, ipsi potiùs eius principia inquirere conati sunt, quod physici, vt qui exactiùs de principiis differit, erat, non medici. Satiùs itaque erat vt contrario sanè modo de principiis iudicarent, ita nimirum vt principiis ipsis fidem haberent propter admirāda naturæ opera, quę principia ipsa sequuntur. Quippe medicinæ ac reliquarum omnium artium fides contrà se quàm inuentio habet. Ex operibus enim fit vt illis credatur, ex principiis autem inueniuntur. Quum itaque iam inuentis artis operibus frui posſint, nec opus sit cognitione principiorum, ideò eos hortatur vt relictis principiis, iis priùs quæ rectè ab aliis inuenta sunt vtantur. Viam itaque prænoscendi id quod futurum est, quam in his libris docuit, Galenus vt illi complectantur, contenti quibusdam hypothesibus, suadet, pręsertim cum illis ad discenda principia non sat temporis suppetat, nec aliquid inueniendi eos cupido terreat. Porrò viam prænoscendi breuiter in iis sitam esse Galenus censet, vt primò sciamus aliquam facultatem esse vitalem, quę varię pro eius tum imbecillitate, tum robore afficitur. Dein vt cognoscamus differētias morborum in magnitudine, & more, & vigoris prænotionem, quemadmodum in superioribus abundè monstratum est. Atque hæc ferè est postremæ huius capitis partis summa.

Fides artiū contrà se quàm inuentio habet.

Via prænoscendi breuiter monstrata.

CAPVT IX.

Vemadmodum enim qui omnia signa bona obtinet, primo quaternario sanabitur, eodem, arbitror, modo, cui omnia mala adsunt, omnino & ille intra primum quaternarium morietur. Verùm qui seruatur, omnia morbi vniuersalia pertransit tempora, principium, augmentum, vigorem, & declinationem: quanquam nonnullis non videtur per repētina iudicia fieri declinatio. Dicetur autem paulò pòst de istis. Moriturus autem ad declinationis tempus pertingere haud potest, non tamen etiam necessariò ad vigorem. Fieri enim potest vt ipse in augmenti, & principij etiam tempore moriatur, vt vero iudicetur non est necesse: potißimùm si in principio morbi moritur. Hoc autem accidit, vbi natura à morbo plurimùm superatur. Tunc enim neque

certare

certare aduersus ipsum conatur, sine autem certamine iudicium non fit. Quartus igitur hic est mortis modus, qui nulli salutis modo assimilis est. Nullus enim repentè à morbo liberatus est sine iudicio.

COMMENTARIVS.

Principio huius capitis quæ suprà capite quarto dicta sunt repetit Galenus, atque qui primo quaternario sanabuntur, aut morientur docet. Sanabuntur enim quibus omnia signa bona adsunt, contrà quibus mala omnia, peribunt. Cæterùm qui seruantur, illi omnia morbi vniuersalia tempora pertranseunt, nempe principium, augmentum, vigorem, & declinationem. Quanquam sunt qui morbos in quibus repentina fiunt iudicia declinationem habere non putant. Dicetur autem de istis paulò pòst. Qui verò morientur, ad declinationis tempus pertingere non possunt. Nemo enim, vt monstratum est capite quinto huius libri, vi morbi in declinatione periit. Etsi autem ad declinationem morituri non pertingant, non est tamen ob id necesse, vt in vigore moriantur, quum fieri queat vt in augmento, aut principio pereant. Tamen tum non est necesse vt iudicetur morbus, potissimum si in principio morbi moriatur æger, quod accidere solet vbi omnino à morbo superatur natura. Vbi autem natura omnino à morbo vincitur, tunc certare aduersus ipsum non conatur, non fit autē sine certamine iudicium, igitur tum ægrum mori sine iudicio, id est, siue excretione, aut decubitu est necesse. Atque hic quidem quartus est modus, cap. 7. huius libri expositus, qui nulli trium salutarium modorum ibidem dictorum assimilari potest. Non primo, & secundo, quia illi fiunt cum excretionibus aut decubitu. Neque etiam tertio, quia is paulatim fit, quum quartus, de quo hîc sermo est, repentè fiat, sine tamen, vt diximus, iudicio. Quum igitur nemo repentè à morbo, citra iudiciū sit liberatus, consequitur quartū hunc mortis modū salutaribus repētè factis assimilari non posse, quòd hi quidem cum excretione effatu digna, aut decubitu: ille verò citra hæc ipsa accidat. Non fit sine certamine iudiciū.

Multi verò qui haud iudicati sunt repentè moriuntur, plurimi quidem in accessionum principiis: illi potissimùm, qui ob multitudinem, aut crassitiem materiæ, aut phlegmones magnitudinem exitialiter laborant. In declinationibus verò, quibus virtus imbecilla est. Nam & scire oportet, quod omnibus aliis verius extitit, quòd in particularibus accessionum declinationibus quàm plurimi pereunt. Quod quum nonnulli vident, etiam in vniuersali declinationis tempore fieri posse vt aliquis moriatur arbitrantur. Verùm hoc non ita se habet. Vbi enim morbi vigor præteriit, natura iam deuicit, alioqui enim morbus non declinasset. Nullus autem modus morbi tum excogitari potest, excepto eo qui ex errore accidit. De hoc autem nunc considerare haudquaquam nobis consilium est, sed si morbi ratione fit. Neque igitur hoc vnquam fieri vidi, neque ratio id inuenit. Verùm in particularibus accessionum declinationibus plurimos sæpe mortuos vidi, neque ratio mirum esse testatur, quòd imbecilla virtus tempore principij accessionis, & augmenti, & vigoris sufficere queat, quum habitus ipse tum adhuc sit compressus, ac veluti constrictus. Declinationis autem tempore calore rursus à medio ad extrema moto, habitum discuti ac dissolui contingit. Horum itaque nonnulli repentè moriuntur, vt ij qui adstant animo potiùs deficere, quàm mori ipsos putent. Quidam verò paulatim, non repentè intereunt, atque hi quidem omnes mori incipiūt in vigore accessionis, latent autem plurimos, adeò vt celeriter In particularib⁹ accessionib⁹ cur aliqui moriātur.

admodum, & citiùs quàm sperassent ipsis à vigore in declinationem transire videantur. Atqui manifestissima ex pulsibus cognitio. Neque enim parum interest inter eos qui mortis ratione citiùs quàm sperabatur ad imaginationem declinationis perueniunt, & qui verè declinant. In vtrisque enim confertim febrilis calor discutitur. Fit autem à maximè contrariis causis, siquidem robur naturæ imbecillitati maximè contrarium est. Vehementior igitur semper, & magis ordinatus, & æqualis fit pulsus in bonis declinationibus. Nam natura validius omnem confertim foràs propellit febrilem calorem. Debilior autem & magis inordinatus, ac inæqualis est pulsus, in pernitiosis declinationibus. Quippe tum vnà cum aliis febrilis calor effluit, atque hinc opinio melioris declinationis fit. Paulò pòst quum ad exonerandum ventrem surgunt, animi defectum incurrunt, & nonnulli pauco & tenaci sudore effuso, mortui sunt, etiam absque hoc quod surgunt. Sic quidem in accessionum declinationibus sine iudicio moriuntur. In principiis verò, propter repentinam humorum ad interiora motum, veluti suffocata & extincta natura, haud secùs quàm si quis viridium lignorum copiam confertim flammæ superiniiciat. Reliqua est igitur quæ sine iudicio in exitialium morborum vigore mors accidit, naturâ à nimia accessionis vehementia superata. Sic etiam in augmentis ipsarum accessionum moriuntur, non alio quodam modo, quàm vigoris ratione. Omnino enim quando à vehementissimo morbo virtus superatur, ratione vigoris moriuntur. Accidit verò interdum etiam in augmentis accessionum, atqui hoc rariùs contingit. Et modus ille idem cum eo qui in vigore fit. Tres igitur sunt omnes mortis modi, iis qui citra iudicium moriuntur euenientes. Primus quidem qui in accessionum fit inuasione, in magnis omnino phlegmonis, partem aliquam principem obsidentibus, aut multitudine, crassitudine, & tenacitate humorum intrò confertim confluentium, vt meatus spiritus omnino obturent. Alter verò qui in vigore accidit, natura à morbi violentia superata. Alius autem & reliquus qui in declinationibus accidit, rarissimus est, robore vitali soluto. Horum verò neuter cum iudicio fit, neque enim natura in iis mortibus ab initio propulsare morbum tentauit. Quando autem tentauerit, sed succubuerit, hoc quod euenit malum iudicium nomino. Et fit omnino vel cum excretione, vel decubitu effatu digno, vnà cum reliqua perturbatione quæ anteà est exposita.

Tres mortis modi citra iudicium morientium.

COMMENTARIVS.

Tres mortis modi eorum qui citra iudicium moriuntur.

Tres esse omnes mortis modos iis qui citra iudicium moriuntur euenientes hoc in loco Galenus ostendit. Primus qui in accessionum principiis fit. Quippe plurimi tum moriuntur, idque propter magnitudinem phlegmones principem aliquam partem obsidentis, vel multitudinem, crassitiem, ac tenacitatem materiæ, quæ spiritus meatus obturat: vel propter repentinum humorum ad interiora motum, qui naturam veluti suffocant & extinguunt, haud secùs q̃ si quis viridium lignorum copiā cōfertim flammæ iniiciat. Secundus modus, qui in declinationibus accessionum accidit. Nā plurimi in particularibus accessionū declinationibus moriuntur. Quod quū nōnulli vident, fieri etiā posse vt in vniuersali declinationis tēpore aliquis moriatur arbitrãtur. Quod

Quod tamen falsum esse capite quinto huius libri monstratũ est. Atque eius rei ratio hęc est ꝙ vigore pręterito natura morbosas causas concoxerit,ac deuicerit, alioqui morbus non declinasset. Vbi autem natura morbũ superauit, vt aliquis vi morbi moriatur fieri haud potest. Moriuntur tamen interdum in declinatione vniuersali ægrotantes,atqui erroris,nõ morbi ratione,vt loco citato fusius est dictum. Quòd verò in declinationibus accesſionum moriantur nequaquam mirum videri debet. Imbecilla enim virtus tempore principij,augmenti,& vigoris ipsius accesſionis sufficere potest, quòd tum adhuc sit veluti compressa, constricta,& vnita. Declinationis autem tempore, quum calor rursus à medio corporis ad extrema mouetur, discutitur ac dissoluitur habitus corporis, haud aliter quàm vbi virtus nimio gaudio laxata exteriora petens discutitur ac dissipatur. Qui itaque hac lege moriuntur, horum aliqui repentè pereunt, adeò vt qui adsistunt ipsos animo potiùs deficere, quàm mori existiment. Quidam verò paulatim intereunt, atque ij omnes in vigore accesſionis mori incipiunt, plurimos autem latent,ita sanè vt celeriter admodum,& citiùs quàm sperassent ipsis à vigore in declinationem pertransire videantur. Sed quum non parum intersit inter eos qui mortis ratione citius quàm sperabatur ad imaginationem declinationis perueniunt,id est,eos qui falsò,& qui verè declinant, manifestisſimè ex pulsibus discernuntur. In bonis enim seu veris declinationibus pulsus semper fit vehementior, & magis ordinatus & æqualis. Natura enim tum validiùs omnem confertim foras propellit febrilem calorem. Debilior autem pulsus & magis inordinatus ac inæqualis, in pernitiosis, hoc est, iis quæ mortis ratione fiunt, declinationibus. Tum enim vnà cum aliis febrilis calor effluit & expirat, hincque adeò accidit, vt opinionem nonnulli de meliore declinatione concipiant. Sed quàm falluntur, euentus satis docet. Quippe paulò pòst quum ad exonerandam aluum surgunt, animi defectum, quod colico dolore laborantibus etiam accidere solet, incurrunt, & nonnulli pauco & tenaci sudore effuso, mortui sunt, etiam absque hoc quod surgunt. In vtrisque igitur declinationibus calor febrilis confertim discutitur, attamen à contrariis causis. In vera enim declinatione, à robore naturæ: in falsa autem ab eiusdem imbecillitate. Nemo enim nescit robur naturæ imbecillitati maximè contrarium esse. Atque hactenus quo pacto in particularibus declinationibus sine iudicio moriantur diximus. Tertius mortis citra iudicium modus est, qui in vigore accidit, natura à nimia accesſionis vehementia,& morbi violentia superata. Qua quidem de causa etiam in augmento accesſionum, quod tamen rariùs accidit, moriuntur: quòd scilicet tum à vehementisſimo morbo natura superetur. Atque hi tres sunt mortis modi quorum neuter fit cum iudicio, neque enim natura ab initio in id genus mortibus morbum propulsare tentauit. Non fit autem, vt paulò antè dictum est, sine pugna & certamine naturę iudicium. Quando autem natura certare cum morbo tentat, ac vincitur, iudicium malum nominatur, vt suprà quoque ostensum est.

Moriuntur interdum in declinatione vniuersali ægrotantes.

Pulsus in verit declinationibus qualis.

Indiciũ malum.

CAPVT X.

Dorum autem iudiciorum prænotiones minus sunt certæ, & prudente admodum, & artificioso, exercitatoque medico indigent. Primùm quidem nunquid fiant, secundò verò, num in hoc die, deinceps an confestim hominem interficiant, aut solùm lædant. Sed priùs exercitari oportet in optimorum iudiciorum prænotione, de quibus anteà dixi. Deinde in iis quæ non sunt optima, attamen bona, atque deinceps ad mala progrediendum. Quemadmodum enim in iis est plurimum

In bonis iudiciis plurimũ est certitudinis.

Naturæ motus ordinati.

incertitudinis & coniecturæ, ita in bonis plurimum est scientiæ & certitudinis. Definiti enim ac ordinati sunt naturæ motus, vbi valida est, & materiæ dominatur, & propria ratione agit. Indefiniti verò & inordinati, ideoque incogniti, vbi victa est. Verùm si quidem perfectè superatur, neque principio iudicare, neq; omnino resistere potest. Et si parum quidem ad pugnam exurgit, confestim vincitur. Causa verò huius intempestiui assultus, est morbi violentia, quæ irritat, & acuta est. Videtur enim natura nihil horum tolerare posse, sed statim ad propellendum id quod molestum est festinat. Veluti videre licet manifestè in iis quæ ventriculum & stomachum mordent, torquent, & grauant, siue quouis alio modo irritant. Quæ enim in superficie natant, per vomitus expellere conatur. Quæ verò in inferioribus locis continentur, per sedem excernit. Et hoc quidem maximũ est intempestiui iudicij signum. Quæ enim in tempore fiunt, hoc est, in vigore, & concoctionibus factis, etiamsi nullum irritamentum adest, in calidis & magnis morbis incidere uidemus. Quæcunque verò antè erumpunt (sic autem vocat Hippocrates omnia quæ antè vigorem ad iudicium incitantur) ob aliquod irritamentum idipsum patiuntur. Et iudicium tantò eo quod in vigore fit deterius, quantò anticipauit.

Quæ iudicia opportuna.

Ante erumpẽtia quæ?

COMMENTARIVS.

Malorum indiciorum prænotiones incertæ.

Bonorum certæ.

Confert inter se principio huius capitis Galenus iudicia bona & mala, atque horum quidem prænotiones incertas esse, ac prudente, artifice, & exercitato indigere docet, qui primùm sciat nunquid fiant, secundò quo die, & tertiò vtrum confestim ægrotantem interficiant, an tantùm lædant. Illorum contrà certas ac stabiles esse prænotiones ostendit, atque quæ vtriusque rei sit causa exponit. Nam in bonis iudiciis natura valida admodum & robusta est, ac materiæ dominatur noxię, propriaque ratione agit, atque suo modulo operatur, neque casu vllo inreturbatur proinde vt tum definiti ac ordinati sint eius motus, adeoque prænotiones etiam de illis motibus certæ sint, oportet. Contrà in malis iudiciis, natura est imbecilla, & à noxia materia uincitur, ideoque vt eius motus sint incerti ac inordinati, adeoque incogniti necesse est. Quapropter quum plurimum incertitudinis & coniecturæ sit in malis iudiciis, & contrà in bonis multum scientiæ ac certitudinis, priùs medicum exercitari oportet in optimorum iudiciorum prænotione, de quibus capite huius libri quarto diximus. Deinde in eorum quæ etsi non sunt optima, bona tamen existunt, atque tandem ad malorum prænotionem est progrediendum. Cæterùm quando natura in malignis morbis omnino superatur, tunc neque initiò iudicium efficere, neque resistere quicquam potest. Quanquam verò parum ad pugnam exurgit, confestim tamen vincitur. Sed dices, quæ huius intempestiui insultus aduersus morbum quem vincere nequit causa existit? Nulla sanè nisi morbi violentia, quæ naturam etiam inuitam ad pugnã vocat, & irritat. Quippe natura quum nihil eorum quæ infestãt tolerare possit, statim irritata ad eorundem expulsionem se accingit, perinde atque solet in iis quæ stomachum, & venrriculum sua acrimonia mordent ac torquent, aut sua mole grauant, aut quouis alio modo irritant, facere. Nam tum quæ in superficie ventriculi natanr, ea per vomitum expellit. Quæ autem in inferioribus illius locis cõtinentur, ea per sedem excernit. Porrò quòd natura non nisi irritata, & non proprio motu ad noxiorum expulsionem exurgit, hoc maximum est inrempestiui iudicij signum. Nam iudicia tempestiua id est, quę in vigore fiũt, & cõcoctionibus iã absolutis, etiamsi nihil sit quod irritet naturã, in calidis & magnis morbis fieri conspicimus. Quæ verò iudicia ante erũpunt, προεκρήγνυται, sic enim

Cur natura aduersus morbum quẽ vincere nequit insurgit?

Indicia tempestiua.

Iudicia quę antè erumpunt.

enim Hippocrates omnia quæ ante vigorem ad iudicium irritantur nominat, non fiunt nisi natura ab alio quopiã irritata & impulsa. Et quantò magis ante vigoris tempus incidit iudicium, tantò deterius est. Nam quũ concoctiones non fiant nisi vigoris tempore, certum est iudicia tantò esse deteriora, quantò magis humorum cõcoctionem præueniunt. Qua quidem de re libro primo copiosè diximus. Animaduertendũ autem hoc loco erit, hanc dictionem προσεκρήγνυται minus concinnè interpretes conuertisse disrumpuntur, id enim quod paulò antè diximus, & in nostra conuersione expresimus denotat. Hinc libro. 6. Epide. par. 6. apho. 25. ῥήξιες Hippocrates iudicatorias eruptiones vocat, vbi ita scriptum reliquit. οἷσι τὰ τοῦ θέρεος, ῥήξιες πεμπταῖοσι. ἔστι δ' ὅτε καὶ μακρότεραι. Id est. Quibus æstatis morbi eueniunt, iis quinto die iudicatoriæ eruptiones fiunt. Sunt verò quibus tardiùs accidunt. Vt igitur ῥήξιες in ea quam nunc citauimus sententia omnis generis excretiones iudicatorias, siue per sanguinis narium profluuium, siue alui deiectionem, vomitum, sudorem vel id genus alias excretiones, & abscessus Hippocrates nominat: ita etiam ῥήγνυσθαι eidem non aliud hoc in loco significat nisi erumpere seu apparere iudicia.

προσεκρήγνυται.

ῥήγνυσθ.

Simili verò modo in pernitiosis morbis se habet, neque enim iudicium vigorem expectat, aut raro admodum, sed in augmentis omnino occidit, vel etiam in principiis. Si igitur dies aliqua index futurum esse iudicium præostendit, simul etiam malum ostẽdet. Age enim quarto die visa sit primùm in vrina nebula nigra, aut sublimamentum nigrum, aut aliquid aliud huiusmodi: sint verò & alia omnia signa ac symptomata pernitiosa, æger ille omnino morietur. Verùm si in imparibus accessiones fiant, septimo die iudicabitur. Si verò in paribus, sexto. Certiorem verò tibi expectationem faciet morbi motus. Si enim celeriter moueatur, iudicium accelerans fore simul testabitur: hoc est, sexto die. Si verò tardè, in septimo. Quum verò dies index malum esse futurum iudicium non præostendit, neq; prænotio eius facilis erit. Oportet tamen hìc animaduertere signa quæ dicam. Est autem primum horum & maximum in pernitiosis morbis quòd sine iudicio morietur signũ, virtutis imbecillitas. Neque enim eiusmodi virtus ad pugnam contra morbum excitatur. Secundum verò, si nullum omnino, & neque minimum concoctionis signum affuerit. Et adhæc si magnus, & malignus fuerit morbus, non tamen celeriter moueatur. Quum enim hæc affuerint, omnino citra iudicium morietur.

Hypothesis.

Signum maximũ in pernitiosis morbis, quod sine iudicio morietur.

COMMENTARIVS.

Paulò antè intempestiuorum iudiciorum Galenus meminit, & eorundem causas exposuit. Nunc iudicia pernitiosorum morborum itidem esse intempestiua docet, eò quod vigoris tempus non expectent, aut rarò admodum, sed magna ex parte in augmentis, vel in principiis interficiunt. Quibus autem signis prædicta iudicia cognoscantur, & quo vtriq; die accidant deinceps ostendere Galenus pergit, inquiens. Si igitur in iam dictis pernitiosis morbis dies aliqua index futurum esse iudicium præostenderit, tamen non nisi malum ostendet. Vt verbi gratia, si in quarto morbi die visa est primùm in vrina nebula nigra, aut sublimamentum nigrum, aut subsidentia nigra, sintque omnia alia symptomata pernitiosa, morietur quidem omnino ægrotus ille, eò quòd singula iam dicta pernitiem certam, vt libro primo, capite duodecimo ostensum est, portendant. Si autem accesio morbi fit in diebus imparibus, iudicium malum in septimo futurum est. Si verò in paribus, sexto die accidet. Certiorem tibi expectationem pariet morbi motus. Si enim celeriter mouetur,

Iudicia pernitiosorum morborum intempestiua.

cum motus celeritas iudicij quoque celeritatem vnà testabitur, hoc est, sexto die futurum esse iudicium significabit. Si verò tardè mouetur, in septimo. Quòd si verò index dies nullum mali iudicij futuri indicium præbuerit, tum neque facilis ipsius erit prænotio. Atque hactenus de morte quę in perniciosis morbis cum iudicio accidit. Cæterùm tria deinde esse signa mortis in perniciosis morbis citra iudicium euenientis monstrat. Primum & maximum, est virium imbecillitas. Neque enim virtus imbecilla aduersus morbum dimicatura, vt precedenti est dictum capite, exurgit. Secundū est, si nullum omnino, & ne minimum quidem concoctionis signum adest. Id enim naturę summam imbecillitatem ostendit, vt quæ cruditatem vincere nequeat. Tertium, si magnus, & malignus fuerit morbus, nō tamen celeriter mouetur. Si enim celeriter moueretur, iudicium quidem aliquod, vt dictum est iam sępiùs, fieri posset.

Signa tria mortis citra iudiciū euenientis.

Mortis verò diei prænotio ex eo fit, vt quantùm morbus superet naturam consideremus, & ex grauioribus accessionibus. Si enim effatu dignus fuerit excessus, & virius parum adhuc resistere videatur, mors cito subsequetur. Sin contraria affuerint, tardiùs. Sit igitur, exempli gratia, multus quidem excessus, non tamen manifestum, nunquid vnum diem vel duos mors prorogari poterit? Hoc autem accessionum circuitibus definietur. Quo enim die accessio futura est, eo morietur. Et horam diei qua hoc accidet, facile est iam dignoscere, si in vniuersum eorum quæ paulò antè dicta sunt meminerimus, vbi docuimus in quibus vtique morbis principia accessionum mortem maximè afferunt: in quibus verò vigores & declinationes. Particulatim autem in singulis ægrotis præcedentiū dierum recordatio tibi quàm plurima commonstrabit. Si enim ex ipsa morbi specie in qua maximè accessionis parte morietur quispiam prænoscere nequeat, eorū quæ in prioribus contigere diebus recordatus, qua scilicet eorum parte æger maxime grauatus fuerit, & perniciosa illi affuerint symptomata, sic vtiq; aliquid etiam de futuris conijcere poterit. Sit rursus verò cognitum morbum esse perniciosū, non multā verò virtutis prostrationē: primùm sanè hinc manifestū est, mortē non esse vicinam. Dein verò inquirendum num iudicium fieri possit. Huius verò inuentio tum ex contemplatione quomodo virtutis robur se habeat, tum ex morbi motu, & adhac ex signis concoctionis. Si enim virtus robusta fuerit, & morbus celeriter moueatur, & aliquod concoctionis affuerit signum, non indecens est naturam moliri iudicium. Quòd si verò virtus quodammodo labefactata fuerit, ac morbus tardè moueatur, & nullum concoctionis signum affuerit, hunc iudicari haud contingit. Quòd autē si morbus virtute sit fortior, non necessario virtus ipsa imbecilla sit, in alio demonstraui libro, atq; inde imbecillæ virtutis propria signa discere oportet. Vt enim omnia simul percenseantur omnino fieri nequit. Omnium verò meminisse simul, & nihil eorum quæ seorsim quispiam didicit prætermittere, sed omnia in singulis ægrotantibus complecti nequaquam difficile, nedum impossibile.

Mortis diei prænotio.

Precedentiū dierum recordatio plurima cōmonstrat.

Signa quibus nū futurum sit iudiciū deprehenditur.

COMMENTARIVS.

Hoc in loco quo pacto mortis dies prænosci posit Galenus monstrat, nempe duabus potissimum è rebus. Primùm ex eo vt sciamus quantùm morbus superet naturam,

Mortis dies duabus potissimum è rebus prænosci potest.

naturam. Secūdò ex grauioribus accessionibus. Si enim morbus plurimùm superauerit, & virtus parum admodum resistat, mors haud diu aberit. Si cōtrà acciderit vt morbus quidem virtutem superet, non tamen plurimùm, & virtus multùm resistat, tardior mors erit. Sed demus excessum illum quo morbus naturam superat esse satis magnum, quomodo tunc scire poterit medicus num mors vnum, vel duos prorogetur dies? Ex accessionum quidem circuitibus hoc ipsum deprehendet. Nam quo die futura est accessio, eo etiam morietur æger. Cæterùm diei horam in qua æger morietur facilè dignosces, si eorum quæ generatim capite nono huius libri dicta sunt memineris. Ibidē enim monstrauimus in quibus morbis principia accessionum mortem afferunt, & in quibus vigores ac declinationes. Quòd si igitur quispiam tempora accessionis cognouerit, ac morbi speciem, facilè inde qua hora æger morietur deprehendet. Particulatim verò in singulis ægris præcedentium dierum recordatio in dignoscenda mortis hora plurima demonstrabit. Si enim ex ipsa morbi specie in qua maximè accessionis parte æger morietur quispiam prænoscere nequeat, recordatus eorum quæ in prioribus contigēre diebus, qua scilicet dierum parte & hora æger magis grauatus fuerit, & illi perniciosa symptomata affuerint, sic etiam aliquid de futura morte conijcere poterit. Nam eadem hora qua languidior ac grauior fuit æger, & exitialia eidē superuenerunt symptomata, morietur. Porrò si verè cognitum fuerit morbū esse perniciosum, non multùm autem adhuc prostratam virtutem, primùm hinc satis constat mortem non esse vicinam, quòd virtus nondum admodum prostrata vitam tueri queat. Tamen quum mors nondum vicina est, inquirendum medico erit, num iudiciū fieri possit? Quod è tribus cognoscet rebus, nempe, robore virtutis, morbi motu, & signis concoctionis, quemadmodum Galenus luculenter & ordine in contextu ostendit, vt nihil opus sit hoc loco nostra commentatione. Non esse antem necessarium vt quum morbus sit virtute fortior, ob id virtus imbecilla sit, Galenus se in alio docuisse libro inquit, in quo autē si non eū quē de plenitudine inscripsit intelligit, nō satis cōpertū habeo. Puto autem eum librum in quo idipsum præstitit incuriâ hominum cum aliis multis intercidisse. Quomodo verò virtus imbecilla sit cognoscenda, in fine etiam capitis 13. libri primi de curandi ratione ad Glauconem Galenus iis ostendit verbis. Vitalis quidem, inquit, virtus, quæ ex corde prodit, ex pulsuum debilitate cognoscitur. Quæ autem ex iecore oritur, ac naturalis & altrix dicitur, ex cruentis alui deiectionibus initio quidem aquosis ac tenuibus, deinde verò amurcæ in modum crassis. Quæ verò ex cerebro originem ducit, animalem nonnulli peculiari nomine vocant, arbitrarii motus imbecillitate deprehenditur. Hæc ille. Sed de virtutibus multa etiam libro nono the. methodi idem Galenus habet.

Hora qua æger morietur vt dignoscenda.

Recordatio præcedentiū dierū.

Rursus igitur recordantes eorum quæ in iis quæ præcedunt recensuimus, ad ea quæ sequuntur, progrediamur. Diximus optima iudicia in vigoribus fieri, in augmentis autem, in iis quidem qui seruabuntur, vel deficientia, vel non secura: in iis verò qui morientur, vel confestim intermere, vel magnam in deterius inferre mutationem. In principio autem morbi iudicium non fieri. Esse verò optimorum iudiciorum exquisitas prænotiones, aliorum autem coniecturales, & magis vbi signo caruerint. Ita verò vocari diximus, quæ à nullo die indice antea indicantur. Sed & hæc etsi non multo priùs tempore, saltem paulòpòst futura prænosci oportere diximus. Futuram autem prænotionem ex eo quòd natura à morbo infestatur ac vehementer irritatur, & ex repentina præter rationem in corpore perturbatione. Omnino enim iudicio futuro aliquid nouatur, vel in respiratione, vel in mēte, vel auditu, vel visu, vel tolerandi facilitate, vel in aliquo eorum quæ iam sæpius

Iudicia signo carentia.

dicta sunt, & quæ vno complectentes nomine iudicatoria symptomata, & signa nuncupauimus. Quinetiam quod ab Hippocrate in aphorismis dictum est.
» *Quibus iudicatio instat, iis nox quæ accessionem præcedit difficilis est: hoc est quod nunc diximus. Si igitur in morbo qui iudicium ostendit, & nox difficilis fiat, & in ipsa accessio citiùs inuadat cum nouis quibusdam symptomatis, in eadem accessione fieri iudicium necesse est.*

COMMENTARIVS.

Repetit postremo huius capitis loco Galenus quæ in capite præcedenti nono & in hoc decimo dicta sunt. Quæ quum sint perspicua & anteà à nobis abundè explicata, vberiore explanatione non egent. In fine autem, quæ dixit, Hippocratis sententia ex sectio. secundæ aphorism. decimotertio desumpta confirmat, nimirum quòd in morbo in quo futurum iudicium ostenditur, si nox quę accessionem pręcedit difficilis est, & ipsa accessio celeriùs quàm anteà inuadit cum insuetis symptomatis, in eadé accessione fieri iudicium necesse sit. Plura in huius aphorismi enarratione ex commẽtariis nostris decerpant studiosi.

CAPVT XI.

Hippocrates omniũ optimarũ disciplinarũ dux.

Vale verò erit, hoc est, num per sanguinis narium profluuium, vel vomitus, vel sudores, vel per aliquod aliud eorum quæ iam sæpe dicta sunt, deinceps explicare conabor, exorsus sermonem ab eo qui nobis omnium optimarum disciplinarum dux fuit, qui in primo Epidemiorum libro in eum scribit modum. Capitis & colli dolores ac grauitates cum febribus, & sine febribus, phreniticis quidem afferũt conuulsiones, sed & æruginosa vomunt, & quidam ex his celeriter moriuntur. In ardentibus autẽ & quibusdam aliis febribus, quibus colli dolor, & temporum grauitas, & caligo oculorum, aut etiam hypochondriorum tensio citrà dolorem fit, iis per nares sanguis profluit. Quibus verò grauitates totius capitis, & cordis dolores, ac fastidia adsunt, ii biliosa, & pituitosa vomunt. Plerunque verò pueris in talibus malis conuulsiones fiunt. Mulieribus autem tum eadem, tum ex vtero dolores. Senioribus verò, ex quibus iam calor superatur, paraplegiæ vocatæ, aut furores, aut melancholica, aut oculorũ priuatio. In libro autem prognosticorum rursus ita Hippocrates inquit. Quæcunque verò febris longiorem traxerit moram, homine alioqui salubriter affecto, neque dolore ob phlegmonen, neque propter aliam manifestam causam infestante, huic abscessus cum tumore, ac dolore in aliquo articulo, & præcipuè in imis partibus expectandus est. Fiũt autem huiusmodi abscessus magis & in breuiori tẽpore iis qui iuniores sunt triginta annis. Statim verò expectare abscessum oportet, si febris vigesimum diem præterierit. Senioribus autẽ minùs fiũt, quamuis diuturnior sit febris. Huiusmodi verò abscessum expectare oportet, vbi febris continua fuerit. In quartanam autem mutabitur, si intermittens fuerit, & errabundo modo inuaserit, & si hæc omnia faciens, autumno appropinquauerit. Quemadmodum verò iis qui iuniores sunt triginta annis abscessus fiunt: sic quartanæ magis iis qui triginta sunt annorum, & senioribus accidunt. Cæterùm scire oportet abscessus magis hyeme fieri, tardiusq; cessare, ac minùs reuerti. Sufficiũt quidem

*quidem hæc, & valde manifesta sunt, quæ de abscessibus dicta. Adiungens ve-
rò ipsis quæ deinceps de excretionibus in hunc scribit modum. Quicunque in fe- »
bri non mortali dixerit se caput dolere, aut etiam præ oculis tenebrosum quiddam »
apparere, si cordis morsus huic accesserit, biliosus vomitus aderit. Si verò etiam ri »
gor inuaserit, & partes infra hypochondrion frigidæ fuerint, adhuc celeriùs vo- »
mitus aderit. At si quid biberit, aut comederit sub hoc tempus, valde citò vomet. »
Porrò quibus horũ dolor fieri primo die cœperit, hi quarto die magis quàm quinto »
premuntur, septimo verò liberãtur. Plurimi tamen horũ tertio die dolere incipiũt, »
vexantur autem maximè quinto, liberantur verò nono, vel vndecimo. Qui verò »
quinto die dolere inceperint, aliaque iuxta rationem priorũ ipsis acciderint, quar »
todecimo euadunt. Fiunt autem hæc & viris & mulieribus, in tertianis maxi- »
mè. Iunioribus quidem fiunt & in iis, magis verò in continuis, & in synceris ter- »
tianis. Quibuscunque verò in eiusmodi febre caput dolentibus pro eo quòd tene- »
brosum quiddam præ oculis appareat visus hebetudo contingit, aut splendores ob »
oculos obuersantur, pro cordis verò morsu in hypochondrio vel dextro vel sinistro »
aliquid tenditur, neque cum dolore, neque cum phlegmone, iis sanguinem de nari- »
bus pro vomitu profluxurum expectandum est. Magis tamen & hic in iuniori- »
bus triginta annis sanguinis fluxum expectare oportet His autẽ qui triginta sunt »
annorum, & seniores, minùs: verùm in iis vomitus sunt expectandi. Et hæc qui- »
dem sufficiunt. Præter hæc verò & illorum meminisse conuenit, quæ in eodem ab »
Hippocrate scribũtur libro. Capitis autem dolores vehementes, & continui, cum »
febre, siquidem letale aliquod signum accesserit, pernitiosi valde sunt. Si verò sine »
talibus signis, dolor vltra vigesimum diem progrediatur, sanguinis è naribus pro- »
fluuium, aut alium abscessum ad infernas partes expectare oportet. Sed dum do- »
lor recens est, sanguinis fluxum per nares, aut suppurationem expectare conuenit, »
cum aliàs, tum si dolor circa tempora, & frontem fuerit. Magis autem sanguinis »
profluuium expectandum est in iunioribus trigintaquinque annis, senioribus verò »
suppuratio. Et in sermone quoque de peripneumonicis ita inquit. Quibus ex phle- »
gmone pulmonis abscessus iuxta aures fiunt, & suppurantur, aut in infernis par »
tibus, & fistulam efficiunt, ij euadunt. Deinde subiiciens ait, Huiusmodi verò sic »
considerare oportet. Si febris non quieuerit, & dolor non sedatus fuerit, ac sputum »
pro ratione non prodierit, neque deiectiones alui biliosæ fuerint, neque solutu faci- »
les, neque synceræ, neque vrina valde multa, & multam subsidentiam obtinue- »
rit, reliqua verò signa omnino euasurum significauerint, iis abscessus eiusmodi fu- »
turos sperare oportet. Fiunt autem partim in infernis partibus, quibus videlicet »
aliquid phlegmones iuxta hypochondria affuerit: partim in supernis, quibus scili- »
cet hypochondrium molle, & doloris expers permanserit: verùm difficilè aliquã- »
diu spirans, sine vlla euidenti occasione desinet. Atque de tumoribus hypochon- »
driorum verba faciens sic inquit. Significant autem huiusmodi tumores, in princi »
pio quidem mortem breui affuturam tempore. Si verò viginti dies excesserint, & »*

» *neque febris quieuerit, neque tumor consederit, ad suppurationem cõuertitur. Fuit*
» *autem in primo circuitu, etiam sanguinis è naribus profluuia, & valde vtiliter.*
» *Verùm interrogare oportet an caput doleant, aut oculis caligent. Si enim horum*
» *quid fuerit, ad eum locum repet. Magis tamen in iunioribus quinque & triginta*
» *annis, sanguinis eruptionem expectare oportet. Et hæc etiam ab Hippocrate in*
» *prognosticis dicta sunt, quæ iudicij motum indicant. Quicunq; vrinas tenues &*
» *crudas multo tempore mingunt, siquidem reliqua veluti illis qui seruabuntur si-*
» *gna adsint, iis abscessum ad loca quæ infra transuersum sunt septum expectare*
» *oportet. Hæc sanè in prognosticis breuiter ab ipso Hippocrate dicta sunt, qui*
» *qualis sit futuri iudicii modus docet. Adducit verò ipsis non pauca particulatim*
» *in libro prædictionum, & Epidemiorum, veluti, quòd vrinæ retentiones ante rigo-*
» *rem: & quòd rubicundi oculi, sanguinis è naribus fluxum denotant. Eodem mo-*
» *do & de lachrimantibus oculis, & rubicundis malis, & de ipsa nare. Et præte-*
» *reà quòd inferius labrum agitatum, futurum vomitum portendat, Et quòd cum*
» *capitis dolore coma, & surditas confestim facta parotidum sunt signa. Et multa*
» *alia huiusmodi particulatim scribit, quæ sanè omnia potentia continentur in iis*
» *quæ in prognosticis dicta sunt.*

COMMENTARIVS.

Quale iudicium futurum. Postremo huius libri capite quale sit futurum iudicium, hoc est, num per sanguinis narium profluuium, vel per vomitum, vel sudores, vel per alui deiectionem, vel per aliquod aliud eorum quæ iam sæpiùs præsertim capite 14. libr. primi, dicta sunt, traditurus Galenus, initiò sententias aliquot ex Hippocrate producit, in quibus ille disertè suã de prænoscendo futuri iudicii modo sententiam exposuit, vt per has scilicet suã quoque de iudiciorum qualitate, quam paulò pôst subiiciet opinionem confirmet, ac stabiliat. Ordirur autem ab ea sententia quæ perscripta est libro primo Epidemiorũ sect.
» 2. consti. 2. vbi ita de iudiciorum modo & forma scriptum reliquit. Capitis & colli do-
» lores ac grauitates cum febribus & sine febribus. Quibus vtique verbis Hippocrates, quo capitis & colli dolores, ac grauitates solent erumpere, & quas habeant differentias innuit. Pergit dicens, Phreniticis quidem conuulsiones afferunt, desiccatis nimirum
» cerebro & eius membranis à bilioso sanguine, & ab ipsa flaua bile iam perusta. Hinc fit
» vt quidam ex iis æruginosa vomant, & quidam ex iis statim à vomitionibus morian-
» tur, qui scilicet virium robore destituti sunt. In ardentibus autem cæterisque quibus-
» dam febribus, quibus colli dolor, & temporum grauitas, aut caligo oculorum, aut etiã hypochondriorum sine dolore tensio fit, iis sanguis è naribus profluit. Nam calor capitis sursum trahit sanguinem, & iecur eundem impellit. Impetus autem humorum in caput, dolor colli, temporum grauitas, & oculorum caligo, adde etiam hypochondriorum sine dolore tensio, signa sunt. Quare sanguinis est è naribus expectanda eruptio. Quibus autem totius capitis grauitates, & cordis dolores, & fastidia adsunt, biliosa &
» pituitosa vomunt. Bilis siquidem pleniùs calefacta, & vehementer afflata exhalationẽ seu fumum quendam ad caput remittit, ob quam capitis dolor ac grauitas nascitur. Cęterùm biliosus humor mordens, cordis, id est, oris ventriculi, quod veteres cor, vt alibi fusiùs demonstrauimus, appellarunt, dolorem committit, & ob eam rem biliosa vomi-
» tio accidit. Plerunque verò pueris in talibus malis conuulsiones fiunt: idque propter
» neruosi generis tum imbecillitatem, tum molliciẽ. Mulieribus autem eadem accidũt, eò quòd homines sunt, & omnia quæ viri membra, exceptis pudendis, eadem habent:

&

& ab vtero dolores. Senioribus verò, & quos iam calor deficit, paraplegię, hoc est, reso- Paraplegie. Manie.
lutiones ex apoplexia in partem aliquam decumbentes: aut furores seu maniæ, id est, ci tra febrem deliria. Quæ omnia solent accidere senibus naturę imbecillitate, quæ excer nere vomitu, aut profluuio sanguinis excrementa in capite collecta nequit. Vnde nõnunquàm proueniunt cæcitates, vbi in oculos irrumpant. Altera Hippocratis sententia quam hoc loco citat Galenus, est vicesima quinta libri tertii prognosticorum, vbi ita scriptum reliquit. Quæcũque verò febris longiorem traxerit moram, homine alioqui salubriter affecto &c, neque enim opus est vt integram repetamus, aut etiam interpretemur sententiam Hippocratis, vt quæ intellectu facilis sit, & à Galeno copiosè in prognosticorum commentariis enarrata. Docet autem quibus signis medicus nũ per abscessus iudicetur morbus cognoscere posit. Tertia sententia quæ hoc loco à Galeno citatur, itidem ex tertio prognosticorum est desumpta libro, in quo quidem ordine 32. existit. Est autem prolixa admodum, & abundè satis loco iam citato à Galeno exposita, vt nihil attineat in eius explicatione nos esse longiores. Summatim tamen primò quibus signis deprehẽdere liceat num per vomitum iudicetur morbus, docet. Dein verò num potiùs per profluuium sanguinis è naribus morbum iudicari contingat osten dit. Quarta sententia ex Hippocrate à Galeno producta, est itidem ex tertio prognost. libro decerpta, atque in eo quidem ordine 13. existit, & satis à Galeno in suis com. enarrata. Tradit autem signa quib⁹ nũ per sanguinis fluxum è naribus, aut abscessum, aut suppurationem iudicetur morbus, cognoscimus. Quinta Hippocratis citata à Galeno sentẽtia, est in lib. 2. progno. ordine 64. & ibidem in comm. abundè explicata. Tradit autem, in summa, signa, quibus, num pulmonis phlegmone per abscessus ad adenas sub auribus, aut ad infernas partes factos iudicetur, deprehendere licet. Sexta sententia perscripta est in libro primo prognosticorum, & illic ordine tricesimaquarta, copiosè etiã à Galeno ibidem enarrata. Tractat autem de tumoribus hypochondriorum, atq; quopacto illi desinãt, ac iudicentur, edocet. Septima ex prognosticis citata sententia est in secundo libro 34. in qua futuri abscessus signa percenset, vt abundè in suis in hanc sen tentiam scriptis commentariis Galenus exposuit. His quæ de iudiciorum forma Hippocrates in prognosticis scripsit, plurima particulatim in libris prædictionũ, & Epidemiorum adiecit. In libro enim in sexto Epidemiorum par. 1. aph. nono. in hunc scribit „
modum. Vrinæ retentiones ante rigorem. Quam sententiam nos copiosè in nostris commentariis, ad quos nunc lectorem ablegamus, explicauimus. In libro autem primo prædictionum apho. 44. ita scriptum reliquit Hippocrates. Colli dolores, oculi im pensè rubicundi, sanguinis fluxum significant. De oculis verò lachrimantibus libro „
primo Epidemiorum sectio. secundæ, constitu. 3. sic scribit. Quibus in acutis febribus, „
ardentibus præsertim, lachrymæ præter voluntatem defluunt, his sanguinis à naribus „
eruptionem expectare oportet: idque si reliqua perniciosè non habeant. Duæ sententiæ de malis rubicundis & naribus in præsentia mihi non occurrunt. Et ea etiam in qua tradit labrum inferiùs agitatum vomitum significare. Hæc autem Hippocratis dictio: In capitis dolore coma & surditas, circa aurem abscessum aliquem eructat: primo „
libro prædictionum ordine est 73. & ibidem à Galeno explicata.

Summatim nihil aliud in modo iudicij considerare oportet quàm naturæ inclinationem seu motum, quem Hippocrates in prognosticis manifestè indicauit, partim quidem cordis morsus, & rigoris mentionem faciens in quibus vomitus futurus est: partim spirandi difficultatis, & splendoris, in quibus sanguinis ex naribus profluuium. Ad hæc de alui excrementis & vrinis, in quibus aut: neque biliosæ fuerint alui deiectiones, neque solutu faciles, & synceræ, neque vrina valde multa, & multam subsidentiam habens. Si quid enim tale fuerit, manifestum est Quid in modo iudicii cõsiderãdũ.

quòd huc repit morbus, & per ista expurgatur. Si verò huc non repit, & cum salubribus signis prorogatur, abscessum futurum expectare oportet. Obseruare autem in iis naturæ motum conuenit. Nam ad inferna loca inquit futuros abscessus, quibus circa hypochondrium aliquid phlegmones, hoc est, inflammationis & caloris affuerit: eò quòd infrà repunt humores qui peripneumoniam efficiũt. Vniuersum enim hunc sermonem instar exempli de peripneumonicis habuit. Vbi verò ipsi ad inferna loca non repunt, hypochondrium semper molle ac dolore vacans erit. Homo verò aliquandiu sine manifesta causa difficilè spirabit, & manifestũ est quòd huic in supernis partibus abscessus fieri necesse sit: hoc est, iuxta adenas quæ post aures sunt. Statim verò ipsi & aliquod aliorum signorum quæ in capite accidunt aderit, veluti coma, & repentina ac præter rationem surditas, & grauitas capitis, aut temporum, aut tale quid aliud. Nullum igitur deest iudicij modi signum, sed omnia, exceptis pulsibus, ab Hippocrate dicta sunt. Plurimi verò qui priscam loquendi breuitatem assequi haud sunt exercitati, quædam deficere arbitrantur. Nos igitur altera dictione manifesta hæc ipsa dicamus, fortè enim sic edocti, neque impoßibile esse putabunt futuri iudicij modum prænoscere, neque in exercitatione etiam torpebunt.

COMMENTARIVS.

In modo iudicii naturę inclinatio ac motus cõsiderãdus medico.

Summam omnium Hippocratis paulò antè citatarum sententiarum hoc loco Galenus exponit, nempe nihil aliud in iis docuisse Hippocratem, quàm quòd medicum in modo iudicii naturæ inclinationem ac motum considerare oporteat. Quod manifestißimum fit ex ea sententia quæ libro secundo prognosticorum sexagesimaquarta est, quam hoc loco Galenus breuiter admodum, attamen perspicuè, enarrat, vt nihil opus sit nostra explicatione, præsertim quum abundè etiam in prognosticis à Galeno sit exposita. Nullum itaque iudicium modi futuri iudicii ab Hippocrate, demptis iis quæ ex pulsibus sumuntur, omissum est. Quanquàm plurimi secus censeant, non quidem alia de causa, quàm quòd priscam loquendi breuitatem, qua Hippocrates vsus est, non assequantur. Horum itaque gratia Galenus sequenti dictione signa quæ obscurè ab Hippocrate prodita sunt, manifestißimè exponet, vt scilicet inde discant non esse impoßibile vt aliquis iudicii modum prænoscat, adeoque in eo prænoscendo se subinde alacriùs exerceant.

Quale erit iudicium quomodo definiendum.

Quum igitur quòd iudicium erit ex iis quæ antea diximus prænoueris, deinceps quale erit hoc modo definiendum. Primùm quidem an acutus & calidus sit morbus, & iudicium in primis circuitibus fiat: necessarium enim est in talibus iudiciis non abscessum, sed excretionem occurrere. Secundò autem num diuturnus ac tardus, siquidem eiusmodi morbi per decubitus sedari consueuerunt: præsertim vbi vrinas tenues ac crudas plurimo tempore minxerint. Si enim multam ac bonam subsidentiam habent, magis consentaneum est paulatim coctum iri morbum, quàm per abscessum finiri. His autem definitis, deinceps considerandum, siquidem per excretionem iudicabitur, num profluuium sanguinis aliquod, vel sudor, vel vomitus, vel deiectio alui erit. Si verò per abscessum, qualis pars, vel articulus abscessum excipiet. In iis verò qui excretione iudicabuntur bifariam definire oportet, scili-

scilicet ex futuræ ercretionis signis, si affuerint, & ex aliarum, si non affuerint. Certiùs enim sperabis eum qui semper præostenditur iudicationis modum, vbi nullus aliorum te distraxerit. Me igitur de singulis seorsim dicere oportet, te verò non solùm hunc in ægrotantibus intueri, sed singulos alios contemplari.

COMMENTARIVS.

Manifestiùs nunc Galenus quàm in paulò antè ab ipso productis sententiis fecerit Hippocrates, quale sit futurum iudicium ostendere pergit, inquiens. Quum iam ex iis quæ anteà dicta sunt prænoueris quòd iudicium erit, deinceps quale erit hoc pacto definies. Primùm considerabis an acutus & calidus sit morbus, & iudicium fiat in primis circuitibus, nam talia iudicia non per abscessum, sed per excretionem fieri necesse est. Morbus enim calidus, & concoctu facilior, vt etiam libro secundo prognosticorum, commentario tricesimoquarto testis est Galenus, per excretionem iudicatur: quòd scilicet ex humoribus calidioribus ac tenuioribus, qui ad excretionem paratissimi sunt, constet. Si verò diuturnus & tardus fuerit morbus, id est, concoctu difficilis, & ex crassiore frigidioreque humore constans, per abscessum seu decubitum iudicabitur, quòd scilicet ad excretionem humor ille minùs sit idoneus. Hoc autem tum maximè accidit, quum plurimo tempore tenuem & crudam vrinam, Hippocrate etiam libro secundo prognosticorum aphorism. tricesimoquarto attestante, minxerint, vtpote quæ humorum cruditatem certò prę se ferat. Quippe concoctio crassiorem non solùm vrinam, sed etiam deiectionem, & item excreationem, ac pituitam per destillationem & grauedinem, necnon & pus in vlceribus reddit. Quòd si itaque multam & bonam, id est, albam, leuem & æqualem, subsidentiam vrinæ habuerint, adeoque tenues baud fuerint, consentaneum est, morbum paulatim concoctum iri, & minimè per abscessum finiri. Hanc enim subsidentiam concoctionis esse signum libro primo, capite duodecimo satis est ostensum. Cæterùm si omnia sic fuerint definita, adeoque hinc perspicuum fit morbum per excretionem iudicatum iri, considerandum erit num per aliquod sanguinis profluuium, vel sudorem, vel vomitum, vel alui deiectionem iudicium fiat. Quòd si verò per abscessum, qualis illum pars corporis, vel articulus excepturus sit considerandum. Porrò in iis morbis qui excretione iudicabuntur, bifariam de excretione quæ futura est definiendum erit. Nempe ex propriis futuræ excretionis signis, si modò adsint: & ex signis aliarum excretionum, si propria non adfuerint. Certiùs nanque sperabis eum qui semper à suis præostenditur iudicii modum, vbi nullus aliorum excretionũ modorum te in diuersum traxerit. Quòd vt rectiùs consequerentur studiosi, Galenũ non piguit de singulis excretionum modis seorsum tractare. Hortatur autem medicum, vt non solùm hunc, quem sperat futurum excretionis modum in ægrotantibus inspiciat, sed & singulos alios modos contempletur, quòd ex iis quæ sequuntur planissimum fiet.

Morbus calidus per excretionem iudicatur.

Morbus frigidus per abscessum.

De excretione bifariam definiendum erit.

Si igitur præter rationem venter supprimitur, aut vrina, iudicio propè existente, rigorem expectare oportet. Si verò hic aderit, definiendum nunquid post ipsum fiat sudor, aut vomitus, aut alui deiectio, aut aliqua horum, aut omnia. Et primùm quidem ad morbi speciem respiciendum est. Si enim exquisitè ardens fuerit, statim etiam rigoris prænotio certior erit. Quippe quod admodum ardet, biliosum est. Dictum est autem in iis quæ præcedunt, quòd humor ille vbi vehementiùs mouetur, rigorem effi-

cit. Post hæc autem illud etiam considerandum, nunquid vrinis tantum, aut etiam aluo suppressa rigore correptus sit. Si enim ambobus, multus necessariò erit sudor. Sin solis vrinis, considerare oportet nunquid excrementa alui plura aut pauciora ante iudicium prodierint. Si enim insigniùs multò, inclinationem ad hunc locum cognoscere oportet. Si verò pauciora, inclinationem ad sudores. Si autem vomitus etiam signa affuerint, per ambas excretiones ille iudicabitur. Et sanè magis per earum alteram, quæ vtique magis præualuerit, vel æquè per vtranque, vbi indicia æqualia quodammodo fuerint. Si verò vomitoria signa haud affuerint, solùm sudores expectare oportet: idque magis vbi laborantes increscente accessione delirauerint, & partes exteriores calidiores ac rubicundiores fiunt, & vapor quidam calidus, qualis priùs non aderat, exhalat. Quòd si verò etiam pulsus vndosus fuerit, & insigniter mollis, magis etiam sudores expectare oportet. Durus autem pulsus, vomitus magis quàm sudores ostendere solet. Altus enim omnis excretionis indicium est, veluti etiam qui vehemens existit. Magnus verò si fuerit motus ad exteriora magis quàm interiora signum est. Quum autem vtraque inclinatio duplex sit, ea quidem quæ ad exteriora fit, per sanguinis è naribus profluuium, aut sudores: quæ verò ad interiora, per aluum, & gulam: vndosus quidem pulsus sudores, magnus autem simpliciter profluuium sanguinis è naribus præostendet. Quòd si verò inclinatio ad interiora præualuerit, vbi vomitus signa aberunt, per alui deiectionem ille iudicabitur. Si autem affuerint, potiùs per vomitũ. Si verò etiã affuerint, & aluus insigniter subducta fuerit, per vtraq; indicabitur. In pluribus verò iudiciis pulsus inæqualis fit, præsertim vbi cum certamine & periculo fiunt: multò autem magis quum biliosi humores in ventriculum confluunt, & vnà quoque reliqua vomitus signa adsunt, quæ ab Hippocrate dicta sunt. Atque pulsus omnino inæquales fiunt, vbi stomachus mordetur ac grauatur. Sed signa à pulsibus desumpta Hippocrates, vel quia cognouit, vel quia non magni momenti esse putauit, haud produxit.

Iudicia è pulsu sumpta.

Cur Hippocrates pulsus signa neglexit.

COMMENTARIVS.

A rigore cur exorsus Galenus. Galenus hoc loco de singulis priuatim excretionum modis tractaturus à rigore orditur, veluti ab eo qui expultricis facultatis validus est motus, ac omnes propemodũ excretiones præcedit. Eo itaque excitato, certum est aliquas excretiones subsequuturas. *Iudicatorius rigor vt prænoscendus.* Principiò itaque quomodo iudicatorium rigorem in morbo futurum prænoscere oporteat edocet, inquiens. Si igitur præter rationem, & fine causa manifesta, aluus, aut vrina supprimitur, vbi iam proximum est iudicium, rigorem iudicatorium sperare oportet. Quòd Hippocrates etiã lib. 6. Epidem. par. prima, apho. 9. » iis significauit verbis. Ante rigorem vrinæ suppressiones. Considerandum autem nũ » à bonis signis fiant, & aluus deiiciat, somnique adsint. Similiter autem & febris mo- » dus, & quæ ex lassitudinibus. Quam quidem sententiam nos copiosè in nostris commét. enarrauimus. Quòd si itaq; ex iam dictis signis sciamus rigorẽ esse iudicatorium, definiẽdum subinde erit qualis ipsum secutura sit excretio, sudor nimirũ, aut vomitus, aut alui deiectio, aut horũ aliqua, aut oĩa. Quod deprehẽdemus, si primùm ad morbi speciem

speciem respexerimus. Si enim febris exquisitè ardens, adeoque biliosa fuerit, statim etiam indicatorii rigoris prænotio certior erit. Nam vt quarti aphorism. quinquagesimooctauo testis est Hippocrates: Qui à febre ardente correptus est, si rigor supervenerit, à morbo liberatur. Addit & hoc loco Galenus eius rigoris rationem, inquiens. Febris admodum ardens biliosa est, ideoque nihil mirum si in ea dum quicquid est biliosum expurgatur, rigor eueniat. Dictum enim est libro secundo capite tertio, quando biliosus humor vehementiùs mouetur, tum excitari rigorem. Morbi specie agnita, deinde considerandum erit nunquid vrina tantùm suppressa, aut aluo etiam adstricta, rigor inciderit. Si enim ambobus, vrina nimirùm & aluo suppressis, rigore correptus est æger, multus necessariò sudor erit. Nam quum serosæ humiditatis in corpore aceruatæ tria sint vacuationis loca, aut enim per vrinam, aut per aluum, aut per sudores vacuatur: necesse est vt duobus prioribus locis suppressis, per tertium, nempe sudores copiosè admodum vacuetur. Si verò sola vrina ante rigorem suppressa fuerit, considerandum tum erit, nunquid ante iudiciū plura alui excrementa, aut pauciora prodierint. Si enim insigniùs multò quàm antea consueuit fieri, aluus excreuerit, rigor expectandus non erit, sed cognoscere oportet inclinationem serosæ humiditatis ad aluum factam esse, adeoque vniuersam hanc humiditatem naturam per aluum excreuisse. Vt nihil mirum sit superuacuis omnibus per aluum expulsis, retentam esse vrinam. Si verò pauciora per aluum excreta sunt, inclinationem serosæ humiditatis ad sudoris loca factam esse coniicere oportet, ideoque rigorem iudicatorium sudor subsequetur. Quòd si vomitus etiam signa, quæ paulò pòst recensebit Galenus, affuerint, per ambas excretiones, hoc est, per sudorem & vomitum, æger iudicabitur. Et magis sanè per earum excretionem alteram, cuius indicia magis præualuerint. Verbi gratia, per vomitum magis, si illius signa sudoris signis præualuerint. Per vtranque excretionem æquè, si indicia harum æqualia quodammodo fuerint. Si autem vomitus signa non affuerint, tunc post rigorem sudores tantùm expectare oportet: idque magis vbi ægrotantes increscente accessione vaporibus sursum elatis delirant: & vbi partes corporis exteriores calidiores ac rubicundiores fiunt. Tum enim humorum ad eas fieri inclinationem ac motum certò monstrabunt, & multò certiùs si vapor quidam calidus, qualis antea non aderat, per eas partes exhalat. Vapor enim is sudoris subsequentis quasi certus quidam nuncius esse solet. Quòd si verò pulsus etiam vndosus fuerit, & insigniter mollis, magis quoque sudores expectare oportet. Est autem pulsus κυματώδης seu vndosus, vt libro primo de differentiis pulsuum capite vicesimotertio attestatur Galenus, in quo arteria non simul vniuersa attollitur, sed primo eius pars prima, deinde secunda, mox tertia, ab hac quarta, motu permanente continuò, atque instar vndarum sese eleuantium, sic quidem vt altera vnda semper priorem excipiat. Causa autem illius pulsus, vt idem libro secundo de causis pulsuum autor est, non nisi humorum copia existit, vt nihil mirum sit hunc esse sudoris certum nuncium. Mollis autem pulsus est, quum mollior, ac veluti carnosior apparet arteria. Qui itidem humiditatis nuncius esse solet. Durus contrà pulsus, qui fit quando, durior ac veluti siccior, & corii modo rigidior in occursu apparet arteria: vomitus magis quàm sudores ostendere solet. Hunc autem interdum fieri à conuulsione constat. Quum itaque vomitus motus sit conuulsioni haud dissimilis, quid mirum si durus pulsus huius esse index solet. Altus pulsus, qui non est nisi is, qui naturali pulsu profunditate maior est, omnis excretionis, quum auctam esse facultatem significet, perinde atque is qui vehemens dicitur, indicium est. Magnus verò pulsus motus humorum ad exteriora magis quàm interiora signum est, validum enim facultatis robur, noxia ad exteriora propellentis, significat. Cæterùm quum vtraque inclinatio humorum bifariam accidat, ea enim quæ ad exteriora fit, vel per sanguinis narium profluuium, vel sudores perficitur: quæ

Sudoris signum.

Pulsus vndosus.

Mollis.

Durus.

Altus.

verò ad interiora, vel per aluum, vel per gulam seu stomachum: vndosus quidem pulsus, vt dictum est, sudores: magnus autem simpliciter sanguinis è naribus profluuium denunciat. Porrò si humorum ad interiora motus & inclinatio præualuerit, vbi nulla vomitus signa affuerint, per alui deiectionem æger iudicabitur. Si verò vomitus etiam signa affuerint, & venter insigniter excreuerit, tam per vomitum, quàm alui deiectionem iudicabitur. In multis autem iudiciis, præsertim quæ non sine maximo naturæ cum morbo certamine accidunt, adeòque periculo non vacant, pulsus fit inæqualis. Et maximè quando biliosi humores ad ventriculum confluunt, illum mordentes ac grauantes. Atque hæc sunt signa excretionum à pulsu desumpta, quæ Hippocratem neglexisse Galenus dicit, vel quòd ea haud cognouerit, & prorsus ignorauerit, vel quòd non magni esse momenti putauerit.

Pulsus signa Hippocrates quare neglexit.

Vomitus signa.

Vomituum autem signa sunt cordis morsus vnà cum capitis dolore, vertigines vnà cum tenebrosis atrisve quæ oculis obuersantur, & inferioris labro agitato, ac plurima & tenui saliua defluente. Hæc verò omnia accidunt, vbi biliosus ac mordax humor in ventriculo, & stomacho aceruatus fuerit, & vnà os ventriculi, quod veteres cor nominabant, momorderit, & cum ipso stomachum totum intro, & ad inferna diuulserit, vnde & labium ipsis agitatur, & saliua tenuis defluit. Tenebrosa autem quædam oculis obuersantur, & vertigine vexantur, oculorumque caligine laborant, & caput dolent, aliquo ex bilioso humore euaporante, & præterea neruorum consensu.

COMMENTARIVS.

Vomitus indicia.

Cordis morsus.

Quæ sint propria vomitus indicia, Galenus hoc loco monstrat. Primum est cordis siue oris ventriculi (ita enim illud veteres appellarunt, vt copiosiùs libro quinto de laborantibus locis capite quinto Galenus ostendit) morsus. Cuius nullam aliam esse causam Galenus subiungit nisi biliosum ac mordacem humorem os ventriculi mordentem, quem natura molesta subinde vomitu eiicit. Est autem os ventriculi exquisiti admodum sensus, propter neruos satis magnos à cerebro ad hoc ipsum delatos. Alterum signum est capitis dolor, qui per consensum partim iam dictorum neruorum, partim propter biliosi humoris exhalationem nascitur. Tertium est vertigo, quæ itidem ob biliosorum humorum ad cerebrum exhalationem fit. Quartum, quòd atra & tenebricosa oculis obuersantur. Fit autem hoc ideò quia flaua bilis pleniùs calefacta, & vehementer assata, atram exhalationem ceu fumum quendam sursum exhalat, quæ ad oculos permeans, turbulentiorem reddit in eis humorem naturâ splendidum ac purum. Hanc igitur exhalationem sentiens à cerebro ad oculos permeans visorius spiritus, perinde atque per suffusiones, tenebricosorum seu atrorum visa efficit. Quintum est labii inferioris agitatio, quę propterea quòd bilis internam ventriculi tunicam mordeat, & intro, atque ad inferna conuellat, accidit. Constat enim ex dissectione, vnam esse omnem hanc tunicam vniuersam cótinuam per omnia sibi, & toti ventriculo, & gulæ, & linguæ, & palato, & ori. Hæc igitur est quæ labia agitat ac commouet, quoties ab acriore bile collecta in ore ventriculi mordetur. Sextum signum est, quòd multa & tenuis saliua per os defluit. Bilis enim præ sua leuitate fluitare in superficie assolet, & ob eam causam ad gulam ascendit & os, ventriculi fundum relinquens, vt nihil mirum sit tum crebrò ex ore saliuam tenuem, & plurimam effluere.

Capitis dolor.

Vertigo.

Tenebrosa oculis obuersantia.

Labii inferioris agitatio.

Tenuis ac multa saliua.

Cæterum

Cæterùm propria signa profluuij sanguinis è naribus, splendores oculis apparentes: eò quòd humor flauus est. Hebetudines autem, quoniam humor multus con fertim elatus ad superiora spiritus meatus obstruit. Sic verò & oculi lachrymantur, propter fluxionis copiam, quemadmodum etiam in lippitudinibus accidit. Eodem modo rubicundi videntur, vnà cum malis nonnunquam, & naribus. Proprium verò profluuii sanguinis narium est etiam hypochondriorum sine dolore tensio. Nam & hoc haud exiguum est sanguinis ad superna vergentis indicium. Quemadmodum etiam spirandi difficultas, nam & hæc sanguine in thoracem defluente fit. Si verò hypochondrium citra dolorem extendatur, non futuri profluuii sanguinis signum, sed phlegmones alicuius ibidem factæ, est symptoma. Quinetiam dolor capitis, etsi commune est vomitus & profluuii sanguinis narium signum, tamen qui veluti mordax est, vomitus: qui verò veluti grauis, & distendens, pulsansque, ac calidus, profluuii sanguinis narium proprium signum. Sic etiam viscerum in hypochondriis phlegmonæ, sanguinis profluuii causæ sunt simul & signa, vbi morbus per excretiones iudicabitur. Quòd si verò per contrarium profluere sanguinem non est bonum, per rectitudinem, vt inquit Hippocrates, & experientia docet, bonum. Iam tibi facile narem vnde profluxurus est sanguis, prædicere, vbi causam profluuii sanguinis inueneris. Dextrum enim hypochondrium, ex dextra nare bonum affert iudicium: sinistrum verò, ex sinistra. Didicisti autẽ priùs & bonorũ & malorũ iudiciorũ signa. Quomodo igitur difficile adhuc est narem ex qua profluet sanguis prænoscere, quum possis laborantem partem exquisitè dignoscere, & iudicii morem non ignores, & signa quæ sanguinis profluuium indicant euidenter appareant? Præter hæc omnia & ætas, & anni tempus, & regio, & laborantis natura futurum sanguinis profluuium significare possunt, Signa profluuii sanguinis è naribus.

COMMENTARIVS.

Quum paulò antè quæ sint vomitus indicia exposuisset Galenus, nunc quæ sint propria profluuii sanguinis narium signa commemorat, eorundemque causas explicat. Primùm autem signum profluuii sanguinis è naribus inquit esse splendores oculis obuersantes, eò quòd humor qui profluxurus est flauus sit. Flauum autem colorem ad splendidum vergere cap. 12. libri primi diximus. Secundum signum esse oculorũ hebetudines ait, quoniã humor multus sursum elatus, spiritus meatus obturat, vt hoc nomine hebetudinem visus fieri necesse sit. Tertium, quando oculi illachrymantur, id enim non fit sine fluxionis copia, quod lippitudines etiam satis declarant, in quibus itidem propter copiam fluxionis ad oculos crebræ lachrymæ promanant. Quartum signum, oculi rubicundi. Quintum, malæ rubicundæ. Sextum, nares rubicundæ. Siquidem hæc omnia humorum ad caput motum denunciant. Septimum hypochondriorum sine dolore tensio, hæc enim ad superna tendere humores significat. Octauum, difficultas spirandi, quòd sanguinem sursum, & in thoracem fluere monstret. Non autem temerè dictum est sine dolore, tensio enim hypochondrii cum dolore, non profluuii sanguinis, sed alicuius potiùs phlegmones ibidem factæ indicium,

Profluuii sanguinis narium signa. Splendores oculis obuersantes. Oculorum hebetudines. Oculi lachrymantes. Oculi rubicũdi. Malæ rubicũdæ. Nares rubicũdæ. Hypochõdriorũ sine dolore tẽsio. Difficultas spirandi.

Dolor capitis.

& symptoma est. Nonum dolor capitis, non quidem omnis, sed is tantùm qui grauis est, distendens, pulsans, ac calidus. Nam ille sanguinis ad caput confluentis copiam portendit. Hæc enim grauat, & distendit sua copia, pulsat autem & calefacit sua qualitate. Decimò viscerum in hypochondriis, id est, iecoris & lienis, quorum hoc in sinistro, illud in dextro hypochondrio situm est, phlegmonæ, profluuii sanguinis ex naribus & causæ, & signa sunt: vbi scilicet morbus per excretiones iudicabitur. Causæ, quòd scilicet sanguinem sursum tendentem suppeditent. Signa verò, quia horum viscerum phlegmonæ plerunque per sanguinis è naribus eruptionem iudicantur. Et dextrum quidem hypochondrium, id est, iecoris phlegmone, ex dextra nare bonum affert iudicium: sinistrum autem, hoc est, lienis phlegmone, ex sinistra nare. Atque hinc etiam facile cuiuis erit, narem ex qua profluxurus est sanguis prædicere. Nam si causam profluuii sanguinis esse iecoris aut lienis phlegmonen cognoueris, & per rectitudinem profluere sanguinem, bonum: per contrarium autem, malum esse scieris, nullo negotio ex qua nare sit profluxurus sanguis prædixeris. Cæterùm quid sit rectitudo, & quapropter sanguinis eruptio per rectitudinem facta sit bona, contrà quæ per contrariũ fit, mala, copiosè admodum in explicatione capitum decimiquinti, & decimisexti libri Galeni de curandi ratione per sanguinis missionem diximus. Ad hos itaque locos lectorem relegamus, ne eandem rem denuò hîc cogamur narrare. Porrò præter iam dicta signa profluuium sanguinis etiam significare possunt ętas florens seu iuuenilis, vtpote in qua, Hippocrate tertii aphorism. 29. teste, sanguis abundet, anni tempus calidum, ver nimirum & æstas, regio temperata, aut calida, & laborantis natura sanguinea, ac calidior.

Viscerum phlegmonæ.

Ex qua nare sanguis fit profluxurus.

Sanguinis sanè profluuij narium & vomitus exquisita & propria sunt indicia. Post vtraque horum, sudorum. Si verò etiam per aluum excretio fiet, neque ita manifestum, neque proprium signum: sed ex eo quòd adsunt excretionis signa, non adsunt autem vomitus, vel profluuij sanguinis narium, vel sudoris colligere licet. Quanquam autem nullum horum adest, tamen non hoc tantùm, sed & per hæmorrhoïdes fieri potest iudicium, aut mulieribus per menses. Non tamen distinguere illa est impoßibile. Grauitas enim lumborum insignis, & dolor, & tensio, hîc menses præcedit. Hæmorrhoïdes autem non omnibus fluere consueuerunt. Quibus igitur consueuerunt, iis solis vtique quispiam haud facilè definiet. Aliis verò omnibus vbi concoctionis & excretionis signa affuerint, vomitus autem, aut profluuii sanguinis narium, aut sudoris indicia non affuerint, omnino venter perturbabitur. Hoc quidem pacto propria & communia modorum iudicij indicia discernere oportet, in iis scilicet morbis qui per excretionem iudicabuntur.

Mensium signa.

COMMENTARIVS.

Confert inter se hoc loco Galenus excretionum signa, & docet sanguinis è naribus profluuii ac vomitus signa esse exquisita & propria. Post hęc autem, maximè propria esse sudoris signa. Eius autem excretionis (legendum enim in Græco codice, ἐκκρίσεως & non, vt habet Aldina æditio κρίσις) quæ per aluum fit, neque manifestum, neq; proprium est signum. Eam tamen esse futuram ex eo colligere licebit, quòd quidem excretionis (hîc iterũ falsò κρίσεως pro ἐκκρίσεως legitur) adsunt signa, nõ adsunt autẽ vomitus, aut profluuii sanguinis narium, aut sudoris indicia. Quanquam autem nullum iam dictorum trium signorum adest, tamen non tantùm hoc, id est, alui profluuium, sed & per hæmorrhoidas, aut mulieribus per menstrua iudicium fieri potest. Non est autem difficile, in mulieribus præsertim, definire, vtrum per menses, aut alui deiectionem

Codex Græcus emendatus.

nem iudicium fiat. Si enim insignis lumborum grauitas, & tensio, & dolor fuerit, certũ est humorum inclinationem ad vterum esse, ideoque tum iudicium per menses, & minimè per alui deiectionem fiet. Cæterùm in viris quibus hæmorrhoides promanare certis & statis temporibus consueuere, non ita facile est distinguere num per alui deiectionem, aut hæmorrhoides iudicium fiat, quòd scilicet per eundem locum vtraque excretio prodeat, adeoque in ambabus excretionibus motus humorum ad anum fiat. Aliis autem omnibus viris quibus per consuetudinem hæmorrhoides nõ profluunt, vbi concoctionis & excretionis (iterum ἐκκρίσεως legendum) signa affuerint, vomitus autem, vel fluxus sanguinis narium, vel sudoris indicia defuerint, iudicium per alui ventrisve deiectionem futurum est. Atque hactenus de signis tum propriis, tum communibus, quibus modi iudiciorum eorum morborum qui per excretiones iudicantur distingui & discerni possunt.

Si verò ad abscessum conuertantur, communia quidem omnia sunt iudicia, vbi salubriter se æger habet, neque solui morbum, neque vrinam multam, & copiosam habentem subsidentiam, sed crudam ac tenuem apparere. Propria verò morborum non valdè diuturnorum, si æger subitò difficulter spirare cœperit, mox autem hæc spirandi difficultas desierit, & illam capitis grauitas & dolor, & coma, ac surditas exceperit, huic in glandulis post aures fieri abscessum necesse est. Si verò morbus iam diuturnus fuerit, neque vllum ex iis signis affuerit, appareat autem in aliquo infernorum locorum vel grauitas, vel tensio, vel inflammatio, vel dolor, huic in infernis partibus abscessum futurum sperabis. Exemplum verò vtriusque abscessus vnum morbum Hippocrates in prognosticis constituens, eos qui eius sermonem intueri possunt edocuit, quo pacto in vniuersum de omnibus abscessibus ratiocinari oportet. Quare mihi visum est præsentem hic claudere librum. Si quis enim iis quæ ab Hippocrate dicta sunt nostra etiam addiderit, nondum autem artifex factus est, aut iudicia prænoscit, in sequenti libro, qui vltimus propositæ vobis tractationis erit, spero illum quod deficit cogniturum. Prudentibus ij tres sufficient, neque quarto indigent libro. Signa abscessuũ.

COMMENTARIVS.

Postremo huius libri loco quæ sint communia & propria abscessum signa Galenus tradit. Communia, & quæ in quamuis partem futurum abscessum significant, tria esse inquit. Primum si æger salubriter se habeat, secundum si paulatim non soluitur morbus, tertium si vrina neque multa, neque multam subsidentiam habeat, sed cruda ac tenuis fuerit. Si enim multa fuerit, & copiosam subsidentiam habuerit, paulatim co qui & solui morbum significat, iuxta id Hippocratis dictum. Quibus spes est ad articulos futurum abscessum, liberat ab abscessu vrina multa, crassa & alba prodiens. Quę iam diximus confirmat etiam in prognosticis Hippocrates inquiens. Qui tenuem ac crudam multo tempore mingunt vrinam, siquidem alia ipsis salubria signa affuerint, iis abscessum expectare ad loca quæ sub hypochondriis sunt oportet. Propria verò & in singulis partibus factorum abscessuum signa sunt in morbis quidem non valde diuturnis, primum quidem spirandi difficultas celeriter incipiens, mox autem iterum desinens, quæ humores quidem sursum versus tendere, adeoque abscessum in supernis sedibus erupturum denunciat. Secundum capitis dolor & grauitas. Tertium coma, ac grauis sopor. Quartum surditas. Hæc enim omnia motum humorum superiora significant, adeoque in glandulis post aures futurum abscessum demonstrant. Si autem morbus iam diuturnus fuerit, neq; vllum ex iam dictis signis quatuor apparuerit, sed

Communia abscessuum signa tria.

4.aphor.74.

2.prognost.34.

Propria signa quatuor.

grauitas vel tenſio, vel feruor ſeu inflammatio (φλόγωσις eſt in græco) vel dolor in inferis partibus fuerit, motum humorum deorſum fieri, adeoque in illis partibus futurum abſceſſum nunciabunt. Vtriuſque autem abſceſſus, nempe eius qui in ſupernis, & eius qui fit in inferis partibus, Hippocrates vnum morbum nempe peripneumoniam, lib. 2. prognoſt. 64. & ſequentibus aliquot aphoriſmis conſtituens, edocuit quomodo in vniuerſum de omnibus abſceſsibus ratiocinari oporteat. Quare pluribus nō eſſe opus Galenus ad iudiciorum cognitionem putat, modò non grauetur aliquis diligenter quæ ſcripſit de iis rebus Hippocrates legere. Quanquam autem prudentibus ij tres libri ſufficient, tamen nihilominus quartum ſe de iudiciis ſcripturum librum pollicetur, quem tamen confeciſſe nō cenſeo, quum neque inter græcos, neque latinos extet Galeni libros.

LIBRI TERTII FINIS.

Claudii Galeni pergameni, de Ratione CVRANDI PER SANGVINIS MISSIONEM,

Liber vnus, Leonharto Fuchſio Medico interprete.

CAPVT I.

IS qui de ſanguinis miſſione contemplationem inſtituunt, vna quidem & prima eſt ſpeculatio, vt qui affectus corporis vacuatione egeant conſiderent. Dein altera, quinam ea quæ per ſanguinis fit miſſionem. Quippe multi ſunt affectus, qui alia quapiam vacuatione, non ſanguinis miſſione indigent. Tertia poſt has conſideratio eſt. vt diiudicent qui hanc vacuationem citra noxam ferre queant. Nam nonnunquam quidē affectus reperitur qui ſanguinis miſſionem requirit, atqui ægrotans eam tolerare non poteſt: idque aut propter ætatem, aut anni tempus, aut regionis naturam, aut oris ventriculi vexationem, quod nomine abutentes ſæpe ſtomachum appellant: quemadmodum ſanè nunc etiam per totum hunc librum, breuitatis gratia, hac appellatione vtimur. Sed ſunt quoque qui ob vniuerſi corporis habitum ſanguinis miſſionem non ferūt, etſi, quòd ad morbum attinet, ea maximè egent.

COMMENTARIVS.

Tria principio iis qui ſanguinis miſsione rectè vti volunt ſunt conſideranda. προβλήματα.

De curandi ratione quæ fit per ſanguinis miſsionem in hoc libro tractatur Galenus, principiò tria proponit, quæ iis qui ſanguinis miſsione rectè vti volunt ſunt diligenter conſideranda. Primum eſt, vt ſciant qui corporis affectus vacuatione indigeant. Sunt enim morbi, vtpote ex defectu nati, qui adiectionem potius, quàm detractionem deſiderant. Quare quum nonnullis affectibus adiectione opus ſit, prima erit ſpeculatio (πρόβλημα enim hîc idem quòd θεώρημα ſignificat) vt qui illorum vacuatione egeant diligenter cognoſcant. Altera deinde ſpeculatio eſt, vt qui affectus eam vacuationem quæ per ſanguinis fit miſsionem exigant perſpectum habeāt. Quippe ſunt multi affectus qui vacuationem quidem deſiderant, atqui non eam quæ fit per ſanguinis miſsionem, ſed eam potius quæ fit per medicamenta purgantia, frictiones, balnea, ambulationes, motus, vnctionesque diſcutientes, vt capite decimo copioſius dicemus.

Tertia

Tertia ſpeculatio eſt, vt diiudicent qui hanc vacuationem quæ per detractionem ſanguinis fit, citra noxam ferre queant. Nam accidit vt nonnunquam affectus ipſe ſanguinis miſsionem expetat, cæterùm æger eam ferre nequeat, idque quinque maximè de cauſis. Primò propter ætatem; quòd neque pueri, neque admodum ſenes ſanguinis detractione commodè vti poſsint, quemadmodũ capite decimotertio copioſiùs demonſtrabitur. Secundò propter anni tempus: ſub Cane enim & ante Canem, in maximis etiam frigoribus, vt capite decimoquarto oſtendetur, nequaquã detrahimus ſanguinem, etiamſi hanc ipſam vacuationem affectus maximè efflagitat. Tertiò propter oris ventriculi κάκωσιν, hoc eſt afflictionem vexationémve, quę promptè ſyncopen & animi defectionem accerſere ſolet, ſanguinem mittere haud expedit. Hoc vẽtriculi os medici nonnulli abutentes nomine, ſtomachum appellant. Quod etiam ſectio. 7. Aphor. commen. 57. ſcribit Galenus. Propriè enim loquendo, vt teſtis eſt lib. 4. de vſu par. corp. huma. Galenus, omnis ventris cauíve ceruicem præpoſitam, inſtar iſthmi anguſtam, ſtomachus ſignificat. In eaque ſignificatione vox hæc antiquitus eſt vſurpata. Poſt Ariſtotelis verò ſeculum, vt idem teſtatur Galenus lib. 5. de malè affe. lo. capite. 4. ad οἰσοφάγον, hoc eſt gulam duntaxat hæc ipſa tranſlata eſt. Dein Galeni ætate, vt hìc, & libro iam citato. cap. 5. metipſe teſtatur, ad os ventriculi, quod veteres καρδίαν dixerunt, transferri cœpit. Tandem poſt Galeni tempora, nomine hoc magis abutentes medici ad ipſum ventriculum tranſtulêre. Galenus autem, etſi in aliis ſuis libris ſtomachi vocabulo pro gula vtitur, tamen in hoc toto libello pro ventriculi ore vſurpat. Quartò à ſanguinis detractione abſtinemus propter habitum corporis denſum aut rarum, velut in explicatione ſexti capitis fuſiùs dicetur.

Cur ægri miſsionem ſanguinis ferre nõ poſsũt.

κάκωσις.

Os vẽtriculi per abuſum ſtomachus vocatur.

Stomachus propriè quid.

καρδία.

Quæ vbi quis definierit, ea quæ eſt de occaſione ſuccedit conſideratio, vti in alio quouis auxilio. Deinceps verò ea quæ eſt de venis quas incidere oportet. Quippe de iſtis abundè quæſitum eſt, nihilne vtique referat quam quis incidere venam volet, quum omnes omnibus affectibus æque proſint: an, quemadmodum Hippocrates & probatiſsimi medicorum quique conſueuerunt, plurimùm interſit hanc præ illa incidere? Cæterùm hac quoque conſideratione definita, ſuccedit de Scopis ſermo, quibus videlicet quis animum intendens, vacuationis menſuram coniectura aſſequatur. Poſthæc verò omnia in quibus vtique ſemel auferre præſtat, in quibus verò repetitam vocatam ablationem fieri conuenit, & quos ad animi vſque defectionem vacuare, in quibus autem hanc, veluti maximum detrimentum, cauere expedit. Hæc itaque conſiderare eum, qui rectè hoc præſidio vti volet, neceſſe eſt.

COMMENTARIVS.

Quæ ab illis qui ſanguinis miſsione rectè vti volent initiò ſunt conſideranda, ea iam dicta ſunt. Nunc verò Galenus ad alia progreditur, quę itidem ab iis qui ſanguinẽ mittere volunt contemplanda ſunt, ita inquiens: Poſtquàm ea quæ iam dicta ſunt definita fuerint, hoc eſt, ſi quis de iis certi aliquid conſtituerit, tum ea quę eſt de occaſione ſeu idoneo vtendi tempore conſideratio ſuccedit, quæ quidẽ in omni alio auxilio adhibendo obſeruari debet. Eſt autem occaſio, quæ Gręcis καιρὸς dicitur, temporis pars in ſe habens rei alicuius idoneam faciendi aut non faciendi opportunitatem. Adeoq; καιρὸς Græcis plus eſt q̃ tempus, nempe articulus, ipſumque momentum ac punctum, quod aiunt, in quo aliquid eſt agendum, vt ſectione prima aphoriſmorum commen. 1. latiùs oſtendimus. Senſus itaq; verborum Galeni is erit. Poſtquàm medicus definiuit quòd æger vacuatione indigeat, & ea quę fit per ſanguinis miſsionem, illamq; citra noxam ferre queat, tum reliquum eſt vt conſideret quo temporis momento ea ſit facienda, caueatq; diligenter ne occaſionem amittat. Nã ſi in omni alio præſidio

Occaſio quid.

Senſus.

non est temerè negligenda occasio, quanto minus in sanguinis missione, quod omniũ aliorum auxiliorum præcipuum est, in magnis præsertim morbis, & in internis inflammationibus, prætereunda erit? Ea siquidem neglecta, de ægrotantis vita propemodum actum erit. Atque hinc est quòd Hippocrates dixerit occasionem esse celerem & præcipitem. Ex iis itaque omnibus perspicuum fit, Theodoricum Gaudanum virum aliqui doctum, hunc Galeni locum non rectè sic conuertisse: quæ si quis etiam definire aggrediatur, particularis excipiet contemplatio &c. Nam quomodo in quouis alio auxilio particularis succedat contemplatio nõ video, quandoquidem auxilium id nõminis aliundè non sit consecutum, quàm ab eo cui auxilium præstat. Neque enim vllum est auxilium quod omnibus opitulari queat. Vt enim vna victus ratio accommodari omnibus nõ potest, ita nec vnum auxilium omnib⁹ affectibus, ac corporibus prodest: quum ab iisdem aliqui lædantur, aliqui iuuentur, vt copiosè lib. 5. de Tuenda sanitate, cap. 8 Galenus docet. Proinde quum per se auxilium sit aliquod particulare, non est cur Gaudani conuersio locum habere possit. Præbuit autem illi errandi occasionem Grecus Aldinus codex, in quo ita scriptum est: περὶ τὸ μέρος ὁ σκέψις ἡμᾶς διαδέχεται, hoc est, de parte succedet consideratio. Hanc enim lectionem esse deprauatam, ea quæ sequuntur abundè testantur. Quippe Galenus statim subiicit aliã esse contemplationem de venis, vt scilicet quæ harum sit incidenda sciamus. Quòd si verò nobis constiterit quæ vena sit secanda, simul quoque nobis in qua parte ea sit incidenda innotescet. Quapropter si Græci codicis lectio vera esset, idem bis, nullo alio interueniẽte, inculcasset Galenus, quod absurditate haud vacaret. Necesse igitur est vt deprauatam codicis Græci lectionem emendemus: quod quidem faciemus, si pro τὸ μέρος, legamus τὸ καιρὸς, hoc est, de occasione. Sic verò esse legendum in primis antiquus attestatur interpres, qui hunc locum ita conuertit: de tempore consideratio: καιρὸς enim vocem semper tempus interpretatur, etsi plus quàm tempus, vt comprehensum est, significet. Dein sic esse legẽdum, ex auxilij descriptione, quam authorem definitionum ita dit, satis liquet, qui auxilium ita definit, βοήθημα ἐστι τὸ ἐπ᾽ ὠφελείᾳ προσαγόμενον ἀνθρώποις, σὺν ὑγιείᾳ ἐκ ποιότητ⊙, ποσότητ⊙, τάξεως, καιρὸς: Auxilium est quod vtiliter hominibus adhibetur, constans ex qualitate, quantitate, ordine, & occasione. Quum igitur auxilij ratio occasionis etiam considerationem includat, & sanguinis missio auxiliorum omnium sit præcipuum, rectissimè hoc loco Galenus in ea, perinde atque in quouis alio auxilio, occasionem esse considerandam hortatur. Hanc considerationem excipit ea quę est de venis quas incidere oportet, quandoquidem fuerunt qui statuerunt, quanquàm falsò, nihil referre quam quis venam secet, quum omnibus affectibus æquè prosint. Hippocrates autem, Galenus, & probatissimi quique medicorum diuersum censent, vt qui ratione & experientia cognouerunt plurimùm interesse hanc siue illam quis in affectibus corporis diuidat venam, vt Pleuritidis exemplo infrà, capite nimirum decimosexto clarissimè ostendet Galenus. Hac consideratione definita, succedit sermo de Scopis, quibus quispiam intentus mensuram vacuationis saltem coniectura quadam assequi potest. Sunt autem hi scopi pręcipui quidem duo, magnitudo nimirum morbi, & virium robur, quemadmodum in capitis noni enarratione copiosiùs docebimus. Post hæc omnia qui sanguinis missione rectè vti voluerit, considerabit, quibus semel, & quibus bis, sæpiusque sit sanguis detrahendus, veluti fusius capite duodecimo dicemus. Postremùm contemplandum in sanguinis missione, quos ad animi vsque defectionem vacuare expediat, & quos minus. Quam quidem considerationem loco iam citato Galenus abundè explicabit. Hæc itaque omnia eum, qui missione sanguinis rectè vti volet, considerare oportet.

1. aphorism. 1.

Gaudani cõuersio notatur.

Aldinus græcus codex emẽdat⁹.

βοήθημα quid. Auxilium.

Plurimùm interest hãc vel illam venam secemus.

Scopi mensuræ vacuationis duo.

CAPVT II.

Et de

ET de omnibus istis in tractatione de Medendi ratione dictum est, quemadmodum & priuatim aduersus Erasistratum, quòd ipse perperam ab hoc præsidio abstinuit. Deinde alium rursus librum conscripsimus aduersus eos Erasistratæos, qui virum hunc vsum esse hoc auxilio affirmant: Proinde odio digna est scelestorum Sophistarum tum vafritia, quòd quum mentiri se sciant, præ studio tamen nouarum rerum dolosè agunt: tum sapientiæ vanæ iactatio, quòd optimarum rerum ignari, contraria verbis comminiscantur. Horum enim alterum Chrysippo Cnidio accidit, qui venæ sectionem è numero medicinalium præsidiorum prorsus sustulit. Sequuti sunt illum discipuli Medius & Aristogenes, clari & ipsi apud Græcos. His verò magis Erasistratus ad splendidissimam euectus gloriam Chrysippi sententiam retinuit. Huius deinceps discipuli, omnes initiò præceptoris dogmati insistebant, progressu autem temporis quidam horum ab eo defecerunt, pudore confusi impudentissimo. Nam quid aliud dicam in eos qui asseuerare audent Erasistratum venæ sectionis præsidium admittere, quum tamen nusquam in suis commentariis vllo in malo hoc consulere videatur. Verùm consentaneum erat, inquiunt, vt ei qui inediam tanquam vacuatorium auxilium recipit, multò magis venæ sectiõe vacuet. Qui verò hæc dicunt, omnes venam incidendam esse in iis quibus Erasistratus inedia præcepit vti, censent. Quum igitur ipse in libro de Febribus in morborum principiis inediam adhibendam esse tradat, sequitur hunc omnibus sanguinem mittere illo vtique tempore, quemadmodum etiam ipsi loquuntur. Verùm maximum id malũ est si ita faciendum artem discentibus iuuenibus persuaserint, multoq; etiã peius si non alia quoq; quæ definire conuenit, considerauerint. Quapropter alio in libro ea exponere coactus sum, ac iuuenibus demõstrare Erasistratum nequaquam venæ sectione vsum: præstat enim hoc credere, quàm omnibus quibus ille vti inedia præcepit ordine incidere venam, maximumque ægrotantibus ex hoc præsidio commodum fieri, si quis eo rectè vtatur. Nõ igitur, mea quidem sententia, aliud quicquam me de venæ sectione scribere oportuit, quòd scilicet huius auxilij vsus in opere de Medendi ratione sit expositus, quemadmodum etiam in libris de Tuenda sanitate. In duobus verò libellis, quorum alter aduersus Erasistratum inscriptus est, alter contra Erasistratæos Romæ agentes, ea quæ ille non rectè est opinatus à me sunt demonstrata. Verùm cùm crebro à me multi amici medici, quos piget, vt mihi videtur, Medendi libros perlegere, efflagitarent, coactus tandem sum ad præsentem explicationem redire, ne scilicet inuidere illis videar, ac subinde conueniẽte ordine omnia de hoc præsidio narrare. Atque iam quidem tempestiuum est ordiri sermonem.

COMMENTARIVS.

In hoc capite secundo Galenus causam exponit quare hunc librum conscripserit, & cur denuò quæ in aliis locis abũdè de sanguinis missione dicta sunt, hîc repetere voluerit. Quippe de omnibus considerationibus quæ præcedẽti capite commemorauit, in libris de Medendi ratione abundè dictum est. Et quòd perperàm à venæ sectione

abstinuerit Erasistratus, ostensum est in eo libello quem priuatim aduersum Erasistratum scripsit. Nō esse autem illum vsum venę sectione, quemadmodum eius sectatores mendaciter asserunt, in libello quodam commonstrauit, quem aduersus Erasistratæos Romæ agentes conscripsit. Duplici aūt ratione Erasistrati sectatores, quos hîc sceleftos Sophistas vocat, odio dignos esse ait. Primùm ob versutiá ac vafritiam, φ quū se mentiri intelligant, ptæ studio tamen nouarum rerum (id enim καινοτομία significat) dolosè & malitiosè agunt. Secundò propter δοξοσοφίαν, id est vanæ sapientiæ iactationem: quum enim optimarum rerum ignari sint, tamen contrarium verbis comminiscuntur, atque de rebus nullius momēti temerè verba fundunt. Sic certè Chrysippus Cnidius, cuius Laërtius lib. 7. de vita philosophorum, & Galenus in libro aduersus Erasistratum sæpe meminit, ab eoque multa illum didicisse testatur, sanguinis missionem magno quidem errore, & summo ægrotantium periculo, è numero medicinaliū præsidiorum sustulit. Fuerunt sanè præter Cnidium illum, eumque medicum, plures alij Chrysippi, Laërtio loco paulò antè citato autore, Vnus enim Solensis seu Tarsensis dialecticus insignis. Alter Cnidij filius, Ptolemæi medicus. Tertius Erasistrati discipulus. Quartus Georgicorum scriptor. Quū igitur Chrysippus Cnidius Erasistrati præceptor è remediorum numero venæ sectionem sustulerit, nihil miri, & huius discipulum idem hoc dogma, atque alios duos Medium & Aristogenem, quorum hîc meminit quique clari & magni nominis apud Græcos fuerunt, subinde mordicus tenuisse ac sparsisse. Cæterùm Erasistrati discipuli principiò in vniuersum omnes præceptoris sui dogmati insistebant: progressu tamen temporis aliqui horum ab eo defecerūt, idq; vt facerent pudore quidem impudentissimo coacti sunt. Nam quum primùm apertè venę sectionem præceptoris sui exemplo è medio tollerent, tamen tandem quum cernerent eius vsu medicos carere non posse, illam admittere, etsi nullo in malo hac ipsa vti vsquam in suis commentariis videatur, Erasistratum constanter affirmabant. Id ipsum verò hac ratione ostendere conabantur. Erasistratus, dicebant, inedia tanquam vacuatorio auxilio vsus est, igitur multò magis venę sectione vacuauit. Verùm quàm absurda hęc sit illorum ratio, hinc colligi potest. Nam qui hęc dicere audent, ij omnes statuunt in singulis iis malis esse incidendam venam, in quibus Erasistratus inedia vti censet. Idem autem in libro de Febribus inscripto, in morborum principiis inediam adhibendam esse tradit, igitur in omnibus illis, eodemque tempore, sanguis mittendus. Quàm verò periculosum sit, ita esse faciendum persuadere iuuenibus, & artem discentibus, nisi alia quoque, quæ in incidenda vena definienda sunt, cōsiderata fuerint, nemo non intelligit. Quare vt omnes Erasistrati sectatorum absurditatem clarius intelligerent, coactus est Galenus priuatim ædito libello certis argumentis demonstrare, Erasistratum nunquam venæ sectione vsum fuisse. Quòd nimirum præstaret hoc scire iuuenes, ne scilicet omnibus detraherent sanguinem quibus ille inedia vti præcepit, adeoque commodè hoc præsidium ægrotantibus adhiberent. Quum igitur abundè quæ ad vsum venæ sectionis spectant, à Galeno in libris de Medendi ratione, deque Tuenda sanitate exposita sint, & quæ minus rectè de ea opinatus est Erasistratus in duobus aliis libellis, quorum in contextu mentionem fecit, confutata sint, non erat opus quicquam aliud de venę sectione scribere Galenum. Sed quū crebrò amici aliqui, iique medici, quos libros de Medendi ratione legere piguit, a Galeno efflagitarint, horum assiduis precibus coactus est, vt ad tractationem hanc de sanguinis missione rediret. Atque hæc paraphrastica ferè huius capitis est explicatio.

καινοτομία.

δοξοσοφία.

Chrysippi plures.

Chrysippus Cnidius Erasistrati præceptor.

CAPVT III.

Ffectus quidem vox, quemadmodum alibi quoque nobis dictum est, ab affici verbo deducta, similiter illi de multis effertur rebus. Verū nunc mutationes in habitum præter naturam, qualescunque fuerint, affectus

affectus per vniuersum hunc librum nominamus. Quaeremus autem primò quot, qualesque sint affectus vacuationem poscentes: dein verò quinam illorum venæ sectionem postulent. Quum autem omnia, quæ in quæstionem veniunt, duo inuentionis instrumenta obtineant, nempe rationem & experientiam, idq; in omnibus artibus, nec minus per vniuersam vitam, necessarium esse puto, & nunc aut sola ratione, aut sola experientia, aut vtrisque, ea quæ proposita sunt inuenire. Quoniam verò ratio ipsa partim ex cõmunibus duntaxat notionibus incipiens inuenit & demonstrat: partim autem & iis quæ ex illis inuenta sunt ad demonstrationẽ vtitur, vtraque ratione omnes vti artes nobis demonstratum est. Et nos quidem in præsentia vtra earum vtilis reperitur, illam deligemus. Priore quidẽ ratione oẽs per vniuersam vitã homines vtuntur, altera verò nõ oẽs, ad artifices enim tãtùm pertinet. Nã Geometra primũ suæ artis theorema per solã priorẽ rationem demõstrat. Deinde in secundo nõ sola priore vtitur, sed ad demonstrationẽ eius, quod ex primo probatũ est, co assumit. Quanto autẽ plus à primo theoremate recedit, tanto etiam magis à prima ratione discedit, ac postremò quidẽ paucissimis vtitur, per ea quæ demõstrata sunt alia demõstrans, & per illa rursus alia, & deinceps iterũ per illa alia, vt tandẽ demõstratio eorum ad ea, quæ plebeiis incredibilia sunt, progrediatur: Solis nimirum, Lunæ & Terræ non solùm magnitudinis, sed & distantiæ cognitionem. Ex quibus vtrique inuentis horologia constituunt, & clepsydras, qui hac via incedentes, Solis Lunæque deliquia prædicunt. Pari ratione nostra quoque arte procedens oratio multis quæ aliis in operibus demonstratã sunt vtetur, vt quòd aliquæ sint facultates quæ animantia gubernant, quarum alias naturales, alias animales nominant. Cæterùm principia generationis in omnibus rebus materiam habent quatuor elemẽta, quæ tota inuicem miscent, & mutuò inter se agere consueuerunt. Quapropter nullam Asclepiadis mentionẽ in hoc libro faciemus, vt cuius elementa esse falsa in decimotertio de Demonstratione cõmentario, & in opere de Placitis Asclepiadis, in quo quintus & sextus liber elemẽtorum eius confutationem habet, ostendimus. Demonstratum verò & in commentario de Elementis Hippocratis, de effectricibus qualitatibus, quarũ nomina caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, & de humorum tum differentia, tum generatione. Dicta quoque sunt de medicamentis singulos humores purgãtibus pauca quædam in libro de Elementis, & singulatim in alio commentario. Vtilis etiam ad præsentem sermonem tractatio de Temperamentis, quæ eam quæ est de Elementis sequitur. Omnium verò maximè liber de Plenitudine, in quo monstratum est duplicem esse plenitudinem, vnam quidem ad vires, alteram, verò ad vasorũ, in quibus hæc continetur, amplitudinem. Vocatur autem hæc plenitudo à medicis Græcis κατὰ τὸ ἔγχυμα, *id est, infusione. Optimum est igitur vt ij qui scienter scrutari ea quæ in hoc libro dicuntur, volent, de plenitudine librum perlegerint. Quæ verò iterum ille antea esse perlecta requirit, ipse iudicabit. Nemo verò miretur si tot opus sit nobis vt rectè de venæ sectione consideremus. Non enim ad*

Affectus quid.

Duo inuentionis instrumenta.

huius modò præsidij inuẽtionem, sed ad aliorum etiam omnium necessaria est iam comprehensorum cognitio. Proinde si citra illorum notitiam rectè curare liceret, haud tam accuratè ea prosequeremur. Hæc itaque præfari necesse fuit.

COMMENTARIVS.

Affectus quid. Quum sæpe in hoc libro affectus voce vtatur Galenus, ideò initio huius capitis quid per eam intelligi velit breuissimè exponit. Quippe affectus generatim pro omni eo à quo aliquid aliquo modo afficitur accipi solet. Atque sic dicitur à verbo affici, quòd similiter atque affectus de multis dicitur rebus, nempe sanis, ægris, neutris, & inanimis quoque, cantu videlicet, harmonia, & oratione, vt copiosiùs capite primo libri de Sympto. diffe. docet Galenus. Dein affectus idem quòd constitutio significat, & tũ ad sanos & ægros quoque pertinet. Tertiò aũt omnem, quæ in id quod præter naturã est, mutationẽ denotat. Qua quidem in significatiõe in hoc libro à Galeno vsurpatur. Post hæc proponit de quibus initio huius libri sit dicturus, nempe quot qualésq; sint affectus qui vacuationem postulent, & quinã illorum uenæ sectionem exigant. Anteq̃ verò ad inuentionem atque explicationem earum rerum quæ proposuit perueniat, q̃ duo sint omniũ eorũ de quibus quęritur inuẽtionis instrumenta docet, ratio scilicet & experiẽtia, vt lib. etiã. 1. The. meth. cap. 3. Et lib. 3. Prog. com. 12. & . 1. Aph. cõ. 1. attestatur. Cæterùm ratio ipsa bifariã demonstrat & inuenit. Primùm ex cõmunibus dũtaxat notionib⁹ quæ Gręcis vocãtur κοιναὶ ἔννοιαι, & nõ sunt nisi vniuersales quædã sentẽtiæ nobiscum natę, ac diuinitùs omniũ animis inscriptæ, quasq; natura omnes homines tenent. Aristoteles vocat principia, sunt enim initia & fontes omnium disciplinarum. Alij dignitates etiam appellant, q̃ iure illis sit habenda fides: Maximas alij, q̃ iis maximè credatur, vtpotè per se notis. Eiusmodi enim sunt, vt quisq; statim auditas probet. Quare quum iis in scientiis nihil prius superiusq; sit per quod confirmari queant, meritò per has ipsas ratio primùm inuenit & demonstrat. Dein ratio ad demonstrandi omnes vtitur iis quæ per notiones cõmunes inuẽta sunt. Priore modo demonstrandi omnes per vniuersam uitam homines utuntur: altero solùm artifices. Id quod Geometrarum exemplo ostẽdit. Hi nanq; primum suæ artis Theorema per solam priorem rationẽ, quæ scilicet ex cõmunibus notionibus procedit, demonstrãt. In. 2. autem theoremate demonstrando non solùm priore, sed eo etiam quod ex primo est probatum theoremate ad demonstrationem assumunt. Quanto verò plus à primo recedit theoremate Geometer, tãtò quoq; magis à prima ratione, quę ex cõmunibus notionibus procedit, discedere solet. Postremùm aũt paucissimis seu minimis (Gręcè enim est ἐλαχίσοις) vtitur, quòd scilicet per ea quæ antea sunt demonstrata alia, & per illa rursus alia demonstret, donec ad ea quę plebeiis sunt incredibilia, nempe ad Solis, Lunę, & terrę magnitudinis ac distantię cognitionem, demonstratio progrediatur. Exempla eius rei multa extant apud Euclidem. Hîc monendus nobis lector erit, Græcum Aldinum codicem multò aliter habere quã nos cõuerterimus, ita nimirũ: ὁ γάρ τοι γεωμέτρης τὸ μὲν πρῶτον θεώρημα τῆς αὐτοῦ τέχνης διὰ τῆς προτέρας, εἶτα τῷ δευτέρῳ μόνῳ χρῆται· προσλαμβάνεται εἰς τὴν ἀπόδειξιν αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ πρώτου κατασκευασθέν. Hãc autem lectionem esse deprauatam nemo non animaduertit, quòd nimirum tautologiam contineat. Primùm enim dicit, Geometrã in 2. demonstrando theoremate sola secũda ratione vti, & mox subiicit ad eius demõstrationẽ etiam coassumere quod ex primo est ostensum. Si secunda vtitur, certè aliquid quod antea demonstratum est ex cõmunibus notionibus ad demonstrationẽ coassumit. Quippe secunda ratione vti, non est nisi ea quę ex cõmunibus notionibus inuẽta sunt, ad demõstrationẽ adhibere, hoc est coassumere quod ex primo est ostẽsũ. Nihil itaq; differt dicere, sola secunda ratione vti, & coassumere quod ex primo ostensum est. Quinetiam antiquus interpres manifestè falsam esse hanc lectionem mõstrat, qui locum hunc ita reddidit. Ad secundum verò non sola vtitur, coassumit autem ad demon-

Duo inuentionis omnium instrumenta.

Ratio bifariam demonstrat.

Communes notiones. κοιναὶ ἔννοιαι.

Principia. Dignitates. Maximæ.

Galeni locus emaculatur.

demonstrationem eius & id quod per primum constructum est. Emendandus itaque is Galeni locus in hunc modum erit. εἶτ' ἐν τῷ δευτέρῳ οὐ μόνῳ χρῆται, προσλαμβάνει δὲ εἰς τὴν ἀπόδειξιν αὐτοῦ καὶ ἐκ τοῦ πρώτου κατασκευασθέν. Vt sit is planè sensus illorũ verborũ quẽ in nostra conuersione expressimus, nẽpe, Geometra in secundo suæ artis theoremate non solùm prima ratione, quæ ex communibus duntaxat notionibus inuenit, vtitur, sed ad demonstrationem huius theorematis etiam id assumit, quod ex primo theoremate est probatum. Perperam itaque αὐτὸ pro αὐτοῦ legitur. Porrò qui ratione iam exposita Solis Lunæque deliquia prædicunt, illi quoque horologia & clepsydras construunt. Clepsydræ autem horologia fuerunt quæ aquam qua horæ notabantur inclusam habuerunt. Pro quibus hodie quæ arenulam, vel albicantẽ puluisculum, quo horæ sigillatim inuertendo notantur, inclusum obtinent, vtimur. Cæterùm vt Geometræ ad demonstrationem interdum iis quæ per alia sunt demonstrata adhibent, sic etiam in hoc libello Galenus noster multis, quæ in aliis libris sunt demonstrata, ad instituti sui probationem, veluti hypothesibus quibusdã, vtitur. Inter quę sanè primum est, quòd aliquæ sint facultates, naturalis nimirum & animalis, quæ animantia gubernant. Duarum verò hîc tantùm meminit, quum tamen tres esse lib. 9. Therap. method. cap. decimo, & in libris de Hippocratis & Platonis dogmatib⁹ disertè tradat. quòd scilicet vitalem, quæ tertia existit, & quam hoc loco præteriit, sub naturali complexus sit. Naturalem enim facultatem vocat quæ ex corde & iecore per arterias & venas corpori vitã & alimoniam impertit. Sic libro de musculorum motu secundo, Galenus actionem naturalem vocat eam, quæ ex arteria & vena procedit, quod scilicet vtraque voluntatis expers sit, & spontè ac naturaliter fiat. Alterum quod alibi, nempe in libris de Elementis, demonstrauit, est quòd principia generationis in omnibus rebus pro materia habeant quatuor elementa. Principia enim quatuor sunt qualitates, Galeno libro primo de humana natura commen. secundo teste: summa scilicet caliditas, frigiditas, humiditas & siccitas, ex quibus & materia, elementa ipsa, quæ sunt corpora simplicia, procreata esse constat. Hinc est quòd Galenus libro primo de Elementis inter reliqua sic scriptum reliquerit: Per qualitates elementa facta sunt. Quum enim summa caliditas » materiæ innascitur, vniuersum iam erit elementum. Eodem modo quum frigiditas, & » humiditas, & siccitas innascitur. Hæ enim solæ substantiam subiectam alterantes, mu- » tuæ inter se elementorum transmutationis causę sunt. Principia verò dicta sunt, quòd nihil se prius habeant ex quo procreata sint, neque fiant ex se vicissim, neque ex aliis, & quòd ex se omnia quæ fiunt naturaliter producant. Ignis itaque generationis principiũ, materia est vniuersis subiecta elementis, qualitatis expers: item calor summus materiæ innascens. Elementa autem quatuor, quæ principiorum sunt materia, in rerum generatione non solùm inuicem commiscentur, veluti in tritici, hordei, eruorum, & fabarum aceruo, accidit, ita vt sic qualia sint remaneant: sed alterata transmutataque tota inuicem commiscentur, & mutuò inter se agunt. Adeoque quòd in se mutuò agunt, non ex concretione & separatione, sed quòd substantia eorundem per se totam patiatur & alteretur, obtinent. Atque ita de elementorum ratione disseruit Hippoc. Porrò quum Asclepiadis elementa falsa esse, tum in decimotertio de Demonstratione libro, tum in quinto & sexto de Placitis Asclepiadis libris Galenus euidẽtibus rationibus docuerit, ideò illorum in hoc libro nulla fit mentio. Sunt autem Asclepiadis elementa, minima & incõpacta corpuscula quæ ille ὄγκους καὶ πόρους nominauit, vt constat ex libro primo de Tuenda sanitate. capite 2. & libro primo Simplic. cap. 1. & cap. 1. libri de Differentiis morborum. Dolendum autem vnicè est, quòd Demonstrationum quindecim libris Galeni hactenus, magno incommodo studiosorum medicinæ, carere coacti sumus, ab inuidis βιβλιοτάφοις occultatis. In iis enim multa sunt quæ lucem præsenti, aliisque compluribus Galeni locis afferre possent. Sed bona spes est eos propediem in lucem prodituros. Ita enim ad me nuper doctissimus vir Ioannes

Sensus.

Clepsydræ.

Duarum tantùm facultatum animãtia gubernantium, cur hic meminerit.

Naturalis facultas.

Actio naturalis.

Principia cur dicta.

Elementa quomodo inter se commisceantur.

Asclepiadis elementa.

Demonstrationũ quindecim libri Galeni propediẽ in lucẽ prodibũt.

Albertus Vuidmeſtadius, cognomento Lucretius, Iuriſcõſultus & Senator Bauaricus ſcripſit: Dũ paſsim Nicolai integritati cõſulere ſtudeo, fortè ſe mihi Galeni libri quin-
„ decim περὶ ἀποδείξεως offerunt ex Bibliotheca Ioann. Petri Feretrij Rauennatis, Iu-
„ riſconſ. doctiſsimi, & Mylenſium epiſcopi, qui eos ſe mihi per Craffteros mercatores,
„ vt hinc in lucem exeant, miſſurum ſpopondit. Hæc ille. Quæ hoc loco commemora-
„ re volui, vt etiam aliis qui hos libros auidè expectant aliquam eorundem ſpem & haud dubiè certam facerem. Tertium quod in Commentario de Elementis demonſtrauit, eſt quòd quatuor qualitates de ſententia Hippocratis ſint effectrices, quũ contrà alij quidam primas duas effectrices, alias verò duas paſsiuas eſſe dixerint, quemadmodum lib. 1. de Naturalibus facultatibus Galenus teſtatur. In eodem etiam cõmen. 2. nimirum, aliquid eſt de differentia & generatione humorum, quę copioſius ſubinde lib. 2. de Nat. facult. Galenus demonſtrauit. In 2. quoq; de Elemẽ. lib. pauca quædã de medicamentis ſingulos humores purgantibus dicta ſunt, & ſeorſim in libello de Purgantium medicamentorum facultatibus. Quæ certê ſingula tanquam alibi demonſtrata tenere decet eum qui cũ fructu aliquo præſentem libellum de Curandi ratione per ſanguinis miſsionem legere voluerit. Vtile quoque erit vt is perſpecta habeat ea quæ in libris de Temperamentis, & de plenitudine inſcripto tradita ſunt & demonſtrata, præſertim quòd duplex ſit plenitudo, vna ad vires, altera ad vaſa, quæ Græcis
Plenitudo, κατὰ τὸ ἔγχυμα. medicis vocatur κατὰ τὸ ἔγχυμα, quòd ſcilicet humorum copia tum vaſis veluti infuſa ſit. Atque horum omnium cognitio non ſolùm ad tractationem eam quæ eſt de ſanguinis miſsione confert ac neceſſaria eſt, ſed ad aliorum etiam omnium præſidiorum quibus morbi profligantur inuentionem conducit. Hinc eſt quòd eadem tam accuratê proſecutus ſit Galenus.

CAPVT IIII.

Æterùm iam tempus eſt ordiri ſermonem, conſiderando quot ſint affectus qui vacuatione indigent. Si igitur eos quiſpiam experientia collectos recenſeat, ſola ad enarrationem opus eſt memoria. Quòd ſi verò rationali via, commune & vniuerſum inueniat genus neceſſe eſt. Ex illius deinde in ſpecies & differentias ſectione vſque ad extremas ſpecies, numerum affectuum qui vacuationem indicant inueſtigare oportet. Sic enim conſtare omnia quæ per viam ratione vtentem inueniuntur, demonſtrauimus.

Medicæ artis officium. *Quum itaque medicæ artis officium ſit, omnium partium corporis quæ ſecundum naturam ſunt actiones, ſi quidem pereunt, recuperare, tueri autem vbi ſalua fuerint, hæque conſtitutionem naturalem ſequantur: hanc quidem præſentem tueri, intereuntem verò recuperare neceſſe eſt. Poſtquam igitur demonſtratum eſt, primas actiones à ſimilaribus corporibus perfici, ab inſtrumẽtariis verò ſecundarias, coſiderandum erit tibi quam vtilitatem aut noxam humores qui in corpore*

Plenitudo duplex. *continentur partibus eius afferant. Quum itaque in libro de Plenitudine oſtenſum ſit bifariam fieri & dici multitudinem, vno quidem ſignificato ad vires, altero verò ad amplitudinem vaſorum humores continentiũ, quam nonnulli* κατὰ τὸ ἔγχυμα, *hoc eſt, ex infuſione nominant: vtrique vacuatione opus eſt, ſiue in ægrotante homine, ſiue ſano euenerint. Quemadmodum enim qui onus geſtat nõ protinus vbi grauatur ac fatigatur iam concidit & victus ab eo eſt: ad eundem modum vbi virtus à plenitudine grauatur, fieri poteſt vt nondum ægrotet homo. Si quidem nonnulli qui conſueta etiamnum munia obeunt, ſentire ſe graues, pigros, ſegnes,*

segnes, & ægrè mobiles dicunt, ea ipsa est plenitudo ad vires: veluti etiam quum ab exercitiis tendi videntur, vt Erasistratus dixit, implentur brachia & cubitus: haud exigua est alterius plenitudinis, quam κατὰ τὸ ἔγχυμα, hoc est, ex infusione vocari dixi, eò quòd ex humoribus in vasa infusis consistit & intelligitur, nota. Dictum verò est in libris de Sanitate tuenda, vbi in vniuerso corpore fit vlceris sensus, potissimùm verò per motiones ipsas, hunc affectum vitiosi humoris esse sobolem. Attamen hoc ipsum non paucis etiamdum consuetas obeuntibus actiones accidere apparet. Interdum etiam in partibus quibusdam corporis, non in vniuersa eius mole, signa conspiciuntur illis in partibus consistentium affectuum, similiū iis quales vtique in toto corpore consistere diximus. Quippe caput aliquando solum grauari, aut vlceris quendam sensum habere, vel temporum musculos tendi, idque simpliciter, aut cum plurimo calore. Sic etiam in iecore, liene, ventriculo, costis, & transuerso septo grauitatē sæpenumero sentimus. Pari ratione in ore ventriculi aut grauitatem, aut morsum, aut nauseam, aut ciborum fastidium, aut absurdam appetentiam percipimus. Ad hæc fixi in parte aliqua dolores, idque aut propter humorum confertim ingruētem multitudinem, aut flatuosum ob spiritum, vacuationem indicant, perinde atque ij dolores qui ob acrem humorem partem exedentem rodentemque excitantur. Sunt verò nonnulli qui ab intemperie nascuntur, & horum ipsorum quidem alij à nuda citra humores intemperie, alij verò cum humoribus. In omnibus itaque tam dictis, infestantium humorum, aut vaporum vacuationes, hominem à malis liberant. Non tamen omninò venæ sectione opus est, sed sufficit etiam purgatio, frictio, balneum, & inunctio discutientis alicuius medicamenti. Qui igitur sunt affectus quos sanguinis missio iuuat, deinceps dicantur.

COMMENTARIVS.

Quum initio huius libelli Galenus tria quæ iis qui sanguinis missione rectè vti volunt consideranda sunt proposuisset, nunc à primo exorsus, quot sint affectus vacuatione indigentes docet. In huius verò rei inquisitione, vt omnium aliarum, duplici instrumento est opus, experientia nimirum & ratione. Si experientia quispiam numerū affectuum vacuatione indigentium inquirere, & inquisitos subinde recensere voluerit, sola ad enarrationem eorundem affectuum opus est memoria. Meminisse enim oportet eorum omnium quos diutina experientia vacuatione egere obseruauit. Quòd si verò logica seu rationali via in prędictis inquirendis affectibus vti quispiā velit, primùm commune & genus vniuersum, hoc est quod in se complectatur omnes corporis affectus, inueniat necesse est. Quo quidem inuento illud in species & differētias digerat oportet, ita vt sectio ipsa vsq; ad extremas species progrediatur. Ea inquisitionis ratione vsus est Galenus in lib. de Different. morbor. inscripto. Illic enim initiò genus constituit, quod subinde in species & differentias secat, ad extremas vsque species progrediens. Hoc est, vt nostri hodie dialectici loquuntur, à genere generalissimo ad speciem specialissimam progredi oportet eum qui ratione rem aliquam inuenire conatur. Cæterùm quum artis medicę duo sint officia, vnum quod actiones partium corporis quæ sunt secundū naturam tuetur, alterum quod sublatas, profligādis nimirum morbis, recuperat: atq; hæc quidem corporis constitutionem præter naturam, illę verò

Genus vniuersum.

Artis medicæ duo officia.

naturalem sequantur, oportet eam quæ naturalis est tueri, eam verò quæ præter naturam est immutare, quemadmodum lib. primo de tuen. sanit. cap. primo etiam testatur ,, idem Galenus ita scribens: Quum vna sit ars quę circa hominis corpus versatur, eius ,, primæ ac maximè partes sunt duæ: quarum alteram sanitatis tuendæ, alteram morbi ,, profligandi facultatem appelles. Earum contraria inter se officia sunt, siquidē illi tue- ,, ri, huic immutare constitutionem corporis est propositum. Hæc ille. Porrò quum alibi demonstratum sit à Galeno primarias actiones à similaribus partibus perfici, ab instrumentariis verò secundarias, considerandum erit medico quam vtilitatem aut noxam humores in iisdem partibus contenti afferant. Si enim copiosiores iusto aut praui fuerint, earundem partium actionibus noxam afferent. Sin boni & mediocres, vtilitatem: ex iis nanque alentur. Fiunt autem iusto copiosiores humores bifariam: vel enim ita augentur, vt vires partium grauent, & tunc plenitudo ad vires dicetur: vel tāta eorum est multitudo, vt sua copia vasa in quibus continentur distendant, atque tum plenitudo ad vasa nominatur, vel ex infusione, vt capite præcedente est dictum, & copiosissimè in libro de Plenitudine à Galeno monstratum. Vtraque autem plenitudo vacuationem requirit, siue sanis, siue ægrotātibus accidat. Sanis autem posse accidere plenitudinem ad vires, eleganti & perspicua similitudine Galenus ostendit. Quemadmodum enim, inquit, is qui graue aliquod onus gestat non protinus simulatque grauatur ac nonnihil sub eo fatigatur concidit, & planè ab eo vincitur: sic fieri potest vt virtus hominis quidem à plenitudine grauetur eo nondum ægrotante. Vtcunque enim is se grauem, pigrum, segnem, & ægrè mobilem esse dicat, & sentiat, tamē quum consueta etiamnon munia obeat, sanus adhuc sit oportet. Quippe sanitatem, vt lib. primo de Tuenda sanitate, capite quarto, testis est Galenus, eam corporis cōstitutionem appellamus, in qua in vitę actionibus nō impedimur. Pari ratione euenit vt interdum altera plenitudo quæ ad vasa dicitur sanum corripiat, cuius signum est si ab exercitiis tendi videtur, & vt Erasistratus dixit, brachia implentur. Distentio enim, vt in lib. de Plenitudine ait Galenus, eius quę ad vasa nominatur effectus existit. Et quid aliud est bonus athletarum habitus, cuius section. primæ Aphor. tertio meminit Hippocrates, nisi plenitudo ad vasa, quæ etiam κατὰ τὸ ἔγχυμα, ob causam hîc à Galeno expositam, appellatur? Accidere autem sanis adhuc hominibus plenitudinem ad vasa, ex vlceris sensu, qui nonnunquam illis per motiones accidit, fit manifestum. Neque enim is affectus est nisi vitiosi humoris soboles, vt lib. tertio de tuen. sanit. cap. quarto Ga- ›› lenus in eum scribens modum attestatur: Vlcerosus affectus ab excrementorum copia ›› tenuium simul & acrium oritur: quæ nimirum inter exercitandū proueniunt duplici ›› de causa: aut eo excremento quod crassius erat fuso & attenuato, non tamen toto ex- ›› pulso, aut adipe mollive carne liquata. Necesse enim est à tali humore ceu tenui & a- ›› cri, pungi & quasi vulnerari tum cutem, tum ipsam carnem. Hæc ille. Cæterùm affectus prędicti non tantùm in vniuerso corpore, sed etiam in partibus quibusdam corporis interdum consistunt. Quippe nonnunquam solùm caput grauatur, aut vlceris sensum habet. Interdum musculi temporales nominati tantum tendi videtur, qui duo quidem sunt, vtrinque enim vnus, qui à verticis, & temporis, & frontis, & cuneiformi ossibus, & eo osse quod minorem sedis oculi angulum amplectitur, amplo latoq; principio enascitur, ac maxillæ inferioris acuto processui inseritur. De quibus Galenus libro 4. Anat. admi. & lib. 11. de Vsu part. multa. Tenduntur aūt interdum prædicti musculi simpliciter, hoc est citra intemperiem aliquam, nonnunquam verò cum plurimo calore. Sic euenit vt grauitatem aliquando in ore ventriculi, aut morsum, aut nauseam, aut ciborum fastidium, aut absurdam appetentiā sentiamus, quæ quidem omnia plenitudinis alicuius signa existunt. Adhęc in parte aliqua corporis dolores figuntur, aut propter humorum confertim ingruentium copiam, aut flatuosum ob spiritum. Acres præterea humores partem aliquam corporis erodentes, & exedentes excitantur.

Humores bifariam iusto fiunt copiosiores.

Sani plenitudinē ad vires interdū incidunt.

Sanitas quid.

Bonus athletarū habitus.

Vlceris sensus.

Musculi temporales.

Doloris causæ variæ.

Denique

Denique dolor aliquando ab intemperie, vel nuda, hoc est, citra humores, vel cum humoribus nascitur. Quas quidem omnes causas doloris, Galenus libro duodecimo therapeuticæ methodi, capite septimo in duas contraxit, nempe continuitatis diuisionem, & alterationem. Humorum enim copia confertim ingruentium, flatuosi spiritus, & acres humores vnitatem soluunt, ideoque dolorem excitant. Intemperies autem alterando dolores mouent. Quod etiam Hippocratem fecisse cōstat, qui, vt attestatur cap. quarto, de Inæquali intemperie, & libro primo de Symptomatum causis, capite quinto, Galenus, ita scriptum reliquit: Dum alterascit ac corrumpitur natura, dolores fiunt. Alteratur verò & corrumpitur cuiusque natura, quum vel calefit, vel frigefit, vel siccatur, vel humefit, vel eius vnitas soluitur. Quòd autem alterationem ipsam dolorem excitantem tum confertim factam, tum verò violentam esse oporteat, Galenus locis iam citatis, copiosè monstrat. Porrò vt tandem qui sint affectus vacuatione indigentes, Galenus disertè significaret, subiunxit inquiens: In omnibus iam dictis affectibus vacuatione humorum & vaporum opus est, quòd ipsa hominem à malis & doloribus liberet. Quum autem variæ sint vacuationis species, non semper opus est venæ sectione, sed sufficit interdum purgatio, vt vbi acres fuerint humores, interdum etiam frictio, balneum, & inunctio discutiētis alicuius medicamenti, veluti si propter flatus excitentur dolores, hæc enim tria flatus & vapores euocare possunt. Reliquum nunc est vt deinceps qui sint affectus quos sanguinis missio iuuat exponamus.

Omnes doloris causæ duæ.

Nō semper opus est venæ sectiōe.

CAPVT V.

Non solùm partes animantis ex sanguine aluntur, sed & natiuus calor mansionem ex sanguine obtinet, perinde atque ignis qui in foco est ex lignis ad ardendum idoneis, à quo totas ædes calefactas conspicimus. Quemadmodum igitur ignis ille offenditur, interim quidem cōfertim ei iniectis lignis, interim verò tametsi non multis, tamen admodum humidis, nonnunquàm autem omninò non impositis, aut prorsus exiguis: sic calor qui in corde existit vel propter sanguinis copiam, vel propter multam indigentiam, vel ob qualitatem frigidam seipso minor efficitur. Interim verò maior, aut propter calidam sanguinis qualitatem, aut ob exiguum defectum. Quicquid autem cor per caliditatem vel frigiditatem patitur, huius etiam confestim aliæ corporis partes participes fiunt.

COMMENTARIVS.

Alterum quod initio huius libelli iis qui sanguinis missione vti rectè volent considerandum proposuit Galenus explanaturus, nempe qui affectus sint quos sanguinis missio iuuat, quædam ad eam rem meliùs intelligendam necessaria præmitit, nempe quòd partes corporis omnes ex sanguine nutriantur, & quòd suam mansionem natiuus calor ex sanguine habeat. Si enim omnes corporis partes, veluti humore sibi familiarissimo, ex sanguine aluntur, non erit certè detrahendus temerè, ne scilicet suo alimento partes illæ destituantur, corporisque robur deiiciatur. Quòd si etiam calor natiuus mãsionem suam ex sanguine obtinet, cauendum vnicè erit ne intempestiua sanguinis missione natiuum corporis calorem imminuamus, aut prorsus extinguamus. Aut contrà permittamus, vt eiusdem copia suffocetur. Quæ si calor natiuus ex sanguine perinde atque ignis in foco ex lignis fouetur, fit vt iisdem rationibus augeatur, minuaturque. Quemadmodum enim ignis à quo tota domus incalescit, lignis ei confertim iniectis suffocatur, aut prorsus extinguitur: ita quoque calor qui in corde existit à copia sanguinis. Quando enim venæ immodico sanguine turgescunt, calor natiuus,

Oēs partes corporis ex sanguine aluntur.

Calor natiuus ex sanguine fouetur.

quòd scilicet perspiratu ad refrigerationem destituatur, attestante in fine libelli de Bono corporis habitu, & de Vsu respirationis Galeno, extinguitur. Et sicuti ignis à lignis humidis, etiamsi multa non sunt, detrimentum aliquod accipit: ita quoque calor natiuus à frigida aliqua qualitate offenditur, minorque fit. Minorem autem illum efficient „ frigida, vbi exigua quantitate assumpta fuerint, aut si minus sint valida. Hinc est quòd „ Galenus lib. 3. de Simpli. medic. facult. capite 18. ita scriptum reliquerit. Quæcunque fri- „ giditate occidūt, ea exigua quantitate sumpta mortem haud afferunt, nō magis quàm „ si copiosę flammę pauxillum aquę instiles, aut lignum iniicias humidum ac viride. Sin „ copiosa fuerit qualitas frigida, tū calorē, perinde atque ligna viridia & humida si multa confertim iniiciantur, ignem celerrimè extinguet. Denique vt ignis non impositis illi lignis, aut valde exiguis offenditur: sic etiā calor natiuus ob sanguinis multam indigentiam deficit. Materiam itaque vnde accenditur calor natiuus sanguinem, vt in libro de Vsu Respir. ait Galenus, obtinet. Cæterùm calor cordis bifariam intenditur augetúrve, propter scilicet calidam sanguinis qualitatem, & ob exiguum eiusdem defectum. Per ἔνδειαν ὀλίγην autē, hoc est, defectum exiguum, intelligit commoderatam sanguinis quantitatem: id quod ex contrariis paulò antè memoratis euidentissimum fit. Quippe minorem effici calorem cordis ab immodico sanguine, & immodica eiusdem indigentia dixit: igitur quod in medio est vtriusque, illum fouet & conseruat. In medio verò vtriusque est exigua indigentia, hoc est ea, quæ non est immodica, sed commoderata, tanta nimirum, vt commoderatum cordis calorē tueri & cōseruare possit. Quod adstruimus exemplo ignis & flammę, Galenus quoque in lib. de Vsu Respirat. in hunc » modum scribens, confirmat: Commoderatio, inquit, omnium conseruatrix est flam- » marum. Eodem modo igitur non dissimile vero est contingere, & circa insitum animā- » tibus calorem, vtpote qui materiam vnde accēditur sanguinem habet. Quo quidem in » loco multa ad institutum facientia reperient studiosi, & lib. 3. de Temper. capite 5. vbi animantia bifariam calidiora fieri, aut qualitate caloris intēsa, aut substantia eius aucta, copiosè monstrat. Ex iis igitur perspicuum est calorem cordis, perinde atque flammam, ab eadem materia non augeri modò, verumetiam aliquando extingui, vt fusius cap. 2. libri de Morb. causis Galenus mōstrauit, ad quem locum lectorem ablegamus. Porrò quicquid cor per caliditatem, vel frigiditatem patitur, huius etiam confestim aliæ partes corporis participes fiunt. Nam tum veluti ex quodā fonte in vniuersum corpus calor & frigus deriuatur. Hinc est quòd in febribus calor in corde præter naturam accensus per arterias, tanquàm canales quosdā, in vniuersum corpus distribuatur. Et Galenus lib. 3. de Simpl. medi. facul. capite 17. deleteria quæ frigiditate interimunt nō posse interficere tradit, nisi prius cor refrigerent. Quòd si igitur vniuersum corpus calescit, aut refrigeratur, id nō fit nisi cordis & arteriarum ministerio calorem & frigus huc deriuantium.

Calor cordis bifariā intenditur.

ἔνδειαν ὀλίγην.

Calor cordis ab eadem materia augetur & extinguitur.

Fit autem & vna aliqua in parte nonnunquam præter naturam tum caliditas, tum frigiditas, quemadmodum sæpius à nobis in aliis commentariis est demōstratum. Harum verò generatio bifariam accidit, interim propter humores calidos, aut frigidos, interim etiam ob solam intemperiem. Cæterùm particulares caliditates & frigiditates, quæcūque parti malè affectæ vicinæ sunt simul alterant, in totum verò corpus, priusquam cor alterent, haud extēduntur. Eundem in modum & corpus cordis duplici ratione alterari ostensum est, vel per intemperiem, vel ob calidos, aut frigidos humores, vel propter alicuius horum indigentiam.

COMMENTARIVS.

Quum anteà totius corporis caloris & frigoris causas exposuisset, nunc eius qui in vna aliqua parte corporis excitatur causas commemorat. Nō solùm verò in vniuerso cor-

pore,verumetiam in vna aliqua eiusdem parte fieri posse calorē & frigus in aliis libris demōstrauit Galenus. Hinc initio libri de Inæquali intemperie ita scribit: Inæqualis » intemperies aliās in toto animantis corpore fit, incidit autem & in vna qualibet parte. » Incalescūt autem & refrigerantur partes corporis bifariam, nempe vel propter humores qui præter naturam ad ipsas fluunt,& in iis tumorem excitant,quemadmodū euenit quoties vel phlegmone,vel œdemate,vel erysipelate,vel cancro aliòve tumore præter naturam afficiuntur. Incalescunt & refrigerantur interim quoque propter solam intemperiem, hoc est, ob nudas qualitates absque vllius humoris affluxu, vt loco iam citato,&capitulo 4.libri de Differ.morborum latius docet Galenus. Porrò intemperies calidæ & frigidæ in vna aliqua parte ortæ, eas quæ laboranti vicinæ sunt partes vnà alterant, quòd illis scilicet suum calorem aut frigus, propter vicinitatem communicet. Fieri autem non potest vt in vniuersum corpus extendantur calor & frigus, nisi anteà cor incalescat & frigefiat, adeoq; alteratū fuerit. Alteratur vero cordis corpus dupliciter modo, per simplicem nimirum intemperiem, siue inæqualis, siue æqualis ea fuerit, & per humores calidos aut frigidos tumorem aliquem in eo excitantes, aut alicuius horum indigentiam. Sic in magna inedia natiuum cordis temperamentum solui contingit. Quid verò alteratiōes cordis sequatur, à Gale.lib.5.de male affe.locis,cap.1.copiosè demonstratur.

Partes corporis bifariam incalescunt & refrigerantur.

Cordis corp⁹ dupliciter modo alteratur.

Porrò humores calidos frigidosque fieri demonstratum est propter eorum quæ comeduntur & bibuntur quantitatem & ob plurimam animi corporisque tum motionem, tum quietem. Quemadmodum autem in ventriculo prauæ concoctiones frequenter eueniunt, iis quæ assumpta sunt magis pituitosis aut biliosis effectis, aliamve quandam præter naturam corruptionem perpessis, aut crudis, & alterationis expertis plurimo tēpore manentibus, & inflatum versis: ita etiam vbi sanguinis procreatione defraudamur, humorū in arteriis venisque affectus proportione iis quæ à frustrata in ventriculo concoctione fiunt, respondebunt. Quoniam verò calida & humida omnia facillimè putrescere apparent, potissimum quando in calidis contineātur locis, necesse erit alimentum quod ex ventriculo distribuitur, vbi à natura non vincitur, inque sanguinem bonum haud mutatur, aliàs aliā perpeti putredinem. Atqui quum quæ ex calida materia putrescunt calidiora fieri contingat, calidior proinde erit sanguis putrescens. Hoc verò calidiore facto, calidior quoque sensibiliter erit pars in qua putrescit. Quoniam verò à sensibiliter calidis quæ vicina sunt vnà incalescunt, sic vtique affectis partibus quæ circunquaque sunt omnia vnà incalescent, idque mordaci & acri calore. Eiusmodi enim est qui à putredine proficiscitur. Si igitur pars quæ ita incaluit effatu digna fuerit, calorēq; suū ad cor vsq; protēdere valuerit, idq; vel quòd vicina sit vel quòd princeps vel quòd calida, vnà quoq; ipsum accēdet, vtpote naturā calidissimum. Quòd si verò semel illud accensum fuerit, proptē iā totū ipsius corpus simul incalescet, perinde atque à foco aliquo ingentem flammam habente quæ illum continet domus. Vocant autem id malum corporis febrem. Verùm interdum priusquàm sanguinis multitudo putrescere incipiat, in partem aliquam confertim decumbens aut prorsus eam extinxit, vt actio aboleretur, aut non contemēndam noxam acciperet. Siquidem ad hunc modū apoplexiæ fiūt, multo nimirum sanguine in princi

Febris quid.

pium animantis confertim irruente. Proinde vbi in aliam partem cum impetu ruit, tumorem in ea præter naturam efficit. Ex hoc genere est phlegmone. Vbi verò crassior magisque melancholicus fuerit sanguis eo decumbens, durus fit tumor: sicuti vbi pituitosior fuerit fluxio, laxus. Biliosa verò existente fluxione, erysipelas efficitur. Sed hæc omnia exquisitè discriminata habes in ijs quæ modò diximus operibus.

COMMENTARIVS.

Humores pro ciborum potionũque modo calidi aut frigidi fiunt.

Nunc Galenus ea quæ paulò antè dixit magis illustrare pergit. Nam quum partes corporis bifariam incalescere aut refrigerari, nempe vel propter humores, vel nudas qualitates dixisset, nunc ob quam causam humores, atque inter eos sanguis potissimũ calidiores iusto, aut frigidores fiant, exponit. Quippe pro ciborum potuumque modo humores calidi aut frigidi fiunt. Hinc capite primo libri de Morborum causis ita scriptum reliquit: Inter illa quæ immodicum calorem inducere possunt, quintum obtinent locum ciborum qualitates acres & calidæ, cuiusmodi sunt alliorum, porri, ceparum, & id genus aliorum. Nam qui iis immodicè vtuntur, febre nonnunquam laborant. Eiusdem generis sunt potiones calidæ, vt vinum vetus & acre, si imbecillo corpori largius ingeratur. Quòd autem cibi frigidos humores efficiant, capite secundo iam citati libri in eum scribens modum ostendit: Optimi succi cibus, & qui plurimum alimenti præbere potest, si animanti immoderatius ingeratur, frigidos morbos excitabit. Præterea tum cibi, tum potiones suapte natura frigidiores, ipsi quoque inter frigidorum morborum causas numerantur cuiusmodi sunt Papauer, mandragora, hyosciamum, cicuta. Motum verò corporis calefacere, quietem verò refrigerare humores, notius est quàm vt longius à nobis dici debeat, præsertim quum Galenus locis nũc indicatis id ipsum etiam abundè docuerit. Quid verò animi motus pariant, idem Galenus capite vltimo libri secundi de Sympto. causis copiosè docet, vt nihil attineat hic inserere. Porrò quòd concoctio quæ in venis fit proportione quadam illi quæ in ventriculo perficitur respondeat, non hoc solùm in loco, verũ etiã aliis multis capite nimirũ vltimo libri quarti de Tuẽda San. & cap. primo lib. tertii de Symptoma. caus. monstrat.

Motus & quietis effectus.

Animi motus

Quadrifariam praue in ventriculo concoctiones fiunt.

Quadrifariam autem prauas fieri in ventriculo concoctiones hoc loco docet. Primùm vbi illa quæ assumpta sunt pituitosiora & biliosiora redduntur: id quod ex nidore quem referunt cognoscitur, quemadmodum Galenus cap. 1. libri de Sympt. causis tertii in eum scribens modum ostendit: Ac corruptela, inquit, si nidorem refert, à calidis biliosisque cibis accidit. Sin acida fuerit, à frigidis natura & pituitosis. Secundò deprauatur concoctio propter corruptionem quam cibi assumpti patiuntur. Hoc autem accidit, Galeno ibidem teste, vbi vitiosa ciborum qualitas infestat, aut excrementa in ventriculo redundant. Idem etiam efficere possunt ordo præposterus, & cibus intempestiuè exhibitus, vt videre licebit loco nunc citato. Tertiò praua fit coctio propter cruditatem. Cruditas autem propriè est quando nulla prorsus fit alteratio cibi. Quanquam æquiuocè sic etiam, eodem Galeno capite 5. libri de Symp. differ. authore, vocetur in alienam qualitatem alteratio. Quartò deprauatam fieri concoctionem contingit, vbi in flatum cibi conuertuntur. Id quod sanè accidit, vt attestatur capite 7. libri tertii de Caus. sympt. Galenus, vbi humores pituitosi in ventriculo continentur, vel cibi ab imbecilli calore in vapores soluuntur. Cæterùm quales affectus sint qui frustratã in venis sanguinis procreationem sequuntur, Galenus cap. primo iam citati libri copiosè admodum monstrat. Postquam obiter causas deprauatę concoctionis Galenus perstrinxit, nunc quòd alimenti à natura haud superati ex vẽtriculo distributionem sequatur putredo ostendit, dicens: Si omnia quæ natura calida & humida sunt, potissimùm si in calido & humido loco maneãt, & vt ait lib. 11. Therap. metho. capite 4. vbi ex pro-

Cruditas quid.

Alimenti natura non superati ex ventriculo distributionem putredo sequitur.

fesso de putredine agit, neque perflata, neque ventilata sint, promptè putrescunt, quid mirum si alimentum natura calidum & humidum à natura non victum, neque in sanguinem bonum mutatum, loco corporis calido contentum putrescat? Sed quū ea quæ ex calida materia putrescuut fiāt calidiora, vt sanguis putrescēs etiā calidior fiat necesse est. Hinc est quòd Galenus cap. 1. libri de Causis morborum dicat: Ex putredine calefiunt tum corpora reliqua omnia, tum maxime semina, aut stercora. Porrò sanguine „ calidiore reddito, calidiorem quoque sensibiliter fieri partem in qua putrescit oportet. Sensibiliter autem calidis, quæ vicina sunt vnà etiam incalescunt. Quòd Galenus loco „ iam citato iis verbis confirmat: Quòd verò, inquit, ob calidorum vicinitatem proxima quæque corpora calescant, satis patere puto iis, qui balnearum, Solis æstiui, & flammæ cuiuslibet vim fuerint experti. Hæc ille. Parte itaque corporis in qua sanguis putrescit calidiore facta, necesse est vicinas quoque calidiores fieri. Etsi pars quæ incaluit effatu digna fuerit, caloréque suum ad cor diffundere, vel quòd illi vicina sit, vel quòd principatum in corpore gerit, vel quòd natura calida sit, poterit vnà quoq; cor ipsum, quod natura calidissimum est, vtpote innati caloris fons, vt ait libro quinto de Male affectis locis, capite primo Galenus accendet. Eo autem accenso, facilè vniuersum corpus simul incalescet, haud secus atque domus tota à foco ignem habente immensum. Vbi verò vniuersum corpus incalescit, malū ipsum Febris nominatur. Quòd Galenus Febris quid. præcitato loco fusius in hunc modū scribens declarat: Si ab exercitatione, ait, quispiā fuerit fatigatus, is immodicum sustinere calorem dicetur, maiorem inquam quàm pro „ naturali habitu, tum in musculis, tū in articulis: quippe ad hos imprimis mouendi munus pertinet. Quòd si calor nō vltra progrediatur, sed priusquam per totum animantis corpus fuerit sparsus, soluatur affectus ita genitus lassitudo duntaxat fuerit. Si verò „ in totum extendatur corpus, morbus ipse Febris nominari debet. Cæterùm non raro cōtingit vt sanguinis multitudo antequam putrescat in vnam aliquam corporis partē confertim decumbat, & tunc eiusdem actionē prorsus aboleat, aut saltem noxā haud contemnendam inferat necesse est. Sic sanè vbi in cerebrum confertim irruit, apoplexiam facit, corporisque motum & sensum tollit. Si verò in aliam partem corporis sanguis decumbit, phlegmonen efficit. Qui si crassus & melancholicus fuerit, scirrhum & durum tumorē cancrumque procreat. Sin pituitosior, œdema. Quòd si fluxio fuerit biliosa, erysipelas, quemadmodum cap. vlt. libri de Morb. differ. & in eo libro quem de Tumoribus præter naturam inscripsit, & multis aliis suorum monumentorum locis Galenus fusius docet.

Apoplexia. Phlegmone. Schirrus. Cancer. Oedema. Erysipelas.

Verùm nunc, vt dixi, ea quæ demonstrata sunt hypothesium loco in hoc libro assumens, congruenter illis sermonem de sanguinis missione demonstro. Quum itaque plenitudo sit duplex (optimum enim est ab ea auspicari) & ea quæ vires prægrauat, in putredinem promptè incidat, & nonnunquam etiam in partes quasdā impetu aliquo decumbat, inibique tumores præter naturam efficiat: altera verò quæ ad vasa nominatur sæpe in partes ingruat, ac tumores excitet, imò & apoplexias, venarúmque ruptiones moliatur, eam protinus vacuare tentandum est, priusquam magnum aliquod malum in homine creet. Atqui plenissimè quo pacto vtraque mala & dignoscere, & sanare oporteat, in tractatione de Tuenda sanitate dictum est. Sicuti ubi vel febris, vel sanguinis reiectio propter plenitudinem, vel apoplecticorum morborum aliquis inuaserit, quomodo & illis mederi conueniat, in Medendi ratione ostensum est: ideóque hoc scriptum superuacaneum esse censeo. Nam si perinde atque in illis libris scripsi, & hic scribam, bis eadem

de re differere cogar, & propterea sermonem admodum prolongare. Si vero in cõpendium librum hunc contraham, duorum alterum accidere periculum erit, vt vel obscurius aliquid, ob breuitatem, dicam; vel distinctionem aliquam vtilem prætercam. Sed cum non meo consilio hunc librum aggressus sim, si quod tam dictorum in eo delictum occurrat, illi culpam ferent, qui vt onus hoc susciperem authores fuerunt: sicuti si recte eueniat, vtilisque appareat, laudem illis omnem concedo.

COMMENTARIVS.

In vtraque plenitudine celeriter vacuandum. Finita tandem commemoratione eorum, quæ alibi à Galeno sunt demonstrata, hęc ipsa hypothesium loco hoc in libro vsurpaturus, sermonem de sanguinis missione auspicatur, initioque quòd in vtraque plenitudine celeriter sit vacuandum docet, eiusque rei causas affert. Siquidem vbi ea quæ ad vires refertur plenitudo fuerit, in putredinem facilè incidit, aut cum impetu in partes corporis irruit, & in iis tumorem præter naturam excitat. Quare in tempore & confestim priusquam tale aliquid eueniat, quod redundat vacuandum erit. Sic quoque si ea quæ ad vasa dicitur plenitudo aderit, antequàm in partes corporis decumbat, ac in iis tumores præter naturam excitet, imò antequàm sua copia subitò suffocet, venarumque ruptiones afferat, eam cõfestim vacuare oportet. Id quod Athletarum exemplo Hippocrates etiam nos monere voluit, ita scribens: Athletarum summè firmæ corporis constitutiones periculosæ, si ad extremum progressæ fuerint: neque enim eodem in statu consistere possunt, neque interquiescere. Quum verò non quiescunt, iam in melius proficere haud possunt. Restat igitur vt in deterius vergant. His itaque de causis firmam constitutionem sine mora soluere expedit, vt rursus corpus refici incipiat. Hæc ille. Vt ex iis quæ diximus perspicuum sit in vtraque plenitudine per sanguinis missionem esse vacuandum. Cæterùm quomodo vtrunque malum sit dignoscendum & sanandum, libro tertio & quarto de Tuenda Sanitate est dictum. Item, qua ratione febri, aut sanguinis ex rupta vena reiectioni, aliisque morbis suffocationem afferentibus, quos Apoplecticos hoc loco vocat, sit medendum, in libris de Curandi ratione inscriptis est ostensum. Quum itaque alibi hæc omnia copiosè sint exposita, ideò hoc scriptum superuacaneum censet, deq; prolixiore de iis tractatione se excusat, ne scilicet illi bis de vna & eadem re sit differendũ. Sed dicet aliquis, non quidem opus esse vt singula referat hoc in loco, sed sufficere si ea quæ copiosius alibi tractauit in compendium contrahat. Cui quidem ita respondet, futurum sanè si hoc conetur, vt vel aliquid propter breuitatem obscurius dicat: vix enim breuitas obscuritate vacare potest: vel distinctionem aliquam vtilem ad præsentem tractationem omittat. Neque enim is qui breuitatis passim studiosus est, distinctè de singulis differet. Tandem tamen omnem culpam in eos transfert qui vt hunc libellum conscriberet crebris suis efflagitationibus eum impulerunt.

Apoplectici morbi.

Breuitas vix obscuritate caret.

CAP. VI.

Hoc igitur deinceps orationis sit exordium. Quibus vtique dum consueta adhuc obeunt munia, aut pars aliqua princeps, aut vniuersum corpus grauatur, vel tenditur, iis quidem necessaria est vacuatio. Si verò ætate nec pueri adhuc fuerint, nec senes, de sanguinis missione consilium inito, primos hosce maximè scopos intuens, nempe plenitudinis tum quantitatem tũ qualitatẽ, et viriũ robur aut imbecillitatem, deinde naturalẽ vniuersi corporis habitũ, tẽpusq; et regionẽ, victũque præcedentẽ, nũ scilicet qui sic affectus est plurimis cibis & potionibus, & præsertim multùm nutrientibus, vsus sit.

Ad hæc

Ad hæc consueta & inconsueta, quos motus exercuerit, quasq; excretiones habuerit, aut præter consuetudinem retentæ sint, ad omnia verò hæc num gracilior aut crassior euaserit.

COMMENTARIVS.

Orditur tandem sermonem de sanguinis missione Galenus noster, atq; quòd iis qui vtraque plenitudine, dum consueta adhuc munia obeunt, in principe aliqua parte vel toto corpore laborant, necessaria sit vacuatio, eaque per sanguinis missionem, si neque adhuc qui ita afficiuntur sint pueri, neque senes: adhibitis tamen primis scopis, vt paulò pòst dicemus, maximè necessariis, docet. Porrò plenitudinē ad vires iis verbis innuit, si princeps pars aliqua vel totum corpus grauatur: quippe grauitas eius plenitudinis est certissima nota. Plenitudinē verò ad vasa significauit, iis verbis, vel tenditur: tensio enim ipsissimum est huius plenitudinis signum, vt in libello de Plenitudine Galenus copiosius monstrat. Tenduntur enim ex hac solidę animalis partes, pręcipuè in quibus humores continentur. Non autem temerè adiectum in contextu est, dum consueta adhuc munia faciunt: neque enim expectandum est dum functiones lædantur, quòd scilicet plenitudines maxima mala & pericula comitentur, vt præcedenti capite est expositum. Quare celeriter, antequam nimirum ille noxæ ingruant, vacuandum erit. Captare itaq; hoc in loco occasionem ipsam oportet. Cæterùm primi scopi in sanguinis missione expendendi decem numero existunt. Horum equidem primus est plenitudinis tum quātitas, tum qualitas. Quantitas, num scilicet plurimùm quatuor humores supra naturalem suam proportionem adaucti sunt. Qualitas etiā, hoc est species seu forma plenitudinis consideranda erit, num scilicet sanguinea, biliosa, pituitosa, aut melancholica sit. Ideoq; hoc in loco, vt multis etiam aliis, qualitas idem quòd ἰδέα significat. Vt autem illę plenitudinis species sint distinguendæ paulò post docebit Galenus. Alter scopus in vena secāda necessarius, est virium robur & infirmitas. Nam non solùm in sanguinis missione, verumetiam omni alia vacuatione, Galeno lib. 1. Aph. com. 3. teste, vires ęgroti attēdere oportet, ac donec tolerat, & nondum laborat, tentandum est exuperantem humorem educere. Quum verò dissoluuntur, etiamsi restant superuacua, cauere eorundem vacuationem conuenit. Viriū enim imbecillitas adiectionem potius quàm detractionem requirit. Tertius scopus est naturalis vniuersi corporis habitus, hoc est, considerandum in sanguinis missione num homo molli ac tenera, aut densa & solida carne sit. Habitus enim, ut testis est libro. 4. Vict. acu. com. 22. Galenus, ad corporis consistentiam refertur, quum hic quidem mollis sit, ille verò durus. Quippe qui densa solidaque sunt carne, eodem Galeno lib. primo ad Glauconem autbore, largam vacuationem sustinent. Qui verò mollem, teneram, raram, laxam, prompteque diffluentem, quum ex se resolutioni sint idonei, vacuationem non ferunt. Quartò, in mittendo sanguine tempus expendendum, num scilicet calidum aut frigidum sit. Siquidem, Galeno loco iam citato teste, in calido tempore improbè vacuati syncope & resolutione intereunt. Calor enim ambientis ē corpore foras euocatum spiritum digerit, reficcatq; corporis babitum, & imbecilliorem reddit. Quapropter tum omninò à sanguinis missione abstinendum erit. In frigido tempore, corpus refrigeratur, proinde sanguinis missionem impedit. Quum enim sit antea refrigeratus corporis babitus, rursusque in febribus per accessionis initia refrigeretur, nunquam posteà pristinæ valetudini restituitur, natiuo scilicet calore à frigoris vi deuicto. Nibil itaque attinet corpus anteà abundè satis refrigeratum, sanguinis detractione magis refrigerari. Quintò, consideranda in vena secanda regio, num calida aut frigida sit, propter easdem causas. Temporis nanq; conditio, & regio eandem habent rationem. Sexto contemplandus in sanguinis detractione victus præcedens, cū videlicet pluribus cibis & potionibus, iisq; multùm nutrientibus vsus sit, aut cōtrà.

Vacuandum in plenitudine dum consueta adhuc munia faciunt.

Primi scopi ī sanguinis missione expendēdi decē.

Plenitudinis quātitas & qualitas.

Virium robur & infirmitas.

Naturalis vniuersi corporis habitus.

Tempus.

Calido tempore cur nō vacuādū.

Frigido tempore cur non mittendus sanguis.

Regio.

Victus præcedēs.

Si enim largo cibo vsus est, adeoque per vitæ intemperantiam crudorum humorum copiam congesit, huic certè sanguis, vt capite septimo latius docebimus, minimè est mittendus. Sin exiguo cibo cōtentus fuit, adeoque vacuationem tolerare potest, huic

Consuetudo. intrepidè sanguinem detrahes. Septimò, qui sanguinem mittere alicui instituit, is consuetudinem considerabit. Quippe habet hæc ipsa plurimum momenti, Galeno libro primo, capite decimotertio ad Glauconem teste, tum ad alia omnia, tum maximè ad vacuationis indicationem. Alij enim nunquam sunt vacuationem anteà experti, neq; integram pertulerunt, largoque cibo vsi sunt. Quapropter sanguinis missionem, ine-

Cōsuetudo quid. diamque citra noxam non ferent. Quum enim consuetudo procliuitas quędam ac facilitas sit eodem modo semper agendi aut patiendi in rebus naturæ tam amicis, quàm aduersis vsu comparata, si quid ægro insolitum, iniucundum, quodque extimescat obiiciatur, id sine magno detrimento, sæpe etiam sine graui periculo, subire haud poterit. In quo genere quum sit sanguinis missio, hanc vacuationem sine metu ac plerunque animi deliquio, si meticulosus sit, & vacuationem nunquam antè expertus, sed liberali cibo semper vsus, non sustinebit. Alij contrà vacuationibus sunt assueti, & parco cibo vtuntur: hos itaque modò reliqua consentiant, intrepidè vacuare oportet.

Exercitia. Octauò, in mittendo sanguine perpendendum quo genere exercitij vsus sit. Qui enim exercitiis crebrò vtuntur, quum parum hac ratione superuacuorum cōgerant in corpore, parcius sunt vacuandi. Contrà qui hæc ipsa prorsus negligunt, aut rarò saltem

Excretiones consuetæ. iis vtuntur, largius vacuabimus. Nonò, considerandum erit num excretiones consuetæ supprimantur nec ne. Verbi gratia, in viris diligenter inquirendum, num hæmorrhoides solito tempore profluant, vt in mulieribus, num statis temporibus menses erumpant, aut prorsus supprimantur. Quibus enim solitæ per has aut alias corporis partes excretiones præter naturam retinentur, hos intrepidè vacuare conuenit. Sic sanè in anasarca quæ ex suppresis vel mensibus, vel hæmorrhoidibus nata est, venam

Habitus corporis. audacter incidemus. Decimò & vltimò, in sanguinis missione contemplandum num æger obesus aut gracilis sit. Nam graciles propter virium imbecillitatem affatim vacuare non licet. Obesos verò propter sanguinis inopiam, siquidem angustas venas, Galeno libro secundo de Temperamentis, capite quinto teste, habent.

Cæterùm vtriusque plenitudinis quantitas è propriorum signorum magnitudine definietur. Quantò enim grauior sibi homo videtur esse, tantùm etiam plenitudinem ad vires auctam esse manifestum est. Ad eundem modum, quantùm tensionis sensus augetur, tantùm etiam altera plenitudo, quam à nonnullis κατὰ τὸ ἔγχυμα *vocari dixi, aucta erit. Verùm vtriusque plenitudinis qualitatem partim è colore dignosces, memor colorem humorum esse, siquidem vniuersum corpus in calore & frigore externo mediocriter se habeat, partim ex iis quæ humorū naturæ insunt. Frigidiores nanque frigidior totius corporis sensus sequitur, calidiores autem calidior: & eos quidem qui in venis coaceruantur humores, tumor & tensio vasorum: qui verò in carne sunt, eos sensus aut grauitatis, aut tensionis, sicuti etiam caloris in illa comitatur. Porrò gubernantium nos facultatum imbecillitatem & robur propriis iudicari functionibus monstratum est, voluntariis quidem, ea quæ in neruis, & horum principio cerebro est facultas: iis verò quæ per pulsus fiunt, ea quæ in arteriis & corde. Verùm per bonam, & prorsus abolitā nutritionem, tum colorem bonum & vitiosum, tertia facultas, nutrix nimirum, quam ex iecore proficisci demonstraui, dignotionem sortita est.*

COMMENTARIVS.

Quum paulò antè primum secandæ venæ scopum esse dixisset plenitudinis tum quantitatem tum qualitatem, nunc quibus signis vtraq; sit cognoscenda docet. Quantitas quippe vtriusque plenitudinis, eius nimirum quæ ad vires refertur, & eius quæ ad vasa, è propriorum signorum magnitudine definitur. Proprium verò signum plenitudinis ad vires est grauitas, quemadmodum in lib. de Plenitu. inscripto Galenus copiosè monstrat: quapropter quantò grauior nunc sibi quàm antea homo esse videtur, tantò etiam auctior ea quæ ad vires dicitur plenitudo erit. Plenitudinis autem ad vasa proprium signum est tensio, vt ibidem Galenus ostendit, ideoque quantùm tensionis sensus augetur, tantùm etiam plenitudo illa crescat necesse est. Cęterùm qualitas vtriusque plenitudinis bifariam cognoscitur. Primùm ex colore, is enim humores redundantes ostendit, quemadmodum Galenus sectio. primæ Apho. com. 2. iis verbis disertè monstrat, inquiens: Humorem redundantem ex colore debemus côiectari, nisi aliqui fortè in profundum recesserint. Color enim similis efflorescit humoribus, si non introrsum redierint, Et lib. 4. de Tuen. sanit. cap. 5. ait: Iam albiores, pituita superãte, pallidiores bili abundante cernuntur homines: quòd si meracior bilis sit, etiam planè flauiores. Siquidem color ab humore prouenit, non ex solidis animalis partibus, vtique quũ succi se in altum non receperunt. Hæc ille. Ex colore itaque humores cognoscuntur, modò corpus in calore & frigore externo mediocriter se habeat. Si enim immoderatè à calore & frigore corp9 affectum fuerit, nihil certi ex colore iudicari potest. Calor enim aëris ambiẽtis ad exteriora trahit, frigus cõtrà ad interiora humores pellit. Atque hinc est quòd Gale. in libello de Plenitu. ruborẽ sanguineæ plenitudinis esse notã tradat, sed distinctione adhibita: Si nãque, inquit, ab extrinseco aliquo rubor eueniat, verbi gratia Sole, vel balneo, vel exercitatione, vel itinere, vel vt summatim dicam ex calore, pari modo ex ira, pudoreque atque aliis similibus, vt ex acuta febre, iam nõ sanguinem indicat. Quòd si igitur æqualis totius corporis fuerit affectus, nullum autem eorum quæ percensuimus adsit, tunc vtique rubor sanguineę plenitudinis in vniuerso animantis corpore nota fuerit. Sin minus, illius quidem partis, in qua apparet. Et rursus in fine ferè præcitati libri ait: Proinde neque excandescentem, vel lotum, vel lauantem se vel exercitatum, vel vino recẽs impletum, vel alio quouis modo calefactum ad diiudicationem adhibere conuenit, sed eum qui in quiete omnium externarũ motionum existit. Porrò ea distinctiõe adhibita, plenitudinis species seu qualitates, quum vniuersum corpus humoribus ęqualiter distentum fuerit, Galeno loco iam citato authore, distinguendæ erunt. Rubicunda sanguinis plenitudo est, subpalida verò flauæ bilis. Albescit supra naturam, vbi pituita superat, quemadmodum nigrescit, si atra bilis excedit. In singulis autem prædictorum sanguinem simul coauctum esse oportet. Animaduertendum etiam hoc loco erit, Græcum codicem non tantum esse deprauatum, sed & mutilum. Emendandus verò erit hunc in modum: ἐπειδὰν μετρίως ἔχει θερμότητός τε καὶ ψυχρότητος τὸ ἔξωθεν ὅλον τὸ σῶμα, καὶ προσέτι ἐκ τῶν συνυπαρχόντων τῇ τοῦ χυμοῦ φύσει. Cui quidẽ lectioni nostra per omnia respondet cõuersio. Et hanc planè esse legitimam antiquus interpres confirmat, qui præsentem locum ita reddidit. Quando moderatè se habet in caliditate & frigiditate extrinseca totum corpus: & adhuc ex iis quæ coexistunt humoris naturæ. Secundò qualitas vtriusque plenitudinis cognoscitur ex iis quæ naturæ humorum insunt. Id autem quomodo sit intelligendũ metipse Galenus explicat, inquiens: Humores nanque natura frigidiores, sensus totius corporis frigidior sequitur: calidiores aũt calidior. Hinc est quod Hippo. etiam dixerit: Qua parte corporis calor aut frigus est, ibi morbus. Calidus itaque corporis sensus, calidorũ humorũ plenitudinis nota est. Frigidus aũt, cõtrariorũ. Quòd si eorũ qui in venis sunt humorũ plenitudo fuerit, earundẽ tumor & tensio comitabuntur. Tumor enim cũ tensione, Galeno in lib. de Plenitu. teste, maiorẽ indicat copiam. Sin eorũ qui

Grauitas signum plenitudinis ad vires.

Tensio sign̄ũ plenitudinis ad vasa.

Qualitas plenitudinis bifariam cognoscitur.

Color humores ostendit.

Plenitudinis species vt distiguẽdę.

Græcus codex emendatus.

3. Aphor. 34.

in carne ſunt, aut grauitatis, aut tenſionis, ſicuti etiã caloris in carne ſenſus ſequitur. Grauitatis, in ea quę ad vires vocatur: tenſionis & caloris in altera quę κατὰ τὰ ἔγχυμα nominatur plenitudine. Eſt & hoc loco codex Græcus deprauatus, perperàm enim legit διάθεσις pro διάτασις. Eſſe autem ſcribendũ διάτασις, antiquus interpres cõfirmat, qui hoc loco conuertit extẽſio. Porrò virium ſeu facultatum robur & imbecillitas nõ aliunde quàm è propriis functionibus melius cognoſcitur. Animalibus quidem ſeu voluntariis ex actionibus, ea quę in cerebro & neruis eſt facultas cognoſcitur: vitalib⁹ verò è functiõibus, ea quæ in corde & arteriis eſt. Nutrix verò ex bona vel abolita nutritione, itẽ colore bono, vel vitioſo. Quippe eius fons iecur eſt, cuius robur color bonus, imbecillitatem verò vitioſus ſequitur, quemadmodum libr. 3. de Sympto. cauſis. capite. 5. Galenus copioſè admodum monſtrat.

Codex Græcus reſtitutus. Facultatũ robur & imbecillitas vnde cognoſcenda.

Vbi igitur præſentibus plenitudinis ſignis facultates robuſtæ fuerint, ſanguinem mittes, videlicet in affectu tenſionis nulla adhibita diſtinctione, magiſq; etiã in phlegmonoſo. Si verò degrauans plenitudo infeſtat, non ſemper ſanguis detrahẽdus eſt. Fieri enim poteſt vt crudus per corpus ſit coaceruat⁹ humor. In quo exquiſitè attendere oportet quantum valeat virtus, & quantum ipſius humoris ſit genitum. Quippe prius exoluta ab eiuſmodi affectibus virtus, per ſanguinis miſſionem in extremum malum recidere ſolet, vt nequaquam ipſa poſteà reparari queat. Quod ſi factum fuerit, periculum haud leue ſequitur, præſertim ſi æſtiua conſtitutione ſtomacho malè habente febris acceſſerit, aut vniuerſo corpore natura molli, & temperamento humido exiſtente. Hi enim promptè diſcuuntur, celerrimeque animi deliquium incidunt, etiamſi magna febris haud accedit. Si verò horum nihil fuerit, cæterùm hyems, vel regio natura frigida ſit, aut hominis natura frigidior, iis per ſanguinis miſſionem & totum corpus refrigeratur, & accidunt nonnulla quæ ad vehementem refrigerationem ſequuntur ſymptomata. Qui ſic affecti ſunt, hos ſanguinis miſſione vacuare non conuenit, ſed frictionibus, & mediocriter calefacientibus vnctionibus, potionibúſque craſſitudinem humorum incidentibus, ac mediocriter calefacientibus. Quæ enim valenter calefaciunt, confertim admodum vires deiiciunt, vt curationi haud ſufficiant. Sæpe etiam febrem auxerunt, vt & inde vires noxam contraxerint. Quapropter tum ciborum, tum potionum humorum craſſitudinem incidentium calefaciendi facultas mediocris eſto.

COMMENTARIVS.

Nunc tandem in qua plenitudine ſanguis tutò mitti poſſit Galenus mõſtrare incipit. Si igitur, inquit, plenitudinis ſigna aderint, virtuſque robuſta fuerit, & tenſionis affectus comparuerit, nulla prorſus diſtinctione adhibita, ſanguis mittendus eſt: plenitudinem enim ad vaſa tenſionis affectus denotat, qua vacuatione per ſanguinis miſſionem, vt dictum eſt principio huius capitis, curatur. Magis verò ſanguis mittendus. vbi phlegmonoſus fuerit affectus, vt copioſius lib. 3. de Tuenda ſanitate, capite 5. Galenus oſtendit. Si verò plenitudo ad vires vocata infeſtauerit, non ſemper ſanguis mittendus erit. Fieri enim poteſt vt crudus humor in vniuerſo corpore coaceruatus ſit, quod vbi acciderit, venam incidere haud licet. Quod clarius libro quarto de Tuenda ſanitate, cap. quinto Galenus docet, in eum ſcribens modum: Si in laſſo corpore, „ inquit, ſanguis bonus exiguus ſit, crudi verò humores plurimi, huic ſanguis haud mit„ tendus.

In plenitudine ad vires non ſem per mittendus ſanguis.

rendus. Quippe incisa vena bonum sanguinem emittit, malum qui in primis maximè „ venis circa iecur, & quod mesenteriũ vocant colligitur, in vniuersum attrahit corpus. „ Hæc ille. Crudus autem humor, Galeno ibidem, cap.4. & lib.1. de Alimen. facul. cap. de tritico, teste, proprie dicitur qui frigidus & crassus est. Quapropter crudo humore coaceruato duo præsertim exquisitè consideranda erunt, nempe quàm robusta sit virtus, & quantum crudi humoris sit genitum. Si enim virtus per eiusmodi affectus prius abundè exoluta fuerit, à sanguinis detractione prorsus abstinendum erit. Siquidem per hanc ipsam in extremum malum recidet, adeò vt nullo modo subinde reparari queat. Neq; enim parum in sanguinis missione dissolui vires, omnibus est manifestũ. Quòd si igitur medicus parum prudens & peritus tum sanguinem miserit, maximum sequi vitæ periculum necesse est: præsertim si æstiua fuerit constitutio, quę & ipsa dissoluere corporis vires potest, & æger ad syncopen stomachicam habilis admodum sit, febrisq; accesserit, aut vniuersum corporis temperamentum molle & humidum, quale est puerorum, fuerit. Hinc Galenus lib.9. Ther. metho. cap. vlt. vacuantis præsidij non egere pueros tradit, quòd substantia eorum, quum facillimè digeratur ac dissipetur, habeat ex seipsa vnde naturaliter vacuetur. Ita hoc etiam loco eandé ferè, cur iis qui prædictis affectibus laborant non sit mittendus sanguis, rationem subiungit, dicens: Horũ enim promptè discutitur substantia, celerrimeque animi deliquium incidũt, etiamsi magna febris non accedit. Quòd si verò iam dictorum nihil adsit, tempus tamen in quo ille cui sanguis est detrahendus ægrotat hybernum fuerit, aut regio in qua degit frigida, aut ægrotantis temperamétum (id enim hoc loco & multis aliis Galeno lib.3. de Temper. cap.4. authore, natura significat) frigidius, sanguis minimè mittendus erit. Per sanguinis enim missionem vniuersum corpus refrigeratur, & nonnulla quę vehementem sequuntur refrigerationem, vt sunt caros & coma seu profũdus somnus, accidũt symptomata. Quapropter frictionibus potius tum vtendum erit, & calefacientibus vnctionibus, ex oleo nimirum chamęmelino, & huic similibus confectis, potionibusque crassos humores incidẽtibus, de quibus in libris nostris de Medendis corporis malis copiosè diximus, & mediocriter calefacientibus. Quum enim vires imbecilles sunt, fieri non potest quin valenter calefacientia vires deiciant, vt curationi quæ adhuc reliqua est haud sufficere queant. Ex quorum vsu hoc etiam incommodum sequitur vt febrẽ augeant, quæ subinde vires corporis eneruat. Hac igitur de causa potiones ac cibi, quibus æger ad incidendos humores vtitur, mediocriter calefacere debent. De quibus abundè lib.8. Therap. method. cap.4. Galenus pertractat.

Crudus humor quid. Duo in crudo coaceruato humore consideranda. Natura quid.

CAPVT VII.

SI qui sanguinem excrearunt breui admodum curati sunt tempore, cæterùm eam nunc in partibus thoracis & pulmonis sortiuntur constitutionem, vt si paululo plus coaceruent sanguinis, rursus vel vasis alicuius osculum reseretur, aut rumpatur: iis etsi nullum in corpore etiamdum symptoma est, initio Veris sanguinem mittere oportet. Similiter & iis qui facile in comitialem morbum incidunt, aut apoplexiam: Ad eundem modum si reliquorum morborum alicui obnoxium esse hominem perspectum habuerimus, verbi gratia, aut peripneumoniæ, aut pleuritidi, aut anginæ: committendum non est vt expectemus dum euidens aliquod plenitudinis symptoma appareat, sed anteuertere sanguinis missione præstat. Pari ratione etiam quibus hæmorrhoides suppressæ sunt, maximè vbi natura magis melancholici fuerint. Et qui singulis annis æstate plenitudinis morbis laborant, etiam hos Vere ineunte vacuare oportet. Eodem modo & eos qui Vere ipso morbus eiusmodi

capiuntur. Sunt verò nonnulli oculis imbecillioribus, aut vertiginosis obnoxij malis, qui & ipsi Veris initio vacuari postulant.

COMMENTARIVS.

Quibus verno tempore sit mittendus sanguis. In hoc capite septimo Galenus quibus verno tempore, etiamsi nullum in iis plenitudinis compareat symptoma, sit mittendus sanguis, docet. Sanguinem enim detrahere primùm conuenit iis qui aliquando sanguinem spuerunt, atque ab eo malo prorsus curati sunt, tamen eam in partibus thoracis & pulmonis fortiti sunt constitutioné, vt si vel paululū coacreuerent sanguinis, iis vel vasis alicuius osculum aperiatur, vel rumpatur. Cur verno tempore mittendus sit sanguis. Nisi enim sanguinis exiguam etiam copiam auferamus, venæ imbecilliores eā ferre haud possunt, ideoque vel aperiuntur confestim, vel rūpuntur. Verno auté tempore potissimùm mittendus sanguis, quòd hoc tempus sit temperatum, adeoq; vacuationibus corporis aptissimum. Quod etiam Hippocrates testatur, qui ita scriptum reliquit: 6.Aphor.47. Quibus sanguinis missio, aut medicamentum purgans confert, iis verno tempore sanguinem detrahere, aut medicamenta purgantia propinare oportet. Eodem sanè tempore sanguis quoque mittendus iis qui promptè apoplexiam aut comitialem morbum incidunt. Cuius rei rationem tradit Galenus sect. 1. Aph. com. 15. dicens: Necesse siquidem est vt Vere sanguis auferatur, ne calor æstiuus repentè superueniēs sanguinem diffundat, & quodammodo extendat, efferuereque faciat, ita vt qui hactenus exiguus fuerat, non possit amplius in venis contineri, sed vel disrumpat ipsas, vel exedat, Et quādo cum impetu in aliquam corporis partem aliis imbecilliorē fertur, vel in ipsa phlegmonen, vel erysipelas, vel aliquod aliud morbi genus operatur. Præstat itaque, vt hoc etiam loco Galenus monet, hæc mala sanguinis missione anteuertere, vt nimirum humorum ad partem aliquam corporis impetus in contrarium auertatur. Pari ratione si quibus solitæ corporis vacuatiōes, vt sunt hæmorrhoides, supprimuntur, iis sanguinem mittere oportet, præsertim si natura magis melancholici fuerint: vt scilicet hoc nomine caueamus ne suppressis hæmorrhoidibus superuacua ad iecur, aliámve partem principem decumbāt. Quid multa? oportet omnes eos qui quotannis plenitudinis morbis æstate, aut Vere capiūtur, aut oculis sunt imbecillioribus, aut vertigini obnoxij, verno tempore, ad auertendos & vacuandos humores à locis malè affectis, sanguinis missione vti.

Prius autem à nobis considerandum est quale sit hoc quod ipsis coacervatur. Siquidem nonnulli amaræ bilis humorem plus cæteris acervant, alij melancholicum, aut pituitosum, alij verò ex æquo omnes, in quibus sanguis redundare dicitur. Hos igitur omnes vacuabis, quemadmodum etiam podagricos & articulorū dolore conflictatos, Veris initio, dato nimirum aut medicamento purgante, aut misso sanguine. Equidem complures qui tribus aut quatuor annis per interualla pedum doloribus molestati sunt, ego sanaui, aut redundante humore Veris initio purgato, aut sanguine detracto. Manifestum autem est quòd tales in vniuersa victus ratione moderati sunt. Proinde incontinentes, ebriosque ac gulæ deditos neque purgatione, neq; sanguinis missione magnopere iuuabis. Nam per victus intemperantiam crudorum humorum multitudinem celeriter coacervant. Verùm vt hos cures ne studere quidem oportet. Vbi autem obediunt, summopere eos iuuabis, si Veris initio primum quidem vacuans, deinceps ad exercitia, victusque rationem salubrem perducas. Cæterùm quæ de istis dixi, hæc tibi de omnibus qui prædictis paulò antè malis, nempe comitiali morbo, apoplexia, vertigine, sanguinis sputtione, aut melancholia, capi apti sunt, dictum esse putato.

COM-

COMMENTARIVS.

Quum anteà quibus verno tempore sanguis sit mittendus exposuerit, nunc quid in vniuersum in iis qui Vere vacuatione indigent sit considerandum, docet, nempe quale sit quod in ipsis aceruatur. Sunt enim qui amaræ bilis plus ceteris coaceruare solent, quos Hippocrates πικροχόλας appellat. Alii humorem potius melancholicum, nõnulli verò pituitosum, aliqui ex æquo omnes, in quibus sanguis redundare dicitur, Cuius rei „ rationem reddit Galenus in libro de Plenitudine, vbi in eum scribit modum Fieri nõ „ potest vt exquisitus vsqueadeò sanguis in venis interim contineatur, vt nihil in eo nec „ bilis, nec pituitæ, nec serosæ saniei feratur. Proinde nos in superiorib⁹ idẽ intelligi vo„ luimus, siue humores, siue sanguinẽ abũdare diceremus. Quippe immixtus, & ab aliis „ humoribus syncerus sanguis nunquam in venis comprehenditur. Demonstratum est „ alibi de mixto nihil referre humores an sanguinem appelles, non tamen qualibet, sed mediocri quadam mensura, in animantibus naturali habitu præditis, aliis humoribus ei admistis. Nam vniuersis in naturali symmetria & commoderatione adauctis cum sanguine per excellentiam dicto, idem humorum vocabulum significat, nullumque discrimen est humores auctos, vel sanguinem dicas. Hæc ille. Pari sanè ratione nihil refert an plenitudinem esse dicas vbi ex æquo vniuersi humores aucti sunt, an quemadmodum Galenus libro secundo de composi.med. localium, cap.1. facit, vbi sanguis auctus est. Cæterùm omnes eos qui plenitudine aut cacochymia laborant, veluti etiã podagricos & articulorum dolore conflictatos, incipiente Vere vacuabis. Sanguinis quidem missione, plenitudine laborantes: vitiosis verò humoribus redundantes, medicamento, quod molestantem humorem purgat, dato. Hac quidem ratione complures triennio aut quadriennio per interualla doloribus pedum laborantes Galenus sanauit. Porrò ad integram podagræ & doloris articulorum curationem temperantia in victus ratione opus est: qua quidem neglecta cætera præsidia certè parũ vel nihil prorsus conferunt. Hinc perspicuum omnibus fit, cur hodie pauci aut nulli propemodum podagrici sanentur. Quum enim omnes ferè, nisi quibus fortè hereditatis iure hoc malum euenit, in victus ratione plurimùm delinquant, ac supra modum incontinentes viniquè meracioris acrobustioris amantes sint, quid miri si etiam perpetuò hoc morbo conflictentur, nec vllis præsidiis iuuentur? Quare rectißimè Galenus subiungit, manifestißimum esse quòd tales qui sanantur, per vniuersam victus rationem moderati sunt. Incontinentes autem, ebrios, gulęque deditos nullis remediis magnopere iuuari. Quòd scilicet per intemperantiam in victus ratione crudorum humorum copiam celeriter coaceruent, adeoque prædictorum malorum authores sint. Quare medicum illis ne manum quidem admouere oportet, ne eorundem incontinẽtia accidat vt præsidia quæ aliis fuere saluti apud vulgum infamentur. Obtẽperantes autem summopere iuuabuntur, si Veris initio vacuati fuerint, & deinceps exercitiis idoneis, victusque ratione salubri vtantur. Verùm quod de podagricis & arthriticis dictum est, hoc etiam ad alia mala corporis transferri debet. His enim correpti vacuatione verna iuuantur, si in victus ratione non peccent.

Quid in iis quos verno tempore vacuamus sit considerandum.

πικροχόλοι

Nihil refert siue humores auctos, siue sanguinem dicas.

Plenitudo.

Ad podagræ & articulorum doloris curationem temperantia in victu opus est.

CAPVT VIII.

Non solùm autem vbi adest plenitudo, vel ad vires, vel ad vasorum humores continentium capacitatem, dicta mißio sanguinis plurimũ iuuat: sed & citra plenitudinem incipiente phlegmone aut propter ictum, aut dolorem, aut partium imbecillitatem. Quippe dolor ipse sanguinem ad inflammationis locum trahit: & multoties partium imbecillitas inflammationem citra totius corporis plenitudinem excitat. Demonstratum enim est in cõmentariis de Naturalibus facultatibus, imbecillam natura partem prom

piè grauari, vbi vel paulò plus excrementi in ea coaceruetur. Quinetiam quòd quælibet pars facultatem vt familiarium attractricem, ita etiam alienorum excretricem obtineat. Tum quòd duplex sit alienum, alterum quantitate, alterum qualitate. Proinde etsi pars aliqua ab humoribus in se contentis non grauatur, tamen, quia excrementa quædam in qualitate præter naturam habet, ad eorundem excretionem per venas quæ in ea sunt, tanquã per canales, excitat. Cæterùm si quod propulsatur prauus fuerit sanguis, aut alius humor, vt ad aliquam propinquam veniat partem necesse est. In ea alterum duorum eueniet, vt aut concoctus, aut per halitum digestus in aliam tertiam haud transfluet: aut si neutrum prædictorum assequatur, denuò ex secunda parte in aliam confluat, deinceps ex illa rursus in aliam, & idipsum non desinet fieri, quoad in talem quampiam decumbat, quæ amplius quod in ea redundat in aliam propellere nequeat. Accidit verò hoc ipsum illis partibus quæ facultatem excretricem vicinis omnibus imbecilliorem habent. Siquidem non iam in illas quæ propter robur quod obtineat haud assumunt, id quod molestat propellere valent. Demonstratũ enim à nobis hoc quoque in illis est commentariis, quòd quælibet pars non solùm quod superuacuum est in vicinam protrudat: verumetiam quòd suscipiat, sæpe verò contrà remittat, & propellat, in se haud assumens. Atque in hoc certamine validior vincit. Quapropter partes omniũ imbecilliores excrementitiis morbis primæ capiũtur. Hac quapiam ratione è fluxione natos affectus fieri scito, vniuerso videlicet corpore imbecillo existente, quæ vna aliqua est mali habitus species: principibus illius partibus, etiamsi paucus in ipsis est sanguis, grauari solitis, eumque ad carnosas iuxta cutem partes protrudentibus, magisque ad glandulas excipiendo superuacuo idoneas, tum propter substantiæ laxitatem, tum quia inter alias partes infirmissimas habeant naturales facultates quemadmodum etiam pinguedo. Nã quum quatuor eæ sint, vt ostensum est, prima quidem attractrix, altera retentrix, tertia excretrix, & quarta alteratrix, alias quidem tres imbecillimas glandulæ carnesque obtinẽt: alteratricem verò solam haud ita multò cæteris partibus minorem. Post glandulas pulmo fluxioni recipiendæ promptissimus est. Nam et hic tres facultates imbecillas obtinet, & corpus laxum. Deinceps lien. Cerebrum autem perinde vt illa, aut etiam plus excipiendo fluxui est habile. Cæterùm hoc illis meliore est conditione, quòd constructionem habet excernendis iis quæ susceperit promptam. Magnos enim ventriculos obtinet, qui pronis meatibus vacuantur. Quibus igitur pulmo, lien, ac cerebrum carnoso genere natura robustiora sunt, in iis ad glandulas & carnes fluxiones perueniunt, vbi nimirũ vniuersus corporis habitus imbecillus fuerit, sicut in affectibus è fluxione natis accidit. Meritò itaque curationis horum scopus est non quidem vacuatio, sed totius corporis roboratio: quanquàm curationis initium in iis à sanguinis missione fit. Si verò excrementa praua etiam qualitate sunt prædita, purgationem quoque adhibemus. In quibus maximè corporibus neutrius plenitudinis proprium symptoma expectare oportet, grauitatem

quidem

quidem eius quæ ad vires dicitur, tensionem verò eius quæ ad vasa. Pari ratione in iis quibus pars aliqua grauiter icta est, siue aliter quomodocunque incipientem obtinet phlegmonen, vbi magnam ipsam fore suspicamur, curationem à vacuatione ordimur, aut purgantes, aut venam incidentes, prout alteram altera magis conuenire vacuationem iudicamus.

COMMENTARIVS.

Quum in superioribus monstratum sit sanguinem tum potissimùm esse mittendum quando plenitudo nata sit in corpore, nunc certè quòd interdum etiam sit detrahendus sanguis, vbi nulla adest plenitudo monstrat, nempe vbi phlegmone aliqua vel propter ictum, vel dolorem, vel partium imbecillitatem incipit. Quippe ex ictu, aut casu ex alto loco partes corporis afflictæ sanguinem ad se præter naturam trahunt, ideoque phlegmone fit. Quare sanguis quem alliciunt per venæ sectionem auertendus & vacuandus erit. Dolor aūt quo pacto phlegmonen efficiat, Galenus lib. 13. The. meth. tradit, in hunc scribens modum: Quæ dolent cernuntur ea quoque phlegmonen ex dolore pati, sed causam eius quidam omninò non assignant, quidam nullo modo probabilem. Nostra verò sententia talis est. Docuimus in eo opere quod de Naturalibus facultatibus ędidimus, vnam esse naturæ facultatem quam excretoriam dicimus. Ea suo munere fungitur quum triste aliquid sentit. Vnū verò quiddam est ex eis quæ eam contristant, ipsa quæ dolorem excitat causa, quæcunque ea sit. Hanc igitur eiicere dum properat, phlegmonen interdum in particula concitat. Quum enim primis suis conatibus nihil profecit, vehementius aggressa quod infestat expellere, sanguinis aliquid & spiritus ex superpositis partibus in afflictā simul exprimit. Atque hinc fit quòd ex dolore particula proportione confluētis in eam humoris, in tumorem attollitur. Hæc ille. Quinetiam libr. 5. Ther. meth. dolorem fluxiones concitare, & cap. 95. Artis medicæ Galenus tradit. Quomodo autem imbecillitas partium citra plenitudinem excitet phlegmonen, & hic & alibi copiosè Galenus docet. In lib. enim tertio de Naturalibus facultatibus, capite 13. Ther. meth. & lib. 6. de Tuenda sanitate, cap. 11. & 15. Ther. meth. demonstratum est imbecillam partem facilè grauari, vbi vel paulò plus excrementorum in ea coaceruatum fuerit, & quòd quælibet particula habeat non solùm facultatem familiarium attractricem, verumetiam alienorum excretricem, & quòd duplex sit alienum. Ita enim in sexto de Tuenda sanit. inter cætera scribit: Siquidem demonstratum est in iis commentariis qui sunt de Naturalibus facultatibus inscripti, singulas partes trahendi facultatem habere proprii sibi ac conuenientis humoris, quem alterantes assimilantesque abutuntur ad nutrimentum. Rursus aliam facultatem habere, qua quod superuacuum est expellere in vicinum desiderent. At si ipsa quidem quę vicina est particula corporis habitum firmum habeat, quod sibi obtruditur, vtique non admittit, sacitque vt in ipsa solùm quæ primùm affecta particula est, dolor vsque subsistat: sin imbecillior sit, quàm illa vnde excrementum mittitur, admittit illa quidē, cęterùm ipsa quoq; ad imbecilliorē quāpiā à se rursus trāsmittit, atq; hęc rursus ad aliā, donec in eā procūbat, cui imbecillior nulla sit reliqua. Atq; ad hūc quidē modū, quorū nulla victus sui cura est, alius alia parte assiduè vexatur. Qui verò nihil colligūt superuacui, his manent imbecillæ partes semper in tuto. Cuius rei euidentissimum argumentum est, quòd aliqui sex mensibus pluribúsve infirmis partibus laborant. Quum si sola imbecillitas ipsa efficeret, perpetuò laboraret pars infirma, ceu cui vt malè afficiatur causa nunquam abesset. Nunc quoniam perpetuò non laborat, manifestum est aliud quippiam interuenire quod eius mali gignēdi sit occasio: quòd certè aliud non est, quā quòd vel quantitate, vel qualitate redundat. Hactenus Galenus. Idem sanè, sed multò breuius, cap. 4. de Morborum causis Galenus docet, nempe non solùm sua quantitate

Sanguis interdū præsente plenitudine mittendus.

Imbecillitas partium excitat interdū phlegmonen citra plenitudinem.

excrementa particulas ad excretionem irritare, sed & praua sua qualitate. Excernũt autem eadẽ per venas quæ in iis sunt tanquam per canales quosdam. Cæterùm quod excernitur, siue prauus sanguis fuerit, siue alius humor, vt in vicinam aliquam veniat particulam necesse est. Quo facto alterum duorum eueniat oportet, vt aut illic concoquatur, aut discutiatur. Legendum enim hoc loco διαφορηθέντα, & non διαφθαρέντα, vt Aldinum exemplar habet.

Aldinus codex emendatus.

Id quod antiquus confirmat interpres, qui locum illum Galeni ita conuertit. In illa verò alterum duorum eueniet, vel digestos, vel transpiratos non adhuc ad aliam transflui tertiam. Præterea si humor in secunda magis corrumperetur, ex illa in tertiam necessarió transflueret. Neque enim secunda, quæ tertia robustior est, illum retineret, Quòd si itaque humor prauus in secunda particula vel concoquitur, vel discutitur, in tertiam haud transfluet. Si verò neutrum horum accidat, ex secunda in aliam confluat necesse est, & subinde ex illa rursus in aliam, idque tantisper duret, donec in talem aliquam decũbat, quæ amplius quod in se redundat in aliam propulsare nequit Eiusmodi autem est quæ excretricem facultatem cæteris sibique vicinis omnibus imbecilliorem habet. Neque enim id quod molestat in alias, quæ propter robur quod habent nihil assumunt, propellere potest. Nam vt in libris de Naturalibus facultatibus demonstratum est, quæuis corporis pars non solùm quod superuacuum est, & in ea redundat in vicinam protrudit, verumetiam ab alia superuacua assumit: quum scilicet ea imbecillior fuerit: sæpe etiam accidit, vt quod ab altera mittitur hæc eidem remittat, & vicissim à se repellat, haud quod mittitur assumens. Et in eo quidẽ certamine penes validiorẽ particulam victoria erit. Verba autẽ Galeni è libro tertio iam citati Commentarii ita se habent: Sicuti inter se particulæ altera ab altera nutrimentum trahunt, ita altera in alteram quod superuacuum est à se deponit. Et sicut trahentium ea vicit quæ valentior erat, sic & à se deponentium. Estq; hæc vocatarum fluxionum causa. Habet enim particula quæque natiuum quoddam robur, quo quod superuacuũ est persequitur. Vbi igitur earum aliqua affectus alicuius occasione imbecillior est reddita, ex omnibus in illam confluere quæ superuacua sunt est necesse. Ea nanque quæcunque pars valentissima est, in vicinas omnes reponit. Earum rursus singulæ in alias quæ ipsis sunt imbecilliores, dein rursus illarum singulę in alias, idque eatenus longissimè procedit, quoad ex omnibus fugatum superuacuum in vnam quampiam maximè imbecillarum procũbat. Hinc nanque in aliam transfluere nequit, vtpote nec valentiorum aliqua id recipiente, nec malè affecta & laborante ipsa à se repellere valente. Hæc Galenus. Quæ quidem quum non parum lucis iis quæ hoc locò dicuntur afferunt, præterire non voluimus.

Quæ partes morbis ab excrementis natis corripiãtur.

Cęterùm ex iam dictis omnibus perspicuum fit, partes cæteris omnibus imbecilliores morbis ex superuacuis atque excrementis ortis primas corripi, quòd nimirũ illa in se recipere ob causam paulò antè expositam cogantur. Hac itaque ratione affectus è fluxione nati fiunt, vniuerso nimirũ corpore imbecillo existente, & principibus illius partibus, etiamsi exiguus in iis est sanguis, grauari solitis. Quum enim imbecillæ sint, principes quoq; partes in ea mali habitus corporis specie, nihil mirum si à modico etiam sanguine grauentur. Quare illum ad carnosas iuxta cutem partes, magisque ad glandulas, quòd scilicet excipiẽdis superuacuis idoneę sint: idque duplici ratione, propter nimirum substantię laxitatẽ, & quòd inter omnes alias corporis partes, naturales facultates, perinde atque pinguedo, infirmissimas habeant. Priores enim tres, attractricem videlicet, retentricem & excretricẽ, glandulæ ac carnes maximè imbecilitas habent alteratricẽ autem solã haud ita multo reliquis partibus debiliorem.

Glandulę fluxiones facilè recipiunt.

Hinc libro .13. Ther. met. Galenus ita quoque scriptũ reliquit: Sæpe à nobis monstratum est superuacanea quæ valentioribus partibus ob plenitudinem vel qualitatem expelluntur, ea in imbecilliores procumbere: atque hinc accidere vt glandulæ facilè fluxiones recipiãt, & maximè quę rariores natura sunt. Quippe valentius est arteriarum & venarum, & neruorum, & musculorum robur: imbecillius

lius autem & fortè nullum corporum quæ glandularum sunt naturæ. Sic igitur fit, vt & propter vlcus quod in manus aut pedis digito fit, eiusmodi glãdulæ in inguinibus & alis tum intumescant, tum phlegmone occupentur, quum defluentem ad vltimos artus sanguinem priores exceperint. Quinetiam in ceruice & secus aures sæpenumero glandulæ iis quibus in ceruice, capite, vel aliqua vicina parte vlcus est natum, intumescunt. Hæc Galenus. Cæterùm post glandulas ad excipiendas fluxiones pulmo promptissimus est quòd videlicet hic tres facultates imbecillas habeat, corpusque eius laxũ, leue, & rarum sit, quemadmodum lib. 4. 6. & 7. de Vsu partium Galenus abunde monstrat. Post pulmonem ad fluxiones excipiendas lien idoneus est, quòd corpus huius visceris rarum, & spongiæ modo laxum, Galeno lib. 4. de Vsu par. teste existat. Cerebrum excipiendis fluxionibus perinde atque iam dictæ partes habile est, propter caua & ventriculos quos continet. Verùm hoc illis est meliore conditione, quòd ita constructum est, vt promptè quas recipit fluxiones excernere queat. Magnos enim ventriculos obtinet, qui pronis & deorsum spectantibus meatibus, per palatum nimirum & nares, vacuantur. Ex iis itaque clarum fit quibus pulmo, lien, & cerebrum carnoso genere natura valentiora sunt, illis ad glandulas & carnes fluxiones, vbi scilicet totus corporis habitus imbecillus fuerit, peruenire, quod sint partes omnium debiliores, & ad fluxiones excipiendas aptiores. Quocirca in affectibus à fluxione procreatis curationis præcipuus scopus, totius corporis roboratio est, non vacuatio. Nisi enim vniuerso corpori robur concilietur, nunquam fluxionum causa deerit. Nihilominus tamen initium curationis à sanguinis missione fit. Nisi enim sanguis auferatur, periculum est ab ipsis excrementis ad imbecilliores partes defluentibus fieri phlegmonen. Quòd si simul prauam quoque excrementa qualitatem sortita sunt, purgatio etiam adhibenda erit, ne videlicet putredinis morbos procreent. Atque iis quidem præsidiis vtendum, etiamsi nullum plenitudinis symptoma adest. Pari ratione in iis quibus pars aliqua corporis grauiter icta est, siue aliter quomodocunque incipientem sustinet phlegmonen, vbi magnam fore metuimus, curationem à vacuatione auspicabimur, venam incidentes, aut purgatorium medicamenrum propinantes, prout alterum altero præsidio magis conuenire iudicauerimus. Atque hæc quidem de Hippocratis sententia dicta esse intelligantur, qui lib. 2. Victus acutorum morborum, Aphor. 10. & 11. in pleuritide & phlegmone costarum nunc venæ sectione, nunc purgatione vtendũ esse docet. Tutius verò semper est, vt in Commentariis ibidem Apho. 11. Galenus testatur, vbi etiam dolor ad hypochondria finitur, in pleuritide sanguinis missionem vsurpare, propter causas quas illic commemorat. Quòd autem venæ sectio internis phlegmonis commodior sit ipsa purgatione, hinc palàm fit. Venæ nanque sectio citra loci male affecti impletionem, dolorem, calorem, aliámve insignem læsionem retrahit, deriuat & vacuat. Proinde materiam infestantem minuit, naturam exonerat, vires roborat, dolores mitigat, calorémq; restinguit. Purgatio autem etsi vacuat, retrahit, & deriuat humorem, tamen id non semper potest. Hinc ab Hippocrate dictum est: Qui statim inter morbi initia phlegmonas medicamento purgante soluere conantur, ii à distenta, inflammataque parte nihil auferunt, affectus verò vtpote crudus, non remittitur, ac partes sanæ morbo resistentes colliquescunt: quocirca morbus imbecillum iam corpus vincens, curationi nõ obedit. Hæc ille. Præterea purgatio calefaciendo, trahendo, locum male affectum irritando ac implendo, febrémque augendo mirificè nocet. Quare meritò fugienda in phlegmonis erit. Causam autem cur Hippocrates in pleuritide ea vti voluerit, infrà capite nimirum 15. exponemus.

In affectib. à fluxione procreatis præcipuus curationis scopus roboratio.

Tutius est in omni pleuritide missione sanguinis, quã purgatione vti.

Cur venæ sectio in internis inflãmationibus commodior.

4. Victus acut. aphor. 16.

CAPVT IX.

REctè igitur in iis quæ de victu acutorum morborum proposita & disputata sunt admonemur vt sanguinem mittamus, vbi magnus fuerit morbus, & æger florentis ætatis, illique robur aderit. Perperam

quoque Menodotus in sola syndrome plethorica vocata venæ sectionem obseruari tradit. Contrà enim in vniuersum sanguinis mittendi scopi plenitudinem in se primò haud cõplectuntur, sed suspicionem eius quod adhuc sit mali. Nam si magnum fore appareat, sanguinem mittemus etiamsi nulla plenitudinis nota adest, ætatē, regionem, & vires considerantes, quæ sola etiam in iis quæ de victu acutorum disputantur dicta esse conspiciuntur. Vigentes enim ætate, propter pueros & senes, ad distinctam explicationem adsumpsit. Primi autem & maximè proprij sanguinis mittendi scopi sunt, morbi magnitudo, & robur laborantis. Et hanc primam esse syndromen dicere oportet, haud plethoricam, in qua sanguinis missio obseruata sit: quippe in illa & hæc comprehenditur, vt quæ morbi magnitudinem adaugeat. Non solùm enim vbi iam adsit morbus magnus sanguinis mittendi occasio est, sed & vbi futurum esse suspicio est. Doctrina enim quam Hippocrates tradidit anteuertit, docens nos quæcunque præsentibus iam morbis rectè faceremus, melius esse vt hæc incipientibus ipsis, aut iam imminentibus anteuertendo faciamus. Proinde & prædictos scopos ad sanos transferre licet. Siquidem & iis sanguinem mittes, vbi magno aliquo capi morbo suspicio est: ætatis tamen & roboris habita ratione. Nam si quis vt magnum incurrat morbum habilis sit, etiamsi nullum adhuc in corpore symptoma apparet, sanguinem tamen mittendum censemus. Satis est enim ætatem vnà cum viribus considerasse. Tria itaque sunt quæ dignotionem continent, morbi magnitudo, aut præsens, aut imminens, ætas vigens, & virium robur.

Primi & maximè proprii sanguinis mittendi scopi.

COMMENTARIVS.

Mittendum esse interdum sanguinem nulla etiam plenitudinis nota præsente, modò præcipui mittendi sanguinis scopi, morbi videlicet magnitudo ætas vigens, roburque facultatis adsint, Hippocratis testimonio confirmat. Depromptum autem hoc ipsum est ex libro 4. de Victu acutorum morborum, vbi Apho. 16. ita scriptũ reliquit: In acutis, inquit, morbis sanguinem mitte, si vehemens esse appareat morbus, & ægrotantes ætate floreant. ipsisque robur adsit. Quibus sanè verbis Hippocrates sanguinem esse detrahendum hortatur in acutis morbis, nulla etiam plenitudinis nota apparente, si mittendi sanguinis tres præcipui scopi idipsum fieri suadeant. Proinde Menodotum errasse cõstat, qui in sola plethorica vocata syndrome, venæ sectionẽ obseruare tradi-
„ dit. De quo in explicatione iam citatę Hippocratis sentẽtiæ ita scribit Galen. Quũ om-
„ nia hæc rectè dicta sint, quosdam tamen non rectè vsos fuisse putandum est: quo qui-
„ dem è numero Menodotus empiricus est, qui in sola plethorica vocata syndrome, san-
„ guinis missionem obseruari affirmat. Nos autem & ea haud existente sanguinem mit-
„ timus, vbi vehemens dolor repente hominem prehenderit, vel pars aliqua fracta fuerit
„ vel os è suo articulo motum sit. Non autem semper sanguinem mittimus etiam si ple-
„ thorica syndrome facta est, sed frictione, & balneis multis, & abstinentia bidui aut tri-
„ dui, ad id quod naturale est reducimus. Hæc Galenus, quæ commemorare voluimus, vt lucem aliquam iis quæ hoc loco dicuntur afferrent. Eadem planè tradit etiã lib. 4.
„ Ther. meth. cap. 6. vbi inter cætera de methodicis vocatis scribit: Nam vbi in pletho-
„ rico, vt illi loquuntur, concursu, vacuationem à se obseruatam dicunt, manifestè faten
„ tur ob nullius alterius eorum quæ in ægro visuntur respectum se ad vacuationem ac-
„ cedere. Neque hoc dico propterea quod purgatio vacuatio sit, quam plethoricus con-
„ cursus non indicet, sed quod etiam tametsi plethoricus cõcursus non adsit, ad ipsam

Menodotus.

tamen

tamen sanguinis missionem interdum sit confugiendum:quādo si valens sit morbus »
cum virium robore,nemo est qui sanguinem non mittat,qui vtrique in artis operibus »
sit exercitatus.Quippe ipsos Empiricos videmus quum lapsus ab alto quis sit,aut alius »
plaga aliqua contusas vehementer corporis partes habuerit, ad sanguinis missionem »
confugere,quanquam idē homo paulò antè sanus,fuerat prorsus plethorici concur- »
sus expers. Ex quo patet non hoc esse quod mittendum sanguinem indicet, sed ma- »
gnitudinem morbi, ac virium robur,exceptis tamen à sermone pueris. Hactenus Ga- »
lenus. Cæterùm quid sit plethorica syndrome aut plethoricus concursus,multis in lo-
cis docet Galenus,nullibi autem clarius quàm in libro de Plenitudine,ubi in eum mo
dum scriptum reliquit: Quin & tertius quidam cœtus alius est, qui nec sit an non sit »
aliqua facultas norit,nec se inquirere fatetur,verùm ex nonnullis quę euidenter appa- »
rent notis circa ęgrotantem,vacuationem per longum vsum sibi inuentam ait. Hic »
si deinceps quænam notæ hæ sint rogetur, Vasorum,inquit,distentio,& rubor, & vni- »
uersi corporis grauitas,& pigritia ad motum,traducta in otio prior vita , non sine ci- »
borum & potuum larga ingestione, & solitarum excretionum retentio. Ex hac igitur »
syndrome(sic enim symptomatum congeriem appellat)venæ secandæ vtilitatem ob- »
seruatam esse dicit. Hæc ille. Monendus autem hoc loco nobis lector erit in codice
Græco esse immensum errorem,qui citatam paulò antè sententiam ita legit: καὶ ἀκ-
μάζῃ ἡ νόσος, ἢ ὁ νοσῶν:hoc est,& morbus,aut ęger in vigore fuerit. Constat enim hunc
alibi ita præcepisse:Quum morbi incboant, si quid mouendum videtur,moue:quum
verò consistunt ac vigent,melius est quietem habere. Expungenda igitur hęc verba, ἢ
νόσος erunt,quandoquidem initio morbi,nō eo vigente sit mittendus sanguis,vt alibi
etiam docuit Hippocrates,ita scribens:Quapropter prius adhibito fomento statim ab »
initio venam secare oportet,quum nondum fixa sunt omnia quæ infestant, tum fla- »
tus,tum fluxiones,sic enim facilius remediis vincuntur. Hæc quum ita se habeant, pa- »
lam omnibus sit,quòd sanguinis mittendi scopi plenitudinem in se primò non com-
plectantur,vt Menodotus censuit,sed potius suspicionem eius mali quod adhuc sit. Si
enim magnum fore morbum suspicemur , sanguinem mittemus etiam si nulla adest
plenitudinis nota,ętatem tamen,regionem,& vires inspicientes,quorum solorum e-
tiam Hippocrates in ea disputatione quæ de Victu acutorum morborum ab ipso in-
stituta est meminit. Vigentium enim ætate mentionem facere voluit propter pueros
& senes,quorum neuter ad sanguinis missionem habilis & idoneus est,vt capite deci-
motertio latius docebimus. Regionis tamen & ambientis aëris Hippocrates nōn me-
minit. Hinc in enarratione eius sententię Galenus ita scriptum reliquit: Verùm vt nihil »
desit,adiiciam & eum qui ab ambiente nos aëre desumitur scopum,quum fuerit abun- »
dē calidus & siccus,ita vt citò ab eo corpus euaporetur . Nēpe tunc sanguinis missio- »
ne abstinemus etiamsi morbus magnus est, florensque ætate homo . Id ergò author »
solùm prætermisit. Hæc ille. Primi igitur & maximē proprij sanguinis mittēdi scopi »
sunt duo,morbi nimirum magnitudo,& laborantis robur. Et hanc syndromen, ma-
gnitudinis scilicet morbi,& roboris laborantis,primam dicere conuenit . Plethorica
enim syndrome in illa complectitur,vt quę magnitudinem morbi adauget . Quanto
enim vehementiora fuerint plethorica symptomata, tanto vehementiorem quoque
esse morbum oportet . Non solùm igitur quum iam adest morbus magnus mittendi
sanguinis occasio est,sed & vbi futurum propter plenitudinem,aliāmve causam suspi-
camur. Quippe doctrina quam Hippocrates in libro Aphorism. tradit,anteuertit, eò
quod doceat nos quæcunq; pręsentibus iam morbis rectè faceremus,melius esse vt inci-
pientibus ipsis,aut iam planè imminentibus anteuertētes faciamus. Ita enim in secun-
da sectione Aphorismorum scriptum reliquit. Quum morbi incipiunt,si quid mouē-
dum videtur,moue. Vt hinc certè planum fiat prædictos duos scopos etiam ad sanos

Plethorica syndrome.

Græcus Aldinus codex castigatus. 2. Aphor. 29.

4. Vict. acut. 24.

Duo primi & maximè proprij mittendi sanguinis scopi.

Plethorica syndrome in prædictis scopis complectitur.

2. Aphor. 29.

transferri posse, quòd scilicet iis quoq;, vbi eosdem magno aliquo capi morbo suspicamur, sanguinẽ mittamus, nõ obstante, quòd omnes adhuc actiones integras, & nondũ labefactatas habeant, modò ętas & vires permitãt. Quocirca tria sunt in vniuersum quæ dignotionem mittendi sanguinis continent, morbi nimirũ magnitudo aut præsens, aut imminens, vigor ætatis & robur virium. His enim præsentibus, etiamsi nulla plenitudinis apparent symptomata sanguinem intrepidè mittemus.

Tria sunt in vniuersum quæ dignotionem mittendi sanguinis continent.

Verùm negligentius fortè in iis quæ in libro de Victus ratione acutorum proposita sunt, sola particula ætatis exposita esse videbitur. Neq; enim vigentium ætatem solùm dixisse rectè se habet, sed & eam quæ hanc præcedit, & quæ illam sequitur, vt scilicet duæ tãtùm distinctione ipsa, nempe puerorũ & senum, exemptæ sint. Sed senum ætas in verbo virium complecti potest: nulli enim qui in ea ætate est constitutus, robur inest. Quibusdam verò medicis, ne pueris quidem robur inesse visum est, sed malè rem intelligentibus, vt alibi à nobis est demonstratum. Sanguinem itaque mittemus vbi magnum fore morbum suspicabimur, aut præsentem iam intuebimur, aut incipientem, robur virium considerantes, pueris tantùm ex oratione exemptis. Dicemus etiam minus perfectè dignotionis quæ ab ætate fit ab eo qui proposita libri de Victus ratione scripsit, mentionem factam fuisse. Sufficiunt enim ad mittẽdum sanguinem hi soli scopi. Neq; enim vbi copia crudorum humorum tanta est coaceruata, vt sanguinis missionem prohibeat, sermo redarguitur, quippe virium robur istis non adest. Estq; ipsa hæc nota quòd illi sanguinis missionem perferre haud queant, quando vnà cum colore totius corporis qui tũ accidit, sanguinẽ redũdare significãte, pulsus fuerit in vehemẽtia & magnitudine inæqualis, per eius inæqualitatem superantibus debilibus, & paruis.

COMMENTARIVS.

Reprehendit hoc loco Galenus quod in citata paulò antè ex libro de Vict. acut. morb. sententia de ætate negligentius est dictũ. Neq; enim vigentis tantùm ætatis eius sententiæ author meminisse debuit, sed & eius quę hanc pręcedit, hoc est adolescẽtię, & eius quæ sequitur, id est, constantis seu mediæ ætatis, quippe possunt etiam hæ ferre, haud secus atq; iuuenes, sanguinis missionem: vt hac scilicet ratione duę tãtùm ętates, puerorum nimirum & senum, distinctione ipsa exemptę essent, vt quibus detrahere sanguinem haud liceret. Sed potest quidem senum ætas sub virium verbo complecti, quòd nullus sit in ea ætate constitutus, qui robustas vires habeat. Vtcunq; autem concedamus senes in virium verbo comprehendi posse, non possunt tamen pueri, quòd scilicet viribus sint validis præditi. Vt errare necesse sit eos qui iisdem nullum inesse robur affirmant. Nam vt lib. 1. de Tuen. sanitate, cap. 5. Galenus testatur, in functionibus quas naturales appellamus, veluti auctione, concoctione, distributione, & nutritione infantes planè cæteris ætatibus longè præstant. In explicatione quoq; eius sententiæ quam suprà citauit, sic scriptum reliquit: At certè pueri quanquàm vitali facultate valent, tamen neq; hi sanguinis sustinent missionem. Facilè enim eorundem substantia tum ob humiditatem, tum temperamẽti caliditatem discutitur. Hæc ille. Vnde palàm fit & vitalem & naturalem facultates in pueris & infantibus esse admodũ validas. Porrò de ætatibus, & earundem numero diximus copiosè in enarratione Aphor. 15. sect. primæ. Ex iis igitur perspicuum fit sanguinem esse mittendum tum vbi morbum magnum fore suspicio est, aut vbi iam adest eiusmodi morbus, aut incipit, modò vires robustæ

Senectus sub viriũ robore complectitur.

Pueri non sunt virib' imbecillis præditi.

bustæ sint, pueris tantùm exemptis, quibus non obstante quod vires robustas habent, propter causas expositas sanguinem detrahere non licet. Quare author suprà citatæ sententiæ (neq; enim Hippocratis est is liber, vt in præfatione eius disertè Galenus attestatur) haud perfectè dignotionis eius quæ ab ætate fit mentionem fecit: iuuenū enim meminit, quos omisisse cōsultius fuisset, & pueros ab oratione exemptos esse, aut adolescentium, & constantis quoq; ætatis mentionem factam esse. Tres itaq; tātum scopi ad mittendum sanguinem sufficiunt, morbi nimirum magnitudo, viriū robur, & ętas. Nunc obiectionem quandam diluit de crudis humoribus. Posset enim quispiam aduersus hæc quæ dicta sunt in eum modum instare: Crudorum humorū copia sanguinis quoq; misśionem impedit, quare ad hos quoq; medicum respicere oportet, & nō tantùm ad tres scopos comprehensos. Respondet itaq; Galenus, sermonem habitum non posse propter crudos humores coaceruatos in corpore redargui, quòd sub viriū scopo sint comprehensi. Nemo enim eorum qui crudos humores coaceruant, viribus robustis esse potest. Id quod manifestè pulsus illorum, vnà cū colore totius corporis, qui crudum sanguinem abundare monstrat (est autem is, vt ex sequenti capite patebit, plumbe⁹, aut ex pallido cādidus) significat. Quippe is in vehemētia & magnitudine est inæqualis, atq; in ea inæqualitate pulsus debiles & parui superāt. Quorum sanè vterq; facultatis & roboris imbecillitatē denotat. Cęterùm hoc loco mirificè est deprauatus Aldinus codex Grecus: pro κωλύεσθαι enim malè legit κελδύεσθαι, & pro δηλοῦται nō rectè habet δηλωῦτος. Deniq; pro ἀνώμαλος ἦ, legendum erit ἀνώμαλος ἦ. Tum enim eum sensum adferent Galeni verba quem in nostra conuersione expresśimus. Cui etiā antiqui interpretis translatio suffragatur. Porrò non esse in humorū crudorum copia mittendum sanguinem, Galenus copiosè admodū lib. 4. de Tuen. sanit. cap. 4. ostendit. huc itaque lectorem amandamus.

Quart⁹ de victu acutorum morborum liber non est Hippocratis.

Obiectio.

Responsio.

Crudis humoribus referti robustas vires haud obtinent.

Aldinus græcus codex emēdatus.

Tribus itaq; scopis mittendi sanguinis definitis, magnitudine nimirum morbi aut præsente, aut imminente, aut incipiente, vigēte ætate, & robore virium, extra puerorum ætatem, ad alias prædictas mittendi sanguinis notas, quas nō pauci medicorum adiecerunt, accedamus, qui quantitatem quidem detractionis, non ipsam sanguinis misśionem simul indicarunt. Proinde è morbo, ætate, & viribus ꝙ mittendus sit sanguis cognoscitur: quantitas autem vacuationis, non solùm ex istis, sed & aliis deprehenditur. Hæc verò sunt plethorica vocata syndrome, ambientis nos aëris temperatura, in tempus & regionem diuisa, & quæ in anteacta vita circa ciborum tum qualitatem tum quantitatem acciderunt, excretiones item ac motiones aut factas, aut non factas.

COMMENTARIVS.

Quum ex iis quæ præcesserunt in hoc capite omnibus perspicuum sit tres esse in vniuersum sanguinis mittendi scopos, nempe magnitudinem morbi aut præsentem, aut imminentem, aut incipientem, vigore ætatis, & robur virium, exemptis tamen pueris, quibus, etsi viribus sunt robustis, sanguinem, vt cōprehensum est, detrahere non licet: nunc quòd notæ quæ plethoricam vocatam syndromen constituunt quātitatem detractionis sanguinis, non ipsam sanguinis misśionem indicent, docet. Nam quum plethoram, adeoque sanguinis redundantiam significent, quòd multum sanguinis, modò per vires liceat, sit detrahendum, ex illis colligitur, non autem quòd sit mittendus sanguis, quòd non rarò nulla in corpore existente plenitudine sanguis nihilominus mittatur, quemadmodum abundè anteà est monstratum. Signa autem è quibus vacuationis quantitas cognoscitur, & quę plethoricam constituunt syndromen, sunt aëris nos ambientis temperatura, quæ & in tempus & regionem diuiditur. Nam hæc ipsa pro temporum & regionum varietate mutatur, quòd singula

Nota quę plethoricam vocatam syndromen constituunt, quantitatem detractionis sanguinis indicant.

Signa quibus vacuationis quantitas cognoscitur.

tempora, singulæque regiones suas aëris constitutiones habeant. Itē qualitas & quantitas ciborum anteà ingestorum, excretiones retentæ, motusq; seu exercitia neglecta, vt initio huius capitis fusius est à nobis ostensum. Quę sanè omnia quantitatem vacuationis demonstrant.

CAPVT X.

De differentia quidem illorum paulò pòst videbimus, de vtriusq; autem plenitudinis notis in præsentiarum contemplabimur, num mittendus omnino sanguis sit quando hæ in homine solita adhuc obeunte negotia apparuerint, aut necessarium non sit vbi nulla magni morbi fuerit suspicio. Porrò quid hac de re sentiam, vobis perspectum est, vt qui sæpe adfueritis mihi sanguinis missionem suadenti aut podagricis, au arthriticis, aut comitiali morbo obnoxiis, aut melancholicis, aut iis qui sanguinem anteà expuissent, aut in thorace structuram ad id malum idoneam sortiti essent, aut vertiginosis, aut iis qui crebrò corripi solent angina, vel peripneumonia, vel pleuritide, vel hepatitide, vel vehementi ophthalmia, vel vt summatim dicā, magno quopiam morbo. Quippe in iis omnibus sanguinis missionem necessarium esse præsidium arbitror, confestim adhibitam, post habitam virium & ætatis rationem. Hæc si aliquando non dicantur, subaudire tamen oportet. Verùm iis qui nihil tale anteà perpessi sunt, omniumque corporis partium inculpatam habent constitutionem, geminam me viam vacuationis proponere nostis. Per sanguinis quidem missionem, si in victus ratione fuerint intemperantes: citra æanc, si temperantes. Licet enim & frictione multa, & balneis, & ambulationibus, aliisque motibus, adhæc vnctionibus discutientibus, celeriter plenitudinem vacuare, modò tibi haud videatur nonnunquam crassi sanguinis esse redundantia. Talis est maximè melancholicus, vtplurimū, sanguis: rarò verò crudorum vocatorum humorum. Atqui in melancholica nominata redundantia sanguinem mittere præstat, aut omnino medicamento nigros humores purgante vti. Crudis aūt humoribus aundantibus, antequam ægrotare incæperint, cautè vacuabis. Vbi verò tam febricitant, vt anteà dixi, nequaquam: Cæterùm eorundem notam habebis tum plumbeū colorem, aut ex pallido album, omniaque magis quàm rubrum, & pulsū inæqualitatem. Si verò admodum creuerit eiusmodi plenitudo, etiam grauitas illis adest, & ad motus pigritia, mentisque tarditas, & sensuum hebetudo. Contrà verò quibus ex retentis hæmorrhoidibus coacervatus sanguis fuerit, iis audacter sanguinem mittes, etiamsi anteà magnum morbum experti non sunt: fieri enim potest vt apti sint ad eiusmodi aliquem, cæterùm propter hæmorrhoidū vacuationem nondum perpessi. Quòd si verò aliqua illorum partes prauam sortitæ sunt structuram, potissimùm quæ in thorace sunt, omnino eis celeriter sanguinem mittes.

COMMENTARIVS.

Hoc in capite Galenus quæstionem mouet, num homini solita negotia adhuc obeunti sit mittēdus sanguis si plenitudinis notæ apparuerint, aut nō mittendus, nisi magni alicuius morbi futuri sit suspicio? Et respōdet quidē, iis quibus adsunt plenitudinis notæ, & suspicio est futuri alicuius morbi magni etiamsi adhuc obeūt solita negotia, modò

modò vires,& ætatis ratio permittant,esse semper detrahendum sanguinem, vt nimirum hac ratione caueamus ne morbi qui è plenitudine nasci consueuerunt sequatur. Sic se multos liberasse à podagra,articulorum doloribus, comitiali morbo, melácholia,sanguinis sputo,per sanguinis missionem in tempore adhibitam ait. Idoneam autem structuram thoracis ad sanguinis spuitionem sortiuntur,quibus thorax angustus est. Quippe ij leuissima de causa ruptionis venarum quæ sunt in instrumentis respirationi seruientibus periculum incidunt. Et in omnibus qui prædictis morbis, & aliis etiam quos commemorat,angina nimirum,vertigine,pleuritide,peripneumonia,hepatide, & ophthalmia seu lippitudine crebrò corripiuntur, necessarium est vt sanguis confestim mittatur, viribus tamen & ætate anteà consideratis. Quòd si etiam non adiicitur manifestè,subaudiendum tamen perpetuò erit. Cæterùm si plenitudinis signa appareant, nulla tamen morbi futuri suspicio est, quòd scilicet nihil tale vnquam anteà perpessi sint, & omnium corporis partium inculpatam habeant constitutionem,tunc quidem vacuandum,atqui non semper,vt in priori hypothesi, per sanguinis missionem. Per sanguinis quidem missionem,vbi in victu fuerint intemperantes.Ita enim fit vt ex intemperantia magnam humorum plenitudinem coaceruent, quæ nullo alio præsidio commodius quàm per venæ sectionem vacuari potest.Quòd si verò in victu non ita intemperantes fuerint,leuiora remedia vsurpanda erūt,vt sunt frictio multa,balnea,ambulationes,aliiq; motus,& vnctiones discutientes. Hæc enim celeriter plenitudinem exhauriunt;quemadmodum Galenus lib.4. Ther.metho.cap. 6.in hunc scribens modum testatur:Nam,inquit, & alia ratione si quis etiamnum sanus,nec adhuc quicquam læsus in plethorico concursu sit positus,non statim huic mit„ ti sanguinem est necesse:imò alij satisfacit inedia,alij cibi parcitas,alij soluta aluus, vel „ purgatio, vel frequentius balneum, alij sola exercitatio,vel multa frictio abundè fuit. „ Hæc ille. Prædictis itaq; præsidiis plenitudinem pulchrè exhauriemus,modò hæc ipsa „ ex crasso sanguine non sit orta. Quum autem sanguis bifariam crassus dicatur, nimirum aut propterea quòd melancholicus sit, aut quia crudus: siquidem melancholicus fuerit,quod vt plurimū accidit,præstat mittere sanguinē. Quod etiā docet faciendum esse lib.3.de malè affect.locis.cap.6.ita scribens: Vbi vniuersum corpus sanguinē melancholicum continet,curationem à venæ sectione incipere oportet. Vbi verò cere„ brum dūtaxat, infirmius, quòd ad hunc affectum attinet,sanguinis detractione nō in„ diget. Hæc ille. Atque hinc est quòd hîc dicat, aut omnino medicamento nigros hu„ mores purgante indiget. Sin crudi humores abundauerint,antequam homo ægrotare cœperit,cautè vacuandum erit. Pro quo quidem loco plenius intelligendo,sciendum, crudum humorem,vt testis est lib.4.de Sanitate tuenda, cap.4. & libro primo de aliment.facul.cap.de tritico Galenus,frigidum & crassum esse, atque eum qui citra sanguinem consistit,ac odoris grauitate & lentore caret. Differtque à pituita, vt quæ frigida quidem est,non tamen crassa, vtpote multa humiditate referta. Crudis itaque humoribus abundantibus antequam ægrotare cœperint cautè ac solicitè vacuandum erit. Nam considerandū tum erit num crudi humores copiosi sint & bonus sanguis exiguus,aut cōtrà humores crudi exigui,bonus verò sanguis copiosus. Deniq; an crudi humores sint duntaxat in venis primis, aut habitu totius corporis,quemadmodum disertè & copiosè Galenus lib.4.de Tuen. Sanit.cap.4.& sequentibus monstrat. Porrò vbi iam homines febricitare cœperint,nequaquam vacuandum erit, vt suprà, capite nimirum sexto,dictum est. Vt autem medico perspectum planè sit quando crudi humores in corpore abundent,eius rei signa certissima recenset,calorem nimirum corporis plumbeum,aut ex pallido album: omnia enim potius alia quàm rubeum colorem in hoc corpore conspicies,& pulsuū inæqualitatem,vt loco iam citato est commemoratum. Et si admodum plenitudo crudorum humorum creuerit,grauitas quoque prædictis notis accidit,ad motum pigritiā,mentis tarditas,& sensuum hebetudo.

Num si plenitudinis notæ appareant homini solita adhuc negotia obeunti, sit mittendus sanguis.

Idonea ad sanguinis spuitionē thoracis structura.

Sanguis bifariā crassus dicitur.

Crudus humor.

Redundantis in corpore humoris signa.

Hæc enim omia symptomata cruditatem magnam sequi necesse est. Cæterum si ex retentis hemorrhoidibus sanguis coaceruatus est; tunc iterum, idq; audacter, sanguine mittere oportet, etiamsi anteà magnum morbum non inciderunt. Nam fieri potuit vt ad eiusmodi aliquem sint apti, tamen propter hæmorrhoidum vacuationem hunc nondũ sint perpesi. Quippe hæmorrhoidum profluxus à variis & multis morbis homines tuetur, quemadmodum testatur Hippocr. qui lib. 6. Epid. Par. 3. Apho. 9. in hũc modum scribit: Habentes, inquit, hæmorrhoidas neque laterum dolore, neq; pulmonis phlegmone, neque depascenti vlcere, neque furunculis, neque terminthis, pariter neque lepra, neque alphis corripiuntur. Hæc ille. Quòd si aliquæ illorum quibus hæmorrhoides retentæ sunt partes prauam structuram sortitæ sunt, potissimùm hæ quæ sunt in thorace, omninò celeriter iis sanguis mittendus erit, antequam scilicet sanguis aceruatus in aliquam illorum partium irruat, illicque morbum pariat grauem & periculosum. Vniuersæ enim corporis partes, vt anteà est demonstratum, sua superuacua ad partes imbecilliores deponunt.

Hæmorrhoidum profluuij cõmoda.

CAPVT XI.

IDem me sentire nostis etiam de mulieribus quibus menstrua est suppressa purgatio. Neque enim in iis prorogare vacuationem oportet, quanquam venam incidere non est necesse. Nam malleolorum scarificationes ad vacuandum superuacuum sufficere possunt, quæ & aliud habent commodũ, nempe quòd mensium motum concitant, quemadmodum etiam in malleolis & poplitibus secta vena. Quippe plenitudines à retentis menstruis natas, ex cruribus omnino vacuabis, siue venam incidere, siue scarificare oporteat. Sanguinis enim ex gibbero missio, purgationes muliebres reuellere consueuit. Cæterùm quæ inter mulieres candidiores sunt, hæ sanguinem magis tenuem coaceruare solent: quapropter malleolorum scarificationibus maximè iuuantur. At quæ nigriores sunt, secta vena curato: crassiorem enim & magis melancholicum sanguinem congregant. Idque magis etiam si magnas habuerint venas. Hoc autem gracilioribus & nigrioribus accidit. Obesis verò & cãdidis, exiguæ sunt venæ. In iis quidem malleolos scarificare præstat, quàm venam incidere. Nam venas in cruribus hæ exiguas habent, Proindè si etiam probè incidantur, mediocris tamen non profluit sanguis.

COMMENTARIVS.

Quum suprà Galenus exposuisset quid medico faciendum foret si ex retentis hæmorrhoidibus sanguis est coaceruatus, nempe audacter sanguinem esse mittendũ: nunc quomodo in suppresis mensibus sit vacuandum docet. Non esse autem in mulieribus quibus menstrua purgatio retenta est prorogandam vacuationem inquit, nõ tamen necesse esse venam semper incidere. Quippe vacuatio ea quæ fit per malleolorum scarificationem interdum sufficit ad id quod superuacuum est educendum, neq; opus est ex vena mittere sanguinem. Id verò accidit vbi superuacua exigua fuerint. Cæterùm malleoli (Græci σφυρὰ vocant) sunt extremæ & imæ ab vtroque latere tibiæ fibulæque processuũ partes, gibbæ quidem & omninò exteriore parte carne vacantes, intrinsecus verò cauę. Hos multi interpretũ Galeni, veluti Coruarius, & alij quidã falsò talos nominãt, q Gręcis ꝓpria voce ἀστράγαλοι dicũtur. Sic passim multis anatomes, quę ab oĩbus propemodũ contẽnitur, ignoratio imponit, variisq; erroribus inuoluit. Mirum verò est tantum, si Diis placet, leonem in tantilla re tam turpiter labi posse. Porrò

Quomodo in suppresis mensibus sit vacuandum.

Malleoli.

Galeni interpretum erratum.

Porrò ſcarificatio malleolorum non tantùm quæ redundant educit, ſed & menſium
motū concitat. Adeoque non ſecus atque venæ quę in malleolis & poplitibus ſecantur
menſtrua ciunt. Poples autem poſterior genuum pars eſt. Eius autem vena propter chi Poples.
rurgorum imperitiam hodie incidi deſiit. Quocirca generale hoc præceptū ſit, omnes
plenitudines à ſuppreſſis menſibus ortas à cruribus eſſe vacuandas, ſiue venā ſit incidē Plenitudines à
da, ſiue malleoli ſcarificandi. Quippe ſanguis ex gibbero miſſus, purgationes mēſtruas ſuppreſsis menſi
ſurſum reuellit. Vt etiam lib. 2. ad Glauconem, cap. 7. & lib. 5. Ther. Meth. cap. 3. Galen. bus ortæ à cruri-
copioſius oſtendit. Eſt autem gibberus proceſſus poſterior, & inferior vlnę, quē Athe- bus vacuandæ.
nieſes ὠλέκρανον, alii verò Gręci, Hippocra. præſertim & Galenus ἀγκῶνα nominát. In- Gibberus.
terpretes Galeni non ſine multa confuſione legentium, cubitum, conuertunt. Quum
itaque menſes retinētur, vel crura ſunt ſcarificanda, vel ex iiſdem ſanguis mittendus.
Mulieribus autem candidis crura ſunt ſcarificanda, propterea quòd ſanguinem tenuē Mulieribus can-
coaceruare ſolent, qui facilè per ſcarificationes educi poteſt. Quocirca illis maximè didis crura ſcari-
iuuantur. Contrà nigrioribus, quia craſsiorem magiſque melancholicum ſanguinem ficanda.
aceruant, qui per ſcarificationes educi haud poteſt, vena potius incidēda, ea quæ in cru
ribus erit. Hoc autem eo magis faciendum erit, quo maiores venas habuerint. Habent
autem maiores cæteris venas quæ ſunt graciliores & nigriores. Contrà quæ obeſæ & Quæ mulieres
candidæ, exiguas. Hinc eſt quòd lib. 2. de Temper. cap. 5. Galenus ita ſcriptum relique- maiores venas ha
rit: Quibuſcunque, ait, latiores venę ſunt, hi calidiores natura ſunt. Quibus anguſtiores beant.
contrà magis frigidi. Caloris nanque opus eſt has dilatare, & extendere. Ita rationabi- „
liter in idem ferè recidit venarum anguſtia cum habitu pingui, & craſsiore: habitus „
gracilis cum venarum amplitudine. Hæc ille. Obeſas autem hoc loco diximus quę Ga- „
lenus εὐσάρκους. Quippe εὔσαρκος vox apud Galenū & Hippocra. duo ſignificat, nem- „
pe obeſum, & interdum etiam mediocri corporis habitu præditum, quemadmodum „ Obeſæ quæ.
multis exemplis idipſum monſtrauimus in noſtris in Hippocratis Aphoriſmos com- εὔσαρκοι
mentariis, in explicatione nimirum Aphoriſmi ſeptimi, ſectionis quartæ. Obeſis igi-
tur præſtat malleolos ſcarificare, quàm venas incidere, quod ſcilicet has ipſas in cruri
bus valde exiguas habeant. Proinde ſi rectè etiam à Medico incidātur, tamen ſanguis
ne quidem mediocriter, propter earundem anguſtiam, profluet.

Cæterùm haud oportet nos contemnere ſanguinis miſſionem, acſi eſſet auxilium minimè reuulſorium, quum me ſæpenumerò conſpexeritis in ſanguinis è naribus eruptione vehementi, eo remedio vſum eſſe, & repentè effluxum ſedaſſe. Conuenit autem, vti vidiſtis, non expectare donec ad extremum imbecillitatis vires perueniant, ſed vbi quod moderatum eſt iam vacuatum eſſe videtur, prorumpentiſq; ſanguinis impetus validus permanet, ſecare in gibbero venam conuenit, dextra quidem nare ſanguinem profundente è dextra manu, altera autem, è ſiniſtra Simul verò cùm hæc agis, artubus iniicito vincula ex faſciis, aut lanis: et hypochondrio quod è directo ſupponitur cucurbitam affigito. Hæc enim & nos quū faceremus, vt noſtis, ſemper erumpentem ex naribus ſanguinem compeſcuimus, quum antea experiremur medicamenta quæ ſcribunt naribus eſſe inſerenda, & fronti illinenda omnia infirma eſſe. Proinde ad ea quæ ſuprà de ſanguinis miſſione dicta ſunt, & hoc quoque rationem Menodoti conuincit, putantis plethoricam nominatam ſyndromen remedii nos admonere. Nam affectus qui nunc expoſitus eſt, plethoricæ ſyndromæ planè contrarius eſt. Vſurpamus autem in eo venæ ſectionem, non vt vacuatorium, ſed vt reuulſorium præſidium.

Venæ sectio reuulsorium remedium. Venæ sectionem esse reuulsorium remedium hoc in loco Galenus ostendit, adeoque hortatur nos ne sanguinis missionem tanquam præsidium quod in contrarium reuellere non possit contemnamus. Reuulsorium autem esse remedium venæ sectionem, sanguinis è naribus eruptio manifestissimè conuincit, vt quam sæpenumero repentè sedauerit. Quod certè efficere nunquam potuisset, si non in contrarium sanguinis impetum auertisset. Cæterùm hîc animaduertendum erit non quouis tempore iis quorū è naribus sanguis erumpit venam esse secandam, neque enim tum quum iam ad extremum imbecillitatis vires illorum peruenerint, sed tum potius, vbi id quod iam vacuatum est non multum, & moderatū est, & vbi impetus prorumpentis sanguinis adhuc validus est, in gibbero venam incidere oportet. Quando in profluuio sanguinis narium vena sit secanda. Neque etiam quauis ex parte corporis sanguis est detrahendus: verùm si ex dextra nare sanguis effluit, è dextra manu: sin ex sinistra, ex altera sanguis mittendus. Quæ singula clarius lib. 5. Ther. metho. cap. 5. Galenus docuit, in eum scribens modum: Quum è naribus sanguis erumpit, si æger adhuc resolutus non est, vena etiam in gibbero incidenda est, qui profusioni è directo respōdet. Vbi paululùm detraxeris, mox vnam horam intermittens, rursus detrahes, pòst iterum atque iterum pro laborantis viribus. Hæc ille. Porrò quum hoc agis, simul etiam artubus, hoc est, manibus & pedibus iniicito vincula, ex fasciis, aut lanis. Nam, vt loco iam citato Galenus ait, vincula valentius adducta, iis quæ ad contrarium reuellunt remediis adnumerantur. Artuum vincula reuellunt. Porrò vbi nos conuertimus fasciis, Græcè enim est ταινίαι, hîc alius interpres ineptè admodum cannabe reddidit. Gaudani erratū. Denique hypochondrio quod è directo supponitur cucurbitulas etiam affigere oportet. Quod clarius Galenus loco iā sæpius citato iis verbis significauit: Eadem, inquit, ob causam quum è naribus sanguis erumpit, eum retinent maximæ in hypochōdriis defixæ cucurbitæ. Infigendæ autem sunt si ex dextra nare profluit sanguis, super iocinore: sin ex sinistra, super liene: si ab vtraque nare, super vtroque sunt imponendæ viscere. Hæc quidem præsidia Galenus ad sanguinem erumpentem è naribus cōpescendum esse efficacia, experientia cognouit, quum interim ea quę naribus inseruntur, & fronti illinuntur omnia infirma essent, nec sanguinis erumpentis impetum cohibere possent. Et ex hoc etiam loco ratio Menodoti, putantis plethoricam syndromen nos sanguinis missionis admonere, conuincitur. Menodoti ratio vt conuincatur. Nam affectus de quo iam diximus, nempe profluuium sanguinis è naribus, plethoricæ syndromæ planè contrarius est. Quippe hæc ipsa ex retentis excremētis & superuacuis generatur. In sanguinis autem eruptione illa potius, & vtilia quoque, vbi inualuerit, vacuantur. Quapropter si nunquam nisi plethorica præsente, sanguis mittendus esset, vt Menodotus cēsuit, certè in hoc affectu venę sectionis locus haud esset, quū tamen plurimùm illi conferre & ratio & experientia testantur. Vt hinc labefactari Menodoti rationem omnibus sit perspicuum. Cæterùm in profluuio sanguinis venæ sectionem vsurpamus, atqui non vt vacuatorium (neque enim vacuationem hoc malū indicat) sed vt reuulsorium præsidium. Vene sectione in profluuio sanguinis vt reuulsorio præsidio vtuntur. Quocirca quum reuellere & in contrarium agere queat venæ sectio, non est temerè, vt nonnulli factitarunt, contemnenda.

CAPVT XII.

Quantitas cuiusque præsidii artē coniectricē facit.

Nihil æque medicam artem in suis actionibus coniectricem efficit, atque cuiusque remedij quantitas. Quippe quum frequenter exquisitè sciamus tempus instare exhibēdi aut cibi, aut potus, eiusque aut calidi, aut frigidi: tamen quantum dandum sit certò haud nouimus. Idem in purgantibus etiam medicamentis vsu venit. Nam quòd ægrotanti præbendum sit medicamentum quod aut bilem flauam, aut atram, aut pituitam, aut

ferosa excrementa vacuet, exquisitè nouimus, cæterùm quantum dari oporteat ignoramus.

COMMENTARIVS.

Docet hoc loco Galenus quid artem medicam, maximè coniectricem faciat, nempe cuiusque remedii quantitas. Nam etsi compertum habemus tẽpus exhibendi cibi aut potus, eiusque calidi aut frigidi, instare, tamen quantum dandum sit, certò scire non possumus. Sic sæpe accidit vt exquisitè noscamus dandũ esse medicamentum purgans aut bilem flauam, aut atram, aut pituitam, aut serosos humores, tamen quantum eius da ri oporteat, nescimus. Hinc est quòd lib.3. Ther. metho. cap.3. ita scriptum reliquerit Galenus. Nulla est, inquit, in arte medica nec res, nec medela quæ specie dicibilis non " sit: sed quod nec dici, nec scribi, nec omninò percipi potest, id quantitas in vnoquoque " particulari est. Et lib.1. ad Glauco. cap.8. ait: Singulorum quantitas nec scribi, nec verbis vllo modo explicari potest. Proinde medicam coniectricem facit in primis cuiusque remedii quantitas, deinde etiam actiones medentium & operę. Hę siquidem incertum euentum habent. Quapropter quum cuiusque remedii quantitas exquisitè sciri non queat, neque etiam finis medicæ artis semper attingatur, ideò ipsa coniectrix appellatur. Minimè autem propter ipsius præcepta, quæ certè sunt perpetua, firma & stabilia, vt copiosius Galenus in libro de optima secta, ad Thrasibulum, ostendit.

Quãtitas nec dici, nec scribi potest.

Medicina cur ars coniectrix.

Verùm quod ita datum est correctionem subinde nullam admittit. Nam quod semel in ventrè ingestũ est medicamentum, quo minus totum deuoratum sit fieri non potest: neque licet vbi plus iusto iam purgatur homo partem eius quod oblatum est auferre. At in sanguinis missione maximum id bonum est, vacuationem vbi voles posse sistere, ac rursus quo vtique placuerit tempore, iterum vt fluat permittere, quoad rectè tibi habere videatur. Quocirca præstat, si nihil vrgeat, prima detractione parcius facta, iterum auferre, imò si volueris etiam tertio. In quibus igitur multa vacuatione est opus, vires autem sunt imbecilliores, in iis vacuationem recondere conuenit, quemadmodum nimirum & me in iis qui crudorum humorum copia laborabant facere conspexistis. Nam pauco sanguine vacuato. protinus mulsam probè coctam cum extenuantium medicamentorum quopiam, aut hyssopo, aut origano, & nonnunquam calamintha, aut pulegio exhibeo: aut cum mulsa oxymeli, aut oxyglycy. Deinceps rursum sanguinem aufero, interdum quidem eodem die, interdum verò postero, in quo rursum similiter prædictorum medicamentorum quodpiam exhibens, iterum sanguinem detraho, ac tertio die similiter bis.

COMMENTARIVS.

Venæ sectionem purgationi, aliisque præsidiis hoc loco Galenus præfert, quòd scilicet purgatoria medicamenta, aliaque remedia data nullam correctionem admittant. Quod enim semel est in ventrem ingestum medicamentum, quo minus totum sit hau stum fieri non potest. Neque vbi plus iusto ab assumpto medicamento purgatur ho mo, partem eius quod datum est auferre licet, adeoque periculum quod ab eius copiosiore sumptione imminet euitare haud possumus, quòd nimirum de eo auferre nihil nobis liceat. Sanguinis autem missio eo incommodo prorsus caret, licet enim hanc pro arbitrio nostro sistere, & rursum vbi ita ægrotanti conducere nobis visum fuerit, vt sanguis effluat permittere. Atque hinc est quòd in libro etiam de sanguinis missione aduersus Erasistratum inscripto in eum modum pronunciet: Medicus, inquit, solius

Venæ sectio purgationi præfertur.

» vacutionis quæ per ſanguinis fit miſsionem liberam habet ſiſtendi poteſtatem quandocunque illi placuerit, aliorum autem nullius. Et eo in loco reliquorum quoque remediorum, purgatoriorum præſertim, pericula commemorat. Vt certè inter omnia alia præſidia ſanguinis miſsio minus periculorum, ſi modò rectè illa vtamur, habeat. Deinceps quando vacuationem partiri expediat, hoc in cap. oſtendit: Tum ſcilicet vbi multa vacuatione eſt opus, vires autem ægrotantis ſunt imbecilliores quàm vt confertam ſanguinis detractionem ferre queant. Quare in iis vacuationem ταμιεύεσθαι, hoc eſt, recondere, aut in futurum reponere oportet: neque enim ſatis huius verbi proprietas Latinis verbis exprimi poteſt. Hoc eſt, non ſemel vniuerſum vacuare conuenit, ſed aliquid recondendum ac relinquendum in corpore, quod in futurum & deinceps vacuetur. In iis igitur in quibus crudorum humorum copia eſt, quandoquidem vires parum robuſtas habeant, vt ſuprà capite ſexto eſt commemoratum, ſanguis vitioſus non vna vice vniuerſus vacuandus erit, ſed primùm exiguo admodum detracto, deinceps mulſum in qua hyſſopum origanum, calamintha, pulegium, & alia medicamenta quibus extenuandi craſſos humores facultas ineſt, decocta ſunt, dare oportet. Aut cum mulſa oxymeli exhibendum, quorum vtrunque in craſſis ac glutinoſis attenuandis mirам efficaciam obtinet, quemadmodum Galenus. lib. 4. de Tuenda ſanitate, cap. 4. & ſequentibus aliquot, vbi ex profeſſo de crudis humoribus agit, copioſius docet. Neque alienum àb inſtituto hoc erit, ſi quis cum mulſa oxyglycy exhibeat. Eſt autẽ ὀξυγλυκὺ Græcis vox compoſita, nihilque niſi acetum dulce aut muſtum ſignificans, perinde atque ὀξύμελι, acetum mulſum. Componitur autem oxyglycy ex muſto & aceto, adiecta etiam interdum aqua potabili cocta, veluti eſt apud Conſtantinum lib. 8. de Re ruſtica. capite 35. Niſi quis oxyglycy eſſe mixtionem quandam ex aceto & vino paſſo, quod Græcis γλυκὺ dicitur, contendat, quod tamen parum retulerit. Siue enim ex muſto & aceto, ſiue ex paſſo & aceto mixturam intelligas oxyglycy, acetum dulce erit. Quippe etiam paſſum vinum eſt dulce, quod ex paſsis ſolùm vuis, & diutius in vite aduſtis fit. Cæterùm poſt extenuantium medicamentorum vſum iterum ſanguis auferendus erit, interdum eodem, interdum poſtero die. In quo tamen ante ſanguinis detractionẽ rurſus aliquid incidentium & extenuantium medicamentorum, de quibus plura Galenus in libro de Extenuante victu tradit, præbendum. Quod etiam die tertio, in quo ſimiliter ſanguis detrahetur, faciendum erit.

Quando vacuationem partiri oporteat.

ταμιεύεσθαι.

ὀξυγλυκὺ.

Porrò vbi feruentis ſanguinis copia acutiſsimam accendens febrem, inerit, confertim vacuare expedit, eamque vſque ad animi deliquium educere tentandum, virium inſpecto robore. Proinde noui quibuſdam ſex detractas eſſe cotylas confeſtim, nempe ſecundo vel tertio, vel quarto die: nonnunquam primo quoque die, quum febris noctis initio cœpiſſet, aut medio, ac quæ pridie comederant rectè fuiſſent concocta. Quibuſdam autem pridie inæqualitatem, aut ſudorem, aut capitis dolorem, aut alterius cuiuſpiam partis ſe ſentire querentibus, ac propterea parcè victitantibus, febricitare autem præcedente nocte incipientibus, primo die deſinente ſanguinem me detraxiſſe memini. In quibus enim tibi feruentis ſanguinis copia apparet, quàm ocyſſimè ipſum vacuare conator, priuſquàm in principem aliquam partem cum impetu decumbat. Quocirca per noctem nonnunquam incidere venam contẽris. Quippe ridiculum eſt quod quidam faciunt, à ſecunda diei hora ad quintam aut ſextam ſolummodo ſanguinem mittentes, alio autem nullo tempore: quos niſi clyſteribus: cibi oblatione, aliiſque remediis quocunque tempore noctis vti conſpexiſſem, grauiter vtique in eos inueherer. Quum verò omnia agunt

non

non præfinito horarum numero vno, & in omnibus morbis communi, sed vt malum vtique iubet, in sola mißione sanguinis prædictum modò tempus semper obseruant, maximè tolerabile est illorum erratum. Sic itaque affectis ægrotis, vt diximus, ad animi vsque defectionem sanguinem detrahere conuenit. Noui enim quosdam illorum ex animi deliquio necessariò esse refrigeratos, ac toto corpore succedentibus madoribus, aluo soluta, celeriter morbo liberatos.

COMMENTARIVS

In acutißimis febribus sanguis ad animi vsque defectionem mittendus.

In acutisſimis febribus ſanguinem vſque ad animi defectionem eſſe mittendum hoc loco Galenus hortatur. Quod etiam facit ſectione prima Aphoriſmorum, commentario 23. vbi ita ſcriptum reliquit: Ea igitur quæ ſit animi defectio vacuationis ratione, nunc ab Hippocrate dicta eſt, quòd ſit menſura vacuationis & in maximis inflammationibus, & in adurentibus febribus, & vehementiſsimis doloribus. Hęc ille. In præſentia itaque ait: Porrò vbi feruentis ſanguinis copia acutiſsimam febrem accendit, confertim, hoc eſt vniuerſim, non ſenſim & paulatim, vacuare, atque hanc ſanguinis copiam vſque ad animi defectionem educere conuenit. Et animaduertendum hoc loco Galenum loqui de ea vacuatione quæ animi defectionem affert & includit, ac minimè de ea quæ hanc ipſam excludit, quod nonnulli putant. Id quod alius Galeni locus qui eſt in lib. 9. Ther. meth. cap. 4. manifeſtiſsimè euincit. Ibidem enim ſic ſcribit: Aufero itaque ab homine eouſq; de induſtria ſanguinē, quoad animo linqueretur ὡς λειποθυμίαν ἐπιγενέσθαι, vt animi deliquiū ſuccederet. Itē paulò pòſt inquit: Noui ex iis quoſdam neceſſariò ἐπὶ τῇ λειποθυμίᾳ, ex animi deliquio refrigeratos. Quæ itidem verba diſertè docent eos animi defectionem incidiſſe, ita vt minimè dicere liceat hanc fuiſſe excluſam. Verùm vbi eòuſque vacuare voluerimus, virium robur diligenter inſpiciendum erit. Hinc loco paulò antè citato Galenus hanc ipſam vacuationem quæ ad animi deliquium fit, maximum planè, vbi valentes vires ſunt, continentis febris eſſe remedium ſcribit. Quocirca in virium imbecillitate huic vacuationi locus reliquus nō eſt. Quod dixit, Galenus exemplo confirmat, ſe nouiſſe quoſdam, inquiens, quibus confeſtim ſex detractæ ſint cotylæ. Veteribus autē duplex fuit cotyla, quod alibi quoq; mō ſtrauimus, attica & italica. Attica vncias menſurales nouem, ponderales autem ſeptem cum dimidia capiebat. Italica autem non fuit niſi libra menſuralis. hoc eſt vnciæ menſurales duodecim, quod in noſtris annotationibus in quartum Galeni de Sanitate tuenda librum conſcriptis exemplis aliquot oſtendimus. Siue igitur atticam, ſiue italicam intelligamus in præſentiarum cotylam, certè magna fuit eius quem Galenus detraxit ſanguinis copia. Quippe ſex cotylæ atticæ faciunt libras quatuor & ſemiſſem. Italicæ verò, ſex libras menſurales. Ea autem copia, vt diximus, confeſtim fuit detracta, hoc eſt ſecundo, vel tertio, vel quarto die: nonnunquam etiam primo, quum ſcilicet febris initio noctis, aut media nocte cœpiſſet, ac quæ pridie comederant probè fuiſſent concocta: neque enim crudis adhuc cibis in ventriculo exiſtentibus, temerè ſanguis detrahi debet, ne ſcilicet crudi adhuc cibi ac parum rectè cocti rapiatur in venas, ac ſubinde in totum corporis habitum. Nonnullis autem qui pridie inæqualitatem, aut ſudorem, aut capitis alteriúſve alicuius partis dolorem cauſabantur, ac propterea parcè comedebant, febricitare verò præcedente nocte cœperunt, primo etiam die detractus eſt ſanguis. Cuius quidem rei rationem Galenus hanc ſubiungit. Niſi enim feruentis ſanguinis copia ocyſſimè vacuetur, metus eſt ne in partem aliquam principem cum impetu decumbat. Cæterum animaduertendum hoc loco erit inæqualitatem, cuius paulò ante meminit Galenus, nihil aliud eſſe quàm moleſtæ cuiuſpiā in nobis rei ſenſum, quo à noſtra ipſorum natura immutatos nos eſſe coniicere poſſumus. Quippe tunc quidpiam in corpore ſentimus à nobis prorſus alienum, quod tamen quale ſit, haud-

Confertim.

Quando ad animi defectionem mittend. sāguis.

Cotyla duplex. Attica. Italica.

Crudis adhuc cibis in ventriculo existentibus sanguis haud detrahendus.

Inæqualitas quid.

Nocte etiam interdum sanguis mittendus.

quaquam satis exprimere possumus, vt copiosè admodum Galenus capite 7. libri secundi de Symptomatum causis ostendit. Porrò quum propter causam suprà commemoratam citissimè sanguis vacuandus sit, ideò noctu etiam interdum vena incidenda erit. Nec certè hac in parte ridiculus quorundam error ne minus idipsum faciamus nos impediat, qui à secunda diei hora ad quintam aut sextam vsque, sequentibus verò nequaquam, tantùm abest vt nocte venã incidere velint, sanguinẽ detrahũt. Nam si clysteribus, ciborũ oblatione, aliisque remediis quocũque tempore, iisdem quoque medicis consentiẽtibus, vti liceat, quare nõ etiam sanguinis missione? neque enim vlla diuersitatis ratio apparet. Hi sanè si reliqua omnia præsidia præfinito vno horarũ numero, & omnibus morbis communi, & nõ vt malum quodque iubet, adhibenda esse statuerent, certè magnam mererentur reprehensionem. Nunc quum in vno tantùm præsidio, nẽpe venæ sectione, præfinitum tempus obseruent, tolerabilior eorũdem est error. Porrò quòd veteribus duplices fuerint horæ æquales, & inæquales, copiosè admodum in annotationibus nostris in librum quintũ Galeni de Tuen. sanit. diximus. Hoc in loco de inæqualibus loquitur, quippe citra adiectionem verbi ἰσημερινῶν de boris verba facit. Cur autem iis qui feruentis sanguinis copia laborant, sanguis vsque ad animi defectionem sit mittendus, iam exponit Galenus, eiusque rei tres affert causas, quarum prima quidem est, quòd post deliquium corporis habitus refrigeratur. Altera quòd totius corporis sudores succedant. Tertia quòd aluus sua subinde sponte soluatur, adeòque æger iis rationibus à morbo liberetur. Harum quidem causarum meminit etiam Galenus comment. 25. sectionis primæ Aphorismorum, vbi in eum scribit modum: In

Quare iis qui feruentis sanguinis copia laborant sanguis vsque ad animi defectionẽ mittendus.

» ardentissimis febribus, si vsque ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius
» corporis habitus refrigeratur, & febris extinguitur, & plurimis etiam aluus citatur, & sudores emanant, & quidam eorum sanitati sunt restituti, alii adiuti plurimùm, vehemẽ-
» tiam morbi absciderunt. Et libro 9. Ther. meth. capite 4. Aufero, inquit, ab homine
» eousque de industria sanguinem, quoad animo linqueretur: maximum planè vbi va-
» lentes vires sunt, continentis febris remedium, id quod tum ratione, tum experientia
» didici. Primùm nanque in contrarium statum agitur corpus, celerrimè ex animi defe-
» ctu refrigeratum. Hoc verò nemo inuenire potest, neque quod ipsis ægris, neque quod
» naturæ quæ animantes gubernat, iucundius, vtiliùsve sit. Postmodum in eiusmodi cor-
» poribus necessariò superuenit alui deiectio, nonnunquam etiam bilis vomitio. Quas
» res statim à toto corpore madores sudorésve excipiunt.

Bonum itaque est pulsuum imminutioni attentum esse, tangentibus nobis eos sanguine etiamnum fluente, quemadmodum in omnibus aliis quibus sanguis mittitur facere sum solitus, ne aliquando nobis nil tale opinantibus pro animi deliquio mors succedat, quod tribus sanè accidisse medicis noui. Vnus eorum mulieri febricitanti venam incidit. Aliorum vterque viro: sed ad tantam duxere animi defectionem, vt refici ampliùs haud potuerint. Quocirca præstat confertas has vacuationes vitare ac fugere, nisi magna quædam necessitas vt id faciamus iubeat. Quinetiam reuulsio ipsa, non leue existens auxilium, per sanguinis quoque missionem sæpius facta; quanto maiorem in numerum particulares auxeris detractiones, tanto efficacior fit. Hæc itaque præscisse melius est.

COMMENTARIVS.

Præcepta duo admodum vtilia hoc in loco Galenus tradit. Quorum primũ in omni venæ sectione, potissimum verò in ea quæ ad animi sit deliquium obseruari debet, vt scilicet pulsuum imminutioni diligenter attenti simus, ne aliquando nobis nihil tale suspicantibus pro animi defectione mors ingruat. Quocirca in omni venæ sectione potissi-

potissimũ verò quãdo ad defectionẽ vsq; animi extrahere sanguinẽ annitimur, pulſ⁹ tãgere medicũ oportet, vt hic virtutis robur & imbecillitatẽ rectè deprehẽdere queat. Neq; enim vitalis roboris firmitudinẽ aut imbecillitatẽ recti⁹ q̃ ex pulsu, q cordis motũ denũciat, scire licebit. Vt aũt huic præcepto attẽtiores simus triũ medicorũ errata nobis ob oculos ponit, vt horum temeritate moti, quod alterũ præceptũ est, caueamus cõfertas has vacuationes, nisi magna quędã necessitas nos eis vti coëgerit. Tum enim, vt i cęteris oĩb⁹ necessitati parẽdũ erit. Meminit aũt duorũ posteriorũ etiã lib. 9. Ther. cap. 4. iis quidẽ verbis: Duos nanq; in ipsis medicorũ manib⁹ perire vidi, qui postquã aĩo linquerẽtur, nũq̃ recuperati sunt. Et ꝙ nõ nisi vrgẽte necessitate sanguis cõfertim sit vacuãdus, hinc etiã colligi potest, ꝙ remissio ipsa, & ad cõtraria loca tractio, nõ leue multis in morbis præsidiũ existẽs, efficacior multo fit, si particulares sanguinis detractiones maiorẽ in numerũ auctæ fuerint. Ita enim natura toties irritata, per particulares has detractiões sãguinis quę ad partẽ malè affectã cõfluunt, maiori cũ impetu in cõtrariũ locũ reponere ac detrudere assuescit. Vt hoc noĩe necesse sit auersionẽ quę p sãguinis missionẽ sępi⁹ iteratã fit, multò esse præstãtiorẽ, q̃ eã quæ cõfertim fieri solet.

Confertę vacuationes cauendæ, nisi magna necessitas vrgeat.

Sanguinis missio sępius iterata efficacius reuellit.

CAPVT XIII.

RVrsum verò ab initio ad ꝓpositã nobis speculationẽ reuertentes, exponam⁹ q̃ summè esse necessaria iis q semp sanguinis missione citra noxã vti volẽt cõpertũ habem⁹. Primũ quidẽ oĩm scire oportet dũ prædicti hui⁹ præsidij scopis augẽtur, maiorẽ indicari vacuationẽ. Imminutis verò, tãtũ de quãtitate vacuationis detrahẽdũ, quãtũ illi imminuti fuerit. Morbi igitur magnitudo vnã cũ robore virtutis primi mittẽdi sãguinis scopi fuerũt, ille quidẽ q̃ facere oportet idicãs, hic verò tanq̃ illũ haud impediẽs, quod simul indicare nõnulli recẽtiorũ medicorũ vocãt. Interdũ enim affect⁹ ipse sãguinẽ mittẽdũ esse iubet, viriũ verò imbecillitas ꝓhibet. Ambob⁹ aũt iisce scopis præsẽtib⁹, cõstat quidẽ, vt dictũ est antea, nullã plenitudinẽ crudorũ humorũ tãtã talẽq; esse, vt hoc remediũ impedire queat. Deinceps aũt cõsiderãdũ erit quale sit hoĩs naturale tẽperamẽtũ. Nã amplas habẽtes venas, mediocriterq; graciles, & minimè cãdidos, neq; tenera carne præditos, liberali⁹ vacuabis: eos aũt q cõtra se habẽt, parcius. Quippe sanguinẽ exiguũ habent, carnẽq; facilè trãspirabilem. Hac igitur de causa neq; pueris sãguinẽ mittes vsq; ad 14. ætatis suæ annũ. Post hũc verò, si sãguis mult⁹ coaceruat⁹ appareat, tẽpusq; anni vernũ fuerit, & regio naturã tẽperata, pueriq; natura sãguinea, sanguinẽ eo magis auferes, si vel peripneumoniæ, vel anginæ, vel pleuritidis, aut alterius acuti ac vehemẽtis morbi periculũ immineat. Primũ aũt, vt plurimũ, cotylã auferes. Quòd si postea tibi vires expẽdẽti validæ ꝑmanere videãtur, dimidiũ eius iterata detractiõe, adiicies. Didicisti verò vehemẽti pulsui cũ æqualitate, tanq̃ certo & minimè fallaci robustæ virtutis signo fidendũ esse, ex abũdãti aũt etiã magno. Proinde & septuagenariis, prædictis pulsib⁹ præsentib⁹, quãdo iubet affect⁹, sanguinẽ mittes. Sũt enim nõnulli etiã in hac ætate multi sãguinis, vnã cũ validis virib⁹, sicuti alij sicci, & pauci sãguinis, facileq; quacũq; corporis parte percussi nigrescentes. Itaq; nõ numero solũ, quod quidã faciũt, animũ aduertes, sed & corporis habitui. Nã sũt qui sexagesimo ætatis suæ anno sãguinis missionẽ nõ ferũt, quũ septuagenarij ferãt. Atqui minus iis vtiq; auferes, etiamsi eundem affectum quem florẽs corpus habere videantur.

COMMENTARIVS.

Quæ cognitu neceſſaria ſint iis qui innoxiè ſemper ſanguinis miſsione vti volunt.

Reuertitur hoc loco Galenus ad inſtitutum, exponitque breuiter admodum quæ cognitu neceſſaria ſint iis qui ſemper innoxiè ſanguinis miſsione vti volunt. Principiò autem conſiderãdos eſſe monet duos ſanguinis mittendi pręcipuos modos, an ſcilicet illi ipſi aucti, aut imminuti ſint. Si aucti enim fuerint, maiorem indicãt vacuationem. Sin contrà imminuti, tantum de quantitatis vacuatione detrahendum, hoc eſt tanto minus vacuandum erit, quanto prędicti ſcopi minores euaſerint. Sunt verò

Primi mittendi ſanguinis ſcopi.

primi mittẽdi ſanguinis ſcopi, vt dictum eſt capite nono, morbi magnitudo, & virium robur. Cęterùm morbi magnitudo quid faciendum ſit indicat, nempe ſanguinem eſſe mittendum, vt loco iam citato copioſè admodum eſt demonſtratum. Virium autem robur ſcopum primum non impedit, ſed illum potius iuuat. Viribus enim robuſtis, largius etiam vacuamus. Non prohibere autem nonnulli iuniorum medicorum ἀντενδείκνυσθαι hoc eſt, ſimul indicare vocant. Quippe ἀντὶ Gręcis interdum pro ſimul vſurpatur. Sic libro primo de Tnenda ſanitate, capite vltimo ἀντιδιῄρηται idem quod ſimul diuiſa ſunt ſignificat. Porrò accidit interdum vt affectus ipſe ſanguinem eſſe mittendum iubeat, virium verò imbecillitas, vtpote quæ ſanguinis detractionem nõ fert, prohibeat. Si itaque vires robuſtæ fuerint, ſimul cum affectu ſanguinem eſſe mittendum indicabunt. Ambobus itaque ſcopis pręſentibus, hoc eſt morbo exiſtente magno, & virtute valida, audacter ſanguis mittendus erit. Siquidem manifeſtum eſt tum nullam eſſe crudorum humorum tantam talemq; plenitudinem, quæ ſanguinis miſ-

ἀντενδείκνυσθαι.

Robur virtutis à copioſa cruditate exoluitur.

ſionem impedire queat. Si enim crudorum humorum copia ſubeſſet, virtutem eſſe robuſtam haud accideret. Nam, vt capite ſexto eſt comprehenſum, robur virtutis à copioſa cruditate exoluitur. Deinceps ei qui citra noxam venæ ſectione vti vult conſiderandum erit quale ſit hominis cui detrahendus ſanguis erit naturale temperamentum, atque adeò ætas ipſa, quæ hoc ipſum immutat. Naturale autem temperamentum eſt, quod ex quatuor elementorum commixtione, quam naturam Hippocrates & Galenus vocant, naniſcimur. Hoc quidem ideò cognoſcendum erit, quòd ex eo num omnino ſit mittendus necne, & an copioſè etiam aut parcè mittendus ſit cognoſcitur. Amplas nanque venas habentes, eo quòd Galenus libro ſecundo de Tempe. capite quinto atteſtante, calidiores natura ſunt, caloris enim opus eſt dilatare & extendere, & ſanguine multo abundant, largius vacuandi ſunt. Mediocriter etiam graciles, quippe vt loco paulò antè citato Galenus teſtatur, habitus gracilis cum venarum laxitate incidit. Quibus autem latæ ſunt venæ, his copia ſanguinis, vt ibidem ait Galenus & citra noxam venæ ſectionem tolerant. Non autem temerè adiectum eſt, mediocriter graciles: ſi enim vehementer graciles fuerint, copioſè vacuandi non ſunt. Habent nanq; & illi ſanguinem exiguum. Nulla enim alia de cauſa ſic vehementer graciles euaſerũt, quàm quòd copia ſanguinis, adeoque alimento deſtituti ſunt. Quapropter qui hac ratione ſunt graciles, iĳ non laxas, ſed potius anguſtas venas habent. Sic eos quoque qui non ſunt candidi, ſed florido potius colore, neq; carne tenera prædití, largius vacuare oportet, nulla alia de cauſa, quàm quòd ſanguine abundẽt. Contrà candidos, & tenera

Pueris vſque ad decimumquartũ annum ſanguis non mittendus.

carne preditos, eò quòd exiguum habeant ſanguinem, parcius vacuare conuenit. Hac igitur de cauſa, quia videlicet carnem teneram, ac facilè perſpirabilem obtinent, pueris vſque ad decimumquartum annũ ſanguis mitendus non eſt. Hinc eſt quod libro nono
„ Ther. meth. capite vltimo ſic ſcriptum reliquerit Galenus: Puerorum, inquit, ſubſtãtia
„ omnium facillimè diſcutitur ac diſsipatur, propterea quòd omnium eſt humidiſsima.

† aliàs Nulla verò frigidior.

Nullius verò quę frigidiſsima exiſtit. Quo minus vacuantis præſidĳ eget, quum habeat ex ſeipſa vnde naturaliter vacuetur. Poſt annum verò decimumquartum, ſi peripneumonię, pleuritidis, anginæ, aut alterius acuti morbi periculum inſtat, prę ſertim ſi ſanguis copioſus in iis coacetuatus ſit, tempus anni vernum, atque adeò temperatum fuerit, regio itidẽ temperata, & pueri natura ſanguinea, ſanguis iis audacter mittendus erit. Nam morbi vehementia, & ægroti natura ſanguinea, ſanguinis miſsionẽ requirũt,

tempus

tempus anni,& regio temperata, ad sanguinis detractionem sine noxa sustinendam aptissima sunt. Principiò autem, vt summùm, extrahenda erit cotyla vna, hoc est mensurales vnciæ nouem, aut ponderales septem cum dimidia, si Atticam intelligas cotylam. Aut vnciæ duodecim, si Italicam accipias. Quòd si post eam sanguinis detractionem vires adhuc validæ fuerint, dimidium eius, hoc est, mensurales vncias quatuor, & drachmas quatuor, aut vncias tres ponderales cum dimidia, adiicies, detractione scilicet iterata. Vt autem medicus sciat quando vires adhuc validæ sint, signa eius rei è pulsu sumenda esse hortatur. Vehemens enim pulsus cum æqualitate, & ex abundanti magnus, minimè fallax robustarum virium signum est, quemadmodum suprà capite nono, & in libro de Causis pulsuum copiosè & luculenter ostendit Galenus. Quòd si ita in septuagenariis iam dicta pulsuum signa appareant, modò idipsum iubeat affectus, iis sanguinem mittere nihil metues. Porro vt nonnulli in ea ætate constituti multi sanguinis, & viribus robusti: ita alij contrà sicci sunt, & pauci sanguinis, & in partibus corporis percussi facilè nigrescentes. Sic enim legendum, quum in græco sit μελαινόμενοι, non atescentes, vt alius interpres conuertit, qui legit μαραινόμενοι. Quam quidem lectionem etiam antiquus confirmat interpres, qui hoc loco conuertit facilè nigrescentes. His sanè cùm exigui sint sanguinis, & frigidi, sanguis non erit mittendus. Nigredo enim quæ in percussis partibus apparet certum paucitatis caloris natiui, adeoque sanguinis, qui illius quasi materia est, vt suprà capite quinto ostendimus, signum existit. Nigredinem verò facultatis vitalis extinctionem indicare Galenus etiam libro secundo Prognosticorum commentario octauo testis est. Quapropter non numero solùm annorum, vt nonnulli medicorum faciunt, sed etiam corporis habitui attentum esse oportet. Quippe sunt qui sexagesimo ætatis suę anno sanguinis missionem ferre non possunt, quum tamen sint subinde septuagenarij qui illam citra noxã ferant, quòd scilicet habitus corporis eorum sit eiusmodi qui ad detractionem sanguinis est idoneus. Vtcunque verò senioribus propter corporis habitum interdum sanguinem mittere liceat, tamen semper illis, etsi eodem affectu laborent, minus quàm ætate florentibus est auferendum sanguinis: quòd scilicet virtus eorundem sit imbecillior, minusque sanguinis habeant quàm florentes ætate.

Cotyla vna.

Signa validæ virtutis è pulsu cognoscenda.

Nigredo in percussis & afflictis partibus quid significet.

Nõ numero tantùm annorũ, sed & habitui corporis attentũ esse oportet.

Senioribus minus quam florẽtibus ætate sanguinis extrahendum.

CAPVT XIIII.

Optimum quidem erit priusquàm incidatur vena hæc omnia expendere, maximè de retentis hæmorrhoidibus, & purgatione muliebri. Quando igitur incisa vena sanguis effluit, mutationi eius, præsertim vbi iam phlegmone adest, & labascenti effluxionis robori, potissimũ verò mutationi pulsuum, tanquam indicio nequaquam mendaci animum attendere oportet, confestimque quiescere pulsu vel in magnitudine, vel in quauis inæqualitate mutato. Nam de mutatione in imbecillitatem quid attinet dicere? Quippe didicisti in huiusmodi qualitate certum validarum & infirmarum virium fieri discrimen. In quibus autem prope sectam venam ingens quædam phlegmone est, optimum fuerit sanguinis & in colore, & in consistentia mutationem expectare, quemadmodum etiam Hippocrates in libro de Victu acutorum de pleuritide verba faciens significauit. Alius enim qui iuxta phlegmonen hæret sanguis est ab eo qui secundum naturam se habet, vtpote plus calefactus. Si enim anteà crudior erat, rubicundior & flauior fit. Sin eiusmodi prius erat, adustus in nigrum conuertitur. Quocirca Hippocrates de pleuriticis ita scriptum reliquit: Incidenda verò in gibbero interna vena, nec cuncte-

ris copiosè auferre, donec rubicundior flauiorque multo effluat, vel pro puro & rubicundo liuidus, vtrunque enim accidit. Nam signum statuit aliquid sanguinis eius qui est prope phlegmonen in sectam venam assumptum esse, in hoc quòd mutatio in eo appareat. Non tamen omni ex parte hanc expectare oportet, verùm accidit interdum vt antequam hæc fiat cessandum sit, duabus de causis, quòd videlicet imbecilla sit virtus, aut phlegmone maligna. Nonnunquam enim nihil concedit, sed vehementer impactus est sanguis. Si itaque virtus vacuatione nondum exolui videatur, pulsum iam ipsorum attingens, vbi is cui sanguis mittitur ætate viget, mutationem expectare conuenit. Idque magis si ambiens temperatus fuerit.

COMMENTARIVS.

Expeditis iis quæ in mittendo sanguine diligenter sunt medico expendenda: nunc quibus signis intentum esse oporteat medicum, vt quando in detractione sanguinis sit interquiescendum, cognoscat, luculenter admodum docet. Sunt autem tria potissimum signa quibus cognoscimus quo tempore sanguinis effluxus sit cohibendus, mutatio nimirum sanguinis, labescens effluxionis robur, & pulsuum mutatio. Quod ad primum quidem signum attinet, in quibus prope venam quæ secta est ingens fuerit phlegmone, sanguinis & in colore, & in consistentia mutationem expectare oportet, quemadmodum etiam Hippocrates lib. 2. Vict. acut. morb. Aphor. 10. vbi de pleuritide verba facit, nobis significauit. Disertè enim ibidem asserit incisa in gibbero interna vena non esse desistendum à sanguinis detractione, donec rubicundior flauiorque multo quàm fuerat initio effluxionis, aut pro puro & rubicundo lucidus effluat. Quippe sanguis qui iuxta phlegmonen hæret, alius est ab eo qui in reliquis corporis partibus secundum naturam se habet, vtpote à vehementi ac præter naturam qui in phlegmone est calore plus calefactus. Quapropter, si anteà sanguis qui in totum spargitur corpus, pituitosior ac crudior erat: rubicundior sanè & magis flauus euadet qui in eo quod phlegmone obsidetur latere continetur. Quòd si verò sanguis in corpus totum diffusus rubidus fuerit, is proculdubiò qui ad phlegmonen est, adustus, assatusq; in nigrum permutabitur. Liuidus autem in ea quæ fit à rubido ad nigrum transmutatione, medium obtinet. Coloris igitur mutatio, sanguinis ex particula phlegmone obsessa translationem sufficienter demonstrat. Quanquam verò coloris mutatio modũ & mensuram vacuationis indicat, non tamen oportet hanc semper expectare, sed interdum antequam hæc appareat à sanguinis detractione erit desistendum, idque duplici de causa. Primùm quòd virtus sit imbecilla, nec tantam vacuationem quam coloris sanguinis mutatio sequitur ferre queat. Secũdò, quia phlegmone maligna est, nec quicquam de se sanguinis concedit, vtpote qui illi vehementer sit impactus. Tũ igitur potissimum sanguinis in colore mutatio expectanda erit, quando virtus est valida, quod pulsu, qui tangendus medico erit, vt paulò pòst latius dicemus, deprehenditur, ægerq; ætate viget, & aër sit temperatus. Hæc enim singula ad sanguinis commodam missionem non parum conferre partim anteà demonstrauimus, partim in sequentibus docebimus. Alterum quod nobis monstrat quando sanguis secta vena sit cohibendus, est labascens effluxionis robur. Si enim sanguis minori impetu quàm antea effluat, signũ est satis iam eius esse detractum. Tertium signum, atque inter alia minùs mendax, pulsuum est immutatio. Quapropter pulsuum mutationi diligenter animus attendendus est, & confestim quiescendum à sanguinis detractione, vbi vel in magnitudine, vel in quauis alia inæqualitate pulsus mutatus fuerit. Est enim in hac qualitate, hoc est specie pulsus, vehementis nimirum & languidi, certa validarum & infirmarum virium discretio. Quippe hoc genus pulsuum à virium robore sumitur, vt copiosè admodum

Tria signa quib' quo tempore sanguinis effluxus sit cohibẽdus cognoscimus.

Non semper sanguinis mutatio expectanda.

Quando sanguinis mutatio expectanda.

Labascens effluxionis robur.

Pulsuum immutatio.

Qualitas idem quod species significat.

Galenus in lib. de differen. pulsuum demonstrauit. Quapropter immutatio pulsus in imbecillitatem certissimum est indicium sanguinis effluxum esse cohibendum.

Duo enim hæc sunt propter quæ maximè coniecturalis in hoc præsidio vacuationis quantitas efficitur, nempe quòd qualis sit laborantis natura nobis exquisitè cognoscere non liceat, & ambientis temperamentum quale sit à missione sanguinis futurum. Quando enim febrilis calor multum sanguinis discutit, æger verò tenui vtitur victu, necessariò illum alimentum ex sanguine breui deficit, interimq; virtus exoluitur. Absumitur aût ob ægrotantis temperamentum, siquidem calidum & humidum existat, quale etiam est puerorum. Propter verò ambientem, si regio calida, & hora æstiua fuerit. Quocirca minus detrahimus quàm plenitudo imperat, per ætates quidem, in pueris: per corporis habitus, in iis quibus mollis teneraque est caro, & candidis, quales sunt Galli. Per tempus autem, sub Cane. Similiter verò per regiones & temporum constitutiones. Alia autem ratione, vt antea est cõprehensum, in contrariis, hoc est, in frigidis temporibus & regionibus, largâ sanguinis vacuationẽ vitamus, propter sequentem nimirum refrigerationẽ. Quapropter vnum in vno quoque dictorum scripto definire vacuationis modum haud licet. Noui enim quibusdam sex libras sanguinis detractas abundè fuisse, vt febris confestim extingueretur, nec vlla virium sequeretur afflictio. Nonnullis verò sesquilibram, haud citra leue saltem aliquod virium detrimentum. Quibus si quis duas vacuasset, summè vtique læsisset. Proinde noui etiam quibus vnam vtiliter detraxi libram, & hac nonnunquam etiam minus, idque à venis gibberi, poplitis, & tali. Nam ex venis quæ ad magnos sunt oculorum angulos, aut sub lingua, nihil effatu digum effluere solet: sicuti nec si quis in pedibus, aut summa manu incidat venam, quemadmodum qui lienem curari arbitrantur à venæ quæ ad secundum paruorum diguorũ est sectione, de qua fusius deinceps dicetur.

COMMENTARIVS.

Duo esse hoc loco docet Galenus propter quæ quantitas vacuationis per venæ sectionem maximè coniecturalis efficiatur, laborantis nimirum naturam, & ambientis temperamentum. Qualis enim sit ægrotantis natura nemo exquisitè scire potest. Per naturam autem hîc intelligere oportet non solùm hominis temperaturam quę ex cõmixtione quatuor Elementorum conflatur, sed etiam proprietates quæ illam sequuntur. Quapropter quum naturam ægrotantis medicus exquisitè cognoscere non possit, coniecturis certè illi vtendum erit talibus, quæ illum quoad fieri potest ad eius cognitionem proximè ducant. Pari modo fieri non potest vt quale futurum sit aëris nos ambientis temperamentum à secta vena exquisitè sciamus. In horas enim singulas interdum aërem mutari accidit. Plurimùm igitur situm est in eo, vt qualis sit ægrotantis natura, & qualis etiam à vena secta futurus sit aër cognitum habeamus. Nam si æger febre vehementi laboret, fieri non potest quin calor febrilis multum sanguinis discutiat. Quum verò vt tenui quoq; in febre vtatur victus ratione necessariũ sit, quæ vires, vt testis est sect.1. Aph. com.4. Galenus, comminuit, vt breui illum alimentum ex sanguine deficiat, virtusq; interim exoluatur necesse est. Quę vt citius dissipetur & absumatur ægrotantis quoq; & ambientis temperamentum efficit. Si enim temperamentum ægrotantis sit calidum & humidũ, quale est puerorũ, vt citò discutiatur aptissimũ

Duo sunt pptet quæ quãtitas vacuationis per venę sectionem cõiecturalis efficiatur.

Natura;

Quæ dissolutionis viriũ causæ.

Temperamētum ægrotantis calidum & humidū. Ambiens calidꝰ.

erit. Puerorum nanque substantiam omnium facillimè discuti & dissipari, propterea ꝙ est humidissima & calida, Galenus libr. 9. Ther. method. capite vltimo, & supra cap. 13. copiosius mōstrauit. Pari modo si ambiens fuerit calidus, vt accidit in regione calida, & æstate, citius etiam vires exoluuntur. Quapropter non rarò fit vt minus nobis sanguinis sit detrahendum quàm plenitudo suadeat ac iubeat: idque vel propter ætatē, vt in pueris, vel propter habitum corporis, vt in iis quibus est caro mollis teneráque, & candidis, quales Galli sunt, vt suprà quoque, capite nimirum sexto huius libri dictum est. Gallos autem hîc intelligere oportet eos qui Galeno aliisq; Græcis κέλτοι dicuntur. Qua quidem voce veteres Græci, & Gallos, & Germanos significabant quemadmodum nostris annotationibus in lib. 1. de Tuend. sanit. Galeni fusius docuimus.

κέλτοι.

Tempus anni & regio. 4. Aphoris. 5.

Præterea minus detrahimus propter tempus anni, vt sub Cane. Atque hinc est quòd Hippocrates etiam dixerit: Sub Cane, & ante Canem purgantium medicamentorum „ vsus molestus est. Minus quoque detrahimus sanguinis propter regiones, & temporū „ anni cōstitutiones, vtpote quæ vires corporis etiam dissoluunt. Cæterùm alia ratione largam sanguinis vacuationem vitamus in contrariis, hoc est frigidis temporibus & regionibus, nempe propter eam quæ sequitur refrigerationem, vt capite sexto dictum est. Quare quum non liceat in vnoquoq; prædictorum scripto definire vnum, adeoq; certum vacuationis modum, perspicuum omnibus sit, vacuationis quantitatē in sanguine mittendo esse coniecturis quibusdam colligendam. Fuerunt enim quibus sex libræ sanguinis detractæ nihil viribus incommodarunt, sed confestim potius febrē extinxerint. Atque ex eo Galeni loco palàm est, veteres in suis venæ sectionibus multò plus quàm hodie Medici solemus sanguinis detraxisse, vt illas adeò parcas & exiguas, quibus vulgò hodie Medici vtūtur, sanguinis detractiones, vix scarificationis nomine dignati fuissent, quemadmodum plenius sect. 5. Apho. Hippocratis comm. 31. monstrauimus. Sunt autem alij quibus vix vnam cum dimidia libram, citra saltem leue virium detrimentum, detrahere possis. Quibus si duas auferres, summè quidem læderes. Sunt denique quibus vna tantùm libra vtiliter vacuatur, & interdum minus, idque ab iis venis quæ in gibbero sunt, poplite, & talo. Ex nōnullis venis, vtpote iis quæ ad magnos oculorum angulos, aut sub lingua sunt, nihil effatu dignum, vt quæ exiguæ sunt, efluere potest. Sicut certè accidit vbi quis in pedibus aut in summa manu incidat venam, vt faciunt qui in lienis affectibus venam quæ ad secundum paruorum digitorum, seu anularem est aperiunt, de qua fusius cap. 16. dicemus. Animaduertendū autem hunc locum prorsus explanari ab iis quę Galenus lib. 3. de Anatomic. administr. scribit, dum „ inter cætera ita inquit: Reliqua pars venę quę paruum auricularémve digitum adit, dū „ obliquū cubiti appendicē perreptat, exilem quandā ad posteriorē medij digiti sedem „ transmittit. Post hęc bifariā scissa, altera quidē parte mediā inter magnū & anularem „ digitum regionem ingreditur: Quam sanè venam nonnulli in sinistra manu secantes, „ sinentesq; ex ea fluere sanguinē quousq; sua sponte sistatur, lienem ex tali vacuatione „ iuuari aſſerūt. Altera autem parte venę humiliore, rursus in eam regionem quę est in- „ ter anularem & paruum digitum media fertur. Hæc ille. Vnde certè omnibus palàm fit, olim in lienis affectibus non eam quę inter auricularem & anularem est venam, vt hodie passim fieri cernimus, sed eam potius quę inter anularem & medium digitum est fuisse sectam.

Sex libræ sanguinis quibusdam detractæ. Veteres plus sanguinis quàm hodie sit detraxisse.

Olim in lienis affectibꝰ vena quæ inter anularem & medium digitū est secabatur.

CAPVT XV.

SI igitur quæcunque à Medicis de hoc cōsilio dicta sunt scribere vellem, libro mihi opus esset magno, & per se perfecto. Quemadmodū verò in aliis quæ hucusq; definita sunt meā vobis sententiā exposui, qui eā in artis operibus probari cōspexistis: ita nūc quoq; faciā, initio

sermonis

ſermonis ab is quæ quotidie in laborãtibus manifeſtè vidẽtur ſumpto, quæ primus Hippocrates diligenter obſeruans ſcripſit. Eſt verò eorũ vnũ & primum caput. Quæcunq; ſanguinis eruptiones κατ' ἴξιν fiunt, maximã ægrotãtibus commoditatẽ afferre. Quod verò κατ' ἴξιν vocat ſecundum rectum, omnibus confeſſum eſt, quòd ipſe manifeſtè hac voce κατ' ἴξιν ſæpenumero in hoc vtatur ſignificatu. Quæ verò contrà ſanguinem excernunt, nihil iuuare, aut etiam nocere, quòd ſcilicet interdum citra mali leuamen vires exoluant. Neq; enim liene magno exiſtente è dextra nare ſanguis erumpens, neque in iecore è ſiniſtra ullam adfert vtilitatem: ſed reuulſio quidem quæ in rectum fit manifeſtam vtilitatem celeriter oſtẽdit: in quibus autem contrà accidit, nequaquam. Dextra igitur nare ſanguinem effundente, ad dextrum hypochondrium affixa cucurbitula ſanguinis eruptionem clarè celeriterque ſiſtit: perinde atque ad ſiniſtrum, ſanguinem excernente ſiniſtra.

COMMENTARIVS.

Oſtendit initio huius capitis Galenus ſe non poſſe hoc loco ſingulorum medicorum de vacuationis quantitate conſilia atque opiniones ſcribere, quòd ſcilicet ſi hoc præſtare conaretur ſibi magno, & qui per ſe perfectus eſſet, libro opus foret. Quàm variæ enim fuerint de hac re Medicorum ſententiæ, in libro de Sanguinis miſſione aduerſus Eraſiſtratæos nonnihil ſignificauit, vbi ita ſcriptum reliquit: Fuerunt nonnulli » Medici qui vacuationis quantitatem quibuſdam ſignis definierunt, veluti ſi vel color, » vel tenor, vel ſanguinis fluxio mutetur, aut pulſus tempore ſubtractionis ex debilitate » collabantur, ac ſudores prorumpant, aut ea quæ aliqui labores vocant, aut denique vomitus vehementiores exuperantéſve alui deiectiones appareant. Alii etiam vſque ad » animi defectionem, producendam vacuationem putant. Aliqui item tum coloris in » toto corpore permutatione, tum pulſuum alteratione commoderatam ſubtractione » coniectantur. Nec defuerunt quidam qui conſtitutam etiam quandam menſuram il- » lius proponere auderent, proinde quaſi duabus cotylis atticis, aut paulò plus minúſve » moderata ſubtractio circumſcriberetur: quum ex commoderata proportione adhibi- » tis ad id & ætate hominũ, & natura, & tempore anni, & regione, noſipſi maius minúſve » cuique quadrans inuenire poſſimus. Hæc & alia multa ibidem Galenus percenſet, quæ in præſentia omittere ſtatuit, & ea quæ adhuc reſtant de venæ ſectione dicenda potius definire pergit, initio ſumpto ab iis quæ quotidie in ægrotantibus apparẽt, & ab Hippocrate diligenter ſunt obſeruata, quorum ſanè hoc primum eſt caput. Eruptiones excretionéſve ſanguinis κατ' ἴξιν factæ, maximam ægrotis commoditatem afferunt. κατ' ἴξιν autem Hppocrati nihil aliud, niſi κατ' εὐθὺ, hoc eſt, in rectum, aut è directo, vel εὐθυωρίαν, id eſt, rectitudinem ſignificare, hoc in loco, & multis aliis teſtatur Galenus. Quippe libro 1. de Victu acutor. morborum. com. 29. ita ſcriptum reliquit: εἴσμεν ὅτι τὴν ἴξιν ὡς τὸ πολὺ μὲν εὐθυωρίαν λέγει Ἱπποκράτης. Quod eſt, ſcimus quòd Hippocrates ἴξιν, vt plurimùm, rectitudinem dicit. Et lib. 2. de Curandi ratione ad Glauconem, cap. 7. in eum ſcribit modum: Quod κατ' ἴξιν ab Hippocrate dicitur, hoc ipſum eſt ſecundum rectitudinem, è directóve. Rectitudinem autem non mathematicam, ſed naturalem, quæ ſecundum fibras & filamenta ſtamináve fit venarum & arteriarum Hippocrates intellexit. Quippe venæ fibris contextæ ſunt rectis & tranſuerſis, quibus actiones ſuas motuſque obeunt. Rectis nanque attrahunt. Tranſuerſis verò excernendi functionem obeunt. Non eſt autem fibra niſi pars ſubſtantiæ tenacioris ſolida, gracilis, oblonga, filoque perſimilis, quæ motui inſeruit. Hanc ſanè fibrarum rectitudinem atque conſenſum Hippocrates in ſpontaneis ſanguinis eruptionibus medico diligenter eſſe obſeruandum paſsim hortatur. Si enim natura in excernendo ſan-

Variæ veterũ de vacuationis quãtitate opiniones.

κατ' ἴξιν quid Hippocrati ſignificet.

Rectitudo.

Fibra quid.

guine rectitudinem illam obseruat, maximam certè ægrotātibus commoditatē affert. Si verò contrà sanguinem excernit, nihil iuuat, aut etiam nocet, quia scilicet nonnunquàm vires exoluit, vacuato nimirum sanguine bono, vitioso autem & inutili intus relicto, morbumque nihil leuat. Neque enim quicquam hac lege à loco laborante excernitur sanguinis noxij. Hinc est quòd lieni malè affecto, sanguinis ex dextra nare eruptio nullam adferat vtilitatem: & iecori, è sinistra nare erumpens sanguis nihil commoditatis afferre solet. Quod confirmant etiam ea, quæ lib. 3. de Crisibus, cap. vltimo, „ scribit Galenus, inquiens: Dextra hypochondria ex dextra nare bonam indicationem „ afferunt: sinistra verò, ex sinistra. Atque hunc quidem naturæ motum medicus quoque in suis reuulsionibus, vtpote fidelis minister, sequi debet. Si igitur per reuulsionem in contrariúmve attractionem, sanguinis eruptionem sanare expedit, vt in rectum fiat curare debet. Ea enim reuulsionis ratio celeriter manifestam vtilitatem ostendit, contraria verò nequaquam. Quapropter qui sanguinis ex naribus profluuium curare rectà ratione cupit, is sanguine ex dextra nare emanante, dextro hypochondrio cucurbitulam affigat: ex sinistra verò nare si erumpat, sinistro. Sic enim clarè & celeriter sanguinem erumpentem sistet. Quod libro quoque quinto The. Meth. cap. 3. Galenus docet, „ ita scribēs: Quum è naribus sanguis erumpit, eum retinent magnæ in hypochondriis „ defixæ cucurbitulę. Infigendæ autem sunt, si ex dextra nare profluit, super iocinore: sin „ ex sinistra, super liene: si abvtraque nare, super vtroque sunt imponendæ viscere. Quòd „ si resolutus adhuc æger non sit, etiam vena in gibbero incidenda est, qui profusioni è „ directo respondet. Cæterùm animaduertendum hoc loco erit, postremam huius capitis partem de reuulsionibus medicis in Græcis codicibus esse mirificè deprauatam ac mutilam. Tamen ex antiquo interprete satis colligi potest ita prorsus esse legendum: ἀλλ' ἡ ἀντίσπασις μὲν ἐπὶ τοῖς κατ' εὐθεῖαν ἀντισπῶσιν ἐναργῆ τὴν ὠφέλειαν ἐν τάχει δείκνυσι. Quorum quidem verborum is sensus erit, quem in nostra conuersione expresimus.

Græcus Aldinus codex emaculatus.

CAPVT XVI.

Porrò si in eruptionibus sanguinis quæ in rectum fiunt, reuulsionis gratia sanguinem mittas, mox conspicuam videbis vtilitatem. At si contrà venam seces, nullum sequetur commodum. Sic itaque liene laborante, incisio eius venæ quæ ad anularem est digitum sinistræ manus iuuat æquè, acsi internam quæ in gibbero est secueris. Siquidem multùm iuuat lienem malè affectum sanguinis ex sinistra manu vacuatio. Præstat autem nō semel quod conuenit vacuare, sed in duos partiri dies. Scire nequeo qua de causa medici lienosis mittere sanguinem neglexerint. Ego enim semper magnam sequi vtilitatem cognoui, si etiam libram vnam vacuassem. Verùm vacuationis quantitatem ac mensuram ex prædictis scopis conijcere oportet. Quinetiam pleuriticis quæ è directo laborantis lateris facta est venæ sectio, evidentissimam sæpe vtilitatem ostendit: quæ verò ex manu contraria, aut omninò obscuram, aut longo pòst tempore. Adhæc oculorū vehementissimos dolores persæpe intra horā vnius spatium humeraria vocata venæ sectio compescit.

COMMENTARIVS

In missione sanguinis rectitudo obseruari debet.

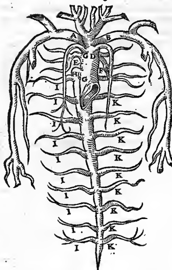
Vt præcedenti capite inter expulsiones excretionésve naturæ eas quæ in rectum fiunt cæteris prætulit, vtpote meliores, ita hoc loco medicum hortatur, vt in missione sanguinis rectitudinem, siue reuulsionem, siue deriuationem moliatur, non negligat, sed diligenter obseruet. Quum enim is naturæ minister sit, debet in suis vacuationibus hanc ipsam rectè operantem summo imitari studio. Sunt autem vacuationis modi

quatuor

Vacuationis quatuor modi. *Retractio.* *Deriuatio.*

quatuor. Prior enim retrahit materiã, & hæc quidé Grecis ἀντίσπασις, Latinis retractio, & reuulsio dicitur. Neque enim aliud est reuulsio, quàm humoris fluxuri: aut iã fluentis retractio. Altera verò ad latus trahit seu deriuat, Hæc Græcis παροχέτευσις, Latinis deriuatio nominatur. Quippe per eam humor particulam laborantem obsidens, ex parte propinquiore sana educitur. Quod testatur Galenus, qui lib. 6 Epide. parte 2. cóment. 3. deriuationem ita describit: Deriuationem, inquit, appellare consueuit Hippocrates, quum humor aliquis vacuatione indigens, neque per conuenientem locum ferri cœperit, neque tamen valde procul à conueniente, neque ad remotissimum. Tertia ex ipsamet particula malè affecta vacuat: Et hæc simplex vacuatio commodissimè appellabitur, eo quòd vacuet tantùm neque reuellens, neque deriuans. Quarta est quæ retrahit simul & deriuat. Prioris vsus erit inter initia statim morbi, dum adhuc confluit humor. Alterius, vbi iam humor partem obsedit. Tertiæ, quando malum iam est inueteratum. Quartæ, vbi pars humoris adhuc fluit, pars iam locum obsidet. His præmissis facillimum erit quæ hoc in capite Galenus tradit intelligere. Semper enim, etiãsi reuellere per venæ sectionem animus est, sanguinem è directo mittendum esse docet, dicens: Si in eruptionibus sanguinis in rectum factis reuulsionis gratia venã seces, mox manifestam vtilitatem conspicies. At si contrà sanguinem mittas, nulla sequetur commoditas. Sic sanè sanguine ex sinistra nare erumpente, rectè feceris, modò nihil obstet, si reuulsionis gratia venam in manu sinistra secueris. Cuius equidem venæ sectio, siue in gibbero, siue ad anularem vocatum digitum fiat, alios quoque lienis affectus iuuat. Pari ratione pleuriticis etiam è directo laborantis lateris vena secanda erit, quòd scilicet euidentissimam sæpe vtilitatem adferat. Contrà verò quæ ex manu contraria haud secanda, quòd obscuram, & non nisi longo pòst tempore, vtilitatem præbeat. In oculorum denique vehementissimis doloribus persæpe humerariæ venæ quæ in rectũ est sectio plurimum commodi attulit, & dolores intra vnius horæ spatium sedauit. Rectitudinem verò & contrarietatem hîc intelligere oportet eam quæ ex fibrarum quæ in venis sunt consensu aut dissidentia sumitur, vt etiam capite præcedenti monuimus. Quod vt iterum moneamus necesse est, propter eos qui fortè Galenum hoc loco & alibi de mathematica rectitudine & contrarietate loqui existimant, adeoque docere, quòd semper ex latere, quod situ & positu in rectum est, sanguinem auferre oporteat, quod planè absurdum foret. Nam ita in omni pleuritide sinistri lateris ex interna eiusdem lateris gibberi vena sanguis detrahendus foret, quod tamen anatomes ratio non permittit, quę nobis fibrarum in venis rectitudinem ob oculos ponens, & clarissimè demonstrans, illam magis quàm mathematicam esse nobis obseruandam monet. Quam rem vt lector rectius intelligat animaduertendum erit quòd in pleuritide costarum tam superiorum trium, quàm inferiorum nouem dextri lateris, semper ex dextra axillari est mittendus sanguis. In sinistri autem lateris pleuritide, non perpetuò ex sinistra axillari sanguinem auferre oportet. Sed tum tantùm, quando in tribus eiusdem lateris costis superioribus phlegmone constiterit: quòd scilicet huic venæ cum iam dictis costis consensus & rectitudo sit. Quòd si verò in inferioribus costis sinistri lateris phlegmone fuerit, tum axillaris dextra, non sinistra incidenda venit, eo quòd hæ costæ à vena coniuge carente, ac paris experte, ἄζυγον Græci vocant, nutriantur. Siquidem ita appellari meruit, quòd ex latere opposito nullam sibi respondentem venam sortiatur. Oritur autem hæc à dextro cauæ venæ, postquam cordis inuolucrum transcendit, latere, ac deorsum ad quartæ propemodum thoracis vertebræ corpus contorquetur, & decliuis secundum dextrum vertebrarum latus porrecta, vtrinque ad inferiorum nouem costarum interualla ramos has enutrientes emittit, vt ex isto schemate omnibus euidentissimum fit.

Vacuatio simplex. *Vacuatio retrahens & deriuans.* *Semper sanguis è directo mittẽdus.* *Rectitudo.* *Quę vena in pleuritide secanda.* *Vena paris expers.*

In hac rudi figura A litera significat venam axillarem dextrã: B verò sinistram, C & D ambas venas ad anteriora thoracis sub pectoris osse perreptantes. E venulam nutrientem tres costas superiores dextri lateris. F venam alentem tres elatiores costas sinistri lateris. G venæ cauæ truncum dissectum, vbi dextram cordis auriculam caua tangit, atque in dextrum cordis sinum ingreditur. H venam sine pari ex caua enatam. I. I. &c. nouem ramos venæ paris expertis, nutrientes nouem costas dextras inferiores. K. K. &c. propagines eiusdem venæ humiliores costas sinistras alentes indicant.

Quare Galenus venam paris expertem sub corde emergere tradit.

Porrò quòd Galenus libro 2. Victus acuto. com. 10. venam paris expertem sub corde emergere tradit, non alio factum est nomine, quàm vt is Hippocratis sententiam, qua in inferiorum costarum phlegmonis venæ sectionem non admodum probat, honesta aliqua ratione tegeret, & excusaret. Summa enim qua potuit moderatione se nunquam ferè non reprefsit, vniceque studuit vt quàm minimùm ab Hippocratis præceptis recederet. Quantumuis autem Hippocrati contradicere religiosissimè cauerit, adeoque aliquam rationem, nempe venarum distantiam, comminisci studuerit, qua Hippocratis sententiam, qui sanguinem non esse mittendum, sed purgante potius medicamento vtẽdum, quum dolor ea quæ sub septo sunt petit, statuit, tamen tandem hanc rationem parum esse efficacem perpendens, venæ sectionem in omni pleuritide, ea etiam in qua ad hypochondrium finitur dolor, purgante medicamento securiorem esse disertè subiicit: idque rectissimè. Nã si Hippocrates arbitratus fuisset à vena sine coniuge per venæ sectionem nihil educi posse, aut eam longiùs ab axillare distare, quàm vt hæc aut alia quæuis, illius gratia incidi posset, quomodo interim in pulmonum, cordis, iecoris, ventriculi, lienis, & renum malis, venam in gibbero alibi secandam esse docere potuisset? Cæterùm ex iis quę de rectitudine paulò antè diximus omnibus perspicuum fit, dextra cũ sinistris etiam interdum habere rectitudinem, non tamen mathematicam, sed naturalem, quæ est secundum ve narũ fibras. Hinc est quòd Galenus lib. 13. The. metho. cap. 5. altero crurũ malè habente reliquum esse scarificandum, aut ex altero esse mittendum sanguinem doceat, quòd scilicet secundum fibrarum rectitudinem hæc venæ sectio fiat, quod venarum schemate, multoque magis ex anatome ipsa satis liquet, Huc etiam respexit haud dubiè Cornelius Celsus, qui libro 2. cap. 9. scribit ex altero brachio mittendum esse sanguinem, si quod vitium in humero fuerit. Nam in ea quoque venæ sectione seruatur fibrarum rectitudo & consensus. Quam sanè rectitudinem Hippocrates quoque respexit, dum lib. 5. apho. 68. ait: Dolenti partem capitis posteriorem, in fronte recta incisa vena prodest. Quæ omnia copiosius ante me prosecutus est singulari eruditione & humanitate præditus Andreas Vuesalius, vir de ætate nostra plurimũ meritus, vt qui anatomes rationem ita illustrauerit vt nemo alius ante illum. De quo sanè viro eiusque excellenti ingenio & doctrina alio & magis conueniente loco fusius dicemus. Satis sit nos hoc loco

Dextra cum sinistris etiam rectitudinem habent.

Andreas Vuesalius.

loco cum sua defraudare laude noluisse. Porrò quum iam quæ sit vera rectitudo qnam in vena secanda obseruare oporteat demonstrauerimus, reliquum est vt rationes cur hanc ipsam hoc in loco Galenus in pleuritide esse obseruandam tam diligenter monuerit, afferamus. Est autē harū hæc certè præcipua, quòd hoc modo perpetuus rectarū fibrarū cōsensus, atque adeò venarū cōmunitas obseruetur. Quibus equidē obseruatis, melior ac facilior fit humoris ad ægrā partē cōfluentis aut confluxuri reuulsio ac deriuatio, rectis nimirū fibris trahētibus, acveluti exugētibus. Venę enim ad sanguinis versus impactū ipsis vulnus, & dolorificā ligationē, frictionéq́; aut calētē aquā, attractionē suis rectis fibris plurimùm auxiliātur. Hinc est quòd Gal. lib. 2. ad Glauconē, ca. 7. tā reuulsionē, quàm deriuationē per cōmunes fieri debere de sententia Hippocratis præcipit venas. Communes enim venæ sunt, quæ perpetuò recti aut oblongi filamenti ordine connectuntur. Secundò in pleuritide ideo est obseruanda rectitudo incisa interiore gibberi vena, quòd hæc ipsa sit laboranti parti proximior & communis. Quare per eam sanguis vitiosus commodissimè vacuatur. Hinc est quòd ab Hippocrate dictum sit: Dolorum proximam cauitatem incidere oportet, Et à Galeno in lib. de constitutione artis. Ex proximioribus & communioribus malè affectæ partis venis, vacuatio fit optima & facillima. Optima quidem, eo quòd sanguis, qui in laborante est parte, per eā educitur, bonusque in corpore relinquitur. Facillima verò, propter consensum, vt dictum est, fibrarum. Tertiò competit prædictæ venæ sectio in pleuritide, quia, vt testis est lib. 2. victus acut. comm. 10. Galenus, à laborante parte magis & citius reuellit & deriuat, seu vacuat. Vacuationis enim voce Galenus interdū pro deriuatione vtitur. Reuellit, eo quò fluentem sanguinem ad contraria ducit & vacuat. Deriuat, quia etiam sanguinem qui laborantem partem obsedit vacuat. Vnde satis cōstat per vnam & eandem venam sectam fieri posse reuulsionem & deriuationem, non tamen eodem tempore. Nam quando initio is sanguis qui ad laborantem partem fluit è vena educitur, reuulsio fit. Dum verò ad laborantem partem dimissus sanguis, & qui iam illis hæret ex eadem vena incisa profluit, deriuatio fit. Diuersis itaque temporibus reuulsionem & deriuationem fieri necesse est. Ex iis verò abundè patet eos hallucinari, qui reuulsionem fieri censent, quando à laborante parte per venam quæ alit costas sanguis educitur. Deriuationem verò, quando ex ampla & communi vena, interna nimirum gibberi quæ in rectum est, vacuatur. Reuulsionem enim deriuationem, & contrà deriuationem reuulsionem non rectè nominant. Cæterùm debent hæ duæ vacuationes vna venæ sectione perfici, vbi ægri vires validæ fuerint. Quod Hippocrates maximè significauit lib. 2. vict. acut. Apho. 10. dum educendum esse in pleuritide sanguinem præcipit, quoad coloris mutatio apparuerit. Nō enim apparet, nisi sanguis qui iuxta partem laborantem continetur educatur, quemadmodum supra cap. 14. est à nobis copiosè monstratum. Vbi autem vires imbecilliores fuerint, partiri vacuationes oportet, primumque reuulsionem duntaxat, idque fluente adhuc sanguine, dein verò post temporis interuallum, deriuationem fieri conuenit. Quapropter quum neque celeriter, neque similiter ex omni vena sanguinis vacuatio fiat, in pleuritide ea vena secāda erit, quæ celeriter & reuellit, & vacuat. Nam vt Galenus loco suprà citato ait: Id vnicum nostrum studium esse debet, vt a parte phlegmone laborāte celeriter reuellamus » & deriuemus, In pleuritide igitur interna gibberi quæ in rectū est vena incidenda, vt » quæ celeriter & reuellat & deriuet, vt dictum est. Ex iis quæ dicta sunt perspicuum esse iudico reuulsionem ac deriuationem tum esse adhibendas, quando morbi pars quædam iam genita est, pars autem in gignendo. Sin adhuc in generatione est, sola reuulsio sufficit, vt quæ sanguinem ad laborantem partem fluentem in contrarium trahat & vacuet. Debet autem fieri per venam paulò antè dictam communem & proximam. Quòd si a morbo qui futurus est præseruare animus sit, ex distantibus, obseruata tamē rectitudine, vacuare licebit, quod tum non sit vllus metus ne vitiosus sanguis, quemad-

Rectitudo ī pleuritide cur obseruanda.

Cōmunes venæ.

„ 6. Epidi part. 6
„ Aphor 7.

Vacuationis voce Galenus interdū pro deriuatione vtitur.

Per vnam & eādem venam sectā reuulsio fit & deriuatio.

Quæ in pleuritide secanda vena.

Quando ex proximis venis vacuādum.

Quando ex distātibus.

modum vbi pars morbi iam facta est, intus relinquatur. Hinc est quòd iis qui comitiali morbo laborare consueuere, verno tempore venam, vt suprà, cap. nimirum 7. est cómemoratum, non tamen in gibbero, sed potius in cruribus, incidamus. Quod Hippocrates etiam lib. 2. de natura humana, & in 5. de Ossium natura libro iis verbis significare voluit: Dãda est opera, inquit, vt quàm longissimè à locis vbi dolor est, & sanguis » cogi didicit, venarum incisiones fiant: sic enim haud magna repente mutatio fiet, & » consuetudinem mutaueris ne amplius eò loci sanguis coeat. Quando igitur morbus » in generatione est, reuulsio quidem fieri debet, sed non ad distantissima, quemadmo- » dum in eo qui adhuc futurus est morbo. Fit itaque reuulsio semper ad contraria, atqui non semper ad distantissima, vt copiosius lib. 2. paradox. cap. 4. & in Apologia nostra aduersus Brachelium monstrauimus. Cæterùm nunc cuiuis promptum est scire, cur in pleuritide vena in contrario latere non sit incidenda. Primùm enim huic venæ cum parte laborante nulla est fibrarum rectitudo, nec aliquis consensus. Dein per venam in contrario latere sectam neque reuulsio, neque deriuatio fit, quarum tamen vacuationum vtraque in internis phlegmonis necessaria est. Quocirca non temerè Galenus lib. 2. ad Glauconem. cap. 7. vtrunque vacuationis iam dictæ genus, per communes venas fieri debere præcipit. Secta enim in contrario latere vena, à laborãte parte nihil attrahit: quòd scilicet non nisi per rectas fibras attractio fiat: vel parum saltem, vbi nimirum copiosissima fuerit. Hinc accidit vt sanguis duntaxat bonus per eam venam educatur, vitioso in laborante parte relicto. Qui vt paulatim subinde in locum boni sanguinis vacuati succedat, ac reliquum sanguinem bonum corrumpat necesse est. Proinde æger ob eam venæ sectionem nihil leuatur à morbo, ac periculum imminet trãsitionis morbi in alterum latus. Quòd si verò deinceps vena quæ in rectum est incidatur (vt plerique recentiorum medicorum, non sine maximo errore, facere soliti sunt) tum iterum pars vitiosi sanguinis aliò translati, ad phlegmones locum partemque laborantem retrahitur. Quid multa? ex venæ contrarij lateris sectione, multa, eaque grauia sequũtur incommoda. Quippe sanguis melior vacuatur, & prauus inutilisque intus relinquitur. Vires præterea, probo vacuato sanguine, collabuntur, & ex vna pleuritide non rarò geminæ fiunt, vt fusius in apologia nostra aduersus Brachelium monstrauimus. Ex prædictis omnibus euidentissimum est quàm perniciosum, quamque omnibus detestandum sit hoc Auicennæ præceptum, quod tradit Fen. 10. can. tertii, tract. 5. ca. 1. de „ curatione communi apostematum partium pectoris & pulmonis, in eum scribens mo- „ dum: Ex rebus communibus est phlebotomia, sed in principio ex latere diuerso. Et „ magis festina de saphena opposita in longitudine. Et post ipsam de basilica opposita in „ latitudine. Et post ipsam de nigra opposita in latitudine. Si autem non apparear, nũc „ non oportet vt dimittatur phlebotomia cephalicæ, quamuis sit eius iuuamentũ minus & tardius. Deinde post aliquot dies ex latere conueniente in latitudine. Hæc ille. Quibus vtique verbis in pleuritide quatuor venas esse incidendas docet. Vnam malleoli, quam ipse Saphenam vocat, eiusdem lateris, vel vt ipse ait, oppositi in longitudine. Alterã internã gibberi oppositã in latitudine. Tertiã mediã eiusdẽ lateris cõtrarij. Quartam internam lateris laborantis. Sed, prò Deum immortalem, quis tam robustus, quis tam validis ac constantibus est viribus, vt toties sibi sanguinem auferri sustineat? Quid quæso ex malleoli eiusdem lateris sectione commodi sentiet æger? Nullum me herclè; sed maximum planè incommodum. Sanguis enim bonus ex hac vena solùm vacuatur, & prauus in laborante parte relinquitur, aut in communem venam transfertur, in qua vt paulò antè dictum est, cum qui de bono reliquus est viciat & corrumpit. Eodem aut certè maiore incommodo ex contrarii seu oppositi brachij venis bis sanguis aufertur. Quum enim humorum tractus per rectas fibras fiat, vt comprehẽsum est, is sanguis potissimùm vacuatur, qui in eius venæ quæ secta est parte continetur. Remanet autem vitiosus, qui vel in laborante parte relinquitur, vel in communem venam, vt commemora-

Reuulsio semper ad contraria fit, non tamen semper ad distãtissima.

Cur in pleuritide in contrario latere vena non sit incidenda.

Incommoda quæ ex contrarii lateris venæ sectione sequuntur.

Auicennæ perniciosissimum de vena secanda preceptum.

moratum eſt, transfertur, nouamq́ue illic parit pleuritidem. Sic ſanè Briſſotus vir non vulgaris eruditionis, ſcribit ſe in vna Pariſiorum vrbe obſeruaſſe, vno anno pleuriticis propemodum ducentis morbum ab vno latere ad alterum tranſiuiſſe. Verùm obſtabit hîc aliquis dicens, quomodo trãsferretur in alterum latus cùm illic nulla ſit fibrarum rectitudo? Reſpondeo duplici de cauſa. Primò quidem vacui ratione: quippe neceſſe eſt in vacuati ſanguinis locum, vicinis ſaltem venis vehementer vacuatis, alium ſuccedere. Trahentibus itaq; venis in parte contraria, laborantes partes promptè concedent, vtpote quibus ſanguis nõ tantum copia, ſed & mala ſua qualitate moleſtus eſt. Et ſi non ſua ſponte concederent, aut à ſe detruderent, tamen vt trahẽtibus partibus, vtpote fortioribus, aliquid concederent, planè cogerentur. Trahit enim perpetuò ab imbecilliore pars fortior. Secundò, quia expultrix facultas, quæ ſuam functionem per tranſuerſas fibras obire ſolet, ocyſſimè in oppoſitam contrariámve partem iam vacuatam, atque adeò vacui ratione, & quia validior eſt, trahentem, trãsfert. Sed inſtabit hîc iterum inquiens: Quî fit vt non potius à reliquis partibus in quibus probus eſt ſanguis trahant? Reſpondeo, quia non poſſunt. Hæ nanque, vtpote iis validiores, eiiſdem nihil concedent. Trahit enim id quod eſt valentius, Galeno lib. 3. de Natu. facul. teſte, vacuatur autem quod eſt imbecillius. Nihil igitur mirum, etiamſi nulla ſit fibrarũ rectitudo, ab vno in alterum latus pleuritidem transferri. Cæterùm quartam & vltimam ab Auicenna præſcriptam venę ſectionem, quę ſola ex omnibus in tempore adhibita commoda erat, vires, vtpote iam propter copioſi ſanguinis ablationem prorſus reſolutæ, ferre haud poſſunt. Sed eſto ſatis etiamnum validæ ſint, tamẽ eius venæ ſectionis hoc tempore nullus vſus eſſe poterit. Nam à phlegmone ipſa nihil educitur, quòd inibi ſanguis vitioſus, vt ſuprà cap. 14. dictum eſt, fortiter impactus ſit, ita vt nulla ratione euelli queat. Proinde venæ ſectio quæ in rectum fit tanto eſt præſtantior ac commodior, quanto morbi initio eſt vicinior. Tum enim nulla adhuc materia vehemẽter eſt affixa, adeóq; per eam omnia quę ſunt præter naturam facilè auferuntur. Quapropter veriſſimè quidam dixit, Auicennam iugulare, non curare homines. Dignus ſiquidem propter vnũ hoc ſaltẽ horrendũ & exitioſum dogma cui à ſtudioſis medicinæ parum fidei habeatur, quiq́; è ſcholis Medicis tanq̃ carnifex, & is qui multa falſa & pernicioſa præcepta tradat explodatur, penitusq́; proſcribatur. Atq; hæc in pręſentia de venę ſectione quæ in rectum fit dixiſſe ſufficiat. Porrò præſtat non ſemel, quod ſuprà quoq; capite nimirum 12. Galenus monuit, quod conuenit vacuare, ſed in duos partiri dies, propter cauſam ibidem expoſitam. Tandem Galenus peruerſam quorundam ſententiam notat, qui lienoſis non eſſe detrahendum ſanguinem dixerunt. Quippe quotidiana experientia teſtatur eos ex venæ ſectione, etiam ſi vna duntaxat libra detracta fuerit, magnam cõſequi vtilitatem. Sed quantitas & menſura vacuationis ex prædictis capite decimoquarto ſcopis, nempe magnitudine morbi, & viribus ægrotantis eſt coniicienda.

Briſſotus.

Obiectio.

Reſponſio.

Venę ſectio quæ in rectum fit tãto eſt præſtantior, quãto morbi initio vicinior.

Auicenna homines iugulare docet.

Lienoſis ſanguis vtiliter mittitur.

Conari verò in omnibus malis præſtat, vt poſt mediocrem ſanguinis miſsionem factam, iteratò ſanguis auferatur: interim quidem eodem die, quãdo ſic facere expedit, interim poſtridie, niſi vbi, vt anteà dictum eſt, ad animi vſque defectionem vacuare conemur. In oculorum itaque doloribus tum humeraria vocata vena, tũ quæ ex ea deriuata eſt in gibbero inciſa, manifeſtum celeriter cõmodum adferunt. Laborante aũt latere, aut pulmone, aut ſepto tranſuerſo, aut liene, aut iecore, aut ventriculo, ea quæ per alas ad gibberi iuncturam pertingit. Secanda verò tũ maximè interior erit. Quòd ſi nõ, ea quæ ab ipſa deducta in iũcturæ flexura apparet. Cognouiſti ſanè paulò antè ab humeraria vena diduci prædictam, connecten-

tem ipsam. Tres enim hi sunt mittendi ex gibbero sanguinis loci, interior, exterior medius. Interior igitur in quibus partes quæ infra collum sunt, laborant, vtilis est. Exterior verò quibus partes quæ supra collum sunt, vt facies, aut caput, malè afficiuntur. Medius locus interdum vtrasq; habet diductas venas, in anteriorem manus partem protensas: ac deinde hîc coëuntes: interim verò statim in ipso iuncturæ flexu in vnum mutuo congredientes, nonnunquam manifestam earum alteram, obscuram verò alteram. Proinde vbi vena laboranti parti propria obscurior extitit, & ad mediarum aliquam accedis, conare eam quæ à propria deriuatur potius incidere. Accidit autem vbi & quæ inferiores sunt gibberi iuncturæ, eas nimirum quæ in cubito sunt, secare nihil impediat, nõ apparentibus iis quæ in gibbero sunt: atque harum quidem eas quæ in rectum sunt laborãtium partiũ. Porrò tam perspicuam sæpe celeriter vtilitatem quæ in rectum fiunt laborãtium partium venæ sectiones afferunt, vt & qui laborant, & familiares ipsorum sæpenumero obstupescant.

COMMENTARIVS.

Iterandam esse sanguinis missionem.

Hortatur hoc loco Galenus in omnibus corporis malis hoc esse conandum, vt post primam eamq; mediocrem sanguinis missionem, iterum sanguis auferatur: idq; interdum eodem die, vbi ita expedire videbitur, interdum postridie, quemadmodum suprà cap. 12. est dictum. Nisi vbi ad animi vsq; defectionẽ vacuare conabimur, tũ enim vna vice vniuersum detrahendum erit. Dein iterum ad preceptum de rectitudine fibratũ redit, eiusq; miram esse in morbis profligandis vtilitatẽ docet. Siquidem in doloribus oculorum humeraria, quam hodie facientes medicinã cephalicam vocant, aut quæ ex ea in gibbero diducta est, hoc est media nominata, si incidãtur, manifestum celeriter adferunt cõmodum, propter causas paulò antè expositas. Sic etiã latere aliquo, aut pulmone, aut septo transuerso, aut liene, aut iecore, aut ventriculo laborãte, ea incidenda vena erit, quæ per alas ad gibberi iuncturam pertingit. Hęc autem axillaris, & gibberi interior, inque dextra manu iecoraria, in sinistra verò lienaris appellatur. Qui hodie medicinam exercẽt, Basilicam nominare solent. Quòd si tamen interior hæc gibberi incidi nõ potest, ea quæ ab ipsa in iũcturæ flexu diducta est, id est media, secetur. Hæc quidem ab humeraria deriuatur, & ipsam axillarem per ramum ab ea diductum sibi connectit. Vnde omnibus perspicuum fit tres esse in gibbero locos vnde sanguis mittitur, nempe interiorem, exteriorem, & medium. Interior locus tum cõmodissime inciditur, quando partes quæ infra ceruicem sunt, verbi gratia latera, pulmo, & aliæ quæ paulò antè nominatæ sunt, laborant. Exterior autem, quando partes quæ supra collũ sunt, verbi gratia facies, aut caput, malè afficiuntur. Medius locus vtrasq; interdum venas, humerariam nimirum & interiorem, diductas, in vlteriorem partem manus protensas, ac deinde hîc coëuntes habet. Interdum verò statim in ipso iuncturæ flexu in vnum mutuò congredientes. Nonnunquam etiam altera earum venarum manifesta, altera verò obscura est. Neque enim eodem semper modo ramos diffundunt. Cęterùm si vena laboranti parti propria obscurior est, nec apparet, & ad mediarum aliquam accedis, curato vt eam quæ à propria vena diducitur seces, verbi gratia, si lienarem dictam venam in lienis affectibus, quia nusquam rectè in gibbero apparet, incidere non licebit, mediam nominatam secabis, sed eam quæ à lienari, non autem eam quæ ab humeraria diducitur incidito. Nonnunquam etiam licebit vt eas venas quæ infra gibberi iuncturam sunt secemus, vbi nimirum quæ in gibbero sunt haud apparent. In iis verò incidendis rectitudo fibrarum vnicè nobis obseruanda erit. Quippe tam perspicuam sæpe, idque celeriter, vtilitatem venæ sectiones quę in rectum

Præceptum de fibrarum rectitudine.

Vena axillaris, gibberi interior, & iecoraria eadem.

Tres in gibbero loci vnde sanguis mittitur. Interior. Exterior. Medius.

Quæ vena incidenda, si ea quæ parti laboranti propria est, non apparet.

rectum fiunt, afferunt, vt & ipsi ægrotantes, & horum familiares sæpenumero obstupescant. Et certè nemo est medicorum qui hoc ipsum non quotidie etiam accidere videat. Vt meritò ab iis qui ad gubernacula reipublicę sedent, publico edicto contraria venæ sectio inhibenda esset, propter multa & varia quæ hanc ipsam sequūtur incommoda & pericula.

CAPVT XVII.

Ego itaq; rogatus sum aliquando à diuite quopiam viro in suburbio Romanæ vrbis habitāte, vt suarum rerum œconomum inuiserem, cui cæcitatis imminebat periculum (hoc enim ipse dicebat) vehementer dolentem, idque propemodum diebus viginti. Erat autem familiæ diuitis illius præfectus medicus Erasistratius, studiosè semper venæ sectione abstinens. Vbi igitur laborantem inspexissem, iuuenemq; esse multi sanguinis, oculosq; nondum exulceratos habere deprehendissem, cæterum phlegmonen, fluxionemque maximam, & in ambabus palpebris densitatem, in altera etiam asperitates iam quasdam, à quibus obtenebratione orta magis dolebat, & phlegmone defluxioque ipsa exacerbabatur: iis inquam conspectis, cognitaq; omni curationis qua medicus ille vsus erat ratione, me quidem non posse assiduè in suburbium venire dicebam, ex vsu verò esse vt homo triduum, vt minimum, breuibus interuallis à me inspiciatur. Permitte igitur illum, inquā, mihi per hosce tres dies. Imò verò, ait, hoc abs te contendo, gratiamque habebo: quin iam hominem ad ædes tuas abduc. Venit autem horam circiter quintam, ac prima statim detractione sanguinis libras tres exhausi, dein hora nona aliam extraxi. A quibus plurimū leuatus, postridie lenium quopiam collyriorum, cui admixtum erat id quod ex vino conficitur, inunctus est, veluti in eiusmodi facere consueuimus, inunctione sub palpebris per summum cuspidis specilli facta. Id autem primum manè factum est, dein hora tertia, postea nona, à quibus inūctionibus, sub occasum Solis lotus est. Postero deinceps die palpebris extra versis bis inunctus est, maiore copia collyrij illius quod vinum recipit molli collyrio admixta: postea ad vesperam lotus est. Sequenti die manè diuiti illi obuiam factus eò loci vbi è vehiculis descendere solent, salutauit illum oculis apertis, phlegmoneq; ac fluxione liberis, qui ante biduū palpebras præ fluxione ac dolore aperire non potuit. Quapropter res incantationi cuidam similis visa est, ita vt & ille ipse curationis celeritatem admiratus exclamaret, omnesq; qui cum eo erant similiter in clamorem prorumperent, quum nos haud magnum quippiam fecissemus, nisi comparatione medici eius familiaris, qui propter metum venæ sectionis maximum malum attulerat. Porrò opus erat laborāti vt ex palpebris extergerentur tum densitates, tum asperitates: id quod citra mordax medicamētum fieri haud poterat. Tale autem nihil ferre potuit, nisi prius vacuatus foret. Dictū enim iam, & sæpe nobis demonstratum est, omnia acria medicamenta partibus quibusdā admota, nisi vniuersum corpus vacuum fuerit, & exquisitè excrementorū expers, fluxionē attrahere, phlegmoneq; efficere. Percōtat° igitur est tū diues, quænā incātatio curatiōis fuisset, & cū oīa quæ facta sūt audiuisset, ab eo tēpore Erasistratiū illū medicū sanguisugū noīauit. Hæc itaq; narratio vtriusq; indica-

tionem continet, tum quòd in eiusmodi affectibus sanguinem mittere oportet, quod in præsenti sermone nobis propositum non erat: tum quòd in rectum laborantium partium secare venam conueniat, & quòd humerarias venas, vbi partes thorace superiores laborant incidere oporteat.

COMMENTARIVS.

In prolixa admodum huius capitis historia, quemadmodum metipse in fine eius meminit, tria potissimùm Galenus docet, nēpe quòd in doloribus oculorum sit mittendus sanguis, & quòd ex venis quæ in rectum sunt partium laborantium, neque tamen è quauis, sed humeraria vocata. Præterea Erasistrati & suorum sequacium notat dementiam, eò quòd in nullo vnquam affectu sanguinem miserunt, ideoque meritò αἱμοφόβους & sanguifugos aut mittēdi sanguinis timidos esse appellatos. Quo sanè nomine vsus est etiam Gale. lib. 9. Ther. meth. cap. 5. Cæterùm quum hæc historia longa sit & satis perspicua nihil attinet singula eius verba explicare. Sufficiat itaque nos ea tantùm quæ difficultatem aut obscuritatem aliquam præ se ferunt, exposuisse. Proinde sciendum primum per δασύτητα, hoc est densitatem, hîc nō aliud esse intelligendum, quàm palpebrarum crassitiem rubicundam, à sordibus contractam, quod ex sequentibus fit manifestum. Paulò enim pòst ait, ad pellendam extergendámve densitatem mordaci medicamēto opus esse, quod de sordium crassitie esse intelligendum clarum est, & minimè de birsutia aut pilositate, vt antiquus conuertit interpres, quam Græci τριχίασιν nominant: malum nimirum in quo inutiles & oculos pungentes pili in palpebris nascuntur. Dein habet hæc historia exemplum quantitatis extracti per venæ sectionem sanguinis, nempe tres libras, & paulò pòst iterum vnam. Ita vt vno die libras quatuor eduxerit Galenus. Quare si eam cum nostris venæ sectionibus, & bodie vsitatis contuleris, vix scarificationis nomen, vt alibi copiosiùs diximus, merebuntur. Per horas autem quintam & nonam inaudiendæ ueniunt inæquales, quòd scilicet sine adiectione ac vlla determinatione loquatur, quemadmodum in annotationibus nostris in quintum Galeni de Tuen. sanit. librum scriptis fusius docuimus. De mollibus leuibúsve collyriis, quorum in hac historia mentio fit, plura habet Galenus lib. 4. de Compos. medic. localiū, cap. 1. & sequentibus. Nonnulla quoq; de iis annotauimus in lib. 6. de Tuen. sanit. cap. 11. vbi etiam de specillo multa & ad institutum facientia diximus. Collyrium autem ex vino describit Paulus lib. 7. cap. 16. Porrò Romanos senatores & diuites vsos fuisse vehiculis notius est quàm vt dici à nobis copiosius debeat. Ad quē sanè morem boc loco Galenus respexit, dum ait, œconomum diuiti illi obuiam factū eò loci vbi ex vehiculis descendere solent. Fuit autem is haud dubiè locus vbi multitudinis fex quotidie Romanis ditioribus salutatum occurrebat, id quod matutino tēpore fieri consueuerat, vt ex illo Martialis satis liquet.

Prima salutantes atq; altera suscipit bora,
Exercet raucos tertia causidicos.

Habetur etiam in hac historia salubre præceptum summoq; studio medicis obseruandū quòd scilicet acria medicamenta non sunt temerè partibus corporis admouenda, nisi vniuersum corpus prius vacuatum fuerit, adeoque excrementorum expers, aliàs enim fluxionem attrahunt, ac phlegmonen in ea parte cui adhibita sunt excitant. Reliqua huius historiæ clara sunt, ideo vberiore explicatione non egent.

Erasistratij sanguifagi dicti.

δασύτης.

τριχίασις.

Exemplum quātitatis extracti sanguinis.

Mollia collyria.

Romani senatores vehiculis vsi.

Acria medicamēta non sunt temerè partibus corporis admouenda ante vacuationem.

CAPVT XVIII.

Vemadmodum omnes prædictæ partes venæ sectione in gibbero facta, vt dictum est, iuuantur: ita quæcunque iis inferiores sunt, eorum quæ in poplite & malleolis inciduntur. Sunt autem prædictis inferiores,

inferiores, quæ iuxta coxam, vesicam, & vterum sunt. Renes autem ancipites sunt, siquidem inferiores sunt iis quas prius recẽsuimus: superiores autem iis quas secundo loco commemorauimus. Quapropter venæ sectionibus in gibbero factis interdum auscultant, quando nimirum phlegmone recens fuerit, & sanguinis redundantia affuerit. Qui verò affectu illo laborant quem propriè Nephritin nominant, eam quæ in poplite est tum incidere oportet, aut omninò eas, quæ sunt in malleolis venas.

COMMENTARIVS.

Quòd partes quæ sunt infra thoracem à sectione venarum quæ in poplite, aut malleolis sunt, iuuentur plurimùm, nunc Galenus ostendit dicens: Quemadmodum omnes partes prædictæ, superiores nimirum thorace, & in ipso thorace contentæ, sectionibus venarum in gibbero iuuantur: ita quæ thorace inferiores sunt, earum quæ in poplite & malleolis inciduntur. Inferiores autem quas dicat, metipse nominatim exprimit, coxam videlicet, vterum & vesicam. His itaque partibus laborantibus quæ in poplite, & malleolis sunt venæ incidendæ, quòd cum illis communitatem quandam obtineant. Renes autem in numero prædictarum & inferiorum thorace partium nõ complectuntur, sed planè ancipites sunt, ἐπαμφοτερίζουσι, in vtrang; partem vergũt, mediam naturã habent, & inter duo genera ita intercedunt, vt in nullo istorum planè censeri queant: id enim Græcis propriè est ἐπαμφοτερίζειν. Inferiores enim sunt renes partibus quas prius recensuimus, collo scilicet & thorace. Superiores autẽ iis quas secundo loco commemorauimus, coxa nimirum, vtero & vesica. Quum itaq; ancipites esse renes constet, fit vt interdum venæ sectionibus quæ in gibbero sunt auscultent, vbi videlicet phlegmone recens est, copiaque sanguinis affuerit. Quia tum reuulsione tantùm humorum ad renes confluentium opus est, & nequaquam deriuatione: nulla enim adhuc humorum pars, effatu saltem digna, renes obsidet. Cæterùm qui affectu quem propriè νεφρῖτιν Græci vocant, laborare deprehenduntur, iis ea quę in poplite est vena, aut omninò quæ in malleolis incidenda erit. Quippe tum retrahendum simul & deriuandum erit, humoris enim pars adhuc fluit, & pars locum laborantem obsidet. Non possunt autem hæc commodius fieri quàm per iam dictas venas, ideò incidendæ prę cæteris veniunt. Sciendum etiam hoc loco erit nephritin vocem Græcis bifariam accipi. Vno modo generatim, pro quouis vitio renum. Altero priuatim seu propriè, pro renum phlegmone cum vehementi dolore, quandoque verò & vrinę difficili transitu, in qua fibrosa & arenosa cum modico sanguine excernuntur. Eius quod diximus testis est author introductorij seu medici, & Definitionum libri.

Partes infra thoracem quarũ venarum sectione iuuantur.

Renes ancipites sunt partes.

ἐπαμφοτερίζειν.

Nephritis quid.

Porrò vteri phlegmona magis quàm renum, à venis in cruribus incisis iuuantur. Vacuationibus enim quæ in gibbero fiunt, aliud etiam quoddam accedit malum, quippe menstruas purgationes supprimunt, eò quòd sanguinem ad superiora corporis reuellunt. Quæ verò ex cruribus fiunt, non solùm reuellunt, sed & menses euocare solent. Ac quando hoc facere volueris, prope tempus consueti mulieri circuitus, tribus aut quatuor diebus anteuertas, aut venam incidens, aut malleolos alterius cruris scarificans, partim vacuato. Dein postridie eodem modo ab altero crure iterum similiter vacuato, vt tamen vnà istis diebus in quibus ita vacuas, & ante hos aliis quatuor aut quinque de extenuante victu prospicias. Scriptus est autem à nobis seorsum vnus liber de Extenuante victu. Verum mulieribus etiam citra huiuscemodi victus rationem menses abundè pro-

uocant & calaminthа, & pulegium. Dare verò ea oportet in mulsa cocta, & arida tusa, cribroque subtili transmissa, ac rursus in mortario trita vt pollinem referat mulsa insperge. Tempus verò potionis optimum est à balneo, inuolutis adhuc linteo. Hæc itaque mitia sunt medicamenta. Vehemētiora autem sauina & dictā num: cæterùm vsus prædictis similis. Datur verò hoc etiam tempore medicamentum quod propriè amarum nominatur, centum habens drachmas mixtas aliorum medicamentorum cuiusq; sex. Optimum autem est quando Cinamomū acceperit. Hæc quidem obiter dicta sint, quanquam à re ipsa non aliena, eò quòd delationi sanguinis ex vtero auxiliantur, cum vacuatione quæ ex cruribus fit, siue malleolis scarificatis, aut incisa quæ ad talum est, aut in poplite vena.

COMMENTARIVS.

Qua ratiõe quibúsque auxiliis menstrua sint euocanda.

Qua ratione quibúsue auxiliis menstrua sint euocanda boc loco Galenus docet. In primis verò vteri phlegmonen magis à venis quæ in cruribus secantur iuuari ait, quàm renum, quòd nimirum maior illis cum vtero, quàm renibus sit communitas. Venæ enim quæ ad vterum pertingunt à venis crurum oriūtur. Hinc est quòd venæ crurum non solùm ab vtero reuellant, sed & menses euocent. Quapropter prædictarū venarum sectione non solùm reuulsio, sed & deriuatio fit, ideoque in vteri phlegmonis incisio eius optima est, vt quæ non tantùm rettahat, verumetiam deriuet, quod in internis phlegmonis, vt supra est ostensum, maximè necessarium est. Proinde minus rectè Theodoricus Gaudanus hunc locum ita conuertit. Quæ verò ex cruribus fiunt, tantùm abest vt rettahant, vt etiam menses promoueant. His enim verbis negat per sectionem venatum quę in cruribus sunt fieri retractionem, quod sententia Galeni plurimùm aduersatur, vt qui disertè dicat has venas nō solùm reuellere, sed & menses euocare, adeóque deriuare. Atque hinc fit, vt sanguinis missionem ex iis venis iam retractionem, vt hoc loco, iam deriuationem, vt libro secundo ad Glauconem, capite secundo nominet, inquiens: Deriuabis autem si quæ in poplite sunt venas diuiseris. Contrà sanè quæ in gibbero fiunt venæ sectiones ab vtero tantùm ad superiora retrahunt, & non deriuant, ideò mēstruas purgationes non promouent, vt dictum est suprà cap. 11. sed potius supprimūt. Cæterùm quod ad mensium euocationem attinet, sciendum quando hoc nomine venam in poplite, aut malleolis, scilicet internis, quas Saphenas hodie vocant, quæque vteri malis abigendis idoneæ sunt, secare voluerimus, hoc sanè faciendum triduum aut quatriduum ante consuetum mulieri circuitum, hoc est, tempus vbi purgatio muliebris appetit. Tum enim natuam nobis adminiculante, vt quæ per id tempus purgare mulierem per vterum soleat, habebimus Primumq; in altero crure secanda vena. Postero die ab altero crure eodem modo, vt anteà, vacuandum erit, ità tamen, vt istis diebus quibus vacuamus, & aliis quatuor aut quinque, hos ipsos antecedentibus, victum extenuantē præscribamus. De quo quidem victu scriptus est seorsum liber vnus à Galeno. Atqui hac in parte Aldinus Græcus codex mutilus & deprauatus est. Restituendus autem in hunc modum erit: γέγραπται δὲ περὶ τῆς λεπτυνούσης διαίτης ἐν ἰδίῳ βιβλίῳ. ἀλλὰ ταῖς γυναιξὶ καὶ χωρὶς τῆς τοιαύτης διαίτης ἱκανὰ προ-ξένται καταμήνια. &c. reliqua enim rectè habēt. Horum autem verborum is planè sensus est, quem in nostra conuersione expressimus. Ait enim mulieribus citra etiā extenuantem victum abunde posse prouocare menses calamintbam & pulegium, propter peculiarem vim incidendi & extenuandi crassos bumores quam obtinent. De Calamintha verò, qua crebrò vsus est Galenus sect. 5. Aph. cōmen. 36. ita scribit: Epota medicamenta quæ incidunt, & humorum crasitudinē extenuant, quale est quod ex Calamintba fit, quo nos assiduè vtimur, sæpe ciēre solent tardantes mensiū purgationes.

Theodorici Gaudani erratum.

Sāguinis missionem ex venis poplitis & malleoli iam retractionē, iam deriuationē vocat Galenus.

Qua ratiõe menses euocandi, & quo tempore secanda vena.

Græcus Aldinus codex emēdatus.

Calamintha idonea ad menses prouocandos.

Duplici

Duplici verò ratione calaminthamt & pulegium exhibebis. Primò enim in mulsa cocta bibenda dabis. Et si ea ratio minus placebit, alteram arripe nempe prædictas stirpes aridas tusas, & per cribum subtile transmissas, & iterum in pollinem tritas, mulsæ inspergę, & bibendas præbe. Optimum verò tempus hanc potionem offerendi est à balneo statim, vbi mulier adhuc linteis est inuoluta. Tũ enim omnes corporis meatus laxiores & aperti adhuc existunt, adeoque vis medicamenti epoti promptius ad vterum per venas peruenire potest. Atque hæc mitia admodum sunt medicamenta. His autem validiora sunt sauina & dictamnus cretica, de quibus in lib. Simpl. Galenus, & Dioscorides multa. Quòd ad vsum autem illorum spectat, à prædictis nihil variant, sed simili ratione sunt exhibenda. Danda etiam hoc tempore hiera picra Galeni, quæ tamen sit eiusmodi, vt ad aloës drachmas centum reliquorum cuiusque coniiciantur drachmæ sex. Hæc enim est picra quam olim omnes, vt testis est Galenus lib. 6. de Tuenda sanit. cap. 9. Romæ præparabant. Optima autem est si Cinamomum accipit, vt ibidem etiam scribit Galenus. In penuria tamen cinamomi, ponendum pro eo esse optimæ casiæ duplum statuit. De compositione Hieræ picræ plura habes apud Galenum in lib. 7. Ther. Meth. cap. 11. Hæc quidem quæ hactenus dicta sunt euocationi mensium vna cum vacuatione quæ ex cruribus fit, malleolis aut venis quæ in poplite sunt pertusis, non parum auxiliantur. De mensium verò prouocatione plura diximus in libro nostro. 3. de Medendis morbis, cap. 53.

Exhibendi calaminthum & pulegium ratio.
Tempus propinandæ potionis.
Validiora medicamenta.
Hiera picra Galeni.

Scio & Ischiadas vno die uacuatione ex cruribus sanatas esse, quæ scilicet non ex frigore, sed à vasis quæ in coxa sunt sanguine impletis factæ erant. Quocirca sic affectis sanguinis missio à vena poplitis, quàm in malleolis commodior est. Scarificatio autem illos manifestè haud iuuat.

COMMENTARIVS.

Absoluta vna parte quæ infra thoracem est, vtero nimirum: ad alteram, nempe coxam ipsam progreditur, docetque quæ ea laborante & doloribus vexata sit incidenda vena. Nam si Ischias malum oriatur non quidem à causa externa, frigore scilicet, sed propter copiam sanguinis quæ in venis coxæ continetur, poplitis vena incidenda erit. Eius enim sectio, ob vicinitatem ac communitatem cum coxa, plus auxilii affert, quàm eius quæ in malleolis est. Fit enim ex vicinis venis, Galeno in lib. de Artis constitutione teste, vacuatio melior. Tamen vbi poplitis vena quæ hodie secari ferè desiit, commode incidi non potest, ea quæ in malleolo exteriore est, quam hodie Ischiaticam, vel barbara admodū voce Sciaticam, nulla alia de causa, quàm quòd coxæ doloribus prodest, nominant, secari potest. Has autem venas secādas esse in Ischiade Galenus etiam lib. 10. de Compos. medicam. localium, cap. 2. docet. Scarificatio autē malleolorum ischiaticos non manifestè iuuat, minus enim educit, quàm opus sit in ista sanguinis copia. Cæterùm coxa nihil aliud est, Galeno etiam capite 21. libri de Ossibus authore, nisi os quod amplos continet sinus in quos femorum capita inseruntur. Nō meminit autē malorū vesicę, quā tamē in partiū diuisione nominatim expresſit, quòd scilicet malorum eius, quòd ad sanguinis missionē attinet, eadē que vteri sit ratio. Eādē enim sitū vesica & vterus in corpore, Gale. in libello de vteri dissect. teste obtinent.

Poplitis venæ sectio.
Sciatica.
Coxa.

CAPVT XIX.

Aeterùm vt summatim dicam incipientes phlegmonas reuulsoriè vacuare oportet: quæ verò diuturnæ sunt, ex ipsis, si fieri potest, laborantibus partibus. Sin minus, ex ea quæ iis maximè vicina est. In incipientibus enim, id quod influit auertere conuenit. In diuturnis autem ipsum tantum quod laboranti parti impactum est, vacuare oportet.

Vacuabitur verò id optimè per venas coeuntes cũ iis que in partibus ipsis sunt sitæ. Huic rationi experiẽtia quoq; ipsa testimonio est. Quocirca iis qui ĩ faucibus et arteria vehemẽti laborãt phlegmone, ĩ principio quidẽ quæ in gibbero est, post hãc quæ in ipsa lingua magnificè auxiliatur, ambabus nimirũ quæ in ea sunt venis incisis. Sic etiam in oculis induratas phlegmonarũ reliquias vena quæ ad magnũ est angulũ secta iuuat: quẽadmodũ capitis grauitates, & diuturnos in eo à plenitudine dolores, vena in frõte incisa manifestè leuare solet. Incipiẽtes autẽ & vigẽtes reuulsio per cucurbitã in occipite, interim quidẽ ipsam solã, interim etiam cũ scarificationibus appositã. Verùm vniuersum corpus anteà vacuatũ esse oportet. Eadem ratione dolores in posteriore capitis parte incipientes & vigentes, vena in fronte secta iuuat. Quippe reuulsiones cum vacuatione magis fluxionibus incipientibus fieri oportet. Quæ verò ab ipsis laborantibus partibus, aut illis vicinis vacuant, in phlegmonis iam veluti induratis.

COMMENTARIVS.

Quæ venæ laborantib. iam partibus corporis incidendę.

Quanquam suprà capite decimoquinto Galenus abundè qua corporis parte vena sit incidenda docuit, tamen vt hanc rem discentium animis altius infigat, hoc loco iterum, idque summatim, quæ venæ laborantibus iam corporis partibus sint incidendæ monstrare pergit, inquiens: Si pars aliqua phlegmone laborare incœperit, reuulsoriè vacuandum erit. Siquidem fluentem ad partem humorem in contrarium trahere, & auertere oportet. Et sunt qui ex hoc Galeni loco, inter initia phlegmonarũ ex oppositis seu contrariis, & distantissimis partibus reuellẽdum esse docere contendunt, quasi verò reuulsio non fiat nisi ex contrariis partibus, aut maximè distantibus. Parum itaque memores sunt qui in absurda ista opinione versantur, quid alibi, nempe in libro 2. ad Glauconem, scribat Galenus: ibidem enim disertè vtrunque vacuationis genus, hoc est tam reuulsionem, quàm deriuationem, per communes venas, id est metipso interprete, quæ κατ' ἴξιν, hoc est in rectum sunt, fieri debere tradit. Quod clarius lib. 13. The. metho. cap. 9. in eum scribens modum docuit: Satius igitur sit, inquit, vbi partes quæ in ore sunt phlegmone laborare incœperint (φλεγμαίνειν ἀρχομένων) deriuare ad nares. Pari modo venam quoque, vbi hæ partes sic laborant, incidere humeralem in manu. Si ea non cernitur, mediam. Vbi iecur, thorax, pulmo, aut cor sic afficiuntur, internam. in angina, primas in manibus, secundas eas quæ sub lingua habentur. At iis quæ in occipite sunt sic afflictis, etiam eam quæ in gibbero est, necnon eam quæ habetur in fronte. Renibus verò & vesica, pudendo & vtero sic habentibus, eas quæ in cruribus sunt sitæ: ac potissimum quæ circa poplitem sunt. Sin minus, eas quæ iuxta malleolũ. Perpetuò verò in omnibus, quæ in rectum sunt. iecore quidem phlegmone laborare incipiente, quæ in dextra sunt manu: liene verò, contrà. Hæc ille. Quem sanè locum ideò lubentius subieci, quòd multis quæ hîc dicuntur lucem afferat, & quòd perspicuè doceat vacuationem reuulsoriam inter initia phlegmonarũ, atque ex iis venis quæ in rectum sunt, faciendam esse. Porrò in diuturnis phlegmonis vbi nihil amplius ad laborantem partem affluit, vacuandum quod parti phlegmone obsessæ impactum est. id quod bifariã fieri potest, Primò, si ex ipsis laborantibus partibus vacuamus: id quod simpliciter vacuationem, vt suprà cap. 16. est dictum, nominamus. Nam vacuat tantùm neque tamen reuellit, neque deriuat. Quum enim iam remissus sit dolor, & fluxio restiterit, reliquum est hoc solum, vt id quod in laborante adhuc hæret, & impactum est, vacuetur. Ea autem non semper vtimur, sed tum solùm, vbi scalpello partem laborantem attingere, & eã scarificatã sanguinem extrahere licet. Addimus autem præter partis sectionem aliquando hirudines, cucurbitulas, aut earum vice cornua, aut vitra cũ

Confutatio quorundam non rectè intelligentiũ Galenum.

vacuatio simplex

igne.

igne. Idq; nō alia de causa, quàm vt ea quæ in parte laborãte coaceruata sunt educamus. Quòd si verò ex parte laborãte vacuare adeoq; prima ratione vti nobis minùs sit integrum, ad alteram nobis progrediendum erit, quę scilicet ex iis quæ maximè vicinæ sunt partibus laborantibus venis, hoc est, iis quæ coeunt & vniuntur (Id enim est συνημμένων Græcis) cùm his venis quæ in laborante sunt particula, vacuat. Ea autem vacuationis species deriuatio propriè, vt loco paulò antè citato ostensum est, dicitur. Prædicta præcepta Galenus exemplis aliquot illustrat, quorū primum est de phlegmone faucium & arteriæ, hoc est angina, in qua principiò vacuandum erit ex gibbero, id est humerali vena. Dein ex venis quæ sub lingua sunt, vt patuit ex verbis quæ paulò antè ex Galeni The. methodo citauimus, & cap. 10. huius libri. Et sciendum hoc loco erit per φάρυγγα, fauces esse intelligendas, non obstante quòd interdū etiam guttur significet. Nam quum simul etiam asperæ arteriæ, cuius quidem guttur pars est sumenda mentio hîc fiat, ne eandem partem bis nulla alia interueniēte nominasse videatur, per φάρυγγα, fauces accipiēdę erūt, vt pote in quibus perinde atque in gutture angina fieri solet. Alterum exemplum quod affert Galenus, est de phlegmone oculorum, in qua itidem initiò humeralis incidenda erit, dein verò vbi reliquiæ phlegmones induratæ fuerint, quum non liceat ex ipsis oculis vacuare quod iis infixum est, ex maximè vicina vena, vt est illa quæ ad magnum eius angulum existit, vacuabimus. Hæc enim vnita est venis quæ in oculo sunt. Tertium est de capitis grauitatibus, & à plenitudine natis doloribus diuturnis, in quibus frontis venam sectam manifestè ait iuuare. incipientibus autem & vigentibus doloribus, reuulsio per cucurbitam in occipite appositam vel se solam, vel cum scarificationibus, prodest. Cæterùm antequam cucurbita vsus fueris, præstat totum corpus per humeralis vocatæ venæ sectionem vacuatum esse. Cuius quidem rei causam reddit Galenus. capite 95. Artis medicæ, inquiens: Si vniuersum corpus plus æquo plenum fuerit, per laborantem partem minimè. „ Nam si scarificationibus; aut sectionibus sensibiliter: vacuabimus, plus, ratione excitati doloris attrahemus. Si verò calefacientibus dispergere tentabimus, plus erit id „ quod vi caloris ad partem adtrahetur, quàm dispersum. Quòd si in eo elaborabimus, „ vt quod influxit retrocedat, corpus plenum non admittet. Adhæc igitur ambo totum „ corpus vacuare oportet, aut omnino ad contraria loca, quod laboranti parti influit, „ attrahere. &c. Pari ratione, corpore nimirum prius vniuerso vacuato, dolores in occipite incipientes, aut vigentes, vena in fronte secta iuuat: iuxta hoc Hippocratis: Dolenti posteriorem capitis partem, rectâ in fronte vena incisa prodest. in cuius sententiæ explicatione in nostris commentariis plura ad institutum facientia reperient studiosi. In fine huius capitis iterum generale præceptum de vacuationibus, cuius ab initio meminit, repetit, dicens: Fluxionibus incipientibus esse retrahendum cum vacuatione: hoc est reuulsione & deriuatione vtendum. Neque enim hoc loco vacuatio aliud, quàm deriuationem significat. Qua quidem in significatione non rarò hac voce vtitur Galenus. Nempe lib. 2. Vict. acut. morb. com. 10. vbi inquit, Venam in gibbero secare oportet, quæ sanguinem à laborante parte & magis & velocius tum reuellere, tum vacuare possit. Et lib. 13. The. meth. cap. 9. vbi in eum scribit modum: Ergo pariter tum reuellendus, tum vacuandus qui ad iecur fluit sanguis est, interna in dextro gibbero secta vena, propterea quòd in rectum sita sit, & ampla via cum vena quæ caua dicitur, societatē habet. Porrò vbi diuturnæ fuerint phlegmonæ ab ipsis partibns laborantibus, & illis maximè vicinis, vt comprehensum est, vacuandum erit.

Deriuatio.

Phlegmone faucium.

φάρυγξ.

Phlegmone oculorum.

Dolor capitis.

Ante cucurbitæ vsum corpus vacuandum.

5. aphor. 68.

Fluxionib. incipiētib. reuulsione & deriuatione vtendum.

Vacuatio interdum idem quod deriuatio significat.

In quibus autem corporibus nulla dum particula laborat, cæterùm Vere ineūte Vacuationem anteuertimus, in iis, si quidem homo ille quotannis æstiuo tempore febrilibus morbis capi consueuit, dum redundantiam eorum, quæque morborum

generationi opitulantur, vacuare studemus, quæuis pars ad sanguinis detractionem eiusdem conditionis & fortis est, quemadmodum vtique si arthriticus fuerit omnibus articulis laborãs. Quibus verò pars quæpiam nisi, prius vacuati fuerint, præcipuè infestatur, haud æque ex quauis particula vacuationem moliri oportet, sed perinde atque in iis quæ iam laborare incipiunt. Quocirca podagricos ex gibbero vacuabis: comitiali autem morbo & vertigini obnoxios potius ex cruribus. Si verò propter retentas hæmorrhoidas sanguinem miseris, si quidem cohibere has voles, eas quæ in manibus sunt, sin elicere, quæ in cruribus sunt venas secare oportet. Verum in iis quibus suppressa sunt menstrua, semper quæ in cruribus sunt. Non enim vt in hæmorrhoidibus quidam liberari eiusmodi vacuatione volunt, quidam verò habere cupiunt: ita quoque in mẽstrua purgatione res se habet. Quippe vacuatio per hæmorroidas suspecta est ne in tantam euadat immoderationem, vt aut hominem protinus interimat, aut omnino hydropicum, aut malo corporis habitu præditum reddat. At per vterum purgationibus, vt quæ naturales sunt, tale nihil accidit. Euenit tamen aliquãdo vt etiam ex vtero propter erosionem sanguis erumpat, in quibus non idem est curationis scopus. Non enim effluere sanguinem, vti in menstruis, sed planè sistere consilium est. Communis igitur in iis omnibus qui Vere eneunte ad sanguinis missionem veniunt hæc ratio est, si quidem præcipuè infirmam aliquam partem habeant in quam quæ coaceruatur plenitudo decumbat, reuulsoriè vt vacuemus. Si verò tale nihil sit, vnde cuique magis placebit, excepta tamen hæmorrhoidis, aut mensium suppressione, vt paulò antè definitum est.

COMMENTARIVS.

Quæ venę secandæ sint partibus nõdum laborãtibus.

Quæ venæ secandæ sint partibus corporis nondum laborantibus hoc loco Galenus docet. Nam si vere ineunte, quo potissimum tempore vacuationi studẽdũ est, in corporibus quorum nulla adhuc particula laborat vacuatione anteuertere morbos cupimus: vt si homo quispiam æstiuo tempore singulis annis febribus capi consueuit: dum redundantiam eorum, quęque morborum generationi opitulantur (nam idipsum vox

γένεσις

γένεσις significat, vt paulò pòst latius dicemus) vacuare conamur, quęuis pars ad sanguinis detractionem eiusdem est conditionis & fortis: hoc est nihil refert tum, qua in parte venam feces. Perinde atque si quis omnibus partibus, vt arthritici, laboret. Nam quũ omnes ex æquo laborent, parum refert qua ex parte sanguinem mittas. Si verò pars quæpiam, nisi prius vacuemus, præcipuè infestatur, tunc nõn æquè ex quauis particula vacuationem molimur, sed sicut in iis quæ iam laborare incipiunt plurimùm refert quam venam feces, ita etiam tum vbi vna aliqua præcipuè infestabitur. Quapropter podagrici ex gibbero vacuandi sunt, quòd hac ratione humorum ad pedes defluxio & impetus in contrarium trahatur. Comitiali autem morbo & vertigini obnoxios, ex cruribus eandem ob causam vacuare oportet. In retentis hæmorrhoidibus, si eas ita retentas seruare ac cobibere studemus, venas quæ in manibus sunt, quòd humorum fluxum in contrarium agant, incidemus. Si verò hæmorrhoidas elicere consilium est,

Menstruis suppressis perpetuò venæ quæ in cruribus sunt secandæ.

eadem de causa quæ in cruribus sunt venas, incidere oportet. Mẽstruis autem suppressis, perpetuò venas quæ in cruribus sunt secabimus. Cuius rei hanc rationem reddit Galenus: Nemo enim, inquit, eiusmodi vacuatione quę per menses fit, perinde atque ab hæmorrhoidibus liberari vult, vtpote quæ naturalis sit, & corpus ab omnibus excrementis

mentis expurget. Quod autem nonnulli ab hæmorrhoidibus liberari velint, hæc ratio est. Quippe metus est ne aliquando hæmorroidum vacuatio in tantam euadat immoderantiam, vt hominem vel protinus interimat, virtute nimirum prorsus extincta, vel aquæ inter cutem, vel malo corporis habitui, ob iecur per hanc vacuationem immoderatam refrigeratum, obnoxium reddat. Hinc est quod Galenus lib. 5. de Laborantibus partibus, cap. 6. ita scriptum reliquerit: Proinde rationi magis consentaneum est, " vt ob visceris refrigerationem cibus distributus in sanguinem transmutari non posit. " Quinetiam refrigerantur cum ipso vniuersi corporis venæ, idque maximè vbi nullo " plerunque tumore in iecore apparente, laborans aqua inter cutem molestari videtur, " vitio existente vel in liene, vel ieiuno, vel tenui intestino, aut mesenterio, vel pulmone " vel renibus. Aut etiam vbi plurimus per hæmorrhoidas sanguis excernitur. Hæc ille. " Quum vero in purgationibus quæ per vterum fiunt naturalibus nihil, tale accidat, ideò nemo ab iis vult liberari. Cæterùm accidit interdum vt sanguis ex vtero erumpat, non quidem naturæ ratione, quæ per hunc vniuersum expurgaret corpus, sed propter erosionem venarum. Et tum planè is sanguis per commodam curationem, & iis medicamentis quæ erosionem sanant, supprimendus erit. In fine huius capitis Galenus quæ iam dicta sunt summatim perstringit, inquiens: Communis igitur in omnibus qui Vere ineunte sanguinem mittunt hæc est ratio, vt si vnam aliquam præcipuè infirmam partem habeant in quam quæ colligitur plenitudo decumbat, reuulsoriè vacuētur, atque interdum ex distantissimis. At si nulla pars præ cæteris plus affligatur, vt ex quacunque parte magis placebit vacuemus, excepta tamen hæmorrhoidum & mensium retentione, in qua vacuandum perpetuò erit ea ratione quæ paulò suprà est definita & exposita, licebit. Quòd ad vocem χορηγίαν attinet, sciēdum hanc Græcis nihil aliud significare nisi δόσιν, hoc est dationem, cōtributionem, suppeditationémve. Vsus est itaque ea hoc in loco Galenus μεταφορικῶς, pro redundantia quæ ad morbi generationem suppeditatur. Vt enim alicui ad vitæ sustentationem necessaria suppeditantur, ita quoque corpus plenum ad morbi generationem redundantem materiam, quā χορηγίαν nonat Galenus, suppeditat. Præterea in Aldino codice Græ. dictio vna, nēpe κατασκήπτει desideratur. Legendum igitur hoc modo erit, ἐφ᾽ ὃ τὸ ἀθροιζόμενον πλῆθος κατασκήπτει: in quam coaceruata decumbit plenitudo. *Aldinus codex græcus emēd*

CAPVT XX.

DE hoc quidem in superioribus potestate dictum est. Veruntamen præstat & nunc omnia percurrere, omnibus quæ antè dicta sunt in vnum hunc sermonem coaceruatis, & vnà definitis quæ minus sunt distincta. Igitur in summa hoc sciendum primùm, quòd in sanguinis missione dierum numero non sit attendendum, quemadmodum nonnulli scripserunt, & quidam vtique admodum ridiculè post tertij diei accessionem, quando videlicet, vt aiunt, iam dignotionem aliquam habemus qualis sit formâ & moribus, totaque sua natura morbus. Alij verò extremum terminum mittendi sanguinis quartum definiunt diem, intra quem vtique vt sanguis mittatur in accessionum internallis, quando libuerit decernunt. Alij verò auferre festinant, quibus sanguinis detractionem ex vsu esse definiunt, eo etiamnum transfluente, & nondum in aliqua parte superuacua recipiente firmiter retento, vnum solummodo considerantes, num cibi in ventriculo concoquendi corruptio aliqua facta sit, aut tarda concoctio, aut etiam cibi ab eo amplectantur. Quòd igitur maturandum sit in quibus vacuatio ex vsu est, nisi vbi prius cibos, & in primis venis semicoctos hu-

mores concoqui oporteat, rectiſsimè dicunt, eiſque credendum eſt. Verùm quoniã ſæpe poſtquam aliquis dies iam quinque aut ſex ægrotauit, ad curationem acceſſimur, expediet vtique ſanguinem mittere, etiamſi huius remedij prima occaſio ſit prætermiſſa. Quocunque enim die mittendi ſanguinis ſcopos in ægrotante inueneris, in eo præſidium hoc adhibito, etiamſi vigeſimus ab initio morbi dies fuerit. Quinam verò fuerunt hi ſcopi? Magnus morbus, virium robur, excepta ætate puerili, & ambiente nos aere admodum calido. Quoniam verò temporis progreſſu in plurimis morbis uirtus exoluitur, ideò mittendi ſanguinis occaſio dierum numero amittitur, non quòd idipſum primariò efficiat, ſed interueniente aliquo, priuſquam ſcilicet virtus diſſoluatur. Proinde vbi altero à principio die aliquando virtus exoluta videtur, à miſsione ſanguinis abſtinebimus.

COMMENTARIVS.

Io ſanguinis miſſione noo eſſe primario attendendũ numero dierũ

Diatritarij.

Acceſsio.

Forma morbi.

Mos morbi.

Interuallum.

Aldinus codex emaculatus.

Percurrit hoc capite Galenus, & ſummatim perſtringit quædam in ſuperioribus poteſtate dicta, iiſque exquiſitiorem diſtinctionem adhibet. Docet autem in ſanguinis miſsione non eſſe primariò attendendum numero dierum, quemadmodum nonnulli fecerunt, quòd non rarò dierum numero occaſio ipſa quæ præceps eſt, Hippocratis etiam teſtimonio, amittatur. Porrò qui in ſanguinis miſsione dierum numerum obſeruauerunt, inter ſe non conueniebant, quòd ſcilicet nonnulli fuerint qui ridiculè admodum non niſi poſt diei tertii acceſsionem ſanguinem eſſe mittendum ſtatuerint, iique Diatritarij dicti ſunt, quod ante tertium diem neque cibum neque medicamentum vllum exhibnerint. Ante diem enim tertium nullam medicum habere poſſe dignotionem qualis ſit morbi forma, aut qui eiuſdem mores, & quæ ſit vniuerſi eius natura cenſebant, quemadmodum multis in locis, præſertim autem lib. 8. Ther. metho. ca. 3. Galenus monſtrat. per acceſsionem autem hîc deterius tempus totius circuitus, hoc eſt principium, augmentum, & vigorem intellige. Excluditur itaque remiſsio & intermiſsio, vt quæ totius circuitus tẽpora ſint meliora. Forma autẽ quam ἰδέαν vocat Galenus, nihil eſt niſi ſpecies, aut differentia morbi, vt teſtatur lib. 1. Epid. conſt. 3. cõ. 1 Gale. Nihil itaque refert ſiue differẽtiã ſiue ſpeciẽ, ſiue formã, τρόπον Græ. nominãt, dicas. Mos verò morbi non eſt niſi eius bonitas aut malitia. Hinc morbus qui minimè malus eſt, Græcè εὐήθης dicitur, vt eſt apud Galenum lib. 3. prognoſt. com. 2. Morbi autem mos ex eius maximè ſymptomatis cernitur. Alij verò extremum terminum mittendi ſanguinis definierunt diem quartum, ita vt à quarto die nulli eſſe incidendam venam putauerint. Intra quartum autem diem concedebant mittendum eſſe ſanguinem, idq; in acceſsionum interuallis ſeu remiſsionibus quandocunque libuiſſet. Interuallum autem remiſsióve, Græcis διάλειμμα dicitur, eſt, Galeno lib. 1. de Iudiciis teſte, quando acceſsio in quietem febre vacantem deſinit. Et notandum quidem hoc loco Aldinum codicem, eſſe mutilum & deprauatum, legendumque in hunc modum, antiquo confirmante interprete erit: ἔνιοι δὲ τὸν μὲν ἐξοχώτατον ὅρον τῆς φλεβοτομίας εἶναι τὴν τετάρτην ἡμέραν ὁρίζουσι, ἐφ᾽ ἣ ἂν φλεβοτομεῖν ἐν τοῖς τῶν παροξυσμῶν διαλείμμασι. &c. Alij fuerunt qui feſtinauerunt ſanguinem detrahere iis quibus ex vſu eſſe cenſuerunt, eo adhuc transfluente, & nondum in parte aliqua firmiter retento, vnum tamen conſiderantes, num ſcilicet cibi in ventriculo corruptio aliqua facta ſit, aut tarda concoctio, aut etiã cibi ab eo amplectantur. Quando enim ventriculus non probè amplectitur, aut non tantiſper donec concoctio perficiatur, ventriculi actionem lædi neceſſe eſt. Quandocunque igitur vnum ex iam dictis accidebat, prædicti medici, etiam adhuc transfluente ſanguine, venam non incidebant. Atque hæ quidem veterum quorundam medicorum qui dierum numerum in mittendo ſanguine obſeruandum eſſe ſtatuebant fue-

runt

runt sententiæ. De quibus quid sentiat Galenus nūc explicabimus. Quòd, inquit, festinandum sit in iis quibus vacuatio competit, nisi vbi cibi crudi, aut semicocti in primis venis, hoc est iis quæ iuxta iecur & mesenteriū sunt (ita enim metipse Galenus lib.12. The. metho.cap.3. interpretatur) humores sunt, rectissimè dicunt, eisque credendum est. Primæ venæ quę.
Nam cruditate existente in ventriculo, & in primis venis existentibus humoribus semicoctis, incidēda vena non erit. Incisa enim vena crudos aut semicoctos humores in totum, vt copiosius lib.4. de Tuen.sanit.cap.5. Galenus docet, corpus attrahit. His verò malis non presentibus, festinandum vt primò quoque tempore, iis quibus ex vsu est sanguinis detractio, vena secetur. iuxta consilium quidem Hippocratis, qui ita scriptum reliquit: Quum morbi incipiunt, si quid mouendū videtur, moue. Cæterùm in eo veteres errauerunt, quòd extremum terminum mittendi sanguinis statuerunt quartum diē & quòd non nisi etiamnum transfluente sanguine, & nondum in aliqua parte fixo venam esse secandam preceperunt. Sæpe enim accidit vt medicus ad ægrotum ante quintum vel sextum diem non accersatur, ita vt ex illorum præscripto sanguinem mittere haud posit. Expedit tamen nihilo secius sanguinem mittere etiamsi huius præsidij prima occasio, reuellendi scilicet, sit prætermissa. Deriuationis enim humoris qui ad laborantem partem confluxit occasio nondum præteriit. Deriuandum autem ex vena quę communitatem cum laborante parte, vt suprà dictum est, habet. Generale itaque præceptum subiungit Galenus, hoc scilicet. Quocūque die mittēdi sanguinis scopos in ægrotante inueneris, in eo venam incidito, etiamsi vigesimus ab initio morbi dies fuerit. Sunt autem præcipui sanguinis mittendi, vt dictū est cap.9. scopi duo, magnitudo nimirum morbi, & virium robur. Magno igitur existente morbo, & ægro robusto, sanguinem mittes. Excipiuntur tamen pueri, vt cap.11. fusius diximus. Aëre quoque nos ambiente admodum calido existente, vt ostensum est cap.14. sanguis haud mittendus. Porrò ne medicus temerè quouis tempore venam incidat, ideò Galenus subiicit, fieri interdum vt occasio mittendi sanguinis dierum numero amittatur, non quòd hoc ipsum primariò dierum numerus efficiat, sed quòd progressu temporis in plurimis morbis virtus exoluatur. Interueniente igitur exolutione virtutis, fit vt occasionem mittendi sanguinis amittamus, non autem propter dierum numerum. Nam si statim altero à principio morbi die virtus exoluta videtur, à missione sanguinis abstinebimus, tantùm abest vt dierum numero certo, quarto nimirum diei, hoc sit acceptum referendum. Quapropter potentia etiam in scopis venæ secandæ præcipuis, de occasione dictum est. Amisso enim robore virtutis, amittitur vnà mittendi sanguinis occasio. Et hoc loco Græca in Aldino codice deprauata sunt. Legendum enim ita erit: οὐ πρῶτον τοῦτο ἐργαζομένου, ἀλλὰ διὰ μέσου &c. Id est, non primo hoc efficiente, scilicet numero dierum, sed per medium, nempe priusquam virtus dissoluatur.

2. Aphor. 29.

Generale de vena secāda præceptū.

Sanguinis mittēdi occasio quō dierum numero amittatur.

Aldinus græcus codex emēdatus.

CAPVT XXI.

Vòd verò in ipso rursum die in quo sanguinem mittimus, obseruare oporteat febris inclinationem, notum esse arbitror. Quanquam quibusdam non est cognitum, qui manè tantùm venam secandam esse præcipiunt, aut quod longissimū est vsq; ad quintam aut sextam horas. Verùm si quis memoria tenet quæ antea toto hoc libro dicta sunt, nihil in iis errabit, quauis vtique diei noctisque hora, modo respiciat in febrientibus particularium accessionum declinationem, sanguinem mittens. In quibus verò vel propter lippitudinem, vel aliud eiusmodi citra febrem hoc auxilio opus est, non declinationem omninò non existentis febris, sed magnitudinem doloris, aut phlegmones, aut totius affectus in quo sanguinis missione opus est, inspicere conuenit.

COMMENTARIVS.

In febribus quo tempore mittendus sanguis. Quòd in mittendo sanguine sit obseruanda seu expectāda accessionis declinatio, ab initio huius capitis Galenus monstrat. Nam vt in ipsa accessione dare cibum, Hip 1. Aphor. 11. & 4. vict. acu. 34. pocrate teste, non oportet, ne naturam à morbi concoctione auocemus: ita quoq; reliqua præsidia, sanguinis nempe missio, purgatio, & id genus alia hoc tempore non Accessio. sunt adhibenda. Per accessionem verò, deterius totius circuitus tempus intelligendum erit. Quare neque in principio, neque in augmento, neque etiam in vigore accessionis sanguinem mittere oportet. Hæc enim deteriora sunt tempora: sed in de- Theodorici Gaudani erratum. clinatione potius febris. Hinc perspicuum sit omnibus, Theodoricum Gaudanū hunc locum pessimè ita conuertisse, cauenda est febris declinatio. Non enim vult Galenus vt declinationem caueamus, sed hanc potius obseruandam atque expectandam planè esse (id enim significat vox ἐπιτηρῆσαι) præcepit, imò hoc verè doctis notum esse ait. Sunt tamen quidam qui hoc ignorant, vt qui perpetuò mane secandam esse venam, aut quod longissimum est, vsque ad quintam aut sextam horam, hoc est, ante Horæ inæquales. meridiem (loquitur enim Galenus hoc in loco de horis inæqualibus, quibus Iudæi olim etiam vsi sunt) diem & noctem partibus horisve inæqualibus distinguētes. Quoties enim sine determinatione, vt alibi etiam monstrauimus, Galenus horarum meminit, semper inæquales intelligendæ veniunt, quarum certè prima oriente Sole incipiebat, sexta verò semper meridies, vt duodecima occasus Solis fuit. Putauerunt itaque prædicti medici matutino tantùm tempore secandam esse venam, vel certè ante quintam & sextam horas, hoc est, planè ante meridiem. Neq; id sanè sine maximo errore, quòd scilicet non rarò in id temporis febris accessio incidat, in qua sanguis detrahēdus nunquam erit, siue vespertinum, siue matutinum tempus fuerit. Quapropter qui memoria tenet quæ suprà, capite nimirum duodecimo, dicta sunt, is vtique quauis diei noctisque hora sanguinem mittens nihil errabit, modo in iis qui febricitant particularium accessionum declinationem respiciat. Hoc est, medicus non errat mittens sanguinem in febribus quacunque diei aut noctis hora id faciat, modò illa sit extra accessionem, & in tempore declinationis febris. Cæterùm in aliis affectibus qui vacant febre, Galenus solam magnitudinem in mittendo sanguine esse considerandā hortatur. Quapropter in lippitudine, & id genus aliis malis in quibus venæ sectione opus est, non declinatio febris, quandoquidem ægrotantes febre vacent, nullaque adsit, sed doloris, aut phlegmones, aut totius affectus magnitudo inspicienda erit, vt supra capite nono fusius diximus.

Quum verò nihil eiusmodi vrgeat, aut prohibeat, præstat mane venam secare, non confestim à somno excitis, verùm horam circiter vnam iam anteà vigilantibus. Dictum est autem quòd & vti balneo quibusdam expedit. Quòd si verū est, & præeunte quoque deambulatione vti nonnullis vtile est. Cæterùm quibus Vere ineunte venam incidere conamur propter febris metum, aut alterius cuiuspiam affectus, quibusdam etiam postquam solitorum operum quippiam obiissent, siue in ludo literario, siue in officinis, siue in foro, siue in ædibus misisse me sanguinem noui. Iteratæ tamen detractionis, in quibus vtique simpliciter vacuare studemus, tempus eodem die esto. At in quibus reuellere conamur, si vel duobus deinceps diebus fiat, melius fuerit. In omnibus vero his laborantis vires te attendere oportet, manu illius arterias contingentem. Sunt enim quidam quorum vires tam facilè laborant, vt confertam vacuationem ferre non queāt. In quibus refecto primo die ægrotante, secundo detractionem iterare conuenit.

COM-

COMMENTARIVS.

Quando nihil eorum quæ paulò antè dicta sunt vrget, aut prohibet, tunc Galenus conuenientissimum secandæ venæ tempus, matutinum esse ait, non quidem cõfestim nobis à somno excitis, sed anteà horam circiter vnam vigilantibus, & corpus ab excrementis tum per vrinam, tum per aluum expurgantibus. Quæ sequuntur in contextu in Græcis codicibus desiderantur, ex veteri autem conuersione sunt restituta. Dicit verò expedire quibusdam ut balneo vtantur, iis nimirum quibus venæ procul à visceribus distantes secantur, & qui crassiorem in venis obtinẽt sanguinem. Is enim balnei calore liquatus ac dissolutus, prõptius effluit. Quo sanè nomine, nempe vt incalescat corpus, deambulatione quoque vti nonnullis vtile est. Cæterùm subdit Galenus se nõnullis quibus ineunte Verno tempore, propter metum febris in æstate futuræ, aut alterius cuiuspiam affectus venam incidere conatus est, sanguinem misisse, postquã solita munera in ludo literario, vel officinis, vel foro, vel domi obiissent. Vt hinc etiã clarum sit interdum etiam longiùs quàm horam vnam à somno excitis sanguinem detrahi posse. In fine huius capitis de iterata sanguinis detractione præcepta affert, nempe in quibus simpliciter vacuare & citra reuulsionem studemus, iis eodem die sanguis iteratò mittendus erit. In quibus autem reuellere conamur, melius est vt detractio duobus deinceps diebus fiat, quemadmodum suprà quoq; cap.12. docuit, reuulsionem inquiens eò fieri efficaciorem, quò maiorem in numerum particulares detractiones auctæ fuerint. Natura siquidem toties irritata ea quæ ad partes laborantes confluunt, maiori cum impetu in contrarium locum depellere assuescit. Hinc etiã est quòd lib. 4. de Tuen. sanit. cap. 8. ita scriptum reliquerit: Idcirco detractionem sanguinis etiam „ secundo die iteramus. Aliquando verò & in tertio, vbi videlicet & reuellere, & ex aliis „ in alia transferre visum est conducere. Tamen medicum esse prudentem in iis vacuationibus, ac diligenter laborantis vires attendere oportet, manu sua sanguine adhuc effluente arterias contingentem. Sunt enim nonnulli viribus tam imbecillis, vt confertam vacuationem ferre nequeant, tantùm abest vt iteratã sanguinis detractionem tolerare possint. Illis igitur primo die conuenientibus cibis refectis, adeoque viribus firmatis, secundo sanguinis detractionem iterare decet. Atque hæc dixisse de venæ sectione satis sit.

Matutinum tempus quando ad venam secandam conuenientissimum.

Quibus balneo ante venę sectionẽ vti expedit.

Nonnullis ante venę sectionẽ vti deambulatione vtile est.

De iterata sanguinis detractione præcepta.

CAPVT XXII.

Vòd autẽ veteres arterias appellant venas, & à nobis alibi demonstratum est, & ante nos aliis cõfessum fuit. Ob hoc igitur ipsum, & præterea doctrinæ affinitatem melius esse mihi visum est haud scribere alium de arteriarum sectione librũ, sed orationi de venæ sectione adnectere, & hoc ipsum in ea parte in qua cõsideramus quas venas in quibus laborantibus partibus incidere oporteat. Vt enim alias venas in aliis partibus secandas esse monstrauimus: sic vtique & quæ in temporibus sunt arterias, & quæ post aures, medici incidere consueuerunt. Eas quidem quæ in temporibus sunt, in defluxionibus ad oculos tum calidis tum spirituosis. Post aures verò in iis qui vertigine laborant potissimùm, & iis qui diuturnis capitis calidis & spirituosis doloribus infestantur. Iamverò & propter alia mala in capite consistẽtia diuturna, nonnulli arteriarum post aures sectione vsi sunt, non tamen in alia aliqua parte laborãte hoc vsi sunt remedio, tametsi multi sunt quibus eo magis q̃ venæ sectione opus est. Vbi enim calidus sanguis & spirituosus in arteriis coaceruatus infestat, hic cõmunibus laborãti parti sectis arteriis opus est. Verũ quũ arteriæ difficulter

compescantur, ideò medici eas incidere non audent. Quum etiam si qui secantes venam vulnerarint arteriam, ægrè confestim sanguinis eruptionem sistant, ac vbi res optimè cadat ad cicatricem perducta diuisione, tamen aneurisma fiat.

COMMENTARIVS.

Veteres arterias appellauerũt venas.

De arteriarum sectione, propter doctrinæ affinitatem, in hoc capite agit Galenus, docetque initiò veteres arterias appellasse venas, id quod in lib. 6. de Placitis Hippocratis & Platonis, & in eo cui titulus est, Quòd animi mores sequantur temperaturam corporis, & multis aliis locis copiosius monstrauit. Sufficiat autem eius rei vnum saltem exemplum ex Hippocrate protulisse. Is enim lib. 6. Epide. part. 6. Apho. 2. disertè venam pro arteria accipit, dum ita scribit: ὅ θερμότατον φλέβιον αἵματος πλῆθος, αἰθόγεα τε καπνώδεα. Hoc est, arteria sanguinis copia vbi calidissima fit, fuliginosum quid oritur &c. Vide nostros in hanc sententiam conscriptos commentarios. Doctrinæ autẽ ratio planè requirebat, vt hoc in libro, in quo id potissimum docetur in qua parte laborante sit secanda vena, ageret etiam de arteriarum incisione, ne sibi subinde nouus aliquis liber exarandus foret. Docet etiã hoc in capite Galenus quæ arteriæ, & in quibus corporis malis sunt incidendæ. Eas siquidem quæ in temporibus sunt, & post aures Medici secare consueuerunt. Et eas quidem quę in temporibus sunt, quando defluxio aliqua calida & spirituosa fertur in oculos. Eam enim tum vniuersam hæc secta arteria exhauriunt. Quæ verò post aures sunt tum secant, quum vertigo aliquẽ, aut diuturnus capitis dolor à calido & spirituoso sanguine natus infestat. Quod autem vertigine vexatis veteres arterias post aures secuerint, testantur ea quæ lib. 3. de laboran. lo. cap. 8. in eum scribit modum: Quamobrem, inquit, nonnulli vertigine laborãtium ab arteriarum sectione præsidium petierunt, arterias pone aures ad tantam scilicet altitudinem secantes, vt medius inter duas partes locus cicatrice induceretur. Sed constat non omnes huius auxilij beneficio curari. Etenim aliæ arterię iis maiores ad cerebri sustentamentum per retiformem vocatam membranã ascendunt, per quas huiusmodi malum fieri rationi consentaneum est, elato per ipsas vaporoso calidoque spiritu atque implente cerebrum. Hæc ille. Cæterùm fuerunt qui etiam in aliis diuturnis capitis malis arteriarum post aures sectione vsi sunt. Tamen in nulla alia parte laborante hoc remedio, tametsi eo magis quàm venę sectione indiguerint laborantes, vti voluerunt. Nam vbicunq; calidus & spirituosus sanguis in arteriis coactus molestat, hic sectione arteriarum quæ cum laborante parte communitatem habent, opus est. Par verò est sanguinem in arteriis esse calidiorem, feruentiorem, & magis spirituosum, quòd scilicet ex corde oriantur arteriæ, quod natiui caloris, & vitalium spirituum fons & origo est, vt in libro de Formatione fœtus, & lib. 6. de Placitis Hippocr. & Plato. Galenus fusius docet. Porrò in fine capitis causam affert quare Medici incidere arterias metuerint, nempe quòd difficile compescatur & constringatur ex iis effluẽs sanguis: id enim est quod ait, διὰ τὸ δυσεπίσχετον. Præterea si secantes venam simul etiam vulnerent arteriam, præter id quod ęgrè sanguis sistitur, raró rectè glutinantur arteriæ, & si res ad cicatricem perducta arteriæ diuisione optimè cadat, tamen fit ἀνεύρισμα. Quod adapertę arteriæ malum est, ac fit vbi incumbens ipsi arteriæ cutis ad cicatricem quidem peruenit, manet autem vulnus, arteria nec coëuntę, nec glutinata, nec carne obturata, quemadmodum in libro de Tumoribus præter naturam Galenus scribit.

Quæ arteriæ incidendæ.

In vertigine arteriæ post aures secandæ.

Quare Medici incidere arterias metuerunt.

ἀνεύρισμα.

CAPVT XXIII.

Quin & interiisse quosdam nouimus à sectione arteriæ interiori in gibbero venæ subiectæ. Nonnullos autem confestim ob vinculum iniectum, medicis errantibus, vt sanguinis eruptio in gangrænam transiret: alios postea in chirurgia aneurismatis trucidatos.

Necesse

Necesse enim est hic funiculo vasculum complecti. Effatu igitur dignas ac maiores arterias propterea medici refugiunt, paruas autem tanquam haud plurimùm conferre potentes. Quanquam & ipsæ sæpius haud exiguum nobis attulisse commodum visæ sunt, cùm eo quod sine aneurismate cicatricem contraxerunt. Quin etsi maior est arteria, & ipsa quoque citra aneurisma cicatrice clauditur, tota scilicet dissecta: idque ipsum multoties quod ex sanguinis eruptione imminet periculum sustulit. Manifestè enim apparet quum tota per se totam transuersim præciditur, reuulsis retractisve vtrinque ambabus partibus, vnam quidem sursum, alteram deorsum concedere. Atq; id etiam venis accidit, sed arteriis semper magis quàm venis.

COMMENTARIVS.

Aliquot pericula quæ ex sectis arteriis accidere huius capitis initio commemorat Galenus. Quosdam enim se nouisse scribit qui propter sectionem arteriæ quæ internæ in gibbero venę subiacet, mortui sunt. Quare accurata opus est chirurgis & medicis opera ac diligentia dum internam gibberi venam secant, ne simul etiam huic venæ subiectam arteriam vulnerent. Nonnullos autem esse mortuos quibus propter vinculum seu funiculum, in eius iniectione errantibus medicis, sanguinis eruptio in gangrænam euasit, Galenus ait. Est autem Gangræna vbi pars aliqua corporis propter inflammationis magnitudinem emoritur. Tamen non significat iam confirmatam mortificationem, sed quæ etiamnum fit, quemadmodum lib. 7. Aphor. comment. 51. Et lib. 2. de Laboran. locis. cap. 2. Galenus copiosius docet. Facilè autem accidit vt ex vinculi parum recta, & vehementer stringente coarctanteque iniectione fiat inflammatio, quam tãdem gangræna sequitur. Variant verò hoc loco Græci codices Galeni, alij enim, vt Aldinus, legunt σφαλησάντων, eritque sensus quem in nostra conuersione expressimus. Alij sic scribũt, ἐθελησάντων τε τῶν ἰατρῶν ἐπέχειν τὴν αἱμοῤῥαγίαν: hoc est volentibus medicis sistere sanguinis fluxum. Et ita legisse cõstat antiquum interpretẽ, qui hunc sensum ad verbum expressit. Quem quidem Galeni locum Auicenna quarta primi capite vigesimo ita retulit: Aliqui etiam ob vehementem dolorem ligaturæ cuius strictura valida quæritur ad prohibendũ fluxum sanguinis arteriæ, ita vt membrum ad perditionem deuenerit, mortem subierunt. Hæc ille. Posterior lectio Galeni mentem certius ob oculos ponere videtur. Quosdam etiã se nouisse ait Galenus qui postea dum chirurgia curaretur aneurisma, trucidati sint. Proinde quũ in maioribus arteriis sectis semper præsens adsit periculum, medici eas incidere noluerunt. Exiguas quoque secare neglexerunt, quòd ex harum incisione exiguum, aut nullum commodũ sperauerint. Quanquam in eo non parum errauerunt. Paruę enim arteriæ sectę, sæpe etiam non contemnendam vtilitatem adferunt. Accedit quòd cicatricem citra aneurisma contrahant, quod in maioribus non fit. Possunt tamen & illæ ipsæ citra aneurisma cicatrice claudi, si totæ transuersim dissecentur. Nam ita fit vt vtrinque ambæ earũdem partes retrahantur, vna sursum, altera deorsum concedente. Quod in venis etiam, rarius tamen quàm in arteriis accidit. Porrò arteriarum præcisio sępe etiam periculum quod ex sanguinis eruptione imminet, è medio tollit. Vt itaque in magnis arteriis sectis discrimen aneurismatis, ac eruptionis sanguinis euitare queat medicus, præstat eas totas transuersim præcidere.

Pericula quæ sectas arterias sequuntur.

Gangræna.

Græci codices variant hoc loco.

Quare magnæ arteriæ non secentur.

Cur paruæ?

Paruæ arterię sectæ nonnũquam non contemnendam vtilitatẽ adferunt.

Arterię cur totę dissecandæ.

Ego verò qua ratione impulsus sum vt arteriam secuerim iam tibi narrabo. Monitus per quædam somnia, quorum duo mihi euidenter visa sunt, veni ad dextræ manus inter indicem & pollicem sitam arteriã, permisiq; vt flueret, donec sua sponte sisteretur sanguis, sic quidẽ iubẽte somnio. Effluxit autẽ non tota libra.

Confestim verò diuturnus qui in illa maximè parte, qua iecur septo trãsuerso committitur, fixus erat dolor, desiit. Hoc quidem mihi ætate adhuc iuueni accidit. Minister autem Dei Pergami diuturno lateris dolore liberatus est per arteriæ in summa manu sectionem, ex insomnij quoque monitu illud aggressus. Porrò alteri cui ex malleoli vulnere dissecta arteria fuerat, sanguinis effluxus haud cessauit, donec ego vocatus totam præcidi, ac medicamento ex aloë, & manna, ouorum albo pilis leporinis excepto vsus sum: vulnusque citra aneurisma curatum est, osculo arteriæ carne obducto. Homo autem ille, annis iam quatuor ex interuallis paruis coxæ dolore vexatus, deinceps perfectè sanus erat. Hæc itaq; mihi persuaserunt vt multoties in summis artubus, imò etiam in capite, arterias in omnibus doloribus à calida & spirituosa substantia natis, inciderem, & maximè in membranis, quarum dolor punctorius est, sensimque expanditur, punctorio quidẽ sensu in vna parte, tanquam in centro laborantis loci facto, tensionis verò sensu circumcirca centrum vniuerso percipiente musculo.

COMMENTARIVS.

Sõniis impulsus est Galenus secare arterias.

Hoc in loco primùm qua ratione impulsus sit vt arterias secaret Galenus ostendit. Monitus enim fuit vt idipsum faceret per quædam somnia, quorum duo illi euidenter admodum visa sunt. Primùm illi quidem occasionẽ dedit vt arteriam dextræ manus inter indicem & pollicem sitam incideret, sineretque effluere sanguinem donec sua sponte sisteretur. Effluxit verò non integra libra. Ab istius arteriæ sectione confestim diuturnus dolor qui ea parte erat qua iecur septo transuerso committitur, sedatus est. Copulatur autem iecur ea parte non solùm septo transuerso, sed etiam cordi per septum. Quare locus ille vulneratus, celerem affert mortem, quemadmodum copiosè admodum Galenus lib. 4. de Vsu part. cap. 14. monstrat. Hoc quidem primum somniũ Galeno adhuc iuueni visum est. Alterum somnium eum monuit, vt ministro Dei Pergami, quod Galeni patria erat, quum diuturno lateris cruciatu molestaretur arteriam in summa manu secaret, & statim eo dolore est liberatus.

Pergamum Galeni patria.

Dissecta arteria quomodo sanguis sistendus.

Dein quo pacto arteria dissecta sanguis sisti queat, & qua ratione vulnus arteriæ citra aneurisma curari possit, docet. Sistitur autem sanguinis fluxus arteria tota præcisa. Hac enim ratione Galenus affluentem ex arteria sanguinem qui nullis aliis præsidiis constringi potuit, compescuit. Quare autem ista præcisione sanguis constringatur, paulò suprà est expositum.

Vulnus arteriæ citra aneurisma quomodo sanandum.

Vulnus verò arteriæ citra aneurisma commodissimè curatur ex medicamento quod constat ex aloë, manna, seu polline thuris, & ouorum albo, leporinis pilis excepto. De quo vtiq; medicamento sic lib. 5. The. meth. cap. 4. scriptũ reliquit. Optimum omniũ
,, quę noui medicamentorum, quo etiam ad cerebri membranarum sanguinis effluxum
,, tutissimè vtemur, est quod nunc subiiciam: Thuris pars vna, aloës partis vnius semissi
,, miscetur. Mox quum vtendi tempus instat, tantum huius cum oui candido subigitur,
,, quantum mellis reddat crassitudinem, hoc dehinc leporis mollissimo pilo excipitur.
,, Deinde tum vasi ipsi, tum vlceri toti liberaliter imponitur. Alligandum autem id fo-
,, rinsecus fascia est ex tenui linteo. Hæc ille. Hoc quidem medicamentũ osculo arteriæ carnem obducit, ideoq; citra aneurisma curat. Homo verò ille cui in malleolo secta est arteria, dolore coxæ, quo iam totis quatuor annis, ex paruis temporum interuallis, vexabatur liberatus omninò est, vt deinde perfectè sanus fuerit. His itaq; sõniis & euentu rerũ Galeno persuasum fuit, vt in extremis artubus, hoc est summis manibus & pedibus, adde etiã in capite arterias, in omnibus doloribus à calida & spirituosa substantia

Artus.

ortis,subinde incideret:idque maximè in membranis, quarum dolor punctorius est, paulatimque expanditur. Nam punctorius sensus in vna parte, veluti in centro laborantis loci fit. Sensum verò tensionis vniuersus musculus circumcirca centrum percipit. Porrò quòd punctorius vocatus dolor ad membranas potissimùm pertineat, alibi quoq;,nimirum lib.2.de Labo.lo.cap.1.testatur Galenus in hunc modū scribens: Punctorius dolor circa membranas potissimùm consistit. Pathematis quidem veluti radix in eo quod pungitur videtur esse fixa. Verùm dolor circa locum punctum ad magnum spatium extenditur. Hactenus Galenus. Quæ quidem verba præsentem locū pulchrè explicant, vt non opus sit plura adiicere. Atque hîc Commētarios nostros in Libellum de Curandi ratione claudemus. Pūctorius dolor.

FINIS.

Claudii Galeni pergameni, de hirudinibus, revvlsione, cvcvrbitvla, et Scarificatione Libellus, Leonharto Fuchsio interprete.

Hirudines nonnulli venantes includunt, eisq; ad multa vtuntur. Siquidem hæ cicuratæ carnes facilè apprehendunt, Eas autem quæ recens captæ sunt, diem vnū asseruare oportet, exiguo sanguine in pastum exhibito. Sic enim quod in ipsis est virulentum exprimitur. In vsu verò, pars cui hirudines admouebūtur, nitro prius perfricetur, vngaturq;, aut vnguibus scalpatur: promptius enim apprehendent. Cæterùm oportet eas iniicere in aquæ tepidæ vas purum & amplum: dein spongia comprehendentes, & sordes abstergentes, manibus admouere. Vbi autem inhæserint, oleū tepidum particulæ infundemus, ne refrigeretur. Si manibus aut pedibus admouebuntur, ipsam partem aquæ cui insunt hirudines immergere oportet. Vbi verò parū attigerint, forfice caudas ipsarum præcidendæ. Quippe sanguine effluente, trahere non cessant donec ipsi aut salem, aut cinerem ori ipsarum inspersimus. Vbi autem deciderint, cucurbitulā virulentum elicere oportet. Sin minus, spongiis fouere. Foraminibus autem si cruentæ lachrymæ effluxerint, cuminum, aut farinam inspergito, dein lana exiguo oleo madida inuoluito. Si verò sanguis cum impetu erumpat, linteum aceto imbutum iniicito, aut gallam vstam, aut spongiam pice liquida madentem, ac postea vstam imponito. Sciendum autem hirudines non eū qui in profundo est sanguinem elicere, sed eum qui carni adiacet exugere. Vtimur verò iis pro cucurbitulis. Detrahimus autem eas vbi dimidiam sanguinis partem esse extractam coniicimus. Prohibemus verò nec permittimus effluere donec quod satis sit excretum fuerit: eò quòd particula tum ab hirudinibus natura frigidis, tum ab ambiente refrigeratur.

COMMENTARIVS.

Quibus hirudinibus vtendū sit. In hoc breui libello quicquid ad hirudines ac earundem vsum pertinet Galenus perstrinxit. Principio autem quibus hirudinibus sit vtendum monstrat, iis nimirū quę captæ aliquot diebus inclusæ, atque adeò cicuratæ sint. Ita enim facilius carnes iam scilicet famescentes, apprehendunt. Eas autem quę recens captæ sunt, ob suam virulentiam apponere haud licet, sed vno die exiguo pastos sanguine, asseruare. Nam hac ratione quicquid in iis virulentū est exprimitur. Cedit enim sanguini quē hauserunt. Quopacto pars cui hirudines admouebuntur sit præparanda. Secundò, quo pacto pars cui hirudines admouebuntur sit præparanda monstrat, vt eam facilius apprehendant. Nitro autem prius esse perfricandam, vt scilicet incalescat, & vt sanguis ex alto in summum euocetur, ait. Aut inungendam aliquo calorifico, & ex alto in summum trahente medicamento. Aut si iis omnibus destituimur, vnguibus esse scalpendam docet, vt scilicet hac ratione incalescat, ad eamque sanguis trahatur. Quo modo parti iam præparatę hirudines sint admouendæ. Tertiò, quo modo sint parti iam præparatæ adhibendæ hirudines ostendit. Iniicere enim eas in vas purum aqua tepida plenum, & amplum oportet. Purum, vt sordes rectius abstergi possint. Ad abstersionem autem hanc rectius perficiendam aquam esse tepidam conuenit. Amplum esse debet, vt manibus commodè attingi, atque adeò sordes spongia cōprehensæ, rectius abstergi queat. Sic purgatas manibus admouere conuenit. Quid post admotas hirudines sit faciēdū medico. Quartò, quid deinceps vbi iam admotæ sunt hirudines faciendum sit medico monstrat. Est autem pars cui adhibitæ sunt, tepido oleo fouenda, ne scilicet refrigeretur. Parte enim cui inhærent refrigerata, non facilè sanguis sequitur, vtpote qui à frigore crassescat, & ad interiora pellatur. Cæterùm non semper opus est vt manibus hirudines admoueantur. Si enim ipsis manibus, aut pedibus admouebūtur, satis Quid faciendum sit vbi hirudines parti iā adhęrēt. est ipsam partem aquæ cui insunt hirudines immergere. Nam ita sua spōte partes has apprehendent. Quintò quid faciendum sit vbi parti iam inhæserint, nec admodum Qua ratione effi ciatur vt decidāt. ad se sanguinem traxerint, ostendit: forfice caudæ earundem præcidendæ sunt. Sanguine enim quem emunxerunt tum effluente, trahere non desinunt. Sextò qua ratiōe Quid postquam deciderunt hirudines sit agendū. efficere liceat vt tandē decidant docet. Salem enim aut cinerē si ori ipsarū insperserimus statim sua sponte decident. Septimò quid postquam iam deciderunt sit agendum monstrat. Cucurbita nimirum est adhibenda, quæ virulentam elicere queat. Si verò cucurbitularum vsus displicuerit, spongiis fouere partes quib⁹ admotę sunt hirudines oportet. Spongia enim, noua pręsertim, non tantùm est materia eorum quæ humores irrigandos excipit, vt testis est lib. 11. de simplic. medi. facult. Galenus, sed etiam Spongia. manifestè desiccat. Quippe seruatur etiamnum in ea quam à mari accepit facultas. Quare Græcus codex emendatus. vt virus ab hirudinibus relictum dissipetur ac discutiatur, spongiis nouis partē fouere Cuminum. conuenit. Quòd si verò è foraminibus cutis (legendum enim censeo στόματα non σώματα) cruentæ lachrymæ effluxerint, cuminum, quod desiccandi facultatem habet, Farina. Lana. Oleum. fluxionesque compescit, & farinam, emplasticam obturandique vim obtinentem inspergere oportet. Effluentes enim cruentas lachrymas cohibent. Dein partem lana, quę exiguo oleo est imbura, inuoluere conuenit. Lana enim commodissimè, Dioscoride teste, vulneribus imponitur. Oleo verò quod obturandi facultatē habet imbutā, efficacior fit. Si verò non tantùm lachrymę cruentę, sed & sanguis planè cum impe-Acetum. tu, amotis hirudinibus erumpat, linteum aceto imbutum iniiciendum. Acetum enim, vt author est Diosco. adstringit, erumpentemque vndecunque sanguinem in succidis Galla vsta. lanis, aut spongia impositum sistit. Aut Galla vsta imponenda, quæ, vt lib. 7. Simplic. Pix liquida. Pix naualis. attestatur Gale. sanguinis comprimendi facultatem habet. Aut certe spongia, cui glutinandi vis inest, liquida pice madida, & dein vsta imponenda. Quippe pix liquida admixtis aliis quib⁹ glutinādi vulnera facultas inest, profūda vulnera, Diosc. teste, sanare Zopissa. potest. Est aūt pix liqda quæ incēsis pinguissimis arborū lignis in furno fluit. Officinis Quem sanguinē hirudines è corpore eliceant. hodie naualis dicitur, à Zopissa Diosc. quæ resina est cū cera nauibus derasa, diuersa. Octauò, quem sanguinem hirudines è corpore eliceant docet, nempe non eum qui

in

in profundo corporis,sed eum potius qui carni adiacet. Atque hinc est quod pro cucurbitulis eis vtamur Nonò quando detrahendæ sint hirudines monstrat. Detrahendæ nanque vbi dimidiam sanguinis vitiosi aut redūdantis partem esse extractam cōiicimus. Eiusque rei rationem statim subiicit, inquiens: Prohibemus enim nec permittimus donec omnis sanguis, & quod satis sit excernatur, quòd scilicet pars ipsa duplici ratione refrigeretur, nempe ab hirudinibus admotis natura frigidis, & ab aere ambiente frigido. Quocirca aliquid sanguinis retinendum erit, vt inde pars incalescat. Hinc est quòd dimidiam tantùm sanguinis partem prius extrahendam esse dixerit. Postremam hanc partem Gaudanus non rectè transtulit hunc in modum: Prohibemus verò decidere, donec quod satis sit &c. Quod Græca satis docent, quæ ita habent: ἐκκωλύομεν καὶ ἐᾶν μὴ ἀποῤῥεῖν ἕως ἂν αὔταρκες ἀποκριθῇ. Nam eum planè sensum hæc verba referunt, quem in nostra conuersione expresſimus.

Quando detrahē dæ hirudines.

Gaudani lapsus.

De Reuulsione.

EHEMENTISSIMOS humorum influxus reuulsoriis præsidiis confertim ingruere prohibemus. Reuulsoria verò præsidia sunt irruente in thoracem & ventrem humore, ad manus retractio. Vomitus autem, vbi ad inferna decumbit: quemadmodum si ad vomitus inclinat, per acriores clysteres. Ambas verò has inclinationes, quæ ad superiorem, inquam, & inferiorem ventrem vergunt, per vrinam & sudores reuelles. Quin & vrina, per sudores, & alui excretiones retrahitur. Reuulsorium autem auxilium est etiam mammis admota cucurbitula. His verò quæ hypochondriis affiguntur, sanguinis ad nares impetum reuelles, perinde atque immodicum ex vtero effluxum. Cæterùm ad caput & viscera humorum delationes, acria medicamenta pectori imposita reuellūt. In summa humoribus sursum fluentibus, ad inferiora reuellendum. Deorsum autem fluentibus, citrà. Intro verò tendentibus, foràs & rursus foràs vergentibus intro. Sin ad dextras partes repant, ad sinistras. Et si ad sinistras inclinent, ad contrarias. Sic etiam quæ retrorsum abeunt, antrorsum: quæ verò antrorsum, retrorsum reuelles.

COMMENTARIVS.

In hoc breuisſimo libello precepta quę ad reuulsionem ipsam rectè faciendam spectant Galenus pertractat. Atque principiò quis sit reuulsionis præcipuus vsus monstrat, nempe vt vehementisſimos humorum in partem aliquam corporis influxus confertim & celeriter per hanc ipsam prohibeamus, retrahendo scilicet & auertendo humorum impetum in contrarium. Secundò reuulsoriorum auxiliorum aliquot modos & exempla profert, reuellere nos dicens, vbi eum humorem qui in thoracem & ventrem decumbit, ad manus retrahimus. Eum autem qui ad inferna delabitur retrahemus, si per vomitum expurgabimus. Veluti contrà si ad superiora, & ad vomitum inclinat, per acriores ac vehementiores clysteres reuellimus. Porrò ambas inclinationes, tam eam scilicet quæ ad superiorem, quàm quæ ad inferiorem ventrem repit, per vrinam & reuellemus. Cuius rei exemplum extat apud Galenum lib. 1. ad Glauconem, in capite de tertianæ febris curatione, vbi flauæ bilis humorem nunc ad ventriculum, nunc ad inferiora repentem, per vrinam & sudorem posse etiam Medicum retrahere

Præcipuus reuulsionis vsus.

Exempla reuulsionis.

Reuulsionis nomine quomodo hoc loco vtatur Galenus. Reuulsio propriè. Deriuatio.

disertè docet. Præterea quę ad vrinarios locos deferuntur, per sudores, & alui excretiones reuelluntur. E quo sanè loco Sole meridiano clarius apparet, Galenum hîc nomē reuulsionis generatim & κατα χρηστικῶς pro omni remedio quod reuellit, non curando an ad contraria vel vicina fiat reuulsio, vsurpare. Priuatim enim & propriè loquendo reuulsio dicitur, quæ ad contraria fit, deriuatio autem quæ ad vicina. Sic enim metipse Galenus lib. 5. Ther. metho. cap. 3. hæc vacuationis genera definit : Quum igitur hoc loco dicat ea quæ ad vrinæ loca decumbunt per alui excretionem posse reuelli, euidentissimum est reuulsionem generatim ab eo sumi, vt scilicet etiam in se deriuationem complectatur. Tractio enim humorum quę ab vrinæ viis fit ad aluum, non est reuulsio propriè loquendo, sed deriuatio: Quod luculenter admodum loco iam citato Galenus monstrat, vbi inter cætera sic scribit: Quæ per aluum fluunt, ea vel per vrinas, vel vterum deriuabis. Quæ verò per vrinas, ea vel per vterum, vel per sedem deriuare oportet. Reuulsorium denique esse præsidium Galenus docet si mammis admoueatur cucurbitula. Quod confirmat Hippocrates ita in Aphorismis scriptum relinquens : Si mulieri menstrua sistere volueris, cucurbitulam quàm maximam sub mammis defige. In cuius sententiæ explicatione multa ad institutum facientia diximus in nostris in eum librum commentariis. Denique cucurbitulæ quæ hypochondriis affiguntur, sanguinis ad nares impetum reuelunt. Cuius rei loco paulò antè citato testis est Galenus in eum modum scribens : Quum è naribus sanguis erumpit, retinent eum magnæ in hypochondriis defixæ cucurbitæ. Infigendæ autem sunt, si ex dextra nare profluit, super iocinore: sin ex sinistra, super liene. Si ab vtraque nare, super vtroque sunt imponendæ viscere. Denique humores ad caput & viscera declinantes, acria medicamenta pectori imposita reuellunt: id quod, puto nemo inficias ibit. Sed notandum hoc loco erit in Gręco Aldino codice legi ἐν τοῖς κόλποις, ideoque reddidisse Gaudanum in sinus. Quæ quidem lectio quid præ se ferat coniicere certò non possum. Ego quidem iudico locum hunc esse deprauatum, legēdumque ἐν τοῖς στήθεσι, hoc est, vt nos conuertimus, pectori. Quam quidem lectionem confirmat antiquus interpres, qui disertè conuertit, pectori imposita. Huic etiam ratio ipsa lectioni suffragatur. Nam vergentes ad caput & viscera, hoc est internas corporis partes, humores, acria medicamenta pectori imposita ad sese retrahunt. Quòd si tamen quis retinere Græci codicis lectionem velit, is κόλπον hoc loco pro vlna, aut manu accipiet : Nam Phauorinus testatur κόλπον idem etiam quod ἀγκάλην, id est vlnam, & sic accipi ab Homero in ζ. Iliadis tradit, & χειρὰ, hoc est manū significare. Et tum quidem sensus erit, illos humores qui ad caput & viscera tendunt, ad manus, appositione acrium medicamentorum, esse retrahendos. Tertiò, summatim reuulsionis generatim sumptæ species octo recenset inquiens. 1. Sursum fluentibus humoribus, deorsum retrahendum. 2. Deorsum verò fluentibus, sursum. 3. Intro tendentibus, foràs. 4. Foràs vergētib⁹, intro. 5. Quæ ad dextras partes repūt, ad sinistras. 6. Quæ cōtrà ad sinistras, dextrorsum 7. Quæ retrorsum abeūt, antrorsum. 8. Quæ antrorsum, retrorsum reuellenda. Atque sciendum hoc loco erit, si prædictæ reuulsionis species, quod quidam faciunt, ad venæ etiam sectionem detorquentur, probè esse Galenum intelligendum, nempe tum à dextris ad sinistras, & contrà reuellēdum esse, vbi fibrarū quæ in venis sunt consensus & rectitudo non impedit. Neque enim perpetuò dextra cum sinistris rectitudinem habent, quod copiosius in explicatione capitis decimiquinti, libri de Curandi ratione per sanguinis missionem, docuimus.

5. Apho. 50. Cucurbitulæ hypochondriis affixæ sanguinis ad nares impetum reuellunt. Aldinus græcus codex emēdatus. Reuulsionis generatim sumptæ octo species. Quando per venę sectionem à dextris ad sinistra sit reuellendum.

FINIS.

De Cucurbitulis.

Vcurbitulæ iis qui antea vacuati sunt, vtilitatem afferunt. Si enim plethorici fuerint, illis haud vtimur. Eadem verò ratione & in cerebri & eius membranarum phlegmonis, in principio malorum cucurbitulis non vtimur: quemadmodum nec vlla alia in parte phlegmone obsessa. Verùm vbi nihil iam influit, vniuersumque corpus antea vacuatū est, opusq; est, aut mouere aut amoliri quod in laborāte phlegmone particula exiſtit, aut foras trahere. Porrò fientibus adhuc malis, non laborare incipientibus mēbris, sed iis quæ eis cōiūcta conti nua've sunt, reuulsionis gratia affigenda cucurbitula. Cucurbitula potest materiam vacuare, dolorem soluere, phlegmonen minuere, inflationem discutere, appetentiam reuocare, imbecillum ventriculum robustum efficere, animi deliquio liberare, ex alto fluxiones transferre, ac resiccare, sanguinis eruptiones cohibere, facultates mensium corruptrices extrahere, & menses leuare.

COMMENTARIVS.

In hoc breuissimo libello vniuersa quæ ad cucurbitularum vsum sunt necessaria Galenus complexus est. Principiò autem quando cucurbitulis vtendum sit docet, nē pe tum, vbi vniuersum corpus antea fuerit vacuatum. Plethoricis enim nihil conferūt. imò eis potius nocent. Quare in iis cucurbitulis haud vtendum erit. Cuius rei causam affert Galenus cap. 95. artis medicæ in eum scribens modum: Si vniuersum corpus plethoricum fuerit per laborantem partem minimè vacuandum erit. Nam si scarificationibus, aut sectionibus sensibiliter vacuabimus, plus, excitati doloris ratione attrahemus. Si verò calefacientibus dispergere tentabimus, plus erit id quod vi caloris ad partem attrahetur, quàm dispersum. Quòd si in eo elaborabimus, vt quod influxit retrocedat, corpus plenum non admittit. Ad hæc igitur ambo totum corpus vacuare oportet, aut omninò ad contraria loca retrahere quod laboranti parti influit. Hæc ille. Pari quidem ratione nec in cerebri & eius membranarum phlegmonis inter initia malorum, cucurbitulis vtendum, quemadmodum neque in vlla alia parte phlegmone laborante. Tum enim à partibus laborantibus influxus humorum auertendus magis, & nequaquam ad eas per cucurbitulas trahendum erit. Per phlegmonen autem cerebri & eius membranarum nihil aliud, quàm phrenitim intelligas. Nam, vt testis est lib. 2. de sympto. causis, cap. 11. Galenus, phrenitis non est nisi cerebri & eius membranarum phlegmone. Tum verò cucurbitularum vsus optimus, & maximè opportunus erit, quando iam ad partem laborātem nihil influit, vniuersumque corpus antea per venæ sectionem vacuatum est, opusque est ea quæ iam in laborante parte hærent aut mouere, aut amoliri, aut foras trahere. Hoc enim tempore sine omni prorsus noxa idipsum quod desideramus efficient. Fientibus autem adhuc malis cucurbitulæ non iis partibus quæ laborare incipiunt, sed iis potius quæ illis coniunctę & continuæ sunt affigendæ erunt, idque reuulsionis gratia, vt scilicet influxum humorum à laborante parte ad vicinas reuellant & attrahant. Nequaquam enim, vt dictum est, fluentibus adhuc humoribus ad laborantem partem est attrahendum, sed ab ea potius ad vicinas, si commode fieri potest, aut longius distantes, reuellendum. Vbi notandū venit, ex hoc loco perspicuū esse, mala quæ adhuc fiunt non dici Galeno morbos, sed πάθη. ait enim: γενομένων δ' ἔτι τῶν παθῶν. Neque enim sunt affectus, hoc est, res permanentes, sed essentiam suam habent in fieri, quemadmodum idipsum copiosius in annotationibus nostris in librum primum Galeni de Tuend. sanit. demonstrauimus.

Quādo cucurbitulis vtendum.

Phrenitis quid.

Mala fientia non sunt morbi.

Cucurbitularum facultas.

Secundo loco in hoc breuissimo libello docet Galenus quæ sit cucurbitularum facultas. primùm enim materiam in parte hærentem vacuant, præsertim vbi scarificatio accedit. Secundò dolorem soluunt. Hinc est quòd lib. 12. Ther. metho. cap. vltimo, ita „ scriptum reliquerit Galenus: Dolor qui spiritum flatuosum comitatur, propriam quan„ dam curationem sortitus est ex cucurbita cum flamma copiosa multoties admota. „ Videbitur que tibi præsidium hoc in huiusmodi malis incantamenti cuiusquam simi„ le quid efficere, siue hi in intestinis, siue in quauis corporis particula sunt excitati. Illi„ co enim cucurbitula admota, qui spiritu flatuoso cruciantur, tum à dolore liberi, tum „ omninò sani redduntur. Tertiò, phlegmonen iam factam minuunt, quòd partem humorum ab ea reuellant. Quartò, inflationem, vtpote cuius, vt iam ex Galeno monstratum est, propria sit curatio, discutiunt. Quintò, appetentiam reuocant, quòd nimirum attractis humoribus penuriæ sensum, & suctionem in ventriculo excitent. Neque enim appetentia aliud est, Galeno lib. 1 de Sympto. causis, cap. 7. teste, quàm impletionis desiderium. Sextò, imbecillum ventriculum, quòd nimirum eius appetentiam naturalem excitent, quam statim nutritio sequitur ventriculi, robustum efficiunt. Septimò, animi deliquio, quòd sanguinem & spiritum ad exteriora reuocent, liberant. Octauò, propter eandem causam, fluxiones ex profundo corporis ad eius superficiem transferunt & reficcant. Nonò, sanguinis eruptiones, vt in libello de Reuulsione suprà à nobis est ostensum, cohibent. Decimò, facultates quæ menses corrumpunt, extrahunt, & eosdem leuant. Hoc est causas quæ impediunt quo minùs statis temporibus effluant menses, tollunt cucurbitulæ & extrahunt. Nam quando menses nõ fluunt opportuno tempore, necesse est illos esse corruptos, hoc est sanguinem menstruum esse factum crassiorem quàm vt per angustas venas transire queat. Aut saltem obstructio aliqua in venis facta est, quæ mensium profluxum moratur. Has igitur causas menses corrumpentes extrahunt cucurbitulæ, adeoque efficiunt vt iis sine impedimento promanãtibus, mulieres mensibus leuentur. Atque hunc esse verborum Galeni sensum ex antiqua conuersione colligi potest. sic enim hunc locum interpres vetus conuertit: Menstrua „ retenta attrahere & alleuare potest. Quinetiam Auicenna. 4. primi cap. de cucurbitula „ sic esse legendum confirmat, qui locum hunc ita ex Galeno retulit. Appositio cucurbi„ tularum corruptionem quoque menstruorum sanat, & corpus ab ea leuat.

Appetentia quid.

Cucurbitulæ, facultates quæ menses corrumpunt extrahunt.

De Scarificatione.

Carificamus partes corporis aut phlegmone laborantes, aut induratas, aut tensas, aut dolore vexatas aut fluxione quæ iam firmata est tentatas, aut acri materia adiacente, aut venenata facultate extrinsecus accedente, aut vbi materiam ex aliis partibus in aliã traducere volumus. Verbi gratia, crura scarificamus capite laborante, aut vbi materiam in corpore redundantem minuere nobis consilium est, præsertim vbi redundantia prouenit à materia quæ vacuari consueuerat. Veluti si hæmorrhoides supprimantur crura scarificamus balneo prius vsi, aut calida per spongiam fouentes. Nam anno sæpius incidere venam non expedire censeo: quippe cum sanguine copioso vnà vitalis excernitur spiritus. Eo autem copiosius absumpto, vniuersa corporis moles refrigeratur, omniaque naturalia opera deterius fiunt. Quapropter ab ignobilioribus, vtpote cruribus, detractionem fieri conuenit. Prodest autem scarificatio etiam oculis diu-

tina

tina fluxione vexatis, & capitis affectibus, malisque thoraci dorsoque accidentibus. Adhæc anginis, atque humoribus impactis.

COMMENTARIVS.

In præsenti libello quæ ad scarificationis legitimum ac commodum spectant vsum, Galenus edocet, & initio quando scarificatione vtendum sit, tradit. scarificandas verò primùm partes esse corporis, ait, quæ phlegmone laborant: idque non inter initia dum adhuc humores influunt, sed tum potius vbi iam in parte firmati sunt, quemadmodū ex iis quæ paulò suprà diximus satis patet. Secundò, eas quæ iam induratæ sunt, vt scilicet tenaciter impacti humores educantur. Tertiò, partes tensas, eandem ob causam, vt nimirum tensionem efficientes humores eliciantur. Quartò, molestatas dolore partes, eo præsertim qui à flatibus est ortus, vt diximus in libelli de Cucurbitulis enarratione. Quintò, partes fluxione quæ iam firmata est vexatas scarificamus, vt quæ hærent in iis educamus. Sextò, vbi iis materia acris adiacet, vt ea scilicet euocata partes non amplius irritentur ac erodantur. septimò, vbi venenata facultas extrinsecus accedit, vt si quispiam à cane rabido aut scorpione sit morsus & ictus. Tum enim cucurbitis cum scarificatione admotis venenum iniectum extrahere conamur. Octauò, quando materiam ab vna in aliam partem transferre cupimus. Idque simul adbibita cucurbita quæ ad eam partem quæ scarificata est trahat. Quare eorum quæ iam diximus intellectus, ex superiore de Cucurbitulis libello pēdet, vt hoc nomine hic nos esse breuiores necesse sit. Secūdo, huius libelli loco, quæ dixit exēplo illustrat, & quibus malis prosit scarificatio, docet Gale. inquiēs: Si caput laborat, aut vbi materia in toto corpore redūdans minueda erit, crura scarificabimus, vt scilicet à supernis & nobilioribus partibus ad ignobiliores, crura scilicet, humores noxios & superuacuos reuellamus, ac subinde vacuemus. Idque magis faciendum, vbi redundans materia talis fuerit, quę antea per hæmorrhoidas, aut alium vacuationi a natura destinatum locum, vacuari statis & certis temporibus cōsueuerat. Suppressa itaq; quæ per hæmorrhoidas fit vacutione, crura scarificabimus, prius tamē vsi balneo, vt ab eius calore tenuatus & dissolutus sanguis ad tractū & vacuationem aptior fiat, Aut si balneo vti commodè non licet, saltem aqua calida madente crura fouebimus. Tertio, rationem reddit cur scarificatione crurum sit vtendum, hanc nimirū. Non expedit sæpius per annum incidere venam, quòd ita non tantùm copiosus sanguis, sed & vnà cum eo vitalis excernatur spiritus. Cuius quidem vacuationem vniuersi corporis refrigeratio comitatur, omnesque subinde naturales actiones deteriùs fiunt. sunt autem naturales actiones seu voluntatis expertes, quæ ex vena & arteria procedunt, quæque à consilio, aut electione non pendent, sed spontè & naturaliter fiunt, vt est concoctio, nutritio, sanguificatio, pulsus cordis, & eiusmodi. Et sciendum hîc erit perperā in Aldino codice legi ψυχικὰ pro φυσικὰ Quippe scribendum esse φυσικὰ præter antiquū interpretem, Aetius etiam lib. 3. cap. 21. qui hunc Galeni locum iis verbis refert, testatur inquiens: sæpius in anno venam incidere non vtile opinor, simul enim cum sanguine plurimum vitalis spiritus exhauritur, quo exhausto, & corpus totum frigidius redditur, & actiones naturales deteriores fiunt. Cæterùm prodest quoque scarificatio oculis diuturna fluxione vexatis, & capitis affectibus, quòd scilicet fluxionem ab iis partibus ad ignobiliores trahat, & illuc tractā vacuet. Eandem certè ob causam thoracis & dorsi malis confert. Item anginis, atque humoribus alicui parti corporis impactis, eos enim elicit, & subinde vacuat, vt antea quoque dictum est.

Quando scarificatione vtēdum.

Quib' malis prosit scarificati.

Ante crurum scarificationem balneo vtendum.

Cur scarificatione crurum vtendum.

Sæpius per annū incidere venam noxa non caret.

Naturales actiones quæ.

" Aldinus codex " correctus.

FINIS.